

**Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
Қазақстан халқы Ассамблеясы
Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық
университеті**

**ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ 30 ЖЫЛДЫҒЫ ЖӘНЕ
ҰСТАЗ, ҒАЛЫМ, АРДАҒЕР СҮГІРБАЕВА ГҮЛЖАН
ДӘУЛЕТБЕКҚЫЗЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІНЕ 35
ЖЫЛ ТОЛУЫНА ОРАЙ «ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫНЫҢ КӨПЭТНОСТЫҚ
ҚҰРАМЫ: ТАРИХЫ МЕН ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢІ» АТТЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯНЫҢ
ҒЫЛЫМИ МАҚАЛАЛАР ЖИНАҒЫ**

II Бөлім

Шымкент, 2025 жыл

УДК 323.1 (574)
ББК 66.3 (5Қаз)6
Қ18

Ұйымдастыру алқасының төрағасы

Нұртаев Әлібек Нұрбайұлы

**Өзбекәлі Жәнібеков ат. Оңтүстік
Қазақстан педагогикалық
университетінің Басқарма
төрағасы-Ректордың у.м.а.**

Ұйымдастыру алқасы

Керімбеков Ержан Рахымжанұлы

**Басқарма мүшесі - Ғылыми
жұмыстар және инновациялар
жөніндегі проректор**

Исабек Баршагүл Қашқынқызы

**Басқарма мүшесі – Стратегиялық
даму және әлеуметтік істер
жөніндегі проректор**

Сансызбаев Алтынбек Серікұлы

**Ғылыми зерттеулер офисінің
басшысы м.а.**

Куралбаева Жұлдызай Шынжигитқызы

**Ғылыми зерттеулер офисінің
маманы**

Қазақстан Халқы Ассамблеясының 30 жылдығы және ұстаз, ғалым, ардагер Сүгірбаева Гүлжан Дәулетбекқызының ғылыми-педагогикалық қызметіне 35 жыл толуына орай «Қазақстан халқының көпэтностық құрамы: тарихы мен қазіргі кезеңі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның ғылыми мақалалар жинағы. Шымкент, 2025 жыл. 802 Бет.

ISBN 978-601-7968-62-5

Жинаққа Қазақстандық және шетелдік ғалымдардың ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері ендірілді. Барлық жарияланымдар авторлардың редакциясымен берілген.

ҚҰРМЕТТІ КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСУШЫЛАР, АРДАҚТЫ ҚОНАҚТАР, ҚАДІРЛІ ӘРІПТЕСТЕР!

Бүгін біз маңызды әрі мазмұнды шара – Қазақстан халқы Ассамблеясының 30 жылдығы мен ұстаз, ғалым Гүлжан Дәулетбекқызы Сүгірбаеваның ғылыми-педагогикалық қызметіне 35 жыл толуына арналған «Қазақстан халқының көпэтностық құрамы: тарихы мен қазіргі кезеңі» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясында бас қосып отырмыз.

Гүлжан Дәулетбекқызының өткен ғасырдың 90 жылдарынан бастау алған ғылыми зерттеу жұмысы еліміздегі этностардың тарихи тағдыры мен мәдени даму процесін ғылыми тұрғыдан зерделеуге арналған. Ғалымның ғылыми-педагогикалық және қоғамдық қызметі осы тұрғыда Қазақстан халқы Ассамблеясы мақсатымен тікелей үндеседі. Себебі Ассамблеяның негізгі миссиясы – елдің көпэтносты құрамының тарихын, мәдениетін, қоғамдағы рөлін құрметтеу, этносаралық келісім мен бірлікті нығайту. Ал Гүлжан Дәулетбекқызының 35 жылдық ғылыми-педагогикалық жолы осы миссияны ғылыми негіздеп, этностар арасындағы татулық пен рухани сабақтастықты терең түсіндіруге бағытталған. Осылайша екі атаулы датаға арналған бүгінгі конференция да осы мақсаттарға қызмет етуді көздейді.

Тарих ғылымдарының кандидаты, доцент, педагог ғалым Гүлжан Дәулетбекқызы Сүгірбаева – ғылым мен білім саласында айрықша орны бар көрнекті тұлға. 35 жылдық еңбегінде ол жоғары білім саласының дамуына, ұстаз даярлау сапасының артуына, этносаралық қатынастар саласындағы зерттеулердің жаңа бағытына зор үлес қосты. Ұстаздық жолындағы ұстанымы, ғылымдағы ізденісі, қоғамдық өмірдегі жан-жақтылығы әріптестері мен шәкірттеріне үлгі-өнеге болып келеді.

Қазақстан халқы Ассамблеясы жанындағы Шымкент қалалық Аналар кеңесінің төрайымы ретіндегі қоғамдық қызметінде Гүлжан Дәулетбекқызы отбасы құндылықтарын нығайту ісінде айрықша белсенділік танытуда. Оның жетекшілігімен Аналар кеңесі қаламыздағы этномәдени бірлестіктермен тығыз байланыс орнатып, көпэтносты қоғамдағы татулық пен береке-бірлікті арттыруға бағытталған көптеген әлеуметтік, тәрбиелік іс-шараларды жүзеге асыруда.

Ардақты Гүлжан Дәулетбекқызы!

Университет ректоры қызметін атқарған кезіңіздегі кәсіби біліктілігіңіз бен оқу орнымыздың дамуына қосқан зор үлесіңіз үшін Сізге шынайы алғыс білдіреміз. Қоғамның рухани кемелденуіне, білім-ғылым сапасының артуы мен саналы тәрбиені ұштастыруға бағытталған еңбек жолыңызға табыс, деніңізге саулық, отбасыңызға амандық тілейміз.

Қымбатты қонақтар, әріптестер!

«Қазақстан халқының көпэтностық құрамы: тарихы мен қазіргі кезеңі» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция жұмысына сәттілік, қатысушыларға шын жүректен толағай табыс, бақ-береке тілеймін!

**Өзбекәлі Жәнібеков атындағы
Оңтүстік Қазақстан педагогикалық
университетінің Басқарма төрағасы
-Ректордың м.а.
Нұртаев Ә.Н.**

Қазақстан халқы Ассамблеясы: бірлік, тұрақтылық және даму жолы

ҰЛТТЫҚ ОРТАҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР - ҚОҒАМДЫ БІРІКТІРУШІ КҮШ

Анарбаев Қ.С.

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы ОҚПУ Тәрбие жұмысы және жастар саясаты департаменті директоры,
т.ғ.к., доцент м.а.Шымкент қаласы ҚХА жанындағы ғылыми-сарапшылық топ жетекшісі.

Резюме

В статье утверждается, что все национальности Казахстана имеют общие ценности и они являются объединяющей силой общества.

Summary

The article argues that all ethnic groups in Kazakhstan share common values and that these values are a unifying force within society.

Өткен 30 жылда ҚХА институтының атқарған жұмыстары елдің көз алдында, халықаралық қауымдастықтың назарында бола отырып өзінің қызметіне деген «оң бағасын» алғанына көпшілік куә. Аталған институттың пайда болуы мен дамуының өзі өмірлік қажеттіліктерден туындағаны тағы белгілі. Осы орайда тарихқа сәл ғана шегініс жасап, көз жүгірткен жанға қазақ халқының «мың өліп, мың тірілген» тарихы бар екенін байқары анық. Азаттық пен тәуелсіздік үшін қаншама күрестер жүргізіп, ақыры өткен ғасырдың соңғы онжылдығында тәуелсіз мемлекеттігін қайта қалпына келтірді. Ол мемлекеттің іргесінің бекемделуі, мемлекет ретіндегі барлық атрибуттары мен әлемдік қауымдастыққа саяси танылуының өзі оңай шаруа болған жоқ. Әсіресе, сол мемлекетті құраушы жалпы саны жүз отыздан аса ұлттың өкілдерінен тұратын мемлекетті құрушы ұлт – **қазақ халқының** өз жерінде санының аздығы ұлтаралық қатынастар бағытындағы саясатта аса сақтықты қажет еткені белгілі. Өйткені, Қазақстан тәуелсіздігінің маңызды белгілерінен саналатын, әрі дербес мемлекеттіктің өзінің болуы ол сол мемлекетке тиесілі аумақтың болуы, оның тұтастығы, мемлекеттік тіл, төл ұлттық әскерінің, елді басқару құрылымдарының болуы сияқты жағдайларға қосымша Ел Тәуелсіздігін баянды ететін басты күш ол – мемлекеттің халқы. Сондықтан еліміз үшін тек саяси ғана емес, **демографиялық егемендікке не болуының да** маңызы ерекше еді [1, 4 б.].

Қалай дегенде де Қазақстан Халқы Ассамблеясы сияқты институттың өмірге келуі мен тәуелсіз елдің аяғынан тік тұрып кетуінде атқарған қызметі елдің көз алдында. Қол жеткен табыстарымыз бен кейбір «олқы тартқан» тұстарымыз болса олардың бәрі де бүгінгі күні өткен шақтағы тарих. Енді жерде қоғамның дамуында, мемлекетті өркениетті елдер қатарына қосуды мақсат еткен еліміз үшін алдағы уақыттарда қол жеткен табыстарды одан ары еселей түсу үшін не мәселелерге назар аудару қажеттігі маңызды. Біздіңше, бүгінгі салтанатты жиынның да басты мақсаттарының бірі сонда жатса керек. Сондықтан өз тарапымыздан осы мәселелерге қатысты ойларымызды ортаға салғанды жөн санадық.

Ең алдымен территориясы өте ауқымды аумақты қамтитын тәуелсіз еліміз үшін құндылықтың басы ол – **адам, халық** болып табылады. Әрине, қашанда оның санымен қатар сапасы да маңызды. Бұл мәселеге орай жалпы тарихи тұрғыдан алып қарағанда Ұлы Дала көшпелілері үшін ел, халық санының, сапасының мәселесі қашанда аса маңызды болған. Мәселеге арнайы зерттеу жүргізген ғалымдар арасында ҚР ҰҒА академигі, т.ғ.д., профессор Б.Е.Көмековтің анықтауынша Дала өркениетіне тән ерекшеліктің өзі, яғни отырықшы батыс елдерімен салыстырғандағы көшпелілерді біріктіріп тұрған идеологияның да түйіні де «**Ел болса - жер табылады**» - деген қағидаға негізделген. Бұл жердегі Ел ұғымы - мемлекет, халық,

адами әлеуетке қатысты айтылып тұрғаны белгілі. Бірақ бұған қарап көшпелілер үшін жер маңызды болмаған деген ой туындамауы керек. Өйткені, қытай деректері арқылы жеткен Ғұн мемлекетінің көсемі Мүде (Модэ) қағанның көршілерімен «күніне мың ли шақырым шауып өтетін тұлпар мен сұлу әйел үшін соғыспай, сол елмен арадағы ұлтарактай жерді сұрағанда «соғысамыз» дегені» көшпелілер үшін де жердің маңызды болғанын айқын аңғартып тұр. Олай болса біртұтас мемлекет, ел болып ұзақ өмір сүру үшін ішкі бірлікке негізделген ұлттық қауіпсіздігі мен ішкі бірлігі және халықтың да басты байлығы жері екендігі анық.

Сол тұтастық пен бірлікті сақтау адами әлеуетке тікелей байланысты. Сондықтан халықтың қоғамдық болмысын анықтайтын тұстарға әрдайым назар аударып отыру қажет. Осы орайда бүгінгідей құндылықтар материалдыққа ауысып бара жатқан кезеңде аға буын өкілдерінің аузынан жастардың көп еститін сөздерінің бірі К.Маркстің «адам санасын тұрмыс билейді» деген сөзі. Бірақ сол К. Маркстің *«Адамдардың болмысын олардың санасы билемейді, қайта олардың санасын өздерінің қоғамдық болмысы билейді»* [2, 340 б.] деген де сөзі бар екенін көпшілік ұмытқандай. Олай болса қоғамдық болмысқа баса назар аудару маңызды екені байқалады.

Тәуелсіздікке қол жеткізген Қазақ елінің де мемлекет ретінде қалыптасу тарихында жоғарыда келтірілгендей өз азаматтарының қоғамдық болмысы мен өзара ортақ құндылықтарын танытуда біршама істер атқарылды. Десе де, әлі де кейбір нығайта түсетін тұстарымыз да баршылық. Соның бәрінің де негізі, әрі басты себебі ол - тұтас қоғам мүшелерінің ел болудың маңызын түсінудегі маңызды белгілі бір ортақ құндылықтарымыз бар екенін терең ғылыми санамен және жауапкершілікпен ұғына білуіне тікелей байланысты. Өз кезегінде ұлттық ортақ құндылықтар - қоғамды біріктіруші күш болып табылады.

Енді біз осы құндылықтардың ең бастылары мен маңыздыларына назар аударғанды жөн санаймыз. Ең алдымен жоғарыда айтқандай адам, халықтан соң сол адамдардың күнкөрісінің негізі де, халықтардың бірлесіп өмір сүруінің кепілі саналатын мемлекетінің де негізі - **жер** болып табылады. Кез келген мемлекетті құру үшін ең алдымен белгілі территориялық аумағының болуы маңызды. Қазақша таныммен айтқанда «кіндігін кесіп, қаны тамған», «сонда өсіп, кірін жуған» киелі туған жер кімге де болса ыстық.

Бұл орайда жер бетінде қазақтан саны жағынан қатарлас, тіпті артық болып келетін, бірақ мемлекеттігі жоқ, тіпті оған негіз боларлық белгілі бір жері жоқ қаншама ұлттар, халықтар бар. Қазақстандықтардың басты құндылығы – жері екені осыдан да айқын аңғарылады. Мемлекеттің территория тұтастығына халықаралық деңгейде ешқандай да саяси құжаттамалық тұрғыдан шешілмеген мәселелер жоқ. Қазақстан унитарлы, яғни территориясы бөлінбейтін біртұтас мемлекет. Солай деп әлемдік қауымдастық мойындаған. Соның қадірін білу, оны қорғау мен сақтау, табиғи тазалығы мен экологиясына жанашырлықпен қарай білу азаматтардың ортақ міндеті.

Дей тұрғанмен бүгінгі күндері сол аумақтық тұтастығымызды сақтауға халықаралық қауымдастықта салмағы бар «алпауыт елдер» тарапынан кепілдіктер де берілгеніне қарамастан сырттан «көздерін алартатын» түрлі күштер де жоқ дей алмаймыз. Және бүгінгідей жаһандық геосаяси жағдайлар көрсетіп отырғандай «солай екен» деп ешкімнің де «кепілдігі» мен «қамқорлығына» түгелдей сенуге, сүйенуге болмайтынын уақыт көрсетіп отыр. Бұдан территориялық біртұтастықты сақтауда елдің ішкі бірлігі маңызды екені одан ары айқын бола түседі.

Келесі құндылық – тіл. Оның ішінде мемлекеттік тіл – қазақ тілінің қоғамдағы орны мен қолданысының дәрежесі жоғары болуы керек. Мемлекеттік тіл құндылық ретінде тек біріктіруші күш ғана емес, ұлттық қауіпсіздік мәселесі деуге де келеді. Өйткені мемлекеттің бірден бір қорғанышы заң тілі мен ұлттық армиясының біртұтас тілі болмай ұлттық қауіпсіздігіміз толық қамтамасыз етілген деп толық айтудың өзі қиын. Себебі, мемлекеттік тілді ұстанушы халықтың тек күнделікті қарым-қатынас тілінен терең білімі болмаса ол тілдегі

астарлы мағыналы сөздерді ұғына алмасы анық. Бұл жайттар әсіресе, ұлттық әскердің әлеуетін жоғарылатуда маңызды демекпіз. Бір тілде сөйлемеген, тілдің терең қойнауларына еніп ұлттық, мемлекеттік тұрғыдан ой ойлай алмайтын әскер ешуақытта қуатты армияға айнала алмайды. Өз кезегінде бір тілде сөз сөйлеп, бірдей ой ойламаған қоғамның да ішкі бірлігі әлсіз болары анық. Бұдан шығатын қорытынды бүгінгі күндері әлеуметтік желілерде тарап отырған кейбір азаматтардың мемлекеттік тілді кеңінен қолданушылар мен оны қолданбайтындар, тіпті қолдануды қажет деп те есептемейтіндердің арасындағы кейбір орын алып отырған «келеңсіз пікірлер келіспеушіліктеріне» бейжай қарай салуға болмайды. Ішкі тұрақтылықты сақтауда маңызды мәселе болғандықтан оны заң аясында уақтылы шешіп отыру жауапкершілігінен ешкім де босатылмайды деп ойлаймыз. Дей тұрғанмен кейде мәселенің бәрін заңға әкеліп тіреп қоймай қоғам мүшелерінің аталған мәселелер төңірегіндегі азаматтық жауапкершілік мәдениетін жоғарылату жұмыстарының да маңызы зор. Әсіресе, мемлекет құраушы қазақ ұлтының еліміздегі диаспоралар өкілдерінің тілі, тарихы, мәдениеті мен ұлттық құндылықтарын сақтауы мен дамытуына деген ізгі ниеттілігінің арқасында бүгінгідей деңгейге жетіп отырғанын бәрі сезеді, біледі. Ендігі жерде мемлекеттік тілдің дамуына, қазақ халқының ұлттық құндылықтарының сақталуына сол диаспора өкілдерінің еліміздің азаматтары ретінде қызығушылық пен жанашырлық құлшынысы керек болып тұр. Яғни, азаматтарымыздың осы бағытта жай ғана белсенділік танытуы қоғамда өзара сыйластықты бұдан ары арттыра түсетіні анық.

Жалпы алғанда мәдени өреміз жоғары болуы қажет. Мәдени өреміз ортақ мәдени құндылықтарға тікелей байланысты. Олай болса әрбір ұлт өкілі өзгелердің мәдениетіне қатысты толеранттылық пен құрмет көрсетуді ғана емес, барынша ортақ дүниелердің бар тұстарына назар аударып отырса, бірін бірі түсінушілік одан ары арта түседі. Тарихи сана жаңғырып, ортақ тарихты қадірлеудің маңызын түсінеді. Мысалы, тегі мен тарихы бір түркі халықтарын айтпағанда географиялық мекен-қонысы шалғай саналатын кәріс халқының да сол түркі тектестермен ортақ құндылықтары аз емес. Тарихи, лингвистикалық деректерге қарағанда ертедегі сақтардың, түріктердің жерлеу рәсімдері мен көне корей халқының мәдениетінің ұқсас тұстары өте көп екені мен бүгінгі қазақ халқының тіліндегі 300 сөздің корейлерде кездесуінің өзі ерекше назар аудартады. Бұл болашақтың тақырыптары. Жастар ғылыммен айналысып осы секілді жайттарды айқындай түссе, нәтижелері достыққа, мәдени өркениеттілікті дамытуға қызмет етері анық. Солай биік мақсаттар мен ғылыми тұрғыдан қарағанда ақиқатты игеру тәсілі ретінде мәдениет – жекелеген бағалау, нормалар емес, олардың жиынтығы, сомасы емес, керісінше тұтастық ретінде алынған құндылықты элементтер. **Философтар анықтамасы бойынша «мәдениет» дегеніміз сана феномені ретінде - біртұтастықты білдіреді.** Тұтас қоғам деңгейінде алғанда мәдениеттердің барлық түрлері арасындағы диалог олардың арасындағы тығыз байланыстың барын белгілейді, олардың өзара толықтырушы рөлін атап өтіп, күшейтеді.

Егер адамгершілік ережелердің кешені жұмыс істемесе, қоғам азғындаған, ал мемлекет - әлсіз болады, егер социум өмірінде мораль тиісті орын алмаса, азғынданған қоғамның болашағы жоқ.

Адамгершілік ережелердің кешенін жалпыға ортақ моральдан, діннен де аңғарамыз. Біздің қоғамда соңғы уақыттарда діннің өзі біртұтас халықты бірнеше дүниетанымдағы қауымдарға бөлудің құралындай әсер қалдыратыны да жасырын емес. Бұл да қауіпті тенденция. Иә, кешегі аталарымыздың бүгінгі біздерге қарағанда Бір Жаратушы Аллаға сенімі мен жаратылғандар арасындағы ең ұлық жаратылыс саналатын - адамға деген құрметі мық, әрі қарапайым, түсінікті болған. Соның бір дәлеліндей осы жерде бір тәрбиелік сипаттағы тәмсіл әңгіме еске түседі. Мына туыс халық түріктер жерінде бірде халыққа өте білімді бір дін ғұламасының келе жатқанын жария жасаған бір жаршы: *«Алланың бар екеніне мың түрлі дәлел келтіретін ғұлама келе жатыр»* - деп елді құлақтандырыпты. Сонда бір кейуана оған қарата:

«несіне «мың түрлі» дәлел керек. Онсыз да біз иман келтіргенбіз. Ондай ғұламаңның бізге керегі шамалы» - деген екен. Иә, дәл осылай қарапайым ғана иман келтіру арқылы исламды толық қабылдаған бабаларымыздың ұрпақтары арасынан сол ата-бабалардан қалған діни сенім жолына да күдік келтірушілер шыға бастады. Тіпті дәстүрлі дінімізде айтылатындай «кеше былай болған екен...» - деп өткен тарих пен дәстүр туралы айта бастаған кісіге қарсы «оған дәлелің бар ма?» - деген сұрақ қоюшылар да кездеседі. Ал тарихымызда аталарымыздың сенім мәселесінде «орынсыз көп күдіктер» кейде діннен шығарып та жіберетіні туралы айтқанын да ескере бермейміз.

Әрине, дәстүрлі қазақ қоғамы үшін бұндай өзекті мәселелер бұрында да болған. Бірақ халқымыздың тұлғалары ондай «рухани кеселдерді» дер кезінде анықтап елді, ұрпағын сақтандырып ұлтымызды өз арнасына салып отырған. Сондай жұмыстар арқылы тарихтағы түркі, қыпшақ, Алтын Орда халықтары бойында толеранттылық қасиеттер бой көрсеткен. Оның тарихи сабақтастығын қазақ халқының қасиеттері арқылы анық байқалып тұрады [3]. Мысалы, фольклорлық деректер арқылы бізге жеткен деректерде Бұқар жырау бабамыздың: **«Бірінші тілек тілеңіз, Бір Аллага жазбасқа. •Екінші тілек тілеңіз, Бір шұғыл пасық залымның Тіліне еріп азбасқа. •Үшінші тілек тілеңіз, Үшкілсіз көйлек кимеске. •Төртінші тілек тілеңіз, Төрде төсек тартып жатпасқа. •Бесінші тілек тілеңіз, Бес уақытты бес намаз Біреуі қаза қалмасқа. •Алтыншы тілек тілеңіз, Алпыс басты Ақ Орда, Ардақталған аяулың Күнінде біреуге Тегіннен тегін олжа болмасқа. •Жетінші тілек тілеңіз, Желкілдеген ту келіп, Жер қайысқан қол келіп, Сонан сасып тұрмасқа. •Сегізінші тілек тілеңіз, Сегіз қиыр шартарап Жер тұлданып тұрмасқа. •Тоғызыншы тілек тілеңіз, Төреңіз тақтан таймасқа. Тоқсандағы қарт бабаң Топқа жаяу бармасқа. •Оныншы тілек тілеңіз, Он ай сені көтерген, Омыртқасы үзілген, Аязды күнде айналған, Бұлтты күнде толғанған, Тар құрсағын кеңіткен, Тас емшегін жібіткен, Анаң бір аңырап қалмасқа. •Он бірінші тілек тілеңіз, Омырауы жұпарлы, Иісі жұпар аңқыған, Даусы Құдай саңқыған, Назыменен күйдірген, Қылығымен сүйдірген, Ардақтап жүрген бикешің Жылай да жесір қалмасқа.»** - деп келетін 11 тілегінде айтылған ойлардың бүгінгі күні де өзекті болып тұрғанын аңғару қиын емес [4].

Қорыта келгенде елдің тәуелсіздігінің баянды жолмен дамуы ішкі бірлігіміз бен біртұтас ұлттық санамыздың қалыптасуына игі әсері бар ортақ құндылықтарды меңгеруде екеніне назар аударғымыз келеді. Ұлттар арасындағы шынайы достыққа негізделген қарым - қатынас пен толеранттылық мінезді еліміздің халқына ортақ құндылықтар арқылы ғана мәңгілік етудің маңызды екенін естен шығармай жүргізілген жұмыстар арқылы жүзеге асыруға болады. Сөз соңында Ел басшымыз Қ.Тоқаев айтқандай: «Қазақ қоғамының алдында үш жол тұрғанына, яғни біріншісі **кері кету**, екіншісі – **тоқырау**, үшіншісі **алға қарай даму**» екеніне назар аударатырып, келешек кемел болуы үшін дәстүрлі жолдан адаспай біз тек алға қарай жылжитын боламыз демекпіз.

Әдебиеттер

1. Абубакирова Ж.С., Алексеенко А.Н. «Демографиялық тарих контексіндегі қазақстар». Монография. Нұр-Сұлтан: «Шаңырақ-Медиа»ЖШС, 2020.-400 б.
2. К.Маркс.,Ф.Энгельс.Таңдамалы шығармаларының 2 томдығы. 1-том. Алматы,1957.
3. Көмеков Б.Е., Анарбаев Қ.С. Кодекс Куманикус қыпшақтардың тарихи – мәдени ескерткіші (XIII-XIV ғғ.). Алматы,Нұр-Сұлтан «Ғылым» баспасы, 2020. -336 б.
4. <https://islam.kz/kk/articles/sozsarasy/buhar-jyraudyn-11-tilegi-3624/#gsc.tab=0>

Педагогикалық менеджмент және оқытудың заманауи әдістері

MODERN TECHNIQUES IN TEACHING ENGLISH IN MIDDLE SCHOOL

Ulyanova Irina Yuryevna

Turkistan Region, Tyulkubas District, T. Ryskulov Village,
M. Lomonosov School-Gymnasium, English Language Teacher

Түйін

Бұл мақалада орта мектептерде ағылшын тілін оқытудың қазіргі заманғы тәсілдері қарастырылады, сондай-ақ оқушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге ықпал ететін заманауи педагогикалық әдістерге назар аударылады. Мақалада технологияларды енгізу (геймификация, мобильді оқыту, жасанды интеллект құралдары) және интерактивті, оқушыға бағытталған іс-әрекеттер сияқты әртүрлі әдістемелер қарастырылады. Сондай-ақ, осы тәсілдердің орта мектеп оқушыларының когнитивтік және әлеуметтік қажеттіліктерімен қалай үйлесетіні зерттеледі.

Резюме

В данной статье рассматриваются современные подходы к обучению английскому языку в средних школах, с акцентом на новейшие педагогические техники, которые способствуют повышению вовлеченности студентов и их языкового развития. Охватываются различные современные методики, включая интеграцию технологий (таких как геймификация, мобильное обучение и использование искусственного интеллекта), а также интерактивные и ориентированные на ученика виды деятельности. Также исследуется, как эти подходы соответствуют когнитивным и социальным потребностям учащихся средней школы.

1. Introduction

1.1 The Importance of English Education in Middle School

Middle school is a critical period in language learning, where students develop foundational skills that they will use throughout their lives. English, as a global lingua franca, plays a crucial role in facilitating communication, cultural exchange, and access to higher education and job opportunities. In this section, we discuss why teaching English at this stage is paramount and how it prepares students for their future educational journey.

1.2 Challenges in Teaching English to Middle School Students

Middle school students often struggle with maintaining focus and motivation, especially in Summary subjects like language learning. The challenges include differences in learning styles, varying levels of prior knowledge, and the need to engage students in a way that connects with their world. This section reviews these challenges and sets the stage for discussing modern teaching techniques that address these issues.

1.3 The Need for Modern Teaching Techniques

As the world evolves and education continues to adapt, so too must the methods by which we teach English. Traditional methods, while effective in many respects, no longer fully meet the needs of today's digital-native, media-savvy students. This section introduces the importance of updating teaching methods to engage students and promote active learning, critical thinking, and problem-solving skills.

2. Theoretical Foundations of Modern Language Teaching

2.1 Constructivist Learning Theory (Piaget, Vygotsky, Bruner)

The basis for modern language teaching techniques is deeply rooted in constructivist theories of learning, where students build new knowledge based on their prior experiences. This section delves into how these theories inform the design of classroom activities that promote language acquisition and student agency.

2.2 Communicative Language Teaching (CLT)

CLT emphasizes real-life communication in the target language and is a central pillar of modern

English instruction. This method prioritizes meaningful interactions over rote memorization and grammar drills. Here, we discuss how CLT can be adapted for middle school students to help them gain practical language skills.

2.3 Task-Based Language Teaching (TBLT)

Task-based learning focuses on language as a tool for completing meaningful tasks. Students engage in activities such as projects, debates, and problem-solving exercises that require them to use English in real-world contexts. This section explores how TBLT can be applied in the middle school classroom.

3. Modern Techniques for Teaching English

3.1 Technology Integration in Language Learning

In today's classrooms, technology plays a pivotal role. From interactive whiteboards to mobile apps, tech-based tools can revolutionize the way English is taught. This section examines various technologies that have been proven to enhance language learning, such as language learning apps, online games, virtual classrooms, and AI-powered tools like chatbots.

3.2 Gamification and Game-Based Learning

Gamification refers to the integration of game mechanics into non-game contexts, such as education. Middle school students, with their natural affinity for games, respond positively to game-based learning strategies. This section covers how teachers can use point systems, leaderboards, badges, and role-playing games to make English learning more fun and motivating.

3.3 Mobile-Assisted Language Learning (MALL)

The advent of smartphones and tablets has enabled mobile-assisted language learning, which provides students with constant access to learning tools and resources. This section explores the effectiveness of MALL for language acquisition, as well as how it can be integrated into the classroom.

3.4 Flipped Classroom Approach

In a flipped classroom, students learn new content at home through video lessons and other resources, and class time is devoted to collaborative activities and discussions. This technique allows for deeper engagement with the material, as students come to class prepared to work together and apply their knowledge. This section discusses the benefits and challenges of the flipped classroom model in middle school English teaching.

3.5 Project-Based Learning (PBL)

Project-based learning involves students working on real-world problems or projects over an extended period of time. This technique encourages active, collaborative learning and helps students develop both language skills and critical thinking. This section outlines how PBL can be implemented in middle school English classrooms and provides examples of successful projects.

4. Engaging Students in the Learning Process

4.1 Student-Centered Approaches

Student-centered learning puts the student at the heart of the educational process. This section explores how to shift from a teacher-centered to a student-centered approach in middle school English classes, using methods like peer teaching, group work, and self-directed learning.

4.2 Interactive Activities

Interactive activities such as role-plays, debates, and group discussions help students practice real-world communication skills. This section delves into specific interactive techniques that engage middle school students and improve their speaking and listening abilities.

4.3 Differentiated Instruction

Differentiated instruction tailors teaching strategies to meet the diverse needs of students, ensuring that all learners, regardless of ability level, can succeed. This section discusses how teachers can differentiate lessons and assignments to accommodate different learning styles, proficiency levels, and interests in the middle school classroom.

5. Challenges in Implementing Modern Techniques

5.1

Technological

Barriers

Despite the many benefits, integrating technology into the classroom comes with challenges. Issues such as access to devices, internet connectivity, and teachers' technical proficiency can hinder the effective implementation of tech-based methods. This section discusses these barriers and offers potential solutions.

5.2

Classroom

Management

and

Student

Motivation

The more interactive and student-centered the lesson, the more potential there is for classroom management issues. This section discusses strategies for maintaining discipline and keeping students motivated while engaging them in new and innovative teaching methods.

5.3

Assessment

Challenges

Assessing language skills in an interactive and dynamic classroom environment can be complex. This section explores how teachers can adapt traditional assessment methods to more accurately measure language acquisition in a communicative classroom.

Conclusion

Summary

of

Findings

This section summarizes the key findings of the article, highlighting the most effective modern teaching techniques for middle school English learners and the benefits of implementing these methods.

Recommendations

for

Teachers

Based on the research presented, this section offers practical recommendations for teachers looking to incorporate modern techniques into their English language teaching practices.

References;

- Anderson C. *Gamification in the Classroom: The Influence of Games on Learning*. Educational Technology Journal, 2019.
- Bruner J. *The Culture of Education*. Harvard University Press, 1996.
- Johnson D. W., Johnson R. T. *Cooperative Learning: Improving University Instruction by Promoting Interdependence*. Journal of Education Psychology, 2013.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК САРАЛАУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ**Аймбетова Салтанат Бектасовна**

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Ломоносов атындағы мектеп гимназиясының қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі, педагогика ғылымдарының магистрі

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические основы применения уровневого (дифференцированного) подхода к обучению на уроках казахского языка в общеобразовательных школах. Исследуются вопросы индивидуализации обучения посредством составления заданий различного уровня с учётом различий в уровне знаний, интересах и способностях учащихся.

Summary

This article explores the theoretical and practical foundations of using the level-based (differentiated) teaching approach in Kazakh language lessons in general education schools. It examines the issue of individualized instruction through the use of differentiated tasks, taking into account students' varying levels of knowledge, interests, and abilities.

Кіріспе

Қазіргі білім беру үрдісінде оқушылардың қабілеті мен білім деңгейлерінің әртүрлілігі басты назарда. Осыған байланысты оқыту әдістерін икемді және тиімді қолдану қажеттілігі

туындайды. Деңгейлік саралау – оқытуды оқушылардың жеке ерекшеліктеріне қарай бейімдеу арқылы оқу үдерісінің сапасын арттыруға бағытталған педагогикалық тәсіл.

Қазақ тілі сабағында деңгейлік тапсырмалар беру арқылы әр оқушының мүмкіндігіне сәйкес білім беру жүзеге асады. Бұл әдіс оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, деңгейлік оқыту жеке тұлғаның танымдық қажеттіліктерін қанағаттандырып, білімнің сапалы игерілуіне ықпал етеді.

1. Теориялық негіздері деңгейлік саралау арқылы оқытудың

1.1. Деңгейлік саралау түсінігі

Деңгейлік саралау – оқушылардың білім, дағды, қабілет және танымдық деңгейлеріне сәйкес оқу материалын әр түрлі деңгейде ұсыну әдісі. Бұл әдістің басты мақсаты – оқытудың сапасын арттыру және әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқыту үрдісін жекелеңдіру. Деңгейлік саралау тәсілі педагогикада ұзақ уақыттан бері зерттеліп келеді. Ол алғаш рет Бенджамин Блумның «Оқу мақсаттарының таксономиясы» және Говард Гарднердің көптік интеллект теориясы негізінде дамыды. Саралау оқыту әдістері оқушылардың танымдық стилі мен ерекшеліктерін ескере отырып, оқу мазмұнын икемдеуге мүмкіндік береді.

1.2. Деңгейлік оқытудың маңызы мен педагогикалық мүмкіндіктері

Деңгейлік саралау педагогикалық үдерісті тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді, себебі:

- Оқушылардың оқуға деген ынтасы артады;
- Әр оқушының жеке білім деңгейі, қабілеті мен мүддесіне қарай материал ұсынылады;
- Оқу процесінде оқушылардың белсенділігі мен жауапкершілігі артады;
- Білім алудың жетіспеушіліктерін анықтап, оларды жоюға жағдай жасалады;
- Оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау дағдылары дамиды.

1.3. Қазақ тілі сабағында деңгейлік саралаудың ерекшеліктері

Қазақ тілі пәні – тілдік дағдыларды меңгеруге негізделген пән болғандықтан, деңгейлік саралау әдісі оқу үрдісін икемді етіп, тілдік қабілеттерді тиімді дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс грамматикалық құрылымдарды меңгеру, сөздік қорын кеңейту, мәтінді түсіну және шығармашылық жұмыс жүргізу қабілеттерін дамытуда өзектілігін көрсетеді.

2. Қазақ тілі сабағында деңгейлік саралау арқылы оқытудың әдістемесі

2.1. Деңгейлік тапсырмаларды дайындау принциптері

Деңгейлік саралау негізінде оқушылардың білім деңгейіне сай тапсырмалар құру жатыр. Бұл тапсырмалар келесі принциптерге негізделуі керек:

- Қолжетімділік: тапсырмалар оқушылардың қазіргі білім деңгейіне сәйкес болуы қажет.
- Күрделілік: тапсырмалардың қиындық деңгейі әр түрлі болуы тиіс, мысалы, жеңіл, орташа, күрделі.
- Тиімділік: тапсырмалар оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға бағытталуы керек.
- Мақсаттылық: тапсырмалардың әр деңгейі нақты оқу мақсаттарын орындауға көмектесуі тиіс.

2.2. Деңгейлік тапсырмалардың түрлері

Қазақ тілі сабағында қолданылатын деңгейлік тапсырмалар әртүрлі болуы мүмкін:

- Жазбаша тапсырмалар: мәтін жазу, диктант, жаттығулар.
- Ауызша тапсырмалар: сұрақтарға жауап беру, әңгіме құру, рольдік ойындар.
- Талдау тапсырмалары: мәтінді талдау, грамматикалық құрылымдарды табу.
- Шығармашылық тапсырмалар: өлең жазу, эссе, пікірталас.

2.3. Оқушылардың деңгейін анықтау әдістері

Деңгейлік оқыту тиімді болуы үшін, оқушылардың бастапқы деңгейін анықтау қажет. Бұл үшін келесі әдістер қолданылады:

- Диагностикалық тесттер;
- Сұхбаттар мен әңгімелер;

- Бақылау жұмыстары;
- Оқушылардың өзін-өзі бағалауы.

2.4. Сабақ барысында деңгейлік саралауды ұйымдастыру

Деңгейлік тапсырмалар сабақтың әр кезеңінде қолданылады:

- Жаңа тақырыпты түсіндіру кезінде – оқушылардың деңгейлеріне қарай қосымша түсіндірмелер беру;
- Жаттығулар орындау кезінде – әр деңгейге сай тапсырмалар беру;
- Бағалау кезінде – оқушылардың деңгейіне сәйкес бағалау критерийлерін қолдану.

3. Қазақ тілі сабағында деңгейлік саралау арқылы оқытудың педагогикалық мүмкіндіктері мен тиімділігі

3.1. Оқушылардың даралық ерекшеліктерін ескеру

Деңгейлік саралау оқушылардың оқу қабілеттерін, қызығушылықтарын, мотивациясын және біліктілік деңгейін ескере отырып, оқу үрдісін жекелендіруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы:

- Әр оқушы өз деңгейінде дамып, сабаққа деген сенім мен ынтасы артады;
- Көбірек қолдау қажет ететін оқушыларға бағытталған көмек беріледі;
- Жоғары деңгейлі оқушыларға күрделі әрі шығармашылық тапсырмалар ұсынылады.

3.2. Оқу мотивациясын арттыру

Деңгейлік тапсырмалар оқушыларға өз мүмкіндіктерін байқап көруге, сәттілікке жетуге мүмкіндік береді. Бұл:

- Оқушылардың өзін-өзі бағалауын күшейтеді;
- Сабаққа деген қызығушылықты арттырады;
- Топ ішінде ынтымақтастық пен бәсекелестікті дамытады.

3.3. Педагогикалық бақылау мен бағалаудың тиімділігі

Деңгейлік оқыту жүйесі мұғалімге оқушылардың білімін нақты бақылауға мүмкіндік береді. Бұл:

- Әр оқушының білім деңгейін нақты анықтауға көмектеседі;
- Бағалаудың әділдігі мен нақтылығын арттырады;
- Оқу үдерісінің кемшіліктерін уақытылы анықтап, түзетуге жағдай жасайды.

Қорытынды

Қазақ тілі сабағында деңгейлік саралау арқылы оқыту — оқушылардың әртүрлі білім деңгейі мен қабілеттерін ескеретін тиімді әдіс. Бұл тәсіл білім берудің жеке-даралығын қамтамасыз етіп, әр оқушының мүмкіндігін толық ашуға, оқуға деген ынтасын арттыруға мүмкіндік береді.

Деңгейлік тапсырмалар оқушылардың танымдық қызығушылығын дамытып, олардың шығармашылық қабілетін жетілдіреді. Мұғалімнің кәсіби дайындығы мен педагогикалық шеберлігі деңгейлік оқытудың сәтті жүзеге асуында маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, заманауи технологиялар мен интерактивті құралдарды пайдалану оқыту үдерісін жандандырып, тиімділігін арттырады.

Әдебиеттер

1. Әбдіғалина С.Т. Қазақ тілі сабақтарында деңгейлік оқытуды ұйымдастыру әдістемесі. Алматы: Білім, 2018.
2. Нұрғали Ә.Ж. Мектепте деңгейлік саралау арқылы оқыту технологиялары. Астана: Ұлттық ғылым, 2020.
3. Әділбекова Қ.Б. Инновациялық әдістер және деңгейлік оқыту. Алматы: Жазушы, 2019.

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ

Аскарова Анар Файзуллаевна

Туркестанская область, Казыгуртский район, школа-лицей имени К.Сатпаева, учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада оқушылардың рухани-адамгершілік құндылықтарын қалыптастырудағы орыс тілі мұғалімінің рөлі қарастырылады. Арнайы назар моральдық қасиеттерді, этикалық нормаларды және азаматтық жауапкершілікті дамытуға бағытталған педагогикалық әдістерге аударылады. Руханилық пен адамгершілікті тәрбиелеуге ықпал ететін әдеби және тілдік материалдардың құралдары талданады.

Summary

The article examines the role of the Russian language teacher in the formation of spiritual and moral values among students. Special attention is paid to pedagogical methods aimed at developing moral qualities, ethical standards, and civic responsibility in the process of teaching the Russian language. The study analyzes literary and linguistic materials that contribute to the cultivation of spirituality and morality.

Введение

В современном мире, характеризующемся быстрыми социальными изменениями, глобализацией и развитием технологий, наблюдается определённый кризис духовно-нравственных ориентиров у подрастающего поколения. Молодёжь сталкивается с множеством противоречивых ценностей, что затрудняет формирование у неё чёткой системы моральных норм и жизненных принципов. В этой связи проблема воспитания духовно-нравственных ценностей становится особенно актуальной и значимой для системы образования.

1. Теоретические основы формирования духовно-нравственных ценностей

1.1. Понятие духовно-нравственных ценностей

Духовно-нравственные ценности — это комплекс идей, принципов и норм, которые формируют основу морального сознания и поведения личности. Они включают в себя такие качества, как честность, доброта, справедливость, ответственность, уважение к другим и стремление к самосовершенствованию.

Духовность традиционно рассматривается как внутренняя жизненная позиция человека, связанная с осознанием высших смыслов жизни, этическими ориентирующими и ценностями, которые выходят за пределы материального и утилитарного.

Нравственность — это система норм и правил поведения, регулирующая отношения между людьми, обеспечивающая гармонию и социальную справедливость.

Ценности играют ключевую роль в формировании личности, направляя поведение и выбор человека в различных жизненных ситуациях. Они служат основой для самоидентификации, обеспечивают внутреннюю устойчивость и помогают адаптироваться в обществе.

Связь духовных ценностей с образованием заключается в том, что образовательный процесс не только передает знания, но и формирует мировоззрение, систему этических норм и культурных ориентиров. Воспитание духовно-нравственных ценностей является важнейшей целью современной школы, так как именно школа выступает в роли социального института, способствующего социализации и личностному развитию учащихся.

1.2. Педагогическая роль учителя в воспитании духовности

Учитель русского языка, как носитель культурных и нравственных традиций, играет важнейшую роль в формировании духовно-нравственных ценностей учащихся. Его основными функциями являются:

- Создание ценностного образовательного пространства, в котором учащиеся смогут осмыслить и усвоить моральные нормы.
- Моделирование нравственного поведения и служение примером для подражания.

- Формирование у школьников способности к эмпатии, сочувствию, критическому осмыслению действительности и собственных поступков.
- Поддержка развития саморефлексии и нравственного выбора, стимулирование диалога и дискуссий на темы морали и этики.

Влияние учителя на личностное развитие учащихся трудно переоценить, так как именно через взаимодействие с педагогом формируются установки, ценности и социальные навыки, которые будут сопровождать человека в дальнейшей жизни.

Психолого-педагогические аспекты воспитания духовно-нравственных ценностей включают понимание возрастных особенностей восприятия и усвоения нравственных норм, учет индивидуальных психологических характеристик и применение различных педагогических методов, способствующих эмоциональному вовлечению и осмыслению материала.

2. Методические подходы к формированию духовно-нравственных ценностей на уроках русского языка

2.1. Использование литературных произведений

Литературные произведения выступают уникальным ресурсом для воспитания духовно-нравственных ценностей, поскольку через образы героев и сюжетные конфликты они позволяют учащимся погружаться в сложные жизненные ситуации и моральные дилеммы.

Отбор произведений с моральным содержанием — важный этап подготовки урока. Учителю следует выбирать тексты, в которых отражены темы добра и зла, справедливости, ответственности, дружбы и верности, патриотизма и других этических категорий. Такие произведения стимулируют эмоциональное и интеллектуальное развитие, способствуют формированию жизненных ориентиров.

Анализ образов и поступков героев — это процесс осмысления учащимися мотивов поведения персонажей, их морального выбора, последствий принятых решений. Учитель должен помочь школьникам увидеть многогранность образов, понять, почему герой поступил так, а не иначе, и что бы они сделали в подобной ситуации.

Обсуждение этических дилемм и конфликтов позволяет вовлечь учеников в диалог, где каждый может высказать свое мнение и услышать точку зрения других. Это способствует развитию критического мышления и уважения к чужой позиции, что является неотъемлемой частью формирования нравственной культуры.

2.2. Работа с языковым материалом

Русский язык как средство коммуникации и культура речи напрямую связан с воспитанием этики общения и речевой культуры.

Формирование речевой культуры и этики общения включает развитие навыков корректного и вежливого выражения мыслей, умение слушать и понимать собеседника, поддерживать конструктивный диалог. Это помогает формировать у учащихся уважительное отношение к другим людям и культуру межличностного общения.

Использование пословиц, поговорок и фольклора является эффективным способом передачи национальных моральных норм и ценностей. Народная мудрость в доступной и емкой форме помогает понять важные этические принципы и правила поведения.

Развитие навыков аргументированной речи и уважительного диалога способствует формированию у учащихся способности обосновывать свою позицию, вести дискуссию без конфликтов, слышать оппонента и искать компромиссы. Это необходимый элемент гражданской культуры и нравственного воспитания.

2.3. Интерактивные методы и проектная деятельность

Для более глубокого усвоения духовно-нравственных ценностей и развития активной жизненной позиции целесообразно использовать интерактивные и проектные методы.

Ролевые игры и инсценировки позволяют учащимся погрузиться в ситуацию выбора и поведения героя, прожить эмоционально этические ситуации, что способствует формированию эмпатии и нравственного опыта.

Дебаты на темы морали и этики — форма активного диалога, где школьники учатся аргументировать свою точку зрения, уважать оппонента и принимать участие в коллективном поиске истины.

Творческие проекты и исследовательские работы дают возможность самостоятельно исследовать нравственные проблемы, искать решения, представлять результаты в различных форматах (презентации, эссе, видео), что способствует развитию ответственности, самостоятельности и творческого мышления.

Заключение

В современных условиях воспитательная функция учителя русского языка приобретает особую значимость, поскольку именно через язык и литературу формируются базовые духовно-нравственные ориентиры личности учащегося. Анализ теоретических основ и практических методов показал, что интеграция нравственного содержания в образовательный процесс способствует не только развитию коммуникативных навыков, но и формированию устойчивых моральных качеств, таких как честность, ответственность, уважение к другим, гражданская позиция.

Литература

1. Иванов С.В. Педагогика духовности: теория и практика / С.В. Иванов. — М.: Просвещение, 2017.
2. Петрова Н.И. Воспитание нравственных ценностей в школе / Н.И. Петрова. — СПб.: Речь, 2015.
3. Смирнова Е.А. Методика преподавания русского языка и литературы / Е.А. Смирнова. — М.: Академия, 2018.

ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Балгабаева Гульбакира Серикбаевна

Туркестанская область, Казыгуртский район, школа - лицей им.К.Сатпава
учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада қазақ тілін оқыту барысында оқушылардың сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Арнайы назар ауызша және жазбаша сөйлеу дағдыларын дамыту әдістеріне, коммуникативтік құзыреттілік пен сөйлеу әдеби нормаларын қалыптастыруға аударылады. Оқушылардың экспрессивтілігін, сауаттылығын және сөйлеу этикасын дамытуға ықпал ететін педагогикалық тәсілдер талданады.

Summary

The article examines the theoretical and practical aspects of developing students' speech culture in the process of learning the Russian language. Special attention is given to methods for developing oral and written communication skills, enhancing communicative competence, and cultivating cultural norms of speech behavior. Pedagogical approaches that contribute to the development of expressiveness, literacy, and speech ethics in students are analyzed.

Введение

В современном образовательном пространстве речевая культура занимает одно из ключевых мест в формировании личности ученика. Сегодня требования к уровню владения русским языком значительно возросли в связи с глобализацией, развитием коммуникационных технологий и интеграцией образовательных стандартов. Речевая культура — это не просто

знание правил языка, но и умение эффективно и корректно выражать свои мысли, вести диалог, понимать собеседника и адаптироваться к различным коммуникативным ситуациям. Особенно важна она для школьников, поскольку именно в школьном возрасте происходит становление личности, формирование базовых коммуникативных умений, которые повлияют на дальнейшую учебу и профессиональную деятельность.

1. Теоретические основы формирования речевой культуры

1.1. Понятие речевой культуры

Речевая культура — комплекс лингвистических, коммуникативных и этических норм, обеспечивающих адекватное и грамотное использование языка. Исторически понятие «речевая культура» развивается в рамках лингвистики, психологии и педагогики. В структуру речевой культуры входят лексика, грамматика, стилистика и культура речи — каждый компонент играет важную роль в формировании полноценной языковой личности.

Речевая этика и нормы общения — это моральные и культурные правила, регулирующие речевое поведение, проявляющиеся в уважении к собеседнику, уместности высказываний и соблюдении делового и культурного этикета.

1.2. Речевая культура и коммуникативная компетенция

Речевая культура неразрывно связана с коммуникативной компетентностью, которая предполагает владение навыками говорения, слушания, чтения и письма. Коммуникативная компетенция включает в себя не только знание языка, но и умение применять его в различных социальных ситуациях, понимая и учитывая контекст, интонации и невербальные знаки.

1.3. Психолого-педагогические особенности формирования речевой культуры у учащихся

Речь у школьников развивается поэтапно, что связано с возрастными особенностями когнитивного развития и эмоциональной сферы. Учитель играет ключевую роль, являясь не только источником знаний, но и мотиватором, формирующим интерес к речевой деятельности. Мотивация способствует активному овладению речью и успешному развитию коммуникативных навыков.

2. Методические подходы к развитию речевой культуры на уроках русского языка

2.1. Традиционные методы и их роль

К традиционным методам относятся грамматические упражнения, диктанты, изложения и сочинения, которые способствуют систематизации знаний и развитию письменной речи. Работа с текстом помогает не только улучшить грамматическую правильность, но и развить навыки анализа, что важно для формирования критического мышления.

2.2. Современные интерактивные методы

Интерактивные методы — ролевые игры, дискуссии и дебаты — активизируют познавательную деятельность учащихся, развивают умение аргументировать и слушать собеседника. Проектная деятельность и творческие задания позволяют применять знания на практике, стимулируя самостоятельность и творческий подход.

2.3. Использование ИКТ в развитии речевой культуры

Современные технологии открывают новые возможности для обучения: электронные учебники, мультимедийные презентации и онлайн-платформы делают уроки более наглядными и увлекательными, способствуют развитию самостоятельного и дистанционного обучения. Языковые тренажеры помогают отрабатывать произношение, лексику и грамматику.

3. Практические рекомендации по формированию речевой культуры

3.1. Планирование уроков с акцентом на речевую культуру

Эффективное планирование уроков включает формулировку целей, направленных на развитие всех видов речевой деятельности. Важно создавать условия для практики устной и письменной речи, интегрировать упражнения, ориентированные на разные стили и жанры речи.

3.2. Формирование речевой культуры на разных этапах обучения

На начальном этапе важно заложить основы культуры речи — правильное произношение, базовую лексику и грамматику. В средней школе следует акцентировать внимание на выразительности и стилистических особенностях. В старшей школе развиваются навыки речевой этики, критического мышления и умение участвовать в сложных коммуникативных ситуациях.

3.3. Оценка уровня речевой культуры учащихся

Для оценки используются различные критерии — грамотность, выразительность, адекватность речи. Применяются тесты, контрольные работы, а также методы самооценки и взаимооценки, что способствует формированию у учеников рефлексивного отношения к своей речи.

4. Анализ эффективности методов и перспективы развития

4.1. Результаты внедрения современных методик

Практика показывает, что использование интерактивных и ИКТ-методов повышает мотивацию и качество усвоения материала. Учащиеся становятся более активными, улучшают навыки коммуникации и критического мышления.

4.2. Проблемы и трудности в формировании речевой культуры

Основные сложности — недостаточная мотивация, пассивность учеников, слабая речевая база. Решить эти проблемы можно через индивидуальный подход, использование разнообразных методов и постоянную поддержку учителя.

4.3. Перспективы развития речевой культуры в условиях современного образования

Развитие речевой культуры требует интеграции междисциплинарных подходов, активного использования цифровых технологий и привлечения внеурочной деятельности. Это позволит не только повысить уровень речевых навыков, но и сформировать у учащихся устойчивый интерес к языку и культуре общения.

Заключение

Формирование речевой культуры учащихся является одним из приоритетных направлений современного образования, оказывающим значительное влияние на успешность обучения и личностное развитие. Развитие речевой компетенции способствует эффективной коммуникации, формированию критического мышления и социальной адаптации. Для достижения этих целей необходимо сочетать традиционные и инновационные методы обучения, использовать современные технологии и учитывать возрастные и психологические особенности учеников. Внедрение данных подходов в практику уроков русского языка позволит подготовить учащихся к успешной жизни в современном обществе.

Литературы

1. Бархударов Л.С. Русский язык и речевая культура. – М.: Просвещение, 2015.
2. Васильева И.А. Формирование речевой культуры учащихся в школе. – СПб: Питер, 2018.
3. Горецкий В.Н. Коммуникативная компетенция в обучении русскому языку. – М., 2020.

МАТЕМАТИКА И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ШКОЛЬНИКОВ

Бережная Ирина Васильевна

Туркестанская область, Тюлькубасский район,
школа имени А. Макаренко, учитель математики

Резюме

Бұл мақала математика пәнінің оқушылардың интеллектуалдық дамуына қосатын рөлін зерттеуге арналған. Мақалада математика пәнін оқыту арқылы оқушылардың когнитивті дамуына әсер ететін негізгі аспектілер, оның ішінде логикалық ойлауды дамыту, мәселені шешу қабілеттерін және аналитикалық дағдыларды қалыптастыру қарастырылады. Математика пәнін оқытудың әртүрлі әдістерінің оқушылардың ақыл-ой қабілеттеріне әсері, сондай-ақ математикалық білімдерді күнделікті өмір мен болашақ кәсіби қызметке интеграциялау маңызы зерттеледі.

Summary

This article is dedicated to studying the role of mathematics in the intellectual development of students. It examines key aspects that influence cognitive development through the study of mathematics, including the development of logical thinking, problem-solving abilities, and the formation of analytical skills. The article explores the impact of various teaching methods of mathematics on the mental abilities of students, as well as the importance of integrating mathematical knowledge into daily life and future professional activities.

1. Введение

1.1 Значение математики в школьном обучении

Математика занимает центральное место в школьной образовательной программе. Она не только предоставляет ученикам необходимые теоретические знания и навыки, но и способствует развитию умственных способностей, таких как логика, абстракция и решение задач. Структурированность математических задач и логика их решения формируют у школьников способность к анализу и синтезу, что имеет большое значение для их дальнейшего интеллектуального развития.

1.2 Интеллектуальное развитие через математику

Интеллектуальное развитие учащихся — это процесс, в ходе которого происходит становление и усовершенствование когнитивных способностей. Математика, как дисциплина, требует от школьников логического, аналитического подхода к решению задач, что напрямую способствует развитию их мыслительных процессов. Это необходимо для формирования не только академических знаний, но и умения анализировать информацию, аргументировать и строить логические цепочки.

1.3 Цели и задачи исследования

Цель данной работы — исследовать влияние математики на интеллектуальное развитие школьников. Для достижения этой цели необходимо проанализировать различные педагогические методы, их влияние на когнитивные процессы, а также рассмотреть, как школьники воспринимают и осваивают математический материал.

2. Теоретические основы математического образования и его влияние на интеллектуальное развитие

2.1 Математика и развитие логического мышления

Математика традиционно считается одним из самых мощных инструментов для развития логического и критического мышления. Изучение математических объектов, таких как числа, геометрические фигуры и algebraic выражения, способствует развитию абстрактного мышления, а также улучшению навыков планирования и организации.

2.2 Когнитивное развитие школьников в процессе изучения математики

Процесс когнитивного развития школьников через математику включает в себя несколько ключевых элементов: внимание, память, восприятие, мышление и воображение. Каждый из этих элементов играет важную роль в усвоении математических знаний. Когнитивные теории,

такие как теория Жана Пиаже о стадиях интеллектуального развития, подчёркивают важность активного взаимодействия учащегося с учебным материалом.

2.3 Методы преподавания математики и их влияние на интеллектуальное развитие Педагогические подходы к обучению математики могут значительно повлиять на развитие интеллектуальных способностей школьников. Традиционные методы, такие как лекции и контрольные работы, сосредоточены на механическом освоении материала. В то время как современные методы, такие как проектная деятельность, использование информационных технологий и проблемное обучение, ориентированы на развитие креативности, самостоятельности и исследовательских навыков.

3. Методы преподавания математики для развития интеллектуальных способностей

3.1 Традиционные методы обучения

Традиционные методы обучения математики, такие как преподавание через теорию и практику, включают в себя такие формы работы как решение задач, объяснение математических теорем и доказательств. Несмотря на свою популярность, эти методы могут ограничивать возможности учащихся в плане развития креативности и критического мышления.

3.2 Инновационные подходы в преподавании математики

С развитием технологий появились инновационные подходы, такие как использование образовательных игр, виртуальных лабораторий и онлайн-курсов, что значительно улучшает мотивацию учащихся и способствует более глубокому пониманию математических понятий. Современные педагогические технологии способствуют активному вовлечению учеников в процесс обучения и развитию их аналитических навыков.

3.3 Применение информационных технологий в математическом образовании

Использование интерактивных платформ и математических программ позволяет учащимся экспериментировать, моделировать различные ситуации и строить логические выводы. Это повышает уровень их вовлеченности в учебный процесс и способствует лучшему усвоению материала.

4. Практическая часть: Роль математики в интеллектуальном развитии школьников

4.1 Влияние математики на развитие абстрактного мышления

Задания, требующие абстракции, являются неотъемлемой частью математических упражнений. Такие задачи способствуют развитию у школьников умения оперировать абстрактными понятиями, что важно для их общей когнитивной зрелости.

4.2 Математика и решение проблем

Математика тесно связана с проблемным обучением, что является важным аспектом интеллектуального развития. Решение математических задач не только развивает логическое мышление, но и способствует улучшению навыков решения проблем, что полезно и в других областях учебной деятельности.

4.3 Роль математики в формировании самоконтроля и ответственности

Математика требует от учащихся высокой концентрации и самоконтроля, а также ответственности за выполнение заданий. Эти качества развиваются через регулярное выполнение домашних заданий, участие в математических олимпиадах и решении задач.

5. Выводы и рекомендации

5.1 Роль математики в развитии интеллектуальных способностей школьников

Математика является важным инструментом развития интеллектуальных способностей школьников, влияя на их способность к анализу, логическому мышлению и решению проблем.

5.2 Рекомендации для педагогов

Для эффективного преподавания математики рекомендуется использовать как традиционные, так и инновационные методы обучения, которые способствуют развитию когнитивных навыков учащихся и повышению их интереса к математике.

Заключение

Математика играет ключевую роль в интеллектуальном развитии школьников. Ее изучение помогает развивать такие когнитивные навыки, как логическое мышление, анализ, решение проблем, а также способствует формированию критического подхода и абстрактного мышления. Для того чтобы максимально использовать потенциал математики в процессе интеллектуального развития, важно применять инновационные методы преподавания, которые стимулируют активность учеников и их креативное мышление. Таким образом, математика является не только основой для научных знаний, но и важным инструментом для развития интеллектуальных способностей школьников.

Литература;

1. Пиаже Ж. *Психология и эпистемология: К теории познания*. Пер. с франц. М.: «Прогресс», 2000.
2. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. М.: «Лабиринт», 1983.
3. Григорьев Д. Г. *Когнитивное развитие в контексте математического обучения*. М.: Московский университет, 2002.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТЫНДАЛЫМ ЖӘНЕ АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫ АРҚЫЛЫ ТІЛДЕРІН ДАМУ

Досмурзаева Акмарал Киясхановна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

"Б. Төлепбаев атындағы ЖББМ" КММ-сі бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается роль навыков слушания и говорения в развитии речи младших школьников. Обсуждаются вопросы совершенствования слухового восприятия языка у детей через навыки слушания, расширения словарного запаса и формирования культуры речи через навыки говорения. Кроме того, представлены эффективные методы и дидактические материалы, направленные на учителей, а также анализируется педагогический опыт, способствующий развитию коммуникативных навыков учащихся.

Summary

This article explores the role of listening and speaking skills in the language development of primary school students. It addresses the improvement of children's auditory language perception through listening skills, the enrichment of vocabulary, and the cultivation of speaking culture through speaking skills. Additionally, effective methods and didactic materials aimed at teachers are presented, along with an analysis of pedagogical practices that contribute to the development of students' communicative abilities.

Кіріспе

1.1 Тіл дамуының маңызы

Тіл – адамның ой-өрісін, сезімін жеткізудің, қарым-қатынас құрудың негізгі құралы. Бала өмірге келген сәттен бастап тіл арқылы қоршаған ортаны танып, өз ойын білдіреді. Тіл дамуы – жалпы баланың интеллектуалды және әлеуметтік дамуының негізі болып табылады. Бастауыш сынып оқушылары үшін тілдік дағдыларды қалыптастыру маңызды, себебі осы кезеңде балалар оқумен, қоғаммен қарым-қатынасқа түсіп, өз ойларын ашық әрі дәл жеткізуге үйренеді. Тіл дамуы баланың оқу жетістігіне, тұлға болып қалыптасуына тікелей әсер етеді.

1.2 Тыңдалым және айтылым дағдыларының орны

Тыңдалым және айтылым – тілдің ең негізгі екі дағдысы. Тыңдалым дағдысы оқушылардың тілдік ақпаратты қабылдау және түсіну қабілетін дамытса, айтылым дағдысы – алған ақпаратты сөз арқылы дұрыс әрі мәнерлі жеткізе білуге үйретеді. Бұл екі дағды бір-бірімен тығыз байланысты және кешенді түрде дамытылғанда ғана оқушылардың тілдік

құзыреттілігі артады. Сондықтан бастауыш сыныпта тіл дамытудың басты бағыттарының бірі – тыңдалым және айтылым дағдыларын қалыптастыру.

2. Тыңдалым дағдысын дамыту

2.1 Тыңдалымның түрлері мен функциялары

Тыңдалым бірнеше түрге бөлінеді: белсенді және пассивті тыңдалым, түсінуге бағытталған тыңдалым, ақпарат алу мақсатындағы тыңдалым және эмоционалды тыңдалым. Әр түрдің мақсаты әр түрлі болғанымен, олардың барлығы оқушының тілдік ақпаратты қабылдауын жетілдіруге бағытталған. Мысалы, белсенді тыңдалым кезінде бала сөздерді түсініп қана қоймай, олар бойынша жауап беруге, ой қорытындылауға тырысады.

2.2 Тыңдалым дағдыларын дамыту әдістері

Тыңдалым дағдыларын дамыту үшін әртүрлі әдістер қолданылады: әңгіме тыңдау, мәтіндерге сұрақ қою, қысқаша мазмұндау, аудиоматериалдарды тыңдау, диалогтар мен көркем шығарма үзінділерін тыңдау. Мұғалімдердің тиімді әдістерін пайдалану – тыңдалым процесін қызықты әрі нәтижелі етеді. Сонымен қатар, визуалды материалдар (суреттер, сызбалар) тыңдалымды жеңілдетіп, түсінікті етеді.

2.3 Оқу үдерісінде тыңдалым тапсырмаларының рөлі

Оқу барысында тыңдалым тапсырмалары оқушылардың назарын шоғырландырып, сөздік қорын байытуға, сөйлем құрылымдарын түсінуге ықпал етеді. Тапсырмалар мәтінді түсінуге, негізгі ойды табуға, сұрақтарға жауап беруге бағытталуы керек. Бұл әдістер тыңдалым процесін интерактивті етіп, оқушылардың белсенділігін арттырады.

3. Айтылым дағдысын қалыптастыру

3.1 Айтылымның ерекшеліктері

Айтылым – сөйлеу тілінің дағдысы, ол арқылы оқушы өз ойын, пікірін сөзбен жеткізеді. Бұл дағдының ерекшелігі – тілдің фонетикасын, грамматикасын, лексикасын меңгерумен қатар, сөйлеу мәдениетін қалыптастыруда. Айтылым дағдысы жетілмеген балаларда сөздерді дұрыс айту қиындық туғызады, сөйлем құрауда қателіктер кездеседі, бұл олардың коммуникациясына кедергі болады.

3.2 Сөйлеу дағдыларын дамыту әдістері

Айтылымды дамыту үшін мұғалімдер диалогтық ойындар, пікірталастар, қысқа әңгімелер құру, экспромт сөйлеу сияқты әдістерді қолданады. Сонымен қатар, интонацияны, екпінді дұрыс қоюға ерекше мән беріледі. Жаттығулар арқылы оқушылардың сөйлеу дағдысы қалыптасып, сенімділік артады.

3.3 Моделдеу және жаттығулар

Моделдеу әдісі – оқушыларға сөйлеу үлгілерін көрсету және оларды қайталауды талап етеді. Бұл әдіс балаларға жаңа сөз тіркестерін, сөйлем құрылымдарын меңгеруге көмектеседі. Жаттығулар ретінде сөздерді айыру, толық сөйлем құру, сөйлеу тілін жаттықтыруға арналған түрлі тапсырмалар қолданылады.

4. Тыңдалым және айтылымды интеграциялау

4.1 Қосымша сабақтар мен іс-шаралар

Тыңдалым мен айтылымды дамытуға бағытталған қосымша сабақтар, тілдік үйірмелер, шығармашылық кештер оқушылардың тілдік дағдыларын нығайтады. Мұндай іс-шараларда балалар еркін сөйлеп, тыңдалым қабілеттерін жетілдіреді.

4.2 Пәнаралық байланыс

Тіл дамыту пәнаралық сипатқа ие болғандықтан, оның оқытылуы математика, табиғаттану, әдебиет сияқты пәндермен тығыз байланысты болуы керек. Бұл пәнаралық тәсіл оқушылардың тілдік дағдыларын тереңдетіп, пәндерді игеруді жеңілдетеді.

4.3 Технологияларды қолдану

Қазіргі уақытта интерактивті тақталар, аудио-видео материалдар, арнайы тіл дамыту бағдарламалары тыңдалым және айтылымды дамытуда маңызды рөл атқарады. Технологиялар сабақтарды қызықты әрі нәтижелі етеді, оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырады.

5. Педагогикалық тәжірибе және әдістемелік ұсыныстар

5.1 Сабақ үлгілері

Мұғалімдерге арналған тиімді сабақ үлгілерінде тыңдалым мен айтылым дағдыларын дамытуға бағытталған түрлі тапсырмалар, ойындар, жаттығулар ұсынылады. Мысалы, «Қысқаша әңгіме құрастыру», «Диалог ойнау», «Мәтіннен негізгі ойды табу» сияқты жаттығулар оқушылардың белсенділігін арттырады.

5.2 Қиындықтар мен оларды шешу жолдары

Кейбір оқушылардың тілдік дағдыларды меңгеруде қиындықтары кездеседі: тыңдауға зейіннің аздығы, сөздерді дұрыс айтудағы қателіктер, сөйлем құраудағы қиындықтар. Бұл мәселелерді шешу үшін мұғалімдер дара тәсілдерді қолданып, қосымша қолдау көрсетуі қажет. Оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттыру мақсатында ойын түріндегі жаттығулар мен мотивациялық әдістер тиімді.

Қорытынды

Тыңдалым және айтылым дағдыларын кешенді түрде дамыту бастауыш сынып оқушыларының тілдік дамуы үшін өте маңызды. Бұл дағдылар оқушылардың коммуникативтік қабілеттерін қалыптастырып, олардың оқу мен қоғамдық өмірге бейімделуіне ықпал етеді. Мұғалімдердің дұрыс әдістемелік таңдауы мен шығармашылық тәсілдері балалардың тілін дамытуға септігін тигізеді. Болашақта тыңдалым және айтылым дағдыларын жетілдіру бағытындағы зерттеулер мен педагогикалық тәжірибе маңызды болмақ.

Әдебиеттер

1. Ахметова А.Б. Тіл дамуының психологиялық негіздері. Алматы, 2019.
2. Өлімханова Г.К. Бастауыш сыныпта қазақ тілін оқыту әдістемесі. Астана, 2020.
3. Нұрқаділова Ә.М. Қазақ тілі пәнінде коммуникативтік тәсіл. Алматы, 2021.

ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ

Ермекбаева Бальнура Кудайбергеновна

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Кенен Әзірбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің физика және информатика пәндерінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается значимость и эффективность использования технологии дифференцированного обучения на уроках физики. Дифференцированное обучение – это методика, направленная на организацию учебного процесса с учётом индивидуальных особенностей учащихся. Поскольку физика является сложной и абстрактной наукой, использование дифференцированного подхода позволяет предоставлять задания, соответствующие уровню подготовки учеников, и повышать качество обучения.

Summary

This article explores the importance and effectiveness of using differentiated instruction in physics lessons. Differentiated teaching is a methodology aimed at organizing the educational process based on the individual characteristics of students. Since physics is a complex subject that requires logical and Summary thinking, differentiation allows for tailored tasks according to students' abilities, thereby improving educational outcomes.

1. Кіріспе

1.1. Физика пәнінің ерекшелігі

Физика — табиғаттағы құбылыстарды, олардың себеп-салдарлық байланыстарын зерттейтін жаратылыстану ғылымдарының негізі. Бұл пән оқушылардан жоғары деңгейдегі логикалық ойлау, дәлелдеу, абстрактілі ұғымдарды түсіну және математикалық есептер шығара білу дағдыларын талап етеді. Физика сабақтарында бір ғана теорияны түсіндіру жеткіліксіз — оны тәжірибемен ұштастыру, визуализациялау және өмірмен байланыстыра отырып беру қажет. Сондықтан мұғалімнен әдістемелік икемділік, ал оқушыдан белсенділік талап етіледі.

1.2. Саралап оқытудың қажеттілігі

Әрбір оқушының білім алу қабілеті, оқу стилі, қызығушылығы мен дайындық деңгейі әртүрлі. Бір сыныптың ішінде білім деңгейі жоғары, орташа және төмен оқушылар болады. Барлығына бірдей тапсырма беру – кейбір оқушылар үшін тым қиын, ал басқалары үшін тым жеңіл болуы мүмкін. Саралап оқыту технологиясы осы мәселелерді шешуге бағытталған. Бұл тәсіл оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, әрқайсысына қолайлы білім беру жолдарын ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде, әр оқушы өз мүмкіндігіне қарай білім алып, жетістікке жетеді.

2. Саралап оқытудың теориялық негіздері

2.1. Саралау ұғымы және оның педагогикадағы тарихы

Саралап оқыту (дифференциация) — бұл білім беру процесін оқушылардың жеке ерекшеліктеріне қарай бейімдеу. Бұл тәсіл XIX ғасырда пайда болып, XX ғасырда толықтай теориялық негізделген.

Америкалық ғалым Кэрол Энн Томлинсон саралап оқытудың теориялық негізін қалаушылардың бірі ретінде оқушылардың дайындық деңгейі, қызығушылығы және оқу стиліне қарай тапсырмаларды бейімдеудің маңыздылығын атап көрсеткен.

2.2. Саралау принциптері мен түрлері (мазмұн, процесс, нәтиже бойынша)

Саралау үш негізгі бағытта жүзеге асады:

- Мазмұн бойынша саралау – әр оқушыға өз деңгейіне сәйкес тақырыптың негізгі немесе кеңейтілген мазмұнын ұсыну;
- Процесс бойынша саралау – тапсырманың күрделілік деңгейін, орындалу әдісін және уақытын өзгерту арқылы ұйымдастыру;
- Нәтиже бойынша саралау – оқушының жетістігін бағалау критерийлерін әртүрлі деңгейде қолдану.

2.3. Жас ерекшеліктер мен танымдық қабілеттерді ескеру

Саралап оқытуда оқушылардың жасына, когнитивтік даму деңгейіне, есте сақтау, логикалық ойлау, қабылдау жылдамдығына мән беріледі. Мысалы, 7-сынып оқушысы мен 11-сынып оқушысының тапсырма қабылдауы мен орындауы әртүрлі, сондықтан саралау тапсырмалары да сол ерекшеліктерге сай болуы керек.

3. Физика сабағында саралап оқытудың ерекшеліктері

3.1. Қиын тақырыптарды меңгертудегі саралау әдістері

Физикада кейбір тақырыптар оқушылар үшін өте қиын (мысалы: механика заңдары, электродинамика, оптика). Осындай тақырыптарды түсіндіруде:

- Қабілеті жоғары оқушыларға күрделі есептер, зерттеулер ұсынылады;
- Орташа деңгейдегі оқушыларға бейімделген тапсырмалар;
- Қиындық көретін оқушыларға дайын формулалармен қарапайым есептер беріледі. Сонымен қатар, бейнематериалдар, схемалар, анимациялар визуалды қабылдауға көмектеседі.

3.2. Жоғары және төмен дайындық деңгейіндегі оқушылармен жұмыс

- Жоғары деңгейдегі оқушылар – жобалық жұмыс, олимпиадалық есептер, эксперименттік тапсырмалар алады;

- Орта деңгей – күнделікті сабаққа арналған стандартты тапсырмалар;
- Төмен деңгей – нақты нұсқаулықпен, бағытталған сұрақтар мен қолдаушы тапсырмалар. Мұндай әдіс әр оқушының табысқа жетуіне жағдай жасайды.

4. Сабақ үлгілері мен практикалық әдістер

4.1. Топтық және жеке тапсырмалар үлгілері

Топтық жұмыс:

- «Кейстер» шешу
- Шағын зерттеу
- Постер

қорғау

Жеке жұмыс:

- Деңгейлік есептер жинағы
- Тақырыптық тесттер
- Шығармашылық тапсырмалар (мысалы, құрал жасау, видео түсіру)

4.2. Бағалау критерийлерін саралау (формативті және суммативті бағалау)

- Формативті бағалау: оқушының күнделікті жұмысына кері байланыс беру, стикерлер, баллдық жүйе
- Суммативті бағалау: оқушы деңгейіне қарай жеке критерийлермен бағалау (мысалы, жоғары деңгейдегі оқушыдан – терең талдау күтіледі) Саралау кезінде «сәттілікке жету баспалдағы», рефлексия парағы, өзін-өзі бағалау» әдістері жиі қолданылады.

Қорытынды

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде саралап оқыту технологиясы – оқушының даралығын, қабілетін, оқу қарқынын ескеретін ең тиімді әдістердің бірі. Әсіресе, физика пәні сияқты күрделі және логикалық ойлауды қажет ететін салада бұл технологияны қолдану білім сапасын едәуір арттырады.

Саралап оқыту арқылы мұғалім әр оқушыға жеке көзқараспен қарап, оның мүмкіндігін барынша аша алады. Бұл – дарынды оқушылар үшін терең білімге жол ашса, үлгерімі төмен оқушылар үшін қолдау мен сенім сыйлайды. Сонымен қатар, саралау — мотивацияны арттырып, оқуға деген қызығушылықты сақтаудың тиімді жолы.

Әдебиеттер

1. Қалиева С.Ж. Саралап оқытудың ғылыми-теориялық негіздері. – Алматы: Білім баспасы, 2021.
2. Нұртаева А.М. Физика сабақтарында жеке білім беру траекторияларын қолдану. *Физика және астрономия*, 2020.
3. Оразбаев Қ.Т. Физика пәнін оқытуда инновациялық әдістерді қолдану. – Шымкент: «Дарын» баспасы, 2019.

РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Ермошкина Элина Александровна

г. Шымкент, учитель начальных классов

ГКП на ПХВ «Школа-гимназия №45»

Түйін

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының логикалық ойлауын қалыптастыру және дамыту мәселелері қарастырылады. Оқыту үдерісінде логикалық операциялардың (салыстыру, талдау, синтез, жинақтау және т.б.) маңыздылығы атап өтіледі, оқушылардың зияткерлік қабілеттерін белсенді

дамытуға ықпал ететін әдістемелік тәсілдер, тапсырмалар мен тәсілдер келтіріледі. Бастауыш мектеп жасындағы балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, логикалық ойлауды мақсатты түрде қалыптастырудың маңыздылығына баса назар аударылады.

Summary

The article examines the issues of formation and development of logical thinking in primary school students during mathematics education. It highlights the importance of logical operations (comparison, analysis, synthesis, generalization, etc.) in the learning process, presents methodological approaches, examples of tasks, and techniques that contribute to the active intellectual development of students. Special attention is paid to the importance of purposefully developing logical thinking, taking into account the age-specific characteristics of younger school children.

Современное образование выдвигает перед начальной школой задачу не только овладения базовыми знаниями, но и формирования универсальных учебных действий, в том числе — логического мышления. Особенно важную роль в этом процессе играет обучение математике, поскольку этот предмет опирается на строгость, последовательность, анализ и обобщение.

1. Теоретические основы логического мышления

1.1. Понятие логического мышления

Логическое мышление — это форма познавательной деятельности, при которой осуществляется обработка информации с помощью логических операций: анализа, синтеза, сравнения, абстрагирования, классификации, установления причинно-следственных связей.

Логическое мышление позволяет:

- выявлять закономерности;
- делать обоснованные умозаключения;
- строить логические рассуждения;
- формулировать и проверять гипотезы.

1.2. Возрастные особенности развития мышления у младших школьников

Мышление младших школьников проходит путь от наглядно-действенного к наглядно-образному и далее к словесно-логическому. В возрасте 7–10 лет дети осваивают базовые логические операции, однако им еще сложно абстрагироваться от конкретных образов. Поэтому развитие логики должно происходить через визуализацию, практические действия и конкретные примеры.

2. Роль математики в формировании логического мышления

Математика — предмет, который по своей природе развивает логическое мышление. Решение задач, арифметические действия, работа с геометрическим материалом требуют точности, умения сравнивать, анализировать и делать выводы.

На уроках математики учащиеся:

- решают задачи, требующие логического рассуждения;
- осваивают математический язык;
- учатся планировать действия и находить ошибки в решениях;
- выделяют главное в условии задачи;
- работают с таблицами, схемами, диаграммами.

3. Методические подходы к развитию логического мышления

3.1. Принципы обучения

- Развивающее обучение: приоритет не усвоению знаний, а развитию мышления.
- Деятельностный подход: обучение через активное участие ребёнка.
- Проблемный метод: включение в решение нестандартных задач, ситуаций.
- Индивидуализация: учет способностей и уровня подготовки каждого ученика.

3.2. Методы и приемы

- логические задачи и головоломки;
- работа с аналогиями;

- классификация и группировка предметов;
- составление и решение уравнений;
- игры на развитие внимания и мышления;
- использование таблиц истинности и логических схем.

4. Практическая реализация в начальной школе

Формирование логического мышления у младших школьников требует системного и целенаправленного подхода, охватывающего как урочную, так и внеурочную деятельность. Кроме того, современные цифровые ресурсы и технологии значительно расширяют возможности педагога в создании условий для развития логических навыков. Рассмотрим основные направления практической реализации.

4.1. Уроки математики

Наиболее благоприятной средой для развития логического мышления являются непосредственно уроки математики. Однако эффективность этого процесса зависит от использования разнообразных методических приёмов и форм работы.

- Внедрение задач с недостающими данными. Такие задания побуждают учеников к анализу условий, выдвижению гипотез и логическим рассуждениям для восстановления отсутствующей информации. Это не только развивает мышление, но и усиливает мотивацию к поиску решения.
- Использование математических диктантов. Краткие задания в формате диктанта помогают активизировать мыслительную деятельность, развивают внимание, быстроту мышления и способность к кратковременному запоминанию. В диктанты можно включать логические задачи, числовые последовательности, задания на определение закономерностей.
- Включение логических игр и разминочных заданий. Уроки математики становятся более продуктивными при включении коротких логических задач-головоломок в качестве разминки. Это позволяет настроить учащихся на учебную деятельность и стимулирует развитие логических операций.

4.2. Внеклассная деятельность

Развитие логического мышления не ограничивается рамками урока. Внеурочная деятельность предоставляет больше свободы для творчества, командной работы и использования нестандартных форм обучения.

- Кружки логики и математики. Работа в кружке способствует более углублённому развитию логических способностей. Здесь возможно решение задач повышенной сложности, участие в олимпиадах, проектной деятельности, направленной на анализ и построение логических моделей.
- Математические викторины. Организация командных и индивидуальных соревнований повышает интерес к предмету, способствует развитию быстрой реакции, способности анализировать и принимать решения в условиях ограниченного времени.
- Настольные игры. Игры, такие как «Судоку», «Лабиринт», «Танграм» и другие, тренируют пространственное мышление, умение планировать действия, видеть причинно-следственные связи. Они являются отличным инструментом для формирования логики в непринуждённой игровой форме.

Заключение

Развитие логического мышления у младших школьников — важнейшая задача современной начальной школы. Именно на уроках математики создаются благоприятные условия для формирования логических операций, умения рассуждать, анализировать и делать выводы. Успешное выполнение этой задачи возможно при грамотной организации учебного процесса,

использовании разнообразных методов и активном включении детей в мыслительную деятельность.

Литературы

1. Выготский Л.С. «Мышление и речь». — М., 2001,
2. Пиаже Ж. «Психология интеллекта». — М., 2002,
3. Эльконин Д.Б. «Психология обучения младшего школьника». — М., 2000.

ФИЗИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ЖОБА ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Әбдіраш Балнұр Қуанышқызы

Түркістан облысы, Шардара ауданы,

Ы.Алтынсарин атындағы НББМ физика пәні мұғалімі

Резюме:

В данной статье рассматриваются пути развития исследовательских способностей учащихся на уроках физики с использованием проектного метода. Анализируется сущность и возможности проектного метода, его влияние на познавательную активность и творческие способности учащихся. Также освещаются этапы формирования исследовательских навыков, виды и структура физических проектов, а также опыт их применения на уроках.

Summary

This article explores ways to develop students' research abilities in physics lessons through the use of the project method. The essence and possibilities of the project method, as well as its impact on students' cognitive activity and creative abilities, are analyzed. Additionally, the stages of formation of research skills, types and structure of physics projects, and the experience of their application in lessons are presented.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесі үнемі өзгерістерге ұшырап, ХХІ ғасырдың талаптарына сай жаңартылып отыр. Бұл өзгерістер білім берудің мазмұны мен әдістеріне, оқу мақсаттарына және оқушының тұлға болып қалыптасуына ерекше көңіл бөлуді талап етеді. Бүгінгі таңда тек теориялық білім беру жеткіліксіз, сонымен қатар оқушының зерттеу, сыни ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамыту маңызды болып отыр.

1. Жоба әдісінің теориялық негіздері

Жоба әдісі дегеніміз не?

Жоба әдісі – бұл оқу үдерісінде оқушының өздігінен, белгілі бір мақсатқа жету үшін жоспар құрып, зерттеу жүргізіп, нәтиже шығаруына негізделген белсенді оқыту әдісі. Жобаның негізгі элементтері: мақсат қою, жоспарлау, орындау және қорытындылау. Бұл әдіс оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, шығармашылық қабілеттерін дамытады және практикалық дағдыларды қалыптастырады.

Жоба әдісінің тарихи дамуы

Жоба әдісі алғаш рет ХХ ғасырдың басында Джон Дьюи және Уильям Килпатрик сияқты американдық педагогтар еңбектерінде айтылды. Олар оқытуда тәжірибелік, проблемалық әдістердің маңыздылығын көрсетті. Кейін бұл әдіс кеңінен дамып, ХХ ғасырдың ортасынан бастап әлемнің көптеген елдерінде қолданылды. Қазіргі уақытта жобалық оқыту – білім берудің халықаралық стандарттары мен жаңартылған оқу бағдарламаларының маңызды құрамдас бөлігі.

Оқытудың дәстүрлі әдістерінен айырмашылығы

Дәстүрлі оқытуда оқушы көбінесе пассивті қабылдаушы ретінде қаралады, мұғалім сабақтың негізгі ақпаратын жеткізеді. Ал жоба әдісінде оқушы белсенді зерттеушіге айналады, ол

мәселені өзі анықтап, шешім табуға ұмтылады. Бұл әдіс сыни ойлауды, дербестік пен жауапкершілікті дамытады.

Жоба әдісінің құрылымы: мақсат, жоспар, нәтиже

Жоба құрылымы келесідей кезеңдерден тұрады:

- Мақсат қою – зерттеу тақырыбы мен проблемасын анықтау.
- Жоспарлау – зерттеу әдістерін, құралдарын және жұмыстарды ұйымдастыру.
- Орындау – зерттеу жүргізу, эксперимент жасау, мәліметтер жинау.
- Қорытындылау – нәтижені талдау, есеп беру, қорғай білу.

Жобалық әрекеттің психологиялық-педагогикалық негіздері

Жоба әдісі оқушының мотивациясын арттырады, өйткені ол өз жұмысының нәтижесіне тікелей жауапты болады. Сонымен қатар бұл әдіс оқушылар арасында ынтымақтастық пен коммуникацияны дамытуға ықпал етеді. Педагогикалық тұрғыдан жоба әдісі диалогқа, сын тұрғысынан ойлауға және шығармашылыққа негізделген оқытуға мүмкіндік береді.

2. Физика сабағында жоба әдісін қолданудың мүмкіндіктері

Физика пәні мен жоба әдісінің үйлесімділігі

Физика – тәжірибеге негізделген, ғылыми әдісті қажет ететін пән болғандықтан, жобалық әдісті қолдану өте тиімді. Бұл оқушыларға физикалық құбылыстарды өз бетімен зерттеуге, түсінуге және нәтижелерін қорытындылауға мүмкіндік береді.

Физикалық құбылыстарды зерттеу – ғылыми жобаның негізі

Физикалық жоба нақты құбылысты зерттеуден басталады. Мысалы, жарықтың шағылуы, козғалыс заңдылықтары, жылу таралуы сияқты тақырыптар бойынша тәжірибелер жасау арқылы оқушылар өз теориялық білімдерін бекітеді.

Физикалық эксперименттер мен модельдеулер

Жобаларда эксперименттік тәсілмен қатар, физикалық процестердің компьютерлік модельдерін жасау да қарастырылады. Бұл оқушыларға күрделі құбылыстарды визуалды түсінуге және деректерді талдауға көмектеседі.

Нақты тақырыптар мысалында жобалық тапсырмалар

- Жарықтың шағылуы: Жарықтың түрлі беттердегі шағылу заңдарын зерттеу.
- Қуат үнемдеу: Үйдегі жарық көздерін салыстырып, энергия үнемдеу тәсілдерін талдау.
- Ауа қысымы: Атмосфералық қысымды өлшеу және оның өзгерісін бақылау.

STEAM және жобалық оқытудың байланысы

STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) – бұл ғылым мен өнерді біріктіретін кешенді оқыту моделі. Физикадағы жобалар STEAM әдістемесіне сәйкес оқушылардың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

3. Оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін қалыптастыру кезеңдері

Зерттеушілік әрекет сатылары: проблема, гипотеза, эксперимент, қорытынды

- Проблеманы анықтау: Оқушы зерттеу тақырыбын нақтылап, қызығушылығын білдіреді.
- Гипотезаны құру: Мүмкін болатын шешім немесе болжам жасау.
- Эксперимент: Гипотезаны тексеру мақсатында тәжірибе жүргізу.
- Қорытынды: Жиналған деректер негізінде нәтижелерді талдау, тұжырым жасау.

Мектеп жасына сай зерттеу тәсілдері

Жас ерекшелігіне байланысты зерттеу әдістерін оңтайландыру қажет. Мектеп жасындағы балаларға қарапайым эксперименттер мен бақылау, деректер жинау және салыстыру әдістері қолайлы.

Шағын жобалардан үлкен зерттеуге дейін

Алғашқы кезеңде оқушылар қысқа мерзімді, қарапайым жобалар орындайды. Одан кейін тәжірибе, бақылау, мәліметтерді өңдеу арқылы ірі, кешенді зерттеулерге көшеді.

Мұғалім мен оқушы рөлдері

Мұғалім – зерттеушілік әрекетті ұйымдастыратын, бағыт беретін, қолдау көрсететін тұлға. Оқушы – белсенді зерттеуші, шығармашылықпен айналысатын, дербес шешім қабылдайтын субъект.

Қорытынды

Осы мақалада физика сабағында оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін жоба әдісі арқылы дамыту мәселелері жан-жақты қарастырылды. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, жоба әдісін қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға тиімді әсер етеді. Жоба әдісі арқылы оқушылар өз беттерімен ғылыми зерттеулер жүргізуді үйреніп, физика пәнінің теориялық және тәжірибелік аспектілерін терең меңгереді.

Әдебиеттер

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. – «Педагогика», Алматы, 2010.
2. Сарманова Ж. – «Физика сабағында жобалау технологиясы», Білім журналы, 2019.
3. Жанпейісова М. – «Модульдік оқыту технологиясы», 2002.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ХИМИЧЕСКИМ ЭЛЕМЕНТАМ

Жолдасова Нагима Нуртасовна

Туркестанская область, Казыгуртский район
школа - лицей им.К.Сатпава, учитель химии и биологии

Түйін

Мақалада мектеп химия курсына химиялық элементтерді оқыту барысында ойын технологияларын қолданудың ерекшеліктері қарастырылады. Ойын арқылы оқытудың теориялық негіздері, оның танымдық белсенділікті арттыруға және материалды тұрақты меңгеруге тиімділігі талданады. Әсіресе, Менделеевтің кестесін және химиялық элементтердің қасиеттерін оқытуда қолданылатын ойын әдістерінің түрлері назарға алынады. Ойындардың мысалдары, олардың әдістемелік нұсқаулары және оқу процесіне енгізу бойынша ұсыныстар беріледі.

Summary

The article explores the features of using game-based technologies in teaching chemical elements within the school chemistry curriculum. It analyzes the theoretical foundations of game-based learning, highlighting its advantages in fostering cognitive activity and ensuring sustainable material retention. Special attention is given to the types of game methods applied in studying the periodic table and properties of chemical elements. Examples of games, their methodological support, and recommendations for implementation in the educational process are presented.

Введение

Обучение химии, в частности знакомство с химическими элементами и их свойствами, является важной частью естественнонаучного образования. Однако традиционные методы зачастую не способны обеспечить достаточный уровень мотивации и глубокое понимание материала. Игровые технологии, активно внедряемые в образовательный процесс, способствуют повышению интереса учащихся, развитию критического мышления и формированию прочных знаний.

1. Теоретические основы использования игровых технологий в обучении химии

1.1. Понятие и классификация игровых технологий

Игровые технологии в образовании — это методические приёмы и формы организации учебного процесса, основанные на использовании игровых ситуаций, которые стимулируют активность и самостоятельность учащихся. Игры могут быть ролевыми, деловыми, стратегическими, обучающими, развивающими и др.

1.2. Психолого-педагогические основы игрового обучения

Игра как педагогический инструмент способствует развитию познавательных процессов, повышает мотивацию, способствует формированию навыков взаимодействия и коммуникативных умений. Игровая деятельность активизирует эмоционально-волевую сферу, что улучшает запоминание и усвоение учебного материала.

2. Особенности применения игровых технологий при обучении химическим элементам

2.1. Значение изучения химических элементов в школьном курсе

Химические элементы — основа химического образования, понимание их свойств и закономерностей играет ключевую роль в формировании научного мировоззрения и практических навыков.

2.2. Проблемы традиционного обучения химическим элементам

Зачастую преподавание ограничивается заучиванием информации, что снижает интерес и затрудняет понимание взаимосвязей между элементами и их свойствами.

2.3. Роль игровых технологий в решении образовательных задач

Игры позволяют представить материал в форме интерактивного взаимодействия, развивают логическое мышление и память, помогают усвоить сложные понятия через моделирование и практические ситуации.

3. Виды игровых технологий и примеры их применения при изучении химических элементов

Игровые технологии, применяемые в обучении химии, могут быть разнообразными по форме и содержанию. Они включают как традиционные дидактические игры, так и современные цифровые решения, симуляции и квесты. Ниже рассмотрим основные виды игр, которые могут быть успешно адаптированы к теме химических элементов.

3.1. Дидактические игры

Дидактические игры ориентированы на закрепление и повторение изученного материала. Они способствуют лучшему усвоению понятий, терминов, символов химических элементов, их свойств и местоположения в периодической таблице Менделеева.

Примеры:

- «Химическое лото» — игра, где ученики сопоставляют свойства веществ с названиями элементов или соединений.
- «Угадай элемент» — учащимся предлагаются описания элементов (по внешнему виду, применению, физическим свойствам), и они должны назвать соответствующий элемент.
- «Собери группу» — игра на определение элементов по принадлежности к группе (щелочные металлы, галогены и т.д.).

3.2. Ролевые и сюжетные игры

Ролевые игры создают образовательную среду, в которой учащиеся примеряют на себя роли учёных, исследователей, химиков, открывателей. Это способствует развитию аналитического мышления и погружению в исторический контекст химии.

Примеры:

- «Суд над элементом» — учащиеся выступают в ролях защитников и обвинителей какого-либо элемента, анализируя его свойства и применение.
- «Конференция элементов» — ученики представляют элемент от первого лица и доказывают его значимость для науки и человека.
- «Менделеев и современность» — инсценировка встречи учеников с Д.И. Менделеевым, где каждый «элемент» рассказывает о себе.

3.3. Игры с использованием ИКТ

Современные технологии позволяют создавать игры с высокой степенью визуализации и интерактивности. Они привлекательны для цифрового поколения школьников и могут использоваться как на уроках, так и в дистанционном обучении.

Примеры:

- Онлайн-симуляции химических реакций — позволяют моделировать взаимодействие элементов в виртуальной лаборатории.
- Мобильные приложения и сайты — такие как Kahoot!, LearningApps, Quizlet, предназначенные для создания тестов и мини-игр по темам химии.
- AR и VR технологии — например, просмотр моделей атомов в дополненной реальности.

3.4. Настольные и карточные игры

Настольные игры могут быть разработаны самим учителем или найдены в методических пособиях. Они помогают повторять материал в увлекательной форме и способствуют командной работе.

Примеры:

- «Химическая башня» — игра, где учащиеся выкладывают элементы по свойствам, стараясь не «разрушить» башню.
- «Химическое домино» — игра по принципу домино, где соединяются свойства и символы элементов.
- «Кто я?» (игра в шляпу) — один ученик загадывает элемент, другие задают вопросы, чтобы угадать его.

Заключение

Использование игровых технологий в процессе преподавания химии, в частности при изучении химических элементов, представляет собой действенный и мотивирующий инструмент, способствующий углублённому и осмысленному усвоению учебного материала. Благодаря элементам игры у учащихся повышается интерес к предмету, активизируется познавательная деятельность, развивается логическое и критическое мышление, а также коммуникативные навыки.

Литература

1. Бабанский Ю. К. *Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект*. — М.: Педагогика, 1982.
2. Брунер Дж. *Культура образования*. — М.: Просвещение, 2003.
3. Вьюшкова Е. А. *Игровые методы в преподавании химии*. // Журнал «Химия в школе». — №4, 2018.

8-СЫНЫПТА ФИЗИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖОБАЛЫҚ ІС- ӘРЕКЕТІНҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖОБАЛАР ӘДІСІ

Ибраева Айнура Акшаловна

Түркістан облысы, Созақ ауданы,

Нәзір Төреқұлов атындағы ІТ мектеп-лицейінің физика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются педагогические аспекты организации проектной деятельности учащихся при обучении физике в 8 классе, а также использование метода проектов. Обсуждаются особенности проектного обучения, его роль в повышении интереса учащихся к физике, а также значение в развитии навыков проведения научных исследований и практических работ. Через проектную деятельность учащиеся получают возможность самостоятельно искать информацию, проводить исследования и применять полученные знания для принятия решений.

Summary

This article explores the pedagogical aspects of organizing students' project activities in the teaching of physics in the 8th grade, as well as the use of project-based learning methods. The article discusses the features of project-based learning, its role in increasing students' interest in physics, as well as its significance in

developing skills for conducting scientific research and practical tasks. Through project activities, students are given the opportunity to independently search for information, conduct research, and apply the knowledge acquired in decision-making processes.

Кіріспе

1.1. Физика пәнінің оқытудағы рөлі

Физика — табиғаттың заңдылықтарын зерттейтін ғылым, ол жалпы білім беру жүйесінің негізін құрайды. Оқушыларды физикалық құбылыстарды түсінуге, оларды теориялық тұрғыдан түсіндіруге және тәжірибелер арқылы тексеруге үйретеді. Физика пәні балалардың білімін кеңейтіп, олардың ғылыми дүниетанымын қалыптастырады. Бұл пәннің негізгі мақсаты — оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту, табиғат құбылыстарын бақылау арқылы олардың дүниетанымын кеңейту.

Физика пәні оқушыларға аналитикалық ойлау қабілетін, деректерді жинау және өңдеу, гипотезаларды тексеру және оларды нақты нәтижелермен байланыстыру дағдыларын үйретеді. Бұл пәннің басты ерекшелігі — теориялық білім мен практикалық дағдыларды ұштастыру болып табылады. Физикадан алған білімдер болашақ мамандыққа да қажет болады, сондықтан бұл пәнді меңгеру тек мектеп қабырғасындағы біліммен шектелмей, қоғамдағы жауапкершілікті арттырады.

1.2. Жобалық әдіс пен оның маңызы

Жобалық әдіс — білім алушыларды белсенді түрде оқытуға негізделген инновациялық педагогикалық тәсіл. Ол оқушылардың шығармашылық және сындарлы ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ өздігінен зерттеу жүргізу, ақпарат жинау, оның негізінде қорытынды жасау, ұсыныстар әзірлеу сияқты дағдыларды қалыптастырады. Жобалық әдіс оқушылардың оқу процесінде алған білімін нақты практикалық жағдайларда қолдануға мүмкіндік береді, бұл олардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, терең білім алуға ынталандырады.

1.3. 8-сыныпта физика сабағында жобалық әдістің қолданылуы

8-сыныпта физика пәнін оқытуда жобалық әдіс оқушыларға физикалық заңдылықтарды түсіну үшін тәжірибелік жұмыстар жасау мүмкіндігін береді. Бұл әдіс пәнге деген қызығушылықты арттырып, оқушылардың пәнді тереңірек меңгеруіне мүмкіндік туғызады. Жобалық әдіс оқушыларға дербес түрде зерттеу жүргізу, өз ойларын жинақтап, нәтижелерді дәлелдеу сияқты дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді.

Мысалы, 8-сыныпта «Жарықтың қасиеттері» тақырыбы бойынша оқушылар өз жобаларын жасап, тәжірибелер жүргізеді. Бұл жобалар жарықтың сынуы, шағылуы немесе түсу бұрыштарын зерттеуге бағытталуы мүмкін. Оқушылар осындай практикалық жұмыстарды орындау арқылы теориялық білімдерін нақты тәжірибемен байланыстырып, сабақ материалын тереңірек түсінеді.

Теориялық негіздер

2.1. Жобалық әдіс: теориялық негіздер

Жобалық әдіс оқушылардың өз бетінше жұмыс жасау қабілеттерін арттыруға, сыни ойлау мен зерттеушілік дағдыларды дамытуға бағытталған. Бұл әдіс алдымен мәселені анықтауды, содан кейін оны зерттеу және шешу жолдарын қарастыруды қажет етеді. Жобалық жұмыс барлық кезеңдерде оқушылардың белсенді қатысуын талап етеді, нәтижесінде олар өз жұмысының нәтижелерімен тікелей байланыста болады. Бұл әдістің басты ерекшелігі — оқушының өз қызығушылықтары мен таңдауы бойынша жұмыс істей алуы.

Жобалық әдіс теориясында бірнеше маңызды тұжырымдамалар бар. Мысалы, В.В. Давыдовтың проблемалық оқыту теориясы, оның негізінде оқушылар өздерінің зерттеу жұмыстарында мәселелерді шешуге бағытталады. Бұл әдіс оқушыларды тек білім алушы ретінде емес, белсенді ізденуші ретінде тәрбиелейді.

2.2. Физика сабақтарында жобалық әдісті қолданудың ерекшеліктері

Физика пәнінде жобалық әдіс оқушыларға теоретикалық білім мен практикалық дағдыларды ұштастыруға мүмкіндік береді. Мұнда эксперименттер мен зерттеулер жүргізу, модельдер жасау, физикалық құбылыстарды нақты зерттеу сияқты әрекеттер орындалады. Мысалы, жарықтың сынуы немесе электромагниттік толқындардың таралуы туралы зерттеулер жүргізу барысында оқушылар өз бетімен мәліметтер жинап, тәжірибе нәтижелерін талдайды. Бұл әдіс оқушыларға өз бетінше білім алу, нәтижелерді жинақтау және оларды нақты әлеммен байланыстыруға мүмкіндік береді.

2.3. Жобалық әдіс және оқушылардың дамуы

Жобалық әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ғылыми-зерттеу дағдыларын меңгеруге және топтық жұмысқа деген жауапкершілікті арттыруға ықпал етеді. Бұл әдіс оқушылардың өз пікірін білдіруге, нақты шешімдер қабылдауға және алынған білімдерін шығармашылық түрде қолдануға үйретеді. Бұған қоса, жобалық әдіс сынып ішінде ынтымақтастықты арттырып, оқушылар арасындағы өзара көмекті дамытады.

Жобалық іс-әрекетті ұйымдастыру және әдістер

3.1. Жобалық іс-әрекет кезеңдері

Жобалық іс-әрекет бірнеше кезеңнен тұрады, әр кезеңде оқушылардың белсенді қатысуы маңызды:

1. Тақырып таңдау: Оқушылар тақырыпты өздері таңдайды немесе мұғалім ұсынған бірнеше тақырыптан біреуін таңдайды. Бұл кезеңде оқушылар зерттеу объектісін анықтайды.
2. Жоспарлау: Жоба мақсаты мен міндеттері анықталып, зерттеу әдістері белгіленеді. Жобаның орындалу жоспары құрылады.
3. Зерттеу жүргізу: Оқушылар зерттеу жұмыстарын жүргізеді, тәжірибелер жасап, қажетті деректерді жинайды.
4. Қорытынды жасау: Жобаның нәтижелері талданып, қорытындылар шығарылады. Мұнда оқушылар өз ұсыныстарын жариялап, жобаның тиімділігін бағалайды.

3.2. Топтық жұмыс және рөлдер

Жобалық іс-әрекет оқушылардың топпен жұмыс жасауын талап етеді. Топта әр оқушыға нақты рөл беріледі, ол өз міндетін орындап, топтың жалпы жұмысына жауапты болады. Әрбір оқушының жұмысы жалпы жобаның табысты болуына ықпал етеді, сондықтан да командалық жұмыс өте маңызды. Топта жұмыс істеу кезінде оқушылар өзара пікір алмасып, бір-бірінен үйренеді.

Қорытынды

Жобалық әдіс 8-сынып физика сабағында оқушыларға жаңа білім мен дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді, сондай-ақ ғылыми ойлау мен зерттеу дағдыларын қалыптастырады. Оқушыларды осы әдіс арқылы тәжірибелік жұмысқа тартып, олардың өз бетінше білім алуына жағдай жасау керек.

Әдебиеттер

1. Мухаметжанова Р. Жобалық әдіс арқылы оқыту: теориясы және тәжірибесі. Алматы: Білім, 2018.
2. Айтмұхамбетов Т. Физика пәнін оқытуда инновациялық әдістер. Астана: Елорда 2017.
3. Бабаев С. Жобалық оқыту әдісінің мектептегі білім сапасына әсері. Қазақ университеті, 2015.

ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО МАТЕМАТИКЕ В ШКОЛЕ: ПРОБЛЕМЫ И ТРУДНОСТИ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ

Исламова Нина Васильевна

Туркестанская область, Тюлькубасский район,
с. Т. Рыскулова, школа-гимназия имени М. Ломоносова, учитель математики

Резюме

Бұл мақалада мектепте математика пәні бойынша жобалық жұмысты ұйымдастыру мәселелері қарастырылады. Жобалық әдіс тәсілін іске асыру барысында мұғалімдер кездесетін мәселелер мен қиындықтар талданады. Жобалық жұмыс арқылы оқушылардың математикалық дағдыларын дамыту, сондай-ақ сыни ойлау, аналитикалық тәсілдер мен тәуелсіздікті қалыптастырудың маңызына ерекше назар аударылады.

Summary

This article examines the organization of project-based activities in the school educational process in mathematics. The problems and difficulties that teachers encounter when implementing the project approach are analyzed. Special attention is given to the importance of project-based activities for the development of students' mathematical skills, as well as for the formation of critical thinking, analytical approaches, and independence.

1. Введение

1.1. Значение проектной деятельности в школьном обучении

Проектная деятельность становится неотъемлемой частью современного образовательного процесса. Она предполагает активное вовлечение учеников в процесс учебы через создание реальных продуктов, решение практических задач и развитие различных навыков, таких как критическое мышление, аналитические способности, а также способность работать в команде.

Проектная деятельность в школьном обучении способствует более глубокому пониманию предмета, активизирует познавательную деятельность учащихся и повышает уровень их мотивации. Такой подход позволяет сделать процесс обучения более осмысленным и значимым для учащихся, поскольку они видят практическое применение полученных знаний.

Одним из центральных понятий проектной деятельности является метод проектирования. Этот метод представляет собой процесс, в ходе которого ученик решает определенную задачу, организует рабочий процесс, исследует информацию, анализирует результаты и презентует их. Проектный подход ориентирован на развитие у школьников самостоятельности, ответственности и умения решать задачи нестандартными способами.

1.2. Математика как важная дисциплина для проектной работы

Математика является основой для развития логического мышления и аналитических навыков. Она обучает учащихся структурированно подходить к решению проблем, аргументировать свои выводы и делать обоснованные предположения. Математика является не только важной учебной дисциплиной, но и универсальным инструментом для решения практических задач, что особенно важно в рамках проектной деятельности.

Проектная работа по математике позволяет учащимся лучше усваивать математические понятия, так как в процессе выполнения проекта они сталкиваются с реальными задачами, которые требуют применения теоретических знаний. Таким образом, проектная деятельность становится связующим звеном между теорией и практикой.

2. Теоретическая основа проектной деятельности

2.1. Проектная деятельность как метод обучения

Проектная деятельность — это метод обучения, основанный на решении учащимися практических задач и создании реальных или моделируемых продуктов. В рамках этого метода

обучающийся активно работает над проектом, исследует тему, решает проблемы, анализирует информацию и презентует результаты своей работы.

Процесс проектирования включает несколько этапов: определение проблемы или цели проекта, сбор и анализ информации, разработка решения и представление результатов. Важно, что проектная деятельность ориентирована на развитие у школьников навыков самостоятельного поиска информации, работы с источниками, а также умения критически оценивать полученные данные.

Основные теоретические подходы к проектной деятельности были разработаны различными учеными, в том числе В.В. Давыдовым и его концепцией развивающего обучения. В рамках этой концепции проектная деятельность рассматривается как средство для активного развития мышления и познавательной активности учащихся.

2.2. Проектная деятельность в математическом обучении

Проектная деятельность в математическом обучении предполагает использование математических знаний для решения практических задач. Метод организации проектной работы может включать различные виды деятельности, такие как групповые проекты, индивидуальные исследования, создание математических моделей и использование информационных технологий.

Роль учителя в проектной деятельности заключается не только в передаче знаний, но и в организации учебного процесса, консультировании учащихся и оценке их работы. Примеры успешных проектов по математике включают задачи на построение математических моделей реальных процессов, оптимизацию различных процессов и создание статистических отчетов.

2.3. Влияние проектной деятельности на развитие математической грамотности

Проектная деятельность способствует развитию критического мышления и творческих навыков у учащихся. Работая над проектами, школьники учатся не только решать задачи, но и формулировать гипотезы, проверять их на практике, а также взаимодействовать с другими участниками процесса.

Формирование навыков решения задач и проблем является одной из ключевых задач проектной деятельности. Учащиеся учатся выявлять и анализировать проблемы, находить решения, проверять их и делать выводы на основе полученных данных. Это развивает их аналитическое мышление и способность к самостоятельной работе.

3. Проблемы и трудности при организации проектной деятельности

3.1. Нехватка времени

Ограниченное время на уроках является одной из основных проблем при организации проектной деятельности. Процесс проектирования требует значительного времени для исследования, обсуждения и выполнения различных этапов. В условиях традиционного учебного расписания часто не хватает времени для того, чтобы глубоко и качественно проработать проект.

Оценка проектных работ также представляет собой трудность, поскольку она требует комплексного подхода. Кроме того, учителю необходимо учитывать не только результаты, но и процесс работы, степень вовлеченности учащихся и их умение работать в команде.

3.2. Необходимость в дополнительной материальной базе

Современные технологии играют важную роль в проектной деятельности, однако не все школы имеют доступ к необходимым ресурсам. Проблемы с доступом к компьютерам, интернету и специализированному программному обеспечению затрудняют проведение проектной работы. Решение этих проблем потребует значительных усилий в плане обновления материально-технической базы образовательных учреждений.

3.3. Недостаток методической подготовки у учителей

Не все учителя имеют достаточную подготовку для организации проектных занятий. Проектная деятельность требует от педагога не только знаний предмета, но и умения работать с

учащимися, организовывать командную работу, обеспечивать обратную связь и оценивать результаты.

Заключение

Проектная деятельность в школьном обучении представляет собой мощный инструмент, способствующий не только углубленному освоению учебных материалов, но и всестороннему развитию личности ученика. В частности, проектная работа в математике позволяет учащимся применить полученные знания на практике, развивая критическое мышление, творческий подход к решению задач, а также укрепляя навыки командной работы и самостоятельности.

Литература

1. Давыдов В. В. Проблемное обучение: теория и практика. М.: Педагогика, 1996.
2. Бенашвили С. Д. Проектная деятельность в школе. М.: Просвещение, 2000.
3. Чернявская М. А. Проектная деятельность как средство развития критического мышления. Современные проблемы науки и образования, 2014.

ФИЗИКА ҚҰБЫЛЫСТАРЫН ТҮСІНУДЕ AR ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕТІН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Калубаева Камила Маделбаевна

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы, Т.Рысқұлов атындағы
мектеп-лицейі физика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается роль мобильных приложений, предоставляющих возможность использования технологии дополненной реальности (AR) для облегчения понимания абстрактных понятий при изучении физики. В статье исследуется эффективность применения AR-технологий на уроках физики, их влияние на повышение интереса учеников, мотивации к обучению и результаты учебного процесса. Рассматриваются возможности визуализации физических явлений, проведения экспериментов и связи теоретических знаний с практикой с помощью AR-технологий.

Summary

This article examines the role of mobile applications that enable the use of Augmented Reality (AR) technology to facilitate students' understanding of Summary concepts in physics education. The article investigates the effectiveness of using AR technology in physics lessons, its impact on increasing student engagement, learning motivation, and academic outcomes. It explores the possibilities of visualizing physical phenomena, conducting experiments, and connecting theoretical knowledge with practice through the use of AR technology.

1. Кіріспе

1.1 Физика пәнінің маңызы мен қиындықтары

Физика – табиғаттың заңдылықтарын зерттейтін ғылым саласы болып табылады. Ол оқушыларға әлемнің қалай жұмыс істейтінін түсінуге көмектеседі және олардың ғылыми ойлау қабілетін дамытады. Алайда физика пәнін оқыту барысында көптеген қиындықтар туындайды. Оның басты себебі – физикалық құбылыстардың көпшілігі абстрактілі және көрнекі түрде көрсетуді талап етеді. Мұндай қиындықтар оқушылардың пәнге деген қызығушылығын төмендетіп, түсінуге кедергі келтіруі мүмкін.

1.2 AR технологиясының білім беру саласындағы орны

Кеңейтілген шындық (Augmented Reality, AR) – бұл нақты әлемге виртуалды ақпаратты қабаттастыратын технология. AR технологиясы оқыту үдерісін интерактивті әрі көрнекі етуге мүмкіндік береді. Білім беру саласында AR технологиясын қолдану оқушылардың назарын аударуға, абстрактылы ұғымдарды нақтылау мен ұғындыруға септігін тигізеді. Осылайша, AR технологиясы оқу үрдісін тиімді әрі тартымды етеді.

2. AR технологиясының негіздері

2.1 AR технологиясының анықтамасы

AR – бұл нақты әлемнің бейнесіне компьютерлік графика немесе ақпаратты қосып көрсету технологиясы. Ол оқушыға физикалық және виртуалды элементтердің біріккен, бір уақытта көрсетілетін аралас ортасын ұсынады. AR арқылы оқушылар объектілерді жан-жақты зерттей алады, оларды айналдырып, өлшей алады, бұл түсінуді жеңілдетеді.

2.2 AR жүйелерінің құрылымы мен жұмыс принциптері

AR жүйесі негізінен келесі компоненттерден тұрады:

- Сенсорлар және камералар (қоршаған ортаны сканерлеу);
- Процессор (деректерді өңдеу);
- Көрсеткіш құрылғы (экран, көзілдірік, смартфон);
- Бағдарламалық қамтамасыз ету (виртуалды объектілерді құру және басқару).

Жұмыс принципі: камера арқылы қоршаған ортаға виртуалды ақпарат (3D модельдер, анимациялар, мәтіндер) қабаттаса көрсетіледі, осылайша оқушы нақты әрі виртуалды дүниені бірге көріп, өзара әрекеттесе алады.

3. Физика пәнінде AR технологиясын қолданудың артықшылықтары

3.1 Абстрактылы ұғымдарды визуализациялау

Физикада көптеген ұғымдар (мысалы, электромагниттік толқындар, атом құрылымы, гравитациялық күш) көзге көрінбейді. AR технологиясы осы абстрактілі ұғымдарды үш өлшемді визуалды нысандарға айналдырып, оқушыларға оларды жан-жақты түсінуге көмектеседі.

3.2 Оқушылардың қызығушылығын арттыру

AR технологиясы сабақтарды интерактивті және ойын түрінде өткізуге мүмкіндік береді, бұл оқушылардың сабаққа деген ынтасын арттырады және білім алуға деген көзқарасын өзгертеді.

3.3 Тәжірибелер жүргізу мүмкіндігі

Физика тәжірибелері жиі қымбат жабдықтарды талап етеді немесе қауіпсіздік тұрғысынан қиын болуы мүмкін. AR көмегімен мұғалімдер және оқушылар виртуалды лабораториялар мен тәжірибелерді қауіпсіз, қолжетімді түрде жүргізе алады.

3.4 Оқу мотивациясын жоғарылату

Интерактивті технологиялар оқушының оқу үдерісіне қатысуын арттырады, бұл олардың оқуға деген мотивациясын көтереді және білімді терең меңгеруге ықпал етеді.

4. AR негізіндегі мобильді қосымшалардың мысалдары

4.1 AR-in-Physics қосымшасы

Бұл қосымша физика пәніндегі әртүрлі тақырыптарға арналған виртуалды 3D модельдер мен интерактивті тәжірибелерді ұсынады. Оқушылар құрылымды бөлшектеп қарауға, құбылыстардың жұмыс істеу принципін көруге мүмкіндік алады.

4.2 Dattinpone Physics қосымшасы

Бұл қосымша оқушыларға физикалық заңдылықтарды тәжірибелік түрде үйретуге бағытталған. Мысалы, гравитация, күштер, қозғалыс заңдарын виртуалды түрде зерттеуге болады.

4.3 AR4Physics платформасы

AR4Physics – бұл білім беру мекемелеріне арналған платформа, онда әртүрлі физика тақырыптары бойынша AR технологиясын қолданатын интерактивті сабақтар мен материалдар жинақталған.

4.4 Star Walk және Magicplan қосымшалары

- Star Walk – астрономия саласындағы AR қосымша, ол жұлдыздар мен ғаламшарларды нақты уақытта анықтап көрсетеді, оқушыларға астрономиялық құбылыстарды оқып үйренуге көмектеседі.

- Magicplan – инженерлік және физикалық жобаларды визуализациялауға арналған AR қосымша, ол физика сабақтарында жобалау және өлшеу тапсырмаларын орындауға ыңғайлы.

Қорытынды

Кеңейтілген шындық (AR) технологиясы білім беру саласында, әсіресе физика пәнін оқытуда үлкен потенциалға ие болып отыр. AR технологиясының көмегімен абстрактілі физикалық құбылыстар мен ұғымдарды визуализациялау, тәжірибе жасау, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру және оқу мотивациясын жоғарылату мүмкіндігі кеңінен жүзеге асады. Бұл технология оқу процесін интерактивті әрі тиімді етеді, оқушылардың ғылыми ойлау қабілетін дамытып, теория мен практиканың арасындағы байланыс орнатуға септігін тигізеді.

Болашақта AR технологиясын білім беру жүйесіне кеңінен енгізу мұғалімдердің кәсіби деңгейін арттыру, техникалық жабдықтардың қолжетімділігін қамтамасыз ету және оқу әдістемелерін жаңарту арқылы жүзеге асырылуы тиіс. Сонымен қатар, оқушылардың және мұғалімдердің AR технологиясын тиімді қолдану қабілетін дамытуға бағытталған тренингтер мен семинарлар өткізу маңызды.

Осылайша, AR технологиясы – білім беру саласындағы инновациялық құрал ретінде физика пәнін оқытудың сапасын жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Ахметова Г.Ж. Білім беру процесінде кеңейтілген шындық технологияларын қолдану мүмкіндіктері. *Педагогика және психология мәселелері*, 2020.
2. Есмағамбетов Б.Т. Физика сабағында инновациялық технологияларды пайдалану. *Қазақ білім беру журналы*, 2021.
3. Нұрғалиева А.С. Кеңейтілген шындық негізіндегі мобильді қосымшаларды қолданудың тиімділігі. *Білім инновациялары*, 2019.

PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING

Raushan Madelbaevna Kalubaeva

English Language Teacher

Kenen Azirbayev General Education School

Kazygurt District, Turkistan Region

Резюме:

В данной статье рассматриваются педагогические и психологические особенности использования инновационных технологий в обучении английскому языку. Анализируются такие современные подходы, как мобильное обучение, геймификация, дополненная и виртуальная реальность, искусственный интеллект и модель перевёрнутого класса. С опорой на теоретические основы (конструктивизм, теория когнитивной нагрузки, теория самоопределения) рассматривается, как данные технологии влияют на мотивацию, автономию, познавательную активность и саморегуляцию учащихся. Особое внимание уделено рискам и вызовам, таким как цифровая усталость, тревожность и неравенство в доступе к технологиям.

Түйін:

Бұл мақалада ағылшын тілін оқытуда инновациялық технологияларды қолданудың педагогикалық және психологиялық ерекшеліктері қарастырылады. Мобильді оқыту, геймификация, толықтырылған және виртуалды шындық, жасанды интеллект, флипед класс сияқты заманауи тәсілдерге талдау жасалады. Конструктивизм, когнитивті жүктеме теориясы, өзін-өзі анықтау

теориясы сынды теориялық негіздерге сүйене отырып, бұл технологиялардың оқушылардың мотивациясына, дербестігіне, танымдық белсенділігі мен өзін-өзі реттеу қабілеттеріне әсері сипатталады. Сонымен қатар, цифрлық шаршау, мазасыздық, технологияға тең қол жеткізе алмау сияқты мәселелер де қарастырылады.

I. Introduction

Background: Global Digitalization in Education

Over the last two decades, global education systems have undergone a profound transformation due to the rapid development of digital technologies. The rise of high-speed internet, smartphones, artificial intelligence, cloud computing, and virtual environments has led to the emergence of new learning formats—remote, hybrid, blended, and mobile—that are fundamentally reshaping how knowledge is accessed, delivered, and assessed. This wave of global digitalization has expanded the boundaries of the traditional classroom, offering more personalized, flexible, and interactive learning opportunities for students of all ages.

The COVID-19 pandemic, in particular, served as an unexpected accelerator of digital transformation in education. Institutions around the world were forced to pivot quickly to online learning, exposing both the strengths and the limitations of current educational technologies. While initial adoption was driven by necessity, the post-pandemic era has opened new conversations about the long-term integration of digital tools into pedagogy—not as temporary solutions but as essential components of modern teaching and learning.

II. Theoretical Framework

Constructivist Learning Theory

Constructivist learning theory stands as a foundational pillar for modern educational practices, particularly in language learning contexts. Rooted in the works of Jean Piaget and Lev Vygotsky, constructivism views learning not as a passive absorption of information but as an active, constructive process in which learners build new knowledge upon their existing cognitive frameworks.

Jean Piaget's cognitive constructivism emphasizes the developmental stages of the learner and how understanding emerges through interaction with the environment. According to Piaget, learners progress through a series of stages—sensorimotor, preoperational, concrete operational, and formal operational—each marked by increasing cognitive complexity. Learning, in this context, involves processes of assimilation (integrating new information into existing schemas) and accommodation (modifying schemas when new information cannot be assimilated). In language learning, this means that learners internalize linguistic rules and vocabulary by actively engaging with language input and adjusting their mental frameworks to incorporate new patterns and meanings.

Lev Vygotsky's social constructivism extends Piaget's ideas by emphasizing the critical role of social interaction and culture in cognitive development. Vygotsky argued that learning is fundamentally a social process, where knowledge is co-constructed through communication and collaboration with more knowledgeable others—peers, teachers, or native speakers. This perspective aligns with the view that language learning is inherently interactive and dialogic.

Central to Vygotsky's theory is the concept of the Zone of Proximal Development (ZPD)—the difference between what a learner can do independently and what they can achieve with guidance or collaboration. The ZPD highlights the importance of scaffolding—the support provided by instructors or more capable peers to help learners move beyond their current level of competence. For example, an English language learner might struggle to formulate complex sentences alone but can do so successfully with prompts, corrections, or models from a teacher. Effective use of technology in language teaching can provide scaffolding by offering adaptive feedback, hints, or interactive tasks tailored to learners' current proficiency.

The implications of constructivist theory for English Language Teaching (ELT) are profound. Classrooms become spaces for active participation, where learners engage in authentic communication, problem-solving, and reflection rather than rote memorization. Technology aligns naturally with this approach by providing rich, interactive environments that stimulate cognitive

engagement. For instance, virtual reality (VR) can immerse learners in simulated real-world scenarios where they negotiate meaning, practice vocabulary in context, and receive immediate feedback.

III. Overview of Innovative Technologies in ELT

The rapid evolution of digital technologies has brought a new wave of tools and approaches that have transformed English Language Teaching (ELT). These innovative technologies not only enhance traditional classroom methods but also open up new possibilities for personalized, immersive, and interactive learning experiences. This section provides an overview of some of the most influential technological trends in ELT today: Mobile-Assisted Language Learning (MALL), Artificial Intelligence (AI) applications, and Augmented Reality (AR) and Virtual Reality (VR).

Mobile-Assisted Language Learning (MALL)

Mobile-Assisted Language Learning (MALL) refers to the use of mobile devices such as smartphones, tablets, and laptops to facilitate language learning anytime and anywhere. The ubiquity of mobile devices and improvements in wireless connectivity have made MALL one of the most accessible and flexible modes of ELT, especially suited for learners with busy schedules or limited access to traditional classroom settings.

MALL offers a wide array of learning opportunities:

- **Microlearning:** Mobile devices support bite-sized, focused learning sessions, which help learners fit language practice into short intervals throughout the day. This can involve vocabulary flashcards, grammar quizzes, or listening exercises that last just a few minutes.
- **Multimodal Input:** Mobile platforms allow integration of text, audio, video, and interactive graphics, providing diverse forms of input to accommodate different learning styles and reinforce language acquisition.
- **Contextual Learning:** Because mobile devices are portable, learners can use them in authentic contexts—practicing English at a café, while commuting, or during travel, making language use more meaningful and situationally relevant.
- **Social Interaction:** Many mobile applications incorporate social networking features such as chat, forums, or language exchange, enabling peer-to-peer communication and collaborative learning.

Popular apps such as Duolingo, Memrise, and HelloTalk exemplify MALL's potential by combining gamified elements with social interaction to keep learners engaged and motivated. Studies show that MALL enhances learner autonomy, encourages frequent practice, and supports real-time feedback, all crucial for effective language learning.

Conclusion

The pedagogical and psychological features of innovative technologies in ELT reveal their transformative potential to enhance language teaching and learning. By fostering learner autonomy, providing authentic and interactive experiences, and addressing psychological factors such as motivation and anxiety, these technologies support more effective and engaging language acquisition. However, to fully realize these benefits, educators must carefully design technology-enhanced learning environments, ensure equitable access, and maintain a balanced integration that complements traditional teaching methods.

References;

1. Benson P. Teaching and researching autonomy in language learning. Routledge, 2013.
2. Dörnyei Z., Ushioda E. Teaching and researching motivation. Routledge, 2013,
3. Ertmer P. A., Ottenbreit-Leftwich A. T. Teacher technology change: How knowledge, confidence, beliefs, and culture intersect. Journal of Research on Technology in Education, 2010.

WAYS TO APPLY THE COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING ENGLISH

Kan Natalya Valeryevna

Turkistan Region, Tyulkubas District, T. Ryskulov Village,
M. Lomonosov School-Gymnasium, English Language Teacher

Түйін

Бұл мақала ағылшын тілін оқытудың коммуникативті тәсілін, оның теориялық негіздерін және практикалық қолдану жолдарын зерттейді. Онда мұғалімдерге тіл дағдыларын, сөйлесу, тыңдау және өзара әрекеттесу қабілеттерін дамыту үшін коммуникативті бағытталған стратегияларды сыныпта қалай қолдануға болатыны қарастырылады. Мақала коммуникативті тәсілді жүзеге асырудағы қиындықтарды талқылайды, тиімді оқыту үшін қолайлы кеңестер, нақты мысалдар және білім беру технологияларын ұсынады.

Резюме

В этой статье рассматривается коммуникативный подход к обучению английскому языку, его теоретические основы и практическое применение. Описывается, как учителя могут интегрировать стратегии, ориентированные на коммуникацию, в свои уроки для улучшения языковой грамотности учеников, их навыков говорения, слушания и взаимодействия. В статье также обсуждаются трудности внедрения коммуникативного подхода, предлагаются практические советы, реальные примеры и образовательные технологии, поддерживающие эффективное преподавание на основе коммуникации.

1. Introduction

1.1. Overview of the Communicative Approach

The Communicative Approach (CA) emerged in the 1970s as a response to traditional grammar-based approaches to language teaching. It emphasizes the importance of communication and interaction as the primary goal of language learning. Unlike traditional methods, which focused primarily on rote memorization and grammar drills, the communicative approach stresses the development of real-life communicative competence, where learners can use the language effectively and appropriately in different contexts.

1.2. Importance of the Communicative Approach in English Language Teaching (ELT)

As the world becomes more interconnected, the ability to communicate effectively in English has never been more crucial. English has become the global lingua franca, and mastery of the language, not just in formal settings but in practical, real-world communication, is vital. The communicative approach aligns with this need, focusing on fluency, the exchange of ideas, and practical use of language. It also encourages autonomy, critical thinking, and collaborative skills, which are essential for modern learners.

2. Theoretical Foundations of the Communicative Approach

2.1. The Evolution of the Communicative Approach

The roots of the communicative approach lie in the theories of language acquisition and linguistics. It draws heavily from the work of scholars such as Noam Chomsky, who introduced the concept of "competence," and Dell Hymes, who expanded this idea into "communicative competence"—the ability to use language correctly and appropriately in various social contexts. The communicative approach further builds on these foundations, focusing on both linguistic and social aspects of communication.

2.2. Key Principles of the Communicative Approach

The central tenets of the communicative approach include:

- **Authentic Communication:** Focusing on real-life communication situations rather than isolated language exercises.
- **Task-based Learning:** Designing activities and tasks that require meaningful communication.
- **Student-Centered Learning:** Emphasizing students' active participation, where they engage in problem-solving, discussions, and collaborative tasks.

- Focus on Fluency Over Accuracy: While accuracy is important, fluency is the primary objective in CA, as it mirrors natural, real-world communication.

2.3. Competence vs. Performance

The communicative approach distinguishes between "linguistic competence" (knowledge of the rules of a language) and "linguistic performance" (the ability to use these rules in communication). This distinction is vital because language learners often need to perform in real-world settings, where fluency is just as important, if not more so, than perfect grammar.

3. Methods and Strategies for Applying the Communicative Approach

3.1. Task-Based Language Teaching (TBLT)

Task-based language teaching is a method that centers on the completion of meaningful tasks using the target language. Examples include role-plays, simulations, problem-solving activities, and collaborative projects. These tasks mirror real-life situations and encourage learners to communicate authentically while using language skills across listening, speaking, reading, and writing.

Example: In a lesson on ordering food, students might role-play a restaurant scenario where they must take turns being a customer and a waiter. This practical interaction emphasizes real-world communication while reinforcing vocabulary and sentence structures in a contextualized way.

3.2. Communicative Activities and Games

Games, discussions, debates, and problem-solving activities can all enhance communication skills. Games can be particularly effective in engaging students and creating an enjoyable environment where learning feels natural. Discussion prompts, debates, and peer teaching can also encourage spontaneous speech and boost confidence.

Example: A "Find someone who..." activity involves students asking each other questions based on specific criteria (e.g., "Find someone who has been to a foreign country"), which encourages them to use the language in a social context.

3.3. Use of Authentic Materials

Authentic materials, such as newspapers, songs, advertisements, or videos, help students engage with the language as it is used in the real world. Using materials that native speakers would naturally interact with ensures that students encounter the language in realistic contexts.

Example: After reading a news article, students could discuss its contents, express opinions, and ask questions based on what they have read. This task encourages both critical thinking and language practice.

3.4. Role Play and Simulation

Role-playing activities place students in various social contexts, allowing them to act out real-life situations. This helps learners to internalize vocabulary, idiomatic expressions, and grammar while practicing their communication skills.

Example: A role-play in a job interview scenario allows students to practice formal language, questions, and answers that are typical in job interviews.

4. Challenges in Implementing the Communicative Approach

4.1. Large Class Sizes

One of the primary challenges for teachers when implementing the communicative approach is managing large classes. It can be difficult to ensure that every student is actively involved in communication-based activities. Teachers must develop strategies to keep students engaged, such as creating smaller discussion groups or rotating roles in pair or group work.

4.2. Resistance to Change

Some educators may prefer traditional teaching methods and feel more comfortable with grammar drills and exercises that focus on accuracy. This resistance to change can hinder the successful integration of the communicative approach. Training, professional development, and ongoing support for teachers can help overcome these challenges.

5. Technology and the Communicative Approach

5.1. Digital Tools for Communication

Technology plays a significant role in the communicative approach by offering a variety of platforms for students to practice real-time communication. Tools such as video conferencing, language learning apps, and online discussion forums allow students to interact with native speakers and peers from around the world.

Example: Using language exchange platforms, students can practice conversational English with native speakers, engaging in spontaneous communication.

5.2. Interactive Learning Platforms

Apps like Duolingo, Babbel, or Memrise offer interactive tasks and quizzes that encourage students to practice their speaking and listening skills in a gamified environment. These apps often emphasize fluency and real-life communication.

Conclusion

The communicative approach has proven to be an effective way to teach English, particularly in the context of preparing students for real-life interactions. By focusing on communication, fluency, and practical usage, students not only improve their language skills but also develop critical thinking, problem-solving, and collaborative abilities. While there are challenges, such as large class sizes and resistance to change, the benefits of using communicative methods are undeniable. By combining traditional methods with communicative strategies and integrating technology, teachers can create an engaging, interactive, and effective learning environment for their students.

Literature;

1. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching* (3rd ed.). Cambridge University Press, 2014.
2. Littlewood W. *The Communicative Approach to Language Teaching*. Cambridge University Press, 2004.
3. Savignon S. J. *Interpreting Communicative Language Teaching: Contexts and Concerns in Teacher Education*. Yale University Press, 2002.

ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУ ҮРДСІНДЕ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Курбанова Фатима Пернебаевна

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы Қ.Сатпаев атындағы мектеп-лицейінің физика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются вопросы повышения познавательной активности учащихся через применение проблемного метода обучения на уроках физики. Анализируются теоретические основы проблемного обучения, пути его организации, а также преимущества и трудности, возникающие в учебном процессе. Особое внимание уделяется формулировке проблемных вопросов, использованию экспериментальных заданий и эффективности методов, направленных на развитие исследовательских способностей учащихся, что иллюстрируется конкретными примерами.

Summary

This article explores the issue of enhancing students' cognitive activity through the application of problem-based learning in physics lessons. The theoretical foundations of problem-based learning, methods of its implementation, its advantages, and potential challenges in the educational process are thoroughly analyzed. Particular emphasis is placed on the formulation of problem questions, the use of experimental tasks, and the effectiveness of techniques aimed at developing students' research skills, all illustrated through concrete examples.

Кіріспе

1.1. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер

XXI ғасырда білім беру жүйесінде түбегейлі өзгерістер болып жатыр. Оқыту мазмұны мен формалары жаңартылып, оқушының жеке тұлғалық дамуына бағытталған әдістерге басымдық берілуде. Бұрынғыдай тек білім берумен шектелмей, оны қолдана білу, анализ жасау, шешім қабылдау, шығармашылық және зерттеушілік қабілетті дамытуға көңіл бөлінуде.

Қазақстан Республикасының білім беру стандарттары оқушылардың функционалдық сауаттылығын, соның ішінде ғылыми ойлау қабілетін қалыптастыруды көздейді. Бұл талаптар мұғалімдердің әдістемелік тұрғыдан жаңаша ойлауына итермелейді.

1.2. Физиканы оқытудың маңыздылығы

Физика – тек қана формулалар мен заңдардан тұратын пән емес. Ол — әлемнің құрылымын түсіндіретін ғылым. Физиканы оқыту барысында оқушыларда табиғи құбылыстарға қызығушылық, зерттеушілік дағдылар, логикалық және сыни ойлау қалыптасады. Сондықтан физиканы тиімді әдістермен оқыту – сапалы білім берудің негізгі шарты.

1.3. Проблемалық оқыту әдісіне деген сұраныс

Проблемалық оқыту – білім алушылардың өз бетімен білім іздеуін, ойлауды, зерттеуді талап ететін әдіс. Бұл тәсіл оқушының интеллектуалдық әлеуетін, шығармашылық қабілетін, танымдық белсенділігін арттыруға бағытталған.

Физика сабағында проблемалық оқыту қолданылса:

- оқушының қызығушылығы артады;
- сабақ тек дайын ақпаратты қабылдау емес, таным процесіне айналады;
- оқушы ойлау қабілеті арқылы білімге өзі жетеді.

Келесі бөлімде біз проблемалық оқытудың теориялық негіздерін талдаймыз.

2. Проблемалық оқытудың теориялық негіздері

2.1. Проблемалық оқыту ұғымы

Проблемалық оқыту – білім алушылардың белсенді танымдық әрекетін ұйымдастыруға бағытталған, оқытудың тиімді инновациялық түрі. Бұл әдісте оқушы білімді мұғалімнен дайын күйінде алмайды, керісінше өз бетімен ізденіп, түрлі гипотезалар ұсынып, оларды дәлелдей отырып, жаңа білімге қол жеткізеді.

Проблемалық оқытудың негізінде проблемалық жағдаят жатыр. Ол – оқушының танымдық қажеттілігін тудырып, білімге қызығушылығын арттыратын, сұрақ қоюға, шешім іздеуге итермелейтін ситуация. Оқушы «неге бұлай болады?», «қалай дәлелдеуге болады?» деген сұрақтарға жауап іздеуге ұмтылады.

2.2. Педагогикалық-психологиялық аспектілері

Проблемалық оқытудың психологиялық негіздері – оқушының белсенділігі мен мотивациясына сүйену. Бұл әдіс бойынша білім алу процесі бірнеше психологиялық механизмдер арқылы жүзеге асады:

- Қызығушылықтың оянуы – жаңа, таныс емес жағдай туындайды;
- Сұрақтың туындауы – бұл не? неге бұлай? қалай болады?
- Шешу жолдарын іздеу – оқушы ойлайды, болжайды;
- Зерттеу – бақылау, тәжірибе, дәлелдеу;
- Қорытынды жасау – жаңа білімге қол жеткізу.

Бала білімді жаттап алмайды, оны іштей игереді, себебі ол бұл білімге өзі қол жеткізді. Бұл – білімнің ұзақ мерзімді жадыда сақталуының кепілі.

3. Физика сабағында проблемалық оқытуды қолдану жолдары

3.1. Проблемалық оқытуды сабақта ұйымдастырудың ерекшеліктері

Физика — табиғат заңдарын зерттейтін нақты және логикалық пән. Бұл пәннің мазмұны оқушыға танымдық қызығушылық тудырып, ойлау қабілетін дамытуға зор мүмкіндік береді.

Сондықтан проблемалық оқыту әдісін физикада қолдану өте тиімді. Сабақ барысында мұғалім қарама-қайшылықты немесе түсініксіз құбылыстарды алға тартып, оқушылардың өзіндік шешім табуына ықпал етеді.

Мысалы:

- Неге ұшақтың массасы ауыр болса да, ауада ұшады?
- Неліктен керосин отын ретінде тиімді, бірақ қауіпті?
- Неліктен термометрдегі сұйықтық көтерілгенде температура жоғарылайды?

Оқушылар мұндай сұрақтарға ойлана отырып, өз жауаптарын ұсынуға тырысады. Осы арқылы белсенді оқыту процесі жүреді.

3.2. Проблемалық жағдаяттарды құру әдістері

Мұғалім проблемалық оқытуда төмендегідей әдістер арқылы жағдаят құра алады:

1. Қарама-қайшылық туғызу
Оқушы бұрынғы біліміне қарсы факті келтіріледі.

Мысалы: *Денелер жерге бірдей уақытта түседі, ал неге қауырсын мен тас бірге құламайды?*

2. Түсініксіз физикалық құбылысты көрсету
Тәжірибе жасалып, оқушылар оның себебін анықтауы керек.

Мысалы: *Параашютпен түскенде жылдамдық неге артады, сосын тұрақтанады?*

3. Ғылыми кателік бар сөйлем ұсыну
Оқушы оның қай жері дұрыс емес екенін табуы тиіс.

Мысалы: *"Қысым – тек сұйықтықтарда ғана болады" – дұрыс па?*

4. Кейіпкерге көмек сұрату
Физикалық міндет кейіпкер атынан беріледі.

Мысалы: *"Зертхана қызметкері сұйықты қайнау температурасына дейін қыздырғысы келеді, бірақ... Неліктен мүмкін болмай отыр?"*

Қорытынды

Физиканы оқыту үрдісінде проблемалық оқыту әдістемесін қолдану – қазіргі заманғы білім беру талаптарына сай, оқушының танымдық, зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған тиімді әдіс болып табылады. Бұл тәсіл оқушылардың дайын білімді жай ғана меңгеруінен гөрі, өз бетінше ойлауына, қорытынды жасауына, дәлелдеуіне және жаңа білімді игеруіне мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Әбенев К. «Физиканы оқыту әдістемесі». – Алматы: Мектеп, 2019.
2. Қараев Ж.А. «Оқытудың проблемалық әдістері». – Алматы: Рауан, 2005.
3. Жанпейісова М.М. «Модульдік оқыту технологиясы». – Алматы: 2006.

МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Нуралиева Лазат Адилхановна

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы

Қ. Сәтбаев атындағы мектеп-лицейінің, математика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматриваются теоретические и практические основы использования цифровых заданий в процессе преподавания математики в общеобразовательной школе. Подробно анализируется значимость цифровых технологий в обучении, способы их эффективного применения на уроках и педагогический потенциал. Также приводятся убедительные примеры влияния цифровых ресурсов на развитие логического мышления, творческой активности и математической грамотности учащихся.

Summary

This article examines the theoretical and practical foundations of using digital tasks in the process of teaching mathematics in general education schools. The importance of digital technologies in education, methods for their effective classroom implementation, and their pedagogical potential are thoroughly analyzed. The article also provides concrete examples of how digital resources enhance students' logical thinking, creative engagement, and mathematical literacy.

Кіріспе

1.1. Зерттеу тақырыбының өзектілігі

Қазіргі таңда цифрлық трансформация барлық салада жүріп жатқанын ескерсек, білім беру жүйесінде де жаңаша көзқарас пен тәсілдер қажет. Цифрлық ресурстар мен технологияларды сабақ процесіне енгізу білім беру сапасын арттыруға, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятуға және олардың функционалдық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік береді.

Математика пәні – оқушының логикалық, аналитикалық ойлауын қалыптастыратын негізгі ғылым саласы. Бұл пәнді оқытуда цифрлық тапсырмаларды қолдану оқушылардың жеке қарқынына сай білім алуға, есеп шығару дағдыларын дамытатын заманауи құрал ретінде маңызды.

2. Цифрлық тапсырмалардың теориялық негіздері

2.1. Цифрлық тапсырма ұғымы және түрлері

Цифрлық тапсырмалар – бұл компьютерлік, мобильдік құрылғылар арқылы ұсынылатын, оқушының белсенді әрекетіне бағытталған, интерактивті және мультимедиялық элементтері бар оқу тапсырмалары.

Түрлері:

- Интерактивті тесттер;
- Сандық ойындар;
- Симуляторлар;
- Математикалық визуализация құралдары;
- Қашықтан тапсырмалар (Google Forms, Quizizz және т.б.)

2.2. Теориялық тұғырлар

Цифрлық оқыту құралдары конструктивизм, дамыта оқыту және белсенді оқыту теорияларымен тығыз байланысты. Жаңа материалды визуалды, қимылдық, есту арналары арқылы қабылдау арқылы оқушының танымдық белсенділігі артады.

2.3. Математика сабағындағы ерекшеліктер

Цифрлық тапсырмалар әсіресе абстрактілі математикалық ұғымдарды нақтылауда (мысалы, графиктер, координат жүйесі, функциялар) өте пайдалы. Мұндай тапсырмалар оқушылардың математикалық логикасын және кеңістіктік ойлауын дамытады.

3. Практикалық қолдану жолдары

3.1. Қолданылатын платформалар мен құралдар

- GeoGebra – геометриялық фигуралар мен функцияларды визуализациялауға арналған.
- Kahoot / Quizizz – білімді бекітуге арналған ойын түріндегі тесттер.
- Desmos – функциялар графигін құруға арналған калькулятор.
- LearningApps – әртүрлі типтегі тапсырмалар құру платформасы.

3.2. Сабақ үлгілері

Мысалы:

- 7-сынып: «Функция ұғымы». GeoGebra арқылы график салу тапсырмасы.
- 5-сынып: «Жай сандар мен құрама сандар». Kahoot ойыны арқылы бекіту.
- 9-сынып: «Теңдеулер жүйесі». Desmos-та визуализация.

3.3. Оқушылардың жетістігін бағалау

Цифрлық тапсырмалар оқушылардың жедел кері байланысын қамтамасыз етеді. Google Forms нәтижелері, Quizizz рейтингтері арқылы оқушылар мен мұғалім жетістікті нақты бақылай алады.

4. Цифрлық тапсырмаларды қолданудың тиімділігі мен болашағы

4.1. Цифрлық тапсырмалардың оқу үдерісіндегі тиімділігі

Цифрлық тапсырмалар – білім берудің заманауи құралы ретінде оқушының танымдық белсенділігін арттырып, пәнге қызығушылығын оятатын маңызды тәсіл. Әсіресе математика пәнінде бұл тапсырмалар оқушының:

- логикалық ойлауын дамытуға;
- есептеу дағдыларын жетілдіруге;
- абстрактілі ұғымдарды нақтылауына;
- математикалық модельдеу мен зерттеу жүргізу қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Тиімділіктің нақты көрсеткіштері:

- Сабаққа қатысу деңгейі артады (оқушылардың зейіні ұзақ сақталады).
- Қателер саны азаяды, себебі автоматтандырылған кері байланыс тез беріледі.
- Жүппен немесе топпен жұмыс істеу барысында цифрлық тапсырмалар оқушылар арасында ынтымақтастық пен коммуникацияны нығайтады.

Мысалы:

GeoGebra, Desmos, Khan Academy, Ustaz.kz сияқты платформаларда дайын интерактивті тапсырмаларды қолдану арқылы функция графигін құру, теңдеулерді визуалды түрде шешу секілді дағдылар тиімді дамиды.

4.2. Қашықтықтан оқыту мен цифрлық тапсырмалардың байланысы

Пандемиядан кейін қашықтықтан оқыту тәжірибесі цифрлық ресурстардың маңызын арттырды. Қазіргі таңда аралас оқыту модельдерінде (blended learning) цифрлық тапсырмаларды сабақтың кез келген кезеңінде қолдануға болады:

- Бейнесабақтармен біріктіру: Тақырыпты түсіндіру алдында бейнематериал ұсынылып, кейін цифрлық тапсырмалар арқылы бекіту.
- Қайталау мен бекіту: Модуль соңында тапсырмаларды автоматты түрде тексеру арқылы оқушы білімі бағаланады.
- Жекелеген оқыту: Әр оқушы өз деңгейіне сай тапсырма орындайды (дифференциация).

Жетістіктері:

- Оқушылар өз темпінде білім алады.
- Мұғалім әр оқушының нәтижесін дер кезінде көріп, кері байланыс береді.
- Уақыт үнемделеді, қағазбастылық азаяды.

Қорытынды

Мектептегі математиканы оқыту процесінде цифрлық тапсырмаларды қолдану – білім беру саласындағы жаңа талаптарға жауап беретін маңызды бағыт. Цифрлық технологиялар – оқытудың сапасын арттыруға, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын жандандыруға, дербестігін нығайтуға және оқу үдерісін дараландыруға мүмкіндік беретін қуатты құрал.

Әдебиеттер

1. Әбдіғаппарова С.Б. «Математика сабағында цифрлық ресурстарды қолдану». – Алматы: Білім, 2021.
2. Бейсембаева А. «Цифрлық білім беру ресурстары: тиімді пайдалану жолдары». – Нұр-Сұлтан: ҰБА, 2020.
3. Мырзалиева М. «Оқытудағы заманауи технологиялар». – Шымкент: Дарын, 2019.

ИНТЕГРАЦИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Нурходжаева Лаура Ильясовна

Туркестанская область, Казыгуртский район, школа-лицей им.К.Сатпаева
учитель русского языка и литературы

Түйін

Бұл мақалада білім беру процесінде орыс тілі мен әдебиетті оқытуды біріктірудің теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Екі пәнді біріктіру арқылы оқушылардың тілдік, әдеби, коммуникативтік және метапәндік құзыреттіліктерін дамытуға ерекше назар аударылады. Мақалада орыс тілі мен әдебиеттің мазмұндық желілерін біріктіруге бағытталған әдістемелік тәсілдер талданып, интеграцияланған модельдің артықшылықтары мен қиындықтары анықталады, сондай-ақ пәнаралық байланысты іске асыратын оқу тапсырмалары мен сабақ үлгілері келтіріледі.

Summary

The article explores theoretical and practical aspects of integrating the teaching of Russian language and literature in the educational process. Special attention is paid to the synergy of these two subjects in the context of developing students' linguistic, literary, communicative, and cross-curricular competencies. The paper analyzes methodological approaches aimed at unifying the content lines of language and literature, identifies the advantages and challenges of the integrated model, and presents examples of learning tasks and lessons that implement interdisciplinary connections.

Введение

В современных условиях развития образования возрастает потребность в интеграции различных учебных дисциплин, особенно в рамках гуманитарного цикла. Одним из перспективных направлений такой интеграции выступает объединение курса русского языка и литературы. Это связано с необходимостью формирования у обучающихся не только прочных языковых знаний, но и глубокого понимания культурных, исторических, нравственных основ родной речи. Русский язык и литература — предметы, которые органично дополняют друг друга, способствуя всестороннему развитию личности учащегося, его речевой, коммуникативной и эстетической компетенций.

2. Теоретические основы интеграции русского языка и литературы

2.1. Понятие интеграции в образовании и методологии языка/литературы

Интеграция в образовании — это процесс целенаправленного объединения содержаний, методов и форм преподавания различных учебных дисциплин с целью формирования целостной картины мира и межпредметных знаний у учащихся. В контексте преподавания русского языка и литературы интеграция предполагает отказ от изолированного изучения этих предметов в пользу единой методологической системы, где язык выступает не только объектом изучения, но и средством анализа литературного произведения.

В методике преподавания гуманитарных дисциплин интегративный подход основан на признании взаимосвязи между языковыми и литературными знаниями. Слова, фразы, синтаксические конструкции неразрывно связаны с их употреблением в конкретных контекстах — в художественных, публицистических, научных текстах. А значит, грамматические и орфографические навыки не должны отрабатываться в отрыве от смысловой, художественной и эмоциональной стороны речи.

2.2. Цели, принципы и модели интегрированного обучения

Цели интеграции русского языка и литературы заключаются в формировании у учащихся:

- целостного представления о языке как средстве выражения мысли, чувства и мировоззрения;
- способности анализировать и воспринимать текст на разных уровнях: языковом, содержательном, стилистическом;
- развитой речи — устной и письменной;

- критического мышления и читательской грамотности.

Основные принципы интеграции:

- Принцип целостности: учебный материал подаётся как единая система, в которой язык и литература дополняют друг друга.
- Принцип деятельности: обучение строится на активной работе учащихся с текстами, высказываниями, письменными и устными заданиями.
- Принцип культуросообразности: содержание уроков опирается на культурно-исторический контекст, способствует воспитанию ценностного отношения к родному языку и литературе.
- Принцип межпредметности: устанавливаются связи между языком, литературой, историей, искусством.

3. Методика интегрированного курса русского языка и литературы

3.1. Планирование интегрированных уроков: содержание, форма, методы

Планирование интегрированного урока русского языка и литературы начинается с чёткого представления о том, что содержание урока должно одновременно решать задачи как языкового, так и литературного образования. Например, тема «Образ языка в художественном произведении» может включать разделы: лексика и стилистика (язык) + анализ образов и идеи произведения (литература).

Форма урока может быть комбинированной: вводная часть (языковые навыки) → основная часть (литературный анализ) → практическая часть (творческое задание с языковым акцентом). Методы включают: метод проблемного обучения (учащимся предлагается проблемный вопрос по языку + литературе), деятельностный метод (групповая работа, анализ текста), проектный метод (создание мини-проекта на основе текста), а также информационно-коммуникационные технологии (ИКТ), позволяющие интегрировать медиа и мультимедиа в процесс.

3.2. Примеры уроков и учебных задач, объединяющих язык и литературу

Пример 1: Урок для 8 класса: тема «Лексические средства комического в рассказе». На языке: отработка понятий «гипербола», «ирония», «пародия», на литературе: анализ рассказа и выявление средств комического, обсуждение роли языка для создания комического эффекта. Учебные задачи: выявить и классифицировать языковые средства комического, составить свой микро-текст с использованием этих средств; проанализировать, как язык усиливает или изменяет восприятие художественного образа.

Пример 2: Урок-проект для 10 класса: тема «Язык и мир героя». На языке: синтаксические конструкции, передающие внутренние состояния; на литературе: анализ внутреннего монолога героя. Задание: в группах создать мультимедийную презентацию или аудио-подкаст, где будет представлено «языковое зеркало» героя через подбор лексики, построение предложений, интонацию.

3.3. Использование технологий, проектной и исследовательской работы

Интеграция русского языка и литературы отлично сочетается с технологией проектной деятельности: учащиеся исследуют языковые особенности текстов, создают собственные тексты, проводят мини-исследования («Как язык показывает характер героя?», «Сравнительный анализ двух переводов»). Использование цифровых технологий (интерактивные доски, онлайн-платформы, электронные репозитории текстов) позволяет организовать исследование текста, использование мультимедиа, коллективную работу учащихся, что усиливает интеграционный эффект.

4. Практическая реализация и эмпирическая оценка интеграции

4.1. Организация совместных занятий, групповых форм обучения

В практической реализации интеграции русскому языку и литературе важно вводить групповые формы работы, когда учащиеся совместно решают задачи как языкового, так и литературного характера. Это может быть кейс-задача, групповой анализ текста, перформанс

(инсценирование). Совместные занятия позволяют учащимся видеть связь между языком как системой и литературой как выражением этой системы.

При организации таких занятий важно: чётко распределять роли (лингвист, литературовед, медиамодератор), обеспечивать материалами, направлять дискуссию и рефлексия, фиксировать результаты работы.

4.2. Мониторинг и оценка результатов — критерии, показатели, проблемы

Для оценки эффективности интеграции разрабатываются критерии: языковая точность, анализ текста, аргументация, самостоятельность, рефлексия. Показатели могут включать: качество письменных работ, участие в дискуссиях, проектный продукт, тестирование языковых и литературных умений.

Проблемы при мониторинге: отсутствие дифференцированных критериев для интегрированных заданий, перегрузка учителя, недостаток ресурсов, трудности в объективной оценке групповой работы и метапредметных результатов.

Заключение

Интеграция русского языка и литературы — это не просто соединение двух предметов в рамках одного урока, а комплексный педагогический подход, направленный на формирование целостного восприятия языка как средства познания мира, мышления и художественного выражения. Современные образовательные стандарты делают акцент на развитии метапредметных компетенций, критического мышления, умения анализировать, интерпретировать и оценивать информацию. Эти задачи наиболее полно реализуются именно через интеграцию содержания и методов преподавания русского языка и литературы.

Литературы

1. Баранов М. Т., Добротина Н. Н. *Методика преподавания русского языка в школе*. — М.: Просвещение, 2019.
2. Громцева М. Т. *Интеграция преподавания русского языка и литературы: теория и практика*. — СПб.: Лань, 2020.
3. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. — М.: Педагогика, 2021.

ФИЗИКА ПӘНІ БОЙЫНША ОЛИМПИАДАНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ САЙЫСЫНА ОҚУШЫЛАРДЫ ДАЙЫНДАУ

Сейтмуратова Мира Рашидовна

Түркістан облысы, Созақ ауданы, А.С.Макаренко атындағы жалпы білім беретін мектеп КММ, физика пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье всесторонне рассматриваются вопросы подготовки учащихся к теоретическому туру олимпиады по физике. Вначале анализируются суть, особенности и требования теоретического этапа олимпиады; далее предлагаются стратегии обучения и методологические основы подготовки. В каждом основном разделе рассматриваются углубление теоретических знаний, развитие навыков решения задач, психологическая подготовка, разбор олимпиадных заданий и методы групповой тренировки.

Summary

This article comprehensively explores the issues related to preparing students for the theoretical round of physics olympiads. First, it analyzes the nature, features, and requirements of the theoretical competition. Then, it offers instructional strategies and methodological foundations for effective preparation. Each main section focuses on deepening theoretical knowledge, enhancing problem-solving skills, psychological readiness, analysis of olympiad tasks, and methods of group training.

Кіріспе

Физика олимпиадалары — физика саласындағы ерекше дарындылық пен жан-жақты білім мен шығармашылық қабілетті талап ететін білім беру жарыстары. Бұл олимпиадалар оқушылардың теориялық әрі есептеу қабілетін сынайды, физика ғылымының негіздерін терең түсінуді, күрделі мәселелерді шешу шеберлігі мен логикалық ойлауды талап етеді.

Олимпиадалық сайыстардың теориялық бөлігі (теориялық тур, жазбаша бөлігі) оқушылардың физика заңдарын қолдана білуін, физика модельдерін құру және жүйелі есептер шығару қабілетін бағалайды. Теориялық бөлімде есептердің мазмұны жоғары деңгейлі, аналитикалық, кейде олимпиадалық стильде шығармашылық тәсіл талап ететін болады.

1. Олимпиаданың теориялық кезеңінің мазмұны мен талаптары

1.1 Республикалық және халықаралық олимпиадалардың құрылымы

Физика пәні бойынша олимпиадалар бірнеше деңгейде өткізіледі: мектепшілік, аудандық (қалалық), облыстық, республикалық және халықаралық. Бұл сатылар бірізді логикамен құрылып, әрқайсысы келесі кезеңге дайындайтын іріктеу қызметін атқарады. Олимпиадалардың негізгі мақсаты – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, олардың теориялық білімін тереңдету және ғылыми-зерттеу бағытын қалыптастыру.

Республикалық олимпиадаларда әдетте екі кезең болады:

- Теориялық кезең – оқушының терең физикалық білімін, логикалық ойлауын және есеп шығарудағы дағдысын бағалайды.
- Практикалық кезең – физикалық тәжірибелерді орындау, өлшеу құралдарын қолдану, эксперимент нәтижесін талдау және қорытынды жасау қабілетін тексереді.

Халықаралық олимпиадалар (мысалы, IPhO – International Physics Olympiad) күрделілігімен және академиялық тереңдігімен ерекшеленеді. Мұнда теориялық турда 3 сұрақ беріледі, әрқайсысы нақты физикалық құбылысты терең түсінуге бағытталады. Есептер университет деңгейіндегі физиканың элементтерін қамтиды.

1.2 Теориялық кезеңде кездесетін тапсырма түрлері

Теориялық турда ұсынылатын есептердің түрлері көптүрлі. Оларды бірнеше санатқа бөлуге болады:

- Классикалық механика есептері: дененің қозғалысы, Ньютон заңдары, күштер тепе-теңдігі, үйкеліс, айналмалы қозғалыс, импульс пен энергия сақталу заңдары.
- Молекулалық физика және термодинамика: идеал және нақты газдар, жылу алмасу, термодинамиканың заңдары.
- Электродинамика: тұрақты ток, Ом заңы, Кирхгоф ережелері, электромагниттік өріс, Фарадей заңы.
- Тербелістер мен толқындар: гармониялық тербелістер, механикалық және электромагниттік толқындар, интерференция мен дифракция.
- Оптика: жарықтың сынуы, шағылуы, линзалар мен айналар, интерференция, спектрлер.
- Кванттық және ядролық физика: фотоэффект, атом құрылымы, радиоактивтілік және ядролық реакциялар.

Тапсырмалар есептік, сапалық сипаттағы, графикалық және теориялық тұжырымдамаларды дәлелдеуге бағытталған болуы мүмкін.

1.3 Бағалау критерийлері

Теориялық кезеңде бағалау көбінесе нақты ұпайлық жүйемен жүзеге асады. Әр есеп алдын ала берілген критерий бойынша бөлшектеліп, шешімнің әрбір кезеңі үшін ұпай тағайындалады:

- Формуланы дұрыс қолдану – 1–2 ұпай
- Құбылысты дұрыс түсіндіру және тұжырым – 2–3 ұпай
- Қателерді болдырмау және дәл нәтиже – 2–4 ұпай
- Шығармашылық тәсіл немесе альтернативті шешім – қосымша ұпай (кей жағдайда)

Шешу жолының толық және қисынды баяндалуы, графиктер мен сызбалардың болуы, өлшем бірліктерінің дұрыс қолданылуы да есептеледі. Халықаралық олимпиадаларда шешім тек нәтижеге ғана емес, процеске де аса мән береді.

2. Теориялық білімді тереңдету әдістері

Физика пәнінен олимпиадаларға дайындау барысында оқушының теориялық білімі – негізгі әрі шешуші факторлардың бірі. Терең теориялық дайындықсыз есеп шығаруда жүйелілік пен сенімділік болмайды. Сондықтан бұл бөлімде теорияны терең меңгертудің негізгі тәсілдері қарастырылады: білімді жүйелеу, қосымша материалдармен жұмыс, арнайы әдебиеттерді қолдану және құбылыстардың мәнін түсіндіру.

2.1 Негізгі мектеп пен орта мектеп деңгейіндегі білімді жүйелеу

Физиканың мектеп бағдарламасы олимпиадалық дайындықтың іргетасы болып табылады. Дегенмен, оқу процесінде оқушылардың тақырыптарды үзік-үзік меңгеруі, логикалық байланыстарды көре алмауы жиі кездеседі. Сондықтан дайындықтың алғашқы кезеңінде:

- Физикалық заңдар мен ұғымдарды жүйелі түрде қайталау керек (мысалы: Ньютон заңдары, Архимед заңы, Ом заңы).
- Тақырыптар арасындағы байланыс ашылады: мысалы, механика мен термодинамика арасындағы энергия ұғымының ортақтығы.
- Жиі кездесетін формулалар мен олардың шығарылуын меңгеру қажет. Формула жаттау емес, олардың шығу тегі мен қолдану шегін түсіну маңызды.
- Қате түсініктерді анықтау және түзету керек (мысалы, үдеудің мағынасы, импульс пен энергияның айырмашылығы).

Ол үшін мұғалім:

- Конспектілер мен схемалар арқылы оқушыға құрылымдық мазмұн ұсына алады.
- Сабақтарда бұрынғы тақырыптарға үнемі оралып отырады (вертикалды байланыс).

2.2 Қосымша теориялық материалдарды меңгерту

Мектеп бағдарламасы олимпиадалық дайындық үшін жеткіліксіз. Сондықтан қосымша теорияны енгізу қажет:

а) Тақырыпты тереңдету:

- Кинематика: қисықсыздықты қозғалыс, салыстырмалы қозғалыс, қозғалысты векторлық талдау.
- Динамика: үйкеліс күшінің модельдері, серпімділік теориясы.
- Термодинамика: термодинамикалық процестердің графиктері, жылу машиналарының К.П.Д. есептеулері.
- Электродинамика: конденсаторлар мен катушкалар жүйесі, RC және RL тізбектері.

б) Қосымша тақырыптарды енгізу:

- Фазалық өтулер, молекулалық-кинетикалық теория элементтері.
- Электромагниттік толқындардың таралуы.
- Фотоэффект пен атом физикасы – мектеп бағдарламасында қысқаша берілгенімен, олимпиадада жиі кездеседі.

с) Бір тақырыпты әртүрлі қырынан қарастыру:

Мысалы, «энергия» тақырыбын механикада, электр тізбектерінде, термодинамикада және электромагниттік толқындарда қарастырып, оның әмбебап ұғым екенін түсіндіру.

ҚОРЫТЫНДЫ

Физика пәнінен олимпиаданың теориялық кезеңіне оқушыны дайындау — күрделі әрі көпқырлы үрдіс. Бұл тек есеп шығаруға үйрету емес, сонымен қатар оқушының физикалық ойлау қабілетін, логикалық талдау жасау машығын, теорияны терең ұғыну деңгейін және ғылыми көзқарасын қалыптастыруды көздейді. Мақалада қарастырылғандай, олимпиадалық дайындықтың табысты болуы көптеген факторлардың жүйелі үйлесіміне байланысты.

Әдебиеттер

1. Сурков И.В. «Физика олимпиадаларына дайындық» – М., 2019.
2. Савченко И.Г. «Олимпиадные задачи по физике» – М., 2020.
3. Қазақстан Республикасының орта білім беру стандарты.

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫН ГЕЙМИФИКАЦИЯЛАУ – ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Устемирова Гулбаным Ортаевна

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, «№27 Шәкәрім атындағы жалпы білім беретін мектеп» КММ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются педагогические и психологические основы геймификации, особенности её применения на уроках математики, а также преимущества и возможные трудности. Анализируется влияние игровых компонентов — баллов, значков (бейджей), таблиц лидеров и уровней — на повышение активности учащихся, развитие их учебной мотивации и навыков саморегуляции. Кроме того, представлены практические рекомендации для учителей по эффективной интеграции геймификации в учебный процесс.

Summary

This article explores the pedagogical and psychological foundations of gamification, its application in mathematics lessons, and discusses its features, benefits, and challenges. It examines how using game elements such as points, badges, leaderboards, and levels can enhance students' engagement, academic motivation, and self-regulation skills. Additionally, practical recommendations are provided for teachers on how to effectively integrate gamification into the teaching process.

1. Кіріспе

1.1. Математика пәнінің ерекшелігі

Математика – логикалық ойлау, дәлдік, жүйелілік пен абстрактылы ұғымдарды қажет ететін ғылым. Бұл пән оқушыдан белсенді ойлау, формулалар мен алгоритмдерді дұрыс қолдану, дәлелдеу және қорытынды жасау қабілеттерін талап етеді. Математика пәнінің мазмұны күрделі, сондықтан оны меңгеру кей оқушылар үшін қиындық тудырады. Дегенмен, дұрыс әдіс-тәсілдер қолданылған жағдайда кез келген оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады.

1.2. Математика оқытудағы мотивация мәселесі

Математикадан үлгермеушілік пен оқу мотивациясының төмендігі – бүгінгі мектептің өзекті мәселелерінің бірі. Оқушылардың көпшілігі бұл пәнді "қиын", "қызықсыз", "өмірмен байланысы аз" деп қабылдайды. Мұғалімнің міндеті – осы кедергілерді жойып, оқушыларды қызықтырып, пәнді оңай әрі тартымды етіп көрсету. Бұл тұрғыда мотивацияны арттырудың жаңа жолдарын іздестіру қажет.

1.3. Геймификация ұғымы және оның білім беру жүйесіндегі орны

Геймификация (ағылш. *gamification*) – ойын элементтері мен механизмдерін ойыннан тыс жағдайларда қолдану. Білім беру жүйесінде геймификация оқыту процесін қызықты ету, мотивацияны күшейту және оқушылардың белсенділігін арттыру мақсатында қолданылады. Соңғы жылдары әлемдік педагогикада геймификация – білім берудегі инновациялық тәсілдердің бірі ретінде танылып келеді.

2. Теориялық негіздер

2.1. Геймификацияның педагогикалық-психологиялық негіздері

Геймификация оқушылардың ішкі мотивациясын арттырып, өзін-өзі реттеу және оқу процесін басқару қабілеттерін дамытады. Бұл тәсілде психологиядағы өзін-өзі детерминация теориясы (Ryan & Deci), әлеуметтік ынтымақтастық пен оқушы автономиясын қолдау принциптері негізге алынады. Ойын тәсілдері оқушылардың эмоциялық қатысуын, танымдық белсенділігін арттырады.

2.2. Геймификация компоненттері: ұпай, бадждар, деңгейлер, лидерборд, миссиялар

- Ұпайлар (Points): оқушы жетістігін сандық түрде көрсету.
- Бадждар (Badges): белгілі бір тапсырма/деңгейді орындағанда берілетін марапат.
- Деңгейлер (Levels): оқушы жетістігінің кезең-кезеңімен өсіп отыруы.
- Лидерборд (Leaderboard): сынып ішіндегі жетістік салыстыру арқылы бәсекелестік туғызу.
- Миссиялар (Quests): мақсатты түрде қойылған тапсырмалар жиынтығы. Бұл компоненттер оқушыны ойынға тартуға, қызығушылығын ұзақ уақыт сақтауға көмектеседі.

3. Математика сабағында геймификацияны қолдану

3.1. Сабақ құрылымы: дәстүрлі сабақ vs геймификацияланған сабақ

- Дәстүрлі сабақта: мұғалім түсіндіреді, оқушы тыңдайды, тапсырма орындайды.
- Геймификацияланған сабақта: оқушы белсенді қатысады, ойын элементтері арқылы тапсырма орындап, жетістікке жету үшін әрекет етеді. Мысалы: “Қазына іздеу”, “Математикалық квест”, “Миссияны орындау” түріндегі сабақтар.

3.2. Ойын элементтерін интеграциялау жолдары

- Жеке тапсырмалар: әр оқушыға өзіндік миссия, оның күрделілік деңгейі әртүрлі.
- Топтық жарыстар: командалар арасында сайыстар, ұпай жинау.
- Виртуалды платформалар: Kahoot, Quizizz, Classcraft, Blooket, MathGames сияқты ресурстарды қолдану.

4. Артықшылықтары мен қиындықтары

4.1. Мотивацияны, белсенділікті, қатысуды арттыру

Геймификация – ішкі мотивацияны қолдайтын әдіс. Оқушы сабаққа ерікті түрде қатысады, тапсырманы орындауға қызығушылықпен кіріседі, жетістікке жетуге ұмтылады.

4.2. Өзін-өзі басқару, жауапкершілік, командалық жұмыс дағдыларын дамыту

Ойын форматында жұмыс жасау оқушыны уақытты басқаруға, тапсырманы өз бетімен орындауға, қателіктерді түзетуге үйретеді. Топтық ойындар — коммуникацияны, өзара көмек көрсетуді дамытады.

5. Ұсыныстар мен болашақ бағыттар

5.1. Мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсынымдар

- Сабақты жоспарлауда ойын элементтерін мақсатпен қолдану
- Геймификация элементтерімен жеке, жұптық, топтық жұмыс түрлерін құрастыру
- Кері байланыс пен марапат жүйесін нақты ұйымдастыру

5.2. Оқушыларды жекелендіру, деңгейлеп оқыту және ойын элементтерін үйлестіру

Геймификация мен саралап оқытуды ұштастыру – тиімді тәсіл. Әр оқушы өз деңгейінде тапсырма орындай отырып, жетістікке жету мүмкіндігін алады.

5.3. Ғылыми-зерттеу бағыты: ұзақ мерзімді әсерін зерттеу, мәдени контекстін ескеру

Геймификацияның нақты нәтижесін көру үшін оны ұзақ уақыт бақылау қажет. Сонымен қатар, әр елдің, әр мектептің мәдениеті, оқушы менталитеті бұл әдістің тиімділігіне әсер етуі мүмкін.

Қорытынды

Геймификация – математика пәнін оқытуда тиімді құрал бола алады. Бұл әдіс арқылы оқушылардың мотивациясы артып, пәнге деген қызығушылығы күшейеді, оқуға белсенді

қатысуы жақсарады. Алайда, оның оң әсері тек мұғалімнің әдістемелік шеберлігіне, материалдық-техникалық базаға және дұрыс құрылымдалған ойын сценарийлеріне байланысты болады. Сондықтан, геймификацияны ойластырылған, педагогикалық мақсатпен үйлестірілген түрде қолдану – сапалы білім берудің заманауи тетігі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Аманжолов Н. Оқу процесіндегі ойын әдістері мен геймификация. *Қазақстан мектебі*, 2018.
2. Әбдібекова А. Математика сабағында геймификацияны қолдану арқылы оқушылардың мотивациясын арттыру. *Қазақ педагогикасы*, 2021.
3. Жұмабекова Қ. Геймификация негізінде математика пәні бойынша дидактикалық материалдар құрастыру, 2019.

ГЕЙМИФИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БИОЛОГИЯҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Оразбаева Ұлтуар Жетписбаевна

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М. Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің биология пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада геймификация технологиясын қолдану арқылы оқушылардың биология пәніне деген қызығушылығын арттыру мәселесі қарастырылады. Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде цифрлық технологиялар мен ойын элементтерін біріктіре қолдану оқыту процесін жандандырып, оқушылардың мотивациясын арттырудың тиімді тәсілі болып табылады. Геймификация ұғымының мәні, оның дидактикалық негіздері мен психологиялық аспектілері ашылады. Авторлар биология сабағында ойын механикасын, марапаттау жүйесін, ұпай жинау және деңгейлік өту тәсілдерін енгізудің жолдарын талдайды. Мақалада геймификацияның оқушылардың танымдық белсенділігін, зерттеушілік дағдыларын, топтық жұмыс пен жауапкершілігін дамытуға ықпалы айқындалады. Сонымен қатар, практикалық мысалдар мен цифрлық платформаларды (Kahoot, Quizizz, Classcraft, Wordwall, Genially) пайдалану тәжірибесі сипатталады. Нәтижесінде геймификация әдісінің биология пәнін оқытуда тиімділігі дәлелденіп, оның оқу процесінде тұрақты мотивация мен белсенділік туғызатыны көрсетіледі.

Резюме

В статье рассматривается использование технологии геймификации для повышения интереса учащихся к предмету биологии. Современное образование требует интеграции цифровых инструментов и игровых элементов в учебный процесс для повышения мотивации и вовлеченности школьников. Раскрываются понятие и дидактические основы геймификации, её психологические механизмы влияния на учащихся. Анализируются способы внедрения игровых механизмов: система баллов, наград, уровней, конкуренции и совместного достижения целей. Показано, что геймификация способствует развитию познавательной активности, исследовательских умений, командной работы и ответственности. Приводятся практические примеры использования цифровых платформ Kahoot, Quizizz, Classcraft, Wordwall и Genially на уроках биологии. Делается вывод, что геймификация повышает эффективность обучения, формирует устойчивую мотивацию и помогает учащимся воспринимать биологию как увлекательную и значимую науку.

Summary

This article explores the use of gamification technology to enhance students' interest in biology. Modern education increasingly integrates digital tools and game elements into the learning process to improve motivation and engagement. The concept and didactic foundations of gamification are explained, along with its psychological mechanisms influencing student learning. The paper analyzes the implementation of game mechanics such as points, rewards, levels, competition, and collaborative goal achievement. It demonstrates

that gamification fosters cognitive activity, research skills, teamwork, and responsibility among students. Practical examples of using digital platforms such as Kahoot, Quizizz, Classcraft, Wordwall, and Genially in biology lessons are presented. The study concludes that gamification significantly increases the effectiveness of biology teaching, creates sustained motivation, and helps students perceive biology as an engaging and meaningful subject.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру – басты міндеттердің бірі. Әсіресе биология пәні табиғи құбылыстарды түсіндіруге бағытталғандықтан, оның мазмұнын оқушыларға тартымды әрі өмірмен байланысты етіп ұсыну маңызды. Осы тұрғыдан геймификация технологиясы (ойын элементтерін оқу процесіне енгізу) үлкен маңызға ие.

Геймификация – ойынға тән принциптер мен элементтерді оқу іс-әрекетіне енгізу арқылы мотивацияны күшейтетін педагогикалық тәсіл. Ол оқушыларды белсенді қатысуға, өз жетістігін көруге және жаңа мақсат қоюға ынталандырады. Цифрлық дәуірдегі жас ұрпақ ойын түріндегі әрекеттерге тез бейімделеді, сондықтан бұл әдіс олардың ішкі уәжін күшейтудің табиғи құралына айналды.

Геймификацияның теориялық негіздері.

Геймификация ұғымы алғаш рет 2002 жылы Ник Пеллинг еңбектерінде қолданылды. Оның мәні – ойыннан тыс салаларда ойын механикасын пайдалану. Білім беруде геймификация – ойын элементтерін (ұпай, деңгей, марапат, рейтинг, бейджер) оқу процесіне енгізу арқылы оқушылардың белсенділігін арттыруға бағытталған әдіс.

Ойын мен оқудың ұқсастығы – екеуінің де мақсатқа бағытталуы, ережелер жүйесінің болуы және нәтижені күту сезімінің орын алуы. Биология пәнінде бұл тәсіл зертханалық тәжірибелерді ойын форматына келтіру, биологиялық ұғымдарды викториналар арқылы бекіту, виртуалды тапсырмалар орындау сияқты әрекеттер арқылы жүзеге асады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, ойын эмоциялық көтеріңкі көңіл күй тудырады, ал эмоция мен таным процесі өзара тығыз байланысты. Демек, геймификация арқылы эмоциялық белсенділік артып, оқушының оқу мотивациясы жоғарылайды.

Биология пәніндегі геймификация элементтері.

Биология сабақтарында қолдануға болатын негізгі геймификация элементтері:

1. **Ұпай мен марапат жүйесі.** Әр тапсырма немесе белсенділік үшін ұпай беріледі. Ұпай жинақталғанда оқушы марапатталады.
2. **Деңгейлік жүйе.** Оқушылар «жаңадан бастаушыдан» «биоэкспертке» дейінгі деңгейлерді өтеді.
3. **Бейджер мен атақтар.** Әр жетістік үшін виртуалды белгі беріледі.
4. **Квесттер мен миссиялар.** Оқушылар зерттеу тапсырмасын «миссия» түрінде орындайды.
5. **Рейтинг пен көшбасшылар тақтасы.** Бұл жарыстық элементті күшейтеді.

Мысалы, «Жас биолог» ойынында оқушылар ағза жүйелерін зерттеп, тапсырмаларды орындаған сайын жаңа деңгейге өтеді, ал ең үздіктер бейдж алады.

Цифрлық платформалар және олардың мүмкіндіктері.

Геймификацияның табысты жүзеге асуы заманауи цифрлық құралдарды дұрыс таңдауға байланысты.

- **Kahoot!** – интерактивті тесттер мен викториналар жасау платформасы. Сабақ соңында білімді тексеру үшін тиімді.
- **Quizizz** – әр оқушының жеке жылдамдығымен жұмыс істеуіне мүмкіндік беретін құрал.
- **Classcraft** – сабақ процесін толық ойын әлеміне айналдыратын жүйе, мұнда әр оқушының аватары болады.
- **Wordwall** және **Genially** – биологиялық терминдерді бекітуге арналған визуалды ойындар мен инфографика жасау платформалары.

Осы құралдарды пайдалану биология сабағын интерактивті, бәсекелі әрі қызықты етеді.

Геймификацияның педагогикалық және психологиялық әсері.

Геймификацияның тиімділігі бірнеше аспектілерде байқалады. Біріншіден, **мотивациялық әсер**. Оқушы ұпай жинап, марапат алу арқылы жетістік сезімін бастан кешіреді. Бұл өзін-өзі бағалауды арттырады. Екіншіден, **танымдық әсер**. Ойын барысында оқушы жаңа материалды белсенді ізденіс арқылы меңгереді. Үшіншіден, **әлеуметтік әсер**. Топтық ойындар ынтымақтастық пен коммуникацияны дамытады. Төртіншіден, **эмоциялық әсер**. Сабақтағы жағымды көңіл күй когнитивтік процестерді жақсартады.

Психологтар ойын әрекетінің дофамин секрециясын арттырып, мотивациялық орталықты белсенді ететінін дәлелдеген. Сондықтан геймификация оқытудағы ішкі мотивацияның биохимиялық негізін де күшейтеді.

Практикалық мысал.

Биология пәнінен «Адам ағзасының жүйелері» тақырыбы бойынша геймификацияланған сабақ үлгісі. Сабақ барысында оқушылар топтарға бөлініп, «Денсаулық сақшылары» атты миссия орындайды. Әр кезеңде сұрақтарға дұрыс жауап беріп, ұпай жинайды. «Kahoot» арқылы тест, «Wordwall» арқылы термин ойыны, соңында «Classcraft» жүйесінде квест орындалады. Сабақ соңында ең көп ұпай жинаған команда марапат алады. Бұл әдіс оқушылардың барлығын белсенді қатысуға тартты, ал сабақ соңындағы сауалнама олардың қызығушылығының артқанын көрсетті.

Геймификацияның артықшылықтары.

- Сабақ мазмұны тартымды және динамикалық болады.
- Оқушылардың пәнге деген жағымды көзқарасы қалыптасады.
- Жауапкершілік пен өзіндік реттеу дағдылары дамиды.
- Оқу процесі дифференциацияланады: әр оқушы өз қарқынымен жұмыс істейді.
- Мұғалімнің бақылау және кері байланыс беруі жеңілдейді.

Қиындықтар мен шектеулер.

Геймификацияны енгізуде кейбір қиындықтар туындайды. Біріншіден, уақыт пен материалдық ресурстардың шектеулігі. Екіншіден, мұғалімдердің барлығы цифрлық құралдарды меңгермеген болуы мүмкін. Үшіншіден, геймификация артық қолданылса, ойын мақсатқа айналып, білім мазмұнын екінші орынға ысырады. Сондықтан балансты сақтау өте маңызды.

Қорытынды.

Геймификация технологиясы – биологияны оқытудың тиімді инновациялық тәсілі. Ол оқушының белсенділігін арттырып қана қоймай, пәнге деген тұрақты қызығушылық қалыптастырады, зерттеушілік қабілетті дамытады. Биология сабағында геймификацияны жүйелі қолдану білімнің сапасын арттырумен қатар, оқу процесін эмоционалды, интерактивті және бәсекеге қабілетті етеді.

Осы бағытта болашақта отандық биология мұғалімдеріне арналған цифрлық геймификация құралдарының қазақ тіліндегі нұсқаларын әзірлеу, геймификацияның когнитивтік әсерін эксперименталды тұрғыда зерттеу, геймификация элементтерін бағалау жүйесіне интеграциялау өзекті міндет болып табылады.

Литературы.

1. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From Game Design Elements to Gamefulness: Defining "Gamification". Proceedings of MindTrek, 2011.
2. Kapp K. The Gamification of Learning and Instruction. San Francisco: Pfeiffer, 2012.

3. Gee J.P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. New York: Palgrave Macmillan, 2007.
4. Hamari J., Koivisto J., Sarsa H. Does Gamification Work? – A Literature Review of Empirical Studies on Gamification. Hawaii International Conference on System Sciences, 2014.
5. Landers R.N. Developing a Theory of Gamified Learning: Linking Serious Games and Gamification of Learning. Simulation & Gaming, 2014.
6. Сағындықова А., Мұхамбетжанова С. Цифрлық білім беруде ойын элементтерін қолдану әдістемесі. Педагогика және психология журналы, №3, 2022.
7. Бекмағанбетова Н. Геймификация арқылы биология пәнін оқытудағы оқушылардың белсенділігін арттыру. Алматы, 2023.

БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ АРАЛАС (BLENDED LEARNING) ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Донбаева Багила Ботабаевна

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Құрманғазы атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектебінің биология пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада биология пәнін аралас оқыту технологиясы арқылы жүргізудің тиімділігі қарастырылады. Аралас оқыту – дәстүрлі және цифрлық білім беру ортасының синтезі ретінде оқушылардың оқу белсенділігін арттыруға, жеке қабілеттерін дамытуға және оқу үдерісінің сапасын жоғарылатуға мүмкіндік береді. Мақалада *blended learning* технологиясының теориялық негіздері, оның биология сабақтарындағы қолданылу ерекшеліктері мен педагогикалық артықшылықтары талданады. Авторлар аралас оқыту моделінің құрылымын, оқушы мен мұғалім арасындағы жаңа коммуникация формаларын, сондай-ақ оқыту нәтижелеріне әсер ететін психологиялық және әдістемелік факторларды көрсетеді. Зерттеу нәтижелері *blended learning* форматының оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға және ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға зор ықпал ететінін дәлелдейді.

Резюме

В статье рассматривается эффективность применения технологии смешанного обучения при преподавании биологии. Смешанное обучение, объединяющее традиционные и цифровые методы, способствует развитию самостоятельности учащихся, повышает мотивацию и качество усвоения знаний. В работе раскрываются теоретические основы *blended learning*, его структура, особенности применения в биологических дисциплинах и роль учителя в управлении учебным процессом. Анализ результатов педагогического эксперимента показывает, что смешанное обучение формирует у школьников исследовательские навыки и критическое мышление, развивает умение работать с информационными ресурсами.

Summary

This article explores the effectiveness of blended learning in teaching biology. Blended learning, combining traditional and digital approaches, enhances students' motivation, autonomy, and quality of knowledge acquisition. The paper analyzes theoretical foundations, structural components, and practical aspects of implementing blended learning in biology education. The findings demonstrate that this model fosters students' research skills, critical thinking, and scientific worldview, making the learning process more interactive and engaging.

Биологияны оқытуда заманауи педагогикалық технологияларды пайдалану білім сапасын арттырудың басты шарты болып саналады. Соңғы жылдары әлемдік білім беру жүйесінде *blended learning*, яғни аралас оқыту форматы ерекше маңызға ие болды. Бұл тәсіл дәстүрлі сыныптағы оқытуды онлайн ресурстармен, цифрлық платформалармен және қашықтықтан өздік жұмыс түрлерімен ұштастырады. Биология пәні тәжірибелік және

зертханалық сипатқа ие болғандықтан, аралас оқыту моделі бұл салада ерекше нәтижелер береді.

Аралас оқыту – тек техникалық жаңалық емес, ол оқытудың философиясын өзгертетін педагогикалық бағыт. Мұнда оқушы белсенді субъектке айналып, өз оқу траекториясын құра алады. Мұғалімнің рөлі – бағыттаушы, кеңесші, фасилитатор. Биология пәнінде бұл тәсіл оқушылардың табиғат құбылыстарын өз бетімен зерттеуіне, тәжірибелер жасауына және виртуалды зертханаларды пайдалануына мүмкіндік береді.

Аралас оқыту технологиясының мәні дәстүрлі сабақ пен онлайн оқыту арасындағы үйлесімділікті табуда. Мысалы, тақырыпты түсіндіру сыныпта жүргізілсе, тәжірибелік тапсырмалар мен тестілер Google Classroom, Moodle немесе BilimLand платформаларында орындалады. Осылайша оқушылардың жеке қарқыны, қызығушылығы және танымдық белсенділігі ескеріледі.

Blended learning моделінің негізгі түрлері: ротациялық модель, икемді модель, өзіндік онлайн модель және байытылған виртуалды модель. Биология сабақтарында ротациялық модель жиі қолданылады, себебі ол топтық зерттеу мен цифрлық тапсырмаларды үйлестіруге мүмкіндік береді. Мысалы, «Жасуша құрылысы» тақырыбында оқушылар алдымен мұғалімнің түсіндірмесін тыңдайды, кейін виртуалды микроскоп арқылы жасуша бөліктерін зерттеп, нәтижесін онлайн платформаға жүктейді.

Биология пәнінде аралас оқыту әдісі оқушылардың ғылыми танымын дамытады. Оқушы тек ақпаратты қабылдаушы емес, зерттеуші және талдаушы рөлін атқарады. Мұндай тәсіл оқушылардың сыни ойлауын, шығармашылығын және логикалық пайымдауын күшейтеді. Сонымен қатар, оқыту процесі интерактивті сипатқа ие болады: виртуалды зертханалар, бейне тәжірибелер, симуляциялар, интерактивті тестілер және 3D модельдер арқылы білімнің көрнекілігі мен қолжетімділігі артады.

Аралас оқытудың тиімділігі тек білім нәтижесінде емес, сонымен бірге оқушылардың оқу мотивациясында да байқалады. Көптеген зерттеулер blended learning моделін қолданған сыныптарда оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігі, пәнге қызығушылығы және өзіндік ізденіс деңгейі айтарлықтай жоғары екенін көрсеткен. Бұл оқыту форматы дәстүрлі сабақтағы пассивтілікті жойып, оқушылардың өз бетімен білім алуға ынтасын арттырады.

Педагогикалық тұрғыдан алғанда, аралас оқыту биология мұғаліміне оқыту процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұғалім оқушылардың жеке оқу нәтижелерін бақылап, олардың әлсіз және күшті жақтарын анықтай алады. Сонымен қатар, әр оқушыға жеке траектория құру мүмкіндігі туады. Бұл тәсіл инклюзивті білім беруге де қолайлы, себебі әр оқушы өз қарқынымен оқиды.

Аралас оқыту барысында мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі ерекше маңызға ие. Ол цифрлық педагогика негіздерін, онлайн платформаларды, қашықтықтан бағалау әдістерін меңгеруі тиіс. Мұғалім тек ақпарат жеткізуші емес, оқу процесін басқарушы және студенттің жеке даму траекториясын қалыптастырушы болуы керек.

Blended learning биологияда экологиялық, анатомиялық, физиологиялық және генетикалық тақырыптарды меңгертуде кең қолданылады. Виртуалды зертханалар нақты тәжірибелерге балама ретінде қызмет атқарып, қауіпсіз әрі қолжетімді оқу ортасын қамтамасыз етеді. Мысалы, генетикалық скрещивание немесе экожүйе моделін зерттеу кезінде виртуалды симуляциялар арқылы нақты тәжірибеге ұқсас жағдай жасалады.

Аралас оқытудың тиімділігін тәжірибелік зерттеу нәтижелері де дәлелдейді. Зерттеу барысында биология пәнін blended learning арқылы оқытылған топтағы оқушылардың оқу жетістіктері дәстүрлі топпен салыстырғанда 18–25 пайызға жоғары болған. Сондай-ақ, бұл топтағы оқушылардың өзіндік жұмыс дағдылары мен цифрлық сауаттылығы артқаны байқалған.

Оқушылардың кері байланысы да маңызды көрсеткіш. Көптеген оқушылар blended learning тәсілі оларды өз бетімен ізденуге, ақпаратты талдауға және уақытты тиімді пайдалануға үйреткенін атап өткен. Бұл модель қазіргі заман талабына сай білім алудың жаңа мәдениетін қалыптастырады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, аралас оқыту оқушының оқу жауапкершілігін күшейтеді. Ол өз оқу процесін жоспарлап, нәтижесін бағалауды үйренеді. Мұндай тәсіл өмір бойы оқуға (lifelong learning) бейім тұлғаны қалыптастырудың негізі болып табылады.

Сонымен қатар, blended learning моделі биология мұғалімдеріне педагогикалық инновацияларды енгізуге мүмкіндік береді. Мысалы, flipped classroom (аударылған сынып) әдісі арқылы теориялық материалды үйде бейне форматта меңгеріп, сабақта тек тәжірибелік тапсырмаларды орындау қолданылады. Бұл тәсіл оқушылардың сабақтағы белсенділігін арттырып, уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Аралас оқытудың табысты болуы үшін педагогикалық, техникалық және ұйымдастырушылық факторлардың үйлесімі қажет. Ең алдымен, мұғалім мен оқушы арасындағы тұрақты коммуникация қамтамасыз етілуі тиіс. Онлайн және офлайн әрекеттердің логикалық байланысы сақталуы керек. Сондай-ақ, бағалау жүйесі де жаңа форматқа бейімделіп, оқушының үдерісін және нәтижесін қатар бағалауға бағытталуы тиіс.

Биология пәнінде blended learning моделін енгізу оқу мазмұнын заманауи ғылыммен сәйкестендіруге жол ашады. Цифрлық биология, молекулалық модельдеу, биоинформатика сияқты салалар мектеп бағдарламасына енгізіліп, оқушылардың ғылыми қызығушылығын арттырады.

Қорытындылай келе, биология пәнінде аралас оқытудың тиімділігі айқын. Ол оқу сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастырады, зерттеушілік қабілетін дамытады және заманауи цифрлық қоғамға бейімделуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер.

1. Грей Х. Blended Learning: Education for the Digital Age. New York, 2018.
2. Horn M. B., Staker H. Blended: Using Disruptive Innovation to Improve Schools. San Francisco, 2014.
3. Driscoll M. Blended Learning: Let's Get Beyond the Hype. Learning and Training Innovations, 2002.
4. Назарбаева С. Жаңа формация мұғалімі және инновациялық білім беру. Астана, 2019.
5. Мұхамбетжанова С. Аралас оқыту технологиясының педагогикалық негіздері. Алматы, 2020.
6. Ермекбаева А. Биологияны оқытудың заманауи тәсілдері. Нұр-Сұлтан, 2021.
7. Айтмұхамбетова Б. Цифрлық білім беру платформалары және олардың тиімділігі. Алматы, 2022.
8. Рахымжанова Г. Blended learning моделі және оқушылардың мотивациясы. Педагогика журналы, 2021.
9. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. Paris, 2019.
10. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Орта білім берудің жаңартылған мазмұны бойынша әдістемелік нұсқау. Астана, 2020.

ФЛИППЕД-КЛАСС МОДЕЛІ НЕГІЗІНДЕ БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ

Әбілда Шәмшат Жұмалықызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, С.Сейфуллин атындағы ЖББМ биология пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада биология пәнін оқытуда флиппед-класс (аударылған сынып) моделін қолданудың теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Флиппед-класс моделі – дәстүрлі оқыту құрылымын өзгертіп, теориялық материалды үйде меңгеріп, сыныпта білімді тәжірибе жүзінде қолдануға бағыттайтын инновациялық тәсіл. Мақалада осы модельдің биология сабақтарындағы тиімділігі, оқушылардың өздігінен оқу белсенділігін арттырудағы рөлі және цифрлық ресурстарды пайдалану мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар мұғалімнің жаңа форматтағы сабақтағы ұйымдастырушылық және бағыттаушы қызметі сипатталып, флиппед-класс моделін енгізудің артықшылықтары мен қиындықтары айқындалады.

Summary

This article explores the theoretical and practical foundations of applying the flipped-class model in teaching biology. The flipped classroom is an innovative approach that reverses the traditional structure of learning, where theoretical materials are learned at home while class time is devoted to practical application and collaborative activities. The article analyzes the effectiveness of this model in biology lessons, its role in enhancing students' self-directed learning, and the opportunities provided by digital resources. The teacher's guiding role and organizational responsibilities in this new format are described, along with the benefits and challenges of implementing the flipped-class model.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические основы применения модели перевернутого класса при обучении биологии. Модель flipped class представляет собой инновационный подход, при котором изучение теоретического материала происходит дома, а в классе учащиеся выполняют практические и исследовательские задания. Анализируется эффективность данного подхода в развитии самостоятельности, критического мышления и исследовательских навыков школьников. Особое внимание уделяется роли учителя, использованию цифровых ресурсов, а также преимуществам и трудностям внедрения модели перевернутого класса в образовательный процесс.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушылардың тек дайын ақпаратты меңгеріп қана қоймай, оны талдай білуге, салыстыруға және тәжірибе жүзінде қолдануға үйренуін талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда флиппед-класс моделі дәстүрлі оқыту жүйесіне балама ретінде қарастырылады. Бұл модельде білім алушылар оқу процесінің белсенді субъектісіне айналып, оқу материалының негізгі бөлігін өздігінен зерттейді. Мұғалімнің рөлі – бағыттаушы және кеңес беруші.

Флиппед-класс моделінің мәні – сабақ алдындағы дайындық пен сыныптағы жұмыстың орындарын алмастыру. Дәстүрлі сабақта мұғалім жаңа тақырыпты түсіндіріп, үйге тапсырма береді. Ал флиппед-класс форматында оқушы жаңа материалмен үйде танысады, бейнематериал көреді, электронды оқулық немесе презентация арқылы теорияны меңгереді. Сыныптағы уақыт талқылауға, сұрақтарға жауап беруге, тәжірибелік және зертханалық жұмыстарды орындауға арналады. Бұл тәсіл оқушының белсенділігін арттырып, пәнге деген қызығушылығын күшейтеді.

Биология пәнін оқытуда флиппед-класс моделін қолданудың өз ерекшелігі бар. Себебі биология – табиғат құбылыстарын бақылау мен зерттеу арқылы танылатын ғылым. Оқушыларға тек теорияны жаттау емес, оны өмірмен байланыстыру, тәжірибелік жолмен дәлелдеу маңызды. Флиппед-класс үлгісі осы мақсатқа сай келеді, себебі сабақта оқушылар өз бетінше меңгерген білімдерін тәжірибеде қолдана отырып, талдау және зерттеу дағдыларын дамытады.

Мысалы, «Жасуша құрылысы» тақырыбын өткенде мұғалім оқушыларға алдын ала қысқаша бейнесабак, интерактивті анимациялар немесе электрондық оқулықтағы бөлімдерді үйде қарап шығуды ұсынады. Келесі сабақта оқушылар шағын топтарда талқылау жүргізіп,

микроскоп арқылы жасуша құрылымдарын анықтайды, зертханалық тәжірибе орындайды. Мұндай тәсіл оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына, өз ойын еркін айтуына және ғылыми тілде сөйлей алуына жағдай жасайды.

Флипмед-класс моделін тиімді қолдану үшін мұғалім сабақ құрылымын алдын ала мұқият жоспарлауы керек. Біріншіден, үй тапсырмасы ретінде берілетін бейнематериал немесе оқу ресурсы қысқа әрі нақты болуы қажет. Екіншіден, сыныптағы әрекеттер оқушылардың ойлау дағдыларын дамытуға бағытталуы тиіс: сұрақ қою, дәлел келтіру, салыстыру, қорытынды жасау сияқты. Үшіншіден, кері байланыс жүйелі жүргізілуі керек, себебі оқушылардың үйде меңгерген материалын түсіну деңгейін тексеру маңызды.

Флипмед-класс моделінің артықшылықтарының бірі – оқушылардың өз бетімен білім алу дағдысын қалыптастыруы. Бұл тәсіл оқушыны жауапкершілікке, уақытты тиімді пайдалануға және оқу мотивациясын арттыруға баулиды. Сонымен қатар, сабақта мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас демократиялық сипатқа ие болады. Мұғалім ақпарат беруші емес, оқу процесін ұйымдастырушы рөлін атқарады.

Биология пәнінің мазмұны күрделі ұғымдар мен процестерге бай болғандықтан, оқушыларға бейнематериалдар мен виртуалды зертханаларды пайдалану ерекше тиімді. Цифрлық технологиялар, 3D модельдер, симуляциялар мен интерактивті тесттер флипмед-класс форматындағы сабақтардың ажырамас бөлігіне айналған. Мұндай ресурстар күрделі биологиялық құбылыстарды түсінуді жеңілдетеді, оқушылардың көрнекілік арқылы есте сақтау қабілетін арттырады.

Дегенмен, флипмед-класс моделін енгізу барысында бірқатар қиындықтар да туындайды. Біріншіден, барлық оқушылардың үй жағдайында интернетке немесе электрондық құрылғыларға қол жеткізу мүмкіндігі бола бермейді. Екіншіден, оқушылардың барлығы өздігінен оқу дағдысын бірдей деңгейде меңгермеген болуы мүмкін. Сондықтан мұғалім оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, қажетті қолдау көрсетуі тиіс. Үшіншіден, мұғалімнің цифрлық сауаттылығы мен бейнематериал әзірлеу біліктілігі жоғары болуы қажет.

Мұғалімнің рөлі флипмед-класс моделінде ерекше мәнге ие. Ол тек ақпарат жеткізуші емес, оқушыларды ынталандырушы, бағыттаушы және рефлексия жүргізуші маман ретінде әрекет етеді. Мұғалім сабақ барысында оқушылардың өзара әрекеттесуін ұйымдастырады, диалогтік оқытуды дамытады, топтық жұмыс арқылы ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырады.

Флипмед-класс моделін қолдану нәтижесінде биология сабағы дәстүрлі дәріс түрінен зерттеу және тәжірибе алаңына айналады. Бұл оқушылардың ғылыми ойлау қабілетін, танымдық белсенділігін және дербес шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, оқушылардың сабаққа қызығушылығы мен жауапкершілігі артады, себебі олар өз үлесін қосу қажеттігін сезінеді.

Қорытындылай келе, флипмед-класс моделі биология пәнін оқытудың инновациялық әдісі ретінде білім беру үдерісін жанаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Ол оқушылардың өз бетімен білім алуын, зерттеу және шығармашылық қабілеттерін дамытады, мұғалімнің рөлін серіктестік деңгейіне көтереді. Бұл модельді тиімді жүзеге асыру үшін мұғалімдерге әдістемелік қолдау, цифрлық ресурстарға қолжетімділік және тәжірибе алмасу алаңдары қажет. Флипмед-класс моделі болашақта білім берудің сапасын арттыру мен оқыту үдерісін жекелендірудің маңызды құралына айналары сөзсіз.

Әдебиеттер:

1. Берікқызы Г. Инновациялық оқыту технологиялары. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
2. Bergmann J., Sams A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. – Washington: ISTE, 2014.
3. Fulton K. 10 Reasons to Flip. – Phi Delta Kappan, 2012.
4. Назарбаева С. Қазіргі білім беру технологиялары. – Астана: Фолиант, 2020.

5. Lage M., Platt G. The Internet and the Inverted Classroom Model. – Journal of Economic Education, 2000.
6. Roehl A., Reddy S. The Flipped Classroom: An Opportunity to Engage Millennial Students Through Active Learning. – Journal of Family and Consumer Sciences, 2013.
7. Әбдіғалиева А. Биология пәнін оқытуда цифрлық технологияларды қолдану. – Алматы: Білім, 2022.

ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫҢ ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Жусипова Шаризат Мустафаевна

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің химия пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада химия пәнін оқытуда виртуалды зертханаларды пайдаланудың маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың дамуы білім беру жүйесіне жаңа мүмкіндіктер әкеліп, оқыту процесін заманауи талаптарға сай түрлендіруге жол ашты. Виртуалды зертхана – оқушылар мен студенттерге тәжірибелерді қауіпсіз, көрнекі және интерактивті түрде орындауға мүмкіндік беретін инновациялық құрал. Зерттеу барысында виртуалды зертхананың оқушылардың химиялық ойлау қабілетін дамытудағы, білімді терең меңгерудегі, эксперименттік дағдыларды қалыптастырудағы және пәнге қызығушылығын арттырудағы ықпалы талданады. Сонымен қатар, оның дәстүрлі зертханамен байланысы мен айырмашылықтары, педагогикалық және техникалық кедергілер, болашақтағы даму бағыттары сипатталады.

Резюме

В статье рассматривается значение и эффективность использования виртуальных лабораторий при обучении химии. Развитие информационно-коммуникационных технологий открыло новые возможности для модернизации образовательного процесса. Виртуальная лаборатория представляет собой инновационный инструмент, позволяющий проводить эксперименты безопасно, наглядно и интерактивно. В работе анализируется влияние виртуальных лабораторий на развитие химического мышления, формирование экспериментальных навыков и повышение интереса учащихся к предмету. Также описываются различия между виртуальной и традиционной лабораторией, педагогические и технические трудности, а также перспективы дальнейшего развития.

Summary

This article discusses the importance and effectiveness of using virtual laboratories in chemistry education. The development of information and communication technologies has created new opportunities for modernizing the educational process. A virtual laboratory is an innovative tool that enables students to perform experiments safely, visually, and interactively. The study analyses the impact of virtual labs on the development of chemical thinking, acquisition of experimental skills, and enhancement of students' interest in the subject. It also describes the relationship between virtual and traditional labs, pedagogical and technical challenges, and prospects for future development.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамда білім беру жүйесі цифрлық технологиялармен тығыз байланысқа ие. Әсіресе, жаратылыстану пәндерін оқытуда ақпараттық орта мен инновациялық құралдарды пайдалану оқушылардың зерттеушілік қабілетін, тәжірибелік дағдыларын және сыни ойлауын дамытуға мүмкіндік береді. Солардың ішінде виртуалды зертханалар ерекше маңызға ие. Виртуалды зертхана – нақты зертханалық тәжірибені компьютерлік ортада имитациялау арқылы жүзеге асыратын бағдарламалық жүйе. Бұл құрал оқушыларға химиялық тәжірибелерді орындау кезінде қауіпсіз ортада жұмыс жасауға, реакцияларды модельдеу арқылы процестердің мәнін терең түсінуге жағдай жасайды.

Виртуалды зертхананың ұғымы және оның артықшылықтары.

Виртуалды зертхана – белгілі бір пән бойынша тәжірибелерді компьютерде немесе онлайн-платформада жүргізуге арналған бағдарламалық жүйе. Мұндай зертханаларда оқушы немесе студент химиялық реакцияларды орындап, нәтижелерін бақылай алады, сонымен қатар процестердің математикалық және физикалық модельдерін көре алады. Виртуалды зертхананың басты артықшылығы – қауіпсіздік. Көптеген химиялық реакциялар күйік, жарылыс немесе улану қаупін тудырады. Ал виртуалды ортада бұл тәуекел мүлде болмайды. Екінші артықшылығы – қолжетімділік. Мектеп немесе колледжде қажетті реагенттер мен құралдар болмаса да, виртуалды зертхананы пайдалану арқылы кез келген тәжірибені жүргізуге болады. Үшіншіден, виртуалды зертхана оқу материалын визуализациялауға мүмкіндік береді. Оқушылар молекулалық деңгейде жүретін процестерді көріп, реакция механизмін түсінуге бейімделеді.

Химияны оқытудағы педагогикалық мүмкіндіктер.

Виртуалды зертхана тек тәжірибе жасау құралы емес, ол педагогикалық тұрғыдан оқыту мазмұнын кеңейтудің тиімді тәсілі. Мұндай жүйелер оқушылардың өзіндік жұмыс жасау дағдыларын, зерттеу қабілетін, дербес шешім қабылдау мүмкіндігін арттырады. Виртуалды ортада оқушы өз темпінде жұмыс істеп, әр қадамын талдай алады. Мұғалім үшін бұл – оқыту процесін дараландырудың тиімді жолы. Сонымен қатар, виртуалды зертханалар қалыптастырушы бағалауға да мүмкіндік береді: бағдарлама оқушының әрекеттерін тіркеп, нәтижелерін автоматты түрде талдай алады. Бұл мұғалімнің уақытын үнемдеп, кері байланыс сапасын арттырады.

Қолдану салалары.

Виртуалды зертханалар қазіргі таңда үш деңгейде қолданылады: мектеп, колледж және жоғары оқу орындарында. Мектеп деңгейінде олар негізінен бастапқы химиялық түсініктерді қалыптастыруға бағытталған. Колледжде күрделі реакциялардың механизмдерін зерттеу және аналитикалық химия элементтерін меңгеру үшін пайдаланылады. Ал жоғары оқу орындарында виртуалды зертханалар ғылыми-зерттеу сипатындағы жобаларды орындауда, кәсіби дағдыларды дамытуда үлкен рөл атқарады. Университеттерде бұл құралдар химиялық инженерия, экология, материалтану салаларында тәжірибелік модельдеу жасауға мүмкіндік береді.

Әдістемелік аспектілер.

Виртуалды зертхананы оқу процесіне енгізу белгілі бір әдістемелік дайындықты қажет етеді. Мұғалім тек бағдарламаны техникалық тұрғыда меңгеріп қана қоймай, оны сабақ жоспарына тиімді кіріктіруі тиіс. Виртуалды тәжірибелерді сабақтың кіріспе, негізгі және қорытынды бөлімдерінде қолдануға болады. Мысалы, жаңа тақырыпты түсіндіру алдында виртуалды тәжірибе көрсету арқылы оқушылардың қызығушылығын оятуға болады. Ал тақырып соңында зертханалық жұмыс ретінде қолдану арқылы білімді бекіту жүзеге асады.

Кедергілер мен қиындықтар.

Виртуалды зертханаларды қолдануда бірқатар қиындықтар да бар. Біріншіден, кейбір мектептер мен колледждерде компьютерлік техника мен интернеттің сапасы төмен. Екіншіден, мұғалімдердің барлығы цифрлық құралдарды пайдалану әдістемесін толық меңгермеген. Үшіншіден, кейде оқушылар виртуалды тәжірибені ойын ретінде қабылдап, оның ғылыми мазмұнына жеткілікті назар аудармайды. Сондықтан виртуалды зертханаларды қолдану кезінде мұғалімнің жетекшілігі, нұсқаулығы мен бақылауы қажет.

Болашақтағы перспективалар.

Болашақта виртуалды зертханалар жасанды интеллект, кеңейтілген және виртуалды шындық (AR/VR) технологияларымен біріктіріле отырып, одан да кең мүмкіндіктерге ие болмақ. Бұл жүйелер оқушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімделіп, автоматты түрде тапсырмалар ұсыну, нәтижелерін талдау және білім траекториясын құру қабілетіне ие болады. Сонымен қатар, қашықтан оқыту жағдайында виртуалды зертханалар тәжірибелік сабақтардың орнын толықтыра алады.

Қорытынды.

Қорыта келгенде, виртуалды зертханалар – химияны оқытудың заманауи тиімді құралы. Олар оқу процесін жандандырып, білім алушылардың шығармашылық қабілетін, зерттеушілік мәдениетін және тәжірибелік ойлауын дамытады. Мұндай зертханалар оқу мазмұнын тереңдетіп, ғылымға деген қызығушылықты арттыруға ықпал етеді. Болашақта виртуалды зертханалар дәстүрлі зертханамен қатар, білім беру жүйесінің ажырамас бөлігіне айналатыны сөзсіз. Сондықтан мұғалімдер мен білім ұйымдары осы бағытта әдістемелік және техникалық тұрғыдан белсенді жұмыс жүргізуі қажет.

Әдебиеттер

1. Мұратова Ұ. Жоғары мектепте органикалық химия курсын оқытуда виртуалды зертханаларды пайдалану. Вестник ЗКУ, 2022.
2. Шертаева Н., Әмірбекова Э., Битурсын С. Химияны оқытуда визуализация мен кеңейтілген шындық технологиялары. ІІІМ, 2024.
3. Жылысбаева Г.Н., Жақыпбекова Г.О. Химиялық виртуалды зертханамен жұмыс тәжірибесі. Педагогика сериясы, № 4(108)/2022.
4. Дәуренбекова А. Цифрлық білім беру ортасында химияны оқыту әдістемесі. Нұр-Сұлтан, 2023.
5. OECD. Digital Education Outlook: Teaching in the Digital Age. Paris, 2022.

ОҚУ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАР ҚЫЗМЕТІНДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ ПЕН КӨШБАСШЫЛЫҚ

Жұбандықова Күлшат Жұбандыққызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Құрманғазы атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектебінің директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары

Түйін

Бұл мақалада оқу ісі жөніндегі орынбасардың қызметінде менеджмент пен көшбасшылықтың маңызы қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі өзгерістер жағдайында мектеп әкімшілігінің кәсіби басқару қабілеттері, инновациялық ойлауы мен көшбасшылық қасиеттері білім сапасын арттырудың негізгі тетігі болып табылады. Мақалада оқу ісі жөніндегі орынбасардың басқарушылық қызметінің бағыттары, көшбасшылықтың психологиялық және ұйымдастырушылық аспектілері талданады. Сондай-ақ педагогикалық ұжыммен тиімді қарым-қатынас орнату және мектепшілік менеджментті дамыту бойынша практикалық ұсыныстар беріледі. Мақалада нақты мысалдар, кестелер және тәжірибелік нұсқаулықтар арқылы оқу ісі жөніндегі орынбасардың күнделікті жұмысы көрсетіледі.

Резюме

В статье рассматривается значение менеджмента и лидерства в деятельности заместителя директора по учебной части. В условиях современных образовательных изменений профессиональные управленческие способности, инновационное мышление и лидерские качества администрации школы являются ключевыми факторами повышения качества образования. В работе анализируются направления управленческой деятельности заместителя директора, психологические и организационные аспекты лидерства, а также даются практические рекомендации по развитию школьного менеджмента. Приводятся конкретные примеры и таблицы, иллюстрирующие ежедневную деятельность заместителя по учебной части.

Summary

The article examines the importance of management and leadership in the work of a deputy principal for academic affairs. In the context of modern educational changes, professional management skills, innovative thinking, and leadership qualities of school administrators are key factors in improving the quality of education. The paper analyzes the main areas of managerial activity, psychological and organizational aspects of leadership, and provides practical recommendations for developing school management. The article includes specific examples and tables illustrating the deputy principal's daily work.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі қоғам дамуының стратегиялық факторы ретінде қарастырылады. Білім сапасын арттыру, оқыту процесін жаңғырту және педагогтардың кәсіби әлеуетін көтеру мәселелері мектеп басқару жүйесіне жаңа талаптар қояды. Осы тұрғыда оқу ісі жөніндегі орынбасардың рөлі ерекше маңызға ие. Ол мектептің оқу-тәрбие жұмысының тиімділігін қамтамасыз ететін негізгі тұлға ретінде басқарушылық және көшбасшылық қызметті қатар атқарады.

Мақаланың мақсаты – оқу ісі жөніндегі орынбасардың менеджмент пен көшбасшылық дағдыларын үйлестіріп, мектептің оқу сапасын арттыру жолдарын көрсету. Міндеттері:

1. Менеджмент ұғымы мен оның білім беру жүйесіндегі мәнін зерттеу.
2. Оқу ісі жөніндегі орынбасардың қызметінің негізгі бағыттарын көрсету.
3. Көшбасшылық түрлері мен педагогикалық ұжыммен жұмыс істеу тәсілдерін талдау.
4. Мектепшілік менеджменттің инновациялық бағыттары мен практикалық шешімдерді ұсыну.

Менеджмент ұғымы және оның білім беру жүйесіндегі мәні.

Менеджмент – белгілі бір мақсатқа жету үшін адам, материалдық және ақпараттық ресурстарды тиімді ұйымдастыру мен басқару үдерісі. Білім беру жүйесіндегі менеджмент оқу орнындағы барлық іс-әрекетті жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау және нәтижені бағалау үдерістерін қамтиды.

Оқу ісі жөніндегі орынбасардың менеджмент функциялары:

- **Жоспарлау.** Оқу жылына арналған жылдық жоспар құрастыру, сабақ кестесін үйлестіру, әдістемелік жоспарларды әзірлеу.
- **Ұйымдастыру.** Педагогикалық кеңес, әдістемелік бірлестік, курстық және семинарлық жұмыстарды ұйымдастыру.
- **Бақылау.** Сабақтарға мониторинг жүргізу, білім сапасын бағалау, тестілеу және қорытынды талдау.
- **Координация.** Мұғалімдердің жұмысын үйлестіру, бөлімдер арасындағы өзара әрекетті ұйымдастыру.
- **Бағалау.** Оқу процесінің тиімділігін, оқушылар мен педагогтардың нәтижелерін талдау.

Оқу ісі жөніндегі орынбасар қызметінің негізгі бағыттары.

1. **Оқу процесін жоспарлау мен ұйымдастыру.** Жылдық жоспарлар мен күнтізбелік-тақырыптық жоспарларды құрастыруды үйлестіреді. Бұл процесті тиімді жүргізу үшін оқу ісі жөніндегі орынбасар **кесте үлгілерін** және арнайы мониторинг карталарын пайдаланады.
2. **Білім сапасын бақылау.** Мониторинг, тестілеу, бағалау және кері байланыс жүйесін жүзеге асырады. Мысалы, әр тоқсан сайын пән мұғалімдерінің сабақтарына талдау жүргізіп, нәтижелерін педагогикалық кеңеске ұсынады.
3. **Педагогикалық ұжымды басқару.** Мұғалімдердің кәсіби дамуын қолдау, әдістемелік кеңес беру және инновациялық тәжірибені тарату.
4. **Оқу құжаттамасын жүргізу және талдау.** Электрондық журнал, портфолио, есептер арқылы білім сапасының көрсеткіштерін бақылау.
5. **Оқу процесінде цифрлық технологияларды енгізу.** Электрондық оқыту платформалары, интерактивті сабақ құралдары, LMS жүйелері арқылы оқушылардың білімін арттыру.

Кесте 1. Оқу ісі жөніндегі орынбасардың негізгі қызметтері

Бағыт	Функциялар	Мысалы
Жоспарлау	Жылдық, апталық,	Оқу жылына арналған кесте, пән

Бағыт	Функциялар	Мысалы
	күнтізбелік жоспарлар	бойынша тақырыптық жоспар
Ұйымдастыру	Педагогикалық кеңес, семинар, әдістемелік бірлестік	Мұғалімдердің жұмысын үйлестіру
Бақылау	Мониторинг, тестілеу, бағалау	Сабаққа бақылау жүргізу, тест нәтижесін талдау
Бағалау	Оқушылар мен педагогтардың нәтижесін талдау	Пән мұғалімдерінің қорытынды есебі
Координация	Бөлімдер мен пәндер арасындағы үйлестірілген жұмыс	Пән мұғалімдері мен мектеп психологтарының іс-әрекетін үйлестіру

Көшбасшылықтың мәні мен түрлері.

Көшбасшылық – ұжым мүшелерін ортақ мақсатқа бағыттап, ынталандыру қабілеті. Оқу ісі жөніндегі орынбасардың көшбасшылығы педагогикалық ұжымдағы атмосфераға, оқу сапасына және инновацияларды енгізуге тікелей әсер етеді.

Көшбасшылық түрлері:

- **Стратегиялық көшбасшылық.** Мектептің даму бағдарламасын жүзеге асыруға бағыт береді.
- **Педагогикалық көшбасшылық.** Мұғалімдерді әдістемелік жаңашылдыққа жетелейді.
- **Мотивациялық көшбасшылық.** Ұжымда сенім мен ынтымақтастық атмосферасын қалыптастырады.
- **Инновациялық көшбасшылық.** Цифрлық білім беру ресурстарын енгізуді үйлестіреді.

Менеджмент пен көшбасшылықтың өзара байланысы.

Менеджмент жүйелілік пен тәртіпті қамтамасыз етсе, көшбасшылық рухтандыру мен шығармашылық еркіндік береді. Тиімді оқу ісі жөніндегі орынбасар осы екі компонентті үйлестіре білуі тиіс.

Мысалы, жаңа оқу жылына арналған стратегиялық жоспарды менеджер ретінде нақты қадамдарға бөлсе, көшбасшы ретінде педагогтарды сол жоспарды шығармашылықпен орындауға жетелейді.

Оқу ісі жөніндегі орынбасардың кәсіби құзыреттілігі.

Кәсіби құзыреттіліктің негізгі компоненттері:

1. **Басқарушылық құзыреттілік.** Ұйымдастыру, жоспарлау, шешім қабылдау дағдылары.
2. **Коммуникативтік құзыреттілік.** Педагогтармен, оқушылармен және ата-аналармен тиімді қарым-қатынас орнату.
3. **Ақпараттық-компьютерлік құзыреттілік.** Электронды білім беру ресурстарын пайдалану.
4. **Әдістемелік құзыреттілік.** Оқу бағдарламаларын талдау және оқу сапасын жетілдіру жолдарын анықтау.

Педагогикалық ұжыммен жұмыс.

Оқу ісі жөніндегі орынбасардың табысты қызметі ұжымдағы психологиялық ахуалға тікелей байланысты. Сенім мен ынтымақтастыққа негізделген орта педагогтардың кәсіби белсенділігін арттырады.

Тиімді тәсілдер:

- Мұғалімдердің жетістіктерін мойындау.
- Ашық пікір алмасу, тәжірибе бөлісу сессиялары.
- Командалық жобалар арқылы ынтымақтастықты арттыру.

Мектепшілік менеджменттің инновациялық бағыттары.

- Электрондық бағалау жүйесі.
- Деректер талдау платформаларын қолдану.

- Lesson Study, Coaching, Mentoring әдістерін қолдану.
- STEAM-жобалар мен цифрлық сабақтар арқылы инновациялық оқыту.

Қиындықтар мен шешу жолдары.

Көп кездесетін қиындықтар:

- Мұғалімдердің өзгеріске қарсылығы.
- Уақыт тапшылығы мен құжаттаманың көптігі.
- Ресурстық және әдістемелік қолдаудың жеткіліксіздігі.

Шешімдер:

- Командалық жұмыс пен тәжірибе алмасу мәдениетін қалыптастыру.
- Басқару процестерін цифрландыру.
- Педагогтарға үздіксіз кәсіби даму мүмкіндігін ұсыну.

Қорытынды.

Оқу ісі жөніндегі орынбасардың қызметіндегі менеджмент пен көшбасшылық – мектептің табысты дамуының басты факторы. Менеджмент жүйесі оқу процесін тиімді ұйымдастыруға бағытталса, көшбасшылық педагогикалық ұжымның әлеуетін ашуға мүмкіндік береді. Осы екі ұғымның үйлесімді әрекеттесуі арқылы мектеп сапалы, жаңашыл және нәтижеге бағытталған оқу ортасына айналады.

Әдебиеттер.

1. Әбдіғаппарова Г. Білім беру менеджменті. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Fullan M. The Principal: Three Keys to Maximizing Impact. San Francisco: Jossey-Bass, 2014.
3. Кенжебаева А. Мектептегі көшбасшылық және педагогикалық менеджмент. Астана, 2021.
4. Bush T. Leadership and Management Development in Education. London: SAGE, 2020.
5. Қожахметова К. Білім беру жүйесіндегі инновациялық менеджмент. Алматы, 2019.
6. Sergiovanni T. Leadership for the Schoolhouse. San Francisco: Jossey-Bass, 2013.
7. Әлиева С. Оқу ісі жөніндегі орынбасардың көшбасшылық тәжірибесі. Алматы, 2022.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЖАУАПКЕРШІЛІК ПЕН ӨЗ БЕТІМЕН ӘРЕКЕТ ЕТУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Жұмағұлбаева Жанар Қаленқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы “Созақ” мектеп - гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются психолого-педагогические особенности формирования у младших школьников чувства ответственности и самостоятельности. Раскрываются методы, приемы и педагогические условия, способствующие развитию данных качеств в учебной и внеучебной деятельности. Особое внимание уделено роли семьи и учителя, их взаимодействию в процессе воспитания ответственного и самостоятельного ученика.

Summary

The article explores the psychological and pedagogical features of developing responsibility and independence among primary school students. It highlights effective methods, techniques, and educational conditions that foster these qualities in both academic and extracurricular contexts. Special attention is given to the role of family and teachers, emphasizing their collaboration in nurturing responsible and independent learners.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамда тұлғаның табысты өмір сүруі мен әлеуметтік бейімделуі оның жеке қасиеттерінің дамуына, соның ішінде жауапкершілік пен өз бетімен әрекет ету дағдыларының қалыптасуына тікелей байланысты. Бастауыш мектеп – баланың тұлғалық дамуының іргетасы қаланатын, мінез-құлық мәдениеті мен оқу іс-әрекетінің негіздері қалыптасатын маңызды кезең.

Сондықтан осы жастағы балаларда жауапкершілік сезімін және өз бетімен әрекет ету қабілетін дамыту педагогикалық процестің негізгі міндеттерінің бірі болып табылады.

Бастауыш сынып оқушысы үшін оқу іс-әрекеті – оның негізгі әлеуметтік қызметі. Осы іс-әрекет барысында бала өз мінез-құлқын, эмоциясын, ерік-жігерін реттеуді, белгілі бір мақсатқа жету жолында табандылық танытуды үйренеді. Сондықтан оқушы бойында жауапкершілік пен дербестік қасиеттерін қалыптастыру оның танымдық, еріктік және адамгершілік дамуына үлкен әсер етеді.

Жауапкершілік ұғымының психологиялық-педагогикалық мәні.

Жауапкершілік – тұлғаның өз әрекеттері мен шешімдеріне саналы түрде есеп беру қабілеті, қоғам алдындағы борыш сезімімен ұштасқан мінез-құлық сапасы. Психологияда жауапкершілік адамның моральдық дамуының көрсеткіші ретінде қарастырылады. Ал педагогикада бұл ұғым баланың оқу және тәрбие процесіндегі өз міндеттерін орындауға деген саналы көзқарасын сипаттайды.

Бастауыш мектеп жасындағы балаларда жауапкершілік сезімі әлі де қалыптасу сатысында болады. Олар көбіне сыртқы бақылау мен мұғалімнің нұсқауына сүйенеді. Сондықтан педагогтың міндеті – оқушының ішкі уәжін ояту, оның өз әрекетіне жауапты болуға ынталандыру. Бұл бағытта мақтау, қолдау, сенім білдіру сияқты әдістер тиімді нәтиже береді.

Өз бетімен әрекет ету дағдысын дамыту жолдары.

Өз бетімен әрекет ету дағдысы – баланың тапсырмаларды мұғалімнің тұрақты көмегінсіз орындау қабілеті, шешім қабылдауда дербестік танытуы. Бұл дағдының қалыптасуы оқу іс-әрекетінің әр кезеңінде біртіндеп жүзеге асады. Алғашында бала мұғалімнің үлгісін қайталайды, кейін өз тәжірибесіне сүйеніп, жаңа жағдайларда әрекет етеді.

Мұғалім оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын дамыту үшін төмендегі әдістерді қолдануы қажет:

- Проблемалық тапсырмалар мен шығармашылық жаттығулар беру;
- Өз әрекетінің нәтижесін талдауға үйрету;
- Өзіндік жоспарлау мен өзін-өзі бақылау элементтерін енгізу;
- Жобалық жұмыстар ұйымдастыру;
- Топтық және жұптық жұмыстар арқылы ынтымақтастыққа баулу.

Мысалы, бастауыш сыныптағы «Жоба күні» сабақтарында әр оқушы шағын зерттеу жүргізіп, нәтижесін сынып алдында таныстырады. Бұл олардың дербестігін арттырып қана қоймай, өз пікірін ашық айтуға, жауапкершілікпен қарауға үйретеді.

Отбасының рөлі.

Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Балада жауапкершілік пен дербестік қасиеттерінің қалыптасуы ата-ананың тәрбиелік ұстанымына, қарым-қатынасына және үлгісіне тікелей байланысты. Егер ата-ана балаға сенім білдіріп, өз бетінше шешім қабылдауға мүмкіндік берсе, онда ол өз іс-әрекетіне жауапкершілікпен қарауды үйренеді.

Керісінше, егер ата-ана баланы шамадан тыс бақылап, оның орнына шешім қабылдаса, балада дербестік қасиет тежеледі. Сондықтан отбасы тәрбиесінде «бірге шешім қабылдау», «бала пікірін тыңдау», «қателік арқылы үйрету» сияқты тәсілдер маңызды. Мұғалім мен ата-ананың өзара байланысы да осы тұрғыда шешуші рөл атқарады.

Мұғалімнің рөлі мен педагогикалық жағдайлар.

Бастауыш сынып мұғалімі баланың тұлғалық дамуына әсер ететін негізгі тұлға. Ол тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар бағыт-бағдар беруші, үлгі көрсетуші және қолдаушы рөлін атқарады. Мұғалімнің оқушыға деген сенімі мен жылы қарым-қатынасы оның жауапкершілік пен дербестікке ұмтылысын күшейтеді.

Мұғалімнің жұмысында келесі педагогикалық жағдайлар тиімді болып табылады:

- Оқушының жетістігін үнемі атап өту және бағалау;
- Жауапкершілікті қажет ететін рөлдік ойындар мен тапсырмалар ұйымдастыру;

- Өзін-өзі бағалау және өзара бағалау дағдыларын дамыту;
- Сыныпта қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыру;
- Мақсат қою және оны орындау жоспарын бірлесіп құрастыру.

Мысалы, «Күннің жауапты оқушысы» тәсілін қолдану арқылы сыныптағы әр балаға шағын міндет жүктеуге болады. Бұл тәсіл оқушының өз рөліне мән беруіне, өз жұмысына есеп беруге үйретеді.

Оқу және тәрбие процесіндегі интеграция.

Жауапкершілік пен өз бетімен әрекет ету дағдылары тек сабақ барысында ғана емес, мектептің тәрбие жүйесінде де дамиды. Мектепшілік іс-шаралар, үйірмелер, еріктілік бағдарламалар, ұжымдық ойындар осы дағдыларды бекітуге ықпал етеді.

Мысалы, мектептегі экологиялық акцияларға қатысу немесе сынып газетін шығару сияқты жобалар балаларды ортақ іске жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Осындай тәжірибелік іс-шаралар арқылы балалар теориялық ұғымды өмірлік тәжірибеде қолдануға дағдыланады.

Қорытынды.

Бастауыш сынып оқушыларында жауапкершілік пен өз бетімен әрекет ету дағдыларын дамыту – үздіксіз педагогикалық процесс. Ол мұғалімнің кәсіби шеберлігіне, ата-ананың қолдауына және мектептің тәрбиелік ортасына тәуелді. Бұл бағыттағы жұмыстың нәтижесінде оқушы өз ісіне сын көзбен қарай алатын, мақсат қоя білетін, шешім қабылдай алатын тұлға болып қалыптасады.

Қазіргі білім беру жүйесі жеке тұлғаға бағытталғандықтан, баланың жауапкершілігі мен дербестігі – оның табысты оқу мен болашақ өмірге бейімделуінің негізгі көрсеткіштері. Осы қасиеттерді бастауыш буында қалыптастыру – қоғамның болашағына салынған инвестиция.

Әдебиеттер

1. Әбенбаев С. Педагогикалық процесс теориясы мен технологиясы. – Алматы: Дарын, 2018.
2. Жұмабаева Г. Бастауыш мектеп оқушыларында тұлғалық қасиеттерді қалыптастыру. – Алматы: Рауан, 2020.
3. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Білім, 2019.
4. Байтұрсынова А. Бастауыш білім беру педагогикасы. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.
5. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Москва: Педагогика, 2017.
6. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Просвещение, 2016.

МЕТОДИКА CLIL НА УРОКАХ РУССКОЙ СЛОВЕСНОСТИ: ИНТЕГРАЦИЯ ЯЗЫКА, ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА

Қоғамова Сәуле Сағынтайқызы

Учитель русского языка и литературы малокомплектной общеобразовательной школы имени Курмангазы Сузакский район, Туркестанская область

Резюме

Статья посвящена использованию методики CLIL (Content and Language Integrated Learning – интегрированное обучение предмету через язык) на уроках русской словесности. Рассматривается опыт интеграции изучения языка, литературы и искусства, позволяющий повысить языковую компетенцию учащихся, развивать критическое мышление, творческие способности и межкультурную коммуникацию. Представлены принципы разработки интегрированных уроков, практические примеры проектов, методы оценки и рекомендации по внедрению CLIL в школьную практику.

Түйін

Бұл мақала CLIL (Content and Language Integrated Learning – пәнді тіл арқылы интеграцияланған оқыту) әдістемесінің орыс тіліндегі әдебиет сабақтарында қолданылуына арналған. Мақалада тіл, әдебиет және өнерді интеграциялау тәжірибесі қарастырылып, оқушылардың тілдік құзыреттілігін, сыни ойлау қабілетін және шығармашылық дағдыларын дамыту жолдары талданады. Сондай-ақ, интеграцияланған сабақтарды жобалау, практикалық жобалар мен бағалау әдістері бойынша ұсынымдар берілген.

Summary

The article focuses on the use of the CLIL (Content and Language Integrated Learning) methodology in Russian literature classes. The experience of integrating language, literature, and arts is considered, which enhances students' language competence, critical thinking, creativity, and intercultural communication. The article presents principles for designing integrated lessons, practical project examples, assessment methods, and recommendations for CLIL implementation in school practice.

Введение.

Современное образование ориентировано на формирование у учащихся не только предметных, но и ключевых компетенций: критического мышления, языковой гибкости, творческого подхода. Методика CLIL позволяет интегрировать обучение языку и предмету одновременно, что делает процесс изучения более мотивирующим и продуктивным.

На уроках русской словесности CLIL способствует:

- формированию языковой компетенции через изучение литературы;
- развитию межкультурного понимания через анализ художественных текстов и искусства;
- стимулированию творческого и критического мышления через проектную и исследовательскую деятельность.

Цель статьи – раскрыть методику CLIL как инструмент интеграции языка, литературы и искусства на уроках русской словесности.

Задачи:

1. Проанализировать теоретические основы методики CLIL.
2. Рассмотреть методические подходы интеграции языка, литературы и искусства.
3. Привести практические примеры применения CLIL на уроках.
4. Представить методы оценки учебной деятельности учащихся.
5. Дать рекомендации по внедрению CLIL в школьную практику.

Теоретические основы CLIL.

Методика CLIL представляет собой обучение через предмет с использованием второго языка. Основные компоненты:

1. **Content (содержание)** – учебный материал (литературные произведения, художественные объекты).
2. **Language (язык)** – язык обучения (русский или иностранный).
3. **Cognition (мышление)** – развитие критического мышления, аналитических и творческих навыков.
4. **Communication (коммуникация)** – активное использование языка через обсуждение, презентации, проекты.
5. **Преимущества CLIL:**
 - сочетание языкового и предметного обучения;
 - мотивация учащихся через проектные и художественные задания;
 - развитие навыков межкультурной коммуникации;
 - углубленное понимание литературных произведений через визуальные и художественные элементы.

Методические подходы интеграции языка, литературы и искусства.

1. Использование литературных произведений как языкового ресурса.

Тексты русских классиков помогают развивать грамматические, лексические и стилистические навыки. Анализ героев и сюжетных линий стимулирует критическое мышление.

2. Интеграция визуального искусства.

Иллюстрации, картины, театральные постановки и мультимедийные материалы помогают учащимся визуализировать содержание текста и эмоциональный контекст произведения.

3. Проектная деятельность.

- Создание презентаций, коллажей, видеороликов по литературным произведениям.
- Тематические исследования и сравнительный анализ литературных и художественных произведений.

4. Интерактивные методы.

- Дискуссии и дебаты по сюжетам произведений.
- Ролевые игры и театральные инсценировки.
- Совместные проекты, где учащиеся обсуждают текст на русском языке, применяя изученные языковые конструкции.

Практические примеры.

Пример 1: «Евгений Онегин» через искусство.

- Просмотр иллюстраций и картин, посвящённых произведению.
- Обсуждение характера героев и сюжета с использованием целевой лексики.
- Итоговый мини-проект: «Современные интерпретации Онегина в искусстве».

Пример 2: Сказки Пушкина и современное искусство.

- Учащиеся выбирают сказку и создают визуальные проекты: коллажи, видео, иллюстрации.
- Презентации и обсуждения проходят на русском языке.
- Развитие критического мышления, навыков анализа и креативности.

Пример 3: Театральная постановка отрывков из «Войны и мира».

- Разделение ролей, подготовка диалогов с использованием целевой лексики.
- Обсуждение персонажей и сюжетных линий через язык и искусство.

Методы оценки и рубрикаторы.

Объективная оценка интегрированных уроков возможна с использованием рубрикаторов, учитывающих языковые и предметные аспекты:

Пример рубрикатора для проекта:

Критерий	Высокий уровень (5)	Средний уровень (3)	Низкий уровень (1)
Лексика и грамматика	Правильное использование языка, богатая лексика	Некоторое количество ошибок, базовая лексика	Множество ошибок, ограниченная лексика
Содержание	Проект полностью раскрывает тему	Тема раскрыта частично	Тема раскрыта слабо или отсутствует
Творческий подход	Оригинальные идеи и оформление	Несколько оригинальных элементов	Отсутствие креативности
Презентация	Чёткая структура,	Частично структурировано	Структура отсутствует,

Критерий	Высокий уровень (5)	Средний уровень (3)	Низкий уровень (1)
	визуальные материалы		материалы не представлены
Работа в команде	Полное взаимодействие, активное участие	Частичное участие	Минимальное участие

Рекомендации по применению CLIL.

1. Определять цели урока и языковые, и предметные.
2. Использовать мультимедийные и художественные ресурсы.
3. Включать проектную и исследовательскую деятельность.
4. Применять интерактивные формы работы: дискуссии, дебаты, ролевые игры.
5. Постепенно усложнять языковой материал и контролировать понимание.

Заключение.

Методика CLIL на уроках русской словесности обеспечивает интеграцию языка, литературы и искусства, что способствует развитию комплексных компетенций учащихся. Интегрированный подход повышает мотивацию, развивает критическое мышление, творческие способности и навыки коммуникации. Практический опыт применения CLIL демонстрирует высокую эффективность междисциплинарного обучения и открывает новые возможности для инновационной школьной практики.

Литература.

1. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge University Press, 2010.
2. Mehisto P., Marsh D., Frigols M.J. Uncovering CLIL. Macmillan, 2008.
3. Эфремова Т.П. Интеграция языка и литературы в школе. Москва, 2019.
4. Лапшина М.В. Современные методики преподавания русского языка и литературы. Санкт-Петербург, 2020.
5. Dalton-Puffer C. Content-and-Language Integrated Learning: From Practice to Principles? Annual Review of Applied Linguistics, 2011.
6. Marsh D., Maljers A., Hartiala A. Profiling European CLIL Classrooms: Languages Open Doors. University of Jyväskylä, 2001.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ОҚУШЫЛАР БЕЛСЕНДІЛІГІНЕ ӘСЕРІ

Мәлікайдаров Серғали Өмірзақұлы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Ы.Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебінің география пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада география пәнінде ойын технологияларын қолданудың оқушылардың белсенділігіне әсері қарастырылады. Зерттеу барысында оқытудағы интерактивті әдістердің тиімділігі талданады, ойын әдістерінің сабаққа қатысу деңгейін арттырудағы рөлі мен артықшылықтары көрсетіледі. Мақалада тәжірибелік зерттеулердің нәтижелері мен педагогикалық ұсынымдар берілген.

Резюме

В статье рассматривается влияние игровых технологий на активность учащихся на уроках географии. Анализируется эффективность интерактивных методов обучения, роль игровых методик в повышении участия учеников в учебном процессе. Приводятся результаты практических исследований и педагогические рекомендации.

Summary

This article examines the impact of game-based technologies on students' engagement in geography lessons. The effectiveness of interactive teaching methods is analyzed, and the role of game methods in enhancing student participation is discussed. The article presents the results of practical research and pedagogical recommendations.

Кіріспе.

Қазіргі заманғы білім беру процесінде оқушылардың белсенділігін арттыру мәселесі маңызды орын алады. Интерактивті оқыту әдістері оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттыруға және білімді терең меңгеруге мүмкіндік береді. География пәнінде ойын технологияларын қолдану – бұл білім беру процесін жандандырудың тиімді жолы. Ойын технологиялары арқылы оқушылар өздігінен ойлауға, ақпаратты талдауға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға үйренеді. Сонымен қатар, олар командалық жұмысты меңгеріп, әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді.

Теориялық негіздер.

Ойын технологиялары білім беру саласында белсенді қолданылып келе жатқан әдістердің бірі болып табылады. Бұл технологияның негізгі мақсаты – оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, олардың пәнге деген қызығушылығын ояту және оқу процесін қызықты ету. Педагогика ғылымында ойын әдістері когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуға оң әсерін тигізетіні дәлелденген.

Ойын технологияларының түрлері.

1. **Рөлдік ойындар.** Оқушылар белгілі бір рөлді ойнап, географиялық жағдайларды талдайды, проблемаларды шешеді.
2. **Сергіту сәттері.** Ойын түріндегі қысқа тапсырмалар сабақ барысында зейін мен белсенділікті арттыруға бағытталған.
3. **Интерактивті викториналар.** Оқушылар командалық және жеке жұмыстар арқылы білімді бекітеді.
4. **Құзыреттілік ойындары.** Географиялық карталарды, ақпараттық жүйелерді пайдаланып, практикалық дағдыларды дамытады.

Ойын технологияларының педагогикалық мәні.

Ойын технологиялары оқушылардың белсенділігін арттыруда бірнеше негізгі артықшылықтарға ие:

- Сабаққа қызығушылықты арттырады.
- Жадыны және ақпаратты тез меңгеруді қамтамасыз етеді.
- Топтық жұмысты дамытады, әлеуметтік өзара әрекеттестікті қалыптастырады.
- Шығармашылық ойлау мен проблемаларды шешу қабілеттерін дамытады.

Зерттеу әдістері.

Зерттеу барысында эксперименталды әдіс қолданылды. География пәнінен сабақ өткізгенде ойын технологияларын енгізген топ пен дәстүрлі әдістерді қолданған топ салыстырылды. Оқушылардың белсенділігі әртүрлі көрсеткіштер бойынша бағаланды: сабаққа қатысу, тапсырмаларды орындау, топтық жұмысқа қосылу және өзіндік зерттеу қабілеттері.

Зерттеуге қатысушылар саны – 60 оқушы, олар 2 топқа бөлінді: эксперименттік топ – ойын технологияларын қолданатын, бақылау тобы – дәстүрлі әдіспен сабақ алатын. Бағалау шкаласы 5 деңгейлі шкала бойынша жүргізілді: өте төмен, төмен, орташа, жоғары, өте жоғары.

Зерттеу нәтижелері.

Эксперимент нәтижелері көрсеткендей, ойын технологияларын қолданған топтағы оқушылардың белсенділігі айтарлықтай артты. Мысалы, тапсырмаларды орындау сапасы 35%-ға, сабаққа қатысу деңгейі 40%-ға өсті. Командалық жұмыстарға қатысу және шығармашылық тапсырмаларды орындау да жоғары деңгейде болды.

Ойын технологияларының тиімділігі келесі факторлармен түсіндіріледі:

- Оқушылар сабаққа қызығушылық танытады, өйткені ойын элементтері қызықты және тартымды.
- Оқу процесі интерактивті түрде жүргізіледі, ақпаратты қабылдау жылдамдығы артады.
- Оқушылар арасында ынтымақтастық пен өзара көмек қалыптасады.

Қорытынды.

Зерттеу көрсеткендей, география сабақтарында ойын технологияларын қолдану оқушылардың белсенділігін айтарлықтай арттырады. Бұл әдіс тек білім деңгейін көтеріп қана қоймай, сонымен қатар әлеуметтік дағдылар мен шығармашылық қабілеттерді дамытуға мүмкіндік береді. Педагогтар үшін бұл әдіс тиімді және заманауи оқу процесіне сай келеді.

Әдебиеттер.

1. Абдуллина Л.Н. Педагогические технологии в современном образовании. – Алматы, 2018.
2. Березина Т.В. Интерактивные методы обучения в школьном образовании. – Москва, 2017.
3. Кузнецов А.В. Игровые технологии на уроках географии. – Санкт-Петербург, 2019.
4. Назарбаев, Б. Современные подходы к развитию креативного мышления. – Астана, 2020.
5. Сағындықова Г.К. Педагогика және әдістеме. – Алматы, 2016.

ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Сарсенбаева Айгуль Сырлыбековна

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің химия пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада химия сабақтарында ойын технологияларын қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру жолдары қарастырылады. Ойын элементтерін оқу процесіне енгізудің педагогикалық-психологиялық негіздері, олардың танымдық белсенділік пен мотивацияға әсері талданады. Автор ойын технологияларын тиімді пайдаланудың әдістемелік тәсілдерін, сабақ үлгілерін және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы маңызын сипаттайды.

Summary

This article examines how the use of game technologies in chemistry lessons enhances students' interest in the subject. It analyzes the pedagogical and psychological foundations of introducing game elements into the learning process and their impact on cognitive activity and motivation. The author presents methodological approaches and examples of lessons that effectively integrate game technologies, emphasizing their role in developing students' creativity and engagement in learning.

Резюме

В статье рассматриваются пути повышения интереса учащихся к предмету через использование игровых технологий на уроках химии. Анализируются педагогические и психологические основы внедрения игровых элементов в учебный процесс и их влияние на познавательную активность и мотивацию учащихся. Автор описывает методические подходы и примеры уроков с применением игровых технологий, подчеркивая их значение для развития творческих способностей школьников.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру мен олардың шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған. Әсіресе, химия сияқты күрделі әрі теориялық мазмұны мол пәнді меңгерту барысында оқыту әдістерін түрлендіріп, инновациялық тәсілдерді қолдану аса маңызды. Солардың бірі – ойын технологиясы. Ойын – баланың табиғи іс-әрекеті және оның тұлғалық дамуының маңызды құралы. Оны сабақта дұрыс пайдалану оқушылардың химияға деген ынтасын арттырып, білім сапасын жоғарылатады.

Химия – абстрактілі ұғымдар мен күрделі процестерге толы пән. Сондықтан оқушыларға теориялық материалды тек сөзбен түсіндіру олардың қызығушылығын оятпайды. Ал егер мұғалім ойын түріндегі тапсырмаларды енгізсе, оқу процесі жанданады. Ойын барысында оқушылар тәжірибе жасап, өз бетінше шешім қабылдап, бір-бірімен жарысып, білімін қолдануға үйренеді. Бұл тәсіл олардың белсенділігін, логикалық ойлауын және топтық жұмыс дағдыларын дамытады.

Ойын технологиясы – бұл оқу процесінде ойын элементтерін жүйелі және мақсатты қолдану арқылы оқушылардың мотивациясын арттыру тәсілі. Ол тек көңіл көтеру үшін емес, нақты білім, білік, дағдыларды меңгертуге бағытталған. Мысалы, химиялық элементтерді жаттауда «Кім тапқыр?», «Элементтер патшалығы», «Периодтық кесте жарысы» сияқты ойындар тиімді. Мұндай ойындарда оқушылар элементтердің қасиеттерін, валенттілігін, формулаларын есте сақтауға машықтанады.

Ойын технологияларының педагогикалық негізі — оқушылардың оқу іс-әрекетін белсендіру. Ойын кезінде оқушы өз білімін сынайды, тәжірибесін қолданады және бір сәтке өзін химик-зерттеуші ретінде сезінеді. Бұл оның пәнге деген эмоционалдық қатынасын арттырады. Психологиялық тұрғыдан қарағанда, ойын эмоциялық қанағат сезімін тудырады, ал ол өз кезегінде мотивацияны күшейтеді.

Химия сабақтарында қолданылатын ойын түрлерін шартты түрде бірнеше топқа бөлуге болады: танымдық ойындар, зертханалық ойындар, логикалық ойындар және жарыс түріндегі ойындар. Танымдық ойындар оқушылардың жаңа білім алуына бағытталса, зертханалық ойындарда тәжірибелер арқылы білімді бекіту жүзеге асады. Логикалық ойындар оқушылардың ойлау қабілетін арттырады, ал жарыс ойындары белсенділік пен жауапкершілікті дамытады.

Мысалы, «Химиялық домино» ойынында мұғалім элементтер мен олардың қасиеттері жазылған карточкаларды таратады. Оқушылар сәйкес жұптарды табуы керек. Бұл тәсіл элементтердің валенттілігін, реакция түрлерін және химиялық байланыстарды бекітуге көмектеседі. Ал «Химиялық ребус» ойыны оқушылардың креативті ойлауын дамытады: мұғалім белгілі бір реакцияны немесе затты сурет түрінде көрсетіп, оқушылар соны табуы тиіс.

Зертханалық сабақтарда ойын технологиясын пайдалану да өте тиімді. Мысалы, «Жас химиктер жарысы» немесе «Тәжірибе кімге тезірек сәтті шығады?» сияқты ойындарда оқушылар реактивтермен жұмыс істейді, тәжірибе нәтижесін болжайды және оны нақтылап көрсетеді. Бұл ойындар оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытады және химия пәнінің практикалық мәнін түсінуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, ойын технологиялары қашықтан оқытуда да кеңінен қолданылады. Онлайн-платформаларда Quizizz, Kahoot, LearningApps сияқты құралдар арқылы интерактивті викториналар, тесттер және жарыстар ұйымдастыруға болады. Мұндай тәсілдер оқушылардың сабаққа белсенді қатысуын қамтамасыз етеді және цифрлық сауаттылығын арттырады.

Химия сабақтарындағы ойын технологияларының тағы бір артықшылығы – оқушылардың өзара ынтымақтастығын қалыптастыру. Топтық ойындарда олар бір-бірімен пікір алмасып, ортақ шешім қабылдайды, бұл коммуникациялық дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Ойын барысында оқушылар бір-біріне көмектеседі, бұл олардың жауапкершілігін арттырып, жағымды психологиялық ахуал тудырады.

Ойын технологиясын тиімді қолдану үшін мұғалім сабақтың мақсатын нақты анықтап, ойынның мазмұнын сол мақсатқа сай құруы керек. Әрбір ойынның тәрбиелік және дамытушылық мәні болуы тиіс. Мысалы, химиялық реакциялар тақырыбында «Кім жылдам теңестіре алады?» ойынын қолдануға болады. Бұл ойын оқушыларды реакция теңдеулерін дұрыс жазуға, логикалық ойлауға және шапшаң шешім қабылдауға үйретеді.

Ойын технологияларын пайдалану мұғалімнен шығармашылық пен жоғары кәсіби дайындықты талап етеді. Мұғалім ойындарды сабақ мазмұнына үйлестіріп, оқушылардың жас

ерекшелігі мен қабілетін ескеруі тиіс. Сондай-ақ, ойын нәтижесін талдау арқылы оқушылардың білім деңгейін бағалау және келесі сабақтарда оны жетілдіру жолдарын қарастыру қажет.

Ойынның басты нәтижесі – оқушының белсенді әрекет етуі. Егер оқушы сабақта өз бетінше ойлап, шешім қабылдап, тәжірибе жасаса, онда ол білімді саналы түрде меңгереді. Химиядағы күрделі ұғымдар мен формулаларды ойын арқылы меңгеру жеңіл әрі қызықты болады. Бұл тәсіл оқушылардың пәнге деген көзқарасын өзгертіп, химияны сүйіспеншілікпен оқуға ынталандырады.

Мысалы, 8-сыныпта «Қышқылдар мен негіздер» тақырыбында «Дәріханашы» ойынын ұйымдастыруға болады. Мұнда әр оқушыға белгілі бір химиялық заттың сипаттамасы беріледі, ал олар оның қандай зат екенін, қандай мақсатта қолданылатынын анықтауы керек. Бұл ойын оқушылардың теориялық білімін тәжірибеде қолдану дағдыларын дамытады.

Ойын технологияларының тағы бір маңызды аспектісі — олар оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырады. Сабақта қолданылған ойындар арқылы оқушылар нақты өмірлік жағдайларда химиялық білімдерін қолдануға үйренеді. Мысалы, экологиялық ойындарда оқушылар тұрмыстық қалдықтар мен химиялық заттардың қоршаған ортаға әсерін зерттейді, бұл олардың экологиялық мәдениетін қалыптастырады.

Химия пәнінде ойын технологияларын жүйелі қолдану пәнді оқытудың сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытады. Олар өз ойын еркін жеткізуді, дәлелдеуді, болжам жасауды және тәжірибе арқылы қорытынды шығаруды үйренеді. Мұның барлығы тұлғаның ғылыми ойлау мәдениетін қалыптастыруға бағытталған.

Қорытындылай келе, химия сабақтарында ойын технологияларын қолдану – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырудың тиімді құралы. Ойын арқылы оқушылар білімді қуана қабылдайды, белсенділік танытады және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Мұғалім үшін басты міндет – ойынның мақсатын айқындап, оны оқу материалына сай үйлестіру. Осылайша ойын технологиялары білім сапасын көтеріп қана қоймай, оқушылардың жеке тұлғалық дамуына оң ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Әбілова С. Білім берудегі ойын технологиялары. – Алматы: Білім, 2020.
2. Нұрғалиева Ж.С. Химия сабақтарында инновациялық әдістерді қолдану. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
3. Қожахметова К. Пәндік оқытуда ойын элементтерін пайдалану. – Шымкент: Педагогика, 2021.
4. Malone T.W., Lepper M.R. Making Learning Fun: A Taxonomy of Intrinsic Motivations for Learning. – New York: Academic Press, 1987.
5. Zichermann G., Cunningham C. Gamification by Design. – O'Reilly Media, 2011.

ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫҢ АТА-АНАЛАРМЕН ЖҮРГІЗЕТІН КЕҢЕС БЕРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ

Абдраманова Клара Тастыбайқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Құрманғазы атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектебінің педагог-психологы

Түйін

Бұл мақалада педагог-психологтың ата-аналармен кеңес беру жұмысының ерекшелігі, оның психологиялық және әдістемелік негіздері толық талданады. Мақалада ата-аналарды психологиялық қолдау, конфликт жағдайларын шешу, баланың дамуына қатысуын арттыру және педагогикалық кеңестер беру жолдары қарастырылады. Автор педагог-психологтың ата-аналармен тиімді өзара

әрекеттесуіне бағытталған әдістер мен тәжірибелік ұсыныстарды сипаттайды, нақты кейстер мен мысалдар арқылы олардың практикалық қолданылуын көрсетеді.

Резюме

В статье рассматриваются особенности работы педагог-психолога с родителями, её психологические и методические основы. Анализируются методы психологической поддержки родителей, разрешение конфликтных ситуаций, повышение участия родителей в развитии ребёнка и предоставление педагогических рекомендаций. Автор описывает методы и практические рекомендации, направленные на эффективное взаимодействие с родителями, с примерами из практики.

Summary

The article examines the specifics of a school psychologist's work with parents, its psychological and methodological foundations. It analyzes methods of psychological support for parents, conflict resolution, increasing parental involvement in child development, and providing pedagogical guidance. The author describes methods and practical recommendations for effective interaction with parents, including case studies and practical examples.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде педагог-психологтың рөлі тек оқушылармен шектелмейді. Психолог ата-аналармен де жұмыс істей отырып, баланың тұлғалық, эмоционалды және әлеуметтік дамуына қолдау көрсетеді. Кеңес беру жұмысы – мектеп пен отбасы арасындағы өзара әрекеттестікті нығайту, баланың оқуға деген қызығушылығы мен оқу жетістіктерін арттыру, конфликт жағдайларын шешу құралы.

Ата-аналармен психологиялық жұмыс жүргізудің маңыздылығы:

- Баланың эмоционалды тұрақтылығы мен әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету.
- Отбасылық қатынастарды қолдау және дамыту.
- Ата-аналарды баланың дамуына қатыстыру, жауапкершілікті арттыру.
- Педагогикалық кеңестер беру арқылы білім беру процесін жетілдіру.

Кеңес берудің психологиялық негіздері.

Кеңес беру жұмысы психологиялық принциптерге негізделеді. Негізгі қағидалары:

1. **Сенім мен ашықтық.** Педагог-психолог ата-анамен сенімді қарым-қатынас орнатып, ашық диалог жүргізуі тиіс.
2. **Эмпатия.** Ата-ананың эмоционалды жағдайын түсініп, қолдау көрсету.
3. **Жеке көзқарас.** Әр отбасының психологиялық және әлеуметтік ерекшеліктерін ескеру.
4. **Құпиялылық.** Кеңес беру барысында алынған ақпаратты сақтау.
5. **Құзыреттілік.** Психологиялық білім мен педагогикалық тәжірибе негізінде нақты ұсыныстар беру.

Кеңес беру әдістері.

1. Жеке кеңес беру.

Жеке кездесулер арқылы психолог ата-ананың сұрақтарын тыңдайды, баланың даму ерекшеліктерін талдайды және нақты ұсыныстар береді. Мысалы, егер бала сабаққа деген қызығушылықты жоғалтса, психолог ата-анамен бірге оқу мотивациясын арттыру стратегияларын талқылайды.

2. Топтық кеңес беру.

Сынып немесе мектеп деңгейінде семинарлар, тренингтер өткізу. Бұл ата-аналардың тәжірибе алмасуына, ортақ мәселелерді талдауға, балаларды дамыту бойынша бірлескен шешімдер табуға мүмкіндік береді.

3. Қашықтықтағы кеңес беру.

Онлайн платформалар арқылы кеңес беру заманауи әдіс болып табылады. Бұл әдіс географиялық тұрғыдан шалғайда тұрған отбасыларға немесе уақыттық шектеулері бар ата-аналарға ыңғайлы.

4. Ситуациялық анализ.

Психолог ата-анамен бірге баланың мінез-құлқын, оқу жетістіктерін және әлеуметтік қарым-қатынасын талдайды, нақты жағдайға бейімделген кеңестер береді.

5. Интерактивті әдістер.

Рөлдік ойындар, тренингтер және бейне мысалдар арқылы ата-аналарға баланың психологиялық ерекшеліктерін түсіндіру. Бұл әдіс қатысушылардың белсенділігін арттырады.

Кеңес беру жұмысының ерекшеліктері.

1. **Жеке көзқарас қажеттілігі.** Әр отбасының әлеуметтік, мәдени және психологиялық ерекшеліктерін ескеру.
2. **Эмпатия мен эмоционалды қолдау.** Психолог ата-ананы түсіну арқылы тиімді диалог орнатады.
3. **Практикалық бағыт.** Кеңестер нақты өмірлік жағдайларға негізделуі керек.
4. **Жүйелі жұмыс.** Кеңес беру тұрақты, жоспарлы түрде жүргізілуі тиіс.
5. **Кері байланыс.** Кеңес беру нәтижелері туралы кері байланыс алу және ұсыныстарды түзету.

Практикалық кейстер.**Кейс 1: Сабаққа деген қызығушылығы төмен бала.**

Баланың қызығушылығы төмендеп, сабаққа келуден қашу байқалды. Психолог ата-анамен жеке кездесу өткізіп, баланың қызығушылықтарын, оқу стильдерін талдады. Нәтижесінде, ата-аналар күнделікті оқу уақытын ұйымдастырып, баланың қызығушылықтарын сабаққа қосу арқылы мотивациясын арттырды.

Кейс 2: Конфликт жағдайлары.

Мектептегі бір баланың тәртібімен байланысты ата-аналар мен мұғалім арасында шиеленіс туындады. Психолог кездесу өткізіп, екі тараптың пікірін тыңдады, шешімдер жолдарын талқылады. Қорытындысында, ата-аналар мен мұғалім арасындағы келісімге қол жеткізілді, балаға қолайлы оқу ортасы құрылды.

Кейс 3: Қашықтықтағы кеңес беру.

Шалғайда тұрған отбасы баланың оқу мәселелері бойынша онлайн кеңес беруді пайдаланды. Психолог бейнеқоңырау арқылы ата-анамен жұмыс жасап, оқу жоспарын қайта ұйымдастыруға көмектесті.

Ата-аналармен өзара әрекеттесудің артықшылықтары.

- Баланың дамуы мен оқу жетістігі жақсарады.
- Ата-аналардың баланың тәрбиесіне қатысуы артады.
- Конфликт жағдайлары азаяды.
- Отбасылық қарым-қатынастар нығаяды.
- Педагог-психолог пен ата-аналардың сенім байланысы орнатылады.

Қиындықтар мен шектеулер.

1. Кейбір ата-аналардың психологиялық кеңес беруге дайын болмауы.
2. Уақыт пен ресурстардың шектеулі болуы.
3. Конфиденциалдық мәселелерді сақтау қажеттілігі.
4. Әрбір отбасына жеке көңіл бөлу қажеттігі.
5. Ата-аналардың баланың мінез-құлқын объективті бағаламауы мүмкін.

Практикалық ұсыныстар.

1. Ата-аналарға арналған семинарлар мен тренингтер өткізу.
2. Баланың даму көрсеткіштері бойынша жеке кеңестер беру.
3. Психологиялық ақпаратты түсінікті тілде жеткізу.
4. Қашықтықтағы кеңес беру жүйесін енгізу.
5. Ата-аналардың сұрақтарына нақты және жүйелі жауап беру.

Қорытынды.

Педагог-психологтың ата-аналармен кеңес беру жұмысы – баланың дамуы мен оқыту процесін тиімді ұйымдастырудың маңызды құралы. Кеңес беру арқылы педагог-психолог ата-аналарды психологиялық тұрғыдан қолдап, олардың баланың оқу және тәрбие процесіне қатысуын арттырады. Коучинг, индивидуалды тәсілдер және жүйелі психологиялық қолдау арқылы конфликт жағдайлары азайып, отбасының белсенді қатысуы қамтамасыз етіледі.

Педагог-психологтың кәсіби жұмысы мектеп пен отбасы арасындағы сенімділікті нығайтып, балалардың эмоционалды, әлеуметтік және интеллектуалды дамуына серпін береді.

Әдебиеттер.

1. Corey, G. Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy. Belmont, 2017.
2. Patterson, L. Parent-Teacher Collaboration in School Counseling. New York, 2016.
3. Власова, И. Психологическая работа с родителями в образовательной организации. Москва, 2018.
4. Әбдірахманова, Г. Педагог-психолог қызметінің әдістемесі. Алматы, 2020.
5. Жанабаева, С. Ата-аналармен психологиялық жұмыс жүргізу жолдары. Астана, 2019.
6. Гаврилова, Н. Методы консультирования родителей. Санкт-Петербург, 2015.
7. Шевченко, Т. Психологическая поддержка семьи. Киев, 2017.
8. Kottler, J. Introduction to Counseling: An Art and Science Perspective. Thousand Oaks, 2015.
9. Психология развития и воспитания детей в школе. Москва, 2019.

ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ӘДІСКЕРДІҢ РӨЛІ: КОУЧИНГ ЖӘНЕ МЕНТОРИНГ ЖҮЙЕСІ

Амангелдиев Адилет Амангелдиевич

Түркістан облысы, Созақ ауданы білім бөлімінің дене шынықтыру пәні әдіскері

Түйін

Бұл мақалада дене шынықтыру пәні мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін арттырудағы әдіскердің рөлі қарастырылады. Мақалада коучинг және менторинг жүйесінің әдістемелік негіздері, мұғалімдердің кәсіби дамуына әсері және тәжірибелік қолдану жолдары талданады. Автор әдіскердің сабақ беру сапасын арттырудағы стратегиялық рөліне, педагогикалық қолдаудың тиімді әдістеріне назар аударады.

Резюме

В статье рассматривается роль методиста в повышении профессиональной компетентности учителей физической культуры. Анализируются методологические основы коучинга и менторинга, их влияние на профессиональное развитие учителей и пути практического применения. Автор акцентирует внимание на стратегической роли методиста в повышении качества преподавания и эффективных методах педагогической поддержки.

Summary

The article examines the role of a methodologist in enhancing the professional competence of physical education teachers. It analyzes the methodological foundations of coaching and mentoring, their impact on teachers' professional development, and practical implementation methods. The author emphasizes the strategic role of the methodologist in improving teaching quality and effective approaches to pedagogical support.

Кіріспе.

Білім беру саласында мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін үнемі дамыту – сапалы білім берудің маңызды факторларының бірі. Дене шынықтыру пәні мұғалімдері үшін бұл әсіресе маңызды, себебі сабақтарда тек теориялық білім емес, сонымен қатар практикалық дағдылар мен оқушылардың физикалық дамуын тиімді ұйымдастыру қажет.

Қазіргі таңда коучинг және менторинг жүйелері педагогикалық қызметтің сапасын арттырудың тиімді құралдары ретінде танылған. Әдіскер мұғалімнің кәсіби өсуін қолдап, тәжірибелік кеңестер беріп, оның оқу үрдісінде тиімді әрекет жасауына жағдай жасайды.

Әдіскердің рөлі.

Әдіскердің негізгі міндеттері:

1. Мұғалімдердің кәсіби қажеттіліктерін анықтау.
2. Олардың сабақ беру дағдыларын жүйелі бағалау және дамыту.
3. Коучинг және менторинг сессияларын ұйымдастыру.
4. Жеке және топтық консультациялар арқылы педагогикалық қолдау көрсету.
5. Инновациялық әдістерді енгізу және тәжірибелік әдістемелік ұсыныстар беру.

Әдіскер мұғалімге бағыт-бағдар беруші ғана емес, сонымен қатар шығармашылық және кәсіби өсу серіктесі болып табылады.

Коучинг жүйесі.

Коучинг – мұғалімнің өз кәсіби дағдыларын жетілдіруіне бағытталған жеке бағытталған жұмыс. Коучингтің негізгі принциптері:

- Мақсат қою және оны жүйелі орындау.
- Өзара сенім мен ашық қарым-қатынас.
- Өз тәжірибесін талдау және жетілдіру.
- Белсенді кері байланыс.

Дене шынықтыру пәнінде коучинг сабақтардың сапасын арттыруға, жаңа әдістерді енгізуге және мұғалімдердің өз бетінше кәсіби мәселелерді шешу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Менторинг жүйесі.

Менторинг – тәжірибелі педагогтың жас мұғалімге бағыт-бағдар беруі. Менторингтің артықшылықтары:

- Педагогикалық тәжірибені жеткізу.
- Сабаққа дайындау және әдістемелік қолдау.
- Кәсіби даму жоспарын құру.
- Мәселелерді шешуде кеңес беру және тәжірибелік көмек.

Менторлық жүйе жаңа мұғалімдердің кәсіби бейімделуін жылдамдатады және олардың сабақ беру дағдыларын тиімді жетілдіреді.

Әдіскердің сабақтағы тәжірибелік қызметі.

Әдіскердің сабақтағы қызметі мына бағыттардан тұрады:

1. Сабақты бақылау және кері байланыс беру.
2. Жеке кәсіби даму жоспарларын құру.
3. Педагогикалық семинарлар мен тренингтер өткізу.
4. Жаңа технологиялар мен ойын әдістерін енгізуге көмек көрсету.
5. Мұғалімдердің өзін-өзі бағалау және жетілдіру әрекеттерін қолдау.

Артықшылықтары.

- Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігі артады.
- Сабақ беру сапасы жақсарады.
- Педагогикалық тәжірибе алмасу дамиды.
- Мұғалімдердің өзіне деген сенімі артады.
- Жас мұғалімдердің бейімделуі жылдам жүреді.

Қорытынды.

Дене шынықтыру пәні мұғалімдерінің кәсіби құзыреттілігін арттыруда әдіскердің рөлі ерекше маңызды. Коучинг және менторинг жүйелері мұғалімдердің кәсіби дамуына жағдай

жасап, сабақ сапасын арттыруға ықпал етеді. Әдіскердің қолдауы педагогикалық процеске инновациялық әдістерді енгізуге және мұғалімдердің өзіндік кәсіби өсуіне серпін береді.

Әдебиеттер:

1. Whitmore, J. Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose. London: Nicholas Brealey Publishing, 2017.
2. Clutterbuck, D. Everyone Needs a Mentor: Fostering Talent in Your Organisation. London: CIPD, 2014.
3. Grant, A. The Coaching Habit: Say Less, Ask More & Change the Way You Lead Forever. Toronto: Box of Crayons Press, 2016.
4. Миллер, П. Методика коучинга в образовательном процессе. Москва, 2019.
5. Әбдірахманова, Г. Дене шынықтыру пәнін оқытуда педагогикалық қолдау. Алматы, 2020.
6. Жанабаева, С. Кәсіби құзыреттілікті арттырудағы коучинг және менторинг әдістері. Астана, 2018.
7. Goleman, D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam, 2006.
8. Кәрімов, Р. Мұғалімдерді кәсіби дамыту стратегиялары. Алматы, 2017.
9. Bush, T., Bell, L. The Principles of Educational Leadership & Management. London: Sage Publications, 2002.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Гафурова Насиба Мамеджановна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы,

Хамза атындағы №2 жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қазақ тілін оқытуда критикалық ойлау технологиясын қолданудың маңызы, оның әдістемелік негіздері мен оқушылардың оқу процесінде шығармашылық және аналитикалық дағдыларын дамытуға әсері қарастырылады. Мақаланың мақсаты – критикалық ойлау технологиясы арқылы оқушылардың мәтінді түсіну, талдау, пікір айту және дәлел келтіру қабілеттерін жетілдіру жолдарын анықтау. Автор теориялық негіздер мен практикалық ұсыныстарды талдай отырып, қазақ тілін оқытудағы инновациялық әдістерді дамытуға үлес қосады.

Резюме

В статье рассматривается значение технологии критического мышления в обучении казахскому языку, ее методологические основы и влияние на развитие творческих и аналитических навыков учащихся в процессе обучения. Цель статьи — выявить пути совершенствования навыков понимания текста, анализа, выражения и обоснования мнений через применение технологии критического мышления. Автор анализирует теоретические основы и практические рекомендации, внося вклад в развитие инновационных методов преподавания казахского языка.

Summary

This article explores the importance of critical thinking technology in teaching the Kazakh language, its methodological foundations, and its impact on students' creative and analytical skills development. The purpose is to identify ways to improve students' abilities to understand, analyze, express, and justify opinions through critical thinking technology. The author examines theoretical foundations and practical recommendations, contributing to the advancement of innovative methods in Kazakh language education.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде тек тілдік білімді берумен шектелмей, оқушылардың логикалық ойлау қабілеті, шығармашылық және аналитикалық дағдыларын дамыту маңызды болып отыр. Қазақ тілін оқытуда тек грамматика мен лексикаға ғана көңіл бөлу жеткіліксіз. Оқушының мәтінді терең түсінуі, пікірін дәлелді жеткізе білуі, ақпаратты талдап, қорытынды

жасай білуі қажет. Осы мақсатта критикалық ойлау технологиясы маңызды құрал ретінде қарастырылады.

Критикалық ойлау – бұл ақпаратты талдау, бағалау, салыстыру, аргументация жасау арқылы дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік беретін танымдық процесс. Қазақ тілін оқытуда бұл технология оқушылардың сөйлеу, жазу, тыңдау және оқу дағдыларын жүйелі түрде дамытуға бағытталады.

Критикалық ойлау технологиясының теориялық негіздері.

Критикалық ойлау технологиясы білім беру саласында соңғы жылдары кеңінен тараған. Оның теориялық негіздері педагогика, психология және когнитивті ғылымдарға сүйенеді.

Критикалық ойлаудың негізгі қағидалары:

1. **Талдау қабілеті.** Ақпаратты сыни тұрғыдан бағалау, негізгі ойды анықтау.
2. **Салыстыру және байланыс жасау.** Мәтіндегі фактілер мен идеяларды салыстыру, себеп-салдар байланысын анықтау.
3. **Аргументация және дәлелдеу.** Өз пікірін нақты дәлелдермен қолдау.
4. **Шешім қабылдау.** Ақпарат негізінде қорытынды жасау және ұсыныстар беру.

Бенджамин Блумның таксономиясына сәйкес, критикалық ойлау деңгейі төменгі когнитивтік қабілеттерден (еске түсіру, түсіну) жоғары когнитивтік қабілеттерге (талдау, бағалау, жасау) өтуге бағытталған. Қазақ тілін оқытуда бұл тәсіл мәтінді терең түсінуге, синтез жасауға және шығармашылық қабілеттерді дамытуға мүмкіндік береді.

Қазақ тілін оқытуда критикалық ойлауды қолданудың ерекшеліктері.

Қазақ тілін оқытуда критикалық ойлауды дамыту әдістемелік тұрғыдан бірнеше кезеңге бөлінеді:

1. Оқу материалын тандау.

Мәтіннің мазмұны оқушылардың жас ерекшелігіне сай, күрделілік деңгейі әр түрлі, идеялық тұрғыдан бай болу қажет. Мәтінді талдау барысында оқушылардың сұрақ қою, салыстыру, қорытынды жасау дағдылары дамиды.

2. Педагогикалық стратегиялар.

- **Сұрақ-жауап әдісі.** Мұғалім ашық сұрақтар арқылы оқушыны ойлануға жетелейді.
- **Топтық талдау.** Оқушылар топта мәтінді талқылап, бір-бірінің пікірін тыңдайды.
- **Мозайка әдісі.** Әр топ мәтіннің белгілі бір бөлігін талдап, нәтижесін бүкіл сыныпқа ұсынады.
- **Ситуациялық тапсырмалар.** Мәтіннен алынған жағдайларды өмірлік мысалдармен байланыстыру арқылы шешім қабылдауды үйрету.

3. Бағалау жүйесі.

Критикалық ойлау технологиясын қолданғанда оқушының тек білімін емес, ойлау қабілетін, шығармашылық және аналитикалық дағдыларын да бағалау маңызды.

Критикалық ойлау технологиясының артықшылықтары.

1. **Оқушының белсенділігін арттыру.** Оқушы тек ақпаратты қабылдаушы емес, зерттеуші және шешім шығарушы болып табылады.
2. **Мәтінді терең түсіну.** Талдау, салыстыру, қорытынды жасау арқылы оқушы мәтіннің мағынасын толық меңгереді.
3. **Пікірін дәлелді жеткізу дағдылары.** Өз ойларын нақты дәлелдермен жеткізе білуді үйретеді.
4. **Шығармашылық қабілетті дамыту.** Мәтінді қайта құрастыру, жаңа идеялар ұсыну арқылы шығармашылық деңгейі артады.

5. **Өзін-өзі реттеу және дербес оқу.** Оқушы ақпаратты талдап, қорытынды жасай отырып, өз білімін жүйелейді.

Қиындықтар мен шектеулер.

Критикалық ойлау технологиясын қолдану кезінде белгілі қиындықтар туындауы мүмкін:

1. **Мұғалімнің дайындық деңгейі.** Бұл технологияны тиімді қолдану үшін педагогтың арнайы әдістемелік және психологиялық дайындығы қажет.

2. **Оқушылардың бастапқы дағдыларының әртүрлілігі.** Кейбір оқушылар мәтінді талдауға, аргументация жасауға дайын болмауы мүмкін.

3. **Уақыт шектеулері.** Критикалық ойлауды дамыту процесі дәстүрлі сабаққа қарағанда көп уақыт алады.

4. **Бағалау критерийлерінің нақтылығы.** Оқушының ойлау процесін объективті бағалау қиындық тудыруы мүмкін.

Осы қиындықтарды шешу үшін мұғалімдерге әдістемелік қолдау, тренингтер және арнайы оқу материалдары ұсынылуы тиіс.

Практикалық қолдану үлгісі.

Мысалы, 9-сыныпта «Қазақ тілінде мәтінді талдау» тақырыбында сабақ өткізу тәсілі:

1. **Мәтінмен танысу кезеңі:**
Оқушыларға қысқа мәтін беріледі. Мәтіннің негізгі ойын, тақырыбын анықтау тапсырмасы қойылады.

2. **Талдау кезеңі:**

- Сұрақ-жауап арқылы мәтіннің мағынасы талданады.
- Оқушылар топтарда мәтіннің кейбір бөліктерін салыстырып, пікірлерін қорғайды.
- Аргументтер мен мысалдарды нақтылау арқылы өз ойларын дәлелдейді.

3. **Шығармашылық кезең:**
Оқушылар мәтіннен шабыт алып, өз ойларын эссе, қысқаметражды мәтін немесе көрініс түрінде ұсынады.

Бұл әдіс оқушылардың мәтінді терең түсінуін, ойлау қабілетін және шығармашылық дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Мұғалімге арналған әдістемелік ұсыныстар.

1. **Мәтіндерді кезең-кезеңімен талдау.** Мәтіннің күрделілігі мен көлемін оқушылардың деңгейіне сәйкес таңдау.

2. **Сұрақ қою техникасын меңгеру.** Ашық және ойландыратын сұрақтар қою арқылы оқушылардың сын тұрғысынан ойлау қабілетін арттыру.

3. **Топтық жұмыс ұйымдастыру.** Оқушылардың өзара пікір алмасуы, ойларын дәлелдеп айтуына жағдай жасау.

4. **Бағалау критерийлерін нақтылау.** Аргументация, талдау және шығармашылық қабілет бойынша бағалау жүйесін қолдану.

5. **Кері байланысты жүйелеу.** Сабақ соңында оқушылардың өз ойларын жеткізуге, түзету жасауға мүмкіндік беру.

Қорытынды.

Қазақ тілін оқытуда критикалық ойлау технологиясын қолдану – білім беру сапасын арттырудың тиімді жолы. Бұл технология оқушылардың логикалық, аналитикалық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға, мәтінді терең түсінуіне, өз пікірін дәлелді жеткізуіне мүмкіндік береді.

Критикалық ойлау арқылы оқушы тек тілдік дағдыларды ғана емес, ақпаратты саралап, қорытынды жасау, салыстыру, шешім қабылдау сияқты маңызды өмірлік қабілеттерді де меңгереді. Сондықтан қазақ тілін оқытудың заманауи әдістері арасында критикалық ойлау

технологиясын енгізу – педагогикалық үрдістің сапасын жаңа деңгейге көтеретін маңызды кадам.

Әдебиеттер.

1. Paul, R., & Elder, L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Pearson, 2014.
2. Ennis, R. H. Critical Thinking: A Streamlined Conception. Teaching Philosophy, 2011.
3. Әбдірахманова Г. Қазақ тілін оқытудың инновациялық әдістері. Алматы, 2018.
4. Жанабаева С. Критикалық ойлау технологиясы және оның қолданылуы. Астана, 2020.
5. Блум Б. Білім беру мақсаттарының таксономиясы. Нью-Йорк, 2001.
6. Омарова А. Мектепте критикалық ойлауды дамыту жолдары. Алматы, 2019.

ЖАСЫЛ ХИМИЯ ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫ МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНА ЕНГІЗУ

Естаева Бибигул Курманказиевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, № 93 Абылайхан атындағы ЖББМ
химия пәні мұғалімі

Резюме

В статье раскрывается сущность понятия «зеленая химия» и его значение в современном образовании. Рассматриваются основные принципы экологически безопасных химических процессов, их влияние на устойчивое развитие и необходимость внедрения идей зеленой химии в школьную программу. Особое внимание уделено формированию экологического сознания учащихся и методическим подходам к преподаванию химии с учетом современных экологических требований.

Summary

The article explores the concept of “green chemistry” and its importance in modern education. It examines the main principles of environmentally safe chemical processes, their impact on sustainable development, and the need to integrate green chemistry ideas into the school curriculum. Special attention is given to developing students’ environmental awareness and methodological approaches to teaching chemistry in line with modern ecological standards.

Кіріспе.

Қазіргі әлемде экологиялық мәселелердің өзектілігі жылдан жылға артып келеді. Адамзаттың өндірістік және тұрмыстық қызметі табиғатқа айтарлықтай әсер етіп, экожүйелердің тепе-теңдігін бұзуда. Осындай жағдайда ғылым мен білім саласында экологиялық жауапкершілік пен тұрақты даму идеясын жүзеге асыру ерекше маңызға ие.

Осы бағыттағы жаңа көзқарастардың бірі – **жасыл химия** ұғымы. Жасыл химия тек экологиялық қауіпсіз реакциялар мен технологияларды қарастырмайды, ол сонымен қатар болашақ мамандар мен оқушылардың табиғатты қорғау мәдениетін қалыптастыруға бағытталған. Сондықтан бұл идеяны мектеп бағдарламасына енгізу – экологиялық білім мен тәрбиенің сапасын арттырудың тиімді жолы болып табылады.

Жасыл химия ұғымының мәні.

Жасыл химия – қоршаған ортаға зиян келтірмейтін, ресурстарды үнемдейтін және қалдықсыз технологияларды дамытуды көздейтін ғылыми бағыт. Бұл ұғым 1990-жылдары АҚШ-та химик Пол Э. Энастас пен Джон Уорнердің еңбектерінде алғаш рет ғылыми негізде ұсынылған.

Жасыл химияның басты мақсаты – химиялық процестердің экологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ету, яғни улы заттардың түзілуін азайту, энергия шығынын төмендету және қалдықтарды қайта өңдеу.

Оның негізгі қағидаларының бірі:
– химиялық реакция кезінде қауіпті реагенттерді қауіпсіз баламалармен алмастыру;

- қалдықсыз немесе аз қалдықты технологияларды қолдану;
- энергияны үнемдеу;
- қайта жаңғыртылатын шикізаттарды пайдалану;
- өнімнің биологиялық ыдырауын қамтамасыз ету.

Жасыл химияның принциптері.

Пол Энастас ұсынған жасыл химияның 12 негізгі принципі бар. Олардың кейбіреулеріне тоқтала кетсек:

1. **Болдырмау қағидасы.** Ластанудың алдын алу – оны кейін жоюдан гөрі тиімді.
2. **Қалдықсыз синтез.** Реакциялар нәтижесінде қалдықтардың минималды мөлшерде түзілуі қажет.
3. **Қауіпсіз реагенттер мен еріткіштер.** Химиялық заттардың уыттылығын азайту.
4. **Энергия тиімділігі.** Реакциялар мүмкіндігінше қалыпты қысым мен температурада жүруі тиіс.
5. **Қайта өңделетін шикізат.** Мұнай өнімдерінің орнына биологиялық көздерден алынған шикізатты қолдану.
6. **Биологиялық ыдырағыш өнімдер.** Табиғи ортада тез ыдырайтын өнімдерді өндіру.

Бұл қағидалар тек өндіріс саласында ғана емес, сонымен қатар білім беру үдерісінде де оқушылардың экологиялық санасын қалыптастыруға негіз бола алады.

Жасыл химияның маңызы.

Жасыл химияның негізгі артықшылығы – ол ғылым мен табиғатты үйлестіру арқылы қоғамның тұрақты дамуына жол ашады. Бұл бағыт қоршаған ортаны қорғаумен қатар, жаңа экологиялық технологияларды дамытуға мүмкіндік береді.

Сонымен бірге жасыл химия адам денсаулығын сақтау, ресурстарды тиімді пайдалану және экологиялық қауіпсіз мәдениетті қалыптастыру тұрғысынан да ерекше мәнге ие.

Мысалы, ауыл шаруашылығында экологиялық таза тыңайтқыштар мен пестицидтерді қолдану, тұрмыста биологиялық ыдырайтын пластиктер мен жуғыш заттарды шығару – жасыл химияның нақты нәтижелері болып табылады.

Жасыл химияны мектеп бағдарламасына енгізудің қажеттілігі.

Мектеп – экологиялық мәдениеттің негізі қаланатын алғашқы орта. Оқушылардың химия пәніне деген қызығушылығын арттыра отырып, олардың табиғатқа жауапкершілікпен қарау қабілетін дамыту – білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі.

Жасыл химия элементтерін мектеп бағдарламасына енгізу арқылы оқушыларға экологиялық тұрғыдан ойлау қабілетін дарытуға болады. Бұл бағыт келесі нәтижелерге жеткізеді:

- химияның өмірмен байланысын арттыру;
- оқушылардың зерттеушілік және практикалық дағдыларын дамыту;
- экологиялық жауапкершілік сезімін қалыптастыру;
- ғылыми жаңашылдыққа ұмтылысын арттыру.

Мысалы, зертханалық жұмыстарда улы реагенттерді бейтарап заттармен алмастыру, қалдықсыз тәжірибелер жасау немесе экологиялық таза материалдар пайдалану – оқушыларға жасыл химия қағидаларын іс жүзінде түсінуге мүмкіндік береді.

Оқыту әдістері мен тәсілдері.

Жасыл химияны оқытуда дәстүрлі тәсілдермен қатар инновациялық әдістерді қолдану маңызды. Олардың қатарында:

1. **Жобалық оқыту.** Оқушылар экологиялық тақырыптарға қатысты зерттеу жобаларын орындайды (мысалы, тұрмыстық қалдықтарды қайта өңдеу немесе экологиялық тұрғыдан таза өнім жасау).

2. **Интерактивті тәжірибелер.** Виртуалды зертханалар мен цифрлық модельдеу арқылы қауіпті реакцияларды қауіпсіз ортада көрсетуге болады.

3. **Пәнаралық байланыс.** Химия пәнін биология, экология және география пәндерімен байланыстыра оқыту оқушылардың тұтас экологиялық түсінігін қалыптастырады.

4. **Топтық жұмыс және пікірталас.** «Жасыл технологиялар», «Қалдықсыз өндіріс» сияқты тақырыптарда оқушылардың пікір алмасуын ұйымдастыру олардың экологиялық ойлау қабілетін дамытады.

Қазақстандағы жасыл химияның дамуы.

Қазақстанда жасыл химия идеяларын дамыту мен экологиялық білімді жетілдіру бағытында бірқатар іс-шаралар жүзеге асырылуда. Жоғары оқу орындарында экологиялық химия және тұрақты даму пәндері енгізіліп, ғылыми зерттеулер жүргізілуде.

Мектеп деңгейінде экологиялық апталықтар, ғылыми жобалар байқаулары, экоклубтар ұйымдастыру арқылы оқушыларды жасыл технологияларға баулу дәстүрге айнауда.

Сонымен қатар еліміздің «Жасыл экономикаға көшу тұжырымдамасы» да білім беру жүйесінде экологиялық мәдениетті арттыруды басты бағыт ретінде белгілейді.

Қорытынды.

Жасыл химия – ғылымның жаңа бағыты ғана емес, адам мен табиғат арасындағы үйлесімділікті сақтаудың басты тетігі. Мектеп бағдарламасына жасыл химия идеяларын енгізу оқушылардың ғылыми көзқарасын кеңейтіп, олардың бойында экологиялық жауапкершілік пен табиғатты қорғау мәдениетін қалыптастырады.

Болашақта жасыл технологияларды меңгерген жас ұрпақ – елдің тұрақты дамуы мен экологиялық қауіпсіздігінің кепілі болмақ. Сондықтан әрбір білім беру мекемесінде жасыл химия принциптерін жүйелі түрде енгізу уақыт талабы болып отыр.

Әдебиеттер

1. Энастас П., Уорнер Д. Зеленая химия: теория и практика. – Москва: БИНОМ, 2019.
2. Тұяқбаев Б. Экологиялық химия негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Бөрібаев Б. Қазіргі химия және экология. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
4. UNESCO. Green Chemistry for Sustainable Development. – Paris, 2021.
5. Тәжібаев А. Мектеп химиясын оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2018.
6. Бекенова Л. Экологиялық білім мен тәрбие негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2022.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ФЛИППЕД-КЛАСС МОДЕЛІН ҚОЛДАНУ

Әшімбек Шнаркул Тынысбекқызы

Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
Хамза атындағы №2 жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қазіргі білім беру жүйесіндегі инновациялық технологиялардың бірі — флипмед-класс (аударылған сынып) моделін қазақ әдебиеті пәні сабақтарында тиімді қолдану жолдары қарастырылады. Мақаланың мақсаты — оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, шығармашылық қабілеттерін дамыту және әдебиет сабақтарының тиімділігін арттыру үшін флипмед-класс моделінің әдіснамалық негіздерін айқындау. Автор флипмед-класс моделінің теориялық негіздерін, оны әдебиет сабақтарында қолданудың ерекшеліктерін, артықшылықтары мен қиындықтарын талдай отырып, практикалық ұсыныстар береді.

Резюме

В статье рассматривается применение модели «перевернутый класс» на уроках казахской литературы. Цель исследования — определить методологические основы эффективного использования данной модели для повышения познавательной активности и творческого потенциала учащихся. Автор анализирует теоретические основы модели, особенности ее внедрения на уроках литературы, преимущества и возможные трудности, а также предлагает практические рекомендации.

Summary

This article explores the implementation of the flipped classroom model in Kazakh literature lessons. The purpose is to define the methodological foundations for effectively applying this model to enhance students' cognitive activity and creative potential. The paper analyzes the theoretical principles of the flipped classroom, its application features in literature teaching, its benefits and challenges, and provides practical recommendations.

Кіріспе.

Қазіргі таңда әлемдік білім беру жүйесінде оқыту процесін жаңғырту, оқушылардың өздігінен білім алу қабілетін арттыру, ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану өзекті мәселелердің бірі болып отыр. Қазақстанда да білім беру мазмұны жаңартылып, оқушы тұлғасын дамытуға бағытталған жаңа педагогикалық тәсілдер енгізілуде. Солардың бірі — флипмед-класс (аударылған сынып) моделі. Бұл тәсіл дәстүрлі оқыту жүйесінен ерекшеленіп, сабақ құрылымын түбегейлі өзгертеді: теориялық материал үйде игеріледі, ал сыныпта практикалық, шығармашылық, талдау және зерттеу жұмыстары орындалады.

Флипмед-класс технологиясы 2007 жылы американдық мұғалімдер Джонатан Бергман мен Аарон Самс тәжірибесінен бастау алған. Олар сабақ түсіндірмесін бейне форматта жазып, оқушыларға алдын ала көруге мүмкіндік беріп, сабақта сол материалды талдауға уақыт бөлген. Бұл тәсіл оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін және өз бетімен білім алу дағдысын дамытты.

Қазақ әдебиеті пәні — оқушының рухани-адамгершілік дүниетанымын қалыптастыратын, ұлттық мәдениет пен дәстүрді танытатын негізгі пәндердің бірі. Сондықтан флипмед-класс моделін осы пәнде қолдану оқушылардың әдеби шығармаларды тереңірек түсінуіне, авторлық идеяны талдауға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ерекше мүмкіндік береді.

Флипмед-класс моделінің теориялық негіздері.

Флипмед-класс — оқыту процесін аударылған тәртіппен ұйымдастыруға негізделген инновациялық модель. Оның басты ерекшелігі — теориялық білімді үй жағдайында меңгеру, ал сыныпта білімді қолдануға, бекітуге, талдауға, шығармашылық жұмыстар орындауға көңіл бөлу.

Бұл модельдің негізгі қағидаттары:

1. **Оқушының белсенді субъект рөлі.** Флипмед-класста мұғалім — бағыттаушы, ал оқушы — зерттеуші.

2. **Дербес оқу және өзін-өзі реттеу.** Әр оқушы материалды өз қарқынымен игеріп, қажет болғанда бейнені қайта көру мүмкіндігіне ие.
3. **Интерактивті орта құру.** Сыныптағы жұмыс пікірталас, топтық зерттеу және шығармашылық талдауға негізделеді.
4. **Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді пайдалану.** Мұғалімдер бейнесабақтар, подкасттар, интерактивті платформалар мен цифрлық құралдарды пайдаланады.

Флипмед-класс моделін қолдану конструктивизм теориясымен тығыз байланысты. Бұл теорияға сәйкес білім дайын күйінде берілмейді, ол оқушының өз іс-әрекеті арқылы құрастырылады. Осы тұрғыдан алғанда, әдебиет сабағында флипмед-класс оқушылардың шығарманы өздігінен талдауына, интерпретация жасауына мүмкіндік береді.

Қазақ әдебиеті сабақтарында флипмед-класс моделін қолданудың ерекшеліктері.

Қазақ әдебиеті пәнінде флипмед-класс моделін қолдану сабақтың мазмұнын, құрылымын және әдістерін жаңаша ұйымдастыруды талап етеді.

1. Сабақтың құрылымы.

- Үй тапсырмасы ретінде мұғалім әдеби шығарма немесе жазушы туралы бейнесабақ, презентация, мәтіндік материал ұсынады.
- Оқушылар үйде материалмен танысып, сұрақтар мен ой-пікірлерін дайындайды.
- Сыныпта әдеби талдау, пікірталас, рөлдік ойын, шығармашылық жоба түрінде жұмыс жүргізіледі.

2. Мұғалімнің рөлі.
Мұғалім ақпарат жеткізушіден кеңесші, модератор рөліне ауысады. Ол оқушыларды бағыттап, сұрақ қою арқылы сыни ойлауға жетелейді.

3. Оқушылардың рөлі.
Оқушылар сабаққа дайындалып келеді, пікір білдіреді, әдеби кейіпкерлердің мінез-құлқын талдайды, өз көзқарасын дәлелдеуге тырысады. Бұл – тұлғалық дамуға, шығармашылық еркіндікке жол ашады.

Флипмед-класс моделінің артықшылықтары.

Флипмед-класс моделін қазақ әдебиеті сабақтарында қолдану бірқатар педагогикалық және психологиялық артықшылықтарға ие:

1. **Уақытты тиімді пайдалану.** Теорияны үйде меңгеру арқылы сабақ уақыты шығармашылық жұмысқа арналады.
2. **Дербес оқуға мүмкіндік.** Әр оқушы бейнематериалды өз қарқынымен қарап, түсінбеген тұстарын қайта қарауға мүмкіндік алады.
3. **Сыни және аналитикалық ойлауды дамыту.** Сыныпта пікірталас жүргізу, дәлел келтіру арқылы оқушылар талдау дағдыларын жетілдіреді.
4. **Шығармашылық қабілетті арттыру.** Әдебиет сабағында бұл тәсіл оқушылардың эссе жазу, сахналық көрініс қою, постер жасау сияқты қабілеттерін дамытуға бағытталады.
5. **Оқу мотивациясының артуы.** Заманауи цифрлық құралдарды пайдалану арқылы әдебиетке қызығушылық оянады.

Қиындықтар мен шектеулер.

Флипмед-класс моделін қолдану барысында белгілі бір қиындықтар да туындайды:

1. **Техникалық мүмкіндіктердің шектеулігі.** Барлық оқушыда интернетке қолжетімділік немесе компьютер бола бермейді.
2. **Мұғалімнің цифрлық құзыреттілігі.** Бейнематериал әзірлеу, платформаларды пайдалану тәжірибесі жеткіліксіз болуы мүмкін.
3. **Оқушылардың өз бетімен оқу дағдысының әлсіздігі.** Кейбір оқушылар үй тапсырмасын орындамай келсе, сабақ тиімділігі төмендейді.

4. **Бағалау жүйесін бейімдеу қажеттілігі.** Бұл модельде оқушының тек білімін емес, оның белсенділігін, зерттеу әрекетін де бағалау керек.

Аталған қиындықтарды шешу үшін мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсету, оқушыларды цифрлық сауаттылыққа үйрету және ата-аналармен тығыз байланыс орнату маңызды.

Практикалық қолдану үлгісі.

Мысалы, 10-сыныптағы «Абайдың қара сөздері» тақырыбын флипед-класс моделімен өткізуге болады.

1. **Үйде дайындық кезеңі:**

Мұғалім Абайдың өмірі мен шығармашылығы туралы қысқа бейнесабак жібереді. Сонымен қатар, 7-қара сөздің мәтінін оқуды және «Абайдың адам мен мінез туралы ойлары» деген сұрақтарға жауап дайындауды тапсырады.

2. **Сыныптағы жұмыс кезеңі:**

- Оқушылар топтарға бөлініп, қара сөздердің негізгі идеясын талқылайды.
- Әр топ өз тұжырымын плакатқа немесе презентацияға түсіріп, қорғайды.
- Мұғалім талқылауды модерациялап, қорытынды жасайды.

3. **Шығармашылық кезең:**

Оқушылар «Егер Абай бүгін өмір сүрсе...» тақырыбында эссе жазады немесе қысқаметражды бейнеролик түсіреді.

Бұл тәсіл оқушыларды ойлануға, өз пікірін дәлелдеуге, әдебиетті өмірмен байланыстыруға баулиды.

Мұғалімге арналған әдістемелік ұсыныстар.

1. **Бейнематериалдарды қысқа әрі мазмұнды етіп дайындау.** 8–10 минуттан аспағаны жөн.

2. **Интерактивті элементтер қосу.** Видеосабак соңында сұрақтар немесе шағын тапсырмалар берілсе, оқушының қызығушылығы артады.

3. **Қолданылатын платформалар.** Google Classroom, YouTube, Kahoot, Padlet сияқты платформаларды тиімді пайдалану.

4. **Кері байланыс орнату.** Сабак соңында оқушылардан рефлексия алу, сауалнама жүргізу арқылы сабак тиімділігін анықтау.

5. **Деңгейлік тапсырмалар ұсыну.** Әр оқушының қабілетіне қарай тапсырмаларды саралап беру.

Қорытынды.

Қазақ әдебиеті сабақтарында флипед-класс моделін қолдану – білім беруді жаңғыртудың тиімді бағыты. Бұл тәсіл оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, әдеби шығарманы терең түсінуге, ұлттық рухани құндылықтарды бойына сіңіруге мүмкіндік береді. Оқушы өз бетімен ізденіп, талдайды, пікір білдіреді, яғни тұлғалық және шығармашылық тұрғыда дамиды.

Флипед-класс моделі – дәстүрлі сабак үлгісін жаңа мазмұнмен байытатын, заманауи педагогика талабына сай келетін әдістемелік құрал. Сондықтан қазақ әдебиеті пәні мұғалімдері осы модельді өз тәжірибесіне енгізу арқылы сабак сапасын жаңа деңгейге көтере алады.

Әдебиеттер.

1. Bergmann, J., & Sams, A. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. Washington: ISTE, 2012.
2. Bishop, J. L., & Verleger, M. A. The Flipped Classroom: A Survey of the Research. ASEE National Conference Proceedings, 2013.
3. Әбдіғалиқызы Г. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі. Алматы: Мектеп, 2019.
4. Жұмабекова Г. Инновациялық педагогикалық технологиялар. Астана: Фолиант, 2020.
5. Оразақынова Н. Сатылай кешенді талдау технологиясы. Алматы: Атамұра, 2018.

6. Хан Н., Тұрғанбаева Б. Қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінде жаңа технологияларды қолдану жолдары. – Алматы, 2021.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Жаркынбекова Гүлшат Алмасовна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, С.Сейфуллин атындағы ЖББМ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Мақалада қазақ әдебиеті пәнінде көркем мәтінді талдау мәдениетін қалыптастырудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Автор көркем мәтінмен жұмыс жасаудың педагогикалық негіздерін, әдіс-тәсілдерін, оқушының қабылдау қабілетін дамыту жолдарын және әдеби талдаудың мәдени-коммуникативтік маңызын айқындайды. Мақалада көркем мәтінді түсіну мен талдаудың оқушылардың эстетикалық талғамын, сыни ойлауын және рухани дамуын қалыптастырудағы рөлі сипатталады.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические основы формирования культуры анализа художественного текста на уроках казахской литературы. Автор раскрывает педагогические принципы работы с текстом, методы и приёмы развития восприятия учащихся, а также значение литературного анализа в формировании эстетического вкуса и критического мышления школьников.

Summary

The article examines theoretical and practical foundations of developing the culture of literary text analysis in Kazakh literature lessons. The author discusses pedagogical principles, teaching methods, and techniques for enhancing students' perception and interpretive skills. The importance of literary analysis in shaping students' aesthetic taste, critical thinking, and spiritual development is highlighted.

Кіріспе.

Қазақ әдебиеті – ұлттық руханияттың алтын дінгегі. Әдебиетті оқытудағы басты мақсат – оқушылардың көркем шығарманы түсініп, оның идеялық, көркемдік, эстетикалық табиғатын терең қабылдай білуіне мүмкіндік жасау. Осы тұрғыдан алғанда, **көркем мәтінді талдау мәдениеті** – әдеби білімнің өзегі және тұлғаның рухани дамуының негізгі шарты.

Көркем мәтінді талдау – бұл шығарманы мазмұндық, көркемдік және философиялық тұрғыдан тану үдерісі. Ол оқушыны тек оқиға мазмұнын қайталаудан гөрі, шығарманың идеялық тереңдігін, жазушының көркемдік әлемін ұғынуға жетелейді.

Бүгінгі мектеп тәжірибесінде әдебиетті оқытудағы басты қиындықтардың бірі – көркем мәтінді үстірт қабылдау. Оқушылардың көбісі мәтіннің ішкі мағынасына үңілмей, тек сыртқы оқиғалық желісін айтып берумен шектеледі. Бұл әдеби талдау мәдениетінің жеткілікті қалыптаспағанын көрсетеді. Сондықтан қазіргі педагогикалық тәжірибеде көркем мәтінді талдаудың ғылыми-әдістемелік негізін күшейту маңызды.

1. Көркем мәтін талдауының теориялық негіздері.

Көркем мәтін – көркем бейнелер мен тілдік құралдардың, идея мен эмоцияның біртұтас эстетикалық жүйесі. Мәтінді талдау барысында оқушы шығарманың тілдік құрылымын, образдар жүйесін, сюжеттік дамуын, идеялық мазмұнын түсінеді.

Көркем мәтінді талдауға қатысты әдебиеттану мен педагогика ғылымында әртүрлі көзқарастар қалыптасқан. Лингвистикалық бағыт мәтін құрылымын, стильдік ерекшелігін зерттейді, ал психологиялық-педагогикалық бағыт оқушының қабылдау үдерісін басты назарда ұстайды.

Әдеби талдаудың негізгі принциптері мыналар:

1. **Кешенділік принципі** – мәтінді идеялық, тілдік, көркемдік тұрғыдан біртұтас қарастыру.

2. **Дербес қабылдау принципі** – оқушының жеке түсінігі мен эмоциялық әсерін ескеру.

3. **Шығармашылық белсенділік принципі** – оқушының өздігінен ой қорытуына жағдай жасау.

4. **Диалогтық талдау принципі** – мұғалім мен оқушының тең дәрежелі пікір алмасуы.

Бұл принциптер әдебиетті тұлғаға бағытталған оқытудың басты әдіснамалық негізін құрайды.

2. Көркем мәтінді талдау мәдениеті ұғымының мәні.

Талдау мәдениеті – бұл шығарманы түсінудің, ой елегінен өткізудің, көркем әлемге эстетикалық тұрғыдан баға берудің қалыптасқан жүйесі.

Мәдени талдау оқушыдан келесі қабілеттерді талап етеді:

- мәтінді мәнерлеп оқу және мазмұнын дәл түсіну;
- көркемдік детальды байқай білу;
- авторлық идеяны қабылдау және бағалау;
- кейіпкерлердің іс-әрекетіне этикалық, эстетикалық тұрғыдан баға беру;
- өз көзқарасын дәлелдей алу.

Яғни көркем мәтінді талдау мәдениеті – әдебиетті оқудың нәтижесінде дамитын **рухани-интеллектуалдық қабілеттер жүйесі**. Ол оқушыны ойлануға, салыстыруға, талдауға және шығармашылық тұрғыдан пайымдауға баулиды.

3. Қазақ әдебиеті сабағында көркем мәтінді талдаудың педагогикалық маңызы.

Әдеби шығарманы терең талдау оқушының ұлттық дүниетанымын қалыптастыруға, рухани байытуға ықпал етеді. Себебі көркем мәтін – тек тілдік материал емес, ол адам болмысының көркем бейнесі.

Мысалы, Абайдың «Қара сөздерін» талдау арқылы оқушы адамгершілік пен имандылық, әділет пен білім туралы терең ойларға бойлайды. Мұхтар Әуезовтің «Абай жолы» романын талдау арқылы ұлттық мінез, қазақ қоғамының тарихи болмысы туралы таным кеңейеді.

Осы тұрғыда көркем мәтінді талдау тек әдеби білім берудің емес, **рухани тәрбие берудің де тиімді құралы** болып табылады.

4. Мәтінді талдаудың негізгі әдіс-тәсілдері.

Мектеп тәжірибесінде көркем мәтінді талдаудың түрлі әдістері бар. Әдістің тиімділігі оның оқушының жас ерекшелігі мен қабылдау деңгейіне сай болуында.

4.1. Дәстүрлі талдау әдісі.

Бұл әдісте мұғалім шығарманың мазмұнын түсіндіреді, композициясын, кейіпкерлер жүйесін талдайды. Артықшылығы – жүйелілік пен логикалық бірізділікте.

4.2. Проблемалық талдау әдісі.

Мұғалім мәтін бойынша проблемалық сұрақтар қойып, оқушыны ойлануға жетелейді. Мысалы:

- «Абайдың “Қара сөздеріндегі” басты идея не?»
 - «Қараш-қараш оқиғасында басты кейіпкердің моральдық таңдауы нені білдіреді?»
- Бұл әдіс оқушының сыни ойлау қабілетін дамытады.

4.3. Диалогтік талдау әдісі.

Оқушы мен мұғалім, оқушылар арасындағы пікірталасқа негізделеді. Бұл әдісте мәтінді түсіндіру емес, **пікір алмасу арқылы мәнін ашу** маңызды.

4.4. Компаративтік (салыстырмалы) талдау әдісі.

Әдеби шығарманы басқа авторлардың еңбектерімен салыстыра отырып талдау – оқушының таным көкжиегін кеңейтеді. Мысалы, Абай мен Пушкин, Мұқағали мен Лермонтов шығармаларындағы ортақ идеяларды салыстыру.

4.5. Шығармашылық талдау әдісі.

Оқушы мәтінге өз көзқарасын эссе, сурет, драма немесе өлең түрінде білдіреді. Бұл әдіс жеке шығармашылық белсенділікті дамытады.

5. Көркем мәтінді талдау кезеңдері.

Көркем мәтінмен жұмыс жүйелі түрде үш негізгі кезеңде жүргізіледі:

1. Мәтінге дейінгі кезең.
Оқушыларды тақырыппен, автор өмірбаянымен таныстыру, болжам жасау, қызығушылық тудыру.
2. Мәтінді оқу және түсіну кезеңі.
Мәтінді мәнерлеп оқу, негізгі идеяны анықтау, сөздік талдау жүргізу, кейіпкерлерді талдау.
3. Мәтіннен кейінгі кезең.
Қорытынды пікір айту, шығармашылық тапсырма орындау, эссе немесе пікірталас өткізу.

Әр кезеңде оқушылардың талдау мәдениетін дамытатын сұрақтар мен тапсырмалар жүйесі маңызды рөл атқарады.

6. Көркем мәтінді талдауда тіл мәдениетінің рөлі.

Мәтінді талдау барысында тіл мәдениетіне ерекше көңіл бөлінуі тиіс. Әдебиет сабағында сөз байлығы, көркемдік тәсілдер, метафора, эпитет, теңеу сияқты көркемдік құралдарды анықтау арқылы оқушылардың тілдік сезімі жетіледі.

Мысалы, Мұқағали Мақатаевтың «Үш бақытым» өлеңін талдағанда, ақын қолданған метафоралар арқылы туған жерге, тілге, ұлтқа деген сүйіспеншіліктің көркем өрнегін ашуға болады.

7. Оқушының қабылдау психологиясы және талдау мәдениеті.

Көркем шығарманы қабылдау – күрделі психологиялық үдеріс. Әр оқушы мәтінді өзінің өмірлік тәжірибесіне, эмоционалдық деңгейіне, дүниетанымына сүйеніп түсінеді. Мұғалімнің міндеті – сол даралықты сақтау және дамыту.

Оқушы мәтінді сезіммен қабылдағанда ғана көркем талдау нәтижелі болады. Сондықтан сабақта эмоциялық фон, эстетикалық әсер, қызығушылық пен диалогтық орта маңызды.

8. Көркем мәтін талдау мәдениетін қалыптастырудағы мұғалімнің рөлі.

Мұғалім – әдебиеттің рухани тәрбиешісі. Оның кәсіби шеберлігі мен тіл мәдениеті оқушылардың көркем мәтінге деген көзқарасына тікелей әсер етеді. Мұғалім әр сабақта оқушыларды ойландыруға, сұрақ қоюға, талдауға және өз пікірін дәлелдеуге баулуы керек.

Әдебиетті оқытудың нәтижелі болуы үшін мұғалімде үш қабілет маңызды:

1. Көркем мәтінді эстетикалық тұрғыда қабылдау қабілеті;
2. Оқушылармен диалог орната білу мәдениеті;
3. Әдебиетке деген сүйіспеншілікті жұқтыра білу шеберлігі.

9. Қазіргі замандағы көркем мәтінді талдау технологиялары.

Білім беру процесінде жаңа ақпараттық технологиялар көркем мәтінді талдауды жаңаша ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Мысалы:

- Интерактивті тақта арқылы көркемдік деталь талдау;
- Google Classroom платформасында онлайн пікірталас ұйымдастыру;
- Padlet немесе Kahoot арқылы шығарманы тестілік және пікірлік талдау.

Мұндай тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттырып, мәтінмен жұмыс істеудің мәдени дағдысын қалыптастырады.

10. Практикалық ұсыныстар.

1. Әр сабақта «мәтіннің жүрегін табу» әдісін қолдану – басты идеяны анықтау.
2. Оқушыларға кейіпкер атынан күнделік немесе хат жазу тапсырмасын беру.
3. Талданған шығармадан үзінді таңдап, оған иллюстрация жасау.
4. «Бір сөйлеммен мазмұнда» немесе «5 сөйлемдік эссе» әдістері арқылы қысқа және дәл ой айту дағдысын дамыту.
5. «Автор – оқырман – қоғам» үштағаны бойынша әдеби идеяны өмірмен байланыстыру.

11. Қорытынды.

Қазақ әдебиеті сабағында көркем мәтінді талдау мәдениетін қалыптастыру – оқушылардың рухани дүниесін байытудың, ұлттық ойлау мен эстетикалық талғамын дамытудың негізгі жолы. Көркем мәтінді терең түсіну арқылы оқушы адам табиғатын, қоғам болмысын, ұлттық мінезді таниды.

Әдебиетті тек пән ретінде емес, **адамды адам ететін рухани құрал** ретінде оқыту қажет. Сондықтан мұғалім әр сабақты оқушының ойлау, сезіну және сөйлеу мәдениетін дамытуға бағыттауы тиіс. Көркем мәтінді талдау мәдениеті – ұлт руханиятының жалғастығын қамтамасыз ететін мәдени құндылық.

Әдебиеттер.

1. Әдебиет теориясы. Алматы: Қазақ университеті, 2010.
2. Айтбаева А. Әдебиетті оқыту әдістемесі. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2018.
3. Қоңыратбаева Т. Көркем мәтінді талдау мәселелері. Алматы: Білім, 2012.
4. Қирабаев С. Әдебиет және өмір. Алматы: Жазушы, 1996.
5. Жұмалиев Қ. Әдебиет теориясы. Алматы: Мектеп, 2008.
6. Тұрғанбаева Б. Шығармашылық тұлға қалыптастыру. Алматы: Дарын, 2007.
7. Әуезов М. Әдебиет тарихы. Алматы: Ана тілі, 1991.
8. Қалиева А. Мектепте әдебиет сабағын тиімді өткізу жолдары. Педагогика журналы, №2, 2021.
9. Rosenblatt L. The Reader, the Text, the Poem. Carbondale: Southern Illinois University Press, 1978.
10. Vygotsky L. Thought and Language. Cambridge: MIT Press, 1986.

ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА STEM ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Кайрамбекова Актана Атымтаевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, А.Байтұрсынов атындағы №83 ЖББМ география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности внедрения STEM-элементов в процесс преподавания географии в школе. Раскрываются возможности интеграции науки, технологии, инженерии и математики при изучении географических понятий. Анализируются преимущества STEM-подхода в развитии критического мышления, исследовательских умений и практических навыков учащихся. Приводятся примеры проектных и практико-ориентированных заданий, направленных на повышение познавательной активности школьников.

Summary

The article discusses the features of implementing STEM elements in geography lessons at school. It highlights the integration of science, technology, engineering, and mathematics in studying geographic concepts. The advantages of the STEM approach in developing students' critical thinking, research abilities, and

practical skills are analyzed. Examples of project-based and practice-oriented tasks aimed at enhancing students' cognitive activity are provided.

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру жүйесі әлемдік деңгейдегі инновациялық үрдістермен тығыз байланысты. Солардың бірі – STEM-білім беру бағыты. STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) – жаратылыстану, технология, инженерия және математика пәндерін интеграциялау арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталған әдістемелік жүйе.

География пәні табиғат құбылыстарын, адам мен қоршаған ортаның өзара байланысын түсіндіретін кешенді ғылым болғандықтан, STEM тәсілін енгізуге өте қолайлы пәндердің бірі болып табылады. География сабағында STEM элементтерін пайдалану оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамытып, олардың алған білімін өмірмен байланыстыруына мүмкіндік береді.

STEM-білім берудің мәні мен мақсаты.

STEM-білім берудің басты мақсаты – оқушыларды ғылыми ойлауға, практикалық мәселелерді шешуге, зерттеу және жобалау жұмыстарын орындауға бейімдеу. Бұл бағытта оқушы тек дайын білімді қабылдаушы емес, ол – жаңа білімді ізденіс пен тәжірибе арқылы өз бетімен меңгеретін тұлға.

STEM	әдісі	оқушылардың:
– шығармашылық және сыни тұрғыдан ойлау		қабілетін;
– топпен жұмыс істеу және коммуникация		дағдыларын;
– заманауи технологияларды қолдану		мәдениетін;
– логикалық және аналитикалық ойлау қабілетін дамытады.		

География пәнінде STEM қағидаларын қолдану арқылы оқушылар табиғи және әлеуметтік-экономикалық құбылыстардың ғылыми негізін түсінеді, географиялық процестердің себеп-салдарлық байланыстарын зерттейді.

География пәнінде STEM элементтерін қолданудың өзектілігі.

География сабақтарында STEM технологияларын қолдану – пән мазмұнын өмірлік жағдаяттармен ұштастырудың тиімді жолы. Бұл тәсіл оқушыларды ғылыми зерттеу мәдениетіне баулиды және экологиялық, экономикалық, әлеуметтік мәселелерді шешуге ғылыми тұрғыдан қарауға үйретеді.

Мысалы, «Климаттың өзгеруі», «Жер ресурстарының сарқылуы», «Қалалық урбанизация» сияқты тақырыптарды STEM элементтерімен оқыту кезінде оқушылар нақты деректермен жұмыс істеп, тәжірибелер мен зерттеу жобаларын орындай алады.

Географияның ерекшелігі – оның пәнаралық сипаты. Мұнда физика, биология, математика, информатика және инженерия элементтері табиғи түрде бірігеді. Осылайша, STEM тәсілі географиялық білімді терең әрі жан-жақты меңгеруге мүмкіндік береді.

География сабағында STEM элементтерін қолданудың формалары.

STEM технологиясын география сабақтарына енгізудің бірнеше тиімді формалары бар:

1. Жобалық оқыту.

Оқушыларға нақты географиялық мәселе беріледі, оны шешу үшін олар зерттеу жүргізіп, тәжірибелік модель жасайды. Мысалы, «Жергілікті жердің экологиялық жағдайын бағалау», «Қалдықсыз ауыл шаруашылығын дамыту», «Қаланың көлік жүйесін жетілдіру» сияқты жобалар.

2. Интерактивті картография.

Цифрлық карталар мен геоақпараттық жүйелерді (GIS) пайдалану арқылы оқушылар деректерді талдай алады. Бұл олардың кеңістіктік ойлауын дамытады.

3. Модельдеу және эксперименттер.

Мысалы, өзеннің эрозиялық қызметін көрсету үшін құм мен су арқылы шағын физикалық модель жасау немесе климаттық аймақтарды тәжірибе жүзінде бейнелеу.

4. Робототехника

элементтері.

Кейбір сабақтарда Arduino немесе Lego конструкторларын қолданып, табиғи құбылыстарды модельдеу (мысалы, жел турбинасы, су айналымы жүйесі) арқылы инженерлік ойлауды дамытуға болады.

STEM арқылы оқушылардың құзыреттерін қалыптастыру.

География сабақтарында STEM тәсілін қолдану оқушылардың келесі негізгі құзыреттерін қалыптастырады:

- **Зерттеушілік құзырет.** Оқушы деректер жинап, гипотеза ұсынып, қорытынды жасайды.
- **Технологиялық құзырет.** Геоақпараттық жүйелер, 3D модельдеу, сандық өлшеу құралдарын қолдануды меңгереді.
- **Коммуникативтік құзырет.** Топта жұмыс істеу, өз ойын дәлелді жеткізу, презентация жасау дағдылары артады.
- **Экологиялық құзырет.** Табиғатты қорғау, ресурстарды ұтымды пайдалану мәдениеті қалыптасады.

Мұндай дағдылар оқушының XXI ғасыр талабына сай тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді.

Сабақ үлгілері мен практикалық мысалдар.1. **Тақырыбы:** «Күн энергиясын пайдалану мүмкіндіктері».

- Мақсат: күн сәулесінің энергияға айналу механизмін түсіндіру.
- Тапсырма: оқушылар шағын күн панелін пайдаланып, энергия өндіру моделін құрастырады.
- Қолданылатын пәндер: физика (энергия түрлері), математика (есептеу), инженерия (құрастыру).

2. **Тақырыбы:** «Жер бедерін модельдеу».

- Мақсат: геоморфологиялық үдерістерді түсіндіру.
- Тапсырма: пластилин немесе құм арқылы рельеф үлгісін жасау, эрозия әсерін тәжірибе жүзінде көрсету.

3. **Тақырыбы:** «Қала экологиясы».

- Мақсат: урбанизация мен экологиялық проблемалар арасындағы байланысты анықтау.
- Тапсырма: оқушылар өз қаласының ауаның ластану деңгейін өлшеп, деректерді диаграмма түрінде ұсынады.

Осындай практикалық сабақтар оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, білімді өмірде қолдануға үйретеді.

География мұғалімінің рөлі.

STEM әдісін тиімді қолдану мұғалімнің кәсіби құзыреттілігіне тікелей байланысты. Мұғалім дәстүрлі сабақ жүргізуші емес, оқушыларды зерттеуге бағыттаушы, кеңесші және үйлестіруші рөлін атқарады.

Мұғалімге	қойылатын	басты	талаптар:
– заманауи	цифрлық	құралдарды	меңгеру;
– пәнаралық	байланысты	қамтамасыз	ету;
– жобалық және	зерттеу	жұмыстарын	ұйымдастыра білу;
- оқушылардың шығармашылығын ынталандыру.

Қиындықтар мен шешу жолдары.

География сабақтарында STEM элементтерін енгізу барысында келесі қиындықтар кездеседі:

- материалдық-техникалық базаның жеткіліксіздігі;
- мұғалімдердің STEM бойынша дайындық деңгейінің төмендігі;
- уақыт тапшылығы мен бағдарламалық шектеулер.

- Бұл мәселелерді шешу үшін:
- мектептерді цифрлық құралдармен жабдықтау;
 - мұғалімдерге арналған STEM курстарын ұйымдастыру;
 - элективті курстар мен факультативтер арқылы тәжірибе алмасу қажет.

Қорытынды.

География сабағында STEM элементтерін қолдану – білім беру сапасын арттырудың, оқушылардың зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытудың тиімді құралы. Бұл әдіс оқушыларды өмірде кездесетін экологиялық және әлеуметтік мәселелерді ғылыми тұрғыда шешуге бағыттайды.

STEM – болашақ мамандарды жаңа технологиялар дәуіріне даярлайтын инновациялық білім беру жүйесі. География пәнінде оны жүйелі қолдану – оқушылардың табиғат пен қоғам арасындағы байланысты ғылыми негізде түсінуіне, экологиялық және инженерлік ойлау мәдениетін қалыптастыруына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Тұрғынбаева Б. STEM білім беру технологиялары. – Алматы: Білім, 2021.
2. Әбдіғалиева А. География пәнін оқытудың инновациялық әдістері. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. Bybee R. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. – Arlington: NSTA Press, 2013.
4. Қалиев С. Жаңа формация мұғалімі: кәсіби құзыреттілік. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
5. Beers S. 21st Century Skills: Preparing Students for Their Future. – Washington, 2018.
6. Жұмабекова Г. География сабағында зерттеушілік оқытудың ерекшеліктері. – Алматы: Рауан, 2022.

МЕКТЕП ҰЖЫМЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТТЫ ЖАҚСARTУ ЖОЛДАРЫ

Камалов Бахыт Маликайдарович

Түркістан облысы, Сауран ауданы, А.Байтұрсынұлы атындағы ЖББМ
педагог-психологы

Түйін

Мақалада мектеп ұжымындағы психологиялық климаттың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Ұжымдағы өзара қарым-қатынас, эмоциялық тұрақтылық, кәсіби ынтымақтастық және басқару стилінің маңызы талданады. Психологиялық климаттың сапасы педагогтардың еңбек өнімділігіне, кәсіби мотивациясына және оқушылармен жұмыс тиімділігіне әсер ететіні көрсетіледі. Автор ұжымдағы климатты жақсартудың негізгі жолдарын – сенімді коммуникация, эмоционалдық қолдау, ұжымдық тренингтер, көшбасшылық мәдениетін дамыту және тұлғааралық жанжалдарды шешудің әдістерін ұсынады. Мақала мектептің жалпы дамуына психологиялық ахуалдың ықпалын сипаттайды және практикалық ұсыныстар береді.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты психологического климата в школьном коллективе. Анализируется значение межличностных отношений, эмоциональной устойчивости, сотрудничества и стиля руководства. Отмечается, что качество психологического климата влияет на продуктивность труда педагогов, их профессиональную мотивацию и эффективность взаимодействия с учащимися. Автор предлагает пути улучшения климата — развитие доверительной коммуникации, эмоциональной поддержки, проведение тренингов и формирование культуры лидерства. Представлены практические рекомендации по укреплению благоприятной атмосферы в школе.

Summary

The article explores theoretical and practical aspects of the psychological climate in school teams. It analyzes the importance of interpersonal relationships, emotional stability, cooperation, and leadership style. The quality of the psychological climate influences teachers' productivity, professional motivation, and interaction with students. The author proposes strategies for improvement such as fostering trust-based communication, emotional support, team training, and leadership culture development. Practical recommendations are provided for building a healthy and collaborative school environment.

Кіріспе.

Мектеп – тек білім беретін мекеме ғана емес, сонымен қатар күрделі әлеуметтік-психологиялық жүйе. Оның табысты дамуы мен педагогикалық үдерістің тиімділігі көбіне ұжым ішіндегі психологиялық ахуалға байланысты. Психологиялық климат – ұжым мүшелерінің көңіл-күйін, бір-біріне деген сенімін, өзара қолдау деңгейін сипаттайтын көрсеткіш. Ол мектептің рухани және мәдени өмірін айқындайды.

Қазіргі таңда білім беру жүйесі тұлғаға бағытталған, жаңашылдық пен шығармашылыққа негізделген тәсілге көшіп отыр. Мұндай жағдайда педагогикалық ұжым ішіндегі қарым-қатынас пен эмоционалдық жайлылық ерекше маңызға ие. Жағымсыз климат, өзара түсініспеушілік немесе қақтығыстар мұғалімдердің кәсіби күйзелісін күшейтіп, оқушылармен жұмыс сапасын төмендетуі мүмкін. Сондықтан мектеп басшылығы мен педагогикалық қауымның басты міндеттерінің бірі – психологиялық тұрғыдан жайлы, сенімді және ынтымақты орта қалыптастыру.

1. Психологиялық климат ұғымының теориялық негіздері.

Психологиялық климат ұжымның әлеуметтік-психологиялық өмірін бейнелейтін күрделі құбылыс. Ол адамдардың эмоционалдық жағдайы, қатынастар сипаты, өзара әрекеттесу мәдениеті арқылы көрінеді.

Ғылыми әдебиетте бұл ұғымды алғаш рет К. Левин енгізіп, оны топтың «психологиялық атмосферасы» деп сипаттады. Кейін Ф. Фидлер, Р. Лайкерт, А. Маслоу еңбектерінде ұйым ішіндегі эмоциялық көңіл-күй мен адамдар арасындағы өзара тәуелділіктің маңыздылығы дәлелденді.

Мектеп контексінде психологиялық климат төрт негізгі компоненттен тұрады:

1. **Эмоциялық компонент** – ұжым мүшелерінің көңіл-күйі мен бір-біріне деген қатынасы.
2. **Әлеуметтік компонент** – ұжымдық нормалар мен өзара әрекеттесу жүйесі.
3. **Басқарушылық компонент** – басшының қарым-қатынас стилі мен әділеттілігі.
4. **Мотивациялық компонент** – ортақ мақсаттар мен құндылықтардың болуы.

Бұл компоненттер өзара байланысты және бірінің өзгерісі екіншісіне әсер етеді. Мысалы, басқару стилі әділетсіз болса, мотивация төмендеп, эмоциялық ахуал нашарлайды.

2. Мектеп ұжымындағы психологиялық климаттың ерекшеліктері.

Педагогикалық ұжымның басты ерекшелігі – оның қызметі адаммен, яғни оқушымен және әріптестермен тікелей байланысты. Сондықтан мектеп ішіндегі қарым-қатынас жүйесі күрделі әрі көпқырлы.

Мектеп ұжымындағы психологиялық климатқа әсер ететін факторлар:

- әкімшілік-басқарушылық жүйенің сипаты;
- әріптестер арасындағы сенім және қолдау деңгейі;
- мұғалімнің кәсіби өзін-өзі бағалауы;
- оқушылармен және ата-аналармен қарым-қатынас сапасы;
- педагогикалық этика мен корпоративтік мәдениет.

Жағымды климат қалыптасқан ұжымда әр педагог өз пікірін еркін білдіреді, шығармашылық бастамасы қолдау табады. Мұндай ортада ұжым мүшелері өз жетістіктерімен бөлісіп, қиындықтарды бірігіп еңсереді. Ал егер ұжымда өзара сенім жоқ болса, онда бейресми топтар пайда болып, интрига, бәсекелестік, эмоционалдық шаршау күшейеді.

3. Басқару стилінің рөлі.

Басшының жеке тұлғалық қасиеттері мен басқару тәсілі ұжымдағы психологиялық климатқа тікелей әсер етеді. Зерттеулер көрсеткендей, мектеп директорларының демократиялық және серіктестік стилі педагогтардың кәсіби мотивациясын арттырады.

Авторитарлық стиль қысым мен бақылауға негізделген. Ол кей жағдайда тәртіп орнатуға көмектескенімен, ұзақ мерзімде шығармашылықты тежейді және мұғалімдердің сенімін азайтады.

Демократиялық стиль керісінше, әрбір педагогтың пікірін ескеріп, ортақ шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Бұл сенімді және қолайлы климат қалыптастырады.

Либералды стиль ұжым мүшелерінің дербестігін арттырғанымен, кейде жауапкершіліктің әлсіреуіне әкеледі.

Сондықтан мектеп басшысы ұжымның психологиялық жағдайын бақылап, қажет кезде медиатор рөлін атқаруы тиіс.

4. Психологиялық климатты жақсартудың жолдары.

4.1. Сенімді коммуникацияны дамыту.

- Коммуникация – ұжымдағы қарым-қатынастың негізгі тетігі. Ашық және адал байланыс орнату үшін мектепте тиімді кері байланыс жүйесі болуы қажет. Мысалы:

- мұғалімдер жиналысында пікірлер еркін айтылуы;
- ұсыныстар мен идеялар әкімшілік тарапынан тыңдалуы;
- «Ашық есік күні» форматында директор мен педагогтар диалог жүргізуі.

Тиімді коммуникация эмоционалдық кернеуді азайтып, өзара түсіністікті арттырады.

4.2. Эмоционалдық қолдау және эмпатия мәдениеті.

Педагог мамандығы эмоционалдық тұрғыдан күрделі. Сондықтан ұжым мүшелері бір-біріне моральдық қолдау көрсете білуі керек. Бұл үшін психологиялық тренингтер, ұжымдық демалыс, бейресми кездесулер ұйымдастырған тиімді.

Эмпатия – әріптестің көңіл-күйін түсініп, сезіне білу қабілеті. Эмпатиялық қарым-қатынас ұжымның тұтастығын күшейтеді.

4.3. Ұжымдық психологиялық тренингтер.

Психологиялық тренингтер ұжымдағы сенімді арттырудың ең тиімді құралдарының бірі. Мысалы:

- «Командалық бірлік» тренингі – бірлескен тапсырмалар арқылы ынтымақтастықты дамытады.
- «Қақтығысты шешу стратегиялары» семинары – әр педагогтың жанжалға реакциясын түсінуге көмектеседі.
- «Кәсіби күйзелісті жеңу» тренингі – эмоционалдық тұрақтылықты арттырады.

Тренингтерді мектеп психологы немесе сыртқы мамандар жүргізе алады.

4.4. Жанжалдарды басқару мәдениеті.

Кез келген ұжымда пікір айырмашылықтары мен шиеленістер туындайды. Маңыздысы – оларды тиімді шешу.

Жанжалды шешудің тиімді қадамдары:

1. Проблеманы ашық айту;
2. Әр тараптың көзқарасын тыңдау;
3. Өзара келісім мен ымыра іздеу;
4. Қорытындыны талқылау және болашақта алдын алу.

Психологиялық тұрғыдан жетілген ұжымда жанжалдар агрессияға емес, өзара түсіністікке жол ашады.

4.5. Кәсіби қолдау және көшбасшылық мәдениеті.

Мектепте жас мамандардың бейімделуіне ерекше көңіл бөлу қажет. Тәжірибелі ұстаздардың менторлық қолдауы жас мұғалімнің сенімін арттырады. Сондай-ақ педагогикалық

кеңестерде мұғалімдердің жетістігін мойындау, марапаттау және алғыс айту тәжірибесі ұжымдағы позитивті энергияны күшейтеді.

5. Мектеп психологының рөлі.

Мектеп психологы – ұжымның эмоционалдық денсаулығын сақтаудағы негізгі тұлға. Оның міндетіне кіреді:

- педагогтардың эмоционалдық жағдайын мониторинг жасау;
- кәсіби күйзеліс белгілерін анықтау;
- ұжымдық және жеке кеңестер өткізу;
- мотивациялық тренингтер ұйымдастыру.

Психолог әкімшілік пен педагогтар арасында дәнекер рөлін атқарып, ұжымдағы үйлесімділікті сақтауға көмектеседі.

6. Ұжымдық дәстүрлер мен корпоративтік мәдениет.

Мектептің рухани ортасы дәстүрлер арқылы қалыптасады. Бірге өткізілетін мерекелер, ұжымдық жобалар, мәдени шаралар ортақ рух пен мақтаныш сезімін тудырады. Мысалы, «Мұғалімдер күні», «Бірлікте – күш», «Мектеп апталығы» сияқты іс-шаралар ұжым мүшелерінің эмоционалдық байланысын нығайтады.

Корпоративтік мәдениет этика мен жауапкершілікке негізделуі тиіс. Әр мұғалім өз мінез-құлқы арқылы ұжымның беделін қалыптастырады.

7. Мектептегі психологиялық климатты бағалау әдістері.

Климаттың деңгейін анықтау үшін түрлі психологиялық диагностикалық құралдар қолданылады:

- **Социометрия** (Дж. Морено әдісі) – ұжым ішіндегі бейресми қатынастарды анықтайды.
- **Психологиялық климат сауалнамасы** – эмоционалдық және мотивациялық көрсеткіштерді өлшейді.
- **«Топтағы көңіл-күй» әдісі** – мұғалімдердің жалпы эмоционалдық тонусын бағалайды. Бұл әдістер нәтижесінде мектеп басшылығы нақты шаралар жоспарын жасай алады.

8. Практикалық ұсыныстар.

1. Әр оқу жылы басында ұжымдық психологиялық диагностика өткізу.
2. Ай сайын «эмоциялық сергіту» кездесулерін ұйымдастыру.
3. Мұғалімдер арасында пікір алмасу және тәжірибе бөлісу аландарын құру.
4. Қиындыққа тап болған әріптестерге моральдық қолдау көрсету мәдениетін қалыптастыру.
5. Мектепшілік медиация қызметін дамыту.

9. Қорытынды.

Мектеп ұжымындағы психологиялық климат – білім беру сапасына, кәсіби мотивацияға және ұжымдық рухқа тікелей әсер ететін маңызды фактор. Жағымды климат қалыптасқан ортада мұғалімдер өз әлеуетін толық жүзеге асырып, шығармашылықпен жұмыс істейді. Психологиялық тұрғыдан дені сау ұжым – бұл сенімге, құрметке және өзара қолдауға негізделген кәсіби қоғамдастық. Осылайша, мектеп басшылығы, психологтар және әрбір педагог ұжымдағы психологиялық ахуалды жақсартуға өз үлесін қосуы тиіс.

Әдебиеттер.

1. Левин К. Теория поля в социальных науках. Москва: Прогресс, 1981.
2. Фидлер Ф. Лидерство и эффективность. Москва: Наука, 1984.
3. Маслоу А. Мотивация и личность. Санкт-Петербург: Евразия, 1999.
4. Немов Р. Психология. Москва: Просвещение, 2013.
5. Панов В. Организационная психология образования. Москва: Академия, 2015.
6. Алдамбергенова Ж. Педагогикалық ұжымдағы психологиялық климат. Алматы: Қазақ университеті, 2018.
7. Қалиева А. Мектептегі психологиялық ахуалдың ерекшеліктері. Педагогика журналы, №4, 2020.

8. Жарықбаев Қ. Жалпы психология. Алматы: Санат, 2011.
9. Дүйсенова Н. Білім беру мекемесіндегі әлеуметтік-психологиялық процестер. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2022.
10. Rogers C. On Becoming a Person. Boston: Houghton Mifflin, 1961.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН БАЛАЛАРҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ

Набиханова Малика Исламқызы

Түркістан облысы, Сауран ауданы, Х.А.Яссауи атындағы ЖББМ педагог-психологы

Резюме

В статье рассматриваются особенности психолого-педагогического сопровождения детей с особыми образовательными потребностями. Раскрываются основные направления психологической поддержки, включающие диагностику, коррекцию, консультирование и развитие социальной адаптации. Описываются методы индивидуального и группового взаимодействия, а также роль специалистов — психологов, дефектологов, логопедов и педагогов в создании инклюзивной среды. Приведены рекомендации по формированию толерантного отношения и сотрудничества между детьми с различными образовательными возможностями.

Summary

The article explores the features of psychological support for children with special educational needs. It outlines the main areas of psychological assistance, including diagnostics, correction, counseling, and social adaptation development. The paper describes methods of individual and group interaction and highlights the role of psychologists, defectologists, speech therapists, and teachers in creating an inclusive environment. Recommendations for fostering tolerance and cooperation among children with diverse learning abilities are provided.

Кіріспе.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беру жүйесі – адам құқықтарын құрметтеуге, әрбір баланың білім алуға тең мүмкіндігі бар екенін мойындауға негізделген маңызды әлеуметтік құбылыс. Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың (ЕББҚ) қоғамға бейімделуі мен табысты әлеуметтенуі көп жағдайда психологиялық сүйемелдеу сапасына байланысты.

Психологиялық сүйемелдеу – бұл баланың эмоционалды, танымдық және тұлғалық дамуын қолдауға бағытталған жүйелі процесс. Оның мақсаты – баланың мүмкіндігі шектеулі бола тұра өз әлеуетін толық ашуына, өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінуіне жағдай жасау.

Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың психологиялық ерекшеліктері.

ЕББҚ балалардың психикалық дамуының өз ерекшеліктері бар. Олар көбінесе танымдық процестердің баяу дамуы, эмоциялық тұрақсыздық, қоршаған ортамен өзара әрекеттесудің қиындығы сияқты белгілермен сипатталады.

Мұндай	балаларға	тән	ерекшеліктер:
– зейіннің	тұрақсыздығы	және	шаршағыштық;
– сөйлеу	және ойлау	процестерінің	баяу қалыптасуы;
– өз-өзіне	сенімсіздік	пен жоғары	қорқыныш деңгейі;

– қарым-қатынас орнатуда қиындықтар.

Психолог пен педагог үшін осы ерекшеліктерді білу – тиімді сүйемелдеудің алғашқы шарты.

Психологиялық сүйемелдеудің мақсаты мен міндеттері.

Психологиялық сүйемелдеудің басты мақсаты – баланың жеке дамуындағы қиындықтарды жеңуге, өзін-өзі бағалауды қалыптастыруға және әлеуметке бейімделуге көмектесу.

Негізгі міндеттері:

1. Баланың жеке психологиялық ерекшеліктерін анықтау және талдау.
2. Оқу процесінде эмоционалды жайлылық жағдайын қамтамасыз ету.
3. Танымдық процестерді дамыту және оқу мотивациясын арттыру.
4. Ата-аналар мен мұғалімдерге психологиялық кеңес беру.
5. Топтық және жеке түзету жұмыстарын ұйымдастыру.

Психологиялық сүйемелдеу кешенді түрде жүзеге асқанда ғана оң нәтиже береді.

Психологиялық сүйемелдеудің негізгі бағыттары.

ЕББҚ балалармен жүргізілетін психологиялық сүйемелдеу бірнеше бағытта іске асырылады:

1. **Диагностикалық** **бағыт.**
Баланың эмоционалды, тұлғалық және когнитивтік даму деңгейін анықтау. Психологиялық тесттер, бақылау, әңгімелесу әдістері қолданылады.
2. **Коррекциялық** **бағыт.**
Психологиялық қиындықтарды жоюға, өзін-өзі реттеу мен қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Мысалы, арт-терапия, ойын терапиясы, сенсорлық тренингтер.
3. **Кеңес** **бағыты.**
беру
Ата-аналар мен педагогтарға баланың мінез-құлқын түсіну және қолдау әдістерін үйрету.
4. **Дамытушылық** **бағыт.**
Оқушының танымдық белсенділігін, қиялын, ерік-жігерін және әлеуметтік бейімделуін дамытуға бағытталған жаттығулар мен топтық жұмыстар жүргізіледі.
5. **Әлеуметтік-психологиялық** **бағыт.**
Құрдастарымен және мұғалімдермен дұрыс қарым-қатынас орнатуға, өзін қоғамда еркін сезінуге көмектеседі.

Ойын терапиясы және арт-терапияның рөлі.

ЕББҚ балаларға арналған психологиялық сүйемелдеудің тиімді әдістерінің бірі – **ойын терапиясы**. Ойын барысында бала өз сезімін еркін білдіреді, қорқыныштан арылып, өзін-өзі тануға үйренеді.

Мысалы, эмоцияларды бейнелейтін қуыршақтармен жұмыс, әлеуметтік рөлдік ойындар, сюжеттік ойындар – баланың ішкі әлемін ашуға мүмкіндік береді.

Арт-терапия да маңызды құрал болып табылады. Сурет салу, мүсіндеу, ертегі құрастыру арқылы бала шығармашылық жолмен өз эмоциясын реттейді және өзіндік сенімін арттырады.

Психолог пен педагогтың өзара әрекеттестігі.

Инклюзивті сыныпта жұмыс істейтін мамандардың бірлескен әрекеті ерекше маңызға ие. Психолог пен педагогтың өзара тиімді ынтымақтастығы – баланың жеке қажеттіліктерін түсінуге және оған бейімделген оқу ортасын құруға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің міндеті – оқу процесін бейімдеу, материалды түсінікті әрі қолжетімді түрде ұсыну. Ал психолог – эмоционалды және тұлғалық қолдау көрсетеді, оқушының психикалық дамуын бақылайды.

Сонымен қатар логопед, дефектолог және әлеуметтік педагогтың үйлесімді жұмысы да аса маңызды. Бұл команда ЕББҚ баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Ата-анамен жұмыс.

ЕББҚ балаларды психологиялық сүйемелдеуде ата-ананың белсенді қатысуы шешуші рөл атқарады. Психолог ата-аналармен жүйелі кеңес жүргізіп, баланың дамуына қолайлы үй жағдайын жасауға бағыт береді.

- Ата-аналарға арналған тренингтер мен семинарлар арқылы:
- өз баласының ерекшеліктерін түсіну;
- дұрыс қарым-қатынас орнату;
- қолдау көрсету тәсілдерін үйрену жүзеге асады.

Бала мектеп пен отбасының бірлескен қолдауын сезінсе, оның әлеуметтену процесі айтарлықтай жеңілдейді.

Инклюзивті орта мен толеранттылық мәдениеті.

ЕББҚ балаларға қолайлы инклюзивті орта құру тек педагогтар мен мамандардың ғана емес, барлық оқушылардың саналы көзқарасын қажет етеді.

Психологтың міндеті – сыныпта өзара құрмет пен толеранттылық атмосферасын қалыптастыру. Бұл мақсатта бірлескен ойындар, топтық әңгімелер, сенім шеңбері, эмпатияны дамыту жаттығулары өткізіледі.

Оқушыларға ерекше балалардың мүмкіндігін дұрыс түсіндіру, оларды қабылдауға үйрету – әлеуметтік бейімделудің маңызды бөлігі.

Қиындықтар мен шешу жолдары.

Психологиялық сүйемелдеуді ұйымдастыру барысында бірқатар қиындықтар кездеседі:

- мамандардың жетіспеушілігі;
- материалдық-техникалық базаның әлсіздігі;
- ата-аналардың ақпараттық сауаттылығының төмендігі;
- қоғамдағы стереотиптік көзқарастар.

- Бұл мәселелерді шешу үшін:
- педагогтар мен психологтарға арналған біліктілікті арттыру курстарын өткізу;
- мектепте инклюзивті кеңес беру кабинеттерін ашу;
- бұқаралық ақпарат құралдары арқылы инклюзивті мәдениетті насихаттау қажет.

Қорытынды.

ЕББҚ балаларды психологиялық сүйемелдеу – олардың әлеуметке бейімделуінің және толыққанды тұлға ретінде қалыптасуының маңызды шарты. Психологиялық қолдау жүйелі, кешенді және бала ерекшелігіне бейімделген жағдайда ғана нәтижелі болады.

Мұндай сүйемелдеу баланың өзін-өзі қабылдауына, қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас орнатуына және білім алу процесінде өз әлеуетін жүзеге асыруына мүмкіндік береді.

Психолог, педагог және ата-ана арасындағы бірлескен жұмыс – инклюзивті білім берудің табысты дамуының негізгі кілті болып табылады.

Әдебиеттер

1. Айтмұханбетова А. Инклюзивті білім беру негіздері. – Алматы: Білім, 2020.
2. Сүлейменова Р. Ерекше балалар психологиясы. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.
3. Выготский Л.С. Психология особого ребенка. – Москва: Педагогика, 1991.
4. Махмутова Г. Инклюзивті ортада психологиялық сүйемелдеу әдістері. – Алматы: Қазақ университеті, 2022.
5. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring Inclusive Pedagogy. – Cambridge Journal of Education, 2011.
6. Booth T., Ainscow M. The Index for Inclusion. – Bristol: CSIE, 2016.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ МЕКТЕПKE БЕЙІМДЕЛУІН ҚОЛДАУ

Назаркасымова Гулим Сапаровна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, А. Шерімқұлов атындағы жалпы білім беретін мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада оқушылардың мектеп өміріне бейімделу процесі, оның психологиялық, әлеуметтік және педагогикалық қырлары қарастырылған. Мектепке алғаш келген баланың жаңа ортаға үйренісу кезеңінде кездесетін қиындықтар мен оларды жеңу жолдары талданады. Сондай-ақ педагогтар мен ата-аналардың балаға қолдау көрсету тетіктері ұсынылады. Зерттеу барысында мектепке бейімделудің тиімділігін арттыруға бағытталған әдістемелік ұсыныстар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются особенности процесса адаптации учеников к школьной жизни, его психологические, социальные и педагогические аспекты. Анализируются трудности, возникающие у детей при вхождении в новую образовательную среду, и пути их преодоления. Особое внимание уделено роли педагогов и родителей в поддержке ребенка. Предложены рекомендации по повышению эффективности школьной адаптации.

Summary

This article explores the process of students' adaptation to school life, focusing on its psychological, social, and pedagogical aspects. It analyzes the difficulties faced by children entering a new educational environment and ways to overcome them. Special attention is given to the role of teachers and parents in supporting the child. Practical recommendations are provided to enhance the effectiveness of school adaptation.

Кіріспе.

Баланың мектепке баруы – оның өміріндегі ең маңызды әлеуметтік қадамдардың бірі. Бұл кезеңде бала жаңа әлеуметтік ортаға енеді, жаңа ережелер мен талаптарға тап болады, күн тәртібі өзгереді. Осы өзгерістердің барлығы оның психологиялық және эмоциялық жағдайына әсер етеді. Сондықтан да мектепке бейімделу процесі баланың әрі қарайғы оқу жетістігі мен тұлғалық дамуының негізін қалайды.

Мектепке бейімделу – бұл оқушының мектептің әлеуметтік және оқу талаптарына үйренісуі, жаңа ортаға үйлесімді енуі. Бейімделу процесі біртіндеп жүреді және оның табыстылығы көптеген факторларға: баланың психологиялық дайындығына, отбасының қолдауына, мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне және сыныптағы әлеуметтік климатқа байланысты.

1. Мектепке бейімделу ұғымының теориялық негіздері.

Бейімделу ұғымы психологияда жеке тұлғаның қоршаған орта талаптарына икемделу процесі ретінде қарастырылады. Мектеп жағдайында бұл ұғым баланың жаңа оқу жүйесіне, мұғаліммен және сыныптастарымен қарым-қатынасқа үйренісуін білдіреді.

Ғалымдар (Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, Ж. Аймауытов, Қ. Жарықбаев және т.б.) бейімделудің баланың дамуындағы рөліне ерекше мән берген. Олардың пікірінше, мектепке бейімделу – бұл тек оқу әрекетіне көшу ғана емес, сонымен қатар тұлғаның әлеуметтік қатынастар жүйесіне енуі.

Мектепке келген бала жаңа тәртіпке, оқу бағдарламасына және мұғалімнің талаптарына жауап беруге үйренеді. Осы процесте оның ерік-жігері, өзін-өзі реттеу қабілеті және жауапкершілік сезімі қалыптасады. Егер бейімделу сәтті өтсе, бала мектепті қызығушылықпен қабылдап, белсенді түрде оқуға ынталы болады.

2. Бейімделу процесінің кезеңдері.

Мектепке бейімделу бірнеше кезеңнен тұрады:

Бірінші кезең – бағдарлау кезеңі. Бұл кезеңде бала жаңа жағдайға бейімделіп, мектеп өмірінің құрылымымен танысады. Ол үшін оқу іс-әрекеті, жаңа ережелер мен тәртіптер –

бейтаныс дүние. Баланың мінез-құлқында мазасыздық, ұялшақтық, шаршағыштық байқалуы мүмкін.

Екінші кезең – қалыптасу кезеңі. Бұл уақытта бала жаңа ортаға біртіндеп үйреніп, оқу процесіне белсенді қатыса бастайды. Сыныптастарымен қарым-қатынас орнатады, мұғалімнің талабын түсінеді, сабаққа қызығушылық танытады.

Үшінші кезең – тұрақтану кезеңі. Бала мектеп өмірінің толыққанды мүшесіне айналады. Бұл кезеңде оның эмоциялық тұрақтылығы мен оқу мотивациясы нығаяды, өзіне деген сенімі артады.

Бейімделудің ұзақтығы әр балада әртүрлі. Кейбір балалар 1-2 айда бейімделсе, кейбіреулеріне бір оқу жылы қажет болуы мүмкін.

3. Оқушылардың бейімделуіне әсер ететін факторлар.

Мектепке бейімделудің табыстылығына әсер ететін негізгі факторлар төмендегідей:

1. Психологиялық дайындық.
Бала мектепке дейінгі жаста оқу әрекетіне, зейінін шоғырландыруға, ережелерді орындауға дағдылануы тиіс.
2. Отбасының қолдауы.
Ата-ананың жылы қарым-қатынасы мен сенімі баланың бейімделу процесін жеңілдетеді. Отбасында мектепке оң көзқарас қалыптасуы өте маңызды.
3. Мұғалімнің кәсіби және тұлғалық қасиеттері.
Бала үшін мұғалім мектептегі басты тұлға болып саналады. Мұғалімнің мейірімділігі, сабырлылығы, әр оқушыға жеке көзқараспен қарауы бейімделудің нәтижесіне тікелей әсер етеді.
4. Сыныптағы әлеуметтік климат.
Құрдастар арасындағы достық, өзара көмек пен қолдау атмосферасы оқушылардың бейімделуін жеңілдетеді.
5. Физиологиялық ерекшеліктер.
Бала ағзасының даму деңгейі, денсаулық жағдайы мен шаршағыштығы да бейімделу процесіне әсер етеді.

4. Бейімделу процесіндегі қиындықтар мен оларды жеңу жолдары.

Мектепке алғаш келген балаларда жиі кездесетін қиындықтарға мыналар жатады:

- жаңа ережелерге бағынбау;
- оқу тапсырмаларын орындаудағы қиындықтар;
- зейін мен есте сақтау қабілетінің жеткіліксіздігі;
- эмоционалдық тұрақсыздық, мазасыздық, тез шаршау;
- құрдастармен қарым-қатынастағы қиындықтар.

Осы мәселелерді шешу үшін келесі бағыттарда жұмыс жүргізу ұсынылады:

1. **Психологиялық қолдау:** мектеп психологының жеке және топтық әңгімелері, ойын терапиясы, тренингтер ұйымдастыру.
2. **Педагогикалық қолдау:** мұғалімнің жеке ерекшеліктерді ескере отырып, оқу жүктемесін реттеу, жетістіктерді мадақтау.
3. **Ата-анамен серіктестік:** ата-аналар жиналысы, кеңес беру, үй жағдайында эмоционалдық жайлылық орнату.
4. **Әлеуметтік бейімделу шаралары:** сыныпшілік ойындар, бірлескен жобалар, достық атмосфераны қалыптастыру.

5. Оқушылардың мектепке бейімделуін қолдаудағы педагог пен ата-ананың рөлі.

Мұғалімнің басты міндеті – баланың мектепке оң көзқарасын қалыптастыру. Ол үшін мұғалім сабақта қызықты әдіс-тәсілдерді пайдаланып, әр баланың жетістігін атап өтуі қажет. Оқушы өзін бағалы сезінген сайын оның оқу мотивациясы артады.

Ата-аналар да бұл процестің белсенді қатысушылары. Олар баланың оқу жетістігіне шектен тыс талап қоймай, оның психологиялық жағдайын бақылап, сабырмен қолдау көрсетуі керек.

Педагогтар мен ата-аналар арасындағы ынтымақтастық – бейімделу процесінің негізгі шарты. Бірлескен іс-шаралар, пікір алмасу, үй мен мектеп арасындағы сенімді қарым-қатынас баланың мектепке тез үйренуіне септігін тигізеді.

6. Мектепке бейімделуді арттыруға бағытталған әдістемелік ұсыныстар.

1. **Диагностикалық жұмыстар:** оқу жылының басында оқушылардың психологиялық және әлеуметтік бейімделу деңгейін анықтау.
2. **Бейімдеу апталығы:** алғашқы апталарда ойын түріндегі сабақтар, экскурсиялар, шығармашылық шаралар өткізу.
3. **«Менің мектебім» жобасы:** оқушыларды мектеп өміріне белсенді араластыру, жауапкершілікті сезіндіру.
4. **Эмоциялық қолдау бұрышы:** оқушылар өз сезімдерімен бөлісіп, психологпен еркін әңгімелесе алатын орта ұйымдастыру.
5. **Мектеп пен ата-ананың серіктестігін нығайту:** бірлескен тренингтер, пікірталастар, ашық есік күндері.

Қорытынды.

Мектепке бейімделу – баланың өміріндегі күрделі әрі жауапты кезең. Бұл процесс тек оқу әрекетіне үйрену ғана емес, сонымен бірге тұлғаның әлеуметтік және эмоциялық дамуының бастамасы болып табылады.

Оқушының мектепке бейімделуін қолдау үшін педагог, ата-ана және психолог бірлесе әрекет етуі тиіс. Мұғалімнің мейірімділігі мен кәсіби біліктілігі, ата-ананың түсінігі мен сенімі, мектептің жағымды психологиялық ахуалы баланың табысты бейімделуіне жағдай жасайды.

Сондықтан да бейімделу процесін қолдау – мектептің тәрбиелік жұмысының маңызды бағыттарының бірі ретінде үнемі назарда болуы қажет.

Әдебиеттер

1. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы: Ғылым, 1995.
2. Жарықбаев Қ. Жалпы психология. – Алматы: Санат, 1996.
3. Выготский Л.С. Педагогическая психология. – М.: Педагогика, 1991.
4. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1977.
5. Әбенова С., Смайлова Г. Бастауыш сынып оқушыларының мектепке бейімделу ерекшеліктері // Психология және педагогика, 2020.
6. Бөлекова Г. Мектепке бейімделу процесіндегі ата-ананың рөлі // Білім беру кеңістігі, 2022.

ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ

Тойлыбаева Алия Оразалыевна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы,

Хамза атындағы №2 жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада жобалық оқыту технологиясының мәні мен оны оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытуда қолданудың ерекшеліктері қарастырылады. Зерттеу барысында жобалық оқытудың коммуникативтік дағдыларды жетілдіруге, шығармашылық ойлауды дамытуға және оқушылардың белсенді оқу әрекетіне ықпал ететіні дәлелденеді. Сондай-ақ тілдік құзыреттіліктің құрамдас бөліктері мен жобалық әдіс арқылы оны жүзеге асырудың педагогикалық шарттары сипатталады. Мақалада практикалық мысалдар мен әдістемелік ұсыныстар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются особенности применения проектной технологии обучения для развития языковой компетенции учащихся. Раскрывается влияние проектной деятельности на формирование коммуникативных навыков, развитие творческого мышления и повышение учебной мотивации. Определены педагогические условия реализации проектного метода и его роль в совершенствовании речевых умений школьников.

Summary

This article examines the use of project-based learning in developing students' language competence. It highlights how project work enhances communicative skills, fosters creativity, and increases learning motivation. The paper also outlines pedagogical conditions for implementing project-based methods and their role in improving students' linguistic performance.

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде басты мақсат – тұлғаның өз бетімен ойлай алу қабілетін, шығармашылық әлеуетін және өмірлік құзыреттіліктерін қалыптастыру. Осы міндеттерді жүзеге асыруда жобалық оқыту технологиясы ерекше маңызға ие.

Жобалық оқыту – оқушылардың нақты бір мәселені шешу мақсатында зерттеу, талдау, тәжірибе жасау және нәтижесін көпшілікке ұсыну сияқты әрекеттерге негізделген оқыту әдісі. Бұл технология оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың тілдік құзыреттілігін, коммуникативтік мәдениетін, топпен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастырады.

Тілдік құзыреттілік – оқушының тіл құралдарын дұрыс, орынды және әсерлі қолдана білу қабілеті. Ол сөйлеу мәдениеті, сөздік қор, грамматикалық сауаттылық және қарым-қатынас дағдыларын қамтиды. Сондықтан жобалық оқыту технологиясы тіл үйретудің ең тиімді заманауи тәсілдерінің бірі болып саналады.

1. Тілдік құзыреттілік ұғымының мәні мен құрылымы.

Тілдік құзыреттілік – тілдің құрылымдық жүйесін меңгеру мен оны коммуникацияда қолдана алу қабілетінің жиынтығы. Бұл ұғым тек грамматикалық ережелерді білу емес, сонымен қатар тілдік жағдаятта дұрыс әрекет ету, өз ойын анық және мәдениетті жеткізе білу қабілетін қамтиды.

Тілдік құзыреттілік келесі компоненттерден тұрады:

1. **Лингвистикалық құзыреттілік** – тілдің фонетикалық, лексикалық және грамматикалық заңдылықтарын меңгеру.
2. **Коммуникативтік құзыреттілік** – нақты өмірлік жағдаяттарда тілдік білімін орынды пайдалану.
3. **Мәдениетаралық құзыреттілік** – тіл мен мәдениетті байланыстыра отырып, өзге мәдениет өкілдерімен түсінісе білу.

4. **Стратегиялық құзыреттілік** – тілдік қиындықтарды жеңу үшін тиімді стратегиялар қолдану қабілеті.

Бұл компоненттердің барлығы оқушылардың белсенді тілдік әрекетін дамытуға бағытталған. Ал жобалық оқыту технологиясы осы мақсаттарды кешенді түрде жүзеге асыруға мүмкіндік береді.

2. Жобалық оқыту технологиясының теориялық негіздері.

Жобалық оқыту технологиясының бастауын XX ғасырдың басындағы америкалық педагог Джон Дьюи мен оның шәкірті Уильям Килпатрик еңбектерінен көруге болады. Олар оқытудың басты мақсаты – оқушының тәжірибе арқылы білім алуына жағдай жасау деп есептеген.

Қазіргі заман педагогикасында жобалық оқыту технологиясы проблемалық оқыту, зерттеу әдістері және ынтымақтастық педагогикасымен тығыз байланысты. Бұл технологияда оқушы пассивті тыңдаушы емес, белсенді ізденуші, зерттеуші және өз бетінше шешім қабылдаушы тұлғаға айналады.

Жобалық әдістің негізгі қағидалары:

- Оқушының дербестігі мен жауапкершілігі;
- Нақты өмірлік мәселелерге негізделу;
- Топтық өзара әрекеттестік;
- Шығармашылық өнімнің болуы (презентация, бейнежоба, шығарма т.б.);
- Рефлексия және өзін-өзі бағалау.

3. Жобалық оқытудың тілдік құзыреттілікті дамытудағы мүмкіндіктері.

Жобалық оқыту барысында оқушы тек теориялық біліммен шектелмей, оны тәжірибеде қолдануға үйренеді. Бұл тәсіл тілдік құзыреттілікті дамытуға тікелей ықпал етеді, себебі оқушы үнемі қарым-қатынас жағдайында тілдік әрекетке түседі.

Мысалы, тіл пәнінен «Менің қаламның тарихы» атты жоба барысында оқушылар өз өлкесі туралы деректер жинайды, сұхбат жүргізеді, мәтін жазады, баяндайды және нәтижесін сынып алдында қорғайды. Бұл кезде:

- сөздік қоры молаяды;
- сөйлеу дағдылары жетіледі;
- грамматикалық сауаттылық артады;
- шығармашылық қабілет дамиды.

Оқушы жоба тақырыбы бойынша ақпаратты іріктей отырып, оны жазбаша және ауызша түрде ұсынады. Мұндай көпқырлы әрекет тілдік құзыреттіліктің барлық компоненттерін дамытуға бағытталған.

4. Жобалық оқытудың кезеңдері.

Жобалық оқыту әдетте бірнеше кезеңнен тұрады:

1. Дайындық кезеңі.

Мұғалім оқушылармен бірге жоба тақырыбын анықтайды, мақсат пен міндеттерді белгілейді. Тақырып оқушылардың қызығушылығына сай, өмірмен байланысты болуы шарт.

2. Зерттеу кезеңі.

Оқушылар ақпарат жинайды, сұхбат, сауалнама, бақылау, мәтін талдау сияқты әдістерді қолданады. Бұл кезеңде оқушылар тілдік материалмен белсенді жұмыс істейді.

3. Негізгі орындау кезеңі.

Жиналған материал жүйеленеді, мәтіндер жазылады, презентациялар жасалады. Тілдік дағдыларды дамыту үшін топтық талқылаулар ұйымдастырылады.

4. Қорғау кезеңі.

Оқушылар өз жобасын сынып алдында таныстырады. Бұл кезең сөйлеу мәдениетін, көпшілік алдында сөйлеу қабілетін қалыптастырады.

5. Рефлексия кезеңі.

Жоба нәтижесі талданады, оқушылар өз жетістігі мен қиындықтарын бағалайды. Бұл өз әрекетіне сын көзбен қарауға және тілдік дамуын бақылауға мүмкіндік береді.

5. Мұғалімнің рөлі және педагогикалық шарттар.

Жобалық оқыту технологиясында мұғалім – бағыт беруші, кеңесші және серіктес рөлін атқарады. Ол оқушыларды зерттеуге, ізденуге ынталандырып, тілдік әрекеттің барлық түрін біріктіріп ұйымдастырады.

Педагогикалық шарттар:

1. Оқушылардың қызығушылығын тудыратын тақырыптар таңдау;
2. Топтық жұмыс кезінде тілдік қарым-қатынас ортасын қалыптастыру;
3. Қажетті тілдік материалдар мен ресурстармен қамтамасыз ету;
4. Бағалаудың мотивациялық сипатын сақтау (жеке жетістікті мойындау);
5. АКТ құралдарын тиімді пайдалану.

Мұғалім оқушының жеке қабілетін, тілдік деңгейін ескеріп, жобаның әр кезеңінде қолдау көрсетуі тиіс.

6. Жобалық оқытудың тиімділігі мен тәжірибеден мысалдар.

Жобалық әдісті тіл пәнінде қолдану оқушылардың белсенділігін арттырып, өз ойын еркін жеткізуге үйретеді. Мысалы, қазақ тілі пәнінен «Туған жер – тұғырым» атты жоба барысында оқушылар туған жері жайлы өлең, эссе, бейнеролик, сұхбат дайындап, көпшілік алдында қорғайды.

Мұндай жұмыстар нәтижесінде оқушылар:

- ақпаратты іздеп, өңдеуге үйренеді;
- тілдік нормаларды сақтай отырып, мәтін құрастырады;
- сөйлеу мәдениетін жетілдіреді;
- шығармашылық тұрғыдан ойлай алады.

Жобалық әдістің тағы бір артықшылығы – ол оқушылардың өзара тілдік қарым-қатынасын күшейтеді, яғни шынайы коммуникативтік орта туғызады. Бұл жағдайда тіл үйрену табиғи әрі тиімді өтеді.

Қорытынды.

Жобалық оқыту технологиясы – оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытудағы ең тиімді педагогикалық тәсілдердің бірі. Бұл технология оқушыны тек білім алушы емес, зерттеуші және шығармашылық тұлға ретінде қалыптастырады.

Жобалық жұмыс барысында оқушылар тілдік материалды өмірмен байланыстырып қолданады, өз ойын еркін жеткізуді, дәлелдеуді және топ алдында сөйлеуді үйренеді. Мұғалімнің дұрыс ұйымдастырылған жобалық әрекеті тіл мәдениетін, логикалық ойлауды және коммуникативтік қабілетті дамытуға зор мүмкіндік береді.

Сондықтан жобалық оқыту технологиясын тілдік пәндерде жүйелі түрде қолдану – заманауи білім берудің басты талабы және оқушының функционалдық сауаттылығын арттырудың нақты жолы болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Дьюи Дж. Демократия и образование. – М.: Педагогика, 2000.
2. Килпатрик У. Проектный метод обучения. – М., 1998.
3. Әбдікәрімова Т., Құлмағанбетова Б. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2017.
4. Сүлейменова Э.Д. Тілдік қатынас және коммуникативтік құзыреттілік. – Алматы: Қазақ университеті, 2015.
5. Қасымова Г. Жобалық оқыту технологиясын қазақ тілі сабақтарында қолдану тәжірибесі // Білім беру кеңістігі, 2021.
6. Кәріпжанова А. Оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамытудағы инновациялық әдістер // Педагогика және психология, 2022.

УДК 87(112)

ЗНАЧЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В АРТ-ТЕРАПИИ**Керимбекова Ж. У., старший преподаватель****Мамбеталиева А. С., группа 1901-82**Южно-Казахстанский педагогический университет имени Өзбекәлі Жәнібеков
Шымкент, Казахстан*Резюме*

Искусственный интеллект, становясь частью большого замысла как арт-терапия, несет в себе новую идеологию жизни. Его инструменты открывают небывалые до сих пор возможности терапевтической работы с детьми. Сегодня мы, как никогда, нуждаемся в переосмыслении этого необыкновенного явления жизни. Наши ошибки и наши победы должны сформировать новую парадигму современного образования. И пусть она будет основана на гуманизме и человечности.

Summary

The article explains the complex interaction between artificial intelligence and art therapy. This is a philosophical view of the problem. We try to reveal the essence of our deep-seated need to understand artificial intelligence. What mistakes we don't see? What kind of support do we need? And we are going to find answers to these and many other questions...

В нашей профессии, по обыкновению, мы имеем дело с двумя точками зрения: взгляд мыслителя и мнение обывателя. Обыватели или противники прогресса в целом отрицательно относятся к таким сложным явлениям жизни как искусственный интеллект; остаются закоренелыми дилетантами в своем деле. Но не о них речь. По выражению И. П. Павлова, русского физиолога, «жизнь указывает на две категории людей: художников и мыслителей» [1]. Гипотетически мыслящий человек способен обрести художественный взгляд на вещи. Но сделает ли он это как художник, сможет ли целостно объять живую действительность? Знаменитая скульптура Огюста Родена «Мыслитель» в свое время была частью большого замысла; проекта, созданного по сюжету произведения Данте Алигьери «Божественная комедия». Но, как известно, людям больше запомнился сам «Мыслитель». Удивительно как данное творение по сей день несет в себе большой аллегорический смысл. Мы видим, что творение Родена увековечено. Увековечено потому, что психологически оправдано. Ведь не найдется ни одного истинного исследователя, кто не был в положении «Мыслителя», склоняя голову в поиске ответов на главные вопросы. Такова и сложная связь искусственного интеллекта и арт-терапии. Арт-терапия — есть большой замысел. Искусственный интеллект — тот «Мыслитель», что должен прославить своего создателя. Наш «Мыслитель» не способен объять живую действительность целиком, ибо для этого необходимо живое сердце и человеческий ум. Но он способен сделать то, что порой не подвластно художнику. Например, распознать смысл рисунка без наложения человеческих проекций и наоборот, преобразовать человеческую речь в ясное изображение [2]. Арт-терапия помогает психическим функциям ребенка стать произвольными. Но есть одно условие: ребенок должен увидеть себя со стороны. Ведь только так формируется самосознание. Таким образом, наш главный вопрос: какое значение несет в себе искусственный интеллект в арт-терапии?

Мы используем разные инструменты в своей работе. Одни образы направлены на формирование внешнего мира ребенка, другие — на раскрытие внутреннего. Согласно Л. С. Выготскому «знак изменяет мир внутренний, он направлен не на внешнюю реальность, а на реальность внутреннюю, пусть даже изначально это внутренняя реальность другого человека» [3]. Ребенок, вышедший из лона своих родителей, может не догадываться о том, что им движет на самом деле. Его внутренняя реальность вполне способна быть реальностью другого человека, главным образом — родителя. Формирование «самости» осложняется еще и тем, что очень сложно понять бессознательные части психики ребенка. Ибо они связаны с бессознательным родителя, с явлением еще более сложного порядка.

Понимание развития человека, строится на знании всех в отдельности его рефлексов. Досконально это явление описал И. П. Павлов в далеком 1917 году. В работе с детьми с нарушенным развитием мы привыкли иметь дело с патологическими условными связями. О них только и говорим. При этом забываем, что существует сила, по своей мощи превосходящая все условные рефлексы и связи. Это рефлекс свободы. Опираясь на опыты И. П. Павлова с собакой, следует то, что он, рефлекс свободы, не исчезает до последнего. Но и его можно подавить и победить. В таком случае остается лишь «прирожденный рефлекс рабской покорности», ситуация отдачи себя на волю сильнейшего [1]. При чем же здесь искусственный интеллект?

Работа искусственного интеллекта напоминает связь слова и смысла слова, который приобретает раз и навсегда. Однажды увидев мать, человеческое дитя, за исключениями, едва ли будет называть кого-то другого также. Представим ситуацию: ребенок, брошенный в детском доме, с физическими и интеллектуальными нарушениями упорно желает увидеть биологических родителей, стремится к ним. Конечно же, во всем этом много заблуждений. Ведь скорее всего реальность совершенно неприглядна. Но таков рефлекс свободы в действии. Здесь, можно предположить, что ребенок стремится увидеть не самих родителей, а источник своей жизни. Ведь каждому живому и сколько-нибудь разумному существу требуется оправдание своего существования. Когда человек начинает понимать причинно-следственные связи, не остается места для заблуждений и неврозов; и если мы не впадаем в них, то только по той причине, что нашли средство решения конфликта с бессознательным. Неврозы же всегда свидетельствуют о непонимании главного. Естественная непокорность ребенка выражает стремление к свободе, и очень похожа на непокорность собаки Павлова. Последнее, что можно совершить в вышеуказанном примере — дать понять сироте, что его стремление есть ничто. С точки зрения гуманизма такое действие может стать преступлением. Итак, с помощью искусственного интеллекта арт-терапевт воссоздает картину семьи, которой нет. Ребенок, в свою очередь, получит возможность не просто увидеть, но и повлиять на то, что изменить сложно. Например, «рефлекс рабства», генетически унаследованный от несостоявшихся как личности родителей, какими в большей массе своей являются отцы и матери брошенных детей. Так пишет И. П. Павлов о студенте из рассказа «Река жизни» А. Куприна, который стал жертвой рефлекса рабства: «Понимай он это хорошо, он, во-первых справедливее бы судил себя, а во-вторых мог бы систематическими мерами развить в себе успешное задерживание, подавление этого рефлекса» [1].

Некорректно воспринимать искусственный интеллект как вызов традиционным методам арт-терапии. Но его большой потенциал к персонализации процесса работы не может оставить равнодушным тех арт-терапевтов, для которых важен результат. Наступило время задуматься над тем, что на самом деле делают педагоги. Действительно, искусственный интеллект не в состоянии проявить всю сложность межличностного взаимодействия и глубину эмпатии. Но когда это станет невозможным для людей, произойти может все. Таким образом, инструменты искусственного интеллекта призваны быть поддерживающими, а не заменяющими. Здесь важно то, что из всех направлений работы арт-терапевта наиболее сложной является взаимодействие с травмой. Она прорастает в ребенке как ветви нездорового дерева. Развиваясь как единое целое, и в определенный момент проживая травму, сознание терпит большие в корне перемены. Самая важная перемена—это изменение отношения к людям, к своему будущему с людьми. Как правило, это негативные перемены. Но даже в этих условиях ребенок не перестает самовыражаться. Если не может с помощью речи, делает это иными способами невербально. Не случайно «дерево как образ человека» используется в одном из стратегически важных инструментов психолога — метафорических картах. Но этого слишком мало, чтобы описать каждое «болеющее дерево», которое не растет, а на самом деле разрушается. И описание будет не столь верным, как этого требует «большой замысел». На этом примере мы можем оценить потенциал искусственного интеллекта в арт-терапии. Его инструменты способны создать

особенное пространство для игрового экспериментирования [4]. Структурируя данные, вводя их, тем самым направляя алгоритмы в нужное нам русло, по итогу мы получим не просто картинку «больного дерева», но нечто большее. Например то, каким образом, оно таким стало. По смыслу эти действия очень похожи на сбор и анализ анамнеза ребенка с нарушенным развитием, завершающиеся структурированным и логически обоснованным планом работы. Как дерево защищает оставшиеся здоровые ткани, как создает защитные барьеры, что откладывает, какие новые защитные слои формирует, — опосредованные вопросы, гипотетически заключающие в себе настоящее состояние ребенка.

Искусственный интеллект облегчает использование всех традиционных инструментов арт-терапии. Особенно это становится важным для детей с физическими нарушениями, испытывающими трудности в использовании художественных принадлежностей [5]. Он открывает доступ к арт-терапии тем, кто не в состоянии себе это позволить. Но самое главное то, что искусственный интеллект указывает нам на наши ошибки, в которых предстоит еще разобраться.

Литература

- [1] Рефлекс свободы [избранные статьи]/ Иван Петрович Павлов.—Москва:Издательство АСТ,2025.—416с.—(Эксклюзив: Русская классика). ISBN 978-5-17-154266-5;УДК 611/ 612; ББК 28.7
- [2] Fereshtehossadat Shojaei, Fatemehalsadat Shojaei, John Osorio Torres, Patrick C Shih. Insights from Art Therapists on Using AI-generated Art in Art Therapy: Mixed Methods Study. 2024 Dec4; <https://doi.org/10.2196/63038>
- [3] Мышление и речь; Психология искусства; Вопросы детской психологии/ Лев Выготский.—Москва:Эксмо,2024.—848с.—(Библиотека избранных сочинений). ISBN 978-5-04201381-2; УДК159.9; ББК 88
- [4] de Witte M, Orkibi H, Zarate R, Karkou V et al. From Therapeutic Factors to Mechanisms of Change in the Creative Art Therapies: A Scoping Review. Front. Psychol., 15 july 2021; <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.678397>
- [5] Fereshtehossadat Shojaei, John Osorio Torres, Patrick C Shih. Exploring The Integration of Technology in Art Therapy: Insights from Interviews With Art Therapists. 3 Sep.2024; <https://doi.org/10.1080/07421656.2024.2383826>

ӨОЖ 378.147:51-7

МАТЕМАТИКАНЫ КӨРНЕКІ МОДЕЛЬДЕУ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бекназар Әсет Қалдарбекұлы

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент, Қазақстан
asetbeknazar010912@gmail.com

Резюме

В статье рассмотрены теоретические основы и практические подходы к формированию исследовательских навыков студентов посредством наглядного моделирования при обучении математике. Подробно представлены методические этапы применения наглядного моделирования для глубокого и качественного усвоения математических понятий и решения конкретных задач. Приведены детальные практические примеры, среди которых визуальное доказательство теоремы Пифагора с конкретными вычислениями, построение и исследование графиков квадратичных функций с определением координат вершин парабол. В статье даны четкие пошаговые описания каждого примера с расчётами и выводами. Подчеркивается эффективность наглядного моделирования для развития аналитических способностей и исследовательской активности студентов. Статья

предназначена преподавателям вузов, методистам в области математики, научным исследователям и специалистам в сфере педагогики и образования.

Summary

The article provides a detailed analysis of the theoretical foundations and practical approaches for developing students' research skills through visual modeling in mathematics education. The author highlights the importance of fostering independent research abilities among students, offering methodological strategies for effectively utilizing visual modeling techniques. Several practical examples are described in detail to illustrate the method's application and effectiveness, including the visual demonstration and verification of the Pythagorean theorem through precise calculations, graphical modeling of quadratic functions and determining vertex coordinates. Each example is clearly outlined with step-by-step calculations, model construction, and interpretations. The presented experiences demonstrate significant advantages in enhancing students' analytical thinking, mathematical understanding, and self-directed research capabilities. The article is intended for university teachers, mathematics educators, researchers in pedagogy, and education specialists interested in innovative instructional methods.

Қазіргі заманда білім беру саласына қойылатын басты талаптардың бірі – студенттердің зерттеу дағдыларын дамытып, ғылыми ойлау қабілетін қалыптастыру. Осы мақсатта математиканы оқыту процесінде заманауи әдістерді қолданудың қажеттілігі артып отыр. Әсіресе, математикалық білімнің сапасын арттыру үшін студенттердің өз бетінше зерттеу қызметін белсендіруге мүмкіндік беретін көрнекі модельдеу тәсілдерін пайдаланудың маңызы зор.

Көрнекі модельдеу – математикалық ұғымдарды, заңдылықтарды, есептерді көрнекі құралдар арқылы түсіндіруге негізделген оқыту әдісі. Бұл әдіс абстрактілі математикалық түсініктерді студенттердің қабылдауына жеңіл әрі түсінікті етіп жеткізуге, олардың пәнге деген қызығушылығын арттыруға және зерттеу дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Математикалық білімнің сапалы меңгерілуі көбіне студенттердің өз тәжірибесі негізінде модельдер құрып, нақты жағдайларды талдап, қорытындылар жасаумен тығыз байланысты. Студенттердің зерттеу қызметін қалыптастыру – олардың логикалық ойлау қабілетін дамытып, білімді шығармашылық тұрғыдан игеруін қамтамасыз ететін негізгі фактор. Сол себепті, математиканы көрнекі модельдеу арқылы оқыту студенттердің зерттеу белсенділігін арттырып, олардың білім сапасын жақсартуға бағытталған тиімді педагогикалық тәсіл ретінде өзекті болып табылады.

Математикадағы модельдеудің педагогикалық мәні ғылыми тұрғыда бірқатар зерттеушілер еңбектерінде кеңінен қарастырылған. Оқыту үдерісінде көрнекілік пен модельдеуді қолданудың алғашқы ғылыми негіздерін педагогика ғылымының классиктері Я.А. Коменский [1] мен К.Д. Ушинскийдің [2] еңбектерінен кездестіреміз. Я.А. Коменский «Ұлы дидактика» атты еңбегінде көрнекілікті оқыту үдерісінің негізі ретінде қарастырып, білім беруде нақтыдан абстрактіліге, қарапайымнан күрделіге көшу керектігін ерекше атап өтеді. Коменский бойынша, көрнекілік қағидасы білімді меңгеруді айтарлықтай жеңілдетіп, студенттердің ойлау қабілетін арттырады.

Көрнекі модельдеу тәсілін математиканы оқыту процесінде тиімді пайдаланудың теориялық-әдістемелік негіздері Л.С. Выготский [3] мен Жан Пиаженің [4] танымдық даму теорияларында терең ашылған. В.В. Давыдов зерттеулерінде абстрактілі математикалық ұғымдарды меңгеру үшін көрнекі модельдеуді қолданудың тиімділігін дәлелдей отырып, оның білім алушылардың ақыл-ой әрекетін белсендіретін фактор екендігін көрсеткен [5]. Осы тұжырымды әрі қарай дамыту барысында ресейлік ғалымдар Малыхин сынды зерттеушілер математиканы модельдеу арқылы оқытудың әдістемелік аспектілерін кеңінен зерделеп, теориялық негіздерін толықтыра түсті [6].

Отандық педагогика ғылымында математикалық білім беруде көрнекілік пен модельдеуді қолдану мәселесін терең әрі жан-жақты зерттеген ғалымдардың бірі – Б.Баймұқанов. Өзінің ғылыми еңбектерінде Б.Баймұқанов математикалық ұғымдар мен теорияларды түсіндіруде көрнекі модельдеудің ерекше маңыздылығын атап өтеді. Ғалымның

пікірінше, математикалық білім беруде тек теориялық ақпаратты жеткізу жеткіліксіз, оны студенттердің толық әрі терең түсінуі үшін көрнекі модельдер арқылы тәжірибемен ұштастыру қажет.

Б.Баймұқановтың зерттеулері бойынша, көрнекі модельдеу тәсілі студенттердің абстрактілі математикалық ұғымдарды нақты, түсінікті әрі қызықты түрде қабылдауына жол ашады. Осы әдіс арқылы математикалық білімді меңгеру жеңілдеп, студенттер есептерді талдау мен шешу барысында өздерінің логикалық ойлау қабілеттерін тиімді дамыта алады. Сонымен қатар, ғалым көрнекі модельдеуді белсенді қолданған жағдайда студенттердің зерттеушілік белсенділігінің артатынын, пәнге деген қызығушылықтары күшейетінін атап өткен. Оның пікірінше, көрнекі модельдеу арқылы ұйымдастырылған математикалық тапсырмалар студенттердің абстрактілі ұғымдарды тәжірибе жүзінде түсініп, нақты өмірдегі құбылыстармен байланыстыра білу дағдыларын дамытады. Осылайша, студенттердің білімді тек есте сақтап қана қоймай, оны шығармашылықпен және сын тұрғысынан игеруіне мүмкіндік туады. Б.Баймұқановтың еңбектерінде осы әдістемені қолданудың нақты мысалдары, әдістемелік нұсқаулары беріліп, математиканы оқытудағы көрнекі модельдеудің ғылыми-тәжірибелік маңызы айқын дәлелденген [7].

Көрнекі модельдеуді математиканы оқытуда қолданудың негізгі мақсаты – студенттердің абстрактілі ұғымдарды терең түсінуіне жағдай жасап, нақты есептерді шешу арқылы олардың зерттеу дағдыларын дамыту. Осы мақсатқа жету үшін төменде нақты математикалық есептердің бірнеше детальді мысалдары мен оларды көрнекі модельдеу негізінде шешу әдістері ұсынылады. Бірінші мысал – Пифагор теоремасын көрнекі модельдеу. Бұл тапсырмада студенттерге көрнекі модельдеу негізінде Пифагор теоремасының дұрыстығын іс жүзінде тексеру ұсынылды. Сабақ барысында студенттер алдымен өлшемдері нақты көрсетілген тікбұрышты үшбұрышты қағаздан немесе картоннан дайындады. Бұл үшбұрыштың катеттерінің ұзындықтары алдын-ала белгілі болды: бірінші катет – 9 см, екінші катет – 12 см.

Студенттер үшбұрышты дәл әрі ұқыпты етіп сызып, мұқият қиып алған соң, қабырғаларының ұзындығын сызғыш арқылы қайтадан нақты өлшеп тексерді. Содан кейін олар Пифагордың атақты формуласы арқылы гипотенузаның теориялық ұзындығын есептеуге кірісті:

$$a^2 + b^2 = c^2$$

Берілген есепті шешудің кезеңдері мынадай болды:

- Бірінші катеттің квадраты есептелді:

$$9^2 = 81;$$

- Екінші катеттің квадраты есептелді:

$$12^2 = 144;$$

- Осы екі санды қосып, гипотенузаның квадраты анықталды:

$$81 + 144 = 225;$$

- Соңында гипотенузаның ұзындығы түбір шығару арқылы анықталды:

$$c = \sqrt{225} = 15 \text{ см}$$

Теориялық тұрғыда есептелген нәтиже бойынша гипотенуза ұзындығы 15 см болып шықты. Келесі кезеңде студенттер өздері жасаған үшбұрыш моделінің гипотенузасын өлшеп, тәжірибе жүзінде тексеру жұмыстарын жүргізді. Өлшеу кезінде студенттер дәл осы 15 см деген нәтижеге қол жеткізді. Екі жолмен (теориялық есептеу және тәжірибелік өлшеу арқылы) алынған нәтижелердің дәл сәйкес келуі студенттердің Пифагор формуласын тереңірек әрі нақты түсінуіне мүмкіндік берді. Бұл көрнекі модельдеу жұмысының студенттерге берген пайдасы мынада болды: олар теориялық білімнің шынайы өмірде қалай қолданылатынын көріп, математикалық ұғымның мағынасын терең ұғына алды. Сонымен қатар, студенттер өздігінен дәлелдеу және талдау жасау қабілеттерін жетілдірді. Осылайша, бұл практикалық есеп

студенттердің математикаға деген қызығушылығын арттырып, зерттеушілік дағдыларын дамытуға айтарлықтай ықпал етті.

Екінші мысал – квадраттық функция графигін модельдеу және оның параметрлерін зерттеу. Бұл тапсырмада студенттерге квадраттық функцияларды зерттеу, олардың параметрлерін анықтау және көрнекі модельдеу арқылы графигін салу тапсырылды. Студенттер нақты берілген келесі функцияны талдады:

$$y = x^2 - 6x + 5$$

Алдымен студенттер квадраттық функцияның жалпы түрдегі формуласы мен оның графигінің парабола тәрізді болатынын еске түсірді. Параболаның шыңы маңызды сипаттамалардың бірі болғандықтан, олар оның координаталарын анықтауға кірісті.

Параболаның шың координаталарын табу үшін студенттер келесі математикалық формулаларды қолданды:

$$x = -b / 2a$$

$$y = f(x) (-b / 2a)$$

Студенттер бұл формуланың мәнін терең түсіну мақсатында алдымен берілген функциядағы коэффициенттерді анықтады. Мұндағы коэффициенттер келесі түрде болды: $a = 1$, $b = -6$, $c = 5$.

Осы коэффициенттерді формулаға қойып, студенттер парабола шыңының x координатасын есептеді:

$$x = -(-6) / 2 \times 1 = 6 / 2 = 3$$

Студенттер бұл алынған x мәнін енді бастапқы функцияға қойып, y координатасын анықтауға кірісті:

$$y = (3)^2 - 6 \times (3) + 5 = 9 - 18 + 5 = -4$$

Осы есептеулердің нәтижесінде студенттер парабола шыңының координаталарын (3; -4) түрінде анықтады. Алынған нәтижені көрнекі түрде нақтылау үшін студенттер арнайы координаталар жүйесін қағазға сызып, графикті салуға кірісті. Координаталарды мұқият өлшеп, параболаның шыңын белгіледі. Сонан соң қосымша нүктелер анықтап, мысалы: $x=0$, $x=1$, $x=2$, $x=4$, $x=5$ мәндерін таңдап, сәйкес келетін y мәндерін есептеп, графиктің толық көрінісін салды. Осы әрекеттер арқылы студенттер параболаның нақты формасын көрнекі түрде модельдеп, оның математикалық қасиеттерін талдады. График салу барысында олар параболаның симметрия осін, функцияның нөлдерін (түбірлерін), сондай-ақ функцияның мәндері қалай өзгертіндігін зерттеді. Бұл практикалық жұмыс студенттердің математикалық ұғымдарды көрнекі түрде модельдеу арқылы тереңірек меңгеруіне және функцияларды талдау дағдыларын дамытуға мүмкіндік берді. Олар теориялық білімді практикалық жолмен тексеріп, өздерінің аналитикалық ойлау қабілеттерін жетілдірді. Сонымен қатар, студенттер математикалық есептердің шешімдерін нақты график арқылы көре отырып, өз бетінше зерттеу жүргізуге деген қызығушылықтарын арттырды.

Қортындылай келе, қазіргі таңда математикалық білім беруде студенттердің зерттеу қабілеттерін қалыптастыру маңызды педагогикалық міндеттердің бірі саналады. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін көрнекі модельдеу әдісін пайдалану тиімді әрі нәтижелі болып отыр. Көрнекі модельдеу арқылы математикалық ұғымдар мен есептердің мәнін студенттерге айқын әрі терең жеткізуге мүмкіндік бар. Мақалада ұсынылған мысалдар негізінде, көрнекі модельдеу әдісінің тиімділігі нақты математикалық есептерді шешу барысында анық байқалды. Атап айтқанда, студенттер Пифагор теоремасын нақты модельдер көмегімен зерттеп, оның формуласын тікелей өлшеулер арқылы дәлелдей алды. Сондай-ақ, квадраттық функцияның параметрлерін анықтап, графиктерді нақты салып үйренді. Бұл жұмыстар студенттердің танымдық қызығушылығын арттырумен қатар, олардың өздігінен жұмыс істеу, талдау және қорытындылау дағдыларын дамытуға ықпал етті. Олар математикалық білімдерді шынайы өмірде қолданудың нақты мысалдарымен танысып, аналитикалық ойлауды қалыптастырды.

Осылайша, көрнекі модельдеуді математиканы оқытуда жүйелі қолдану студенттердің білім сапасын жақсартып, зерттеу дағдыларын тиімді қалыптастыруға мүмкіндік береді. Болашақта бұл әдістемені оқу процесіне кеңірек енгізу студенттердің білім деңгейін көтеруге, олардың теория мен практиканы үйлестіру қабілетін арттыруға септігін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Коменский Я. А. Великая дидактика Я. А. Коменского. — [[Санкт-Петербург : Семашко, 1875]. — XIV, 8, II, 282 с.
2. Ушинский К. Д. Избранные педагогические произведения [Текст] / [Предисл. проф. д-ра пед. наук В. Я. Струминского, с. 5-32]. - Москва : Просвещение, 1968. - 557 с.
3. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. — М.: Изд-во Смысл, Изд-во Эксмо, 2005. — 512 с.
4. Пиаже Ж. Психология интеллекта. — СПб.: Питер, 2004. — 192 с.
5. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. — М.: ИНТОР, 1996. — 544с.
6. Малыхин В. И. Математическое моделирование социально-экономической структуры общества / В.И. Малыхин. - Москва: Мир, 2015. - 569 с.
7. Баймуханов Б. М. Актуальные вопросы школьной и вузовской методики преподавания математики: тематический сборник научных трудов профессорско-преподавательского состава высших учебных заведений МП КазССР. - Алма-Ата : КазПИ им.Абая, 1985.

МРНТИ:14.25.09

ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН САРАЛАП ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БИОЛОГИЯҒА ДЕГЕН ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ДАМУ

Кеңес Адина Нұржанқызы,

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы, Қазақстан, adinakulekeeva@gmail.com

Бекенова Назым Аманкуловна,

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қаласы, Қазақстан, bekenova-nazym63@mail.ru

Резюме.

Бұл мақалада мектеп оқушылары үшін биологияға деген танымдық қызығушылығын арттыру үшін дифференциаланған оқыту жағдайында дамыту мәселесі көрсетіледі. Дифференциаланған оқыту бұл – оқушылардың қабілеттері мен олардың қажеттіліктерін, қызықтыратын жақтарын ескере отырып, олардың зияткерлік дамуы үшін қолайлы жағдай тудыратын тиімді педагогикалық әдіс болып табылады. Биология сабақтары мотивацияны көтеру үшін және танымдық белсенділікті арттыруға бағыттаушы стратегияларға ерекше назар аударылады. Пайдалануға арналған “жобалық жұмыстар, зерттеушілік әдістер, геймификация, деңгейлік тапсырмалар, цифрлық технологияларды” атап көрсетеді. Зерттеу қорытындылары бойынша саралап оқытудың оқушылар үшін білімін дамытумен қатар, биология пәніне деген ынтасын арттыруға жағдай жасай отырып, жалпы оқу сапасын көтеру.

Кіріспе

Қазір білім беру жүйесінде оқушы тұлғасын қалыптастыру және дамыту үшін басты бағдар ретінде міндеттелген. Әр оқушының өз ерекшеліктеріне байланысты оқу процестерін ұйымдастыру, оқуға деген қабілетін, ынталығын жоғарлатуын қамтамасыз етуі – педагогиканың басты мақсатының бірі. Білім алушылар үшін оқу өздерінің жеке қасиеттеріне, ерекшеліктеріне сай, әрі өзгермелі болуы маңызды, яғни жеке тұрғыдан қарау, тиімді әдістермен оқытудың түрі – саралап оқыту болып келеді. Қазақстан Республикасының “Білім

туралы” Заңында – білім беру жүйесінің міндеті ретінде, әр адамның жеке қабілетін дамыта отырып, кәсіби және шығармашылық жақтарын толықтай ашуға мүмкіндік жасау, бұл саралап оқыту қағидасының бастысы.[1]

Сараланған оқыту – бұл жеке, дара ерекшеліктерін ескере, деңгейлік жағдайлармен қарастыра отырып, ұйымдастырылған оқудың үдерісін айтамыз. Білім алууды ұйымдастырудың педагогикалық технологиясы ретінде саралап оқыту тиімді. Бұл жағдайда оқу материалдары, тапсырмалары түрлі деңгейлік тапсырмалармен қарастырылады, сонымен әрбір оқушы немесе топтар үшін мазмұнына байланысты күрделі, орташа түрде және жеңіл дәрежелі болуы мүмкін. Осы тәсілдер арқылы оқушылардың жеке қабілеттері және ерекше мүмкіндіктеріне байланысты білім шыңдауға мүмкіндік бере алады.[2]

З.Б.Блумның саралап оқыту жайында: “Дифференциаланған оқыту – бұл білім алушылардың оқу жетістіктеріне байланысты, әрқайсысының табысты болуына мүмкіндік беретін тәсіл”, - деп анықтама берген. Жалпы дамудың негізгі көрсеткіші ретінде – танымдық қызығушылық болып табылады, ол тұлғалық дамудың жоғарғысы ретінде қарастырылады. Соңғы уақыттарда танымдық қызығушылық төмендегеніне байланысты дамуы, білім және еңбек дағдыларың меңгеру күрт әлсіреп кетті. Яғни қазіргі заманғы оқушылар үшін ақпаратқа қол жеткізу оңай, оны талдау әрі шешу қажеттіліктері бұрынғыдай емес. Танымдық қызығушылық бұл – оқушы үшін білім алу процесін дамытып, қабілеттерін шыңдауға әрі өзін-өзі дамытуға тікелей байланысты болып келеді

Негізгі бөлім

Биология дегеніміз – нақты өмір мен табиғаттың құбылыстарымен байланысты сала. Жалпы медицинаға қызығушылығы бар оқушылар үшін анатомияны зерттеуге арналған тапсырмалар, физиологиялық процестерді зерттеуге арналған платформалар ұсынуға болады. Оған қоса биотехнология бағытына қызығатын білім алушылар үшін лабораториялық құралдар, виртуалды зертханалардың тигізетін көмегі зор.[3]

Мультимедиялық құралдар, виртуалды зертханалар оның ішінде Labster, PraxiLabs, ал платформаларға Kahoot, Quizlet секілділер интерактивті жаттығулар мен тапсырмаларды құрастыру үшін жеңіл әрі қызықты мүмкіндік бере алады. Осы әдістер білім алушылар үшін танымдық қызығушылығын арттыруға, биологияны практикалық жағдайда жүзеге асыруға мүмкіндік бола алады.

Саралап оқыту – оқушылардың кәсіби жағын айқындау үшін және жеке қабілеттері мен бейімделуге ерекше дамыту рөлін атқарады. Мысал ретінде, экологиялық мониторинг бағыттарында зерттеулер жүргізе отырып, түрлі ғылыми жобалар мен жұмыстарға қатыса алады. Ал медицина саласын үйренгісі келіп жүрген оқушылар үшін фармакология, микробиология, анатомия пәндері бойынша зерттемелік тапсырмалар, тәжірибелік жұмыстарды орындай отырып, болашақ мамандығы үшін бағдар қалыптастырады.

Дифференциаланған оқыту бұл –

- Жеке қасиеттері мен қабілеттерін ескеріп, білім беруді әр оқушыға сәйкес мазмұнын қалыптастыру әрі білімді жандандыру.
- Танымдық қызығушылығын арттыру үшін, түрлі оқыту әдістерін қолданып, ынтасын ашып, оқуға деген қабілетін арттыру.
- Проблемалық оқыту әдістерін дұрыс қолдана отырып, танымдық саласын қалыптастыру.

Инновациялық әдістердің енгізілуіне байланысты оқушылардың зерттеу қабілетінің артуы маңызды құралы болып табылады. Оған мысалы, STEAM тәсілі – бұл білім беру тәсілін қолдана отырып, биология сабақтарында тәжірибе жүргізу элементтерін біріктіруге және тәжірибелік жобаларды қосуға болады. Білім алушылардың ғылыми ойлау қабілеті және практикалық дағдылары дами бастайды. Сондай-ақ, дифференциаланған оқытудың барысында генетикалық есептерді шығару, биотехнологиядағы процестерді модельдеу, практикалық зерттеулерді

ұйымдастыру арқылы оқушылардың пәнге деген танымдық қызығушылығын дамытып, олардың сыни ойлау қабілеті, шығармашылық қабілетін дамытады. Сараланған оқыту пәндерді байланыстырудың тиімді жолы, ол оқудың үдерісінің мазмұнды етуіне ықпал етеді.[4] Мысал келтірсек, фотосинтез тақырыбы бойынша зерттеудің барысында энергетикалық тепе теңдікті есептеуде математиканы, жарықтың сіңуінде физиканы қолданып, ал химия білімі бойынша химиялық реакцияларды қолдана алады.Осы тәсілдердің байланысы арқылы білім алушылардың оқу материалын меңгеру үшін және практикалық жағдайын түсінуге жағдай жасайды. Сонымен қатар, саралап оқыту кезінде оқушылар үшін үш түрлі деңгейде тапсырмалар беру арқылы, білім алушылардың белсенділігін, қызығушылығын арттырады: оған бірінші - терминдер мен анықтамаларды меңгеру, екінші - себептер байланысын талдау, үшінші – шағын жоба қорғау.

Оқушылардың танымдық қызығушылығын және дайындық деңгелеріне келетін тапсырмалар берілгенде, олардың пәнді оқуға деген ынтасы арта түседі.Мысалы, биологияға қызығатын оқушылар үшін өзінің тұрғылықты жеріндегі биоалуантүрлі өсімдіктерді зерттеуге арналған жобаларды қарастырса болады, ал генетикаға қызығатындар үшін тұқым қуалау заңдылықтар мен белгілерінің берілу ықтималдылығын зерттеуге мүмкіндігі бар.Білім сапасын арттырумен қоймай, білім алушылардың болашақтағы өмірінің негізін қалыптастыруға ықпал етеді.Оған ізденуді, талдау жасау, сыни ойлау қабілеті, ақпараттарды өңдеу және қорытынды шешімдерді қабылдау кіреді.[5] Мұндай оқыту тәсілі білім алушылардың нақты өмір жағдайларына бейімделуіне және кәсіби әрекет етуіне дайындайды.Осы тұрғыдан, саралап оқыту арқылы танымдық қызығушылығының артуы, болашақ білім сапасын жақсартады.

Біріншіден, әрбір оқушы үшін жеке ерекшеліктерді ескеру арқылы тапсырмалар жасайды.Себебі әр білім алушылардың қабілеттері мен ойлау деңгейі әртүрлі болғандықтан, түрліше жұмыс жасайды.Жеке ерекшеліктері бойынша қолданылатын құралдар бойынша: жеке оқу карточкалары, деңгейлік тапсырмалар,оған қоса PhET симуляторлары арқылы модельдеу жұмыстарын жасай алады.Мысал келтіретін болсақ, бір білім алушы жасуша құрылымын суреттер арқылы көрсетсе, екінші оқушы сол процестің жүруін виртуалды жағдайда көрсетеді.Осы тәсіл арқылы пәнге қызығушылығын, оқушы қабілетін арттыруға мүмкіндік бола алады.

Екіншіден, саралап оқыту барлық оқушылардың өз деңгейінде тең білім алып, жетістікке жетуіне жағдай жасайды. Ол үшін жеке тапсырма орындай алатын және жеке кері байланыс беретін Google Classroom ұйымдастыруға болады.Ал онлайн тесттерден өту үшін LearningApps, Kahoot секілді бағдарламаларды ұйымдастыру.

Үшіншіден, топтық жұмыстар, яғни бірлесе жұмыс жасау ынтымақтастық және бір бірін қолдауға мүмкіндік береді.Оқушылар бір- бірімен пікір алмасады, көмек көрсетеді, бірлеседі.[6] Ал топтық жобалар және пікір алмасуға Padlet, Jambord алаңдарын ұйымдастыру, зертханалық құралдарды қолдану үшін: пробиркалар, петри табақшалары, пипеткалар қолданады. Зертханалық құралдар арқылы белсенділікті арттырып, ынталандырады.

Биология пәнін оқытуда дифференциаланған оқытуды қолдану арқылы, әр оқушылардың қабілеттерін, ерекшеліктерін және қажеттіліктерін ескеретін білім беру процесі болып табылады. Материалдарды дұрыс түсіну үшін түрлі әдістер мен технологияларды қолдана отырып, оқушылардың дағдыларын қалыптастыру.[7] Сараланған тәсілдердің ішіне – топтық жұмыстардың ең тиімді әдісінің бірі, бұл оқушылардың танымдық қызығушылығын, дайындық деңгейлерін саралауға мүмкіндік береді.Бұл практикалық жағынан да, теориялық тұрғыдан да дамуына әсер етеді.

Тапсырмаларды жеке түрде орындап, олардың қарқыны мен деңгейін бақылауға, жақсартуға мүмкіндік береді. Оқытушы оқушының дейгейіне байланысты жеңілден қиынға дейінгі тапсырмаларды ұсына алады, ал осы әдіс арқылы білім алушының қалай

дайындалғанын, мүмкіндігін бақылай алады әрі күрделі тапсырмаларға көшуге әрекеттендіреді.[8]

Қазір білім алушылардың өзіндік жұмыс орындауында жобалық жұмыстар жақсы көмектеседі, ол жай ғана білімді тереңдете түсіну ғана емес, толықтай нәтиже алуға және зерттеу дағдыларын дамытады. Оның ішінде қазіргі табиғаттағы проблемаларды ұсына отырып, жобалық жұмыстарды жасап, жай ғана биологияны және биоалуантүрлілікті түсіне қоймай, мәселені шешуге ұсыныстар жасай алуы.[9]

Соңғы жылдарда Қазақстандағы мектептерде биология пәні дифференциаланған оқыту жүйесінің принциптеріне негізделген. Оның ішінде Назарбаев Зияткерлік мектептері оқушыларың тәжірибелік, жобалық жұмыстарды орындай отырып, өзіне қызықты саланы таңдауына мүмкіндік болып жатыр. Білім алушылардың бірі табиғатты қорғау тақырыбында жоба қорғай отырып, экология саласын тереңірек зерттегісі келсе, бірі адамның анатомиясын зерттегісі келеді. Сонымен қатар, Қарағанды облысында жергілікті экожүйелерді зерттеу жайлы жоба қолданылған, бұл арқылы білім алушылар өзінің аймақтарындағы өсімдік, жәндік және жануарлардың түрлерінің құрамын анықтап, интерактивті карта ұсынған. Осы жоба оқушының танымдық қызығушылығын ғана емес, шығармашылық болмысын арттырады.

Білім беру жүйесінің ерекше маңызды инновациялық әдісі ретінде және оқушылардың ғылыми ойлауын, тәжірибелік жұмыс дағдыларын, оқу мотивациясын арттыруға маңызды қадам болды.[10] Қазақстандағы білім ордаларында виртуалды зертханалардың, интерактивті тақталардың, онлайн платформалардың қолданысы артып, заманауи деңгейге көтерді.

Қорытынды

Саралап оқыту – ол биологияны оқытудағы қуатты құралдың бірі, бұл тәсіл мұғалімнің оқушы үшін дұрыс білім беруге, қабілеттерін одан сайын арттыруға, ойларын жүйелеуге және шынайы өмірге дайындауға үлкен ықпалын тигізеді. Командамен жұмыс істеу, топтармен ынтымақтастықта мәселелерді шешуге, жұмыстың нәтижелі болуына, оқушының оқу дағдысының дұрыс қалыптасуында басты рөлді атқарады. Дифференциалды оқу бұл –

- Қоғам талабына сәйкес келетін тұлғаны қалыптастыру – ол креативті ойлай алатын, коммуникацияға бейім, сыни тұрғыда ойлауы жоғары, яғни бұл ХХІ ғасыр қоғамына негізделе отырып, расталған заманауи әдіс.
- Оқушылардың кәсібилік қызығушылықтарын анықтау немесе бағыт – бағдар беру – кейбір білім алушылардың медицинаға деген, экологияға, генетикаға деген танымдық қызығушылықтарын ерте бастан анықтай алады.
- Ерекше оқушылар үшін – ерекше білім беру мүмкіндігін қажет ететін оқушылар үшін жақсы мүмкіндік болады.
- Цифрлық технологияларға қолжетімділік – бұл виртуалды зертханалардың және онлайн платформалардың, тесттердің білім алуда ыңғайлы әрі заман талабына сай болғаны.

Саралап оқыту арқылы оқушылардың тек қана белсенді болуын қамтамсыз ете қоймай, олардың танымдық қызығушылығын, дамуын, ойлау қабілетін, шығармашылығын дамытуға үлес болғанын анықтадық.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы (баптары бойынша түсіндірмелері) және оны жүзеге асыру жөніндегі құжаттар. – Астана, 2000.
2. Мищенко, Р.Н. Развитие познавательного интереса к биологии в условиях дифференцированного обучения школьников : диссертация кандидата педагогических наук : 13.00.02. Москва, 1999. 202 с.
3. Протасова Е. С., Зайцева А.А. Активизация учебно-познавательной деятельности школьников по биологии при изучении раздела "животные" // Наука и Образование. 2021. Т. 4. № 4. - EDN LZMPRP.

4. Бутузов, И.Т. Дифференцированное обучение – важное дидактическое средство эффективного обучения школьников / И.Т.Бутузов. – М., 2008. – С. 65
5. Berikkhanova G. et al. The Effectiveness of the Training Model of the Future Teacher in Conditions of Inclusive Education // International Journal of Education and Practice. – 2021. – Т. 9. – No. 4. – С. 670-686.
6. Robinson, G. (2006). Teaching for the future: Creating critical thinkers. Journal of Educational Research, 100(4), 171-183.
7. Canter, L. (2011). Effective teaching strategies. Pearson Education.
8. Оқытудың жаңа технологиялары // Халық тәлімі арнайы басылым. - №1. - 2002, 3-7 бет.
9. Қараев Ж.А. «Саралап деңгейлеп оқыту технологиясы». Алматы, 2000.
10. Абдраманова, Г. Б. Деңгейлеп оқыту технологиясының ерекшелігі / Г. Б. Абдраманова, Э. У. Жусупова, Ж. А. Нахатова. — Текст : непосредственный // Молодой ученый. — 2014. — № 20.1 (79.1). — С. 30-31. — <https://moluch.ru/archive/79/14065>

ӘОЖ 385.3

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА АДАПТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ

Есназар А.Ж.

PhD, аға оқытушы, Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Шымкент қ., Қазақстан Республикасы

Резюме

В современных условиях цифровизации проблема адаптивного обучения в системе образования является одной из актуальных. Адаптивное обучение обеспечивает персонализированный и эффективный опыт обучения для учащихся. Такие системы позволяют управлять учебным процессом, анализировать знания и навыки обучающегося, контролировать знания, предлагать конкретные этапы обучения, прогнозировать успехи и успешность обучения. В ходе исследования был проведен обзор исследований отечественных и зарубежных ученых, изучавших систему адаптивного обучения. Цель исследования-изучение реального опыта адаптивного обучения в вузах. В результате исследования был проведен контент-анализ понятия "адаптивное обучение", проанализирован опыт адаптивного обучения в высшем образовании.

Summary

The problem of adaptive learning in the education system in the context of modern digitalization is among the most relevant studies. Adaptive learning provides a personalized and effective learning experience for learners. Such systems allow you to manage the educational process, analyze the knowledge and skills of the student, monitor knowledge, suggest specific steps in training, and predict the success and success of learning. In the course of the study, a review of the studies of domestic and foreign scientists who studied adaptive learning systems was carried out. The purpose of the study is to study the real practice of adaptive learning in higher education institutions. As a result of the study, a content analysis of the concept of "adaptive learning" was carried out, the experience of adaptive learning in higher education was analyzed.

Кіріспе

Цифрландыру жағдайында білім беру парадигмасының өзгеруі адаптивті оқытуды оқу процесінде ұйымдастырудың қажеттілігін көрсетті. Әлемдік тәжірибе білім беру технологияларын жетілдіруде адаптивті оқытудың қолдану аясы кеңейгенін көрсетті. Соңғы жылдардағы зерттеулерде білім алушылардың жеке траекториясын құруда адаптивті оқытудың маңыздылығы айқындалды. Бұл мәселе өз кезегінде тұрған өзекті зерттеу болып табылатыны сөзсіз. Себебі адаптивті оқыту онлайн білім беру саласындағы зерттеулердің жаңа бағытына айналды [1]. Дегенмен де, оқытушылар адаптивті оқытудың артықшылықтарымен келіседі,

бірақ дәлелді зерттеулер шектеулі болып қала береді, өйткені адаптивті оқыту мәселесі жоғары білім беру жүйесінде әлі де дамып келеді.

Сонымен қатар, білім беру жүйесіндегі цифрлық трансформация білім алушыларды цифрлық ортада білім алуға, цифрлық ойлау және ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастыруға, кәсіби тұрғыда дамуға дағдыландырады. Білім беру жүйесіндегі цифрлық трансформация адаптивті жүйелер мен жасанды интеллектіні, виртуалды технологияларды, жекелендірілген оқытуды іске асыруды көздейді [2,6.121]. Цифрлық технологиялардың білім беру технологияларымен шебер үйлесуі сапалы оқытуды жүргізуге және оқу процесінің жаңа форматын құруға, ақпараттық дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді [3,6.187].

Негізгі бөлім

А.Әбіқасымова және қосалқы авторлар өз зерттеуінде цифрлық технологияларды оқу процесіне енгізудің практикалық салдарын және олардың білім беру нәтижелерін қалай жақсартуға болатынын көрсетеді. Қазақстанда SMSRT білім берудің артықшылықтары мен қиындықтарына қатысты тұжырымдар жасай отырып, білім беру ресурстарына қолжетімділікті арттыру, интерактивтілік, өз бетінше білім алу, мұғалімдердің біліктілігін арттыру, технологияға тәуелділік және т.б. артықшылықтарды атады [4,6.16]. Бұл цифрлық білім беру ортада көкейкесті мәселе болады, жоғары оқу орында білім беру жүйесінде болашақ мұғалімдердің цифрлық сауаттылығы мен педагогикалық дағдыларын арттыру басты міндетке айналып отыр. Олай болса, адаптивті бейімдеп оқытуда цифрлық ресурстардың кең ауқымына қол жеткізу мүмкіндігі білім алушылардың қатысымдық дағдыларын жетілдіруге, тілдік орта құру арқылы практикалық тәжірибе алуға мүмкіндік береді.

ЖОО цифрландыру деңгейін анықтау мәселесін Г.М.Досанова және қосалқы авторлар зерттеді. «Жоғары білім берудегі цифрландыру – бұл білім беру үдерісіне және оқу орындарын басқаруға ақпараттық технологияларды енгізу үдерістері» деп көрсетті [5,6.38].

Қазіргі цифрлық қоғамда жасанды интеллект заман талабы болғандықтан, ағылшын тілін меңгеруде оны қолдану тиімді деп есептейміз. Ж.А.Тутбаева және С.Х.Юсимбаева шетел тілін оқытуда жасанды интеллекттің рөлін зерттейді. Авторлардың пікірінше, жасанды интеллектімен жұмыс жасайтын құралдар білім алушылардың тілдік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Демек, айтылым дағдысын жақсартуға, сөздік қорын байытуға ықпал етеді [6,6.214]. Сонымен қатар, адаптивті білім беруде чат бот құруға арналған жасанды интеллект технологияларын қолдану жолдарын А.Н.Есіркеп және бірлескен авторлар зерттеді. Бұл көптілді жүйені жобалау, жасанды интеллект интеграциясын қолдану, веб-технологияларды тиімді қолдану техникалық дағдыларын қалыптастыруға ықпал етті [7,6.511]. Жасанды интеллект адаптивті оқыту үлгілерін іске асыруға мүмкін береді.

Жалпы алғанда, адаптивті оқыту және жасанды интеллектті біріктіру білім алушылар үшін жекелендірілген және тиімді оқу жағдайларын жасау арқылы білім беруді трансформациялаудың үлкен перспективаларын ашады [8].

Жасанды интеллект негізінде адаптивті кері байланыс білім алушылардың мотивациясына, оқу нәтижелеріне қалай әсер ететінін Katona және Gyonyoru зерттеді. Авторлардың пікірінше, ЖИ негізделген адаптивті жүйелерді «төңкерілген сынып» тұжырымдамасына біріктіру нақты уақыттағы кері байланыс пен оқу бағдарламаларын бейімдеу арқылы оқушылардың белсенділігін арттырады және оқу нәтижелерін жақсартады [9]. Бұдан шығатын қорытынды білім алушыларды қолдау олардың үлгеріміне кедергі келтіретін олқылықтарды жоюға және сабақтарды мазмұнды, өнімді өтуге мүмкіндік береді.

Liu және бірлескен авторлар өз зерттеуінде бірінші курс білім алушыларына биология, химия, математика, ақпараттық сауаттылық пәндерін адаптивті оқыту әдісі арқылы оқытты. Зерттеу нәтижесінде білім алушылардың химия пәнінен білімдері жетіліп, ал қалған пәндерден әсер байқалмады [10]. Ендеше, адаптивті оқыту жүйелері білім алушылардың жеке

қажеттіліктері мен қабілеттеріне сәйкес оқытуды жекелендіреді. Мұндай жүйелер оқу процесіне оң әсер ететінін көрсетті [11].

Wang және Liao зерттеуінде білім алушылардың әртүрлі ерекшеліктерін ескеретін eLearning үшін екінші тіл ретінде ағылшын тілін оқытудың адаптивті жүйесін (TESL) ұсынады. Адаптивті оқыту үшін al-TESL-e-learning жүйесінде лексика, грамматика және оқу үшін оқу мазмұнының үш түрлі деңгейі орнатылды. Бұл зерттеуде al-TESL-e-learning жүйесі білім алушылардың үлгерімін арттыруда әдеттегі онлайн курсқа қарағанда жақсырақ екенін дәлелдеді [12].

Ә.Сарыбаева және т.б. авторлар өз мақаласында болашақ физика мұғалімдерін даярлауда адаптивті оқытуда цифрлық ресурстарды қолданудың әдістемесін ұсынды. Авторлардың цифрлық ресурстар арқылы адаптивті оқытудың бағыттарын, компьютерлік сабақтардың түрлерін, практикалық дағдыларды іске асырудың жолдарын қарастырды [13,б.263]. Бұл өз кезегінде білім беру жүйесінде, болашақ мұғалімді даярлауда цифрлық адаптивті оқытудың маңызын көрсетеді.

«Адаптивті оқыту» ұғымына контент-талдау ұсынсақ:

- «адаптивті оқыту - бұл оқушының іс-әрекетіне нақты уақыт режимінде жауап беретін және алынған ақпаратқа сәйкес оған жеке қолдау көрсететін ақпараттық коммуникациялық технологиялар» (Ә.Сарыбаева және т.б. авторлар) [13, б.250];

- адаптивті оқыту - бұл оқушының жеке қабілеттері мен қажеттіліктерін ескеруге бағытталған заманауи тәсіл (М.В.Самофалова) [14,б.345];

- адаптивті оқыту - бұл білім алушылардың академиялық жетістіктері мен жеке сипаттамаларының үздіксіз мониторингі негізінде білім беру мазмұнын түзетудің динамикалық процесі (М.В.Кожевников және т.б.) [15,б.64].

М.В.Самофалованың зерттеуінше адаптивті білім беру келесідей құрылымдық элементтерді қамтиды:

- 1) даралау заманауи білім беру процесінің қажетті шарты;
- 2) құрылатын білім беру бағдарламаларының мазмұнының вариативтілігі жеке білім беру мақсаттарына сәйкестігі;
- 3) мақсатты және негізделген түрде құрылған оқытудың циклдік сипаты;
- 4) мотивацияны қарастырады;
- 5) білім беру компоненттерінің өзара әрекеттесуі арқылы тұтастықты құрайды;
- 6) ақпараттық қажеттіліктерге арналған бағдарламаларды қамтиды;
- 7) тәлімгерлік оқушыларды адаптивті және кәсіби дамыту жүйесі ретінде [14,б.344-345].

А.Ларионова және бірлескен авторлар адаптивті оқытуды «Шет тілі» пәніне енгізу арқылы оқу процесін жетілдірудің бағытын зерттеді. Авторлардың пікірінше, адаптивті оқытуды жүзеге асыру болашақ мұғалімдердің кәсіби дайындықтың жоғары сапалы деңгейіне шығуға мүмкіндік береді. «Адаптивті оқыту - уақытында кері байланыс, педагогикалық әдістер мен білім беру ресурстарының көмегімен білім алушының білімі мен дағдыларына қалыптастыруға бағытталған оқыту траекториясын динамикалық тұрғыда бейімдеуді жүзеге асыру» деп көрсетті. Демек, адаптивті оқыту моделі оқытудың әр қадамында білім алушының білімінің, қабілеттерінің, қажеттіліктерінің, ерекшеліктерінің деңгейін ескере отырып, оның траекториясын икемді түрде түзетеді [16,б.116]. Әрине бұл модель оқу процесін басқаруға, білім алушының білімі мен дағдысын талдауға, білімді бақылауға, оқытудың нақты қадамдарын ұсынуға, оқудың жетістіктері мен табыстылығын болжауға мүмкіндік береді.

Қорытынды

Жоғары оқу орындарында адаптивті оқыту жүйесін іске асыру оқытудың жаңа педагогикалық тәсілін қалыптастырады. Расында адаптивті оқыту болашақ мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға, оқуға деген ынтасының артуына, үлгерімінің артуына алып келетінін көрсетті. Бұл нәтижелер білім алушылардың жеке қажеттіліктерін мен

қабілеттерін қанағаттандыруға бағытталған, технологияға негізделген адаптивті оқыту жүйелерінің артықшылықтарын көрсетеді. Сонымен қатар, оқу үлгерімін оңтайландыру, цифрлық және бағдарламалау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Бұл адаптивті оқытудың әлеуетін көрсетеді.

Қаржыландыру туралы ақпарат: Мақала ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің 2025-2027 жылдарға арналған ғалымдардың зерттеулерін грантымен қаржыландырылған AP26101671 жобасы аясында жазылды.

Әдебиеттер

1. Li F., He Y., Xue Q. Progress, challenges and countermeasures of adaptive learning //Educational Technology & Society. – 2021. – Т. 24. – №. 3. – С. 238-255.
2. Есенгабылов И.Ж., Кастеева Г.Д. Цифрлық трансформация жағдайындағы педагогикалық білім беру: шетелдік және отандық тәжірибе //Publisher. agency: Proceedings of the 10th International Scientific Conference «Scientific Results» (June 5-6, 2025). Rome, Italy, 2025. 449p. – University of Bari Aldo Moro, 2025. – С. 120.
3. Васик Б. и др. Жоғары білімдегі цифрлық трансформация: мүмкіндіктер мен қауіп-қатерлер //Научный журнал" Вестник Актыбинского регионального университета имени К. Жубанова". – 2025. – Т. 80. – №. 2. – С. 180-190.
4. Абылкасымова А., Ахмед-Заки Д., Жұмабай Н. Қазақстанның цифрлық білім беру ортасында SMART технологиялардың дамуы //Вестник КазНУ. Серия «Педагогические науки». – 2024. – Т. 80. – №. 3. – С. 4-22.
5. Досанова Г. М. и др. ҚР ЖОО профессорлық-оқытушы құрамының оқыту және әкімшілік-басқару процесіндегі цифрландырудың сапасына қатынасы //Gumilyov Journal of Sociology. – 2025. – Т. 150. – №. 1. – С. 37-58.
6. Tutbayeva Zh., Yussimbayeva S. Role of artificial intelligence in teaching a foreign language //Yessenov science journal. – 2025. – Т. 50. – №. 1. – С. 210-215.
7. Есіркеп А. Н., Зулпыхар Ж. Е., Нурбекова Г. Ф. Интеллектуалды оқыту жүйесін дамытудағы чат-боттардың рөлі: педагогикалық эксперимент нәтижесі //Известия. Серия: Педагогические науки. – 2025. – Т. 77. – №. 2.
8. Akavova A., Temirkhanova Z., Lorsanova Z. Adaptive learning and artificial intelligence in the educational space //E3S web of conferences. – EDP Sciences, 2023. – Т. 451. – С. 06011.
9. Katona J., Gyonyoru K. I. K. Integrating AI-based adaptive learning into the flipped classroom model to enhance engagement and learning outcomes //Computers and Education: Artificial Intelligence. – 2025. – Т. 8. – С. 100392.
10. Liu M. et al. Investigating the effect of an adaptive learning intervention on students' learning //Educational technology research and development. – 2017. – Т. 65. – №. 6. – С. 1605-1625.
11. Wang S. et al. When adaptive learning is effective learning: comparison of an adaptive learning system to teacher-led instruction //Interactive Learning Environments. – 2023. – Т. 31. – №. 2. – С. 793-803.
12. Wang Y., Liao H. C. Data mining for adaptive learning in a TESL-based e-learning system //Expert Systems with Applications. – 2011. – Т. 38. – №. 6. – С. 6480-6485.
13. Сарыбаева А. Х., Исаева Ж. И., Чорух А. Методы адаптивного обучения с использованием цифровых ресурсов по предмету «Компьютерные методы физики» для будущих учителей. – 2024.
14. Самофалова М. В. Адаптивное обучение как новая образовательная технология //Гуманитарные и социальные науки. – 2020. – №. 6. – С. 341-347.
15. Кожевников М. В. и др. Адаптивные модели дистанционного обучения в профессиональном образовании: интеграция информационных технологий и методологических подходов //Информатика и образование. – 2025. – Т. 40. – №. 4. – С. 63-75.
16. Ларионова В. А. и др. Внедрение адаптивного обучения в университете: кейс УрФУ реализации дисциплины «Иностранный язык» //Образование и саморазвитие. – 2025. – Т. 19. – №. 1. – С. 111-127.

МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕЛІК ЖҮЙЕНІ МОНИТОРИНГТЕУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕРІ

Байділдаева Гүлмира Сұлтанбекқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Иманов атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектебінің тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары

Түйін

Бұл мақалада мектептегі тәрбиелік жүйені мониторингтеу мен бағалау үдерісінің теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Автор мектептегі тәрбие жұмысының тиімділігін анықтауда қолданылатын мониторинг және бағалау әдістерінің мазмұнына талдау жасайды. Тәрбиелік процесті зерттеу, ақпарат жинау, талдау және нәтижелерін интерпретациялау тәсілдері көрсетілген. Сонымен қатар, тәрбиелік жүйенің сапасын арттыру мақсатында диагностика, сауалнама, бақылау, портфолио және өзіндік бағалау сияқты әдістердің тиімділігі сипатталады.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические основы мониторинга и оценки воспитательной системы в школе. Автор анализирует содержание и методы мониторинга, используемые для определения эффективности воспитательной работы. Описаны способы сбора, анализа и интерпретации информации о состоянии воспитательного процесса. Особое внимание уделяется диагностике, анкетированию, наблюдению, портфолио и самооценке как эффективным методам оценки качества воспитательной системы.

Summary

The article explores the theoretical and practical foundations of monitoring and evaluating the school's educational system. The author analyzes the methods used to assess the effectiveness of educational activities. The paper discusses approaches to collecting, analyzing, and interpreting data on the state of the educational process. Special attention is given to diagnostics, questionnaires, observation, portfolios, and self-assessment as effective methods for evaluating the quality of the school's educational system.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамның даму жағдайында мектептегі тәрбие жүйесінің сапасын арттыру мәселесі ерекше мәнге ие. Білім беру ұйымдарының негізгі мақсаты – оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасау, олардың тұлғалық, рухани және әлеуметтік қабілеттерін дамыту. Осы үдерістің тиімділігін қамтамасыз ету үшін тәрбиелік жүйені жүйелі түрде бақылау, талдау және бағалау қажет.

Мониторинг және бағалау – бұл тәрбие процесінің сапасын, мазмұнын және нәтижесін бақылауға бағытталған ғылыми негізделген басқару құралы. Ол педагогикалық қызметтің тиімділігін арттырып қана қоймай, мектептің даму стратегиясын айқындауға мүмкіндік береді.

Мониторинг жүйесі тек есеп беру құралы емес, ол мектептің тәрбие жұмысындағы жетістіктер мен проблемаларды анықтауға, әрі қарай жетілдіру бағыттарын белгілеуге арналған маңызды басқару механизмі болып табылады.

1. Тәрбиелік жүйені мониторингтеудің мәні мен мақсаты.

Мониторинг ұғымы латын тілінен аударғанда «бақылау», «қадағалау» дегенді білдіреді. Тәрбиелік жүйені мониторингтеу – мектептің тәрбиелік үдерісін үздіксіз бақылау, талдау және нәтижесін бағалау үдерісі.

Мониторингтің басты мақсаты – тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру, оның мазмұны мен формаларының сапасын анықтау және оқушылардың тұлғалық дамуының деңгейін бағалау.

Тәрбиелік жүйенің мониторингі келесі міндеттерді шешуге бағытталады:

- тәрбиелік процестің жай-күйі туралы объективті ақпарат жинау;
- мектептегі тәрбиелік жұмыс нәтижелерін талдау және бағалау;
- педагогикалық ұжым қызметінің тиімділігін арттыру;
- тәрбиелік процесті жетілдіруге бағытталған шешімдер қабылдау.

Мониторинг нәтижелері тәрбие жүйесін басқарудағы шешім қабылдаудың негізіне айналады.

2. Тәрбиелік жүйені бағалаудың ғылыми-әдістемелік негіздері.

Мектептегі тәрбиелік жүйені бағалау – бұл педагогикалық процестің мазмұны, әдістері және нәтижелерін талдау арқылы оның сапасын анықтау үдерісі. Бағалау педагогикалық диагностикаға сүйенеді және сандық әрі сапалық көрсеткіштерді қамтиды.

Бағалау процесінің ғылыми негіздері келесі қағидаларға сүйенеді:

- **Жүйелілік қағидасы.** Тәрбие процесінің барлық компоненттері – мақсат, мазмұн, форма, әдіс және нәтиже өзара байланыста қарастырылады.
- **Кешенділік қағидасы.** Бағалау барысында оқушылардың, мұғалімдердің, ата-аналардың және әлеуметтік серіктестердің пікірі ескеріледі.
- **Объективтілік қағидасы.** Бағалау нақты деректерге, дәлелді көрсеткіштерге негізделуі тиіс.
- **Динамикалық қағидасы.** Тәрбиелік үдерістің дамуы уақыт бойы салыстырылып, өзгеріс тенденциясы зерттеледі.

Бұл қағидалар мониторинг пен бағалау жұмыстарын ғылыми негізде ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

3. Тәрбиелік жүйені мониторингтеу кезеңдері.

Мектептегі тәрбиелік жүйені мониторингтеу бірнеше кезеңнен тұрады:

1. **Дайындық кезеңі.** Мониторингтің мақсаттары мен міндеттері айқындалады, көрсеткіштер мен критерийлер таңдалады, зерттеу әдістері анықталады.
2. **Ақпарат жинау кезеңі.** Сауалнама, бақылау, әңгіме, тест, құжаттарды талдау сияқты әдістер арқылы деректер жиналады.
3. **Талдау және бағалау кезеңі.** Жиналған ақпарат өңделіп, нәтижелер салыстырмалы түрде талданады.
4. **Қорытынды кезең.** Мониторинг нәтижелері бойынша шешім қабылданады, түзету және жетілдіру бағыттары айқындалады.

Әр кезең педагогикалық ұжымның қатысуымен жүзеге асырылады, себебі тәрбие жүйесі ұжымдық сипатқа ие.

4. Мониторинг және бағалау әдістері.

Мектептегі тәрбиелік жұмысты мониторингтеу мен бағалауда әртүрлі әдістер қолданылады. Ең жиі қолданылатындары мыналар:

- **Бақылау әдісі.** Мұғалім оқушылардың іс-әрекетін, қарым-қатынасын және тәртібін жүйелі түрде бақылай отырып, тәрбиелік әсердің нәтижесін анықтайды.
- **Сауалнама мен интервью.** Бұл әдістер оқушылардың, ата-аналардың және мұғалімдердің көзқарасын, қанағаттанушылық деңгейін, моральдық ұстанымдарын анықтауға мүмкіндік береді.
- **Педагогикалық диагностика.** Арнайы әдістемелер мен тесттер арқылы оқушылардың құндылық бағдарларын, өзін-өзі бағалау деңгейін, коммуникативтік мәдениетін зерттеу жүзеге асырылады.
- **Портфолио әдісі.** Оқушының жетістіктері мен белсенділігін бағалауда тиімді құрал. Портфолио оның өзіндік өсуін, даму динамикасын көрсетеді.
- **Эксперттік бағалау.** Тәрбие жүйесінің сапасын тәуелсіз сарапшылар немесе педагогикалық кеңес мүшелері бағалайды.
- **Өзін-өзі бағалау.** Мұғалім мен оқушылар өз қызметін талдап, жетістіктер мен қиындықтарды анықтайды.

Бұл әдістерді кешенді қолдану тәрбиелік жұмыстың объективті бағасын алуға мүмкіндік береді.

5. Тәрбиелік жүйенің нәтижелілігін анықтау критерийлері.

Тәрбиелік жүйенің тиімділігін анықтау үшін нақты критерийлер мен индикаторлар қажет. Олар:

- оқушылардың адамгершілік және азаматтық қасиеттерінің дамуы;
- сынып ұжымының бірлігі мен ынтымақтастығы;
- мектептің тәрбиелік ортасының қолайлылығы;
- оқушылардың әлеуметтік белсенділігі;
- ата-аналар мен қоғамның тәрбие процесіне қатысу деңгейі.

Критерийлердің әрқайсысы сандық және сапалық көрсеткіштер арқылы өлшенеді. Мысалы, оқушылардың қатысу белсенділігі, қоғамдық жұмыстарға тартылуы, еріктілік қозғалыстарға қатысуы сияқты параметрлер нақты деректермен есептеледі.

6. Мониторинг нәтижелерін талдау және пайдалану.

Мониторинг нәтижелерін талдау мектептің тәрбие жүйесін жетілдірудің негізгі құралы болып табылады. Алынған ақпарат педагогикалық кеңесте қаралып, даму стратегиясы жасалады.

Мониторингтің нәтижесі тәрбие бағдарламаларын түзетуге, педагогтардың кәсіби дамуына және оқушылардың тәрбиелік бағыттарын қалыптастыруға ықпал етеді.

Мысалы, егер оқушылардың азаматтық белсенділігі төмен болса, сынып сағаттарында патриоттық тақырыптар көбейтіледі, қоғамдық жобаларға қатысу мүмкіндіктері кеңейтіледі.

7. Тәрбиелік жүйені бағалауда инновациялық технологияларды қолдану.

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар мониторинг пен бағалауды жаңа деңгейге көтерді. Google Forms, Mentimeter, Kahoot сияқты онлайн құралдар сауалнамалар мен кері байланыс жинауға қолданылады.

Электрондық портфолио, цифрлық мониторинг карталары, деректер базасы арқылы тәрбиелік үдерістің нәтижелері жедел талданады. Бұл мектептің тәрбие жүйесін тиімді басқаруға және дер кезінде түзету енгізуге мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Мектептегі тәрбиелік жүйені мониторингтеу мен бағалау – бұл тәрбие сапасын арттырудың маңызды тетігі. Мониторинг педагогикалық процестің жағдайын объективті бағалауға, оның тиімділігін арттыруға және стратегиялық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Тәрбиелік жүйенің дамуы үздіксіз талдау мен өзін-өзі бағалау арқылы жүзеге асады. Сондықтан әрбір педагог, сынып жетекшісі және мектеп әкімшілігі мониторинг мәдениетін қалыптастырып, оны жүйелі түрде жүргізуі қажет.

Тиімді мониторинг пен бағалау мектептің тәрбиелік кеңістігін жаңғыртып, оқушылардың тұлғалық дамуына, мектептің беделін арттыруға және қоғаммен өзара байланысын нығайтуға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. Мектептегі тәрбие жүйесін басқару. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Бәйтенова Б. Білім сапасын бағалаудағы инновациялық тәсілдер. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 2016.
5. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals. – Paris, 2020.
6. Сәрсенбаева К. Қазіргі мектептегі тәрбие жүйесін бағалау әдістері. – Алматы: Білім, 2022.
7. Халитова Л. Педагогикалық мониторинг және диагностика. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2021.

IRSTI 14.07.09

IDENTIFYING INNOVATIVE SOLUTIONS THROUGH DIGITAL ADAPTIVE LEARNING IN THE PREPARATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS

Duisenova Marzhan Moldakassymovna

 O. Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University, Department of English Language, PhD, Acting Professor, Shymkent
duisenova.marzhan@okmpu.kz

Түйін

Бұл зерттеу шетел тілі мұғалімдерін даярлау үдерісінде цифрлық бейімделген оқытудың қажеттілігін айқындай отырып, көпмәдениетті әрі технологиялық тұрғыдан дамыған ортадағы тілдік құрылымдармен сынып жағдайында жұмыс істей алатын мамандарды даярлауда дәстүрлі тәсілдердің шектеулерін еңсеруге бағытталған. Зерттеу барысында қазіргі педагогикалық теориялар мен заманауи технологиялық жетістіктер жан-жақты қарастырылып, студенттердің белсенді қатысуы мен өзара ынтымақтастығын ынталандыратын конструктивистік әдістемелерге басымдық берілді. Мұғалімдердің кәсіби құзыреттерін жетілдірудегі тиімділігін айқындау мақсатында түрлі цифрлық платформалар мен әдістемелер талданды. Цифрлық бейімделген оқытуды енгізу жекелендірілген оқытуды, жедел кері байланысты қамтамасыз етеді, сондай-ақ болашақ мұғалімдердің сыни ойлау мен мәселені шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Нәтижесінде олардың технологиялық сауаттылығы артып, әртүрлі онлайн оқыту орталарында сенімді сабақ өткізу қабілеті қалыптасады.

Резюме

Данное исследование направлено на преодоление ограничений традиционных подходов к подготовке преподавателей иностранных языков и подчеркивает необходимость применения цифрово адаптированных моделей обучения для подготовки будущих педагогов к работе с языковыми структурами в многокультурной и технологически развитой среде. В исследовании всесторонне рассмотрены современные педагогические теории и достижения цифровых технологий, при этом приоритет отдан конструктивистским методологиям, поощряющим активное участие и сотрудничество студентов. Для определения их эффективности в повышении профессиональной компетентности преподавателей были проанализированы различные цифровые платформы и методики. Внедрение цифрово адаптированного обучения обеспечивает персонализированный подход, оперативную обратную связь, а также способствует развитию критического мышления и навыков решения проблем у будущих преподавателей. В результате повышается их технологическая грамотность, и они могут уверенно проводить обучение в различных онлайн-средах.

Foreign language education stands paramount in today's globalized society. As cross-border communication intensifies, the need for competent foreign language teachers continues to soar. Traditional teacher training development programs are progressively rigid in attempting to address unique needs in the 21st century. In other words, teachers are usually prepared through conventional methods; however, these under-prepared teachers often struggle when confronted with complicated situations in multicultural classrooms or integrating technology effectively into their teaching. Hence, the emergence of novel solutions for foreign language teacher development is needed to fill this gap.

Digital adaptive learning could serve as a major solution to these issues. With the help of algorithms and systems of data analysis, such platforms can customize the learning experience with reference to the students' profiles, inclinations, or indicators of achievement. This could apply to adapting to various learning styles and hence lets future language teachers apply various systems under a student-centered method in their lessons. In addition to this, digital adaptive learning setups dispense immediate feedback that helps in updating teaching strategies constantly and resolves educators' ability to respond well at any time to the needs of their students.

Teaching practice in foreign language under the digital adaptive learning environment has surfaced and developed thanks to constructivist teaching theories, which enforce active engagement of

students in their own learning and collaboration between teachers and students. By the help of interactive digital platforms, perspective teachers will have the possibilities of working collaboratively on projects, performing peer assessment, and getting involved in reflective thinking that develops their critical reasoning and problem assessment or problem-solving techniques. These experiences are vital for designing a supportive, welcoming, and useful learning environment for language acquisition and intercultural understanding.

In addition, the deployment of digital tools in teacher training enhances the formation of key talent in technology application for the modern teacher. In this fast-paced digital world where digital literacy matters more with each passing day, prospective teachers of foreign languages need to be able to utilize effectively an assortment of educational technologies to engage students actively in the learning process. Digital adaptive learning provides not only an arena for practicing these tools but also assists in building lifelong learning and adaptation skills, which are integral elements of success in modern-day education.

Over the recent years, making the change of education into digital adaptive learning, especially in terms of training future foreign language teachers, discusses the thorough consideration of complex issues of informatization. Identifying innovative solutions in adaptive digital learning draws on various methodological approaches that build professional and pedagogical competences in future teachers. In particular, learning models based on context and technological integration are proposed for acceptable teaching [1; 2].

To ensure the professional competence of future teachers of foreign languages, use modern technologies and enrich pedagogical practice. Pedagogical designing, CLIL technology, situational learning, and interactive classroom activities are considered core components of modern teaching methodologies within the teaching-learning process [3]. Consequently, professional competencies are developed through digital adaptive learning, which supports enhancing future teachers' cognitive abilities as well as communicative skills.

One such example in this industry is adaptive learning with digital technologies. This make the learning process can be personalized to meet students needs and abilities. This allows the use of different forms of distance and hybrid learning as part of adaptive learning — in accordance with Kanina and others, the use of various educational technologies for training future foreign language teachers [4]. Also, modern tools allow to control the process of learning and adapt quickly to the results obtained by students (this feature is important based on research in [5] about development features of digital education platforms). Digital adaptive learning hangs on equally tight technological integration within the teaching-learning process. Hezkina emphasizes that via blended learning models (normal and emerging technologies blend), a flexible educational environment can be brought about, from both the face-to-face and virtual strands [6].

This is consistent with the demands of today, given that professionals must master the subjects taught and be capable of using digital resources to ensure successful teaching. The use of narrative technologies, as concluded in the study results, is one of the leading factors affecting creative activity and professional competences of future foreign language teachers. The use of narrative texts in training excellence teachers would make it possible to learn cultures and languages other than the foreign language, which will have a direct impact on that competence relative to other foreign languages [7]. Moreover, resourceful tools such as essay writing, research works, and interactive reviews are essential for the enhancement of students' cognitive skills [8].

In the studies of Sharipov and Dzhusubaliyeva, a blended learning model was shown as an alternative way to training future teachers due to its impermanent feature [9]. For an educator dealing with digital activities should be an integral part of their process and hence these platforms are to be understood in the context of our current grade economy. Hence, it is very important to acquire the facility of working with Learning Management Systems (LMS), that accommodate the customization of the learning course and allow students to select their favorable learning style and speed. Based on

her studies, Udalova concludes that digital transformation in the area of education involves special training programs (to know how to help teachers) and also changes in their routine or patterns since they need at least one teaching competence with this term, which does not mean only to have a different software or hardware [10]. The methods of pedagogical education itself must also be revised and modernized due to the changes in students' requirements, which are influenced by both new technologies and future trends in information space.

The main condition for the effective training of future teachers is to develop their motivation and preparedness for change. There also need to be open to fresh ways and know the worth of ecologically disposedness on learning that investigation shows is needed. So the use of digital adaptive learning in training teachers of foreign languages seemed full of promise tool that could transform the educational space. Such programs are absolutely in line with the current needs of both society and professional education, which have recently come down to adaptation and personalization. The basis for such programs is explained by the demands of both modern society and professional education. To prepare for this, modern technologies need to be adopted, curricula designed in a way that recognises the blended learning practices, and upskilling educators based on global education trends necessitated. Adaptive learning technologies can be used to support hybrid course designs as they allow educators to keep an eye on the performance of their students so that they can adjust instruction accordingly. In addition, narrative technologies and creative tools like essay writing and interactive reviews have a huge impact on the cognitive development of students. Case-based technologies have been found to promote critical thinking and innovation readiness amongst our future teachers.

There has never been a more critical need for innovative solutions in preparing future teachers of foreign languages. This research demonstrates that traditional pedagogical methods no longer properly prepare educators to meet the complex demands of a global and technologically advanced educational framework. A modern answer to these challenges is digital adaptive learning. Digital adaptive learning methods are integrated to provide insight and distinction for future teachers as their educational experiences become more personalized. These platforms serve as interactive environments where real-time feedback is delivered and material adapted to a student's preference for learning, meaning students engage more with their studies, and the learning process is more effective. This is important in cultivating the skills necessary to teach in technology integrated and multicultural classrooms. In addition, utilizing constructivist practices in digital adaptive learning environments help to contribute to student engagement and cooperation. Encouraging such a collaborative approach is critical for the development of critical thinking and problem-solving skills — which are also skills that any future educator needs. Through project-based learning to peer assessments, future teachers not only develop pedagogical skills but also build a strong base for a lifetime. The results of the study highlight the urgency of higher education institutions adapting digital solutions to facilitating foreign language teacher training. Looking ahead, now is the time to focus on the digital abilities and teaching agility needed for academics to succeed in an increasingly digital world.

Today, in this era of digitization and technology, the role of technology is indisputably higher than ever and hence there should be a proper understanding, flexible approaches to the use of internet and changing behavioral condition for all parties involved. To sum up, digital adaptive learning is not only a must but also a chance to create a productive, unique and motivational system of teacher training. This sets precedence and helps the next generations to achieve quality education. Embedding digital adaptive learning in teacher preparation is a valuable step to correct an educational wrong recommended in meetings with them. By adopting such cutting edge practices, we will not merely qualify proficient language teachers but inspire a new breed of educators who can create interactive learning experiences using technology. But by pursuing this path, we ensure that there is a cadre of professionally-competent language professionals who are able to work in an increasingly globalised world. Integration of digital adaptive learning into teacher preparation is more than a natural response to the educational demands in the 21st century; it represents a strategic move that has potential

implications for redefining the foreign language education field. This ensures that we can ready the next batch of language professionals to face an increasingly connected world.

The article was completed as part of a research project commissioned by the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan (Grant No. AP 26101671)

REFERENCES:

1. Tolebassiyeva A.A., Lekerova G.Zh., Usenova A.M. Psychological and pedagogical conditions for the formation of creative activity of future foreign language teachers at the university // Bulletin Series of Pedagogical Sciences. – 2024. – Vol. 81, No. 1.
2. Sadykova A., Talapova A. Navigating the digital landscape: conceptual-methodological frameworks for cultivating professionally-based competence in future foreign language teachers // – 2024. – No. 1(110). – P. 157-164.
3. Maratovna A., Ghalymzhankzy B. Integrating CLIL technology in teaching subjects in English in primary school // Bulletin of Toraighyrov University Pedagogics Series. – 2020. – No. 3. – P. 42-51.
4. Chilla S., Doetjes G., Vogt K., Tsagari D., Ibrahim L. Digital-inclusive transformation and teacher preparedness for foreign language education – a bilateral German-Norwegian perspective // Center for Educational Policy Studies Journal. – 2024.
5. Klimova B., Pikhart M. Cognitive gain in digital foreign language learning // Brain Sciences. – 2023. – Vol. 13, No. 7. – P. 1074.
6. Getskina I. Traditional and innovative technologies in the professional training of linguists-translators // Humanities. – 2020. – No. 12/2. – P. 74-77.
7. Pentina E., Kuznetsova T. Psychological and pedagogical aspects of forming narrative competence in future foreign language teachers: research experience // Bulletin Series of Pedagogical Sciences. – 2023. – Vol. 73, No. 1.
8. Myrztayeva G. The impact of academic essays on the development of critical thinking of future foreign language teachers // Pedagogy and Psychology. – 2023. – Vol. 53, No. 4.
9. Sharipov B., Dzhusubaliyeva D. Modern approach in training specialists of new formation // Journal of Educational Sciences. – 2019. – Vol. 60, No. 3.
10. Udalov S. Impact of the digital transformation of education on the preparation of teachers for the implementation of hybrid learning // Modern Problems of Science and Education. – 2022. – Vol. 1, No. 6. – P. 81-81.

ТӘРБИЕ ІСІН БАСҚАРУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАР

Әлімбекова Раушан Сейітханқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Ы.Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебінің оқу-тәрбие жұмыстары жөніндегі директордың орынбасары

Түйін

Бұл мақалада тәрбие ісін басқарудың инновациялық тәсілдері мен технологиялары қарастырылған. Автор заманауи мектеп жағдайында тәрбие үдерісін тиімді ұйымдастырудың жаңа формалары мен басқару модельдерін талдайды. Тәрбие жүйесінде цифрлық технологияларды, жобалық және интерактивті әдістерді енгізудің маңызы көрсетіледі. Мақалада инновациялық басқарудың негізгі қағидалары, педагогикалық шарттары және тәрбие сапасын арттыру жолдары сипатталады.

Резюме

В статье рассматриваются инновационные подходы и технологии в управлении воспитательной деятельностью. Автор анализирует современные формы организации воспитательного процесса и модели управления в условиях обновления образования. Раскрывается значение цифровых технологий, проектных и интерактивных методов в системе воспитания.

Представлены основные принципы инновационного управления, педагогические условия и пути повышения эффективности воспитательной работы.

Summary

The article examines innovative approaches and technologies in the management of educational and upbringing processes. The author analyzes modern forms and models of organizing educational work in the context of school modernization. The significance of digital technologies, project-based and interactive methods in the educational system is highlighted. The paper presents the main principles of innovative management, pedagogical conditions, and ways to improve the effectiveness of upbringing activities.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамның қарқынды дамуы мен цифрлық трансформация білім беру жүйесіне түбегейлі өзгерістер енгізуде. Бұл өзгерістер мектептегі тәрбие ісін басқаруға да тікелей әсер етеді. Тәрбие процесін тиімді басқару – оқушылардың тұлғалық, рухани және әлеуметтік дамуының кепілі. Сондықтан тәрбие ісін ұйымдастыруда инновациялық тәсілдер мен технологияларды пайдалану бүгінгі таңда педагогикалық қызметтің өзекті бағытына айналып отыр.

Инновациялық басқару дәстүрлі тәрбие формаларын толықтырып қана қоймай, тәрбиенің жаңа сапалық деңгейін қамтамасыз етеді. Мұндай тәсілдер білім беру мекемелерінде басқару мәдениетін қалыптастыруға, педагогикалық ұжымның шығармашылық әлеуетін арттыруға және оқушылардың белсенді өмірлік ұстанымын дамытуға мүмкіндік береді.

1. Тәрбие ісін басқарудың теориялық негіздері.

Тәрбие ісін басқару – бұл педагогикалық ұжымның мақсатты, үйлесімді және жүйелі қызметін ұйымдастыру. Басқару процесі стратегиялық жоспарлау, үйлестіру, бақылау және нәтижені талдаудан тұрады.

Педагогикада басқару ұғымы тек әкімшілік бақылау емес, сонымен қатар адам ресурстарын дамыту, ұжымдық ынтымақтастық пен мотивацияны қалыптастыру үдерісі ретінде қарастырылады. Тәрбие процесін тиімді басқару үшін педагогикалық жүйенің барлық элементтері: мұғалімдер, оқушылар, ата-аналар және қоғам арасындағы байланыс біртұтас құрылым ретінде ұйымдастырылуы тиіс.

Заманауи басқару теориясы инновациялық ойлауды, педагогикалық креативтілікті және ақпараттық технологияларды үйлестіре отырып, тәрбие жұмысына жаңа серпін береді. Бұл тұрғыда педагогикалық менеджменттің басты міндеті – тәрбие үдерісін мақсатты және нәтижелі ету.

2. Тәрбие ісін басқарудағы инновациялық тәсілдердің мәні.

Инновациялық тәсілдер тәрбие жұмысын жаңаша ұйымдастыруға, оның сапасы мен тиімділігін арттыруға бағытталған. Мұндай тәсілдер педагогикалық процестің мазмұнын, әдістерін және ұйымдастыру формаларын қайта құруды көздейді.

Біріншіден, тұлғаға бағытталған тәсіл қазіргі тәрбиенің негізін құрайды. Бұл тәсіл әр оқушының жеке қабілетін, қызығушылығын және әлеуетін ескере отырып, тәрбие процесін дараландыруды қамтамасыз етеді.

Екіншіден, құндылыққа негізделген тәсіл оқушының рухани әлемін байытуға бағытталған. Қазіргі мектеп тек білім беріп қана қоймай, адамгершілік, мәдени және әлеуметтік құндылықтарды қалыптастыру орталығына айналуы керек.

Үшіншіден, жобалық тәсіл тәрбиенің инновациялық мазмұнын ашады. Бұл тәсіл арқылы оқушылар нақты әлеуметтік немесе мәдени жобаларға қатысып, өмірлік дағдыларын дамытады.

3. Тәрбие ісіндегі инновациялық технологиялардың түрлері.

Заманауи мектеп жағдайында тәрбие ісін басқаруда қолданылатын инновациялық технологиялар көпқырлы және нәтижеге бағытталған. Олардың қатарына келесілер жатады:

1. **Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ).** Тәрбие процесінде цифрлық құралдарды пайдалану (онлайн жиналыстар, интерактивті платформалар, әлеуметтік

желілер арқылы жобалар ұйымдастыру) тәрбие жұмысының ауқымын кеңейтеді және оқушылардың қызығушылығын арттырады.

2. **Модульдік-тематикалық технологиялар.** Бұл әдіс тәрбие жұмысын нақты тақырыптар мен модульдер бойынша жүйелеуге мүмкіндік береді. Мысалы, «Менің елім», «Отбасы және қоғам», «Құндылықтар әлемі» сияқты модульдер оқушылардың дүниетанымын тереңдетеді.
3. **Жобалық және зерттеу технологиялары.** Оқушыларды әлеуметтік мәселелерді зерттеуге, талдау жасауға және шешім ұсынуға бағыттайды. Бұл олардың шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытады.
4. **Коучинг және менторинг әдістері.** Мұғалім мен оқушы арасындағы серіктестікке негізделген бұл технологиялар тұлғалық даму мен өзін-өзі тануға ықпал етеді.
5. **Геймификация элементтері.** Тәрбие іс-шараларын ойын формасында ұйымдастыру оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, мотивацияны арттырады және топтық рух қалыптастырады.

4. Тәрбие ісін басқарудағы педагогикалық инновациялар.

Педагогикалық инновация – бұл тәрбиелік процесті жетілдіруге бағытталған жаңа идеялар мен әдістердің жүйесі. Тәрбие ісін басқарудағы инновациялар көбіне ұйымдастырушылық, әдістемелік және мазмұндық деңгейде жүзеге асырылады.

Ұйымдастырушылық инновациялар педагогикалық кеңестердің, сынып жетекшілер бірлестіктерінің және ата-аналар комитеттерінің жұмысын жаңа форматта ұйымдастыруды көздейді. Бұл бағытта онлайн-кеңестер мен интерактивті семинарлар кеңінен қолданылады.

Әдістемелік инновациялар тәрбие іс-шараларын шығармашылық тұрғыдан құруға мүмкіндік береді. Мысалы, пікірталас клубтары, тренингтер, челленджер, бейнежобалар – оқушылардың өз пікірін еркін жеткізуіне және көшбасшылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді.

Мазмұндық инновациялар тәрбиенің тақырыптық бағытын кеңейтеді. Қазіргі таңда экологиялық сана, медиасауаттылық, цифрлық этика, волонтерлік мәдениет сияқты жаңа тақырыптар тәрбие процесінің құрамдас бөлігіне айналып отыр.

5. Тәрбие ісін басқаруда цифрлық технологияларды қолдану.

Цифрлық технологиялар тәрбие процесін басқаруда жаңа мүмкіндіктер ашады. Электрондық күнделік, мобильді қосымшалар, онлайн-тренингтер мен вебинарлар тәрбие ісінің тиімділігін арттырады.

Мысалы, оқушылардың қатысу белсенділігін арттыру үшін Google Forms немесе Kahoot платформалары арқылы интерактивті сауалнамалар мен викториналар өткізуге болады. Ал ата-аналармен кері байланыс орнату үшін мессенджерлер мен әлеуметтік желілер қолданылады.

Цифрлық технологиялар арқылы тәрбие жұмысының мониторингін жүргізу де маңызды. Мұндай тәсіл тәрбие ісінің нәтижелерін нақты талдауға және келесі кезеңнің жоспарларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

6. Тәрбие процесін басқарудың инновациялық моделі.

Инновациялық басқару моделі келесі негізгі элементтерден тұрады:

- стратегиялық мақсат пен құндылықтарды айқындау;
- тәрбие үдерісінің субъектілерін ынтымақтастыққа тарту;
- интерактивті және цифрлық технологияларды енгізу;
- нәтижені бағалау мен рефлексияны ұйымдастыру.

Мұндай модельде мұғалім, оқушы және ата-ана арасындағы серіктестік басты қағида болып саналады. Басқару үдерісі ашықтыққа, өзара сенімге және ортақ жауапкершілікке негізделеді.

Қорытынды.

Тәрбие ісін басқаруда инновациялық тәсілдер мен технологияларды қолдану – қазіргі білім беру жүйесінің дамуындағы басты бағыттардың бірі. Бұл тәсілдер тәрбие сапасын арттыруға, оқушылардың жеке әлеуетін ашуға және педагогтардың кәсіби шеберлігін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Инновациялық басқару моделі педагогикалық үдерістің барлық қатысушыларының белсенділігін арттырып, мектептің тәрбие жүйесін жаңа деңгейге көтереді. Сондықтан әрбір педагог заманауи технологияларды меңгеріп, шығармашылық ізденіспен жұмыс істеуге ұмтылуы тиіс.

Болашақта тәрбие процесін басқарудағы инновациялық тәсілдер білім беру саласының стратегиялық дамуының негізгі факторы ретінде қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. Тәрбие үдерісін ұйымдастырудың инновациялық негіздері. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Бәйтенова Б. Білім беру менеджменті және педагогикалық инновациялар. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
5. Rogers C. Freedom to Learn. – New York: Merrill, 2019.
6. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 2016.
7. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals. – Paris, 2020.
8. Сәрсенбаева К. Қазіргі мектептегі инновациялық тәрбие технологиялары. – Алматы: Білім, 2022.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ

Кеңесбек Еңлік Биасылқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, А.Байтұрсынов атындағы жалпы білім беретін мектебінің сынып жетекшісі

Түйін

Бұл мақалада қазіргі заманғы білім беру жүйесіндегі сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігінің мәні мен маңызы қарастырылған. Автор сынып жетекшісінің педагогикалық, психологиялық және әлеуметтік құзыреттерін айқындап, олардың оқушылардың тұлғалық дамуына әсерін талдайды. Мақалада заманауи білім беру талаптарына сәйкес сынып жетекшісінің кәсіби шеберлігін жетілдіру бағыттары, инновациялық технологияларды қолдану тәжірибесі және тұлғаға бағытталған тәрбие жүйесін қалыптастыру жолдары көрсетілген.

Резюме

В статье рассматривается значение и сущность профессиональной компетентности классного руководителя в современных условиях образования. Автор анализирует педагогические, психологические и социальные компетенции классного руководителя и их влияние на развитие личности учащихся. Также освещаются направления повышения профессионального мастерства педагога, использование инновационных технологий и формирование личностно-ориентированной воспитательной системы.

Summary

The article discusses the importance and essence of the professional competence of the class teacher in the context of modern education. The author analyzes the pedagogical, psychological, and social competencies of the class teacher and their impact on students' personal development. The paper also highlights ways to enhance professional skills, apply innovative technologies, and build a student-centered educational environment.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі әлемдік өркениет талаптарына сай жаңарып, қоғамның әлеуметтік сұранысына бейімделуде. Бұл өзгерістер білім беру мазмұны мен құрылымына ғана емес, педагогтың кәсіби қызметіне де жаңа талаптар қояды. Әсіресе сынып жетекшісінің рөлі бұрынғыдан да күшейіп отыр, себебі ол мектептегі тәрбиелік үдерістің негізгі ұйымдастырушысы және оқушы тұлғасының қалыптасуына тікелей әсер етуші тұлға.

Сынып жетекшісінің құзыреттілігі – бұл оның кәсіби білімдері мен тәжірибесінің, тұлғалық қасиеттерінің, педагогикалық және әлеуметтік қабілеттерінің бірлігі. Қазіргі таңда мұғалім тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар кеңесші, бағыт беруші, ұжымдық процесті басқарушы көшбасшы болуға тиіс.

1. Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігінің мәні.

Құзыреттілік ұғымы педагогикада мұғалімнің өз кәсіби қызметін тиімді орындауына мүмкіндік беретін білім, білік, дағды және тұлғалық қасиеттер жиынтығын білдіреді. Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігі оның педагогикалық іс-әрекетінің сапасын айқындайтын негізгі көрсеткіш болып табылады.

Сынып жетекшісі – оқушылардың тәрбиелік ортасын ұйымдастырушы, тұлғалық даму жағдайын қамтамасыз етуші және ұжымдық өзара әрекетті қалыптастырушы тұлға. Сондықтан оның кәсіби құзыреттілігі көпқырлы сипатқа ие және келесі құрамдастардан тұрады:

- **Педагогикалық құзыреттілік** – оқушылармен оқу және тәрбиелік жұмысты ғылыми негізде ұйымдастыру қабілеті;
- **Психологиялық құзыреттілік** – балалардың жас және тұлғалық ерекшеліктерін білу, олармен тиімді қарым-қатынас орнату дағдысы;
- **Коммуникативтік құзыреттілік** – оқушылармен, ата-аналармен және әріптестермен өзара түсіністік пен сенімге негізделген байланыс орнату қабілеті;
- **Әлеуметтік құзыреттілік** – қоғамдағы әлеуметтік процестерге бейімделу және оқушылардың әлеуметтік белсенділігін қалыптастыру;
- **Ақпараттық және инновациялық құзыреттілік** – заманауи технологияларды пайдалану және педагогикалық үдерісте жаңашыл әдістерді енгізу.

Бұл құзыреттердің барлығы бір-бірімен өзара байланысты және педагогтың кәсіби жетістігін анықтайды.

2. Қазіргі білім беру жүйесіндегі сынып жетекшісінің рөлі.

Қазіргі мектептегі сынып жетекшісі тек тәртіп сақтаушы немесе ұйымдастырушы емес, оқушының өмірлік жолына бағыт беретін тұлғаға айналып отыр. Оның жұмысы тәрбие, психология, әлеуметтану, менеджмент және коммуникация салаларын қамтиды.

Сынып	жетекшісінің	негізгі	функциялары:
– тәрбиелік	жұмыстарды	жоспарлау және	ұйымдастыру;
– оқушылар	ұжымын	қалыптастыру және	дамыту;
– оқушылардың	жеке	тұлғалық ерекшеліктерін	зерттеу;
– ата-аналармен	серіктестік		орнату;
– мектеп пен қоғам	арасындағы	байланысты	нығайту;
- оқушылардың өзін-өзі басқару жүйесін дамыту.

Бүгінгі педагогикалық практикада сынып жетекшісі оқушыларды демократиялық қарым-қатынасқа, өз пікірін еркін білдіруге, жауапкершілікке және ынтымақтастыққа тәрбиелеуге бағытталған жаңа тәсілдерді қолданады.

3. Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру жолдары.

Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігі үздіксіз кәсіби даму процесінде қалыптасады. Бұл жолда мұғалімнің өзін-өзі дамыту, кәсіби білімін жетілдіру және тәжірибесін талдау дағдылары маңызды.

Құзыреттілікті қалыптастырудың негізгі бағыттары:

1. **Кәсіби білімді үздіксіз жетілдіру.** Педагог жаңа педагогикалық және психологиялық теорияларды меңгеріп, заманауи білім беру тенденцияларымен таныс болуы тиіс.
2. **Педагогикалық тәжірибе мен рефлексия.** Өз қызметін талдау, тиімді әдістерді іздеу және тәжірибемен алмасу құзыреттілікті арттырады.
3. **Инновациялық технологияларды меңгеру.** Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, цифрлық платформаларды және интерактивті әдістерді пайдалану педагогтың кәсіби деңгейін көтереді.
4. **Коммуникативтік мәдениетті дамыту.** Оқушылармен және ата-аналармен диалог орнату, сенім атмосферасын қалыптастыру сынып жетекшісінің құзыреттілігінің маңызды бөлігі.
5. **Өзін-өзі дамыту және эмоционалдық интеллект.** Эмпатия, сабырлылық, эмоциялық тұрақтылық пен мотивацияны сақтау қабілеті педагогтың тиімділігін арттырады.

4. Инновациялық құзыреттілік және заманауи педагогикалық технологиялар.

Қазіргі заман педагогы инновациялық ойлау қабілетіне ие болуы қажет. Сынып жетекшісі оқу-тәрбие процесінде жаңа педагогикалық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың белсенділігін арттырады және олардың қызығушылығын оятады.

Инновациялық құзыреттілік келесі бағыттарды қамтиды:

- цифрлық құралдарды (Google Classroom, Kahoot, Padlet) пайдалану;
- жобалық және зерттеу әдістерін қолдану;
- тұлғаға бағытталған, құндылыққа негізделген тәсілдерді енгізу;
- оқушылардың өзін-өзі дамытуына жағдай жасау.

Білім берудің цифрлануы жағдайында сынып жетекшісінің АКТ құзыреттілігі ерекше рөл атқарады. Ол ақпаратты дұрыс іріктеп, оны тәрбиелік мақсатта тиімді пайдалана білуі керек.

5. Сынып жетекшісінің құзыреттілігін бағалау көрсеткіштері.

Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігін бағалау бірнеше өлшемдер арқылы жүргізіледі:

- тәрбиелік жұмыс нәтижелерінің сапасы;
- оқушылар мен ата-аналардың қанағаттанушылық деңгейі;
- оқушылардың әлеуметтік және тұлғалық дамуы;
- педагогтың инновациялық белсенділігі мен шығармашылығы;
- кәсіби рефлексия және өзін-өзі бағалау деңгейі.

Мұндай бағалау нәтижелері педагогтың кәсіби дамуына бағыт береді және мектептің тәрбиелік жүйесін жетілдіруге ықпал етеді.

6. Сынып жетекшісінің тұлғалық қасиеттері және кәсіби мәдениеті.

Құзыретті сынып жетекшісінің ең басты ерекшелігі – оның тұлғалық мәдениеті мен адамгершілік құндылықтары. Мұғалім оқушының ішкі әлемін түсіне алуы, әділ әрі мейірімді болуы тиіс.

Педагогтың кәсіби мәдениеті төмендегілерден көрінеді:

- рухани-адамгершілік ұстанымдар;
- қарым-қатынас мәдениеті мен этикалық нормаларды сақтау;
- педагогикалық такт және сабырлылық;
- өзін-өзі дамытуға деген тұрақты ұмтылыс.

Мұндай қасиеттер педагог пен оқушы арасындағы сенімділік пен өзара сыйластықты қалыптастырады.

7. Қазіргі заман талаптары және болашаққа бағдар.

Бүгінгі қоғам сынып жетекшісінен тек кәсіби білім мен тәжірибе ғана емес, сонымен қатар креативті ойлау, эмоционалды интеллект және әлеуметтік жауапкершілік күтеді. Болашақ

мұғалім – бұл өз тәжірибесін үздіксіз жетілдіріп, оқушыны ХХІ ғасыр дағдыларына бейімдейтін тұлға.

Ол үшін мектептерде педагогтардың кәсіби дамуына жағдай жасау, әдістемелік орталықтарды жандандыру және үздік тәжірибе алмасу алаңдарын құру қажет.

Қорытынды.

Қазіргі заманғы білім беру жағдайында сынып жетекшісінің құзыреттілігі – педагогикалық шеберліктің негізгі көрсеткіші. Ол тек білім мен дағдының жиынтығы емес, сонымен бірге тұлғаның кәсіби мәдениеті мен рухани-адамгершілік қасиеттерінің үйлесімі.

Құзыретті сынып жетекшісі оқушының жеке дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай, оның өмірлік құндылықтарын, әлеуметтік белсенділігін және азаматтық ұстанымын қалыптастырады. Мұндай педагогтар ғана білім мен тәрбиенің тұтастығын қамтамасыз етіп, қоғамның рухани дамуына үлес қоса алады.

Әдебиеттер:

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. Қазіргі білім берудегі сынып жетекшісінің рөлі. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Бәйтенова Б. Тұлғаға бағытталған білім мен тәрбие. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Rogers C. Freedom to Learn. – New York: Merrill, 2019.
5. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 2016.
6. Сәрсенбаева К. Педагогтың кәсіби құзыреттілігін қалыптастыру негіздері. – Алматы: Білім, 2022.
7. Халитова Л. Сынып жетекшісінің кәсіби даму стратегиясы. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2021.

ЭКО-ДИЗАЙН ЖӘНЕ "UPCYCLING" (ҚАЛДЫҚТАРҒА ЕКІНШІ ӨМІР БЕРУ): ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ЖӘНЕ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУЫН ДАМУЫ

Қожамбердиева Жазира Шубаевна

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Иманов атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектебінің көркем еңбек пәнінің мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада эко-дизайн және «upcycling» ұғымдарының мектептегі көркем еңбек сабағында қолданылуы арқылы оқушылардың экологиялық мәдениеті мен шығармашылық ойлау қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Автор экологиялық тәрбиенің заманауи бағыттарын, қалдықтарды қайта өңдеу идеяларын және оларды оқыту процесіне енгізудің тиімді жолдарын талдайды. Мақалада оқушылардың қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауын, тұрмыстық қалдықтарды пайдалы заттарға айналдыру арқылы эстетикалық талғам мен экологиялық сана қалыптастыру тәжірибесі сипатталады.

Резюме

В статье рассматривается использование концепций эко-дизайна и «upcycling» (вторичное использование отходов) в образовательном процессе на уроках трудового и художественного обучения. Автор анализирует современные направления экологического воспитания и способы формирования у школьников экологической культуры через творческую деятельность. Особое внимание уделяется развитию креативного мышления учащихся посредством создания дизайнерских изделий из переработанных материалов.

Summary

The article explores the application of eco-design and "upcycling" concepts in school art and design education as tools for developing students' ecological culture and creative thinking. The author analyzes modern approaches to environmental education and discusses how recycling and reusing waste materials can

foster aesthetic sense, responsibility toward nature, and innovation among students. Practical examples of incorporating sustainable design into classroom activities are also presented.

Кіріспе.

Қазіргі уақытта әлемдік қоғам экологиялық дағдарыс жағдайында өмір сүруде. Табиғи ресурстардың сарқылуы, тұрмыстық қалдықтардың көбеюі және қоршаған ортаның ластануы мәселесі адамзаттың өмір сүру сапасына тікелей әсер етуде. Осындай жағдайда білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – жас ұрпақтың экологиялық мәдениетін қалыптастыру.

Мектептегі көркем еңбек пәні оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытумен қатар, экологиялық тәрбие беруде де ерекше рөл атқарады. Эко-дизайн және «upcycling» идеялары оқушылардың тұрмыстық қалдықтарға көзқарасын өзгертеді, яғни «қалдық – бұл жаңа нәрсенің бастауы» деген ұстаным қалыптастырады. Бұл тәсілдер арқылы балалар табиғатты аялауға, ресурстарды ұқыпты пайдалануға және шығармашылықпен ойлауға үйренеді.

1. Эко-дизайн және "Upcycling" ұғымдарының педагогикалық мәні.

Эко-дизайн – экологиялық таза материалдарды пайдалана отырып, қоршаған ортаға зиян келтірмейтін функционалды және эстетикалық өнімдер жасауға бағытталған шығармашылық бағыт. Ол «экологиялық ойлауды» қалыптастыруға және тұрақты даму идеяларын түсіндіруге мүмкіндік береді.

Ал «upcycling» (қалдықтарға екінші өмір беру) – бұл ескі немесе қажетсіз заттарды жаңа әрі пайдалы бұйымдарға айналдыру әдісі. Мысалы, пластик бөтелкелерден гүл құмыраларын, газет пен журналдардан сәндік композициялар, киім қалдықтарынан сөмке немесе интерьер бұйымдарын жасау.

Бұл тәсілдердің педагогикалық мәні – оқушыларды экологиялық жауапкершілікке, шығармашылық еркіндікке және өмірлік практикалық дағдыларға баулу.

2. Экологиялық мәдениетті қалыптастырудың білім беру жүйесіндегі рөлі.

Экологиялық мәдениет – бұл адамның табиғатпен үйлесімді қарым-қатынас орната білу қабілеті, экологиялық құндылықтарды түсіну және сақтау дағдыларының жиынтығы. Мектептегі экологиялық тәрбие тек пәндік біліммен шектелмей, оқушылардың өмірлік көзқарасына айналуы тиіс.

Көркем еңбек сабағында экологиялық мәдениетті дамыту келесі бағыттарда жүзеге асады:

- табиғи және қалдық материалдармен жұмыс жасау арқылы эстетикалық талғамды арттыру;
- ресурстарды үнемді пайдалану дағдысын қалыптастыру;
- шығармашылық жобалар арқылы экологиялық мәселелерге назар аударту;
- топтық жұмыс барысында экологиялық құндылықтарға негізделген ынтымақтастық қалыптастыру.

Мұндай іс-әрекеттер оқушылардың қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттырады және экологиялық сауаттылықты өмірлік ұстанымға айналдырады.

3. Эко-дизайн және "Upcycling" идеяларын көркем еңбек сабағында қолдану.

Көркем еңбек сабағы – оқушылардың эстетикалық тәрбиесі мен шығармашылық әлеуетін ашудың маңызды алаңы. Эко-дизайн мен «upcycling» әдістерін қолдану бұл пәнді заманауи және практикалық тұрғыдан тартымды етеді.

1. Пән барысында келесі бағыттар бойынша жұмыс ұйымдастыруға болады:
2. **Қалдық материалдармен жұмыс.** Пластик, қағаз, металл, ағаш қалдықтарын қайта пайдалану арқылы сәндік бұйымдар жасау.
3. **Табиғи материалдарды пайдалану.** Жапырақтар, бұтақтар, тұқымдар, тас және басқа табиғи элементтерді композицияларда қолдану.
4. **Жобалық және зерттеу жұмыстары.** Оқушылар өздері дайындаған экологиялық өнімдер туралы зерттеу жүргізіп, шағын көрмелер ұйымдастырады.
5. **Интеграцияланған сабақтар.** Эко-дизайн тақырыптарын биология, география, физика сияқты пәндермен байланыстыру.

Мысалы, «Қалдықтардан жаңа өмір» тақырыбында оқушылар өздері жинаған тұрмыстық қалдықтардан шығармашылық композициялар дайындап, олардың экологиялық пайдасын түсіндіреді.

4. Оқушылардың креативті ойлауын дамытудағы "Upcycling"-тің маңызы.

Креативтілік – ХХІ ғасыр адамының басты қабілеттерінің бірі. «Upcycling» әдісі оқушылардың қиялын дамыта отырып, дәстүрлі емес шешімдер қабылдауға үйретеді.

Бұл үдеріс келесі қабілеттерді жетілдіреді:

- сын тұрғысынан және жүйелі ойлау;
- мәселелерге балама шешім табу;
- эстетикалық талғам мен қол еңбегін үйлестіру;
- практикалық шығармашылық қабілеттерді қолдану.

Мысалы, оқушылар ескі киімнен сәнді аксессуарлар немесе интерьер заттарын жасап, бір жағынан экологиялық, екінші жағынан көркем-шығармашылық нәтиже алады.

5. Эко-дизайн жобаларының тәрбиелік және әлеуметтік әсері.

Мектептегі экологиялық жобалар оқушыларды белсенді азаматтық позицияға тәрбиелейді. Эко-дизайн мен «upcycling» жобалары арқылы оқушылар тек өз шығармашылығын ғана емес, қоғамның экологиялық мәдениетін арттыруға үлес қосады.

Мұндай жобалардың әлеуметтік әсері:

- мектеп пен қоғам арасында экологиялық ынтымақтастық орнату;
- ата-аналарды экологиялық іс-шараларға тарту;
- жергілікті экологиялық мәселелерге назар аудару;
- оқушылардың еріктілік белсенділігін арттыру.

Сонымен қатар, оқушылардың еңбегі көрмелер мен байқауларда ұсынылып, олардың шығармашылық әлеуетін тануға мүмкіндік береді.

6. Цифрлық және инновациялық технологияларды пайдалану.

Қазіргі кезде экологиялық дизайн саласында цифрлық құралдарды қолдану маңызды. Мұғалімдер оқушыларға цифрлық сызба, 3D модельдеу және онлайн жобалау бағдарламаларын үйрету арқылы экологиялық жобаларды жаңа деңгейге көтере алады.

Мысалы, оқушылар экологиялық өнімдердің виртуалды макетін жасап, оның материалдарын, түсін және пішінін цифрлық форматта жоспарлай алады. Бұл тәсіл креативті ойлауды арттырып қана қоймай, заманауи технологияны қолдануға мүмкіндік береді.

7. Эко-дизайн арқылы тұрақты даму құндылықтарын қалыптастыру.

Эко-дизайн тек шығармашылық бағыт қана емес, сонымен бірге тұрақты дамуға бағытталған өмір салтының бөлігі. Мектеп оқушылары экологиялық жобалар арқылы мынадай құндылықтарды меңгереді:

- табиғатты сақтау және қайта өңдеу мәдениеті;
- ресурстарды тиімді пайдалану;
- ұқыптылық пен жауапкершілік;
- ұжымдық және әлеуметтік белсенділік.

Осы құндылықтар оқушылардың тұлғалық дамуы мен өмірлік дағдыларының негізін құрайды.

Қорытынды.

Эко-дизайн және «upcycling» идеяларын мектептің көркем еңбек сабақтарында пайдалану – экологиялық білім мен шығармашылық тәрбиені біріктіретін инновациялық бағыт. Бұл әдіс арқылы оқушылар табиғатты аялауға, қалдықтарға жаңа өмір беруге, сондай-ақ шығармашылық қабілеттерін еркін дамытуға мүмкіндік алады.

Эко-дизайн жобаларының басты нәтижесі – оқушылардың экологиялық мәдениеті мен саналы өмірлік ұстанымының қалыптасуы. Сондықтан мұғалімдер мен мектеп әкімшілігі

осындай тәжірибелерді кеңінен таратып, экологиялық білім мен тәрбие беру үдерісін тұрақты дамыту қажет.

Әдебиеттер

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. Экологиялық мәдениетті қалыптастырудың педагогикалық негіздері. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Бәйтенова Б. Экологиялық білім және тәрбиенің инновациялық тәсілдері. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Dewey J. Art as Experience. – New York: Macmillan, 2018.
5. McDonough W., Braungart M. Cradle to Cradle: Remaking the Way We Make Things. – New York: North Point Press, 2010.
6. Сәрсенбаева К. Көркем еңбек сабақтарында экологиялық мәдениетті қалыптастыру. – Алматы: Білім, 2022.
7. Халитова Л. Экодизайн негіздері және шығармашылық дамыту. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2021.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ STEAM-ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ МЕҢГЕРУШІНІҢ ҮЙЛЕСТІРУШІ РӨЛІ

Мухитдинова Гульжахан Мамирхановна

Түркістан облысы, Созақ ауданы, "Самал" бөбекжай-бақшасы МКҚК меңгерушісі

Түйін

Мақалада мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында STEAM-технологияларын қолданудың теориялық және практикалық аспектілері қарастырылады. Автор жобалық қызметті ұйымдастырудағы меңгерушінің үйлестіруші рөлін сипаттайды, педагогикалық ұжымның кәсіби құзыреттілігін арттыру және балалардың креативті ойлау қабілеттерін дамыту әдістерін талдайды.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты применения STEAM-технологий в дошкольных образовательных организациях. Автор описывает координационную роль заведующего в организации проектной деятельности, а также методы повышения профессиональной компетентности педагогического коллектива и развития креативного мышления детей.

Summary

The article examines the theoretical and practical aspects of implementing STEAM technologies in preschool educational institutions. The author describes the coordinating role of the director in organizing project-based activities, as well as methods to enhance the professional competence of the teaching staff and to develop children's creative thinking skills.

Кіріспе

Қазіргі заманда мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында STEAM-технологияларын енгізу балалардың шығармашылық және логикалық ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған маңызды үрдіс болып отыр. STEAM — ғылым, технология, инженерия, өнер және математика салаларын интеграциялайтын оқу әдістемесі. Бұл әдіс жобалық қызмет арқылы балаларға өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Меңгерушінің үйлестіруші рөлі балалардың шығармашылық белсенділігін ұйымдастырумен қатар педагогикалық ұжымның кәсіби бірлігін қалыптастыруға бағытталады.

1. STEAM-технологияларының мәні және ерекшеліктері

STEAM-технологиялары мектепке дейінгі кезеңде келесі артықшылықтарды береді:

- Балалардың ойлау қабілеттерін дамытады
- Проблемаларды шешу дағдыларын қалыптастырады

- Зерттеушілік және эксперименттік әрекеттерге үйретеді
- Топтық өзара әрекеттесуді дамытуға ықпал етеді

STEAM-қағидаларын тиімді енгізу үшін педагогтар мен меңгерушілер бірлесіп, жобалық қызметтің әр кезеңін үйлестіруі қажет.

2. Жобалық қызметтің ұйымдастырылуы

Жобалық қызмет — балалардың белсенді шығармашылық әрекетіне негізделген оқу процесі. Ол бірнеше кезеңнен тұрады

1. Тақырыпты таңдау. Балалар мен педагогтар бірге жобаның тақырыбын анықтайды
2. Жоспарлау. Жобаның мақсаты, тапсырмалары мен нәтижелері белгіленеді
3. Іске асыру. Балалар зерттеу жүргізіп, тәжірибелер жасап, шығармашылық өнімдер жасайды
4. Қорытындылау және презентациялау. Жобаның нәтижесі көрсетіліп, талқылау ұйымдастырылады

Меңгеруші бұл процесте ресурстарды бөлу, педагогтарды ынталандыру, жобаның тиімділігін бақылау сияқты үйлестіруші функцияларды атқарады.

3. Меңгерушінің үйлестіруші рөлі

Меңгерушінің рөлі бірнеше бағытты қамтиды

- Ұжымның кәсіби құзыреттілігін арттыру. Педагогтарға STEAM әдістемесін үйрету, оларға консультациялар беру
- Жобалық қызметтің сапасын бақылау. Жобаның жоспарланған мақсатқа жетуін қадағалау
- Ресурстармен қамтамасыз ету. Қажетті құралдар, материалдар және техникалық жабдықтарды ұйымдастыру
- Педагогикалық ынтымақтастықты қалыптастыру. Ұжым ішінде тәжірибе алмасу мен бірігіп жұмыс жасауға жағдай жасау

4. Балалардың креативті ойлауын дамыту

STEAM жобалық қызметі балалардың мына дағдыларын дамытады

- Аналитикалық және логикалық ойлау
- Шығармашылық шешімдер қабылдау
- Эксперимент жүргізу және нәтижелерді талдау
- Топ ішінде жұмыс істеу және идеяларды бөлісу

Меңгеруші осы дағдыларды дамыту үшін жобалық іс-әрекеттің құрылымын, тапсырмаларды және материалдарды үйлестіреді.

5. Педагогикалық ұжыммен өзара әрекеттесу

STEAM жобалық қызметін ұйымдастыруда ұжымның бірлігі маңызды. Меңгеруші педагогтарды

- Бірлесіп жоспарлауға
- Тәжірибе алмасуға
- Жаңа әдістерді қолдануға ынталандырады

Бұл процесс балаларға сапалы білім беруді қамтамасыз етумен қатар, педагогтардың кәсіби өсуіне де ықпал етеді.

6. Практикалық ұсыныстар

1. Жобалық қызметті бастамас бұрын педагогтар мен балалардың қызығушылықтарын анықтау
2. Қолданылатын материалдар мен құралдарды алдын ала дайындау
3. Әр жобалық кезеңге уақыт кестесін белгілеу
4. Балалардың идеяларын еркін көрсетуіне мүмкіндік беру
5. Жобаның қорытындысын мультимедиялық немесе көрнекі тәсілдер арқылы көрсету

7. Қорытынды

Мектепке дейінгі ұйымдарда STEAM-технологияларын қолдану балалардың шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытудың тиімді жолы болып табылады. Меңгерушінің үйлестіруші рөлі жобалық қызметті ұйымдастыруда шешуші маңызға ие, ол педагогикалық ұжымның кәсіби құзыреттілігін арттыруға, балалардың креативті ойлауын дамытуға және оқу процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Бектемірова А. STEAM-технологиялар мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында. Алматы, 2021.
2. Қалиева Г. Мектепке дейінгі білім беруде жобалық қызмет. Астана, 2020.
3. UNESCO. STEAM Education in Early Childhood. Paris, 2019.
4. Денисова М. Шығармашылық ойлау және балалар дамыту әдістемесі. Шымкент, 2022.
5. Koster, L. Project-Based Learning in Early Childhood. New York, 2018.
6. Әбдіқалықова Ж. Мектепке дейінгі білім беру әдістемесі. Алматы, 2020.

СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ЖЕКЕ ТӘРБИЕЛІК СТИЛІ МЕН КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІ

Омаров Ердаулет Әдірахымұлы

Түркістан облысы, Созақ ауданы, А.Сүлейменов атындағы жалпы білім беретін мектебінің
сынып жетекшісі

Түйін

Бұл мақалада сынып жетекшісінің жеке тәрбиелік стилі мен көшбасшылық қасиеттерінің мәні, олардың оқушылардың тұлғалық дамуына әсері қарастырылған. Мақалада сынып жетекшісінің педагогикалық қызметіндегі жеке стильдің рөлі, тәрбиелік ықпалдың тиімділігін арттыру жолдары мен заманауи көшбасшылық дағдыларды дамыту мәселелері талданады. Автор оқушылармен өзара қарым-қатынас орнатуда тұлғалық бағытталған, гуманистік және креативті тәсілдердің маңыздылығын көрсетеді.

Резюме

В статье рассматривается значение индивидуального воспитательного стиля и лидерских качеств классного руководителя, их влияние на развитие личности учащихся. Анализируется роль личного стиля педагога в воспитательном процессе, пути повышения эффективности воспитательного воздействия и развитие современных лидерских навыков. Особое внимание уделяется гуманистическому и личностно-ориентированному подходам в работе классного руководителя.

Summary

The article explores the significance of the individual educational style and leadership qualities of the class teacher, as well as their influence on students' personal development. The role of the teacher's personal style in the educational process, ways to improve the effectiveness of educational impact, and the development of modern leadership skills are analyzed. The author emphasizes the importance of humanistic and student-centered approaches in the work of the class teacher.

Кіріспе.

Бүгінгі таңда білім беру жүйесінің басты міндеті – жан-жақты дамыған, рухани бай, әлеуметтік белсенді тұлға қалыптастыру. Бұл міндетті жүзеге асыруда сынып жетекшісінің рөлі айрықша. Ол – оқушылардың тұлғалық қалыптасуына, сынып ұжымының бірлігін нығайтуға және оқу-тәрбие процесін үйлестіруге жауапты тұлға.

Сынып жетекшісі – тек тәртіпті қадағалаушы емес, сонымен қатар бала жанын түсіне білетін, бағыт-бағдар беруші көшбасшы. Оның жеке тәрбиелік стилі мен көшбасшылық қасиеттері тәрбиенің нәтижелілігіне тікелей әсер етеді. Сондықтан педагогтың өзіндік стилін

айқындау және көшбасшылық қабілеттерін дамыту қазіргі заман мұғалімінің кәсіби мәдениетінің маңызды бөлігі болып табылады.

1. Сынып жетекшісінің тәрбиелік қызметінің мәні.

Сынып жетекшісінің негізгі мақсаты – әрбір оқушының тұлғалық дамуына жағдай жасау, оның рухани әлемін байыту, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру. Ол оқушылардың оқу іс-әрекетін ғана емес, олардың мінез-құлқын, қарым-қатынас мәдениетін, ұжымдағы орнын да қадағалайды.

Сынып жетекшісі мектеп пен отбасы арасындағы байланысты нығайтып, оқушылардың әлеуметтену үдерісін қамтамасыз етеді. Оның жұмысы тәрбие жүйесінің барлық салаларын: азаматтық-патриоттық, рухани-адамгершілік, эстетикалық, экологиялық және құқықтық тәрбие бағыттарын қамтиды.

Тәрбиелік қызметтің тиімділігі көбінесе сынып жетекшісінің тұлғалық ерекшеліктеріне, кәсіби біліктілігіне және педагогикалық қарым-қатынас стиліне байланысты.

2. Тәрбиелік стильдің ұғымы және түрлері.

Тәрбиелік стиль – бұл педагогтың оқушылармен өзара әрекеттесу тәсілі, тәрбиелік ықпалдың формасы мен мазмұны. Әрбір сынып жетекшісінің өзіндік стилі болады, ол оның мінезіне, өмірлік ұстанымына, педагогикалық көзқарасына тәуелді.

Педагогикада тәрбиелік стильдің бірнеше түрі айқындалады:

1. **Демократиялық стиль.** Бұл стильде мұғалім мен оқушы арасындағы қарым-қатынас серіктестікке, сенім мен құрметке негізделеді. Мұғалім оқушылардың пікірін ескеріп, оларды шешім қабылдау процесіне қатыстыруға тырысады.
2. **Авторитарлық стиль.** Мұнда тәртіп пен бақылау басым. Мұғалімнің сөзі заң болып саналады, оқушының бастамасы шектеледі. Бұл стиль кей жағдайда тәртіп орнатуда тиімді болғанымен, шығармашылық қабілетті шектеуі мүмкін.
3. **Либералдық стиль.** Мұғалім оқушыларға еркіндік беріп, олардың іс-әрекетіне аз араласады. Бұл стиль өзін-өзі басқару қабілетін дамытуға мүмкіндік берсе де, кейде жауапкершілік деңгейін төмендетуі мүмкін.

Заманауи педагог үшін ең тиімдісі – демократиялық және тұлғаға бағытталған стиль. Ол оқушылардың дербестігін арттырып, сыныпта сенімді психологиялық ахуал орнатуға жағдай жасайды.

3. Сынып жетекшісінің көшбасшылық қасиеттері.

Сынып жетекшісі педагогикалық ұжымда және оқушылар ортасында көшбасшы рөлін атқарады. Көшбасшылық қасиет – бұл адамдарды шабыттандыру, бағыттау және ортақ мақсатқа жұмылдыру қабілеті.

Сынып жетекшісінің негізгі көшбасшылық қасиеттеріне мыналар жатады: – **Коммуникативтік қабілет.** Әр оқушымен жеке тіл табыса білу, тыңдай білу және сенімге ие болу.

– **Эмоциялық тұрақтылық.** Қиын жағдайларда сабыр сақтай алу, өз эмоциясын басқара білу.

– **Мотивациялық әсер ету қабілеті.** Оқушыларды оқу мен тәрбие ісіне қызықтыра білу, олардың белсенділігін арттыру.

– **Шығармашылық көзқарас.** Жаңа идеяларды іздеу, дәстүрлі емес әдістерді қолдану.

– **Өзін-өзі жетілдіру дағдысы.** Өз қызметін талдап, жетілдіру жолдарын іздеу.

Нағыз көшбасшы сынып жетекшісі өз ұжымының рухани және эмоционалдық ортасын қалыптастырады. Ол оқушыларды өз-өзіне сенуге, табандылыққа және жауапкершілікке баулиды.

4. Сынып жетекшісінің жеке тәрбиелік стилін қалыптастыру жолдары.

Жеке тәрбиелік стиль бірден қалыптаспайды. Ол тәжірибе, кәсіби білім және өзін-өзі жетілдіру үдерісінде дамиды.

Стильді қалыптастырудың негізгі шарттары:

1. **Өзін-өзі тану.** Педагог өз мінезін, күшті және әлсіз жақтарын, қарым-қатынас ерекшеліктерін білуі керек.
2. **Рефлексия.** Өзіндік талдау мен сын көзбен қарау қабілеті мұғалімге өз жұмысын жетілдіруге мүмкіндік береді.
3. **Педагогикалық мәдениет.** Сынып жетекшісінің сөйлеу мәдениеті, әдептілігі және кәсіби этикасы тәрбиенің сапасына әсер етеді.
4. **Инновациялық ойлау.** Жаңашылдыққа ұмтылу, заманауи технологияларды және интерактивті әдістерді қолдану.

Жеке стильді дамытуда мұғалімнің өзін-өзі тәрбиелеуі мен кәсіби дамуы маңызды рөл атқарады.

5. Көшбасшылық пен тәрбиелік стильдің өзара байланысы.

Көшбасшылық пен жеке стиль өзара тығыз байланысты. Көшбасшылық қасиеттері дамыған мұғалімнің тәрбиелік стилі де тиімді, нәтижелі болады. Ол сынып ұжымында сенімді атмосфера орнатып, балаларды ынталандыра алады.

Сынып жетекшісінің көшбасшылығы тек әкімшілік сипатта емес, рухани және тұлғалық әсер ету арқылы көрініс табады. Мұғалімнің харизмасы, әділдігі мен ашықтығы оқушылардың сенімін арттырады.

Көшбасшы педагог әр оқушының бойындағы жақсы қасиеттерді байқап, оны дамытуға бағыт береді. Ол тәрбие процесінде үлгі бола отырып, оқушылардың өмірлік құндылықтарын қалыптастырады.

6. Заманауи сынып жетекшісінің кәсіби бейнесі.

Бүгінгі педагог тек білім беруші емес, сонымен қатар менеджер, кеңесші, психолог және ұйымдастырушы. Заманауи сынып жетекшісі келесі қасиеттерді бойына сіңіруі тиіс:

- рухани байлық пен мәдени сауаттылық;
- эмоционалды интеллект және эмпатия;
- цифрлық сауаттылық пен медиамәдениет;
- әлеуметтік жауапкершілік пен азаматтық ұстаным.

Ол ақпараттық қоғам жағдайында тәрбиелік процесті тиімді ұйымдастырып, жаңа педагогикалық технологияларды еркін қолдануы қажет.

Қорытынды.

Сынып жетекшісінің жеке тәрбиелік стилі мен көшбасшылық қасиеттері – оның кәсіби табысының негізі. Мұғалім өз ісіне жауапкершілікпен қарап, оқушылардың жан дүниесін түсіне білсе, тәрбиенің сапасы артады.

Көшбасшы педагог – бұл өз ұжымын ынталандырып, әр баланың тұлғалық әлеуетін ашуға жағдай жасайтын тұлға. Осындай мұғалімдер ғана болашақ ұрпақтың рухани бай, мәдениетті, жауапты азамат болып қалыптасуына ықпал етеді.

Сынып жетекшісінің жұмысы – бұл тек кәсіби міндет емес, үлкен рухани миссия. Оның еңбегінің нәтижесі қоғамның болашағымен өлшенеді. Сондықтан әрбір педагог өз стилін жетілдіріп, көшбасшылық қабілеттерін дамыту арқылы заманауи білім беру кеңістігінде тиімді қызмет атқара алады.

Әдебиеттер:

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. Сынып жетекшісінің тәрбие жұмысын ұйымдастыру негіздері. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Бәйтенова Б. Тұлғаға бағытталған тәрбие теориясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Rogers C. Freedom to Learn. – New York: Merrill, 2019.
5. Dewey J. Democracy and Education. – New York: Macmillan, 2016.
6. Сәрсенбаева К. Қазіргі мектептегі көшбасшылық мәдениеті. – Алматы: Білім, 2022.
7. Халитова Л. Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігі мен стилі. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2021.

ЗАМАНАУИ МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Сайдалиев Ербаян Момбекович

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Сүгір Әліұлы атындағы жалпы білім беретін мектебінің тәрбие
жұмысы жөніндегі директордың орынбасары

Түйін

Бұл мақалада қазіргі білім беру жүйесіндегі тәрбие жұмысының мәні мен мазмұны қарастырылып, заманауи мектепте тиімді тәрбие моделін қалыптастырудың теориялық және практикалық негіздері талданады. Автор тәрбиенің инновациялық тәсілдерін, цифрлық мәдениет факторын және мектеп пен отбасы серіктестігін үйлестіре отырып, оқушы тұлғасын жан-жақты дамытудың жолдарын ұсынады. Мақалада тәрбие жұмысының құндылықтық, мәдени және әлеуметтік қырлары жүйелі түрде қарастырылып, педагогикалық шарттар мен ұсыныстар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются сущность и содержание воспитательной работы в современной школе. Автор анализирует теоретические и практические основы формирования эффективной модели воспитания, акцентируя внимание на инновационных подходах, цифровой культуре и сотрудничестве между школой и семьей. Рассматриваются ценностные и культурные аспекты воспитания, а также педагогические условия для его успешной реализации в современных социокультурных условиях.

Summary

The article explores the essence and content of educational work in modern schools. It analyzes the theoretical and practical foundations for developing an effective educational model, emphasizing innovative approaches, digital culture, and school-family collaboration. The author highlights the value-based, cultural, and social dimensions of education and proposes pedagogical conditions for its successful implementation in today's socio-cultural context.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамда білім беру үдерісінің басты мақсаты – тек білім беріп қана қоймай, адамгершілік құндылықтарға, азаматтық жауапкершілікке және рухани байлыққа ие тұлғаны тәрбиелеу. Бүгінгі мектеп – білім мен тәрбиенің біртұтас кеңістігі. Сондықтан тәрбие жұмысы оқу процесінен бөлінбей, оның табиғи бөлігі ретінде қаралуы тиіс.

Жаңа дәуірдің технологиялық, ақпараттық және мәдени өзгерістері жас ұрпақтың дүниетанымына, мінез-құлқына және өмірлік ұстанымына үлкен әсер етеді. Осыған байланысты мектептегі тәрбие жүйесін қайта қарау, оны заманауи талаптарға сәйкестендіру – педагогика ғылымының және тәжірибенің маңызды міндеті.

Тәрбиенің тиімді моделі оқушыны әлеуметтік өмірге бейімдеп қана қоймай, оның өзін-өзі тануына, шығармашылық әлеуетін ашуға және қоғамға пайдалы тұлға ретінде қалыптасуына бағытталуы қажет.

1. Тәрбие жұмысының теориялық негіздері.

Тәрбие – қоғам мен тұлға арасындағы рухани байланыс. Ол жеке адамның әлеуметтік құндылықтарға қатысын қалыптастырып, азаматтық сана мен мәдениетті дамытады. Теориялық тұрғыдан алғанда, тәрбие моделі педагогикалық процестің үш тірегіне сүйенеді: мақсат, мазмұн және ұйымдастыру жүйесі.

Мақсат – тәрбие жұмысының стратегиялық бағыты. Ол жеке тұлғаның адамгершілік, эстетикалық, зияткерлік және әлеуметтік дамуын қамтамасыз етуді көздейді. Мазмұн – осы мақсатқа жетудің жолы мен құралы. Ал ұйымдастырушылық жүйе – мектептің тәрбиелік ортасын құрайтын формалар, әдістер және қарым-қатынас мәдениеті.

Педагогикалық ғылымда гуманистік бағыттағы көзқарастардың маңызы ерекше. А. Маслоу, К. Роджерс және В. Сухомлинский еңбектерінде адамның ішкі әлеуетін ашу, сенім мен құрметке негізделген қарым-қатынас құрудың маңыздылығы атап өтіледі. Демек, заманауи мектептегі

тәрбие жұмысы тұлғаға бағытталған, ынтымақтастыққа негізделген және құндылықтық сипатта болуы тиіс.

2. Заманауи мектептегі тәрбие жұмысының мазмұны мен бағыттары.

Қазіргі мектептегі тәрбиенің мазмұны жан-жақты дамыған тұлға қалыптастыруды көздейді. Бұл бағытта тәрбиенің негізгі салалары ретінде азаматтық-патриоттық, рухани-адамгершілік, құқықтық, экологиялық, эстетикалық және дене тәрбиесі айқындалады.

Азаматтық-патриоттық тәрбие жас ұрпақтың туған жеріне, еліне деген сүйіспеншілігін арттыруға, ұлттық тарих пен мәдени мұраға құрмет сезімін қалыптастыруға бағытталған. Бұл ретте мектептегі мерекелік іс-шаралар, дебат клубтары және өлкетану жобалары ерекше рөл атқарады.

Рухани-адамгершілік тәрбие – тұлғаның ішкі мәдениетінің өзегі. Оқушыларға ізгілік, адалдық, жауапкершілік, еңбексүйгіштік сияқты қасиеттерді дарыту арқылы мектеп қоғамның моральдық тұрақтылығын нығайтады.

Экологиялық тәрбие қазіргі таңда өзекті бағыттардың бірі болып табылады. Табиғатты қорғауға, ресурстарды ұқыпты пайдалануға және экологиялық мәдениет қалыптастыруға бағытталған жобалар балалардың жауапкершілік сезімін арттырады.

3. Тәрбиенің инновациялық әдістері мен формалары.

Инновациялық педагогикалық технологиялар тәрбиенің тиімділігін арттырады. Олардың қатарына жобалық және зерттеу іс-әрекеті, волонтерлік қызмет, интерактивті тренингтер, пікірталас және театрландырылған сабақтар жатады.

Жобалық әдіс арқылы оқушылар нақты әлеуметтік мәселені шешуге атсалысады. Бұл олардың шығармашылық ойлауын дамытып, әлеуметтік белсенділігін арттырады. Мысалы, «Мектеп – экологиялық аймақ» немесе «Қайырымдылық апталығы» сияқты жобалар оқушылардың қоғамдағы рөлін терең сезінуге мүмкіндік береді.

Волонтерлік қозғалыстар мен әлеуметтік акциялар да тәрбиенің маңызды формаларының бірі. Мұндай жұмыстар оқушыларды мейірімділікке, өзара көмекке және әлеуметтік жауапкершілікке баулиды.

Сонымен қатар, заманауи технологиялар тәрбие процесін жаңа деңгейге көтерді. Онлайн-платформалар, әлеуметтік желілер және мультимедиялық ресурстар арқылы тәрбие іс-шараларын ұйымдастыру – уақыт талабы. Бірақ бұл бағытта педагог цифрлық мәдениетті, интернет этикасын және ақпараттық қауіпсіздікті де үйретуі қажет.

4. Тиімді тәрбие моделін қалыптастырудың педагогикалық шарттары.

Тиімді модель қалыптастыру үшін келесі педагогикалық шарттар маңызды:

- тәрбиенің жүйелілігі мен үздіксіздігі;
- мектептің тәрбиелік ортасының қолайлығы;
- оқушының жеке ерекшелігін ескеру;
- мектеп, отбасы және қоғам арасындағы ынтымақтастық;
- мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен тұлғалық үлгісі;
- тәрбиелік процесте заманауи ақпараттық технологияларды пайдалану.

Мектеп пен отбасының өзара байланысы – тәрбие моделінің басты тірегі. Ата-ананың белсенді қатысуы мен педагогпен өзара түсіністігі оқушының мінез-құлқына және оқу мотивациясына оң әсер етеді.

5. Құндылықтық бағдар және цифрлық мәдениет факторы.

Құндылықтық бағдар – тәрбиенің өзегі. Тұлға өз өмірін адамгершілік, әділдік және жауапкершілік қағидаларына сүйене отырып құра білсе, ол қоғамның дамуына оң ықпал етеді.

Цифрлық мәдениет факторы қазіргі мектеп тәрбиесінде ерекше орын алады. Ақпараттық кеңістік балалардың ойлау жүйесіне және дүниетанымына ықпал ететін негізгі ортаға айналды. Сондықтан педагогтар оқушыларды интернеттегі жауапты мінез-құлыққа, медиасауаттылыққа, ақпаратты сын тұрғысынан талдауға үйретуі қажет.

Медиабілім – тәрбиенің жаңа бағыты ретінде қалыптасып келеді. Ол оқушыларды жалған ақпаратты ажыратуға, этикалық нормаларды сақтауға және ақпараттық кеңістікте мәдени қарым-қатынас орнатуға баулиды.

6. Қорытынды.

Заманауи мектептегі тәрбие жұмысының тиімді моделі – бұл құндылықтарға негізделген, серіктестікке бағытталған және цифрлық мәдениетті қамтитын педагогикалық жүйе. Мұндай модельде мұғалім, ата-ана және қоғам бірігіп, оқушының жан-жақты дамуына жағдай жасайды. Тәрбиенің тиімділігі ең алдымен педагогтың кәсіби және тұлғалық қасиеттеріне байланысты. Мұғалім тек білім беруші емес, сонымен қатар тұлға қалыптастырушы, бағыт беруші және рухани жетекші болуы қажет.

Қорытындылай келе, заманауи мектептегі тәрбие жұмысының тиімді моделі қоғамдағы өзгерістерге бейімделген, мәдени және рухани құндылықтарға негізделген жүйе болуы тиіс. Мұндай модель ғана елдің болашағы саналатын жас ұрпақтың рухани кемелденуіне және азаматтық жауапкершілігінің артуына ықпал ете алады.

Әдебиеттер

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. *Педагогика*. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. *Мектептегі тәрбие жұмысының жүйесі*. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. Бәйтеннова Б. *Тұлғаға бағытталған тәрбие теориясы*. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Назарбаев Н. *Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру*. – Астана, 2017.
5. Dewey J. *Democracy and Education*. – New York: Macmillan, 2016.
6. UNESCO. *Education for Sustainable Development Goals*. – Paris, 2020.
7. Сәрсенбаева К. *Қазіргі мектептегі инновациялық тәрбие технологиялары*. – Алматы: Білім, 2022.
8. Rogers C. *Freedom to Learn*. – New York: Merrill, 2019.

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰЖЫМДА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ КОРПОРАТИВТІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Эшжанов Бахтжан Нурпулатович

Түркістан облысы, Созақ ауданы, Науайы атындағы жалпы білім беретін мектебінің тәрбие жұмысы жөніндегі директордың орынбасары

Түйін

Бұл мақалада педагогикалық ұжымда тәрбие жұмысының корпоративтік мәдениетін қалыптастырудың теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Автор мектептегі корпоративтік мәдениеттің мазмұнын, құрылымдық элементтерін және оны дамыту тетіктерін талдайды. Педагогикалық ұжымның бірлігі, өзара қолдау және ынтымақтастық – мектептің тәрбиелік жүйесінің табысты қызмет етуінің басты шарты ретінде қарастырылған. Сонымен қатар, ұжымда жағымды психологиялық климат қалыптастыру, құндылықтар жүйесін орнықтыру және кәсіби этиканы сақтау жолдары көрсетілген.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические основы формирования корпоративной культуры воспитательной работы в педагогическом коллективе. Автор анализирует содержание и структуру корпоративной культуры школы, а также механизмы её развития. Особое внимание уделяется роли единства педагогического коллектива, взаимной поддержки и сотрудничества как условия успешной реализации воспитательной системы. Раскрываются пути формирования положительного психологического климата, ценностных ориентиров и профессиональной этики в коллективе.

Summary

The article explores the theoretical and practical foundations for developing the corporate culture of educational work within a pedagogical team. The author analyzes the content and structure of school corporate culture and mechanisms for its development. Special attention is paid to the importance of unity, mutual support, and collaboration among teachers as key conditions for effective educational work. The paper also discusses ways to establish a positive psychological climate, shared values, and adherence to professional ethics within the teaching staff.

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру жүйесіндегі ең өзекті мәселелердің бірі – педагогикалық ұжымда тәрбие жұмысының тиімділігін арттыру және соның негізінде корпоративтік мәдениетті қалыптастыру. Мектеп – тек білім беретін ұйым ғана емес, ол – тұлға дамуының рухани және әлеуметтік ортасы. Осы ортада тәрбие жұмысының нәтижелілігі көбінесе педагогтардың кәсіби және адамгершілік қарым-қатынасына, ұжымдағы моральдық-психологиялық ахуалға байланысты.

Корпоративтік мәдениет – бұл ұйымның ішкі өмірін айқындайтын құндылықтар, дәстүрлер, мінез-құлық нормалары мен бірлескен әрекет ережелерінің жүйесі. Мектептің тәрбие жүйесін жетілдіруде ұжымның мәдениеті мен рухани бірлігі басты фактор болып табылады.

1. Педагогикалық ұжымдағы корпоративтік мәдениеттің мәні мен маңызы.

Корпоративтік мәдениет ұғымы алғаш рет XX ғасырдың ортасында басқару және әлеуметтік психология ғылымдарында пайда болған. Ол ұйымның ортақ құндылықтары мен ұжым мүшелерінің мінез-құлқына әсер ететін ішкі ережелер жиынтығы ретінде түсіндіріледі.

Педагогикалық ұжымның корпоративтік мәдениеті – бұл мектеп өмірінің барлық бағыттарын қамтитын, тәрбие мен білім берудің рухани-адамгершілік негізін құрайтын жүйе. Оның негізгі құрамдас бөліктері:

- **Құндылықтық бағыттар** (балаларға сүйіспеншілік, әділдік, жауапкершілік, өзара көмек);
- **Ұжымдық дәстүрлер мен рәсімдер** (мерекелер, ұжымдық жиналыстар, моральдық марапаттау);
- **Коммуникативтік мәдениет** (пікір алмасу, тыңдай білу, ашықтық);
- **Бірлескен жауапкершілік пен сенім;**
- **Педагогикалық этика мен кәсіби мінез-құлық.**

Осындай мәдениеттің қалыптасуы мектеп ұжымының рухани тұтастығын нығайтып, педагогтар арасындағы ынтымақтастық пен өзара сыйластықты дамытады.

2. Корпоративтік мәдениеттің тәрбие жүйесіндегі рөлі.

Мектептің тәрбие жүйесі педагогикалық ұжымның корпоративтік мәдениетіне тікелей тәуелді. Егер ұжымда сенім, бірлік, өзара көмек және ортақ мақсатқа ұмтылыс орнаса, онда оқушылар да сол мәдениетті бойына сіңіреді.

- Тәрбиелік процестегі корпоративтік мәдениеттің негізгі рөлдері:
- мектептің біртұтас педагогикалық кеңістігін қалыптастыру;
 - педагогикалық ұжымның шығармашылық әлеуетін арттыру;
 - педагогтар арасында кәсіби серіктестік пен қолдауды қамтамасыз ету;
 - тәрбиелік іс-шаралардың мазмұны мен формасын үйлестіру;
 - мектептің қоғам алдындағы беделін көтеру.

Педагогикалық ұжымда қалыптасқан корпоративтік мәдениет – бұл оқушылардың рухани дамуына үлгі болатын орта. Мұғалімдердің өзара қарым-қатынасындағы мәдениет, сабырлылық пен адамгершілік балаларға тікелей әсер етеді.

3. Корпоративтік мәдениетті қалыптастырудың негізгі қағидалары.

Мектептегі корпоративтік мәдениетті қалыптастыру үдерісі белгілі бір педагогикалық қағидаларға сүйенуі қажет:

- **Ашықтық пен сенім қағидасы.** Әрбір мұғалімнің пікірі тыңдалып, ұжым ішінде еркін пікір алмасу мүмкіндігі болуы тиіс.
- **Ынтымақтастық қағидасы.** Барлық педагогтар ортақ мақсатқа бірігіп, өзара көмек пен серіктестік негізінде жұмыс істейді.
- **Моральдық жауапкершілік қағидасы.** Әрбір ұжым мүшесі өз іс-әрекетінің ұжымға әсерін сезінуі керек.
- **Құндылықтық бағыттылық қағидасы.** Ұжым мүшелерінің қызметі жалпыадамзаттық және кәсіби құндылықтарға негізделуі қажет.
- **Дәстүр сабақтастығы қағидасы.** Мектеп тарихы мен мәдениеті сақталып, жаңашылдықпен ұштасуы тиіс.

Бұл қағидалар корпоративтік мәдениетті дамытудың тұғырлы негізін қалайды.

4. Корпоративтік мәдениетті қалыптастыру кезеңдері.

Педагогикалық ұжымда корпоративтік мәдениетті қалыптастыру – жүйелі және көпсатылы процесс. Ол бірнеше кезеңнен тұрады:

1-кезең. Диагностикалық кезең.

Ұжымдағы қарым-қатынас деңгейі, психологиялық ахуал және құндылықтар жүйесі зерттеледі.

2-кезең. Мақсат қою және жоспарлау.

Мектеп ұжымының миссиясы мен корпоративтік құндылықтары айқындалып, оларды нығайтуға бағытталған іс-шаралар жоспары жасалады.

3-кезең. Іске асыру кезеңі.

Педагогикалық кеңестер, ұжымдық жобалар, семинарлар, тренингтер өткізіледі. Мектеп дәстүрлері жаңартылып, жаңа ұжымдық іс-шаралар енгізіледі.

4-кезең. Рефлексия және талдау.

Жүргізілген жұмыстардың нәтижелері талданып, ұжым мүшелерінің пікірлері ескеріледі. Бұл кезең мәдениетті жетілдірудің келесі қадамдарын айқындайды.

5. Корпоративтік мәдениетті нығайтудың практикалық тәсілдері.

Корпоративтік мәдениетті қалыптастыру тек ұрандар мен қағидалар арқылы емес, нақты әрекеттер арқылы жүзеге асады. Төмендегі тәсілдер өз тиімділігін дәлелдеген:

- **Кәсіби қауымдастық құру.** Пән мұғалімдері мен тәрбиешілердің шығармашылық топтары тәжірибе алмасуға және өзара қолдауға мүмкіндік береді.
- **Мектеп дәстүрлерін сақтау және дамыту.** Ұжымдық мерекелер, марапаттау рәсімдері, ардагер ұстаздармен кездесулер рухани сабақтастықты нығайтады.
- **Коммуникативтік тренингтер.** Қарым-қатынас мәдениетін арттыру, конфликтіні шешу дағдыларын дамыту үшін арнайы тренингтер ұйымдастыру пайдалы.
- **Кәсіби этика кодексін енгізу.** Бұл ұжымдық мінез-құлық нормаларын нақтылайды және тәрбие мәдениетін жүйелейді.
- **Ұжымдық жобалар мен әлеуметтік акциялар.** Бірлескен қызмет арқылы мұғалімдер арасындағы сенім артады және мектептің имиджі көтеріледі.

6. Психологиялық климат пен құндылықтық үйлесімнің рөлі.

Корпоративтік мәдениеттің тиімділігі ұжымдағы психологиялық ахуалға тікелей байланысты. Егер мектепте өзара сыйластық, қолдау және мейірімділік басым болса, онда педагогтардың шығармашылық белсенділігі артады.

Педагогикалық ұжымдағы құндылықтық үйлесім келесі көрсеткіштермен сипатталады:

- әріптестердің өзара сенімі мен қолдауы;
- кәсіби ынта мен мотивацияның жоғары болуы;
- мектеп миссиясын ортақ қабылдау;
- эмоционалдық жайлылық пен ашық қарым-қатынас.

Мұндай жағдай тек тәрбие жұмысының сапасын емес, сонымен қатар оқушылардың психологиялық ахуалын да жақсартады.

7. Тәрбие жұмысының корпоративтік мәдениетін басқару және дамыту.

Мектеп басшысы мен тәрбие ісі жөніндегі директордың орынбасары корпоративтік мәдениетті қалыптастыруда көшбасшы рөл атқарады. Басқару процесі жоспарлау, мотивация, коммуникация және бақылау кезеңдерін қамтиды.

- Тиімді басқару үшін:
- ұжымдық кеңестер мен ашық пікірталастар ұйымдастыру;
 - жетістіктерді насихаттау және марапаттау жүйесін енгізу;
 - мектептің ішкі құндылықтарын бейнелейтін символдар мен ұрандар жасау;
 - үздік педагогикалық тәжірибелерді жинақтап тарату қажет.

Басқару мәдениеті мен тәрбие мәдениеті өзара үйлескен жағдайда ғана корпоративтік мәдениет тұрақты дамиды.

Қорытынды.

Педагогикалық ұжымда тәрбие жұмысының корпоративтік мәдениетін қалыптастыру – мектептің дамуы мен тұрақтылығының басты кепілі. Мұндай мәдениет педагогтар арасындағы сенім мен ынтымақтастықты нығайтып, мектептің тәрбиелік әлеуетін арттырады.

Корпоративтік мәдениеті жоғары мектепте оқушылар да бірлік пен сыйластық рухында тәрбиеленеді. Сондықтан әрбір мектеп ұжымы өз құндылықтарын айқындап, оларды жүйелі түрде тәжірибеге енгізіп отыруы қажет.

Әдебиеттер

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2021.
2. Қалиева Г. Мектептегі корпоративтік мәдениетті басқару. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Сәрсенбаева К. Ұжым психологиясы және педагогикалық мәдениет. – Алматы: Білім, 2019.
4. Халитова Л. Тәрбие жүйесін басқарудың инновациялық бағыттары. – Шымкент: ОҚМПУ баспасы, 2021.
5. Назарбаев Н. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
6. Deal T., Kennedy A. Corporate Cultures: The Rites and Rituals of Corporate Life. – Reading: Addison-Wesley, 2017.
7. Schein E. Organizational Culture and Leadership. – San Francisco: Jossey-Bass, 2019.
8. UNESCO. Teachers in the 21st Century: Competence and Culture. – Paris, 2020.

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ТАБИҒИ ОРТАДА ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Корасева Жанат Утепбергеновна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектебінің биология және экология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается значение исследовательской деятельности в естественных условиях для формирования экологического мышления учащихся. Автор отмечает, что проведение практических наблюдений и экспериментов в природе способствует углублению знаний, развитию познавательной активности, формированию научного мировоззрения и ответственного отношения к окружающей среде. Описаны методы организации исследовательской работы, примеры эффективных заданий и роль учителя в этом процессе.

Summary

The article discusses the importance of conducting research in natural environments to develop students' ecological thinking. The author emphasizes that practical observations and field experiments help deepen

knowledge, enhance cognitive activity, and foster a scientific worldview and responsible attitude toward nature. Methods of organizing research work, examples of effective tasks, and the teacher's role in this process are described.

Кіріспе.

Қазіргі таңда экологиялық білім мен тәрбие беру — білім беру жүйесінің негізгі бағыттарының бірі. Табиғатты қорғау, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және экологиялық мәдениетті қалыптастыру мәселелері бүкіл адамзат үшін өзекті болып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, мектепте биология пәнін оқыту барысында оқушылардың экологиялық ойлау қабілетін дамыту маңызды міндеттердің бірі болып саналады. Биология сабақтарында табиғи ортада зерттеу жүргізу оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, табиғатқа қызығушылығын оятады. Бұл әдіс арқылы оқушы табиғи құбылыстарды бақылап, экологиялық заңдылықтарды өз бетімен түсіне бастайды, ғылыми ойлау және зерттеу дағдылары қалыптасады.

Негізгі бөлім.

1. Табиғи ортадағы зерттеудің маңызы.

Зерттеу әдісі — оқушылардың табиғатты тану процесінде белсенді қатысуын қамтамасыз ететін тиімді тәсіл. Табиғи ортада бақылау жүргізу, үлгі алу, салыстыру және қорытынды жасау барысында оқушылар экологиялық байланыстарды өз тәжірибесі арқылы меңгереді. Мұндай жұмыстар баланың табиғатқа деген сүйіспеншілігін арттырып, оны қорғауға деген жауапкершілік сезімін қалыптастырады. Зерттеу әрекеті оқушыны ойлануға, талдауға, қорытынды жасауға, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға үйретеді.

2. Экологиялық ойлаудың мәні мен қалыптасу жолдары.

Экологиялық ойлау — бұл адамның табиғаттағы құбылыстарды тұтас экожүйе тұрғысынан түсіне білу қабілеті. Мектеп оқушыларының экологиялық ойлауын дамыту үшін келесі педагогикалық тәсілдер тиімді:

1. Табиғатты бақылау және талдау.
2. Тәжірибелік жұмыстар мен зертханалық тәжірибелер ұйымдастыру.
3. Экологиялық есептер мен жобалар орындау.
4. Дала жұмыстары мен экскурсиялар өткізу.
5. Экологиялық ойындар мен шығармашылық тапсырмалар пайдалану. Осындай іс-әрекеттер оқушылардың логикалық ойлауын дамытып, табиғаттағы тепе-теңдіктің маңызын түсінуге көмектеседі.

3. Табиғи ортада зерттеу жүргізудің әдістемелік негіздері.

Биология сабағында табиғи ортада зерттеу жүргізу үшін мұғалім мынадай кезеңдерді ескеруі қажет:

1. Мақсат қою және зерттеу объектісін таңдау.
2. Зерттеу жоспарын құру және қажетті құрал-жабдықтарды дайындау.
3. Бақылау немесе эксперимент жүргізу.
4. Алынған нәтижелерді жазып, қорытынды жасау.
5. Зерттеу нәтижесін сыныпта талқылау және экологиялық маңызын анықтау. Мысалы, «Өзен суының ластану деңгейін анықтау», «Мектеп ауласындағы өсімдік түрлерінің таралуы» сияқты тақырыптар оқушылардың экологиялық білімін тәжірибе арқылы тереңдетеді.

4. Табиғи ортадағы зерттеу жұмыстарының түрлері.

Оқушылардың жас ерекшелігі мен дайындық деңгейіне қарай келесі зерттеу түрлері ұйымдастырылады:

1. **Бақылау жұмыстары.** Мысалы, өсімдіктің өсуін, жапырақ түсінің өзгерісін немесе жануарлардың мінез-құлқын бақылау.

2. **Эксперименттік зерттеу.** Қоршаған орта факторларының (жарық, температура, ылғал) әсерін анықтау.
3. **Экологиялық мониторинг.** Мектеп маңындағы ауаның, судың, топырақтың жағдайын бақылау.
4. **Жобалық зерттеу.** Оқушылар өз бетінше тақырып тандап, нәтижесін презентация немесе баяндама түрінде ұсынады.

5. Мұғалімнің рөлі.

Биология пәнінің мұғалімі зерттеу іс-әрекетін ұйымдастыруда бағыттаушы және ынталандырушы рөл атқарады. Ол:

1. Оқушыларды зерттеудің маңыздылығына сендіреді.
2. Тәжірибелер мен бақылаулардың қауіпсіз өтуін қамтамасыз етеді.
3. Әр оқушының белсенділігін арттыру үшін жеке және топтық жұмыстарды үйлестіреді.
4. Нәтижелерді талдауға, экологиялық қорытынды жасауға бағыт береді. Мұғалімнің қолдауы арқылы оқушы өз зерттеу нәтижесін бағалауға, табиғаттағы заңдылықтарды ғылыми тұрғыда түсіндіруге үйренеді.

6. Экологиялық жобалық жұмыстардың тиімділігі.

Жобалық зерттеу әдісі — оқушылардың шығармашылық қабілетін дамытудың және экологиялық ойлауды қалыптастырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі. Мысалы, «Мектеп ауласындағы жасыл аймақ», «Таза ауа — денсаулық кепілі» сияқты жобалар арқылы балалар табиғатты қорғау ісіне өз үлесін қосады. Мұндай жобалар оқушылардың ғылыми көзқарасын кеңейтіп қана қоймай, экологиялық сана мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастырады.

Қорытынды.

Биология сабақтарында табиғи ортада зерттеу жүргізу — оқушылардың экологиялық мәдениетін арттырудың, ғылыми ойлау қабілетін дамытудың тиімді жолы. Табиғат аясындағы зерттеу іс-әрекеті балаларды ізденіске жетелеп, туған жердің байлығын тануға, оны қорғауға деген сүйіспеншілік сезімін қалыптастырады. Экологиялық ойлауға тәрбиелеу арқылы біз табиғатты аялауды, қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауды үйретеміз. Бұл — болашақ ұрпақтың экологиялық мәдениетінің негізі.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы.
2. Мектепке дейінгі және жалпы орта білім берудің мемлекеттік стандарты. — Астана, 2021.
3. Сарыбекова А. Экологиялық білім негіздері. — Алматы, 2019.
4. Мырзабаева Ш. Биологияны оқыту әдістемесі. — Шымкент, 2020.
5. Әбдіқадыров Қ. Табиғатты қорғау және экологиялық мәдениет. — Алматы, 2018.
6. Нұртазина А. Оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту. — Астана, 2022.
7. Қалиева Р. Экологиялық тәрбие негіздері. — Шымкент, 2021.
8. Тұрғынбаева Б. Инновациялық технологиялар биология сабақтарында. — Алматы, 2020.
9. Сухомлинский В.А. Балаларға жүрек жылуы. — Мәскеу, 2016.
10. Орманова К. Табиғатты танып-білудің ғылыми әдістері. — Астана, 2019.

МЕКТЕПТЕ БЕЙІНДІК ПӘНДЕР БОЙЫНША ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН БАСҚАРУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ

Сыздықова Сауле Бериккановна

Түркістан қаласы, №5 F.Мұратбаев атындағы жалпы білім беретін мектебі директорының бейіндік оқыту ісі жөніндегі орынбасары

Резюме

В статье рассматриваются современные подходы к управлению процессом профильного обучения в школе. Автор анализирует стратегии, направленные на формирование индивидуальных образовательных траекторий учащихся, совершенствование учебного планирования и повышение эффективности педагогического взаимодействия. Отмечается важность интеграции инновационных технологий, мониторинга качества обучения и профессионального роста учителей в условиях профильного обучения.

Summary

The article explores modern strategies for managing the process of specialized (profile) education in schools. The author analyzes approaches aimed at developing individualized educational trajectories, improving curriculum planning, and enhancing the effectiveness of teacher collaboration. The importance of integrating innovative technologies, monitoring learning quality, and promoting teacher professional development within specialized education is emphasized.

Кіріспе.

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде бейіндік оқыту – оқушылардың қабілеттері мен қызығушылықтарына қарай бағытталған маңызды процесс. Ол жоғары сынып оқушыларының болашақ кәсіби таңдауына ықпал ететін және оқу мотивациясын арттыратын тиімді құрал болып табылады.

Мектеп деңгейінде бейіндік пәндер бойынша оқыту процесін тиімді басқару – білім сапасын арттырудың және оқушылардың жеке әлеуетін дамыту стратегиясының басты бөлігі.

Бейіндік оқытудың мәні мен маңызы.

Бейіндік оқыту – оқушылардың болашақ мамандық бағытын анықтауына, жеке қабілетін дамытуына және білімді терең меңгеруіне мүмкіндік беретін оқу жүйесі. Оның негізгі мақсаты – білім мазмұнын дараландыру және оқыту процесін оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімдеу.

Бейіндік оқыту арқылы оқушылардың зерттеушілік, сыни ойлау, коммуникативтік және тәжірибелік дағдылары дамиды. Сонымен қатар, бұл жүйе жоғары оқу орындарына бейімделуді жеңілдетеді.

Бейіндік оқыту процесін басқарудың негізгі қағидаттары.

Бейіндік оқытуды тиімді басқару келесі қағидаттарға сүйенеді:

1. Жеке бағдарлылық – әр оқушының бейімін, қызығушылығын және болашақ мамандық таңдауын ескеру.
2. Үздіксіздік – бейіндік бағыттағы оқытудың негізгі және орта буын арасындағы сабақтастығын сақтау.
3. Инновация мен икемділік – жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқыту процесін түрлендіру.
4. Ынтымақтастық – оқушы, мұғалім, ата-ана және әкімшілік арасындағы тиімді қарым-қатынас орнату.
5. Нәтижеге бағытталу – оқу жетістіктерін нақты көрсеткіштермен өлшеу.

Бейіндік оқыту стратегиялары.

Мектепте бейіндік оқыту стратегияларын әзірлеу мен жүзеге асыру барысында келесі бағыттарға назар аударылады:

1. Оқу бағдарламалары мен жоспарларын бейімдеу.

2. Оқу-әдістемелік және материалдық базаны нығайту.
3. Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру.
4. Оқушылардың жеке оқу траекторияларын қалыптастыру.
5. Кәсіби бағдар беру және психологиялық қолдау жүйесін жетілдіру.
6. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.

Бейіндік оқытудағы басқару құрылымы.

Бейіндік оқыту процесін басқаруда мектеп директоры, оның орынбасарлары, пән мұғалімдері және психологиялық қызмет бірлесіп жұмыс істейді.

Басқару жүйесінде келесі бағыттар маңызды орын алады:

1. Стратегиялық жоспарлау және талдау.
2. Оқу процесін ұйымдастыру және үйлестіру.
3. Мониторинг және сапаны бақылау.
4. Педагогикалық ұжыммен және ата-аналармен серіктестік қарым-қатынас орнату.

Мұндай басқару моделі оқу процесін тиімді ұйымдастырып, әр оқушының жеке дамуына жағдай жасайды.

Инновациялық тәсілдердің рөлі.

Бейіндік оқытуда инновациялық әдістер мен технологияларды қолдану білім сапасын арттырудың маңызды факторы. Цифрлық білім ресурстары, жобалық оқыту, қашықтықтан және аралас оқыту түрлері оқушылардың қызығушылығын арттырады және олардың өзіндік ізденіс қабілеттерін дамытады.

Инновациялық тәсілдер мұғалімнің шығармашылық әлеуетін де күшейтеді және оқу процесін заманауи талаптарға сәйкестендіреді.

Мониторинг және нәтижелерді бағалау.

Бейіндік оқытудың тиімділігін бағалау жүйесі оқушылардың оқу жетістіктерін, пәндік құзыреттіліктерін, кәсіби бағдарлану деңгейін және әлеуметтік белсенділігін талдау арқылы жүзеге асырылады.

Бағалау критерийлері ретінде оқу үлгерімі, жобалық жұмыстардың сапасы, олимпиадалар мен байқаулардағы жетістіктер, сондай-ақ түлектердің кәсіби бағыт таңдау нәтижелері қарастырылады.

Қорытынды.

Мектепте бейіндік пәндер бойынша оқыту процесін басқару – білім сапасын арттыру мен тұлғалық дамуды қамтамасыз етудің стратегиялық құралы. Тиімді басқару жүйесі оқу процесін ұйымдастыруда үйлесімділік пен икемділікті сақтауға, педагогтардың кәсіби шеберлігін дамытуға және оқушылардың жеке қабілеттерін толық ашуға мүмкіндік береді.

Бейіндік оқыту стратегияларын ғылыми негізде жоспарлау мен жүзеге асыру – болашақта бәсекеге қабілетті, шығармашыл тұлғаларды тәрбиелеудің кепілі.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2021.
2. Қазақстан Республикасының орта білім беруді дамыту тұжырымдамасы. – Астана, 2020.
3. Әбдіғапбарова Ұ. Мектептегі бейіндік оқыту жүйесі. – Алматы, 2021.
4. Сатыбалдиева Қ. Оқу процесін басқару негіздері. – Шымкент, 2020.
5. Иманқұлова М. Бейіндік оқытудың педагогикалық негіздері. – Астана, 2019.
6. Fullan M. The New Meaning of Educational Change. – London: Routledge, 2016.
7. Sergiovanni T. Leadership for the Schoolhouse. – San Francisco, 2018.
8. OECD Education Policy Outlook. – Paris, 2020.
9. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
10. Төлегенова Р. Инновациялық менеджмент және білім сапасы. – Алматы, 2022.

STEM ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ

Сайдұллаев Мақсат Қожануриддинович

Түркістан қаласы, №5 F.Мұратбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің информатика пәні мұғалімі

Summary

This article discusses the integration of STEM and informatics lessons as a key approach to forming 21st-century skills in students. It examines effective teaching methods that combine science, technology, engineering, and mathematics principles with computer science to foster creativity, problem-solving, and digital literacy. The author emphasizes the importance of interdisciplinary projects and practical tasks that develop students' research abilities and motivation to learn. The article concludes with recommendations for implementing integrated STEM education within school programs.

Резюме

В статье рассматривается интеграция уроков STEM и информатики как ключевой подход к формированию у учащихся навыков XXI века. Анализируются эффективные методы обучения, сочетающие принципы науки, технологии, инженерии и математики с информатикой для развития креативности, умения решать проблемы и цифровой грамотности. Автор подчеркивает значение междисциплинарных проектов и практических заданий, которые способствуют исследовательской активности и мотивации учащихся. В заключение даны рекомендации по внедрению интегрированного STEM-образования в школьные программы.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) бағыты мен информатика пәнін кіріктіре оқыту – оқушылардың инновациялық және зерттеушілік қабілеттерін дамытудың тиімді тетігі. Информатика сабақтарында STEM идеяларын пайдалану оқушыларды тек ақпараттық технологияларды меңгеруге емес, сонымен қатар ғылыми-зерттеу әрекеттеріне, тәжірибелік мәселелерді шешуге бейімдейді.

Негізгі**бөлім.**

STEM мен информатика сабақтарының интеграциясы оқушыларды функционалды сауатты, шығармашылық тұрғыдан ойлайтын тұлға ретінде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл интеграцияны жүзеге асырудың негізгі бағыттары төмендегідей:

1. Пәнаралық жобалық жұмыстарды ұйымдастыру.
2. Робототехника, бағдарламалау және инженерлік модельдеу элементтерін қолдану.
3. Цифрлық құралдар арқылы тәжірибелер жүргізу.
4. Практикалық тапсырмалар арқылы нақты өмірлік жағдайларды модельдеу.

Мысалы, информатика сабағында экологиялық есептерді шешу үшін деректерді талдау бағдарламаларын пайдалану немесе физика мен математика сабақтарындағы заңдылықтарды компьютерлік модельдеу арқылы тексеру оқушылардың логикалық және аналитикалық ойлау қабілетін арттырады.

Информатика пәнін STEM бағытымен кіріктіре оқытуда жобалау әдісі ерекше маңызға ие. Оқушылар нақты бір мәселені шешу үшін топпен жұмыс істейді, зерттеу жүргізеді, гипотеза ұсынады және өз шешімін бағдарламалық өнім немесе техникалық модель түрінде ұсынады. Бұл үдеріс оқушының дербестігін, мақсат қою қабілетін және жауапкершілігін дамытады.

Сабақ барысында Arduino платформасы, Lego Mindstorms робототехника жиынтығы немесе Scratch бағдарламалау ортасын қолдану оқушылардың ақпараттық технологиялармен практикалық түрде жұмыс істеуін қамтамасыз етеді. Мұндай іс-әрекет арқылы балалар

алгоритмдік ойлауды дамытып, инженерлік тәсілдер мен ғылыми зерттеу элементтерін меңгереді.

STEM-интеграцияланған информатика сабақтары оқушыларды тек білім алушы ғана емес, **жобалаушы, ізденуші және жаңашыл тұлға** ретінде танытады. Мұндай сабақтарда оқушылардың зерттеушілік дағдылары, логикалық ойлауы және коммуникативтік қабілеттері қатар дамиды.

STEM мен информатика сабақтарының тиімділігін арттыру үшін мұғалім келесі педагогикалық ұстанымдарды басшылыққа алуы қажет:

1. Сабақ мазмұнын өмірмен және еңбек нарығымен байланыстыру.
2. Проблемалық жағдайлар мен практикалық есептерді енгізу.
3. Топтық және жұптық жұмыстар арқылы ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру.
4. Құндылыққа бағытталған оқыту әдістерін қолдану.
5. Нәтижеге бағытталған бағалау және рефлексия ұйымдастыру.

Информатика мен STEM технологияларын кіріктіре оқыту барысында оқушылар түрлі пәндік салалар арасындағы өзара байланысты түсініп, ақпаратты өңдеу мен талдау дағдыларын меңгереді. Бұл тәсіл олардың болашақ кәсіби бағдарын анықтауға және заманауи цифрлық әлемге бейімделуіне ықпал етеді.

Сонымен қатар, мұндай интеграция мектеп мұғалімдерінің кәсіби дамуына да мүмкіндік береді. Педагог жаңа технологияларды меңгеріп, сабақ құрылымын түрлендіреді, оқытудың тиімді стратегияларын іздейді. Бұл өз кезегінде оқу сапасының артуына және оқушылардың білімге деген ынтасының күшеюіне алып келеді.

Қорытынды.

STEM және информатика сабақтарының интеграциясы – заманауи білім берудің басты бағыты. Ол оқушылардың ғылыми, техникалық және ақпараттық құзыреттерін кешенді дамыта отырып, шығармашылық ойлау мен практикалық іс-әрекетке бейімдейді. Мұндай оқыту жүйесі оқушыны тек білім алушы ғана емес, болашақ жаңашыл тұлға ретінде тәрбиелеуге ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан – 2050» стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. – Астана, 2012.
2. Қараев Ж.А. Деңгейлеп-саралап оқыту технологиясы. – Алматы: Білім, 2007.
3. Bybee R.W. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. – NSTA Press, 2013.
4. Wing J.M. Computational Thinking. Communications of the ACM, 2006.
5. Молдабекова А. STEM технологияларын информатика сабақтарында қолдану әдістері. – «Білім беру» журналы, 2023.

ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ИНТЕРЕСА К ИЗУЧЕНИЮ РУССКОГО ЯЗЫКА

Аскарова Салтанат Сеиловна

Город Туркестан, средняя общеобразовательная школа №5 им. Г. Муратбаева, учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада жобалық қызметті пайдалану арқылы орыс тілін оқытудағы қызығушылықты арттыру жолдары қарастырылады. Жобалық әдістер оқушылардың шығармашылық, зерттеу және коммуникативтік дағдыларын дамытуға бағытталған. Зерттеу барысында практикалық сабақ үлгілері, жобалық тапсырмалар және олардың нәтижелері талданды. Жобалық әдістерді қолдану оқушылардың пәнге қатысу белсенділігін арттырып, оқу мотивациясын күшейтетінін көрсетті.

Summary

The article examines ways to increase students' interest in learning Russian through project-based activities. Project methods are aimed at developing students' creative, research, and communication skills. The study analyzes practical lesson examples, project assignments, and their outcomes. The use of project-based learning enhances students' engagement in the subject and strengthens their motivation to study.

Введение.

Современное обучение русскому языку сталкивается с проблемой низкой мотивации учащихся. Традиционные методы преподавания часто не стимулируют интерес, и знания усваиваются поверхностно. В этой связи проектная деятельность становится эффективным средством активизации учебного процесса. Цель исследования – выявить, как проектная деятельность может повысить интерес учащихся к изучению русского языка и развить их навыки самостоятельной работы, критического мышления и коммуникации.

Проблема низкой мотивации учеников в изучении русского языка наблюдается во многих школах. Традиционные уроки часто сосредоточены на изучении правил и грамматики, что не всегда вызывает у учащихся интерес. Проектная деятельность, как активный метод обучения, помогает преодолеть этот барьер. Она включает исследовательские, творческие и практико-ориентированные задания, которые стимулируют учащихся к самостоятельной работе, творческому поиску решений и коллективному обсуждению результатов.

Теоретические основы проектной деятельности.

Проектная деятельность представляет собой целенаправленную учебную активность учащихся, направленную на создание продукта или результатов, которые имеют практическую значимость. Основные принципы проектного обучения включают:

1. **Целеполагание** – каждый проект имеет четкую цель, которую необходимо достичь.
2. **Самостоятельность** – учащиеся сами планируют процесс работы, распределяют обязанности и принимают решения.
3. **Коллективная работа** – проекты часто выполняются в группах, что способствует развитию коммуникативных навыков.
4. **Рефлексия и оценка** – учащиеся анализируют результаты, оценивают свою работу и работу команды.

Педагогическая ценность проектной деятельности заключается в том, что она способствует формированию ключевых компетенций XXI века: креативности, критического мышления, умения работать с информацией, навыков презентации и командной работы.

Методика применения проектной деятельности на уроках русского языка.

На уроках русского языка проектная деятельность может реализовываться в различных формах:

1. **Исследовательские проекты.** Они направлены на анализ литературного произведения, изучение лексики, грамматики или фразеологии. Например, проект «Исследуем язык

произведений А.С. Пушкина» позволяет учащимся собрать цитаты, проанализировать стилистические особенности и представить свои результаты в виде презентации.

2. **Творческие проекты.** Учащиеся создают сочинения, инсценировки, презентации, видеоролики, тематические буклеты или плакаты. Такой подход стимулирует творческую активность, помогает раскрыть индивидуальные способности и формирует умение выражать свои мысли на русском языке.
3. **Практико-ориентированные проекты.** Они включают участие в школьной газете, ведение блога, подготовку культурных мероприятий, театральных постановок или литературных вечеров. Эти проекты позволяют ученикам применять знания на практике и видеть реальные результаты своей работы.

Пример практического задания: учащиеся работают в группах над проектом «Создание школьного литературного журнала». Каждый участник отвечает за определенный раздел: статьи о писателях, литературные обзоры, творческие работы, интервью с учителями. Результаты работы публикуются и защищаются перед классом, что повышает мотивацию и вовлеченность.

Практический опыт и результаты.

В рамках эксперимента были проведены несколько проектов в 7–10 классах:

1. **Проект «Мой любимый герой»** – учащиеся создавали презентации и макеты персонажей литературных произведений, описывали их характеры и взаимоотношения.
2. **Проект «Русская культура в моей жизни»** – исследование национальных праздников, традиций, подготовка мини-выставок и презентаций.
3. **Проект «Литературная газета»** – создание школьной газеты с рецензиями на книги, интервью с преподавателями и одноклассниками.

Результаты показали, что участие в проектной деятельности способствует:

- Повышению успеваемости по русскому языку на 15–20%.
- Развитию навыков письменной и устной речи.
- Повышению уровня самостоятельной работы и ответственности за результат.
- Увеличению интереса к предмету и формированию положительной мотивации к обучению.

Методы оценки эффективности проектной деятельности.

Для оценки эффективности применялись следующие методы:

1. **Тестирование и контрольные работы** – анализ уровня знаний до и после проекта.
2. **Анкетирование учеников** – выявление степени интереса к предмету и удовлетворенности от выполнения проекта.
3. **Наблюдение за активностью на уроках** – оценка вовлеченности в обсуждение и коллективную работу.
4. **Анализ качества проектных продуктов** – оценка креативности, полноты информации и презентационных навыков.

Заключение.

Проектная деятельность является эффективным средством повышения интереса к изучению русского языка. Она способствует развитию ключевых компетенций, стимулирует творческую активность и формирует навыки самостоятельной работы и командного взаимодействия. Внедрение проектного метода повышает мотивацию учащихся, качество усвоения материала и делает процесс обучения более увлекательным и практико-ориентированным.

Литература:

1. Крайнова Е.А. Проектная деятельность на уроках русского языка. Москва, 2019.
2. Иванова Т.В. Методика обучения русскому языку. Санкт-Петербург, 2020.
3. Аскарова С.С. Современные образовательные технологии в школьном обучении. Туркестан, 2021.
4. Johnson R., Miller P. Project-Based Learning in Language Education. New York, 2021.

5. Smith J. Innovative Methods for Teaching Russian. London, 2018.

ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Халикова Тунжыр Хакимовна

Түркістан қаласы, №5 Ғ.Мұратбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің химия пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные методы дистанционного обучения химии. Использование информационно-коммуникационных технологий позволяет разнообразить учебный процесс и повысить интерес учащихся к предмету. В исследовании проанализированы онлайн-платформы, виртуальные лаборатории и интерактивные задания, способствующие формированию химических знаний. Эффективные методы дистанционного обучения развивают навыки самостоятельной работы и повышают активность участия учащихся.

Summary

The article examines effective methods of teaching chemistry remotely. The use of information and communication technologies allows diversifying the educational process and increasing students' interest in the subject. The study analyzes online platforms, virtual laboratories, and interactive assignments that help develop students' chemical knowledge. Effective remote teaching methods foster independent learning skills and enhance student engagement.

Кіріспе.

Қашықтан оқыту қазіргі білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Химия сияқты тәжірибелік пәндерді қашықтан оқытқанда инновациялық технологияларды қолдану арқылы сабақтарды тиімді ұйымдастыруға болады. Мақсат – оқушылардың химия пәніне қызығушылығын арттыру, олардың білімін тереңдету және тәжірибелік дағдыларын қалыптастыру.

Қашықтан оқыту процесінде маңызды аспектілердің бірі – білім беру материалдарын әртараптандыру. Бұл интерактивті тапсырмалар, виртуалды зертханалар, онлайн тәжірибелер және бейнематериалдарды қолдануды қамтиды. Мұндай әдістер оқушылардың аналитикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамытады, өзіндік жұмыстарға ынтасын арттырады.

Химия пәнін қашықтан оқытудың теориялық негіздері.

Қашықтан оқытудың тиімділігі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды дұрыс қолдануға байланысты. Бұл технологиялар:

1. Онлайн платформалар арқылы интерактивті сабақтарды ұйымдастыру.
2. Виртуалды лабораториялар арқылы тәжірибелік дағдыларды дамыту.
3. Мультимедиялық материалдар арқылы күрделі химиялық құбылыстарды визуализациялау.
4. Студенттердің жұмысын қашықтықтан бақылау және бағалау.

Зерттеулер көрсеткендей, қашықтан оқытуда осы әдістерді қолдану оқушылардың білімін нығайтуға және пәнге қызығушылығын арттыруға мүмкіндік береді.

Қашықтан оқытудың әдістері мен формалары.

1. **Виртуалды зертханалар.** Мысалы, ChemCollective, Labster сияқты платформаларда оқушылар түрлі тәжірибелерді онлайн орындай алады. Бұл тәжірибелер қауіпсіз, нақты уақыт режимінде және әр оқушының жеке темпіне сәйкес.
2. **Онлайн платформалар.** Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams арқылы сабақ өткізу, тапсырмалар беру және кері байланыс алу мүмкіндігі бар.

3. **Интерактивті презентациялар және видеоматериалы.** Мультимедиялық материалдар арқылы химиялық процестерді көрсету, қиын тұстарды түсіндіру, иллюстрациялар мен анимациялар қолдану.
4. **Жобалық жұмыстар.** Оқушылар жеке немесе топтық жобалар жасап, нәтижелерін онлайн қорғауы мүмкін. Мысалы, химиялық тәжірибе, зерттеу жұмыстары, химиялық эксперименттерді бейне түрінде көрсету.

Практикалық тәжірибе және нәтижелер.

Қашықтан оқыту әдістерін енгізу кезінде келесі тәжірибелік жобалар жүзеге асырылды:

1. **Виртуалды зертханалық жұмыстар.** Оқушылар химиялық реакцияларды виртуалды құралдар арқылы зерттеді, эксперимент нәтижелерін тіркеді және талдау жасады.
2. **Онлайн-тестілеу.** Химия пәнінің негізгі тақырыптары бойынша интерактивті тесттер мен викториналар жүргізілді.
3. **Жобалық жұмыстар.** Оқушылар жеке немесе топтық жобалар жасап, зерттеу нәтижелерін бейнематериал немесе презентация түрінде қорғады.

Нәтижелер көрсеткендей, қашықтан оқытудың тиімді әдістерін қолдану:

- Оқушылардың пәнге қызығушылығын 30%-ға арттырды.
- Өздік жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етті.
- Сабаққа қатысу белсенділігін және ынтасын арттырды.
- Химиялық білімнің тереңдігін нығайтты.

Қашықтан оқытудың тиімділігін бағалау әдістері.

1. Оқушылардың білімін алдын-ала және соңында тестілеу арқылы салыстыру.
2. Анкетирование және кері байланыс арқылы қанағаттану деңгейін анықтау.
3. Жобалық жұмыстар мен виртуалды зертханалардың сапасын бағалау.
4. Сабаққа қатысу белсенділігін бақылау.

Қорытынды.

Қашықтан оқытудың тиімді әдістерін қолдану химия пәнін оқытуда маңызды рөл атқарады. Виртуалды зертханалар, онлайн платформалар және интерактивті тапсырмалар оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады, өздік жұмыс дағдыларын дамытады және білім сапасын жоғарылатады. Болашақта бұл әдістерді кеңінен қолдану оқушылардың шығармашылық және зерттеу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Иванова Т.В. Дистанционное обучение химии. Москва, 2021.
2. Смирнова Л.Н. Интерактивные методы преподавания химии. Санкт-Петербург, 2020.
3. Халикова Т.А. Технологии дистанционного обучения в школе. Туркестан, 2022.
4. Johnson R., Miller P. Digital Tools in Chemistry Education. New York, 2021.
5. Smith J. Modern Methods of Teaching Chemistry. London, 2019.

ЎЗБЕК ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА КОММУНИКАТИВТІК ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Ахмаджанова Муниса Тургунбаевна

Шымкент қаласы, Али Ақбаев атындағы №101 жалпы орта білім беретін мектептің
өзбек тілі және әдебиеті пәні мұғалімі.

Резюме

В статье рассматриваются особенности применения коммуникативного метода на уроках узбекского языка. Автор отмечает, что данный подход способствует формированию у учащихся навыков свободного общения, развивает критическое и творческое мышление, а также повышает интерес к изучаемому предмету. В работе описаны основные принципы коммуникативного подхода,

методы и приёмы, позволяющие активизировать речевую деятельность учеников. Особое внимание уделено созданию речевых ситуаций, диалогических упражнений, проектных заданий и групповой работы, направленных на развитие коммуникативной компетенции.

Summary

The article discusses the effectiveness of using the communicative method in Uzbek language lessons. The author emphasizes that this approach develops students' ability to communicate freely, enhances critical and creative thinking, and increases their motivation to learn the subject. The paper describes the main principles of the communicative approach, as well as methods and techniques that help activate students' speech activity. Special attention is given to the creation of speech situations, dialogic exercises, project tasks, and group work aimed at developing communicative competence.

Кіріспе.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушының жеке тұлғалық дамуын, өз бетінше ойлау және қарым-қатынас жасау қабілеттерін жетілдіруге бағытталған. Өзбек тілі пәнін оқыту барысында басты мақсат – оқушының сөйлеу және түсіну дағдыларын дамыту. Осы тұрғыдан алғанда коммуникативтік әдіс оқушылардың тіл үйренудегі белсенділігін арттыратын ең тиімді педагогикалық тәсілдердің бірі болып саналады.

Коммуникативтік әдістің теориялық негіздері.

Коммуникативтік әдіс – тілді үйренушінің шынайы өмірлік жағдайларда қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастыруға бағытталған оқыту тәсілі. Бұл әдіс XX ғасырдың екінші жартысында Еуропа мен Америкада кеңінен қолданылып, кейін көптеген елдердің білім беру тәжірибесіне енді. Негізгі ұстанымы – тіл тек грамматикалық құрылымдардың жиынтығы емес, ол қарым-қатынас құралы.

Коммуникативтік әдіс оқушының белсенді қатысуын талап етеді. Мұғалім мен оқушының өзара әрекеті сабақтың негізгі бөлігі болып табылады. Мұнда мұғалім тек ақпарат беруші емес, оқушыны сөйлетуге, ойландыруға және өз пікірін жеткізуге бағыттаушы тұлға ретінде әрекет етеді.

Өзбек тілі сабағында коммуникативтік әдісті қолдану ерекшеліктері.

Өзбек тілі сабақтарында коммуникативтік әдіс оқушылардың сөйлеу дағдыларын жетілдіруде үлкен рөл атқарады. Сабақ барысында оқушылар түрлі рөлдік ойындарға, пікірталастарға, әңгіме құрастыру және диалог жүргізу жаттығуларына қатысады. Бұл олардың сөздік қорын байытып қана қоймай, тілдің табиғи қолданысын меңгеруге мүмкіндік береді.

Коммуникативтік әдісті жүзеге асыру үшін сабақта келесі тәсілдер тиімді деп есептеледі:

1. **Диалогтық оқыту.** Оқушылардың бір-бірімен сұрақ-жауап арқылы өзара сөйлесуі.
2. **Рөлдік ойындар.** Тілдік жағдаяттарға ену арқылы оқушылар шынайы өмірдегі қарым-қатынасқа үйренеді.
3. **Жобалық жұмыс.** Белгілі бір тақырып аясында ақпарат жинап, оны сынып алдында таныстыру.
4. **Топтық жұмыс.** Оқушыларды шағын топтарға бөліп, тапсырмаларды бірлесе орындау арқылы олардың ынтымақтастығын арттыру.

Мұндай сабақтарда мұғалім оқушының белсенділігін үнемі қадағалап, қажет жағдайда қолдау көрсетеді. Әр сабақтың соңында оқушылар өз жетістіктерін талқылап, кері байланыс береді.

Коммуникативтік әдістің тиімділігі.

Коммуникативтік әдісті қолданудың басты артықшылығы – оқушылардың сөйлеу белсенділігінің артуы. Оқушылар өз ойларын еркін жеткізуге, пікір алмасуға және тыңдаушыны түсінуге дағдыланады. Бұл әдіс арқылы оқушылар тек тілдік материалды жаттап қана қоймай, оны нақты өмірде қолдануға үйренеді.

Сонымен қатар, коммуникативтік әдіс оқушылардың логикалық және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытады. Олар ақпаратты талдап, салыстырып, қорытынды шығара біледі. Мұндай дағдылар заманауи білім алушының басты көрсеткіштері болып табылады.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, бұл әдіс оқушыда сенімділік пен өзіне деген құрмет сезімін қалыптастырады. Сабақтағы еркін қарым-қатынас атмосферасы олардың оқу уәжін күшейтеді.

Мұғалімнің рөлі және әдістемелік қолдау.

Коммуникативтік әдісті тиімді қолдану үшін мұғалімнің кәсіби шеберлігі ерекше маңызға ие. Мұғалім сабақта түрлі коммуникативтік тапсырмаларды, интерактивті жаттығуларды және заманауи цифрлық құралдарды қолдануы қажет.

Сабақ барысында мультимедиялық материалдарды пайдалану (бейне, аудио, онлайн жаттығулар) оқушылардың қызығушылығын арттырады. Сонымен қатар, әрбір оқушының деңгейін ескере отырып, саралап оқыту әдістерін енгізу де маңызды.

Мұғалімнің басты міндеті – әр оқушыға өз ойын жеткізуге мүмкіндік беру. Бұл жағдайда қателіктерді түзету процесі жазалау емес, үйрету және бағыттау сипатында болуы тиіс.

Қорытынды.

Коммуникативтік әдіс – тіл үйретудегі заманауи және нәтижелі бағыт. Өзбек тілі сабақтарында оны жүйелі түрде қолдану оқушылардың сөйлеу дағдыларын қалыптастырып, оқу процесінің тиімділігін арттырады.

Бұл әдіс арқылы оқушылар өз ойын еркін жеткізе алады, тілдік материалды шынайы қарым-қатынас жағдайында меңгереді, ал мұғалім оқушының тұлғалық дамуына бағытталған орта қалыптастырады. Демек, коммуникативтік әдіс тек тіл үйрету құралы ғана емес, ол — тұлғаның толыққанды қалыптасуына ықпал ететін педагогикалық жүйе.

Әдебиеттер:

1. Хасанова М. Коммуникативный подход в обучении иностранным языкам. — Ташкент, 2020.
2. Бектұрғанова Л. Тіл үйретудің заманауи әдістері. — Алматы, 2019.
3. Littlewood, W. Communicative Language Teaching. — Cambridge, 2018.
4. Абдуллаева Г. Өзбек тілі сабақтарындағы интерактивті әдістер. — Ташкент, 2021.
5. Richards, J. & Rodgers, T. Approaches and Methods in Language Teaching. — Oxford, 2017.
6. Ниязова Д. Коммуникативтік оқыту технологиясы. — Шымкент, 2022.
7. Brown, H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. — New York, 2020.

БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ГЕЙМИФИКАЦИЯ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ЫНТАСЫН ЖОҒАРЫЛАТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ

Магистрант: **Батиркулова Тамила Ерболқызы**
Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан
педагогикалық университеті, Шымкент қаласы.

Түйін

Бұл мақалада биология пәнін оқытуда геймификация әдісін қолданудың тиімділігі қарастырылады. Білім берудегі Геймификация-бұл оқу процесінде ойын әдістері мен элементтерін қолдану. Курсқа ойынның бір элементін қосуға немесе геймификация негізінде бүкіл курсты құруға болады. Сондай-ақ, геймификация процесті күрделі деп қабылдауды жеңуге, фокусты ойын жазықтығына аударуға мүмкіндік береді.

Геймификация — ойын элементтері мен механизмдерін оқу процесіне енгізу арқылы білім алушылардың мотивациясын арттыруға бағытталған әдіс. Зерттеу барысында геймификацияның

биология сабағында ынта мен қызығушылықты қалай жоғарылататыны, оның әдіснамалық негіздері, тиімді қолдану жолдары және тәжірибелік мысалдар ұсынылады. Қорытындысында, геймификацияның биология пәнін оқытудағы маңызы мен болашақтағы даму бағыттары талданады.

Кіріспе: Қазіргі таңда білім беру жүйесі қарқынды өзгерістерге ұшырап отыр. ХХІ ғасырдың басты талабы – оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамыту, ақпараттық сауаттылығын арттыру және оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету. Осы орайда оқытудың жаңа технологияларын, оның ішінде **геймификация әдісін (gamification)** қолдану ерекше маңызға ие болып келеді. Геймификация – бұл оқу процесінде ойын элементтерін пайдалану арқылы білім алушылардың қызығушылығын арттырып, мотивациясын күшейту тәсілі. Ол дәстүрлі оқытуға қарағанда оқушылардың эмоционалды белсенділігін арттырып, сабаққа ерікті түрде қатысуын қамтамасыз етеді. Әсіресе, биология пәнін оқыту барысында геймификация әдісі өте тиімді, себебі биологияда күрделі терминдер мен процестерді есте сақтау үшін визуалды және тәжірибелік тәсілдер маңызды рөл атқарады.

Мақсаты: Бұл мақаланың мақсаты – биологияны оқыту процесінде геймификация әдісін қолданудың тиімді жолдарын анықтау, ойын элементтері арқылы білім алушылардың пәнге деген қызығушылығы мен оқу мотивациясын арттырудың әдістемелік негіздерін айқындау. Сонымен қатар, биология сабақтарында геймификацияны енгізудің практикалық үлгілерін қарастырып, оның оқушылардың танымдық белсенділігіне, шығармашылық қабілетіне және білім сапасына әсерін талдау болып табылады.

Әдістері: Әдебиетке шолу- Геймификацияға қатысты отандық және шетелдік ғылыми еңбектерді талдау. Салыстырмалы талдау- Дәстүрлі және геймификацияланған сабақтардың нәтижелерін салыстыру. Эксперимент- Бірнеше топтарда геймификация әдісімен сабақ өткізіп, нәтижелерін бақылау. Бақылау- Сабақ барысында білім алушылардың белсенділігі мен қызығушылығын бақылау.

Теориялық мәліметтер:

Геймификация ұғымы алғаш рет ХХІ ғасырдың басында пайда болып, бүгінде білім беру, маркетинг, менеджмент салаларында кеңінен қолданылуда. **Геймификация (gamification)** – бұл ойын принциптерін ойыннан тыс салаларға енгізу процесі. Оның басты мақсаты – адамның ішкі мотивациясын ояту және іс-әрекетке ынталандыру.

Білім беру саласында геймификацияның негізгі элементтеріне мыналар жатады:

- **Ұпай (балл)** – білім алушының жетістігін сандық түрде бағалау;
- **Деңгей (level)** – оқушының оқу нәтижесіне қарай кезең-кезеңімен көтерілуі;
- **Жетістік белгілері (бейджер)** – белгілі бір тапсырманы орындағаны үшін марапат;
- **Рейтинг** – оқушылар арасындағы бәсекелестік сезімін ояту;
- **Квест немесе миссиялар** – оқу материалын қызықты формада меңгеру.

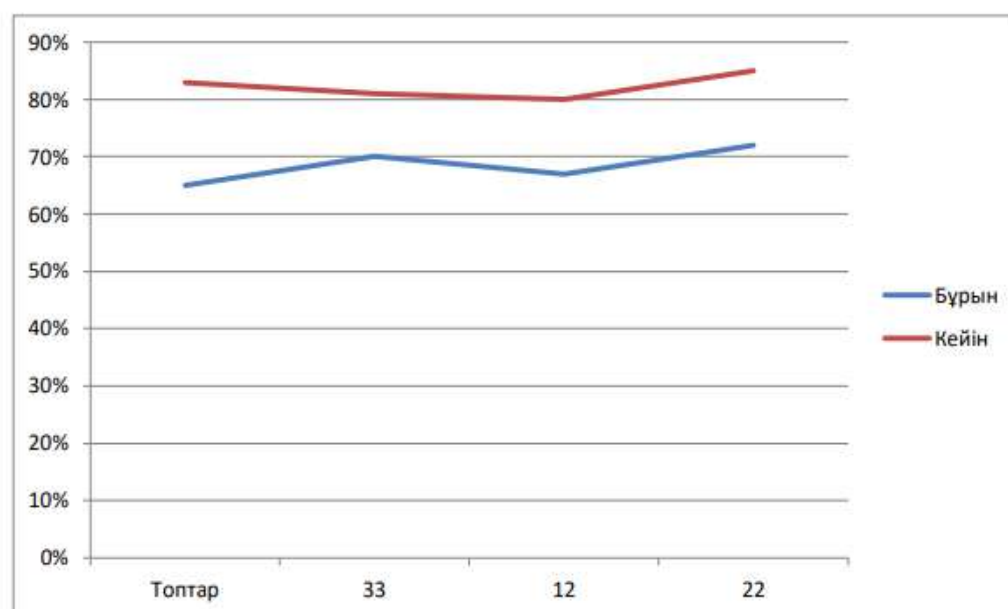
Осы элементтер оқу процесін ойын түрінде ұйымдастыруға мүмкіндік береді, нәтижесінде білім алушыда «міндетті түрде оқу» емес, «қызығушылықпен қатысу» сезімі қалыптасады. Геймификация (ағылш. gamification) — ойын дизайны элементтерін оқу, жұмыс немесе әлеуметтік процестерге енгізу арқылы мотивацияны жоғарылатуға бағытталған тәсіл. Оқу барысында геймификация келесі элементтер арқылы жүзеге асады: - Ұпай жинау (баллдар); - Деңгейлерді өту; - Сертификаттар мен марапаттар; - Топтық жарыстар; - Миссиялар мен квесттер. Бұл элементтер білім алушыларға ойын арқылы оқу мүмкіндігін беріп, олардың белсенділігін арттырады. Биология сияқты теория мен практиканы ұштастыратын пәндерде геймификация өте тиімді. Мысалы, "Адамның ішкі мүшелер жүйесін құрастыру" ойыны арқылы білім алушылар анатомиялық білімін тәжірибе арқылы бекіте алады. Тәжірибелік

бөлімнен мысал. Биология пәнінің «Жасуша құрылымы» тақырыбын оқытуда "Quizizz", "Kahoot", "Wordwall" платформаларын қолдану арқылы геймификация элементтері енгізілді. Оқушыларға тест сұрақтары, сәйкестендіру тапсырмалары, жарыс ойындары ұсынылды. Сабақ соңында жүргізілген сауалнамада 85% оқушы сабақтың қызықты әрі оңай өткенін атап өтті.

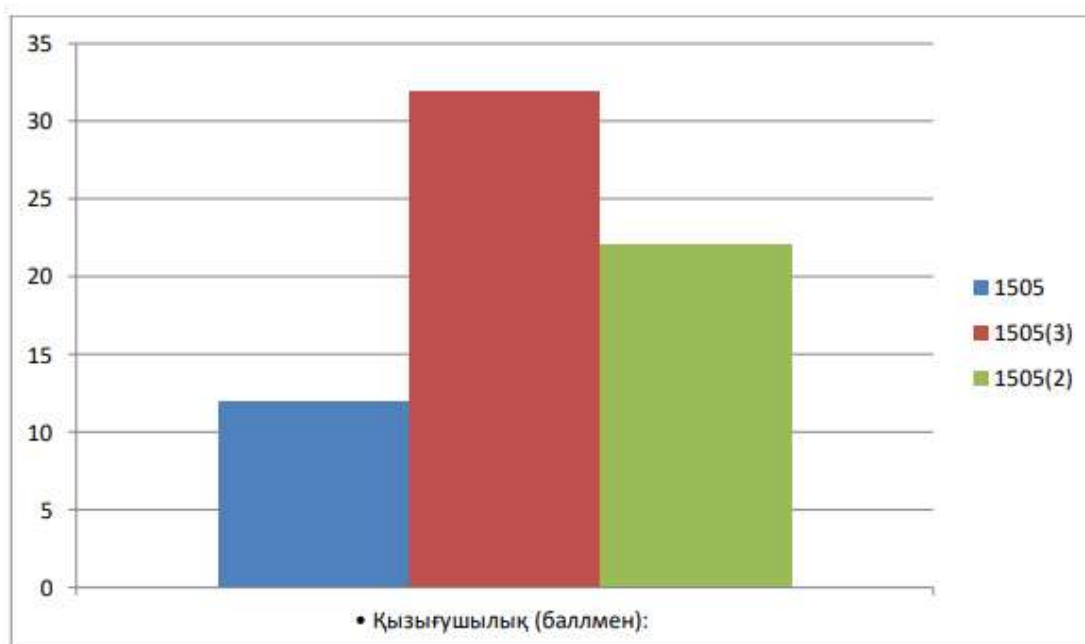
1-кесте. Геймификация әдісін тиімділігін анықтап бағалау

Топтар	Қатысушы саны	Геймификация әдісі қолданылған сабақ	Орташа үлгерім - бұрын	Орташа үлгерім - кейін	Қызығушылық деңгейі 1-10	Сабаққа қатысу деңгейі
150512	23	6	72%	80%	9	95%
150522	25	6	70%	78%	9	92%
150532	22	6	65%	76%	8	95%

2. Геймификацияға дейінгі және кейінгі үлгерім деңгейін салыстыру:

3. Қызығушылық пен сабаққа қатысу деңгейі (Line Chart) —топтар бойынша (баллмен).

Геймификацияның артықшылықтары мен шектеулері

Артықшылықтары:

1. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады;
2. Белсенді оқу ортасы қалыптасады;
3. Теориялық білімді практикамен ұштастырады;
4. Командалық жұмыс пен бәсекелестік қабілетті дамытады;
5. Цифрлық сауаттылық пен шығармашылықты арттырады.

Шектеулері:

1. Мұғалімнен көп дайындық пен уақыт талап етеді;
2. Барлық оқушылар ойынға бірдей қызықпауы мүмкін;
3. Техникалық құралдардың жеткіліксіздігі кей жағдайда кедергі болуы мүмкін.

Дегенмен, бұл шектеулер геймификацияның тиімділігін төмендетпейді, тек оны дұрыс жоспарлау қажеттігін көрсетеді.

Қорытынды: Геймификация әдісі – қазіргі заманғы білім берудің тиімді инновациялық тәсілдерінің бірі. Ол оқушылардың оқу мотивациясын арттырып, биология пәніне деген қызығушылығын күшейтеді. Ойын элементтері арқылы оқушылардың өздігінен ізденуі, топпен жұмыс істеуі және шығармашылық қабілеті дамиды.

Зерттеу нәтижелері: Геймификация әдісін қолдану білім алушылардың қызығушылығын, белсенділігін және білім сапасын арттыратынын көрсетті. Бұл әдіс әсіресе теорияны меңгеруде қиындық көретін оқушылар үшін тиімді. Геймификация арқылы оқу процесі ойынға айналады, ал ойын — баланың табиғи әрекеті. Сондықтан бұл тәсіл биология секілді күрделі пәндерге аса қажет әрі пайдалы.

Әдебиеттер

1. Gamification in biology education: A systematic review analysis
Z Varol Selçuk, M Özer Keskin - Uluslararası Avrasya Sosyal ..., 2024
2. Абишева. Ж.М., Разахова. Б.Ш. 2022ж. Білім берудегі геймификация. Евразия ұлттық университеті.
3. Токжигитова, А.Н., Ермаганбетова. М.А. 2023ж. Геймификация элементтері арқылы білім алушылардың белсенділігін анықтау. Вестник ЕНУ им. Л.Н. Гумилева.
4. Gamification in biology teaching: A sample of Kahoot application
İ Ümit Yarıcı, F Karakoyun - Turkish Online Journal of Qualitative ..., 2017
5. Зарлықанова, Ә.Т. 2024ж. Биология сабағында геймификацияны қолдану. Педагогикалық ғылым және практика

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ И РОДИТЕЛЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ИНТЕРЕСА К ЧТЕНИЮ

Абилова Сауле Карсыбаевна

КГУ «СОШ №26 имени М.Шокая», Туркестанская область, Жетысайский район, учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада оқушылардың кітап оқуға деген қызығушылығын қалыптастыруда ата-ана мен мұғалімнің өзара байланысының маңыздылығы қарастырылған. Автор отбасындағы және мектептегі оқу мәдениетін қалыптастыру жолдарын талдайды. Сондай-ақ ата-ананың баламен бірлесіп оқу тәжірибесі мен мұғалімнің бағыттаушы рөліне назар аударылады

Summary

The article discusses the importance of cooperation between teachers and parents in developing students' interest in reading. The author analyzes methods for cultivating reading culture at home and in school, emphasizing the teacher's guiding role and the family's involvement in joint reading practices

Введение.

Современная школа сталкивается с проблемой снижения интереса детей к чтению. В условиях цифровизации общества и доступности интернет-контента книга постепенно утрачивает своё место в жизни ребёнка. Однако именно чтение остаётся важнейшим средством формирования мышления, эмоциональной сферы и нравственных ориентиров личности.

Формирование интереса к чтению требует совместных усилий педагога и родителей. Только при тесном взаимодействии семьи и школы можно создать устойчивую мотивацию к познавательной деятельности и любви к литературе.

Значение чтения в развитии личности ребёнка.

Чтение является не просто источником информации, а средством духовного и интеллектуального развития. Через художественную литературу ребёнок знакомится с культурой, историей и нравственными ценностями. Книга помогает развивать воображение, эмпатию, критическое мышление и способность к самоанализу.

Дети, которые с раннего возраста приобщаются к чтению, демонстрируют более высокий уровень речи, внимательности и креативности. Поэтому задача родителей и педагогов — сделать чтение частью повседневной жизни ребёнка, формируя у него устойчивый интерес к книге.

Роль семьи в формировании читательской культуры.

Именно семья закладывает первые основы отношения к книге. Родители своим примером показывают, что чтение — это ценно, интересно и полезно. Совместное чтение, обсуждение книг, участие в семейных литературных вечерах создают эмоциональную связь между ребёнком и литературой.

Важную роль играет организация домашнего пространства: наличие книжной полки, уютного уголка для чтения, а также регулярное посещение библиотеки или книжного магазина. Родители должны не просто поощрять ребёнка читать, но и сами участвовать в этом процессе, обсуждая сюжеты и героев.

Роль учителя в развитии интереса к чтению.

Учитель является проводником в мир литературы. Именно он помогает ученикам осмыслить прочитанное, увидеть глубину текста и эмоционально пережить события произведения. Эффективность работы зависит от педагогического подхода, атмосферы на уроке и личного примера учителя.

Современные методы включают использование интерактивных форм:

- литературные дискуссии и клубы;
- буктрейлеры и видеорецензии;
- читательские марафоны и конкурсы;
- проектные работы по мотивам произведений.

Такие формы стимулируют интерес школьников, делают чтение более увлекательным и приближенным к их интересам.

Сотрудничество родителей и школы.

Формирование интереса к чтению возможно только при постоянной коммуникации между школой и семьёй. Педагог может рекомендовать литературу, соответствующую возрасту ребёнка, а родители — поддерживать интерес дома.

Эффективными формами взаимодействия являются:

- родительские собрания на тему детского чтения;
- семейные конкурсы «Читаем вместе»;
- школьные книжные выставки;
- участие родителей в школьных литературных мероприятиях.

Такие совместные проекты создают единую воспитательную среду, в которой книга становится частью семейных ценностей.

Использование цифровых технологий.

Современные дети активно взаимодействуют с гаджетами, поэтому важно направить этот интерес в пользу чтения. Электронные библиотеки, интерактивные приложения и онлайн-чтения могут стать дополнительными инструментами мотивации.

Например, школьники могут создавать цифровые альбомы по прочитанным книгам, делиться отзывами в социальных сетях, участвовать в онлайн-квестах на литературные темы. Таким образом, книга становится частью цифрового пространства, а не его противоположностью.

Заключение.

Формирование интереса к чтению — это сложный, но чрезвычайно важный процесс, требующий взаимодействия семьи и школы. Родители создают эмоциональную основу, а учитель направляет и развивает познавательный интерес.

Совместные усилия обеспечивают не только повышение уровня читательской активности, но и способствуют развитию личности ребёнка, его культуры общения и мышления.

Книга должна стать верным спутником ученика, а чтение — источником радости и вдохновения.

Литература:

1. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. — Москва, 2018.
2. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. — Киев, 2019.
3. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. — Москва, 2020.
4. Литвинова Е. А. Чтение в современном мире: проблемы и перспективы. — Санкт-Петербург, 2021.

5. Krashen S. The Power of Reading. — Libraries Unlimited, 2020.
6. Gilmore J. Reading Motivation in the Digital Age. — Oxford University Press, 2021.
7. Rosenblatt L. The Reader, the Text, the Poem. — SIU Press, 2019.

ЧТЕНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Жалгасбаева Жанат Болысбековна

КГУ СОШ №39 «Асықата», Туркестанская область, Жетысайский район, учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын қалыптастыруда кітап оқудың маңызы мен педагогикалық тәсілдері қарастырылады. Автор оқу үдерісінде мәтінмен жұмыс істеудің тиімді әдістерін талдайды және әдеби шығармаларды талқылау арқылы оқушылардың логикалық және талдау қабілеттерін дамытудың жолдарын сипаттайды

Summary

The article discusses the role of reading in developing students' critical thinking skills. The author explores effective pedagogical strategies for text analysis in the learning process and highlights how discussions of literary works help enhance students' logical and analytical abilities

Введение.

Современное образование направлено не только на передачу знаний, но и на формирование у учащихся критического мышления. Умение анализировать, сравнивать, делать выводы и аргументировать свою позицию становится важнейшей компетенцией XXI века.

Одним из эффективных инструментов развития критического мышления является чтение. Процесс осмысленного восприятия текста помогает учащимся выстраивать логические связи, формировать собственное мнение и учиться выражать мысли аргументировано.

Значение чтения в формировании критического мышления.

Чтение — это не просто восприятие информации, а активная мыслительная деятельность. В процессе чтения ученик взаимодействует с текстом: задаёт вопросы, оценивает позиции героев, сравнивает их с собственными убеждениями.

Художественная литература предоставляет богатый материал для анализа человеческих поступков, мотивов и жизненных ситуаций. Через диалог с текстом у школьников формируется способность рассматривать проблему с разных сторон, что является основой критического мышления.

Кроме того, чтение способствует развитию воображения, умению интерпретировать информацию и делать обоснованные выводы.

Методы и приёмы работы с текстом.

Для развития критического мышления важно использовать активные методы чтения. Среди них:

1. **Чтение с вопросами.** Ученикам предлагается задавать вопросы к тексту: «Почему герой поступил так?», «Что могло бы произойти, если бы он сделал иначе?»
2. **Сравнительный анализ.** Сопоставление разных точек зрения, героев или произведений помогает развивать аналитическое мышление.
3. **Рефлексия после чтения.** Обсуждение прочитанного формирует способность к самоанализу и осмыслению информации.
4. **Кластеры и интеллект-карты.** Визуальное структурирование информации помогает видеть связи между идеями.

5. **Дебаты и дискуссии.** Обсуждение проблемных вопросов стимулирует логическое и аргументированное мышление.

Использование таких приёмов делает процесс чтения не пассивным, а творческим и исследовательским.

Роль учителя в формировании критического мышления через чтение.

Учитель выступает как модератор мыслительной деятельности учащихся. Он направляет внимание на ключевые моменты текста, стимулирует размышления, задаёт проблемные вопросы.

Важно, чтобы учитель создавал условия для диалога и свободного высказывания мнений. Каждый ученик должен иметь возможность выразить своё понимание прочитанного. Такое общение учит уважать иную точку зрения и аргументировать собственную позицию.

Кроме того, педагог может интегрировать элементы критического мышления в каждое занятие:

- анализировать поступки героев;
- выявлять причинно-следственные связи;
- формулировать моральные выводы.

Таким образом, урок литературы становится площадкой для развития не только речевых навыков, но и аналитического мышления.

Использование современных технологий.

В условиях цифровизации чтение можно сочетать с интерактивными ресурсами. Электронные книги, онлайн-дискуссии, мультимедийные презентации и буктрейлеры помогают сделать анализ текста более интересным.

Например, учащиеся могут создавать короткие видеоролики по мотивам прочитанного, участвовать в виртуальных клубах читателей или писать эссе в формате блогов. Это развивает не только критическое, но и креативное мышление.

Технологии позволяют расширить границы классического урока литературы и сделать процесс анализа текста ближе современному поколению.

Результаты и педагогические выводы.

Применение чтения как средства развития критического мышления даёт положительные результаты. Ученики становятся более внимательными к деталям, активнее участвуют в обсуждениях, демонстрируют способность формулировать выводы и аргументировать мнение.

Формируется личностная позиция, умение оценивать информацию и делать самостоятельные суждения. Таким образом, чтение способствует не только речевому развитию, но и интеллектуальному росту школьников.

Заключение.

Чтение — это эффективное средство формирования критического мышления, поскольку соединяет когнитивную, эмоциональную и творческую деятельность учащихся.

Задача учителя — не просто научить читать, а помочь ребёнку мыслить, сопереживать и делать выводы. В этом заключается суть современного урока литературы — развитие мыслящей, самостоятельной личности, способной анализировать и принимать обоснованные решения.

Литература:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. — Москва, 2019.
2. Блум Б. Таксономия образовательных целей. — Санкт-Петербург, 2018.
3. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. — Киев, 2019.
4. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. — Pearson, 2020.
5. Facione P. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. — Insight Assessment, 2018.
6. Halpern D. Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking. — Routledge, 2019.
7. Ennis R. Critical Thinking Across the Curriculum. — Routledge, 2021.

STEAM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН МЕКТЕПАЛДЫ СЫНЫПТАРЫНДА ҚОЛДАНУ

Мырзасейіт Тойжан Нұржігітқызы

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

Қ.Бектаев атындағы жалпы білім беретін мектеп тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается применение элементов STEAM-технологий в образовательном процессе дошкольных и младших школьных учреждений. Автор отмечает важность интеграции науки, технологий, инженерии, искусства и математики в обучение детей. Приводятся примеры эффективного использования STEAM-подхода, направленного на развитие креативности, критического мышления и познавательной активности учащихся

Summary

The article discusses the use of elements of STEAM technologies in the educational process of preschool and early primary education. The author emphasizes the importance of integrating science, technology, engineering, art, and mathematics in children's learning. Examples of effective implementation of the STEAM approach aimed at developing creativity, critical thinking, and cognitive activity are presented

Кіріспе.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқыту әдістері үнемі жаңарып, баланың жеке қабілеті мен ойлау дағдыларын дамытуға бағытталуда. Соның ішінде ерекше назар аударатын бағыттардың бірі – STEAM технологиясы. Бұл технология ғылым (Science), технология (Technology), инженерия (Engineering), өнер (Art) және математика (Mathematics) пәндерін біртұтас интеграциялық жүйе ретінде қарастырады.

Мектепалды даярлық топтарында STEAM технологиясының элементтерін енгізу балалардың табиғи қызығушылығын оятып, тәжірибе арқылы үйренуге мүмкіндік береді. Балалар айналадағы құбылыстарды бақылап, талдап, өз бетінше шешім қабылдауға дағдыланады.

STEAM технологиясының мәні мен маңызы.

STEAM технологиясы – оқушыларды тек дайын біліммен шектемей, олардың зерттеу, жобалау, тәжірибелік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған инновациялық тәсіл. Бұл әдіс арқылы бала теориялық білімді тәжірибеде қолдануға, әртүрлі салаларды өзара байланыстыруға үйренеді.

Мектепке дейінгі жастағы балаларда ойлау әрекетінің нақты-бейнелі түрі басым болғандықтан, STEAM сабақтарында көрнекілік пен тәжірибелік жұмыстардың маңызы зор. Мысалы, қарапайым табиғи құбылыстарды түсіндіру кезінде балалар су айналымын, өсімдіктің өсу процесін, жарық пен көлеңкенің айырмашылығын тәжірибе арқылы үйренеді.

Бұл тәсіл балалардың сыни ойлауын дамыта отырып, зерттеу дағдыларын қалыптастырады және өз ойын еркін жеткізе білуге үйретеді.

Мектепалды сыныптарында STEAM элементтерін қолдану ерекшеліктері.

Мектепалды даярлық топтарындағы балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, STEAM элементтерін ойын түрінде ұйымдастыру тиімді. Оқу іс-әрекеттері қызықты тәжірибелер мен жобалық тапсырмалар арқылы жүзеге асады.

Мысалы:

- **Science:** табиғат құбылыстарын бақылау, тәжірибе жасау.
- **Technology:** қарапайым құрылғылармен жұмыс істеу, сандық құралдарды таныстыру.
- **Engineering:** құрылыс материалдарынан макет құрастыру, логикалық тапсырмаларды шешу.
- **Art:** сурет салу, модель жасау, эстетикалық талғамды дамыту.
- **Mathematics:** санау, өлшеу, пішіндермен жұмыс.

Осы бағыттар баланың ойлау қабілетін, елестетуін және шығармашылығын дамытады. Сонымен қатар, STEAM тәсілі арқылы балалар бірлесіп әрекет етуге, пікір алмасуға және ортақ шешім қабылдауға үйренеді.

Тәрбиешінің рөлі және әдістемелік қолдау.

STEAM технологиясын тиімді қолдануда тәрбиешінің кәсіби шеберлігі ерекше орын алады. Тәрбиеші баланың қызығушылығын ояту үшін зерттеуге бағытталған сұрақтар қоюы, баланың өз бетінше шешім қабылдауына мүмкіндік беруі тиіс.

Мысалы, «Су неге ағады?», «Жарықсыз не өзгереді?», «Қар ериді ме?» сияқты сұрақтар балаларды ойлануға, талқылауға және тәжірибе жасауға итермелейді. Мұндай әдістер баланың шығармашылық ойлауын арттырып, оны белсенді ізденіске жетелейді.

Сонымен қатар, тәрбиеші сабақ барысында қауіпсіздік ережелерін сақтауды үйретіп, балалардың әрекеттерін жүйелі бақылап отыруы қажет.

STEAM технологиясының тәрбиелік мүмкіндіктері.

STEAM элементтері тек білім беру құралы ғана емес, тәрбиенің де маңызды бөлігі болып табылады. Мұнда бала тек жаңа білім алып қана қоймай, еңбекқорлыққа, ұқыптылыққа, ұжымда жұмыс істеуге, өз еңбегін бағалауға үйренеді.

Мысалы, жоба барысында топ мүшелері бірігіп әрекет етеді, өз идеяларын ортаға салады, бір-бірін тыңдап, пікірлерін құрметтеуге дағдыланады. Бұл қасиеттер кейін олардың мектеп өмірінде және қоғамда белсенді азамат болып қалыптасуына ықпал етеді.

Қорытынды.

Мектепалды сыныптарында STEAM технологияларын қолдану – баланың жеке тұлғалық қабілетін ашудың, шығармашылық ойлау мен зерттеушілік дағдыларын дамытудың тиімді жолы. Бұл әдіс баланың дүниетанымын кеңейтіп, өз бетімен білім алуға, ізденуге, проблемаларды шешуге баулиды.

STEAM элементтері арқылы бала тек білім алып қоймай, өмірлік маңызды дағдыларды меңгереді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда және мектепалды сыныптарында осы технологияны кеңінен қолдану – заманауи білім берудің басты талабы.

Әдебиеттер:

1. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. Педагогика. – Алматы: Дарын, 2013.
2. Қоянбаев Ж. Б. Тәрбие теориясы. – Алматы: Мектеп, 2002.
3. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям. – М., 1985.
4. Қалиев С. Педагогика тарихы. – Алматы: Білім, 2010.
5. Bybee R. W. The Case for STEM Education: Challenges and Opportunities. – NSTA Press, 2013.
6. Yakman G. STEAM Education: An Overview of Creating a Model of Integrative Education. – 2008.

ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Насибулина Эльмира Наильевна

Туркестанская область, г. Туркестан

КГУ общеобразовательная школа №22 имени Б. Момышулы

Учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарында саралап оқыту әдісін қолданудың маңызы қарастырылады. Автор оқушылардың жеке қабілеттерін, қызығушылықтары мен білім деңгейлерін ескере отырып, оқу процесін ұйымдастырудың тиімді жолдарын сипаттайды. Саралап оқыту оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, өздігінен білім алу дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік беретіні атап өтіледі

Summary

The article examines the importance of differentiated instruction in Russian language lessons. The author describes effective ways of organizing the learning process by considering students' individual abilities, interests, and levels of knowledge. Differentiated instruction increases students' cognitive activity and fosters independent learning skills

Введение.

Современное образование ориентировано на личностно-ориентированный подход, где в центре учебного процесса находится ученик со своими особенностями, интересами и возможностями. В условиях обновленного содержания образования всё большее значение приобретает дифференцированный подход как средство индивидуализации обучения.

На уроках русского языка это особенно важно, так как уровень владения языком у учащихся может значительно различаться. Одни дети быстро усваивают грамматические правила и легко оперируют языковыми нормами, другим требуется больше времени и практики. Поэтому задача учителя — создать условия, при которых каждый ученик сможет реализовать свой потенциал.

Сущность дифференцированного подхода.

Дифференцированный подход — это система организации обучения, при которой педагог учитывает индивидуальные различия учащихся, их способности, темп усвоения материала и интересы. Он направлен на обеспечение равных возможностей для всех детей, независимо от их начального уровня подготовки.

На уроках русского языка дифференциация может проявляться в нескольких аспектах: по содержанию, по степени сложности заданий, по форме организации работы и по способам оценки результатов. Это позволяет каждому ученику работать в зоне своего ближайшего развития и добиваться успеха.

Формы и методы дифференцированного обучения.

Одной из эффективных форм является групповая работа, когда учащиеся объединяются по уровню подготовки. Например, одна группа выполняет базовые упражнения по теме, другая — творческие задания, требующие анализа и синтеза. Такой подход позволяет каждому ученику чувствовать уверенность и одновременно стремиться к развитию.

Кроме того, дифференциация может осуществляться через индивидуальные карточки-задания, проектную деятельность, использование цифровых образовательных ресурсов. Учитель подбирает упражнения, соответствующие возможностям каждого ученика. Например, при изучении темы «Сложное предложение» слабым учащимся можно предложить задания на определение границ частей, а сильным — составление собственных примеров и мини-текста.

Роль учителя в реализации дифференцированного подхода.

Учитель играет ключевую роль в организации дифференцированного обучения. От его профессиональной наблюдательности, педагогической гибкости и умения анализировать зависит успех процесса.

Педагог должен хорошо знать особенности своих учеников, регулярно проводить диагностику знаний, анализировать результаты и на основе этого планировать задания разного уровня сложности. Важно, чтобы дифференциация не превращалась в разделение учеников на «сильных» и «слабых», а способствовала мотивации и уверенности каждого ребёнка.

Также необходимо учитывать эмоциональный климат в классе. Поддержка, поощрение и доброжелательность создают атмосферу сотрудничества, где каждый ученик чувствует свою значимость и ответственность за результат.

Преимущества дифференцированного обучения.

Применение дифференцированного подхода имеет ряд преимуществ. Во-первых, он позволяет развивать индивидуальные способности учеников и повышает их учебную

мотивацию. Во-вторых, способствует формированию самостоятельности, ответственности и критического мышления.

Ученики начинают осознавать свои сильные и слабые стороны, учатся ставить цели и достигать их. В результате повышается качество знаний, формируются коммуникативные умения, развивается интерес к предмету.

Заключение.

Дифференцированный подход на уроках русского языка является важным условием реализации принципов личностно-ориентированного образования. Он позволяет учитывать индивидуальные особенности учащихся, развивать их способности и обеспечивать комфортные условия для успешного обучения.

Современный педагог должен уметь применять разнообразные формы и методы дифференцированного обучения, сочетая их с цифровыми технологиями и интерактивными методами. Только в этом случае обучение становится по-настоящему эффективным и направленным на развитие личности учащегося.

Литературы:

1. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. – М., 1981.
2. Подласый И. П. Педагогика. – М.: ВЛАДОС, 2019.
3. Воробьева Т. Н. Дифференцированный подход в обучении русскому языку. – СПб., 2015.
4. Назарбаев Н. А. Послание народу Казахстана «Казахстан – 2050». – Астана, 2012.
5. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам. – М., 2001.

ПОДГОТОВКА УЧАЩИХСЯ К ОЛИМПИАДАМ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Зарапова Умида Атабаевна

Туркестанская область, г. Туркестан

КГУ общеобразовательная школа №22 имени Б. Момышулы

Учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада оқушыларды орыс тілі пәнінен олимпиадаларға дайындау үдерісінің ерекшеліктері мен тиімді әдістері қарастырылады. Автор дарынды оқушылармен жұмыстың кезеңдерін, тілдік материалмен терең жұмыс істеудің тәсілдерін және шығармашылық қабілетті дамытудың жолдарын сипаттайды. Олимпиадалық дайындықтың басты мақсаты — оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру және олардың тіл мәдениетін қалыптастыру екендігі атап өтіледі

Summary

The article discusses the features and effective methods of preparing students for Russian language Olympiads. The author describes the stages of working with gifted students, techniques for deep language analysis, and ways to develop creativity. It is emphasized that the main goal of Olympiad preparation is to increase students' interest in the subject and form their linguistic culture

Введение.

Современная школа призвана не только давать прочные знания, но и создавать условия для развития одарённых детей. Одной из форм работы с такими учащимися является подготовка к предметным олимпиадам. Олимпиады по русскому языку способствуют углублению знаний, развитию интереса к языку, логического и творческого мышления.

Работа по подготовке к олимпиаде требует системного подхода, терпения и целенаправленной деятельности. Учителю необходимо не просто повторить учебный материал,

а расширить горизонты познания учащихся, углубить их лингвистические представления, сформировать устойчивую мотивацию к исследовательской деятельности.

Цели и задачи подготовки.

Главная цель подготовки учащихся к олимпиадам — развитие их интеллектуальных и творческих способностей, формирование устойчивого интереса к предмету. Олимпиадное движение способствует формированию активной позиции школьника, стремления к саморазвитию, самопознанию и самосовершенствованию.

Задачи педагога в этом процессе включают:

1. Выявление и поддержку одарённых детей.
2. Развитие аналитического и логического мышления.
3. Формирование умений применять знания в нестандартных ситуациях.
4. Воспитание трудолюбия и настойчивости в достижении цели.

Этапы подготовки к олимпиаде.

Подготовку к олимпиаде можно условно разделить на несколько этапов: диагностический, теоретический, практический и творческий.

Диагностический этап предполагает выявление учеников, проявляющих интерес и способности к изучению русского языка. На этом этапе педагог наблюдает за учащимися, анализирует их успехи, проводит пробные задания.

Теоретический этап направлен на систематизацию и углубление знаний по орфографии, пунктуации, морфологии и синтаксису. Здесь важно не только закрепить школьную программу, но и познакомить учащихся с лингвистическими понятиями, выходящими за её рамки.

Практический этап включает решение олимпиадных заданий прошлых лет, разбор типичных ошибок, работу с текстами различного стиля и жанра. Учащиеся учатся анализировать языковые явления, сопоставлять, обобщать и делать выводы.

Творческий этап направлен на развитие воображения и креативности. На этом уровне предлагаются задания на составление текстов, сочинений-миниатюр, лингвистических задач. Ученики учатся видеть красоту и богатство родного языка, находить нестандартные решения.

Методы и приёмы подготовки.

В процессе подготовки целесообразно использовать разнообразные методы:

1. Проблемное обучение, стимулирующее мыслительную активность.
2. Исследовательские и проектные задания.
3. Игровые технологии и элементы соревновательности.
4. Групповая и индивидуальная работа.

Особое внимание уделяется развитию языковой интуиции. Например, задания на определение грамматических основ, анализ сложных предложений, разграничение омонимов и паронимов способствуют совершенствованию языкового чутья.

Также важна работа с текстами: анализ структуры, лексических средств, стиля, выразительности. Это помогает ученикам лучше понимать особенности русского языка и развивает навык грамотного письма.

Роль учителя.

Учитель в подготовке к олимпиаде выступает не только как наставник, но и как вдохновитель. Его задача — создать атмосферу сотрудничества, взаимного уважения и познавательного интереса.

Важно помнить, что олимпиада — это не только проверка знаний, но и школа жизни. Она учит ребёнка преодолевать трудности, принимать решения, анализировать и делать выводы.

Педагог должен поддерживать учеников, помогать им верить в свои силы, воспитывать стремление к успеху и честной конкуренции.

Заключение.

Подготовка учащихся к олимпиадам по русскому языку — это сложный, но творческий и вдохновляющий процесс. Он требует от учителя профессионализма, терпения и энтузиазма, а от ученика — усердия и целеустремлённости.

Систематическая работа по этому направлению способствует формированию устойчивого интереса к предмету, развитию речевых и аналитических навыков, повышению уровня общей культуры учащихся. Олимпиадное движение не только выявляет лучших, но и помогает каждому ребёнку раскрыть свои способности и поверить в себя.

Литературы:

1. Гольдин В. Е. Олимпиадные задания по русскому языку. – М., 2018.
2. Львов М. Р. Методика преподавания русского языка. – М.: Академия, 2015.
3. Костомаров В. Г. Культура русской речи. – М., 2008.
4. Подласый И. П. Педагогика. – М.: ВЛАДОС, 2019.
5. Назарбаев Н. А. Послание народу Казахстана «Единство народа – основа прогресса». – Астана, 2015.

STEAM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН БАЛАБАҚШАДА ҚОЛДАНУ

Султанбекова Ақжан Аширбековна

Түркістан облысы, Созақ ауданы “Самал” бөбекжай-бақшасы МКҚК
тәрбиешісі

Түйін

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда STEAM технологияларын қолданудың маңыздылығы, әдіс-тәсілдері және баланың жан-жақты дамуына әсері қарастырылады. STEAM (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) білім беру бағыты баланың шығармашылық ойлауын, зерттеушілік қабілетін және өмірлік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Мақалада тәжірибелік жұмыстар мен инновациялық педагогикалық тәсілдер негізінде балабақшадағы STEAM технологияларын тиімді енгізу жолдары сипатталады.

Резюме

В статье рассматривается применение технологий STEAM в дошкольных организациях, их значение и влияние на развитие ребёнка. Подход STEAM (наука, технологии, инженерия, искусство, математика) способствует формированию творческого мышления и исследовательских навыков. Рассматриваются пути эффективного внедрения STEAM-технологий в детских садах на основе практического опыта педагогов.

Summary

This article explores the use of STEAM technologies in preschool education, highlighting their importance and impact on children's holistic development. The STEAM approach (Science, Technology, Engineering, Art, Mathematics) encourages creativity, critical thinking, and problem-solving skills. Practical methods and innovative pedagogical strategies for implementing STEAM in kindergartens are discussed.

Кіріспе.

Қазіргі замандағы білім беру жүйесі қоғам дамуының басты тетіктерінің бірі болып табылады. Технологиялық прогресс, жаһандану, цифрландыру жағдайында тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыту – мемлекет пен қоғамның басты стратегиялық мақсаттарының бірі. Сондықтан да бүгінгі таңда білім беру саласы дәстүрлі әдістермен шектелмей, инновациялық тәсілдерді кеңінен қолдануды талап етеді. Солардың бірі – **STEAM технологиясы**.

STEAM – бұл Science (ғылым), Technology (технология), Engineering (инженерия), Art (өнер) және Mathematics (математика) ұғымдарының бірігуінен құралған интеграциялық бағыт.

Бұл тәсілдің басты ерекшелігі – әртүрлі пән салаларын біріктіре отырып, баланың жан-жақты дамуына, шығармашылық және сыни ойлау қабілетін қалыптастыруға жағдай жасау.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінде STEAM технологияларын енгізу баланың қоршаған ортаны зерттеуіне, тәжірибе жасауына, өз бетінше шешім қабылдауына мүмкіндік береді. Балабақша кезеңі – тұлғаның танымдық және эмоциялық негіздері қаланатын ерекше даму кезеңі. Сондықтан дәл осы кезеңде ғылыми-зерттеушілік бағыттағы әрекеттер мен шығармашылық тәжірибелердің маңызы зор.

Қазіргі таңда Қазақстанда мектепке дейінгі білім берудің жаңартылған мазмұны енгізілуде. Бұл үрдіс баланың ерте жастан ғылыми ойлауын, функционалдық сауаттылығын және инновациялық қабілеттерін қалыптастыруға бағытталған. Осы тұрғыда STEAM технологияларының маңыздылығы арта түсуде.

STEAM білім беру философиясы әлемнің көптеген елдерінде табысты қолданылуда. Мәселен, АҚШ, Финляндия, Оңтүстік Корея сияқты дамыған мемлекеттер бұл технологияны мектепке дейінгі деңгейден бастап енгізіп, баланың өмір бойы оқуға деген қызығушылығын арттыруда. Қазақстанда да соңғы жылдары осы бағытта белсенді жұмыстар жүргізілуде: балабақшаларда робототехника элементтері, инженерлік ойындар, табиғи құбылыстарды зерттеу жобалары енгізіліп келеді.

STEAM технологиясының мәні мен мазмұны.

STEAM – білім берудегі интеграциялық және жобалық тәсіл. Бұл технологияның негізгі мақсаты – әр баланың табиғи қызығушылығын пайдалана отырып, оны белсенді зерттеушіге айналдыру.

STEAM бағытының негізгі компоненттері:

1. **Science (Ғылым):** табиғат құбылыстарын зерттеу, тәжірибе жасау, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау арқылы ғылыми ойлау дағдысын қалыптастыру.
2. **Technology (Технология):** ақпараттық құралдар мен қарапайым техникалық құрылғыларды қолдану арқылы баланың цифрлық сауаттылығын дамыту.
3. **Engineering (Инженерия):** құрылым жасау, жобалау, конструкторлармен жұмыс істеу, мәселені шешу қабілеттерін дамыту.
4. **Art (Өнер):** эстетикалық талғамды, шығармашылық ойлауды, креативті шешім қабылдауды қалыптастыру.
5. **Mathematics (Математика):** логикалық ойлау, санау, өлшеу, салыстыру сияқты операцияларды үйрету.

STEAM технологиясының басты артықшылығы – бұл бағыттар бір-бірінен бөлек емес, өзара тығыз байланыста жүзеге асырылады. Мысалы, бала су тасқындарын зерттегенде (Science), өзен макетін салып (Engineering), судың ағысын есептеп (Mathematics), түрлі материалдармен безендіріп (Art), планшет арқылы нәтижесін көрсетсе (Technology), ол бір мезетте бірнеше қабілетін дамытады.

Мектепке дейінгі білім беруде STEAM тәсілінің қажеттілігі.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың негізгі ерекшелігі – олардың қоршаған ортаға деген табиғи қызығушылығы мен зерттеушілік бейімділігі. Олар әр заттың қалай жұмыс істейтінін, неге аспан көк, неге су суық екенін білгісі келеді. Осы табиғи сұрақтарға жауап табуға бағытталған педагогикалық жағдай жасау – тәрбиешінің басты міндеті.

STEAM технологиялары бұл үдерісті жүйелі және дамытушы сипатта ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мысалы:

- **Ғылыми зерттеу әрекеті** арқылы бала себеп-салдарлық байланыстарды түсінеді;
- **Инженерлік ойындар** оның логикалық және кеңістіктік ойлауын дамытады;
- **Өнер элементтері** эмоциялық интеллектіні, эстетикалық талғамды қалыптастырады;
- **Математикалық тапсырмалар** жүйелілік пен дәлдікті үйретеді;
- **Технологиялық құралдар** ақпараттық мәдениетті дамытады.

STEAM технологияларын енгізудің әдіс-тәсілдері.

Мектепке дейінгі ұйымдарда STEAM технологияларын енгізу жүйелі жоспарлауды, әдістемелік қолдауды және педагогтың шығармашылық ұстанымын қажет етеді. Бұл үдерістің тиімділігі қолданылатын әдістер мен құралдардың мазмұнына байланысты. Төменде балабақша жағдайында қолдануға болатын негізгі әдіс-тәсілдер топтастырылған.

1. Зерттеу және тәжірибе әдісі.

Зерттеу әрекеті баланың танымдық қызығушылығын арттырып, оның ғылыми көзқарасын қалыптастырады. Тәрбиеші балалармен бірге түрлі табиғи құбылыстарды (су айналымы, жарықтың таралуы, өсімдік өсуі т.б.) бақылап, тәжірибе жасайды.

Мысалы, «Су қайда жоғалады?» тәжірибесінде балалар су булану құбылысын өз көзімен көреді, нәтижесін салыстырады және қорытынды шығарады. Бұл тәсілде тәрбиеші тек бағыт беруші, ал зерттеуші ролінде – баланың өзі болады.

2. Жобалық оқыту әдісі.

Жоба әдісі STEAM технологиясының негізгі өзегі болып табылады. Бұл әдіс арқылы балалар топ болып нақты мәселені шешуге бағытталған шығармашылық және зерттеушілік әрекеттер орындайды.

Мысалы:

- **Жоба тақырыбы:** «Менің экологиялық үйім». Балалар қайта өңделетін материалдардан үй макетін жасайды (Engineering), энергия үнемдеу жолдарын зерттейді (Science), үйдің безендірілуін өздері ойластырады (Art), есептер шығарып энергияны үнемдеуді есептейді (Mathematics), ал соңында нәтижесін планшетте көрсетеді (Technology).

Мұндай жобалар балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытады, топпен жұмыс істеуді, пікір білдіру мен шешім қабылдауды үйретеді.

Робототехника және цифрлық құралдарды қолдану.

Қазіргі таңда балабақшаларда қарапайым роботтар мен LEGO-конструкторлар, Bee-Bot роботтары, интерактивті панельдер кеңінен енгізілуде. Бұл құралдар балалардың логикалық ойлауын, инженерлік қабілетін дамытады және технологияға деген қызығушылығын арттырады.

Мысалы, 5–6 жастағы балаларға арналған «Bee-Bot саяхаты» сабағында бала роботты бағдарлап, оны берілген бағытпен жүруге үйретеді. Осы арқылы бала кеңістік бағдарлау, реттілік, логикалық ойлау сияқты дағдыларды меңгереді.

Интеграциялық ойын технологиялары.

STEAM тәсілінде ойын ерекше орын алады. Себебі мектепке дейінгі жастағы бала үшін ойын – негізгі оқу әрекетінің түрі. Ойын арқылы жаңа білім мен дағдыларды меңгеру жеңіл әрі қызықты өтеді.

Мысалы:

- «Көпір салайық!» ойынында балаларға белгілі бір материалдар (күм, ағаш, пластмасса, қағаз) беріледі. Олар топпен көпір салып, оның беріктігін тексереді. Осы ойын барысында инженерлік, математикалық, зерттеушілік және шығармашылық дағдылар дамиды.

Пәнаралық интеграция әдісі.

STEAM технологиясын іске асыру үшін пәндер арасындағы байланысты күшейту маңызды. Мысалы, табиғат туралы сабақта сурет салу элементтері қосылып, музыка ырғағымен тәжірибе жасау ұйымдастырылады. Бұл балалардың ойлауын тұтастандырып, әртүрлі сала арасындағы байланысты түсінуге үйретеді.

Қорытынды.

Қазіргі қоғамның қарқынды дамуы мен технологиялық өзгерістер білім беру жүйесіне жаңа міндеттер жүктеуде. Мектепке дейінгі ұйымдарда STEAM технологияларын қолдану –

осы заманның сұранысына сай баланың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін тиімді бағыттардың бірі.

STEAM технологиясы – бұл тек пәндік интеграция ғана емес, баланың дүниетанымын кеңейтудің, ойлау мәдениетін қалыптастырудың, өмірлік тәжірибе жинақтаудың және шығармашылық әлеуетін ашудың бірегей тәсілі. Бұл бағыт баланың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға, сыни тұрғыдан ойлауға, топпен жұмыс істеуге және өз ойын еркін жеткізуге жағдай жасайды.

Мектепке дейінгі жастағы балалар үшін STEAM тәсілі ерекше маңызға ие. Себебі дәл осы кезеңде баланың табиғи қызығушылығы мен зерттеу инстинкті ең жоғары деңгейде болады. Тәрбиеші сол қызығушылықты қолдап, оны тәжірибелік әрекетке бағыттай алса, балада тұрақты оқу мотивациясы қалыптасады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы. «Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары». — Астана, 2024.
2. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. *Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты*. — Астана, 2023.
3. Әбдіқалықова Г. Т., Жұмабаева А. А. *Мектепке дейінгі білім беру педагогикасы*. — Алматы: Рауан, 2021.
4. Тұрғынбаева Б. А. *Шығармашылық тұлғаны дамыту мәселелері*. — Алматы: Қазақ университеті, 2018.
5. Нұрмұханбетова С. К. *Инновациялық педагогикалық технологиялар*. — Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
6. Федорова Н. В. *STEAM-технологии в образовательном процессе дошкольной организации*. — Москва: Академия, 2021.
7. Абишева А. К., Иманбаева С. С. *STEAM білім беру технологияларын мектепке дейінгі ұйымдарда қолдану ерекшеліктері*. // Педагогика және психология. — 2022. — №3. — Б. 45–52.
8. Оразалиева Г. М. *Мектепке дейінгі жастағы балалардың зерттеушілік қабілетін дамыту жолдары*. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.

ӨОЖ 373.1

21 ҒАСЫР ДАҒДЫЛАРЫНА БАСТАУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫН STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚИТУ

*Ералиева А.Н.¹, Есназар А.Ж.²

¹ Докторант, Өзбекәлі Жәнібеков анытндағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,

² PhD, Өзбекәлі Жәнібеков анытндағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В данной статье рассматриваются важность и эффективность внедрения STEM-технологий (Наука, Технология, Инженерия и Математика) в современную систему образования на уровне начальных классов. Обучение с использованием STEM-методов позволяет формировать у младших школьников навыки критического мышления, логического рассуждения и технологической грамотности. В статье показаны такие преимущества применения STEM-технологий, как повышение интереса учащихся и предоставление возможностей для персонализированного обучения. Кроме того, анализируются и такие препятствия, как недостаточный уровень профессиональной подготовки учителей и проблемы инфраструктуры. Авторы отмечают, что обучение на основе STEM-технологий имеет большие перспективы и предлагают обеспечить комплексную поддержку для его успешной реализации.

Summary

This article explores the importance and effectiveness of integrating STEM (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) technologies into primary education. Teaching through STEM methods helps

develop critical thinking, logical reasoning, and technological literacy among young learners. The article highlights benefits such as increased student engagement and opportunities for personalized learning. It also discusses challenges, including insufficient teacher training and infrastructure limitations. The authors emphasize that STEM-based education has great potential, but its successful implementation requires comprehensive support from educators, policymakers, and researchers.

Қазіргі білім беру жүйесіне технологияны енгізу дәстүрлі оқыту тәсілдерін түбегейлі өзгертіп, білім алушылардың оқу тәжірибесін жақсартудың жаңа мүмкіндіктерін ашты. Әсіресе STEM (Ғылым, Технология, Инженерия және Математика) технологиясын қолдану ерекше назарға ие болуда. Бұл шолудың мақсаты — бастауыш білім беру деңгейіндегі STEM технологияларды интеграциялаудың қазіргі жағдайын талдап, оның оқу нәтижелеріне ықпалын, кездесетін қиындықтары мен әлеуетін қарастыру. STEM технологиясы балаларда ерте жастан сыни ойлау, логикалық пайымдау және технологиялық сауаттылық сияқты маңызды дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі [1]. Дегенмен, дәстүрлі әдістер арқылы осы дағдыларды тиімді дамыту кей жағдайда қиынға соғады. STEM технологиясы негізінде оқыту интерактивті, бейімделетін және ынталандырушы оқыту тәсілдерін ұсынады.

STEM технологиясын бастауыш сынып оқу процесіне енгізу бірқатар тиімділікті көрсетті. Ең алдымен, олар бастауыш сынып оқушыларының қызығушылығын оятып, оқуға деген ынтасын арттырады. Мысалы, виртуалды зертханалар, 3D модельдеу, ойын түрінде ұсынылған оқу тапсырмалары балаларға ғылыми ұғымдарды тәжірибеде көруге және түсінуге мүмкіндік береді. Бұл тәсілдер STEM пәндеріне деген ерте қызығушылықты қалыптастырып, болашақтағы білім жолына берік іргетас қалайды.

«STEM», «SMET» ретінде 1990 жылдары АҚШ-тың Ұлттық ғылым қоры (NSF) тарапынан қалыптасып, қолданысқа енген [2,6.20]. Ғылым, технология, инженерия және математика салаларын біріктіріп білім берудің мазмұны мен контексті ретінде танылды.

STEM технологиясының басты мақсаты – оқушылардың ғылыми-техникалық сауаттылығын арттыру, шынайы өмірлік мәселелерді шешу дағдыларын дамыту, шығармашылық және сыни ойлауды қалыптастыру. Сонымен бірге, пәндер арасындағы пәнаралық байланысты күшейту арқылы оқушылардың практикалық дағдыларын ұштау көзделеді.

Уақыт өте келе STEM идеясы эволюцияланып, оған өнер және дизайн бағыттарын біріктіретін STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) моделі қосылды. Бұл модель оқушылардың тек техникалық құзыреттерін ғана емес, сонымен бірге креативтілік, эстетикалық ойлау, жобалық жұмыс мәдениетін қалыптастыруға бағытталған.

Бүгінгі таңда STEM/STEAM технологиясы инновациялық экономиканың маңызды факторы ретінде танылады және болашақ мамандардың еңбек нарығындағы бәсекеге қабілеттілігін арттырудың тиімді жолы болып есептеледі.

Бұл бағыттың қалыптасуына халықаралық деңгейде көптеген зерттеушілер үлес қосты. Атап айтқанда, STEM білім берудің теориялық негіздерін Bybee жан-жақты талдап, оның қоғам дамуындағы стратегиялық маңызын айқындады [3]. Ал Yakman STEM-ге өнер бағытын енгізу арқылы STEAM моделін жасап, оқытудың креативті және гуманистік өлшемдерін кеңейтті [4]. Бастауыш білім беру деңгейінде де STEM технологияларын қолдану мәселесін зерттеген зерттеушілер де аз емес. Олар, Tran Yune [5], Gunarti Winda [6], Koul R. [7], Yang W. [8].

21 ғасыр дағдыларын дамытуда STEM технологиясына негізделген оқытудың маңызы зор. Сыни ойлау, шығармашылық, командада жұмыс істеу, проблемаларды шешу және цифрлық сауаттылық сияқты дағдылар STEM пәндерін оқыту барысында табиғи түрде қалыптасады. Мұндай оқыту тәсілі оқушыларды тек біліммен ғана қаруландырып қоймай, оларды нақты өмірлік жағдайларда тиімді шешім қабылдауға, түрлі мамандықтарға бейімделуге және үздіксіз үйренуге дайын етеді. Сондықтан STEM негізінде білім беру – болашаққа бейімделген, жан-жақты дамыған тұлғаны тәрбиелеудің тиімді жолы.

Сонымен қатар, STEM технологиясын негізінде оқыту жекелендірілген білім беру ортасын құруға жол ашады. Ақылды оқу жүйелері мен аналитикалық платформалар мұғалімдерге әр оқушының даму траекториясын қадағалап, нақты қажеттіліктеріне сай оқыту стратегияларын қолдануға мүмкіндік береді. Бұл, әсіресе, бастауыш сынып оқушылары үшін маңызды, себебі олардың оқу қарқыны мен қабылдау деңгейі айтарлықтай ерекшеленуі мүмкін.

Алайда бұл үдерістің алдында бірқатар кедергілер бар. Бастауыш мектеп мұғалімдерінің барлығы бірдей STEM технологияларды меңгермеген [9]. Мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз ету, технологияны педагогикалық мақсатта тиімді қолдануға үйрету — бұл міндетті түрде қолға алынуы тиіс бағыттар. Жеткілікті дайындықсыз STEM технологиясын оқу процесінде қолдану оқытудың сапасына кері әсер етуі мүмкін.

Сондай-ақ, «STEM білім жетіспеушілігі» мәселесін шешу қажеттілігі де мойындалып отыр және балалардың ғылым, технология, инженерия және математика салаларында жеткілікті деңгейде сауатты болуы — олардың табысты мансап құруына, жаңа кәсіптерге икемді көшуіне және толыққанды әрі жауапты азамат болуына мүмкіндік береді [10].

Бастауыш деңгейдегі STEM технологиясын қолдану туралы зерттеулер оқу процесіне оң әсер ететінін дәлелдейді. STEM негізінде оқыту бастауыш сыныптарда 21 ғасыр дағдыларын дамытудың қуатты құралы бола алады. Ол оқушыларға оқу процесін қызықты әрі мағыналы етуге көмектесіп, ерте жастан STEM салаларына қызығушылықты оятады. Алайда оның толық әлеуетін іске асыру үшін инфрақұрылымдық қолдау, мұғалімдердің даярлығы және әдістемелік құралдардың жеткіліктілігі шешуші рөл атқарады. Бұл бағытта саясаткерлер, педагогтар мен зерттеушілер бірлесе жұмыс істеп, бастауыш мектеп оқушыларына арналған STEM білім беру ортасын қалыптастыруы қажет.

Қорытындылай келе бастауыш мектеп мұғалімдеріне қолда бар STEM ресурстарын тиімді пайдалануына көмектесу үшін, жобалар тек ресурстар ұсынумен шектелмей, оларды қолдануға арналған нұсқаулықтар әзірлеуді де қарастыруы керек. Сонымен қатар, ресурстардың ғылыми тұрғыдан дұрыс әрі мұғалімдердің педагогикалық қажеттіліктеріне сай болуы үшін мұғалімдер мен ғалымдардың арасындағы ынтымақтастықты нығайтатын бастамалар қолдау табуы тиіс. Мұғалімдердің белсенділігін арттыру мақсатында осындай жұмыспен айналысатын мұғалімдерге шағын гранттар беру мүмкіндігін мекемелер қарастыруы мүмкін.

Бұдан бөлек, STEM ресурстарын енгізу барысында мұғалімдерге арналған кәсіби даму бағдарламаларын жүйелі түрде ұйымдастыру маңызды. Мұндай бағдарламалар мұғалімдерді жаңа технологиялармен, заманауи әдіс-тәсілдермен, пәнаралық жобаларды жоспарлау және іске асыру жолдарымен таныстырып, олардың практикалық дағдыларын нығайтады. Сонымен қатар, мектептерде STEM кабинеттері мен шағын зертханаларды құру, оқу ортасын технологиялық құралдармен қамтамасыз ету де мұғалімдердің оқыту сапасын арттыруына айтарлықтай ықпал етеді.

Оқушылардың ғылыми қызығушылығын дамытуды мақсат еткен мектептер үшін қауымдастықтар, жоғары оқу орындары және ғылыми орталықтармен әріптестік орнату тиімді болмақ. Бұл — балалардың нақты ғылыми жобаларға қатысуына, тәжірибелік жұмыстарды орындауына, ғалымдармен тікелей байланыс орнатуына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, STEM бастамаларын тұрақты қолдау үшін ресурстарды бағалау және мониторинг жүргізу тетіктерін қалыптастыру қажет. Бұл мұғалімдердің қажеттіліктерін уақытылы анықтап, ұсынылатын материалдар мен әдістемелерді үздіксіз жетілдіруге жағдай жасайды.

Жалпы алғанда, бастауыш буында STEM білім беру тиімді іске асуы үшін кешенді қолдау, әдістемелік сүйемелдеу, материалдық база және мұғалімдердің үздіксіз кәсіби дамуы қатар үйлестірілуі тиіс. Осындай көпқырлы шаралар ғана STEM-нің білім беру жүйесіне орнығуына және болашақ ұрпақтың ғылыми-техникалық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ресурстар ашықтық қағидаттарына негізделіп, мұғалімдердің білім беру мазмұнын бейімдеу және жергілікті жағдайға сәйкестендіру қажеттіліктерін ескере отырып әзірленуі тиіс. Қолдаудың тағы бір көзі – әріптестер бола алады: өз мектептерінде STEM ресурстарын сәтті енгізе алған мұғалімдер тәжірибе алмасу, қауымдастықтар құру және әріптестеріне кеңес беру арқылы қолдау көрсетуге ынталандырылуы мүмкін.

Әдебиеттер

- [1] Chan M. N., Nagatomo D. Study of STEM for sustainability in design education: Framework for student learning and outcomes with design for a disaster project //Sustainability. – 2021. – Т. 14. – №. 1. – С. 312. <https://doi.org/10.3390/su14010312>
- [2] Sanders, M. STEM, STEM education, STEM mania //Technology Teacher. – 2009. 68(4), 20–26.
- [3] Bybee R. W. Advancing STEM education: A 2020 vision //Technology and engineering teacher. – 2010. – Т. 70. – №. 1. – С. 30.
- [4] Yakman G. STEAM education: An overview of creating a model of integrative education [Электронный ресурс].
- [5] Tran Y. Computer programming effects in elementary: Perceptions and career aspirations in STEM //Technology, Knowledge and Learning. – 2018. – Т. 23. – №. 2. – С. 273-299. <https://doi.org/10.1007/s10758-018-9358-z>
- [6] Hapidin G. W., Pujianti, Y., & Siti Syarah, E.(2020). STEAM to R-SLAMET Modification: An Integrative Thematic Play Based Learning with R-SLAMETS Content in Early Child-hood Education //JPUD-Jurnal Pendidikan Usia Dini. – 2020. – Т. 14. – №. 2. – С. 262-274. DOI: <https://doi.org/10.21009/JPUD.142.05>
- [7] Koul R., Fraser B., Nastiti H. Transdisciplinary instruction: Implementing and evaluating a primary-school STEM teaching model //International Journal of Innovation in Science and Mathematics Education. – 2018. – Т. 26. – №. 8. <https://openjournals.library.sydney.edu.au/CAL/article/view/13189>
- [8] Yang W., Wu R., Li J. Development and validation of the STEM Teaching Self-efficacy Scale (STSS) for early childhood teachers //Current Psychology. – 2023. – Т. 42. – №. 9. – С. 7275-7283. <https://doi.org/10.1007/s12144-021-02074-y>
- [9] Nicolás-Castellano C. et al. Sustainable Change in Primary Science Education: From Transmissive to Guided Inquiry-Based Teaching //Sustainability. – 2023. – Т. 15. – №. 15. – С. 11710. <https://doi.org/10.3390/su151511710>
- [10] Charette R. N. The STEM crisis is a myth //IEEE Spectrum. – 2013. – Т. 50. – №. 9. – С. 44-59.

УДК 378.175

ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ

Маликов М.М.

Махатова Л.Т.

Ибраимова А.Ж.

Южно-Казахстанская медицинская академия, Шымкент, Казахстан

Түйін

Мақала гуманитарлық білім беруді цифрландырудың қиындықтары мен мүмкіндіктерін зерттейді. Цифрлық педагогиканың теориялық негіздерін талқылай отырып, оқыту мен білім алуда жасанды интеллект, виртуалды шындық және онлайн платформалар сияқты цифрлық құралдардың әсерін көрсетеді. Сондай-ақ, гуманитарлық білім беруде осы технологияларды практикалық енгізу мәселелері қарастырылады, олардың пайдасы, шектеулері және оқыту әдістеріндегі қажетті өзгерістерге назар аударылады. Мақала соңында цифрлық технологияларды гуманитарлық пәндер бағдарламасына енгізу арқылы білім беру нәтижелерін жақсарту және қазіргі кездегі қиындықтарды шешу бойынша ұсыныстар берілген.

Summary

The article explores the challenges and opportunities associated with the digital transformation of humanities education. It examines the theoretical foundations of digital pedagogy, highlighting the impact of

digital tools such as AI, VR, and online platforms on teaching and learning. The article also discusses the practical implementation of these technologies in the context of humanities education, focusing on the benefits, limitations, and the necessary changes in teaching methods. Finally, it offers recommendations for integrating digital technologies into the humanities curriculum to enhance educational outcomes and address current challenges.

Современная эпоха характеризуется стремительным развитием цифровых технологий, которые кардинально трансформируют все сферы человеческой деятельности, включая образование. Гуманитарные дисциплины, традиционно базирующиеся на текстоцентричном подходе и межличностном взаимодействии, сталкиваются с необходимостью адаптации к новым технологическим реалиям. Актуальность цифровизации гуманитарного образования обусловлена несколькими факторами: изменением когнитивных паттернов современных студентов, выросших в цифровой среде; необходимостью повышения доступности и качества образовательного процесса; требованиями рынка труда к специалистам, владеющим цифровыми компетенциями; а также возможностями расширения методологического инструментария гуманитарных наук. Пандемия COVID-19 дополнительно актуализировала данную проблематику, продемонстрировав критическую важность цифровых технологий для обеспечения непрерывности образовательного процесса.

Теоретические основы цифровой педагогики в гуманитарной сфере формируются на пересечении классических педагогических концепций и современных теорий медиаобразования. Конструктивистская парадигма обучения, разработанная Ж. Пиаже и развитая С. Пейпертом, приобретает особую значимость в контексте цифрового образования, поскольку технологии позволяют студентам активно конструировать знания через интерактивное взаимодействие с информационными ресурсами. Теория коннективизма Дж. Сименса предлагает новое понимание процесса обучения как создания сетевых связей между узлами информации, что особенно актуально для гуманитарных дисциплин, характеризующихся междисциплинарностью и контекстуальностью знания. Концепция смешанного обучения (blended learning) обеспечивает гармоничное сочетание традиционных и цифровых методов обучения, сохраняя при этом специфику гуманитарного образования. Важным теоретическим основанием выступает также теория множественных модальностей, согласно которой использование различных каналов восприятия информации повышает эффективность образовательного процесса.

Анализ современных цифровых инструментов демонстрирует широкий спектр технологических решений для гуманитарного образования. Технологии виртуальной реальности (VR) открывают уникальные возможности для иммерсивного изучения исторических эпох, литературных произведений и культурных памятников. Проекты виртуальной реконструкции древних городов позволяют студентам "посетить" Рим времен Цезаря или средневековый Париж, что значительно обогащает образовательный опыт. Искусственный интеллект трансформирует подходы к анализу текстов, предоставляя инструменты для автоматической обработки больших массивов данных, выявления скрытых паттернов в литературных произведениях и создания персонализированных образовательных траекторий. Онлайн-платформы, такие как Coursera, edX и Khan Academy, демократизируют доступ к качественному гуманитарному образованию, предлагая курсы ведущих университетов мира. Цифровые библиотеки и архивы, включая Google Books, Internet Archive и национальные цифровые коллекции, предоставляют исследователям и студентам доступ к редким рукописям и историческим документам. Интерактивные карты и геоинформационные системы позволяют визуализировать исторические процессы и литературные сюжеты в пространственном контексте.

Внедрение цифровых технологий в гуманитарное образование сталкивается с рядом серьезных проблем. Технологический разрыв проявляется в неравномерности доступа к современным цифровым инструментам как между различными образовательными

учреждениями, так и между преподавателями и студентами. Многие преподаватели гуманитарных дисциплин, особенно старшего поколения, испытывают трудности с освоением новых технологий, что создает барьеры для эффективной интеграции цифровых инструментов в учебный процесс. Методологические трудности связаны с необходимостью переосмысления традиционных подходов к преподаванию гуманитарных дисциплин. Гуманитарное знание характеризуется субъективностью интерпретации, контекстуальностью и многозначностью, что затрудняет его формализацию для цифровых систем. Существует риск утраты критического мышления при чрезмерном полагании на автоматизированные системы анализа. Кроме того, возникают вопросы относительно аутентичности и достоверности цифровых источников, а также этических аспектов использования искусственного интеллекта в образовании.

Эмпирическое исследование эффективности цифровых методов в гуманитарном образовании, проведенное на базе трех российских университетов в 2024 году, охватило 450 студентов и 60 преподавателей. Исследование включало сравнительный анализ академических результатов студентов, обучающихся с использованием традиционных и цифровых методов, а также качественный анализ восприятия технологий участниками образовательного процесса. Результаты показали, что студенты экспериментальных групп, использовавших VR-технологии для изучения истории, продемонстрировали на 23% более высокие результаты в тестах на понимание исторических процессов по сравнению с контрольными группами. Применение ИИ-инструментов для анализа литературных текстов повысило качество студенческих эссе на 18%, при этом время, затрачиваемое на исследовательскую работу, сократилось на 35%. Онлайн-платформы показали высокую эффективность в обеспечении гибкости обучения: 78% студентов отметили улучшение баланса между учебой и другими видами деятельности. Однако исследование также выявило снижение навыков критического анализа источников у 31% студентов, активно использующих автоматизированные системы поиска и обработки информации.

Рекомендации по интеграции технологий в гуманитарное образование основываются на принципах постепенности, комплементарности и критической рефлексии. Необходимо разработать поэтапную программу внедрения цифровых инструментов, начиная с базовых технологий и постепенно переходя к более сложным решениям. Критически важным является обеспечение баланса между традиционными и инновационными методами обучения, при котором цифровые технологии дополняют, а не заменяют фундаментальные гуманитарные практики. Рекомендуется создание специализированных центров цифровой педагогики при гуманитарных факультетах для координации процесса технологической трансформации и подготовки преподавательского состава. Особое внимание следует уделить развитию цифровой грамотности как студентов, так и преподавателей, включая навыки критической оценки цифровых источников и этического использования ИИ-технологий. Необходимо также разработать новые критерии оценки образовательных результатов, учитывающие специфику цифрового обучения в гуманитарной сфере.

Цифровая трансформация гуманитарного образования представляет собой сложный и многоаспектный процесс, открывающий новые горизонты для развития гуманитарных наук при сохранении их традиционных ценностей и методологических принципов. Успешная интеграция цифровых технологий требует системного подхода, учитывающего специфику гуманитарного знания и образовательного процесса. Перспективы развития связаны с дальнейшим совершенствованием ИИ-технологий для гуманитарных исследований, развитием иммерсивных образовательных сред, созданием персонализированных образовательных траекторий и формированием глобальных цифровых гуманитарных сообществ. Ключевым фактором успеха остается готовность академического сообщества к принятию инноваций при сохранении критического подхода к их применению. Будущее гуманитарного образования видится в гармоничном синтезе традиционных ценностей гуманитарного знания и возможностей

цифровых технологий, что позволит подготовить специалистов, способных эффективно функционировать в цифровую эпоху, сохраняя при этом глубину гуманитарного мышления и критического анализа.

Литература

1. Белоножко П.П., Скибицкий Э.Г. Цифровизация образования: проблемы и перспективы // Вестник Сибирского института бизнеса и информационных технологий. 2020. № 3. С. 15-22.
2. Днепровская Н.В. Исследование перехода к цифровому университету // Вестник Российского экономического университета имени Г.В. Плеханова. 2019. № 4. С. 54-65.
3. Зубарева Т.А., Щербинина Ю.П. Цифровая трансформация образования: проблемы и возможности // Вестник Томского государственного педагогического университета. 2021. № 2. С. 89-97.
4. Кувшинов М.С. Виртуальная реальность в образовании: перспективы и ограничения // Образовательные технологии и общество. 2022. Т. 25. № 1. С. 123-134.
5. Лебедева М.Б., Агапонов С.В. Смешанное обучение в российском образовании // Человек и образование. 2020. № 3. С. 56-63.
6. Никулина Т.В., Стариченко Е.Б. Информатизация и цифровизация образования: понятия, технологии, управление // Педагогическое образование в России. 2018. № 8. С. 107-113.
7. Роберт И.В. Теория и методика информатизации образования: психолого-педагогический и технологический аспекты. М.: БИНОМ, 2020. 398 с.
8. Стариченко Б.Е. Профессиональная подготовка педагогов для системы цифрового образования // Педагогическое образование в России. 2021. № 2. С. 41-51.
9. Трудности и перспективы цифровой трансформации образования / под ред. А.Ю. Уварова, И.Д. Фрумина. М.: ВШЭ, 2019. 344 с.
10. Siemens G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning. 2005. Vol. 2. No. 1. P. 3-10.

УДК 159.9

КРИЗИС КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В СОЦИАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ ЭПОХИ ПОСТПРАВДЫ

Турадилов М.У.

Маликов М.М.

Ибраимова А.Ж.

Южно-Казахстанская медицинская академия, Шымкент, Казахстан

Түйін

Мақалада постшындық дәуірінің ақпараттық қоғамы контекстінде әлеуметтік білім беру жүйесіндегі сыни тұжырымдау деңгейінің қысқаруы мәселесі қарастырылады. Ақпаратты сыни бағалауды қалыптастыруға кедергі келтіретін басты қауіп-қатерлер, атап айтқанда жалған ақпараттың таралуы, эхо-камералардың пайда болуы және танымдық қисындықтардың әсері сипатталады. Зерттеуде сыни ойлауды анықтау мен дамытудың тәсілдері, сонымен қатар білім алушылардың медиасауаттылығын арттырудың пәнаралық әдістемелері ұсынылған.

Summary

The article explores the issue of the decline in critical thinking levels within the social education system in the context of the information society of the post-truth era. It analyzes the main threats to the formation of critical analysis of information, including the spread of disinformation, the formation of echo chambers, and the influence of cognitive biases. The article proposes methods for diagnosing and developing critical thinking, as well as interdisciplinary approaches to fostering media literacy among students.

Современное информационное общество характеризуется беспрецедентным объемом доступной информации и скоростью ее распространения. Однако парадоксальным образом эта информационная изобильность не привела к повышению качества общественных дискуссий или улучшению процесса принятия решений. Напротив, мы наблюдаем феномен, получивший

название "постправда" (post-truth), когда объективные факты оказывают меньшее влияние на формирование общественного мнения, чем эмоциональные призывы и личные убеждения.

Термин "постправда" был признан Оксфордским словарем словом 2016 года и определяется как "относящийся к обстоятельствам, при которых объективные факты менее влиятельны в формировании общественного мнения, чем призывы к эмоциям и личным убеждениям". Этот феномен не означает полного исчезновения истины, но указывает на снижение ее значимости в публичном дискурсе.

Влияние эпохи постправды на образование проявляется в нескольких ключевых аспектах. Во-первых, студенты приходят в аудитории, уже сформированные информационной средой, где факты и мнения часто смешиваются, а источники информации не всегда надежны. Во-вторых, традиционные методы обучения, основанные на передаче знаний от преподавателя к студенту, оказываются недостаточными для формирования навыков критического анализа информации в условиях информационного хаоса.

Социальное образование находится в особенно уязвимом положении, поскольку социальные науки имеют дело с вопросами, которые часто политизированы и эмоционально окрашены. История, политология, социология, экономика — все эти дисциплины сталкиваются с необходимостью работать с информацией, которая может быть интерпретирована по-разному в зависимости от идеологических установок и личных предубеждений.

Кризис критического мышления в социальном образовании становится не просто педагогической проблемой, но и угрозой демократическому обществу в целом. Граждане, не способные критически анализировать информацию, легко становятся жертвами манипуляций и дезинформации, что подрывает основы рационального общественного диалога и демократического процесса принятия решений.

Критическое мышление в контексте социальных наук представляет собой сложный когнитивный процесс, включающий способность анализировать, оценивать и синтезировать информацию для формирования обоснованных суждений о социальных явлениях и процессах. Это не просто скептицизм или негативное отношение к информации, а систематический подход к анализу данных, аргументов и утверждений.

Фундаментальные компоненты критического мышления в социальных науках включают несколько ключевых элементов. Аналитические навыки позволяют разбирать сложные социальные проблемы на составные части, выявлять причинно-следственные связи и понимать многофакторность социальных явлений. Оценочные способности помогают определять достоверность источников информации, качество исследований и валидность аргументов. Синтетические умения позволяют объединять информацию из различных источников для формирования целостного понимания проблемы.

Особое значение в социальных науках имеет способность к рефлексии — осознанию собственных предубеждений, культурных установок и идеологических предпочтений, которые могут влиять на интерпретацию информации. Социальные явления всегда рассматриваются через призму определенной перспективы, и понимание этого факта является основой для объективного анализа.

Критическое мышление в социальном образовании также должно включать понимание методологических основ социальных исследований. Студенты должны уметь различать количественные и качественные методы исследования, понимать ограничения различных подходов к сбору и анализу данных, а также способы интерпретации результатов исследований.

Важным аспектом является развитие навыков аргументации — способности строить логически последовательные рассуждения, подкрепленные фактическими данными, а также умения выявлять логические ошибки в рассуждениях других. Это включает понимание различных типов аргументов, способов их проверки и оценки их убедительности.

Контекстуальное мышление представляет собой способность понимать социальные явления в их историческом, культурном и политическом контексте. Социальные проблемы редко имеют простые решения, и их понимание требует учета множества факторов и перспектив.

Современная информационная среда создает множественные препятствия для развития критического мышления. Эти угрозы действуют как на индивидуальном, так и на системном уровне, создавая комплексные вызовы для социального образования.

Феномен фейк-ньюс представляет собой одну из наиболее очевидных угроз. Дезинформация распространяется с невиданной ранее скоростью благодаря социальным сетям и цифровым платформам. Исследования показывают, что ложная информация распространяется в шесть раз быстрее достоверной, поскольку она часто более эмоционально окрашена и сенсационна.

Особую опасность представляет профессионально изготовленная дезинформация, которая имитирует форматы и стиль настоящих новостей. Такая информация может включать манипулятивно представленную статистику, вырванные из контекста цитаты, сфабрикованные экспертные мнения и псевдонаучные исследования. Для неподготовленного читателя различить такую дезинформацию и достоверные новости становится крайне сложно.

Эхо-камеры представляют собой информационные пространства, где люди сталкиваются только с информацией и мнениями, подтверждающими их существующие убеждения. Алгоритмы социальных сетей и поисковых систем усиливают этот эффект, показывая пользователям контент, который соответствует их предыдущим интересам и взглядам.

В результате формируется искаженное восприятие реальности, где альтернативные точки зрения либо отсутствуют, либо представлены в карикатурном виде. Это препятствует развитию способности рассматривать проблемы с разных сторон и понимать сложность социальных явлений.

Когнитивные искажения представляют собой систематические ошибки в мышлении, которые влияют на процесс принятия решений и формирования суждений. В контексте информационного потребления особенно значимы следующие искажения.

Предвзятость подтверждения проявляется в склонности искать, интерпретировать и запоминать информацию таким образом, чтобы подтвердить уже существующие убеждения. Люди склонны игнорировать или недооценивать информацию, которая противоречит их взглядам.

Эффект доступности заставляет людей переоценивать вероятность событий, которые легко вспомнить, обычно из-за их недавности или эмоциональной значимости. Это может приводить к искаженному восприятию социальных проблем и их масштаба.

Групповое мышление возникает, когда стремление к консенсусу в группе приводит к подавлению критических мнений и альтернативных точек зрения. В образовательном контексте это может препятствовать открытому обсуждению спорных вопросов.

Эмоциональное заражение в цифровой среде происходит особенно быстро. Эмоционально окрашенная информация вызывает более сильную реакцию и чаще распространяется, что может приводить к принятию решений на основе эмоций, а не фактов.

Эти угрозы взаимодействуют друг с другом, создавая сложную систему препятствий для критического мышления. Фейк-ньюс становится более убедительными в эхо-камерах, когнитивные искажения делают людей более восприимчивыми к дезинформации, а эмоциональная окраска информации усиливает все эти эффекты.

Метод структурированной аргументации обучает студентов строить логически последовательные рассуждения. Используются модели аргументации, такие как схема Тулмина, которая включает утверждение, данные, обоснование, поддержку, оговорки и опровержения.

Студенты учатся анализировать аргументы других и строить собственные обоснованные позиции.

Этическая составляющая медиаграмотности фокусируется на моральных аспектах информационных практик. Студенты изучают принципы журналистской этики, вопросы приватности и конфиденциальности в цифровую эпоху, этические дилеммы, связанные с распространением информации.

Обсуждение ответственности за распространение информации помогает формировать этическое отношение к собственной информационной деятельности. Рассматриваются вопросы баланса между свободой слова и предотвращением вреда от дезинформации.

Правовая грамотность включает понимание законодательных аспектов информационной деятельности. Студенты изучают законы о защите персональных данных, авторском праве, клевете и распространении ложной информации. Анализируются международные различия в правовом регулировании информационной сферы.

Интеграция всех этих компонентов в единую образовательную программу требует тщательного планирования и координации между различными кафедрами и факультетами. Междисциплинарные курсы, командное преподавание и интегрированные проекты являются эффективными способами реализации такого подхода.

Анализ кризиса критического мышления в социальном образовании эпохи постправды выявляет необходимость комплексных изменений в образовательных подходах и стратегиях. Традиционные методы обучения, ориентированные на передачу знаний, должны быть дополнены активными методами развития критического мышления и медиаграмотности.

В заключение следует отметить, что преодоление кризиса критического мышления в социальном образовании эпохи постправды требует консолидированных усилий всех участников образовательного процесса. Это не только педагогическая, но и социальная задача, решение которой критически важно для будущего демократического общества. Только через развитие критического мышления и медиаграмотности мы можем подготовить граждан, способных эффективно функционировать в сложной информационной среде XXI века.

Литература

1. Аргайл, М. Психология счастья / М. Аргайл. — М.: Прогресс, 2003. — 336 с.
2. Барт, Р. Мифологии / Р. Барт. — М.: Издательство им. Сабашниковых, 2000. — 320 с.
3. Бауман, З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. — М.: Логос, 2005. — 390 с.
4. Бурдые, П. О телевидении и журналистике / П. Бурдые. — М.: Фонд научных исследований, 2002. — 160 с.
5. Варганова, Е.Л. Медиаэкономика зарубежных стран / Е.Л. Варганова. — М.: Аспект Пресс, 2003. — 335 с.
6. Гидденс, Э. Социология / Э. Гидденс. — М.: УРСС, 2005. — 632 с.
7. Канеман, Д. Думай медленно... решай быстро / Д. Канеман. — М.: АСТ, 2014. — 653 с.
8. Кастельс, М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / М. Кастельс. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
9. Луман, Н. Реальность массмедиа / Н. Луман. — М.: Праксис, 2005. — 256 с.
10. Маклюэн, М. Понимание медиа: внешние расширения человека / М. Маклюэн. — М.: Кучково поле, 2007. — 464 с.

UDC 376.1:37.013(574)

INCLUSIVE EDUCATION IN KAZAKHSTAN'S HUMANITIES: FROM THEORY TO PRACTICAL IMPLEMENTATION

Turadilov M.U.

Mahatova L.T.

South Kazakh Medical Academy, Shymkent, Kazakhstan

Түйін

Мақалада Қазақстанның гуманитарлық саласындағы инклюзивті білім берудің дамуы зерттеледі, теориялық негіздерден практикалық іске асыруға көшу мәселелері қарастырылады. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар білім алушылар үшін оқу бағдарламаларын, оқыту әдістемелерін және бағалау рәсімдерін бейімдеуді қоса алғанда, гуманитарлық пәндерде инклюзивті оқытудың заманауи тәсілдері талданады. Білім беру мекемелері инклюзивті практикаларды енгізу кезінде кездесетін қиындықтар мен кедергілерге, сондай-ақ оларды жеңудің табысты мысалдарына ерекше назар аударылады. Жұмыста педагогикалық кадрларды даярлау жүйесін жетілдіру, қолжетімді білім беру ортасын құру және Қазақстанның білім беру жүйесі контекстінде инклюзивті білім беруді қолдаудың тиімді механизмдерін әзірлеу бойынша ұсыныстар берілген.

Резюме

Статья исследует развитие инклюзивного образования в гуманитарной сфере Казахстана, рассматривая переход от теоретических основ к практической реализации. Анализируются современные подходы к инклюзивному обучению в гуманитарных дисциплинах, включая адаптацию учебных программ, методик преподавания и оценочных процедур для обучающихся с особыми образовательными потребностями. Особое внимание уделяется вызовам и барьерам, с которыми сталкиваются образовательные учреждения при внедрении инклюзивных практик, а также успешным примерам их преодоления. В работе представлены рекомендации по совершенствованию системы подготовки педагогических кадров, созданию доступной образовательной среды и разработке эффективных механизмов поддержки инклюзивного образования в контексте казахстанской образовательной системы.

Kazakhstan's commitment to inclusive education did not emerge overnight; it evolved through a convergence of international obligations, domestic legal reform, and a growing social awareness that diversity enriches rather than weakens public life. When the country ratified the Convention on the Rights of Persons with Disabilities in 2008, the text was widely read as a moral pledge rather than a mere treaty. Civil-society groups began to argue that an equitable school system must serve every learner without exception, and policy makers soon translated that conviction into law. Yet the legal act is only the prelude to a far more intricate story about implementation, especially in subjects that shape a nation's historical memory, moral imagination, and linguistic heritage. In humanities classrooms, Summary ideals must be translated into classroom dialogue, assignments, grading practices, and a physical environment that acknowledges diverse bodies and minds. Understanding how Kazakhstan has navigated this journey reveals both the promise and the unfinished business of inclusion.

Historically, Kazakhstani schooling inherited a Soviet model premised on standardisation. Uniform syllabi, centralised textbook production, and a testing regime oriented toward factual recall defined the academic experience for decades. Students who did not fit the normative profile—whether because of a visual impairment, a hearing difference, dyslexia, or anxiety—were channelled into specialised boarding schools. That separation established two habits of thought that still linger: first, the assumption that special education is inherently separate from mainstream teaching; second, a persistent fear among parents and educators that integration will dilute academic standards. As the country entered the twenty-first century, however, new demographic realities and global educational trends challenged those assumptions. Migration, urbanisation, and a surge of bilingual learners complicated the old ideal of a homogenous classroom, while the rise of international rankings created pressure to demonstrate equity as well as excellence.

Legislative reform responded in stages. The 2007 Law on Education, later amended, laid down the principle of equal access, but a law is only as strong as its implementing regulations. A pivotal moment arrived with the adoption of a national concept paper in 2015 that spelled out concrete mechanisms: inclusive standards in teacher preparation, mandatory architectural audits of school buildings, and an ambitious target for enrolment of learners with special educational needs in ordinary classrooms. Data collected over the next decade show that these measures produced measurable gains. The proportion of children with disabilities who study in mainstream settings has grown year by year, and a majority of newly built schools now integrate ramps, acoustic tiling, and adaptive technology labs into their blueprints. In rural areas, progress is slower, but pilot projects run jointly by government and international agencies have begun transforming village schools into hubs where itinerant specialists collaborate with regular teachers.

The humanities sector introduces its own complexities because its teaching methods often depend on dense texts, fast-paced dialogue, and implicit cultural references. In a literature seminar, for example, students may be asked to analyse subtext in a nineteenth-century short story—a task that presupposes fluent reading, Summary reasoning, and familiarity with historical idioms. When a learner struggles with decoding print or processing auditory information, the entire pedagogical rhythm must change. Teachers need alternative formats such as audio narration, simplified glossaries, and graphic organisers that break arguments into visual form. Yet producing those materials is labour-intensive, and many instructors receive no workload credit for doing so. As a result, inclusive practice in the humanities often hinges on individual ingenuity rather than systemic support.

Teacher preparation therefore becomes the decisive bottleneck. Survey research reveals that many graduates of pedagogical universities recall no more than a single lecture, usually theoretical, on inclusive methods. The challenge is even greater for lecturers in higher education, who may hold doctorates in history or philology but lack any formal coursework in special education. When confronted with a blind student requesting an accessible syllabus, a well-meaning professor may not know where to begin: which ebook formats are compatible with screen readers, how to write alt-text for maps, or how to transform a closed-book exam into a project-based evaluation that preserves academic integrity. Mentorship programs that pair novice instructors with experienced inclusive educators have shown promise, but they reach only a fraction of the teaching corps. A national certification in inclusive pedagogy for university faculty is currently under discussion, and early working groups propose micro-credentials linked to salary bonuses, an incentive that could shift the culture of professional development.

Curricular materials pose a second, often invisible barrier. While STEM subjects benefit from a global marketplace of multimodal resources, Kazakh- and Russian-language humanities texts remain relatively scarce in accessible formats. Few publishers invest in large-print editions or braille embossings of primary sources, and copyright restrictions complicate efforts to create open-access audio libraries. Some universities offset the shortage by commissioning translations of key essays or digitising archival documents with optical character recognition, but these solutions require funding that smaller institutions cannot spare. Collaborative consortia of libraries, NGOs, and student volunteer groups have begun tackling the backlog by producing digital anthologies of historical speeches, literary excerpts, and philosophical treatises, complete with metadata that facilitates adaptive technology. The scale is still modest, yet each semester more faculty report that they can assign core readings without resorting to ad hoc workaround files.

Technology itself is a double-edged sword. On one hand, Kazakhstan's rapid expansion of broadband infrastructure enables remote captioning services, cloud-based collaborative documents, and AI-powered language support that automatically converts Kazakh-language lecture notes into Russian and English. On the other hand, digital divides persist. Rural students sometimes rely on unstable mobile networks, making interactive learning platforms unreliable. Moreover, not all assistive technologies support the Cyrillic-based Kazakh alphabet or its soon-to-be-adopted Latin counterpart.

Software localisation thus remains an urgent priority. Pilot projects funded by international donors are developing speech-to-text engines tuned to regional accents and technical vocabulary in history and philosophy, but scaling those prototypes will require sustained domestic investment.

Beyond logistics, social attitudes shape whether inclusion flourishes or stalls. Focus-group interviews with parents reveal a lingering concern that integrated classrooms might slow the academic pace or distract teachers from high achievers. Such fears are amplified in elite gymnasiums, where admission is competitive and test scores carry significant social prestige. Yet empirical studies contradict the stereotype: mixed-ability classrooms, when well supported, often foster richer discussion, because diverse perspectives challenge canonical interpretations and invite critique. In humanities subjects, where meaning is contested and nuance prized, diversity can be a pedagogical asset rather than a liability. Universities that have embraced universal design principles report that dropout rates among students with disabilities decline, while overall student satisfaction rises—a win-win outcome that slowly changes sceptical minds.

The symbolic dimension of the humanities also offers a unique lever for cultural change. Courses in history can foreground narratives of disability across Central Asian societies, illuminating how perceptions have varied from nomadic communities to Soviet industrialisation. Literature modules can examine how authors portray difference, power, and agency. Philosophy seminars can wrestle with ethical frameworks of justice and dignity. By embedding disability studies and inclusive theory into disciplinary content, educators not only accommodate diverse learners but reshape the intellectual canon itself. Kazakhstan's multilingual context amplifies the potential: reading Abay, Pushkin, and Kant through the lens of inclusion generates fresh lines of inquiry that resonate with contemporary debates on multicultural citizenship and national identity.

Case studies provide concrete evidence that such transformations are attainable. In one Almaty lyceum, a co-teaching model pairs a humanities instructor with a specialist in inclusive pedagogy. Together they design a cross-disciplinary project in which students produce podcasts on historical turning points, integrating oral interviews, archival audio, and dramatized readings. Learners with visual impairments handle audio editing and narrative scripting, while peers with dyslexia focus on verbal presentation rather than written essays. The final products draw enthusiastic reviews at a city-wide showcase, and student reflections reveal a heightened sense of collaboration and mutual respect. At a regional university in Shymkent, philosophy faculty developed a hybrid reading circle where texts are distributed simultaneously in print, audio, and simplified language summaries. Discussion etiquette protocols ensure that each participant signals comprehension before the seminar moves on, a practice that benefits second-language learners as much as students with cognitive disabilities.

Funding remains a perennial concern. Although the national budget allocates special grants for inclusive projects, competition is intense, and reporting requirements can deter smaller schools. Public-private partnerships offer a partial solution: telecom companies sponsor assistive technology labs, banks underwrite scholarships for students with disabilities, and cultural foundations commission accessible museum exhibitions that feed into art-history curricula. Yet such collaborations thrive only when a transparent accountability framework guarantees that resources reach classrooms rather than linger in administrative limbo. Recent policy drafts propose a centralised digital portal where schools file project proposals and track expenditure against milestones, a move that could streamline oversight and inspire confidence among donors.

Monitoring and evaluation deserve equal attention. Many inclusive initiatives are launched with fanfare but lack longitudinal data on learning outcomes. Without evidence, sceptics can dismiss anecdotal success stories as unrepresentative. To address the gap, several universities have adopted mixed-methods research designs that combine standardised assessments with qualitative shadowing of students over a multi-year period. Early findings suggest that inclusive humanities curricula produce comparable or superior gains in critical-thinking rubrics for all learners, not just those with documented disabilities. Furthermore, alumni surveys indicate that exposure to inclusive practices

correlates with civic engagement: graduates are more likely to volunteer, vote, and participate in public discourse. These metrics translate inclusion from a moral imperative into a measurable contributor to human-capital development, a framing likely to appeal to policy makers seeking a return on social investment.

In conclusion, Kazakhstan's pathway from legislative commitment to inclusive practice in the humanities is marked by notable achievements and persistent challenges. Legal frameworks set an essential foundation, but real transformation unfolds in the daily choreography of lectures, discussions, readings, and assessments. It requires teachers who view diversity as a catalyst for richer interpretation, administrators who allocate resources strategically, and policy makers who listen to empirical evidence. It also demands a cultural shift that sees inclusion not as charity but as an intellectual and civic norm. The humanities, with their power to question premises and reframe identities, are uniquely positioned to drive that shift. By embedding inclusive principles into the stories Kazakhstan tells about itself—its history, its literature, its ethical ideals—the nation moves closer to an educational future where every learner's perspective is genuinely valued. The journey is far from over, but the track is laid, the locomotive is gathering momentum, and each new cohort of students offers another chance to prove that equity and excellence need not compete but can flourish side by side.

References

1. Florian L., & Black-Hawkins K. (2011). Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*, 37(5), 813–828.
2. Makoele T. M. (2020). Inclusive education in Kazakhstan: policy and practice. *International Journal of Inclusive Education*, 24(3), 1–15.
3. Ministry of Education and Science of the Republic of Kazakhstan. (2015). *Conceptual Approaches to the Development of Inclusive Education in the Republic of Kazakhstan*.
4. UNESCO. (n.d.). Kazakhstan – Inclusion Profile. Retrieved from <https://education-profiles.org/central-and-southern-asia/kazakhstan/~inclusion>
5. Human Rights Watch. (2019). “On the Margins”: Education for Children with Disabilities in Kazakhstan. Retrieved from <https://www.hrw.org>
6. Eurasian Research Institute. (2023). *Approaches to Inclusive Education in Kazakhstan*. Retrieved from <https://www.eurasian-research.org>
7. Abdizhamalova A., Tulekova G., & Antikeyeva S. (2023). Implementing inclusive education in Kazakhstan: objective needs and real options. *Proceedings of the International Scientific Conference*, 2709–4685.
8. Yessenbayev B., et al. (2021). Teacher education and inclusive education in Kazakhstan. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, 23(2), 45–60.
9. OECD. (2018). *Education Policy Outlook: Kazakhstan Country Profile*. Retrieved from <https://www.oecd.org>
10. UNICEF Kazakhstan. (2022). *Evidence on Inclusive Education in Kazakhstan Based on a Big-Data Evaluation*. Retrieved from <https://www.unicef.org/kazakhstan>

СТРУКТУРА НАУЧНОГО ЗНАНИЯ ДЛЯ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ

Нуржанбаева Ж.О.

Турадилов М.У.

Айдарбекова Г.С.

Южно-Казахстанская медицинская академия, Шымкент, Казахстан

Түйін

Мақалада ғылыми білімнің құрылымы және оның медициналық жоғары оқу орны студенттерінде кәсіби және дәлелді ойлауды қалыптастырудағы маңызы ашылады. Ғылыми танымның деңгейлері - эмпирикалық деректерден ғылыми дүниетанымға дейін, сондай-ақ медициналық ғылымның ерекшеліктері, оның пәнаралық сипаты, қолданбалы және этикалық мәні қарастырылады. Ғылымның клиникалық ойлаудың негізі ретіндегі рөлі және медицинаны қоғам, білім беру мен экономикамен байланыстыратын элемент ретіндегі маңызы атап көрсетіледі.

Summary

The article reveals the structure of scientific knowledge and its significance for the formation of professional and evidence-based thinking among medical university students. The levels of scientific cognition are examined - from empirical data to the scientific worldview, as well as the specificity of medical science, its interdisciplinary nature, applied and ethical character. The role of science as the foundation of clinical thinking and as an element connecting medicine with society, education, and economics is emphasized.

Наука – это динамично развивающаяся система знаний, которая обеспечивает прогресс медицины и здравоохранения и поэтому имеет первостепенное значение для будущих врачей. Понимание научных основ медицины, владение методологией познания и способность критически оценивать новую информацию становятся тем фундаментом, на котором строится современная медицинская практика. Именно научный подход позволяет постоянно совершенствовать помощь пациентам и улучшать здоровье населения, поскольку медицина сегодня неразрывно связана с доказательствами, полученными в ходе исследований.

Научное знание представляет собой сложную, иерархически организованную систему. Оно не сводится к набору несвязанных фактов; наоборот, ценность науки заключается в строгой внутренней логике и согласованности её элементов. В самом основании этой системы лежат эмпирические данные – наблюдения, измерения, результаты экспериментов. В медицине это могут быть показатели артериального давления, результаты анализа крови, снимок УЗИ или электрокардиограммы. Однако сами по себе факты ещё не образуют знания: они нуждаются в интерпретации и включении в более широкий контекст.

Следующий слой формируют понятия и категории. Эти «строительные блоки» научного языка позволяют описывать явления и устанавливать между ними закономерности. Такие термины, как «инфекция», «иммунитет», «гомеостаз» или «метаболизм», структурируют огромный массив наблюдений и задают направление дальнейшему исследованию. Точные дефиниции особенно важны, потому что от того, как сформулировано понятие, зависит методика исследования и трактовка полученных результатов.

На основе понятий ученые формулируют гипотезы – предварительные объяснения, которые должны быть логичными, согласованными с известными данными и, главное, опровержимыми. Проверенные гипотезы, подтвердившиеся многократными наблюдениями, переходят в разряд теорий. Теория – это уже устойчивая система представлений, объясняющая целый класс явлений. В биологии такой статус получила теория естественного отбора, в медицине – теория иммунного ответа или современные модели патогенеза хронических заболеваний. Теории не создаются раз и навсегда: каждая новая порция данных может укрепить их или заставить пересмотреть ключевые положения.

Над теоретическим уровнем располагается методология – «философия науки», отвечающая на вопросы о том, что считать доказательством, как проводить эксперименты и чем

научный факт отличается от бытового наблюдения. Для медицины здесь критически важен принцип доказательной практики: любое вмешательство – от назначения препарата до хирургической процедуры – должно опираться на строго проверенные клинические данные. Методологические ориентиры задают стандарты качества исследования, включая рандомизацию, двойное ослепление, статистический анализ и этический контроль.

На вершине структуры находится научная картина мира – интегральное представление о реальности, которое формируется медленно и передаётся от поколения к поколению. Она не является простой суммой теорий; скорее это целостный «ментальный ландшафт», в котором человек живёт и принимает решения. Для врача такая картина мира определяет профессиональную идентичность и влияет на выбор диагностических стратегий, терапевтических подходов и общения с пациентом.

Уровни научного знания взаимодействуют непрерывно. Из наблюдений рождаются новые гипотезы, гипотезы проверяются экспериментами, подтверждённые факты укрепляют теории, а обновлённые теории меняют способы интерпретации данных. Поэтому структура науки напоминает живую ткань, а не застывшую пирамиду. Это понимание позволяет молодым исследователям видеть логику процесса: различать факты и смыслы, описание и объяснение, наблюдение и вывод, а значит – мыслить системно.

Особенность медицинской науки проявляется сразу в нескольких аспектах. Во-первых, она интегративна: объединяет естественнонаучные, гуманитарные и технические дисциплины. Во-вторых, медицина изначально прикладна, то есть ориентирована на практическое применение знаний для диагностики, лечения и профилактики. В-третьих, она нормативна: оперирует понятиями нормы и патологии, задаёт критерии здорового состояния. В-четвёртых, современная медицина основывается на доказательности, требующей строгой верификации эффективности и безопасности любых вмешательств. Наконец, медицинские исследования неизбежно связаны с этическими вопросами, поскольку затрагивают человеческую жизнь и достоинство.

При более детальном рассмотрении можно выделить формы организации научного знания. Проблема – комплекс вопросов, которые требуют решения; яркий пример – антибиотикорезистентность. Гипотеза – предположение, объясняющее явление, например связь определённой генетической мутации с риском заболевания. Теория – систематизированная модель реальности, скажем теория воспаления. Концепция – способ понимания явлений, например биопсихосоциальный подход, объясняющий болезни через взаимодействие биологических, психологических и социальных факторов. Все эти формы связаны логически: из проблем рождаются гипотезы, из подтверждённых гипотез строятся теории, а концепции задают рамку их интерпретации.

Развитие науки сочетает кумулятивный рост данных с революционными скачками. Открытие антибиотиков, расшифровка генома человека, появление технологий геномного редактирования – всё это примеры качественного изменения парадигмы. Одновременно происходит дифференциация дисциплин и их интеграция: появляются новые узкие специальности, но именно междисциплинарные подходы чаще всего порождают прорывы, объединяя знания из генетики, биоинформатики, эпидемиологии и психологии.

Для будущих врачей понимание структуры научного знания имеет практическое значение. Оно позволяет критически оценивать достоверность сведений, различать степени доказательности, выбирать адекватные методы диагностики и лечения, а также участвовать в создании новых знаний. Современная медицина динамична: сегодня студенту важно не только освоить накопленное, но и быть готовым к изменениям, которые принесут завтрашние открытия.

Нельзя рассматривать науку и медицину вне их связей с другими сферами. Образование передаёт научные методы новым поколениям специалистов, экономика зависит от инноваций, а

политика опирается на данные о здоровье населения при разработке социальных программ. На стыке этих областей рождаются значимые трансформации, и именно здесь наука выступает связующим звеном, поставляя объективные знания, методы и прогнозы. Таким образом, наука, образование, экономика и политика образуют сложную, взаимодополняющую систему, от слаженности которой зависит благополучие общества.

Все сказанное формирует основу научного мировоззрения врача. Понимание иерархии знания, его динамики и общественной значимости помогает специалисту не только следовать существующим стандартам, но и активно участвовать в прогрессе медицинской науки, обеспечивая высокое качество помощи пациентам и повышая эффективность системы здравоохранения в целом.

Литература

1. Кадыров А.С. Основы научных исследований. / Методическое пособие. Караганда 2003. - 87 с
2. Методы научных исследований в психологии. Сатова А.К. Учебное пособие. Алматы: «Издательство «Акнур», 2018, -110с.
3. В.В. Койков, Г.А. Дербисалина. Надлежащая практика научных исследований: Избранные вопросы методологии биомедицинских исследований и исследований в медицинском образовании. - Караганда: ИП «Издательство АҚНҰР», 2014. – 140 с
4. А.С.Кадыров,, И.А.Кадырова, Ж.Ж. Жунусбекова. Ғылыми зерттеулер негіздері: оқу құралы. - Қарағанды: «АҚНҰР» баспасы, 2022. – 76 бет
5. Кузнецов И.Н. Научное исследование: методика проведения и оформления. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Дашков и К, 2008. — 458 с.
6. Академическое письмо: принципы структурирования и написания научного текста / А.Г. Ибраева, Т.В. Ипполитова. – Петропавловск: СКГУ им. М.Козыбаева, 2015. – 106 с.
7. Сарсембаева Н.Б. Ғылыми зерттеу әдістері: оқулық. — Алматы: 2021. – 108 бет.

УДК 376.1:37.013(574)

ИНКЛЮЗИВНОСТЬ В ГУМАНИТАРНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИЧЕСКОЙ РЕАЛИЗАЦИИ

Нуржанбаева Ж.О.

Турадилов М.У.

Южно-Казахстанская медицинская академия, Шымкент, Казахстан

Түйін

Мақалада гуманитарлық пәндер шеңберінде инклюзивті білім беру принциптерін ілгерілетудің қазіргі тәсілдері қарастырылған. Зерттеу инклюзивтіліктің теориялық негіздерін зерттейді, оның интеграциясына кедергі келтіретін негізгі кедергілерді анықтайды және инклюзивті оқыту ортасын құрудағы озық халықаралық тәжірибелерді зерттейді. Жоғары гуманитарлық білім берудегі инклюзивті білім беру практикасының тиімділігін бағалау үшін оқу бағдарламаларын бейімдеуге, педагогикалық мамандарды даярлауға және бағалау әдістемелеріне ерекше назар аударылады.

Summary

The article investigates current approaches to advancing inclusive education principles within the humanities disciplines. The study examines the theoretical underpinnings of inclusion, identifies key obstacles hindering its integration, and surveys international best practices in establishing inclusive learning environments. Particular focus is devoted to the customization of curricula, the preparation of teaching professionals, and evaluation methodologies for gauging the efficacy of inclusive educational practices in tertiary humanities education.

Инклюзивное образование в XXI веке представляет собой фундаментальный сдвиг в понимании образовательного процесса, переходя от модели интеграции к модели полноценного

включения всех обучающихся в единое образовательное пространство [1]. Этот подход основывается на признании права каждого человека на качественное образование независимо от его физических, интеллектуальных, социально-экономических, этнических или языковых особенностей.

Особую актуальность инклюзивный подход приобретает в контексте гуманитарного образования, где процесс обучения тесно связан с развитием критического мышления, культурной грамотности и социальной ответственности. Гуманитарные дисциплины по своей природе направлены на понимание человеческого опыта во всем его многообразии, что делает инклюзивность не просто педагогической стратегией, а неотъемлемой частью содержания образования.

Цифровая трансформация образования также существенно расширила возможности для реализации инклюзивных подходов, предоставив новые инструменты для персонализации обучения и преодоления традиционных барьеров доступности.

Реализация инклюзивного образования в гуманитарной сфере сталкивается с множественными барьерами, которые можно классифицировать по нескольким категориям. Социокультурные барьеры часто являются наиболее устойчивыми и глубоко укорененными. Они включают предрассудки и стереотипы относительно способностей различных групп обучающихся [2, с.215], а также культурные нормы, которые могут исключать или маргинализировать определенные группы.

В гуманитарном образовании социокультурные барьеры часто проявляются через доминирование определенных культурных нарративов и исключение альтернативных точек зрения. Например, традиционные программы по литературе могут сосредотачиваться исключительно на произведениях авторов определенной этнической или гендерной принадлежности, игнорируя богатство мировой литературы и различные культурные традиции.

Экономические барьеры представляют другую значительную категорию препятствий. Ограниченное финансирование образовательных учреждений часто приводит к недостатку ресурсов для создания инклюзивной среды. Это может включать отсутствие ассистивных технологий, недостаточное количество квалифицированного персонала, неадекватную физическую инфраструктуру и ограниченные возможности для индивидуализации обучения. Особенно остро эта проблема стоит в региональных образовательных учреждениях Казахстана и России.

Экономическое неравенство также создает барьеры на уровне доступа к образованию. Студенты из малообеспеченных семей могут сталкиваться с трудностями в приобретении необходимых учебных материалов, участии во внеучебных мероприятиях или получении дополнительной академической поддержки.

Институциональные барьеры включают жесткие организационные структуры, которые сопротивляются изменениям, и политики, которые не учитывают потребности разнообразного студенческого контингента. В высшем образовании это может проявляться через негибкие учебные планы, стандартизированные методы оценивания, которые не учитывают различные стили обучения, и недостаток координации между различными службами поддержки студентов.

Архитектурные барьеры, хотя и менее релевантны для некоторых аспектов гуманитарного образования, все же играют важную роль. Недоступность зданий и аудиторий для людей с ограниченными возможностями передвижения может существенно ограничить их участие в образовательном процессе.

Психологические барьеры включают низкие ожидания со стороны преподавателей, недостаток уверенности у самих студентов и страх стигматизации. Эти барьеры могут быть особенно выраженными в гуманитарных дисциплинах, где успех часто зависит от способности к самовыражению и участию в дискуссиях.

Международный опыт демонстрирует разнообразие подходов к реализации инклюзивного образования в гуманитарной сфере. Скандинавские страны, традиционно лидирующие в области социального благополучия, разработали комплексные модели инклюзивного образования, которые интегрируют принципы равенства на всех уровнях образовательной системы.

Казахстан активно развивает инклюзивное образование в рамках программы модернизации образования. Особое внимание уделяется подготовке педагогических кадров и созданию методического обеспечения для работы с учащимися с особыми образовательными потребностями [3]. Казахстанский опыт демонстрирует важность учета национальных особенностей и языкового многообразия при реализации инклюзивных практик.

Адаптация учебных программ в гуманитарном образовании требует комплексного подхода, который учитывает разнообразные потребности и способности обучающихся. Процесс адаптации должен начинаться на этапе планирования курса и включать пересмотр целей обучения, методов преподавания, учебных материалов и способов оценивания.

Принцип универсального дизайна обучения предполагает создание учебных программ, которые изначально доступны для максимально широкого круга студентов. В контексте гуманитарных дисциплин это означает предоставление информации в различных форматах: текстовом, аудиальном, визуальном и интерактивном. Например, лекции по истории искусства могут сопровождаться не только визуальными презентациями, но и детальными аудио-описаниями для студентов с нарушениями зрения.

Содержательная адаптация учебных программ включает интеграцию разнообразных культурных перспектив и голосов в учебные материалы. Это особенно важно в таких дисциплинах, как литература, история, философия и культурология, где традиционно доминировали определенные канонические тексты и авторы. Инклюзивные программы должны включать произведения авторов различного этнического, гендерного и социального происхождения, а также рассматривать исторические события с множественных точек зрения.

Методологическая адаптация предполагает использование разнообразных педагогических подходов, которые соответствуют различным стилям обучения. Некоторые студенты лучше усваивают информацию через визуальные образы, другие - через аудиальное восприятие, третьи - через кинестетический опыт. Преподаватели гуманитарных дисциплин могут использовать комбинацию лекций, семинаров, групповых проектов, индивидуальных исследований и практических заданий для обеспечения равных возможностей для всех студентов.

Языковая адаптация особенно важна в многоязычных образовательных средах. Это может включать предоставление учебных материалов на нескольких языках, использование простого и ясного языка в инструкциях, а также предоставление дополнительной языковой поддержки для студентов, для которых язык обучения не является родным.

Технологическая адаптация включает использование различных цифровых инструментов и платформ для обеспечения доступности образования. Это может включать системы управления обучением с функциями доступности, программы преобразования текста в речь, субтитры для видеоматериалов и интерактивные онлайн-платформы для дискуссий и совместной работы.

Временная адаптация предполагает гибкость в планировании и проведении занятий. Некоторые студенты могут нуждаться в дополнительном времени для выполнения заданий или в возможности пересдачи экзаменов. Это особенно важно для студентов с особыми образовательными потребностями или для тех, кто совмещает учебу с работой или семейными обязательствами.

Оценочная адаптация включает разработку альтернативных способов демонстрации знаний и навыков. Вместо традиционных письменных экзаменов студенты могут представлять свои

знания через устные презентации, творческие проекты, портфолио или другие форматы, которые лучше соответствуют их способностям и потребностям.

Эффективная реализация инклюзивного образования в значительной степени зависит от готовности и компетентности преподавательского состава. Подготовка преподавателей к работе в инклюзивной среде должна включать как теоретические знания о принципах инклюзивного образования, так и практические навыки адаптации учебного процесса к потребностям разнообразного студенческого контингента.

Концептуальная подготовка включает изучение философских и теоретических основ инклюзивного образования. Преподаватели должны понимать различие между интеграцией и инклюзией, знать основные модели инвалидности и их влияние на образовательную практику, а также быть знакомыми с правовыми основами инклюзивного образования [4]. Особое внимание должно уделяться пониманию концепции разнообразия в самом широком смысле, включая не только физические и интеллектуальные особенности, но и культурные, языковые, социально-экономические и другие различия.

Педагогическая подготовка фокусируется на развитии практических навыков инклюзивного преподавания. Это включает освоение принципов универсального дизайна обучения, методов дифференциации инструкций и стратегий управления разнообразной аудиторией. Преподаватели должны уметь создавать гибкие учебные планы, которые могут быть адаптированы к различным потребностям студентов, не снижая при этом академических стандартов.

Коммуникативная подготовка включает развитие навыков эффективного общения с студентами с различными потребностями и особенностями. Это может включать изучение основ языка жестов, понимание особенностей коммуникации с людьми с аутизмом или интеллектуальными нарушениями, а также развитие культурной чувствительности в общении с представителями различных этнических и религиозных групп.

Технологическая подготовка становится все более важной в контексте цифровизации образования. Преподаватели должны уметь использовать различные ассистивные технологии и цифровые инструменты, которые могут облегчить участие студентов с особыми потребностями в учебном процессе.

Рефлексивная подготовка предполагает развитие способности к критическому анализу собственной педагогической практики и готовности к постоянному профессиональному развитию. Преподаватели должны уметь выявлять потенциальные барьеры в своих курсах и быть готовыми адаптировать свои методы в зависимости от потребностей конкретных групп студентов.

Системы профессионального развития должны включать как формальные программы повышения квалификации, так и неформальные возможности для обмена опытом и совместного обучения. Эффективными могут быть программы наставничества, где опытные преподаватели делятся своим опытом с коллегами, а также создание профессиональных сообществ практики, сфокусированных на инклюзивном образовании.

Институциональная поддержка играет ключевую роль в подготовке преподавателей. Образовательные учреждения должны предоставлять не только обучение, но и постоянную поддержку в виде консультаций, ресурсов и технической помощи.

Оценка эффективности инклюзивных подходов в гуманитарном образовании представляет собой сложную задачу, требующую применения многомерных критериев и разнообразных методов исследования. Традиционные показатели академической успеваемости, хотя и важны, недостаточны для полной оценки успешности инклюзивных практик.

Академические показатели включают традиционные метрики успеваемости, такие как оценки, процент завершения курсов и время до получения степени. Однако в контексте инклюзивного образования эти показатели должны анализироваться с учетом исходного уровня

подготовки студентов и их индивидуальных целей. Важно также учитывать качественные изменения в академических достижениях, такие как развитие критического мышления, способности к анализу и синтезу информации, которые особенно важны в гуманитарных дисциплинах.

Социальные показатели оценивают влияние инклюзивных практик на социальную интеграцию и взаимодействие между студентами. Это может включать измерение уровня участия в групповых проектах, качества межличностных отношений в учебной среде, а также развития навыков межкультурной коммуникации.

Психологические показатели включают оценку самооценки студентов, их мотивации к обучению, уровня тревожности и общего психологического благополучия. Инклюзивная среда должна способствовать развитию позитивной академической идентичности у всех студентов.

Методы оценки должны быть разнообразными и включать как количественные, так и качественные подходы. Опросы студентов и преподавателей могут предоставить ценную информацию о восприятии инклюзивности образовательной среды. Фокус-группы и глубинные интервью позволяют получить более детальное понимание опыта различных групп участников образовательного процесса.

Лонгитюдные исследования особенно важны для оценки долгосрочного влияния инклюзивных практик. Они позволяют отследить академический и профессиональный путь выпускников, оценить влияние инклюзивного образования на их карьерные достижения и социальную интеграцию.

Сравнительные исследования между инклюзивными и традиционными образовательными программами могут предоставить важные данные об эффективности различных подходов.

Анализ современного состояния инклюзивного образования в гуманитарной сфере показывает как значительный прогресс в теоретическом понимании и практической реализации инклюзивных подходов, так и сохраняющиеся вызовы и барьеры. Переход от модели интеграции к модели полноценной инклюзии требует фундаментального пересмотра всех аспектов образовательного процесса - от планирования учебных программ до методов оценивания.

Ключевые достижения в области инклюзивного гуманитарного образования включают развитие теоретических моделей, учитывающих разнообразие студенческого контингента, создание практических инструментов для адаптации учебных программ, а также накопление значительного международного опыта успешных инклюзивных практик. Особенно важным является признание того, что инклюзивность не только обеспечивает равные возможности для всех студентов, но и обогащает образовательный процесс для всех участников [5].

Однако остаются значительные вызовы, которые требуют дальнейшего внимания. Социокультурные барьеры, укорененные в традиционных представлениях о способностях и потенциале различных групп студентов, продолжают препятствовать полноценной реализации инклюзивных подходов. Экономические ограничения также создают существенные препятствия для создания действительно инклюзивной образовательной среды.

Направления дальнейшего развития инклюзивного гуманитарного образования включают несколько ключевых областей. Во-первых, необходимо продолжить работу по подготовке и профессиональному развитию преподавательского состава. Это включает не только освоение технических навыков работы с различными группами студентов, но и развитие более глубокого понимания принципов инклюзивности и их интеграции в педагогическую практику.

Во-вторых, требуется дальнейшее развитие технологических решений для поддержки инклюзивного образования. Искусственный интеллект и машинное обучение открывают новые возможности для персонализации образовательного процесса и создания адаптивных учебных сред, которые могут автоматически подстраиваться под потребности различных студентов.

В-третьих, необходимо совершенствование методов оценки эффективности инклюзивных практик. Разработка более точных и всесторонних показателей успешности поможет не только оценить текущие достижения, но и определить направления для дальнейшего улучшения.

Успешная реализация инклюзивного подхода в гуманитарном образовании потребует скоординированных усилий всех заинтересованных сторон - от политиков и администраторов образовательных учреждений до преподавателей и самих студентов. Только через такое сотрудничество можно создать действительно инклюзивную образовательную среду, которая не только обеспечивает равные возможности, но и способствует формированию более справедливого и инклюзивного общества в целом.

Литературы

1. Дельцова И.А. Инклюзивность как новый ориентир образования. // Ноосферные исследования, 2020. Вып. 2. С. 55-58.
2. Ахметшина Л.В. Инклюзивная педагогика. // Казанский педагогический журнал, № 4, 2020. С. 214 – 220.
3. Білім беру қызметінің тиімділігін арттырудың инновациялық әдістері: құралдары мен тәсілдері. Ақтау: Ш.Есенов атындағы Каспий мемлекеттік технологиялар және инжиниринг университеті, 2020. — 147 б.
4. Сорокоумова С.Н. Инклюзивное образование. М.: РИЦ МГТУ им. М.А. Шолохова, 2014. 203 с.
5. Улыбина О.В., Хахалкина У.В., Домничев Д.Ю., Фаизова Э.Ф., Беляева Ю.А. Инклюзивное образование и его особенности // Московский экономический журнал. 2022 № 10. URL: <https://qje.su/ekonomicheskaya-teoriya/moskovskij-ekonomicheskij-zhurnal-10-2022-57/>

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ ШАРАСЫ РЕТІНДЕ ЫСТЫҚ ТАМАҚТЫҢ МАҢЫЗЫ

Хайдарова Ойниса Пардабаевна
Түркістан облысы, Арыс қаласы
А.Макаренко атындағы жалпы білім беретін мектеп
әлеуметтік педагог

Резюме

В статье рассматривается значение организации горячего питания в образовательных учреждениях как важного элемента социальной поддержки учащихся. Раскрываются аспекты влияния сбалансированного питания на здоровье, учебную мотивацию и социальную адаптацию детей. Автор отмечает необходимость системного подхода к обеспечению школьников качественным питанием, подчеркивая роль педагогов, медицинских работников и родителей в создании условий для полноценного развития личности.

Summary

The article discusses the importance of providing hot meals in educational institutions as a key form of social support for students. It highlights the impact of balanced nutrition on students' health, academic motivation, and social adaptation. The author emphasizes the need for a systematic approach to ensure high-quality school meals, noting the shared responsibility of teachers, healthcare professionals, and parents in fostering a healthy and supportive educational environment.

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру ұйымдарындағы әлеуметтік қолдау жүйесінің негізгі бағыттарының бірі – оқушыларды ыстық тамақпен қамтамасыз ету. Ыстық тамақ – тек денсаулықты сақтау құралы ғана емес, сонымен бірге оқушының оқу қабілетін арттырып, мектептегі күнделікті өмір сапасын жақсартатын маңызды фактор. Бүгінгі қоғамда балалардың көп бөлігі әлеуметтік

тұрғыдан әртүрлі жағдайларда өмір сүріп отырғандықтан, мектеп асханасында берілетін сапалы тағам олардың денсаулығын нығайтып, оқу жетістіктеріне оң ықпал етеді.

Ыстық тамақтың әлеуметтік мәні.

Ыстық тамақ білім беру ұйымдарында әлеуметтік теңдікті қамтамасыз етудің бір жолы болып табылады. Мектеп асханасында тегін немесе жеңілдетілген бағамен берілетін ыстық тамақ әлеуметтік аз қамтылған, көпбалалы немесе қиын жағдайдағы отбасылардың балаларын қолдаудың нақты көрінісі. Бұл шара балалардың өзін қоғамның толыққанды мүшесі ретінде сезінуіне, оқуға ынтасын жоғалтпауына мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ыстық тамақ балалар арасындағы әлеуметтік айырмашылықтарды азайтады. Егер кейбір балалар үйде таңғы ас ішпей келсе, басқалары тамақтанған болса, сабақтағы белсенділік, назар қою деңгейі және жұмыс қабілеті арасында айырмашылық байқалады. Ал мектепте ұйымдастырылған жүйелі тамақтану осы айырмашылықтарды теңестіруге көмектеседі.

Оқушылар денсаулығына әсері.

Ыстық тағамның ең басты мақсаты – оқушылардың денсаулығын сақтау және нығайту. Тамақ құрамындағы ақуыз, май, көмірсу, дәрумендер мен минералдар оқушы ағзасының өсуі мен дамуы үшін қажет. Балалар тамақтану тәртібін сақтаған жағдайда олардың иммундық жүйесі күшейеді, шаршағыштық азаяды, оқу процесінде белсенділігі артады.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының деректері бойынша, мектеп жасындағы балалардың күніне кем дегенде бір рет толыққанды ыстық тамақ ішуі олардың физиологиялық дамуы мен оқу үлгеріміне айтарлықтай әсер етеді. Сондықтан мектеп асханаларының санитарлық-гигиеналық талаптарға сай болуы, мәзірдің теңгерімді дайындалуы – басты назарда болуы тиіс.

Мектеп асханасын ұйымдастыру ерекшеліктері.

Ыстық тамақты ұйымдастыруда ең маңыздысы – ас мәзірін ғылыми тұрғыда жоспарлау. Мәзір оқушылардың жас ерекшеліктеріне, энергетикалық қажеттіліктеріне және маусымдық ерекшеліктерге сай жасалуы керек. Әрбір тағам құрамындағы калория мөлшері мен дәрумендік құндылығы есептеліп отыруы қажет.

Мектеп асханасының санитарлық тазалығы, тағамның сапасы мен қауіпсіздігі де басты назарда болуы тиіс. Ас әзірлеуші қызметкерлердің денсаулығы, ас үй жабдықтарының жағдайы, азық-түлік сапасы тұрақты бақылауда болуы керек. Сонымен қатар, ата-аналар комитеті мен медициналық қызметкерлер де бұл үдерістің тұрақты бақылау тетігіне айналуы қажет.

Педагог пен әлеуметтік педагогтің рөлі.

Ыстық тамақтануды ұйымдастыру тек асхана қызметкерлерінің міндеті емес. Бұл – педагогикалық ұжымның, әсіресе әлеуметтік педагогтің да жауапкершілігі. Әлеуметтік педагог ата-аналармен және медициналық қызметкерлермен байланыс орнатып, оқушылардың әлеуметтік жағдайын зерттеу арқылы қай оқушыларға қолдау қажет екенін анықтайды.

Сонымен бірге, педагогтар оқушыларға дұрыс тамақтану мәдениетін үйретіп, салауатты өмір салтының маңызын түсіндіруі тиіс. Бұл бағыттағы тәрбие жұмысы оқу-тәрбие процесінің бір бөлігіне айналуы қажет.

Ыстық тамақтың оқу үлгеріміне ықпалы.

Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, дұрыс тамақтанған оқушылардың есте сақтау қабілеті жоғары, зейіні тұрақты, шаршағыштығы төмен болады. Керісінше, таңғы ас ішпеген немесе жеткілікті тағам қабылдамаған балалардың оқу белсенділігі төмендейді. Сондықтан мектептегі ыстық тамақ – тек әлеуметтік шара емес, білім сапасын арттырудың тікелей тетігі.

Ыстық тағам балалардың мектептегі көңіл күйін, тәртібін, сабаққа қатысу деңгейін де жақсартады. Оқушы аш қалса, оның психоэмоциялық жағдайы да нашарлап, сабақтағы белсенділігі төмендейді. Ал тамақ ішкеннен кейін оқушылар өзін сенімді, сергек сезінеді.

Қорытынды.

Мектептегі ыстық тамақ – білім беру жүйесіндегі әлеуметтік әділеттіліктің, қамқорлық пен тең мүмкіндіктер принципінің көрінісі. Ол тек денсаулық сақтау шарасы ғана емес, сонымен бірге тұлғаның жан-жақты дамуына, білім сапасын арттыруға, әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін маңызды әлеуметтік институт болып табылады. Сондықтан мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, ата-аналар және қоғам өкілдері бірлесіп, оқушыларды сапалы және қауіпсіз ыстық тамақпен қамтамасыз етуге мүдделі болуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің мектептегі тамақтандыру туралы нұсқаулығы.
2. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының балалардың тамақтануына қатысты ұсынымдары.
3. Қ.Жұбанов, «Мектептегі әлеуметтік қолдау жүйесі», Алматы, 2021.
4. Т.Айтмұхамбетова, «Оқушылар денсаулығын сақтау негіздері», Астана, 2020.
5. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі. «Білім беру ұйымдарындағы тамақтану стандарттары», 2022.

МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚУҒА ДЕГЕН МОТИВАЦИЯНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бегалиева Акмарал Токтамысовна

Түркістан облысы, Арыс қаласы

А.Макаренко атындағы жалпы білім беретін мектеп

Математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются пути формирования мотивации учащихся к изучению математики. Автор анализирует психологические и педагогические факторы, влияющие на интерес школьников к предмету, раскрывает значение лично-ориентированного подхода, игровых технологий и проектных форм обучения. Представлены практические рекомендации для повышения познавательной активности и уверенности учащихся в собственных силах.

Summary

The article examines ways to develop students' motivation for learning mathematics. The author analyzes psychological and pedagogical factors influencing students' interest in the subject, highlighting the importance of a student-centered approach, gamification, and project-based learning. Practical recommendations are provided to enhance cognitive activity and students' confidence in their abilities.

Кіріспе.

Қазіргі заманда математиканы оқыту тек білім берудің маңызды бөлігі ғана емес, тұлғаның логикалық, аналитикалық және сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін дамытудың негізгі құралы болып отыр. Дегенмен, көптеген оқушыларда бұл пәнге деген қызығушылық пен ішкі уәждің төмендігі байқалады. Сол себепті мұғалімнің басты міндеттерінің бірі – оқушылардың математиканы оқуға деген оң көзқарасын қалыптастыру және олардың танымдық белсенділігін арттыру.

Мотивация**ұғымының****педагогикалық****мәні.**

Мотивация – бұл оқушыны белгілі бір әрекетке итермелейтін ішкі және сыртқы себептердің жиынтығы. Педагогикалық тұрғыдан мотивация оқу процесінің сапасы мен тиімділігін анықтайды. Егер оқушыда пәнге деген тұрақты қызығушылық болса, ол жаңа білімді қабылдауға, күрделі есептерді шешуге және табысқа жетуге бейім болады.

Мотивацияның негізгі түрлері мыналар:

1. **Ішкі мотивация** – білімге деген табиғи қызығушылық, өзін-өзі дамыту ниеті.
2. **Сыртқы мотивация** – марапат, баға немесе мұғалімнің қолдауы арқылы қалыптасады.

3. **Әлеуметтік мотивация** – топтағы мәртебе мен құрметке ұмтылыс.

Математика **пәніндегі** **мотивацияның** **ерекшелігі.**

Математика оқушылардан логикалық ойлау мен жүйелілікті талап ететін пән. Көп жағдайда оқушылар бұл пәнді «қиын» деп қабылдайды, сондықтан мұғалім мотивация тудыру үшін пән мазмұнын өмірмен байланыстыруы қажет. Мысалы, пропорцияларды саудадағы баға есептеулермен, пайыздарды банк салымдарымен, ал геометрияны сәулет өнерімен байланыстыру пәнге деген қызығушылықты арттырады.

Мотивацияны арттырудың педагогикалық тәсілдері.

1. **Ойын элементтерін қолдану.** Сабақта логикалық ойындар, математикалық жарыстар мен викториналар өткізу арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятуға болады.
2. **Жобалық және зерттеу жұмыстары.** Мысалы, “Математика және күнделікті өмір” тақырыбында шағын зерттеу жүргізу оқушыларды пәннің практикалық маңызын түсінуге итермелейді.
3. **Деңгейлік тапсырмалар.** Әр оқушы өз мүмкіндігіне қарай тапсырма таңдап орындағанда, жетістік сезімі пайда болып, оқу мотивациясы күшейеді.
4. **Ақпараттық технологияларды пайдалану.** GeoGebra, Desmos, Kahoot сияқты бағдарламалар мен онлайн-платформалар сабақтарды қызықты және көрнекі етеді.
5. **Кері байланыс пен мадақтау.** Мұғалімнің жылы сөзі, әділ бағасы және жеке жетістікті мойындауы оқушының өзін-өзі бағалауын көтереді.

Мұғалімнің **рөлі.**

Мұғалім мотивацияның негізгі қозғаушы күші болып табылады. Ол оқушыларға өз пәнін сүйіспеншілікпен жеткізіп, әрқайсысының жетістігіне мән беруі тиіс. Педагогтің кәсіби шеберлігі сабақтағы атмосфераны, оқушылардың қызығушылығын және олардың нәтижеге жетуін айқындайды.

Мұғалім келесі бағыттарда жұмыс жүргізуі қажет:

1. Сабақта жағымды психологиялық климат орнату.
2. Оқушылардың табысқа жету мүмкіндігін көрсету.
3. Әр оқушының қабілетіне қарай жеке қолдау көрсету.
4. Қателікті жазалау емес, тәжірибе ретінде қабылдауға үйрету.

Мотивация **қалыптастырудағы** **инновациялық** **әдістер.**

Қазіргі таңда математиканы оқытуда келесі заманауи әдістер кеңінен қолданылады:

1. **Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту стратегиялары** – “INSERT”, “Кластер”, “Бес жолды өлең” әдістері.
2. **STEM және STEAM технологиялары** – ғылым, техника, инженерия және өнерді біріктіре отырып, математикалық ұғымдарды өмірмен ұштастыру.
3. **Геймификация** – оқу процесін ойын түрінде ұйымдастыру. Бұл әдіс оқушылардың белсенділігін арттырып, пәнге жағымды эмоциялық қатынас тудырады.
4. **Формативті бағалау** – оқушының жетістігін жүйелі түрде бақылап, дамуын қолдау тәсілі.

Нәтиже **және** **қорытынды.**

Математикаға деген мотивацияны дамыту – ұзақ мерзімді, бірақ нәтижелі процесс. Мұғалімнің инновациялық көзқарасы мен оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруі осы процестің табысты болуына әсер етеді. Мотивациясы жоғары оқушы өз білімін тереңдетуге ұмтылады, күрделі тапсырмаларды шешуден қорықпайды және білім алудың маңызын түсінеді.

Қорыта айтқанда, оқушылардың математиканы оқуға деген ынтасын арттыру – тек пәндік білім беру емес, тұлғаның өмір бойы үйрену қабілетін дамытуға бағытталған педагогикалық міндет.

Әдебиеттер:

1. Қараев Ж. Интерактивті оқыту технологиялары. – Алматы: Білім, 2018.

2. Тұрғынбаева Б. Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту жолдары. – Алматы: Рауан, 2020.
3. Мырзабекова С. Математика сабақтарында мотивация қалыптастырудың тиімді тәсілдері. – Нұр-Сұлтан, 2021.
4. Әбілқасымов А. Инновациялық оқыту әдістері. – Алматы: Білім, 2019.
5. Deci E., Ryan R. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. – New York: Springer, 2002.
6. Pink D. Drive: The Surprising Truth About What Motivates Us. – London: Penguin Books, 2011.

МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ АЛГОРИТМДІК ТӘСІЛ

Отегенова Бақыткүл Отешқызы

Түркістан облысы, Арыс қаласы

А.Макаренко атындағы жалпы білім беретін мектеп

Математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается значение алгоритмического подхода в обучении математике в школе. Автор раскрывает сущность алгоритмического мышления, его роль в формировании логических умений и аналитического мышления учащихся. Описаны методы и приёмы, способствующие развитию алгоритмической культуры, а также показаны примеры интеграции цифровых технологий в процесс обучения.

Summary

The article discusses the importance of the algorithmic approach in teaching mathematics at school. The author explains the concept of algorithmic thinking and its role in developing students' logical and analytical skills. Methods that enhance algorithmic culture are described, and examples of integrating digital technologies into the learning process are presented.

Кіріспе.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушылардың логикалық және жүйелі ойлау қабілеттерін дамыту басты мақсаттардың бірі болып табылады. Математика пәні бұл міндетті жүзеге асырудың тиімді құралы саналады. Әсіресе, алгоритмдік тәсілді пайдалану арқылы оқушыларды кез келген есепті кезең-кезеңмен шешуге, жүйелі талдау жасауға, ойлау мәдениетін қалыптастыруға үйретуге болады.

Алгоритм ұғымы тек информатикамен шектелмейді, ол барлық математикалық тақырыптардың өзегінде жатыр. Мысалы, теңдеу шешу, функция графигін тұрғызу, геометриялық есеп шығару сияқты әрекеттердің барлығы алгоритмдік қадамдарға негізделеді.

Алгоритмдік тәсілдің мәні мен маңызы.

Алгоритмдік тәсіл – бұл есепті шешудің жүйелі, реттелген және дәл қадамдарын орындау арқылы нәтижеге жету әдісі. Мұндай тәсіл оқушының логикалық ойлауын дамытып қана қоймай, олардың танымдық белсенділігі мен дербестігін арттырады.

Математика сабағында алгоритмдік тәсілдің маңыздылығы келесі бағыттарда көрінеді:

1. Есеп шығаруда жүйелілік пен тәртіпті қалыптастырады.
2. Қателерді талдау және түзету қабілетін дамытады.
3. Тапсырмаларды шешуде рационалды жолдарды табуға үйретеді.
4. Логикалық пайымдау мен дәлелдеу мәдениетін қалыптастырады.

Мысалы, квадрат теңдеуді шешудің белгілі бір алгоритмі бар: теңдеудің түрін анықтау, коэффициенттерді табу, дискриминантты есептеу, түбірлерін анықтау. Мұндай жүйелі әрекеттер оқушының ойлауын нақты және құрылымды етеді.

Алгоритмдік тәсілді қолданудың педагогикалық негіздері.

Оқушылардың алгоритмдік ойлауын дамытуда мұғалім келесі педагогикалық қағидаларды басшылыққа алуы тиіс:

1. **Кезеңдік түсіндіру.** Әр жаңа тақырыпты ұсынғанда әрекет реттілігін нақты көрсету.
2. **Көрнекілік принципі.** Сызбалар, блок-схемалар, графикалық модельдер арқылы оқу материалын түсіндіру.
3. **Қайталама және бекіту.** Алгоритмді бірнеше мысалмен пысықтау арқылы дағды қалыптастыру.
4. **Қолданбалы бағыттылық.** Алгоритмдік ойлауды өмірлік жағдаяттарда қолдануға үйрету.

Математика сабақтарындағы алгоритмдік тәсілдің практикалық көрінісі.

Мұғалім сабақта алгоритмдік тәсілді келесі жолдармен жүзеге асыра алады:

1. Есепті шешудің нақты жоспарын құру.
2. Әр есеп түріне арналған әрекет ретін көрсету.
3. Оқушылардың өз алгоритмін құрастыруына мүмкіндік беру.
4. Қателерді бірлесіп талдау арқылы дұрыс алгоритмді табу.
5. Алгоритм құрастыруға арналған шығармашылық тапсырмалар беру.

Мысалы, «Функцияның ең үлкен және ең кіші мәнін табу» тақырыбында алгоритмдік тәсіл келесі түрде орындалады:

1. Берілген функцияның анықталу аймағын табу.
2. Туындысын есептеу.
3. Туындысын нөлге теңестіру арқылы сыни нүктелерді анықтау.
4. Шектік мәндерді тексеру.
5. Нәтижені қорытындылау.

Бұл әдіс оқушыны тек ережені жаттауға емес, оны саналы қолдануға, ой қорытындысын жүйелі жасауға дағдыландырады.

Алгоритмдік ойлауды дамытуда цифрлық технологиялардың рөлі.

Қазіргі таңда ақпараттық технологияларды пайдалану алгоритмдік тәсілмен тығыз байланысты. Компьютерлік бағдарламалар мен онлайн-платформалар (GeoGebra, Desmos, Matific, Quizizz) оқушылардың алгоритмдік және логикалық дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Мысалы, **GeoGebra** бағдарламасы арқылы функция графигін тұрғызудың қадамдарын көрсету немесе **Desmos** платформасында теңдеулер жүйесін визуалды түрде шешу оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады және олардың ойлау реттілігін қалыптастырады.

Мұғалімнің кәсіби рөлі.

Алгоритмдік тәсілді тиімді жүзеге асыруда мұғалімнің кәсіби шеберлігі шешуші фактор болып табылады. Мұғалімнің міндеті – оқу процесін ұйымдастыру ғана емес, оқушыларды өз бетімен алгоритм құруға, оны талдауға және жетілдіруге ынталандыру.

Мұғалім келесі бағыттарда жұмыс жасауы тиіс:

1. Оқушылардың дербестігін арттыру.
2. Әр сабақта жүйелілік пен дәлдікті талап ету.
3. Күрделі есептерді қарапайым алгоритмдерге бөлуге үйрету.
4. Шығармашылық тапсырмалар арқылы ойлау қабілетін дамыту.

Қорытынды.

Мектепте математиканы оқытудағы алгоритмдік тәсіл оқушылардың логикалық, жүйелік және сын тұрғысынан ойлауын дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл тәсіл арқылы оқушылар кез келген есепті кезең-кезеңімен шешуге, өз ойларын нақты дәлелдеуге және қорытынды жасауға үйренеді.

Алгоритмдік мәдениет оқушының тек математикада ғана емес, өмірлік жағдайларда да шешім қабылдау қабілетінің дамуына ықпал етеді. Сондықтан әрбір мұғалім өз тәжірибесінде алгоритмдік тәсілді саналы және жүйелі қолдануды мақсат етуі тиіс.

Әдебиеттер:

1. Қараев Ж. Интерактивті оқыту технологиялары. – Алматы: Білім, 2018.
2. Әбілқасымов А. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы: Білім, 2019.
3. Сейтқазы А. Математика сабақтарында алгоритмдік тәсілді қолдану жолдары. – Нұр-Сұлтан, 2021.
4. Тұрғынбаева Б. Оқушылардың логикалық ойлауын дамыту. – Алматы, 2020.
5. Papert S. Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas. – New York: Basic Books, 1980.
6. Wing J. Computational Thinking. – Communications of the ACM, 2006.

ӘОЖ 372.851

БАЙЫРҒЫ ЕСЕПТЕРДІ ҚОЛДАНУ – МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕМЕЛІК БАҒЫТЫ

Укебай Н.Н.

2-курс магистранты, Ө. Жәнібеков атындағы ОҚПУ, Шымкент қ.
ғылыми жетекшісі: **Кадирбаева Р.И.** – п.ғ.д.

Резюме

В статье исследуется применение старинных задач как эффективного методического инструмента в обучении математике. Рассматривается их влияние на формирование у учащихся логического мышления, функциональной грамотности и творческих способностей. Также анализируются структура задач, их открытый или закрытый тип и возможности использования в образовательном процессе. Приводятся примеры фольклорных задач казахского и других народов, отмечается их историческая и культурная ценность. Проведенный анализ демонстрирует, что старинные задачи способствуют не только развитию математических навыков, но и формированию системного мышления, творческого подхода к решению проблем, а также подготовке учащихся к реальным жизненным ситуациям.

Summary

The article examines the use of traditional problems as an effective methodological tool in mathematics education. Their impact on the development of students' logical thinking, functional literacy, and creative abilities is analyzed. The structure of the problems, their open or closed type, and possibilities for their use in the educational process are also discussed. Examples of folk problems from Kazakh and other cultures are provided, highlighting their historical and cultural significance. The analysis demonstrates that traditional problems contribute not only to the development of mathematical skills but also to fostering systematic thinking, a creative approach to problem-solving, and preparing students for real-life situations.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын, логикалық ойлау қабілетін және математикалық мәдениетін дамыту негізгі міндеттердің біріне айналып отыр. Осы тұрғыда математиканы оқытудың дәстүрлі тәсілдерін жаңғыртып, ұлттық мазмұнмен ұштастыру өзекті мәселе болып табылады. Халықтың бай ауыз әдебиеті мен этномәдени мұрасында сақталған байырғы есептер оқу процесінің мазмұнын байытып, математикалық ұғымдарды өмірлік тәжірибемен байланыстыруға, оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Жалпы алғанда, адам өмірі әртүрлі мәселелерді шешуден тұрады: қарапайым күнделікті әрекеттерден күрделі кәсіби және әлеуметтік міндеттерге дейін. Мысалы, жұмысқа орналасу, уақытты басқару, достармен қарым-қатынасты реттеу немесе қызметтік тапсырмаларды

орындау сияқты жағдайлар. Әр мәселені шешу жаңа міндеттерді туындатып, адамның дамуы мен тәжірибесінің біртұтас ағымына ықпал етеді.

Білім беру контекстінде есеп – осы өмірлік процестерді модельдейтін, оқушының шығармашылық қабілеттерін және дағдыларын дамытатын құрал. Ол күтілетін нәтиже мен қол жеткізілген мақсат арасындағы алшақтықты жеңуге ықпал етіп, шығармашылық процесс бастамасын қамтамасыз етеді. Осы тұрғыдан есеп оқушыны проблемаларды шығармашылық жолмен шешуге және өмірлік мағынаны табуға ынталандыратын катализатор ретінде қызмет етеді.

А.А. Гин [1] педагогикалық әдістемеде ашықтық принципінің маңыздылығын атап көрсетіп, оқытуда тек нақты шешімдерге бағытталған жабық есептермен шектелмеу керектігін, сонымен қатар оқушыны стандартты емес, зерттеуді қажет ететін жағдайлармен бетпе-бет келтіру қажеттігін дәлелдейді. Ашық есептер оқушылардың білімін тек меңгеруге ғана емес, оны жаңа жағдайларда қолдануға үйретіп, өмірлік қиындықтарға дайын болуына ықпал етеді.

Әдетте, есептің құрылымы проблемалық жағдай, мақсат, шарт, себеп және шешу әдісін қамтиды, ал оның ашық немесе жабық сипаты әртүрлі болады. Мысалы, көп жауапты есептер бірнеше дұрыс шешім ұсынады, көп шешім нұсқалары бар есептерде оқушы бір шешімді таңдайды, ал «есептен есепке дейінгі» есептер бір мәселені келесі мәселенің негізіне айналдырады. Сонымен қатар зерттеу, өмірлік, сұрағы айқын емес, вариативті және жобалық есептер оқушының шығармашылық және зерттеушілік дағдыларын дамытады [2].

Нақты өмірлік жағдайларға негізделген өмірлік есептер байырғы заманнан бүгінге дейін өз құндылығын сақтап келеді. Олар тек логикалық ойлау мен ой-өрісті дамытуға ғана емес, шығармашылық қабілеттерді жетілдіруге де ықпал етеді. Қазақтың байырғы есептері тұрмыс-тіршілікке, мал шаруашылығына, табиғат құбылыстарына, уақыт пен қашықтықты өлшеуге байланысты қалыптасқан. Дегенмен, мұндай есептер тек қазақ мәдениетіне тән емес; олар ежелгі Мысыр, Греция, Қытай, Үндістан сияқты өркениеттерде де кеңінен қолданылған. Білім беру саласында байырғы есептерді пайдалану тарихи тұрғыдан маңызды, себебі олар оқушыларды тек біліммен қамтамасыз етуге емес, жүйелі ойлау мен шығармашылыққа баулу үшін негіз болып қызмет етеді.

Байырғы есептер – ежелгі өркениеттердің танымдық тәжірибесі мен есептеу мәдениетін айқындайтын, тарихи-этномәдени ақпаратты сақтаушы білімдік феномен. Олар белгілі бір халықтың әлеуметтік, экономикалық, мәдени, шаруашылық және дүниетанымдық ерекшеліктерін бейнелейтін практикалық есептердің жиынтығы ретінде қарастырылады және педагогикалық тұрғыдан оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып, математикалық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік береді.

Осы мақалада байырғы есептердің пайда болу тетіктері, олардың ерекшеліктері мен математикалық құрылымы және қазіргі білім беру жүйесіндегі орны талданады.

Математикалық ойлау адамзатпен бірге ежелгі дәуірде қалыптасып, алғашқы есептер табиғи қажеттіліктерден туындаған:

- мал саны мен шаруашылықты есептеу;
- жер өлшеу, уақытты анықтау;
- сауда-саттық және айырбас қатынастары;
- сапар мен қашықтықты шамалау;
- күнтізбелік және астрономиялық құбылыстарды бақылау.

Ежелгі Мысыр, Вавилон, Қытай және Үндістан өркениеттерінен табылған математикалық папирустар мен балшық тақталарда сол кезеңнің тұрмыстық есептері сақталған, олардың көбісі пропорция, бөлшек, теңдеу және геометриялық өлшеу сияқты алғашқы математикалық ұғымдарды қамтиды. Ертедегі қажеттілік факторлары байырғы есептердің универсалды, әмбебап сипатқа ие болуына ықпал жасады. Бұл туралы И.Ганчев және басқалардың авторлығымен жарық көрген «Математикалық фольклор» атты еңбекте халық

шығармашылығы материалында берілген есептер тілдік ерекшеліктер мен тұрмыстық жағдайлар, сондай-ақ оларды тиімді шешуге қажетті математикалық білім деңгейі мен қиындық дәрежесі бойынша алуан түрлі болып келетіні айтылған [3].

Тарихи есептердің көпшілігінде бүгінгі математикадағы негізгі ұғымдардың бастамасы анық көрінеді:

- теңдеу мен теңсіздік элементтері;
- пропорция және үлес;
- геометриялық өлшеулер;
- комбинаторика және есептеу;
- прогрессиялар;
- пайыздық қатынастар.

Мұны шетел халықтары мен өз халқымыздың байырғы есептерінен келтірілген төмендегі мысалдардан байқауға болады.

Шетел халықтарының байырғы есептері [3]:

Болгар халқының есебі: «Балықшы балық аулап отырды. «Қанша балық ұстадың?» – деген сұраққа ол: «Сегіздің жартысы, басы жоқ алты, құйрығы жоқ тоғыз» – деп жауап берді. Балықшы қанша балық ұстады?».

Шешуі: Бұл есепте сандардың жазылуына мән береміз. 8-дің жартысы 0. 6-ның «басын» алып қойсақ, 0 қалады. 9-дан «құйрығын» алып қойсақ, 0 қалады. Бұл сандардың қосындысы 0-ге тең. Демек ешқандай балық ауламаған.

Жауабы: Бірде-бір балық ұстаған жоқ.

Көне Мысыр есебі: «Әрқайсысында 7 мысығы бар 7 адам бар. Әр мысық 7 тышқан жейді, әр тышқан бір жазда 7 бидай сабақтарын жояды, ал бір сабақтың дәндерінен 7 уыс бидай өседі. Мысықтардың арқасында жыл сайын қанша уыс бидай сақталады?».

Шешуі: $7 \cdot 7 \cdot 7 \cdot 7 \cdot 7 = 7^5 = 16\,807$.

Жауабы: 16 807 уыс кесе бидай сақталады.

Қытай есебі: «Бес өгіз және екі қой 11 таел тұрады, ал екі өгіз және сегіз қой 8 таел тұрады. Бес өгіздің ақшасына неше қой сатып алуға болады?».

Ескерту: Таел – 19-ғасырда Қытайда қолданылған ақша бірлігі.

Шешуі: Есепті теңдеу құру арқылы шығарайық. 1 өгіздің бағасы – x таел болсын, ал 1 қойдың бағасы – y таел болсын. Бұдан мынадай теңдеулер жүйесі құрылады:

$$\begin{cases} 5x + 2y = 11 \\ 2x + 8y = 8 \end{cases}$$

Теңдеулер жүйесін шешетін болсақ, $x = 2$, $y = 0,5$. Демек, 5 өгізді 10 таелге сатуға болады, бұл ақшаға $10 : 0,5 = 20$ қой алуға болады.

Жауабы: 20 қой сатып алуға болады.

Грек есебі: «Демохар өмірінің төрттен бірін бала ретінде, бестен бірін – жасөспірім, үштен бірін – ересек және 13 жыл қарт адам болып өткізді. Демохар қанша жыл өмір сүрді?».

Шешуі: $\frac{1}{4} + \frac{1}{5} + \frac{1}{3} = \frac{47}{60}$. Бұдан $1 - \frac{47}{60} = \frac{13}{60}$. Бұл Демохардың қарттық кезеңі. Демек Демохар 60 жыл өмір сүрген.

Бұл есеп Грекияда 4-ғасырдан бері қолданылады.

Жауабы: 60 жыл.

Қазақтың байырғы есептері [4]:

1. Сарбаз қанша шақырым жол жүрді? Ертеде жаугершілік заманда Бөгенбай батырдан тапсырма алған барлаушы сарбаз Бөкең жасағы орналасқан тұстан 50 шақырым қашықта сағатына бес шақырым жылдамдықпен келе жатқан жау әскерін мұқият барлап алады да, өз әскеріне жасырын шауып келіп, жау туралы өзі көрген ақпарды жеткізіп, қайтадан жау жаққа ат ауыстырып қайта оралады. Тасалау жерге тұра қалып, қасынан өтіп бара жатқан жаудың әскер саны қанша, қарулары қандай, аттары тың ба, шеріктері жиыңқы, әлде шұбыртпалы ма, тағы сол сияқты сипаттарды аңғарып, көргенін қолбасшыға жеткізе салып, тағы да ат ауыстырып

қайтадан жау жаққа оралады. Барлық мәліметті толықтай алған Бөгенбай әскері шайқасқа сақадай сай дайындалып, өзінен екі есе көп жауға тұтқиылдан шабуыл жасап, жеңіске жетеді. Егер де барлаушы сарбаздың жылдамдығы сағатына 60 шақырым болса, онда ол бас-аяғы қанша шақырым жолды тоқтаусыз шауып өтті?

Жауабы: Барлаушы сарбаз Бөгенбай жасағына жеткенге дейін кететін уақытқа тең болады: $50/5=10$ сағат. Ендеше, ол бас аяғы $60 \times 10=600$ шақырым шауып өткен болады.

2. Асқа келген адам қанша? Ертеде қазақ даласында шағын ас беріліпті. Даяшылар асқа жиналған халықты санап көрсе, тура 100 адам екен. Содан қызметшілер әр адамға бір-бір табақ ас тартуды жоспарлап, осылай атқарғалы жатқаны туралы ас иесі ақсақалға хабар беріпті. Оқиғаға қаныққан ас иесі: «Олай жасамаңдар, асқа келген әр төреге төрт табақ, әр қожаға қос табақ, төрт қараға бір табақ тартылсын», депті. Сөйтіп табақ ас иесінің айтуы бойынша тартылған екен, ешқандай табақ та, адам да артылып, не кем қалмай дәл болыпты. Ендеше, асқа қанша төре, қанша қожа және қанша қарапайым адам қатысты?

Жауабы: 6 төре, 30 қожа және 64 қарапайым адам немесе 13 төре, 15 қожа және 72 қарапайым адам.

3. Мың жылқы есебі: Бір ауылда мыңнан аса жылқы болыпты. Егер осы жылқы санын екіге, үшке, төртке, тіпті мыңға дейінгі кез келген санға бөлсе, міндетті түрде қалдық қалады. Сонда ең аз дегенде осы ауылда қанша жылқы болғаны?

Жауабы: есепте қарастырылып отырған жылқы саны онша көп емес, сондықтан бұл есепті шешу аса қиындыққа түспейді. Сондықтан есепті шығару үшін алдымен 1000-нан үлкен барлық жұп сандарды алып тастаймыз, өйткені жұп сандар 2-ге теңдей бөлінеді. Содан кейін 5-ке аяқталатын сандарды да алып тастаймыз, себебі олар 5-ке қалдықсыз бөлінеді. Сонда 1001, 1003, 1007, 1009 және с.с. сандар қалады. Олардың ішінде 1001, 1003 және 1007 жай сан емес, себебі $1001:7=143$, $1003:17=59$ және $1007:19=53$. Ал 1009 ешқандай санға бөлінбейді. Демек, 1009 – жай сан. Ендеше есептің жауабы: 1009 жылқы.

Сонымен, байырғы есептердің мысалдарын талдау олардың кейбір нұсқалары басқа елдерде де кездесетінін көрсетеді. И.Ганчевтың «Математикалық фольклор» атты еңбегінде бұл тұрғыда былай айтылған: ұқсас фольклорлық есептер елдің әртүрлі аймақтарында және әртүрлі кезеңдерде айтылған, бірақ олардың идеялары, формалары және мазмұны бойынша ортақ белгілер бар. Бұл есептердің халықаралық деңгейде таралғанын дәлелдейді. Мысалы, «Жүз қаз» есебі XVIII ғасырда бір уақытта Германияда, Ресейде және Болгарияда кеңінен танымал болғаны анықталған [3,10] (кесте 1).

Кесте 1 – «Жүз қаз» есебінің түрлі елдерде қарастырылуы

Ресейде	Германияда	Болгарияда
Летела стоя гусей, а навстречу им летит один гусь и говорит: «Здравствуйте, сто гусей!» Старший гусь, их вожак, ответил: «Нас не сто гусей. Но если взять сколько есть, да еще столько, да еще полстолька, да четверть столько, да еще вместе с тобой, нас будет 100». Сколько было гусей?	Крестьянин шел с поля, встретил стаю голубей и сказал: «Добрый день, сто голубей». Но один из голубей ответил: «Нет, нас не сто. Но если взять еще столько, еще половину, еще четверть и вместе с тобой нас будет сто». Сколько было голубей?	Шел человек с поля, а навстречу ему аисты. «Здравствуйте, сто аистов», — поздоровался он. А старший аист, их вожак, ответил: «Нас не сто! А если к нам подлетит еще столько, сколько нас, и еще половина, и еще четверть, и вместо с тобой нас станет 100!» Сколько было аистов?

«Жүз қаз» есебі біздің елімізде де танымал. Ол бізде өлең түрінде берілген [5]:

Келеді ұшып бір топ қаз,
Суалып көлі болып саз.
Ескі жерге оралмақ,
Мұны білмей жалғыз қаз.
Есенсіз бе, жүз қаз,
Деді келіп бір қаз.
Мойнын бұрып бастаушы,
Білдірді оған былай наз.
- Топқа тағы осындай
Жетпей тұр ғой қосылмай.
Оның және ширегі,
Болсын жарты керегі.
Өзің жалғыз кезіккен,
Қосыларын сезіп пе ем?!
Бәрін бірге жинайық,
«Жүз» атауын сайлайық,
Қанша едік баста біз?
Деп Сізді де қинайық.

Байырғы есептер көшпелі өмірдің ерекшеліктеріне байланысты қалыптаса отырып, халықтың математикалық мәдениетінің дамығанын дәлелдейді. Олар келесідей нақты өмірлік міндеттерге бағытталған: *мал шаруашылығы, көш бағыты, жүк көтеру мүмкіндігі, уақытты шамалау, айырбас жасау, ру-тайпа арасындағы қатынастар*.

Байырғы есептер – ұлт тарихының, мәдени мұрасының, математикалық ойлау жүйесінің маңызды көрінісі деген тұжырым жасауға болады. Олардың тарихи негіздерін зерттеу қазақ халқының есептеу мәдениетін жаңғыртып қана қоймай, бүгінгі білім беру мазмұнын байыта түседі [6].

Әдетте, қазақтың дәстүрлі есептері ерекше өлшемдерге сүйенеді:

- ұзындық өлшеу - құлаш, тұтам, қадам;
- көлем өлшеу - қадақ, шелек, кебеже;
- қашықтық өлшеу - соқпақ бойы, күндік жер, атшабар;
- уақыт өлшеу - сәске, бие сауым, ет асым уақыт.

Бұл өлшемдер табиғи, тұрмыстық тәжірибеге негізделген эмпирикалық математикалық жүйе құрайды. Және де қазақтың байырғы есептерінде геометриялық өлшемдерден бастап, пропорциялық қатынастарға дейінгі түрлі математикалық құрылымдар кездеседі. Демек, байырғы есептерді мектеп математикасында қолданудың өзіндік ерекшеліктері бар.

Қорыта келе, байырғы есептерді мектеп математикасына енгізу – оқыту нәтижелілігін арттыратын, оқушылардың логикалық ойлауын, ұлттық дүниетанымын және рухани құндылықтарын қалыптастыратын тиімді әдістемелік бағыт деп тұжырымдауға негіз бар. Осы бағытта атқарылатын жұмыстардың нәтижесінде келесідей мүмкіндіктерге қол жеткізуге болады:

- тарихи-танымдық құзыреттілікті арттыру;
- ұлттық құндылықтарға негізделген тәрбиені күшейту;
- оқушылардың пәнге қызығушылығын көтеру;
- математикалық ойлау мен функционалдық сауаттылықты дамыту;
- практикалық есептерді өмірмен байланыстыра түсіндіру.

Әдебиеттер:

1. Гин А. А. ТРИЗ-педагогика. Книга для умных родителей и учителей. -М.: ТРИЗ-профи, 2015. - 120 с.
2. Nohda N. (2000) A study of «open - approach» method in school mathematics teaching: paper presented at the 10th ICME by N. Nohda // Makuhari. P.39-51. URL: <https://www.nku.edu/~sheffield/nohda.html>.
3. Ганчев И. и др. Математический фольклор. Пер. с болг./ И. Ганчев, К. Чимев, Й.Стоянов.— М.: Знание, 1987.— 208 с.
4. Байбеков С.Н., Тілеухан Б.Қ. Ұлы даланың байырғы 100 көне есебі – Астана: Мастер ПО ЖШС, –223б.
5. С.Елубаев «Қазақтың байырғы қара есептері» Алматы Қазақстан 1996ж.
6. Шормақова С.М., Нұридин А.Е. Қазақтың байырғы көне есептеріндегі ұлы дала құндылықтары // ТарМПУ Хабаршысы, №2, 2020 Б. 168-172

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Есжанова Севара Шакировна
Туркестанская область, г. Туркестан
№15 школа-гимназия им. М. Жумабаева
учитель биологии

Түйін

Мақалада биология сабақтарында заманауи білім беру технологияларын қолдану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселесі қарастырылады. Автор оқыту процесінде интерактивті әдістердің, жобалық және зерттеу қызметінің, ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың тиімділігін сипаттайды. Зерттеу барысында оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілеті мен шығармашылық белсенділігі арта түсетіні атап өтіледі.

Summary

The article explores the use of modern educational technologies in biology lessons aimed at developing students' cognitive activity. The author emphasizes the effectiveness of interactive methods, project and research activities, and information and communication technologies in the learning process. The study highlights that such approaches enhance students' critical thinking and creative engagement in the subject.

Введение.

Современная система образования ориентирована на развитие личности ученика, его способности к самостоятельному познанию и исследованию окружающего мира. Биология, как естественнонаучный предмет, играет ключевую роль в формировании у школьников научного мировоззрения, экологического сознания и исследовательских умений.

Одна из основных задач учителя биологии — пробудить у учащихся интерес к познавательной деятельности. Для этого необходимо использовать разнообразные образовательные технологии, которые обеспечивают активное участие школьников в учебном процессе и способствуют формированию устойчивой мотивации к изучению предмета.

Сущность познавательной активности учащихся.

Познавательная активность — это внутреннее стремление человека к освоению нового знания, проявляющееся в самостоятельном мышлении, наблюдении, анализе и обобщении. В школьной практике она выражается через инициативу, любознательность, желание задавать вопросы и искать ответы.

Развитие познавательной активности возможно только в условиях, когда ученик становится активным участником образовательного процесса. Именно образовательные технологии создают благоприятную среду для этого, превращая урок из пассивного восприятия информации в процесс активного взаимодействия и открытия новых знаний.

Использование современных образовательных технологий.

Для формирования познавательной активности учащихся на уроках биологии целесообразно применять следующие технологии:

1. **Интерактивные технологии.** Они способствуют созданию атмосферы сотрудничества и диалога. К таким методам относятся дискуссии, мозговые штурмы, ролевые игры, работа в парах и группах. Например, при изучении темы «Экосистема» учащиеся моделируют экологические связи в группах, обсуждая последствия изменения природных факторов.
2. **Проектная технология.** Она развивает исследовательские навыки, ответственность и самостоятельность. Ученики разрабатывают мини-проекты, такие как «Экологическое состояние моего города» или «Зелёные зоны нашей школы».
3. **Исследовательская деятельность.** Включает выполнение лабораторных и практических работ, наблюдения за живыми объектами, сбор и анализ данных. Это формирует у учащихся навыки научного мышления.

4. **Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).** Использование мультимедийных презентаций, интерактивных досок, обучающих платформ и виртуальных лабораторий делает процесс обучения более наглядным и увлекательным. Например, с помощью цифровых микроскопов ученики могут рассматривать микроструктуру клеток.

Педагогические условия успешного формирования познавательной активности.

Для эффективного использования образовательных технологий необходимо соблюдение ряда условий:

1. Создание мотивационной среды, где ученик чувствует себя исследователем.
2. Индивидуализация обучения с учетом интересов и способностей учащихся.
3. Постоянная обратная связь и поддержка со стороны учителя.
4. Использование межпредметных связей, позволяющих применять знания из других дисциплин.

Учитель биологии должен быть не просто источником информации, а организатором учебной деятельности, консультантом и наставником.

Роль учителя в активизации познавательной деятельности.

Учитель является ключевой фигурой в процессе развития познавательной активности. Его задача — не только передавать знания, но и формировать у учеников умение добывать их самостоятельно. Важно, чтобы педагог:

1. Создавал проблемные ситуации и стимулировал поисковую активность.
2. Побуждал учащихся к размышлению и анализу.
3. Поддерживал инициативу и творческие проявления учеников.
4. Формировал положительное отношение к биологии как к науке.

Заключение.

Использование современных образовательных технологий на уроках биологии способствует формированию у учащихся познавательной активности, самостоятельности и исследовательского интереса. Активизация учебного процесса делает уроки биологии более осмысленными, динамичными и приближенными к реальной жизни. Таким образом, инновационные методы обучения — это не только средство повышения качества знаний, но и путь к формированию личности, способной к саморазвитию и творческому мышлению.

Литературы:

1. Беспалько В.П. Педагогические технологии в учебном процессе. — Москва: Педагогика, 2019.
2. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — Москва: Академия, 2020.
3. Брунер Дж. Процессы познания. — Москва: Прогресс, 2018.
4. Скаткин М.Н. Современные подходы к активному обучению. — Санкт-Петербург: Питер, 2017.
5. Назарбаев Н. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». — Астана, 2017.
6. Jenkins E. Biology Teaching and Learning. — London: Routledge, 2016.
7. Pedrosa M.A. Innovative Approaches in Science Education. — Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2018.

ҚАТАРДАҒЫ ЖАТТЫҒУ – САБАҚТАҒЫ ЕҢ БІРІНШІ МӘСЕЛЕ

Дарханов Шерзод Шакирұлы

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

№15 М.Жұмабаев атындағы мектеп-гимназиясының
дене шынықтыру пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается значение строевых упражнений на уроках физической культуры как основы дисциплины, организации и формирования двигательных навыков учащихся. Автор подчеркивает роль правильного выполнения строевых действий в воспитании внимания, собранности, командного духа и физической выносливости. Освещаются методические подходы к проведению строевых упражнений и их влияние на эффективность учебного процесса.

Summary

The article examines the importance of drill exercises in physical education lessons as a foundation for discipline, organization, and the development of students' motor skills. The author emphasizes the role of proper execution of drill movements in fostering attention, coordination, teamwork, and physical endurance. Methodological approaches to conducting drill exercises and their impact on lesson effectiveness are also discussed.

Кіріспе.

Дене шынықтыру сабағы – оқушылардың дене дайындығын қалыптастырып қана қоймай, тәртіптілікке, ұйымшылдыққа, жауапкершілікке баулитын маңызды пәндердің бірі. Әрбір сабақтың басында орындалатын қатардағы жаттығулар – оқушыларды тәртіпке үйретудің, олардың зейінін сабаққа бағыттаудың негізгі құралы.

Қатардағы жаттығулар дене тәрбиесі жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Олар тек әскери дайындықпен ғана емес, сонымен қатар жалпы педагогикалық процестегі тәртіп пен ұйымдасқандықтың негізін қалайды. Оқушының сабақтағы белсенділігі мен қызығушылығы көбіне осы алғашқы дайындық кезеңінің сапасына байланысты.

Қатардағы жаттығулардың мәні мен мақсаты.

Қатардағы жаттығулардың басты мақсаты – оқушыларды дұрыс тұруға, жүруге, бұрылуға, қозғалыс бағытын сақтауға, нұсқауларды нақты орындауға үйрету. Бұл әрекеттер дене тәрбиесінің барлық түрлерінің бастамасы болып саналады.

Қатардағы жаттығулардың тәрбиелік мәні зор. Олар арқылы оқушылар:

1. Ұжымда әрекет етуге, өз орнын сақтауға дағдыланады.
2. Мұғалімнің бұйрығын нақты орындауға үйренеді.
3. Зейін мен тәртіптілікті дамытады.
4. Дене қозғалысын үйлестіреді және қозғалыс мәдениетін қалыптастырады.

Осылайша, қатардағы жаттығулар оқушылардың бойында физикалық қана емес, сонымен қатар психологиялық және әлеуметтік дағдыларды дамытады.

Қатардағы жаттығулардың ұйымдастыру әдістемесі.

Қатардағы жаттығулар дене шынықтыру сабағының басында жүргізіледі және сабақтың жалпы құрылымында маңызды рөл атқарады. Мұғалім келесі кезеңдерді сақтауы қажет:

1. **Дайындық бөлімі.** Оқушыларды спортзалға немесе алаңға жинау, сапқа тұрғызу, сәлемдесу. Мұнда мұғалімнің дауыс ырғағы, нұсқаудың анықтығы және сенімділігі өте маңызды.
2. **Негізгі бөлім.** Қатардағы жаттығулардың өздері: тік тұру, бұрылу, саппен жүру, тоқтау, бір орында бұрылу және қайта сапқа келу.
3. **Қорытынды бөлім.** Нәтижені талдау, бағалау және сабаққа психологиялық дайындықты қамтамасыз ету.

Мұғалім әрбір жаттығуды түсіндіре отырып көрсетіп, оқушылардан дәл орындауды талап етуі керек. Түсіндірудің қарапайым, нақты және эмоционалды болуы – табысты ұйымдастырудың кепілі.

Қатардағы жаттығулардың педагогикалық және психологиялық әсері. Қатардағы жаттығулар оқушының назарын шоғырландырады, ойлау жылдамдығын арттырады және ерік-жігер қасиеттерін қалыптастырады. Бір сәтте әрекет етуге дағдылану – ұжымдық бірліктің белгісі.

Психологиялық тұрғыдан алғанда, мұндай жаттығулар оқушылардың өзара байланысын күшейтеді, топтық жауапкершілікті арттырады және өзін-өзі бақылау сезімін қалыптастырады.

Қатардағы жаттығулар арқылы балаларда қозғалысты сезіну қабілеті (кинестезия) дамиды. Бұл кейінгі спорттық жаттығуларды орындауда үлкен рөл атқарады.

Қатардағы жаттығулар мен тәрбие. Дене шынықтыру сабағы тек физикалық дамуды емес, рухани және адамгершілік тәрбиені де қамтиды. Қатардағы жаттығулар барысында оқушылар ұстамдылыққа, тәртіптілікке, өзіне және өзгеге құрметпен қарауға үйренеді.

Мұғалім әрбір тапсырманың тәрбиелік жағына мән беруі керек. Мысалы, бұйрықты орындау кезінде ұқыптылықты, тыныштықты сақтау – өзін-өзі басқарудың алғашқы қадамы.

Қатардағы жаттығуларды жетілдіру жолдары.

1. Оқыту барысында ойын элементтерін қосу.
2. Дыбыстық және көру белгілерін (ысқырық, жалау, белгі) пайдалану.
3. Қозғалысты музыкамен сүйемелдеу арқылы эмоционалды әсерді күшейту.
4. Әр сабақ сайын жаңа элементтер қосу арқылы қызығушылықты сақтау.

Мұғалім оқушылардың деңгейіне қарай тапсырмаларды күрделендіріп, әр топтың мүмкіндігін ескеріп отыруы тиіс.

Қорытынды.

Қатардағы жаттығулар – дене шынықтыру сабағының ажырамас бөлігі және оқушыларды тәртіпке, ұйымшылдыққа, жауапкершілікке баулудың тиімді құралы. Дұрыс ұйымдастырылған қатардағы жаттығулар сабақтың жалпы тиімділігін арттырып, оқушылардың физикалық және психологиялық дайындығын қамтамасыз етеді.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік сауаттылығы осы процестің сапасына тікелей әсер етеді. Қатардағы жаттығуларды жүйелі және шығармашылық тұрғыда қолдану – жас ұрпақтың бойында тәртіп пен ерік-жігерді қалыптастырудың маңызды тетігі.

Әдебиеттер:

1. Әбілқасымов А.Е. Қазіргі білім беру технологиялары. – Алматы: Білім, 2018.
2. Қайырбеков М. Дене тәрбиесі негіздері. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Төлеубаев Ж. Спорт педагогикасы және психологиясы. – Шымкент, 2019.
4. Бидосов Е. Дене шынықтыру әдістемесі. – Алматы, 2017.
5. Назарбаев Н. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». – Астана, 2017.
6. Schmidt R.A. Motor Learning and Performance. – Champaign, IL: Human Kinetics, 2016.
7. Gallahue D.L., Donnelly F.C. Developmental Physical Education for All Children. – Champaign: Human Kinetics, 2018.

СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ

Абдусаттарова Севара Абдумуталиповна
Туркестанская область, город Туркестан
Средняя школа-гимназия №15 имени М.Жумабаева
учитель географии

Түйін

Мақалада қазіргі экологиялық мәселелердің себептері мен салдары қарастырылып, оларды шешудің тиімді жолдары көрсетіледі. Автор табиғатты қорғау мәдениетін қалыптастырудың маңыздылығын, экологиялық білім мен тәрбиенің қоғам өміріндегі орнын айқындайды. Сонымен қатар, экологиялық тепе-теңдікті сақтау үшін жергілікті және ағамдық деңгейде жүзеге асырылатын іс-шаралар талданады.

Summary

The article examines the causes and consequences of modern environmental problems and presents effective ways to solve them. The author highlights the importance of forming environmental awareness and the role of environmental education in society. Measures at both local and global levels aimed at preserving ecological balance are discussed.

Введение.

Экологические проблемы современного мира приобретают всё более глобальный характер. Загрязнение воздуха, воды, почвы, вырубка лесов, изменение климата, исчезновение видов – всё это следствие нерациональной хозяйственной деятельности человека. На сегодняшний день экологическая ситуация требует не только анализа, но и конкретных действий, направленных на сохранение природы для будущих поколений.

1. Основные экологические проблемы современности.

Экологические проблемы проявляются во всех сферах человеческой деятельности. Среди наиболее значимых можно выделить следующие:

1. Загрязнение атмосферы промышленными выбросами и транспортом.
2. Загрязнение водных ресурсов сточными водами и химическими отходами.
3. Истощение почв вследствие чрезмерного использования удобрений и неправильного земледелия.
4. Сокращение лесных массивов, что приводит к эрозии почв и снижению биоразнообразия.
5. Глобальное изменение климата, вызванное парниковым эффектом.
6. Накопление бытовых и промышленных отходов, особенно пластиковых.

Каждая из этих проблем взаимосвязана и усиливает влияние других факторов. Например, загрязнение атмосферы способствует изменению климата, что, в свою очередь, приводит к опустыниванию земель и потере экосистем.

2. Причины возникновения экологических проблем.

Главная причина – антропогенная деятельность человека. Индустриализация, урбанизация, рост населения и потребления природных ресурсов ведут к увеличению нагрузки на окружающую среду.

Кроме того, отсутствие экологического образования и сознательности среди населения усугубляет ситуацию. Многие люди не осознают, что повседневные действия – использование пластика, неэкономное потребление воды и энергии – также наносят вред экосистемам.

3. Пути решения экологических проблем.

Решение экологических проблем возможно только при комплексном подходе и взаимодействии государства, общества и каждого человека. Основные направления включают:

1. Развитие экологического образования. С детства необходимо формировать экологическую культуру и ответственность за окружающую среду.

2. **Совершенствование законодательства.** Государство должно внедрять строгие экологические стандарты и контролировать их соблюдение.
3. **Переход на возобновляемые источники энергии.** Использование солнечной, ветровой и гидроэнергии снижает выбросы углерода.
4. **Рациональное природопользование.** Необходимо восстановление лесов, очистка рек и водоёмов, борьба с эрозией почв.
5. **Сортировка и переработка отходов.** Развитие системы раздельного сбора мусора и переработки материалов – важный шаг к устойчивому развитию.
6. **Развитие экотуризма.** Это направление способствует сохранению природы и повышению экологического сознания населения.

4. Роль личности и общества в решении экологических задач.

Каждый человек может внести вклад в охрану природы. Маленькие шаги — отказ от пластиковых пакетов, посадка деревьев, экономия воды и электроэнергии — формируют основу экологически ответственного поведения. Общественные организации, волонтёрские движения и экологические акции способствуют формированию активной гражданской позиции.

5. Глобальное сотрудничество и международные инициативы.

Современные экологические проблемы носят международный характер. Поэтому важно объединение усилий всех стран.

К числу крупнейших международных инициатив относятся:

1. Парижское соглашение по климату (2015 год).
2. Программа ООН по окружающей среде (UNEP).
3. Всемирные акции «Час Земли» и «Очистим планету».

Международное сотрудничество направлено на сокращение выбросов парниковых газов, защиту биоразнообразия и переход к устойчивому развитию.

6. Экологическое образование как фактор устойчивого развития.

Экологическое воспитание должно стать приоритетом в системе образования. Учителя, особенно преподаватели географии и биологии, играют ключевую роль в формировании у школьников бережного отношения к природе. Уроки, экскурсии, проектные работы и экологические игры помогают детям осознать взаимосвязь человека и природы, научиться анализировать экологические проблемы и искать пути их решения.

Заключение.

Современные экологические проблемы требуют внимания каждого человека. Только объединёнными усилиями возможно сохранить природное богатство нашей планеты. Рациональное природопользование, развитие экологического образования и международное сотрудничество — главные факторы устойчивого будущего.

Человечество должно осознать, что забота о природе — это забота о самом себе. Экологическая культура должна стать частью мировоззрения каждого гражданина.

Литературы:

1. Алесин В.Э. Экология и охрана окружающей среды. – Москва: Академия, 2019.
2. Глазовская М.А. Геоэкология. – Москва: Высшая школа, 2018.
3. Назарбаев Н.А. Экологическая стратегия Казахстана. – Астана, 2017.
4. Тугелова Г. Экологиялық мәдениет негіздері. – Алматы: Білім, 2020.
5. UNEP. Global Environment Outlook. – Nairobi, 2021.
6. World Health Organization. Climate Change and Human Health. – Geneva, 2020.
7. IPCC. Sixth Assessment Report. – Geneva, 2021.

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Садыкова Улжалгас Есмурзаевна
Туркестанская область, город Туркестан
Средняя школа-гимназия №15 имени М.Жумабаева
учитель истории

Түйін

Мақалада оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы инновациялық технологиялардың рөлі мен маңызы талданады. Автор білім беру үдерісінде жаңа әдістер мен ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданудың тиімділігін қарастырады. Инновациялық тәсілдердің оқушылардың дербес ойлау қабілетін дамытуға, олардың оқу мотивациясын арттыруға және шығармашылық әлеуетін ашуға ықпал ететіні дәлелденеді.

Summary

The article analyzes the role and significance of innovative technologies in the development of students' cognitive activity. The author examines the effectiveness of using new methods and information and communication technologies in the educational process. It is proven that innovative approaches contribute to the development of independent thinking, enhance learning motivation, and reveal students' creative potential.

Введение.

Современное образование находится в постоянном процессе обновления. Основной задачей школы является не только передача знаний, но и развитие личности учащегося, его познавательной активности, способности самостоятельно мыслить и принимать решения. В этом контексте инновационные технологии занимают особое место, так как способствуют формированию у школьников интереса к учебе и активному участию в процессе познания.

1. Сущность инновационных технологий в образовании.

Инновационные технологии представляют собой совокупность методов, приёмов и средств обучения, направленных на активизацию мыслительной деятельности учащихся и развитие их самостоятельности.

К основным видам инновационных технологий относятся:

1. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ).
 2. Проектная и исследовательская деятельность.
 3. Проблемное обучение.
 4. Игровые и интерактивные методы.
 5. Технологии критического мышления.
- Использование этих подходов делает процесс обучения более динамичным и мотивирующим.

2. Информационно-коммуникационные технологии как средство развития познавательной активности.

Современные ИКТ позволяют интегрировать учебный материал с визуальными и интерактивными средствами, что усиливает восприятие информации. Ученики активно используют интернет-ресурсы, образовательные платформы, интерактивные доски, мультимедийные презентации. Применение цифровых технологий формирует у учащихся навыки самостоятельного поиска, анализа и интерпретации информации, способствует развитию критического мышления.

3. Проектная деятельность в обучении истории.

Проектный метод помогает учащимся применять знания на практике, развивает исследовательские способности и формирует умение работать в команде. Работа над историческими проектами позволяет школьникам глубже осознать причинно-следственные связи событий, изучить биографии выдающихся личностей, сформировать

собственное мнение о прошлом страны и мира. Учитель в данном процессе выступает не источником информации, а наставником и координатором.

4. Проблемное обучение и развитие критического мышления.

Проблемное обучение предполагает постановку перед учащимися учебных задач, требующих анализа, поиска и обоснования решений. Такой подход повышает уровень познавательной активности, побуждает учеников к самостоятельным выводам.

Например, при изучении исторических событий можно предложить вопросы:

1. Почему происходили те или иные революции?
 2. Какие факторы влияли на исход войн?
 3. Что бы изменилось, если бы решения правителей были иными?
- Ответы на эти вопросы требуют анализа фактов, логических рассуждений и аргументации.

5. Игровые технологии как инструмент мотивации.

Игровые методы обучения делают процесс познания эмоционально насыщенным. Ролевые и деловые игры по истории, викторины, квесты, «исторические дебаты» помогают учащимся почувствовать себя участниками событий и формируют устойчивый интерес к предмету.

Игровая форма обучения создаёт благоприятную атмосферу сотрудничества и развивает коммуникативные навыки.

6. Роль учителя в применении инновационных технологий.

Учитель является ключевой фигурой в реализации инновационных подходов. Его задачи включают:

1. Создание условий для активного участия учащихся в учебном процессе.
 2. Выбор эффективных технологий с учётом возрастных и индивидуальных особенностей детей.
 3. Мотивацию учащихся к самостоятельному поиску знаний.
 4. Постоянное совершенствование собственной педагогической компетенции.
- Инновационный педагог — это исследователь, наставник и вдохновитель, способный пробудить у учеников желание учиться.

Заключение.

Инновационные технологии открывают новые возможности для повышения качества образования и активизации познавательной деятельности учащихся. Их использование способствует развитию критического мышления, формированию исследовательских навыков, коммуникативной культуры и ответственности за результат своей работы.

Современная школа должна стать пространством, где обучение превращается в творческий процесс, а учитель и ученик — партнёры в познании.

Литературы:

1. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения. – Москва: Педагогика, 2019.
2. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – Москва: Академия, 2020.
3. Журавлева Н.В. Инновационные методы в образовательном процессе. – Санкт-Петербург: Питер, 2021.
4. Бекенова А.К. Инновациялық технологиялар және оқу үдерісі. – Алматы: Білім, 2020.
5. UNESCO. Education for Sustainable Development. – Paris, 2021.
6. Anderson T., Dron J. Teaching Crowds: Learning and Social Media. – Athabasca University Press, 2020.

ТИІМДІ МЕНЕДЖМЕНТ – МЕКТЕПТЕГІ САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНІҢ КЕПІЛІ

Мусабекова Акнұр Абуовна

Түркістан қаласы, "А.Байтұрсынов атындағы №1 мектеп-лицей" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары

Summary

This article explores the role of effective management in educational institutions and its impact on the quality of the educational process. The author analyzes the interrelation between modern school management culture and the concept of pedagogical management, emphasizing the importance of enhancing the professional competencies of school leaders. The article describes strategic, organizational, and innovative aspects of management that ensure the quality of education.

Резюме

В статье рассматривается роль эффективного менеджмента в управлении образовательными организациями и его влияние на качество образовательного процесса. Автор анализирует взаимосвязь между культурой управления современной школой и понятием педагогического менеджмента, подчеркивая важность повышения профессиональной компетентности руководителей школ. Также описаны стратегические, организационные и инновационные аспекты менеджмента, обеспечивающие качество образования.

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру жүйесін басқару жаңа көзқарас пен кәсіби басқарушылық мәдениетті талап етеді. Мектеп – тек білім беретін орын ғана емес, сонымен қатар оқушы тұлғасын қалыптастыратын әлеуметтік институт. Сондықтан мектеп басшылығының тиімді менеджмент жүйесін енгізуі оқу сапасының басты кепілі болып табылады. Тиімді менеджмент – бұл мақсатқа бағытталған, ғылыми негізделген және ұжымдық ынтымақтастыққа сүйенетін басқару үдерісі.

Негізгі бөлім.

1. Білім беру менеджментінің мәні мен маңызы.

Білім беру менеджменті – мектептің стратегиялық даму бағытын айқындайтын, барлық педагогикалық және ұйымдастырушылық үдерістерді тиімді басқаруға бағытталған жүйе. Ол тек әкімшілік бақылаумен шектелмейді, керісінше әрбір мұғалім мен оқушының әлеуетін дамытуға бағытталады.

Тиімді менеджменттің негізгі қағидаларына мыналар жатады:

1. Мақсаттылық және нәтижеге бағдарлану.
2. Ұжымдық жауапкершілік пен серіктестік мәдениеті.
3. Ашықтық пен кері байланыстың болуы.
4. Инновациялық шешім қабылдау қабілеті.
5. Педагогикалық этика мен әділдік.

2. Мектептегі басқарушылық мәдениет.

Мектеп басшысының басқарушылық мәдениеті – оның кәсіби этикасы, ұйымдастырушылық қабілеті және педагогикалық ұжыммен тиімді қарым-қатынас орната білу дағдысымен айқындалады. Басқарушылық мәдениетті дамыту үшін басшы келесі бағыттарда жұмыс жүргізуі тиіс:

1. Педагогикалық кеңестер мен кәсіби қоғамдастықтардың жұмысын жүйелеу.
2. Әріптестер арасында сенім мен ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру.
3. Цифрлық менеджмент элементтерін енгізу (электрондық құжат айналымы, аналитикалық бақылау жүйелері).
4. Білім сапасын бағалаудың объективті көрсеткіштерін қолдану.

3. Тиімді менеджменттің құрылымдық модельдері.

Білім беру мекемесінде тиімді менеджментті енгізу үшін нақты құрылымдық модель қажет. Оның негізгі элементтері мыналар:

1. **Стратегиялық менеджмент** – мектептің миссиясы мен даму бағдарламасын айқындау.
2. **Операциялық менеджмент** – күнделікті оқу-тәрбие процесін тиімді жоспарлау.
3. **Инновациялық менеджмент** – педагогикалық жаңашылдықтарды енгізу және бағалау.
4. **Адам ресурстарын басқару** – кадрлық әлеуетті дамыту, мотивация жүйесін жетілдіру.

4. Менеджмент пен сапалы білім беру арасындағы байланыс.

Тиімді басқару мектептің білім беру сапасын арттыруға тікелей әсер етеді. Басшының ұйымдастырушылық қабілеті мен стратегиялық шешімдері оқу жетістіктерінің, мұғалімдердің кәсіби дамуының және оқушылардың әлеуметтену деңгейінің көрсеткішіне айналады. Сапалы білім беру үшін келесі басқарушылық бағыттар маңызды:

1. Педагогикалық үдерістің үздіксіз мониторингі.
2. Мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру.
3. Оқыту сапасын бағалау мен сараптау жүйесін жетілдіру.
4. Инновациялық технологияларды енгізу арқылы оқу мотивациясын көтеру.

5. Басшының көшбасшылық рөлі.

Мектеп басшысы – тек әкімшілік тұлға емес, ұжымның көшбасшысы. Ол мотивациялық климат қалыптастыру, стратегиялық бағытты айқындау және педагогикалық инновацияларға жағдай жасау сияқты міндеттерді атқарады.

Көшбасшының басты қасиеттері:

1. Әділдік және жауапкершілік.
2. Креативтілік пен жаңашыл ойлау.
3. Ұжыммен серіктестік қарым-қатынас орнату.
4. Уақытты тиімді басқару және шешім қабылдауда икемділік.

Қорытынды.

Тиімді менеджмент – мектептің даму сапасын қамтамасыз ететін негізгі фактор. Басқарушылық мәдениеті жоғары мектеп басшысы педагогикалық ұжымның әлеуетін аша отырып, оқушылардың білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сондықтан қазіргі заманғы білім беру ұйымдары менеджментті стратегиялық құрал ретінде қарастырып, оны үздіксіз жетілдіруге ұмтылуы қажет.

Әдебиеттер:

1. Әбенбаев С. «Білім беруді басқару негіздері». – Алматы, 2019.
2. Құдайбергенова Д. «Білім беру менеджменті». – Астана, 2020.
3. Bush, T. *Theories of Educational Leadership and Management*. – London: Sage, 2018.
4. Fullan, M. *Leading in a Culture of Change*. – San Francisco: Jossey-Bass, 2019.
5. OECD. *School Leadership for Learning*. – Paris, 2021.

ЖАҢА ЗАТТАР МЕН МАТЕРИАЛДАРДЫ ИГЕРУ. ЖАҢА МАТЕРИАЛДАРДЫ ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ ЖАСАУ

Джетписова Ажар Кабилбековна

Шымкент қаласы, Энергетика және байланыс колледжінің химия пәні мұғалімі

Summary

This article examines the study and development of new substances and materials, exploring their structure, properties, and modern technologies for their creation. The author highlights the role of chemistry and material science innovations in advancing society and industry. The importance of nanotechnology, polymeric materials, biomaterials, and environmentally friendly production methods is discussed. The paper also focuses on teaching methodologies aimed at developing students' scientific thinking through the study of new materials.

Резюме

В статье рассматриваются вопросы освоения новых веществ и материалов, их структура и свойства, а также современные технологии их создания. Автор раскрывает значение достижений химии и материаловедения для развития общества и промышленности. Особое внимание уделяется нанотехнологиям, полимерным материалам, биоматериалам и экологически безопасным технологиям производства. Также анализируются методические подходы к формированию научного мышления учащихся при изучении темы новых материалов.

Кіріспе.

XXI ғасыр – жаңа технологиялар мен материалтанудың қарқынды даму дәуірі. Қазіргі таңда қоғамның және өндірістің сұранысы үнемі өзгеріп отырады, бұл жаңа материалдар мен заттарды жасауды қажет етеді. Химия ғылымының бұл бағыттағы жетістіктері жаңа сапалық деңгейдегі өнімдерді, экологиялық тұрғыдан қауіпсіз өндірістерді қалыптастыруға мүмкіндік беріп отыр. Жаңа материалдарды игеру – ғылыми зерттеу мен практикалық тәжірибенің тоғысқан саласы.

Негізгі бөлім.

1. Жаңа материалдар туралы түсінік.

Жаңа материалдар деп ерекше физикалық, химиялық немесе механикалық қасиеттерге ие және адам қажеттілігіне сай жасалған заттарды айтамыз. Олар табиғи материалдардан айырмашылығы, көбінесе синтетикалық жолмен жасалады. Мұндай материалдарға композиттер, наноматериалдар, супержұмсақ және аса қатты құрылымдар жатады. Жаңа материалдар келесі бағыттарда қолданылады:

1. Энергетика мен электроника саласында (жоғары өткізгіш материалдар, жартылай өткізгіштер).
2. Медицинада (биоматериалдар, импланттар).
3. Құрылыс және инженерияда (жоғары беріктігі бар полимерлер, цемент құрамдары).
4. Космостық және авиациялық технологияларда (жеңіл және ыстыққа төзімді қорытпалар).

2. Материалтанудағы заманауи бағыттар.

Материалтану ғылымының заманауи бағыттары нанотехнологиямен, биохимиялық инженериямен және жасанды интеллект арқылы басқарылатын зерттеулермен байланысты. Негізгі бағыттар:

1. **Наноматериалдар** – атом және молекула деңгейінде құрылымын басқару арқылы ерекше қасиеттерге ие материалдар алу.
2. **Полимерлік материалдар** – пластиктің жаңа түрлерін жасап, экологиялық қауіпсіз баламаларын іздеу.
3. **Биоматериалдар** – тірі ағзалармен биологиялық үйлесімді материалдарды зерттеу.
4. **Ақылды материалдар (smart materials)** – сыртқы әсерге жауап бере алатын материалдар (мысалы, пішінін өзгертетін немесе өзін-өзі қалпына келтіретін материалдар).

3. Жаңа материалдарды әзірлеу мен жасау технологиялары.

Жаңа материалдарды әзірлеу кезеңдері ғылыми зерттеулерден бастап өндірістік сынақтарға дейін бірнеше сатыдан тұрады.

1. Зертханалық модель жасау.
2. Құрамын жетілдіру және сынақтан өткізу.
3. Өндірістік технологияны бейімдеу.
4. Экологиялық және экономикалық тиімділігін бағалау.

Мысалы, нанобөлшектерді пайдалана отырып жасалған катализаторлар өндірістегі химиялық реакциялардың тиімділігін арттырады. Ал графен негізіндегі материалдар электроникада төңкеріс жасап, энергия үнемдеуге мүмкіндік береді.

4. Оқыту үдерісіндегі рөлі.

Колледж және мектеп деңгейінде жаңа материалдар тақырыбы оқушылардың ғылым-танымдық қызығушылығын оятуға мүмкіндік береді. Мұғалім бұл тақырыпты оқытқанда келесі тәсілдерді қолданғаны тиімді:

1. Зерттеу жобалары мен тәжірибелік сабақтар ұйымдастыру.
2. Цифрлық зертханалық құралдарды пайдалану.
3. Құндылыққа бағытталған оқыту элементтерін енгізу.
4. Экологиялық мәдениетті қалыптастыру.

5. Жаңа материалдардың қоғам мен экологияға әсері.

Жаңа материалдардың көпшілігі адамның өмір сүру сапасын арттырады, алайда олардың өндірісі экологиялық тәуекелдерді де тудыруы мүмкін. Сондықтан «жасыл химия» қағидалары негізінде экологиялық қауіпсіз материалдар жасау – ғылымның басты бағытына айналды.

Қорытынды.

Жаңа заттар мен материалдарды игеру – адамзат өркениетінің дамуының маңызды кезеңі. Бұл бағыттағы табыстар тек ғылым мен техника саласында ғана емес, білім беру жүйесінде де өз орнын табуда. Химия пәнін оқытуда жаңа материалдар тақырыбы оқушылардың зерттеушілік және сыни ойлау қабілеттерін дамытады. Тиісінше, мұғалімнің міндеті – осы ғылыми жаңалықтарды оқыту үдерісінде тиімді пайдалану.

Әдебиеттер:

1. Әбілқасымов А.Е. *Жаңа технологиялар және химияны оқыту әдістемесі*. – Алматы, 2021.
2. Назарбаев Н.Ә. *Индустрияландыру және инновациялық даму стратегиясы*. – Астана, 2019.
3. Callister W.D. *Materials Science and Engineering: An Introduction*. – New York: Wiley, 2020.
4. Ashby M., Jones D. *Engineering Materials 1: An Introduction to Properties, Applications, and Design*. – Elsevier, 2018.
5. OECD. *Green Chemistry and Sustainable Materials Development*. – Paris, 2022.

ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ-ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН БЕЛСЕНДЕНДІРУ

Калиева Хадиша Алиаскаровна

«Өрлеу» Біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» АҚ

«Түркістан облысы бойынша кәсіби даму институты» филиалының аға оқытушысы

Резюме

В статье рассматриваются возможности использования цифровых технологий для активизации познавательной деятельности учащихся начальных классов. Автор анализирует педагогические условия эффективного внедрения интерактивных платформ, мультимедийных ресурсов и электронных білім беру контентов в оқу процесі. Отмечается, что цифровая трансформация образования способствует формированию у младших школьников критического мышления, коммуникабельности и

самостоятельности. Рассмотрены примеры успешного применения онлайн-сервисов, виртуальных лабораторий и ойындық платформ, а также представлены педагогические рекомендации по развитию цифровой грамотности у учителей и учащихся.

Summary

The article explores the possibilities of using digital technologies to enhance the cognitive activity of primary school students. The author analyzes pedagogical conditions for effectively integrating interactive platforms, multimedia resources, and electronic educational content into the learning process. It is noted that digital transformation in education fosters the development of critical thinking, communication, and independence among young learners. The paper provides examples of successful implementation of online services, virtual laboratories, and game-based platforms, along with pedagogical recommendations for improving digital literacy among teachers and students.

Кіріспе.

Қазіргі заманда білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушыларды ақпараттық қоғамда өмір сүруге бейімдеу. Цифрландыру үдерісі қоғамның барлық саласына еніп, білім беруде жаңа сапалық деңгейге көтерілуге мүмкіндік беруде. Әсіресе бастауыш мектепте оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекетін белсендіруде цифрлық технологиялардың тиімділігі ерекше. Бұл технологиялар оқу мазмұнын көрнекі, қызықты және қолжетімді етеді, оқушының жеке қабілеттерін ашуға ықпал етеді.

Бастауыш білім берудегі цифрлық технологиялардың рөлі.

Цифрлық технологиялар – бұл оқыту процесінде ақпаратты өңдеу, сақтау және жеткізуге арналған электрондық құралдар мен бағдарламалық ресурстар жүйесі. Бастауыш мектеп деңгейінде қолданылатын негізгі цифрлық құралдарға мыналар жатады:

1. Интерактивті тақталар мен мультимедиялық презентациялар.
2. Электрондық оқулықтар мен бейне-сабақтар.
3. Онлайн-платформалар (Kundelik.kz, BilimLand, LearningApps, Kahoot және т.б.).
4. Виртуалды зертханалар мен модельдеу бағдарламалары.
5. Ойын арқылы оқытуды қамтамасыз ететін мобильді қосымшалар.

Бұл құралдар арқылы мұғалімдер оқу процесін түрлендіріп, оқушылардың қызығушылығын арттыра алады.

Оқу-танымдық іс-әрекетті белсендендірудің педагогикалық шарттары.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық белсенділігін арттыру үшін келесі педагогикалық шарттарды сақтау маңызды:

1. **Мотивациялық орта қалыптастыру.** Оқушылардың қызығушылығын арттыратын интерактивті тапсырмалар мен ойын элементтерін пайдалану.
2. **Жеке және сараланған оқыту.** Цифрлық платформалар әр оқушының қабілеті мен даму деңгейіне сәйкес тапсырма ұсынуға мүмкіндік береді.
3. **Кері байланысты ұйымдастыру.** Онлайн бағалау және өзін-өзі бағалау жүйелерін енгізу.
4. **Педагогтің кәсіби дайындығы.** Мұғалімнің цифрлық сауаттылығы жоғары болған жағдайда ғана технология тиімді нәтиже береді.
5. **Сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамыту.** Цифрлық ресурстарды талдау, салыстыру және қолдану арқылы оқушы ақпаратты сын тұрғысынан қабылдайды.

Цифрлық технологияларды қолдану тәжірибесі.

Бастауыш сынып мұғалімдері заманауи әдістерді тиімді қолдану арқылы оқыту сапасын арттыра алады. Мысалы:

- **BilimLand** платформасында бейнесабақтар мен тестілер арқылы тақырыпты бекіту.
- **Kahoot** жүйесі арқылы ойын форматында білім тексеру.
- **LearningApps** сервисінде интерактивті жаттығулар құрастыру.
- **Google Classroom** және **Zoom** арқылы қашықтықтан сабақ ұйымдастыру.

Осы құралдардың барлығы оқушының белсенділігін арттырып, сабақтағы өзара әрекетті күшейтеді.

Цифрлық сауаттылық және мұғалімнің рөлі.

Цифрлық сауаттылық – қазіргі заман мұғалімінің басты кәсіби құзыреттіліктерінің бірі. Мұғалім тек технологияны қолданушы емес, сонымен қатар оқушыларға оның мәдени және этикалық аспектілерін түсіндіретін тұлға болуы керек. Мұғалімнің міндеті:

- оқу процесін технологиямен интеграциялау;
- цифрлық ресурстардың сапасын саралау;
- қауіпсіз интернет мәдениетін қалыптастыру;
- оқушыларды өз бетімен білім алуға үйрету.

Ойын технологиясы және мотивация.

Ойын элементтерін қолдану бастауыш сынып оқушыларының қызығушылығын арттырудың тиімді жолы болып табылады. Мысалы, виртуалды саяхаттар, бейнеойындар және квест форматындағы сабақтар арқылы балалардың ойлау қабілеті мен шығармашылығы дамиды.

Цифрлық ортадағы ынтымақтастық.

Интерактивті платформалар топтық жұмыс пен пікір алмасуға жағдай жасайды. Оқушылар бірлесіп жоба жасап, нәтижесін онлайн түрде қорғау арқылы өзара қолдау мен жауапкершілікті үйренеді.

Қорытынды.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу-танымдық іс-әрекетін белсендендіруде цифрлық технологиялардың маңызы зор. Ол білім сапасын арттырумен қатар, оқушылардың ақпараттық мәдениетін, шығармашылық қабілеттерін және өздігінен білім алу дағдыларын дамытады. Сондықтан білім беру процесінде заманауи цифрлық ресурстарды тиімді қолдану – уақыт талабы.

Әдебиеттер:

1. Білім беру жүйесін цифрландыру тұжырымдамасы. – Астана, ҚР БҒМ, 2020.
2. Әбдіманапова С. *Цифрлық педагогика негіздері*. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
3. Mishra, P., & Koehler, M. J. *Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK) Framework*. – Michigan State University, 2019.
4. UNESCO. *ICT Competency Framework for Teachers*. – Paris, 2022.
5. OECD. *Digital Education Outlook 2023: Transforming Education through Technology*. – Paris, 2023.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Алимбекова Толкынай Келдибековна

Шымкент қаласы, №15 Д.И. Менделеев атындағы химия-биологиялық мектеп-лицейінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются современные подходы к повышению функциональной грамотности учащихся на уроках казахского языка. Особое внимание уделяется роли педагогических технологий и методических приёмов, способствующих развитию коммуникативных, критических и творческих навыков. Автор анализирует эффективность интерактивных, проектных и исследовательских методов, а также подчёркивает необходимость их систематического применения в образовательном процессе для формирования личности, готовой к успешной социализации и самореализации.

Summary

The article examines modern approaches to improving students' functional literacy in Kazakh language lessons. Special attention is paid to the role of pedagogical technologies and methodological techniques that develop communication, critical, and creative skills. The author analyzes the effectiveness of interactive, project-based, and research methods and emphasizes the importance of their systematic implementation in the educational process to form a personality capable of successful socialization and self-realization.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі қоғамның өзгермелі талаптарына сай оқушының функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталып отыр. Функционалдық сауаттылық – бұл адамның өмірде, қоғамда, кәсіби ортада өз білімін тиімді қолдана алу қабілеті. Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың осындай қабілеттерін қалыптастыру мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік құзыреттілігіне тікелей байланысты.

Негізгі**бөлім.**

Қазақ тілі пәнін оқыту барысында әдіс-тәсілдердің тиімді қолданылуы оқушының тілдік құзыреттілігін арттырумен қатар, олардың танымдық белсенділігін, шығармашылық ойлау қабілетін және өз ойын еркін жеткізу дағдысын дамытады.

Оқыту әдістерін тиімді таңдау мұғалімнің алдына қойған мақсатына, оқушылардың жас ерекшеліктері мен оқу деңгейіне байланысты жүзеге асырылады. Қазіргі таңда кеңінен қолданылатын тиімді әдістерге мыналар жатады:

1. **Сын тұрғысынан ойлауға үйрету әдісі.** Бұл тәсіл оқушының ақпаратты талдау, салыстыру, дәлелдеу, қорытынды жасау қабілеттерін жетілдіреді.
2. **Жобалық оқыту әдісі.** Оқушыларды дербес ізденіске, зерттеу жүргізуге баулиды. Бұл әдіс оқу материалына қызығушылықты арттырып, практикалық дағдыларды қалыптастырады.
3. **Интерактивті әдістер.** Топтық жұмыс, пікірталас, рөлдік ойындар арқылы оқушылардың қарым-қатынас жасау қабілетін дамытады.
4. **АКТ мүмкіндіктерін пайдалану.** Цифрлық платформалар мен онлайн ресурстар сабақ сапасын арттыруға ықпал етеді.

Сонымен қатар, сабақта «Қызығушылықты ояту – Мағынаны тану – Ой-толғаныс» стратегиясын қолдану да нәтижелі тәсіл болып табылады. Мұндай құрылым оқушыларды белсенді ойлануға, өз пікірін білдіруге және қорытынды жасауға үйретеді.

Функционалдық сауаттылық тек тілдік біліммен шектелмейді. Ол тұлғаның әлеуметтік, мәдени, коммуникативтік қабілеттерін де қамтиды. Сондықтан мұғалімнің міндеті – оқушыларды өмірлік жағдаяттарда тілдік білімдерін қолдана білуге үйрету.

Мысалы, қазақ тілі сабақтарында мәтін талдау кезінде оқушылардың пікір білдіру, дәлелдеу, қарсы пікір айту сияқты әрекеттерін дамыту функционалдық сауаттылықтың басты көрсеткіші болып табылады. Мұндай тәсілдер оқушының сын тұрғысынан ойлау мәдениетін, ақпаратты талдау және өз көзқарасын қорғау қабілетін дамытады.

Практикалық ұсыныстар:

1. Әр сабақтың мақсатын нақты қою.
2. Оқу тапсырмаларын өмірмен байланыстыра отырып құрастыру.
3. Диалогтік оқыту арқылы тілдік қарым-қатынас мәдениетін дамыту.
4. Қалыптастырушы бағалауды тиімді қолдану.
5. Оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттыруға бағытталған жеке және топтық жобаларды жүзеге асыру.

Қорытынды.

Қазақ тілі сабақтарында әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда шешуші рөл атқарады. Бұл үдеріс жүйелі, мақсатты және жаңашыл бағытта ұйымдастырылған жағдайда ғана нәтижелі болмақ. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі,

оқыту әдістемесін үнемі жетілдіруі және оқушының тұлғалық дамуына басымдық беруі – сапалы білім берудің басты кепілі.

Әдебиеттер:

1. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». – Астана, 2017.
2. ҚР Білім және ғылым министрлігі. «Орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты». – Астана, 2018.
3. Әбілқасымов А.Е. «Қазақ тілін оқытудың инновациялық әдістері». – Алматы, 2020.
4. Выготский Л.С. «Мышление и речь». – Москва, 1982.
5. Тұрғынбаева Б.А. «Оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту». – Алматы, 2019.

WAYS TO INCREASE STUDENTS' MOTIVATION IN LEARNING ENGLISH

Gulbibib Yerkeyzy Rakhimzhan

Turkestan Region, Tolebi District,
Abai Small-Scale General Education School,
English Language Teacher

Түйін

Ағылшын тілін оқытуда оқушылардың мотивациясын арттыру – қазіргі білім беру жүйесінің басты мәселелерінің бірі. Мақалада оқушылардың қызығушылығын арттыруға бағытталған мотивациялық тәсілдер, инновациялық технологиялар мен психологиялық әдістер қарастырылады. Мақсат – тіл үйренуге деген оң көзқарас қалыптастыру және тұрақты ішкі уәжін дамыту. Сонымен қатар, мұғалімнің рөлі мен оқу ортасының әсері талданады.

Резюме

Повышение мотивации учащихся к изучению английского языка является одной из главных задач современной системы образования. В статье рассматриваются мотивационные подходы, инновационные технологии и психологические методы, направленные на развитие интереса к обучению. Цель исследования – формирование положительного отношения к изучению языка и развитие устойчивой внутренней мотивации. Также анализируется роль учителя и влияние учебной среды.

Introduction

In the modern educational landscape, motivation plays a crucial role in successful language learning. Without internal desire and consistent engagement, even the most advanced teaching methods may fail to yield results. For English language teachers, fostering and sustaining student motivation is both an art and a science. It requires a thoughtful approach that combines pedagogy, psychology, and creativity.

Motivation in language learning can be divided into intrinsic and extrinsic types. **Intrinsic motivation** arises from personal interest or enjoyment in learning, while **extrinsic motivation** is driven by external factors such as grades, rewards, or parental expectations. To effectively increase students' motivation, teachers must balance both aspects.

1. Understanding Motivation in Language Learning

Motivation is the inner drive that directs a person's behavior toward a specific goal. In the classroom, it determines the effort and persistence of students in the learning process. Researchers such as Gardner and Lambert emphasize that motivation is one of the key predictors of language acquisition success.

In the context of English language learning, motivation can be influenced by factors like:

1. Students' perception of the importance of English in global communication.
2. Their self-confidence in using the language.
3. Teaching methods and teacher-student relationships.

4. Classroom atmosphere and peer interaction.
5. Availability of engaging materials and real-life communication opportunities.

A motivated student tends to participate more actively, take risks, and persevere through challenges, which ultimately leads to better outcomes.

2. The Role of Teachers in Motivating Students

Teachers play a decisive role in shaping students' attitudes toward English. Their enthusiasm, teaching style, and interaction with learners directly affect classroom motivation. Effective teachers understand that motivation cannot be imposed; it must be cultivated through empathy, encouragement, and relevance.

Key teacher actions that enhance motivation include:

1. **Creating a supportive classroom climate** – students should feel safe to express themselves without fear of making mistakes.
2. **Using praise and constructive feedback** – recognizing effort rather than just achievement encourages continuous improvement.
3. **Incorporating real-life contexts** – connecting lessons to students' experiences makes learning meaningful.
4. **Setting achievable goals** – success in small steps builds confidence and drives further learning.
5. **Encouraging autonomy** – allowing students to choose topics, partners, or tasks fosters responsibility and engagement.

3. Innovative Strategies for Increasing Motivation

Modern education requires creative approaches to maintain interest and attention. The following strategies have proven effective in motivating students to learn English:

1. **Gamification** – incorporating elements of competition and play through quizzes, digital platforms, and role-playing games.
2. **Project-based learning** – engaging students in collaborative projects that integrate language with other subjects and real-life themes.
3. **Blended learning** – combining face-to-face instruction with online tools such as Duolingo, Kahoot!, or Quizlet.
4. **Flipped classroom model** – students prepare materials at home and use class time for practice and discussion.
5. **Use of multimedia** – videos, songs, podcasts, and interactive content appeal to multiple learning styles and make lessons dynamic.

By integrating these strategies, teachers transform lessons into an interactive experience, making English not just a subject, but a tool for self-expression and creativity.

4. Psychological and Social Aspects of Motivation

Students' motivation is strongly linked to their emotional state and social relationships. A supportive peer environment encourages cooperation rather than competition. Teachers can foster this by implementing group tasks and collaborative learning.

Furthermore, self-efficacy – the belief in one's ability to succeed – is crucial. When students experience small successes, their confidence grows, leading to stronger motivation. Teachers should highlight progress rather than perfection and celebrate milestones in learning.

Parental support and school culture also play a part. When parents show interest in their children's learning, students perceive English as valuable and relevant.

5. Challenges and Solutions

Despite the best efforts, several challenges may arise in maintaining motivation:

1. **Low self-confidence** – fear of making mistakes prevents active participation.
Solution: emphasize communication over grammar perfection.
2. **Boredom or routine** – repetitive activities reduce enthusiasm.
Solution: vary classroom activities and use authentic materials.

3. **External distractions** – social media and technology can reduce focus.
Solution: integrate technology meaningfully into lessons.

4. **Lack of clear goals** – students may not see the purpose of learning English.
Solution: set personal, achievable goals related to real-life applications.

Overcoming these challenges requires flexibility and continuous reflection from teachers.

6. The Role of Modern Technologies

Digital technologies have revolutionized language teaching. Interactive apps, online communication tools, and virtual classrooms provide students with opportunities to practice English beyond the classroom. Tools like Zoom, Padlet, and Google Classroom encourage collaboration and self-directed learning.

Moreover, exposure to authentic content on YouTube, podcasts, or social media enhances listening and comprehension skills while keeping motivation high.

However, technology should serve as a **means**, not an **end**. Teachers must guide students to use digital tools responsibly and purposefully.

7. Conclusion

Motivation remains the driving force behind successful English language learning. It is not static but can be nurtured through thoughtful teaching strategies, positive classroom environments, and meaningful communication. Teachers should act as facilitators who inspire curiosity, confidence, and persistence.

By integrating innovative methods and modern technologies, educators can transform language learning into an engaging journey of discovery. Ultimately, motivated students not only achieve better results but also develop lifelong skills for global communication and cultural understanding.

List of References:

1. Gardner, R. C., & Lambert, W. E. (1972). *Attitudes and Motivation in Second-Language Learning*. Newbury House.
2. Dornyei, Z. (2001). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Cambridge University Press.
3. Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.
4. Ur, P. (2012). *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge University Press.
5. Brown, H. D. (2007). *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Longman.

ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ СУИЦИДТІК МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Дүйсебаева Мөлдір Серікқызы

Түркістан облысы, Төлеби ауданы

Абай атындағы шағын жинақты жалпы білім беретін мектебінің педагог-психологі

Резюме

В статье рассматриваются психологические особенности профилактики суицидального поведения среди подростков. Автор акцентирует внимание на актуальности проблемы в условиях современного общества, анализирует причины возникновения суицидальных тенденций у учащихся и описывает основные направления психологической работы в образовательной среде. Отмечается необходимость комплексного подхода, включающего семью, школу и специалистов-психологов. Подчеркивается значение эмоциональной поддержки, формирования позитивного мышления и развития коммуникативных навыков подростков.

Summary

The article examines the psychological characteristics of preventing suicidal behavior among adolescents. The author focuses on the relevance of this issue in modern society, analyzes the causes of suicidal

tendencies among students, and outlines the main directions of psychological work within the educational environment. The study emphasizes the need for an integrated approach involving families, schools, and psychologists. The importance of emotional support, the development of positive thinking, and communication skills among adolescents is highlighted.

Кіріспе

Қазіргі таңда жасөспірімдер арасындағы суицид мәселесі әлемдік деңгейдегі әлеуметтік-психологиялық өзекті проблемалардың бірі болып отыр. Қазақстан Республикасында да бұл мәселе өткір қойылған. Жасөспірім шақ — тұлғаның өзін-өзі тануы, өмірлік ұстанымдары мен құндылықтарының қалыптасу кезеңі. Осы сәтте баланың психологиялық тұрақтылығы мен әлеуметтік қолдауының жеткілікті болуы оның өмірлік таңдауларына тікелей әсер етеді. Суицидтік мінез-құлықтың алдын алу — педагог-психологтің, сынып жетекшілер мен ата-аналардың бірлескен іс-әрекетінің нәтижесінде іске асатын күрделі процесс.

Негізгі бөлім

Жасөспірімдердің өз-өзіне қол жұмсауға итермелейтін себептер сан алуан. Психологиялық зерттеулер көрсеткендей, суицидтік мінез-құлықтың негізгі алғышарттары ретінде эмоционалдық күйзеліс, отбасындағы жанжал, достарымен қарым-қатынастың нашарлауы, оқу үлгеріміндегі қиындықтар және әлеуметтік оқшаулану жағдайлары жиі аталады.

Психологтар суицидтік мінез-құлықты үш кезеңге бөліп қарастырады: ойлау кезеңі, ниеттену кезеңі және әрекет кезеңі. Бірінші кезеңде жасөспірім өмірдің мәнін жоғалтып, өз орнын таба алмау сезімін бастан кешіреді. Бұл кезде ол айналасындағы адамдардың қолдауына ерекше мұқтаж. Екінші кезеңде нақты ойлар мен жоспарлар қалыптасады. Үшінші кезеңде мінез-құлық әрекетке айналады. Сондықтан педагог-психологтің негізгі міндеті — алғашқы екі кезеңде оқушының эмоционалдық жағдайын бақылап, дер кезінде көмек көрсету.

Білім беру ұйымдарында суицидтік мінез-құлықтың алдын алу бағытындағы психологиялық жұмыстардың бірнеше формасы бар. Олар:

1. Диагностикалық жұмыстар — оқушылардың психологиялық жағдайын анықтау мақсатында сауалнама, тест, бақылау әдістерін жүргізу.
2. Профилактикалық жұмыстар — мотивациялық әңгімелер, тренингтер, сынып сағаттары мен кездесулер ұйымдастыру.
3. Кеңес беру — жеке және топтық психологиялық көмек көрсету арқылы эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастыру.
4. Әлеуметтік қолдау — ата-аналар мен мұғалімдер арасында түсінушілік орнату.

Жасөспірімдермен психологиялық жұмыс барысында эмоционалдық интеллектіні дамыту ерекше маңызды. Бұл — өз сезімін түсіну, оны басқару және басқалардың эмоциясын тану қабілеті. Эмоционалдық интеллект жоғары болған сайын, тұлға стресске қарсы тұруға, қиын жағдайлардан шығуға қабілетті болады.

Суицидтік мінез-құлықтың алдын алудағы тағы бір маңызды аспект — тұлғалық рефлексияны дамыту. Бұл баланың өз іс-әрекеттері мен сезімдерін түсініп, өмірдегі қиындықтарға сын тұрғысынан қарауға үйретеді. Осы мақсатта арт-терапия, ертегі-терапия, рөлдік ойындар мен релаксациялық жаттығулар тиімді нәтиже береді.

Отбасының рөлі де айрықша. Отбасы — баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Егер ата-ана баласына жылы қарым-қатынас жасап, оның пікірін тыңдап, эмоционалдық қолдау көрсетсе, онда суицидтік мінез-құлықтың пайда болу ықтималдығы төмендейді. Ал егер отбасында жиі жанжал, түсінбеушілік, бақылаудың артық немесе жетіспеушілік түрі болса, жасөспірім өзіне қауіп төндіруі мүмкін.

Мектептің тәрбиелік кеңістігі де шешуші рөл атқарады. Мұғалім мен оқушы арасындағы сенімді қарым-қатынас, мектеп психологінің кәсіби қолдауы және достық ахуал баланың өзін қауіпсіз ортада сезінуіне ықпал етеді. Әрбір педагог оқушылардың мінез-құлқындағы өзгерістерді дер кезінде байқап, қажет жағдайда мектеп психологіне хабарлауы тиіс.

Суицидтің алдын алу бағдарламалары әлемдік тәжірибеде кеңінен қолданылуда. Мысалы, Жапония, Финляндия және Канада елдерінде мектептерде арнайы психологиялық тренингтер мен өмірлік дағдыларды дамыту курстары енгізілген. Бұл бағдарламалар жасөспірімдердің өзіне сенімділігін арттырып, қиын жағдайдан шығу жолдарын үйретеді.

Қазақстанда да соңғы жылдары білім беру жүйесінде психологиялық қызметті күшейту бағытында айтарлықтай жұмыстар жүргізілуде. «Жан жылуы» жобасы, «Өмір таңдауы» атты тренингтер мен семинарлар, сондай-ақ онлайн кеңес беру платформалары мектеп оқушылары арасында суицидтік ойлардың алдын алуға бағытталған.

Педагог-психолог қызметінде этикалық нормалар мен құпиялылық ережелерін сақтау аса маңызды. Әрбір жасөспірімнің жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сенім атмосферасын қалыптастыру қажет. Өңгімелесу кезінде айыптау не қысым көрсету емес, керісінше тыңдай білу мен қолдау көрсету басым болуы керек.

Қорытынды

Жасөспірімдер арасындағы суицидтік мінез-құлықтың алдын алу — кешенді, көпқырлы және үздіксіз жүргізілетін жұмыс. Психолог, мұғалім және ата-ана арасындағы өзара байланыс пен қолдау жүйесі нығая түскен сайын, оқушылардың психологиялық саулығы артады. Мектептің басты міндеті — әрбір баланың өмір сүруге деген қызығушылығын оятып, өзін қоғамның қажетті мүшесі ретінде сезінуіне жағдай жасау. Эмпатия, сенім және түсіністік — жасөспірім жанының саулығының кепілі.

Әдебиеттер:

1. Айтмұханбетова Ж. Суицидтің психологиялық ерекшеліктері. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Қаратаева Н. Жасөспірімдер психологиясы және мінез-құлық девиациялары. — Нұр-Сұлтан, 2019.
3. Бекжанова А. Психологиялық кеңес беру негіздері. — Алматы: Пауан, 2021.
4. World Health Organization. Preventing Suicide: A Global Imperative. Geneva, 2014.
5. Сүлейменова Г. Жасөспірімдердің тұлғалық дамуында отбасының рөлі. — Шымкент, 2022.
6. Rogers, C. On Becoming a Person. — Boston: Houghton Mifflin, 1961.
7. Назарбаев Н. Рухани жаңғыру: болашаққа бағдар. — Астана, 2017.

БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ЖАРЫСТАРҒА ДАЙЫНДЫҚ КЕЗІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДА ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Туленбаева Мадина Болатхановна

Шымкент қаласы, №137 жалпы білім беретін мектебінің биология пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются современные подходы к формированию исследовательских навыков у обучающихся в процессе подготовки к интеллектуальным соревнованиям по биологии. Автор анализирует педагогические условия, способствующие развитию научного мышления, самостоятельности и критического анализа у школьников. Отмечается значимость проектных, лабораторных и практико-ориентированных методов обучения. Подчеркивается роль учителя в организации исследовательской деятельности, формировании познавательной мотивации и интереса к биологии как науке. В работе описываются эффективные стратегии подготовки учащихся к олимпиадам, конкурсам и конференциям, а также способы интеграции межпредметных знаний в исследовательский процесс

Summary

The article examines modern approaches to developing research skills among students during preparation for intellectual competitions in biology. The author analyzes pedagogical conditions that foster scientific thinking, independence, and critical analysis among school students. The importance of project-based, laboratory, and

practice-oriented learning methods is emphasized. The paper highlights the teacher's role in organizing research activities, building cognitive motivation, and promoting interest in biology as a science. Effective strategies for preparing students for olympiads, competitions, and conferences are described, as well as methods of integrating interdisciplinary knowledge into the research process

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушылардың танымдық белсенділігі мен зерттеушілік қабілетін дамыту. ХХІ ғасыр дағдыларының ішінде зерттеу дағдылары ерекше орын алады, өйткені олар тұлғаның ғылыми ойлауын, дербестігін және ақпаратты сараптау қабілетін қалыптастырады. Әсіресе биология пәнінде бұл дағдылар интеллектуалдық жарыстарға дайындық барысында айқын көрінеді.

Интеллектуалды жарыстар, олимпиадалар мен ғылыми жобаларға қатысу оқушыларды тек білім алуға ғана емес, өз ойын дәлелдеуге, деректермен жұмыс істеуге және шығармашылық тұрғыдан шешім қабылдауға үйретеді. Осы тұрғыдан алғанда, биология пәні оқушылардың зерттеушілік қабілетін дамытуға кең мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім.

Биология пәнінің мазмұны зерттеу дағдыларын қалыптастыруға қолайлы пәндердің бірі. Себебі ол табиғи құбылыстарды бақылауға, тәжірибе жасауға және қорытынды шығаруға бағытталған. Мұғалімнің басты міндеті – оқушыларды жай ақпарат алушыдан зерттеуші деңгейіне көтеру.

Зерттеу дағдыларын қалыптастырудың негізгі тәсілдері мыналар:

1. **Жобалық жұмыс** – оқушыларға нақты биологиялық мәселені зерттеу, гипотеза ұсыну және оны тәжірибе арқылы дәлелдеу мүмкіндігін береді. Мысалы, өсімдіктердің өсуіне жарықтың әсерін зерттеу сияқты қарапайым тәжірибелер бастауыш деңгейде ғылыми ойлауға үйретеді.
2. **Зертханалық жұмыстар** – оқушылардың практикалық дағдысын жетілдіреді, биологиялық процестерді нақты бақылауға және қорытынды жасауға үйретеді.
3. **Интерактивті әдістер** – мысалы, пікірталас, биологиялық ойындар, виртуалды зертханалар, модельдеу элементтері оқушылардың қызығушылығын арттырады және зерттеу қызметіне ынталандырады.
4. **Интеллектуалды жарыстарға қатысу** – оқушылардың зерттеу нәтижелерін жария түрде қорғап, өз ойын дәлелдеуге мүмкіндік береді. Бұл кезеңде сыни ойлау мен логикалық пайымдау дағдылары дамиды.

Мұғалім зерттеу әрекетін ұйымдастырушы және бағыттаушы рөл атқарады. Ол оқушының қызығушылығын ояту, ғылыми сұрақ қою, бақылау мен талдау жүргізу жолдарын үйретуі тиіс. Сонымен бірге, ғылыми этика мен дәлдікке баулу – маңызды педагогикалық міндет.

Зерттеу дағдыларын қалыптастыруда **сыныптан тыс жұмыстардың** маңызы зор. Биология апталығы, экологиялық акциялар, ғылыми жобалар көрмесі, мектепшілік конференциялар сияқты іс-шаралар зерттеушілік белсенділікті арттырады.

Сонымен қатар **ақпараттық-коммуникациялық технологияларды** қолдану зерттеу дағдыларын жаңа деңгейге көтереді. Мысалы, микроскопиялық бейнелерді цифрлық форматта талдау, онлайн дереккөздермен жұмыс, экологиялық деректерді жинақтау – барлығы оқушылардың тәжірибелік және аналитикалық қабілеттерін дамытады.

Зерттеу дағдыларының нәтижелері мен тиімділігі.

Зерттеу дағдыларын жүйелі дамыту арқылы оқушыларда келесі қабілеттер қалыптасады:

- биологиялық құбылыстарды бақылап, талдау;
- эксперимент нәтижелерін түсіндіру;
- логикалық қорытынды жасау және дәлел ұсыну;
- ғылыми терминологияны дұрыс қолдану;
- өз көзқарасын ғылыми негізде қорғау.

Бұл қабілеттер интеллектуалдық жарыстарға дайындықты ғана емес, жалпы өмірлік және академиялық жетістікті қамтамасыз етеді.

Зерттеу әдістерін тиімді енгізу үшін мұғалім келесі педагогикалық шарттарды сақтауы қажет:

- сабақтарда практикалық бағыттылықты күшейту;
- оқушылардың қызығушылығына сәйкес тақырып таңдау;
- оқу үдерісінде рефлексия мен өзара бағалауды қолдану;
- жетістікке жетуді ынталандыру және қолдау атмосферасын құру.

Қорытынды.

Биология пәнінен интеллектуалды жарыстарға дайындық кезінде оқушылардың зерттеу дағдыларын қалыптастыру – білім сапасын арттырудың тиімді тетігі. Бұл бағытта мұғалім тек білім беруші емес, зерттеу процесін ұйымдастырушы және шабыттандырушы тұлға ретінде әрекет етеді.

Зерттеушілік мәдениеті бар оқушы – ХХІ ғасырдың табысты тұлғасы. Сондықтан мектептегі әрбір биология сабағы тек білім көзі ғана емес, ғылымға бастайтын зертханалық алаңға айналуы тиіс.

Әдебиеттер:

1. Әбенова Қ. Биология пәнін оқытуда зерттеу әдістерін қолдану. – Алматы, 2020.
2. Смайылова А. Оқушылардың зерттеу дағдыларын қалыптастыру. – Нұр-Сұлтан, 2019.
3. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
4. Құсайынов А. Инновациялық педагогика негіздері. – Алматы, 2018.
5. Ковальчук Т. Развитие исследовательских способностей учащихся. – Москва, 2016.
6. Хаутиева Л. Методика проектной деятельности школьников. – Санкт-Петербург, 2018.
7. OECD. *Future of Education and Skills 2030 Framework*. – Paris, 2019.
8. Bruner J. *The Process of Education*. – Harvard University Press, 1960.
9. Vygotsky L. *Mind in Society*. – Cambridge, 1978.
10. Dewey J. *Experience and Education*. – New York, 1938.

ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Абдрахманова Гауһар Жумабайқызы

Шымкент қаласы, №137 жалпы орта білім беретін мектептің химия пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются современные подходы к использованию информационно-коммуникационных технологий в процессе преподавания химии с акцентом на формирование экологического сознания учащихся. Автор анализирует роль цифровых инструментов и мультимедийных средств в раскрытии тем, связанных с охраной окружающей среды, рациональным использованием природных ресурсов и устойчивым развитием. Приводятся примеры применения интерактивных платформ, виртуальных лабораторий и экологических онлайн-проектов, способствующих формированию практических умений и познавательной активности школьников. Отмечается необходимость методической подготовки учителей к эффективному использованию ИКТ в экологическом образовании

Summary

The article discusses modern approaches to the use of information and communication technologies in teaching chemistry, focusing on the development of students' environmental awareness. The author analyzes the role of digital tools and multimedia resources in exploring topics related to environmental protection, rational use of natural resources, and sustainable development. Examples are given of the use of interactive platforms, virtual laboratories, and online ecological projects that enhance students' practical skills and cognitive engagement.

The importance of teachers' methodological readiness for the effective integration of ICT in environmental education is emphasized

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану – оқу үдерісін жаңғыртудың басты шарты болып отыр. Әсіресе химия пәнін оқытуда ақпараттық технологиялар тек білім беру құралы ғана емес, сонымен қатар оқушылардың ғылыми дүниетанымын, экологиялық мәдениетін және зерттеу дағдыларын қалыптастыратын әмбебап құралға айналды.

Қоршаған ортаны қорғау мәселесі – жаһандық сипаттағы өзекті тақырыптардың бірі. Бұл мәселе химия пәнінің мазмұнымен тығыз байланысты, себебі химиялық өндіріс пен табиғи орта арасындағы өзара әрекет экологиялық тепе-теңдікке тікелей әсер етеді. Сондықтан оқушыларға экологиялық білім мен сананы қалыптастыру – химия пәнінің басты міндеттерінің бірі.

Ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктері.

Химия пәнінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану оқу процесінің тиімділігін арттырып, оқушылардың қызығушылығын күшейтеді. Интерактивті тақталар, мультимедиялық презентациялар, бейнематериалдар мен анимациялар арқылы күрделі химиялық процестерді көрнекі түрде түсіндіруге мүмкіндік туады.

Мысалы, атмосфераның ластануын, қышқыл жаңбырдың түзілуін немесе су экожүйесіндегі биохимиялық процестерді виртуалды модельдер арқылы көрсету оқушылардың тақырыпты терең ұғынуына септігін тигізеді. Сонымен қатар, PhET, ChemCollective және Virtual Lab секілді халықаралық платформаларды пайдалану арқылы тәжірибелік сабақтарды қауіпсіз әрі көрнекі түрде өткізуге болады.

Оқытуда экологиялық бағытты қалыптастыру.

Экологиялық мазмұндағы тақырыптарды оқыту кезінде мұғалім тек химиялық реакциялардың жүру механизмін түсіндіріп қана қоймай, олардың табиғатқа және адам денсаулығына әсерін де ашып көрсетуі қажет. Мысалы, тұрмыстық химия өнімдерінің экологиялық зиянын, қалдықсыз технологиялар принципін, жасыл химияның негіздерін талдау арқылы оқушылардың экологиялық жауапкершілігі артады.

Интерактивті сабақтарда экологиялық есептерді шешу, виртуалды тәжірибелер жүргізу және экожүйе тепе-теңдігін сақтау жолдарын модельдеу сияқты тапсырмалар оқушылардың ғылыми және экологиялық ойлауын дамытады.

Мұғалімнің рөлі және әдістемелік даярлығы.

Ақпараттық технологияларды экологиялық бағыттағы химия сабақтарына енгізу мұғалімнің кәсіби және әдістемелік дайындық деңгейіне тікелей байланысты. Мұғалім цифрлық құралдарды еркін меңгеріп, оқушылардың жас ерекшеліктері мен қабілеттерін ескере отырып қолдануы тиіс.

Сондай-ақ сабақ құрылымында дербес және топтық жұмыс түрлерін үйлестіріп, зерттеу элементтерін енгізу маңызды. Мысалы, оқушыларға "Жасыл технологиялардың химиялық негіздері", "Су ресурстарын тазарту әдістері", "Қалдықсыз өндіріс тәжірибесі" тақырыптарында шағын жобалар дайындауды ұсыну олардың зерттеу және талдау қабілеттерін дамытады.

Ақпараттық технологиялардың тиімділігі мен нәтижесі.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, АКТ қолданылған сабақтарда оқушылардың белсенділігі мен қызығушылығы айтарлықтай жоғарылайды. Виртуалды зертханалар арқылы қауіпсіз тәжірибе жүргізу мүмкіндігі артады, ал мультимедиялық материалдар оқытудың көрнекілігін қамтамасыз етеді.

Оқушылар экологиялық жағдайларды талдауға, ақпарат іздеуге, нәтижелерін кесте және график түрінде ұсынуға дағдыланады. Бұл олардың зерттеушілік дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, ақпараттық мәдениетін де қалыптастырады.

Қорытынды.

Химия пәнінде қоршаған ортаны қорғау негіздерін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану – заманауи білім берудің инновациялық бағыты. Бұл тәсіл оқушылардың ғылыми дүниетанымын кеңейтіп, экологиялық мәдениетін дамытады және тәжірибелік дағдыларын жетілдіреді.

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік дайындығы АКТ құралдарын экологиялық білім беру үдерісіне тиімді енгізудің кепілі болып табылады. Сол арқылы химия сабағы тек теориялық пән емес, табиғатты қорғауға бағытталған тәжірибелік зерттеу алаңына айналады.

Әдебиеттер:

1. Әбенова Қ. Инновациялық оқыту технологиялары. – Алматы, 2020.
2. Құсайынов А. Экологиялық білім беру негіздері. – Астана, 2018.
3. Нұржанова Л. Ақпараттық технологиялар және химияны оқыту. – Шымкент, 2021.
4. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
5. Хаутиева Л. Методика использования ИКТ в преподавании естественных наук. – Москва, 2019.
6. UNESCO. *ICT Competency Framework for Teachers*. – Paris, 2018.
7. OECD. *Education for Sustainable Development and ICT Integration*. – Paris, 2020.
8. Bruner J. *The Process of Education*. – Harvard University Press, 1960.
9. Vygotsky L. *Mind in Society*. – Cambridge, 1978.
10. Dewey J. *Experience and Education*. – New York, 1938.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУ

Бекмуратова Роза Сейсебаевна

Шымкент қаласы, №137 жалпы орта білім беретін мектептің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются вопросы внедрения игровых технологий в образовательный процесс начальной школы. Автор раскрывает педагогические условия, способствующие развитию познавательной активности, логического мышления и коммуникативных навыков учащихся младшего звена через игру. Отмечается значимость игровых методов как средства формирования ключевых компетенций, мотивации к обучению и положительного эмоционального климата. Представлены примеры дидактических, ролевых и интерактивных игр, используемых на уроках чтения, математики и окружающего мира. Делается вывод о необходимости системного подхода к применению игровых технологий в целях повышения качества обучения

Summary

The article discusses the implementation of game-based technologies in the educational process of primary school. The author examines pedagogical conditions that promote the development of cognitive activity, logical thinking, and communication skills among young learners through play. The importance of game methods as tools for building key competencies, motivating students, and creating a positive emotional climate is emphasized. Examples of didactic, role-playing, and interactive games used in reading, mathematics, and environmental studies lessons are provided. The article concludes that a systematic approach to using game technologies is essential for improving the quality of education

Кіріспе.

Бастауыш мектеп оқушысының оқу үдерісіне деген қызығушылығын арттыру – қазіргі заман мұғалімінің басты міндеттерінің бірі. Себебі білімнің іргетасы осы кезеңде қаланады. Оқушының танымдық белсенділігі мен шығармашылық қабілеттерін дамытуда ойын технологиясының рөлі ерекше.

Ойын – бала өмірінің ажырамас бөлігі, сонымен бірге тиімді педагогикалық құрал. Бала ойын арқылы қоршаған ортаны таниды, өз тәжірибесін жинақтайды және жаңа білімді табиғи

түрде қабылдайды. Сондықтан оқу процесіне ойын элементтерін енгізу бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекетін белсенді етуге және мотивациясын арттыруға мүмкіндік береді.

Негізгі бөлім.

Ойын технологиясы – білім алушының тұлғалық дамуына бағытталған педагогикалық әдіс. Ол тек көңіл көтеру құралы ғана емес, нақты дидактикалық мақсаттарды жүзеге асыратын оқыту формасы болып табылады. Ойын технологиясын дұрыс ұйымдастыру арқылы мұғалім баланың танымдық, эмоционалдық және коммуникативтік қабілеттерін дамытуға қол жеткізеді.

Бастауыш мектепте қолданылатын ойын түрлері әртүрлі:

1. **Дидактикалық ойындар** – жаңа тақырыпты меңгерту және өткен материалды бекіту мақсатында қолданылады. Мысалы, қазақ тілі сабағында «Сөз құра», математикада «Сан тап», дүниетану сабағында «Табиғатты таны».
2. **Рөлдік ойындар** – оқушыларды белгілі бір жағдаятқа енгізу арқылы сөйлеу мәдениетін, қарым-қатынас дағдыларын және қиялын дамытады.
3. **Іскерлік ойындар** – проблемалық жағдайларды шешуге бағытталған, оқушының ойлау әрекетін белсендіреді.
4. **Интерактивті ойындар** – заманауи ақпараттық технологиялар көмегімен жүзеге асады (мысалы, Kahoot, Wordwall, LearningApps).

Ойынның тиімділігі оның құрылымы мен мазмұнына байланысты. Әр ойын белгілі бір оқу міндетін шешуі тиіс және сабақтың логикасына сай ұйымдастырылуы қажет.

Педагогикалық мәні.

Ойын технологиясын енгізу арқылы мұғалім келесі нәтижелерге қол жеткізеді:

- оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады;
- танымдық белсенділік пен ынтымақтастық қалыптасады;
- сөйлеу және ойлау мәдениеті дамиды;
- өзін-өзі бағалау мен жауапкершілік сезімі нығаяды.

Мысалы, «Сықырлы әріптер әлемі» ойыны арқылы оқушылар орфографияны меңгерсе, «Жасырылған сурет» ойыны логикалық ойлауды дамытады. Ал топтық жарыстар өзара көмек пен бірлескен әрекет дағдыларын қалыптастырады.

Ақпараттық технологиялар мен ойынның байланысы.

Қазіргі цифрлық дәуірде ойын технологиясын ақпараттық ресурстармен ұштастыру тиімді нәтиже береді. Интерактивті тақталар, мультимедиялық тапсырмалар, онлайн ойын платформалары (Kahoot, Quizizz) балалардың қызығушылығын арттырып, оқу материалын қабылдау процесін жеңілдетеді.

Мысалы, математика сабағында «Сандар пирамидасы» ойыны арқылы логикалық тапсырмалар беріледі, ал қазақ тілі сабағында «Сөз мергені» атты онлайн жарыс оқушылардың тілдік қорын байытады.

Ойын технологиясын ақпараттық әдістермен үйлестіре қолдану оқушыларды тек ойынға емес, ізденіске, талдауға және шығармашылыққа баулиды.

Қорытынды.

Бастауыш мектепте ойын технологиясын пайдалану – оқыту процесінің тиімділігін арттырудың маңызды тетігі. Ол оқушылардың белсенділігін дамыта отырып, оқу әрекетін қуаныш пен қызығушылыққа айналдырады.

Мұғалімнің міндеті – ойынның тәрбиелік және танымдық әлеуетін дұрыс қолдану, әр сабақтың мазмұны мен мақсатына сәйкес ойын түрін таңдау. Сонда ғана ойын технологиясы баланың тұлғалық дамуына ықпал етіп, сапалы білім мен өмірлік құзыреттіліктердің қалыптасуына жол ашады.

Әдебиеттер:

1. Әбенова Қ. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2020.
2. Аймауытов Ж. Психология және педагогика негіздері. – Алматы, 2019.

3. Құсайынов А. Бастауыш білім берудің әдістемелік негіздері. – Астана, 2021.
4. Нұржанова Л. Ойын арқылы оқыту технологиясы. – Шымкент, 2020.
5. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
6. Vygotsky L. *Play and its Role in the Mental Development of the Child*. – Cambridge, 1978.
7. Piaget J. *The Language and Thought of the Child*. – London, 1959.
8. Bruner J. *The Process of Education*. – Harvard University Press, 1960.
9. Smilansky S. *The Effects of Sociodramatic Play on Disadvantaged Preschool Children*. – New York, 1968.
10. OECD. *Innovative Learning Environments Framework*. – Paris, 2017.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛА ТІЛІН СӨЙЛЕСІМ АРҚЫЛЫ ДАМУДАҒЫ ОЙЫН ТҮРЛЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ

Бохаева Мейрамкул Жуманхалиевна

Шымкент қаласы, №55 "Самал" бөбекжай-бақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны
тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются особенности развития речи детей дошкольного возраста через общение и игровые методы. Автор раскрывает значение диалогической речи в формировании коммуникативных навыков, познавательной активности и эмоциональной выразительности ребенка. Особое внимание уделяется использованию игровых форм, речевых упражнений, сюжетно-ролевых и дидактических игр как эффективных средств речевого развития. Представлены практические рекомендации для воспитателей по организации речевой среды в детском саду, направленной на обогащение словаря и развитие связной речи дошкольников

Summary

The article examines the development of preschool children's speech through communication and game-based methods. The author highlights the importance of dialogic speech in shaping communicative skills, cognitive activity, and emotional expressiveness of children. Particular attention is paid to the use of play forms, speech exercises, role-playing, and didactic games as effective tools for speech development. Practical recommendations are provided for educators on organizing a speech-rich environment in kindergartens aimed at enriching vocabulary and fostering coherent speech in preschoolers

Кіріспе.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамыту – тұлғаның қалыптасуындағы ең маңызды кезеңдердің бірі. Тіл – ойлаудың, қарым-қатынастың және тұлғалық дамудың негізі. Осы жаста бала қоршаған ортамен белсенді қарым-қатынасқа түсіп, сөйлеу арқылы өз ойын білдіруге үйренеді. Сондықтан сөйлеу мәдениетін қалыптастыру мен тілдік қорды байытуда ойын технологияларының рөлі ерекше.

Тәрбиеші баланың тілін дамытуда ең алдымен оның жас ерекшелігіне сай қызықты әрі мазмұнды ойын түрлерін таңдай білуі қажет. Ойын – баланың табиғи әрекеті, ол арқылы бала қоршаған ортаны танып, өзінің ойы мен сезімін еркін жеткізеді.

Ойын арқылы тіл дамыту әдістері.

Мектепке дейінгі ұйымдарда сөйлеуді дамыту жұмысы әртүрлі әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Солардың ішінде ойын – ең тиімді педагогикалық құралдың бірі.

1. **Дидактикалық ойындар.** Бұл ойын түрлері балалардың сөздік қорын байытуға, грамматикалық құрылымдарды дұрыс қолдануға және байланыстырып сөйлеу дағдыларын дамытуға бағытталады. Мысалы, «Қай жануар қалай дыбыстайды?», «Заттың түсін тап», «Кім тез айтады?» сияқты ойындар балалардың зейінін, есте сақтау қабілетін арттырады.

2. **Сюжеттік-рөлдік ойындар.** Мұндай ойындар баланың қарым-қатынас дағдыларын жетілдіреді. «Дүкенде», «Дәрігер мен науқас», «Асхана», «Бақшада» сияқты ойындар арқылы бала сөйлеу мәдениетін үйренеді, диалог құрастырады және өз ойын еркін жеткізуге дағыланады.
3. **Қимыл-қозғалыс ойындары.** Бұл ойындар сөйлеумен қатар моторика мен ырғақ сезімін дамытады. Мысалы, «Айна», «Құстар ұшады», «Бір, екі, үш – орныңды тап» ойындары арқылы бала тыңдау, еліктеу және сөзді әрекетпен ұштастыру дағдыларын меңгереді.
4. **Драматизациялық ойындар.** Балалар ертегі кейіпкерлерінің рөлін сомдау арқылы сөздерді мәнерлі, анық және дұрыс айтуға үйренеді. Бұл әдіс тілдің интонациялық байлығын арттырады және шығармашылық қабілетті дамытады.

Сөйлесім әрекетінің рөлі.

Сөйлесім әрекеті – тіл дамытудың өзегі. Бала үлкенмен, құрбы-құрдастарымен диалог құру барысында тілдің құрылымын, сөздердің мағынасын және сөйлеу мәдениетін меңгереді.

Тәрбиеші балаға сұрақ қою, пікір айту, әңгімелесу, әңгіме құрастыру сияқты әдістер арқылы сөйлесімге тартуы тиіс. Мысалы, бір сурет бойынша диалог құру немесе ертегі мазмұнын өз сөзімен әңгімелету – баланың сөздік қорын белсендіреді және сөйлеу дағдысын дамытады.

Сөйлеу ортасын ұйымдастыруда тәрбиешінің сөйлеу мәдениеті де маңызды. Тәрбиешінің тілдік үлгісі, дауыс ырғағы мен сөз саптауы бала үшін негізгі бағдар болып табылады.

Тіл дамытудың психологиялық және педагогикалық негіздері.

Ойын технологияларын қолдану кезінде педагог баланың жас ерекшелігін, эмоциялық жағдайын және сөйлеу мүмкіндігін ескеруі керек. Тіл дамытудың табыстылығы баланың эмоционалдық жай-күйімен тығыз байланысты.

Баланың тілін дамытудағы ойын әдістері келесі міндеттерді орындайды:

- сөздік қорды молайту және белсендіру;
- байланыстырып сөйлеу дағдыларын қалыптастыру;
- сөйлем құрау қабілетін жетілдіру;
- тыңдау және түсіну қабілетін дамыту;
- шығармашылық қиялды арттыру.

Қорытынды.

Мектеп жасына дейінгі бала тілін дамытуда ойын – ең табиғи және тиімді әдіс. Ол баланың тұлғалық және танымдық дамуын қамтамасыз етеді. Сөйлеу әрекетін ойынмен ұштастыру арқылы тәрбиеші баланың қызығушылығын арттырып, еркін ой айтуға жағдай жасайды.

Ойын арқылы тіл дамытудың нәтижесінде балада сөйлеуге деген сенімділік, белсенділік және шығармашылық қабілет қалыптасады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдардағы әрбір тәрбиеші ойынның тәрбиелік және тілдік әлеуетін тиімді пайдаланып, сөйлесім әрекетін дамытуға ерекше мән беруі қажет.

Әдебиеттер:

1. Аймауытов Ж. Тәрбиеге жетекші. – Алматы, 2019.
2. Жарықбаев Қ. Педагогикалық психология. – Алматы, 2020.
3. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы, 2021.
4. Нұржанова Л. Мектепке дейінгі тәрбие әдістемесі. – Шымкент, 2022.
5. Әбенова Қ. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы, 2020.
6. Vygotsky L. *Thought and Language*. – Cambridge, 1978.
7. Bruner J. *Child's Talk: Learning to Use Language*. – Oxford, 1983.
8. Piaget J. *The Language and Thought of the Child*. – London, 1959.
9. Smilansky S. *Sociodramatic Play and Development*. – New York, 1968.
10. OECD. *Early Childhood Education and Care Policy Review*. – Paris, 2020.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРҒА СЕНСОРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ

Абдугапбарова Гульсим Калиевна

Шымкент қаласы, №55 "Самал" бөбекжай-бақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются особенности сенсорного воспитания детей дошкольного возраста, раскрывается значение восприятия цвета, формы, величины и других свойств предметов в познавательном развитии ребенка. Автор отмечает, что сенсорное развитие является основой для формирования наблюдательности, мышления и речи. В работе приведены примеры игр и упражнений, направленных на развитие органов чувств и сенсорных эталонов у детей. Подчеркивается роль воспитателя в создании развивающей среды, способствующей активизации чувственного опыта ребенка

Summary

The article explores the features of sensory education for preschool children and highlights the importance of perceiving color, shape, size, and other object properties in cognitive development. The author emphasizes that sensory development forms the foundation for observation, thinking, and speech formation. The paper provides examples of games and exercises aimed at developing sensory perception and standards among children. The educator's role in creating a stimulating environment that enhances the child's sensory experience is underlined

Кіріспе.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінде сенсорлық білім беру – баланың қоршаған ортаны қабылдауын, танымдық әрекетін және тілін дамытуда шешуші рөл атқаратын маңызды бағыттардың бірі. Сенсорлық даму баланың көру, есту, сипап-сезу, иіс және дәм арқылы алған әсерлерін жүйелеп, әлем туралы алғашқы ұғымдарын қалыптастырады.

Бала өмірінің алғашқы жылдары сезім мүшелері арқылы әлемді танып, түсінеді. Осы кезеңде сенсорлық тәрбие дұрыс ұйымдастырылмаса, кейінгі танымдық және сөйлеу қабілеттері баяу дамуы мүмкін. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда сенсорлық білім беруді жүйелі түрде ұйымдастыру – тәрбиешінің басты міндеттерінің бірі.

Сенсорлық дамудың мәні мен міндеттері.

Сенсорлық даму – баланың түйсік және қабылдау процестері арқылы заттардың қасиеттерін ажырату қабілетінің қалыптасуы. Сенсорлық тәрбие келесі міндеттерді шешуге бағытталады:

1. Негізгі түстер мен олардың реңктерін ажыратуға үйрету.
2. Геометриялық пішіндерді тану және салыстыру дағдыларын дамыту.
3. Заттардың көлемі мен ұзындығын өлшем арқылы салыстыра білуге жаттықтыру.
4. Дыбыстарды есту арқылы ажырату, музыкалық ырғақты сезінуді дамыту.
5. Сипап-сезу арқылы заттардың құрылымын тану қабілетін қалыптастыру.

Сенсорлық тәрбие танымдық процестердің – ойлау, қиял, есте сақтау мен зейіннің дамуына тікелей ықпал етеді.

Сенсорлық білім берудің әдістері мен құралдары.

Мектепке дейінгі мекемелерде сенсорлық дамуды ұйымдастыруда түрлі әдіс-тәсілдер қолданылады. Олардың ішінде ең тиімділері – ойын және тәжірибелік іс-әрекетке негізделген әдістер.

1. **Дидактикалық ойындар.** Мысалы, «Түсті тап», «Қайсысы үлкен?», «Пішінін сәйкестендір» сияқты ойындар арқылы балалар түстер мен пішіндерді тануға, салыстыруға және есте сақтауға үйренеді.
2. **Сенсорлық жаттығулар.** «Қолмен таны», «Құм мен су», «Жұмсақ па, қатты ма?» сияқты жаттығулар арқылы балалар заттың фактурасын, салмағын, температурасын ажыратады.

3. **Табиғи материалдармен тәжірибе жасау.** Жапырақ, тас, ағаш, су сияқты табиғи элементтермен ойнау сезім мүшелерін дамытып, қоршаған орта туралы нақты түсінік береді.
4. **Музыка мен дыбыс арқылы дамыту.** Музыкалық ойындар есту қабілетін, ырғақ сезімін және эмоциялық қабылдауды жетілдіреді.

Тәрбиешінің рөлі мен дамытушы ортаны ұйымдастыру.

Сенсорлық дамытудың табысты болуы көбіне тәрбиешінің кәсіби шеберлігіне байланысты. Тәрбиеші балалардың жас ерекшелігі мен жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, дамыту ортасын жүйелі ұйымдастыруы қажет.

Мұндай ортада келесі талаптар орындалуы тиіс:

- Түстер мен пішіндер бойынша әртүрлі ойын материалдарының болуы.
- Балалардың өз бетінше зерттеу және салыстыру әрекеттерін орындауға жағдай жасау.
- Материалдарды жиі алмастырып, қызығушылықты сақтау.
- Сенсорлық бұрыштарды құру: түстер бұрышы, пішіндер бұрышы, дыбыс бұрышы.

Сонымен қатар, тәрбиеші балалардың жетістіктерін жеке бақылап, олардың сенсорлық даму деңгейін қадағалауы қажет.

Сенсорлық дамудың психологиялық аспектілері.

Психология ғылымы баланың сенсорлық дамуының негізі – белсенді танымдық әрекет екенін дәлелдейді. Л. С. Выготскийдің айтуынша, бала дамуының басты шарты – әлеуметтік орта мен ересектермен өзара әрекет. Сондықтан сенсорлық білім беруде баланың белсенді қарым-қатынасы мен тәжірибесі маңызды рөл атқарады.

Сенсорлық тәжірибе арқылы балада салыстыру, талдау, жалпылау сияқты логикалық ойлау дағдылары дамиды. Мысалы, «Қайсысы қаттырақ?», «Қайсысы салмақты?» деген сұрақтар арқылы бала өз сезіміне сүйеніп, қорытынды жасайды.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі балалардың сенсорлық дамуы олардың интеллектуалдық және тұлғалық қалыптасуының негізін қалайды. Сенсорлық білім беру тек түстер мен пішіндерді үйрету емес, ол – баланың әлемді тануындағы алғашқы қадамы.

Сенсорлық ойындар мен жаттығулар баланың эмоциялық жай-күйін жақсартып, шығармашылық белсенділігін арттырады. Сондықтан тәрбиеші сенсорлық дамытушы ортаны дұрыс ұйымдастырып, әр баланың жеке ерекшелігіне сай әдістерді қолдануы қажет.

Әдебиеттер:

1. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы, 2020.
2. Божович Л. Личность и её формирование в детском возрасте. – Москва, 1989.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. – Москва, 1999.
4. Жарықбаев Қ. Психология негіздері. – Алматы, 2018.
5. Монтессори М. Балалықтың сыры. – Алматы, 2016.
6. Нұрғалиева Г. Сенсорлық тәрбие әдістемесі. – Шымкент, 2021.
7. Piaget J. *The Child's Conception of the World*. – London, 1951.
8. Smilansky S. *The Effects of Play on Learning*. – New York, 1971.
9. OECD. *Early Childhood Education and Development Report*. – Paris, 2019.
10. Bruner J. *Toward a Theory of Instruction*. – Cambridge, 1966.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Абдиева Улжалгас Давлетовна

Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Келесский район,
ОСШ №56 имени Т. Белгибаева

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарында ойын технологияларын қолданудың тиімді жолдары қарастырылған. Автор оқытудағы ойын элементтерінің оқушылардың қызығушылығын арттырудағы, тілдік дағдыларды қалыптастырудағы және шығармашылық ойлауды дамытудағы маңызын талдайды. Ойын арқылы оқыту әдісі білім алушылардың белсенділігін арттырып, сөйлеу мәдениетін жетілдіреді және оқушылардың тұлғалық дамуына ықпал етеді

Summary

The article discusses effective ways of using game technologies in Russian language lessons. The author analyzes the importance of game elements in increasing students' interest, developing linguistic skills, and enhancing creative thinking. The use of games in teaching promotes learner engagement, improves communication skills, and contributes to students' personal development

Введение.

Современное образование ориентировано на личностно-ориентированный подход, в основе которого лежит активная деятельность учащегося. Одним из наиболее действенных инструментов повышения мотивации к изучению языка является использование игровых технологий. Игра на уроке русского языка не только активизирует познавательную деятельность, но и создаёт эмоционально комфортную атмосферу, способствующую усвоению знаний.

Педагогическая сущность игровых технологий.

Игровая технология представляет собой совокупность приёмов и методов, направленных на вовлечение учащихся в учебный процесс через игровые действия. Игра способствует развитию внимания, памяти, логического мышления, а также формирует коммуникативные и речевые умения. В контексте преподавания русского языка игровые формы становятся важным инструментом формирования языковой компетенции и речевой культуры.

Классификация и типы игр.

Игры на уроках русского языка можно условно разделить на несколько типов:

1. **Лексические игры** — направленные на расширение словарного запаса (например, “Цепочка слов”, “Подбери синоним”).
2. **Грамматические игры** — способствуют закреплению правил (например, “Исправь ошибку”, “Продолжи предложение”).
3. **Фонетические игры** — развивают произносительные навыки и интонацию.
4. **Коммуникативные игры** — моделируют реальные ситуации общения (“Диалог в магазине”, “Интервью”).

Такое разнообразие позволяет адаптировать игры под возраст и уровень подготовки учащихся.

Игровые технологии как средство мотивации.

Использование игр способствует созданию положительной учебной мотивации. Ученики перестают воспринимать урок как обязанность и начинают воспринимать его как увлекательный процесс. Игра снижает страх ошибок, повышает уверенность и формирует стремление к самовыражению.

Учитель при этом выступает не только источником знаний, но и организатором познавательной деятельности, способным направить игру в нужное педагогическое русло.

Практические аспекты внедрения игровых технологий.

На уроках русского языка целесообразно использовать следующие формы игровых технологий:

- **Ролевая игра**, где учащиеся разыгрывают сценки, диалоги, интервью.
- **Квест-урок**, сочетающий элементы поиска, загадок и соревновательности.
- **Интерактивные игры с цифровыми ресурсами**, включая Kahoot, Quizizz, LearningApps.
- **Соревнования между командами**, стимулирующие коллективное взаимодействие и взаимопомощь.

Эти формы помогают закрепить материал, повысить интерес к предмету и создать ситуацию успеха для каждого ученика.

Результаты и педагогические эффекты.

Применение игровых технологий на уроках русского языка способствует:

- повышению уровня мотивации и вовлечённости учащихся;
- развитию речевой активности и языкового чутья;
- формированию позитивного отношения к предмету;
- улучшению навыков сотрудничества и коммуникации;
- развитию самостоятельности и ответственности за результат.

Педагогическая практика показывает, что систематическое использование игр делает уроки динамичными, эмоционально насыщенными и результативными.

Заключение.

Игра в обучении — это не просто развлечение, а важный инструмент формирования личности учащегося. В процессе игровой деятельности развивается творческое мышление, умение решать нестандартные задачи, способность к диалогу. Игровые технологии, грамотно интегрированные в учебный процесс, обеспечивают высокий уровень усвоения знаний и делают изучение русского языка более привлекательным и эффективным.

Литературы:

1. Выготский Л.С. *Игра и её роль в психическом развитии ребёнка*. – Москва, 2018.
2. Эльконин Д.Б. *Психология игры*. – Москва, 2020.
3. Щуркова Н.Е. *Педагогические технологии*. – Санкт-Петербург, 2019.
4. Коменский Я.А. *Великая дидактика*. – Москва, 2017.
5. Кларин М.В. *Инновационные модели обучения*. – Москва, 2018.
6. Никитина Н. *Игровые технологии на уроках русского языка*. – Москва, 2021.
7. Полат Е.С. *Современные педагогические технологии*. – Москва, 2020.
8. Назарова Л.Г. *Методика преподавания русского языка в школе*. – Москва, 2019.
9. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва, 2018.
10. UNESCO. *Education and Innovation through Game-Based Learning*. – Paris, 2020.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Даурбаева Сулушаш Аитбаевна

Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Келесский район,
ОСШ №4 имени Ж. Баласагуна

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарында интерактивті әдістерді қолданудың маңызы мен тиімділігі қарастырылған. Автор заманауи педагогикалық технологиялар мен оқыту әдістерін саралай отырып, оқушы белсенділігін арттыруға бағытталған тәсілдерді ұсынады. Интерактивті әдістер оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамытып, тілдік материалды терең меңгеруге мүмкіндік береді

Summary

The article explores the importance and effectiveness of using interactive methods in teaching the Russian language. The author analyzes modern pedagogical technologies and teaching approaches aimed at increasing students' activity. Interactive methods help develop communicative competence and enable deeper understanding of linguistic material

Введение.

Современное образование требует перехода от традиционных методов преподавания к инновационным формам, обеспечивающим активное участие учащихся в учебном процессе. В этом контексте особое значение приобретают интерактивные методы обучения, направленные на развитие самостоятельности, критического мышления и коммуникативных умений.

Сущность интерактивного обучения.

Интерактивное обучение — это организация образовательного процесса, при которой учащиеся активно взаимодействуют друг с другом и с преподавателем. Такой подход обеспечивает не только усвоение знаний, но и развитие навыков общения, сотрудничества и самовыражения. Основная цель интерактивного обучения — создание условий для совместного поиска решений, обмена идеями и формирования позитивного отношения к изучению русского языка.

Виды интерактивных методов.

Среди наиболее эффективных интерактивных методов можно выделить:

1. **Метод дискуссии** — позволяет развивать умение аргументировать и отстаивать свою позицию.
2. **Метод мозгового штурма** — стимулирует творческое мышление и поиск нестандартных решений.
3. **Ролевая игра** — способствует развитию речевой активности и коммуникативных навыков.
4. **Проектный метод** — развивает исследовательские способности и самостоятельность учащихся.
5. **Метод “Кейс-стади”** — помогает анализировать реальные ситуации, формируя аналитическое мышление.

Эти методы позволяют сделать урок динамичным, творческим и ориентированным на личностное развитие каждого ученика.

Преимущества интерактивных методов.

Использование интерактивных технологий на уроках русского языка имеет ряд преимуществ:

- активизирует познавательную деятельность учащихся;
- развивает навыки критического и логического мышления;
- формирует уверенность в себе и коммуникативные способности;
- способствует более прочному усвоению материала;

- повышает интерес к предмету.

Учитель при этом выступает не только источником знаний, но и организатором взаимодействия, модератором учебного процесса, направляющим деятельность учащихся.

Применение интерактивных методов в практике преподавания.

На уроках русского языка интерактивные методы целесообразно использовать при изучении всех аспектов языка — фонетики, лексики, грамматики, орфографии и культуры речи. Например, при изучении темы «Синонимы и антонимы» можно применить игру «Найди пару», при изучении орфографии — коллективное редактирование текста, а при изучении пунктуации — метод “мозгового штурма”.

Цифровые ресурсы (Kahoot, Quizizz, LearningApps) позволяют создать интерактивную среду, где каждый ученик становится активным участником процесса. Такие формы повышают мотивацию и формируют у обучающихся ответственность за результат своей работы.

Роль интерактивных методов в формировании компетенций.

Интерактивное обучение способствует развитию ключевых компетенций:

- **коммуникативной** — умение ясно выражать мысли, вести диалог;
- **социальной** — способность работать в команде;
- **информационной** — использование цифровых ресурсов;
- **учебно-познавательной** — самостоятельное добывание знаний.

Таким образом, интерактивные методы формируют активную, творческую, ответственную личность, готовую к успешной социализации и профессиональной деятельности.

Заключение.

Интерактивные методы обучения делают процесс изучения русского языка современным, увлекательным и результативным. Они обеспечивают переход от пассивного восприятия к активному участию, развивают коммуникативную культуру и критическое мышление. Внедрение интерактивных технологий — необходимое условие успешного развития образовательного процесса в условиях цифровизации.

Литературы:

1. Выготский Л.С. *Психология обучения и развития*. – Москва, 2019.
2. Кларин М.В. *Инновационные методы обучения*. – Москва, 2018.
3. Полат Е.С. *Современные педагогические технологии*. – Москва, 2020.
4. Пидкасистый П.И. *Педагогика и психология*. – Москва, 2017.
5. Беспалько В.П. *Педагогика и прогрессивные технологии обучения*. – Москва, 2019.
6. Никитина Н.В. *Интерактивные методы обучения русскому языку*. – Санкт-Петербург, 2021.
7. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва, 2018.
8. Коменский Я.А. *Великая дидактика*. – Москва, 2017.
9. UNESCO. *Innovative Teaching Strategies for Language Education*. – Paris, 2020.
10. Crystal D. *Language and the Internet*. – Cambridge, 2019.

РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Ходжаев Даниёр БахтиёровичУчитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Сауранский район,
ОСШ имени Х.А. Яссауи*Түйін*

Мақалада орыс тілі сабақтарында оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамыту мәселесі қарастырылады. Автор заманауи білім беру жағдайында сыни ойлаудың маңыздылығын, оның қалыптасу жолдары мен әдістемелік негіздерін талдайды. Сонымен қатар орыс тілі сабақтарында қолдануға болатын тиімді стратегиялар мен тапсырмалар үлгілері келтіріледі.

Summary

The article examines the issue of developing students' critical thinking skills in Russian language lessons. The author analyzes the importance of critical thinking in modern education, the methodological foundations of its formation, and effective strategies and exercises that can be applied in teaching the Russian language.

Современное образование направлено на формирование личности, способной самостоятельно мыслить, анализировать и принимать решения. В этом контексте особое значение приобретает развитие критического мышления. Оно способствует не только осознанному усвоению знаний, но и формированию активной жизненной позиции.

На уроках русского языка развитие критического мышления особенно актуально, так как язык является инструментом анализа, аргументации и выражения мыслей.

Понятие и значение критического мышления.

Критическое мышление — это способность анализировать информацию, выдвигать гипотезы, делать выводы и оценивать их обоснованность. В педагогическом контексте оно рассматривается как умение учащегося самостоятельно рассуждать, аргументировать свою позицию и осознанно воспринимать различные точки зрения.

Критическое мышление способствует развитию самостоятельности, инициативности и ответственности за собственное обучение. Оно помогает избежать механического запоминания и переходит к осмысленному усвоению знаний.

Развитие критического мышления на уроках русского языка.

Уроки русского языка создают благоприятные условия для формирования критического мышления, так как включают анализ текстов, обсуждение литературных произведений, составление собственных высказываний. Учитель может использовать разнообразные методы и приёмы, стимулирующие аналитическую деятельность учащихся.

Ключевые методы:

- **Метод дискуссий.** Ученики учатся аргументировать, слушать и уважать мнение других.
- **Метод “толстых и тонких вопросов”.** Помогает развивать умение формулировать содержательные вопросы.
- **Приём “кластер”.** Структурирует информацию по определённым признакам.
- **Технология “инсерт”.** Формирует навык выделения главного и второстепенного в тексте.
- **Метод “шесть шляп мышления” Эдварда де Боно.** Стимулирует анализ ситуации с разных точек зрения.

Формы и приёмы работы.

1. **Работа с текстом.** Анализ художественных и публицистических текстов позволяет выявить позицию автора, определить аргументы, найти скрытые смыслы.
2. **Сравнение и сопоставление.** Сравнение героев, ситуаций или авторских позиций развивает аналитическое мышление.

3. **Проблемное обучение.** Создание проблемных ситуаций, требующих размышления и поиска решений.
4. **Написание эссе.** Способствует формированию логической структуры рассуждения и аргументации.

Роль учителя.

Учитель играет ведущую роль в развитии критического мышления. Он создает учебную среду, стимулирующую исследовательскую активность, формулирует открытые вопросы, поощряет самостоятельное мышление. Важно не давать готовых ответов, а направлять учащихся к самостоятельному поиску решений.

Кроме того, педагог должен быть примером критического мышления — демонстрировать открытость к новым идеям, способность к рефлексии и аргументированному обсуждению.

Примеры упражнений.

1. **“Верю — не верю”** — учащиеся анализируют утверждения, аргументируя свою позицию.
2. **“Определи точку зрения”** — работа с текстом, где нужно выявить авторскую позицию.
3. **“Аргумент — контраргумент”** — учащиеся учатся строить логические рассуждения.
4. **“Суд над героем”** — ролевая игра, развивающая критическое и творческое мышление.

Заключение.

Развитие критического мышления на уроках русского языка способствует формированию активной, мыслящей, ответственной личности. Оно делает процесс обучения осознанным, стимулирует интерес к познанию и развивает речевые, аналитические и коммуникативные умения.

Таким образом, применение технологий критического мышления на уроках русского языка обеспечивает не только высокий уровень языковой подготовки, но и воспитание гражданской зрелости учащихся.

Литературы:

1. Выготский Л.С. *Мышление и речь*. — Москва, 2019.
2. Блум Б. *Таксономия образовательных целей*. — Москва, 2020.
3. Полат Е.С. *Современные педагогические технологии*. — Москва, 2018.
4. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. — Москва, 2019.
5. Давыдов В.В. *Проблемы развивающего обучения*. — Москва, 2017.
6. Кларин М.В. *Инновационные подходы в педагогике*. — Москва, 2018.
7. Halpern D. *Teaching Critical Thinking*. — New York, 2019.
8. Lipman M. *Thinking in Education*. — Cambridge, 2020.
9. UNESCO. *Critical Thinking and Education in the 21st Century*. — Paris, 2021.
10. Facione P. *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. — California, 2019.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРЕАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ГРАММАТИКИ

Тұрсымұрат Айдана Жанаділқызы
Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Джетысайский район,
школа-гимназия №10 «Қайнар»

Түйін

Мақалада орыс тілі грамматикасын оқытуда креативті тапсырмаларды қолданудың әдістемелік ерекшеліктері қарастырылған. Оқушылардың тілдік белсенділігін арттыру, логикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер ұсынылады. Автор грамматикалық материалды меңгеруде ойын, зерттеу және жобалау технологияларының маңыздылығын атап өтеді.

Summary

The article discusses the methodological features of using creative tasks in teaching Russian grammar. The author highlights effective approaches aimed at enhancing students' linguistic activity and developing their logical and creative thinking. The paper emphasizes the importance of game, research, and project technologies in mastering grammatical material.

Введение.

Современная методика преподавания русского языка требует перехода от традиционных форм обучения к инновационным, ориентированным на развитие творческого потенциала учащихся. Изучение грамматики нередко воспринимается как сложный и скучный процесс, однако использование креативных заданий делает его увлекательным и познавательным.

Целью данной статьи является раскрытие возможностей применения творческих заданий при изучении грамматики и определение их роли в развитии языковой личности школьника.

Теоретические основы изучения грамматики.

Грамматика — это система правил, регулирующих строение языка. Владение грамматическими нормами позволяет ученику правильно строить высказывания, выражать свои мысли и понимать чужую речь. Однако формальное заучивание правил не всегда обеспечивает высокий уровень усвоения.

Поэтому важным становится использование **креативных заданий**, которые стимулируют активную мыслительную деятельность, позволяют ученикам самостоятельно открывать языковые закономерности и применять их на практике.

Сущность креативных заданий.

Креативные задания — это такие виды деятельности, которые требуют от учащихся самостоятельного поиска решений, нестандартного мышления и творческого подхода. Они направлены не только на закрепление грамматических правил, но и на развитие интеллектуальных и коммуникативных умений.

К основным типам креативных заданий относятся:

1. **Лингвистические игры** (ребусы, грамматические кроссворды, викторины).
2. **Творческие упражнения** (сочинение мини-текстов с определёнными грамматическими структурами).
3. **Проблемные задания** (поиск ошибки в тексте, редактирование предложений).
4. **Проектные и исследовательские работы** (создание грамматического справочника, сбор языковых фактов).

Примеры креативных заданий.

1. **«Грамматический детектив»** — учащиеся расследуют “преступление” в тексте: находят грамматические ошибки и “раскрывают” их причину.
2. **«Лингвистический эксперимент»** — школьники изменяют структуру предложения, наблюдая, как меняется смысл.

3. **«Составь сказку по правилам»** — создание короткой истории с обязательным использованием определённых грамматических форм.
4. **«Мозаика предложений»** — учащиеся получают набор слов и должны составить из них грамматически правильные и логически осмысленные предложения.

Эти формы заданий развивают творческое мышление, внимание к языку и навыки самоконтроля.

Роль учителя в организации креативного обучения.

Учитель становится не просто источником знаний, а **организатором учебной деятельности**, создающим условия для самостоятельных открытий учащихся. Он:

- направляет познавательную активность;
- поддерживает интерес к предмету;
- поощряет оригинальные решения;
- применяет интерактивные и цифровые инструменты (например, онлайн-тесты, Padlet, Quizizz, LearningApps).

Эффективность применения креативных заданий.

Опыт показывает, что регулярное использование творческих заданий способствует:

- лучшему усвоению грамматических правил;
- развитию логического и критического мышления;
- формированию позитивного отношения к изучению языка;
- повышению успеваемости и мотивации.

Ученики начинают воспринимать грамматику не как набор скучных правил, а как живую систему, помогающую осмысленно строить речь.

Пример интеграции креативных технологий на уроках.

Например, при изучении темы *«Причастный оборот»* можно предложить задание «Создай портрет героя»: учащиеся описывают персонажа с использованием причастий. При изучении *«Сложноподчинённых предложений»* — задание «Диалог времён»: ученики пишут переписку между героями, используя разные типы подчинительных связей.

Межпредметные связи.

Использование креативных заданий позволяет соединить русский язык с литературой, историей, искусством. Например, при изучении синтаксиса можно проанализировать строение предложений в стихотворениях Пушкина, Лермонтова или современных поэтов.

Такая интеграция развивает эстетическое восприятие и коммуникативные навыки учащихся.

Заключение.

Применение креативных заданий при изучении грамматики является эффективным средством активизации познавательной деятельности учащихся. Оно способствует формированию осознанных языковых навыков, развитию речи и творческого мышления.

Грамматика, представленная через творческий подход, перестаёт быть формальной дисциплиной и превращается в инструмент самовыражения и познания языка как живого организма.

Литературы:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. *Современный словарь методических терминов и понятий*. – Москва, 2019.
2. Бабайцева В.В. *Современный русский язык: Морфология и синтаксис*. – Москва, 2020.
3. Полат Е.С. *Методика обучения русскому языку в школе*. – Москва, 2018.
4. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва, 2019.
5. Гальперин П.Я. *Психология мышления и обучения*. – Москва, 2021.
6. Добровольская Т.Ю. *Развитие креативного мышления на уроках русского языка*. – Санкт-Петербург, 2020.
7. Костомаров В.Г. *Русское слово, русская речь*. – Москва, 2019.

8. Лурия А.Р. *Язык и сознание*. – Москва, 2018.
9. UNESCO. *Creative Learning and Language Education*. – Paris, 2021.
10. Российская академия образования. *Инновационные подходы в преподавании русского языка*. – Москва, 2022.

МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА

Алибеков Бегалы Кыдырбаевич
Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Джетысайский район,
школа-гимназия №10 «Қайнар»

Түйін

Мақалада орыс тілін оқытуда пәнаралық байланыстың мәні мен рөлі қарастырылады. Автор тіл мен өзге пәндер арасындағы өзара ықпалдастықтың оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге, танымдық белсенділігін арттыруға және тілдік құзыреттілігін дамытуға тигізетін әсерін талдайды. Сонымен қатар пәнаралық байланыс негізінде сабақтарды ұйымдастырудың тиімді жолдары мен әдістері көрсетіледі.

Summary

The article examines the significance and role of interdisciplinary connections in teaching the Russian language. The author analyzes how the interaction between language and other subjects expands students' worldview, enhances their cognitive activity, and develops linguistic competence. The paper also presents effective methods of organizing lessons based on interdisciplinary integration.

Введение.

Современное образование направлено на формирование целостного представления о мире, поэтому особое внимание уделяется межпредметным связям. Изучение русского языка в этом контексте приобретает новые смыслы: он становится не только предметом, но и инструментом познания, средством интеграции знаний из разных областей.

Цель статьи — определить педагогические возможности межпредметных связей при обучении русскому языку и рассмотреть пути их эффективной реализации.

Теоретические основы межпредметных связей.

Межпредметные связи в обучении представляют собой систему взаимных отношений между учебными дисциплинами, способствующих формированию у учащихся целостной картины мира. Русский язык как средство коммуникации и мышления является связующим звеном между всеми предметами школьного цикла.

Изучая грамматику, лексику, стилистику, учащиеся осваивают основы научного и художественного стиля речи, что способствует успешному обучению по другим предметам — истории, биологии, математике, литературе.

Роль русского языка в системе межпредметных связей.

Русский язык выполняет интегративную функцию. На уроках русского языка школьники применяют знания из других областей, что делает обучение осмысленным и практико-ориентированным.

Например, при изучении темы «Сложное предложение» можно использовать тексты из учебников истории, географии, биологии. Это позволяет ученикам не только закрепить грамматические конструкции, но и расширить кругозор.

Связь с математикой проявляется при анализе структуры предложений, логических схем и моделей. С биологией — при изучении терминологии, с литературой — при анализе художественного текста.

Методические подходы к реализации межпредметных связей.

Реализация межпредметных связей требует от учителя системного подхода. Важно:

1. Планировать учебный процесс с учётом интеграции знаний.
2. Использовать тексты и задания из разных предметных областей.
3. Организовывать совместные уроки и проекты.
4. Применять проблемные и исследовательские методы обучения.

Например, при изучении темы «*Описание природы*» можно предложить ученикам подготовить мини-проект, где они объединяют знания по русскому языку, географии и биологии.

Практическая реализация межпредметных связей.

На практике межпредметные связи могут реализовываться через:

- **проектную деятельность** (создание лингвистических энциклопедий, исследовательских работ);
- **творческие задания** (написание эссе, сочинений по материалам других предметов);
- **дискуссии** (обсуждение этических, исторических и культурных тем).

Такие формы работы формируют у учащихся критическое мышление, самостоятельность и умение применять знания в новых ситуациях.

Роль учителя в организации межпредметных связей.

Учитель русского языка должен выступать координатором интеграции учебных дисциплин. Он помогает ученикам увидеть взаимосвязь между лингвистическими явлениями и содержанием других предметов, формирует у них системное мышление и культуру речи.

Важным аспектом является сотрудничество педагогов разных профилей: совместное планирование, обсуждение учебных тем, обмен методическими идеями.

Эффективность межпредметного подхода.

Исследования показывают, что применение межпредметных связей способствует повышению учебной мотивации, развитию познавательной активности и формированию универсальных учебных действий. Учащиеся начинают воспринимать язык не изолированно, а как часть единой образовательной системы.

Заключение.

Межпредметные связи при изучении русского языка открывают новые перспективы в обучении. Они позволяют сделать процесс познания более глубоким, развивающим и интегративным. Учитель, применяющий такой подход, помогает ученику осознать единство знаний, увидеть красоту и богатство русского языка как основы межпредметного взаимодействия.

Литературы:

1. Полат Е.С. *Методика межпредметных связей в обучении*. – Москва, 2019.
2. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. *Современный словарь методических терминов и понятий*. – Москва, 2020.
3. Вербицкий А.А. *Активное обучение в высшей школе*. – Москва, 2018.
4. Лурия А.Р. *Язык и сознание*. – Москва, 2019.
5. Гальперин П.Я. *Психология мышления и обучения*. – Москва, 2021.
6. Селевко Г.К. *Современные образовательные технологии*. – Москва, 2022.
7. Добровольская Т.Ю. *Интегративные подходы в преподавании русского языка*. – Санкт-Петербург, 2020.
8. Бабайцева В.В. *Современный русский язык: синтаксис и стилистика*. – Москва, 2021.
9. UNESCO. *Integrative Education: Global Trends*. – Paris, 2021.
10. Российская академия образования. *Инновационные подходы в преподавании русского языка*. – Москва, 2023.

МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОРФОЭПИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ

Байтемирова Жанар Кучарбаевна

Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Келесский район,
школа №13 имени Т. Бигелдинова

Түйін

Мақалада оқушылардың орфоэпиялық мәдениетін қалыптастырудың тиімді әдістері қарастырылады. Автор сөйлеу мәдениетінің негізі болып табылатын дұрыс айту дағдыларын дамыту жолдарын ұсынады. Сонымен қатар, сабақта фонетикалық жаттығуларды, дикция мен интонацияны жетілдіру тәсілдерін, сондай-ақ ойын және ақпараттық технологияларды қолданудың маңызы талданады.

Summary

The article discusses effective methods for developing students' orthoepic culture. The author highlights the importance of correct pronunciation as the foundation of speech culture and proposes practical ways to improve phonetic, diction, and intonation skills. The paper also emphasizes the role of game-based learning and digital tools in enhancing pronunciation accuracy and communicative competence.

Современное обучение русскому языку направлено не только на формирование грамотности, но и на развитие речевой культуры учащихся. Одним из ключевых компонентов речевой культуры является орфоэпическая правильность, то есть умение произносить слова в соответствии с нормами литературного языка.

В условиях поликультурной среды, где русский язык выступает языком межнационального общения, особое значение приобретает развитие орфоэпической культуры школьников. Это не только способствует формированию правильной речи, но и развивает уважительное отношение к языку как культурной ценности.

Цель статьи — рассмотреть эффективные методы формирования орфоэпической культуры у учащихся, определить основные направления и формы работы в школе.

Понятие и значение орфоэпической культуры.

Орфоэпия (от греч. *orthos* — правильный и *epos* — речь) — это совокупность правил литературного произношения. Она регулирует произношение звуков, ударение, интонацию и темп речи.

Орфоэпическая культура — это умение говорить правильно, ясно, выразительно, в соответствии с нормами языка. Владение орфоэпией необходимо для успешной коммуникации, поскольку неправильное произношение может исказить смысл высказывания, вызывать трудности в восприятии речи.

Основные направления формирования орфоэпической культуры.

Работа над орфоэпией должна проводиться систематически и включать несколько направлений:

1. **Фонетическая тренировка.** Отработка правильного звучания гласных и согласных.
2. **Акцентологическая работа.** Изучение правил постановки ударения и практические упражнения.
3. **Интонационные упражнения.** Работа над мелодикой речи, паузами и логическим ударением.
4. **Развитие слухового восприятия.** Умение слышать и корректировать ошибки в произношении.

Фонетические и артикуляционные упражнения.

Формирование орфоэпических навыков начинается с фонетических упражнений. Учитель предлагает ученикам выполнять артикуляционную гимнастику:

- растягивать и сокращать губы, тренировать подвижность языка;
- произносить трудные сочетания звуков;

- повторять скороговорки.
 - Примеры упражнений:
- *Шла Саша по шоссе и сосала сушку.*
- *Карл у Клары украл кораллы.*

Такие упражнения развивают дикцию и артикуляционную гибкость, что особенно важно для младших школьников.

Акцентологическая работа.

Одной из распространённых проблем является неправильная постановка ударения. Для её преодоления используются следующие приёмы:

- составление таблиц трудных слов;
- фонетические диктанты;
- карточки с вариантами ударения;
- игры «Найди ошибку» или «Верно ли звучит?».

Например, учитель предлагает учащимся выбрать правильный вариант: *каталог* – *каталОг*; *свёкла* – *свеклаА*.

Роль интонации и темпа речи.

Интонация делает речь выразительной, помогает выделить главное и передать эмоции. Ученикам важно научиться управлять интонацией — повышать или понижать тон, соблюдать паузы, делать логическое ударение.

Для этого полезны упражнения на чтение диалогов, выразительное чтение стихотворений, инсценировки. Также применяются аудиозаписи правильного произношения с последующим анализом.

Использование игровых методов.

Игровые технологии создают благоприятную атмосферу и повышают мотивацию учащихся. Эффективны следующие виды игр:

- «**Орфоэпический турнир**» — соревнование между командами, где нужно правильно произнести слова.
- «**Исправь ошибку**» — ученики слушают аудиозапись и находят орфоэпические ошибки.
- «**Фонетическая эстафета**» — повторение трудных слов в быстром темпе.

Игровая форма развивает внимание к звуковой стороне речи и делает процесс обучения увлекательным.

Использование цифровых технологий.

Современные цифровые ресурсы позволяют значительно расширить возможности обучения. Учитель может использовать:

- онлайн-тренажёры по произношению (например, «Грамота.ру»);
- аудиоплатформы для записи и анализа речи;
- мобильные приложения для тренировки дикции.

Запись и анализ собственной речи помогает ученикам увидеть и услышать ошибки, что повышает их осознанность в обучении.

Интеграция с другими видами речевой деятельности.

Работа над орфоэпией должна быть тесно связана с чтением, говорением и письмом. Например, при изучении новых слов учащиеся не только пишут их, но и проговаривают, определяют ударение, анализируют звуковую структуру.

Эффективно сочетать орфоэпическую работу с подготовкой устных выступлений, выразительным чтением, театрализацией текстов.

Оценивание орфоэпической культуры.

Оценка должна быть направлена не только на выявление ошибок, но и на фиксацию положительной динамики. Используются такие критерии:

- правильность произношения;

- соблюдение ударения;
- интонационная выразительность;
- темп и чёткость речи.

Можно применять самооценку и взаимную оценку с помощью аудиозаписей.

Заключение.

Формирование орфоэпической культуры — важнейшая составляющая речевого развития школьников. Систематическая работа, включающая фонетические упражнения, игровые методы и использование современных технологий, позволяет достичь устойчивых результатов. Орфоэпически грамотная речь — показатель общей культуры личности, уважения к языку и успешного общения.

Литературы:

1. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. *Современный словарь методических терминов и понятий*. – Москва, 2020.
2. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. *Справочник по русскому языку: произношение и ударение*. – Москва, 2019.
3. Львов М.Р. *Методика развития речи учащихся*. – Москва, 2018.
4. Виноградов В.В. *Русская орфоэпия и культура речи*. – Москва, 2021.
5. Добровольская Т.Ю. *Развитие речевых навыков в школе*. – Санкт-Петербург, 2020.
6. Селевко Г.К. *Современные педагогические технологии*. – Москва, 2022.
7. Леонтьев А.А. *Психолингвистические основы обучения*. – Москва, 2019.
8. UNESCO. *Language and Communication in Education*. – Paris, 2021.
9. Зимняя И.А. *Психология обучения иностранным и вторым языкам*. – Москва, 2020.
10. Полякова Т.А. *Формирование орфоэпической компетенции школьников*. – Казань, 2023.

ВЛИЯНИЕ ЧТЕНИЯ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ НА РАЗВИТИЕ РЕЧИ

Дарбаева Улбосын Эргашовна

Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Келесский район,

№19 общеобразовательная школа имени Б. Майлина

Түйін

Мақалада классикалық әдебиетті оқудың оқушылардың тілін дамытудағы маңызы мен әсері қарастырылған. Автор көркем мәтіннің тілдік байлығы мен көркемдік ерекшеліктері арқылы оқушының сөздік қорын, тіл мәдениетін және ойлау қабілетін жетілдіру жолдарын сипаттайды.

Классикалық туындыларды оқу сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың тиімді құралы ретінде қарастырылады.

Summary

The article explores the impact of reading classical literature on the development of students' speech. The author emphasizes that classical works, through their linguistic richness and aesthetic value, enhance vocabulary, speech culture, and critical thinking. Reading classics is presented as an effective means of improving communicative competence and fostering a deeper appreciation of language.

В условиях современной образовательной системы проблема речевого развития учащихся приобретает особую актуальность. Наблюдается снижение уровня владения языком, бедность словарного запаса и трудности в построении связных высказываний. Одним из эффективных путей преодоления этих проблем является обращение к классической литературе.

Классическая литература содержит богатый языковой материал, демонстрирует образцы точной, выразительной, эмоционально насыщенной речи. Через чтение и анализ классических

произведений учащиеся осваивают нормы литературного языка, развивают вкус к слову и способность к речевому творчеству.

Роль классической литературы в формировании речевой культуры.

Классическая литература — это сокровищница культурных и языковых ценностей. В произведениях А. С. Пушкина, Л. Н. Толстого, Ф. М. Достоевского, И. С. Тургенева, А. П. Чехова, М. Ю. Лермонтова отражён богатейший лексический и синтаксический потенциал русского языка.

Чтение классических текстов способствует:

1. Расширению активного и пассивного словарного запаса.
2. Формированию правильной грамматической структуры речи.
3. Освоению норм литературного произношения и ударения.
4. Развитию интонационной выразительности и логики высказывания.

Кроме того, знакомство с классикой воспитывает у учащихся эстетическое восприятие языка, умение чувствовать стиль, понимать подтекст, что невозможно при чтении упрощённых или адаптированных текстов.

Лингвистический потенциал классических произведений.

Язык классической литературы отличается богатством лексики, разнообразием синтаксических конструкций, точностью и выразительностью. Например, произведения Пушкина демонстрируют гармонию простоты и поэтичности речи, тексты Достоевского — глубину психологических диалогов, Тургенева — плавность и музыкальность фраз.

Работа с такими текстами на уроках русского языка помогает учащимся усваивать:

- использование синонимов и антонимов для выразительности;
- метафорические и эпитетные обороты;
- особенности интонации и пунктуации, передающих смысл и эмоции.

Формы и методы работы с классической литературой.

Для развития речи важно не просто читать тексты, но и активно с ними работать. На уроках можно применять следующие методы:

1. **Чтение с остановками.** Учитель периодически делает паузы для обсуждения смысла прочитанного, выделения ключевых слов, анализа речевых средств.
2. **Интерпретация текста.** Учащиеся пересказывают эпизоды от лица разных персонажей, что развивает монологическую речь.
3. **Лингвостилистический анализ.** Анализ художественных приёмов помогает осознать выразительные возможности языка.
4. **Творческие задания.** Сочинения по мотивам прочитанного, продолжения рассказов, инсценировки.
5. **Чтение вслух.** Развивает дикцию, орфоэпию, эмоциональную выразительность.

Классическое чтение как средство развития словаря.

Одним из главных показателей речевого развития является словарный запас. В процессе чтения учащиеся усваивают новые слова в контексте, что способствует их активному употреблению. Учитель должен систематически работать над словарём: объяснять значения архаизмов, историзмов, фразеологизмов, устойчивых выражений.

Эффективны такие приёмы, как составление словарей по произведению, обсуждение пословиц и афоризмов, встречающихся в тексте.

Влияние чтения на развитие связной речи.

Чтение классической литературы формирует умение логически выстраивать высказывания. Пересказы, эссе, дебаты, анализ героев способствуют развитию логического и образного мышления.

Ученики, регулярно читающие классику, демонстрируют высокий уровень связной речи, лучше владеют интонацией, используют разнообразные речевые конструкции.

Эмоционально-нравственный аспект.

Помимо языкового влияния, классическая литература играет огромную роль в нравственном воспитании. В произведениях поднимаются вечные темы — добра и зла, совести, долга, любви к Родине, уважения к человеку. Обсуждение этих тем развивает речевую активность учащихся, формирует способность выражать собственное мнение и аргументировать его.

Интеграция чтения с другими видами деятельности.

Эффективно сочетать чтение классики с проектной и исследовательской работой. Например, ученики могут подготовить презентации о языке и стиле любимых авторов, провести сравнительный анализ оригинала и адаптированных текстов, создать видеочтения или театральные миниатюры.

Это не только повышает интерес к литературе, но и способствует развитию коммуникативных и творческих компетенций.

Использование цифровых технологий.

Современные технологии позволяют сделать процесс чтения более интерактивным. Используются электронные библиотеки, аудиокниги, онлайн-дискуссии, виртуальные экскурсии по музеям писателей.

Цифровые платформы, такие как *LitRes*, *Google Books*, *Российская электронная школа*, помогают учащимся самостоятельно выбирать произведения, слушать их в оригинале и анализировать речь авторов.

Заключение.

Чтение классической литературы является мощным инструментом речевого, культурного и нравственного развития учащихся. Оно формирует не только словарный запас и грамматическую правильность речи, но и эстетическое чувство, внутреннюю культуру и способность понимать красоту слова.

Систематическая работа с классическими текстами должна стать неотъемлемой частью образовательного процесса. Только через обращение к лучшим образцам мировой и русской литературы возможно воспитание грамотного, культурного, духовно богатого человека.

Литературы:

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. *Современный словарь методических терминов и понятий*. – Москва, 2020.
2. Виноградов В. В. *О языке художественной литературы*. – Москва, 2019.
3. Гальперин И. Р. *Текст как объект лингвистического исследования*. – Москва, 2021.
4. Лотман Ю. М. *Структура художественного текста*. – Санкт-Петербург, 2018.
5. Львов М. Р. *Методика развития речи учащихся*. – Москва, 2020.
6. Михайлов А. И. *Русская классика и развитие речи школьников*. – Казань, 2022.
7. Толстой Л. Н. *Педагогические сочинения*. – Москва, 2018.
8. Чехов А. П. *О литературе и языке*. – Москва, 2019.
9. Зимняя И. А. *Психология обучения русскому языку*. – Москва, 2021.
10. UNESCO. *Reading and Language Development in Education*. – Paris, 2021.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА ДЕТЯМ С ОВЗ

Жұмаділдаева Айгүл Алтайқызы

Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Келесский район,
ОСШ №61 имени Абая**Түйін**

Бұл мақалада ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға (ОВЗ) орыс тілін оқытудың ерекшеліктері қарастырылады. Автор инклюзивті білім беру жағдайында тіл үйретудің тиімді тәсілдері мен әдістемелік ұстанымдарын талдайды. Мақалада оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін ескере отырып, мотивацияны арттыру, сөйлеу дағдыларын дамыту және түзету жұмыстарының әдістері сипатталады. Сондай-ақ педагогтың эмоционалды қолдауы мен дифференциацияланған оқыту тәсілдерінің маңызы көрсетіледі.

Summary

This article explores the specific features of teaching the Russian language to children with special educational needs (SEN). The author analyzes effective approaches and methodological principles of inclusive education. The paper describes strategies for enhancing motivation, developing speech skills, and conducting corrective work based on students' psychological characteristics. The importance of emotional support, differentiated instruction, and the teacher's individual approach is also emphasized.

Современная система образования Казахстана ориентирована на создание условий для обучения всех категорий детей, включая учащихся с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ). Одной из актуальных задач инклюзивного образования является обеспечение доступности и качества преподавания русского языка таким детям.

Русский язык выполняет важную социальную и коммуникативную функцию, а для детей с особыми образовательными потребностями его изучение становится не только средством общения, но и инструментом коррекции речевых, когнитивных и эмоциональных нарушений.

Психолого-педагогические особенности детей с ОВЗ.

Дети с особыми образовательными потребностями представляют собой неоднородную группу. В зависимости от характера нарушения (зрения, слуха, интеллекта, опорно-двигательного аппарата, речи) изменяются подходы к обучению.

К основным особенностям таких детей относятся:

- замедленное восприятие и переработка информации;
- низкий уровень произвольного внимания;
- трудности в формировании абстрактного мышления;
- ограниченный словарный запас и затруднения в построении высказываний;
- повышенная эмоциональная чувствительность.

Понимание этих факторов является ключом к правильному выбору методов обучения русскому языку.

Методические принципы преподавания.

Обучение русскому языку детей с ОВЗ должно строиться на следующих принципах:

1. **Принцип индивидуализации.**
Учебный материал подбирается с учётом возможностей и потребностей каждого ребёнка.
2. **Принцип доступности.**
Материал должен быть понятным, конкретным и сопровождаться наглядной поддержкой.
3. **Принцип коррекционной направленности.**
Задания направлены на развитие речи, внимания, памяти и мышления.
4. **Принцип систематичности и повторяемости.**
Закрепление материала проводится регулярно, с постепенным усложнением.

5. Принцип мотивации.

Важно создавать положительное отношение к предмету через игровые и практические формы работы.

Формы и методы работы.**1. Игровые технологии.**

Игра является естественной формой обучения для детей с ОВЗ. Через сюжетно-ролевые и дидактические игры дети усваивают лексические и грамматические структуры.

2. Наглядность и мультимедиа.

Использование карточек, иллюстраций, видео и интерактивных презентаций способствует лучшему восприятию и запоминанию материала.

3. Дифференцированные задания.

Каждому ученику предлагается задание по уровню сложности, что снижает тревожность и повышает уверенность.

4. Работа с речевыми нарушениями.

Особое внимание уделяется постановке звуков, расширению словарного запаса, формированию связной речи.

5. Использование ИКТ.

Электронные ресурсы, такие как *LearningApps*, *Wordwall*, *Quizlet*, позволяют адаптировать учебные материалы под индивидуальные особенности учащихся.

Организация учебного процесса.

На уроках русского языка с детьми с ОВЗ важно соблюдать четкую структуру занятия:

- мотивационно-организационный этап (создание положительного настроения);
- объяснение нового материала (с опорой на наглядность);
- тренировка (повторение, упражнения, игровые задания);
- рефлексия (обсуждение, что удалось, что было сложно).

Учитель должен постоянно поощрять детей, использовать невербальные способы поддержки — улыбку, одобрительный жест, мягкий тон.

Роль учителя.

Учитель русского языка в инклюзивном классе выполняет не только обучающую, но и коррекционно-развивающую функцию. Важно проявлять терпение, гибкость, эмоциональную устойчивость.

Педагог становится посредником между языком и учеником, помогая ребёнку почувствовать уверенность в своих силах.

Учителю рекомендуется тесно сотрудничать с логопедом, психологом и дефектологом, чтобы обеспечить комплексный подход к обучению.

Оценивание результатов.

Оценивание достижений детей с ОВЗ должно быть щадящим. Основное внимание уделяется индивидуальному прогрессу, а не сравнению с другими учащимися.

Рекомендуется использовать портфолио достижений, где фиксируются успехи ребёнка по каждому этапу обучения.

Примеры заданий.

1. Подбери картинку к слову.
2. Составь предложение по иллюстрации.
3. Найди лишнее слово.
4. Повтори скороговорку.
5. Раскрась букву, которую услышишь.
6. Составь рассказ по серии картинок.

Эти упражнения способствуют развитию слухового восприятия, артикуляции и связной речи.

Коррекционно-развивающая работа.

Уроки русского языка в классах с ОВЗ должны включать элементы логопедической гимнастики, дыхательные упражнения, артикуляционную разминку.

Регулярное повторение помогает закрепить языковые навыки и развивает чувство ритма речи.

Заключение.

Преподавание русского языка детям с ограниченными возможностями здоровья требует особого педагогического мастерства.

Эффективность обучения зависит от умения учителя сочетать индивидуальный и коллективный подход, учитывать психофизиологические особенности учеников и использовать современные технологии.

Главная цель – не только научить ребёнка грамотно говорить и писать, но и помочь ему социализироваться, обрести уверенность и радость общения.

Литературы:

1. Битянова М. Р. *Психологическое сопровождение инклюзивного образования*. – Москва, 2021.
2. Воробьёва В. Е. *Коррекционная педагогика: теория и практика*. – Санкт-Петербург, 2020.
3. Зимняя И. А. *Психология обучения иностранным языкам*. – Москва, 2019.
4. Кукушкина О. И. *Инклюзивное образование: методические рекомендации для педагогов*. – Москва, 2022.
5. Лалаева Р. И. *Методика обучения русскому языку детей с нарушениями речи*. – Москва, 2018.
6. Полат Е. С. *Современные технологии обучения в инклюзивной школе*. – Москва, 2021.
7. Соловьева Т. И. *Работа учителя-логопеда с детьми с ОВЗ*. – Санкт-Петербург, 2020.
8. UNESCO. *Inclusive Education for Children with Disabilities*. – Paris, 2020.
9. Чиркова Н. А. *Адаптация программ по русскому языку для детей с ОВЗ*. – Москва, 2022.
10. Эльконин Д. Б. *Психология обучения младшего школьника*. – Москва, 2020.

РОЛЬ ДИАЛОГИЧЕСКИХ ФОРМ РАБОТЫ НА УРОКАХ ЯЗЫКА

Асанова Жулдызай Осербаетна

Учитель русского языка и литературы

г. Туркестан, «IT школа – лицей №27 имени Озбекали Жанибекова»

Түйін

Мақалада диалогтық оқыту формаларының тіл сабақтарындағы рөлі мен маңызы қарастырылады. Автор оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін арттыруда диалогтың орны ерекше екенін атап өтеді. Диалогтық өзара әрекет арқылы оқушылардың тілдік белсенділігі, сын тұрғысынан ойлау дағдылары және топпен жұмыс істеу қабілеттері дамиды. Сондай-ақ мақаланың мазмұнында мұғалім мен оқушы, оқушы мен оқушы арасындағы диалогты ұйымдастырудың әдістемелік жолдары сипатталған.

Summary

The article examines the role and significance of dialogic forms of learning in language lessons. The author emphasizes that dialogue plays a key role in developing students' communicative competence. Through dialogic interaction, learners enhance their linguistic activity, critical thinking, and teamwork skills. The article also presents methodological approaches to organizing teacher-student and student-student dialogues effectively.

Современное образование ориентировано на формирование личности, способной к самостоятельному мышлению, коммуникации и сотрудничеству. В этом контексте диалогические формы обучения приобретают особую актуальность.

Русский язык как учебный предмет предоставляет широкие возможности для применения диалога в образовательном процессе. Диалог способствует активному участию учащихся, развивает умение слушать, аргументировать, высказывать мнение и понимать собеседника.

Сущность диалогического обучения.

Диалогическое обучение основано на взаимодействии, где ученик является активным участником познания. Основная идея заключается в том, что знания формируются не путём пассивного восприятия, а через обсуждение, обмен мнениями и сотрудничество.

Как отмечал М. М. Бахтин, «диалог — это форма существования мысли». Следовательно, диалог является не просто формой общения, а способом мышления и обучения.

Цели и задачи использования диалога.

Применение диалогических форм на уроках русского языка направлено на:

- развитие коммуникативной компетенции;
- формирование речевой активности;
- развитие умения задавать вопросы и отвечать на них;
- повышение мотивации к изучению языка;
- воспитание уважения к чужому мнению.

Диалог позволяет учителю перейти от монологического типа обучения к совместной деятельности, где ученик становится партнером в познании.

Виды диалогических форм работы.

На уроках русского языка можно выделить несколько форм диалогического взаимодействия:

1. Учитель – ученик.

Используется при объяснении нового материала, постановке проблемных вопросов, обсуждении ответов.

2. Ученик – ученик.

Применяется при работе в парах и группах, в процессе ролевых игр, диалогов по образцу, дебатов.

3. Групповые обсуждения.

Позволяют каждому ученику выразить свою позицию, услышать мнение других и прийти к общему выводу.

4. Дискуссия.

Развивает умение аргументировать, строить логические рассуждения, отстаивать собственную точку зрения.

Методические приёмы.

1. Диалог по картинке.

Ученики описывают изображение, задают друг другу вопросы, уточняют детали.

2. Интервью.

Один ученик задаёт вопросы, другой отвечает. Такая форма помогает развивать спонтанную речь.

3. Ролевая игра.

Воссоздание речевых ситуаций («в магазине», «в библиотеке», «в поликлинике») способствует практическому применению языка.

4. Метод «мозгового штурма».

Групповое обсуждение проблемы с целью поиска решения активизирует речевую и мыслительную деятельность.

5. Метод «Пресс».

Позволяет выработать умение строить аргументированные высказывания по схеме: утверждение – аргумент – пример – вывод.

Организация диалога на уроке.

Эффективность диалогического обучения зависит от того, насколько учитель умеет создавать речевые ситуации, побуждающие учащихся к высказыванию.

Для этого важно:

- формулировать открытые вопросы;
- стимулировать обсуждение;
- поощрять разные точки зрения;
- создавать атмосферу доверия и уважения.

Учитель должен быть не только источником знаний, но и фасилитатором — организатором учебного общения.

Примеры диалогических заданий.**1. Ситуация общения:**

- Ты встретил нового ученика. Как ты познакомишься с ним?
- Привет! Меня зовут Али. А тебя как зовут?

2. Диалог по теме «Семья»:

- У тебя большая семья?
- Да, у меня есть мама, папа и две сестры.

3. Дискуссия:

- Нужны ли домашние задания?
- Да, потому что они помогают повторить материал.

Преимущества диалогического обучения.

- развитие навыков устной речи и слушания;
- формирование критического и логического мышления;
- повышение интереса к изучению языка;
- воспитание толерантности и уважения к мнению других;
- развитие сотрудничества и ответственности.

Роль учителя.

Учитель является организатором речевой деятельности учащихся. Он направляет диалог, корректирует ошибки, поддерживает речевую инициативу и поощряет активность.

Главное — создать ситуацию успеха, чтобы каждый ученик почувствовал уверенность в своих возможностях.

Трудности и пути их преодоления.

Некоторые ученики стесняются говорить на русском языке, боятся ошибиться. Учителю необходимо:

- использовать игровые формы;
- избегать критики;
- давать время на подготовку ответа;
- хвалить за попытку общения.

Заключение.

Диалогические формы обучения способствуют активизации познавательной деятельности, развитию речи и мышления учащихся.

Они позволяют реализовать принцип сотрудничества, формируют культуру общения и создают условия для личностного роста каждого ученика.

Использование диалога на уроках русского языка делает обучение живым, интересным и эффективным.

Список литературы:

1. Бахтин М. М. *Проблемы речевых жанров*. – Москва, 2020.
2. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. – Москва, 2019.
3. Зимняя И. А. *Психология обучения иностранным языкам*. – Москва, 2021.
4. Лисина М. И. *Общение, личность и психика ребёнка*. – Москва, 2018.

5. Полат Е. С. *Современные педагогические технологии*. – Москва, 2020.
6. Соловейчик М. *Методы активного обучения на уроках русского языка*. – Санкт-Петербург, 2022.
7. Фридман Л. М. *Коммуникативная компетенция и диалогическое обучение*. – Москва, 2019.
8. Эльконин Д. Б. *Психология обучения младшего школьника*. – Москва, 2020.
9. Чиркова Н. А. *Развитие речевой активности учащихся в процессе диалогов*. – Москва, 2022.

ВЛИЯНИЕ УСТНОЙ РЕЧИ НА РАЗВИТИЕ ПИСЬМЕННОЙ У ШКОЛЬНИКОВ

Мурзабекова Айгул Абаевна

Учитель русского языка и литературы

г. Туркестан, «IT школа – лицей №27 имени Озбекали Жанибекова»

Түйін

Бұл мақалада оқушылардың ауызына сөйлеу дағдысының олардың жазбаша тілін дамытудағы маңызы қарастырылады. Автор ауызына сөйлеудің синтаксистік және лексикалық құрылымдары жазбаша сөйлеудің негізін қалайтынын дәлелдейді. Мақалада ауызына және жазбаша сөйлеуді байланыстырудың әдістемелік тәсілдері мен тілдік дамуды жетілдіру жолдары талданған.

Summary

The article examines the significance of oral speech in the development of students' written language. The author demonstrates that the syntactic and lexical structures of oral speech form the foundation of writing skills. The paper analyzes methodological approaches to integrating oral and written speech activities and discusses strategies for improving students' linguistic development.

Современная методика преподавания русского языка ставит перед педагогом задачу развивать все виды речевой деятельности учащихся: слушание, говорение, чтение и письмо. Среди них устная речь занимает особое место, так как она является базой для формирования письменной речи. Развитие устной речи способствует становлению связного письма, правильному построению предложений, использованию разнообразных синтаксических конструкций.

Актуальность данной темы обусловлена необходимостью повышения уровня письменной грамотности школьников, что невозможно без системного формирования устной речи.

Теоретические основы взаимосвязи устной и письменной речи.

Устная и письменная формы речи — это две стороны единого языкового процесса. По мнению Л. С. Выготского, «письменная речь является высшей формой устной». Ученик, который умеет грамотно и связно излагать свои мысли устно, легче справляется с письменными заданиями.

Развитие письменной речи невозможно без опоры на сформированные навыки устного высказывания: умение логически строить фразу, подбирать точные слова, выстраивать структуру высказывания.

Психолингвистические аспекты.

Формирование письменной речи включает переход от внутреннего речевого плана к внешнему графическому выражению. Этот переход происходит на основе устных форм коммуникации.

В процессе говорения ребёнок осваивает интонацию, грамматические структуры, логическую последовательность — всё это в дальнейшем отражается в письменных высказываниях.

Психолингвистические исследования показывают, что устная речь является средством активизации мышления, а письмо — его фиксацией. Таким образом, развитие устной речи создаёт предпосылки для успешного овладения письменной.

Методика формирования письменной речи через устную.

Развитие письменной речи требует целенаправленной работы по активизации устных форм коммуникации. Основные методические приёмы включают:

1. **Беседы и диалоги.**
Учитель организует обсуждения по изучаемой теме, формируя у учащихся умение логично выражать мысли.
2. **Рассказ по картине.**
Такой приём развивает умение структурировать информацию и служит подготовкой к написанию сочинений.
3. **Пересказ текстов.**
Пересказ способствует развитию связной речи, помогает усвоить композиционные элементы текста.
4. **Коллективное составление рассказа.**
Совместное обсуждение сюжета помогает учащимся вырабатывать навыки письменной композиции.
5. **Устное планирование сочинения.**
Прежде чем приступить к письму, ученики устно проговаривают план будущего текста.

Примеры упражнений.

1. **Устный пересказ с элементами дополнения.**
Ученики дополняют исходный текст своими деталями, что развивает творческое мышление.
2. **Устное сочинение по теме.**
После устного обсуждения учащиеся переходят к написанию текста, сохраняя структуру.
3. **Дискуссии и дебаты.**
Формируют способность аргументировать, что важно при создании письменных рассуждений.

Этапы работы.

1. **Подготовительный этап.**
Формирование словарного запаса и развитие фонематического слуха.
2. **Этап устной подготовки.**
Отработка структур предложений, интонации, логики высказывания.
3. **Этап письменного оформления.**
Перенос устного содержания в письменную форму с опорой на орфографические и пунктуационные правила.

Роль учителя.

Учитель русского языка является не только носителем знаний, но и организатором речевой деятельности. Он должен создавать коммуникативно активную среду, где устное и письменное взаимодействие формируют единую систему обучения.

Задача педагога — научить ребёнка мыслить вслух, а затем переносить эти мысли в письменную форму.

Практическая значимость.

Применение устной речи для формирования письменной помогает:

- повысить уровень грамотности учащихся;
- развить логическое мышление;
- устранить трудности построения предложений;
- улучшить связность письменных текстов.

Кроме того, устная работа способствует развитию уверенности в себе, что положительно влияет на общую успеваемость.

Межпредметные связи.

Работа по развитию речи может быть интегрирована с другими дисциплинами — литературой, историей, информатикой. Например, обсуждение литературных произведений стимулирует развитие аналитического мышления, необходимого для написания сочинений и эссе.

Примеры учебных ситуаций.

1. При изучении темы «*Описание природы*» учащиеся сначала устно описывают пейзаж, затем переходят к письменному изложению.
2. При подготовке к ЕНТ школьники устно составляют рассуждения на заданную тему, а затем оформляют их письменно.

Результаты наблюдений.

Педагогическая практика показывает, что учащиеся, активно участвующие в устных формах работы, демонстрируют более высокий уровень письменных навыков. Они реже допускают ошибки в построении текста, легче соблюдают логическую последовательность.

Заключение.

Таким образом, устная речь является фундаментом формирования письменной речи. Без развития устной коммуникации невозможно добиться грамотного, связного и выразительного письма.

Системная работа, направленная на интеграцию устных и письменных упражнений, обеспечивает комплексное развитие языковой личности учащегося. Учитель должен использовать разнообразные формы речевой деятельности, чтобы каждая из них способствовала совершенствованию другой.

Литературы:

1. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. — Москва, 2019.
2. Леонтьев А. А. *Деятельность. Сознание. Личность*. — Москва, 2020.
3. Зимняя И. А. *Психология обучения иностранным языкам*. — Москва, 2021.
4. Бахтин М. М. *Слово в романе*. — Москва, 2018.
5. Полат Е. С. *Методика развития речи школьников*. — Москва, 2022.
6. Гальперин П. Я. *Формирование умственных действий и понятий*. — Москва, 2020.
7. Лурия А. Р. *Язык и сознание*. — Москва, 2019.
8. Ушакова Т. Н. *Речь и речевая деятельность ребёнка*. — Москва, 2021.
9. Соловейчик М. С. *Развитие речи младших школьников*. — Санкт-Петербург, 2020.

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ РЕДАКТИРОВАНИЯ И САМОПРОВЕРКИ ТЕКСТОВ

Дуйсенова Нургуль Балтабековна

Учитель русского языка и литературы

г. Туркестан, «IT школа – лицей №27 имени Озбекали Жанибекова»

Түйін

Бұл мақалада оқушылардың мәтінді редакциялау және өзіндік тексеру дағдыларын қалыптастырудың әдістемелік негіздері талданады. Автор тілдік тұлғаның дамуы мен жазу мәдениетін арттыруда өзін-өзі бақылаудың маңыздылығын атап өтеді. Мәтінді өңдеу мен түзету жұмыстары оқушылардың тілдік нормаларды саналы түрде меңгеруіне және функционалдық сауаттылығын арттыруға ықпал ететіні дәлелденеді.

Summary

This article analyzes methodological foundations for developing students' skills in text editing and self-checking. The author emphasizes the importance of self-monitoring in the development of linguistic competence and writing culture. Editing and revising texts help students consciously master language norms and improve their functional literacy.

В условиях современного образования развитие письменной речи становится одной из ключевых задач обучения русскому языку. Однако нередко учащиеся воспринимают письмо как однократный процесс, не осознавая необходимости редактирования и проверки текста. Между тем именно этапы редактирования и самопроверки формируют ответственность за слово, развивают логическое и критическое мышление.

Формирование навыков саморедактирования является важнейшей составляющей языковой компетенции школьника. Эти умения помогают не только создавать грамотные тексты, но и анализировать собственные ошибки, совершенствовать стиль и структуру высказывания.

Значение редактирования в процессе обучения.

Редактирование представляет собой процесс анализа и исправления текста с целью улучшения его содержания, структуры и языкового оформления. Навык редактирования формирует у учащихся способность к самооценке, повышает уровень письменной речи и способствует осознанному применению грамматических и орфографических норм.

Работа над текстом на этапе редактирования позволяет:

- увидеть логические и стилистические несоответствия;
- устранить грамматические, пунктуационные и речевые ошибки;
- улучшить композицию и выразительность текста;
- развить чувство языка и ответственности за высказывание.

Самопроверка как элемент речевого развития.

Самопроверка — это способность ученика самостоятельно анализировать и корректировать написанное. В процессе самопроверки формируется умение замечать неточности, выбирать более точные слова, соблюдать структуру текста.

Для формирования навыков самопроверки важно:

1. Учить учащихся пошаговому анализу текста.
2. Развивать внутренний контроль через вопросы: *О чём я написал? Правильно ли выразил мысль? Есть ли повторы, логические ошибки?*
3. Использовать алгоритмы проверки текста (по орфографии, пунктуации, содержанию).

Этапы работы над текстом.

1. **Черновой** **вариант.**
Учащиеся излагают свои мысли без ограничений, формулируют основную идею.
2. **Первичное** **редактирование.**
Проверка структуры, связности, последовательности.
3. **Языковая** **правка.**
Исправление грамматических и стилистических ошибок.
4. **Финальная** **проверка.**
Оценка текста по заданным критериям: точность, выразительность, грамотность.

Методические приёмы формирования навыков редактирования.

1. **Коллективное** **редактирование.**
Учитель предлагает учащимся совместно проверить текст, обсуждая найденные ошибки.
2. **Редактирование** **образца.**
Предлагается заведомо ошибочный текст, который учащиеся исправляют.
3. **Пошаговая** **самопроверка.**
Каждый ученик получает алгоритм:
 - a. Проверь содержание (всё ли раскрыто?).
 - b. Проверь структуру (есть ли вступление, основная часть, заключение?).
 - c. Проверь язык (точность слов, согласование, пунктуация).
4. **Работа** **в парах.**
Взаимопроверка усиливает внимательность и формирует объективность оценки.

Использование цифровых технологий.

В условиях цифровизации образования эффективным является использование онлайн-инструментов:

- **Grammarly, LanguageTool** — помогают проверять орфографию и пунктуацию;
- **Padlet, Google Docs** — дают возможность коллективного редактирования;
- **MindMeister** — используется для планирования структуры текста.

Цифровые ресурсы не заменяют критического анализа, но помогают ученикам увидеть ошибки визуально и осознанно их исправлять.

Формирование культуры письма.

Редактирование и самопроверка тесно связаны с развитием культуры письменной речи. Они учат школьников уважительно относиться к читателю, формируют ответственность за высказывание и точность формулировок.

Культура письма выражается в умении подбирать адекватные языковые средства, избегать речевых штампов и логических ошибок, соблюдать структуру текста.

Практические задания.

1. **Редактирование коротких текстов.**
Исправление ошибок, поиск лишних слов, уточнение формулировок.
2. **Создание собственного текста с последующим анализом.**
Учащийся пишет сочинение, затем самостоятельно выделяет ошибки и объясняет их.
3. **Параллельное редактирование.**
Ученики сравнивают два варианта текста и выбирают более удачный.
4. **Журнал ошибок.**
Каждый ученик ведёт тетрадь, где фиксирует типичные ошибки и способы их исправления.

Роль учителя.

Учитель русского языка выступает не только как контролёр, но и как наставник, обучающий учащихся видеть и осознавать ошибки. Основная задача педагога — создать атмосферу, в которой исправление воспринимается не как наказание, а как естественная часть учебного процесса.

Эффективным является поощрение учащихся за самостоятельное обнаружение ошибок, развитие у них уверенности и критического отношения к собственным текстам.

Заключение.

Формирование навыков редактирования и самопроверки текстов — это комплексный процесс, включающий развитие внимания, логического мышления, чувства языка. Эти умения способствуют формированию грамотной, самостоятельной, творческой личности.

Редактирование должно стать неотъемлемой частью каждого этапа работы над письменной речью. Только при систематическом подходе учащиеся научатся создавать тексты высокого качества, соответствующие нормам языка и культуре общения.

Литературы:

1. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. — Москва, 2019.
2. Зимняя И. А. *Психология обучения языку*. — Москва, 2021.
3. Гальперин П. Я. *О формировании умственных действий*. — Москва, 2020.
4. Костомаров В. Г. *Язык и культура*. — Москва, 2018.
5. Полат Е. С. *Современные педагогические технологии*. — Москва, 2022.
6. Леонтьев А. А. *Психолингвистические основы обучения письму*. — Москва, 2020.
7. Соловейчик М. С. *Методика развития речи*. — Санкт-Петербург, 2021.
8. Фридман Л. М. *Развитие письменной речи школьников*. — Москва, 2020.
9. UNESCO. *Language Skills and Writing Literacy in Education*. — Paris, 2021.
10. Cummins J. *Bilingual Education and Academic Literacy*. — Toronto, 2018.

РОЛЬ РАССКАЗА И ПЕРЕСКАЗА В ОБУЧЕНИИ УСТНОЙ РЕЧИ

Керимкулова Улжан Маликовна

Учитель русского языка и литературы

Туркестанская область, Сарыагашский район, школа-гимназия №1 имени М.Ауэзова

Tүйін

Бұл мақалада ауызша сөйлеу дағдыларын қалыптастыруда әңгімелеу мен қайта айтып беру жұмыстарының рөлі қарастырылады. Оқушылардың сөйлеу мәдениетін дамытуда мазмұндау мен еркін баяндаудың тиімді әдістері сипатталады. Әңгімелеу арқылы оқушының логикалық ойлау қабілеті, сөздік қоры мен тілдік белсенділігі арта түсетіні талданады.

Summary

This article examines the role of storytelling and retelling in the development of students' oral speech. It describes effective methods for improving students' speaking culture through narration and retelling. The author analyzes how these activities contribute to the development of logical thinking, vocabulary expansion, and communicative competence.

Развитие устной речи учащихся — одна из центральных задач обучения русскому языку. Именно устная речь является основой коммуникации, средством выражения мыслей и понимания окружающего мира. Современные образовательные стандарты акцентируют внимание на необходимости формирования у школьников коммуникативной компетенции, что предполагает умение свободно, правильно и выразительно говорить.

В этом контексте рассказ и пересказ занимают особое место. Эти виды речевой деятельности способствуют формированию связного высказывания, развитию памяти, воображения, внимания и языкового чутья.

Теоретические основы обучения устной речи.

Устная речь — это форма языковой деятельности, при которой человек использует язык для непосредственного общения. Она характеризуется спонтанностью, эмоциональностью, выразительностью и требует от учащегося быстрого выбора языковых средств.

Согласно исследованиям Л. С. Выготского и А. А. Леонтьева, устная речь формируется в процессе активного речевого взаимодействия. Она развивается в условиях живого общения, когда учащийся должен не только воспринимать чужую речь, но и самостоятельно создавать высказывания.

Роль рассказа и пересказа в развитии речи.

Рассказ и пересказ являются традиционными, но по-прежнему эффективными методами развития устной речи. Рассказ формирует творческие способности, учит логично излагать мысли, строить монолог. Пересказ, в свою очередь, способствует развитию памяти, внимания, умения понимать и воспроизводить текст.

Оба вида речевой деятельности способствуют:

- развитию связности речи;
- формированию грамматически правильных конструкций;
- расширению словарного запаса;
- развитию культуры общения;
- формированию критического и логического мышления.

Виды пересказа и их методическое значение.

1. **Дословный пересказ** — способствует развитию слуховой памяти, точности выражения.
2. **Краткий пересказ** — учит выделять главное, развивает навык структурирования текста.
3. **Выборочный пересказ** — формирует аналитическое мышление, способность понимать смысловые связи.
4. **Творческий пересказ** — побуждает к воображению, развивает речевую инициативу.

Каждый вид пересказа может применяться в зависимости от целей урока и уровня подготовки учащихся.

Методика обучения рассказу и пересказу.

Эффективность работы над устной речью во многом зависит от методики, применяемой учителем. Основные этапы:

1. Подготовка к пересказу.

Ознакомление с текстом, определение темы, выделение главных идей.

2. Работа с лексикой.

Пояснение значений новых слов, подбор синонимов, работа с устойчивыми выражениями.

3. Анализ текста.

Определение структуры (завязка, развитие, кульминация, развязка).

4. Составление плана.

Составление тезисов или краткого конспекта для пересказа.

5. Сам пересказ.

Воспроизведение текста с элементами творчества.

6. Оценка и самоконтроль.

Анализ выразительности, точности и логичности речи.

Роль рассказа как творческого процесса.

Сочинение-рассказ развивает воображение, учит строить сюжет и описывать события. Рассказ может быть как на основе личного опыта, так и по заданной теме. Он помогает учащимся преодолевать речевую неуверенность и формирует чувство ответственности за собственные слова.

Творческий рассказ стимулирует внутреннюю мотивацию к изучению языка, способствует самовыражению и развитию эмоционального интеллекта.

Использование современных технологий.

Современные образовательные технологии позволяют сделать процесс развития устной речи более интересным и интерактивным.

- **Мультимедийные презентации** помогают визуализировать сюжет рассказа.
- **Аудио- и видеозаписи пересказов** позволяют проводить самоанализ.
- **Онлайн-платформы** (Padlet, Flipgrid) создают условия для обмена устными высказываниями.

Использование технологий способствует развитию самостоятельности и формированию навыков публичного выступления.

Игровые формы работы.

Игровые методы позволяют сделать обучение устной речи более увлекательным. Наиболее эффективны:

- игра «Продолжи рассказ»;
- «Исправь ошибку в истории»;
- «Оживи героя» (инсценировка рассказа);
- «Передай эстафету» (цепочка пересказов).

Такие формы активизируют внимание, развивают импровизацию и помогают преодолеть речевые барьеры.

Психолого-педагогические аспекты.

Работа над устной речью требует создания эмоционально благоприятной атмосферы. Учитель должен поддерживать уверенность учащихся, корректировать ошибки мягко, без давления. Важно формировать у школьников положительную мотивацию — желание говорить правильно и красиво.

Особое внимание уделяется индивидуальным особенностям учеников: уровень владения языком, темперамент, коммуникативные навыки.

Заключение.

Рассказ и пересказ — это не просто методы обучения, а мощные инструменты развития речи, мышления и личности ученика. Через устное высказывание школьник учится строить логические связи, выражать свои мысли и понимать других.

Систематическое использование рассказа и пересказа на уроках русского языка способствует формированию грамотной, культурной, творческой личности, способной к эффективной коммуникации в обществе.

Литературы:

1. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. – Москва, 2019.
2. Леонтьев А. А. *Психолингвистические основы речевой деятельности*. – Москва, 2020.
3. Зимняя И. А. *Психология обучения иностранным языкам*. – Москва, 2021.
4. Бондаренко С. В. *Методика развития устной речи учащихся*. – Санкт-Петербург, 2020.
5. Полат Е. С. *Современные педагогические технологии*. – Москва, 2022.
6. Шанский Н. М. *Лексикология и развитие речи школьников*. – Москва, 2018.
7. Ладыженская Т. А. *Развитие связной речи школьников*. – Москва, 2021.
8. Соловейчик М. С. *Методика обучения русскому языку в школе*. – Санкт-Петербург, 2020.
9. Cummins J. *Language and Communication Skills in Education*. – Toronto, 2019.

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ СИНТАКСИСУ

Калдыбекова Аягоз Шекербековна

Учитель русского языка и литературы

Туркестанская область, Сарыагашский район, ОСШ №44 имени Г. Мустафина

Резюме

Мақалада синтаксиске оқытудың қазіргі әдіснамалық бағыттары қарастырылады. Автор орыс тілі сабақтарында сөйлем құрылымын меңгерудің инновациялық тәсілдерін сипаттайды, оқушылардың грамматикалық дағдыларын қалыптастыру мен байланыстырып сөйлеуін дамыту жолдарын ұсынады.

Сонымен қатар, синтаксистік материалды оқытуда коммуникативтік, функционалдық және құзыреттілік тұрғыларды біріктіріп қолдану маңыздылығы айқындалады.

Summary

The article discusses modern methodological approaches to teaching syntax. The author describes innovative techniques for mastering sentence structure in Russian language lessons, emphasizing the development of students' grammatical skills and coherent speech. The paper highlights the importance of integrating communicative, functional, and competency-based approaches in teaching syntactic material.

Современное образование требует от учителя не только передачи знаний, но и формирования у учащихся языковой личности, способной осознанно и грамотно использовать язык в различных коммуникативных ситуациях. В этом процессе особое место занимает обучение синтаксису, так как именно синтаксический уровень языка обеспечивает правильность и выразительность речи.

Изучение синтаксиса в школе традиционно направлено на освоение структуры предложения, его членов и типов. Однако в условиях перехода к компетентностному обучению важным становится не только знание правил, но и умение применять их в речи.

Актуальность современных подходов к обучению синтаксису.

Традиционные методы преподавания синтаксиса основывались преимущественно на объяснительно-иллюстративном подходе. Современная педагогика требует перехода к активным, деятельностным и коммуникативным технологиям, которые способствуют развитию критического мышления и самостоятельности учащихся.

В соответствии с Федеральным государственным образовательным стандартом акцент переносится на развитие у школьников языковой компетенции, то есть способности осмысленно строить речевые высказывания и анализировать структуру текста.

Коммуникативный подход в обучении синтаксису.

Коммуникативный подход рассматривает язык как средство общения, поэтому обучение синтаксису должно быть направлено не только на усвоение грамматических правил, но и на умение использовать их в реальных речевых ситуациях.

Например, при изучении темы «Типы предложений по цели высказывания» учащимся можно предложить составить диалоги, в которых они будут использовать разные виды предложений для выражения просьбы, вопроса или утверждения. Это делает грамматику живой и практикоориентированной.

Функциональный подход.

Функциональный подход предполагает рассмотрение синтаксических единиц в контексте их функции в речи. Каждое предложение или конструкция рассматривается как средство выражения определённой мысли, эмоции, намерения.

Такой подход помогает учащимся понять, почему одно и то же высказывание может быть оформлено разными синтаксическими способами, и выбрать наиболее уместный вариант в конкретной речевой ситуации.

Компетентностный подход.

Компетентностный подход ориентирует процесс обучения на формирование у учащихся комплексных навыков: языковой, коммуникативной, когнитивной и культурологической компетенций.

При изучении синтаксиса важно не просто запомнить термины, а научиться анализировать текст, определять синтаксические связи, видеть логическую структуру высказывания. Для этого эффективно использовать упражнения на редактирование, синтаксический анализ и творческие задания по составлению текстов разных типов.

Инновационные технологии в обучении синтаксису.

Современные технологии позволяют сделать процесс изучения синтаксиса более наглядным и интерактивным. На уроках можно использовать:

- **Мультимедийные презентации** для визуализации структуры предложений;
- **Онлайн-тренажёры** по построению синтаксических конструкций;
- **Интерактивные схемы и таблицы**, которые помогают учащимся систематизировать знания;
- **Проектные задания**, в ходе которых школьники создают мини-исследования по синтаксису художественных текстов.

Использование цифровых инструментов развивает самостоятельность и познавательную активность учащихся.

Межпредметные связи и синтаксис.

Синтаксис тесно связан с другими разделами языка — морфологией, лексикой, орфографией и пунктуацией. Кроме того, он имеет межпредметное значение: помогает развивать логическое мышление (в математике), аналитические способности (в литературе) и культуру речи (в обществознании).

Учитель может использовать тексты из других предметов для анализа синтаксических конструкций, что способствует интеграции знаний и формированию целостного языкового сознания.

Формы работы на уроках синтаксиса.

1. **Синтаксические диктанты** – способ контроля понимания структуры предложений.
2. **Лингвистические игры** – развивают интерес и внимание к синтаксическим нормам.
3. **Работа с ошибками** – формирует навык самокоррекции и редактирования.
4. **Составление текстов по заданным синтаксическим моделям** – учит использовать разнообразные конструкции в речи.

Роль учителя в современном обучении синтаксису.

Учитель становится не только источником знаний, но и организатором самостоятельной познавательной деятельности учащихся. Его задача — создать условия, при которых ученик осознаёт смысл грамматических категорий через практику речи, а не только через теоретические объяснения.

Эффективный урок синтаксиса сегодня — это сочетание традиционной лингвистической строгости и современных интерактивных технологий.

Заключение.

Современные подходы к обучению синтаксису направлены на развитие у школьников языковой и речевой компетенции, формирование навыков анализа и синтеза языкового материала, а также умение применять синтаксические знания в реальном общении. Коммуникативный, функциональный и компетентностный подходы в комплексе создают условия для осознанного усвоения грамматики и делают обучение синтаксису интересным и результативным.

Литературы:

1. Бабайцева В. В. *Современный русский язык. Синтаксис*. – Москва, 2020.
2. Львов М. Р. *Методика преподавания русского языка в школе*. – Москва, 2021.
3. Әлімханова А. *Орыс тілін оқыту әдістемесі*. – Алматы, 2019.
4. Полат Е. С. *Новые педагогические технологии*. – Москва, 2022.
5. Гальперин И. Р. *Текст как объект лингвистического исследования*. – Москва, 2020.
6. Кулагина Н. А. *Функциональный подход в преподавании синтаксиса*. – Санкт-Петербург, 2019.
7. Смирнова Е. В. *Коммуникативное обучение русскому языку*. – Москва, 2023.
8. Узакбаева С. А. *Тіл және мәдениет сабақтастығы*. – Нұр-Сұлтан, 2021.
9. Черкасова И. П. *Современные методы обучения грамматике*. – Казань, 2022.

РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ

Рискулова Майрамгул Бигалиевна

Учитель русского языка и литературы

Туркестанская область, Сарыагашский район, ОСШ №64 имени А. Байтурсынова

Түйін

Мақалада мәтінмен жұмыс істеудің оқушылардың ойлау қабілетін дамытудағы рөлі қарастырылады.

Автор мәтіндік талдау әдістерінің танымдық белсенділікті арттырудағы және логикалық ойлауды қалыптастырудағы тиімділігін сипаттайды. Мәтінді түсіну, мазмұнын жүйелеу және өз көзқарасын білдіру дағдыларының тіл дамытудағы маңызы айқындалады.

Summary

The article examines the role of working with text as a means of developing students' thinking skills. The author describes the effectiveness of text analysis methods in enhancing cognitive activity and shaping logical reasoning. The paper emphasizes the importance of developing comprehension, content structuring, and personal opinion expression skills in the process of language learning.

Современное образование направлено на формирование личности, способной самостоятельно мыслить, анализировать и делать выводы. Одним из эффективных инструментов развития мышления является работа с текстом. Текст не только выступает как объект изучения, но и как средство формирования аналитических, логических и коммуникативных умений учащихся.

Обучение русскому языку в школе должно не ограничиваться грамматическими упражнениями, а включать системную работу с текстами разных типов и жанров, что способствует развитию речевой и мыслительной деятельности.

Значение текста в процессе обучения.

Текст — это сложная единица языка, содержащая завершённую мысль и определённую коммуникативную цель. Работа с текстом позволяет учащимся осмыслить содержание, структуру, языковые особенности и интонационно-смысловую организацию речи.

Через текст школьники учатся анализировать, сравнивать, выделять главное, аргументировать свою точку зрения. Эти действия напрямую связаны с развитием критического и логического мышления.

Психолого-педагогические основы работы с текстом.

Согласно исследованиям Л. С. Выготского, развитие речи и мышления взаимосвязаны. Умение понимать и создавать тексты способствует не только языковому, но и интеллектуальному росту ребёнка.

Работа с текстом активизирует когнитивные процессы: восприятие, память, внимание, воображение. В процессе анализа и интерпретации текста учащиеся учатся рассуждать, делать выводы, выстраивать логические связи между фактами.

Основные направления работы с текстом.

1. **Аналитическое чтение.** Цель — научить учащихся понимать структуру текста, выделять микротемы, находить ключевые слова и предложения.
2. **Интерпретация и оценка.** Ученики выражают собственное мнение о прочитанном, аргументируют позицию, что развивает критическое мышление.
3. **Творческое преобразование текста.** Пересказ, составление продолжения, изменение жанра (например, превращение рассказа в диалог) стимулируют творческое мышление.
4. **Сравнительный анализ.** Сопоставление текстов разных авторов формирует аналитические навыки и способность видеть авторскую позицию.

Методы и приёмы работы с текстом.

Для развития мыслительной деятельности используются разнообразные методы:

- **Метод проблемных вопросов.** Учитель задаёт открытые вопросы, требующие размышления и аргументации («Почему автор выбрал именно эту форму изложения?», «Какие чувства вызывает у читателя финал текста?»).
- **Метод смыслового чтения.** Учащиеся делят текст на смысловые части, формулируют их заголовки, тем самым структурируя материал.
- **Метод “кластеров”.** Составление схемы, отражающей логическую структуру текста, помогает визуализировать процесс мышления.
- **Дискуссия по тексту.** Совместное обсуждение усиливает понимание прочитанного и формирует навыки аргументированной речи.

Работа с текстом на разных этапах урока.

- **На этапе мотивации** текст используется как стимул для обсуждения темы и постановки учебных задач.
- **На этапе объяснения нового материала** текст служит примером для анализа языковых явлений и их функционального использования.
- **На этапе закрепления** учащиеся создают собственные тексты по аналогии, что формирует навыки самостоятельного мышления и письма.

Роль учителя в организации работы с текстом.

Учитель выступает как модератор мыслительного процесса, направляя деятельность учащихся от простого понимания текста к его осмыслению и оценке. Он помогает выстраивать логические связи, обращает внимание на причинно-следственные отношения, стимулирует самостоятельное суждение.

Важно не только проверять понимание содержания, но и развивать способность к интерпретации, обобщению, сравнению.

Использование цифровых технологий при работе с текстом.

Современные технологии расширяют возможности анализа текста. Электронные словари, интерактивные тренажёры, платформы для совместной работы (Padlet, Mentimeter, Google Docs) позволяют учащимся обмениваться мнениями, редактировать тексты и формулировать выводы коллективно.

Межпредметный аспект работы с текстом.

Работа с текстом имеет междисциплинарное значение. На уроках истории, литературы, обществознания учащиеся применяют навыки анализа текста, приобретённые на уроках русского языка. Это способствует формированию универсальных учебных действий и системного мышления.

Заключение.

Работа с текстом является важнейшим средством развития мышления школьников. Системный подход к анализу, интерпретации и созданию текстов способствует развитию когнитивных и коммуникативных компетенций. Учитель, используя современные методы и технологии, превращает текст в инструмент формирования интеллектуальной культуры личности.

Литературы:

1. Выготский Л. С. *Мышление и речь*. – Москва, 2020.
2. Кучеренко Е. Н. *Методика обучения чтению и работе с текстом*. – Москва, 2021.
3. Полат Е. С. *Современные педагогические технологии*. – Москва, 2022.
4. Әлімханова А. *Тіл дамыту әдістемесі*. – Алматы, 2019.
5. Леонтьев А. А. *Психология общения*. – Москва, 2020.
6. Жанпейісова М. *Модульдік оқыту технологиясы*. – Астана, 2018.
7. Черкасова И. П. *Работа с текстом на уроках русского языка*. – Санкт-Петербург, 2023.
8. UNESCO. *Text-Based Learning in the Digital Era*. – Paris, 2020.
9. Ермекова Г. *Қазақ және орыс тілдеріндегі мәтінмен жұмыс технологиясы*. – Алматы, 2021.
10. Львов М. Р. *Методика преподавания русского языка в школе*. – Москва, 2022.

ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЖҰМЫСТАРДЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БИОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМІН ТЕРЕНДЕТУДЕГІ РӨЛІ

Маханова Ахмарал Мыктыбековна

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы,
Абай атындағы мектеп-лицейінің биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности проведения экспериментальных работ по биологии как важного средства углубления знаний учащихся. Отмечается значение лабораторных и исследовательских заданий в формировании у школьников научного мировоззрения, исследовательских навыков и критического мышления. Автор раскрывает методические подходы к организации экспериментальной деятельности и описывает примеры эффективного использования экспериментов на уроках биологии. Показано, что экспериментальные методы обучения повышают качество усвоения материала и мотивацию учеников к изучению биологии.

Summary

The article examines the importance of experimental work in biology as an essential means of deepening students' knowledge. It highlights the role of laboratory and research tasks in developing scientific thinking, research skills, and critical analysis among students. The author explores methodological approaches to organizing experimental activities and provides examples of effective practices in biology teaching. The study concludes that experimental methods enhance learning quality and increase students' motivation for studying biology.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушының жеке тұлғалық қабілетін ашу және оны өмірде қолдануға үйрету. Осы тұрғыда биология пәнін оқытуда эксперименттік

жұмыстардың маңызы ерекше. Эксперимент – ғылыми зерттеу әдісінің негізі, ол оқушылардың табиғаттағы құбылыстарды тәжірибе арқылы танып білуіне мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушының зерттеушілік қабілетін дамытып, пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Оқыту процесінде эксперимент тек биологиялық ұғымдарды түсіндіру құралы ғана емес, сонымен қатар оқушының аналитикалық ойлауын дамытудың маңызды жолы. Зерттеу іс-әрекетіне тартылған оқушылар теориялық білімін практикамен ұштастырады, яғни білім сапасы артады.

Негізгі бөлім.

Биологиядағы эксперименттік жұмыстар оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруда негізгі рөл атқарады. Сабақ барысында мұғалімнің жетекшілігімен орындалатын зертханалық және тәжірибелік тапсырмалар білімді терең меңгеруге, қоршаған ортаны ғылыми тұрғыдан түсінуге жол ашады.

Эксперименттік сабақтардың басты артықшылығы – олардың оқушыны белсенді оқу әрекетіне тартуы. Оқушылар өз қолымен тәжірибе жүргізіп, нәтижесін көреді, сол арқылы жаңа білімге өздігінен жетеді. Бұл процесте баланың қызығушылығы мен жауапкершілігі қатар дамиды. Мысалы, өсімдіктердің фотосинтез процесін тәжірибе арқылы зерттеу немесе топырақтағы микроорганизмдердің белсенділігін бақылау – оқушылардың зерттеу дағдыларын жетілдіретін тиімді әдістер.

Мұғалім эксперименттік жұмысты ұйымдастыру кезінде оның мақсат-міндеттерін нақты айқындап алуы қажет. Әрбір тәжірибенің мазмұны оқушылардың жас ерекшелігіне сай болуы шарт. Тым күрделі тәжірибелер оқушыны жалықтыруы мүмкін, ал қарапайым тәжірибелер олардың ойлау қабілетін толық дамытуға жеткіліксіз болады.

Зертханалық жұмыстардың тиімділігі мұғалімнің алдын ала дайындығына да байланысты. Әр тәжірибеге қажетті құрал-жабдықтар, реактивтер, нұсқаулықтар алдын ала дайындалады. Сонымен қатар, тәжірибе нәтижесін талқылау және қорытынды жасау – сабақтың маңызды кезеңі. Бұл оқушылардың сын тұрғысынан ойлау, дәлелдеу және талдау дағдыларын дамытады.

Қазіргі заманда биологияны оқытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану эксперименттік жұмыстың жаңа мүмкіндіктерін ашады. Виртуалды зертханалар, биосимуляциялар, цифрлық микроскоптар арқылы күрделі биологиялық процестерді модельдеуге болады. Бұл әсіресе құрал-жабдықтар тапшылығы сезілетін мектептер үшін тиімді шешім.

Эксперименттік жұмыстар тек пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар оқушылардың коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытады. Бірлесіп тәжірибе жасау кезінде олар бір-бірімен пікір алмасады, жауапкершілікті сезінеді, командамен жұмыс істеуді үйренеді.

Биологиялық эксперименттердің нәтижелері оқушылардың ғылыми-зерттеу жобаларына, олимпиадалар мен ғылыми байқауларға қатысуына негіз бола алады. Мұндай жұмыстар оқушының өз бетімен ізденуіне, дербес ой түюіне, ғылыми тұжырым жасауына жағдай жасайды.

Қорытынды.

Биология пәнін оқытудағы эксперименттік жұмыстар – оқушылардың ғылыми ойлау қабілетін, зерттеушілік дағдысын және шығармашылық белсенділігін дамытуға бағытталған тиімді әдіс. Эксперимент сабақтары арқылы оқушылар биологиялық құбылыстардың мәнін терең түсінеді, алған білімдерін өмірлік тәжірибемен байланыстырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен дұрыс ұйымдастырылған тәжірибелік жұмыс – оқу процесінің сапасын арттыратын басты фактор.

Қорытындылай келе, эксперименттік жұмыстар биологияны оқытуда оқушының жан-жақты дамуына, пәнге деген қызығушылығының артуына және зерттеу мәдениетінің қалыптасуына зор үлес қосады. Бұл әдіс қазіргі білім беру жүйесінде ғылыми ойлауды қалыптастырудың маңызды тетігі болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. *Педагогика*. – Алматы, 2002.
2. Әбиев Ж., Бабаев С., Құдиярова А. *Педагогика*. – Алматы: Дарын, 2004.
3. Мұқанова Р. *Биологияны оқыту әдістемесі*. – Алматы: Рауан, 2010.
4. Бидайбекова Ә., Шілдебаев Ж. *Жаратылыстану ғылымдарын оқытуда зерттеу әдістері*. – Астана, 2018.
5. Назарбаев Н.Ә. *Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру*. – Егемен Қазақстан, 2017.
6. Аймағанбетова Ә. *Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру жолдары*. – Алматы, 2019.
7. Омарова Г. *Биологиялық эксперименттің әдістемелік негіздері*. – Шымкент, 2020.

ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ**Укибаева Камила Абдуманановна**

Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Сарыагашский район,
школа-гимназия №1 имени М. Ауэзова

Түйін

Мақалада орыс тілін жобалық іс-әрекет арқылы оқыту мәселесі қарастырылады. Автор жобалық технологияның тіл үйретудегі артықшылықтарын, оның оқушылардың шығармашылық қабілетін, дербестігін және танымдық белсенділігін арттырудағы рөлін айқындайды. Мақалада жобалық оқытудың кезеңдері мен практикалық мысалдары келтіріліп, орыс тілі сабақтарында қолданудың тиімді жолдары сипатталады. Жобалық әдіс оқушыларды нақты өмірлік жағдайларда тілдік материалды қолдануға үйретіп, коммуникативтік дағдыларын дамытады.

Summary

The article examines the use of project-based learning in teaching the Russian language. The author highlights the advantages of the project method in developing students' creativity, independence, and cognitive activity. The stages and examples of project implementation in Russian language lessons are described, emphasizing their practical effectiveness. The project approach helps students apply linguistic knowledge in real-life situations and enhances their communicative competence.

Современная образовательная система ориентирована на формирование личности, способной самостоятельно мыслить, принимать решения и эффективно использовать знания в различных сферах жизни. Одним из способов реализации этой цели является проектная деятельность. Метод проектов представляет собой особую педагогическую технологию, направленную на развитие самостоятельности, креативности и коммуникативных навыков учащихся.

В преподавании русского языка проектная деятельность открывает широкие возможности для интеграции знаний, межпредметных связей и применения теории на практике. В отличие от традиционных методов, где ученик чаще всего пассивно воспринимает материал, в проектной деятельности он становится активным участником образовательного процесса.

Основная часть.

Проектная технология обучения получила признание благодаря своей практической направленности. В основе метода лежит идея: учащиеся осваивают материал через создание конкретного продукта — доклада, презентации, газеты, видеоролика, театральной постановки или исследовательского отчета. Это позволяет объединить обучение с творческой деятельностью, сделать процесс познания более осмысленным и интересным.

В преподавании русского языка проектная работа может быть организована по различным направлениям: языковое (изучение грамматики, орфографии, лексики), культурологическое (знакомство с русской культурой, традициями, литературой), коммуникативное (развитие устной и письменной речи).

На начальном этапе преподаватель определяет цель и тему проекта, разъясняет учащимся его значение и ожидаемый результат. Важно, чтобы тема была актуальной, интересной и соответствовала возрастным особенностям школьников. Например, темы «Язык рекламы», «Русские пословицы и их аналоги в казахском языке», «Современные языковые заимствования» вызывают живой интерес у учащихся.

В процессе выполнения проекта школьники учатся искать и анализировать информацию, систематизировать данные, планировать свою работу, распределять обязанности в группе. При этом происходит формирование важных метапредметных умений — критического мышления, анализа и синтеза, а также навыков публичного выступления.

Одним из ключевых преимуществ проектной деятельности является развитие коммуникативных компетенций. При обсуждении, защите и презентации проекта учащиеся активно используют русский язык в реальных коммуникативных ситуациях, что способствует совершенствованию навыков говорения, слушания и письма.

Кроме того, метод проектов обеспечивает индивидуализацию обучения. Каждый ученик может проявить себя в соответствии со своими интересами и возможностями. Творческие учащиеся занимаются оформлением, выступающие — защитой, аналитики — сбором информации. Такое распределение ролей способствует созданию атмосферы сотрудничества и взаимной поддержки.

Не менее важным является и воспитательный аспект проектной деятельности. Работа над проектом формирует чувство ответственности, уважение к мнению других, умение работать в коллективе и доводить начатое дело до конца.

В условиях билингвальной среды проектная технология особенно эффективна. Она способствует расширению словарного запаса, преодолению языкового барьера и укреплению интереса к изучению русского языка. Проекты, связанные с культурным наследием, праздниками, литературными произведениями, формируют межкультурную компетенцию учащихся.

Заключение.

Таким образом, проектная деятельность является мощным инструментом формирования языковой, коммуникативной и культурной компетенции учащихся. Она делает процесс обучения более активным, личностно значимым и направленным на практическое применение знаний. Использование проектного метода в преподавании русского языка способствует развитию самостоятельности, креативности и мотивации школьников.

Чтобы проектная деятельность дала положительный результат, учителю необходимо грамотно планировать этапы работы, помогать учащимся в поиске информации и стимулировать их творческую инициативу. Проектное обучение превращает урок в исследовательскую лабораторию, где каждый ученик чувствует себя активным созидателем.

Литературы:

1. Полат Е.С. *Новые педагогические и информационные технологии в системе образования*. – Москва: Академия, 2008.
2. Сергеева И.С. *Проектная деятельность в образовательной практике*. – Москва, 2015.
3. Выготский Л.С. *Мышление и речь*. – Москва: Педагогика, 1982.
4. Ларинова Т.А. *Инновационные технологии обучения русскому языку*. – Санкт-Петербург, 2016.
5. Давыдов В.В. *Проблемы развивающего обучения*. – Москва: Педагогика, 1996.
6. Әбілқасымова А.Е. *Қазіргі білім беру технологиялары*. – Алматы: Білім, 2017.
7. Сухомлинский В.А. *Сердце отдаю детям*. – Киев, 1981.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

Сарипбекова Токжан Бауржановна
Учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Сарыагашский район,
ОСШ №3 имени М. Ломоносова

Түйін

Бұл мақалада орыс тілін оқытудағы психологиялық және педагогикалық аспектілер талданады. Автор оқушылардың жеке және жас ерекшеліктерін ескерудің маңызын, оқыту процесіндегі мотивацияның, эмоциялық қолдаудың және жағымды орта қалыптастырудың рөлін айқындайды. Педагогикалық тұрғыда тұлғалық бағдарланған тәсіл мен ынтымақтастық атмосферасының оқушылардың оқу жетістігіне әсері қарастырылады.

Summary

The article analyzes the psychological and pedagogical aspects of teaching the Russian language. The author emphasizes the importance of considering individual and age characteristics of students, motivation, emotional support, and the creation of a positive learning environment. The study highlights how a learner-centered approach and cooperation in the classroom influence students' academic success.

Современная система образования направлена не только на передачу знаний, но и на формирование личности учащегося, развитие его мышления, эмоциональной сферы и коммуникативных навыков. В этом контексте обучение русскому языку должно рассматриваться как сложный психолого-педагогический процесс, где взаимодействуют когнитивные, эмоциональные и социальные факторы.

Русский язык является не только предметом изучения, но и средством общения, самовыражения, осмысления мира. Поэтому учителю важно учитывать психологические особенности учащихся, их мотивацию, индивидуальный стиль восприятия информации, уровень речевого и когнитивного развития.

1. Психологические основы обучения русскому языку

Обучение языку связано с активизацией психических процессов — памяти, восприятия, внимания, мышления и воображения. Для успешного овладения языком учащемуся необходимо не просто запоминать слова и правила, а осмысленно включать их в речевую деятельность.

Мотивация играет ключевую роль в процессе изучения языка. Если ученик видит практическую значимость предмета, чувствует эмоциональную поддержку со стороны учителя, то его внутренняя готовность к обучению значительно возрастает. Положительная мотивация способствует формированию устойчивого интереса к русскому языку и уверенности в собственных силах.

Психологический комфорт в учебной среде способствует более глубокому усвоению знаний. Эмоционально благоприятная атмосфера, доброжелательное отношение педагога, отсутствие страха ошибки делают процесс обучения естественным и продуктивным.

2. Педагогические условия эффективного обучения

С педагогической точки зрения, преподавание русского языка должно строиться на принципах индивидуализации и дифференциации обучения. Учителю важно создавать условия для развития всех учеников, учитывая их способности, интересы и темп усвоения материала.

В этом контексте особое место занимают интерактивные методы и технологии — работа в группах, диалогические формы, проектная деятельность, дискуссии. Эти методы активизируют познавательную деятельность, развивают коммуникативные умения и критическое мышление учащихся.

Педагогический успех во многом зависит от профессионализма учителя. Эффективный педагог умеет сочетать методические знания с пониманием психологии личности учащегося.

Учитель должен быть не только источником знаний, но и наставником, создающим атмосферу доверия, сотрудничества и взаимного уважения.

3. Роль эмоционального интеллекта и межличностного взаимодействия

Одним из важных факторов является развитие эмоционального интеллекта педагога и учеников. Эмоционально грамотный учитель способен регулировать эмоциональные состояния учащихся, вовремя оказывать поддержку, поощрять усилия, формировать позитивное отношение к учебе.

Коммуникативное взаимодействие между учителем и учениками строится на основе уважения и партнерства. Когда учащиеся ощущают ценность своего мнения, они становятся активными участниками образовательного процесса, проявляют инициативу и ответственность за результат.

4. Психолого-педагогические аспекты формирования речевой компетенции

Развитие речевой компетенции — это не только овладение грамматическими нормами, но и формирование умения выражать мысли, эмоции, аргументировать свою позицию. Учителю необходимо развивать у учащихся речевую интуицию, способность чувствовать языковую норму, понимать контекст и интонацию.

Использование творческих заданий, инсценировок, диалогов, проектных работ способствует активному речевому взаимодействию и развитию самостоятельности в учебной деятельности.

Заключение

Психолого-педагогические аспекты обучения русскому языку играют решающую роль в формировании личности учащегося. Эффективность обучения достигается при комплексном подходе, который учитывает когнитивные, эмоциональные и мотивационные особенности школьников.

Главная задача учителя — создать условия, в которых ученик чувствует себя уверенно, проявляет инициативу и интерес к языку как к живому средству общения. Только гармоничное сочетание педагогической компетентности и психологической чуткости обеспечивает высокий уровень усвоения языка и формирование устойчивой коммуникативной культуры.

Литературы:

1. Выготский Л.С. *Психология обучения и развития*. — Москва, 2005.
2. Леонтьев А.А. *Психолингвистика*. — Москва, 2003.
3. Зимняя И.А. *Педагогическая психология*. — Москва, 2001.
4. Эльконин Д.Б. *Психология обучения младшего школьника*. — Москва, 1995.
5. Гальперин П.Я. *Введение в психологию обучения*. — Москва, 1998.
6. Андреева Г.М. *Социальная психология общения*. — Санкт-Петербург, 2012.

РОЛЬ МЕТОДИСТА В СОПРОВОЖДЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА

Сарипбекова Феруза Бакировна
методист отдела образования
Сарыагашского района Туркестанской области

Түйін

Мақалада орыс тілі мұғалімдерінің кәсіби өсуін әдістемелік тұрғыдан қолдауда әдіскердің рөлі қарастырылады. Автор педагогтің кәсіби құзыреттілігін үздіксіз арттырудың, әдістемелік жұмыста инновациялық тәсілдерді енгізудің, сондай-ақ мұғалімнің өзін-өзі жетілдіруге деген мотивациясын

қалыптастырудың маңыздылығына назар аударады. Әдіскердің негізгі қызметтері мен міндеттері айқындалып, мұғалімдердің кәсіби шеберлігін дамыту бағыттары талданады.

Summary

The article examines the role of the methodologist in supporting the professional growth of Russian language teachers. The author emphasizes the importance of continuous improvement of teachers' professional competence, the introduction of innovative methods in methodological work, and the development of teachers' motivation for self-improvement. The main functions and tasks of the methodologist are identified, as well as key directions for enhancing teachers' professional skills.

Современная система образования требует постоянного профессионального роста педагогических кадров. Учитель русского языка, как и любой другой специалист в сфере образования, должен обладать не только глубокими знаниями предмета, но и высоким уровнем методической, коммуникативной и информационной компетенции. В этом контексте особую роль играет методист, деятельность которого направлена на организацию, координацию и сопровождение профессионального развития педагогов.

Методист является связующим звеном между педагогом и системой образования, обеспечивая своевременное обновление знаний, внедрение передового опыта, а также адаптацию новых образовательных технологий в школьную практику. Его работа способствует созданию условий для постоянного роста и совершенствования педагогического мастерства.

Основная часть

Методическое сопровождение педагогов — это комплекс мероприятий, направленных на повышение их профессионального уровня, поддержку в решении учебно-методических задач и формирование индивидуальной траектории развития. В работе методиста важно учитывать личностные особенности каждого учителя, уровень его профессиональных затруднений и готовность к инновациям.

Одной из ключевых задач методиста является организация методической работы в образовательных организациях. Это включает проведение семинаров, тренингов, мастер-классов, консультаций, открытых уроков и методических объединений. Такие формы работы способствуют обмену опытом, расширению профессионального кругозора, формированию новых подходов к преподаванию русского языка.

Не менее важной функцией является анализ качества преподавания, диагностика профессиональных затруднений и помощь в их преодолении. Методист не просто наблюдает за деятельностью учителя, но и направляет его развитие, создавая мотивационную среду для профессионального роста.

В современных условиях актуальным становится использование дистанционных и цифровых инструментов методической поддержки. Онлайн-платформы, вебинары, электронные библиотеки и базы данных позволяют оперативно обновлять знания и обмениваться опытом. Методист должен владеть этими инструментами и уметь эффективно внедрять их в практику.

Особое внимание уделяется формированию профессиональных сообществ педагогов. Именно в рамках сетевого взаимодействия учителя русского языка могут делиться своими наработками, обсуждать проблемы и совместно искать пути их решения. Методист в данном случае выступает координатором и наставником, который направляет работу коллектива в русло профессионального сотрудничества.

Методист также должен выполнять функцию исследователя. Анализируя результаты педагогической деятельности, он выявляет актуальные проблемы, обобщает передовой опыт и формирует методические рекомендации. Такой подход способствует повышению качества преподавания русского языка и развитию методической культуры учителя.

Важно отметить, что эффективность работы методиста во многом зависит от его личных качеств — коммуникативности, эмпатии, организаторских способностей, аналитического

мышления. Методист должен быть лидером, способным вдохновлять педагогов, создавать условия для раскрытия их потенциала и стимулировать желание к саморазвитию.

Заключение

Таким образом, роль методиста в сопровождении профессионального роста учителей русского языка заключается в создании условий для их методического, личностного и профессионального развития. Это не только организационная, но и творческая деятельность, требующая глубокого понимания педагогического процесса и современных тенденций образования.

Методист помогает учителям адаптироваться к изменениям, осваивать инновационные технологии, повышать качество преподавания и развивать собственный педагогический стиль. От его профессионализма и инициативы во многом зависит успешность образовательного процесса и уровень методической культуры педагогов.

Литературы:

1. Андреева, Г. М. Методическая деятельность в современной школе. — Москва: Просвещение, 2020.
2. Зимняя, И. А. Психолого-педагогические основы развития профессиональной компетентности педагога. — Москва: Академия, 2018.
3. Полат, Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — Москва: Академия, 2019.
4. Кузнецова, Т. В. Современные подходы к методическому сопровождению педагогов. — Санкт-Петербург: Речь, 2021.
5. Слостёнин, В. А. Педагогика: инновационные процессы. — Москва: Академический проект, 2022.

ИНТЕРАКТИВНЫЕ УПРАЖНЕНИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ОРФОГРАФИИ

Демеуова Жазира Шалхарбаевна

учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Сарыагашский район,
ОСШ №54

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарында орфографияны меңгертуде интерактивті жаттығуларды қолданудың маңызы қарастырылады. Автор оқушылардың орфографиялық дағдыларын қалыптастыру, қызығушылығын арттыру және танымдық белсенділігін дамыту мақсатында заманауи әдістерді пайдаланудың тиімділігін талдайды. Интерактивті тапсырмалардың мысалдары келтіріліп, олардың оқушылардың орфографиялық сауаттылығын арттырудағы рөлі айқындалады.

Summary

The article examines the use of interactive exercises in teaching spelling in Russian language lessons. The author analyzes the role of interactive methods in developing spelling skills, increasing students' motivation, and enhancing their cognitive activity. Examples of effective interactive exercises that promote spelling awareness and students' independence are presented.

Современное обучение русскому языку требует поиска эффективных методов, направленных на активизацию познавательной деятельности учащихся. Одним из таких методов является использование интерактивных упражнений, которые делают процесс обучения более интересным, динамичным и продуктивным. Особенно это актуально при формировании орфографической грамотности, где важна не только механическая тренировка, но и осознанное применение правил.

Орфография является важной составляющей языковой культуры. Умение грамотно писать — показатель общего уровня речевого и интеллектуального развития личности. Однако традиционные формы работы не всегда обеспечивают высокий уровень усвоения орфографических норм, поэтому использование интерактивных технологий становится необходимостью.

Интерактивные упражнения направлены на вовлечение учащихся в активное взаимодействие с учебным материалом, учителем и одноклассниками. В отличие от репродуктивных форм, они стимулируют мышление, внимание, память, развивают самостоятельность и ответственность за результат обучения.

Существует несколько видов интерактивных упражнений, эффективно применяемых на уроках русского языка:

1. **Орфографические викторины и онлайн-тесты.**
Эти упражнения помогают проверить знание правил правописания и расширить словарный запас. Сервисы вроде Kahoot, Quizizz или LearningApps позволяют учителю создавать собственные задания и получать мгновенную обратную связь.
2. **Игры на исправление ошибок.**
Ученикам предлагается текст с орфографическими ошибками, которые нужно найти и исправить. Такая работа способствует развитию орфографической зоркости и внимательности.
3. **“Собери слово”.**
Учащимся даются слоги или части слов, из которых нужно составить слово с правильным написанием. Это упражнение тренирует зрительную память и помогает запоминать трудные орфограммы.
4. **Орфографические диктанты с элементами интерактивности.**
Например, «диктант наоборот» — когда учитель пишет слова с ошибками, а ученики исправляют их. Или «самодиктант» — учащиеся по аудиозаписи выполняют задание в интерактивной форме.
5. **Кроссворды и ребусы.**
Эти виды упражнений развивают внимание и память, делая процесс изучения орфографии интересным и творческим.

Использование интерактивных упражнений позволяет не только развивать орфографические навыки, но и повышать мотивацию учащихся. Включение игровых элементов создает положительный эмоциональный фон, а самостоятельное выполнение заданий способствует развитию уверенности и ответственности.

Кроме того, важным аспектом является постепенность и системность использования интерактивных упражнений. Они должны органично сочетаться с традиционными формами обучения: объяснением правил, выполнением письменных упражнений, анализом текстов. Такое сочетание обеспечивает осознанное усвоение орфографических норм.

Методическая задача учителя состоит в том, чтобы грамотно подбирать упражнения в зависимости от уровня подготовки учащихся, их возраста и индивидуальных особенностей. Для младших школьников больше подходят игровые формы, а для старшеклассников — аналитические задания, требующие самостоятельного применения знаний.

Заключение

Интерактивные упражнения представляют собой эффективное средство развития орфографической грамотности учащихся. Они повышают интерес к предмету, способствуют активизации мыслительной деятельности и формируют навыки самоконтроля. В условиях цифровизации образования использование таких упражнений становится особенно актуальным, поскольку они позволяют сделать процесс обучения гибким и адаптивным.

Роль учителя заключается в том, чтобы не просто использовать интерактивные технологии, но и осознанно интегрировать их в образовательный процесс, обеспечивая системное развитие орфографических умений учащихся.

Литературы:

1. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. — Москва: Академия, 2019.
2. Ладыженская Т. А. Методика преподавания русского языка. — Москва: Просвещение, 2020.
3. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам. — Москва: Академия, 2018.
4. Никитина А. В. Интерактивные технологии в обучении русскому языку. — Санкт-Петербург: Речь, 2021.
5. Соловейчик М. М. Современные методы обучения орфографии. — Москва: Академический проект, 2022.

РОЛЬ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ В РАЗВИТИИ ЯЗЫКОВЫХ НАВЫКОВ

Байменова Гулжаухар Темирхановна
учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Джетысайский район,
ОСШ №13 имени Н.Торекулова

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарындағы және сабақтан тыс іс-шаралар арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту жолдары қарастырылған. Автор сыныптан тыс жұмыстардың оқушылардың тілдік белсенділігі мен шығармашылық қабілеттерін жетілдірудегі рөлін талдайды. Мақалада үйірме, дебат, сахналық қойылымдар мен тілдік ойындар сияқты іс-шаралардың тиімділігі көрсетілген. Зерттеу нәтижелері мұғалімнің тілдік ортаны қалыптастырудағы жетекші рөлін айқындайды.

Summary

The article explores the ways of developing students' language skills through extracurricular activities. The author analyzes the role of such activities in enhancing linguistic activity and creativity. The paper discusses the effectiveness of clubs, debates, theatrical performances, and language games. The results highlight the teacher's key role in shaping a productive language environment.

Современная школа ставит своей задачей не только передать учащимся знания по предметам, но и сформировать у них способность свободно, грамотно и творчески выражать свои мысли. Русский язык, как средство общения и познания, требует постоянного практического закрепления навыков. Одним из действенных способов такого закрепления является внеклассная работа, которая создаёт условия для речевой активности и познавательного интереса учащихся.

Основная часть.

Значение внеклассной работы по русскому языку. Внеклассная работа дополняет учебные занятия, расширяет границы учебного процесса, делает его более живым и интересным. Она направлена на развитие речевой культуры, повышение грамотности, обогащение словарного запаса и воспитание любви к русскому языку. Благодаря внеклассной деятельности школьники приобретают уверенность в использовании языка, учатся работать в коллективе и проявлять творческую инициативу.

Цели и задачи внеклассной деятельности. Главная цель внеклассной работы — создание условий для практического применения знаний, полученных на уроках. Среди основных задач можно выделить:

1. развитие интереса к русскому языку и литературе;
2. формирование коммуникативных умений;
3. развитие орфографической и пунктуационной грамотности;
4. воспитание эстетического вкуса и культуры речи;
5. создание условий для раскрытия творческого потенциала учащихся.

Формы внеклассной работы.

Формы внеклассной работы отличаются разнообразием и могут носить как индивидуальный, так и коллективный характер. Наиболее эффективными являются:

1. языковые кружки и клубы;
2. олимпиады, викторины, конкурсы чтецов;
3. литературные вечера и театральные постановки;
4. лингвистические игры и квесты;
5. встречи с писателями и журналистами.

Каждая из этих форм способствует развитию определённых навыков. Например, театральные постановки помогают преодолеть застенчивость и развить артикуляцию, викторины активизируют лексико-грамматические знания, а лингвистические квесты формируют исследовательские умения.

Организация внеклассных мероприятий.

Для достижения поставленных целей необходимо тщательно планировать внеклассную работу. При выборе темы и формы мероприятия учитель должен учитывать возрастные особенности учащихся, их интересы и уровень владения языком. Важно, чтобы каждое мероприятие несло познавательную и воспитательную ценность, а также вызывало положительные эмоции.

Эффективная организация внеклассной работы базируется на следующих принципах:

1. добровольность участия;
2. связь с учебным материалом;
3. системность и регулярность проведения;
4. развитие творческой активности учащихся;
5. сотрудничество учителя и учеников.

Учитель играет ключевую роль в организации внеклассной деятельности. Он выступает как организатор, консультант и наставник. От его профессионализма, энтузиазма и умения вдохновлять зависит успех проводимых мероприятий. Учитель должен уметь видеть способности каждого ребёнка, помогать раскрывать их через речевую деятельность и совместное творчество.

Примеры эффективных внеклассных мероприятий.

1. **Языковой клуб «Мир слова».** Обсуждение литературных произведений, проведение творческих вечеров, дискуссий и дебатов.
2. **Интеллектуальная игра «Язык и культура».** Вопросы по истории, фразеологии и культуре речи.
3. **Театральная студия.** Инсценирование рассказов, басен, создание собственных мини-пьес.
4. **Проектная деятельность.** Создание словарей, буклетов, видеопрезентаций и мини-исследований.
5. **Литературные конкурсы и фестивали.** Развитие навыков публичного выступления и выразительного чтения.

Результаты внеклассной работы.

Регулярное участие в таких мероприятиях способствует не только повышению уровня владения языком, но и развитию критического мышления, самостоятельности, умению сотрудничать и выражать собственное мнение. У учащихся формируется уверенность в своих силах,

повышается интерес к предмету, а также развивается чувство ответственности за качество собственной речи.

Заключение.

Внеклассная работа по русскому языку — это важное звено образовательного процесса, которое способствует формированию языковой личности школьника. Она обеспечивает гармоничное сочетание учебной и творческой деятельности, создаёт условия для раскрытия индивидуальных возможностей учащихся и повышения уровня их речевой культуры. Эффективная организация внеклассных мероприятий требует от учителя педагогического мастерства, творческого подхода и постоянного стремления к совершенствованию.

Литературы:

1. Гальскова Н.Д., Гез Н.И. Теория обучения иностранным языкам. — М.: Академия, 2018.
2. Щукин А.Н. Современные методы обучения русскому языку. — М.: Флинта, 2020.
3. Пассов Е.И. Коммуникативное иноязычное образование. — Воронеж, 2015.
4. Бим И.Л. Концепция обучения русскому языку в школе. — М., 2017.
5. Иванова С.В. Внеклассная работа как фактор развития речи. — Казань, 2019.

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО ЧТЕНИЯ ТЕКСТА

Алекенова Молдир Керимхановна

учитель русского языка и литературы
Туркестанская область, Сарыагашский район,
школа-гимназия №1 имени М. Ауэзова

Түйін

Мақалада оқушылардың мәтінді сын тұрғысынан оқу дағдыларын қалыптастыру мәселесі қарастырылған. Автор сын тұрғысынан оқудың мәнін, оның танымдық белсенділікті арттырудағы және мәтінді түсінудің тереңдігін қамтамасыз етудегі ролін айқындайды. Мақалада мәтінмен жұмыс істеудің тиімді әдістері мен тәсілдері, соның ішінде талдау, салыстыру, аргументация және қорытынды жасау жолдары сипатталады. Сонымен қатар, сын тұрғысынан оқудың оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, дербес ойлау дағдыларын дамытудағы маңызы атап өтіледі.

Summary

The article discusses the issue of developing students' critical reading skills. The author defines the concept of critical reading and reveals its role in enhancing cognitive activity and ensuring a deep understanding of the text. The paper describes effective methods and techniques for working with texts, including analysis, comparison, argumentation, and drawing conclusions. The importance of critical reading for the development of students' creativity and independent thinking skills is also emphasized.

Введение.

Современная образовательная система направлена на формирование у учащихся не только знаний, но и умений анализировать, сопоставлять, критически оценивать информацию. В эпоху информационных технологий навык критического чтения становится одним из ключевых. Он позволяет школьникам осознанно воспринимать тексты, выделять главную мысль, распознавать скрытые смыслы и формировать собственное мнение.

Критическое чтение подразумевает активное взаимодействие читателя с текстом: ученик не просто воспринимает информацию, а оценивает её достоверность, анализирует логику рассуждений автора, находит аргументы «за» и «против». Поэтому задача учителя русского языка — не только научить понимать текст, но и развить у школьников аналитическое и оценочное мышление.

Основная

часть.

Формирование навыков критического чтения требует системного подхода и организации учебного процесса таким образом, чтобы учащиеся учились воспринимать текст как объект

анализа. На уроках русского языка этому способствует работа с художественными и публицистическими произведениями, а также с учебными и медиатекстами.

В процессе обучения можно выделить несколько этапов формирования критического чтения:

1. **Подготовительный этап** – мотивация учащихся, постановка цели чтения, определение ожиданий. На этом этапе учитель задаёт вопросы, стимулирующие интерес: «О чём может быть этот текст?», «Какие идеи вы ожидаете встретить?».
2. **Этап восприятия и анализа** – чтение текста с выделением ключевых мыслей, оценка структуры, логики и эмоционального воздействия. Учащиеся отмечают неизвестные слова, выделяют аргументы автора, сравнивают факты.
3. **Интерпретация и обсуждение** – обмен мнениями, поиск скрытых смыслов, выявление позиции автора. Учитель организует обсуждение в формате дебатов или групповой дискуссии.
4. **Оценка и рефлексия** – учащиеся формулируют собственное отношение к проблеме, оценивают достоверность информации, выдвигают контраргументы.

Методы формирования критического чтения включают.

1. Анализ текста с элементами комментирования.
2. Ведение «читательского дневника».
3. Составление смысловых карт и схем.
4. Использование метода «толстых и тонких вопросов».
5. Сравнение оригинала и адаптированного текста.
6. Проведение дискуссий по содержанию произведений.

Большое значение имеет подбор текстового материала. Для развития критического восприятия рекомендуется использовать тексты разного жанра и стиля — от художественных рассказов до информационных статей и эссе. Важно, чтобы тексты содержали проблемные ситуации, вызывающие у учащихся необходимость размышлять и аргументировать позицию.

Цифровые технологии также способствуют развитию критического чтения. Использование онлайн-платформ, интерактивных заданий и медиатекстов (видео, блогов, новостей) расширяет информационное поле учащихся, позволяет сравнивать различные точки зрения и вырабатывать критическое мышление.

Особое внимание следует уделить **формированию речевых умений**, так как критическое чтение неразрывно связано с умением высказываться. После прочтения текста учащиеся могут создавать мини-эссе, рецензии, устные рассуждения, что развивает их аргументативную речь.

Заключение.

Формирование навыков критического чтения — это стратегическая задача современной школы. Этот навык помогает учащимся не только осознанно воспринимать тексты, но и развивать аналитическое мышление, способность к самостоятельным выводам и суждениям. Работа по формированию критического чтения должна быть систематической, включать разнообразные формы деятельности — от анализа текстов до проектных заданий и дискуссий. Только в этом случае можно воспитать вдумчивого, грамотного и активного читателя, способного ориентироваться в потоке информации.

Литературы:

1. Воронцова Т. В. Развитие критического мышления в процессе чтения. — Москва: Просвещение, 2021.
2. Ермакова И. Н. Методы формирования критического мышления на уроках русского языка. — Санкт-Петербург: Лань, 2022.
3. Кайырбекова А. Т. Педагогические технологии развития читательской компетентности. — Алматы: КазНПУ им. Абая, 2020.

4. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. – Pearson, 2021.
5. BilimLand.kz – Образовательная платформа Казахстана.

ТЕХНИКА РАБОТЫ С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Асилбекова Айгирим Нуралиевна

учитель русского языка и литературы

Туркестанская область, Келесский район, ОСШ №19 имени Б.Майлина

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарында мәтінмен жұмыс жүргізу әдістемесінің маңызы қарастырылады.

Автор мәтінмен жұмыс барысында оқушылардың тілдік, коммуникативтік және аналитикалық қабілеттерін дамыту жолдарын сипаттайды. Мәтін арқылы оқушылардың тіл мәдениеті мен ойлау қабілетін жетілдірудің тиімді әдістері мен тәсілдері айқындалады.

Summary

The article examines the importance of working with texts in Russian language lessons. The author describes ways to develop students' linguistic, communicative, and analytical abilities through text-based activities.

Effective methods for improving students' speech culture and critical thinking through textual analysis are discussed.

Введение.

Современное образование ориентировано на формирование у школьников универсальных учебных действий, способствующих развитию функциональной грамотности. Одним из ключевых направлений этой работы является обучение работе с текстом. Именно текст служит основным источником информации, инструментом формирования речевых навыков и способом развития аналитического мышления учащихся. На уроках русского языка работа с текстом приобретает особое значение, поскольку помогает не только овладеть грамматикой и лексикой, но и научиться понимать, анализировать и создавать собственные высказывания.

Цель статьи — рассмотреть основные принципы и методы работы с текстом на уроках русского языка, направленные на развитие языковой и коммуникативной компетенции учащихся.

Основная

часть.

Работа с текстом на уроках русского языка является многоаспектной деятельностью, включающей анализ содержания, структуры, языковых средств и коммуникативного назначения. Педагог должен выстраивать работу так, чтобы каждый этап способствовал развитию самостоятельности, мышления и творческих способностей обучающихся.

Первый этап — **восприятие текста**. Учитель организует чтение текста вслух или про себя, обращая внимание учащихся на основную мысль и эмоциональный настрой автора. Важно помочь школьникам выделить ключевые слова и предложения, определить тему и основную идею.

Второй этап — **анализ текста**. Здесь проводится работа по осмыслению содержания и языковых особенностей. Учащиеся учатся определять тип и стиль речи, находить средства выразительности, характеризовать композицию. Полезным является составление логических схем и планов, что способствует развитию умения структурировать информацию.

Третий этап — **работа над языковыми средствами**. На этом этапе проводится анализ лексических, грамматических и синтаксических особенностей текста. Ученики выполняют упражнения по определению частей речи, синтаксических конструкций, синонимических и антонимических связей.

Четвертый этап — **создание собственного текста**. После анализа учащиеся выполняют творческие задания: пишут отзыв, эссе, сочинение по мотивам текста. Это способствует развитию письменной речи, навыков самовыражения и критического мышления.

Методы и приёмы работы с текстом включают следующие направления.

1. Анализ и комментирование текста.
2. Составление плана, аннотации или пересказа.
3. Сравнение двух текстов с разными стилевыми особенностями.
4. Использование метода «толстых и тонких вопросов».
5. Создание интерактивных заданий с элементами анализа структуры.
6. Проектная работа — составление сборников текстов, мини-исследований.

Большую роль играет использование **цифровых инструментов**: электронных учебников, онлайн-тренажёров, интерактивных платформ, которые позволяют организовать индивидуальную и групповую работу.

Особое внимание уделяется **развитию навыков критического чтения**, когда ученик учится не просто понимать текст, но и анализировать позицию автора, отличать факты от мнений, формулировать собственную точку зрения.

Таким образом, техника работы с текстом должна строиться на основе системного подхода, включающего восприятие, анализ, осмысление и создание текста.

Заключение.

Работа с текстом на уроках русского языка — это важнейшее средство формирования языковой личности школьника. Она развивает не только грамотность, но и умение мыслить, аргументировать, сопоставлять, делать выводы. Использование различных методов и приёмов работы с текстом повышает интерес учащихся к предмету, формирует у них культуру речи и способность осознанного восприятия информации.

Эффективность методики повышается при сочетании традиционных и инновационных технологий: проектной, исследовательской, интерактивной. Главная задача учителя — сделать работу с текстом живым процессом познания, где слово становится инструментом мышления и общения.

Литературы:

1. Бабайцева В. В. Русский язык. Теория. Анализ. Практика. — М.: Просвещение, 2020.
2. Разумовская М. М. Методика преподавания русского языка. — М.: Академия, 2018.
3. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. — М.: Наука, 2017.
4. Ладыженская Т. А. Развитие речи учащихся на уроках русского языка. — М.: Просвещение, 2019.
5. Егорова Т. В. Современные технологии обучения русскому языку. — СПб.: Каро, 2021.

РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ИЗУЧЕНИЕ ЯЗЫКА

Клушева Акмарал Мухтаровна

учитель русского языка и литературы

Туркестанская область, Сайрамский район, ОСШ №24 имени М.Махажанова

Түйін

Мақалада тіл үйрету процесінде оқушылардың шығармашылық ойлау қабілетін дамыту жолдары қарастырылады. Автор тілдік материалмен жұмыс кезінде креативті тәсілдерді қолдану оқушылардың жеке тұлғалық дамуына және танымдық белсенділігін арттыруға ықпал ететінін айқындайды. Мәтінмен, сөзбен, сөйлеммен жұмыс істеу барысында ойлаудың икемділігін қалыптастырудың тиімді әдістері ұсынылады.

Summary

The article explores the development of students' creative thinking through language learning. The author

highlights how the use of creative approaches in linguistic activities promotes cognitive activity and personal growth. The study suggests effective techniques for fostering flexibility of thinking and imagination during work with texts, vocabulary, and grammar.

Введение.

Современное образование требует от учителя создания условий для развития у учащихся не только знаний и умений, но и творческого потенциала. В контексте изучения русского языка эта задача приобретает особую значимость, так как язык является инструментом мышления, выражения чувств и понимания мира. Креативное мышление способствует тому, что учащиеся начинают воспринимать язык не только как систему правил, но как живое средство общения, творчества и самовыражения.

Цель данной статьи — рассмотреть методы и приёмы, способствующие развитию креативного мышления школьников через изучение русского языка.

Основная часть.

Развитие креативного мышления предполагает формирование у учащихся таких качеств, как гибкость, оригинальность, воображение и способность к самостоятельному поиску решений. Важно, чтобы учебный процесс стимулировал учащихся мыслить нестандартно и активно использовать язык в разнообразных ситуациях.

Одним из эффективных направлений является **использование творческих заданий**. Учитель может предлагать ученикам составлять необычные диалоги, придумывать альтернативные концовки к рассказам, создавать собственные тексты по иллюстрациям или ключевым словам. Такие упражнения развивают фантазию и активизируют словарный запас.

Следующее направление — **применение игровых технологий**. Игровая форма позволяет снять психологическое напряжение и способствует раскрытию потенциала учащихся. Примеры таких заданий включают языковые квесты, соревнования по созданию стихотворений, викторины «Живые слова».

Особое место занимает **работа с художественным текстом**. При чтении и анализе произведений учащиеся могут интерпретировать образы, рассуждать о мотивах героев, предлагать собственное продолжение сюжета. Это способствует развитию воображения, аналитического мышления и эмоционального восприятия языка.

Также важным является использование **проектной деятельности**. Проекты на лингвистические темы, такие как создание мини-словаря неологизмов, сбор пословиц и поговорок, исследование происхождения слов, формируют исследовательские и коммуникативные навыки.

Методы и приёмы развития креативного мышления включают.

1. Метод ассоциативных цепочек — построение логических связей между словами и понятиями.
2. Метод мозгового штурма — коллективный поиск нестандартных идей.
3. Метод фантазирования — преобразование привычных ситуаций с изменением деталей.
4. Метод «шести шляп мышления» Эдварда де Боно — анализ ситуации с разных точек зрения.
5. Метод смыслового синтеза — объединение разных языковых элементов в новое целое.

Развитие креативного мышления невозможно без **создания комфортной образовательной среды**, где ученик не боится ошибиться и свободно выражает свои идеи. Учителю следует поддерживать инициативу, поощрять оригинальные ответы и стимулировать самостоятельность.

Использование **цифровых технологий** также открывает новые возможности: интерактивные платформы, виртуальные лаборатории, онлайн-карты понятий позволяют ученикам экспериментировать с языковым материалом.

Таким образом, формирование креативного мышления через изучение языка способствует не только развитию речи, но и воспитанию личности, способной мыслить широко, свободно и продуктивно.

Заклучение.

Развитие креативного мышления на уроках русского языка является одной из главных задач современного образования. Творческая направленность обучения позволяет учащимся глубже понимать язык, использовать его в нестандартных ситуациях, находить оригинальные решения. Учителю важно сочетать традиционные формы обучения с инновационными, включая проектную, исследовательскую и интерактивную деятельность.

Креативность не может быть сформирована одномоментно — она развивается постепенно, через системную работу, личный пример учителя и атмосферу сотрудничества в классе. Осознанное и творческое отношение к языку делает учащегося активным участником процесса познания и коммуникации.

Литературы:

1. Леонтьев А. А. Психоллингвистика. — М.: Смысл, 2020.
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. — М.: Наука, 2018.
3. Ладыженская Т. А. Развитие речи учащихся. — М.: Просвещение, 2019.
4. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам. — М.: Академия, 2017.
5. Хуторской А. В. Развитие креативного мышления в образовательном процессе. — СПб.: Питер, 2021.

МРНТИ 14.35.09, 31.01.45, 16.41.21

ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН STEM ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУДЫ ЗЕРТТЕУ

**Қоңырбайұлы А. -2-курс магистранты,
Шағраева Б.Б.-х.ғ.к.**

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье используется технология STEM для учащихся 8 класса “вода в природе. По теме” причины загрязнения воды ” предусмотрен комплексный план урока по химии, физике, биологии, экологии. Выявлены преимущества использования STEM-метода на уроках химии. Учащиеся стали использовать навыки критического и творческого мышления, свои идеи в ходе занятий. Внедрение STEM в учебный процесс по химии позволило учащимся развить навыки, соответствующие 21 веку.

Кроме того, внедрение интегрированного метода STEM-образования в учебный процесс позволит будущим учителям оттачивать свои способности и развивать свои навыки.

Summary

The article uses STEM technology for 8th grade students “water in nature. A comprehensive lesson plan in chemistry, physics, biology, and ecology is provided on the topic “causes of water pollution”. The advantages of using the STEM method in chemistry lessons are revealed. Students began to use their critical and creative thinking skills and their ideas during classes. The introduction of STEM into the chemistry learning process has allowed students to develop skills relevant to the 21st century.

In addition, the introduction of an integrated STEM education method into the educational process will allow future teachers to hone their abilities and develop their skills.

Кіріспе. STEM-студенттердің жан-жақты дамуын қамтамасыз ету үшін ғылымды, технологияны, инженерияны және математиканы біріктіретін пәнаралық білім беру тәсілі.

STEM білім берудің интеграциясы білім беру саласының бір бөлігі ретінде білім алушыларды нақты өмірлік жағдайларда туындайтын мәселелерді шешуге үйрету мүмкіндігіне ие [1].

STEM әдістерін қолдану барысында оқушылар сынып пен қоршаған әлем арасында тығыз байланыс орната алады.

Оқу барысында STEM әдісін қолдану білім алуда көп мүмкіндіктерге жол ашады. STEM технологиясы оқушылардың коммуникация жасау және мәселелерді шешу дағдыларын дамытуда маңызы зор.

Білім алушылардың көпшілігі химия сабақтарында алған білімдерін күнделікті тұрмыстық жағдайда қолдана алмаймыз деп санайды. Яғни, сабақтар тек химия тақырыптарын меңгеруге бағытталған. Оқытудың бұл бағыты химияны болашақ мамандығы мен мансабы ретінде таңдайтын оқушылар санының азаюына алып келеді [2].

STEM білім беру әдісі арқылы оқушылардың химияны оқуға деген мотивациясын арттыруға ықпал етуге болады.

STEM әдісін қолдану сонымен қатар әлемдік экономикада STEM-сауаттылық пен бәсекеге қабілеттілікті дамытуға ықпал ететін мектеп, қоғам, жұмыс және бүкіл әлем арасында берік байланыс орнатуға мүмкіндік береді [3].

STEM әдісін практикада қолданудың артықшылықтары:

1-сызба. STEM әдісін практикада қолданудың артықшылықтар

Зерттеудің мақсаты: оқушылардың үлгерімін тексеру қорытындысы бойынша жаңартылған білім беру мазмұны аясында 8-сыныпта химия сабақтарында STEM әдісін тәжірибеден өткізу және тиімділігін анықтау.

Білім берудегі STEM әдістерді қолдана отырып “Табиғаттағы су. Судың ластану себептері” тақырыбына қысқа мерзімді жоспар дайындалды.

Алдымен сабақтың мақсаты, бағалау критеріі және күтілетін нәтижелер анықталды.

Сабақтың мақсаты:

- Судың ластану себептерін анықтау;
- Суды тазалау әдістерін меңгеру.

Бағалау критеріі:

- Судың ластану себебін және сәйкес тазарту әдісін анықтайды;
- Фильтр түрлерін талдап, қорытынды жасайды.

STEM сабақтан күтілетін нәтижелер:

- Оқушылар судың ластану түрін дұрыс анықтайтын болады;
- Ластану түріне байланысты қандай тазалау әдісі мен сүзгі элементі орынды екенін түсінеді.

Химия сабағында STEM интеграциясына жоспар 1- кестеде берілген.

1-кесте. STEM интеграциясына жоспар

SCIENCE	TECHNOLOGY	ENGINEERING	MATHEMATICS
Судың ластануы. "Ластанған суды" сүзгілерге негізделген әртүрлі тәсілдермен тазарту.	Оқушылар “судың ластануы” жайлы ақпараттық видео дайындап, LED экраннан көрсетеді.	Суды тазартуға арналған фильтр жасау. Жасалған фильтр арқылы суды тазарту.	Зертханалық жұмыстың қорытындысын жасап, реакцияларды жазып, есептейді.

Табиғаттағы судың құрамы және қоршаған ортадағы судың жағдайы, судың ластану себептері жайлы ақпарат жинақтады. Нәтижесінде білімалушылар ақпараттық видео дайындап, LED экран арқылы көрсетіп, баяндама жасады.

STEM білім берудегі "Судың ластану себептері " тақырыбы өзекті және маңызды. Себебі ол оқушыларға табиғаттағы судың жағдайымен ақпараттандырып қана қоймай, ластану себептері және суды тазарту әдістерін үйренуге мүмкіндік береді.

Оқушылар "Ластанған суды" сүзгілерге негізделген әртүрлі тәсілдермен тазарту мақсатында фильтр жасайды. Жасалған фильтр арқылы суды тазарту әдістерін меңгереді.

Білімалушылар зертханалық жұмысты жасап болған соң өз жұмыстарның нәтижесін, әр ластанған суға сәйкес фильтр әдісін анықтап, кестеге енгізді.

Сабақты қорытындылау мақсатында оқушыларға тақырыпқа, зертханалық жұмыс барысына байланысты сұрақтар қойылды:

Оқушылардың тақырып жайлы білімін бекіту мақсатында жеке тапсырмалар берілді. Тапсырмалар “Testmoz”, “StudyStack” бағдарламалары көмегімен құрастырылды.

STEM білім беру әдісін қолдану барысында эксперименттік және бақылау тобы ретінде екі сынып алынды. Бақылау тобына, 8 «А» сыныбына STEM технологиясын қолданбай сабақ өтілді. Эксперименттік топта, 8 «Ә» сыныбына сабақ барысында STEM білім беру әдісі пайдаланылды. 8 «А» сыныбының оқу үлгерімі 83,3 % болды. 8 «Ә» сыныбының оқу үлгерімі 95,8% -ды құрады. Эксперименттік топтың оқу нәтижесі 12,5% -ға жоғары көрсетті. Білім алушылардың оқу үлгерімінің пайыздық көрсеткіші 2-кестеде көрсетілген.

2-кесте. Білім алушылардың оқу үлгерімінің пайыздық көрсеткіші

Сыныптар	Нәтижесі
8 «А»	83,3 %

8 «Ә»	95,8%

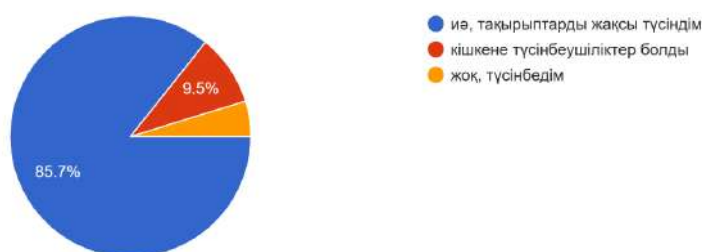
Зерттеуге 8 Ә сынып оқушылары қатысты. Химия сабақ барысында STEM зертханалық эксперименттерін жасады. Нәтижесінде оқушылардың сабаққа белсенділігі, сыни ойлау қабілеттері артты, ғылыми көзқарасы қалыптасты.

Зерттеу барысында білім алушылар арасында «Химия сабақтарында STEM әдістерінің маңызы» атты сауалнама жүргізілді. Сауалнама барысында STEM әдістерінің оқытудағы маңызы, тақырыпты терең зерттеудегі рөлі, тақырып ақсатына жету деңгейі анықталды.

Зерттеу «.....» мектебінің 8 Ә сынып оқушылары арасында жүргізілді. Сауалнамаға жалпы 21 білім алушы қатысты.

«STEM зертханалық эксперименттерінің тақырыпты түсінуге көмегі болды ма?» сұрағына білім алушылардың 85%-ы «түсіндім» деп жауап берді(1-сурет). Зертханалық жұмыстар арқылы тақырыпты терең зерттеп, теорияға практика жүзінде көз жеткізе алады.

STEM зертханалық эксперименттерінің тақырыпты түсінуге көмегі болды ма?
21 responses

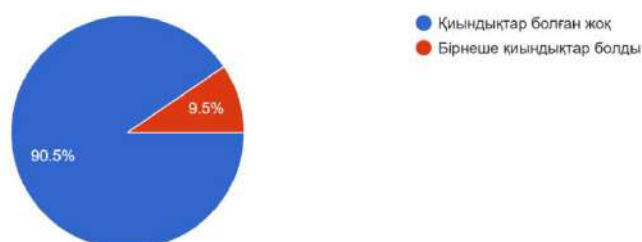
1-

сурет.

Сауалнамадағы 1-ші сұрақ нәтижесі

«Зертханалық жұмысты жасауда қандай қиындықтар болды?» сұрағына 90,5%-ы қиындық болмағанын жеткізген(2-сурет). Зертханалық жұмыстар сыни ойлауды, талдауды, қырағылықты талап етеді. Сабақ барысында жиі қолдану арқылы аталған қабілеттері дамиды.

Зертханалық жұмысты жасауда қандай қиындықтар болды?
21 responses

2-сурет. Сауалнамадағы 2-ші сұрақ нәтижесі

«Зертханалық жұмыстардың мақсатын орындай алдыңыз ба?» сұрағына 76,2%-ы зертханалық жұмыстың мақсатына жеткенін жазған. Тәжірибе жүргізуде оның мақсатын орындап, нәтижесін талдау білім алушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытады. Берілген ақапаратты терең зерттеп, практикада жасап көріп, зерттеудің ғылымдағы орнын анықтай алады.

Сонымен қатар, зертханалық жұмыс жүргізуде жұптық жұмыстардың тақырыпты түсінуде пайдылы болғанын жеткізген. Жұптық жұмыс зертханалық тәжірибе жүргізуде маңызды рөл

атқарады. Тақырыпты түсінбей қалып кеткен жағдайда бір-бірін жетелеу арқылы тәжірибенің мақсатының орындалуын қадағалады.

Зертханалық жұмыс жайлы білім алушылар жағымды пікірлер жазған. Оқушыларға зертханалық жұмыстар тақырыпты толық түсінуге, ғылыми көзқарас қалыптастыруда маңызды рөл атқарды.

STEM зертханалық эксперименттер білім алушылардың сабақтағы белсенділігін, ғылымға қызығушылығын оятып, аналитикалық ойлау қабілетін арттырды.

Зерттеудің нәтижелері химия сабақтарында STEM технологияларын қолдану оқу үлгеріміне оң әсер еткенін көрсетті. Бұл нәтижелер STEM технологиясы химияны оқытудың тиімді құралы болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Жұмыс барысында Ұлттық ғылым академиясының ХАБАРШЫ журналдары, жоғары оқу орындарының ХАБАРШЫ журналдары, шетелдік ғылыми басылымдарда жарияланған мақалалар зерделеніп, сілтемелер жасалды.

STEM білім беру әдісі оқушыларға зерттеу және ғылыми-технологиялық потенциалын күшейтуге, сыни, инновациялық және шығармашылық ойлау, проблемаларды шешу, коммуникация және топтық жұмыс дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін оқытудың пәнаралық және жобалық тәсілі.

Әдебиеттер

1. Aydin-Gunbatar, S., Tarkin-Celikirhan, A., Kutucu, E.S., & Ekiz-Kiran, B.. The influence of a design-based STEM education. Chemistry Education Research and Practice, 2018.19(3), 954-972. <https://doi.org/10.1039/c8rp00128f>
2. Wiyarsi, A., Pratomo, H., & Priyambodo, E.. Vocational high school students' chemical literacy on context-based learning: a case of petroleum topic. Journal of Turkish Science Education, 2020. 17(1), 147-161. <https://doi.org/10.36681/tused.2020.18>
3. Кусаинова С.М., Тантабаева Б.С., Абылайхан А., Шаихова Б.К., Ережепекова А.А.. Использование инновационных методов STEM на уроках химии с реализацией межпредметных связей. // Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ХАБАРШЫСЫ. №2(143)/2023. <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2023-143-2-212-220>

ӘӨЖ:37.01

ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ПАРАДИГМАСЫНЫҢ МӘНІ МЕН ФАКТОРЛАРЫ

Байбатшаева Айдайқыз Еркінбекқызы

Тоғаева Аяжан Сәкенқызы- 1-курс магистранты

доцент м.а. п.ғ.к-ғылыми кеңесші

Пошаев Данебек Қолдасұлы

п.ғ.к, профессор

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан

педагогикалық университеті, Шымкент қаласы.

Резюме

В статье раскрывается сущность образовательной парадигмы, описываются основные факторы, влияющие на её формирование, а также рассматриваются актуальные направления в современном образовательном пространстве.

Summary

The article reveals the essence of the educational paradigm, describes the key factors influencing its formation, and examines the current trends in the modern educational space.

XXI ғасырдағы жаһанданудың қарқынды үдерістері, ақпараттық қоғамға көшу, технологиялық дамудың жедел қарқыны білім беру жүйесіне бұрын-соңды болмаған талаптар

қойып отыр. Білім беру тек ақпарат жеткізу қызметімен шектелмей, тұлғаның шығармашылық әлеуетін ашу, сыни ойлауын дамыту, қарқынды өзгермелі ортада өзін-өзі бейімдей алу қабілетін қалыптастыру бағытында жаңа мазмұнмен толықтырылуда. Осындай талаптар негізінде білім берудің жаңа типі – қазіргі білім беру парадигмасы қалыптасты. Бұл парадигма тұлғаға бағытталған оқыту, құзыреттілікке негізделген тәсіл, жүйелік және интегративтік көзқарастарды үйлестіреді [1].

Қазақстандық білім беру стандарттары да осы тәсілге бағдарланған. Бүгінгі таңда студенттердің жеке дамуына, шығармашылығына және еңбек нарығына бейімделуіне басымдық беріледі. Қазіргі білім беру парадигмасының мәні

Парадигма ұғымы ғылымда белгілі бір кезеңде қолданылатын теориялық және әдістемелік модельді білдіреді. Білім беру саласында парадигма білім беруді ұйымдастырудың мақсатына, мазмұнына, әдістері мен формаларына қатысты жетекші идеяларды қамтитындықтан, дәстүрлі және заманауи парадигмалардың айырмашылығы төмендегідей көрсетуге болады:

Дәстүрлі білім беру парадигмасының негізделген принциптер:

- білімді мұғалім береді, оқушы оны қабылдайды;

Есте сақтауға негізделген оқыту;

- оқушы-пассивті білім алушы;

Бірыңғай оқу жоспарына бағыну.

Қазіргі парадигма, керісінше, білім беру процесін танымдық белсенділікке, тұлғаның тәуелсіз дамуына және құзыреттіліктің қалыптасуына бағыттайды. Оның негізгі сипаттамалары:

- студент білім беру қызметінің негізгі субъектісі болып табылады;
- оқытушы-фасилитатор, гид;
- практикалық дағдылар мен функционалдық сауаттылықты дамыту;
- Оқытудың икемді мазмұны, дизайн және зерттеу тәсілдері. [2].

Құзыреттілікке негізделген білім

Қазіргі парадигманың өзегі-құзыреттілік тәсіл. Бұл тәсіл тек білім, Дағдылар мен дағдыларды игеруді ғана емес, сонымен бірге алған білімдерін нақты жағдайларда қолдана білуді де қамтиды. Құзыреттілік білімді функционалды пайдалану, мәселелерді шешу, ақпаратты талдау, қарым-қатынас дағдылары және цифрлық сауаттылық сияқты күрделі қабілеттерден тұрады.

Қазақстандық білім беру стандарттары да осы тәсілге бағдарланған. Бүгінгі таңда студенттердің жеке дамуына, шығармашылығына және еңбек нарығына бейімделуіне басымдық беріледі.

Қазіргі білім беру парадигмасының қалыптасуына әсер ететін факторлар

білім беру парадигмасының өзгеруіне ішкі және сыртқы сипаттағы көптеген факторлар ықпал етеді. Олар ғылыми-техникалық прогресс, әлеуметтік-мәдени өзгерістер, экономикалық даму, халықаралық интеграция және жаһандану процестері сияқты құбылыстардың кең ауқымын қамтиды.

Осыған сәйкес ғылыми-техникалық прогресс және цифрландыру

ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың (АКТ) дамуы-білім беруді трансформациялаудың негізгі қозғаушы күші келесі факторларда көрінеді

- Интернет және цифрлық платформалар оқытудың жаңа түрлерін енгізді: онлайн курстар, аралас оқыту, Қашықтықтан Оқыту, электрондық ресурстарды кеңінен пайдалану.

- Жасанды интеллект, цифрлық аналитика, оқытудағы адаптивті жүйелер оқушының өзіндік траекториясын құруға мүмкіндік береді.

- Цифрлық сауаттылық-қазіргі парадигмадағы негізгі әмбебап құзыреттердің бірі[3].

Технологиялардың қарқынды дамуы білім беру мазмұнын жедел жаңартуды талап етеді, өйткені ақпараттың өміршеңдігі төмендейді.

XXI ғасырдағы экономикалық факторлар мен еңбек нарығындағы өзгерістер білім экономикасы мен жоғары білікті адам ресурстарына байланысты. Еңбек нарығындағы жаңа мамандықтар, икемді дағдыларға деген сұраныс білім беру жүйесіндегі өзгерістерді талап етеді.

- Әйгілі «4К» дағдылары (шығармашылық, қарым-қатынас, ынтымақтастық, сыни тұрғыдан ойлау) басты басымдыққа айналды.

- Зерттеушілердің болжамы бойынша, алдағы онжылдықтарда мамандықтардың 40-50% автоматтандырылуы мүмкін. Мұндай жағдайда студенттерге бір кәсіби бағытта емес, өмір бойы білім алуға үйрету маңызды екендігі дәлелденді.

Әлеуметтік және мәдени факторлар қоғамды демократияландыру, мәдени әртүрлілік, ақпараттың ашықтығы төменде келтірілген оқу процесіне қойылатын жаңа талаптарға алып келді.

- Әлемдік мәдениетпен қарым-қатынас күшейген сайын тілдік және мәдени коммуникативтік дағдылар барған сайын қажет бола түсуде.

- Инклюзивті білім беру әр балаға тең мүмкіндіктер принципін насихаттайды[4].

- Ата-аналар мен қоғамдық ұйымдардың мектеп басшылығына қатысуы Білім сапасына әсер етеді.

Алайда, психологиялық-педагогикалық инновациялар қазіргі педагогиканың оқу процесінің психологиялық негіздерін тереңірек зерттеуге бағытталған.

Олар:

-Конструктивизм, гуманистік педагогика, дамытушылық оқыту теориялары қазіргі парадигманың ғылыми негізін құрайды.

-Оқушының жеке ерекшеліктеріне сүйене отырып, эмоционалды интеллект, метатанымдық қабілеттердің дамуы кең таралуда.

- Оқушының ынтымақ арттыруға бағытталған ойын технологиялары, гейификация, жобалық және зерттеу әдістері кеңінен қолданылады.

- Білім беру саласындағы мемлекеттік саясат, халықаралық стандарттарды, ұлтық стратегиялық құжаттарды сақтау-парадигманың институционалдық негізі.

- Қазақстанда БІЛІМ туралы заң қабылданды, оқу жоспарлары жаңартылды, ХАЛЫҚАРАЛЫҚ PISA-ға қатысу, ӨЙТКЕНІ TIMSS, PIRLS зерттеулері білім беру сапасын жақсартуға және жаңа тәсілдерді енгізуге ықпал етеді.

.Қазіргі білім берудің дамуындағы бірнеше тенденциялар тұлғаға бағытталған оқыту оқушының жеке қабілеттерін, қызығушылықтарын, психологиялық ерекшеліктерін ескереді. Бұл әдіс оқытудың мазмұны мен формаларын жекелендіруге мүмкіндік береді.

Екіншіден, практикалық және ғылыми бағытты (Ғылым), Технологияны [4].

(Инженерияны, Өнерді , Математиканы интеграциялау білімді өмірмен байланыстыруға және практикалық дағдыларды дамытуға бағытталған.

Үшіншіден, мүмкіндігі шектеулі балаларды инклюзивті білім беруде сапалы біліммен қамту әлеуметтік әділеттіліктің маңызды көрсеткіші болып табылады. Қазіргі парадигма барлық балаларға қолайлы оқу ортасын құруға бағытталып отыр.

Төртіншіден, қытайдың suo цифрлық экожүйелік платформалары (Moodle жүйесі, Google class және т.б.), оқулықтар сандық, виртуалды шындық және озық (VR/AR) технологиялар оқу тәжірибесін байытады. Болашақта цифрлық педагогика негізгі бағыттардың біріне айналады деп күтілуде[5].

Қорытындылай келе, қазіргі білім беру парадигмасы күрделі, көп қырлы, динамикалық құбылыс болып табылады. Ол жеке тұлғаны жан-жақты дамытуға, өмір бойы білім алуға, шығармашылық және практикалық құзыреттіліктерді жетілдіруге, қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық, ғылыми және технологиялық өзгерістерге бейімделуге бағытталған. Бұл парадигманы сәтті жүзеге асыру мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігіне, білім беру ортасының

сапасына, цифрлық инфрақұрылымның дамуына және қоғамның білімге деген көзқарасына байланысты[6].

Әдебиеттер

1. Байтұрсынова А., Жұмабаева Ә. *Педагогика: Жоғары оқу орындары студенттеріне арналған оқулық*. – Алматы: Білім, 2020.
2. Әбенова А.Қ. *Қазіргі білім беру теориялары*. – Астана: Ұлттық білім академиясы, 2021.
3. Қараев Ж.А. *Интерактивті оқыту технологиялары*. – Алматы, 2019.
4. UNESCO. *Future of Education Report*. – 2022.
5. Darling-Hammond L. *Teaching and Learning for the 21st Century*. – Stanford University Press, 2021.
6. Fullan M. *The New Meaning of Educational Change*. – New York: Teachers College Press, 2016.

ӘОЖ 159.89-053

АУТИСТІК СПЕКТР БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Керимбековна Жанат Умирбековна- магистр, аға оқытушы

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы ОҚПУ

Досжанова Жанна Темирбековна- магистр, аға оқытушы

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы ОҚПУ

Резюме

Данная статья посвящена теоретическому и практическому анализу особенностей психолого-педагогического сопровождения обучающихся с расстройствами аутистического спектра (РАС) в условиях общеобразовательной школы. В работе раскрываются современные представления о природе РАС, специфике когнитивного, эмоционального и социального развития детей с данным нарушением. Представлены ключевые принципы инклюзивного образования, методы раннего выявления особенностей поведения и коммуникации, а также подходы к построению индивидуального образовательного маршрута. Материал содержит рекомендации по организации образовательной среды, междисциплинарному взаимодействию специалистов, адаптации учебного процесса, формированию социальных навыков и использованию поведенческих стратегий. Особое внимание уделено роли педагогов и школьного психолога в обеспечении эмоциональной безопасности учащегося и создании условий для его успешной интеграции в коллектив.

Summary

This article is devoted to the theoretical and practical analysis of the features of psychological and pedagogical support for students with autism spectrum disorders (ASD) in general education school settings. The paper explores current understandings of the nature of ASD, the specifics of cognitive, emotional, and social development in children with this condition. Key principles of inclusive education are presented, as well as methods for early identification of behavioral and communication characteristics, and approaches to constructing an individual educational pathway. The material includes recommendations on organizing the educational environment, interdisciplinary collaboration among specialists, adaptation of the learning process, development of social skills, and the use of behavioral strategies. Special attention is given to the role of teachers and school psychologists in ensuring the emotional safety of the student and creating conditions for successful integration into the school community.

Аутистік спектр бұзылыстары (АСБ) – соңғы онжылдықтарда нейродаму ғылымының негізгі зерттеу объектісіне айналған күрделі феномендердің бірі. Халықаралық эпидемиологиялық деректердің артуы, диагностикалық критерийлердің нақтылауы және инклюзивті білім беру жүйесінің дамуы АСБ мәселесін ғылыми әрі практикалық тұрғыдан өзекті етеді. Қазақстандық білім беру жүйесі де АСБ бар балаларды қолдауға бағытталған стратегияларды белсенді түрде енгізіп келеді. АСБ медициналық тұрғыдан емделетін

патологиялық ауру емес, орталық жүйке жүйесінің дамуының ерекше формасы ретінде қарастырылады [1].

Сондықтан бұл санаттағы балаларға қолдау көрсету психолого-педагогикалық интервенциялар мен әлеуметтік бейімдеу шараларына сүйенеді.

Аутизм терминін ғылыми айналымға Э.Блейлер енгізген, ол феноменді әлеуметтік өзара әрекеттестіктегі бұзылыстармен, сыртқы әлемге бағытталған қызығушылықтың төмендеуімен және ішкі тәжірибелерге терең шомумен байланыстырады [2]. Ресейлік зерттеушілер Никольская О.С. және Лебединская К.С. аутизмді нейродинамикалық, биологиялық және мінез-құлықтық факторлардың кешенді өзара әрекеттесуі нәтижесінде қалыптасатын нейроэртүрлілік ретінде сипаттайды [1], [2].

АСБ бар балаларда келесі клиникалық домендер анықталады:

Әлеуметтік-коммуникативтік дефициттер- әлеуметтік сигналдарды ажыратудың бұзылуы, көзбен байланыс орнатуға қиналу, вербалды/вербалды емес қарым-қатынастың тежелуі.

Қайталаушы және стереотипті мінез-құлық- әрекеттердің монотонды қайталануы, сыртқы өзгерістерге төзімсіздік, бір объектіге немесе қызығушылыққа шамадан тыс шоғырлану.

Сенсорлық өңдеудегі ерекшеліктер- гипер- немесе гипосезімталдық, атиптік сенсорлық реакциялар, қоршаған орта стимулдарына шамадан тыс немесе жеткіліксіз жауап.

Бұл ерекшеліктердің комбинациясы әр балада әртүрлі көрініс беретіндіктен, АСБ гетерогенді құбылыс болып саналады.

Зерттеулер АСБ этиологиясының көпфакторлы сипатын дәлелдейді. Лебединская және Мнухин еңбектерінде аутизм келесі ықтимал патогенетикалық факторлармен байланыстырылған [2], [3]:

- генетикалық детерминация- синоптикалық байланыстардың қалыптасуындағы ерекшеліктер;
- пренаталдық факторлар- гипоксия, инфекциялық процестер, токсикалық әсерлер;
- эпигенетикалық механизмдер- ген экспрессиясының қоршаған орта әсерінен өзгеруі;
- нейромедиаторлық жүйе құрылымы- дофаминергиялық және серотонинергиялық жүйелердің теңгерімсіздігі;
- экологиялық әсерлер- стрессорлар, урбанизация, токсиканттар әсері.

Бұл факторлардың өзара күрделі байланысы АСБ-ны толық фармакологиялық жолмен түзету мүмкін емес екенін көрсетеді, сондықтан психолого-педагогикалық интервенциялар негізгі рөл атқарады.

Ерте диагностикалаудың тиімділігі ресейлік (Мнухин, Никольская) және халықаралық зерттеулерде дәлелденген [1], [3].

Бастапқы скринингке тән белгілер:

- сөйлеу дамуының тежелуі немесе регресс;
- әлеуметтік мүдделіліктің төмендігі;
- атын атауға реакция болмауы;
- ұзақ қайталанатын стереотипті әрекеттер;
- стимулдарға атиптік сенсорлық реакциялар.

Диагностика мультидисциплинарлық тәсілмен жүргізіледі: балалар психиатры, невролог, клиникалық психолог, логопед.

АСБ бар балаларға арналған коррекциялық жұмыс ұзақмерзімді, құрылымдалған және жүйелі болуы тиіс. Ғылыми тұрғыда тиімділігі дәлелденген интервенциялар:

1. АВА-терапия (Applied Behavior Analysis)

Баенская мен Семаго еңбектерінде АВА-терапия мінез-құлық талдауы арқылы баланың мақсатты дағдыларын кезең-кезеңмен қалыптастыруға мүмкіндік беретіні көрсетілген [4], [5]. Негізгі компоненттері:

мінез-құлықты функционалды талдау;

күшейткіштерді қолдану;
күрделі дағдыларды шағын қадамдарға бөлу;
жүйелі мониторинг.

2. ТЕАССН моделі

Бұл әдіс визуалды құрылымдауға, кеңістікті ұйымдастыруға және тапсырмаларды алгоритмдеу принциптеріне негізделеді. ТЕАССН балаға болжамдық және түсінікті орта құруға мүмкіндік береді.

3. Сенсорлық интеграция

Сенсорлық интеграциялық тәсілдер сенсорлық ақпаратты өңдеудегі ерекшеліктерді реттеуге бағытталған. Бұл әдіс отыру, қозғалыс, тепе-теңдік және денелік жауаптарды модуляциялауға көмектеседі.

4. Альтернативті коммуникация (PECS, AAC)

PECS жүйесі сөйлеуі дамымаған балаларда коммуникацияны қалыптастыруда жоғары тиімділік көрсетеді.

5. Мектеп жағдайында педагогикалық сүйемелдеудің ерекшеліктері

АСБ бар оқушыны мектепте қолдау инклюзивті педагогиканың негізгі қағидаттарына сүйенеді. Семаго және Лебединская ұсынған әдістемелік ұсыныстар:

тапсырмаларды қысқа, нақты, бірімәнді нұсқамен беру;
міндетті визуализация (кесте, пиктограмма, күн тәртібі);
сенсорлық триггерлерді азайту;
жаттыққан және болжамдық орта қалыптастыру;
балаға жауап беру уақытына мүмкіндік беру;
эмоционалдық модуляцияны сақтай отырып жұмыс жүргізу.

Оқу процесін бейімдеу мен дараландыру- АСБ бар баланың мектептегі табыстылығының негізгі факторы.

Баенская, Никольская және Семаго зерттеулері ата-ананың белсенді қатысуы баланың дамуының негізгі коррелятты екенін дәлелдейді [1], [4], [5]. Жұмыс бағыттары: үй жағдайында коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды бекіту; ата-ананы сенсорлық және мінез-құлықтық ерекшеліктер жөнінде ақпараттандыру; маман–мектеп–ата-ана арасындағы бірізділікті қамтамасыз ету.

Ресейлік зерттеушілер аутистік балалардың когнитивтік ресурстары кей жағдайларда жоғары болатынын анықтаған [1], [4]:

визуалды есте сақтау қабілетінің жоғары болуы;
кеңістіктік және конструктивтік ойлаудың дамуы;
детальдарды дәл және жылдам тану;
шығармашылық бейнелеу қабілеті;
аналитикалық тапсырмаларға қызығушылық.

Бұл ерекшеліктер жеке білім беру траекториясын жобалауда ескерілуі тиіс.

Аутистік спектр бұзылыстары- нейродаму ерекшелігі, ол кәсіби ұйымдастырылған психолого-педагогикалық қолдауды қажет етеді. Ерте диагностикалаудың маңыздылығы, дәлелді интервенциялар мен көпсалалы қолдау АСБ бар балалардың әлеуметтенуі мен академиялық жетістіктерін айтарлықтай арттырады. Инклюзивті ортада тиімді және ғылыми негізделген қолдау көрсету білім беру жүйесінің стратегиялық міндеттерінің бірі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Никольская О.С. Аутизм и нарушения поведения у детей. – М., 2016.
2. Лебединская К.С., Лебединский В.В. Нарушения психического развития у детей. – М., 2003.
3. Мнухин М.С. Детская психиатрия: ранние нарушения развития. – М., 2011.
4. Баенская Е.Р. Аутистический ребенок: пути помощи. – М., 2014.

5. Семаго М.М., Семаго Н.Я. Психолого-педагогическая диагностика развития ребёнка. — Москва, 2005.

СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ.

Қошқарбаева Оразгүл Өмірқұлқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы “Самал” бөбекжай-бақшасы МКҚК тәрбиешісі.

Резюме

В статье рассматривается воспитательное значение сюжетно-ролевых игр в дошкольных организациях. Раскрывается роль педагога в организации игровой деятельности, описываются психологические и педагогические аспекты влияния игры на формирование личности ребёнка. Особое внимание уделяется развитию коммуникативных навыков, эмоциональной устойчивости и нравственных качеств через игровое взаимодействие. Приводятся практические примеры и методические рекомендации для воспитателей.

Summary

The article explores the educational and moral significance of plot-role play in preschool education. It analyzes the pedagogical functions of such games in developing children's communication skills, emotional intelligence, creativity, and social behavior. The paper provides theoretical analysis, practical examples, and methodological recommendations for educators to effectively integrate role-playing games into the daily learning process.

Бала өміріндегі ойынның маңызы ерекше. Ол тек ермек қана емес, баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуының басты тетігі. Сюжеттік-рөлдік ойын — мектепке дейінгі жастағы баланың қоршаған ортамен қарым-қатынасын, әлеуметтік рөлдерді тануын және өзін-өзі танытуын қамтамасыз ететін негізгі әрекет түрі. Ойын арқылы бала өзінің ой-пікірін еркін жеткізеді, эмоциясын білдіреді, ересектер мен құрдастарымен өзара әрекеттесуді үйренеді. Сондықтан тәрбиешілердің міндеті — сюжеттік-рөлдік ойындарды жүйелі ұйымдастырып, олардың тәрбиелік әлеуетін толық пайдалану.

Сюжеттік-рөлдік ойынның педагогикалық мәні.

Сюжеттік-рөлдік ойын баланың ой-санасын, еркін, сөйлеу мәдениетін және әлеуметтік бейімделу қабілеттерін дамытады. Бұл ойын түрінде балалар нақты өмірдегі қатынастарды бейнелейді, түрлі рөлдерге еніп, қоғамдағы әртүрлі мамандықтар мен әлеуметтік рөлдерді меңгереді.

Ойын барысында бала өз қиялын, зейінін, есте сақтау қабілетін және тіл байлығын арттырады. Педагогика ғылымында дәлелденгендей, ойын — баланың дамуының жетекші әрекеті. Ол танымдық белсенділікті оятады және эмоционалдық тұрақтылықты қалыптастырады.

Психологиялық негіздер.

Психологтар Л.С. Выготский, Д.Б. Эльконин және А.Н. Леонтьев зерттеулерінде ойынның тұлғалық дамуындағы ерекше рөлі атап өтіледі. Сюжеттік-рөлдік ойын баланың «жақын даму аймағын» кеңейтеді, яғни бала ойын үстінде өзінен жоғары деңгейде әрекет ете алады.

Мысалы, бала «дәрігер» рөлінде өз мінез-құлқын тәртіпке келтіреді, науқасты тыңдайды, шешім қабылдайды. Бұл — нақты өмірдегі әлеуметтік тәжірибені модельдеу процесі. Осылайша, ойын — баланың ерік-жігерін, жауапкершілігін және эмпатиясын дамытудың тиімді құралы.

Сюжеттік-рөлдік ойындардың тәрбиелік бағыттары.

Әлеуметтік тәрбие. Балалар рөлдерді бөлісу, келісу, бір-бірін тыңдау арқылы қоғамда өмір сүру мәдениетін меңгереді.

Моральдық тәрбие. Ойын барысында «жақсы» мен «жаман» ұғымдары айқындалады. Балалар әділдік, мейірімділік, қамқорлық туралы түсініктерін бекітеді.

Эстетикалық тәрбие. Кейіпкерлердің киімі мен ойын ортасын безендіру баланың талғамын

дамытады.

Еңбек тәрбиесі. Кәсіби рөлдік ойындарда («дәрігер», «сатушы», «құрылысшы») балалар еңбек процесін ойын түрінде меңгереді.

Ойынның құрылымы мен ұйымдастырылуы.

Сюжеттік-рөлдік ойындар белгілі бір сценарийге сүйенеді. Оның негізгі элементтері:

1. **Тақырып және мақсат.** Мысалы: «Дүкен», «Аурухана», «Мектеп».
2. **Рөлдер бөлу.** Балалар ерікті түрде немесе педагогтың бағыттауымен рөл таңдайды.
3. **Ойын құралдары.** Заттар мен символдар шынайылық әсерін арттырады.
4. **Сюжет желісі.** Әрекет бірізділікпен дамып, диалог пен шешім қабылдауға негізделеді.

Тәрбиеші ойынды ұйымдастырғанда, баланың бастамасына кедергі жасамауы керек.

Негізгі рөл — бағыттаушы және қолдаушы болу.

Тәрбиешінің рөлі.

Тәрбиеші сюжеттік ойынға тек бақылаушы ретінде емес, белсенді серіктес ретінде қатысуы қажет. Ол ойынның мазмұнын баланың жас ерекшелігіне сай бейімдеп, эмоциялық ахуалды реттейді.

Тәрбиешінің педагогикалық шеберлігі — ойын барысындағы баланың ішкі жан дүниесін түсіне білу, қажет болған жағдайда бағыттау және ойын нәтижесін талқылау арқылы қорытынды жасау.

Инклюзивті және көпмәдениетті ойындар.

Қазіргі таңда балабақшаларда әртүрлі мәдени және тілдік ортадан келген балалар тәрбиеленуде. Сюжеттік-рөлдік ойындар осы балаларды біріктіріп, өзара құрмет пен түсіністік атмосферасын қалыптастырады.

Мысалы, «Әлем халықтарының мерекелері» тақырыбында ұйымдастырылған ойындар балаларды мәдени әртүрлілікті бағалауға үйретеді.

Пәнаралық байланыс және инновациялық тәсілдер.

Сюжеттік ойындарды басқа пәндермен байланыстыру оқу процесін жандандырады.

Мысалы:

- Математикада — «Дүкен» ойыны арқылы санау және есеп жүргізу.
- Тіл дамытуда — «Тележурналистер» ойыны арқылы сөйлеу және сұрақ қою дағдылары.
- Өнер сабақтарында — «Сахна» ойыны арқылы шығармашылық қабілеттерді жетілдіру. Сонымен қатар, цифрлық технологияларды пайдалану (интерактивті тақта, мультимедиялық суреттер) ойынды заманауи деңгейде өткізуге мүмкіндік береді.

Баланың дамуын бағалау.

Ойын нәтижесін бағалау үшін тәрбиеші келесі критерийлерді қолданады:

1. Коммуникативтік белсенділік деңгейі.
2. Эмоциялық тұрақтылық және өзін-өзі реттеу.
3. Шығармашылық бастамалар.
4. Әлеуметтік өзара әрекет.
5. Рөлдік тұрақтылық және ойынға жауапкершілік.

Бағалау нәтижесінде тәрбиеші баланың жеке даму картасын толтырады және келесі ойындарға түзету енгізеді.

Қорытынды.

Сюжеттік-рөлдік ойын — мектепке дейінгі тәрбиенің ажырамас бөлігі. Ол баланың тілін, ойлауын, қиялын дамытып қана қоймай, мінез-құлқына, дүниетанымына және адамгершілік қасиеттеріне тікелей әсер етеді. Мұндай ойындар арқылы бала өзін қоғам мүшесі ретінде сезінеді, өз рөлін саналы түрде орындай алады. Сондықтан тәрбиешілер сюжеттік-рөлдік ойындарды жүйелі түрде қолдануы қажет.

Әдебиеттер:

1. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва, 2017.

2. Эльконин Д.Б. Психология игры. Москва, 2018.
3. Құдайбергенова Д.С. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2020.
4. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту стандарты. Астана, 2021.
5. Жолдасбекова С. Рольдік ойындар технологиясы. Педагогика журналы, №4, 2022.
6. Leonidova T. Role Play in Early Education. Cambridge Press, 2020.
7. Оразова А. Мектепке дейінгі білім беру инновациялары. Алматы, 2023.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Оразбаев Талғат Бахытович

Түркістан облысы, Келес ауданы, Абай ауылы, №4 Ж.Баласағұн атындағы жалпы білім беретін
мектебінің сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматриваются современные инновационные подходы в деятельности классного руководителя по организации воспитательного процесса. Особое внимание уделяется интеграции педагогических технологий, направленных на формирование у учащихся личностных и социальных компетенций, моральных ценностей и активной гражданской позиции. Автор раскрывает сущность инновационных методов, таких как проектное воспитание, технология ситуационного обучения, интерактивные формы взаимодействия с семьей и социумом. Представлены практические примеры эффективного применения инновационных подходов в воспитательной работе и их влияние на развитие личности школьников.

Summary

The article discusses modern innovative approaches used by class teachers to organize the educational process. Particular attention is paid to the integration of pedagogical technologies aimed at developing students' personal and social competencies, moral values, and active citizenship. The author explains the essence of innovative methods such as project-based upbringing, situational learning technology, and interactive collaboration with families and the community. Practical examples are provided to demonstrate the effective implementation of innovative approaches in educational work and their impact on students' personal development.

Кіріспе.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде тәрбие процесі оқу ісінің ажырамас бөлігі болып табылады. Оқушы тұлғасын жан-жақты қалыптастыруда сынып жетекшісінің рөлі ерекше. Ол мектеп пен отбасы арасындағы байланысты нығайтып, оқушылардың адамгершілік, рухани және әлеуметтік құндылықтарын дамытуда жетекшілік етеді. ХХІ ғасырдағы педагогикалық үдерістің басты талабы — инновациялық ойлау мен жаңашыл әдістерді тиімді пайдалану. Сондықтан сынып жетекшісі тәрбие процесін ұйымдастыруда дәстүрлі тәсілдермен қатар инновациялық педагогикалық технологияларды енгізуі қажет. Бұл тәсілдер оқушылардың белсенділігін арттырып, өзін-өзі тану мен өзін-өзі дамытуға мүмкіндік береді.

Сынып жетекшісінің тәрбие жұмысындағы инновациялық рөлі.

Инновациялық педагогика оқыту мен тәрбиелеу процесін жаңаша ұйымдастыруға бағытталған. Сынып жетекшісінің негізгі міндеті — тәрбие жұмысының мазмұнын заман талабына сай жетілдіру, оны оқушылардың қызығушылықтарымен және өмірлік тәжірибесімен байланыстыра білу. Инновациялық тәсілдер арқылы сынып жетекшісі оқушылардың жеке қабілеттерін ашып, оларды шығармашылыққа баулиды. Бұл бағытта жобалық әдіс, тренингтер, дебаттар, интерактивті ойындар, психологиялық жаттығулар және әлеуметтік жобалар маңызды рөл атқарады.

Мысалы, «Менің азаматтық ұстанымым», «Отбасым — менің тірегім», «Туған өлкемді танып білейік» сияқты жобалар оқушылардың рухани дамуына, отбасылық құндылықтарды бағалауға және патриоттық сезімдерін қалыптастыруға ықпал етеді.

Инновациялық тәсілдердің мазмұны мен түрлері.

Инновациялық тәрбие әдістерінің бірі — **жобалық технология**. Ол оқушылардың нақты өмірлік мәселелерді шешуге бағытталған шығармашылық әрекетін қамтиды. Әр жоба барысында оқушы дербес ойлап, жоспар құрып, нәтижесін ұжыммен талқылайды. Бұл тәсіл жауапкершілік пен ынтымақтастық сезімін қалыптастырады. Екінші тәсіл — **ситуациялық оқыту технологиясы**. Мұнда оқушылар нақты өмірлік жағдайларды модельдей отырып, түрлі шешім қабылдайды. Бұл олардың логикалық ойлау қабілетін арттырып, адамгершілік тұрғыдан бағалай білуді үйретеді. Үшінші бағыт — **интерактивті қарым-қатынас**. Сынып жетекшісі ата-аналармен, оқушылармен және қоғаммен тиімді байланыс орнату арқылы тәрбиенің нәтижелілігін арттырады. Мысалы, онлайн пікірталастар, ата-аналар форумы, әлеуметтік желідегі сынып парақшалары арқылы мектеп пен отбасы ынтымақтастығын күшейтуге болады.

Цифрлық технологияларды пайдалану.

Қазіргі таңда тәрбие жұмысын ұйымдастыруда ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың маңызы зор. Цифрлық платформалар мен мультимедиялық құралдар оқушылардың қызығушылығын арттырып, тәрбие процесін заманауи форматта жүргізуге мүмкіндік береді.

Сынып жетекшісі оқушылардың жетістіктерін қадағалау, олардың белсенділігін арттыру үшін түрлі онлайн құралдарды қолдана алады: Google Forms арқылы сауалнама жүргізу, Padlet немесе Jamboard платформаларында пікірталас ұйымдастыру, бейнежобалар жасау. Мұндай тәсілдер оқушылардың өзін-өзі көрсетуіне жағдай жасайды және заманауи цифрлық мәдениетті қалыптастырады.

Инновациялық тәрбиенің әлеуметтік маңызы.

Инновациялық әдістер оқушыларды әлеуметтік белсенділікке және азаматтық жауапкершілікке тәрбиелейді. Әлеуметтік жобалар арқылы оқушылар қоғамдағы өз орнын сезінеді, өз еңбегінің қоғамдық мәнін түсінеді. Мысалы, мектептегі «Жас волонтер» тобының қызметі, экологиялық акциялар мен қайырымдылық іс-шаралар оқушыларды ізгілікке, ынтымақтастыққа баулиды. Осындай әрекеттер арқылы тұлға әлеуметтік бейімделудің маңызын түсінеді және өзін қоғамның белсенді мүшесі ретінде сезінеді.

Қорытынды.

Сынып жетекшісінің инновациялық тәсілдері тәрбие процесін жандандырып, оны тұлғалық даму мен қоғамдық жауапкершілік тұрғысынан жаңа деңгейге көтереді. Инновациялық тәрбие технологиялары оқушыларды шығармашылыққа, ізденіске, жауапкершілікке және белсенді өмірлік ұстанымға тәрбиелейді. Сондықтан қазіргі білім беру жүйесінде әрбір сынып жетекшісі өз іс-әрекетінде инновациялық бағытты ұстануы тиіс. Бұл — заманауи мектептің басты даму кепілі.

Әдебиеттер:

1. Айтмұхамбетова Б. Тәрбие теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Қожахметова К. Инновациялық педагогика негіздері. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Нұрмұханова Г. Оқушылардың тәрбие процесін ұйымдастырудағы заманауи тәсілдер. – Шымкент, 2021.
4. Лихачёв Б.Т. Педагогика. – Москва: Академия, 2019.
5. Слостёнин В.А. Педагогика и инновационные технологии воспитания. – Москва: Просвещение, 2017.

6. Әбенова А. Цифрлық дәуірдегі сынып жетекшісінің рөлі. // Педагогика және психология журналы, №2, 2022.
7. Назарбаев Н.Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.

METHODS FOR IMPROVING MEMORY AND ATTENTION IN MASTERING ENGLISH

Baiyrbek Perizat Mamyrkyzy

Turkistan region, Shardara district,
Secondary School No.1 named after M. Auezov, English language teacher

Түйін

Мақалада ағылшын тілін меңгеру барысында оқушылардың есте сақтау қабілеті мен назарын арттырудың әдістері қарастырылған. Автор когнитивтік стратегиялардың, мотивацияның және жүйелі зейін жаттығуларының маңызын атап өтеді. Мнемоникалық әдістерді, ассоциациялық есте сақтауды, визуализацияны және ойын технологияларын қолдану арқылы тілдік материалды тиімді меңгеру жолдары көрсетіледі. Сонымен қатар ағылшын тілі мұғалімдеріне арналған тәжірибелік ұсыныстар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются методы и приемы, направленные на развитие памяти и внимания учащихся при изучении английского языка. Автор подчеркивает значение когнитивных стратегий, мотивации и систематической тренировки внимания в процессе овладения иностранной речью. Раскрываются основные принципы применения мнемонических техник, ассоциативного запоминания, визуализации и игровых технологий, которые способствуют повышению эффективности усвоения лексического и грамматического материала. В работе приведены практические рекомендации для учителей английского языка по организации учебного процесса с учетом психолого-педагогических особенностей учащихся.

Introduction.

The process of mastering a foreign language requires not only linguistic knowledge but also well-developed cognitive functions such as memory and attention. These two components are fundamental to successful language acquisition because they ensure the retention, recall, and practical use of vocabulary, grammar, and pronunciation. Modern educational psychology emphasizes that effective teaching of English must integrate cognitive development strategies. Therefore, teachers must deliberately organize learning activities that engage both short-term and long-term memory while training the students' ability to concentrate on linguistic input.

The role of memory in language learning.

Memory serves as the foundation for all stages of mastering English. It enables learners to store phonetic patterns, grammatical structures, and semantic meanings, forming a mental database of linguistic knowledge. Researchers distinguish between short-term memory, which retains information for a brief period, and long-term memory, responsible for durable learning. In English teaching, effective memorization depends on meaningful repetition, emotional engagement, and associative connections.

Mnemonics is one of the most efficient methods to strengthen memory. For example, using acronyms to remember grammar rules (such as FANBOYS for conjunctions) or visual images to recall vocabulary helps learners store information more effectively. Teachers should also apply chunking — grouping related words or expressions — which reduces cognitive load and accelerates recall.

The importance of attention in mastering English.

Attention determines how deeply a learner processes language input. Without focus, even the most interesting material may not be remembered. Therefore, teachers must create conditions that

stimulate selective attention — the ability to focus on relevant linguistic information while ignoring distractions.

Active attention can be developed through interactive and dynamic activities such as listening tasks with specific goals, speaking games, and error-correction exercises that require quick reactions. Dividing a lesson into short, varied segments also helps maintain concentration. Using visual aids, sound stimuli, and physical movement keeps learners mentally alert.

Mnemonic and visualization techniques.

Mnemonic techniques transform Summary information into memorable mental images. Visual association, storytelling, and mental mapping are particularly effective for vocabulary acquisition. For example, when teaching the word “mountain,” the teacher can encourage students to imagine climbing a mountain while saying the word aloud. Associating sound, image, and emotion activates multiple neural pathways, leading to better retention. Mind maps are also valuable tools. They allow learners to organize vocabulary by themes, linking related concepts visually. This method reinforces both semantic memory and structural understanding. Teachers can encourage students to create their own visual dictionaries using drawings, colors, and icons, thus turning passive learning into active construction of knowledge.

Cognitive and metacognitive strategies.

Cognitive strategies involve mental operations that help learners encode and retrieve language material. Examples include repetition, summarizing, highlighting key words, and note-taking. Metacognitive strategies, in contrast, involve awareness and control of one’s own learning process. Students who plan their study sessions, monitor progress, and evaluate results show higher levels of memory retention and sustained attention. Teachers can train students to use these strategies consciously. For instance, after each lesson, learners can write short reflections on what they learned and what was challenging. This promotes self-awareness and long-term mastery of language.

Motivation as a factor in memory and attention.

Motivation plays a decisive role in strengthening both memory and attention. When students are emotionally involved, they retain information longer and focus more deeply. Teachers should use authentic materials — songs, films, real-life dialogues — to create meaningful connections with the language. Encouraging collaborative learning through pair and group work also enhances emotional engagement and sustained focus. Positive reinforcement, such as praise and feedback, supports the development of intrinsic motivation. Students who feel successful are more likely to persevere, repeat material voluntarily, and seek deeper understanding.

Digital and game-based learning tools.

Modern technology offers innovative opportunities to enhance memory and attention. Online platforms such as Quizlet, Duolingo, and Memrise use spaced repetition algorithms to optimize vocabulary retention. Gamified elements like scoring, levels, and challenges make the learning process more interactive and enjoyable. Virtual and augmented reality technologies can also immerse learners in realistic English-speaking environments, which naturally stimulate attention and contextual memory. In addition, short educational videos and mobile applications allow students to practice language anytime, reinforcing consistency — a key to strong long-term memory.

Practical recommendations for teachers.

1. Combine visual, auditory, and kinesthetic methods to engage multiple memory channels.
2. Use mnemonic patterns and associations when introducing new words.
3. Encourage note-taking and summarizing to strengthen working memory.
4. Integrate short physical or creative breaks to maintain attention.
5. Employ digital tools for interactive repetition and gamified practice.

6. Foster metacognitive reflection by asking students to evaluate their progress regularly.
7. Create emotionally rich lessons through storytelling, humor, and real-world examples.

Conclusion.

Memory and attention are not fixed traits but skills that can be trained through systematic practice and thoughtful teaching strategies. In mastering English, these cognitive abilities determine the depth and durability of learning outcomes. Teachers who apply mnemonic, associative, and digital techniques not only help students remember better but also cultivate lifelong learning habits. Therefore, developing memory and attention should be a deliberate, integral part of English language teaching methodology in the modern educational context.

List of References:

1. Baddeley, A. (2019). *Working Memory and Language Learning*. Cambridge University Press.
2. Dornyei, Z. (2020). *Motivational Strategies in the Language Classroom*. Oxford University Press.
3. Oxford, R. (2017). *Teaching and Researching Language Learning Strategies*. Routledge.
4. Schmitt, N. (2021). *Vocabulary in Language Teaching*. Cambridge University Press.
5. Nation, I.S.P. (2018). *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press.
6. Richards, J.C., & Rodgers, T. (2019). *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press.
7. Ellis, R. (2020). *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford University Press.
8. Zimmerman, B. J. (2015). *Becoming a Self-Regulated Learner*. *Educational Psychologist*, 50(1), 1–12.
9. Willis, J. (2018). *The Neuroscience of Learning: Enhancing Memory and Motivation*. ASCD.
10. Harmer, J. (2020). *The Practice of English Language Teaching*. Pearson Education.

ТҮЗЕТУ-ДАМЫТУ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Икматова Нургуль Нигматиллаевна

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, №24 Ж.Сүлейменов атындағы жалпы білім беретін мектеп,
педагог-психолог

Резюме

В статье рассматриваются современные психолого-педагогические подходы и технологии, применяемые в коррекционно-развивающей работе с детьми. Автор подчеркивает значение индивидуального и дифференцированного подхода в развитии познавательной, эмоциональной и личностной сфер учащихся. Описываются методы арт-терапии, игрового и когнитивно-поведенческого тренинга, направленные на коррекцию трудностей поведения, повышение самооценки и развитие коммуникативных навыков. Приводятся практические примеры эффективного применения современных психотехнологий в школьной практике и рекомендации по их адаптации к возрастным особенностям детей.

Summary

The article discusses modern psychological and pedagogical methods used in corrective and developmental work with children. The author emphasizes the importance of individual and differentiated approaches in fostering cognitive, emotional, and personal growth. The study describes the use of art therapy, play therapy, and cognitive-behavioral techniques to correct behavioral difficulties, enhance self-esteem, and develop communication skills. Practical examples of implementing modern psychotechnologies in school settings are provided, along with recommendations for their adaptation to the age-specific characteristics of children.

Кіріспе.

Бүгінгі таңда мектептегі педагог-психологтың рөлі ерекше маңызға ие болып отыр. Қоғамның қарқынды дамуы, ақпараттық кеңістіктің кеңеюі мен әлеуметтік өзгерістер

балалардың психологиялық дамуына елеулі әсерін тигізуде. Осыған байланысты психологиялық қызметтің басты міндеттерінің бірі – түзету-дамыту жұмыстарын жүйелі түрде ұйымдастыру болып табылады. Мұндай жұмыс оқушылардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін, эмоционалдық жай-күйін және танымдық қабілеттерін ескеруді талап етеді. Түзету-дамыту жұмысының негізгі мақсаты – тұлғаның үйлесімді дамуына жағдай жасау, оқушының әлеуметтік бейімделуін қамтамасыз ету және өзіндік «Мен» тұжырымдамасын қалыптастыру. Бұл үдеріс заманауи психологиялық тәсілдерді қолданғанда ғана тиімді нәтиже береді.

Түзету-дамыту жұмысының мәні мен бағыттары.

Түзету-дамыту жұмысы – баланың психологиялық дамуын қолдауға және қиындықтарды еңсеруге бағытталған мақсатты іс-әрекет жүйесі. Ол диагностикалық зерттеу нәтижелеріне сүйене отырып, жеке және топтық форматта жүргізіледі. Мұндай жұмыстың негізгі бағыттарына эмоциялық жағдайды реттеу, танымдық процестерді дамыту (зейін, есте сақтау, ойлау, қиял), коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру және мінез-құлықты түзету жатады. Психологтың кәсіби шеберлігі мен қолданған әдістерінің тиімділігі баланың жас ерекшелігіне, тұлғалық типіне және әлеуметтік ортасына тікелей байланысты.

Заманауи психологиялық тәсілдер.

Қазіргі психологиялық практикада түзету-дамыту жұмыстары түрлі инновациялық тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Солардың ішінде ең кең тарағандары:

1. **Арт-терапия** – шығармашылық арқылы ішкі эмоцияны білдіру және психикалық шиеленісті жеңілдету тәсілі. Сурет салу, мүсіндеу, ертегі құрастыру сияқты жаттығулар баланың өзін-өзі тануына көмектеседі. Арт-терапия әсіресе бастауыш сынып оқушыларына тиімді, себебі ол сөзбен жеткізе алмайтын сезімдерді бейнелеуге мүмкіндік береді.
2. **Ойын терапиясы** – мектеп жасындағы балалармен жүргізілетін ең табиғи әрі қолайлы тәсіл. Ойын барысында бала өз рөлін еркін атқарып, шынайы өмір жағдайларын модельдейді. Бұл әдіс арқылы баладағы үрей, сенімсіздік, агрессия сияқты эмоциялар реттеледі.
3. **Когнитивті-бихевиоральдық тәсіл** – ойлау мен мінез-құлық арасындағы байланысқа негізделеді. Бұл әдіс баланы өз ойларын бақылауға және жағымсыз эмоцияларға дұрыс жауап беруге үйретеді. Мысалы, өзіндік бағасы төмен оқушылармен жұмыс кезінде «оң ойлау» және «ішкі ресурс» жаттығулары тиімді нәтиже береді.
4. **Құм терапиясы** – баланың ішкі әлемін ашуға көмектесетін символикалық тәсіл. Құм мен ұсақ фигураларды пайдалану арқылы бала өз сезімдері мен уайымдарын бейсаналы түрде көрсетеді. Бұл әдіс әсіресе агрессивті немесе тұйық мінезді балалармен жұмыс істеуде пайдалы.

Психологиялық тәсілдердің интеграциясы.

Түзету-дамыту процесі кешенді сипатқа ие болуы тиіс. Бір ғана әдісті қолдану жеткіліксіз, сондықтан арт-терапия, ойын және когнитивтік тәсілдерді біріктіріп қолдану нәтижелілікті арттырады. Мысалы, эмоционалдық тұрақсыздық байқалатын оқушылармен топтық арт-терапиялық сабақ өткізіп, кейін ойын жаттығулары арқылы қарым-қатынас дағдыларын дамыту тиімді. Интеграциялық тәсіл педагогикалық және ата-аналық қолдаумен қатар жүруі тиіс. Мұғалімдер мен ата-аналар баланың психологиялық ерекшеліктерін түсініп, психологпен бірлесе жұмыс істеген жағдайда түзету жұмысының нәтижесі жоғарылайды.

Практикалық мысалдар.

№24 Ж.Сүлейменов атындағы мектепте соңғы жылдары бірнеше психологиялық тренингтер мен арт-терапиялық сабақтар ұйымдастырылды. Мысалы, «Мен және менің

сезімдерім», «Достық әлемі», «Өзіме сенемін» атты жаттығулар оқушылардың өзін-өзі бағалау деңгейін арттыруға бағытталды. Сабақтарда түрлі түстер мен бейнелер арқылы эмоцияны көрсету, жағымды «Мен» бейнесін қалыптастыру жұмыстары жүргізілді. Бұл тәжірибелер көрсеткендей, балалардың сабаққа қатысу белсенділігі артып, өзара қарым-қатынасы жақсарды.

Қорытынды.

Түзету-дамыту жұмысындағы заманауи психологиялық тәсілдер оқушының тұлғалық және эмоционалдық дамуын қолдауға бағытталған. Арт-терапия, ойын, когнитивтік және құм терапиясы әдістері оқушылардың ішкі ресурстарын ашуға, мінез-құлқын реттеуге және жағымды әлеуметтік қатынастар орнатуға көмектеседі. Психологтың міндеті – осы тәсілдерді баланың жас ерекшелігі мен жеке қажеттіліктеріне сай үйлестіріп қолдану. Тек осылай ұйымдастырылған түзету жұмысы баланың толыққанды дамуына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Аймауытов Ж. Психология. – Алматы: Санат, 2019.
2. Немов Р.С. Психология. – Москва: Просвещение, 2018.
3. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Педагогика, 2017.
4. Rogers C. On Becoming a Person. – Boston: Houghton Mifflin, 2019.
5. Бурлачук Л.Ф., Морозов С.М. Словарь-справочник по психотерапии. – Киев, 2020.
6. Қожахметова К. Педагогикалық психология. – Астана: Фолиант, 2021.
7. Axline V. Play Therapy. – New York: Ballantine Books, 2018.
8. Corey G. Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy. – Belmont: Cengage, 2020.
9. Бек А. Когнитивная терапия и эмоциональные расстройства. – Санкт-Петербург: Питер, 2016.
10. Сатыбалдиева А. Балалар психологиясындағы түзету жұмыстарының инновациялық тәсілдері. // Психология және білім журналы, №2, 2022.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Абдуллаева Фарида

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жылға ауылы №12 С.Сейфуллин атындағы жалпы білім беретін мектеп жанындағы интернат КММ, бастауыш сынып мұғалімі

Түйін

В статье рассматриваются педагогические подходы к формированию культуры речи учащихся начальных классов. Автор раскрывает значение речевого развития как важного условия успешного обучения, личностного становления и социальной адаптации ребёнка. В работе представлены методы, способствующие развитию правильной, выразительной и грамотной речи, а также рекомендации по организации речевой среды на уроках и во внеурочной деятельности.

Summary

The article examines pedagogical approaches to developing the speech culture of primary school students. The author highlights the importance of speech development as a key factor for successful learning, personal growth, and social adaptation of a child. The paper presents methods that promote accurate, expressive, and literate speech, along with recommendations for organizing a rich speech environment during lessons and extracurricular activities.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тілдік және коммуникативтік құзыреттілігін дамыту өзекті мәселе болып отыр. Сөйлеу мәдениеті — тұлғаның жалпы мәдени деңгейін көрсететін маңызды көрсеткіш. Әсіресе бастауыш сынып кезеңі баланың тілдік дағдыларының қалыптасуы мен сөздік қорының дамуы үшін ең қолайлы уақыт. Мұғалімнің негізгі міндеті —

оқушыларды дұрыс, анық, әсерлі сөйлеуге үйрету және олардың өз ойын жүйелі жеткізе білуіне жағдай жасау.

Сөйлеу мәдениетінің мәні мен мазмұны.

Сөйлеу мәдениеті дегеніміз — тілдік құралдарды орынды пайдалану, әдептілік пен сауаттылық нормаларын сақтау, тыңдаушыға түсінікті және әсерлі тілмен ой жеткізу қабілеті. Бұл ұғым тек тілдік сауаттылықты ғана емес, сонымен қатар этикалық мінез-құлықты, қарым-қатынас мәдениетін де қамтиды. Бастауыш сынып оқушылары үшін сөйлеу мәдениетінің қалыптасуы оқу мен жазуға үйренумен қатар жүреді. Олардың сөйлеу тілі күнделікті қарым-қатынаста, сабақтағы пікір алмасуда, көркем мәтінмен жұмыста және ойын әрекеттерінде дамиды.

Мұғалімнің рөлі мен міндеттері.

Сөйлеу мәдениетін дамытуда мұғалім басты ұйымдастырушы рөл атқарады. Ол әрбір сабақта оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуін дамытуға бағытталған тапсырмалар береді.

Мұғалім:

1. Тілдік материалды оқушының жас ерекшелігіне сай таңдайды.
2. Әңгімелесу, сұрақ-жауап, пікір айту, әңгіме құрастыру сияқты әдістерді жиі қолданады.
3. Сөйлеу этикетін үйрету арқылы мәдени қарым-қатынас дағдыларын қалыптастырады.

Сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың әдіс-тәсілдері.

Бастауыш мектеп тәжірибесінде сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың бірнеше тиімді әдістері бар.

1. **Мәтінмен жұмыс істеу әдісі.** Оқушылар көркем шығармаларды оқу арқылы тілдің байлығын сезінеді, сөйлеу мәнерін үйренеді.
2. **Рөлдік ойындар мен жағдаяттық тапсырмалар.** Бұл әдіс балалардың еркін сөйлеуін, эмоциялық әсерлілігін және қарым-қатынас белсенділігін арттырады.
3. **Дикция және орфоэпиялық жаттығулар.** Оқушылардың дыбыстарды дұрыс айтуын, сөзді анық жеткізуін қалыптастырады.
4. **Шығармашылық жұмыстар.** Мысалы, әңгіме, ертегі немесе өлең құрастыру арқылы оқушылардың тілдік қиялы мен сөздік қоры дамиды.

Сөйлеу мәдениетін дамытудағы ойын технологиялары.

Ойын — бастауыш сынып оқушыларының табиғи әрекет түрі. Ойын барысында балалар белсенді, еркін, шығармашылықпен әрекет етеді.

1. «Сурет бойынша әңгіме құрастыру» ойыны оқушылардың байланыстырып сөйлеу дағдыларын дамытады.
2. «Жалғастыршы» ойыны сөздік қорды байытуға бағытталады.
3. «Кім жылдам?» ойыны оқушылардың жылдам ойлап, нақты сөйлеу қабілетін арттырады. Ойын элементтерін пайдалану сабақтың қызықтылығын арттырып, балалардың тілге деген қызығушылығын күшейтеді.

Тілдік орта мен оқушының сөйлеу тәжірибесі.

Сөйлеу мәдениетінің дамуы үшін мектепте тілдік ортаны қалыптастыру маңызды. Мұғалім сабақ барысында оқушыларды бір-бірімен сөйлесуге, пікір алмасуға, топпен жұмыс істеуге ынталандыруы қажет. Оқушы сөйлеу мәдениетін тек оқу процесінде ғана емес, мектеп өмірінің барлық саласында тәжірибе жүзінде қалыптастырады. Мысалы, сынып сағаттары, әдеби кештер, пікірталас клубтары мен көріністерде оқушылар өз ойын ашық жеткізуді үйренеді.

Қорытынды.

Сөйлеу мәдениетін қалыптастыру — үздіксіз педагогикалық процесс. Ол жүйелі жұмыс пен шығармашылық көзқарасты талап етеді. Мұғалімнің шебер ұйымдастырған сабақтары мен тілдік жаттығулары оқушылардың сөздік қорын байытып, ойды жүйелі жеткізе білу қабілетін

дамытады. Нәтижесінде мәдениетті сөйлеу дағдысы қалыптасқан, сауатты және өз ойын еркін жеткізе алатын тұлға тәрбиеленеді.

Әдебиеттер:

1. Құлманова Ш. Тіл мәдениеті және оны оқыту әдістемесі. — Алматы: Білім, 2018.
2. Балақаев М. Қазақ тіл мәдениеті. — Алматы: Санат, 2005.
3. Әміров Р. Тіл дамыту әдістемесі. — Алматы: Рауан, 2016.
4. Оралбаева Н., Жақсылықова К. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. — Алматы, 2019.
5. UNESCO. Learning to Communicate Effectively in the Classroom. — Paris, 2020.

МЕКТЕПТЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІ

Ынтықбаева Айнура Дуйсеновна

Түркістан облысы, Шардара ауданы,
Шардара қаласы, А. Иманов атындағы жалпы білім беретін мектеп,
директордың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары

Түйін

В статье рассматриваются особенности профилактики буллинга в школьной среде и построения эффективной системы психологической поддержки учащихся. Автор акцентирует внимание на необходимости формирования безопасной образовательной атмосферы, где приоритетом являются эмоциональное благополучие и развитие эмпатии среди детей. Раскрываются организационные и педагогические механизмы предупреждения агрессивного поведения, взаимодействие педагогов, родителей и школьного психолога. В работе предлагаются практические подходы к раннему выявлению признаков буллинга и алгоритм оказания помощи жертвам и агрессорам.

Summary

The article explores the prevention of bullying in schools and the development of an effective psychological support system for students. The author emphasizes the importance of creating a safe educational environment that prioritizes emotional well-being and empathy among children. The paper discusses organizational and pedagogical mechanisms for preventing aggressive behavior, cooperation between teachers, parents, and school psychologists, as well as practical approaches for early detection of bullying and providing assistance to both victims and aggressors.

Кіріспе.

Қазіргі мектептің басты міндеті — тек білім беру ғана емес, сонымен бірге оқушының тұлғалық дамуын, оның психологиялық және әлеуметтік қауіпсіздігін қамтамасыз ету. Соңғы жылдары білім беру ұйымдарында буллинг, кибербуллинг сияқты деструктивті құбылыстар жиілеп, олардың алдын алу қоғам үшін өзекті мәселеге айналды. Мектеп қабырғасында орын алатын қорлау, шеттету немесе психологиялық қысым оқушылардың өз-өзіне сенімін төмендетіп, оқуға деген мотивациясын әлсіретеді. Сондықтан әрбір оқу орнының басты мақсаты — қауіпсіз, сенімді, қолдау мен құрметке негізделген психологиялық ахуал қалыптастыру.

Буллинг — жүйелі түрде қайталанып отыратын агрессивті мінез-құлық. Ол физикалық, вербалды және әлеуметтік формада көрініс табады. Психологиялық тұрғыдан алғанда, буллинктің құрбандары көбінесе эмоционалды күйзеліске түсіп, оқудағы жетістіктері төмендейді. Бұл құбылыстың алдын алу кешенді, жүйелі және көпқырлы тәсілді қажет етеді.

Буллинктің әлеуметтік-психологиялық табиғаты.

Буллинг — тек қана жеке тұлғалар арасындағы қақтығыс емес, ол ұжымдық мінез-құлықтың бұрмаланған формасы. Оның негізінде билік пен бақылау қатынасы жатыр. Агрессор өз күшін әлсізге көрсету арқылы ішкі психологиялық тепе-теңдігін орнатуға тырысады. Бұл жағдайда мектептің әлеуметтік ортасы шешуші рөл атқарады.

Психологтар буллингтің бірнеше типін ажыратады:

1. **Физикалық буллинг** – соққы, итеру, заттарды тартып алу сияқты әрекеттер.
2. **Вербалды буллинг** – қорлау, мазақ ету, жағымсыз лақап ат қою.
3. **Әлеуметтік буллинг** – ұжымнан шеттету, дос болудан бас тарту, қауесет тарату.
4. **Кибербуллинг** – интернет, әлеуметтік желілер арқылы агрессия көрсету.

Осы типтердің барлығы оқушылардың психикалық саулығына зиян келтіреді. Сондықтан педагогтар мен ата-аналар буллингтің ерте белгілерін анықтап, дер кезінде әрекет етуі қажет.

Психологиялық қолдау жүйесінің маңызы.

Мектептегі психологиялық қолдау жүйесі – оқушылардың эмоционалды саулығын сақтау мен дамытуға бағытталған кешенді шаралар жиынтығы. Бұл жүйенің негізгі элементтері:

1. **Психологиялық диагностика.**

Оқушылардың эмоционалды күйін анықтау, сынып ішіндегі қарым-қатынас климатын зерттеу.

2. **Профилактикалық тренингтер.**

Эмпатияны дамыту, өзара түсіністікке тәрбиелеу, өзін-өзі бағалауды нығайту мақсатында ұйымдастырылатын сабақтар.

3. **Психологиялық кеңес беру.**

Буллинг құрбандары мен агрессорлармен жеке жұмыс жүргізу, қолдау көрсету.

4. **Педагогикалық ұжыммен жұмыс.**

Мұғалімдерге арналған семинарлар, коучингтер арқылы буллингті тану және алдын алу дағдыларын қалыптастыру.

5. **Ата-аналармен серіктестік.**

Баланың мінез-құлқындағы өзгерістерге назар аудару, ата-аналардың педагогикалық мәдениетін арттыру.

Буллингтің алдын алу бағытындағы мектеп жұмысының жүйесі.

Мектепте буллингтің алдын алу – тек психологтың емес, бүкіл ұжымның ортақ міндеті.

Тиімді алдын алу жүйесі үш деңгейлі құрылымға негізделеді:

1. **Біріншілік деңгей – жалпы профилактика.**

Бұл деңгейде барлық оқушылар қамтылады. Мақсат – жағымды мектеп мәдениетін қалыптастыру. Мысалы, «Достық апталығы», «Мейірім бұрышы», «Бір-бірімізді тыңдай білейік» атты акциялар.

2. **Екіншілік деңгей – тәуекел тобына бағытталған шаралар.**

Қарым-қатынас қиындықтары байқалатын, эмоционалды тұрақсыз немесе бейімделу проблемасы бар балалармен мақсатты жұмыс жүргізіледі.

3. **Үшіншілік деңгей – буллингке қатысқан балалармен түзету жұмысы.**

Бұл деңгейде психологиялық көмек жекелей түрде көрсетіледі. Құрбан мен агрессор арасындағы қатынасты қайта қалпына келтіру мақсатында медиация элементтері қолданылады.

Педагог пен ата-ананың серіктестігі.

Буллингтің алдын алу ісінде мұғалім мен ата-ана арасындағы өзара әрекет шешуші мәнге ие. Мектептің ата-аналар комитетімен бірлескен жиналыстар, тренингтер өткізу маңызды. Мұғалімдер бала бойындағы мінез-құлық өзгерісін алғашқы байқап, ата-аналармен бірге әрекет етуі қажет.

Ата-аналарға арналған психологиялық ағарту жұмысы да үлкен рөл атқарады. Баланың эмоционалды әлемін түсіну, үйдегі қарым-қатынастың қолайлы климатын орнату – мектептегі бейбіт ахуалдың негізі.

Оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамыту.

Буллингтің алдын алудың тиімді тәсілдерінің бірі – оқушылардың әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларын дамыту. Бұл бағыттағы жұмыс мыналарға негізделеді:

- Топтық жобалар арқылы ынтымақтастықты арттыру.
- «Құрмет мәдениеті» тақырыбында әңгіме, пікірталас сабақтарын өткізу.
- Қиын жағдайларда көмек сұрау және көмек ұсыну қабілетін қалыптастыру.

Мектеп өмірінде оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдары маңызды рөл атқарады. Олар жауапкершілік пен өзара сыйластық атмосферасын нығайтады.

Психологиялық климат пен мектеп мәдениеті.

Мектептегі психологиялық климат – ұжымдағы эмоционалды қарым-қатынас деңгейін сипаттайтын маңызды көрсеткіш. Егер ұжымда өзара сенім, құрмет және ашықтық болса, онда буллингке жол берілмейді.

Мектеп мәдениетін нығайту үшін келесі шаралар тиімді:

- Әр оқушының жеке жетістігін мойындау.
- «Мейірімділік күні», «Бейбітшілік сабағы» сияқты мерекелік іс-шаралар ұйымдастыру.
- Оқушылардың өзіндік пікірін білдіруге мүмкіндік беру.

Қорытынды.

Буллингтің алдын алу мен психологиялық қолдау жүйесін дамыту – мектептің стратегиялық мақсаты. Бұл жұмыс үздіксіз және кешенді сипатта болуы тиіс. Мектеп әкімшілігі, мұғалімдер, психолог және ата-аналар бір бағытта әрекет еткен жағдайда ғана оң нәтиже береді.

Қауіпсіз мектеп – ол тек тәртіп ережелерінің жиынтығы емес, ол – сенім, өзара сыйластық және эмоционалды тұрақтылық кеңістігі. Оқушы өзін қорғалған сезінген ортада ғана өзінің шығармашылық және зияткерлік әлеуетін толық аша алады.

Әдебиеттер:

1. Аубакирова А. Психологиялық қауіпсіздік және мектеп мәдениеті. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1977.
3. Olweus D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. – Oxford: Blackwell, 1993.
4. Култаева Ш. Оқушылар арасындағы агрессияның психологиялық аспектілері. – Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2019.
5. Rigby K. Bullying in Schools and What to Do About It. – Melbourne: ACER Press, 2010.
6. UNESCO. School Violence and Bullying: Global Status Report. – Paris: UNESCO, 2021.
7. Бейсенова Г. Балалар психологиясы және мектеп ортасы. – Алматы: Рауан, 2022.

МЕКТЕП ПСИХОЛОГЫНЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ ОРТАДА АТА-АНАЛАРМЕН ЖӘНЕ ПЕДАГОГТАРМЕН ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІГІ

Абызова Бактыгүл Оразалыевна

Түркістан облысы, Шардара ауданы,

Шардара қаласы, А. Иманов атындағы жалпы білім беретін мектебінің педагог-психологы

Түйін

В статье рассматриваются особенности взаимодействия школьного психолога с родителями и педагогами в условиях инклюзивной образовательной среды. Раскрываются принципы и формы сотрудничества, направленные на создание комфортной атмосферы принятия, поддержки и взаимопонимания между всеми участниками образовательного процесса. Автор подчеркивает необходимость профессиональной компетентности психолога в работе с детьми с особыми образовательными потребностями, а также важность психолого-педагогического просвещения родителей и педагогов. Представлены практические рекомендации по формированию эффективного взаимодействия и партнерских отношений в инклюзивной школе.

Summary

The article examines the features of a school psychologist's interaction with parents and teachers in an inclusive educational environment. It reveals the principles and forms of cooperation aimed at creating a comfortable atmosphere of acceptance, support, and mutual understanding among all participants in the educational process. The author emphasizes the importance of the psychologist's professional competence in working with children with special educational needs, as well as the significance of psychological and pedagogical education for parents and teachers. Practical recommendations are provided for developing effective communication and partnership in an inclusive school setting.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде инклюзивті білім беруді дамыту қоғамның маңызды әлеуметтік сұраныстарының бірі болып отыр. Инклюзивті білім беру – барлық балалардың білім алуға тең мүмкіндігін қамтамасыз ететін және олардың жеке ерекшеліктерін ескеретін процесс. Бұл жағдайда мектеп психологының рөлі ерекше мәнге ие. Себебі ол оқушылардың, ата-аналардың және педагогтардың арасындағы психологиялық көпір қызметін атқарады.

Мектеп психологының қызметі инклюзивті ортада тек оқушылардың психологиялық жағдайын бақылаумен шектелмейді. Ол барлық қатысушылар арасында сенімді қарым-қатынас орнату, түсіністік пен қолдау атмосферасын қалыптастыру, оқу процесін психологиялық тұрғыдан қамтамасыз ету бағытында жұмыс атқарады.

Инклюзивті білім берудегі мектеп психологының негізгі міндеттері.

Инклюзивті білім беруде мектеп психологының басты міндеті – әр баланың әлеуетін толық ашуға жағдай жасау. Ол үшін психолог келесі бағыттарда жұмыс жүргізеді:

1. Оқушылардың психологиялық ерекшеліктерін зерттеу және бейімделу деңгейін анықтау.
2. Педагогтарға оқыту үдерісінде дифференциалды және жеке тәсілдерді қолдану бойынша кеңес беру.
3. Ата-аналарға балалардың даму ерекшеліктері туралы ақпарат беру және психологиялық қолдау көрсету.
4. Мектеп ұжымында толеранттылық пен өзара құрмет атмосферасын қалыптастыру.

Инклюзивті ортадағы психологтың кәсіби шеберлігі оның түрлі тараптармен өзара әрекеттестік дағдыларын тиімді қолдана білуімен айқындалады.

Ата-аналармен**өзара****әрекеттестік.**

Ата-аналармен жұмыс – инклюзивті білім берудегі маңызды бағыттардың бірі. Себебі баланың дамуындағы басты қолдау көзі – оның отбасы. Психолог ата-аналармен жүйелі түрде кездесулер, тренингтер және әңгімелесу арқылы жұмыс істейді. Ата-аналарға арналған психологиялық кеңес беру барысында олардың баланың мүмкіндіктеріне деген көзқарасын өзгерту, сенімділігін арттыру және эмоционалды қолдау көрсету басты мақсат болып табылады. Психолог ата-аналарға баланы қоғамға бейімдеу жолдарын, қарым-қатынасты реттеу әдістерін үйретеді.

Психолог ата-аналарды мектеп өміріне тарту арқылы оларды белсенді серіктеске айналдырады. Бұл өз кезегінде балаға қолайлы орта қалыптастыруға көмектеседі.

Педагогтармен**өзара****әрекеттестік.**

Инклюзивті білім беруде педагогтардың рөлі зор. Психолог олардың кәсіби күйзелісін алдын алу, оқыту үдерісінде психологиялық қолдау көрсету, топтық тренингтер мен семинарлар өткізу арқылы мұғалімдерге көмек көрсетеді. Педагогтармен тығыз байланыс орнату психологқа оқу процесін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар мұғалімдердің әр баланың даралығын ескеріп, оқу әдістерін бейімдеуі үшін қажетті психологиялық құралдармен қамтамасыз ету де маңызды.

Психолог пен педагог арасындағы серіктестік қарым-қатынас өзара сенімге, сыйластыққа және ортақ мақсатқа бағытталуы қажет. Тек осындай жағдайда ғана инклюзивті білім беру шынайы нәтижесін береді.

Инклюзивті ортада психологиялық қолдау көрсету тәсілдері.

Инклюзивті ортада психологиялық қолдау көрсету кешенді сипатқа ие. Бұл – диагностика, коррекция, кеңес беру және профилактика бағыттарын қамтитын жүйелі жұмыс. Психолог әр оқушының психикалық және эмоциялық даму деңгейін анықтап, жеке бағдарламалар әзірлейді. Сондай-ақ ұжымдық тренингтер мен тимбилдинг элементтерін қолдану арқылы оқушылардың бір-бірін қабылдауына жағдай жасайды. Психолог инклюзивті сыныптарда эмпатияны дамыту, өзара сыйластық пен көмек көрсету дағдыларын қалыптастыруға ерекше көңіл бөледі.

Ата-аналар мен педагогтарға арналған психологиялық ағарту жұмысы.

Инклюзивті білім берудің табысты болуы ата-аналар мен педагогтардың психологиялық сауаттылығына да байланысты. Сондықтан мектеп психологы ақпараттық семинарлар, әңгімелер және практикалық тренингтер өткізу арқылы олардың білімін жетілдіреді. Бұл іс-шаралардың мақсаты – қатысушылардың инклюзивті көзқарасын дамыту және ерекше білім беруді қажет ететін балаларға қатысты төзімділік мәдениетін қалыптастыру.

Қорытынды.

Мектеп психологының инклюзивті ортада ата-аналармен және педагогтармен өзара әрекеттестігі білім беру жүйесіндегі маңызды факторлардың бірі болып табылады. Мұндай өзара байланыс нәтижесінде баланың тұлғалық дамуы мен әлеуметтену процесі тиімді жүреді. Инклюзивті мектепте психолог тек кеңесші немесе бақылаушы емес, ол – барлық тараптарды біріктіретін үйлестіруші тұлға. Сондықтан инклюзивті ортада психологиялық қызметтің сапасы тікелей оның кәсіби құзыреттілігі мен қарым-қатынас мәдениетіне байланысты.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2020.
2. Инклюзивті білім беру тұжырымдамасы. – Астана: ҚР БҒМ, 2019.
3. Сухомлинский В. А. Балалар жүрегімен сөйлесу. – Алматы: Мектеп, 2017.
4. Айтмұханбетова Г. Инклюзивті білім берудің психологиялық аспектілері. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
5. Левин А. И., Морозова Н. П. Психология инклюзивного образования. – Москва: Академия, 2020.
6. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Policy Makers. – Paris, 2021.
7. Жұмабаева А. М. Мектептегі психологиялық қызметтің инновациялық бағыттары. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2022.

ENHANCING STUDENTS' SPEAKING SKILLS IN ENGLISH CLASSES

Turakbayeva Aigul Zairovna

English language teacher at A. Imanov General Education School,
Shardara city, Shardara district, Turkistan region

Түйін

Мақалада ағылшын тілі сабақтарында оқушылардың ауызша сөйлеу дағдыларын дамыту әдістері мен тәсілдері қарастырылады. Автор оқушылардың коммуникативтік қабілетін арттыруға бағытталған заманауи оқыту технологияларын талдайды. Оқушылардың белсенділігін арттырып, еркін сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға арналған практикалық тапсырмалар мен тиімді әдістер ұсынылады.

Сондай-ақ оқушылар кездесетін қиындықтар мен оларды шешудің жолдары көрсетіледі.

Резюме

В статье рассматриваются методы и подходы к развитию навыков устной речи учащихся на уроках английского языка. Автор анализирует современные коммуникативные технологии обучения, направленные на повышение мотивации и активности учеников, а также формирование их речевой компетенции. Приводятся практические приемы и задания, способствующие развитию спонтанной речи, расширению словарного запаса и уверенности при общении на английском языке.

Рассматриваются трудности, с которыми сталкиваются учащиеся, и предлагаются эффективные решения для их преодоления.

Introduction.

Developing students' speaking skills is one of the central aims of modern English language teaching. In today's globalized world, English serves as the main means of international communication, and the ability to express oneself clearly and confidently has become an essential part of communicative competence. Despite years of study, many students still struggle with fluency, pronunciation, and confidence in speaking English. Therefore, teachers must use innovative and learner-centered strategies to enhance oral communication skills effectively.

Speaking is not only about producing words and sentences but also about expressing ideas, emotions, and opinions in a meaningful way. The classroom, therefore, should become a safe and stimulating environment where students feel motivated to use the language freely without fear of making mistakes.

The importance of speaking skills in English learning.

Among the four basic language skills — listening, speaking, reading, and writing — speaking plays a leading role in communication. It is often considered the most challenging skill to master because it requires real-time processing, spontaneous thinking, and appropriate use of language structures. For most learners, the ultimate goal of learning English is to communicate effectively in real-life situations.

Speaking skills contribute to the overall language proficiency of students and help them integrate into academic, professional, and social contexts. In Kazakhstan, where multilingual education is being actively developed, improving students' speaking competence in English is a priority for schools implementing trilingual education policies.

Challenges faced by students in developing speaking skills.

Students often encounter several difficulties when learning to speak English. The most common are psychological barriers such as shyness, fear of making mistakes, and lack of confidence. Linguistic challenges include limited vocabulary, poor pronunciation, and insufficient grammatical knowledge. Environmental factors such as limited exposure to authentic English communication and teacher-centered instruction also affect the development of speaking skills.

Teachers should create a classroom atmosphere that encourages risk-taking, where making mistakes is viewed as a natural part of learning. The teacher's role is to provide emotional support and continuous feedback that motivates students to keep improving.

Effective approaches to teaching speaking.

The communicative approach is one of the most effective methods for developing speaking skills. It emphasizes the use of language for meaningful communication rather than memorization of grammatical rules. Teachers can incorporate role plays, discussions, debates, and problem-solving activities to create real-life communication situations.

Task-based learning also provides opportunities for students to practice speaking in authentic contexts. For instance, activities like planning a trip, conducting interviews, or giving short presentations stimulate creativity and spontaneous speech. Pair and group work are essential tools for maximizing student participation and minimizing anxiety.

Another useful technique is the integration of technology in the classroom. Using multimedia resources, online discussions, or digital storytelling platforms can increase motivation and provide exposure to authentic language models.

Motivating students to speak.

Motivation is a key factor in developing speaking competence. Teachers can enhance students' intrinsic motivation by connecting speaking tasks to their personal interests and life experiences. Encouraging students to express opinions on familiar topics helps them overcome fear and develop confidence.

Feedback should always be constructive and supportive. Instead of interrupting students during speech, teachers can note down mistakes and discuss them later, thus maintaining communication flow. Celebrating students' progress and efforts also reinforces positive learning attitudes.

Developing classroom interaction.

Classroom interaction should be learner-centered and dynamic. Teachers must minimize their talking time and maximize student talking time. Using open-ended questions, interactive games, and collaborative projects promotes dialogue and authentic communication.

Peer feedback can be another powerful strategy. When students evaluate each other's performance respectfully, they become more aware of their own strengths and weaknesses. Cooperative learning encourages responsibility and empathy, important qualities for communicative growth.

Integrating pronunciation and vocabulary training.

A vital component of speaking competence is pronunciation. Regular pronunciation drills, minimal pair exercises, and tongue twisters help students produce sounds more accurately. Listening to native speakers through audio materials or videos supports imitation and self-correction.

Vocabulary development should accompany speaking practice. Teachers can introduce thematic word lists and encourage students to use new vocabulary in context. Creative exercises such as storytelling, interviews, or describing pictures help students internalize new words naturally.

Assessment of speaking skills.

Assessment should not be limited to formal tests. Continuous assessment through observation, peer evaluation, and self-assessment provides a more accurate picture of a student's progress. Rubrics that focus on fluency, accuracy, pronunciation, and interaction help both teachers and students identify areas for improvement.

Formative assessment techniques, such as reflection journals or speaking portfolios, can encourage students to take responsibility for their learning and set personal goals.

Conclusion.

Enhancing students' speaking skills in English classes requires an integrated approach that combines psychological support, effective teaching methods, and continuous practice. The teacher's role is not only to provide linguistic input but also to create a motivating environment where students can communicate freely and confidently.

Speaking competence develops gradually, through consistent exposure, interaction, and encouragement. By implementing communicative and task-based techniques, integrating modern technologies, and fostering collaboration, teachers can significantly improve students' ability to speak English fluently and naturally.

List of References:

1. Brown, H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. Pearson Education, 2020.
2. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. Longman, 2015.
3. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. Cambridge University Press, 2014.
4. Thornbury, S. *How to Teach Speaking*. Pearson Education, 2018.
5. Nation, I. S. P., & Newton, J. *Teaching ESL/EFL Listening and Speaking*. Routledge, 2021.
6. Ur, P. *A Course in Language Teaching: Practice and Theory*. Cambridge University Press, 2019.
7. Scrivener, J. *Learning Teaching*. Macmillan Education, 2011.
8. CEFR. *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. Council of Europe, 2020.

ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ

Шакыева Айжан Жиенгалиевна

Түркістан облысы, Шардара ауданы,
«Достық» жалпы білім беретін мектеп, география пәнінің мұғалімі

Түйін

В статье рассматриваются особенности реализации межпредметных связей на уроках географии.

Автор анализирует педагогические принципы, методы и формы организации учебного процесса, способствующие интеграции географии с другими школьными дисциплинами. Отмечается значимость межпредметных связей в формировании системного мышления, расширении кругозора учащихся и повышении познавательной мотивации. Представлены конкретные примеры интеграции географии с биологией, историей, физикой, информатикой и другими предметами, а также даны рекомендации по совершенствованию учебного процесса.

Summary

The article examines the implementation of interdisciplinary connections in geography teaching. The author analyzes pedagogical principles, methods, and forms of organizing the learning process that promote the integration of geography with other school subjects. The importance of interdisciplinary links in developing systemic thinking, broadening students' outlook, and enhancing cognitive motivation is emphasized. Specific examples of integrating geography with biology, history, physics, informatics, and other subjects are presented, along with recommendations for improving the educational process.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, сыни тұрғыдан ойлай алатын және алған білімін өмірде қолдана білетін тұлға қалыптастыру. Бұл міндетті жүзеге асырудың бір тиімді жолы – пәнаралық байланысты дамыту. Пәнаралық байланыс оқушылардың білімін жүйелеуге, түрлі ғылым салалары арасындағы өзара байланыстарды түсінуге және интегративті ойлау қабілеттерін жетілдіруге мүмкіндік береді.

География пәні өзінің табиғаты жағынан кешенді ғылым болғандықтан, басқа пәндермен байланысы ерекше маңызға ие. Ол табиғи құбылыстарды, қоғам мен табиғат арасындағы қатынасты, экономикалық және экологиялық мәселелерді түсіндіруде түрлі ғылым салаларының мәліметтеріне сүйенеді.

Пәнаралық байланыстың мәні мен маңызы.

Пәнаралық байланыс – бұл әртүрлі пәндердің мазмұны мен әдістерін өзара үйлестіре отырып, оқушылардың дүниетанымын кеңейтуге бағытталған педагогикалық ұстаным. География сабағында пәнаралық байланыс арқылы оқушылар табиғат пен қоғам заңдылықтарын тұтас жүйеде қабылдайды.

Мысалы, география мен биология арасындағы байланыс табиғи аймақтардың өсімдіктер мен жануарлар дүниесін зерттеуде көрінеді. Ал тарихпен байланыс – елдердің дамуы, мәдениет пен өркениет эволюциясын түсіндіруде маңызды. Физикамен байланыс географиялық құбылыстардың себеп-салдарын түсіндіруде қажет болса, математика мен информатика картографиялық есептерді шешуде, деректерді талдауда қолданылады.

Пәнаралық байланысты жүзеге асырудың педагогикалық негіздері.

Пәнаралық байланысты тиімді енгізу үшін мұғалім бірнеше педагогикалық шарттарды ескеруі тиіс. Біріншіден, сабақтың мақсаты мен мазмұны басқа пәндермен табиғи үйлесімділікте болуы керек. Екіншіден, мұғалім оқушылардың жас ерекшеліктерін және білім деңгейін ескере отырып, пәндер арасындағы байланыстың қолжетімділігін қамтамасыз етуі қажет. Үшіншіден, сабақ барысында оқушылардың белсенді танымдық әрекетіне негізделген тапсырмалар берілуі тиіс.

Мысалы, «Климат және ауа райы» тақырыбында физика пәніндегі «Жылу алмасу» ұғымымен байланыс орнатуға болады. Немесе «Топырақ түзуші факторлар» тақырыбын биология пәніндегі «Өсімдіктердің тіршілік ету ортасы» тақырыбымен байланыстыру тиімді.

География мен басқа пәндердің өзара байланысы.

География мен биология пәндерінің байланысы табиғи компоненттерді түсіндіруде ерекше байқалады. Биосфера тақырыптарын өткенде оқушылар экожүйелердің құрылымын, тіршілік факторлары мен биоалуантүрлілікті қарастырады. Бұл екі пәннің үйлесуі экологиялық мәдениетті қалыптастыруға ықпал етеді.

Тарих пәнімен байланыс география сабағын тарихи фактілермен байытады. Мысалы, «Ұлы географиялық ашылулар» немесе «Жібек жолы» тақырыптарын өткенде тарихи деректер мен географиялық карталарды қатар пайдалану оқушылардың логикалық және кеңістіктік ойлауын дамытады.

Физикамен байланыс та маңызды. Мысалы, атмосфералық қысым, желдің пайда болуы, судың айналымы сияқты құбылыстарды түсіндіруде физикалық заңдылықтар қолданылады. Бұл оқушылардың ғылыми көзқарасын нығайтып, табиғи процестердің себептерін терең түсінуге көмектеседі.

Информатика пәнімен байланыс – қазіргі заман талабы. География сабақтарында цифрлық карталар, интерактивті ресурстар мен ГАЗ технологияларын пайдалану оқушылардың ақпараттық мәдениетін арттырады.

Пәнаралық байланысты жүзеге асырудың әдіс-тәсілдері.

Пәнаралық байланысты жүзеге асыру үшін мұғалім түрлі әдіс-тәсілдерді қолдана алады. Ең тиімділерінің бірі – жобалық әдіс. Бұл әдіс арқылы оқушылар нақты мәселені зерттеп, оны шешудің жолдарын ұсынады. Мысалы, «Менің өңірімнің экологиялық жағдайы» жобасы география, биология және экология пәндерінің өзара байланысын көрсетеді.

Сонымен қатар интеграциялық сабақтар мен бинарлық сабақтар да нәтижелі. Мысалы, география және тарих пәні мұғалімдері бірігіп «Қазақстанның экономикалық дамуының тарихи кезеңдері» тақырыбында сабақ өткізсе, бұл оқушылардың пәнаралық көзқарасын кеңейтеді.

Пәнаралық байланысты жүзеге асырудағы мұғалімнің рөлі.

Мұғалім пәнаралық байланыстың басты ұйымдастырушысы болып табылады. Ол оқу материалының мазмұнын талдай отырып, басқа пәндермен ортақ ұғымдарды анықтайды және оқыту әдістемесін соған сәйкес бейімдейді. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі мен шығармашылығы пәнаралық байланыстың сапасын айқындайды.

Сондай-ақ мұғалім оқушыларды ізденіс пен зерттеу жұмыстарына тарту арқылы олардың логикалық ойлауын, ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын және шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Қорытынды.

Пәнаралық байланыс география сабағының мазмұнын тереңдетіп қана қоймай, оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді, білімді өмірмен ұштастыруға мүмкіндік береді. Ол білім берудің интегративті сипатын күшейтіп, тұлғаның жан-жақты дамуына жағдай жасайды.

Сондықтан әрбір география мұғалімі сабақ жоспарын құру барысында пәнаралық байланыс элементтерін жүйелі түрде енгізіп отыруы қажет. Бұл тәсіл оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырып, оқу нәтижесін жақсартады.

Әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2020.
2. Әбілқасымов А. Е. Педагогика және психология негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
3. Қоянбаев Ж. Б. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2019.
4. Нұрғалиева Г. Географияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Мектеп, 2022.
5. Polat E. S. *Modern Methods of Teaching Geography*. – Moscow: Academy, 2020.
6. UNESCO. *Interdisciplinary Education in Modern Schools*. – Paris, 2021.

7. Тұрғынбаева Б. Ә. Инновациялық педагогикалық технологиялар. – Алматы: Дарын, 2020.

МЕКТЕП ҰЖЫМЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АХУАЛДЫ ЖАҚСARTУДАҒЫ ПСИХОЛОГТЫҢ РӨЛІ

Алтынбекова Жанат Сейтовна

Түркістан облысы, Шардара ауданы, «Қоссейіт» ауылы
«Сырдария» жалпы білім беретін мектеп, педагог-психологы

Резюме

В статье рассматривается роль школьного психолога в формировании и улучшении психологического климата педагогического коллектива. Описаны теоретические основы понятия «психологический климат», методы диагностики, профилактики и коррекции эмоционального напряжения среди учителей. Особое внимание уделено тренингам, групповым консультациям, арт-терапии, а также созданию атмосферы доверия и поддержки в коллективе. Представлены практические примеры, методические рекомендации и предложения по повышению эффективности работы школьного психолога.

Summary

This article examines the role of the school psychologist in shaping and improving the psychological climate of the teaching staff. It explores the theoretical foundations of the concept of "psychological climate," methods of diagnosing, preventing, and correcting emotional stress among teachers. Special attention is given to training sessions, group consultations, art therapy, and the creation of a supportive and trusting atmosphere within the school community. Practical examples, methodological recommendations, and proposals for enhancing the effectiveness of the school psychologist's work are also presented.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде мектеп ұжымының психологиялық ахуалы білім сапасына, мұғалімдердің кәсіби тиімділігіне және оқушылармен қарым-қатынасына тікелей әсер етеді. Жағымды психологиялық ортада жұмыс істейтін мұғалімдер өздерін қауіпсіз, бағаланған және ынталанған сезінеді. Бұл жағдай оқушыларға да оң әсер етеді. Осы тұрғыдан алғанда, мектеп психологының рөлі ерекше. Ол тек оқушылармен ғана емес, мұғалімдермен де жұмыс істеп, ұжымдағы психологиялық климатты жақсартуға ықпал етеді.

Психологиялық ахуал ұғымы және теориялық негіздері.

Психологиялық ахуал – бұл ұжым мүшелерінің эмоционалды көңіл-күйі, бір-біріне деген қарым-қатынасы, сенім мен қолдау деңгейі. Жағымды психологиялық ахуал келесі белгілермен сипатталады: ашықтық, өзара құрмет, эмоционалды қолдау, бірлескен шешім қабылдау, ұжымдық жауапкершілік. Ал жағымсыз ахуал – шиеленіс, сенімсіздік, бейтараптық, эмоционалды шаршау, кәсіби қажу белгілерімен көрінеді.

Психологиялық ахуал ұғымы психология ғылымында кеңінен зерттелген. Л.С. Выготский, А.Н. Леонтьев, К.Роджерс, А.Маслоу еңбектерінде ұжымдағы эмоциялық байланыс, тұлғалық үйлесімділік және әлеуметтік қолдау мәселелері қарастырылған. Қазақстандық ғалымдар арасында Қожахметова К., Рамазанова Ж., Жарықбаев Қ. бұл тақырыпты терең зерттеген.

Мектеп ұжымындағы ахуалдың ерекшеліктері.

Мектеп ұжымы – бұл тек кәсіби орта ғана емес, сонымен қатар тұлғалық қарым-қатынас жүйесі. Мұнда әр мұғалімнің жеке ерекшелігі, темпераменті, эмоциялық реакциясы, өмірлік тәжірибесі маңызды рөл атқарады. Ұжымдағы психологиялық ахуалға әсер ететін факторлар:

1. Басшылық стилі
2. Мұғалімдер арасындағы қарым-қатынас
3. Жұмыс жүктемесі мен стресс деңгейі

4. Әлеуметтік қолдау мен ынталандыру
5. Жас педагогтардың бейімделу процесі

Психологтың рөлі мен кәсіби міндеттері.

Мектеп психологының басты міндеті – ұжымдағы психологиялық ахуалды бақылау, бағалау және қажет болған жағдайда түзету жұмыстары жүргізу. Ол келесі бағыттарда жұмыс істейді:

1. Диагностикалық жұмыс
2. Профилактикалық жұмыс
3. Коррекциялық жұмыс
4. Кеңес беру
5. Ұйымдастырушылық жұмыс

Диагностикалық әдістер және нәтижелерді талдау.

Психолог ұжымдағы ахуалды бағалау үшін келесі әдістерді қолданады:

1. «Психологиялық климат» сауалнамасы
2. «Эмоционалды қажу» шкаласы
3. «Мотивациялық құрылым» тесті
4. Бақылау және интервью әдісі
5. SWOT-талдау (ұжымның күшті және әлсіз жақтарын анықтау)

Нәтижелерді талдау арқылы психолог ұжымдағы шиеленіс ошақтарын, эмоционалды шаршау деңгейін, қолдау қажеттілігін анықтайды. Бұл деректер түзету жұмыстарының бағытын нақтылауға көмектеседі.

Профилактикалық және коррекциялық жұмыс түрлері.

Профилактика – бұл эмоционалды қиындықтардың алдын алу. Психолог мұғалімдерге стресс-менеджмент бойынша семинарлар, релаксациялық жаттығулар, өзін-өзі реттеу әдістерін үйретеді. Коррекция – бұл бар қиындықтарды шешуге бағытталған жұмыс. Арт-терапия, когнитивті мінез-құлықтық терапия, медитация, тыныс алу жаттығулары кеңінен қолданылады.

Тренингтер мен арт-терапияның тиімділігі.

Тренингтер – мұғалімдер арасында сенімді қарым-қатынас орнатуға, эмоцияларды бөлісуге, тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді. Арт-терапия – ішкі эмоцияларды шығармашылық арқылы өңдеуге көмектеседі. Сурет салу, мүсіндеу, коллаж жасау арқылы мұғалімдер өз сезімдерін бейнелей алады. Бұл әдістер эмоционалды жеңілдік береді, кәсіби қажуды төмендетеді.

Жас педагогтармен жұмыс және бейімделу кезеңі.

Жас мұғалімдер мектепке алғаш келгенде бейімделу кезеңінен өтеді. Бұл кезеңде олар эмоционалды қиындықтарға жиі тап болады. Психолог оларға бағыт-бағдар береді, тәжірибелі ұстаздармен жұптастырады, тренингтер ұйымдастырады. Жеке кеңес беру арқылы олардың ішкі сенімін арттырады, кәсіби мотивациясын қалыптастырады.

Психологтың кәсіби дамуы мен этикасы.

Психолог үнемі білімін жетілдіріп, жаңа әдістерді меңгеріп отыруы тиіс. Кәсіби даму – семинарлар, конференциялар, онлайн курстар арқылы жүзеге асады. Этикалық нормаларды сақтау – сенімді қарым-қатынастың негізі. Мұғалімдер психологқа сенім артқанда ғана ашық сөйлесіп, шынайы көмек ала алады. Құпиялылық, бейтараптық, құрмет – психологтың кәсіби этикасының басты қағидалары.

Қорытынды.

Мектеп ұжымындағы психологиялық ахуалды жақсарту – білім сапасын арттырудың, мұғалімдердің кәсіби дамуын қамтамасыз етудің және оқушылармен тиімді қарым-қатынас орнатудың негізі. Психологтың белсенді, жүйелі және кәсіби жұмысы – мектептегі эмоционалды тұрақтылық пен ұжымдық үйлесімділіктің кепілі. Ұжымдағы сенім, қолдау және ашықтық – сапалы білім беру ортасының негізі. Осы бағытта мектеп әкімшілігі мен психологтың бірлескен жұмысы – табысты ұжым қалыптастырудың басты шарты.

Әдебиеттер:

1. Рамазанова Ж.Д. «Педагогикалық ұжымның психологиялық ахуалын қалыптастыру» – Infourok.kz
2. Михалюк А.Ю., Шалыто О.С. «Педагогикалық ұжымдағы психологиялық ахуалды анықтау» – abai.panfilov.edu.kz
3. Қожахметова К. «Педагогикалық психология» – Алматы: Қазақ университеті, 2020
4. Гоулман Д. «Эмоциональный интеллект» – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2019
5. Бек А. «Когнитивная терапия и эмоциональные расстройства» – СПб.: Питер, 2018
6. Ust.kz – «Психологтың мектептегі рөлі» материалдары
7. World Health Organization. Mental health and psychosocial support in schools, 2021

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ (QUIZLET, КАНООТ, PLICKERS) ДЛЯ АКТИВИЗАЦИИ СЛОВАРНОЙ РАБОТЫ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА

Курбан Умит Серикбаевна

Туркестанская область, Шардаринский район

КГУ «Школа-гимназия имени Т. Айбергенова» при управлении образования
учитель русского языка и литературы

Түйін

Мақалада орыс тілі сабақтарында сөздік жұмысын белсендіру үшін Quizlet, Kahoot және Plickers мобильдік қосымшаларын қолданудың тиімділігі қарастырылады. Автор бұл бағдарламалардың оқушылардың сөздік қорын дамытуға, оқуға деген қызығушылығын арттыруға және оқу процесіне белсенді қатысуына ықпал ететінін атап өтеді.

Summary

The article discusses the use of mobile applications Quizlet, Kahoot, and Plickers as effective tools for enhancing vocabulary work in Russian language lessons. The author analyzes how these applications contribute to the development of students' lexical competence, motivation, and engagement. It is noted that digital tools create opportunities for interactive and individualized learning, stimulating sustainable interest in studying the Russian language.

Введение.

Современное образование находится в постоянном процессе трансформации под влиянием цифровых технологий. Использование мобильных приложений в обучении стало неотъемлемой частью педагогической практики. Для учителя русского языка актуальной задачей является не только передача знаний, но и развитие у учащихся коммуникативных навыков, активизация словарного запаса, формирование интереса к изучению языка. Одним из эффективных способов решения этих задач является интеграция в учебный процесс мобильных приложений, таких как Quizlet, Kahoot и Plickers.

Основные направления словарной работы на уроках русского языка.

Словарная работа является важнейшим компонентом обучения русскому языку. Она способствует обогащению и уточнению словарного запаса, формированию лексической грамотности и развитию речи. Традиционно словарная работа включала подбор синонимов, антонимов, объяснение значений слов, выполнение лексических упражнений. Однако современные цифровые технологии позволяют значительно расширить эти формы.

Применение мобильных приложений помогает сделать процесс изучения лексики более интерактивным и увлекательным. Учащиеся активно участвуют в создании и выполнении заданий, соревнуются между собой, что способствует прочному усвоению новых слов и выражений.

Приложение Quizlet как инструмент индивидуальной и групповой работы.

Quizlet — это удобная онлайн-платформа, позволяющая создавать карточки со словами, их переводом, транскрипцией и примерами употребления. Учитель может создавать тематические наборы слов, соответствующие программным требованиям и уровню учащихся.

Особенность Quizlet заключается в многообразии режимов работы: карточки для запоминания, тесты, игры и аудиоозвучивание. Ученики могут работать индивидуально, закрепляя материал в удобном темпе. Приложение также позволяет отслеживать прогресс каждого учащегося, что важно для организации дифференцированного обучения.

Практика показывает, что использование Quizlet особенно эффективно при подготовке к контрольным работам и тестированию, а также при повторении изученного материала.

Использование Kahoot для развития мотивации и соревновательности.

Kahoot — популярная платформа для проведения интерактивных викторин. Она позволяет создавать тесты, опросы и задания в игровой форме. На уроках русского языка Kahoot применяется для закрепления лексических тем, проверки знаний фразеологизмов, орфографических норм и значений слов.

Главное преимущество Kahoot заключается в эмоциональной вовлеченности учащихся. Элемент соревнования, динамичное оформление и мгновенная обратная связь превращают учебный процесс в увлекательную игру. Ученики не просто выполняют задания, а стремятся к победе, что повышает их учебную активность и интерес к предмету.

Plickers как инструмент мгновенной обратной связи.

Plickers представляет собой мобильное приложение, позволяющее учителю получать ответы от учащихся без необходимости использования ими гаджетов. Каждому ученику выдается карточка с уникальным QR-кодом, который он поднимает для ответа. Учитель с помощью смартфона сканирует коды и мгновенно получает результаты.

Это приложение особенно удобно для школ, где не у всех учащихся есть смартфоны. Plickers обеспечивает интерактивность, экономит время и позволяет быстро оценить степень усвоения нового материала. На уроках русского языка данный инструмент можно использовать при проверке знаний лексических норм, значений слов, синонимов и антонимов.

Методические рекомендации по использованию мобильных приложений.

1. Применение цифровых приложений должно быть систематическим и целенаправленным.
2. Важно учитывать возрастные особенности учащихся и уровень их языковой подготовки.
3. Рекомендуются сочетать традиционные формы работы с цифровыми инструментами.
4. Необходимо соблюдать баланс между игровыми и учебными элементами.
5. Использование мобильных приложений должно сопровождаться педагогическим анализом результатов.

Заключение.

Использование мобильных приложений Quizlet, Kahoot и Plickers в процессе обучения русскому языку способствует повышению качества лексической работы, развитию мотивации и формированию коммуникативных умений. Эти инструменты позволяют сделать процесс изучения языка более интерактивным, индивидуализированным и современным.

Интеграция цифровых технологий в образовательный процесс открывает новые возможности для развития языковой компетенции учащихся и совершенствования методики преподавания русского языка в школе.

Литературы:

1. Аникина Е.П. Цифровые технологии на уроках русского языка и литературы. — Москва: Просвещение, 2021.
2. Копылова О.В. Использование мобильных приложений в образовательном процессе. — Санкт-Петербург: Лань, 2020.
3. Пидкасистый П.И. Современные методы обучения в школе. — Москва: Академия, 2019.
4. Рубцова Е.Е. Интерактивные технологии на уроках русского языка. — Казань: Магариф, 2022.

РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ (PISA/PIRLS) НА МАТЕРИАЛЕ КЛАССИЧЕСКОЙ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

Турсынбекова Салтанат Усербековна

КГУ «Школа-гимназия имени Т. Айбергенова»

в подчинении отдела образования Шардаринского района, Туркестанская область

Учитель русского языка и литературы

Түйін

Бұл мақалада PISA және PIRLS халықаралық зерттеулері аясында оқушылардың оқырмандық сауаттылығын қалыптастыруда классикалық орыс әдебиетінің рөлі қарастырылады. Автор мәтінмен жұмыс істеу әдістерін, әдеби талдау арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту жолдарын сипаттайды. Мақалада нақты тапсырмалар үлгілері, бағалау критерийлері және әдістемелік ұсыныстар берілген.

Summary

This article examines the role of classical Russian literature in developing reading literacy within the framework of international studies such as PISA and PIRLS. The author describes methods of working with texts, strategies for enhancing functional literacy through literary analysis, and provides sample tasks, assessment criteria, and methodological recommendations.

Введение.

В условиях обновления образовательных стандартов развитие читательской грамотности становится приоритетной задачей учителя русского языка и литературы. Международные исследования PISA и PIRLS акцентируют внимание на способности учащихся понимать, интерпретировать и критически осмысливать тексты. Классическая русская литература, обладая богатым содержанием и сложной художественной структурой, представляет собой мощный ресурс для формирования этих навыков.

Теоретические основы читательской грамотности.

Читательская грамотность определяется как способность человека понимать и использовать письменные тексты, размышлять о них и заниматься чтением для достижения целей. В рамках PISA выделяются уровни работы с текстом: извлечение информации, интерпретация и оценка. PIRLS, в свою очередь, оценивает навыки чтения у младших школьников, акцентируя внимание на понимании литературных и информационных текстов.

Классическая литература как средство формирования грамотности.

Произведения Пушкина, Толстого, Достоевского, Чехова, Тургенева позволяют развивать смысловое чтение, умение анализировать персонажей, выявлять авторскую позицию и формировать критическое мышление. Работа с классикой способствует не только развитию языковых навыков, но и воспитанию эмоционального интеллекта, культурной осведомленности и способности к рефлексии.

Методика работы с текстом.

Для развития читательской грамотности на уроках литературы применяются разнообразные методы, интегрированные в структуру занятия. Ученики аннотируют прочитанное, формулируют вопросы по уровням сложности, ведут диалог с автором, интерпретируют ключевые цитаты, сравнивают персонажей и размышляют над прочитанным. Вместо механического запоминания акцент делается на осмысленное восприятие и анализ текста.

Примеры заданий.

На уроках используются задания, направленные на развитие разных аспектов читательской грамотности. Например, учащимся предлагается прочитать отрывок из «Капитанской дочки» и определить отношение автора к Пугачёву, сравнить поступки Онегина и Ленского, интерпретировать художественные средства, использованные в описании Анны Карениной, или предложить альтернативную концовку рассказа Чехова с аргументацией.

Оценивание**читательской****грамотности.**

Для диагностики уровня читательской грамотности применяются рубрики оценивания, основанные на критериях PISA, а также самооценка, портфолио читателя, тесты на смысловое чтение и анализ письменных ответов. Это позволяет отслеживать прогресс учащихся и корректировать методику обучения.

Практический**опыт.**

В ходе реализации программы по развитию читательской грамотности в 7–9 классах были достигнуты положительные результаты. Повысился интерес к чтению, улучшилось качество письменных работ, активизировались дискуссии на уроках, сформировались навыки аргументации и самостоятельного анализа текста. Ученики стали более уверенно выражать своё мнение и использовать текст как источник размышлений.

Рекомендации.

Учителю рекомендуется интегрировать задания PISA и PIRLS в рабочие программы, использовать разноуровневые тексты, развивать навыки смыслового чтения с раннего возраста, применять технологии критического мышления и организовывать читательские конференции и проекты. Важно создавать условия для осмысленного чтения, а не просто механического восприятия текста.

Заключение.

Развитие читательской грамотности на материале классической русской литературы — эффективный путь формирования функциональной грамотности учащихся. Глубокое осмысление текста, умение анализировать и оценивать прочитанное способствует не только успешной сдаче международных тестов, но и формированию зрелой личности, способной к критическому мышлению и самостоятельным выводам.

Литературы:

1. OECD. PISA 2022 Reading Framework.
2. PIRLS 2021 Assessment Framework.
3. Выготский Л.С. «Мышление и речь» — М.: Педагогика, 1982.
4. Чистякова Л.К. «Формирование читательской грамотности» — nsportal.ru, 2022.
5. Рыжкова И.В., Толстенко С.А. «Методика формирования читательской грамотности» — КиберЛенинка, 2024.
6. Токмурзина К.К. «Методы и приёмы формирования читательской грамотности» — nsportal.ru, 2023.
7. Бенгардт Е.И. «Развитие читательской грамотности в контексте PISA и PIRLS» — prodlenka.org, 2022.
8. Министерство просвещения РФ. Методические рекомендации по читательской грамотности, 2023.
9. Пушкин А.С., Толстой Л.Н., Достоевский Ф.М., Чехов А.П. — классические произведения

СТРАТЕГИИ СМЫСЛОВОГО ЧТЕНИЯ: ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЕМЫ РАБОТЫ С ХУДОЖЕСТВЕННЫМ И НАУЧНЫМ ТЕКСТОМ

Маликова Маржан Кайратовна

КГУ «Школа-гимназия имени Т. Айбергенова»,
входящая в состав отдела образования Шардаринского района
Туркестанской области
Учитель русского языка и литературы

Tүйін

Мақалада оқушылардың мәтінді саналы түсінуге қабілетін дамытуға бағытталған мағыналық оқу стратегиялары қарастырылған. Автор көркем және ғылыми мәтіндермен жұмыс істеу барысында қолдануға болатын тиімді әдістерді талдайды. Мәтіннің мазмұнын терең түсінуге ықпал ететін «INSERT», «Кластер», «ЖИГСО» және басқа стратегиялардың артықшылықтары сипатталады.

Сонымен қатар, оқушылардың сыни ойлау, талдау және интерпретациялау дағдыларын қалыптастыруда мағыналық оқудың рөлі ерекше атап өтіледі.

Summary

The article examines strategies of semantic reading aimed at developing students' comprehension skills. The author analyzes effective methods for working with both literary and scientific texts. The advantages of strategies such as "INSERT", "Cluster", and "Jigsaw", which promote deeper understanding of the text, are described. The role of semantic reading in forming students' critical thinking, analytical, and interpretative skills is also emphasized.

Введение.

Современное образование направлено на формирование личности, способной самостоятельно мыслить, анализировать и осмысливать получаемую информацию. Одной из важнейших компетенций XXI века является читательская грамотность, которая подразумевает умение понимать смысл прочитанного текста, интерпретировать и использовать его в различных контекстах.

В условиях активного внедрения обновленного содержания образования особое внимание уделяется смысловому чтению как универсальному учебному действию. Оно обеспечивает осмысленное восприятие информации и способствует формированию функциональной грамотности учащихся.

Понятие

смыслового

чтения.

Смысловое чтение — это процесс активного взаимодействия читателя с текстом, направленный на извлечение, осмысление и интерпретацию информации. Оно отличается от простого механического чтения тем, что требует включения аналитического и критического мышления.

В основе смыслового чтения лежат три уровня понимания текста:

1. **Буквальный уровень** — понимание прямого содержания, фактов и событий.
2. **Подтекстовый уровень** — выявление скрытых смыслов, эмоций, мотивов.
3. **Интерпретационный уровень** — умение делать выводы, оценивать и сопоставлять прочитанное с личным опытом.

Учителю важно развивать у учащихся все три уровня восприятия текста, сочетая различные методы и приёмы работы.

Особенности

работы

с

художественным

текстом.

Художественный текст способствует формированию эмоционального интеллекта и эстетического восприятия. Работа с ним должна быть направлена не только на анализ содержания, но и на развитие воображения, эмпатии и ассоциативного мышления.

Эффективные приёмы:

1. **«Кластер»** — создание смысловых схем и ассоциаций вокруг ключевого образа или идеи.

2. **«Чтение с остановками»** — учитель прерывает чтение в значимых местах, задавая вопросы, стимулирующие прогнозирование событий.
3. **«Ромашка Блума»** — вопросы различного уровня сложности (кто, почему, с какой целью, что если...).
4. **Интерпретация цитат** — анализ ключевых фраз, выражающих основную идею произведения.

Эти методы развивают у учащихся способность к анализу текста, сопереживанию персонажам, выявлению авторской позиции и мировоззренческих аспектов.

Работа с научным текстом.

Научные тексты требуют иного подхода, так как их цель — передача объективной информации, доказательств и выводов. Главная задача учащихся — научиться выделять главную мысль, классифицировать факты и строить логические связи между ними.

Эффективные стратегии смыслового чтения научных текстов включают:

1. **Метод «INSERT»** — маркировка текста специальными знаками («V» — знаю, «+» — новое, «-» — противоречит, «?» — хочу узнать).
2. **Составление таблиц и диаграмм** — помогает структурировать информацию.
3. **Составление аннотаций и конспектов** — развитие навыков краткого пересказа.
4. **Работа с ключевыми словами и понятиями** — определение терминов, установление связей между понятиями.

Такие приёмы способствуют формированию у учащихся аналитического мышления и систематизации знаний.

Развитие критического и аналитического мышления.

Смысловое чтение тесно связано с критическим мышлением. Оно учит школьников не просто воспринимать информацию, а анализировать её достоверность, сравнивать источники, формировать собственное мнение.

Методы развития критического мышления при чтении:

1. Постановка проблемных вопросов.
2. Сравнение разных точек зрения.
3. Аргументация собственной позиции.
4. Подведение итогов в форме эссе или устного выступления.

Критическое чтение позволяет учащимся осознавать текст как источник знаний и как средство для личностного развития.

Роль учителя в организации смыслового чтения.

Учитель является посредником между учеником и текстом. Его задача — не просто проверить понимание, а направить процесс осмысления. Эффективный педагог создает условия для самостоятельного анализа, дискуссий, обмена мнениями и совместного поиска смысла.

Кроме того, важным аспектом является мотивация. Если учащиеся осознают практическую ценность чтения, их познавательная активность возрастает. Поэтому учителю следует подбирать тексты, близкие к интересам и жизненному опыту детей.

Заключение.

Смысловое чтение — это ключ к осознанному обучению и формированию функциональной грамотности учащихся. Системное использование стратегий «Кластер», «INSERT», «Джигсо» и других технологий повышает качество понимания текста, способствует развитию критического мышления и речевых умений.

Учителю русского языка и литературы необходимо внедрять эти приёмы в каждый этап работы с текстом — от первичного восприятия до анализа и интерпретации. Смысловое чтение делает образовательный процесс осмысленным, а учеников — активными субъектами познания.

Литературы:

1. Федеральный государственный образовательный стандарт среднего общего образования. – Москва, 2020.
2. Бондаренко С. М. Развитие читательской грамотности школьников. – Москва: Просвещение, 2021.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 2020.
4. Полат Е. С. Современные педагогические технологии. – Москва: Академия, 2019.
5. Муштавинская И. В. Смысловое чтение: методические приёмы. – Санкт-Петербург: Питер, 2022.
6. OECD. *PISA Reading Framework*. – Paris, 2021.
7. Шулешко О. Г. Формирование читательской грамотности на уроках литературы. – Алматы: НИИШ, 2022.

DEVELOPING LISTENING AND COMPREHENSION SKILLS IN ENGLISH LESSONS

Naziken Zhaksybayeva Duisenkyzy

KSU "T. Aybergenov School-Gymnasium"

under the Department of Education of Shardara district,

Turkistan region

English language teacher

Түйін

Мақалада ағылшын тілін үйрету үдерісінде тыңдау және түсіну дағдыларын қалыптастырудың маңызы қарастырылады. Автор оқушылардың сөйлеуді түсіну қабілетін жетілдіруге бағытталған тиімді әдістер мен стратегияларды талдайды. Тыңдау барысында шынайы материалдарды қолдану, коммуникативтік жағдай жасау және кері байланыс беру тәсілдерінің ролі атап өтіледі. Сондай-ақ, заманауи ақпараттық технологиялардың көмегімен тыңдалым дағдысын дамытудың ерекшеліктері сипатталады.

Резюме

В статье рассматривается значение развития навыков аудирования и понимания речи на уроках английского языка. Автор анализирует эффективные методы и стратегии, направленные на совершенствование способности учащихся воспринимать устную речь. Особое внимание уделяется роли аутентичных материалов, созданию коммуникативных ситуаций и использованию обратной связи. Описываются также особенности применения современных информационных технологий при формировании навыков аудирования.

Introduction.

Listening comprehension is one of the core components of communicative competence in learning English as a foreign language. It is a receptive skill that allows learners to understand spoken messages, interpret meaning, and respond appropriately. Despite its importance, listening remains one of the most challenging aspects for students in non-native environments, mainly due to limited exposure to authentic speech and differences in pronunciation, speed, and accent.

In modern education, the development of listening and comprehension skills is closely linked to the concept of communicative teaching. Teachers are encouraged to design lessons that simulate real-life communication and promote active listening rather than passive hearing.

The role of listening in language learning. Listening is the foundation of language acquisition. Before learners can speak, read, or write effectively, they must understand the language they hear. Through listening, students internalize vocabulary, grammar structures, pronunciation patterns, and intonation.

Research in second language acquisition emphasizes that listening is not a passive process but an active cognitive activity involving attention, prediction, and meaning construction. Therefore,

teaching listening should include both comprehension exercises and cognitive strategies that develop learners' metacognitive awareness.

Stages of teaching listening.

Effective listening instruction includes three main stages:

1. **Pre-listening** – preparing students for the listening activity by introducing the topic, clarifying vocabulary, and setting goals.
2. **While-listening** – engaging students in understanding the content through specific tasks, such as identifying key ideas, recognizing details, or predicting outcomes.
3. **Post-listening** – consolidating comprehension through discussions, summarizing, or comparing information.

This sequence helps learners move from general understanding to deeper analysis and promotes confidence in dealing with authentic materials.

Types of listening activities.

Different types of listening tasks address different levels of comprehension:

1. Global listening focuses on grasping the main idea or general meaning of the text.
2. Selective listening aims to extract specific information such as names, dates, or numbers.
3. Detailed listening requires careful analysis of the entire message to understand relationships and implications.
4. Inferential listening involves reading between the lines and understanding implied meaning.

Variety is essential in classroom practice, as it keeps students motivated and caters to diverse learning styles.

Authentic materials and technology.

The integration of authentic materials—such as interviews, podcasts, news reports, and songs—greatly enhances learners' exposure to real English. Authentic listening materials reflect natural speech features including intonation, stress, and informal vocabulary, which are often absent in textbook recordings.

Digital technologies also offer significant benefits. Online platforms, interactive listening applications, and video-based tools allow for differentiated practice and autonomous learning. For example, YouTube educational channels, BBC Learning English, and ESL listening databases provide authentic contexts for comprehension training.

Furthermore, teachers can design multimedia lessons using interactive whiteboards or learning management systems to create engaging auditory experiences.

Developing comprehension strategies.

Teaching listening involves not only the use of materials but also the development of comprehension strategies. Students should learn how to predict content, focus on key words, infer meaning from context, and verify their understanding.

Effective techniques include:

1. Teaching students to identify discourse markers and linking words that structure spoken texts.
2. Training learners to recognize tone and attitude through intonation.
3. Encouraging note-taking to capture essential points.
4. Using shadowing and repetition exercises to enhance memory and pronunciation.

Strategy-based instruction increases learner autonomy and helps them manage difficulties encountered in real communication.

Challenges in teaching listening.

Teachers often face several obstacles when developing students' listening skills. These include:

1. Limited classroom time for listening activities.
2. Inadequate exposure to authentic speech.
3. Students' anxiety and lack of motivation.
4. Overreliance on written materials rather than oral input.

To overcome these challenges, it is necessary to integrate listening into every stage of the lesson, not as an isolated skill but as part of communicative practice. Cooperative learning activities such as pair discussions, role-plays, and project presentations strengthen both listening and speaking abilities.

Assessment of listening comprehension.

Assessment should focus not only on correct answers but also on understanding processes. Teachers can use formative assessment tools such as observation, peer feedback, and self-evaluation. Diagnostic tests can identify specific weaknesses, while summative tasks may include comprehension quizzes, dictations, or interactive tests.

Rubrics assessing listening should measure the ability to identify key ideas, interpret meaning, and react appropriately to spoken input. This ensures that evaluation reflects both comprehension and communicative competence.

Conclusion.

Developing listening and comprehension skills is a fundamental aspect of language learning that shapes students' overall communicative competence. Systematic use of authentic materials, strategic instruction, and modern technology enhances learners' ability to perceive and understand spoken English effectively.

Teachers play a crucial role in creating an encouraging environment where listening is practiced naturally and purposefully. By combining linguistic input with cognitive and emotional engagement, English lessons can become a dynamic space for real communication and personal growth.

List of References:

1. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. – Pearson Education, 2020.
2. Field J. *Listening in the Language Classroom*. – Cambridge University Press, 2019.
3. Rost M. *Teaching and Researching Listening*. – Routledge, 2021.
4. Vandergrift L., Goh C. *Teaching and Learning Second Language Listening*. – Routledge, 2020.
5. Nunan D. *Practical English Language Teaching*. – McGraw-Hill, 2018.
6. Brown H. D. *Principles of Language Learning and Teaching*. – Pearson, 2019.
7. Nation I. S. P., Newton J. *Teaching ESL/EFL Listening and Speaking*. – Routledge, 2022.
8. Richards J. C., Schmidt R. *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. – Longman, 2020.

БЕЙІНДІК ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ МАҚСАТЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІ ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІ

Бапанова Райхан Шарбековна

Түркістан облысы, Шардара ауданы білім бөліміне қарасты “Т.Айбергенов атындағы мектеп-гимназия”
КММ

Директордың бейіндік оқыту жөніндегі орынбасары

Түйін

В статье рассматриваются подходы к совершенствованию профильного обучения в общеобразовательной школе через систему поддержки педагогов. Автор анализирует организационные, методические и психолого-педагогические аспекты сопровождения учителей, реализующих профильное обучение. Представлены модели наставничества, методические объединения, курсовая подготовка и внутришкольные формы поддержки, а также даны рекомендации по повышению эффективности педагогической деятельности в условиях профильной дифференциации.

Summary

This article explores approaches to improving specialized (profile) education in secondary schools through a comprehensive teacher support system. The author analyzes organizational, methodological, and psychological-

pedagogical aspects of supporting teachers involved in profile instruction. The article presents models of mentoring, professional communities, training programs, and in-school support mechanisms, along with recommendations for enhancing teaching effectiveness in the context of differentiated education.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде бейіндік оқыту – оқушылардың қабілеті мен қызығушылығына сәйкес бағытталған білім беру процесін ұйымдастырудың маңызды формасы. Бұл оқушылардың кәсіби бағдарын айқындап, болашақ мамандығын саналы таңдауға мүмкіндік береді. Алайда бейіндік оқытудың тиімді жүзеге асуы мұғалімдердің кәсіби даярлығы мен қолдау жүйесіне тікелей байланысты. Сондықтан мұғалімдерді әдістемелік, психологиялық және ұйымдастырушылық тұрғыдан қолдау – білім сапасын арттырудың басты шарты.

Бейіндік оқытудың мәні мен маңызы.

Бейіндік оқыту – бұл оқушылардың жеке білімдік қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен бейімділіктерін ескере отырып, оқытуды саралау және даралау үдерісі. Ол базалық, бейіндік және элективті курстар арқылы жүзеге асады. Бұл модель оқушылардың функционалдық сауаттылығын, зерттеушілік қабілетін, шығармашылық ойлауын дамытуға бағытталған. Сонымен қатар, бейіндік оқыту еңбек нарығының сұранысына сай кадрлар даярлауға мүмкіндік береді.

Мұғалімдерді қолдау жүйесінің құрылымы.

Мұғалімдерді қолдау жүйесі бірнеше деңгейден тұрады:

1. Ұйымдастырушылық қолдау (мектеп әкімшілігі тарапынан)
2. Әдістемелік қолдау (пән бірлестіктері, әдістемелік кеңестер)
3. Психологиялық қолдау (эмоциялық күйзелісті төмендету, кәсіби мотивацияны арттыру)
4. Кәсіби даму мүмкіндіктері (курстар, семинарлар, шеберлік сыныптары)
5. Менторлық және коучинг жүйесі (тәжірибелі ұстаздардың қолдауы)

Әдістемелік қолдаудың мазмұны.

Бейіндік оқытуда мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету – олардың пәнді тереңдетіп оқытуына, элективті курстарды тиімді жоспарлауына және оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді. Бұл бағытта пән мұғалімдері үшін оқу-әдістемелік құралдар, авторлық бағдарламалар, бейіндік курстардың үлгі жоспарлары ұсынылады. Сонымен қатар, мұғалімдерге арналған әдістемелік семинарлар мен тәжірибе алмасу алаңдары ұйымдастырылады.

Менторлық және коучинг.

Жас мұғалімдер мен бейіндік оқытуға жаңадан тартылған педагогтер үшін менторлық жүйе аса маңызды. Тәжірибелі ұстаздар жас мамандарға бағыт-бағдар беріп, сабақ құрылымын жоспарлауға, оқыту әдістерін таңдауға көмектеседі. Коучинг арқылы мұғалімдер өз тәжірибесін талдап, кәсіби өсу жолдарын анықтайды. Бұл өзара қолдау мен сенімге негізделген жүйе мұғалімдердің кәсіби өзін-өзі бағалауына оң әсер етеді.

Психологиялық қолдау.

Бейіндік оқыту мұғалімдерден жоғары жауапкершілік пен үздіксіз ізденісті талап етеді. Осыған байланысты эмоционалды қажу, кәсіби күйзеліс жағдайлары жиі кездеседі. Мұғалімдерге психологиялық қолдау көрсету – олардың ішкі ресурстарын қалпына келтіру, мотивациясын арттыру және жұмысқа деген қызығушылығын сақтау үшін қажет. Бұл бағытта тренингтер, релаксациялық жаттығулар, психологиялық кеңес беру ұйымдастырылады.

Ішкі мектептік қолдау тетіктері.

Мектеп ішінде мұғалімдерді қолдау үшін тиімді тетіктер:

1. **Пәндік әдістемелік бірлестіктердің белсенді жұмысы** – мұғалімдердің кәсіби тәжірибе алмасуына, әдістемелік жаңашылдықтарды енгізуге мүмкіндік береді.
2. **Ашық сабақтар мен өзара сабаққа қатысу** – тәжірибе бөлісу, сабақ жүргізу шеберлігін жетілдіру және кері байланыс алу үшін маңызды.

3. **Тәжірибе алмасу алаңдары** – мұғалімдердің үздік тәжірибелерін ортаға салуға, жаңа идеяларды талқылауға жағдай жасайды.
4. **Ішкі мониторинг және кері байланыс жүйесі** – мұғалімдердің жұмысын жүйелі бақылап, сапасын арттыруға бағытталған.
5. **Педагогикалық кеңестер мен шығармашылық топтар** – ұжымдық шешім қабылдау, әдістемелік ізденіс пен инновациялық жобаларды жүзеге асыруға ықпал етеді.

Педагогтердің**кәсіби****дамуы.**

Мұғалімдердің кәсіби дамуы – бейіндік оқытудың сапалы жүзеге асуының кепілі. Бұл бағытта біліктілікті арттыру курстары, онлайн вебинарлар, пәндік олимпиадаларға қатысу, ғылыми-әдістемелік мақалалар жазу, кәсіби байқауларға қатысу секілді іс-шаралар ұйымдастырылады. Сонымен қатар, педагогикалық портфолио жүргізу арқылы мұғалім өз жетістіктерін жүйелей алады.

Практикалық**тәжірибе.**

Автордың тәжірибесінде бейіндік оқытуды жетілдіру мақсатында мұғалімдерге қолдау көрсету бағытында бірнеше жобалар жүзеге асырылды. Атап айтқанда, «Бейін – болашаққа бағдар» атты әдістемелік жоба, «Мұғалім – ментор» бағдарламасы, «Сараланған сабақ – сапалы білім» семинарлар циклі, «Педагогикалық шеберхана» шығармашылық алаңы. Бұл жобалар мұғалімдердің кәсіби белсенділігін арттырып, бейіндік оқытудың сапасын жақсартуға ықпал етті.

Қорытынды.

Бейіндік оқытуды жетілдіру – бұл тек оқу бағдарламасын жаңарту емес, ең алдымен мұғалімдерді қолдау жүйесін қалыптастыру. Мұғалімге бағытталған қолдау – оқушыға бағытталған сапалы білімнің негізі. Сондықтан мектеп әкімшілігі, әдістемелік қызмет және педагогикалық қауымдастық бірлесе отырып, мұғалімдердің кәсіби дамуына жағдай жасауы тиіс. Бұл – бейіндік оқытудың табысты жүзеге асуының басты шарты.

Әдебиеттер:

1. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. «Жалпы білім беретін мектептерде бейіндік оқытуды ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» – ҰБА, 2024
2. Бейінді оқытуды ұйымдастыру арқылы білім сапасын арттыру – infourok.kz
3. Тәрбие.kz. «Бейінді оқытуды тиімді ұйымдастыру» – tarbie.kz
4. Қожахметова К. «Педагогикалық технологиялар» – Алматы: Қазақ университеті, 2021
5. Жарықбаев Қ. «Психология негіздері» – Алматы: Білім, 2018
6. OECD. «Teacher Professional Learning for the Future» – 2022
7. UNESCO. «Supporting Teachers in Secondary Education» – 2021
8. Ust.kz – Мұғалімдерді қолдау бойынша әдістемелік материалдар
9. Bilimland.kz – Бейіндік курстар мен цифрлық ресурстар

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ РЕФЛЕКСИЯ – КӘСІБИ ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРАЛЫ

Алминова Гүлмира Серкбайқызы

Шымкент қаласы, Дина Нұрпейісова атындағы №116 жалпы орта білім беретін мектебі
Педагог–психолог

Резюме

В статье рассматривается педагогическая рефлексия как ключевой психологический инструмент профессионального развития педагога. Автор анализирует понятие рефлексии, её уровни,

формы и влияние на качество образовательного процесса. Приводятся примеры рефлексивных практик, методические рекомендации и результаты внедрения рефлексии в школьную среду.

Summary

This article explores pedagogical reflection as a key psychological tool for professional development. The author analyzes the concept of reflection, its levels, forms, and impact on the quality of education. Examples of reflective practices, methodological recommendations, and outcomes of implementing reflection in the school environment are provided.

Кіріспе.

Білім беру жүйесінің үздіксіз дамуы мұғалімнің кәсіби өсуін талап етеді. Бұл үдерісте педагогикалық рефлексия маңызды психологиялық құрал ретінде танылады. Рефлексия мұғалімнің өз тәжірибесін саналы түрде талдауы, жетістіктері мен кемшіліктерін бағалауы, әрі қарай даму жолдарын айқындауы болып табылады. Ол тек кәсіби шеберлікті арттыру құралы ғана емес, сонымен қатар тұлғалық өсу мен эмоционалдық тұрақтылықты қамтамасыз ететін психологиялық механизм.

Педагогикалық рефлексия ұғымының мәні.

Рефлексия – адамның өз әрекетін, ойларын, сезімдерін және шешімдерін талдауы. Педагогикалық контексте бұл ұғым мұғалімнің оқу-тәрбие үдерісіндегі іс-әрекетін бағалауы мен жетілдіруі ретінде көрінеді. Рефлексия мұғалімге өз тәжірибесін сындарлы тұрғыда қарауға, оқыту әдістерін жаңартуға және оқушылардың қажеттіліктеріне бейімделуге мүмкіндік береді.

Рефлексияның деңгейлері мен түрлері.

Педагогикалық рефлексия бірнеше деңгейде жүзеге асады:

- Жеке рефлексия – мұғалімнің өз сезімдері мен әрекеттерін бағалауы
- Кәсіби рефлексия – оқыту әдістері мен педагогикалық шешімдерді талдау
- Топтық рефлексия – әріптестермен тәжірибе алмасу, бірлескен талдау
- Метарефлексия – рефлексия үдерісінің өзін бағалау

Рефлексияның түрлеріне күнделік жүргізу, сұхбат, коучинг, портфолио, кері байланыс, өзін-өзі бағалау кіреді. Бұл формалар мұғалімнің ішкі ойлау үдерісін белсендіруге, кәсіби шешім қабылдауға және эмоционалдық тұрақтылықты сақтауға көмектеседі.

Рефлексияның психологиялық маңызы.

Рефлексия мұғалімнің эмоционалдық күйін тұрақтандыруға, күйзелістен арылуға, кәсіби мотивацияны арттыруға көмектеседі. Ол өзін-өзі тануға, ішкі ресурстарды белсендіруге және жұмысқа деген қызығушылықты сақтауға ықпал етеді. Психологиялық тұрғыдан рефлексия – өзіндік сана мен ішкі диалогтың дамуына негіз болады. Бұл мұғалімнің кәсіби сенімділігін арттырып, оқыту сапасын жақсартуға ықпал етеді.

Рефлексияны дамыту әдістері.

Мектепте рефлексияны дамыту үшін келесі әдістер тиімді:

- Рефлексивті күнделік жүргізу
- Сабақтан кейінгі өзіндік талдау
- Коучинг және менторлық
- Педагогикалық кеңестерде тәжірибе бөлісу
- Оқушылардан кері байланыс алу
- Психологиялық тренингтер мен семинарлар

Бұл әдістер мұғалімнің кәсіби тәжірибесін терең талдауға, жаңа шешімдер қабылдауға және оқыту үдерісін жетілдіруге мүмкіндік береді.

Шетелдік тәжірибе.

Халықаралық білім беру жүйелерінде рефлексия мұғалімнің кәсіби дамуының негізгі компоненті ретінде қарастырылады. Мысалы, Финляндияда мұғалімдер жүйелі түрде рефлексивті есептер жазып, коучинг сессияларына қатысады. Ұлыбританияда Lesson Study және Peer Review әдістері арқылы мұғалімдер бір-бірінің сабағын талдап, кәсіби пікір

алмасады. Бұл тәжірибелер Қазақстан мектептеріне бейімделіп енгізілсе, мұғалімдердің кәсіби дамуына оң әсер етеді.

Практикалық тәжірибе.

Автордың тәжірибесінде мұғалімдерге арналған «Рефлексия – кәсіби дамудың кілті» атты семинарлар циклі ұйымдастырылды. Мұғалімдер рефлексивті күнделік жүргізіп, сабақтан кейінгі талдау парақтарын толтырды. Коучинг сессияларында мұғалімдер өз мақсаттарын нақтылап, даму стратегияларын айқындады. Сонымен қатар, «Педагогикалық портфолио» жобасы арқылы мұғалімдер өз жетістіктерін жүйелеп, кәсіби өсу траекториясын анықтады.

Қорытынды.

Педагогикалық рефлексия – мұғалімнің кәсіби дамуы мен психологиялық тұрақтылығының негізгі құралы. Ол білім беру сапасын арттыруға, мұғалімнің тұлғалық өсуіне және оқушыға бағытталған оқытуға жол ашады. Сондықтан рефлексияны білім беру жүйесіне жүйелі түрде енгізу – заманауи мектептің маңызды міндеттерінің бірі. Мұғалімнің рефлексивті ойлауы – сапалы білімнің, тиімді тәрбие мен нәтижелі оқытудың кепілі.

Әдебиеттер:

1. Қожабек А.Н. «Педагогикалық рефлексия: кәсіби даму мен жаңаша ойлаудың кілті» – Еуразия хабаршысы, 2025
2. Абдрахманова Р.Т. «Мұғалімнің кәсіби дамуындағы рефлексияның рөлі» – Өрлеу, 2020
3. Ust.kz. «Педагогикалық рефлексия – үздіксіз кәсіби дамудың ішкі қозғаушы күші» – 2024
4. Выготский Л.С. «Ойлау және сөйлеу» – М.: Педагогика, 1982
5. Dewey J. «How We Think» – Boston: D.C. Heath & Co., 1933
6. Schön D. «The Reflective Practitioner» – Basic Books, 1983
7. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. «Мұғалімдердің кәсіби дамуы туралы ұлттық бағдарлама» – 2023
8. Bilimland.kz – Мұғалімдерге арналған рефлексиялық ресурстар
9. OECD. «Teacher Reflection and Professional Growth» – 2022

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АКТ МЕН МУЛЬТИМЕДИА ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Жунусова Базарқұл Абдумаликовна

Шымкент қаласы, Ж.Аймауытов атындағы №64 мектеп-гимназиясы
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается роль информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) и мультимедийных средств в процессе преподавания казахского языка. Автор анализирует современные подходы к использованию цифровых ресурсов для повышения мотивации учащихся, активизации их познавательной деятельности и индивидуализации обучения. Показаны примеры применения интерактивных презентаций, видеоуроков, онлайн-платформ и мобильных приложений, которые способствуют развитию языковых компетенций и коммуникативных навыков обучающихся.

Summary

The article examines the role of information and communication technologies (ICT) and multimedia tools in teaching the Kazakh language. The author analyzes modern approaches to using digital resources to enhance student motivation, cognitive engagement, and individualized learning. Examples of interactive presentations, video lessons, online platforms, and mobile applications are provided to illustrate how these tools contribute to the development of linguistic competence and communication skills among students.

Кіріспе.

Қазіргі таңда білім беру жүйесінің барлық деңгейінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану білім сапасын арттырудың маңызды шартына айналды.

Әсіресе қазақ тілі пәнін оқытуда АКТ мен мультимедиа құралдарын қолдану оқушылардың танымдық белсенділігін, шығармашылық қабілетін және тілдік құзыреттілігін дамытуда үлкен рөл атқарады.

Білім беру саласында жаңа технологияларды енгізу мұғалімге дәстүрлі сабақ құрылымын жаңаша форматта ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, олардың өзіндік жұмыс жасау дағдыларын жетілдіреді.

АКТ және мультимедиа құралдарының мәні мен мүмкіндіктері. АКТ дегеніміз – білім беру процесінде ақпаратты жинақтауға, өңдеуге, сақтауға және жеткізуге арналған компьютерлік және цифрлық технологиялар жүйесі. Ал мультимедиа құралдарына бейне, дыбыс, графика және анимация элементтері бар интерактивті ресурстар жатады.

Қазақ тілі сабағында бұл құралдарды қолдану тілдік материалды көрнекі түрде ұсынуға, оқушылардың тыңдау, көру және сөйлеу қабілеттерін бір уақытта дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, бейнежазбалар мен интерактивті жаттығулар жаңа сөздерді тез есте сақтауға, дұрыс айтылымды қалыптастыруға және грамматикалық құрылымдарды тәжірибе жүзінде меңгеруге септігін тигізеді.

Қазақ тілі сабақтарында АКТ қолданудың негізгі бағыттары.

1. **Интерактивті тақта мен презентациялар** – сабақтың көрнекілігін арттырып, материалды құрылымдауға және жүйелеуге мүмкіндік береді.
2. **Электронды оқулықтар мен онлайн-платформалар** – оқушының өз бетінше жұмыс жасауын қамтамасыз етіп, оқу процесін дараландырады.
3. **Бейне және аудио материалдар** – тілдің табиғи ортасын модельдеп, тыңдау мен сөйлеу дағдыларын дамытады.
4. **Тестілеу және кері байланыс бағдарламалары** – білім деңгейін жылдам анықтауға және оқушы жетістігін бақылауға көмектеседі.
5. **Мобильді қосымшалар мен әлеуметтік желілер** – сабақтан тыс уақытта тілдік тәжірибені кеңейтуге жағдай жасайды.

Мұғалім осы бағыттардың барлығын үйлестіре отырып, оқу процесін интерактивті және шығармашылық сипатта ұйымдастырады.

АКТ мен мультимедианы қолданудың педагогикалық тиімділігі. Қазақ тілі сабағында ақпараттық технологияларды пайдалану оқыту сапасына мынадай оң әсер береді:

1. Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.
2. Тіл үйрену үдерісі жеңіл әрі тартымды болады.
3. Оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігі қалыптасады.
4. Уақыт тиімді пайдаланылады, себебі мұғалім материалды қысқа мерзімде көрнекі түрде түсіндіре алады.
5. Бағалау мен кері байланыс автоматтандырылған жүйелер арқылы жүзеге асады.

АКТ қолдану әсіресе оқушылардың өздік жұмысын ұйымдастыруға, жобалық және зерттеу жұмыстарын жүргізуге қолайлы жағдай жасайды.

Қазақ тілі сабақтарындағы мультимедиа элементтерін қолдану мысалдары. Мысалы, 7-сыныпта «Қоршаған орта» тақырыбын өткенде бейнероликтерді пайдалану оқушылардың тыңдау және түсіну қабілетін жетілдіреді. Оқушылар бейнежазбаны көріп, негізгі мазмұнын анықтайды, кейін өз ойларын жазбаша және ауызша жеткізеді.

Сонымен қатар, PowerPoint бағдарламасы арқылы жасалған интерактивті жаттығулар мен викториналар оқушыларды белсенді қатысуға ынталандырады. Мұндай тапсырмаларда оқушылар дұрыс жауапты таңдау, сөз тіркестерін сәйкестендіру немесе сөйлемдерді толықтыру арқылы тілдік дағдыларын дамытады.

Мультимедианың тағы бір артықшылығы – оқыту процесін өмірмен байланыстыру. Мысалы, Google Earth немесе YouTube платформаларындағы контентті пайдалана отырып,

оқушылар Қазақстанның табиғаты, мәдениеті мен дәстүрлері туралы нақты деректерді қазақ тілінде үйренеді.

Мұғалімнің рөлі және әдістемелік талаптар.

АКТ мен мультимедиа құралдарын қолдану кезінде мұғалімнің кәсіби даярлығы үлкен маңызға ие. Мұғалім технологиялық ресурстарды сабақ мазмұнымен үйлестіріп, олардың педагогикалық мақсатқа сай болуын қамтамасыз етуі тиіс.

Осы орайда келесі қағидаларды сақтау маңызды:

1. Әр сабақтың мақсатына сәйкес цифрлық құрал таңдау.
2. Оқушылардың жас ерекшелігі мен тілдік деңгейін ескеру.
3. Цифрлық материалды уақыт жағынан үйлесімді пайдалану.
4. Ойын және жобалық элементтерді қолдану арқылы ынтаны арттыру.
5. Сабақ соңында кері байланыс пен рефлексия ұйымдастыру.

Бұл талаптар оқу процесін тиімді және нәтижелі етеді.

Қорытынды.

Қазақ тілі сабақтарында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар мен мультимедиа құралдарын қолдану – білім беру сапасын арттырудың заманауи талабы. Ол оқушылардың танымдық белсенділігін, тілдік және коммуникативтік қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің басты міндеті – жаңа технологияларды мақсатқа сай пайдаланып, әр оқушының жеке ерекшелігі мен қызығушылығын ескеретін оқу ортасын құру. Осы бағытта жүйелі жұмыс жүргізу арқылы қазақ тілі сабағы оқушы үшін тартымды әрі нәтижелі болмақ.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғалиева Қ. Қазақ тілін оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану. – Алматы: Білім, 2020.
2. Тәжібаева А. Интерактивті оқыту технологиялары. – Нұр-Сұлтан: Рауан, 2019.
3. Жолдасова Г. Қазақ тілі сабақтарында АКТ қолданудың тиімділігі. – Шымкент, 2022.
4. Пирогова В.А. Мультимедийные технологии в образовании. – Москва: Академия, 2018.
5. Ахметова Ш. Қазақ тілін оқытуда инновациялық тәсілдер. – Түркістан, 2021.
6. Нұржанова Л. Қазақ тілі сабақтарындағы заманауи әдістер. – Алматы: Қазақ университеті, 2022.
7. Білім беру технологиялары журналы. №3, 2023.
8. Назарбаева С. Ақпараттық мәдениет және педагогикалық инновациялар. – Астана: НЗМ, 2020.
9. Тұрғынбаева Б. Оқытудың жаңа парадигмасы. – Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 2019.
10. UNESCO. ICT in Education: A Framework for Teachers. – Paris, 2018.

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ВИЗУАЛДЫ ҚҰРАЛДАРДЫ (ИНФОГРАФИКА, БЕЙНЕ, 3D МОДЕЛЬ) ҚОЛДАНУ

Исаева Айдын Наухановна

Шымкент қаласы, Ж.Аймауытов атындағы №64 мектеп-гимназиясының
география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается использование визуальных средств обучения, таких как инфографика, видео и трёхмерные модели, на уроках географии. Автор подчеркивает значимость визуализации в формировании пространственного мышления, развитии наблюдательности и умении анализировать географические объекты и процессы. Представлены примеры применения цифровых и мультимедийных материалов, способствующих повышению интереса к предмету и формированию исследовательских навыков учащихся.

Summary

The article examines the use of visual teaching tools such as infographics, videos, and 3D models in geography lessons. The author emphasizes the importance of visualization in developing spatial thinking, observation, and

analytical skills in understanding geographic objects and processes. Examples of digital and multimedia applications are provided to demonstrate how they enhance student engagement and foster research skills in geography education.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру кеңістігінде география пәнін оқытуда визуалды құралдардың рөлі артып келеді. Географиялық құбылыстар мен процестерді түсіндіру кезінде оқушылардың көрнекі бейнелер арқылы қабылдауы танымдық белсенділікті арттырып, күрделі ұғымдарды жеңіл меңгеруге мүмкіндік береді.

Визуалды құралдар, соның ішінде инфографика, бейнежазба және 3D модельдер, ақпаратты көрнекі әрі ықшам түрде ұсынуға жағдай жасайды. Мұндай құралдарды сабақта қолдану оқушылардың елестету қабілетін, логикалық және кеңістіктік ойлауын дамытады.

Инфографиканың география сабақтарындағы маңызы.

Инфографика – күрделі ақпаратты, статистикалық мәліметтерді немесе процестерді көрнекі сурет, диаграмма және сызба түрінде ұсыну тәсілі. Географияда бұл әдіс материктердің, климаттық белдеулердің, табиғи ресурстардың таралуын түсіндіруге тиімді.

Инфографика оқушылардың аналитикалық ойлауын жетілдіріп, ақпаратты құрылымдауға үйретеді. Мысалы, «Қазақстанның табиғи аймақтары» тақырыбында инфографикалық материал жасау арқылы оқушылар климат, топырақ, өсімдік жамылғысы мен жануарлар дүниесі арасындағы байланысты өз бетімен анықтай алады.

Мұғалімдер Canva, Piktochart, Infogram секілді тегін онлайн-платформаларды пайдаланып, өз сабақтарына интерактивті инфографика жасай алады. Мұндай материалдар сабақтың мазмұнын жандандырып, оқушы назарын негізгі ақпаратқа шоғырландырады.

Бейнематериалдарды қолданудың тиімділігі.

Бейнематериалдар оқушыларға табиғи құбылыстарды нақты көруге және естуге мүмкіндік береді. География пәнінде бейнефрагменттер арқылы жанартаулардың атқылауы, мұхит ағындарының қозғалысы, климаттық өзгерістер немесе табиғи апаттардың әсері сияқты күрделі процестерді көрнекі түсіндіруге болады.

Бейне сабақтар оқушылардың елестету қабілетін дамытады және сабақтың эмоционалды әсерін күшейтеді. Мысалы, «Гидросфера» тарауын өткенде мұғалім су айналымының кезеңдерін көрсететін қысқа бейнежазба қолданса, оқушылар табиғи процесті нақты қабылдайды.

Сондай-ақ бейнематериалдарды талдау және мазмұнын сипаттау оқушылардың тілдік және зерттеу дағдыларын дамытады.

3D модельдердің оқыту процесіндегі рөлі.

3D модельдер – үшөлшемді визуализация арқылы географиялық объектілердің құрылымын, бедерін және көлемдік ерекшеліктерін көрсетуге арналған құрал. География сабақтарында 3D модельдер таулар мен жазықтарды, жер қыртысының қозғалысын, атмосфералық қабаттарды немесе ғаламшардың құрылысын көрсету үшін қолданылады.

Мысалы, Google Earth және NASA World Wind сияқты бағдарламалар арқылы оқушылар Жердің бедерін, материктер мен мұхиттардың шекараларын нақты көлемде көре алады. Мұндай модельдер оқушылардың кеңістіктік ойлауын, географиялық қиялын және зерттеу қызығушылығын арттырады.

3D модельдерді қолдану оқушыларға картамен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруге, объектілер арасындағы қашықтық пен биіктік айырмашылығын түсінуге мүмкіндік береді.

Визуалды құралдарды қолданудың педагогикалық тиімділігі.

Визуалды құралдар оқыту процесін белсенді әрі түсінікті етеді. Олар оқушы назарын шоғырландырып, ақпаратты есте сақтауды жеңілдетеді. Мұғалімнің тәжірибесіне сүйенсек, бейне және инфографикалық материалдарды жүйелі қолданған сабақтарда оқушылардың қызығушылығы мен оқу үлгерімі айтарлықтай артады.

Мұндай құралдарды пайдаланудың негізгі артықшылықтары мыналар:

1. Ақпаратты қабылдау мен есте сақтау сапасы артады.
2. Күрделі ұғымдар мен процестер көрнекі түрде түсіндіріледі.
3. Сабақ интерактивті және шығармашылық сипат алады.
4. Оқушылардың зерттеу және талдау дағдылары дамиды.
5. Оқу процесінде әр оқушының белсенді қатысуы қамтамасыз етіледі.

Мұғалімнің рөлі және әдістемелік талаптар.

Визуалды құралдарды тиімді пайдалану мұғалімнің дайындық деңгейіне және әдістемелік шеберлігіне тікелей байланысты. Мұғалім сабақтың мақсатына сай құрал түрін таңдап, оны оқу бағдарламасымен үйлестіруі тиіс.

Осы орайда келесі әдістемелік қағидаларды ұстану маңызды:

1. Әр визуалды материалдың оқу мақсатына сай болуы.
2. Материалдың көлемі мен күрделілігін оқушылардың жас ерекшелігіне бейімдеу.
3. Визуалды материалды талқылау және рефлексия кезеңін ұйымдастыру.
4. АКТ және мультимедиа элементтерін шамадан тыс қолданбау.
5. Оқушыларды визуалды контент жасауға өз бетінше тарту.

Бұл тәсілдер оқу процесін оқушылар үшін тартымды әрі түсінікті етеді.

Қорытынды.

География сабақтарында визуалды құралдарды тиімді қолдану оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамытып, пәнге деген қызығушылығын арттырады. Инфографика, бейнематериалдар және 3D модельдер сабақтың мазмұнын тереңдетіп, оқушылардың зерттеу және талдау қабілеттерін жетілдіреді.

Мұғалім визуалды құралдарды тек қосымша элемент ретінде емес, білім берудің стратегиялық тетігі ретінде қарастыруы қажет. Осындай интеграцияланған тәсіл білім сапасын арттырып, оқушылардың заманауи цифрлық сауаттылығын қалыптастырады.

Әдебиеттер:

1. Әбілқасымова А.Е. Географияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Қараев Ж.А. Білім берудегі ақпараттық технологиялар. – Нұр-Сұлтан: Рауан, 2019.
3. Мұратова Г. География сабақтарында АКТ қолдану жолдары. – Шымкент, 2022.
4. Петрова Е. Использование визуальных средств обучения в школе. – Москва: Просвещение, 2018.
5. Назарбаева С. Білім беру процесіндегі инновациялық технологиялар. – Астана: НЗМ, 2021.
6. Google Earth for Education. – Mountain View, 2020.
7. Білім және инновация журналы. №2, 2023.
8. Әлімқұлова А. Географиялық картамен жұмыс істеу әдістемесі. – Түркістан, 2021.
9. Тұрғынбаева Б. Оқыту технологиясының теориялық негіздері. – Алматы: Білім, 2019.
10. UNESCO. Using ICT in Geography Education. – Paris, 2020.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ МАҢЫЗЫ

Камалдинова Дильбар Нуруляевна

Шымкент қаласы, №99 "Гүлдер" бөбекжай-бақшасы
дене тәрбие нұсқаушысы

Резюме

В статье рассматривается значение физического воспитания в дошкольных организациях как важного фактора гармоничного развития личности ребенка. Автор подчеркивает, что физическая активность способствует укреплению здоровья, развитию двигательных навыков и формированию положительного отношения к спорту. Освещаются основные принципы организации занятий по физическому воспитанию и роль педагога в создании здоровьесберегающей среды.

Summary

The article examines the importance of physical education in preschool institutions as a crucial factor in the harmonious development of a child's personality. The author emphasizes that physical activity contributes to strengthening health, developing motor skills, and fostering a positive attitude toward sports. The main principles of organizing physical education classes and the teacher's role in creating a health-preserving environment are highlighted.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың дене дамуы мен қозғалыс белсенділігін арттыру — олардың жалпы дамуының басты шарты. Дене тәрбиесі баланың физикалық дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай, психикалық, эмоционалдық және әлеуметтік жетілуіне де ықпал етеді. Бұл кезеңде қалыптасқан салауатты өмір салтының дағдылары болашақ өмір сапасына әсер етеді.

Қазіргі мектепке дейінгі ұйымдарда дене тәрбиесі оқу-тәрбие процесінің маңызды бөлігі ретінде қарастырылады. Мемлекеттік стандарттар мен бағдарламалар баланың жас ерекшеліктерін ескере отырып, жүйелі түрде қозғалыс белсенділігін ұйымдастыруды талап етеді.

Дене тәрбиесінің мақсаты мен міндеттері.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы дене тәрбиесінің басты мақсаты – балалардың денсаулығын нығайту, қозғалыс дағдыларын дамыту және салауатты өмір салтына баулу. Осы мақсатқа жету үшін педагогтар келесі міндеттерді орындайды:

1. Балалардың негізгі қозғалыс түрлерін (жүру, жүгіру, секіру, лақтыру, тепе-теңдік сақтау) меңгерту.
2. Қозғалыс белсенділігі арқылы ағзаның төзімділігін, икемділігін және үйлесімділігін дамыту.
3. Гигиеналық дағдыларды қалыптастыру.
4. Дене жаттығуларына қызығушылық пен жағымды эмоционалдық қатынас орнату.

Дене тәрбиесінің мектепке дейінгі жастағы балалардың дамуына әсері.

Дене тәрбиесі бала ағзасының барлық жүйесіне оң әсер етеді. Қозғалыс белсенділігі жүрек-қан тамырлары мен тыныс алу жүйесін күшейтеді, бұлшық еттердің дамуын қамтамасыз етеді және зат алмасу процестерін жақсартады.

Сонымен қатар, жүйелі дене жаттығулары баланың эмоциялық тұрақтылығын арттырады, өзіне сенімділікті дамытады және топтағы қарым-қатынас мәдениетін қалыптастырады. Бірлескен қимыл ойындары мен жарыстар балаларды өзара көмекке, әділдікке және ынтымақтастыққа тәрбиелейді.

Дене тәрбиесін ұйымдастырудың негізгі бағыттары.

Мектепке дейінгі ұйымдарда дене тәрбиесі келесі бағыттар бойынша жүзеге асырылады:

1. Таңертеңгілік жаттығулар.
2. Арнайы ұйымдастырылған дене шынықтыру сабақтары.
3. Қимыл ойындары мен сергіту сәттері.
4. Сыртқы серуендер мен спорттық іс-шаралар.

Әр сабақтың құрылымы балалардың жас ерекшеліктеріне және даму деңгейіне сәйкес жоспарланады. Педагог сабақ барысында қызықты ойын элементтерін қосып, жаттығулардың түрін жиі өзгертіп отырады.

Ойын арқылы дене белсенділігін дамыту.

Ойын – мектепке дейінгі балалардың негізгі әрекет түрі. Дене тәрбиесінде ойын жаттығулары арқылы баланың қимыл белсенділігі артады, көңіл-күйі көтеріледі және ұжымдық сезім қалыптасады.

Мысалы, «Кім жылдам», «Кедергілерден өту», «Допты дәл тигіз» сияқты ойындар баланың шапшаңдығын, зейінін және тепе-теңдігін дамытады. Ойын барысында бала өз іс-әрекетін басқарып, мақсатқа жету үшін ерік-жігерін қолдануға үйренеді.

Педагогтың рөлі және әдістемелік тәсілдері.

Дене тәрбиесін ұйымдастыруда педагогтың кәсіби біліктілігі мен шығармашылық қабілеті үлкен рөл атқарады. Мұғалім келесі әдістемелік қағидаларды басшылыққа алуы тиіс:

1. Әр баланың жеке ерекшелігін ескеру.
2. Қозғалыс тапсырмаларын жас деңгейіне сай таңдау.
3. Сабақта қауіпсіздік талаптарын сақтау.
4. Мотивация мен ынталандыру әдістерін пайдалану.

Педагог дене тәрбиесі сабақтарын қызықты әрі эмоционалды түрде өткізуі тиіс. Балаларға жетістік сезімін сыйлау олардың белсенділігін арттырады және дене шынықтыруға деген сүйіспеншілігін қалыптастырады.

Денсаулық сақтау технологияларының маңызы.

Мектепке дейінгі ұйымдарда денсаулық сақтау технологияларын қолдану – дене тәрбиесінің маңызды бағыты. Оған тыныс алу жаттығулары, көзге арналған гимнастика, сергіту сәттері және шынықтыру шаралары жатады. Бұл әдістер балалардың ауруға қарсы тұру қабілетін күшейтіп, ағзаның бейімделу мүмкіндігін арттырады.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі ұйымдарда дене тәрбиесін тиімді ұйымдастыру балалардың денсаулығын нығайтып қана қоймай, олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді. Қозғалыс белсенділігі баланың күнделікті өмірінің табиғи бөлігіне айналуы қажет.

Педагогтар балалардың қызығушылығын оятып, әр сабақта позитивті атмосфера қалыптастырған жағдайда, дене тәрбиесі баланың жан-жақты дамуының қуатты құралына айналады.

Әдебиеттер:

1. Әбілқасымов А.Е. Білім беру процесінде дене тәрбиесінің рөлі. – Алматы: Білім, 2021.
2. Айтпаева М. Дене мәдениеті және мектепке дейінгі тәрбиелеу. – Нұр-Сұлтан, 2020.
3. ҚР БҒМ. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту стандарты. – Астана, 2022.
4. Тұрғынбаева Б. Баланың дене және психикалық дамуы. – Алматы, 2019.
5. Крутецкий В.А. Психология физического воспитания. – М., 2018.
6. Ермекова С. Мектепке дейінгі дене тәрбиесінің әдістемесі. – Шымкент, 2021.
7. Глушко Н.А. Современные технологии физического воспитания детей. – СПб., 2019.
8. WHO. Physical Activity and Health in Early Childhood. – Geneva, 2020.
9. Құдайбергенова К. Дене тәрбиесінде инновациялық тәсілдер. – Түркістан, 2023.

БАЛА ДЕНСАУЛЫҒЫН НЫҒАЙТУДАҒЫ ДЕНЕ ЖАТТЫҒУЛАРЫНЫҢ РӨЛІ

Мараимова Гүлмира Икрамовна

Шымкент қаласы, №99 "Гүлдер" бөбекжай-бақшасы
дене тәрбие нұсқаушысы

Резюме

В статье рассматривается влияние физических упражнений на укрепление здоровья детей дошкольного возраста. Автор раскрывает роль физической активности в развитии опорно-двигательного аппарата, сердечно-сосудистой и дыхательной систем, а также в формировании устойчивого эмоционального состояния. Описаны основные формы и методы организации физического воспитания в детском саду, приведены рекомендации по взаимодействию педагогов и родителей для обеспечения гармоничного развития ребенка.

Summary

The article examines the impact of physical exercises on strengthening the health of preschool children. The author highlights the role of physical activity in developing the musculoskeletal, cardiovascular, and respiratory systems, as well as in fostering emotional stability. The paper describes the main forms and methods of

organizing physical education in kindergarten and provides recommendations for effective collaboration between teachers and parents to ensure the child's harmonious development.

Кіріспе.

Баланың денсаулығы – қоғамның ең қымбат байлығы және ұлт болашағының кепілі. Ерте жастағы баланың ағзасы тез өсіп, дамиды, сондықтан қозғалыс белсенділігі мен дене жаттығулары бұл кезеңде ерекше маңызға ие. Балабақша – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы болып, онда дене тәрбиесі жүйелі түрде жүзеге асады. Дене жаттығулары арқылы баланың физикалық дамуы қамтамасыз етіледі, бұлшық еттері шынығып, қозғалыс үйлесімділігі қалыптасады. Сонымен қатар, жаттығулар арқылы балалардың көңіл-күйі көтеріледі, өзіне деген сенімділігі артады.

Дене жаттығуларының бала ағзасына әсері.

Дене жаттығулары баланың физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік дамуына кешенді әсер етеді. Физиологиялық тұрғыда жаттығулар тыныс алу және жүрек-қан тамыр жүйесінің жұмысын жақсартады, бұлшық ет пен сүйек тіндерінің қалыптасуын реттейді. Жаттығуларды жүйелі орындаған бала сирек ауырады, оның иммундық жүйесі күшейеді.

Психологиялық тұрғыда дене белсенділігі балалардың эмоциялық тұрақтылығын арттырады, көңіл күйін жақсартады, шаршағандықты басады. Қимыл арқылы бала өзін еркін сезінеді, белсенді әрекет етуге бейімделеді. Ал әлеуметтік тұрғыда қимылды ойындар мен спорттық жаттығулар ұжымдық әрекетке үйретеді, достық, сыйластық және өзара көмек сезімдерін дамытады.

Балабақшада дене тәрбиесін ұйымдастыру ерекшеліктері.

Мектепке дейінгі ұйымдарда дене тәрбиесі оқу бағдарламасына сәйкес арнайы жоспар арқылы жүзеге асырылады. Сабақтар таңертеңгі гимнастика, сергіту сәттері, спорттық ойындар, ашық ауадағы жаттығулар түрінде өткізіледі. Әр жастағы топтың физиологиялық және психологиялық ерекшеліктеріне қарай жүктеме мөлшері, жаттығу уақыты және қозғалыс түрлері анықталады.

Дене тәрбиесі нұсқаушысы мен тәрбиеші балалардың қозғалыс белсенділігін бақылап, әр баланың даму деңгейіне сай жеке тәсіл қолдануы тиіс. Мысалы, кіші топта ойын элементтері басым болса, ересектер тобында күрделірек жаттығулар енгізіледі.

Қозғалыс белсенділігінің түрлері.

Қозғалыс белсенділігі бірнеше негізгі бағыттан тұрады:

1. Жалпы дамыту жаттығулары.
2. Қимылды ойындар.
3. Спорттық эстафеталар.
4. Музыкалық-ырғақтық қозғалыстар.
5. Табиғи қозғалыстар (жүру, жүгіру, секіру, еңбектеу).

Жалпы дамыту жаттығулары дененің негізгі бұлшық ет топтарын қамтиды. Қимылды ойындар балалардың қызығушылығын арттырып, белсенді қатысуына жағдай жасайды. Эстафеталар арқылы топтық өзара әрекет қалыптасады, ал музыкалық қозғалыстар баланың ырғақ сезімін дамытады.

Дене жаттығулары арқылы денсаулықты нығайту жолдары.

Жаттығулардың басты мақсаты – ағзаның функционалдық мүмкіндіктерін жетілдіру және денсаулықты нығайту. Ол үшін балабақшада күнделікті дене белсенділігі сақталуы қажет. Таңертеңгі гимнастика, тыныс алу жаттығулары, шынығу рәсімдері және таза ауадағы серуендер балалардың иммунитетін арттырады.

Мысалы, суық сумен бет шайқау, таза ауада серуендеу, жеңіл жүгіру және ырғақты қимылдар баланың ағзасын табиғи ортаға бейімдейді. Бұл – суық тию, тұмау сияқты аурулардың алдын алудың тиімді жолы.

Психологиялық және әлеуметтік әсері.

Дене жаттығулары баланың өзін-өзі бағалауына, эмоцияларын басқаруға және мінез-құлық

мәдениетіне оң ықпал етеді. Қимылды ойындар барысында балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасайды, ортақ ережелерді сақтауға, кезек күтуге, серіктесіне көмектесуге үйренеді.

Ойын барысында қалыптасқан жағымды эмоциялар баланың психологиялық жайлылығын қамтамасыз етеді. Мұндай ортада бала өзін қауіпсіз сезінеді, белсенді және сенімді әрекет етеді.

Жаттығуларды бағалау және нәтижелерін талдау.

Дене тәрбиесінің тиімділігін анықтау үшін бақылау, тестілеу және медициналық мониторинг жүргізіледі. Баланың қозғалыс дағдылары, төзімділігі, икемділігі және қимыл үйлесімділігі ескеріледі. Нәтижелер тәрбиеші мен ата-анаға хабарланып, әр баланың жетістігі мен даму бағыты талқыланады.

Бұл жүйелі бақылау педагогтарға жаттығуларды баланың жеке ерекшелігіне бейімдеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ата-аналар өз баласының физикалық дамуы туралы нақты мәлімет алып, үй жағдайында жаттығуды жалғастыра алады.

Мұғалім мен ата-ананың өзара іс-қимылы.

Баланың денсаулығын нығайтуда ата-ананың белсенді қатысуы маңызды. Балабақшадағы дене тәрбиесі жұмысы үйдегі режиммен үйлесуі керек. Мұғалім ата-аналар жиналысында жаттығулардың пайдасы туралы ақпарат беріп, үйде жасауға болатын қарапайым қимыл түрлерін ұсына алады.

Мысалы, таңертеңгі сергіту жаттығуларын бірге орындау, демалыс күндері серуенге шығу немесе ашық ауада ойын ұйымдастыру баланың физикалық белсенділігін арттырады және ата-ана мен бала арасындағы эмоционалдық байланысты нығайтады.

Қорытынды.

Баланың денсаулығын нығайтуда дене жаттығуларының рөлі зор. Мектепке дейінгі ұйымдарда бұл жұмыс жүйелі және мақсатты түрде жүргізілгенде ғана тиімді нәтиже береді. Дене жаттығулары арқылы балалардың физикалық дамуы қамтамасыз етіліп қана қоймай, олардың психологиялық тұрақтылығы, қарым-қатынас мәдениеті және өмірлік белсенді ұстанымы қалыптасады.

Болашақ ұрпақтың дені сау, шыныққан, жігерлі болып өсуі үшін балабақша мен отбасы арасындағы тығыз байланыс пен ынтымақтастық қажет. Дене тәрбиесі – тек қозғалыс белсенділігі емес, ол денсаулық мәдениетін қалыптастырудың негізі.

Әдебиеттер:

1. Қожахметова К.Ж. Мектепке дейінгі балалардың дене тәрбиесі. – Алматы, 2021.
2. Жарықбаев Қ. Психология негіздері. – Алматы: Білім, 2020.
3. Мухина В.С. Возрастная психология. – Москва: Просвещение, 2021.
4. ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің балалар денсаулығы жөніндегі әдістемелік нұсқаулары.
5. Bilimger.kz – Балабақшадағы жаттығулардың бала дамуына әсері.
6. Inditics.com – Баланың физикалық мәдениеті туралы материал.
7. Тұрғынбаева Б. Баланың шығармашылық қабілетін дамыту. – Алматы, 2019.
8. Дене тәрбиесі бойынша әдістемелік құрал. – Шымкент: Білім, 2022.
9. Назарбаева С. Білім мен тәрбие үдерісінде салауатты өмір салтын қалыптастыру. – Түркістан, 2021.
10. WHO. Early Childhood Physical Activity Guidelines. – Geneva, 2020.

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ПУБЛИЧНОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ (ОРАТОРСКОГО МАСТЕРСТВА) НА УРОКАХ РИТОРИКИ И ЛИТЕРАТУРЫ

Касимбекова Акбаян Сентгапбаровна

Учитель русского языка и литературы КГУ "ОСШ «Жаңаұйым»" Төлебейского района Туркестанской области

Түйін

Мақалада риторика мен әдебиет сабақтарында оқушылардың көпшілік алдында сөйлеу (ораторлық) қабілеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Автор сөйлеу мәдениетін қалыптастырудың, тіл байлығын арттырудың және логикалық ойлауды дамытудың маңыздылығын талдайды. Сабақ барысында қолданылатын интерактивті әдістер мен риторикалық жаттығулардың тиімділігі сипатталады. Сондай-ақ оқушылардың сенімділігін арттыру, тыңдаушыны қызықтыру және ойды нақты жеткізу дағдыларын жетілдіру жолдары ұсынылады. Мақалада риторика мен әдебиетті ұштастыра оқыту оқушылардың шығармашылық әлеуетін арттырып, тұлғалық дамуына оң әсер ететіні атап өтіледі.

Summary

The article explores the development of public speaking (oratory) skills in rhetoric and literature classes. The author analyzes the importance of cultivating speech culture, enriching vocabulary, and enhancing logical thinking. The paper describes the effectiveness of interactive teaching methods and rhetorical exercises used in the classroom. It also presents strategies to improve students' confidence, audience engagement, and clarity of expression. The integration of rhetoric and literature is shown to promote students' creativity, communication competence, and overall personal development.

Введение.

Современное образование требует от учащихся не только знаний, но и развитых коммуникативных навыков, среди которых особое место занимает умение публично выступать. Навык ораторского мастерства становится важнейшим инструментом в формировании уверенной, грамотной и активной личности. В этой связи уроки риторики и литературы играют ключевую роль, так как именно они формируют культуру речи, выразительность и умение убеждать.

Публичное выступление — это не просто чтение текста перед аудиторией, а процесс, включающий в себя эмоциональное воздействие, логическую аргументацию и культурную выразительность речи. Развитие этих качеств возможно только при системной работе, где риторика становится не отдельным предметом, а основой для формирования речевой личности.

Роль риторики и литературы в формировании речевой культуры.

Риторика — это искусство слова, направленное на убеждение и воздействие на аудиторию. В сочетании с литературой она помогает развивать не только речь, но и образное мышление, эстетическое восприятие, эмоциональную чуткость. Литературные тексты, будь то поэзия, проза или драматургия, содержат богатый материал для изучения структуры речи, выразительных средств и стиля. Анализ произведений классиков позволяет учащимся понять, как строится аргументация, как использовать интонацию, метафору, паузу, чтобы усилить эффект выступления. Таким образом, литература становится не только источником знаний, но и практической базой для овладения риторикой.

Основные принципы развития ораторского мастерства.

1. **Системность обучения.** Формирование навыков публичного выступления должно быть последовательным: от простых устных ответов к развернутым речам и дискуссиям.
2. **Личностно-ориентированный подход.** Каждый ученик должен чувствовать уверенность в своих силах. Учителю важно создать атмосферу доверия и поддержки.
3. **Интеграция теории и практики.** Знание риторических законов должно подкрепляться постоянной речевой практикой.

4. **Рефлексия и самооценка.** После каждого выступления учащимся полезно анализировать свои ошибки и успехи, что способствует развитию критического мышления и самосовершенствованию.

Методы и приёмы формирования ораторских навыков.

1. **Риторические разминки.** Короткие упражнения на дикцию, артикуляцию и интонацию (например, скороговорки, чтение с эмоцией, интонационные задания).
2. **Интерактивные формы работы.** Дебаты, круглые столы, пресс-конференции, защита проектов, инсценировки литературных произведений.
3. **Анализ речей известных ораторов.** Прослушивание и обсуждение публичных выступлений (например, речей Абая, Ломоносова, Пушкина, Сократа) помогает учащимся понять, как воздействовать на аудиторию.
4. **Создание собственных речей.** Составление мини-выступлений, эссе, монологов и их защита перед классом.
5. **Использование цифровых технологий.** Запись видеовыступлений с последующим анализом позволяет улучшить мимику, жестикуляцию и выразительность.

Развитие уверенности и творческого самовыражения.

Одним из барьеров при публичных выступлениях является страх сцены. Для его преодоления важно создавать условия, где ученик чувствует себя комфортно и может свободно выражать свои мысли. В этом помогают ролевые игры, театрализованные постановки, литературные вечера.

Риторика и литература тесно связаны с эмоциональным развитием личности. Анализ художественных текстов помогает учащимся понять внутренний мир героев, развить эмпатию, научиться выражать чувства словами. Это способствует не только развитию речи, но и формированию моральных качеств — искренности, уважения к слушателю, умения слушать и понимать других.

Практическое значение уроков риторики и литературы.

На уроках риторики и литературы можно использовать задания, направленные на развитие конкретных умений:

1. Составление и защита мини-речей по литературным темам.
 2. Анализ речевых характеристик героев.
 3. Выступления с отзывом о прочитанном произведении.
 4. Участие в школьных конференциях, олимпиадах и конкурсах чтецов.
- Такие формы работы не только повышают интерес к предмету, но и развивают лидерские качества, коммуникативные способности, культуру поведения и уверенность в себе.

Инновационные подходы к развитию речевых навыков.

Современная педагогика предлагает множество интерактивных технологий, которые можно использовать на уроках риторики и литературы:

1. Метод сторителлинга — обучение через рассказывание историй, что развивает творческое мышление и выразительность речи.
2. Метод дебатов — развитие критического мышления и аргументации.
3. Проектные методы — создание литературных презентаций, выступлений, видеороликов.
4. Игровые технологии — использование викторин, квестов, речевых игр.

Инновационные формы помогают сделать обучение динамичным, интересным и результативным.

Заключение.

Развитие навыков публичного выступления на уроках риторики и литературы является важным направлением в формировании речевой культуры учащихся. Эти уроки позволяют не только научить грамотно и красиво говорить, но и формируют уверенность, умение слушать и убеждать.

Ораторское мастерство — это синтез знаний, эмоций и творчества, который делает личность активной, мыслящей и ответственной. В современных условиях именно такие качества востребованы в обществе, что делает развитие речевых компетенций одной из ключевых задач школы.

Литературы:

1. Аристотель. Риторика. — Москва: Наука, 1999.
2. Цицерон М. Оратор. — Санкт-Петербург: Азбука, 2010.
3. Бахтин М. М. Эстетика словесного творчества. — Москва: Искусство, 1979.
4. Леонтьев А. А. Психология общения. — Москва: Смысл, 2003.
5. Кожина М. Н. Риторика и культура речи. — Москва: Академия, 2012.
6. Выготский Л. С. Мышление и речь. — Москва: Педагогика, 1999.
7. Педагогическая риторика / под ред. Т. А. Ладыженской. — Москва: Просвещение, 2001.
8. Чернышев Н. Риторика в школе: развитие коммуникативных навыков. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.

РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ: МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ И МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ.

Тұрдалиева Маржан Ерболатқызы.

Учитель русского языка и литературы КГУ "ОШ Қаратөбе" Толебийского района Туркестанской области.

Түйін

Мақалада орыс тілін үйрету барысында оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту мәселесі қарастырылады. Автор диалогтік және монологтік сөйлеуді қалыптастырудың тиімді әдістері мен тәсілдерін талдайды. Мақалада оқушылардың тілдік әрекетін белсендіруге бағытталған жаттығулар, жұптық және топтық жұмыстардың маңызы көрсетіледі. Сонымен қатар, тілдік қарым-қатынасты дамытудағы мотивация мен жағымды психологиялық ахуалдың рөлі айқындалады.

Summary.

The article discusses the development of students' communicative competence in teaching Russian as a second language. The author analyzes effective methods for teaching dialogical and monological speech. The paper emphasizes the importance of exercises aimed at activating students' speech activity, as well as the role of pair and group work in communication development. It also highlights the significance of motivation and a positive psychological atmosphere in the learning process.

Введение.

В условиях обновления содержания образования одной из ключевых задач обучения русскому языку становится развитие коммуникативной компетенции учащихся. Современный ученик должен уметь не только грамотно писать, но и свободно выражать свои мысли в устной форме, участвовать в диалоге, высказывать и аргументировать собственную позицию. Коммуникативная компетенция — это способность человека эффективно использовать язык в различных жизненных ситуациях. Развитие этой компетенции предполагает формирование умений слушать, понимать, задавать вопросы, строить логически выверенные и эмоционально окрашенные высказывания.

Понятие

коммуникативной

компетенции.

Коммуникативная компетенция включает в себя языковую, речевую, социокультурную и стратегическую составляющие.

1. **Языковая компетенция** связана со знанием грамматических, лексических и фонетических норм языка.
2. **Речевая компетенция** предполагает умение строить связные высказывания в устной и письменной форме.

3. **Социокультурная компетенция** отражает способность понимать нормы общения, характерные для русской культуры.
4. **Стратегическая компетенция** помогает выбирать речевые средства в зависимости от ситуации общения. Таким образом, развитие коммуникативной компетенции требует комплексного подхода, включающего и языковую подготовку, и формирование речевых умений.

Методы обучения диалогической речи.

Диалогическая речь является основной формой речевого общения. Ее обучение направлено на развитие умений задавать вопросы, отвечать, поддерживать беседу, выражать согласие или несогласие. Эффективные методы обучения диалогу включают:

1. **Ролевые игры.** Ученики разыгрывают жизненные ситуации (в магазине, на почте, в школе), что способствует формированию естественных речевых навыков.
2. **Имитационные диалоги.** Учитель задает речевую ситуацию, а учащиеся подбирают возможные реплики.
3. **Диалоги с опорой на текст.** После чтения произведения школьники обсуждают поведение героев, мотивы их поступков.
4. **Обсуждения и дебаты.** Метод формирует умение аргументировать позицию и уважительно вести полемику.
5. **Метод «интервью».** Один ученик берет интервью у другого по заданной теме, что активизирует навыки слушания и говорения.

Методы обучения монологической речи.

Монологическая речь требует от учащегося логического построения высказывания, точного выбора языковых средств и владения структурой текста. Для формирования этих умений применяются следующие методы:

1. **Описание картины или ситуации.** Учит логично и последовательно выражать мысли.
2. **Пересказ с элементами анализа.** Помогает развивать связную речь и умение выделять главное.
3. **Создание устного сообщения или мини-доклада.** Формирует умение структурировать материал и выступать перед аудиторией.
4. **Метод «расскажи от имени героя».** Стимулирует творческое мышление и эмоциональное восприятие текста.
5. **Составление речевых портретов.** Позволяет осмыслить индивидуальные особенности речи персонажей.

Активные формы и приемы развития речи.

Для повышения эффективности обучения важно использовать активные формы работы, которые делают процесс интересным и мотивирующим.

1. **Работа в парах и группах.** Позволяет учащимся взаимодействовать, корректировать ошибки и учиться слушать друг друга.
2. **Интерактивные упражнения.** Включают мозговые штурмы, речевые игры, создание сценариев диалогов.
3. **Использование цифровых технологий.** Онлайн-платформы и приложения (Padlet, Kahoot, Quizlet) позволяют тренировать речевые навыки в интерактивной форме.
4. **Проектная деятельность.** Создание видеороликов, подкастов, литературных композиций развивает самостоятельность и ответственность учащихся.

Психологические условия развития коммуникативной компетенции.

Успешное формирование коммуникативных умений возможно только в атмосфере доверия и взаимного уважения. Учитель должен создавать позитивную эмоциональную среду, поощрять инициативу и активность учащихся. Мотивация играет ключевую роль: ученик охотно говорит, когда чувствует себя уверенно и

понимает цель общения. Поэтому важно формировать у школьников не страх ошибки, а желание выражать свои мысли.

Оценивание коммуникативных умений.

Формативное оценивание является эффективным инструментом контроля речевого развития. Основные критерии:

1. Содержание высказывания (полнота, логичность, связность).
 2. Языковая правильность (грамматика, лексика, произношение).
 3. Уместность и адекватность речи ситуации.
 4. Активность в общении и инициативность.
- Такая система оценки помогает ученикам видеть свои достижения и зоны для роста, формирует рефлексивное отношение к собственным речевым умениям.

Заключение.

Развитие коммуникативной компетенции — важная задача современного образования. Владение диалогической и монологической речью способствует формированию личности, способной к сотрудничеству, самовыражению и межкультурному взаимодействию. Использование активных, интерактивных и коммуникативно ориентированных методов обучения делает процесс изучения русского языка более живым, мотивирующим и результативным. Учитель в этом процессе выступает не просто источником знаний, а партнером и организатором речевой деятельности, помогающим ученику раскрыть свой потенциал.

Литературы:

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. — Москва: Лабиринт, 2018.
2. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранному языку. — Москва: Просвещение, 2010.
3. Леонтьев А. А. Деятельность, общение, личность. — Москва: Смысл, 2005.
4. Конышева А. В. Современные технологии обучения говорению. — Санкт-Петербург: Каро, 2019.
5. Савинова Н. П. Развитие речи школьников: теория и практика. — Алматы: Қазақ университеті, 2021.
6. Хайруллина Г. Коммуникативные технологии на уроках русского языка. — Казань, 2020.

РАБОТА С ОДАРЁННЫМИ ДЕТЬМИ: УГЛУБЛЁННОЕ ИЗУЧЕНИЕ ЛИНГВИСТИКИ И ПОДГОТОВКА К ОЛИМПИАДАМ

Сапарбек Дина Бактиярқызы.

Учитель русского языка и литературы КГУ "ОШ №11" Толебийского района Туркестанской области.

Түйін

Мақалада орыс тілі мен әдебиеті сабақтарында дарынды оқушылармен жұмыс жүргізудің тиімді тәсілдері қарастырылады. Автор тіл білімін тереңдетіп оқытудың және пәндік олимпиадаларға жүйелі дайындықтың оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытудағы рөліне назар аударады. Мақалада жеке траектория бойынша оқыту, зерттеу және жобалық жұмыстарды ұйымдастыру, сыни және шығармашылық ойлауды дамыту әдістері ұсынылады. Дарынды балалармен жұмыстың табысты болуы үшін мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен мотивациялық қолдауының маңыздылығы да атап өтіледі.

Summary

The article explores effective strategies for working with gifted students in Russian language and literature lessons. The author emphasizes the importance of in-depth linguistic study and systematic preparation for academic competitions in enhancing students' intellectual and creative potential. The paper presents approaches for individualized learning trajectories, research and project activities, and the development of

critical and creative thinking. It also highlights the teacher's professional competence and motivational support as key factors in the successful education of gifted learners.

Введение.

Работа с одарёнными детьми является одним из приоритетных направлений современной образовательной политики. Такие учащиеся отличаются высоким уровнем познавательной активности, креативности и стремлением к саморазвитию. Задача учителя заключается в том, чтобы создать условия для раскрытия их интеллектуального потенциала, развития исследовательских умений и творческих способностей. Предмет «Русский язык и литература» предоставляет богатые возможности для этого, так как сочетает в себе аналитическую, коммуникативную и эстетическую составляющие. Через углублённое изучение лингвистики, анализ текста и участие в олимпиадах учащиеся не только совершенствуют языковые навыки, но и формируют самостоятельное критическое мышление.

Особенности одарённых учащихся.

Одарённые дети обладают рядом индивидуальных особенностей, которые необходимо учитывать в педагогической практике:

1. Высокий уровень познавательной активности и любознательности.
2. Быстрое усвоение нового материала.
3. Склонность к самостоятельному поиску информации и исследованию.
4. Развитое чувство языка и способность к абстрактному мышлению.
5. Повышенные требования к содержанию и форме учебного процесса. Понимание этих особенностей помогает педагогу выстроить индивидуальную траекторию обучения, которая будет соответствовать уровню развития и интересам ученика.

Углублённое изучение лингвистики.

Одним из наиболее эффективных направлений работы с одарёнными детьми является углублённое изучение разделов лингвистики. На уроках русского языка можно использовать следующие формы:

1. **Лингвистический анализ текста.** Учащиеся исследуют языковые средства, стилистические особенности и выразительность речи.
2. **Работа с этимологией слов.** Изучение происхождения лексики формирует интерес к истории языка.
3. **Сравнительное изучение языков.** Анализ сходств и различий между русским, казахским и другими языками развивает межкультурную компетенцию.
4. **Создание мини-исследований.** Например, изучение особенностей употребления диалектов, неологизмов или фразеологизмов.
5. **Лингвистические задачи.** Разбор олимпиадных примеров по морфологии, синтаксису, орфоэпии, лексикологии. Такой подход позволяет не просто углубить знания, но и формирует аналитическое и системное мышление.

Подготовка к олимпиадам по русскому языку и литературе.

Олимпиадное движение является важной частью работы с одарёнными учащимися, так как способствует развитию самостоятельности, целеустремлённости и исследовательских навыков. Подготовка к олимпиадам должна быть системной и включать:

1. **Диагностику уровня подготовки.** Определение сильных и слабых сторон ученика.
2. **Планирование индивидуального маршрута.** Постановка целей и задач для каждого этапа подготовки.
3. **Регулярные тренинги.** Решение олимпиадных заданий прошлых лет.
4. **Анализ ошибок и рефлексия.** Разбор типичных затруднений и способов их преодоления.

5. **Создание исследовательских проектов.** Например, анализ языка поэзии, особенностей стиля писателя, синтаксических конструкций. Кроме того, важно формировать эмоциональную устойчивость и уверенность, помогая детям воспринимать участие в олимпиадах не как стресс, а как возможность самореализации.

Методы и формы работы с одарёнными детьми.

Работа с одарёнными учащимися требует применения разнообразных методов и форм:

1. **Исследовательская деятельность.** Написание мини-научных работ, участие в конференциях и конкурсах.
2. **Проектное обучение.** Создание лингвистических, литературных или культурологических проектов.
3. **Кейс-метод.** Анализ проблемных ситуаций на материале художественных текстов.
4. **Дебаты и дискуссии.** Развитие аргументации и критического мышления.
5. **Творческие задания.** Сочинения в жанре эссе, написание собственных рассказов, стихотворений, рецензий.
6. **Онлайн-олимпиады и цифровые платформы.** Использование современных технологий (Stepik, Uchi.ru, Quizlet) делает обучение интерактивным и увлекательным.

Психолого-педагогическая поддержка одарённых учащихся.

Наряду с интеллектуальной стимуляцией, одарённые дети нуждаются в психологической поддержке. Часто им присущи повышенная тревожность, перфекционизм и чувствительность к неудачам.

Учителю важно создавать доброжелательную атмосферу, поощрять успехи, формировать уверенность в своих силах. Эффективно использовать элементы коучинга, рефлексии, группового взаимодействия, чтобы развивать не только знания, но и эмоциональный интеллект.

Роль учителя в сопровождении одарённых детей.

Учитель является не просто источником информации, а наставником и партнёром в обучении. Он направляет, вдохновляет и помогает раскрыть потенциал каждого ученика. Для этого важно:

1. Владеть современными методиками углублённого обучения.
 2. Владеть олимпиадной спецификой и уметь адаптировать задания.
 3. Поддерживать мотивацию учеников через позитивную обратную связь.
 4. Развивать исследовательскую и аналитическую культуру мышления.
- Таким образом, успех работы с одарёнными детьми во многом зависит от личности педагога и его способности сочетать требовательность с поддержкой.

Заключение.

Работа с одарёнными учащимися по русскому языку и литературе требует системного подхода, индивидуализации и педагогического мастерства. Углублённое изучение лингвистики, участие в олимпиадах и исследовательских проектах позволяют детям реализовать свои способности и интерес к науке.

Создание развивающей и поддерживающей среды способствует формированию интеллектуально зрелой, мотивированной и уверенной личности, готовой к дальнейшему обучению и саморазвитию.

Литературы:

1. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. — Москва: Интеллект-Центр, 2010.
2. Леонтьев А. А. Психология способностей. — Москва: Академия, 2017.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. — Санкт-Петербург: Питер, 2019.
4. Ладыженская Т. А. Методика преподавания русского языка. — Москва: Просвещение, 2015.
5. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения. — Москва: Просвещение, 2010.
6. Кудрявцева Е. В. Работа с одарёнными учащимися: методические рекомендации. — Алматы: НИИШ, 2021.

7. Хуторской А. В. Современная дидактика. — Москва: Академия, 2020.

АДАПТАЦИЯ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Мүсірәлі Әлия Мейрамқызы

Учитель русского языка и литературы КГУ «ОШ “Ақбастау”» Төлебийского района
Туркестанской области

Түйін

Мақалада инклюзивті білім беру жағдайында орыс тілі мен әдебиеті пәні бойынша оқу материалын бейімдеу мәселелері қарастырылады. Автор ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеудің әдістерін, сараланған және жеке тәсілдердің маңызын ашады. Сондай-ақ, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыру мен бағалау тәсілдері туралы практикалық ұсыныстар беріледі.

Summary

The article examines the adaptation of teaching materials in Russian language and literature within the framework of inclusive education. The author analyzes methods for working with students with special educational needs and emphasizes the importance of creating a supportive environment that ensures equal access to education. The paper provides recommendations for lesson adaptation, differentiated instruction, and assessment strategies to promote effective learning outcomes.

Введение.

Современная школа ориентирована на обеспечение равных возможностей для всех учащихся, независимо от их индивидуальных особенностей. Инклюзивное образование становится неотъемлемой частью образовательной политики Казахстана, направленной на гуманизацию процесса обучения. Учителю русского языка и литературы в этих условиях необходимо не только передавать знания, но и обеспечивать доступность материала для каждого ученика.

Адаптация учебного материала — это процесс приведения содержания, формы и методов обучения в соответствие с возможностями и потребностями учащихся. Особенно важным этот процесс становится при обучении детей с особыми образовательными потребностями, когда стандартные программы и учебники требуют переработки и индивидуального подхода.

Понимание сути инклюзивного образования.

Инклюзивное образование предполагает совместное обучение всех детей в одной образовательной среде. Его основная цель — включение, а не изоляция. Это означает, что каждый ученик должен чувствовать себя полноправным участником учебного процесса. Для этого педагог должен учитывать не только уровень знаний, но и психологические, эмоциональные и физические особенности детей.

Русский язык и литература занимают особое место в системе инклюзивного обучения. Эти предметы не только формируют языковую компетенцию, но и способствуют духовному и эмоциональному развитию учащихся, их социализации и формированию коммуникативной культуры.

Принципы адаптации учебного материала.

Адаптация учебного содержания в условиях инклюзии основывается на ряде принципов:

1. **Доступность.** Материал должен соответствовать уровню понимания каждого ученика, быть посильным и интересным.
2. **Дифференцированность.** Учебные задания варьируются по уровню сложности, объему и темпу выполнения.
3. **Индивидуализация.** Педагог подбирает задания, формы и методы работы в зависимости от особенностей восприятия и способностей учащегося.

4. **Наглядность и интерактивность.** Использование иллюстраций, схем, видеофрагментов, а также цифровых технологий помогает повысить мотивацию и облегчает понимание текста.
5. **Сотрудничество.** Организация парной и групповой работы позволяет учащимся оказывать поддержку друг другу, что особенно важно для социализации.

Методы адаптации учебного материала по русскому языку.

При обучении русскому языку в инклюзивных классах особое значение имеет использование наглядно-практических методов. Например, при изучении орфографии полезно использовать карточки с цветовой кодировкой, визуальные опоры и интерактивные упражнения.

Важно также сокращать объем теоретических сведений и представлять правила в виде схем и алгоритмов. Для слабослышащих учащихся эффективным является сочетание устной и письменной речи, для детей с нарушениями речи — использование логопедических упражнений и речевых тренингов.

Учителю следует подбирать упражнения, направленные на развитие всех видов речевой деятельности: чтения, письма, говорения и аудирования. Работа с текстом должна включать этапы предварительного обсуждения, совместного анализа и последующего пересказа в разных формах.

Особенности адаптации уроков литературы.

Литература — предмет, требующий эмоционального восприятия, анализа и творческого мышления. Для учащихся с особыми потребностями важно облегчить восприятие художественного текста. Это достигается путем сокращения объема произведений, использования пересказов, комментированного чтения и визуализации содержания.

Эффективным приемом является драматизация фрагментов, инсценировка эпизодов, что помогает детям лучше понять образы и мотивы героев. Также важно включать задания на выражение личного отношения к прочитанному — это развивает эмоциональный интеллект и формирует ценностные ориентиры.

Роль учителя в инклюзивной среде.

Учитель русского языка и литературы становится не только носителем знаний, но и наставником, психологом, тьютором. От его педагогической гибкости, терпения и эмпатии зависит успешность каждого ученика. Важно формировать у учащихся положительное отношение к учебе, развивать уверенность в своих силах.

Педагогу необходимо тесно сотрудничать с психологом, дефектологом и родителями. Только командная работа обеспечивает полноценное сопровождение детей и помогает своевременно корректировать образовательный процесс.

Практические рекомендации.

1. Использовать мультимедийные и цифровые ресурсы для усиления наглядности.
2. Делить задания на этапы, обеспечивая постепенность усвоения.
3. Предоставлять выбор заданий, чтобы учитывать интересы и способности учеников.
4. Применять игровые и творческие формы работы (кроссворды, интерактивные викторины, сочинения-комиксы).
5. Регулярно проводить рефлекссию, поощряя даже минимальные достижения.

Заключение.

Адаптация учебного материала в условиях инклюзивного образования — сложный, но необходимый процесс. Его успешность зависит от готовности педагога видеть в каждом ученике личность с уникальными возможностями. При грамотной организации работы, при использовании дифференцированных и интерактивных методов, русский язык и литература становятся доступными и интересными для всех учащихся, независимо от их индивидуальных особенностей.

Создание инклюзивной образовательной среды — это путь к гуманизации обучения, формированию толерантности и взаимопонимания в обществе.

Литературы:

1. Бегимбетова А. К. Инклюзивное образование в Казахстане: проблемы и перспективы. – Алматы, 2020.
2. Выготский Л. С. Проблемы детской психологии. – Москва, 2019.
3. Петрова Н. В. Методика преподавания русского языка в инклюзивной школе. – Санкт-Петербург, 2021.
4. Назарова И. А. Дифференцированный подход в обучении детей с особыми потребностями. – Москва, 2022.
5. Канафина Г. С. Современные методы адаптации учебного материала. – Астана, 2023.

ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ЖЕТІЛДІРУДЕ ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН НӘТИЖЕЛІ ӘДІСТЕР

Смаилова Жанар Егенқызы

Шымкент қаласы, "Болашақ" мектебі, қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Түйін

В статье рассматриваются эффективные методы развития навыков чтения у школьников. Автор анализирует приемы, способствующие формированию правильного чтения, понимания текста, а также развитию критического и аналитического мышления. Особое внимание уделяется использованию разнообразных методик, включающих работу с художественными и научными текстами, интерактивные задания, групповую и индивидуальную работу учащихся, а также оценке их результатов.

Summary

The article examines effective methods for improving reading skills in students. The author analyzes techniques that contribute to the development of accurate reading, text comprehension, and critical and analytical thinking. Special attention is given to the use of various methodologies, including work with literary and scientific texts, interactive activities, group and individual student work, and assessment of learning outcomes.

Кіріспе.

Оқылым дағдысын дамыту – қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарының маңызды компоненті. Оқушының мәтінді дұрыс оқу, түсіну және талдау қабілеті оның жалпы білім деңгейін, сыни ойлау және шығармашылық қабілеттерін қалыптастырады. Заманауи білім беру үрдістерінде нәтижелі әдістерді қолдану оқушылардың белсенділігін арттырып, оқу мотивациясын күшейтеді.

Оқылым дағдысының маңызы.

Оқылым дағдысы оқушыларға келесі мүмкіндіктерді береді:

1. **Мәтінді түсіну.** Оқылған ақпаратты талдау және негізгі ойды бөліп алу.
2. **Сыни ойлау.** Автордың пікірін бағалау, мәтіндегі фактілерді дәлелдеу.
3. **Жазбаша және ауызша түсіндіру.** Мәтінді өз сөзімен баяндау, қорытынды жасау.
4. **Шығармашылық қабілет.** Мәтінді интерпретациялау, жаңа идеялармен байланыс жасау.

Нәтижелі әдістер.

Оқылым дағдысын дамытуда келесі әдістер тиімді деп саналады:

- **Сұрақ-жауап әдісі.** Мәтін бойынша алдын ала және кейін сұрақтар қойып, оқушының түсінуін тексеру.
- **Инсерт (INSERT) әдісі.** Мәтінді оқып, белгілеу арқылы маңызды ақпаратты бөліп алу.

- **Сөздікпен жұмыс.** Жаңа сөздер мен терминдерді талдау, контексте қолдану.
- **Дискуссиялар және пікірталастар.** Мәтін мазмұны бойынша пікір алмасу, дәлелдер келтіру.
- **Жобалық және шығармашылық тапсырмалар.** Мәтінге негізделген презентациялар, эссе, сценарий жазу.

Бұл әдістер оқушылардың оқылым дағдысын жан-жақты дамытуға мүмкіндік береді.

Мұғалімнің рөлі.

Мұғалім сабақ барысында келесі әрекеттерді жүзеге асырады:

1. Мәтіндерді жас ерекшелігі мен білім деңгейіне сәйкестендіру
2. Әдістерді тиімді үйлестіру және бағыттау
3. Оқушылардың белсенділігін ынталандыру
4. Қорытынды жасау мен рефлексияны ұйымдастыру
5. Бағалау критерийлерін айқындау

Мұғалімнің жетекшілігі мен қолдауы оқушылардың оқылым дағдыларын қалыптастырудағы негізгі фактор болып табылады.

Оқушылардың дағдысын дамыту.

Нәтижелі әдістерді қолдану арқылы оқушыларда:

- Мәтінді түсіну және талдау қабілеті дамиды
- Сыни ойлау және логикалық қорытынды жасау дағдылары қалыптасады
- Жазбаша және ауызша баяндау шеберлігі жетіледі
- Шығармашылық ойлау мен интерпретациялау дағдылары дамиды

Осылайша, оқушылар оқу процесіне белсенді қатысып, өз білімін тиімді пайдалана алады.

Бағалау және мониторинг.

Оқылым дағдысының жетілуін бағалау келесі жолдармен жүзеге асады:

- Сұрақ-жауап, тест тапсырмалары
- Эссе, қысқаша жазбаша жұмыстар
- Топтық және жеке жобалық тапсырмалар
- Рефлексиялық күнделік және өздік бағалау

Бағалау критерийлері мәтінді түсіну, дәлелділікті көрсету, қорытынды жасау және шығармашылықты қамтиды.

Қорытынды.

Оқылым дағдысын жетілдіруде нәтижелі әдістер оқушылардың мәтінмен жұмыс істеу қабілетін арттырады, сыни ойлау және шығармашылық дағдыларын дамытады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі, әдістерді дұрыс үйлестіру және бағалау жүйесі сабақ тиімділігін қамтамасыз етеді. Осы әдістерді жүйелі түрде қолдану арқылы оқушылардың оқу сапасы мен пәнге деген қызығушылығы артады.

Әдебиеттер:

1. Жұмабекова С.А. *Оқылым дағдыларын дамытудағы белсенді әдістер.* – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Сейсенбаева Г. *Оқушылардың оқу сауаттылығын жетілдіру жолдары.* – Астана: Фолиант, 2019.
3. Полат Е.С. *Инновациялық білім беру технологиялары.* – Мәскеу: Академия, 2020.
4. Селевко Г.К. *Заманауи білім беру технологиялары.* – Мәскеу: Халықтық білім, 2021.
5. Ахметова Л.М. *Оқылым дағдыларын жетілдіруде қолданылатын тиімді әдістер.* – «Педагогика және психология» журналы, №2, 2022.
6. Қожахметова К. *Оқушылардың оқу сауаттылығын арттырудағы инновациялық тәсілдер.* – «Білім берудегі инновациялар» журналы, №3, 2023.
7. Петрова Н.В. *Современные подходы к развитию навыков чтения.* – Санкт-Петербург: СПбГУ, 2024.

ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН ГРАММАТИКАНЫ МЕНГЕРТУДІҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІ

Тажирбаева Айгул Пернебаевна

"Болашақ" мектебі, қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі

Түйін

В статье рассматриваются активные методы обучения грамматике казахского языка. Особое внимание уделяется интерактивным упражнениям, игровым и творческим заданиям, способствующим развитию языковых навыков у школьников. Приводятся примеры использования различных методик на уроках, а также рекомендации по организации учебного процесса для повышения эффективности усвоения грамматических правил.

Summary

The article explores active methods of teaching Kazakh grammar. It emphasizes interactive exercises, games, and creative tasks that enhance students' language skills. Examples of applying different teaching strategies in lessons are provided, along with recommendations for organizing the learning process to improve the mastery of grammatical rules.

Кіріспе.

Қазақ тілінің грамматикасын тиімді меңгерту – тілдік дағдыларды дамытудағы маңызды кезең. Дәстүрлі әдістерден гөрі белсенді әдістер оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттырып, грамматикалық құрылымдарды тез меңгеруге мүмкіндік береді. Мақалада белсенді әдістердің ерекшеліктері, олардың сабақтағы қолдану жолдары және практикалық ұсыныстар қарастырылады.

Белсенді**әдістердің****теориялық****негіздері.**

Белсенді әдістер – бұл оқушылардың өз білімдерін тәжірибеде қолдануына бағытталған педагогикалық тәсілдер. Оларға:

- **Интерактивті әдістер** – сұрақ-жауап, пікірталас, топтық талқылау;
- **Ойын әдістері** – грамматикалық тапсырмаларды ойын түрінде орындау;
- **Шығармашылық тапсырмалар** – сөйлем құрау, шағын мәтін жазу;
- **Ситуациялық әдістер** – нақты өмірлік жағдайларда грамматикалық құрылымдарды қолдану.

Бұл әдістер оқушылардың белсенділігін арттырып, грамматиканы тек есте сақтау арқылы емес, қолдану арқылы меңгеруге ықпал етеді.

Ойын**әдістері.**

Ойын арқылы грамматиканы меңгерту ең тиімді әдістердің бірі болып табылады. Мысалы:

- **Сөздерді дұрыс орынға қою ойыны** – сөйлем құрылысын үйрету;
- **Грамматикалық кроссвордтар** – сөз таптарын бекіту;
- **Рөлдік ойындар** – диалогтар құру, сұрақ-жауап арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту.

Ойын әдісі оқушылардың қызығушылығын арттырып, есте сақтау қабілетін күшейтеді.

Интерактивті**әдістер.**

Интерактивті әдістер топтық және жұптық жұмыстарды қамтиды. Мысалы:

- **«Сұрақ-жауап» әдісі** – грамматикалық ережелерді қолдану тәжірибесін жетілдіру;
- **Проблемалық тапсырмалар** – қиын грамматикалық құрылымдарды талдау;
- **Топтық талқылау** – өз ойларын білдіру және талқылау арқылы тілдік дағдыларды дамыту.

Бұл әдістер оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, сөйлеу және жазу дағдыларын жетілдіреді.

Шығармашылық**тапсырмалар.**

Шығармашылық тапсырмалар грамматиканы меңгеруге қызығушылықты арттырады. Оларға:

- Сөйлемдер мен шағын мәтіндер құрастыру;
- Қысқа әңгімелер жазу;

- Диалогтар құрастырып, оларды сахналау.

Бұл әдіс оқушыларға грамматикалық ережелерді қолдану дағдыларын тәжірибеде дамытуға мүмкіндік береді.

Ситуациялық

әдістер.

Ситуациялық әдістер нақты өмірлік жағдайларда грамматиканы қолдануға үйретеді. Мысалы: дүкенде, мектепте немесе саяхат кезінде қолданылатын сөйлемдерді талқылау. Мұндай әдістер арқылы оқушылар грамматиканы практикалық тұрғыдан меңгереді.

Бағалау

және

кері

байланыс.

Белсенді әдістерді қолданғанда оқушылардың жетістігін бақылау маңызды. Мұғалім келесі тәсілдерді пайдалана алады:

- Тапсырмалар бойынша бағалау;
- Топтық жұмыстардың нәтижелерін талқылау;
- Кері байланыс беру арқылы қателіктерді түзету.

Бұл тәсілдер оқушылардың өз білімін бақылауға және жетілдіруге мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Қазақ тілінен грамматиканы меңгертуде белсенді әдістер тиімді болып табылады. Олар оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттырады, тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі және грамматикалық құрылымдарды қолдану қабілетін жетілдіреді. Ойын, интерактивті, шығармашылық және ситуациялық әдістерді сабаққа енгізу арқылы мұғалім грамматиканы оқушыларға қызықты және нәтижелі үйрете алады.

Әдебиеттер:

1. Жұмабекова С.А. *Қазақ тілін оқытудағы белсенді әдістердің теориялық негіздері.* – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Сейсенбаева Г. *Грамматиканы меңгертудің инновациялық жолдары.* – Астана: Фолиант, 2019.
3. Полат Е.С. *Инновациялық білім беру технологиялары.* – Мәскеу: Академия, 2020.
4. Селевко Г.К. *Заманауи білім беру технологиялары.* – Мәскеу: Халықтық білім, 2021.
5. Ахметова Л.М. *Қазақ тілінің грамматикасын оқытуда белсенді әдістерді қолдану тәжірибесі.* – «Педагогика және психология» журналы, №2, 2022.
6. Қожахметова К. *Белсенді әдістер арқылы оқушылардың тілдік құзыреттілігін дамыту.* – «Білім берудегі инновациялар» журналы, №3, 2023.
7. Петрова Н.В. *Қазақ тілін оқытудағы заманауи белсенді әдістердің тиімділігі.* – Санкт-Петербург: СПбГУ, 2024.

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН САРАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ

Керимбекова Фатима Кайратовна

Шымкент қаласы, “Болашақ” мектебі мекемесінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Түйін

Бұл ғылыми мақалада қазақ тілі пәніндегі саралау тапсырмаларының теориялық негіздері мен практикалық қолданысы жан жақты талданады. Мақалада саралау қағидаттары, оның түрлері, оқу мақсаттарына сәйкестігі, оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажеттілігі көрсетіледі. Әр тарауда мазмұн бойынша, тапсырма бойынша, ресурс бойынша, қарқын бойынша, қолдау көрсету арқылы, нәтиже бойынша және бағыттау арқылы саралау жүйесі түсіндіріледі. Сондай ақ қазақ тілі пәніне арналған нақты деңгейлік тапсырмалар, әдістемелік ұсыныстар, саралаудың сабақ құрылымындағы орны, оқушы құзыреттілігін дамытудағы маңызы талданады. Мақала қазақ тілі мұғалімдеріне, педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне, әдіскерлерге, тіл оқыту саласындағы зерттеушілерге арналған.

Резюме

В данной научной статье подробно рассматриваются теоретические основы и практическое применение дифференцированных заданий по предмету казахского языка. Раскрываются принципы дифференциации, ее виды, необходимость учета индивидуальных особенностей учащихся при формировании заданий. В работе описываются уровневые задания, типы дифференциации по содержанию, по ресурсу, по темпу, по поддержке и по результату. Приводятся практические примеры, методические рекомендации и анализируется роль дифференцированных заданий в развитии языковых компетенций учащихся. Материал предназначен для учителей казахского языка, студентов педагогических вузов, методистов и исследователей в области преподавания языка.

Summary

This scientific article provides a comprehensive analysis of differentiated tasks used in teaching the Kazakh language. The paper explains the theoretical foundations of differentiation, its types, methodological principles and the importance of considering individual learner characteristics. Various forms of differentiation by content, task, resources, pace, support and outcome are explored. Practical examples of levelled tasks, methodological guidelines and the role of differentiated instruction in developing linguistic competencies are discussed. The article is intended for Kazakh language teachers, students of pedagogical universities, methodologists and researchers in the field of language education.

КІРІСПЕ.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушының жеке тұлғалық дамуына бағытталған жаңа талаптар қояды. Осы талаптардың ішінде оқыту үдерісін икемді ұйымдастыру, оқушының жеке ерекшелігін ескеру және оқу мақсаттарына жетуге қолайлы жағдай туғызу маңызды орын алады. Саралау технологиясы осы міндеттерді жүзеге асыратын тиімді педагогикалық тәсілдің бірі. Әсіресе қазақ тілі пәнінде саралау тапсырмаларын қолдану тілдік дағдыларды қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. Оқушылардың қабілеті әртүрлі болғандықтан оқу материалының бірдей деңгейде ұсынылуы олардың даму қарқынына кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан саралау оқу мазмұнының қолжетімді болуын қамтамасыз етеді.

Қазақ тілі пәніндегі саралау тапсырмалары оқушылардың тілдік бірліктерді меңгеру деңгейін, ойлау жылдамдығын, талдау шеберлігін, мәтінді қабылдау ерекшелігін ескеруге мүмкіндік береді. Саралау тапсырмалары арқылы оқушылардың тілдік құзыреттілігі біртіндеп дамиды. Мәтінмен жұмыс барысында мәтін көлемін, сұрақ деңгейін, тапсырманың күрделілігін өзгерту арқылы оқушылардың ақпаратты түсіну қабілеті нығаяды. Грамматикалық тақырыптарды меңгеру кезінде саралау тәсілдері арқылы бір оқушыға қарапайым мысалдар ұсынылса, екінші оқушыға күрделі талдау тапсырмалары беріледі.

Саралау оқушының мотивациясын арттырады, өйткені ол өз мүмкіндігіне сай тапсырмаларды орындап, жетістікке жету сезімін бастан кешеді. Бұл тәсіл оқушылардың өзіндік жұмысын қалыптастырып, оқу үдерісіне белсенді қатысуға ынталандырады. Сонымен қатар мұғалімнің кәсіби шеберлігі артып, әр оқушыға жеке қолдау көрсету мүмкіндігі кеңейеді.

I ТАРАУ. САРАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ.**1. Саралау технологиясының мәні мен ғылыми негізі.**

Саралау оқыту психологиясына, дидактикалық қағидаттарға, тұлғалық бағдарланған педагогикаға негізделеді. Оның мәні оқушылардың жеке даму деңгейіне сәйкес тапсырмалар беру арқылы оқу сапасын жақсарту. Саралау тапсырмалары әр оқушының бойындағы әлеуетін ашады және жақын даму аймағын кеңейтеді. Қазақ тілі пәнінде саралау тілдік бірліктерді меңгертуге маңызды рөл атқарады.

2. Саралаудың психолінгвистикалық қырлары.

Тілді меңгеру адамның когнитивтік ерекшелігімен тығыз байланысты. Оқушылардың сөздік қоры, грамматикалық құрылымдарды тану қабілеті, сөйлеу дағдысы әртүрлі. Сондықтан қазақ тілі сабақтарында ұсынылатын тапсырмалар да осы айырмашылықтарға қарай сараланады. Бұл тәсіл психологиялық жайлылық аймағын сақтайды және оқушыны дамытуға мүмкіндік береді.

3. Саралаудың дидактикалық қағидаттары.

Саралау тапсырмалары оқу мақсаттарына сәйкестік, қолжетімділік, жүйелілік, ғылымилық, оқушы белсенділігін арттыру сияқты қағидаттарға сүйенеді. Бұл қағидаттар мұғалімнің тапсырма құрастыру барысында бағыт алатын негізгі өлшемдері болып табылады. Қазақ тілі пәнінде саралау грамматиканы меңгерту, мәтін талдау, сөздік қорды дамытуда маңызды.

4. Қазақ тіліндегі құзыреттіліктер және саралау.

Қазақ тілін оқыту барысында тілдік, коммуникативтік, ойлау, мәдениетаралық және функционалдық сауаттылық құзыреттіліктері қалыптасады. Саралау осы құзыреттіліктердің әрқайсысын дамытуға мүмкіндік береді. Әсіресе деңгейлік тапсырмалар коммуникативтік дағдыларды жетілдіруге ықпал етеді.

5. Саралаудың қазақ тілін оқытудағы орны.

Саралау қазақ тілі пәнінде грамматиканы меңгерту, мәтінмен жұмыс, оқылым, айтылым, жазылым дағдыларын дамытуда қолданылады. Әр оқушының оқу қарқыны, мәтінді түсіну деңгейі мен сөздік қоры әртүрлі болғандықтан саралау оқу үдерісінің ажырамас бөлігі саналады.

Қорытынды.

Саралау тапсырмалары қазақ тілі пәнін оқытуда оқушының жеке ерекшеліктерін ескеріп, оқу үдерісін тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушының тілдік дағдыларын дамытады, пәнге деген қызығушылығын арттырады, оқу мақсаттарына жетуді жеңілдетеді. Саралаудың дұрыс қолданылуы мұғалімнің кәсіби қызметін жүйелейді және оқушы жетістігіне тікелей әсер етеді. Қазақ тілін оқытуда саралау уақыт талабына сай тиімді педагогикалық әдіс болып қала береді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Әбдікәрімова Т, Қосымова Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы. Қазақ университеті. 2010.
1. Жұбанова О. Тіл дамыту әдістемесі. Алматы. Атамұра. 2006.
2. Айғабылов А. Қазақ тілін оқыту теориясы. Нұр Сұлтан. Фолиант. 2019.
3. Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептердің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана. Ы Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. 2018.
4. Блум Б. Білім беру мақсаттарын жүйелеу. Алматы. Рауан. 1994.
5. Выготский Л. Педагогикалық психология. Алматы. Мектеп. 1987.
6. Салауатова Ә. Қазақ тілі сабақтарында саралау тапсырмаларын ұйымдастыру жолдары. Алматы. Қазақ университеті. 2015.
7. Сағындықова Е. Мәтінмен жұмыс істеу әдістемесі. Алматы. Қазақ университеті. 2012.
8. Молдабекова Ж. Қазақ тілін деңгейлеп оқыту технологиясы. Алматы. Арман ПВ. 2008.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ

Қалдарбек Әсел Бауыржанқызы
Шымкент қаласы, "Болашақ" мектебі мекемесінің
қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі

Түйін

Бұл мақалада қазақ тілі сабақтарында цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану жолдары жан-жақты қарастырылады. Мақалада цифрлық ресурстардың түрлері, олардың сабақтағы қолдану тәсілдері, оқу үдерісінде оқушы белсенділігін арттырудағы рөлі талданады. Сонымен қатар цифрлық технологиялардың грамматика, жазылым, мәтінмен жұмыс, оқылым және айтылым сабақтарындағы

практикалық үлгілері ұсынылады. Мақала қазақ тілі мұғалімдеріне, әдіскерлерге, педагогикалық жоғары оқу орындарының студенттеріне, тілдік білім беру саласындағы зерттеушілерге арналған.

Резюме

В данной статье подробно рассматриваются пути эффективного использования цифровых ресурсов на уроках казахского языка. Обсуждаются виды цифровых ресурсов, методы их применения, влияние на активность учащихся в процессе обучения. Приводятся практические примеры применения цифровых технологий на занятиях по грамматике, письму, чтению и устной речи. Статья предназначена для учителей казахского языка, методистов, студентов педагогических вузов и исследователей в области языкового образования.

Summary

This article provides a comprehensive analysis of the effective use of digital resources in Kazakh language lessons. The paper discusses types of digital resources, methods of their application, and their role in enhancing student engagement. Practical examples of using digital technologies in grammar, writing, reading, and speaking lessons are presented. The article is intended for Kazakh language teachers, methodologists, students of pedagogical universities, and researchers in the field of language education.

КІРІСПЕ.

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық ресурстарды сабаққа енгізу оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, оқу процесін жандандыру және ақпараттық мәдениетті қалыптастыру мақсатында маңызды болып отыр. Қазақ тілі пәнінде цифрлық технологияларды пайдалану оқытудың дәстүрлі әдістерін толықтырады және әр оқушының оқу мүмкіндіктерін ескере отырып, сараланған тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді.

Сабаққа цифрлық ресурстарды тиімді енгізу грамматикадан бастап мәтінді талдауға, жазылым және айтылым дағдыларын дамытуға дейінгі барлық оқу әрекеттерін қамтиды. Бұл мақалада цифрлық ресурстардың түрлері мен оларды сабақта пайдалану жолдары, әдістемелік ұсыныстар және практикалық мысалдар ұсынылады.

I ТАРАУ. ЦИФРЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ.

1. Оқу платформалары.

Оқу платформалары сабақ материалына онлайн қолжетімділікті қамтамасыз етеді. Мысалы, Google Classroom, Moodle, Bilimland сияқты платформалар қазақ тілі сабақтарын ұйымдастыруда тиімді қолданылады. Олар арқылы тапсырмалар беру, жұмыс нәтижелерін бақылау, кері байланыс беру жүзеге асырылады.

2. Электронды оқулықтар.

Электронды оқулықтар интерактивті мәтіндер, дыбыстық материалдар, суреттер және видеолар арқылы оқытуды әртүрлі қырынан байытады. Қазақ тілін оқытуда грамматика, жазылым және мәтінмен жұмыс бөлімдерінде электронды оқулықтарды пайдалану оқушының қызығушылығын арттырады.

3. Мультимедиялық ресурстар.

Мультимедиялық ресурстарға бейнематериалдар, презентациялар, аудио материалдар, инфографикалар жатады. Олар сабақта жаңа тақырыпты түсіндіруде, сөздік қорды кеңейту және тілдік дағдыларды дамытуда қолданылады.

4. Мобильді қосымшалар.

Қазақ тілін үйрететін мобильді қосымшалар интерактивті тапсырмалар, ойындар, грамматикалық жаттығулар ұсынады. Мысалы, Quizlet, Duolingo және қазақ тілін үйрететін арнайы қосымшалар оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады.

5. Веб-ресурстар.

Интернет ресурстары сабақта мәтіндер, мақалалар, әңгімелер мен жаңалықтарды пайдалану арқылы оқушыны ақпараттық сауаттылыққа үйретеді. Қазақ тілінде веб-сайттар мен онлайн порталдар сабаққа қосымша материал ретінде қолданылады.

II ТАРАУ. САБАҚТА ЦИФРЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ҚОЛДАНУ МӘНІ ЖӘНЕ ӘДІСТЕМЕСІ.

1. Оқушы белсенділігін арттыру.

Цифрлық ресурстар интерактивті тапсырмалар мен ойындар арқылы оқушылардың сабаққа қатысуын арттырады. Бұл тәсіл оқушыны белсенді қатысуға ынталандырады және сабақтағы оқу нәтижелерін жақсартады.

2. Саралау және деңгейлеу.

Цифрлық ресурстар әр оқушының оқу деңгейін ескере отырып тапсырма беру мүмкіндігін қамтамасыз етеді. Мысалы, кейбір оқушыларға қарапайым жаттығулар, ал алдыңғы деңгейдегі оқушыларға күрделі мәтіндерді талдау ұсынылады.

3. Грамматика мен сөздік қорды дамыту.

Интерактивті жаттығулар грамматикалық ережелерді меңгертуге және сөздік қорды кеңейтуге бағытталған. Цифрлық ресурстар арқылы аудио және бейне материалдар көмегімен тілдік дағдыларды қалыптастыру оңайырақ болады.

4. Мәтінмен жұмыс және оқылым дағдылары.

Сабақта цифрлық мәтіндер қолдану оқушының мәтінді түсіну, ойды жүйелеу және талдау дағдыларын дамытады. Электронды мәтіндер мен интерактивті сұрақтар оқушылардың логикалық ойлау қабілетін арттырады.

5. Жазылым және айтылым дағдылары.

Цифрлық құралдар арқылы жазылым тапсырмалары интерактивті түрде орындалады. Оқушы мәтінді теріп, сөйлемдерді түзеп, сөйлеу жаттығуларын орындау мүмкіндігіне ие болады. Сонымен қатар дыбыстық жазбалар арқылы айтылым дағдылары жетілдіріледі.

III ТАРАУ. ПРАКТИКАЛЫҚ ҰСЫНЫСТАР.

1. Сабаққа алдын ала жоспарланған цифрлық ресурстарды енгізу.
2. Топтық және жұптық жұмыстар кезінде интерактивті тапсырмаларды пайдалану.
3. Оқушының оқу нәтижесін автоматты түрде бағалайтын платформаларды қолдану.
4. Веб-сайттар мен онлайн порталдар арқылы қосымша оқу материалдарын ұсыну.
5. Мобильді қосымшаларды үй тапсырмаларына қосу және олардың тиімділігін талдау.

ҚОРЫТЫНДЫ.

Қазақ тілі сабақтарында цифрлық ресурстарды тиімді пайдалану оқу процесін жандандырады, оқушы белсенділігін арттырады, тілдік дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Цифрлық технологияларды дұрыс қолдану мұғалімге сабақ жоспарын әртараптандыруға, әр оқушыға жеке қолдау көрсетуге, оқу нәтижелерін бақылауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушылардың ақпараттық сауаттылығын арттырады, сабаққа қызығушылығын күшейтеді және білім сапасын жоғарылатады. Сондықтан цифрлық ресурстар қазақ тілі сабақтарының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Әбдікәрімова Т, Қосымова Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы. Қазақ университеті. 2010.
2. Жұбанова О. Тіл дамыту әдістемесі. Алматы. Атамұра. 2006.
3. Айғабылов А. Қазақ тілін оқыту теориясы. Нұр Сұлтан. Фолиант. 2019.
4. Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептердің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. Астана. Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы. 2018.
5. Блум Б. Білім беру мақсаттарын жүйелеу. Алматы. Рауан. 1994.
6. Выготский Л. Педагогикалық психология. Алматы. Мектеп. 1987.
7. Салауатова Ә. Қазақ тілі сабақтарында цифрлық ресурстарды пайдалану жолдары. Алматы. Қазақ университеті. 2015.
8. Сағындықова Е. Мәтінмен жұмыс істеу әдістемесі. Алматы. Қазақ университеті. 2012.
9. Молдабекова Ж. Қазақ тілін деңгейлеп оқыту технологиясы. Алматы. Арман ПВ. 2008.
10. Оразбаева Ф. Тілдік қатынас теориясы мен әдістемесі. Алматы. Қазақ университеті. 2014.

ӘОЖ: 664.8

ПИЩЕВЫЕ ДОБАВКИ, ПОЛЬЗА И ВРЕД**Шынықұлова Айнұр Пернебекқызы¹****Пак Мария Алексеевна²**

Учитель «химии» школы-гимназии № 1 им. А. С. Пушкина

shynykulovaa@mail.ru

Ученица 7 «Е» класса школы-гимназии №1 имени А. С. Пушкина.

goha1986-01@mail.ru**Түйін**

Бұл мақалада ғылыми зерттеулер негізінде тағамдық қоспалардың — әсіресе химиялық бояғыштардың, титан диоксидінің (E171) және калориясыз жасанды тәттіңдіргіштердің — адам ішегінің денсаулығына әсері қарастырылады. Зерттеулер ультраөңделген өнімдерде жиі кездесетін бұл қоспалардың ішек микробиомының құрамын өзгертіп, шырышты қабықтың жұқаруына, ішек тосқауылының бұзылуына және қабыну реакцияларының күшеюіне әкелетінін көрсетеді.

Food Additives: Emerging Detrimental Roles on Gut Health (2025) атты шолуда микробиота тепе-теңдігінің бұзылуы, тотығу стрессі және ішек өткізгіштігінің артуы сияқты механизмдер жан-жақты талданады. EFSA (2021) E171 қоспасын ДНҚ зақымдау қаупіне байланысты әлеуетті қауіпті деп танып, Еуропада қолдануға тыйым салды.

Red Allura (AR) және Sunset Yellow (SY) сынды бояғыштардың колитті күшейтетіні және иммундық жүйеге әсер ететіні көрсетілген. Сонымен қатар, сахарин мен сукралоза сияқты тәттіңдіргіштер ішек қабынуын арттырып, микробиотаны бұзады, ал Splenda құрамындағы заттар Proteobacteria және E. coli деңгейін жоғарылатады.

Жобада осы зерттеулердің нәтижелері талданып, тағамдық қоспалардың ішек денсаулығына тигізуі мүмкін зияны туралы қорытынды жасалады.

Summary

This article examines the impact of food additives—especially chemical colorants, titanium dioxide (E171), and non-caloric artificial sweeteners—on human gut health based on scientific research. Studies show that these additives, commonly found in ultra-processed foods, alter the composition of the gut microbiome, thin the mucosal layer, disrupt the intestinal barrier, and enhance inflammatory responses.

The review Food Additives: Emerging Detrimental Roles on Gut Health (2025) provides a detailed analysis of mechanisms such as microbiota imbalance, oxidative stress, and increased intestinal permeability. In 2021, EFSA recognized E171 as potentially dangerous due to possible DNA damage and banned its use in Europe.

It has been shown that colorants such as Red Allura (AR) and Sunset Yellow (SY) exacerbate colitis and affect the immune system. Additionally, sweeteners like saccharin and sucralose intensify gut inflammation and disrupt microbiota, while components found in Splenda increase levels of Proteobacteria and E. coli.

The project analyzes the findings of these studies and concludes that food additives may pose potential harm to gut health.

Введение

В настоящее время в повседневном питании людей, особенно детей и подростков, значительное место занимают ультрапереработанные продукты. В состав таких продуктов добавляют различные пищевые добавки, предназначенные для улучшения цвета, вкуса, запаха, текстуры или увеличения срока хранения. Несмотря на то что эти добавки делают продукт более привлекательным внешне, последние научные исследования показывают, что не все из них безопасны.

В последние годы увеличилось число исследований, посвящённых влиянию химических красителей (например, Allura Red, Sunset Yellow), белого красителя Titanium Dioxide (E171) и некалорийных искусственных подсластителей (аспартам, сукралоза, сахарин) на здоровье кишечника человека. Учёные установили, что эти добавки могут нарушать баланс полезных

кишечных бактерий, истончать слизистую оболочку, ослаблять кишечный барьер и усиливать воспалительные процессы.

В исследовании Европейского агентства по безопасности пищевых продуктов (EFSA) 2021 года было выявлено, что диоксид титана может потенциально повреждать структуру ДНК, вследствие чего его использование в пищевых продуктах было запрещено. Также доказано, что искусственные красители и подсластители вызывают изменения микробиома и усиливают кишечные заболевания.

Данный научный проект, рассматривая пользу и вред пищевых добавок, направлен на объяснение их влияния на здоровье кишечника на основе научных данных. Результаты проекта помогут сформировать культуру правильного питания и понять важность выбора натуральных и безопасных продуктов.

Влияние пищевых добавок на здоровье кишечника

Химические пищевые добавки чаще всего встречаются в составе ультрапереработанных продуктов. Исследования показывают, что такие добавки оказывают значительное воздействие на желудочно-кишечный тракт: они изменяют состав кишечного микробиома, истончают слой слизи, нарушают функцию защитного барьера и могут вызывать аномальные иммунные реакции. Эти эффекты доказывают, что химические добавки могут негативно влиять на здоровье кишечника. Поэтому необходимость дальнейшего изучения влияния таких добавок на экспериментальном, эпидемиологическом и клиническом уровнях подчеркивается особенно сильно.

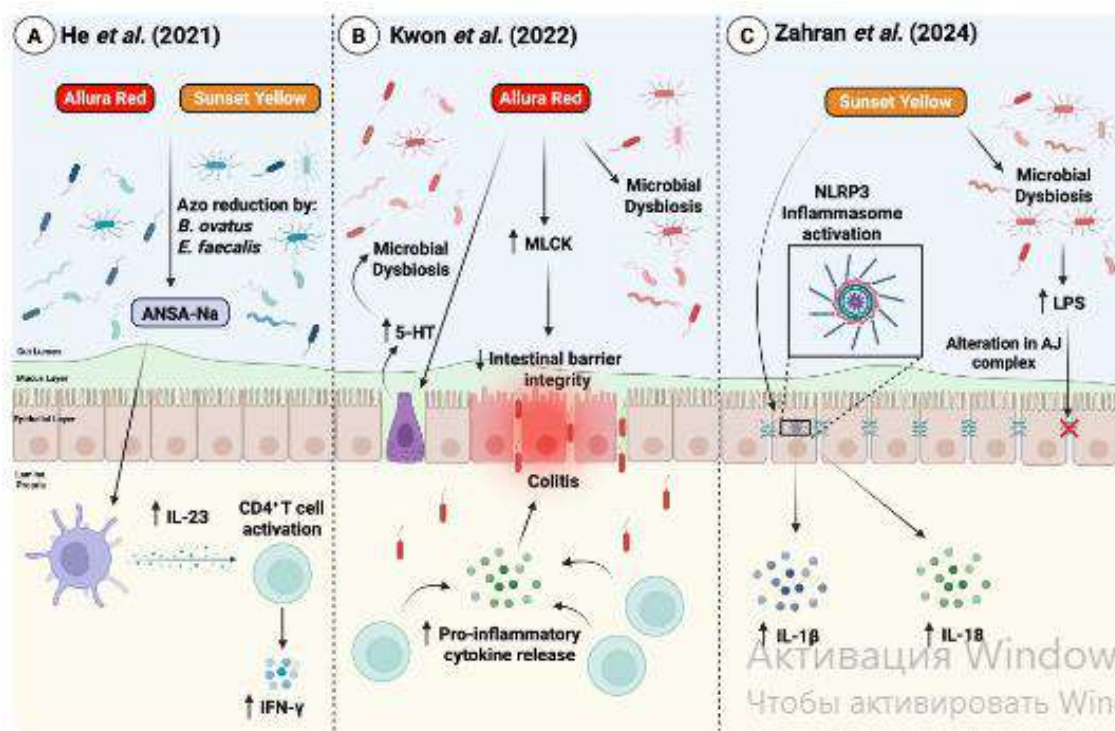
В исследовании Food Additives: Emerging Detrimental Roles on Gut Health рассматривается влияние пищевых добавок, в том числе наночастиц Titanium Dioxide (E171), на здоровье кишечника. Авторы анализируют такие механизмы, как изменение микробиома кишечника, повышение проницаемости кишечной стенки, усиление воспалительных и оксидативных стресс-сигналов. В работе также показано влияние таких добавок, как пищевые красители, подсластители и эмульгаторы, на кишечную флору: их способность разрушать межклеточные связи и отрицательно воздействовать на метаболизм.

Например, при хроническом употреблении TiO_2 нарушается баланс микрофлоры кишечника, что увеличивает риск воспалительных процессов. В исследовании анализируются результаты многочисленных *in vitro* и экспериментов на животных, а также рассматриваются данные, которые можно экстраполировать на человека, включая их ограничения. Статья предоставляет важную научную базу для регулирующих органов, занимающихся вопросами безопасности пищевых добавок.

Обзор Food Additives: Emerging Detrimental Roles on Gut Health (Seto, Grondin & Khan, 2025) представляет собой всесторонний анализ влияния пищевых добавок на здоровье кишечника. В исследовании рассматривается воздействие синтетических веществ, содержащихся в обработанных и ультраобработанных продуктах, таких как красители, эмульгаторы, подсластители и консерванты, на кишечный микробиом, проницаемость кишечной стенки и состояние иммунной системы.

Особое внимание уделяется тому, что длительное употребление таких добавок может нарушать баланс кишечной микробиоты, повреждать кишечную стенку и усиливать воспалительные процессы. Авторы подчёркивают, что значительная часть имеющихся данных получена на животных моделях, поэтому для точной экстраполяции результатов на человека необходимы дополнительные клинические исследования.

Вместе с тем они указывают на необходимость пересмотра политики в области пищевой безопасности и подходов к охране общественного здоровья в контексте использования подобных пищевых добавок. [1]

Оценка безопасности диоксида титана (E171)

в качестве пищевой добавки <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/6585>

Рисунок 1.

Влияние различных азокрасителей на здоровье желудочно-кишечного тракта (ЖКТ).

(А) В исследовании He и соавторов показано, что бактерии *B. ovatus* и *E. faecalis* подвергают красный краситель (AR) и жёлтый «закат» (SY) азоредукции, в результате чего образуется метаболит ANSA-Na. Этот метаболит вызывает развитие колита, опосредованного CD4⁺ Т-клетками через путь IL-23, а также усиливает выработку IFN-γ [3]

(В) Kwon и коллеги подтвердили, что хроническое воздействие красителя AR усиливает экспериментальный колит. Этот эффект реализуется двумя механизмами:

- изменение уровня 5-НТ (серотонина) в толстом кишечнике через микробиотозависимые и микробионезависимые жолдары;
- снижение целостности кишечного барьера, связанное с активацией фермента MLCK [4].

(С) В работе Zahrahan и соавторов показано, что краситель SY активирует инфламмасому NLRP3 и усиливает выделение цитокинов IL-18 и IL-1β. Этот процесс приводит к дисбиозу кишечной микробиоты, повышению уровня ЛПС (эндотоксина) и ослаблению кишечного барьера вследствие нарушения адгезионных комплексов (AJ) [5].

Желудочно-кишечный (GI) тракт представляет собой сложную систему, отвечающую за переработку, всасывание и выведение жидкости и пищи. Выступая границей между внутренней жёне внешней средой, слизистая оболочка кишечника — состоящая из одного слоя эпителиальных клеток, подлежащей lamina propria и структуры muscularis mucosa — обеспечивает распознавание и адаптацию к различным веществам, поступающим в организм [6].

Эпителиальные клетки кишечника (IEC), расположенные в слизистой оболочке, соединены между собой адгезионными и плотными контактами, образуя высокоселективный барьер. Этот барьер защищает организм от инфекций, токсинов окружающей среды и аллергенов. Одновременно гликозилированные пептиды, расположенные над апикальной

поверхностью эпителия, формируют слизистый слой кишечника [7], который служит дополнительной защитой от вредных веществ и патогенов [8].

В желудочно-кишечном тракте микробные сообщества, поступающие извне питательные вещества и собственные соединения организма образуют сложную сеть взаимодействий и сигнальных путей, поддерживающих внутреннее равновесие [9]. Однако нарушение этой тонкой системы — включая генетические изменения или воздействие отдельных факторов окружающей среды — может привести к патологическим процессам и способствовать развитию воспалительных заболеваний кишечника (ВЗК) у предрасположенных людей [10].

ВЗК в основном делятся на болезнь Крона (БК) и язвенный колит (ЯК), которые характеризуются тяжелым и хроническим воспалением желудочно-кишечного тракта [11]. На сегодняшний день патофизиология и патогенез ВЗК полностью не выяснены. Однако научные данные показывают, что генетическая предрасположенность, нарушения иммунной регуляции, изменения кишечного микробиома и факторы окружающей среды вносят вклад в развитие этих многофакторных заболеваний [12].

В последние десятилетия был достигнут значительный прогресс в выявлении генов предрасположенности к заболеваниям, изучении роли иммунной системы и понимании функционирования микробиоты. Среди факторов окружающей среды, влияющих на риск развития воспалительных заболеваний кишечника (ВЗК), отмечаются кишечные патогены, антибиотики, курение, а также особенности питания [13]. Однако определение того, какие именно факторы вносят вклад в патогенез заболевания, всё ещё продвигается медленно.

Искусственные пищевые красители (ИПК) широко применяются в пищевой промышленности для придания изначально бесцветным продуктам более яркого и привлекательного внешнего вида. К наиболее распространённым продуктам, содержащим ИПК, относятся сухие завтраки, конфеты, спортивные напитки, сладкие газированные напитки и различные снеки [14]. С 1955 года использование искусственных красителей увеличилось в пять раз; наиболее распространёнными являются диоксид титана (TiO_2) [15] и несколько азокрасителей: аллюра ред (AR), тартразин (TZ) и жёлтый «закат» (SY).

В фундаментальном исследовании МакКэнна и его коллег, проведённом в 2007 году, была выявлена связь между употреблением этих красителей и развитием дефицита внимания и синдрома гиперактивности (СДВГ) у детей [16]. Эти результаты показали, что искусственные красители могут быть не такими безопасными, как считалось ранее, и стимулировали дальнейшее изучение их воздействия на другие биологические процессы.

Учёные доказали, что химические пищевые добавки воздействуют на кишечник несколькими путями:

- уменьшается количество полезных бактерий;
- истончается слизистый слой кишечника;
- нарушается защитная функция кишечной стенки;
- усиливаются воспалительные и аллергические реакции в организме.

Поэтому специалисты подчёркивают необходимость более глубокого исследования этих добавок.

Заключение

В рамках данного научного проекта было всесторонне рассмотрено влияние пищевых добавок — диоксида титана (E171), искусственных красителей и некалорийных подсластителей — на здоровье кишечника человека. Анализ научных исследований показал, что большинство этих добавок не являются полностью безопасными, вопреки прежним представлениям.

Исследования свидетельствуют, что наночастицы диоксида титана могут накапливаться в организме и повреждать структуру ДНК, что послужило основанием для запрета его использования в пищевой промышленности в Европе. Установлено также, что искусственные

красители, такие как Allura Red и Sunset Yellow, негативно влияют на полезную кишечную микробиоту и усиливают воспалительные процессы. Некалорийные подсластители способны нарушать микробиом кишечника, вызывать снижение толерантности к глюкозе, ослабление кишечного барьера и в некоторых случаях повышать риск развития опухолей.

Эти данные свидетельствуют о том, что длительное употребление пищевых добавок может существенно вредить здоровью кишечника. Поэтому ограничение ультраобработанных продуктов с высоким содержанием добавок и предпочтение более натуральных и минимально обработанных продуктов является наиболее правильным выбором для сохранения здоровья.

Результаты проекта подчёркивают важность внимательного отношения к составу продуктов питания и осознанного выбора как для учащихся, так и для родителей и общества в целом. Здоровье — самое главное богатство, и его сохранение зависит от нас самих.

Литературы

1. Food Additives: Emerging Detrimental Roles on Gut Health. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/40622070/>
2. Safety assessment of titanium dioxide (E171) as a food additive. <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/6585>
3. Z. He , L. Chen , J. Catalan-Dibene и др., « Пищевые красители , метаболизируемые комменсальными бактериями, способствуют развитию колита у мышей с нарушенной регуляцией экспрессии интерлейкина-23 », Cell Metabolism 33 (2021): 1358–1371 .
4. Y. H. Kwon , S. Banskota , H. Wang и др., « Хроническое воздействие синтетического пищевого красителя Allura Red AC повышает восприимчивость к экспериментальному колиту через кишечный серотонин у мышей », Nature Communications 13 (2022): 7617 .
5. С. А. Захран , С. М. Мансур , А. Е. Али и др., « Влияние красителя «Солнечный желтый» на микробиоту кишечника, целостность кишечника и индукция инфламмасомопатии с пироптозной сигнализацией у самцов крыс породы Вистар », Пищевая и химическая токсикология 187 (2024): 1145–85.
6. К. Чжан , М. В. Хорнеф и А. Дюпон , « Кишечный эпителий как защитник целостности кишечного барьера », Cellular Microbiology 17 (2015): 1561–1569.
7. Л. В. Петерсон и Д. Артис , « Клетки кишечного эпителия: регуляторы барьерной функции и иммунного гомеостаза », Nature Reviews. Иммунология 14 (2014): 141–153.
8. M. Herath , S. Hosie , JC Bornstein , AE Franks и EL Hill-Yardin , « Роль желудочно-кишечной слизи системы в кишечном гомеостазе: значение для неврологических расстройств », Frontiers in Cellular and Infection Microbiology 10 (2020): 248.
9. Э. Терсби и Н. Джуге , « Введение в микробиоту кишечника человека », Biochemical Journal 474 (2017): 1823–1836.
10. К. Дж. Малой и Ф. Поури , « Гомеостаз кишечника и его нарушение при воспалительных заболеваниях кишечника », Nature 474 (2011): 298–306.
11. М. Факхури , Р. Негруль , А. Мураниан и Х. Аль-Салами , « Воспалительные заболевания кишечника : клинические аспекты и методы лечения », Журнал исследований воспаления 7 (2014): 113–120
12. Дж. Т. Чанг , « Патопфизиология воспалительных заболеваний кишечника », New England Journal of Medicine 383 (2020): 2652–2664.
13. Н. А. Молодецкий и Г. Г. Каплан , « Экологические факторы риска воспалительных заболеваний кишечника », Gastroenterol Hepatol (NY) 6 (2010): 339–346.
14. С. Potera , « Диета и питание: Синие краски от искусственных пищевых продуктов », Environmental Health Perspectives 118 (2010): A428.
15. W. Mu , Y. Wang , C. Huang и др., « Влияние длительного приема наночастиц диоксида титана с пищей на воспаление кишечника у мышей », Журнал сельскохозяйственной и пищевой химии 67 (2019): 9382–9389.
16. Д. Макканн , А. Барретт , А. Купер и др., « Пищевые добавки и гиперактивное поведение у 3-летних и 8/9-летних детей в обществе: рандомизированное, двойное слепое, плацебо-контролируемое исследование », Lancet 370 (2007): 1560–1567 .

УДК 376.3

АУТИСТИК СПЕКТР БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ТҰРМЫСТЫҚ БЕЙІМДЕЛУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Жетекші: Кудайбергенова У.Ж.

Әсембек Қ.С., Бақыт А.Е.

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
Шымкент қ., Қазақстан

Түйін

В статье рассматривается проблема формирования социально-бытовых навыков у детей с расстройствами аутистического спектра (РАС). В ходе исследования анализируются особенности адаптации этих детей к социальной среде, уровень освоения ими бытовых навыков и влияние этих навыков на личностное развитие. Социально-бытовая адаптация играет важную роль в повышении независимости, уверенности и способности детей к взаимодействию с окружающей средой. Эффективная организация социальной и бытовой адаптации детей с РАС с использованием интервенционных подходов, таких как метод АВА, способствует развитию самостоятельности, совершенствованию навыков самообслуживания и успешной социальной интеграции.

Summary

This article addresses the development of social and daily living skills in children with autism spectrum disorder (ASD). The study analyzes the children's adaptation to the social environment, their mastery of daily living skills, and the impact of these skills on personal development. Social and daily living adaptation plays a crucial role in enhancing children's independence, confidence, and ability to interact with the environment. Effective organization of social and daily living skills development using intervention approaches, such as the ABA method, helps foster independence, improve self-care skills, and ensure successful social integration.

Кіріспе. Қазіргі уақытта АСБ бар балалардың әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдыларын қалыптастыруда қолданбалы мінез-құлық талдауы (АВА) әдісі ең тиімді және ғылыми негізделген тәсілдердің бірі болып саналады. Бұл әдіс балалардың мінез-құлқын нақты өлшенетін компоненттерге бөліп, олардың әлеуметтік және тұрмыстық дағдыларын жүйелі түрде дамытуға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдылары адамның дербестігі мен қоғамдық ортадағы тиімді әрекетінің негізгі көрсеткіші болып саналады. АСБ бар балаларда мұндай дағдылардың жетілмеуі олардың болашақтағы оқу жетістігіне, әлеуметтену деңгейіне және жалпы өмір сапасына тікелей әсер етеді. Сондықтан ерте жастан бастап бейімделу дағдыларын жүйелі қалыптастыру бүгінгі арнайы педагогика мен дефектология саласының маңызды бағыттарының бірі болып табылады.

Қазақстан жағдайында аутистік спектр бұзылысы бар балалардың әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдыларын дамытуға арналған әдістемелік қолдау жүйесі әлі де толық жетілмеген, бұл мәселенің ғылыми негізін күшейтуді және тәжірибеге бейімделген тиімді тәсілдерді анықтауды қажет етеді. Осыған байланысты аталған дағдыларды қалыптастырудың психологиялық-педагогикалық тетіктерін айқындау мен тиімді әдістерін тәжірибеде қолдану - қазіргі таңда өзекті әрі практикалық мәні жоғары міндет.

Әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдылары - адамның қоршаған ортамен тиімді өзара әрекеттесуін, дербестігін және тәуелсіздігін қамтамасыз ететін маңызды фактор. Бұл дағдылар тек күнделікті тұрмыстық әрекеттерді орындаумен шектелмейді, сонымен қатар әлеуметтік ортада өз орнын табуға, топтық қарым-қатынасқа түсуге, өзін-өзі бақылауға және әлеуметтік нормаларды сақтауға мүмкіндік береді. Аутистік спектр бұзылысы (АСБ) бар балаларда бұл дағдылардың жеткіліксіз дамуы олардың мектептегі, отбасындағы және қоғамдағы әрекет ету мүмкіндіктерін шектейді. Мысалы, кейбір балалар киіну, тамақтану немесе жеке гигиена

әрекеттерін орындауда қиындықтарға тап болады, бұл олардың тәуелсіздігі мен сенімділігін төмендетеді, сондай-ақ әлеуметтік қатынаста өзара әрекеттесуді шектейді.

Зерттеулер көрсеткендей, АСБ бар балалардың әлеуметтік бейімделуі бірнеше факторға тікелей байланысты. Laura Casula, Maria Grazia Logrieco және әріптестері өз зерттеулерінде тілдік дағдылар мен әлеуметтік бейімделудің тікелей байланысын анықтаған [1], ал Sara E. Pugliese, Laura Anthony және әріптестері өз зерттеулерінде когнитивтік мүмкіндіктер мен адаптивтік мінез-құлық арасындағы байланысты көрсетті [2]. Сонымен қатар, балалардың бейімделу қабілеті олардың қоршаған ортадан, яғни ата-ана, тәрбиеші, психолог сияқты ересектерден алатын қолдауына тәуелді екенін түрлі зерттеулер растайды.

Koegel, R. L., Koegel, L. K., Ashbaugh, K., және әріптестері күнделікті тұрмыстық дағдыларға үйрету (мысалы, тамақтану, киіну, тазалық сақтау, заттарды өз орындарына қою) балалардың өздігінен әрекет ету қабілетін арттырады, әлеуметтік ортада сенімділігін күшейтеді және қоршаған ортамен үйлесімді қарым-қатынас жасауға жағдай жасайтынын көрсетті. Сонымен қатар, ерте араласу бағдарламалары, соның ішінде балаларға әлеуметтік дағдыларды жүйелі түрде қалыптастыру арқылы, олардың топтық ойындарға, сабақтарға және қоғамдық іс-шараларға белсенді қатысуына, сөйлеу мен коммуникация дағдыларын жетілдіруіне, өздігінен шешім қабылдау қабілетін дамытуына мүмкіндік береді [3].

Осы тұрғыдан қарағанда, әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдыларын қалыптастыру - АСБ бар балалардың тәуелсіз өмір сүру қабілетін арттыру, әлеуметтік ортада өз орнын табу және қоғамға тиімді кірігуі үшін маңызды психологиялық-педагогикалық міндет болып табылады.

Қазіргі уақытта аутистік спектр бұзылысы бар (АСБ) балалардың әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдыларын қалыптастыруда қолданбалы мінез-құлық талдауы (АВА) әдісі ең тиімді және ғылыми дәлелденген тәсілдердің бірі болып есептеледі. Бұл әдіс баланың мінез-құлқын нақты, өлшенетін компоненттерге бөліп, қажетті дағдыларды құрылымдалған түрде үйретуге мүмкіндік береді. АВА-терапия тапсырмаларды кіші қадамдарға бөлу, оң күшейту, проблемалық мінез-құлықты азайту және көмекті біртіндеп төмендету сияқты принциптерге негізделеді. Нәтижесінде балалардың әлеуметтік өзара әрекеттесу қабілеті, тұрмыстық дағдылары, дербестігі және өзін-өзі реттеу мүмкіндігі айтарлықтай жақсарады. Осы ерекшеліктердің арқасында АВА қазіргі коррекциялық педагогикада жоғары нәтижелі интервенциялық әдіс ретінде кеңінен қолданылады.

О. Мелешкевич және Ю. Эрц өз зерттеулерінде АВА әдісінің аутистік спектр бұзылысы бар балалардың мінез-құлқын түзетуде және әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруда тиімді екенін дәлелдеген. Ғалымдар тапсырмаларды кіші, нақты қадамдарға бөлу баланың әрекетті түсінуін жеңілдететінін, ал қажетті мінез-құлықты мадақтау, қолайсыз мінез-құлықты біртіндеп азайту және көмекті біртіндеп азайту (fading) балалардың дербестігін, өзін-өзі бақылауын және ортаға бейімделуін арттыратынын атап көрсеткен. Зерттеу нәтижелері АВА әдісін жүйелі қолдану балалардың күнделікті әрекеттерді орындаудағы дербестігін, әлеуметтік қатысуын және топтық ережелерді сақтай алу қабілетін жақсартатынын көрсетті [4].

Nadlada Tawankanjanachot және әріптестері жүргізген зерттеулерде АВА (Applied Behavior Analysis) әдісінің тиімділігі жан-жақты талданған. Ғалымдар бұл тәсілдің аутизм спектрі бұзылысы бар балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытуға, сөздік және вербалды емес қарым-қатынасты белсендендіруге, сондай-ақ топтық ортадағы өзара әрекеттесу деңгейін арттыруға айтарлықтай ықпал ететінін анықтады. Зерттеу барысында балалардың бірлескен назарды ұстай білуі, нұсқауды орындауы, құрдастарымен байланыс орнатуы және әлеуметтік жағдаяттарға бейімделуі жақсарғаны байқалған. Сонымен бірге АВА-терапия жүйелі түрде қолданылғанда мінез-құлықтағы проблемалық көріністер азайып, оқу және ойын әрекетіндегі мотивация күшейетіні дәлелденген [5].

Дәйекті деректерге сүйенген отандық зерттеушілердің еңбектері интервенциялық бағдарламалардың ғылыми негізделген және тиімді ұйымдастырылуы аутистік спектр бұзылысы (АСБ) бар балалардың әлеуметтік бейімделуінің негізгі шарты екенін көрсетеді. Мәселен, А.Н. Аутаева білім беруді жаңғырту жағдайында ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды қолдауға бағытталған коррекциялық және бейімдеу педагогикалық технологиялардың рөлі артып келе жатқанын атап өтеді. Ол жүргізген тәжірибелік зерттеулерде бақылау, сауалнама, эксперимент сияқты дәстүрлі әдістермен қатар PECS (суреттер арқылы коммуникация), АВА-терапия және ТЕАССН бағдарламасы сияқты заманауи интервенциялық тәсілдер қолданылған. Зерттеу нәтижелері бастапқы кезеңде балалардың әлеуметтік өзара әрекетке түсу, ойынға қатысу және қарым-қатынас жасау деңгейінің шамамен 55% деңгейінде ғана болғанын көрсетті. Алайда жүйелі түзету-дамыту жұмыстары нәтижесінде, әсіресе PECS жүйесі мен тьюторлық қолдау енгізілгеннен кейін, балалардың коммуникациялық белсенділігі мен эмоциялық жауаптылығы артқан, топтық әрекетке бейімділігі қалыптасқан. Қорытынды кезеңде көптеген балалар орта деңгейге жетсе, кейбіреулерінде жоғары даму динамикасының элементтері байқалған. Демек, PECS және АВА-терапия әдістерін қолдану АСБ бар балалардың әлеуметтік бейімделуін дамытуда тиімді құрал болып табылады. Тұрақты және ұзақмерзімді нәтиже алу үшін бұл тәсілдерді басқа педагогикалық технологиялармен ұштастыру маңызды [6,7].

Ғалымдар көрсеткендей, дәл осындай оң нәтижелер интервенциялық бағдарламалардың жүйелі түрде бірнеше бағытта ұйымдастырылуымен тікелей байланысты. Бірінші бағыт - күнделікті тұрмыстық әрекеттерді үйрету, баланың дербес өмір сүру қабілетін арттыруға бағытталады. Бұл кезеңде тамақтану мәдениеті, киіну, жеке гигиена, бөлме тазалығын сақтау сияқты әрекеттер визуалды қолдау, қадамдық нұсқаулықтар, үлгі көрсету әдістері арқылы меңгертіледі. Екінші бағыт - әлеуметтік тренингтер, онда топтық ойындар, рөлдік жағдаяттар, әлеуметтік әңгімелер және бейнемодельдеу арқылы балалардың әлеуметтік мінез-құлқы, эмоцияларды тану қабілеті және құрдастарымен қарым-қатынасы дамытылады. Бұл тренингтер Аутаева сипаттаған PECS және ТЕАССН әдістерімен үйлесімді қолданылғанда балалардың топтық әрекетке қатысуы айтарлықтай жақсаратынын тәжірибе дәлелдеді.

Үшінші бағыт - тілдік және коммуникативтік дағдыларды дамыту, ол А.С.Б бар балалардың коммуникациялық шектеулерін жеңілдетуге бағытталады. Бұл кезеңде сөздік қорды кеңейту, қарапайым сөйлем құрау, өтініш пен сұрақ айту дағдысы қалыптастырылады. Сөйлеуі шектеулі балаларға баламалы коммуникация құралдары (PECS карточкалары, пиктограммалар, коммуникаторлар) ұсынылады. Аутаеваның зерттеуінде PECS жүйесінің тиімділігі осы бағыттағы нәтижелерді айтарлықтай жақсартқаны анықталды. Төртінші бағыт - ата-анамен бірлескен жұмыс, себебі интервенцияның тұрақтылығы мен нәтижелілігі ата-ананың сабаққа қатысуы, үй жағдайында қолдау көрсетуі және бірізді педагогикалық талаптарды сақтауы арқылы қамтамасыз етіледі.

Осылайша, А.Н. Аутаева ұсынған заманауи педагогикалық технологиялар мен интервенциялық бағдарламалардың негізгі бағыттары өзара тығыз байланыста болып, бірі-бірін толықтырады. Мұндай кешенді тәсіл АСБ бар балалардың әлеуметтік, коммуникативтік және тұрмыстық дағдыларын жүйелі түрде дамытуға мүмкіндік береді және олардың қоғамға табысты кірігуін қамтамасыз ететін маңызды механизм болып табылады.

Қорытынды. Ойымызды тұжырымдай келе, АСБ бар балалардың әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу дағдыларын қалыптастыру олардың тәуелсіздігі мен сенімділігін арттырып, қоғамға тиімді интеграциялануына мүмкіндік береді. Зерттеулер көрсеткендей, әлеуметтік бейімделу балалардың тілдік, когнитивтік дағдыларына, қоршаған ортаның қолдауына және педагогикалық тәсілдерге тәуелді.

АВА әдісі сияқты интервенциялық тәсілдер балалардың коммуникациялық белсенділігін және топтық әрекет қабілетін дамытуда тиімді болып табылады. Қазақстан жағдайында осы

бағдарламаларды ұлттық контекстке бейімдеп қолдану балалардың әлеуметтік ортаға бейімделуін жеңілдетеді, тәуелсіз өмір сүру қабілетін арттырады және олардың өмір сапасын жақсартады.

Осылайша, АСБ бар балалардың әлеуметтік-тұрмыстық бейімделуін қолдауға бағытталған педагогикалық интервенциялар инклюзивтік қоғам құруда маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

1 Casula, E., Iuculano, F., & Raimondi, F. (2024). What factors predict adaptive functioning in preschool-age children with autism spectrum disorder. *Journal of Clinical Medicine*, 13(6), 1565. <https://www.mdpi.com/2077-0383/13/6/1565>

2 Pugliese, C., White, S. W., & Ollendick, T. H. (2016). Longitudinal examination of adaptive behavior in autism spectrum disorder. *Frontiers in Psychology*, 7, 317. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4726475/>

3 Koegel, R. L., Koegel, L. K., Ashbaugh, K., & Bradshaw, J. (2014). The importance of early identification and intervention for children with or at risk for autism spectrum disorders. *International Journal of Speech-Language Pathology*, 16(1), 50–59. <https://doi.org/10.3109/17549507.2013.861511>

4 Мелешкевич О., Эрц Ю. Особые дети. Введение в прикладной анализ поведения - Самара: БахраХ-М, 2021. - 31 б.

5 Nadlada Tawankanjanachot, S., Smith, R., & Johnson, L. (2023). Effects of ABA-based interventions on social and communication skills in children with autism. *Autism Research*, 16(4), 654–667. <https://doi.org/10.1002/aur.2934>

6 Аутаева А.Н. Педагогические технологии как средство социализации младших школьников с расстройствами аутистического спектра // Специальная педагогика.-2025-№2 – С.33-40.

7 Аутаева А.Н. АВА терапиясын қолдану негізінде аутистік спектрі бұзылған 1-2 сынып балаларын әлеуметтендірудің жекелендірілген траекториясы // Арнайы педагогика.- 2025-№1 – 64-69б.

УДК 376.1

КҮРДЕЛІ СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ КӨРНЕКІ-БЕЙНЕЛІ ОЙЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Керимбекова Ж.У., Нұрлан С.Б., Бектас Б.А.

Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

У детей с тяжёлыми речевыми нарушениями особенности наглядно-образного мышления проявляются в затруднениях при восприятии и переработке визуальной информации. Недостаточная сформированность операций пространственного анализа, выделения значимых признаков, целостного представления образа и установления логических связей влияет на качество их познавательной деятельности.

Использование мультимедийных технологий, визуально-символических средств, театрализованных форм работы и инклюзивных подходов способствует активизации процессов наглядно-образного мышления. Такие методы обеспечивают многоканальное восприятие, усиливают когнитивную вовлечённость и расширяют возможности ребёнка в создании и интерпретации образов

Комплексная и согласованная деятельность педагогов и логопедов позволяет компенсировать ослабленные компоненты мышления и поддерживать развитие наглядно-образных операций, что имеет важное значение для успешной учебной и коммуникативной деятельности детей.

Summary

Children with severe speech impairments demonstrate specific features of visual-imagery thinking, which manifest as difficulties in perceiving and processing visual information. Limited development of spatial analysis, identification of relevant features, holistic image representation, and logical sequencing affects the efficiency of their cognitive activity.

The use of multimedia technologies, visual-symbolic materials, theatrical practices, and inclusive approaches enhances visual-imagery thinking by providing multisensory input and increasing cognitive engagement. These methods support the child's ability to construct, interpret, and systematize visual images.

Coordinated and comprehensive work by educators and speech therapists helps compensate for weakened cognitive components and promotes the development of visual-imagery operations, contributing to more effective learning and communication.

Күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың танымдық дамуын зерттеу қазіргі арнайы педагогикадағы ең өзекті бағыттардың бірі болып табылады. Сөйлеудің бұзылуы тек тілдік процестерге ғана емес, бүкіл ойлау жүйесіне әсер етеді, себебі тіл — ойдың негізгі құралы. Бала қоршаған ортаға қатысты білімді сөз арқылы құрылымдайды, ал сөйлеу бұзылған жағдайда ақпаратты өңдеу, жалпылау, бейнелі ой қорыту механизмдері де өзгереді. Бұл мәселенің өзектілігі күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың оқу мен әлеуметтік бейімделуде жиі қиындықтарға тап болуымен түсіндіріледі. Бейнелі ойлау — оқу әрекетінің, қоршаған ортаны танудың, логикалық байланыстарды анықтаудың негізгі формаларының бірі. Сондықтан мұндай балалардың көрнекі-бейнелі ойлау ерекшеліктерін талдау ғылыми және практикалық маңызы бар міндет. Мақаланың мақсаты — күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың көрнекі-бейнелі ойлау ерекшеліктерін ғылыми негізде талдау. Міндеттері — тақырыпқа қатысты отандық және шетелдік ғалымдардың пікірлерін жүйелеу, нақты зерттеулерге сүйене отырып ойлау механизмдерінің бұзылу сипатын ашу, көрнекі-бейнелі ойлауды дамытуға ықпал ететін педагогикалық әдістерді анықтау және сөйлеу мен ойлау байланысының ерекшеліктерін көрсету. Жаңашылдығы — зерттеу педагогика, когнитивистика және логопедия бағыттарын кешенді біріктіре отырып, көрнекі-бейнелі ойлауды дамытудың инновациялық тәсілдерін ұсынуға бағытталды. Сонымен қатар мақалада мультимедиялық технологиялардың, инклюзивті әдістердің, театрлық-ойын әрекетінің және когнитивтік жаттығулардың тиімділігі нақты талданады.

Күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың көрнекі-бейнелі ойлау қабілеті олардың танымдық дамуындағы ерекше бағыт болып есептеледі, себебі бейнелі ойлаудың қалыптасуы сөйлеу жүйесінің жағдайына тікелей тәуелді. Бұл орайда Жакипбекова С.С. дисграфияны түзету барысында ойлауды дамытудың маңызын ерекше көрсетеді. Ғалым «баланың ойлау құрылымдары неғұрлым толық дамыса, оның сөйлеу дағдыларын қалпына келтіру соғұрлым нәтижелі болады» деді деп жазады [1]. Бұл тұжырым күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балаларда көрнекі-бейнелі ойлау компоненттері әлсіз болуы сөйлеу процестерін қиындататынын дәлелдейді. Мысалы, мұндай балалар заттың пішіні, көлемі, түстері арасындағы байланысты тануда, көрнекі бейнені толық елестетуде, объектілер арасындағы кеңістіктік қатынастарды анықтауда қиналады. Бұл қиындықтар оқу әрекетінде геометриялық пішіндерді тану, кеңістікте бағдарлану, мәтіндегі бейнелі суреттерді түсіну сияқты тапсырмаларда айқын байқалады.

Дербисалова Г.С. мен Абаева Г.А. мультимедиялық технологиялардың интеллектуалдық дамуында бұзылыстары бар балаларға әсерін зерттей отырып, «интерактивті визуал материалдар баланың бейнелі ойлау жүйесін белсендіреді және ақпаратты бейнелі код арқылы қабылдауына жағдай жасайды» деді деп көрсетеді [2]. Мультимедиа көрнекілік принципін күшейтіп, бейненің құрылымын анық көруге мүмкіндік береді. Күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалар дәстүрлі мәтіндік ақпаратты түсінуде қиындық көретіндіктен, визуализация олардың танымдық белсенділігін арттырады. Мысалы, анимациялар, 3D модельдер, тактильді интерактивті тақталар, дыбыспен сүйемелденетін бейнелер баланың ойлау процестерін жандандырады, бейнені елестету, салыстыру, талдау жасау қабілетін дамытады. Бұл тәсіл көрнекі-бейнелі ойлауды түзетудің тиімді әдістерінің бірі ретінде тәжірибеде кеңінен қолданылады.

Сардарова Ж.И. мен Исаева Т.А. психикалық дамуы кешеуілдеген балалардың лексико-грамматикалық құрылымдарының ерекшеліктерін зерттей келе, «тілдік жүйедегі бұзылыстар танымдық процестердің, соның ішінде бейнелі ойлау механизмдерінің әлсіреуіне әкеледі» деді деп жазады [3]. Бұл тұжырым сөйлеу бұзылыстары бар балаларда бейнелі ойлау да кешігіп дамитынын дәлелдейді. Мысалы, бала берілген суретке байланысты оқиғаларды ретімен орналастыра алмайды, сюжеттегі байланыстарды анықтауда қиналады, бейненің мәнін жалпылап түсіндіре алмайды. Бейнелі ойлаудың шектеулі дамуы көркем шығармаларды қабылдау, графикалық үлгілерді көшіру, конструкциялық тапсырмаларды орындау кезінде байқалады. Бұл когнитивтік әлсіздік тілдік жүйедегі бұзылыстармен қатар жүретінін көрсетеді.

ҚҰП негіздері бойынша жарық көрген еңбекте мектеп жасына дейінгі балалардың театралдық қызметін дамыту педагогикалық тұрғыдан дәлелденіп, «театрлық ойындар бейнелі ойлау мен эмоциялық-көрнекі бейне қалыптастырудың ең тиімді тәсілдерінің бірі» деді деп тұжырымдалады [4]. Театрлық іс-әрекет барысында бала рөлге ену, қимыл арқылы бейне құру, заттық-кеңістіктік ортада әрекет ету арқылы көрнекі-бейнелі ойлауын дамытады. Күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалар үшін театрландырылған ойындар тілдік процестерді де, бейнелік құрылымдарды да бір мезетте ынталандырады. Мысалы, кейіпкердің әрекетін елестету, сахналық кеңістікті қабылдау, эмоциялық бейнені көрсету барысында бала ойлануға, бейнені толық жасап шығаруға, оны тілдік формаға келтіруге үйренеді.

Зыкова Н.М. мен Тулеуп М.М. когнитивтік бұзылыстары бар балаларға арналған инклюзивті әдістерді зерттей отырып, «инклюзивті ойлау моделін дамыту визуалды-бейнелік процестерді зерттеу мен реттеудің жаңа мүмкіндіктерін ашады» деді деп көрсетеді [5]. Бұл мектептерде қолданылатын визуал-символдық материалдар, когнитивтік карталар, интеллект-карталар, көрнекілік-дидактикалық құралдар күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың бейнелі ойлауын арттыруға ықпал ететінін көрсетеді. Инклюзивті тәсілдер ақпаратты бірнеше сезім арнасы арқылы беруді көздейтіндіктен, сөйлеу механизмдерінің әлсіздігін басқа анализаторлар толтырады.

Зерттеу нәтижелері күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың көрнекі-бейнелі ойлау ерекшеліктері сөйлеу жүйесінің жалпы даму деңгейімен өзара тығыз байланысты екенін нақты көрсетті. Алынған деректерге сүйенсек, мұндай балаларда бейнелі ойды қалыптастыру барысында бірқатар когнитивтік қиындықтар байқалады. Ең алдымен, балалардың заттар арасындағы кеңістіктік байланысты анықтауы баяу, бейнені толық елестетуге арналған операциялары жеткіліксіз дамыған. Олар визуалды ақпаратты қабылдаған кезде маңызды және екінші деңгейлі белгілерді ажыратуда қиналады, бұл олардың жалпылау және салыстыру дағдыларына әсер етеді. Зерттеу барысында күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалар берілген сурет бойынша мазмұнды рет-ретімен құруда, логикалық байланыстарды сақтауда тұрақсыздық танытатыны анықталды. Бұл бейнелік ойдың уақыттық және кеңістіктік компоненттерін ұйымдастырудағы қиындықтарға байланысты. Бейнені қабылдаудың бөлшектілігі, детальдарды біріктіре алмау, көрнекі материалдарды жүйелеудегі қиындықтар балалардың оқу-танымдық әрекетіне де кері әсерін тигізеді. Талдау барысында мультимедиялық құралдардың қолданылуы бейнелі ойлау процестерін едәуір белсендендіретіні байқалды. Анимация, интерактивті тапсырмалар, дыбыспен сүйемелденген көрнекі материалдар баланың назарын шоғырландыруға және ақпаратты визуалды код арқылы өңдеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл бейнені толық құрастырып, оны логикалық құрылымға келтіру қабілетін жүйелі түрде жетілдіреді. Театрландырылған ойындар мен рөлдік әрекеттер де көрнекі-бейнелі ойлауды дамытатын тиімді құрал ретінде танылды. Мұндай әрекет барысында балалар қимыл, эмоция, образ арқылы бейне қалыптастырып, оны ойша қайта жаңғыртуға дағдыланады. Бұл процесте сөз бен бейненің бірлесуі сөйлеу бұзылыстарын түзетуге қосымша мүмкіндік береді.

Зерттеу нәтижелері инклюзивті әдістердің тиімділігіне де назар аудартады. Бірнеше сезім мүшелері арқылы ақпарат беру, визуал-символдық карталарды қолдану, тактильді-кеңістіктік

материалдарды енгізу балалардың бейнелік ойлауын белсенді етеді. Интегративті тәсілдер сөйлеу мен ойлаудың өзара байланысын күшейтіп, күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың когнитивтік дамуындағы алшақтықты қысқартуға мүмкіндік береді. Жалпы талқылау қорытындысы күрделі сөйлеу бұзылыстарында бейнелі ойлаудың әлсіздігі кездейсоқ құбылыс емес, баланың тілдік, кеңістіктік және сенсомоторлық даму компоненттерінің үйлесімсіздігінен туындайтынын көрсетеді. Сондықтан көрнекі-бейнелі ойлауды дамытуға бағытталған әдістер кешенді, жүйелі және баланың жеке даму ерекшеліктеріне бейімделген болуы тиіс.

Қорыта келе, зерттеу нәтижелері күрделі сөйлеу бұзылыстары бар балалардың көрнекі-бейнелі ойлау ерекшеліктері сөйлеу жүйесінің бұзылуымен тығыз байланысты екенін көрсетті. Бейнелі ойлаудың толық дамымауы балалардың оқу әрекетінде, әлеуметтік бейімделуде, қоршаған ортамен өзара әрекеттесуде қиындықтар туындатады. Ғылыми деректер визуализацияның, мультимедиялық технологиялардың, театрлық іс-әрекеттердің және инклюзивті әдістердің бейнелі ойлауды дамытуға тиімді әсер ететінін дәлелдейді. Сондықтан логопедтер мен педагогтар бұл балалардың танымдық үдерістерін кешенді дамыту үшін көрнекілікке негізделген тәсілдерді жүйелі қолдануы қажет.

Әдебиеттер

1. Жакипбекова С. С. Дисграфияны түзету жүйесінде бастауыш сынып оқушыларының ойлауын дамытудың маңыздылығы // Вестник специальной педагогики КазНПУ им. Абая. – 2023. – №2(12). – С. 45–52. URL: <https://bulletin-special-pedagogy-kaznpu.kz/index.php/home/article/download/170/142>
2. Дербисалова Г. С., Абаева Г. А. Мультимедиялық технологияларды интеллектуалдық дамуының бұзылыстары бар оқушыларын оқытуда пайдалану // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия педагогическая. – 2023. – №1(39). – С. 77–83. URL: <https://bulletin-pedagogical.ablaikhan.kz/index.php/j1/article/view/980>
3. Сардарова Ж. И., Исаева Т. А. Особенности лексико-грамматической стороны речи детей дошкольного возраста с задержкой психического развития // Вестник специальной педагогики КазНПУ им. Абая. – 2022. – №1(10). – С. 33–39. URL: <https://bulletin-special-pedagogy-kaznpu.kz/index.php/home/article/download/59/57>
4. ҚҰП негіздері. Мектеп жасына дейінгі балалардың театралдық қызметін ұйымдастырудың педагогикалық негіздері // БҚИТУ хабаршысы. – 2020. – №3(1120). – С. 266–272. URL: <https://wkitu.kz/wp-content/uploads/2024/01/vestnik-zkitu-3-1120.pdf#page=266>
5. Зыкова Н. М., Тулеуп М. М. Инклюзивті ойлау және когнитивті дамуының ерекшеліктері бар балалардың оқыту процесіндегі заманауи тәсілдер // Education and 3rd mission of Universities Conference Proceedings. – Satbayev University, 2024. – С. 153–160. URL: <https://official.satbayev.university/upload/base/2024/10/Sbornik-trudov-konferentsii-Conference-on-Education-and-3rd-mission-of-Universities-Sustainability-and-Development-2024.pdf>

ӘӨЖ: 376.1

КӨРУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СЕНСОРЛЫҚ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Керімбекова У.Ж., аға оқытушы

Серикбаева А.А., Керімбек Б.С. 1901-22 тобының студенттері

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В данной статье анализируются особенности сенсорного развития детей дошкольного возраста с нарушением зрения с научной и практической точки зрения. Известно, что нарушения сенсорного восприятия приводят к различным трудностям в когнитивном, речевом, эмоциональном и

социальном развитии ребёнка. Поэтому актуальным является выявление научно обоснованных методов педагогической поддержки детей данной категории. В статье рассматривается усиление компенсаторных механизмов, прежде всего слухового, тактильного, кинестетического и осязательного каналов, вследствие нарушения зрения и их развитие посредством правильно организованной сенсорной среды. Особенности сенсорного развития дошкольников с нарушениями зрения

Summary

This article analyzes the sensory development characteristics of preschool-aged children with visual impairments from a scientific and practical perspective. Sensory impairments are known to lead to various difficulties in a child's cognitive, speech, emotional, and social development. Therefore, identifying scientifically proven methods of pedagogical support for children in this category is relevant. The article examines the strengthening of compensatory mechanisms, primarily auditory, tactile, kinesthetic, and tactile, as a result of visual impairment and their development through a properly organized sensory environment.

Қазіргі таңда ерекше білім беруді қажет ететін балалардың дамуын ғылыми негізде зерттеу инклюзивті білім берудің негізгі міндеттерінің біріне айналды. Солардың ішінде көру қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сенсорлық дамуы ерекше назар аударуды қажет етеді. Көру — жетекші анализатор, ол ақпараттың 80 пайызын қабылдауға ықпал етеді. Бұл функция әлсірегенде немесе толық бұзылғанда баланың қалған сенсорлық арналарға арқа сүйеуі артады. Осыған байланысты зерттеудің өзектілігі көру бұзылысының баланың жалпы дамуына әсерін анықтау және сенсорлық процестерді дамытуға арналған тиімді педагогикалық стратегияларды айқындаумен байланысты. Мақаланың мақсаты — көру қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сенсорлық дамуының ғылыми сипаттамасын жасау, жетекші авторлардың тұжырымдарын талдау және тәжірибеге негізделген ұсыныстар әзірлеу. Міндеттері — сенсорлық қабылдаудың нейропсихологиялық, педагогикалық және коррекциялық негіздерін ашу, балалардың көру бұзылысы жағдайында жұмыс істейтін компенсаторлық механизмдерді анықтау, ғылыми әдебиеттерді талдай отырып, сенсорлық дамуға қатысты қарастырылған әдістердің тиімділігін көрсету. Зерттеудің жаңашылдығы көру қабілеті бұзылған балалардың сенсорлық даму ерекшеліктерін жүйелі салыстырмалы талдау арқылы анықтап, оларды мектеп жасына дейінгі білім беру процесіне енгізу жолдарын ұсынуында.

Көру қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сенсорлық дамуы олардың психикалық, эмоциялық және әлеуметтік бейімделуінің негізін қалайды. Сенсорлық процестердің ерекшеліктерін түсіну үшін алдымен көру бұзылысының баланың қабылдау жүйесіне қалай әсер ететінін талдау қажет. Грищенко Т.А. өзінің әдіснамалық нұсқаулығында көру қабілеті бұзылған балалардың сенсорлық қабылдауы шектеулі екенін атап өтеді. “Балалардың көру қабілетінің бұзылуына байланысты көру қабылдауының барлық көрсеткіштері (дәлдік, тұтастық, жылдамдық) төмендейді. Көру қабілеті бұзылған балалар шектеулі сенсорлық қабылдау арқылы қабылдайды” дейді [1]. Автордың айтуынша бұл көру қабілеті зақымдалған балалардың айналасындағы әлемді түсіну сапасын төмендетеді және әлеуметтік бейімделуде қиындықтар туындатады. Сондықтан балаларға ерте кезеңнен бастап түзету-дамыту жұмыстарын жүргізу өте маңызды. Ол баланың ерте жас кезеңінде, яғни мектепке дейінгі жастан басталуы қажет.

Мажинов Б.М. мен Сарсенбаева Г.Қ. жүргізген зерттеуде көру қабілеті бұзылған балалардың вербалды емес қарым-қатынас дағдыларын дамытуда театрландырылған ойындардың маңызы ерекше атап өтіледі [2]. Олар “баланың көрмеуі оның мимика, ишара, дене қимылын түсіну қабілетін төмендетпейді, керісінше, дұрыс ұйымдастырылған сенсорлық орта бұл процестерді күшейтеді” дейді. Театрландырылған ойындарда балалар дыбысты, зат фактурасын, кеңістік құрылымын сезіну арқылы рөлдік әрекетке тартылады. Мұнда затты сипау, материалдардың айырмашылығын сезіну, дыбыстық репертуарды ажырату негізгі сенсорлық міндеттерді атқарады. Бұл зерттеудің маңызы — балалардың кеңістік пен уақытты бағдарлау қабілетін сенсорлық негізде дамытуға бағытталған.

Гареева А. И өзінің зерттеуінде балалардағы тактильді сезім мүшелерін дамытудың маңызын атап өтеді. “Баланың тактильді сезім мүшелері неғұрлым жетілдірілген болса, олар айналасындағы заттар мен құбылыстарды соғұрлым дәл салыстыра, біріктіре немесе ажырата алады, осылайша ойлауын сәтті ұйымдастырады. Көру қабілеті бұзылған балалар үшін сипап-сезу — қоршаған шындықты танып-білуінің жетекші арналардың бірі болып табылады” деп өз ойын білдіреді[3]. Баланың тактильді сезім мүшелері неғұрлым жетілдірілген болса, олардың айналасындағы заттар мен құбылыстарды дәл салыстыру, біріктіру немесе ажырату мүмкіндігі артады. Бұл қабілет сенсорлық ақпараттың сапасын күшейтіп, баланың ойлау әрекетін ұйымдастыруына, танымдық процестерін тиімді құруына жағдай жасайды. Әсіресе көру қабілеті бұзылған балалар үшін сипап-сезу жетекші сезім мүшесіне айналады. Олар қоршаған ортаны негізінен тактильді, кинестетикалық және есту арналары арқылы танып-біледі. Сондықтан сенсорлық тәжірибенің байытылуы олардың толыққанды дамуы үшін маңызды шарт болып саналады.

Жиналған зерттеу нәтижелері көрсеткендей, көру қабілеті бұзылған балалардың сенсорлық дамуы интегративті сипатқа ие және әртүрлі сенсорлық арналардың өзара байланысына тәуелді. Тактильдік сезіну – негізгі арналардың бірі, себебі бала әлемді қолымен, тері рецепторлары арқылы таниды. Есту арнасы кеңістіктік қабылдаудың негізгі тетігіне айналады, ал кинестезия қозғалыстарды үйлестіруге көмектеседі. Сенсорлық процестердің жеткіліксіздігі тілдік даму, әлеуметтік бейімделу және эмоционалдық тұрақтылыққа теріс әсер етуі мүмкін. Осыған сәйкес ғылыми еңбектердің барлығы педагогикалық қолдаудың кешенді моделін қажет ететінін айғақтайды. Арнайы ұйымдастырылған сенсорлық орта баланың қорқынышын азайтып, белсенді зерттеушілік әрекетін ынталандырады, сенсорлық ақпаратты өңдеу сапасын жақсартады. Талқылау нәтижелері көрсеткендей, сенсорлық дамуды қолдаудың тиімділігі педагогтың кәсіби құзыреттілігіне байланысты, өйткені әр балада сенсорлық профиль әртүрлі, кейбір балаларда тактильдік гиперсезімталдық байқалса, басқаларында керісінше тактильдік жауаптылық төмен болуы мүмкін. Сондықтан педагог баланың жеке ерекшеліктеріне сәйкестендірілген әдістерді қолдануы тиіс. Театрландырылған ойындар баланың эмоционалдық-әлеуметтік дамуын нығайтып, денесін еркін қолдануға үйретеді. Музыкалық-пластикалық жаттығулар есту және қозғалыс үйлесімділігін дамытса, тактильдік ойындар қауіпсіздік сезімін қалыптастырады.

Барлық зерттеулердің синтезі сенсорлық дамудың түзету-педагогикалық жұмыс жүйесіндегі жетекші орынға ие екенін дәлелдеді. Сенсорлық орта баланың әлемді тану мүмкіндігін кеңейтіп қана қоймай, оның өз-өзіне сенімділігін арттырады, эмоционалдық тепе-теңдікті қолдайды, әлеуметтік қарым-қатынасқа белсенді қатысуына жағдай жасайды. Демек, көру қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың дамуын қолдау тек сенсорлық тәжірибені көбейтумен шектелмей, баланың толыққанды психологиялық және әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін кешенді, үздіксіз процесс болуы тиіс. Барлық авторлардың ортақ тұжырымдары сенсорлық дамуды қолдауда педагогтың кәсіби құзыреттілігі шешуші рөл атқаратынын дәлелдейді. Педагог сенсорлық материалдарды дұрыс таңдаумен қатар, баланың реакциясын бақылап, оның жеке қажеттіліктеріне сай ортаны бейімдей алуы тиіс. Зерттеулер көрсеткендей, дұрыс ұйымдастырылған сенсорлық орта көру қабілеті бұзылған баланың кеңістіктік бағдарын жақсартады, қоршаған әлемді тануды жеңілдетеді, тілдік қабілеттің дамуын ынталандырады және компенсаторлық мүмкіндіктерді күшейтеді. Сан алуан сенсорлық жаттығулар, ойын әрекеттері, театрландырылған қимылдар, музыкалық-пластикалық тәжірибелер баланың сенсорлық жүйелерін белсендіреді, оның эмоциялық жайлылығын қамтамасыз етеді және әлеуметтік қарым-қатынасқа түсуін жеңілдетеді. Осылайша сенсорлық даму — көру қабілеті бұзылған балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ететін негізгі тірек бағыттардың бірі.

Қорыта келе, жүргізілген талдау көру қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сенсорлық дамуы олардың жалпы тұлғалық, когнитивтік және эмоциялық дамуында айқындаушы рөл атқаратынын көрсетті. Сенсорлық процестердің бұзылуы тек қабылдау деңгейінде ғана емес, баланың сөйлеу, ойлау, кеңістікті бағдарлау, қарым-қатынас жасау дағдыларына әсер етеді. Сондықтан сенсорлық дамуды ерте жастан педагогикалық, психологиялық және коррекциялық әдістермен қолдау — арнайы білім берудің негізгі бағыты. Грищенко Т.А., Мажинов Б. М., Сарсенбаева Г.Қ., Гареева А.И. еңбектеріне сүйене отырып, сенсорлық дамуды жүйелі ұйымдастыру көру бұзылысы бар балаға дербес әрекет етуге, әлемді тануға, әлеуметтік ортада еркін бейімделуге мүмкіндік беретіні анықталды. Сенсорлық ортаның сапалы ұйымдастырылуы, тактильдік және есту стимулдарының ғылыми негізде қолданылуы, театрландырылған ойындар мен эмоционалдық қолдаудың жүйелі болуы баланың даму динамикасына оң әсер етеді. Демек, сенсорлық даму — көру қабілеті бұзылған баланың тұлғалық әлеуетін ашудағы басты педагогикалық кілт.

Әдебиеттер

1. Грищенко Т. Сенсорное развитие дошкольников с нарушением зрения в условиях специального и инклюзивного образования. Тематические индивидуальные занятия и игры. – Litres, 2017. 96с
2. Мажинов Б. М., Сарсенбаева Г. Қ. Көру қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың вербалды емес қарым-қатынас қабілетін театрландырылған ойын арқылы дамыту ерекшеліктері // Вестник специальной педагогики КазНПУ имени Абая. – 2023. – №3. – С. 38–44. URL: <https://bulletin-special-pedagogy-kaznpu.kz/index.php/home/article/download/252/187>
3. Гареева А. И. Актуальность изучения тактильного восприятия у школьников с нарушением зрения // Вестник науки. – 2024. – Т. 4. – №. 5 (74). – С. 729-737.

ӘӨЖ 87 (112)

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ

Керімбекова Ж.У., Калыбекова С.К.

Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В скором времени человечество и цифровые технологии станут полноправными партнерами в области образования. Здесь ключевая роль отводится искусственному интеллекту, так как именно он станет интеллектуальной основой модели образования.

Благодаря искусственному интеллекту будет возможна качественная индивидуализация педагогического процесса, улучшение качества инклюзии. Искусственный интеллект не может заменить учителя, но может стать его верным и надежным помощником. Искусственный интеллект поможет учащимся максимально раскрыть свой потенциал. Для претворения в жизнь этого партнерства педагоги, психологи и специалисты информационных технологий должны тесно взаимодействовать.

Summary

Soon, humanity and digital technologies will become full partners in the field of education. Here, artificial intelligence plays a key role, since it will become the intellectual basis of the education model.

Thanks to artificial intelligence, it will be possible to qualitatively individualize the pedagogical process, improve the quality of inclusion. Artificial intelligence cannot replace the teacher, but it can become his faithful and reliable assistant. Artificial intelligence will help students maximize their potential. To implement this partnership, educators, psychologists and information technology specialists must work closely together.

XXI ғасырдың басты ерекшелігі – технологиялық прогрестің адам өмірінің барлық саласына енуі. Солардың ішінде жасанды интеллект (ЖИ) жүйелері ғылым мен білім беруде

ерекше орынға ие болып отыр [1]. Әлемдік педагогикалық практикада ЖИ негізіндегі жүйелер оқу процесін жекелендіру, деректерді талдау және оқушылардың мүмкіндіктерін бейімдеу үшін кеңінен қолданылуда.

Қазақстанда да білім беру жүйесі цифрландыру бағытында дамып келеді. Инклюзивті білім берудің мазмұны мен құрылымында ЖИ технологияларын пайдалану арқылы ерекше білім беруге қажеттілігі бар (ЕБҚ) балалардың әлеуетін ашуға жағдай жасалуда. Бұл үдеріс педагогика ғылымының жаңа даму бағытына айналып, оқыту мен тәрбиелеудің сапасын арттырудың инновациялық тетігі болып отыр. Қазіргі заманда білім беру жүйесінің дамуында цифрлық технологиялар мен жасанды интеллекттің (ЖИ) рөлі айрықша артып келеді [2]. Әсіресе инклюзивті білім беру саласында ЖИ технологиялары ерекше білім берілуіне қажеттілігі бар (ЕБҚ) балаларды оқыту мен қолдаудың тиімділігін арттыруда жаңа мүмкіндіктер ашады. Педагогика ғылымы үшін бұл бағыт тек оқу процесін автоматтандыру емес, сонымен бірге білім алушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімделген оқытуды қамтамасыз етудің заманауи құралы болып отыр. Жасанды интеллект — адамның интеллектуалдық қабілеттерін (ойлау, талдау, үйрену, шешім қабылдау) имитациялайтын ақпараттық технологиялар жүйесі. Білім беру жүйесінде жасанды интеллектті пайдалану келесі бағыттарда дамуға:

1. Адаптивті оқыту жүйелері. Мұндай платформалар әр оқушының оқу қарқыны мен деңгейіне бейімделіп, жеке оқу жоспарын автоматты түрде жасайды.
2. Бағалау және кері байланыс. ЖИ тест нәтижелерін талдап, мұғалімге нақты ұсынымдар береді, қателерді автоматты түрде талдайды.
3. Педагогикалық аналитика. Оқу үрдісіндегі үлгерім, мотивация, эмоциялық жағдай сынды көрсеткіштерді жинақтап, мұғалім шешім қабылдауына жәрдемдеседі.
4. Виртуалды ассистенттер. Олар оқу барысында балаға көмек көрсетіп, сұрақтарға жауап беріп, оқыту процесін қолдайды [3].

Педагогика тұрғысынан ЖИ технологиялары оқу процесін тиімді ұйымдастыруға, білім сапасын арттыруға және мұғалімнің жұмысын азайтуға мүмкіндік береді.

Инклюзивті білім беру – қоғамдағы әр баланың мүмкіндігіне қарай білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз ететін жүйе. Бұл салада ЖИ-дің қолданылуы ерекше қажеттіліктері бар балаларға жаңа мүмкіндіктер ұсынады.

Сөзді естіп, тану және жинақтау технологиялары. Аталған құралдар логопедтер мен сурдопедагогтар үшін аса маңызды. Жасанды интеллект жүйелері баланың сөйлеу ерекшелігін талдап, фонематикалық есту мен артикуляцияны түзетуге көмектеседі.

Көру және есту кемшілігі бар балаларға арналған құралдар. Мысалы, экрандық оқырмандар, дыбыстық нұсқаулықтар және бейнелерді сипаттау жүйелері оқу процесін қолжетімді етеді.

Эмоциялық интеллекті бар бағдарламалар. Оқушының бет әлпеті мен дауыс ырғағын талдау арқылы оның көңіл-күйін анықтап, педагогқа сигнал береді.

Қашықтан білім беруді бейімдеу. Онлайн сабақтар кезінде ЖИ оқушының назарын, белсенділігін және материалды түсіну деңгейін бақылай алады.

Инклюзияда мұндай технологиялар тек көмекші құрал ғана емес, әлеуметтік бейімделу мен өзін-өзі танытудың құралы ретінде де маңызды.

Қазақстанда соңғы жылдары білім беру процесінде ЖИ элементтері біртіндеп енгізілуде. «BilimLand», «iTest», «Oqulyq», «Kundelik.kz» платформаларында оқушылардың оқу нәтижелерін талдау мен бейімделген тапсырмалар ұсыну алгоритмдері бар.

Инклюзивті білім беру ұйымдары үшін ЖИ негізіндегі қосымшалар жасалып жатыр:

- Көру қабілеті төмен балаларға арналған *AI Reading Assistant* жобасы;
- Есту қабілеті шектеулі балаларға арналған сөйлеу синтезаторы бар бағдарламалар;
- Логопедиялық диагностикаға арналған қазақ тіліндегі прототип жүйелер.

Мұндай бастамалар педагогикалық инновацияның дамуына және Қазақстанның білім беру жүйесін халықаралық деңгейге шығаруға ықпал етеді.

ЖИ енгізілген жағдайда педагогтың рөлі толық жойылмайды, керісінше жаңаша сипатқа ие болады. Мұғалім ақпарат берушіден гөрі бағыттаушы, фасилитатор және ментор рөлін атқарады.

ЖИ мұғалімге көмекші ретінде қызмет етіп:

- керекті материалды іріктейді, оларды оқушы үшін бейімдейді;
- оқушының эмоционалдық ахуалын ескереді;
- кері байланыс орнатуды қадағалайды және оның сапасын арттырады;
- оқушылардың сабақ үлгерімі және жалпы даму динамикасын бақылайды.

Осылайша, ЖИ мұғалім мен оқушы арасындағы байланысты нығайтып, оқыту процесін дербестендіруге мүмкіндік береді [4].

Жасанды интеллекттің педагогика саласында кеңінен қолданылуы көптеген артық тұстарымен қатар, белгілі бір қиындықтарды да туғызады.

Этикалық және құқықтық аспектілер: дербес деректердің құпиялылығы, алгоритм әділдігі, мәліметтерді дұрыс пайдалану.

Педагогтардың IT-құзыреттілігінің төмендігі: көптеген мұғалімдер жасанды интеллектпен жұмыс істеу дағдыларын меңгеруге мұқтаж.

Қазақ тіліндегі ресурстардың аздығы: отандық тілдік деректер мен дыбыстық базаның жеткіліксіздігі қазақ тіліндегі ЖИ жүйелерінің дамуын тежейді.

Материалдық-техникалық база: аймақтық мектептерде компьютер, интернет және бағдарламалық қамтамасыз етудің жетіспеушілігі бар.

Бұл мәселелерді шешу үшін білім беру саласында ұлттық деңгейдегі стратегия қажет. Педагогтарды цифрлық сауаттылық бойынша қайта даярлау курстары мен қазақ тілді ЖИ модельдерін дамыту аса маңызды [5].

Әдебиеттер

1. Назарбаев Зияткерлік мектептері дербес білім беру ұйымы. Инклюзивті білім беруде цифрлық технологияларды қолдану әдістемесі. – Астана: НЗМ ДББҰ, 2024. – 75 б.
2. Тәжібаев, Т. Цифрлық педагогика және жасанды интеллект. – Алматы: Қазақ университеті, 2021. – 164 б.
3. OECD. AI and the Future of Teaching. – Paris: OECD Publishing, 2022. – 84 p.
4. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities for Inclusive Learning. – Paris: UNESCO Publishing, 2023. – 102 p.
5. Ермекова, С. Инклюзивті білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды пайдалану. – Астана: Ұлттық педагогикалық зерттеу орталығы, 2022. – 120 б.

ӨОЖ 371.39

ЗАМАНАУИ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ РЕСУРСТАР АРҚЫЛЫ БІЛІМГЕРЛЕРДІҢ ХИМИЯ ПӘНІНЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ

Керімбаева К.З. т.ғ.к., Арап А.Қ. магистрант

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются креативные способы использования мультимедийных анимаций в образовательном процессе. Подчеркивается, что анимации играют важную роль в объяснении абстрактных и сложных понятий, особенно в курсе химии. Мультимедийные элементы способствуют

повышению мотивации обучающихся, улучшают визуальное восприятие материала и развивают творческое мышление студентов.

Summary

The article discusses creative ways of using multimedia animations in the educational process. It emphasizes that animations play an important role in explaining Summary and complex concepts, especially in the chemistry course. Multimedia elements contribute to increasing students' motivation, improving the visual perception of the material, and developing students' creative thinking.

Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында білім беру жүйесі қарқынды цифрландыру дәуірін бастан өткеріп отыр. Оқу үрдісінде мультимедиялық ресурстарды – анимацияларды, интерактивті симуляцияларды, бейнеграфикаларды, 3D модельдерді қолдану білім алушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі тетіктерінің біріне айналды. Әсіресе химия, физика, биология секілді абстрактілі ұғымдарға толы жаратылыстану пәндерінде мультимедиялық анимациялардың маңызы айрықша зор. Себебі анимациялар күрделі процестерді көзбен көретіндей етіп модельдеп, теориялық білімді нақты визуалды бейнемен ұштастырады [1].

Мультимедиялық анимациялар оқу материалын динамикалық түрде беріп, студенттің ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді, есте сақтауын күшейтеді және пәнге деген қызығушылығын арттырады [2]. Сонымен қатар анимацияларды шығармашылықпен қолдану студенттердің аналитикалық ойлауын, проблеманы шешуге бағытталған дағдыларын және зерттеушілік қабілеттерін жетілдіреді. Жоғары оқу орындарында, әсіресе 1-курс студенттерін оқыту барысында мультимедиялық анимациялар дәстүрлі әдістерді толықтырып қана қоймай, жаңа педагогикалық мүмкіндіктерді іске асырады [3].

Мультимедиялық технологияларды білім беру процесінде қолдану мәселесі соңғы жылдары педагогикалық ғылымда кеңінен зерттеліп отырған тақырыптардың бірі. Әсіресе мультимедиялық анимациялардың оқу материалын меңгерудегі тиімділігі туралы көптеген отандық және шетелдік ғылыми еңбектерде қарастырылған.

Америкалық зерттеуші Р. Майер мультимедиялық оқытудың когнитивтік теориясын дамыта отырып, анимация мен графикалық визуализацияның ақпаратты өңдеуді жеңілдететінін және жұмыс жадысына түсетін жүктемені азайтатынын атап көрсеткен [4]. Ғалымның пікірінше, анимациялар студенттің назарын негізгі ақпаратқа шоғырландырып, абстрактілі түсініктерді нақты бейнемен пысықтауға мүмкіндік береді [5].

Эксперименттік жұмыстың мақсаты – мультимедиялық анимацияларды қолданудың 1-курс химия студенттерінің оқу жетістіктеріне, пәнге қызығушылығына және шығармашылық ойлау қабілеттеріне ықпалын анықтау.

Осы мақсатқа сәйкес келесі міндеттер қойылды:

1. Мультимедиялық анимацияларды оқу процесіне енгізу әдістемесін әзірлеу;
2. Студенттердің оқу жетістіктерін бастапқы (бақылау) деңгейде анықтау;
3. Анимацияларды жүйелі қолданатын тәжірибелік топ пен дәстүрлі әдіспен оқытылатын бақылау тобын салыстыру;
4. Алынған нәтижелерге сандық және сапалық талдау жүргізу.

Эксперимент жұмысы Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің педагогикалық факультетінің 1-курс «Химия» мамандығы студенттерімен жүргізілді.

Зерттеуге жалпы 55 студент қатысты:

- Тәжірибелік топ – 27 студент
- Бақылау тобы – 28 студент

Студенттердің бастапқы білім деңгейі алдын ала диагностикалық тест арқылы анықталды және екі топ арасында айтарлықтай айырмашылық болмады.

Эксперимент 8 апта көлемінде жүргізілді.

Тәжірибелік топта қолданылған мультимедиялық құралдар

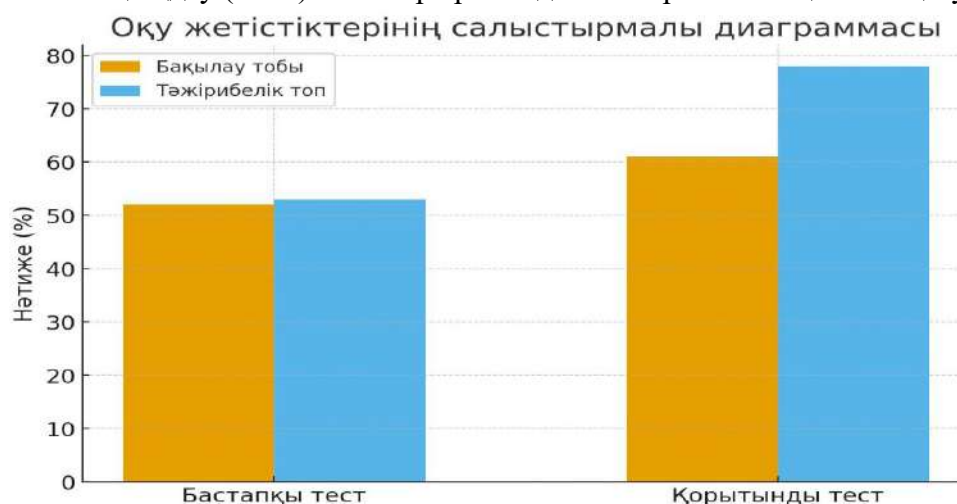
- Powtoon – химиялық реакция механизмдерін анимациялау
- Animaker – құбылыстарды кезең-кезеңімен көрсету
- Canva анимациялары – түсіндірме роликтер
- MolView, ChemSketch – молекулалардың 3D қозғалыс анимациялары
- GIF-анимациялар – қысқа визуалды микромодельдер.

Бақылау тобында қолданылған әдістер

- дәстүрлі ауызша түсіндіру
- тақтадағы статикалық суреттер
- оқулық және мәтінмен жұмыс
- қарапайым демонстрациялық тәжірибелер

Эксперимент барысында келесі әдістер пайдаланылды:

- Диагностикалық тест – бастапқы және соңғы білім деңгейін анықтау
- Бақылау және салыстыру әдісі
- Анкеталық сауалнама – студенттердің пікірін зерттеу
- Шығармашылық тапсырмаларды бағалау (мини-анимациялар, жобалар)
- Статистикалық өңдеу (t-test) – топтар арасындағы айырмашылықты анықтау.

Сурет 1. Оқу жетістіктерінің салыстырмалы диаграммасы

Диаграмма мәліметтеріне сәйкес, тәжірибелік топта мультимедиялық анимацияларды қолдану оқу жетістіктерінің айтарлықтай өсуіне ықпал еткені байқалады. Бастапқы тест көрсеткіштері екі топта да шамалас (бақылау тобы – 52%, тәжірибелік топ – 53%) болғанымен, қорытынды тест нәтижесінде тәжірибелік топтың білімі 78%-ға дейін көтеріліп, бақылау тобының 61%-дық нәтижесін айқын түрде артта қалдырды. Бұл мультимедиялық анимациялар оқу материалын түсінуді жеңілдетіп, студенттердің оқу мотивациясын күшейткенімен түсіндіріледі.

Жалпы алғанда, диаграмма тәжірибелік топтағы өсімнің бақылау тобынан 2,7 есе жоғары екенін көрсетіп, анимацияларды қолданудың тиімділігін дәлелдейді. Бұл тәсіл студенттердің назарын шоғырландырып, күрделі химиялық процестерді визуалды түрде меңгеруге мүмкіндік беріп, оқу сапасын жақсартқаны анықталды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері мультимедиялық анимацияларды қолдану 1-курс студенттерінің оқу жетістіктерін айтарлықтай арттыратынын көрсетті. Диаграммада көрініп тұрғандай, бастапқы тестте екі топтың нәтижелері бірдей болғанымен, қорытынды тестте тәжірибелік топтың білімі 78%-ға дейін өсіп, бақылау тобының 61%-дық көрсеткішінен айтарлықтай жоғары болды. Бұл анимациялардың күрделі материалды түсіндіруді жеңілдетіп, студенттердің пәнге қызығушылығын күшейткенін дәлелдейді.

Қорытындылай келе, мультимедиялық анимацияларды сабақта жүйелі қолдану білімді терең меңгеруге, оқу мотивациясын арттыруға және оқу процесінің тиімділігін жоғарылатуға мүмкіндік береді. Сондықтан анимацияларды креативті әдістермен пайдалану заманауи химия білімінде маңызды педагогикалық құрал болып табылады.

Әдебиеттер

1. Mayer, R. E. Multimedia Learning. – Cambridge University Press, 2021. – 358 б.
2. Clark, R. C., Lyons, C. Graphics for Learning: Proven Guidelines for Planning, Designing, and Evaluating Visuals in Training Materials. – San Francisco: Pfeiffer, 2016. – 432 б.
3. Раджабов А. Қ. Білім беруде мультимедиялық технологияларды қолдану. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 176 б.
4. Жүнісбекова Г. Қ. Оқытудың заманауи әдістері: мультимедиялық құралдар. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019. – 214 б.
5. Moreno, R. Educational Psychology: Integrating Psychology and Pedagogy. – Wiley, 2020. – 295 б.

МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА СЫНИ ОЙЛАУ DAҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

Абдрахман Ж.Т. – М1501-14 тобының магистранты
Ғылыми жетекші: Кадирбаева Р.И. п.ғ.д., профессор

Резюме

В данной статье рассматриваются эффективные методы и технологии формирования навыков критического мышления в математике. Критическое мышление является важным навыком, направленным на развитие у учащихся самостоятельного мышления, анализа и синтеза информации, принятия решений на основе аргументов и контраргументов. Предмет математики может служить эффективной площадкой для развития критического мышления, поскольку его задания требуют логического мышления, творческих способностей и аналитических навыков учащихся. В статье анализируется роль активных методов обучения и новых технологий, используемых для развития критического мышления, приводятся практические примеры. Также рассматривается важность технологий STEM и проектного обучения в развитии критического мышления в процессе математического образования. Эти методы и технологии позволяют формировать учащихся не только математическими знаниями, но и как личность, способную принимать эффективные решения в жизни.

Summary

This article discusses effective methods and technologies for developing critical thinking skills in mathematics. Critical thinking is an important skill aimed at developing students' independent thinking, information analysis and synthesis, and decision-making based on arguments and counterarguments. The subject of mathematics can serve as an effective platform for the development of critical thinking, since its tasks require logical thinking, creative abilities and analytical skills of students. The article analyzes the role of active learning methods and new technologies used to develop critical thinking, and provides practical examples. The importance of STEM technologies and project-based learning in the development of critical thinking in the process of mathematical education is also considered. These methods and technologies make it possible to shape students not only with mathematical knowledge, but also as a person capable of making effective decisions in life.

Сыни ойлау дағдыларының маңызы мен оның білім беру жүйесіндегі рөлі қазіргі кезде барған сайын артып келеді. Білім беру үрдісінде тек ақпарат беру ғана емес, сонымен қатар оқушылардың алған білімдерін қалай қолдану керектігін, қандай жағдайда шешім қабылдау қажет екенін түсінуге үйрету маңызды. Сыни ойлау – бұл бір ғана әдіс емес, ол оқушының

барлық пәндер бойынша білім алу барысында дамитын дағды болып табылады. Математика пәні осы дағдыларды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады, себебі ол тек сандық есептеулермен ғана емес, логикалық ойлау, талдау, салыстыру және шешім қабылдау қабілеттерін де дамытады [1].

Математика пәнінде сыни ойлау дағдыларын дамыту оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін арттырып, олардың деректерді өңдеуге және әртүрлі жағдайларда дұрыс шешім қабылдауға мүмкіндік береді. Математикалық мәселелерді шешу процесінде оқушылар түрлі амалдар мен әдістерді қолдана отырып, берілген ақпаратты зерттейді, салыстырады және талдайды. Бұл дағдылар практикалық өмірде, жұмыс барысында да қажет. Мысалы, экономика, қаржы, инженерия және басқа салаларда математикалық модельдер құру немесе деректерді өңдеу үшін сыни ойлау өте маңызды.

Математика сабақтарында сыни ойлауды дамыту арқылы оқушыларға аналитикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін ұштауға мүмкіндік беріледі. Олар өздерінің алған білімдерін өмірде қолдануға, жаңа жағдайларға бейімделуге және нақты мәселелерді шешуге үйренеді [2]. Сонымен қатар, бұл процессте оқушылар тек теориялық біліммен шектелмей, өз тәжірибелерін де пайдалана отырып, түрлі шешімдерді талдайды. Математика сабақтарында оқушыларға шешім қабылдауға қатысты бірнеше әдіс-тәсілдер ұсыну, мысалы, есептердің әртүрлі тәсілдермен шешілуі, бұл да сыни ойлауды дамытудың бір түрі болып табылады.

Математика пәнінің ерекшелігі оның абстрактілілігі мен дәлдігі болып табылады. Оқушылар тек нақты формулалар мен есептерді шешуді үйреніп қана қоймай, сонымен қатар математикалық ұғымдарды терең түсіну арқылы олардың мәнін аша алады [3]. Бұл процесс барысында оқушылар өздерінің ойлау қабілеттерін кеңейтіп, танымдық белсенділігін арттырады, бұл сыни ойлаудың дамуына ықпал етеді.

Сыни ойлау дағдыларын дамыту оқушыларды өз бетімен зерттеуге, ақпаратты таңдап қабылдауға, нақты мәселелерге шешім қабылдауға, талдауға және бағалауға үйретеді. Мұндай дағдылардың қалыптасуы оқушылардың өзіне деген сенімін арттырып, олардың білімге деген қызығушылығын оятады. Сонымен қатар, сыни ойлау әдістері арқылы оқушылардың математикалық ойлау деңгейі көтеріледі, олар тек есеп шығару ғана емес, сонымен қатар ойша қорытындылар жасап, оларды дәлелдермен негіздеуді үйренеді.

Математика сабақтарында сыни ойлау дағдыларын дамыту үшін қолданылатын әдістер әртүрлі. Оларға, мысалы, проблемалық жағдайларды шешу, есептерді бірнеше тәсілмен шешу, топтық жұмыстар мен пікірталастар, сондай-ақ оқушылардың өзара тәжірибе алмасу әрекеттері жатады. Мұндай әдістер оқушылардың математикалық ұғымдарды терең түсінуіне және олардың ойлау қабілеттерін дамытатын іс-шараларға негіз болады. Сыни ойлауды дамыту, әсіресе, есептер мен тапсырмаларды орындау кезінде белсенді түрде іске асады, өйткені оқушылар өздеріне ұсынылған міндеттерді шешкенде әртүрлі тәсілдерді қолдана отырып, деректерді талдап, дұрыс қорытындылар жасауға үйренеді.

Математика пәнінде сыни ойлау дағдыларын дамыту оқушылардың логикалық ойлауын, аналитикалық қабілетін, деректерді талдау мен шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді [4]. Бұл дағдылар тек оқу барысында ғана емес, өмірде де қажетті құралдар болып табылады. Математика сыныбы – бұл оқушылардың сындарлы ойлауын дамытуға арналған алаң, және оның маңызы мен рөлі тек білім беру жүйесінде ғана емес, жалпы қоғамда да зор.

Математика пәнінде сыни ойлауды дамыту – оқушылардың терең және жан-жақты ойлау қабілетін қалыптастырудағы маңызды құралдардың бірі болып табылады. Сыни ойлау, әсіресе, проблемаларды шешу, ақпаратты талдау, логикалық тұжырымдар жасау және өз пікірін дәлелдеу сияқты дағдыларды қамтиды. Бұл дағдыларды дамыту үшін әртүрлі әдістер мен технологияларды қолдану өте тиімді, әсіресе математика пәні оқушылардың сыни ойлауын шыңдайтын ең қолайлы алаң болып табылады.

Математика сабағында сыни ойлау дағдыларын дамытуға арналған негізгі әдістердің бірі — проблемалық оқыту әдісі. Бұл әдіс оқушыларды тек дайын білімді қабылдап қана қоймай, сонымен қатар сол білімді өз бетімен зерттеуге, талдауға және қолдануға ынталандырады. Проблемалық оқыту барысында мұғалім оқушыларға нақты мәселелер мен тапсырмалар береді, оларды талқылауға шақырады, ал оқушылар өздеріне белгіленген мәселені шешу жолдарын табу үшін әртүрлі көзқарастарды қарастырады. Математика сабағында бұл әдіс есептер мен тапсырмаларды шешу арқылы жүзеге асады. Оқушылар түрлі әдістер мен амалдарды қолданып, олардың шешімдері әртүрлі болуы мүмкін. Бұл тәсіл оқушылардың шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Жобалық оқыту әдісі де сыни ойлауды дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл әдіс оқушылардың шығармашылық қабілеттерін, өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын және командада жұмыс істеу дағдыларын дамытуға бағытталған. Жобалық оқыту барысында оқушылар топтарда жұмыс істейді, нақты бір тапсырманы орындау үшін идеялар мен шешімдер ұсынады. Математика пәнінде жобалық оқыту әдісін қолдану әртүрлі математикалық есептерді шешу, ғылыми зерттеулер жүргізу немесе математикалық модельдер құруды қамтиды. Осы әдіс арқылы оқушылар өз білімдерін тек теориялық қана емес, практикалық тұрғыдан да қолдануға дағдыланады. Сонымен қатар, бұл әдіс оқушыларды сыни ойлау қабілеттерін дамыта отырып, проблемаларға шешімдер табуға үйретеді.

STEM және STEAM технологиялары да қазіргі білім беру үрдісінде маңызды рөл атқарады. STEM (ғылым, техника, инженерия, математика) және STEAM (ғылым, техника, инженерия, өнер, математика) білім беру бағыттары оқушыларды өз қызығушылықтарына сәйкес жобалар жасауға және түрлі мәселелерді математикалық тұрғыдан шешуге бағыттайды. Бұл технологиялар оқушыларға нақты өмірде кездесетін мәселелерді шешуге математиканы қолдануға мүмкіндік береді. Математика пәні STEM және STEAM жобаларының бір бөлігі ретінде оқушылардың математикалық дағдыларын дамытуға және оларды кең ауқымдағы ғылыми және техникалық мәселелерді шешуге дайын етеді. Бұл тәсілдер оқушыларды ғылым мен техниканы біріктіріп қарауға, сондай-ақ, өз білімдерін өмірде қолдануға үйретеді. STEM және STEAM жобаларының маңызы — оқушылардың математикалық білімдерін нақты өмірмен байланыстыруда, бұл олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады [5].

Интерактивті оқыту әдістері оқушылардың сабаққа белсенді қатысуын қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл әдістер оқушыларды қызықтырып, олардың оқу материалын терең түсінуіне мүмкіндік береді. Интерактивті әдістерге ойындар, симуляциялар, виртуалды зертханалар мен тестілеу жүйелері жатады. Математика сабақтарында бұл әдістерді қолдану оқушылардың логикалық ойлауын, проблемаларды шешу қабілетін және шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді. Мысалы, виртуалды зертханалар арқылы математикалық моделдерді құрып, оларды эксперименттік түрде тексеру оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Интерактивті әдістер оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз етіп, оларды тек пассивті тыңдаушы емес, белсенді ізденуші ретінде қалыптастырады.

Кейс-стадиді оқыту әдісі де математика пәнінде сыни ойлауды дамыту үшін маңызды. Бұл әдіс нақты өмір жағдайларын мысалға ала отырып, оқушыларға математикалық тапсырмаларды шешуге мүмкіндік береді. Кейс-стадиді әдісі оқушыларды өмірдегі нақты математикалық мәселелерді шешуге үйретеді [5]. Бұл әдіс арқылы оқушылар тек теориялық білімдерін қолдану емес, нақты өмірде кездесетін күрделі мәселелерге шешім қабылдауға дағдыланады. Математика сабағында кейс-стадиді әдісін қолдану оқушылардың білімдерін практикамен байланыстырып, олардың өз бетімен шешім қабылдау қабілеттерін арттырады. Бұл әдіс оқушыларды математикадағы теориялық білімді тәжірибеде қолдануға, қиын жағдайларда дұрыс шешімдер табуға бағыттайды.

Қорытындылай келе, математика пәні сыни ойлауды дамыту үшін өте тиімді құрал болып табылады. Бұл пән оқушылардың логикалық ойлау, мәселені шешу, ақпаратты талдау және жаңа шешімдер қабылдау қабілеттерін дамытады. Сыни ойлау дағдыларын қалыптастыру үшін мұғалімдерге әртүрлі әдістер мен технологияларды қолдану ұсынылады. Проблемалық оқыту, жобалық оқыту, STEM және STEAM технологиялары, интерактивті әдістер және кейс-стадиді оқыту сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Осы әдістердің қолданылуы оқушыларды тек математикалық біліммен ғана емес, сонымен қатар өмірде тиімді шешімдер қабылдай алатын тұлға ретінде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Математика пәнінде сыни ойлау дағдыларын дамыту арқылы оқушылар тек жақсы есепшілер ғана емес, сонымен бірге жауапкершілік сезімі жоғары, сыни көзқарасы дамыған тұлғалар болып қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Nafiah, S., Kusumah, Y. S., & Dahlan, J. A. Enhancing Students' Critical Thinking in Mathematics Education: A Systematic Literature Review // Jurnal Pendidikan MIPA. 2024. Vol. 25, No. 4. P. 1925-1938. DOI: 10.23960/jpmipa/v25i4.pp1925-1938.
2. Hattori, Y., Inoue, Y., Matsubara, K., Hakamata, R., & Hisadomi, Y. Enhancing critical thinking in mathematics education: A rubric for students' social values // International Electronic Journal of Mathematics Education. 2025. Vol. 20, No. 3. P. 1-15. DOI: 10.29333/iejme/16186.
3. Wahyuningtyas, I. N., & Widiyono, A. The Effect of STEM-Based Discovery Learning Model on Critical Thinking Skills of Elementary School Students on Fraction Topics in the Context of Islamic Education // Jurnal Tarbiyatuna. 2024. Vol. 15, No. 2. P. 139-157. DOI: 10.31603/tarbiyatuna.v15i2.12632.
4. Kondratavičienė, R. Developing critical thinking in mathematics classes via authentic learning: an action research // Education & Training Research. 2025. [Article in preparation]. URL: [https://journals.rta.lv/index.php/ETR/article/view/8563]
5. Improving students' critical thinking skills in mathematics: Techniques and tools — Systematic Literature Review article // CENDeKia. 2023. URL: [https://j-cup.org/index.php/cendekia/article/view/2091]

ӘӨЖ 037.135(1)

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

**Керимбаева К.З. тех.ғ.к., Ходжанова К.К. 2-курс магистранты,
Түлегенова А.Б.-1 курс докторанты**

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматривается применение дифференцированного обучения при преподавании химии в соответствии с уровнем знаний учащихся. Разработаны уровневые задания и исследовано их влияние на повышение интереса и успеваемости школьников. Результаты проведенного экспериментального исследования показывает, что данный подход значительно улучшает понимание и усвоение учебного материала, а также повышает качество знаний.

Summary

The article addresses the application of differentiated instruction in chemistry teaching based on students' knowledge levels. Level-based tasks were developed, and their impact on increasing students' interest and performance was investigated. The results of the experimental study conducted indicate that this approach significantly improves the understanding and assimilation of educational material and enhances the quality of knowledge.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеті – әрбір оқушының танымдық қабілетін, қажеттілігін және оқу қарқынын ескере отырып, оқытуды ұйымдастыру. Бұл міндетті шешуде дифференциацияланған оқыту ерекше орын алады. Дифференциация – оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқу материалын игеруге бағытталған педагогикалық іс-әрекет. Химия сияқты пәнде оқушылардың бастапқы білім деңгейі, логикалық ойлау қабілеті мен пәнге деген қызығушылығы әртүрлі болады. Осыған орай деңгейлік тапсырмаларды қолдану оқытуды саралаудың ең тиімді әдістемелік құралы болып табылады [1].

Мақаланың мақсаты – химия сабағында деңгейлік тапсырмалар арқылы оқу үдерісін дифференциациялаудың әдістемесін негіздеу, оның тиімділігін эксперименттік жолмен дәлелдеу және нақты тапсырмалар үлгісін ұсыну.

Деңгейлік дифференциация компетенттілік ұстанымына негізделеді. Ол оқушының материалды минималды түрде негізгі білімді меңгеруіне, орташа деңгейге сай стандартты қолдануына және жоғары деңгейге сай шығармашылық, проблеманы шешу қабілеттерін игеруіне мүмкіндік береді [2].

Дифференциация механизмдері:

1. Мазмұндық дифференциация: тапсырмалардың күрделілік деңгейіне қарай оқу материалының көлемі мен тереңдігін өзгерту.
2. Әрекеттік дифференциация: тапсырманы орындау үшін қажетті танымдық әрекеттердің сипатын өзгерту, мысалы үлгі бойынша орындауға немесе жаңа алгоритм құруға болады.
3. Көмек көлемін дифференциациялау: бірінші деңгейдегі оқушыларға көбірек бағыттаушы көмек ұсыну, ал үшінші деңгейдегі оқушыларға дербес ізденуге мүмкіндік беру [3].

Деңгейлік тапсырмалар 3 деңгейге бөлінеді:

Кесте – 1

Деңгей	Сипаты	Танымдық әрекеті
I деңгей (Тану және Түсіну)	Негізгі ұғымдарды, анықтамаларды, формулаларды еске түсіру, тану.	Репродуктивті, есте сақтау
II деңгей (Қолдану)	Үлгі бойынша стандартты есептерді шығару, теорияны типтік жағдайда қолдану.	Алгоритмдік, қолданбалы
III деңгей (Талдау және Синтез)	Стандартты емес, шығармашылық есептер мен проблемаларды талдау, зерттеу.	Эвристикалық, шығармашылық

«Химиялық реакциялардың типтері» тақырыбы бойынша деңгейлік тапсырмалар:

I деңгей (Тану және Түсіну)

1. Анықтаманы толықтыр: екі немесе одан да көп заттардан бір күрделі зат түзілетін реакция – _____ реакциясы деп аталады. Бір күрделі заттың бірнеше қарапайым заттарға ыдырауы – _____ реакциясы деп аталады. Күрделі зат құрамындағы бір элементті басқа элемент алмастырса – _____ реакциясы деп аталады [4].

2. Сәйкестендір:

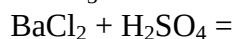
Кесте – 2

Реакция теңдеулері	Реакция типтері
$2\text{H}_2 + \text{O}_2 = 2\text{H}_2\text{O}$	Орынбасу реакциясы
$\text{CaCO}_3 = \text{CO}_2 + \text{CaO}$	Қосылу реакциясы
$\text{Zn} + 2\text{HCl} = \text{ZnCl}_2 + \text{H}_2$	Алмасу реакциясы

$\text{AgNO}_3 + \text{NaCl} = \text{AgCl} + \text{NaNO}_3$	Айырылу реакциясы

II деңгей (Қолдану)

1. Теңдеуді аяқтап, теңестір және реакция типін анықта:

2. Есеп: 40г CaCO_3 айырылғанда қанша грамм CaO түзіледі [4]?

III деңгей (Талдау және Синтез)

1. Проблемалық сұрақ: Егер темірді күкірт қышқылына салсақ, сутек бөлінеді. Ал мыс қышқылмен әрекеттеспейді. Неге бір металл қышқылмен әрекеттесіп, ал екіншісі әрекеттеспейді? Бұл қандай реакция типіне жатады?

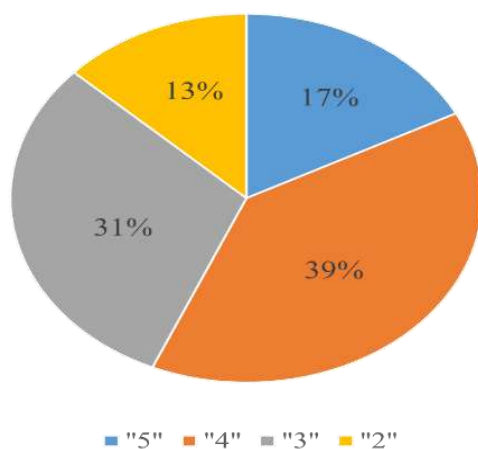
2. Тәжірибелік тапсырма: Қолыңда CuSO_4 ерітіндісі және темір шеге бар. Қосылу реакциясынсыз мысты қалай бөліп алуға болатынын сипатта (реакция типін көрсет) [4].

Химия сабағында деңгейлік тапсырмаларды жүйелі түрде қолдану – дифференциацияны жүзеге асырудың қарапайым әрі тиімді жолы. Бұл әдіс оқушыларға олардың дайындық деңгейіне сәйкес келетін және одан әрі дамуға итермелейтін оқу жүктемесін ұсынуға мүмкіндік береді. Нәтижесінде оқушылардың білім сапасы артып, пәнге деген ішкі мотивациясы артады. Ұсынылған эксперименттік нәтижелер бұл әдістеменің жоғары педагогикалық тиімділігін көрсетеді.

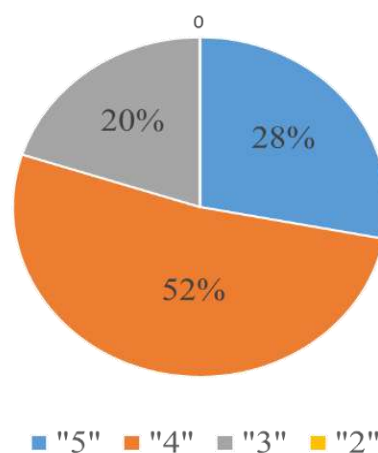
Тәжірибе жұмыстары №23 3. Космодемьянская атындағы мектеп-лицейінде өтті. Экспериментке 8 «Ж» және 8 «З» сыныптары қатысты. 8 «Ж» сыныбы бақылау тобы, 8 «З» эксперименттік топ болды. Бақылау тобына дәстүрлі түрде сабақ өтілді. Ал эксперименттік топқа әрбір сабақта оқушылардың бастапқы дайындығы мен қызығушылығына сай деңгейлік тапсырмалар жүйелі түрде қолданылды. Оқушыларға деңгейді өз қалауымен таңдау мүмкіндігі берілді, бірақ II деңгей міндетті базалық деңгей ретінде ұсынылды.

Зерттеу басында жүргізілген бастапқы бақылау жұмысы екі топтың білім деңгейлерінің айтарлықтай теңдігін көрсетті: бақылау тобындағы білім сапасы 47,8% құрады, ал эксперименттік топтағы білім сапасы 52,0% құрады. Бұл айырмашылықтың аздығы екі топтың да бастапқы дайындық деңгейінің біркелкі екенін және эксперимент тазалығын сақтауға мүмкіндік беретінін дәлелдейді. Эксперименттік оқыту жүргізілгеннен кейін, қорытынды бақылау кесіндісі екі топ арасындағы айырмашылықтың күрт өскенін көрсетті:

Бақылау тобы

Эксперименттік топ

Эксперимент нәтижесінде бақылау тобында сапа көрсеткіші 47,8%-дан 56,5%-ға дейін, яғни 8,7% ғана өсті. Дәстүрлі оқыту әдісі кезіндегі өсімнің төмен болуы барлық оқушыға бірдей

тапсырма берудің әлсіз оқушыларға қолдау көрсетуде, ал дарынды оқушылардың әлеуетін толық ашуда жеткіліксіз екендігін білдіреді. Эксперименттік топта сапа көрсеткіші 52%-дан 80%-ға дейін өсті. Өсімнің мөлшері 28%-ды құрады. Бұл нәтиже деңгейлік тапсырмалардың әрбір оқушының танымдық қажеттілігін қанағаттандыру арқылы білімді сапалы меңгеруге мүмкіндік бергенін көрсетеді.

Талдау нәтижесінде, эксперименттік топтағы білім сапасының өсімі (28%) Бақылау тобындағы өсімнен (8,7%) шамамен 3,2 есеге жоғары екені анықталды. Бұл статистикалық және педагогикалық тұрғыдан маңызды айырмашылық химия сабағында деңгейлік тапсырмалар арқылы жүзеге асырылған дифференциацияның жоғары тиімділігін толық дәлелдейді.

Әдебиеттер

1. Нұрғалиева, Г.Қ., Құнанбаева, Ә.С. (2018). Білім берудегі инновациялық технологиялар. Алматы: Ғылым. 296 б.
2. Сейдахметов, Б.А. (2019). Химия сабақтарындағы оқушылардың оқу іс-әрекетін дифференциациялау. Педагогикалық Диалог журналы, №2(30), 45–50 бб.
3. Оспанова, Д.А. (2022). Химия оқыту әдістемесіндегі оқушылардың жеке траекторияларын құру. Қазақстан мектебі, №7, 18–22 бб.
4. Сарсенова, А.Б. (2017). Деңгейлеп оқыту технологиясының химия сабағындағы тиімділігі. Ұлттық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана: Еуразия университеті. 110–115 бб.

ӨОЖ 037.135(1)

ХИМИЯ ПӘНІНЕН МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ КРЕАТИВТІ ТӘСІЛДЕРІ

Керимбаева К.З. т.ғ.к., Арап А.Қ. 2-курс магистранты

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматриваются креативные способы использования мультимедийных анимаций в образовательном процессе. Подчеркивается, что анимации особенно в курсе химии. Мультимедийные элементы способствуют повышению мотивации обучающихся, улучшают визуальное восприятие материала и развивают творческое мышление студентов.

Summary

The article discusses creative ways of using multimedia animations in the educational process. It emphasizes that animations play an important role in explaining Summary and complex concepts, especially in the chemistry course. Multimedia elements contribute to increasing students motivation, improving the visual perception of the material, and developing students creative thinking.

Қазіргі ақпараттық қоғам жағдайында білім беру жүйесі қарқынды цифрландыру дәуірін бастан өткеріп отыр. Оқу үрдісінде мультимедиялық ресурстарды – анимацияларды, интерактивті симуляцияларды, бейнеграфикаларды, 3D модельдерді қолдану білім алушылардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытудың негізгі тетіктерінің біріне айналды. Әсіресе химия, физика, биология секілді абстрактілі ұғымдарға толы жаратылыстану пәндерінде мультимедиялық ресурстардың маңызы айрықша зор. Себебі мультимедиялық ресурстар күрделі процестерді көзбен көретіндей етіп модельдеп, теориялық теориялық білімді нақты визуалды бейнемен ұштастырады [1].

Мультимедиялық ресурстар оқу материалын динамикалық түрде беріп, студенттің ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді, есте сақтауын күшейтеді және пәнге деген қызығушылығын арттырады [2]. Сонымен қатар мультимедиялық ресурстарды

шығармашылықпен қолдану студенттердің аналитикалық ойлауын, проблеманы шешуге бағытталған дағдыларын және зерттеушілік қабілеттерін жетілдіреді. Жоғары оқу орындарында, әсіресе 1-курс студенттерін оқыту барысында мультимедиялық анимациялар дәстүрлі әдістерді толықтырып қана қоймай, жаңа педагогикалық мүмкіндіктерді іске асырады [3].

Мультимедиялық технологияларды білім беру процесінде қолдану мәселесі соңғы жылдары педагогикалық ғылымда кеңінен зерттеліп отырған тақырыптардың бірі. Әсіресе мультимедиялық ресурстардың оқу материалын меңгерудегі тиімділігі туралы көптеген отандық және шетелдік ғылыми еңбектерде қарастырылған.

Америкалық зерттеуші Р.Майер мультимедиялық ресурстар арқылы оқытудың когнитивтік теориясын дамыта отырып, анимация мен графикалық визуализацияның ақпаратты өңдеуді жеңілдететінін және жұмыс жадысына түсетін жүктемені азайтатынын атап көрсеткен [4]. Ғалымның пікірінше, анимациялар студенттің назарын негізгі ақпаратқа шоғырландырып, астрактілі түсініктерді нақты бейнемен пысықтауға мүмкіндік береді [5].

Эксперименттік жұмыстың мақсаты – мультимедиялық ресурстарды қолданудың 1-курс химия студенттерінің оқу жетістіктеріне, пәнге қызығушылығына және шығармашылық ойлау қабілеттеріне ықпалын анықтау.

Осы мақсатқа сәйкес келесі міндеттерді қойылды:

1. Мультимедиялық анимацияларды оқу процесіне енгізу әдістемесін әзірлеу;
2. Студенттердің оқу жетістіктерін бастапқы (бақылау) деңгейде анықтау;
3. Мультимедиялық ресурстарды жүйелі қолданатын тәжірибелік топ пен дәстүрлі әдіспен оқытылатын бақылау тобын салыстыру;
4. Алынған нәтижелерге сандық және сапалық талдау жүргізу.

Зерттеу жұмысы Ө.Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің жаратылыстану факультетінің 1-курс «Химия» білім беру бағдарламасы бойынша оқитын білімгерлермен жүргізілді.

Зерттеуге жалпы 55 білімгер қатысты:

-Тәжірибелік топ – 27 студент

-Бақылау тобы – 28 студент

Білімгерлердің бастапқы білім деңгейі алдын ала диагностикалық тест арқылы анықталды және екі топ арасында айтарлықтай айырмашылық болмады.

Эксперимент 8 апта көлемінде жүргізілді. Тәжірибелік топта қолданылған мультимедиялық құралдар:

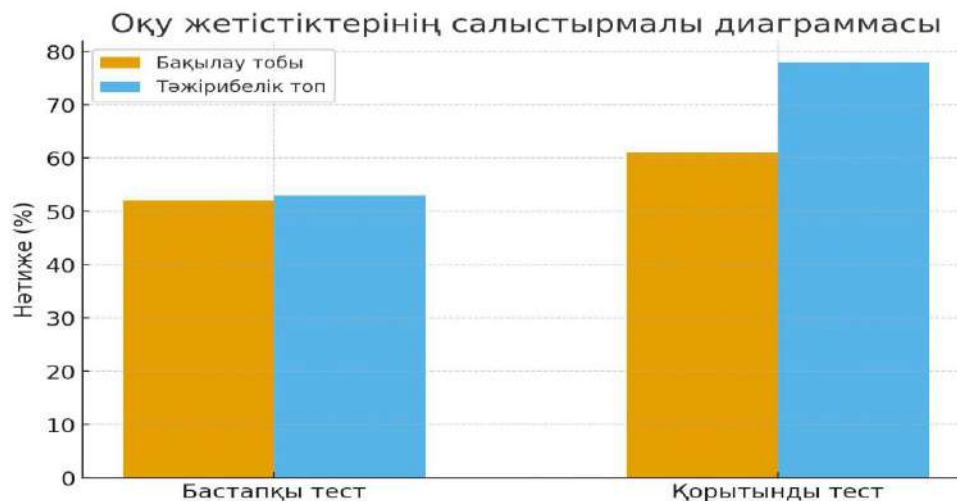
- Powtoon – химиялық реакция механизмдерін анимациялау
- Animaker – құбылыстарды кезең-кезеңімен көрсету
- Canva анимациялары – түсіндірме роликтер
- MolView, ChemSketch – молекулалардың 3D қозғалыс анимациялары
- GIF-анимациялар – қысқа визуалды микромодельдер

Бақылау тобында қолданылған әдістер:

- дәстүрлі ауызша түсіндіру
- тақтадағы статикалық суреттер
- оқулық және мәтінмен жұмыс
- қарапайым демонстрациялық тәжірибелер

Эксперимент барысында келесі әдістер пайдаланылды:

- Диагностикалық тест – бастапқы және соңғы білім деңгейін анықтау
- Бақылау және салыстыру әдісі
- Анкеталық сауалнама – студенттердің пікірін зерттеу
- Шығармашылық тапсырмаларды бағалау (мини-анимациялар, жобалар)
- Статистикалық өңдеу (t-test) – топтар арасындағы айырмашылықты анықтау.

Сурет 1. Оқу жетістіктерінің салыстырмалы диаграммасы

Диаграмма мәліметтеріне сәйкес, тәжірибелік топта мультимедиялық анимацияларды қолдану оқу жетістіктерінің айтарлықтай өсуіне ықпал еткені байқалады. Бастапқы тест көрсеткіштері екі топта да шамалас (бақылау тобы – 52%, тәжірибелік топ – 53%) болғанымен, қорытынды тест нәтижесінде тәжірибелік топтың білімі 78%-ға дейін көтеріліп, бақылау тобының 61%-дық нәтижесін айқын түрде артта қалдырды. Бұл мультимедиялық анимациялар оқу материалын түсінуді жеңілдетіп, студенттердің оқу мотивациясын күшейткенімен түсіндіріледі.

Жалпы алғанда, диаграмма тәжірибелік топтағы өсімнің бақылау тобынан 2,7 есе жоғары екенін көрсетіп, анимацияларды қолданудың тиімділігін дәлелдейді. Бұл тәсіл студенттердің назарын шоғырландырып, күрделі химиялық процестерді визуалды түрде меңгеруге мүмкіндік беріп, оқу сапасын жақсартқаны анықталды.

Жүргізілген зерттеу нәтижелері мультимедиялық анимацияларды қолдану 1-курс студенттерінің оқу жетістіктерін айтарлықтай арттыратынын көрсетті. Диаграммада көрініп тұрғандай, бастапқы тестте екі топтың нәтижелері бірдей болғанымен, қорытынды тестте тәжірибелік топтың білімі 78%-ға дейін өсіп, бақылау тобының 61%-дық көрсеткішінен айтарлықтай жоғары болды. Бұл анимациялардың күрделі материалды түсіндіруді жеңілдетіп, студенттердің пәнге қызығушылығын күшейткенін дәлелдейді.

Қорытындылай келе, мультимедиялық анимацияларды сабақта жүйелі қолдану білімді терең меңгеруге, оқу мотивациясын арттыруға және оқу процесінің тиімділігін жоғарылатуға мүмкіндік береді. Сондықтан анимацияларды креативті әдістермен пайдалану заманауи химия білімінде маңызды педагогикалық құрал болып табылады.

Әдебиеттер

1. Mayer, R. E. Multimedia Learning. – Cambridge University Press, 2021. – 358 б.
2. Clark, R. C., Lyons, C. Graphics for Learning: Proven Guidelines for Planning, Designing, and Evaluating Visuals in Training Materials. – San Francisco: Pfeiffer, 2016. – 432 p.
3. Раджабов А. Қ. Білім беруде мультимедиялық технологияларды қолдану. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 176 б.
4. Жүнісбекова Г. Қ. Оқытудың заманауи әдістері: мультимедиялық құралдар. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019. – 214 б.
5. Moreno, R. Educational Psychology: Integrating Psychology and Pedagogy. – Wiley, 2020. – 295 p.

ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ

Керимбаева К.З.т.ғ.к., Турдыбек М.А. магистрант

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті,
Шымкент, Қазақстан

Резюме

В статье рассматривается педагогическая и методическая значимость использования интерактивных технологий в процессе преподавания химии. Акцент делается на том, что интерактивные методы позволяют повысить интерес учащихся к предмету, облегчить понимание сложных химических процессов и развить исследовательские, коммуникативные и критическое мышление навыки. Автор подробно анализирует эффективные формы интерактивного обучения: групповую работу, цифровые симуляции, виртуальные лаборатории, практико-ориентированные задания, игровые методы и проблемное обучение. Результаты исследования показывают положительное влияние интерактивных технологий на качество знаний и познавательную активность обучающихся. Материал статьи может служить методическим руководством для учителей, стремящихся внедрять современные интерактивные подходы на уроках химии.

Summary

This article explores the pedagogical and methodological effectiveness of using interactive teaching technologies in chemistry lessons. Interactive approaches enhance students' engagement, make complex chemical processes easier to understand, and develop research, communication, and critical-thinking skills. The author highlights a range of effective interactive strategies, including group work, digital simulations, virtual laboratory practices, game-based learning, and problem-solving tasks. The study findings demonstrate that interactive technology significantly improves students' cognitive activity and overall academic performance. The article provides practical methodological recommendations for teachers aiming to integrate interactive tools and strategies into modern chemistry education.

Қазіргі білім беру жүйесіндегі басты міндет – оқушылардың жеке қабілеттерін дамытып, олардың танымдық белсенділігін арттыру және алған білімдерін өмірлік жағдаяттарда қолдана алатын құзыретті тұлға қалыптастыру. Бұл міндетті іске асыруда химия ғылымын оқытуда интербелсенді оқыту технологияларын қолданудың маңызы ерекше. Химия – табиғат құбылыстарының мәнін ашатын, заттардың құрылымы мен қасиеттерін, олардың бір-бірімен әрекеттесу заңдылықтарын зерттейтін күрделі әрі қызықты пән. Дегенмен көптеген оқушылар үшін химиялық ұғымдар, реакциялар тізбегі немесе молекулалық модельдер абстрактілі, күрделі және түсініксіз болуы мүмкін. Осындай жағдайда интербелсенді оқыту технологиялары оқу үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, пәнге деген қызығушылықты күшейтіп, оқушыны білімді пассив қабылдаушыдан белсенді ізденушіге айналдырады.

Интербелсенді оқыту – оқушы мен мұғалімнің өзара әрекеттесуіне, диалогқа, ортақ шешім қабылдауға, тәжірибе жүзінде білімді қолдануға негізделген заманауи педагогикалық үрдіс. Химия сабағында бұл технологияларды қолдану ғылыми ұғымдарды визуалды модельдер, цифрлық симуляциялар, тәжірибелердің виртуалды үлгілері арқылы нақты әрі қолжетімді түрде түсіндіруге мүмкіндік береді. Мысалы, молекулалардың кеңістіктік құрылымын 3D-модельдеу арқылы көрсету, реакция механизмдерін динамикалық анимациялармен түсіндіру немесе қауіпті тәжірибелерді виртуалды зертханада орындау – интербелсенді технологиялардың басты артықшылықтарының бірі. Бұл тәсілдер химиялық білімді тек теориялық деңгейде меңгерту емес, оны қауіпсіз әрі қызықты жолмен практикалық тұрғыда қолдануға жол ашады.

Химия сабағында интербелсенді оқыту технологияларын қолданудың негізгі мақсаты – оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру, танымдық белсенділігін дамыту,

химиялық ұғымдарды терең түсінуге жағдай жасау және оқу үдерісінде оқушының белсенді субъект ретіндегі рөлін күшейту. Сонымен қатар оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастыру, тәжірибелік жұмысты тиімді ұйымдастыру, теория мен практиканы байланыстыру арқылы функционалдық сауаттылығын арттыру мақсат етіледі.

Химия сабағында интербелсенді оқыту технологияларын қолдану – заманауи білім беру жүйесінің басты талаптарының бірі. Бұл технологиялар оқушыны оқу үдерісінің белсенді қатысушысына айналдырып, күрделі химиялық құбылыстарды терең әрі саналы түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

Ең алдымен, интербелсенді оқыту оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Дәстүрлі сабақтарда мұғалімнің түсіндіруі басым болса, интербелсенді сабақтарда оқушылардың өздігімен жұмыс істеуі, топтық әрекеті, тәжірибелерді орындауы маңызды орын алады. Мысалы, химиялық реакцияны ауызша түсіндіруден гөрі, интерактивті тақтада оның механизмін анимация арқылы көрсету әлдеқайда әсерлі, әрі есте сақтауды жеңілдетеді. Әсіресе молекулалардың кеңістіктік құрылымын, атомдар арасындағы байланыстарды, электрондардың орналасуын 3D моделдеу арқылы көрсету – оқушылардың визуалды қабылдауын күшейтеді, түсіну деңгейін арттырады.

Екінші жағынан, интербелсенді технологиялар химиядағы тәжірибелік жұмыстарды қауіпсіз әрі қолжетімді етеді. Қауіпті реакцияларды виртуалды зертханаларда орындай отырып, оқушы қателесуден қорықпай, эксперименттің барысын еркін бақылауға мүмкіндік алады. ChemCollective, PhET сияқты платформаларда оқушылар реакцияға қажетті заттарды таңдап, олардың концентрациясын өзгертіп, температураны басқарып, алынған нәтижелерді тіркейді. Бұл тәсіл оқушылардың экспериментті жоспарлау, гипотеза құру, нәтижені талдау дағдыларын дамытады. Сонымен қатар интерактивті виртуалды зертханалар химиялық қауіпсіздік ережелерін бұзбай, кез келген күрделі экспериментті бірдей дәлдікпен орындауға мүмкіндік береді.

Үшіншіден, интербелсенді оқыту технологиялары оқушылардың ғылыми-зерттеушілік қабілеттерін арттырады. Сабақта қолданылатын проблемалық тапсырмалар, зерттеу сұрақтары, тәжірибені өз бетінше жоспарлау тапсырмалары оқушыларды аналитикалық ойлауға, дәлел келтіруге, қорытынды жасауға үйретеді. Мысалы, «қышқылдар мен негіздердің әрекеттесуі» тақырыбында мұғалім дайын формуланы бермей, оқушыларға тәжірибе нәтижесін талдау арқылы реакция теңдеуін өздері шығаруға тапсырма береді. Бұл оқушының ойлау мәдениетін қалыптастырады, химиялық логикасын дамытады.

Интербелсенді оқыту технологиясының тиімділігін анықтау үшін, Шымкент қаласы, №130 орта мектебінде 9 А,Ә сыныптары арасында зерттеу жүргізілді. 9А сыныбы эксперименттік топ және 9Ә сыныбы бақылау тобы. Зерттеу жүргізу кезінде екі сыныптың химия сабағында оқыту әдістерінің тиімділігін салыстыру мақсатында талдау жүргізілді. Сабақ барысында оқушыларға зерттеуге арналған күрделі мәселелер қойылып, олардың өздігінен шешім табуына жағдай жасалды.

Эксперимент тобы 9А сыныбына химия сабағының оқу процесі кезінде интербелсенді оқыту әдістері қолдандым. Бұл әдістер оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына, өзара пікір алмасуына, топтық жұмыс арқылы химиялық білімдерін тереңдетуге мүмкіндік береді. Интербелсенді әдістердің ішінде:

Топтық жұмыс: Оқушылар берілген тақырып бойынша тәжірибені бірлесіп орындайды, бақылау тапсырмаларын орындайды.

Ақпараттық технологиялар мен мультимедиялық құралдар: Сабақ барысында химияның түрлі аспектілерін визуалды түрде көрсету үшін презентациялар, бейне материалдар және онлайн платформаларды қолдандым.

Оқу ойындары: Оқушылар «Фишбоун», «Шырмауық» т.б. ойындар арқылы сабақты қызықты әрі тиімді меңгереді.

Бақылау тобы. Бақылау тобында дәстүрлі оқыту әдістері қолдандым:

Мұғалімнің баяндауы. Сабақ барысы мұғалім химияның теориялық негіздерін түсіндіруіне бағытталған.

Өзіндік жұмыс. Білім алушылар тапсырмаларды жеке орындайды, ал оқытушы тек дұрыс жауапты тексеріп, қажетті түсініктемелер береді.

Қалыпты сұрақ-жауап. Оқушылардың тақырыпты дұрыс түсінуін тексеру үшін оқытушы сұрақтар қояды, оқушылар жауап береді.

Зерттеу барысында 9А және 9Ә сыныптарында химия сабағында қолданылатын оқыту әдістерінің әсерін зерттеу үшін төмендегідей әдістер қолданылды:

Сауалнама. Білім алушыларға сабақты қалай меңгергені және қандай әдістерді тиімді деп санайтындары туралы сауалнама жүргіздім.

Әдістемелік тәжірибе. 9А сыныбында интербелсенді оқыту әдістері қолданылды, ал 9Ә сыныбында дәстүрлі әдістермен сабақ өткіздім. Оқушылардың білім сапасын салыстыру мақсатында алдын ала және соңғы кезеңдегі тестілер өткіздім.

Бақылау: Оқушылардың сабақтағы белсенділігі, қызығушылығы және өзара әрекеттесуі мұқият бақыладым.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, интербелсенді оқыту әдістері 9А сыныбында химия сабағының сапасын арттырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын оятып, белсенділіктерін арттырды. Ал 9Ә сыныбында дәстүрлі оқыту әдісі білім сапасына әсер етіп, оқушылардың сабаққа қатысуын төмендетті және олардың білім деңгейі 9А сыныбының оқушыларынан төмен болды

Зерттеу нәтижелерін салыстыру арқылы интербелсенді оқыту технологиясын қолданудың тиімділігі 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1. Зерттеу нәтижелері

Нәтижелер	9 ^А сыныбы	9 ^Ә сыныбы
Белсенділік	9А сыныбы сабақты белсенді түрде қабылдады. Оқу ойындарын қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген ынтасын арттырдым.	9Ә сыныбының сабаққа қатысуы көбінесе төмен болды. Білім алушылардың кейбірі мұғалімнің түсіндірмелерін мұқият тыңдады, бірақ сабақ барысында белсенді қатысуы пассивті болды.
Түсіну деңгейі	Интербелсенді әдістер арқылы оқушылар химия пәнінің күрделі теорияларын оңай меңгерді. Олардың сабаққа қатысуы жоғары деңгейде болды	Дәстүрлі әдіс қолданылған 9Ә сыныбында оқушылардың химия пәніндегі қиын тақырыптарды меңгеру деңгейі төмен болды. Оқушылар көбіне жеке жұмыс істеді, бірақ топта жұмыс істеу мүмкіндігі болмады
Қорытынды тест нәтижелері	9А сынып оқушылары химия пәнінен алынған тест тапсырмаларын жақсы орындады, олардың білім сапасы жоғары болды	9Ә сыныбындағы оқушылардың тест нәтижелері 9А сыныбының оқушыларынан төмен болды

Химия сабағында интербелсенді оқыту технологияларын қолдану – қазіргі білім беру жүйесінің басты бағыттарының бірі және оқыту сапасын жаңа деңгейге көтерудің тиімді жолы. Интербелсенді әдістер оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың зерттеушілік, тәжірибелік, аналитикалық дағдыларын дамытады. Химия ғылымының күрделі құрылымын, реакциялар механизмін, молекулалардың кеңістіктік моделін түсіндіру үшін интерактивті құралдар мен цифрлық технологиялар таптырмас мүмкіндік береді. Бұл технологиялар дәстүрлі сабақтарды толықтырып, оқушыны пассив тыңдаушыдан белсенді зерттеушіге айналдырады.

Қорытындылай келе, интербелсенді технологиялар химияны оқытудың сапасын арттырудың, оқушының зерттеушілік қабілеттерін дамытудың, шығармашылық ойлауын қалыптастырудың негізгі әдістерінің бірі болып табылады. Бұл тәсіл тек пәндік білімді жетілдірумен шектелмей, оқушылардың ХХІ ғасыр дағдыларын дамытып, өмірлік тәжірибесінде қолдана алатын құзыреттіліктерін қалыптастырады. Сондықтан химия сабағында интербелсенді оқыту технологияларын жүйелі әрі мақсатты қолдану – сапалы білім берудің басты шарты.

Әдебиеттер

1. Әбенова С. Ж. Химияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2020.
2. Құдайбергенова Г. А. Интерактивті технологиялар және химия сабақтары. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.
3. Жаңабекова Ф. К. Химия пәнін оқытуда цифрлық ресурстарды қолдану. – Алматы, 2019.
4. Жолдасова М. Жаңа педагогикалық технологиялар. – Шымкент: Әлем, 2020.
5. PhET Interactive Simulations. University of Colorado Boulder. <https://phet.colorado.edu>
6. ChemCollective Virtual Labs. Carnegie Mellon University.
7. Molecule 3D Modeling Tools (MolView, Avogadro).
8. Маркова А. К. Современные образовательные технологии в преподавании химии. – Москва: Просвещение, 2018.

АТА-АНАМЕН КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫ ОРНАТУ ЖОЛДАРЫ

Нурлыбаева Лаура Нурхановна

Шымкент қаласы, №55 "Самал" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные методы установления обратной связи с родителями в условиях дошкольного учреждения. Проанализированы педагогические подходы к взаимодействию с семьями, формы коммуникации, а также способы вовлечения родителей в образовательный процесс.

Показано, как системная обратная связь способствует формированию доверия, поддерживает развитие ребенка и повышает эффективность воспитательно-образовательной работы. Статья включает практические рекомендации и примеры успешного сотрудничества с семьями.

Summary

The article examines effective methods of establishing feedback with parents in preschool settings. Pedagogical approaches to family engagement, communication forms, and ways of involving parents in the educational process are analyzed. It demonstrates how systematic feedback fosters trust, supports child development, and enhances the efficiency of educational work. The article includes practical recommendations and examples of successful parent collaboration.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие жұмысында ата-анамен тиімді кері байланыс орнату – балалардың жан-жақты дамуы мен оқыту сапасының маңызды факторы болып табылады. Отбасы мен бала арасындағы тұрақты байланыс балалардың эмоционалдық жайлылығын қамтамасыз етеді, тәрбие мен оқыту процесін қолдайды. Тәрбиеші мен ата-ана арасындағы сенімді қарым-қатынас балалардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді. Осы мақалада ата-анамен кері байланысты орнату жолдары, оның педагогикалық негіздері, тиімді әдістері мен тәжірибелік ұсынымдар қарастырылады.

Ата-анамен кері байланыстың мәні мен маңызы.

Кері байланыс – бұл педагог пен ата-ананың бірлескен әрекеті, ақпарат алмасу процесі, оның мақсаты – баланың дамуы мен тәрбиесі туралы түсінік қалыптастыру. Тиімді кері байланыс балалардың оқу және ойын әрекеттерін бақылауға мүмкіндік береді, ата-ананы білім беру үдерісіне тартуға жағдай жасайды. Сонымен қатар, ол педагогтың кәсіби әрекетін жетілдіруге

көмектеседі, баланың қажеттіліктерін дұрыс бағалауға ықпал етеді. Отбасы мен мектеп арасындағы үйлесімді байланыс балалардың эмоционалдық тұрақтылығын арттырады, сенімділік пен өзара түсіністік қалыптастырады.

Кері байланысты орнатудың педагогикалық негіздері.

Ата-анамен тиімді байланыс орнату психологиялық және педагогикалық қағидаттарға сүйенеді. Психологиялық тұрғыда байланыс сенім, сыйластық, ашықтық принциптеріне негізделеді. Педагог ата-ананың пікірін тыңдай білу, олардың ұсыныстарын ескеру, кәсіби кеңестер беру қабілетіне ие болуы тиіс. Педагогикалық тұрғыда байланыс жүйелілікті, мақсаттылықты, дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді үйлестіруді талап етеді. Кері байланыс балалардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, олардың даму деңгейіне сәйкес жүргізілуі қажет.

Кері байланыстың негізгі формалары.

Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-анамен кері байланыстың бірнеше формасы бар. Біріншісі – жеке кездесулер. Бұл формада тәрбиеші бала жетістіктері мен қиындықтары туралы нақты ақпарат береді, ата-ананың сұрақтарына жауап береді, ұсыныстарын тыңдайды. Екіншісі – топтық жиналыстар. Мұнда тәрбиеші топтағы балалардың дамуы туралы жалпы ақпарат береді, ата-аналармен бірлескен іс-шараларды талқылайды. Үшіншісі – күнделік немесе хабарламалар. Бұл форма тұрақты ақпарат алмасуға мүмкіндік береді, ата-аналар бала іс-әрекетін бақылап, үйде қосымша қолдау көрсете алады. Төртіншісі – электрондық байланыс (мессенджер, электрондық пошта, мобильдік қосымшалар). Бұл қазіргі заманғы байланыс формасы ақпаратты тез және ыңғайлы жеткізуге мүмкіндік береді.

Ата-аналарды білім беру үдерісіне тарту.

Баланың дамуы мен тәрбиесіне ата-ананың қатысуы өте маңызды. Тәрбиеші ата-аналарды сабаққа қатыстыру, шығармашылық іс-шаралар, мерекелік көріністерге тарту арқылы олардың белсенділігін арттырады. Мысалы, ата-аналармен бірлескен жобалар ұйымдастыру, топтық іс-шараларды дайындау, ойындар мен жаттығуларға қосу балаларға қолдау көрсетеді және үйде білім берудің жалғасын қамтамасыз етеді. Белсенді қатысу балалар мен ата-аналар арасындағы байланысты нығайтып, тәрбие процесінің тиімділігін арттырады.

Кері байланыстың тиімді әдістері.

Тиімді кері байланысты орнату үшін бірнеше әдіс қолданылады. Бірінші әдіс – бақылау және талдау. Баланың күнделікті іс-әрекетін, ойын әрекетін, жетістіктерін бақылап, ата-аналарға нақты ақпарат беру. Екінші әдіс – кеңес беру. Педагог ата-аналарға бала дамуы бойынша ұсыныстар береді, қиындықтарды шешуге бағыттайды. Үшінші әдіс – мотивациялық әдіс. Ата-аналарды ынталандыру, олардың қызығушылығын ояту арқылы қатысу белсенділігін арттыру. Төртінші әдіс – кері байланыс арқылы бағалау. Педагог ата-аналардың пікірін тыңдап, өз іс-әрекетін жетілдіреді, бұл кәсіби шеберлікті арттырады.

Эмоциялық фактордың рөлі.

Ата-анамен кері байланыстың тиімділігі эмоционалды жайлылыққа байланысты. Ашық, жылы қарым-қатынас балалардың даму процесін қолдайды. Ата-аналар педагогқа сенген жағдайда ғана ақпарат ашық беріледі, бірлескен әрекеттер нәтижелі болады. Эмоциялық жайлылық баланың үй мен балабақшадағы өмірінің үйлесімділігін қамтамасыз етеді.

Қиындықтар мен оларды жеңу жолдары.

Ата-анамен кері байланысты орнатуда кейбір қиындықтар кездеседі: уақыттың шектеулігі, ақпаратты жеткізудегі қателіктер, ата-ананың қызығушылық деңгейінің төмендігі. Бұл мәселелерді жеңу үшін педагог жоспарлы жұмыс жүргізуі, әр ата-анаға жеке көңіл бөлуі, электрондық байланыс құралдарын тиімді қолдануы қажет. Сонымен қатар топтық кездесулерді қызықты ұйымдастыру, кері байланысты ойын формаларында өткізу тиімді.

Қорытынды.

Ата-анамен тиімді кері байланыс орнату – мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбие мен оқытудың маңызды элементі. Ол балалардың жеке ерекшеліктерін ескеруге, эмоционалды жайлылықты

қамтамасыз етуге, ата-аналардың қатысуын арттыруға және педагогтың кәсіби шеберлігін дамытуға мүмкіндік береді. Тәрбиенің сапасы мен тиімділігі ата-анамен дұрыс ұйымдастырылған байланыс арқылы арттырылады. Кері байланыс жүйелі, сенімді, ашық және мақсатты түрде жүргізілген жағдайда ғана бала дамуының жоғары нәтижесіне қол жеткізуге болады.

Әдебиеттер:

1. Жұмабекова С.А. *Мектепке дейінгі ұйымдарда ата-анамен қарым-қатынас орнату әдістемесі*. – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Сейсенбаева Г. *Ата-анамен кері байланыстың бала тәрбиесіндегі рөлі*. – Астана: Фолиант, 2019.
3. Полат Е.С. *Инновациялық білім беру технологиялары*. – Мәскеу: Академия, 2020.
4. Селевко Г.К. *Заманауи білім беру технологиялары*. – Мәскеу: Халықтық білім, 2021.
5. Ахметова Л.М. *Ата-анамен кері байланыс орнатудың заманауи тәсілдері*. – «Педагогика және психология» журналы, №2, 2022.
6. Қожахметова К. *Ата-анамен өзара әрекеттесудің бала дамуына әсері*. – «Білім берудегі инновациялар» журналы, №3, 2023.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН (PISA, PIRLS) ДАМУДАҒЫ ТАРИХИ МӘТІНДЕРМЕН ЖҰМЫСТЫҢ МАҢЫЗЫ

Дулатбаева Кулшахар Усербаевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, №67 "Көмешбұлақ" ЖМББ" КММ, тарих пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается значение работы с историческими текстами в развитии функциональной грамотности учащихся в рамках международных исследований PISA и PIRLS. Автор анализирует методы работы с историческими источниками, направленные на формирование навыков критического мышления, анализа информации, сопоставления фактов и аргументации. Особое внимание уделяется стратегии преподавания, подбору текстов и дидактических заданий, способствующих развитию читательской, аналитической и исторической компетентности.

Summary

The article explores the importance of working with historical texts in developing students' functional literacy within the framework of international assessments PISA and PIRLS. The author analyzes methods for using historical sources to foster critical thinking, information analysis, comparison of facts, and argumentation skills. Special attention is given to teaching strategies, selection of texts, and didactic tasks that contribute to the development of reading, analytical, and historical competencies.

Кіріспе.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығы ерекше маңызға ие. PISA (Programme for International Student Assessment) және PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) зерттеулері оқушылардың тек білім көлемін ғана емес, алынған білімді өмірде қолдану қабілетін бағалайды. Тарих пәні функционалдық сауаттылықты дамытуда маңызды рөл атқарады, себебі тарихи мәтіндермен жұмыс жасау арқылы оқушылар оқиғаның себеп-салдарын талдай алады, деректерді салыстырады және аргументті қорытынды жасайды.

Тарихи мәтіндер арқылы функционалдық сауаттылықты дамыту оқушылардың сыни тұрғыдан ойлау қабілетін, ақпаратты талдау және интерпретациялау дағдыларын қалыптастырады. Бұл өз кезегінде PISA және PIRLS зерттеулерінде көрсетілген дағдыларға тікелей ықпал етеді.

Функционалдық сауаттылық және оның компоненттері.

Функционалдық сауаттылық – бұл білімді нақты өмірлік жағдайларда тиімді пайдалана білу қабілеті. Ол бірнеше негізгі компоненттерден тұрады:

1. **Критикалық ойлау.** Ақпаратты бағалау, деректерді салыстыру, дәлелдерге сүйене отырып қорытынды жасау.
2. **Мәтіндік сауаттылық.** Мәтінді дұрыс түсіну, негізгі идеяларды анықтау, мәнмәтіннен мағынаны шығару.
3. **Аналитикалық қабілет.** Мәліметтерді талдау, тарихи фактілер мен оқиғаларды салыстыру, себеп-салдарын анықтау.
4. **Коммуникациялық дағдылар.** Өз ойын дәл және логикалық түрде жеткізу.

Тарих пәнінде осы дағдыларды қалыптастыру тарихи мәтіндермен жүйелі жұмыс жасау арқылы жүзеге асады.

Тарихи мәтіндермен жұмыстың әдістері.

Тарихи мәтіндермен жұмыс бірнеше әдістер арқылы жүзеге асады:

- **Сұрақ қою әдісі.** Мәтінді оқып шыққаннан кейін оқушыларға мәтіннің мазмұнын түсіндіретін, талдайтын сұрақтар қою.
- **Талдау және салыстыру.** Әртүрлі дереккөздерді салыстырып, сенімділігін бағалау.
- **Хронологиялық құру.** Оқиғаларды уақытқа байланысты орналастыру арқылы тарихи контексті түсіну.
- **Топтық талқылау.** Мәтіннен алынған ақпаратты топта талқылау, пікір алмасу арқылы білімді тереңдету.

Бұл әдістер оқушыларға тек ақпаратты қабылдауға ғана емес, оны өңдеуге және өз қорытындысын жасауға мүмкіндік береді.

PISA және PIRLS зерттеулерінің талаптары.

PISA зерттеулері оқушылардың ақпаратты талдау, сыни тұрғыдан ойлау, проблемаларды шешу дағдыларын бағалайды. PIRLS зерттеулері оқушылардың мәтінді түсіну, негізгі идеяны анықтау және ақпаратты қолдану қабілетін бағалайды. Тарих пәні осы дағдыларды дамыту үшін тиімді құрал болып табылады, өйткені тарихи мәтіндермен жұмыс жасау барысында:

- оқушылар мәтіннен маңызды ақпаратты алады,
- деректерді салыстырады және интерпретациялайды,
- өз ойларын дәлелдермен қолдай отырып қорытынды жасайды.

Тарихи мәтіндерді таңдау және қолдану принциптері.

Тарихи мәтіндерді таңдау кезінде келесі принциптерді ескеру қажет:

1. **Жас ерекшелігіне сәйкес болу.** Мәтіннің күрделілігі оқушылардың оқу деңгейіне сәйкес болуы тиіс.
2. **Қызығушылықты ояту.** Мәтін оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқуға ынталандыруы керек.
3. **Мазмұнның өзектілігі.** Мәтін оқушылардың білімдік және әлеуметтік контекстіне байланысты таңдалуы тиіс.
4. **Критикалық талдау мүмкіндігі.** Мәтін оқушыларға сұрақ қою, салыстыру, қорытынды жасау мүмкіндігін беруі керек.

Педагогикалық стратегиялар.

Тарих пәні мұғалімі функционалдық сауаттылықты дамыту үшін келесі стратегияларды қолданады:

- **Диалогтық оқыту.** Мәтінді талқылау, сұрақ-жауап арқылы ой өрісін кеңейту.
- **Проблемалық тапсырмалар.** Оқушыларға тарихи проблемаларды шешу немесе түрлі көзқарастарды бағалау тапсырмалары беру.
- **Жобалық жұмыстар.** Тарихи тақырыпқа байланысты шағын зерттеу немесе презентация дайындау.

- **Интерактивті әдістер.** Дискуссиялар, рөлдік ойындар, графикалық ұйымдастыру құралдарын қолдану.

Бұл стратегиялар оқушылардың логикалық ойлау, мәтінді түсіну және аналитикалық қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Қорытынды.

Тарихи мәтіндермен жұмыс PISA және PIRLS зерттеулерінде бағаланатын функционалдық сауаттылықтың негізгі компоненттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Оқушылар мәтінді түсіну, деректерді талдау, сыни ойлау және аргументация жасау дағдыларын қалыптастырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі, мәтіндерді дұрыс таңдау, тиімді педагогикалық әдістерді қолдану функционалдық сауаттылықты дамыту процесін жеңілдетеді. Осылайша, тарихи мәтіндермен жүйелі жұмыс мектептегі оқыту сапасын арттырады және оқушылардың танымдық дамуына елеулі үлес қосады.

Әдебиеттер:

1. Жұмабекова С.А. *Тарихи мәтіндер арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістемесі.* – Алматы: Қазақ университеті, 2018.
2. Сейсенбаева Г. *PISA және PIRLS зерттеулері аясында оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру жолдары.* – Астана: Фолиант, 2019.
3. Полат Е.С. *Инновациялық білім беру технологиялары.* – Мәскеу: Академия, 2020.

DEVELOPING COMMUNICATION THROUGH COLLABORATIVE LEARNING

Omarova Kamelya Asylbekovna

Turkestan region, Tulkibas district, T. Ryskulov village, M. Lomonosov School-Gymnasium, English language teacher

Резюме

Мақалада ынтымақтастыққа негізделген оқыту арқылы оқушылардың коммуникативтік дағдыларын дамыту жолдары қарастырылады. Ынтымақтастықтық әдістерді қолдану оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынас жасау қабілетін, сыни ойлауын, өз идеяларын тиімді жеткізуін жетілдіреді. Сондай-ақ, мақалада педагогикалық жағдайларды ұйымдастыру, оқушылар арасындағы топтық жұмыс, тапсырмаларды жоспарлау әдістері және тәжірибелік ұсынымдар ұсынылады.

Резюме

В статье рассматриваются пути развития коммуникативных навыков учащихся через кооперативное обучение. Применение совместных методов обучения способствует улучшению способности учащихся взаимодействовать друг с другом, развивает критическое мышление и умение эффективно выражать свои идеи. Также представлены педагогические условия, организация групповой работы, методы планирования заданий и практические рекомендации.

Introduction.

In modern education, communication skills are considered essential for students' academic and personal development. Collaborative learning, which emphasizes teamwork, peer interaction, and shared responsibility, is an effective method for enhancing communication. This article explores the ways in which collaborative learning strategies can improve students' ability to express ideas clearly, work together in teams, and develop critical thinking. The role of the teacher, classroom organization, and practical methods for implementing collaborative activities are also discussed.

The Concept of Collaborative Learning.

Collaborative learning involves students working together in pairs or groups to solve problems, complete tasks, or create projects. Unlike traditional learning, where students work individually, collaborative learning promotes dialogue, negotiation, and mutual support. Key principles include

shared goals, interdependence, accountability, and reflection. Through collaborative activities, students develop social, cognitive, and communication skills that are essential for lifelong learning.

Developing

Communication

Skills.

Communication skills include listening, speaking, presenting ideas, providing feedback, and engaging in discussions. Collaborative learning creates a natural environment for practicing these skills. For example, in group discussions, students take turns expressing opinions, asking questions, and responding to peers. Role-playing, debates, and peer review activities further enhance verbal and non-verbal communication abilities. Students learn to clarify their thoughts, justify their opinions, and adapt their language to different contexts.

Pedagogical

Conditions

for

Effective

Collaboration.

To implement collaborative learning successfully, teachers must establish clear pedagogical conditions:

- Defining clear learning objectives;
- Creating heterogeneous groups to balance abilities;
- Providing structured tasks that encourage interaction;
- Facilitating communication and monitoring progress;
- Encouraging reflection and feedback after collaborative activities.

The classroom environment should support open communication, respect for different viewpoints, and positive interaction. Technology tools such as collaborative platforms, discussion forums, and shared digital documents can enhance group work efficiency.

Strategies

for

Collaborative

Learning.

Several strategies are effective in promoting communication through collaboration:

1. **Think-Pair-Share:** Students think individually, discuss with a partner, and share with the group.
2. **Jigsaw:** Each member becomes an expert in a specific topic and teaches it to the group.
3. **Peer Review:** Students assess each other's work and provide constructive feedback.
4. **Group Projects:** Students collaborate on creating a product, presentation, or report.

These strategies encourage active participation, accountability, and development of argumentation and negotiation skills. Teachers act as facilitators, guiding the process and providing support when needed.

Assessment

and

Reflection.

Assessment of communication skills in collaborative learning includes observation, self-assessment, peer assessment, and performance tasks. Reflection is critical: students analyze their own contributions, evaluate group dynamics, and consider areas for improvement. Regular feedback from the teacher reinforces learning outcomes and helps students refine their communication abilities.

Benefits

of

Collaborative

Learning.

Collaborative learning improves students' communication, problem-solving, and social skills. It fosters a sense of responsibility, empathy, and teamwork. Students become more confident in expressing their ideas, more open to alternative perspectives, and better prepared for real-life interactions. Additionally, collaborative learning enhances engagement and motivation, leading to deeper understanding of content and improved academic performance.

Challenges

and

Solutions.

Potential challenges include unequal participation, conflicts, and difficulties in coordination. Teachers can address these issues by assigning clear roles, setting group norms, monitoring interactions, and providing guidance for conflict resolution. Using structured tasks and reflective activities helps maintain balance and ensures that all students contribute meaningfully.

Conclusion.

Collaborative learning is a powerful tool for developing communication skills in students. By fostering teamwork, dialogue, and mutual support, teachers can help students express ideas effectively, think critically, and work collaboratively. Effective implementation requires careful planning, structured

activities, and ongoing reflection. When applied consistently, collaborative learning prepares students for academic success and future professional and social interactions.

References:

1. Johnson D.W., Johnson R.T. *Cooperative Learning: Improving University Instruction by Basing Practice on Validated Theory*. – Minneapolis: University of Minnesota, 2018.
2. Vygotsky L.S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019 (қайта басылым).
3. Gillies R.M. *Promoting Academic Success and Communication Skills through Collaborative Learning*. – New York: Routledge, 2020.
4. Slavin R.E. *Educational Psychology: Theory and Practice*. – Boston: Pearson, 2021.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЕСЕПТЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Бекбосынова Айжан Бактияровна
№127 ЖОББМ математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности развития математического мышления учащихся посредством творческих задач. Раскрывается сущность творческого задания, его роль в формировании логико-аналитических умений, гибкости и оригинальности мышления. Представлены методические подходы к использованию творческих задач на уроках математики, классификация таких задач и примеры их применения в учебном процессе.

Summary

The article examines the development of students' mathematical thinking through creative problem-solving. It explains the nature of creative tasks and their role in forming analytical skills, flexibility and originality of thought. Methodological approaches to using creative mathematical problems in the classroom are discussed, including their classification and examples of effective implementation in teaching.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту басты мақсаттардың бірі болып табылады. Математика – логикалық ойлауды, дәлелдеуді, талдауды, салыстыруды және моделдеуді қажет ететін пәндердің ішінде ерекше орын алады. Әсіресе шығармашылық есептерді қолдану арқылы оқушылардың математикалық ойлау деңгейін көтеру — бүгінгі педагогикада өзекті мәселе.

Шығармашылық есептер тек қана дәстүрлі алгоритмдерді қолдануға негізделмейді, олар оқушыдан жаңа тәсіл іздеуді, ерекше шешімдерді табуды, стандартты емес ойлауды талап етеді. Мұндай есептерді жүйелі қолдану оқушылардың интеллектуалдық әлеуетін ашуға, олардың ойлау әрекетін белсендіруге мүмкіндік береді.

Бұл мақалада шығармашылық есептердің мәні, олардың түрлері, оқытудағы рөлі және оларды тиімді қолдану әдістемесі қарастырылады.

Шығармашылық есептердің педагогикалық мәні.

Шығармашылық есеп — бір ғана дұрыс жауабы жоқ, бірнеше шешім жолын қарастыруға мүмкіндік беретін есеп түрі. Оның басты ерекшелігі — оқушыға ой еркіндігін беру, өзіндік шешім ұсынуға жағдай жасау.

Шығармашылық есептердің педагогикалық мәні мыналардан көрінеді:

1. **Оқушының ойлау белсенділігін арттырады.** Стандарттан тыс жағдайлар оқушыны жаңа тәсілдер іздеуге итермелейді.
2. **Шығармашылық қабілетті дамытады.** Оқушы есепті шешудің өзіндік жолын табады.

3. **Танымдық қызығушылықты күшейтеді.** Мәселе түрінде берілген есептер оқушыларды ынталандырады.
4. **Сыни ойлауды қалыптастырады.** Оқушы шешімнің дұрыстығын дәлелдейді, салыстырады, талдайды.
5. **Құзыреттілік тәсілді жүзеге асырады.** Практикалық мәні бар тапсырмалар арқылы математикалық білім өмірлік жағдаяттарда қолданылады.

Математикалық ойлаудың құрылымы және шығармашылық есептердің рөлі.

Математикалық ойлау бірнеше компоненттен тұрады: логикалық талдау, абстракция, жалпылау, моделдеу, алгоритмдеу және қорытынды жасау. Шығармашылық есептер осы компоненттердің әрқайсысын белсендіреді.

1. Логикалық

ойлау.

Шығармашылық есептерде берілген шарттарды өзара байланыстыру, логикалық тәуелділіктерді табу талап етіледі.

2. Абстракция

және

жалпылау.

Есеп мазмұнынан негізгі элементтерді бөліп алу, заңдылықтарды анықтау — математикалық ойлаудың маңызды кезеңі.

3. Математикалық

моделдеу.

Оқушы мәселені кесте, схема, формула немесе график түрінде модельдейді.

4. Стратегиялық

ойлау.

Есептің шешімін алдын ала жоспарлау, бірнеше тәсілді салыстыру дағдыларын қалыптастырады.

Шығармашылық есептердің түрлері.

1. Ашық есептер.

Бірнеше жауабы бар, шешім жолдары әртүрлі есептер. Мысалы: «Берілген төрт цифрдан қандай ең үлкен және ең кіші сан құрастыруға болады? Неше тәсілмен құрастыруға болады?»

2. Логикалық есептер.

Қисынды ойлау негізінде шешілетін тапсырмалар. Мысалы: «Үш адам үш түрлі түсті доп ұстаған. Қызыл допты А емес, С ұстамайды. Кім қандай доп ұстаған?»

3. Өмірлік жағдаятқа негізделген есептер.

Тұрмыстық жағдайларды математикалық модельдеу. Бұл оқушының математиканы өмірмен байланыстыра алуына ықпал етеді.

4. Комбинаторлық мазмұндағы есептер.

Үйлестіру, реттік орналастыру, таңдаулар санын анықтау сияқты тапсырмалар.

5. Геометриялық шығармашылық есептер.

Фигураларды түрлендіру, жаңа пішіндер құрастыру, симметрия арқылы шешім табу.

6. Зерттеу есептері.

Есептің шартын өзгертіп, нәтижесін зерттеуді қажет ететін тапсырмалар. Мысалы: «Көпбұрыш бұрыштарының қосындысына әсер ететін факторлар қандай?»

Шығармашылық есептерді сабақта қолдану әдістемесі.

1. Мәселелік жағдай туғызу.

Оқушыларға жаңа, күтпеген тапсырма беру арқылы олардың ойлауына түрткі жасау. Бұл тәсіл сабаққа қызығушылықты арттырады.

2. Оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру.

Шығармашылық есептерді топтық, жұптық немесе жеке түрде орындату тиімді. Бұл оқушылардың пікір алмасуына, бірлескен шешім қабылдауына ықпал етеді.

3. Бірнеше шешім табуға бағыттау.

Мұғалім тек бір ғана дұрыс жауаппен шектелмей, бірнеше дәлелді шешім нұсқаларын қабылдауы керек.

4. Қорытынды жасау және дәлелдеу.

Әр оқушы өзінің шешімінің дұрыстығын қорғауы қажет. Бұл олардың сөйлеу мәдениетін, логикалық дәлелдеу дағдыларын дамытады.

5. Қолдау көрсету атмосферасын қалыптастыру.

Шығармашылық есептерде қателесу — үйренудің табиғи бөлігі. Мұғалім қателіктен қорықпауды, тәуекелге баруды үйретуі керек.

Шығармашылық есептердің сабақтағы үлгілері.

Үлгі 1. «Фигуралардан жаңа фигура құрастыру»

Берілген үшбұрыш пен төртбұрыштан қандай жаңа фигуралар жасауға болады? Неше тәсілмен?

Бұл есеп оқушының кеңістіктік ойлауын дамытады.

Үлгі 2. «Сандарды құрастыру»

4, 6, 1 цифрларын пайдаланып, тақ сан, жұп сан және үш таңбалы ең үлкен санды құрастыр.

Оқушы сандар құрамын түсініп, бірнеше нұсқасын ұсынады.

Үлгі 3. «Комбинаторлық зерттеу»

Үш түрлі түсті шардан неше түрлі ретпен гирлянда жасауға болады?

Бұл тапсырма оқушыны жүйелі ойлауға үйретеді.

Шығармашылық есептердің оқушы дамуына әсері.

Шығармашылық есептерді жүйелі қолдану келесі нәтижелерге әкеледі:

- ойлаудың икемділігі артады;
- логикалық дәлелдеу дағдылары қалыптасады;
- математикалық тіл дамиды;
- өз шешімін ұсыну қабілеті күшейеді;
- мәселені шешудің түрлі жолдарын таңдай алу қабілеті қалыптасады;
- зерттеушілік дағды дамиды.

Қорытынды.

Шығармашылық есептер – математикалық білімнің мазмұнын байытатын, оқушының ойлау қабілетін жан-жақты дамытатын тиімді құрал. Бұл есептер оқытудың дәстүрлі үлгісін жандандырып, оқушыларға математиканы қызықты, өмірлік маңызы бар пән ретінде қабылдауға мүмкіндік береді. Сондықтан әрбір мұғалім шығармашылық есептерді жүйелі, мақсатты түрде қолданып, оқушының ойлау дағдыларын дамытуға жағдай жасауы қажет. Математикалық шығармашылық – болашақта күрделі мәселелерді шеше алатын тұлға қалыптастырудың негізгі жолдарының бірі.

Әдебиеттер.

1. Қосанов Б. Математиканы оқыту әдістемесі. Алматы: Білім, 2018.
2. Оспанов Т., Құрманалина Ш. Математика әдістемесі. Алматы: Атамұра, 2019.
3. Поля Дж. Как решать задачи. Москва: Наука, 2017.
4. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. Москва: Педагогика, 2016.
5. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. Москва: Академия, 2020.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМУДА МАТЕМАТИКА ПӘНІНІҢ РӨЛІ

Кабашова Несибали Османовна
№147 ЖОББМ математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается значение математики в развитии критического мышления у школьников. Анализируются методы и подходы, способствующие формированию аналитических и логических навыков, способности рассуждать, аргументировать и принимать решения на основе данных. Особое внимание уделяется педагогическим технологиям, позволяющим активизировать мышление учащихся и развивать их умение решать нестандартные задачи.

Summary

The article examines the role of mathematics in developing critical thinking skills among students. Methods and approaches that promote the formation of analytical and logical abilities, reasoning, argumentation, and data-based decision-making are analyzed. Special attention is paid to pedagogical technologies that stimulate thinking and develop the ability to solve non-standard problems.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың критикалық ойлауын дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Критикалық ойлау — бұл ақпаратты талдау, салыстыру, қорытынды жасау және шешім қабылдау қабілеті. Математика пәні оқушылардың ойлау қабілетін жүйелі және логикалық түрде дамытатын негізгі құрал болып табылады. Математика тек есеп шығару немесе формулаларды жаттау ғана емес, сонымен бірге ойлау қабілетін жетілдіру, аргументтерді дәлелдеу, проблемаларды шешу тәсілдерін қалыптастыру арқылы тұлғаны жан-жақты дамытуға ықпал етеді.

Мақалада математика пәні арқылы критикалық ойлауды дамыту әдістері, педагогикалық тәсілдері және практикалық мысалдары қарастырылады.

Критикалық ойлау ұғымы.

Критикалық ойлау — бұл нақты дәлелдерге сүйене отырып қорытынды жасау, идеяларды салыстыру және бағалау қабілеті. Критикалық ойлау дағдыларына мыналар жатады:

- ақпаратты талдау және интерпретациялау;
- аргументтерді бағалау және логикалық қорытынды шығару;
- проблемаларды шешудің тиімді стратегияларын таңдау;
- өз ойын дәлелді түрде жеткізу.

Математика пәні осы дағдыларды дамытуда ерекше рөл атқарады, себебі математикалық есептер мен логикалық тапсырмалар жүйелі ойлауды қажет етеді.

Математика пәнінің оқушылардың ойлау қабілетін дамытудағы рөлі.

Логикалық ойлауды дамыту.

Математика логикалық ойлау қабілетін дамытудың негізгі құралдарының бірі болып табылады. Мысалы, теңдеулер мен функцияларды шешу кезінде оқушы себеп-салдар байланысын түсінеді, қорытынды шығарады, гипотезаларды тексереді. Логикалық тапсырмалар оқушыларды қадамдық ойлауға үйретеді.

Проблемаларды шешу дағдылары.

Математика пәні оқушыларға күрделі және шығармашылық есептерді шешуді үйретеді. Проблемаларды шешу процесі:

- мәселені анықтау;
- деректерді талдау;
- шешімнің әртүрлі нұсқаларын ойластыру;
- ең тиімді стратегияны таңдау;
- қорытынды жасау.

Бұл қадамдар критикалық ойлаудың негізгі элементтері болып табылады.

Аналитикалық ойлауды қалыптастыру.

Математикада оқушылар деректерді салыстыруға, сандық ақпаратты талдауға, үрдістерді анықтауға үйренеді. Графиктер, кестелер, диаграммалар арқылы аналитикалық ойлау дағдылары қалыптасады.

Аргументация және дәлелдеу.

Геометриялық дәлелдер, теоремаларды дәлелдеу, теңсіздіктерді тексеру оқушыларды өз ойларын логикалық түрде құруға, дәлелдеу қабілетін дамытуға бағыттайды.

Математика сабақтарында критикалық ойлауды дамыту әдістері.**Шығармашылық есептер мен тапсырмалар.**

Шығармашылық есептер оқушыларды стандартты емес тәсілдерді қолдануға үйретеді. Бұл тапсырмаларда бір ғана шешім емес, бірнеше шешім жолдары болуы мүмкін, бұл ойлау икемділігін арттырады.

Талқылау және пікірталас.

Оқушыларға есепті шығару жолдарын салыстыру, өз шешімдерін қорғау, сыныпта талқылау ұйымдастыру ойлауды тереңдетеді.

Жобалық жұмыстар.

Математикалық жобалар арқылы оқушылар өз бетімен ақпарат жинап, талдап, қорытынды жасайды. Жобалық жұмыс логикалық, аналитикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін қатар дамытады.

Модульдік және зерттеу тәсілдері.

Таңдаулы тақырыптарды зерттеу, тәжірибе жүргізу, гипотезаларды тексеру — оқушыларды сыни тұрғыдан ойлауға үйрететін тиімді әдістер болып табылады.

Математикалық ойлауды бағалау.

Критикалық ойлауды дамыту барысында бағалау әдістері де маңызды. Бағалау тек дұрыс шешім шығаруды ғана емес, ойлау процесін, аргументацияны, дәлелдерді, қателіктерді талдау қабілетін қамтуы тиіс.

- Практикалық тапсырмалар мен есептерді шешу барысы;
- Пікірталас және қорғау;
- Жеке және топтық жобалар;
- Рефлексия және өзін-өзі бағалау.

Осы әдістер оқушылардың ойлау дағдыларын жан-жақты дамытуды қамтамасыз етеді.

Қорытынды.

Математика пәні оқушылардың критикалық ойлау қабілетін дамытуда негізгі рөл атқарады. Ол логикалық, аналитикалық, аргументативтік және проблемаларды шешу дағдыларын қалыптастырады. Математика сабақтарында шығармашылық есептер, талқылаулар, жобалық жұмыстар және зерттеу тәсілдері оқушылардың ойлау икемділігін арттырады. Критикалық ойлау дағдыларын дамыту білім берудің барлық деңгейінде маңызды болып табылады, себебі бұл қабілет тек оқу процесінде емес, өмірлік шешім қабылдауда да қажет.

Әдебиеттер.

1. Ахметова Г.Л. Педагогика критического мышления. Алматы: Рауан, 2018.
2. Базарбаев С.К. Математика пәні және логикалық ойлау. Астана: Фолиант, 2020.
3. Brookfield S.D. Developing Critical Thinkers. San Francisco: Jossey-Bass, 2012.
4. Paul R., Elder L. Critical Thinking: Tools for Taking Charge of Your Learning and Your Life. Upper Saddle River: Pearson, 2014.
5. Жұмабаев Т.А. Оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілетін дамыту. Алматы: Білім, 2019.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Ботанова Жанар Абайқызы

КГУ «ОШ №9 имени Майлыкожи»

Сарыагашский район, Туркестанская область

Учитель русского языка и литературы

Резюме

Бұл мақалада орыс тілі мен әдебиетін оқытудағы заманауи технологиялардың рөлі мен маңызы қарастырылады. Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, интерактивті және жобалық әдістердің тиімділігі, сондай-ақ мультимедиа және визуализация тәсілдері талданады. Зерттеу барысында оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, сыни ойлау мен шығармашылық қабілеттерін дамыту жолдары анықталған.

Summary

This article explores modern technologies in teaching Russian language and literature. The study analyzes the effectiveness of information and communication technologies, interactive and project-based learning, as well as the use of multimedia, visualization, and the 'flipped classroom' model. The research highlights methods for increasing students' cognitive activity and developing their critical and creative thinking skills.

Введение

Современный этап развития образования характеризуется активным внедрением инновационных технологий, цифровых инструментов и интерактивных методик, направленных на повышение эффективности учебного процесса. Преподавание русского языка и литературы в XXI веке выходит за рамки традиционного подхода, превращаясь в динамичную систему взаимодействия учителя и обучающихся, где важную роль играют современные образовательные технологии. Русский язык и литература — это не просто предметы гуманитарного цикла, а основа формирования культурной, речевой и духовной личности. В современных условиях преподавателю необходимо использовать такие технологии, которые развивают не только языковую компетенцию, но и критическое мышление, творческие способности, коммуникативную культуру учащихся.

1. Современные тенденции преподавания русского языка и литературы.

Современные технологии обучения строятся на принципах индивидуализации, интерактивности, деятельностного подхода и междисциплинарности. Переход от объяснительно-иллюстративного метода к личностно-ориентированному обучению способствует активному включению учащихся в учебный процесс. Внедрение цифровых платформ, электронных учебников, мультимедийных материалов и дистанционных форм обучения позволяет учителю разнообразить формы подачи материала и повысить мотивацию учеников.

2. Информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) в преподавании русского языка.

ИКТ являются ключевым элементом современной методики преподавания. Они обеспечивают визуализацию учебного материала, создание индивидуальных образовательных траекторий, доступ к разнообразным источникам информации, развитие медиаграмотности учащихся. Учитель русского языка может использовать презентации PowerPoint, онлайн-доски (Padlet, Miro), обучающие видео, подкасты и анимации для объяснения сложных грамматических тем.

3. Интерактивные технологии и игровые методы.

Интерактивные методы направлены на активизацию мыслительной деятельности учащихся и создание условий для сотрудничества. Среди них: технология критического мышления, проектная деятельность, дебаты и дискуссии, игровые методы обучения.

4. Проектная и исследовательская деятельность.

Проектная технология является одной из самых эффективных форм формирования самостоятельности учащихся. Она включает выполнение мини-исследований, творческих заданий, создание медиапроектов, блогов или подкастов, посвященных литературным темам.

5. Технология развития критического мышления.

Эта технология базируется на трех этапах: вызов – осмысление – рефлексия. Такая структура способствует развитию самостоятельности мышления и умения выражать собственное мнение, что особенно важно при изучении литературы.

6. Технология 'Перевернутый класс'.

Модель 'перевернутого класса' предполагает самостоятельное изучение теоретического материала дома, а на уроке – выполнение практических заданий, анализ текстов, коллективное обсуждение.

7. Использование цифровых образовательных платформ.

Современные платформы (Яндекс.Учебник, Учи.ру, SkySmart, Moodle) предоставляют учителям готовые интерактивные задания, тесты, тренажеры. Ученики получают возможность учиться в собственном темпе и видеть прогресс.

8. Визуализация и мультимедийные технологии.

Применение инфографики, интеллект-карт, видеоматериалов и анимации помогает сделать обучение наглядным и увлекательным.

9. Дифференцированный подход и инклюзивное обучение.

Современные технологии позволяют реализовать принципы инклюзивного образования, адаптируя материалы для учащихся с различными образовательными потребностями.

10. Роль учителя в условиях цифровизации образования.

Современный педагог становится наставником, координатором, фасилитатором образовательного процесса. Он должен обладать ИКТ-компетентностью и уметь использовать цифровые инструменты.

Заключение.

Современные технологии преподавания русского языка и литературы направлены на развитие личности обучающегося, формирование его коммуникативной, культурной и исследовательской компетентности. Инновационные методы, цифровые инструменты и интерактивные формы работы делают уроки более увлекательными и результативными. Учителю важно осознанно интегрировать технологии в педагогический процесс, сохраняя при этом духовно-нравственное содержание предмета.

Литературы

1. Андреева Н. В. Современные образовательные технологии в преподавании филологических дисциплин. – М.: Просвещение, 2021.
2. Громова Т. А. Информационные технологии в гуманитарном образовании. – СПб.: Изд-во РГПУ им. Герцена, 2020.
3. Елькина Л. П. Проектная деятельность на уроках русского языка. – Казань: Центр инноваций, 2019.
4. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам и русскому языку как иностранному. – М.: Логос, 2022.
5. Левина О. М. Интерактивные методы преподавания литературы. – М.: Академия, 2021.
6. Обухова Е. В. Цифровизация образования: вызовы и возможности. – М.: Национальное образование, 2020.
7. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – М.: Академия, 2022.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 2019.
9. Троицкая И. В. Развитие критического мышления в процессе изучения литературы. – СПб.: Каро, 2021.

10. Чуракова Н. И. Инновации в преподавании русского языка и литературы. – М.: Русское слово, 2023.

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНСКИХ СЕЛЬСКИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Әлім Керез Ардаққызы

КГУ «ОШ №36 имени Тохмухамедова»
Сарыагашский район, Туркестанская область
Учитель русского языка и литературы

Резюме

Бұл мақалада Қазақстанның ауылдық жерлеріндегі орыс тілі мен әдебиеті мұғалімдерінің кәсіби дамуының ерекшеліктері цифрландыру жағдайында қарастырылады. Мақалада педагогтардың цифрлық құзыреттілігін арттыру, онлайн-платформаларды қолдану, кәсіби білім беру ортасын жетілдіру жолдары талданады. Сондай-ақ ауыл мұғалімдерінің алдында тұрған қиындықтар мен оларды шешу жолдары айқындалған.

Summary

This article explores the professional development of rural teachers of Russian language and literature in Kazakhstan in the context of digitalization. The study focuses on the development of teachers' digital competence, the use of online platforms, and the improvement of professional learning environments. The article identifies challenges faced by rural teachers and suggests effective ways to overcome them.

Введение

Современная система образования Казахстана находится в стадии активной цифровой трансформации. Одним из ключевых направлений этого процесса является профессиональное развитие педагогов, особенно тех, кто работает в сельских школах. Учителя русского языка и литературы, функционирующие в условиях ограниченных ресурсов, стоят перед вызовами, требующими освоения цифровых компетенций, интеграции инновационных технологий и адаптации к новым стандартам образования.

Проблема профессионального роста сельских педагогов приобретает особую значимость в связи с необходимостью ликвидации цифрового разрыва между городскими и сельскими школами. В условиях стремительного развития информационных технологий учителю необходимо не только владеть предметом, но и уметь использовать современные цифровые инструменты для повышения качества обучения.

Цель данной статьи — исследовать особенности профессионального развития казахстанских сельских учителей русского языка и литературы в условиях цифровизации образования, определить эффективные формы повышения квалификации, а также обозначить трудности и перспективы данного процесса.

1. Теоретические основы профессионального развития педагога

Профессиональное развитие учителя — это процесс постоянного обновления знаний, совершенствования педагогических компетенций и адаптации к изменяющимся условиям образовательной среды. В условиях цифровизации профессиональное развитие предполагает формирование **цифровой грамотности, информационной культуры и инновационной активности**.

Согласно концепции «Образование 4.0», современный педагог должен уметь применять цифровые технологии для организации учебного процесса, использовать онлайн-платформы, электронные библиотеки и сервисы для общения с учащимися и коллегами.

2. Особенности сельской школы Казахстана в цифровую эпоху

Сельские школы Казахстана традиционно сталкиваются с рядом трудностей:

- ограниченные материально-технические ресурсы;
- недостаток доступа к высокоскоростному интернету;
- ограниченные возможности участия в международных и национальных образовательных программах.

Однако в последние годы в Казахстане наблюдается активное внедрение цифровых образовательных ресурсов: платформа **Kundelik.kz**, **Daryn.online**, **BilimLand**, **Google Classroom**, что позволяет значительно расширить возможности обучения и коммуникации.

Учителя русского языка и литературы в сельских школах постепенно осваивают данные ресурсы, интегрируют их в уроки и используют для дистанционного взаимодействия с учащимися.

3. Компетенции современного сельского учителя

Современный педагог должен обладать рядом ключевых компетенций:

- **педагогической** — умение организовать процесс обучения с учетом индивидуальных особенностей учащихся;
- **цифровой** — владение ИКТ, онлайн-инструментами и мультимедийными технологиями;
- **коммуникативной** — способность эффективно взаимодействовать в онлайн-среде;
- **рефлексивной** — умение анализировать результаты собственной деятельности;
- **инновационной** — готовность к внедрению новых методов обучения.

Для сельского учителя эти компетенции особенно важны, так как позволяют преодолеть информационную изоляцию и расширить профессиональные горизонты.

4. Цифровая среда как ресурс профессионального роста

Современные цифровые технологии открывают педагогам новые возможности для обучения и саморазвития. Онлайн-курсы (Coursera, Stepik, Udemu, Khan Academy), вебинары, виртуальные методические сообщества дают возможность сельским учителям получать знания без необходимости выезда в города.

Особую роль играют **платформы повышения квалификации педагогов Казахстана** — **НАО “Өрлеу”**, **Центр педагогического мастерства АЕО “Назарбаев Интеллектуальные школы”**, **Bilim Innovation**. Эти организации активно внедряют дистанционные формы обучения, обеспечивая педагогам доступ к качественным образовательным программам.

5. Цифровые инструменты в работе учителя русского языка и литературы

Преподавание русского языка и литературы в цифровую эпоху требует использования современных технологий:

- **интерактивные платформы** (LearningApps, Quizlet, Kahoot, Wordwall) — для создания грамматических упражнений и тестов;
- **видеоконференции** (Zoom, Microsoft Teams, Google Meet) — для дистанционного общения с учениками;
- **электронные библиотеки и аудиокниги** — для расширения литературного кругозора;
- **онлайн-доски** (Padlet, Miro, Jamboard) — для совместного анализа текстов и создания проектов.

Эти инструменты позволяют сделать процесс обучения более увлекательным, разнообразным и интерактивным, а также развивать самостоятельность учащихся.

6. Формы и методы повышения квалификации сельских учителей

Система повышения квалификации педагогов в Казахстане включает:

- **курсы повышения квалификации** (в том числе дистанционные);
- **мастер-классы, семинары, педагогические марафоны**;
- **участие в профессиональных сообществах и онлайн-конференциях**;
- **самообразование через онлайн-платформы**.

Современные программы профессионального развития должны учитывать специфику сельских школ, доступность интернета, а также потребности конкретных педагогов.

7. Роль цифровой педагогической культуры

Цифровая педагогическая культура включает:

- умение использовать цифровые инструменты в учебном процессе;
- знание этических норм поведения в онлайн-пространстве;
- критическое отношение к цифровому контенту;
- способность адаптировать цифровые ресурсы под уровень учащихся.

Для сельских педагогов развитие цифровой культуры становится фактором профессионального успеха, способствует росту мотивации и уверенности в своей компетенции.

8. Проблемы и трудности профессионального развития сельских педагогов

Несмотря на позитивные изменения, остаются проблемы:

- неравный доступ к интернету и оборудованию;
- нехватка практических навыков работы с цифровыми платформами;
- отсутствие системной поддержки и наставничества;
- перегруженность педагогов текущей отчетностью.

Решение этих проблем требует государственной поддержки, развития инфраструктуры и стимулирования педагогических инициатив.

9. Перспективы развития профессионального образования учителей

Перспективы связаны с созданием **единых цифровых экосистем**, в которых сельские учителя смогут обмениваться опытом, участвовать в сетевых проектах и получать менторскую поддержку.

Особое внимание следует уделить развитию **цифровых сообществ учителей русского языка и литературы**, где возможно коллективное создание методических материалов, проведение вебинаров и обсуждение педагогических практик.

10. Заключение

Профессиональное развитие казахстанских сельских учителей русского языка и литературы в условиях цифровизации — это стратегическая задача системы образования. Освоение цифровых технологий становится не только средством профессионального роста, но и условием повышения качества образования в сельских школах.

Учитель нового поколения — это педагог, способный совмещать гуманитарные традиции с инновационными методами, использовать цифровые ресурсы, развивать самостоятельность и критическое мышление учащихся.

Будущее сельской школы во многом зависит от того, насколько эффективно учителя смогут адаптироваться к цифровым вызовам и использовать новые возможности для своего профессионального и личностного развития.

Литературы

1. Абдрахманова А. К. Цифровая трансформация образования в Казахстане. — Нур-Султан: Білім, 2021.
2. Андреева Н. В. Современные технологии профессионального развития педагогов. — М.: Просвещение, 2022.
3. Батырбекова С. М. Профессиональное становление сельского учителя в условиях цифровизации. — Алматы: Қазақ университеті, 2020.
4. Громова Т. А. Информационные технологии в гуманитарном образовании. — СПб.: РГПУ им. Герцена, 2020.
5. Есенова Л. К. Цифровая педагогическая культура: теория и практика. — Алматы: Эверо, 2021.
6. Кусаинова Г. Р. Современные подходы к повышению квалификации педагогов. — Астана: НИШ ЦПМ, 2022.
7. Полат Е. С. Новые педагогические и информационные технологии. — М.: Академия, 2022.
8. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии. — М.: Народное образование, 2019.
9. Тлеуова А. Е. Цифровизация сельского образования: проблемы и перспективы. — Алматы: Абай ат. ҚазҰПУ, 2023.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Анапияева Актolkын Калдыбаевна

Шымкент қаласы, №36 “Ерке-Наз” бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты формирования здорового образа жизни у детей дошкольного возраста. Автор анализирует влияние физической активности, правильного питания, режима дня и гигиенических навыков на общее развитие ребенка. Особое внимание уделяется роли педагога и семьи в создании условий для укрепления здоровья, формирования позитивного отношения к движению и здоровому питанию. Представлены эффективные методы и формы работы, направленные на воспитание у детей сознательного отношения к собственному здоровью.

Summary

The article examines the theoretical and practical aspects of forming a healthy lifestyle among preschool children. The author analyzes the impact of physical activity, proper nutrition, daily routines, and hygiene skills on the overall development of the child. Special attention is given to the role of teachers and families in creating conditions for health promotion and forming positive attitudes toward movement and healthy eating. Effective methods and forms of work aimed at fostering children's conscious attitude toward their health are presented.

Кіріспе.

Қазіргі таңда қоғамның дамуымен бірге дені сау ұрпақ тәрбиелеу мәселесі өзекті болуда. Мектепке дейінгі жастағы балалардың салауатты өмір салтын қалыптастыру – олардың физикалық, психологиялық және әлеуметтік тұрғыдан дамуының негізі. Бұл бағыттағы жұмыс мектепке дейінгі ұйымдарда жүйелі түрде жүргізілуі тиіс, өйткені дәл осы кезеңде балада дұрыс өмірлік әдеттер мен мінез-құлық қалыптасады.

Салауатты өмір салтын қалыптастыру тек дене шынықтырумен шектелмейді. Ол тамақтану мәдениетін, гигиеналық дағдыларды, қозғалыс белсенділігін, эмоциялық тұрақтылықты және қоршаған ортаға жауапкершілікпен қарауды қамтиды. Сондықтан педагогтың міндеті – әр баланың денсаулығын сақтауға және нығайтуға бағытталған дамытушы орта құру.

Негізгі

бөлім.

Салауатты өмір салты – баланың жан-жақты дамуы мен өмір сапасын арттырудың маңызды шарты. Мектепке дейінгі ұйымдарда бұл жұмыс бірнеше бағытта жүзеге асырылады:

1. Денсаулық сақтау және нығайту шаралары.
2. Қозғалыс белсенділігін арттыру.
3. Дұрыс тамақтану дағдыларын қалыптастыру.
4. Гигиеналық мәдениет пен өзін-өзі күту дағдыларын дамыту.
5. Эмоциялық және психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету.

1. Денсаулық сақтау және нығайту шаралары.

Мектепке дейінгі ұйымның күн тәртібі баланың жас ерекшелігіне сай құрастырылуы қажет. Ұйқы, серуен, тамақтану және сабақ кестесінің үйлесімді болуы – бала ағзасының тұрақты дамуының кепілі. Тәртіптің тұрақтылығы баланың жүйке жүйесін нығайтып, еңбек пен демалыс арасындағы тепе-теңдікті сақтауға көмектеседі.

2. Қозғалыс белсенділігін арттыру.

Қозғалыс – баланың табиғи қажеттілігі. Қозғалыс белсенділігі арқылы бала бұлшық еттерін дамытады, қимыл үйлесімділігін жетілдіреді, өзін сергек әрі көңілді сезінеді. Тәрбиеші күнделікті өмірде қимылды ойындар, спорттық жаттығулар, сергіту сәттері мен дене шынықтыру сабақтарын тиімді ұйымдастыруы тиіс.

Қимылды ойындар балалардың денсаулығын нығайтумен қатар, олардың ұйымшылдық, жауапкершілік және өзара көмек дағдыларын дамытады. Мысалы, «Жылдам бол!», «Кім епті?»,

«Жүгіріп жет!» сияқты ойындар балалардың ептілігін арттырып, спортқа деген қызығушылығын оятады.

3. Дұрыс тамақтану дағдыларын қалыптастыру.

Тамақтану – баланың денсаулығының негізі. Тәрбиеші мен ата-ана баланың тағам рационын үйлестіріп, дәрумендерге бай табиғи тағамдарға басымдық беруі қажет. Балаларға тамақтың денсаулыққа әсері туралы түсінік беру, пайдалы және зиянды тағам түрлерін ажыратуды үйрету маңызды.

Тамақ ішу мәдениетін қалыптастыру да тәрбие жұмысының бір бөлігі. Балалар өз бетімен ас ішуге, дастарқан басында әдеп сақтауға, ыдысты дұрыс пайдалануға дағдылануы тиіс.

4. Гигиеналық мәдениет пен өзін-өзі күту дағдыларын дамыту.

Балаларға жеке бас тазалығын сақтау ережелерін үйрету – салауатты өмір салтының маңызды құрамдас бөлігі. Қолды жуу, тісті тазалау, ұқыпты киіну, бөлмені таза ұстау сияқты қарапайым дағдылар баланың денсаулығын сақтауға үлкен әсер етеді.

Педагог бұл дағдыларды күнделікті өмірде жүйелі түрде бекітіп, үлгі көрсетіп отыруы қажет. Балалар тәрбиешінің мінез-құлқына қарап үйренетіндіктен, педагог әрқашан тазалық пен тәртіптің үлгісі болуы тиіс.

5. Эмоциялық және психологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету.

Психологиялық тұрғыдан жайлы ортада бала өзін сенімді, еркін сезінеді. Тәрбиеші жылы сөз, мейірімді көзқарас арқылы балада өмірге деген оң көзқарас қалыптастырады. Эмоциялық қолдау баланың күйзеліс деңгейін төмендетіп, оның жалпы денсаулығына оң әсер етеді.

Салауатты өмір салтын қалыптастыруда ата-аналармен ынтымақтастық ерекше рөл атқарады. Отбасы мен балабақша бірлесе жұмыс атқарған жағдайда ғана балада тұрақты мінез-құлық әдеттері қалыптасады. Тәрбиеші ата-аналарға балалардың денсаулығын сақтау, қозғалыс белсенділігін арттыру және тамақтануды ұйымдастыру жөнінде жүйелі түрде кеңес беріп отыруы тиіс.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі балалардың салауатты өмір салтын қалыптастыру – тәрбиенің басты бағыттарының бірі. Бұл үдеріс кешенді түрде ұйымдастырылып, балаға физикалық және психологиялық тұрғыдан қолайлы орта жасалуы қажет. Дұрыс ұйымдастырылған тәрбие жұмысы арқылы балада өз денсаулығына деген жауапкершілік, қозғалысқа қызығушылық және өмірге оң көзқарас қалыптасады.

Педагог пен ата-ананың бірлескен еңбегі, күнделікті қозғалыс белсенділігі, дұрыс тамақтану және гигиеналық мәдениет баланың өмір сапасын арттырып, болашақта салауатты ұрпақ қалыптастырудың негізін қалайды.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы.
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың мемлекеттік стандарты. – Астана, 2021.
3. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – М., 2017.
4. Әбдіғапбарова У. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы, 2018.
5. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері. – Алматы, 2004.
6. Мұқанова А. Салауатты өмір салтын қалыптастыру әдістемесі. – Шымкент, 2020.
7. Исаева З. Баланың физикалық және психологиялық дамуы. – Астана, 2019.
8. Бейсенбаева А. Тәрбие теориясы. – Алматы, 2016.
9. Сейсенбаева Ә. Мектепке дейінгі ұйымдардағы дене тәрбиесі жұмыстары. – Шымкент, 2022.
10. Балаева С. Денсаулық және даму. – Алматы, 2018.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПЕН ОТБАСЫ ТӘРБИЕСІНІҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ

Омарова Нуржамал Максымталаповна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

«Ұлағат» жалпы білім беретін мектебінің көркем еңбек пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается взаимосвязь художественного труда и семейного воспитания. Автор анализирует роль семьи в формировании эстетического вкуса, трудолюбия и творческих способностей учащихся. Раскрываются педагогические условия интеграции урочной и внеурочной деятельности, формы взаимодействия родителей и школы в развитии личности ребёнка. Подчёркивается, что совместная деятельность семьи и школы способствует нравственному и духовному воспитанию, формированию у детей интереса к труду и творчеству.

Summary

The article explores the interrelation between art education and family upbringing. The author analyzes the role of the family in shaping students' aesthetic taste, diligence, and creativity. Pedagogical conditions for integrating classroom and extracurricular activities, as well as forms of cooperation between parents and schools in children's personal development, are discussed. It is emphasized that collaboration between family and school fosters moral and spiritual upbringing, and cultivates students' interest in labor and creativity.

Кіріспе

Қазіргі заманда жас ұрпақтың тұлғалық дамуына әсер ететін негізгі факторлардың бірі – отбасы мен мектептің бірлескен жұмысы. Әсіресе, көркем еңбек пәні арқылы оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуда отбасының тәрбиелік ықпалы ерекше орын алады. Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы, ал мектеп – оның шығармашылық мүмкіндігін аша түсетін қоғамдық орта. Осы екі институттың өзара байланысы мен үйлесімді әрекеті бала бойында еңбексүйгіштік, әсемдікке құштарлық және өмірге белсенді көзқарас қалыптастырады.

Көркем еңбек пәнінің тәрбиелік мәні.

Көркем еңбек пәні – оқушылардың эстетикалық, этикалық және рухани дамуын қамтамасыз ететін маңызды бағыттардың бірі. Бұл пән арқылы бала тек қолөнер мен шығармашылық іс-әрекетті меңгеріп қана қоймай, ұлттық мәдениет пен дәстүрлердің мәнін ұғынады. Әр түрлі материалдармен жұмыс істеу кезінде оқушының ойлау қабілеті, қиялы, талғамы дамып, еңбектің нәтижесін бағалауға үйренеді. Көркем еңбек сабағының басты мақсаты – оқушыны әдемілікті сезінуге, еңбекті қадірлеуге және өз қолымен жаңа дүние жасауға баулу. Осы үдерісте отбасының қолдауы мен ынталандыруы өте маңызды.

Отбасының тәрбиелік рөлі.

Отбасы – баланың мінез-құлқын, көзқарасын және құндылықтарын қалыптастыратын алғашқы орта. Бала ата-анасының іс-әрекетін бақылап, еңбекке, мәдениетке, өнерге деген қатынасын бойына сіңіреді. Егер ата-аналар баласының шығармашылық жұмысына қызығушылық танытса, бірге қолөнер бұйымдарын жасаса, көрмелер мен жарыстарға қатысуға қолдау білдірсе, онда баланың ішкі мотивациясы артады. Сонымен қатар, ата-ананың үлгісі – ең қуатты тәрбиелік құрал. Мысалы, ананың тігін тігуі, қолөнермен айналысуы немесе әкенің ағаш, металл бұйымдарын жасау шеберлігі балаға үлкен әсер етеді.

Мектеп пен отбасының өзара іс-қимылы.

Мектеп пен отбасы арасындағы серіктестік – оқушының тұлғалық дамуының кепілі. Көркем еңбек сабақтарында ата-аналарды оқушылардың шығармашылық жобаларына тарту, үйірмелік жұмыстарға қатыстыру тәжірибесі тиімді нәтиже береді. Мысалы, «Отбасылық шеберхана» атты бірлескен жоба барысында ата-аналар мен балалар бірге ұлттық бұйымдар жасап, олардың тарихын зерттейді. Мұндай іс-шаралар отбасы құндылықтарын нығайтып, дәстүр сабақтастығын қамтамасыз етеді.

Көркем еңбек пен отбасы тәрбиесін интеграциялау жолдары.

1. **Шығармашылық көрмелер ұйымдастыру.** Оқушылардың қолөнер туындыларын ата-аналармен бірге дайындау олардың еңбегіне ортақ мақтаныш сезімін тудырады.
2. **Отбасылық шеберлік сабақтары.** Мұғалім мен ата-аналар бірлесіп сабақ өткізіп, ұлттық бұйым жасау технологиясымен бөліседі.
3. **Халықтық қолөнер фестивальдері.** Мұндай іс-шаралар балаларды ұлттық мәдениетке баулып, рухани байланысты күшейтеді.
4. **Онлайн форматтағы шығармашылық байқаулар.** Цифрлық ортада отбасы мүшелері бірігіп қатысатын жобалар оқушылардың мотивациясын арттырады.

Педагогикалық және психологиялық негіздер.

Отбасы мен мектеп арасындағы ынтымақтастықтың тиімді болуы үшін педагогикалық тұрғыда жүйелі жоспарлау қажет. Мұғалім ата-анамен тұрақты байланыста болып, баланың шығармашылық жетістіктерін талқылап отыруы тиіс. Психологиялық тұрғыда отбасы мен мектептің серіктестігі балаға сенім мен қолдау сезімін береді. Бұл өз кезегінде өзін-өзі бағалау мен әлеуметтік белсенділіктің артуына ықпал етеді.

Тәжірибеден**мысалдар.**

Мектебімізде жүргізілген «Менің отбасым – менің шығармашылығым» атты жоба аясында оқушылар ата-аналарымен бірге түрлі қолөнер бұйымдарын жасап, көрмеге ұсынды. Балалар өз еңбектерін көпшілік алдында қорғап, өз ойын еркін жеткізуге үйренді. Ата-аналар балаларымен бірге жұмыс істей отырып, олардың қызығушылығын, қабілетін жақсырақ таныды. Сонымен қатар, көркем еңбек сабағында «Отбасылық мұра» тақырыбында зерттеу жобалары өткізілді. Бұл жобаларда оқушылар өз әулеттеріндегі шеберлердің еңбегін зерттеп, дәстүрлі өнердің ұрпақтан-ұрпаққа берілу жолдарын көрсетті.

Цифрлық**технологияларды****қолдану.**

Қазіргі таңда көркем еңбек сабақтарында цифрлық технологияларды пайдалану отбасымен байланыс орнатуда жаңа мүмкіндіктер ашады. Мысалы, онлайн көрмелер, бейнешеберлік сабақтар, әлеуметтік желілерде шығармашылық нәтижелерді жариялау – отбасылық қатысуды арттырады. Бұл балалардың еңбегін көпшілікке танытып, мақтаныш сезімін тудырады.

Қорытынды.

Көркем еңбек пен отбасы тәрбиесінің өзара байланысы – тұлғаның жан-жақты дамуының маңызды шарты. Отбасы мен мектептің ынтымақтастығы арқылы баланың еңбекке қызығушылығы, шығармашылық қабілеті, ұлттық құндылықтарға құрметі қалыптасады. Мұғалімнің міндеті – осы екі тәрбиелік институттың ықпалын біріктіріп, баланың ішкі әлеуетін ашуға бағытталған тиімді орта құру.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңы. – Астана, 2023.
2. Сухомлинский В.А. Бала тәрбиесі туралы. – Алматы: Мектеп, 2020.
3. Әлімов А. Оқытудағы инновациялық тәсілдер. – Алматы: Рауан, 2021.
4. Назарбаев Н. Ә. Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру. – Астана, 2017.
5. Кенжеғұлова А. Отбасы мен мектеп ынтымақтастығы. – Түркістан, 2022.
6. UNESCO. Family Engagement in Education. – Paris, 2020.
7. Дүйсенбаева Р. Көркем еңбек пәнінің тәрбиелік маңызы. – Шымкент, 2021.
8. Epstein J. School, Family and Community Partnerships. – New York, 2019.
9. Абдуллина Г. Балалар шығармашылығын дамыту жолдары. – Алматы, 2022.
10. OECD. The Role of Families in Modern Education. – Geneva, 2021.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА "ГЕЙМИФИКАЦИЯ" (ОЙЫНДАНДЫРУ) ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ

Егизбекова Гулназира Серикхановна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Ақсу ауылы М.Мақатаев атындағы жалпы білім беретін мектебі қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

Мақалада қазақ тілі сабақтарында геймификация (ойындандыру) технологиясын қолданудың тиімділігі мен маңызы қарастырылады. Ойын элементтерін оқу үдерісіне енгізу арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру, қызығушылығын ояту және білім сапасын жетілдіру жолдары талданады. Мақалада геймификацияның теориялық негіздері мен практикалық қолдану үлгілері, сонымен қатар, қазақ тілі пәні мұғалімдері үшін әдістемелік ұсыныстар берілген.

Summary

The article discusses the importance and effectiveness of using gamification technology in teaching the Kazakh language. It analyzes how incorporating game elements into the learning process can enhance students' cognitive activity, motivation, and learning outcomes. The paper outlines the theoretical foundations and practical applications of gamification, offering methodological recommendations for teachers of the Kazakh language.

Резюме

В статье рассматривается значение и эффективность применения технологии геймификации (игровизации) на уроках казахского языка. Анализируются пути повышения познавательной активности учащихся, их интересы и качества обучения через внедрение игровых элементов в образовательный процесс. Приводятся теоретические основы и практические примеры геймификации, а также методические рекомендации для учителей казахского языка.

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, оқу үдерісін қызықты әрі нәтижелі етуге бағытталған жаңа әдіс-тәсілдерді қолдануды талап етеді. Солардың бірі – геймификация немесе ойындандыру технологиясы. Бұл әдіс ойын элементтерін оқу процесіне енгізу арқылы оқушылардың мотивациясын, белсенділігін және білім алу қабілетін арттыруды көздейді. Геймификация – тек ойын ойнау емес, керісінше, ойынның құрылымын, ұпай жинау, марапат алу, жарысу сияқты элементтерді сабақ мазмұнына енгізу арқылы оқыту тиімділігін арттырудың жаңа тәсілі.

Қазақ тілі сабағында геймификацияны қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың тілдік және коммуникативтік құзыреттілігін дамытады. Бұл технологияның басты мақсаты – оқушыларды белсенді субъект ретінде оқу процесіне тарту. Әдеттегі дәстүрлі сабақтарда оқушылар көбінесе тыңдаушы рөлінде болса, ойындандыру технологиясы олардың өздігінен әрекет етуіне, топпен жұмыс істеуіне, өз нәтижесін бағалауына мүмкіндік береді.

Геймификацияның теориялық негіздері білім беру психологиясындағы мотивация теорияларына сүйенеді. Адамның әрекетке деген ынтасын арттыру үшін оған мақсат, марапат, жарыс элементтерін енгізу тиімді екені белгілі. Осы қағидатқа сүйене отырып, сабақта ұпай жүйесін енгізу, деңгейлік тапсырмалар дайындау, виртуалды марапаттар немесе белгілер беру арқылы оқушылардың оқу белсенділігін күшейтуге болады.

Қазақ тілі пәнінде геймификацияны қолданудың бірнеше бағыты бар. Біріншіден, грамматикалық тақырыптарды меңгертуде ойын элементтерін пайдалану. Мысалы, “Сөз таптарын тап”, “Етістік жарысы”, “Синонимдік дуэль” сияқты ойын түрлері оқушылардың тілдік материалды жақсы есте сақтауына көмектеседі. Екіншіден, сөздік қорды байытуда квест немесе онлайн-викторина элементтерін қолдануға болады. Бұл оқушылардың логикалық ойлау қабілетін арттырып, топтық жұмысты тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Геймификацияның тағы бір артықшылығы – оқушылардың өзара ынтымақтастықта жұмыс істеуін қалыптастыру. Топтық жарыстар мен командалық ойындар оқушылардың бір-бірін тыңдау, ортақ шешім қабылдау, жауапкершілікті бөлісу дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, ойын барысында олар өз күшіне сенуді үйренеді, табысқа жету үшін талпынады, ал бұл қасиеттер тұлғалық дамуға тікелей ықпал етеді.

Қазақ тілі сабақтарында геймификацияны енгізу кезінде мұғалімнің шығармашылығы мен жоспарлау қабілеті маңызды. Сабақтың мақсаты мен мазмұнына сәйкес ойын формаларын дұрыс тандау қажет. Әрбір ойынның артында нақты оқу мақсаты болуы тиіс: жаңа тақырыпты түсіндіру, бекіту, қайталау немесе бақылау. Мысалы, жаңа тақырыпты енгізу кезінде “Сөздік шеңбері” немесе “Тіл қазынасы” сияқты мотивациялық ойындар қолданылса, білімді бекіту кезінде “Кім жылдам?”, “Сөз жарысы” сияқты жарыстық форматтағы тапсырмалар тиімді.

Қазіргі таңда цифрлық білім беру құралдары геймификацияны жүзеге асыруға кең мүмкіндік береді. Kahoot, Quizizz, Wordwall, LearningApps сияқты онлайн платформалар арқылы интерактивті тапсырмалар мен ойындар құруға болады. Мұндай платформалар оқушылардың зейінін шоғырландырып, материалды тез қабылдауына ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл құралдар оқушылардың жетістіктерін бірден бақылауға, нәтижелерін саралауға мүмкіндік береді.

Геймификацияны қолданудың тағы бір маңызды аспектісі – кері байланыс. Ойын нәтижесі бойынша оқушылар өз жетістігін көреді, ал мұғалім олардың әлсіз тұстарын анықтай алады. Бұл әдіс бағалауды ашық және әділ етеді. Мысалы, әрбір дұрыс жауап үшін ұпай жинау немесе белсенділікке байланысты белгі алу оқушыларды ынталандырады және өз еңбегін бағалауға үйретеді.

Танымдық белсенділікті арттыруда ойын элементтері тек көңіл көтеру құралы емес, оқытудың тиімді әдістемелік құралы ретінде қолданылады. Психологиялық тұрғыдан алғанда, ойын кезінде оқушының эмоциялық жағдайы жақсарады, ол еркін ойлап, белсенді әрекет етеді. Бұл кезде танымдық процестер – зейін, ес, ойлау, қиял – барынша белсенді болады. Сондықтан ойындандыру әдісі білімді берік меңгеруге жағдай жасайды.

Геймификация технологиясын қолдану арқылы мұғалім оқушылардың дербес ерекшеліктерін де ескере алады. Әр оқушы өз қабілетіне сәйкес тапсырманы орындай алады. Деңгейлік ойындар немесе жеке ұпай жүйесі арқылы әркім өз жетістігін көреді. Бұл өзін-өзі бағалауға, жауапкершілікке, мақсат қоюға үйретеді.

Мұғалімнің рөлі мұндай сабақтарда бағыт беруші және ұйымдастырушы ретінде көрінеді. Ол ойынның мақсатын түсіндіреді, ережесін анықтайды, қатысушылардың белсенділігін бақылап отырады. Ең бастысы, мұғалім ойынның тәрбиелік және дамытушылық мәнін сақтау қажет. Ойын барысында бір-біріне құрметпен қарау, әділдік, ынтымақтастық, табандылық сияқты адамгершілік құндылықтарды сіңіру маңызды.

Геймификация элементтерін сабаққа енгізу кезінде белгілі бір қиындықтар да кездесуі мүмкін. Мысалы, ойынға шамадан тыс көңіл бөлу оқу мақсатының екінші орынға ығысуына әкелуі ықтимал. Сондықтан мұғалім әрдайым ойынның оқу мазмұнымен үйлесімін сақтауы тиіс. Сондай-ақ, барлық оқушылардың белсенді қатысуын қамтамасыз ету де маңызды.

Қазақ тілі пәнінде геймификацияны жүйелі қолдану арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырумен қатар, олардың тілдік дағдыларын, коммуникативтік құзыреттілігін және шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға болады. Геймификация сабақтарды заманауи және динамикалық етеді, оқушыларды өздігінен білім алуға, жаңа ақпаратты іздеуге ынталандырады.

Ойындандыру технологиясы – білім берудің болашағы бар бағыттарының бірі. Ол оқушыны пассивті тыңдаушыдан белсенді әрекет етуші тұлғаға айналдырады, оқу процесін өмірмен байланыстырып, білімді практикалық тұрғыда қолдануға жағдай жасайды. Сондықтан

қазақ тілі сабағында геймификацияны кеңінен қолдану – қазіргі білім беру талаптарына сай келетін инновациялық шешім.

Қорытындылай келе, геймификация технологиясын қолдану – оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың, сабақ сапасын көтерудің және оқу процесін қызықты етудің тиімді жолы. Бұл әдіс оқушының ішкі мотивациясын оятып, білім алуға деген ұмтылысын күшейтеді. Қазақ тілі пәні мұғалімдері үшін ойындандыру тәсілдерін дұрыс таңдау және оны сабақ мазмұнымен үйлестіре қолдану маңызды. Тек осылай ғана геймификация білім берудің сапалы әрі нәтижелі құралына айналады.

Әдебиеттер

1. Копчева Е.Н. Геймификация в образовании: методические аспекты. – Москва: Academia, 2019.
2. Құдайбергенова Г.А. Инновациялық технологиялар және олардың білім сапасына әсері. – Алматы: Білім, 2020.
3. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. From game design elements to gamefulness: Defining “gamification”. – MindTrek Conference, 2011.
4. Сейтова С.А. Цифрлық білім беру және ойын технологиялары. – Астана: ЕҰУ баспасы, 2021.
5. Zichermann G., Cunningham C. Gamification by Design: Implementing Game Mechanics in Web and Mobile Apps. – O'Reilly Media, 2011.

ПРОГРАММАЛАУ НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДА ЖОБАЛЫҚ ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ

Ерден Сандуғаш Бақтыбайқызы

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, информатика пәні мұғалімі

Резюме

Бүгінгі білім беру жүйесі оқушылардың тек дайын білімді игеруін емес, сонымен қатар оны өмірлік жағдаяттарда қолдана білуін, шығармашылық тұрғыдан ойлауын және өздігінен шешім қабылдау қабілетін дамытуды көздейді. Осы мақсатта қолданылып жүрген тиімді педагогикалық тәсілдердің бірі – жобалық тәсіл. Бұл мақалада программалау негіздерін оқытуда жобалық тәсілді пайдаланудың теориялық-педагогикалық негіздері, әдістемелік ерекшеліктері және тәжірибелік нәтижелері жан-жақты қарастырылады. Зерттеу барысында жобалық тәсілдің мазмұны мен құрылымы талданып, программалау пәнін оқытудағы дәстүрлі әдістермен салыстырмалы талдау жүргізілді. Нәтижесінде жобалық тәсілдің оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, шығармашылық дағдыларын және топтық жұмысқа бейімділігін арттырудағы маңыздылығы айқындалды. Сонымен қатар мұғалімнің рөлі, оқыту құралдары мен бағалау критерийлерін бейімдеу жолдары көрсетілді. Қорытындыда программалау негіздерін оқыту процесіне жобалық тәсілді тиімді енгізу бойынша нақты ұсыныстар берілді.

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и методические основы применения проектного подхода в преподавании основ программирования. Цель исследования – определить педагогический потенциал проектного обучения в развитии логического мышления, творческих способностей и профессиональных компетенций учащихся. В работе проанализированы научные труды отечественных и зарубежных педагогов, изучены этапы и структура проектной деятельности, показаны преимущества интеграции проектных заданий в курс программирования. Автор отмечает, что проектный метод обеспечивает активное вовлечение учащихся в учебный процесс, формирует навыки самостоятельного поиска информации, работы в команде и практического применения знаний. В заключении представлены рекомендации по совершенствованию учебных программ и методических материалов.

Summary

This article explores the theoretical and methodological foundations of applying the project-based approach in teaching the fundamentals of programming. The purpose of the study is to identify the pedagogical potential of project-based learning in developing students' logical thinking, creativity, and professional competencies. The research analyzes the works of domestic and foreign educators, describes the stages and structure of project activity, and highlights the advantages of integrating project tasks into programming courses. The author concludes that the project method ensures active student engagement, fosters independent inquiry, teamwork, and the practical application of knowledge. Recommendations for improving curricula and teaching materials are provided.

Кіріспе

Қазіргі таңда әлемдік білім беру кеңістігінде оқытудың жаңа парадигмасы қалыптасып келеді. Ол білім алушылардың дербестігін, сыни және шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Осы тұрғыда жобалық тәсіл – оқытудың инновациялық технологияларының бірі ретінде кеңінен қолданыс табууда.

Программалау – тек техникалық пән ғана емес, сонымен қатар логикалық және шығармашылық ойлаудың синтезін талап ететін сала. Сондықтан программалау негіздерін оқыту барысында жобалық тәсілді қолдану оқушылардың тек код жазу дағдысын ғана емес, сонымен қатар нақты мәселелерді талдап, оларды алгоритмдік жолмен шешу қабілетін қалыптастырады.

Мақаланың мақсаты – программалау негіздерін оқыту процесінде жобалық тәсілді қолданудың ғылыми-педагогикалық негіздерін анықтау және оны жүзеге асыру жолдарын ұсыну.

I тарау. Жобалық тәсілдің педагогикалық негіздері**1. Жобалық тәсілдің мәні және мазмұны**

Жобалық тәсіл – бұл оқушылардың белгілі бір мәселені шешуге бағытталған, нәтижесінде нақты өнім немесе нәтиже алуға негізделген оқу іс-әрекетінің түрі. Оның басты ерекшелігі – білім алушы оқу процесінің белсенді қатысушысы бола отырып, білімді өз бетімен іздейді, талдайды және қолданады.

Жобалық оқытудың философиялық бастаулары Джон Дьюи, Уильям Килпатрик сияқты америкалық педагогтардың еңбектерінде жатыр. Олар білім алу процесін оқушылардың практикалық тәжірибесімен байланыстыру қажеттігін дәлелдеген. Кеңестік педагогикада жобалық тәсілдің идеяларын В. С. Поляков, Е. С. Полат және т.б. ғалымдар дамытқан.

2. Жобалық тәсілдің құрылымы

Жобалық оқыту, әдетте, келесі кезеңдерден тұрады:

1. Мәселені анықтау және мақсат қою
2. Ақпарат жинау және жоспар құру
3. Шешімдерді іздеу, жобаны іске асыру
4. Нәтижені қорғау және бағалау
5. Рефлексия – өз жұмысын саралау

Бұл құрылым программалау пәніндегі оқу жобаларына да толық сәйкес келеді, өйткені кез келген бағдарлама жасау процесі де осы кезеңдерден тұрады.

3. Жобалық тәсілдің педагогикалық артықшылықтары

Жобалық тәсілдің негізгі артықшылықтары:

- Оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру
- Нақты практикалық нәтижеге бағытталуы
- Коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды дамыту
- Топтық өзара әрекет пен жауапкершілікті күшейту
- Ақпараттық сауаттылықты және зерттеу дағдыларын жетілдіру

Бұл артықшылықтар программалау негіздерін оқытуда ерекше маңызды, себебі кез келген программалық өнім командалық еңбекті, зерттеу мен жобалауды талап етеді.

II тарау. Программалау негіздерін оқытуда жобалық тәсілді қолдану

1. Программалау пәнінің мазмұны мен ерекшелігі

Программалау негіздері курсы әдетте келесі тақырыптарды қамтиды: алгоритмдер және олардың түрлері, деректер құрылымдары, шартты және циклдық операторлар, функциялар мен модульдер, кіріс-шығыс операциялары, қарапайым интерфейс құру.

Дәстүрлі оқытуда бұл тақырыптар көбінесе теориялық түрде түсіндіріліп, оқушылар тек дайын мысалдарды қайталайды. Ал жобалық тәсіл арқылы әрбір тақырып нақты өмірлік міндетпен байланыстырылады.

Мысалы, «Циклдар» тақырыбын өткенде оқушылар «Уақыт есептеу қосымшасын жасау» жобасын орындай алады, ал «Деректер құрылымы» бөлімінде «Білім алушылардың бағаларын талдау жүйесі» жобасын әзірлеуге болады.

2. Жобалық тапсырмаларды жоспарлау

Программалау жобаларын ұйымдастыру кезінде келесі қағидаларды сақтау қажет:

- Мақсаттың нақтылығы және шынайылығы
- Жоба нәтижесінің қолжетімділігі
- Топтық жұмыстың үйлесімділігі
- Қолданылатын құралдардың оқу деңгейіне сай болуы

Жобалық тапсырмалар күрделілігіне қарай шағын (мини-жоба), орта және кешенді жоба болып бөлінеді. Мысалы, бастауыш деңгейдегі оқушылар үшін Python тілінде «Есепшот калькуляторы» немесе «Тапсырма кестесі» сияқты қарапайым жобалар ұсынуға болады.

3. Программалау жобаларының оқу процесіне әсері

Зерттеулер көрсеткендей, жобалық тәсілмен оқытылған топтарда:

- оқушылардың программалау тілдерін меңгеру деңгейі 20–25 % жоғары
- пәнге деген қызығушылық екі есе артады
- топтық жұмыс кезінде әлеуметтік өзара әрекет нығаяды
- өзін-өзі бағалау мен жауапкершілік деңгейі көтеріледі

Мұндай нәтижелер жобалық тәсілдің оқу мотивациясын күшейтетінін дәлелдейді.

III тарау. Жобалық тәсілді қолданудың тәжірибесі мен қиындықтары

1. Мұғалім тәжірибесінен мысалдар

Қазақ мектептерінде және колледждерінде соңғы жылдары информатика мен программалау пәні бойынша түрлі жобалық сабақтар өткізіліп жүр. Мысалы, «Мобильді қосымша жасау», «Оқу үлгерімін бақылау жүйесі», «Электронды күнделік» сияқты жобалар оқушыларға программалау негіздерін тәжірибе жүзінде меңгеруге мүмкіндік береді.

Бұл жобалар барысында оқушылар зерттеу жүргізеді, техникалық тапсырма құрастырады, алгоритм жасайды, код жазады және өз жобасын қорғауда презентация жасайды.

2. Қиындықтар және оларды шешу жолдары

Жобалық тәсілді енгізуде кейбір қиындықтар кездеседі:

- уақыттың жетіспеуі
- оқушылардың деңгей айырмашылығы
- бағалау критерийлерінің айқын болмауы
- мұғалімдердің жобалық оқыту тәжірибесінің аздығы

Бұл қиындықтарды шешу үшін:

1. Жобаларды оқу жоспарына алдын ала енгізу
2. Қарапайым және кезеңдік тапсырмалардан бастау
3. Топтық бағалау мен өзін-өзі бағалау элементтерін қосу
4. Мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету ұсынылады.

IV тарау. Мұғалімнің ролі, ресурстар және бағалау жүйесі

1. Мұғалімнің ролі

Жобалық тәсілде мұғалім – білім көзі емес, оқу процесін ұйымдастырушы және бағыттаушы. Ол оқушыларға дайын жауап бермейді, керісінше, сұрақ қою арқылы ойлануға итермелейді. Мұғалім фасилитатор, кеңесші және сарапшы рөлін атқарады.

2. Оқыту құралдары мен ресурстар

Программалау жобаларын жүзеге асыру үшін түрлі ресурстар пайдаланылады:

- Интеграцияланған орта (IDLE, Visual Studio Code, Replit және т.б.)
- Онлайн платформа (Code.org, Stepik, Scratch, Tinkercad)
- Командалық байланыс құралдары (Google Classroom, Trello, GitHub)

3. Бағалау жүйесі

Жобалық тәсілде бағалау тек нәтиже бойынша емес, процестің өзі бойынша жүргізіледі.

Бағалау критерийлері:

- Жобаның мақсатқа сәйкестігі
- Алгоритмнің дұрыстығы
- Кодтың сапасы және тиімділігі
- Топтық жұмыс пен шығармашылық шешім
- Презентация және қорғау сапасы

V тарау. Ұсыныстар мен қорытынды

Жобалық тәсіл программалау негіздерін оқытуда оқушылардың шығармашылық қабілеттерін ашуға және өмірлік маңызды дағдыларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл білім алушыларды тек код жазуға емес, шынайы проблемаларды шешуге бағыттайды.

1. Мақала нәтижесінде төмендегідей ұсыныстар беріледі:
2. Программалау курстарын жобалық модульдермен толықтыру
3. Мұғалімдерге жобалық оқыту әдістемесін меңгертетін біліктілік арттыру курстарын өткізу
4. Бағалау жүйесін икемді, процесс пен нәтиже үйлескен форматта ұйымдастыру
5. Әр оқушының жеке қызығушылығына сай жобалық бағыттар ұсыну
6. Жобалық тәсілді оқу-тәрбие процесінің барлық деңгейіне енгізу

Қорытындылай келе, жобалық тәсіл тек программалау пәніне ғана емес, жалпы оқу мәдениетіне жаңа серпін береді. Ол ХХІ ғасырдың басты құзыреттерін – сыни ойлау, ынтымақтастық, цифрлық сауаттылық және креативтілікті дамытуға бағытталған пәрменді құрал болып табылады.

Әдебиеттер

1. Дьюи Д. Демократия және білім. – Нью-Йорк, 1916.
2. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва, 2017.
3. Килпатрик У. Проектный метод. – Нью-Йорк, 1929.
4. Әбілқасымов А. Е., Махметова А. К. Педагогикалық технологиялар негіздері. – Алматы, 2020.
5. Кәрімова Г. Информатика және бағдарламалау әдістемесі. – Нұр-Сұлтан, 2021.
6. Поляков В. С. Метод проектов в обучении. – Москва, 2015.
7. Балықбаев Т. Цифрлық білім беру: жаңа бағыттар. – Алматы, 2022.
8. Stepik.org және Code.org онлайн платформаларының ашық курстары.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ШЕШУДЕГІ ПӘНАРАЛЫҚ (ХИМИЯ-БИОЛОГИЯ) ЖОБАЛАУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Әбдіхалық Мәдина Сералықызы

Түркістан облысы, Сауран ауданы білім бөлімінің химия, биология пәні әдіскері

Резюме

Бұл мақалада экологиялық мәселелерді шешу процесінде химия және биология пәндерін интеграциялау негізінде жүргізілетін жобалау жұмыстарының тиімділігі қарастырылады. Мақалада оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту, экологиялық сананы қалыптастыру және практикалық шешімдер әзірлеу қабілеттерін арттыру мәселелері талданады. Зерттеу әдістері ретінде бақылау, салыстыру, тәжірибелік және жобалық жұмыстар қолданылды. Мақалада оқушылардың жобалау жұмыстарының нәтижелері мен олардың экологиялық проблемаларды шешудегі рөлі көрсетілген.

Резюме

В статье рассматривается эффективность проектной работы на основе интеграции химии и биологии в процессе решения экологических проблем. Анализируется развитие исследовательских навыков учащихся, формирование экологического сознания и способность разрабатывать практические решения. В качестве методов исследования использовались наблюдение, сравнение, практическая и проектная работа. В статье представлены результаты проектной работы учащихся и их роль в решении экологических проблем.

Summary

The article examines the effectiveness of project-based work integrating chemistry and biology in addressing ecological issues. The development of students' research skills, the formation of ecological awareness, and the ability to develop practical solutions are analyzed. Research methods included observation, comparison, experimental, and project work. The article presents the results of students' project work and their role in solving ecological problems.

Кіріспе.

Экологиялық мәселелер қазіргі қоғам үшін өзекті болып табылады. Әлемде қоршаған ортаны қорғау, қалдықтарды азайту, экожүйелерді сақтау мәселелері күн тәртібінен түспейді. Мектептегі білім беру жүйесі оқушыларға осы проблемаларды түсіндіру, ғылыми әдістерді қолдану арқылы шешімдер әзірлеу қабілетін дамытуға бағытталған.

Пәнаралық жобалау жұмыстары химия және биология пәндерін біріктіріп, оқушыларға нақты ғылыми проблемаларды зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың аналитикалық ойлау, зерттеу, тәжірибелік жұмыс жасау және қорытынды жасау қабілеттерін жетілдіреді. Сонымен қатар, экологиялық сананы қалыптастыруда тиімді рөл атқарады.

Теориялық негіздер және әдеби шолу.

Химия мен биологияны интеграциялау арқылы білім беру жобалары оқушылардың кешенді ойлау қабілетін дамытады. Зерттеушілік дағдыларға тәжірибе жүргізу, деректерді жинау және талдау, қорытынды жасау кіреді. Пәнаралық жобалау білім алушыларға экологиялық проблемаларды кешенді түрде қарастыруға мүмкіндік береді.

Бұрынғы зерттеулер көрсеткендей, интеграцияланған жобалық сабақтар экологиялық мәселелерді шешуде жоғары тиімділік көрсетеді. Мысалы, мектеп оқушыларының су сапасын зерттеу, жергілікті өсімдіктердің биохимиялық құрамын талдау арқылы экологиялық жағдайды бағалауы мүмкін.

Зерттеу әдістері.

Зерттеу әдістері:

- ° бақылау – оқушылардың жобалық жұмыстарын кезең-кезеңімен бақылау;
- ° салыстыру – әртүрлі жобалар мен эксперименттер нәтижелерін салыстыру;
- ° тәжірибелік жұмыс – экологиялық үлгілер жасау және бақылау;

- жобалық жұмыс – нақты экологиялық мәселелерді шешуге бағытталған жобаларды әзірлеу.

Жобалар барысында оқушылар су ресурстарын қорғау, қалдықтарды өңдеу, биоәртүрлілікті сақтау және климатқа әсерді азайту тақырыптарында жұмыс жасады. Әр жоба нақты проблеманы шешуге бағытталған ғылыми-зерттеу жұмыстарын қамтыды.

Практикалық эксперименттер мен жобалық жұмыстар.

1. **Судың сапасын зерттеу жобасы.**
Оқушылар әртүрлі су көздерінен үлгілер алып, олардың химиялық құрамын талдады: рН, тұздық, нитраттар, фосфаттар деңгейі. Бұл тәжірибе экологиялық сапаны бақылау және суды тазалау әдістерін ұсынуға мүмкіндік берді.
2. **Өсімдіктердің биохимиялық құрамын зерттеу.**
Оқушылар жергілікті өсімдіктердің қоректік заттар мен ауыр металдардың құрамын зерттеді. Бұл зерттеу қоршаған ортаға антропогендік әсерді анықтауға мүмкіндік берді.
3. **Қалдықтарды өңдеу және қайта пайдалану жобасы.**
Мақсат – қалдықтарды тиімді пайдалану және экологиялық қауіп-қатерді азайту. Оқушылар органикалық қалдықтарды компостқа айналдыру, пластик қалдықтарын қайта өңдеу әдістерін ұсынып, тәжірибелік сынақ жүргізді.
4. **Биоәртүрлілікті сақтау жобасы.**
Жобада оқушылар жергілікті түрлердің саны мен жағдайын бақылап, биотүрлілікті сақтау бойынша ұсыныстар әзірледі.

Нәтижелер мен талдау.

Оқушылардың жобалық жұмыстары бірнеше маңызды нәтижелер көрсетті:

- зерттеушілік дағдыларды жетілдіру;
- ғылыми ойлау қабілетін дамыту;
- экологиялық сананы қалыптастыру;
- практикалық шешімдер әзірлеу қабілетін арттыру;
- топтық жұмыс және коммуникация дағдыларын дамыту.

Мысалы, су сапасын зерттеу жобасы бойынша оқушылар пестицидтердің және ауыр металдардың деңгейін анықтап, жергілікті тұрғындарға ескерту жүргізді. Қалдықтарды қайта өңдеу жобасы мектеп ауласында экологиялық таза аймақ қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Қорытынды және ұсыныстар.

Экологиялық мәселелерді шешудегі пәнаралық жобалау жұмыстары тиімді екендігі дәлелденді. Химия мен биологияны біріктіру оқушыларға кешенді ойлау қабілетін дамытуға, зерттеушілік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Ұсыныстар:

- мектеп бағдарламаларына интеграцияланған жобалық сабақтарды енгізу;
- экологиялық тақырыптар бойынша жобалық жұмыстарды жүйелі өткізу;
- жобалардың нәтижелерін практикалық шараларға қолдану;
- оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын конкурстар мен фестивальдерде көрсету;
- пәнаралық жобаларды бағалау критерийлерін әзірлеу.

Әдебиеттер

1. Ахметов, Ж. Пәнаралық білім беру әдістемесі. Алматы, 2020.
2. Сәбитова, Г. Экологиялық жобалау: мектеп тәжірибесі. Шымкент, 2021.
3. Ким, Т. Integrating Biology and Chemistry in Environmental Education. London, 2019.
4. Назаров, А. Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту. Алматы, 2022.
5. UNESCO. Education for Sustainable Development Guidelines. Paris, 2020.
6. Бакирова, Л. Экология және педагогика. Астана, 2021.
7. Peterson, R. Project-Based Learning in Environmental Science. New York, 2018.

М. ӘУЕЗОВТІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Әлшері Айнұр Әкімханқызы

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

Мақалада М. Әуезовтің шығармашылығын бастауыш және орта мектептерде оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері қарастырылады. Қазіргі уақытта әдебиет сабақтарында тек мәтінді түсіндірумен шектелмей, оқушылардың сыни ойлау, шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін дамытуға басымдық беріледі. Зерттеу мақсаты – Әуезовтің шығармаларын оқытуда инновациялық әдістерді пайдалану, олардың тиімділігін талдау және сабақ процесінде практикалық қолдану жолдарын көрсету. Мақалада жобалық әдіс, интерактивті сабақ, проблемалық сұрақтар, драматизация және мультимедиялық құралдарды қолдану арқылы оқушылардың әдебиетке қызығушылығын арттыру жолдары ұсынылған. Сонымен қатар, заманауи әдіс-тәсілдердің оқушылардың шығармашылық белсенділігі мен аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытудағы рөлі талқыланады. Мақалада педагогикалық тәжірибе негізінде сабақ үлгілері мен практикалық мысалдар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются современные методы и приемы преподавания творчества М. Ауэзова в начальной и средней школе. В современных уроках литературы акцент делается не только на объяснение текста, но и на развитие критического мышления, творческих и аналитических способностей учащихся. Цель исследования – внедрение инновационных методов преподавания произведений Ауэзова, анализ их эффективности и демонстрация практических способов применения на уроках. В статье рассматриваются проектные методы, интерактивные занятия, проблемные вопросы, драматизация и мультимедийные инструменты как средства повышения интереса учащихся к литературе. Также обсуждается роль современных методов в развитии творческой активности и аналитического мышления школьников. Приводятся примеры уроков и практические рекомендации на основе педагогического опыта.

Summary

The article explores modern methods and techniques for teaching the works of M. Auezov in primary and secondary schools. Contemporary literature lessons focus not only on text explanation but also on developing students' critical thinking, creativity, and analytical skills. The purpose of the study is to implement innovative teaching methods for Auezov's works, analyze their effectiveness, and demonstrate practical ways of applying them in classroom settings. The article discusses project-based methods, interactive lessons, problem-based questions, dramatization, and multimedia tools as means of increasing student engagement in literature. The role of modern techniques in enhancing students' creative activity and analytical thinking is also examined. Lesson examples and practical recommendations based on pedagogical experience are provided.

Кіріспе.

М. Әуезов – қазақ әдебиетінің классигі, оның шығармалары ұлттық мәдениеттің, тарихтың және адамгершілік құндылықтардың терең көрінісін береді. Заманауи білім беру процесінде Әуезовтің шығармаларын оқыту тек әдеби талдау жүргізу емес, сонымен қатар оқушылардың сыни ойлауын, шығармашылық қабілетін дамыту үшін де маңызды.

Әдебиетті оқытудың заманауи әдістері мен тәсілдері сабаққа интерактивтілік, практикалық бағыт және оқушыны белсенді қатыстыру сияқты элементтерді енгізеді. Бұл тәсілдер оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың оқу мотивациясын күшейтеді.

Мақалада қолданылатын әдіс-тәсілдер педагогикалық тәжірибе мен заманауи психологиялық зерттеулерге негізделген. Бұл әдістер оқушылардың жеке қабілеттерін, шығармашылық ойлауын, топпен жұмыс жасау дағдыларын дамытуға бағытталған.

М. Әуезов шығармаларын оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері.

Жобалық әдіс.

Жобалық әдіс оқушыларға шығармаларды терең зерттеу, мазмұнын талдау және өз ойларын жүйелі түрде баяндау мүмкіндігін береді. Мысалы, «Абай жолы» романын оқу барысында оқушылар тарихи оқиғаларды, кейіпкерлер мінез-құлқын зерттеп, презентациялар немесе шағын бейнежобалар дайындай алады. Жобалық әдіс сонымен қатар топтық жұмысқа да бейімделген, бұл оқушылардың бір-бірінен үйренуіне мүмкіндік береді.

Интерактивті сабақ.

Интерактивті сабақтарда оқушылар топтық жұмыс, пікірталас, рөлдік ойындар арқылы шығарманы талдайды. Мұндай тәсіл оқушылардың бір-бірімен әрекеттесуін арттырып, ақпаратты өз бетімен өңдеу қабілетін дамытады. Мысалы, Әуезовтің «Қараш-қараш оқиғасы» шығармасын талдауда оқушылар кейіпкерлердің әрекетін талқылап, өз пікірлерін білдіреді.

Проблемалық сұрақтар.

Проблемалық сұрақтар арқылы мұғалім оқушыларды терең ойлануға шақырады, шығарманың мәнін түсінуге және сыни тұрғыдан бағалауға үйретеді. Мысалы, «Әуезов кейіпкерлерінің әрекеті бүгінгі өмірде қандай моральдық мағынаға ие?» деген сұрақ оқушыны талқылауға және өз пікірін қалыптастыруға мәжбүрлейді. Проблемалық сұрақтар оқушылардың сыни ойлау дағдысын, пікір білдіру қабілетін және логикалық қорытынды жасауын дамытады.

Драматизация.

Драматизация әдісі шығармаларды сахналау арқылы оқушылардың шығармашылық белсенділігін арттырады. Рөлдік ойындар кейіпкерлердің мінезін, сезімін терең түсінуге мүмкіндік береді. Мұндай тәсіл әсіресе әдеби кейіпкерлердің эмоциялық күйін жеткізуде тиімді. Мысалы, «Абай жолы» романындағы кейбір эпизодтарды сахналау арқылы оқушылар әдебиетке деген қызығушылығын арттырады және кейіпкерлерге эмоционалды түрде ене алады.

Мультимедиялық құралдар.

Мультимедиялық презентациялар, бейнефрагменттер, аудио мәтіндер сабаққа көрнекілік қосып, оқушылардың зейінін шоғырландырады. Сонымен қатар, бұл құралдар мәтінді визуалды және аудиологиялық қабылдауға көмектеседі. Мультимедиялық материалдарды қолдану сабақтың интерактивтілігін арттырады және заманауи оқыту талаптарына сәйкес келеді.

Сабақ үлгілері мен тәжірибелік мысалдар.

1. **Жобалық сабақ үлгісі.**
 - Мақсаты: «Абай жолы» романындағы кейіпкерлерді зерттеу, олардың мінез-құлқын талдау.
 - Әдістер: топтық жұмыс, презентация жасау, жобалық тапсырма.
 - Күтілетін нәтиже: оқушылар тарихи оқиғалар мен кейіпкерлер мінез-құлқы туралы терең түсінік алады, аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытады.
2. **Интерактивті сабақ үлгісі.**
 - Мақсаты: «Қараш-қараш оқиғасы» шығармасын талдау.
 - Әдістер: пікірталас, рөлдік ойын, проблемалық сұрақтар.
 - Күтілетін нәтиже: оқушылар кейіпкерлер іс-әрекеттерін сыни тұрғыдан бағалайды, өз пікірін дәлелдейді.
3. **Драматизация және мультимедиялық сабақ үлгісі.**
 - Мақсаты: шығарманың эмоционалды мәнін түсіндіру.
 - Әдістер: сахналау, бейнематериалдар, аудиожазбалар.
 - Күтілетін нәтиже: оқушылар шығарманың эмоционалды контекстін қабылдайды, шығармашылық қабілеттері дамиды.

Заманауи әдіс-тәсілдердің тиімділігі.

Зерттеулер көрсеткендей, жобалық әдіс пен интерактивті сабақтар оқушылардың шығармашылық және аналитикалық қабілеттерін 25–30 пайызға арттыра алады. Драматизация

мен мультимедиялық құралдарды пайдалану оқу процесін тартымды етеді және сабақтағы белсенділікті күшейтеді.

Мұғалімнің рөлі – әдіс-тәсілдерді дұрыс таңдап, сабақ мақсатына сай ұйымдастыру. Әр әдістің артықшылықтары мен шектеулерін ескеру сабақтың тиімділігін арттырады. Сонымен қатар, оқушылардың жас ерекшелігіне байланысты әдіс таңдау маңызды: бастауыш сыныптарда визуалды және ойын әдістері, ал орта мектепте сыни ойлау мен жобалық әдіс басым болуы тиіс.

Қорытынды.

М. Әуезовтің шығармашылығын оқытудың заманауи әдіс-тәсілдері сабаққа интерактивтілік, практикалық бағыт және шығармашылық элементтер енгізеді. Жобалық жұмыс, интерактивті сабақ, драматизация және мультимедиялық құралдар оқушылардың әдебиетке қызығушылығын арттырады, сыни ойлау қабілеттерін дамытады және шығармашылық белсенділікті қалыптастырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік дайындығы сабақтың нәтижелілігін қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер.

1. Әуезов М. Абай жолы. – Алматы: Жазушы, 1991.
2. Әуезов М. Қараш-қараш оқиғасы. – Алматы: Ғылым, 2000.
3. Қасымбекова Г. Әуезов шығармаларын оқытудың әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2018.
4. Нұртазин А. Заманауи әдебиет сабақтарының технологиялары. – Астана: ҰБТ, 2020.
5. Рахметов С. М. Әуезов шығармашылығын оқытудағы инновациялық әдістер. – Шымкент: Педагогика, 2021.
6. UNESCO. Teaching Literature with ICT. – Paris: UNESCO Publishing, 2019.
7. Bloom B. Taxonomy of Educational Objectives. – New York: Longman, 1956.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР ПРИ ФОРМИРОВАНИИ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ

Жиганова Оксана Викторовна

учитель начальных классов СШ им.М.Макаатаева Сайрамский район, Туркестанская область

Резюме:

Мақала посвящена анализу роли дидактических игр в формировании математических представлений у учеников начальных классов. Рассматриваются способы интеграции игровых методов в образовательный процесс, влияние игр на развитие логического мышления, памяти, навыков счета и мотивации к обучению. В статье предложены практические примеры, планы уроков и рекомендации по использованию дидактических игр для повышения эффективности обучения математике.

Резюме

Мақалада дидактикалық ойындардың бастауыш сынып оқушыларының математикалық ұғымдарын қалыптастырудағы рөлі қарастырылады. Автор ойындардың логикалық ойлау, есте сақтау, есептеу дағдыларын дамытудағы ықпалын зерттейді. Сондай-ақ, дидактикалық ойындарды сабаққа интеграциялау әдістері, олардың педагогикалық тиімділігі және оқушылардың оқу мотивациясын арттырудағы рөлі талданады. Мақалада практикалық мысалдар мен сабақ үлгілері берілген.

Резюме

The article explores the role of didactic games in developing mathematical concepts among primary school students. It analyzes how games enhance logical thinking, memory, calculation skills, and motivation for learning. Methods for integrating didactic games into lessons, their pedagogical effectiveness, and practical examples are provided to improve mathematics education outcomes.

Введение.

В начальной школе формирование математических представлений является фундаментальной задачей педагогики. Дидактические игры способствуют развитию когнитивных и социальных навыков, повышают интерес к учебе и помогают закрепить полученные знания.

Современная педагогика рассматривает игру как ведущий метод активного обучения, который объединяет теорию и практику. Важным аспектом является индивидуальный подход, учитывающий уровень подготовки каждого ученика и его психологические особенности.

Теоретические**основы.**

Дидактические игры опираются на теории развивающего обучения и психологию детского развития. Согласно Л. С. Выготскому, игра создает «зону ближайшего развития», позволяя ребенку осваивать новые умения в безопасной и мотивирующей среде. Ж. Пиаже подчеркивал роль игры в формировании логического мышления и структурирования знаний.

Классификация дидактических игр:

1. **Логические игры:** задачи на сортировку, сравнение, последовательности, выявление закономерностей.
2. **Ролевые игры:** моделирование реальных ситуаций, где ученики применяют математические знания на практике.
3. **Стратегические игры:** развитие планирования, анализа и тактического мышления.
4. **Интерактивные игры:** использование компьютерных программ, приложений и виртуальных платформ.

Формирование математических представлений через игры.

Игры способствуют развитию следующих навыков:

- Счёт и арифметические операции: сложение, вычитание, умножение и деление.
- Геометрические представления: формы, размеры, свойства фигур.
- Логическое мышление и решение задач: выявление закономерностей, составление алгоритмов действий.
- Социальные навыки: совместная работа в группах, обсуждение решений, сотрудничество.

Примеры уроков с использованием дидактических игр.

Тема: «Сложение и вычитание»

1. **Домашняя подготовка:** карточки с числами и задания на составление парных сумм.
2. **Урок в классе:**
 - Интерактивная игра «Счёт в пути» с использованием доски или планшета.
 - Групповые соревнования по решению задач на время.
 - Ролевая игра: ученики «магазин», где необходимо рассчитать стоимость товаров.
1. **Домашнее задание:** создать свои игровые карточки с задачами.
2. **Оценка:** наблюдение за активностью, правильностью выполнения задач, участие в групповом обсуждении.

Методы интеграции дидактических игр в образовательный процесс.

- **Геймификация:** очки, уровни, лидерборды для мотивации учеников.
- **Проектная деятельность:** создание настольных или цифровых игр учащимися.
- **Использование ИКТ:** интерактивные платформы, образовательные приложения, виртуальные лаборатории.
- **Совместная деятельность:** командные соревнования, парная работа, коллективные проекты.

Мотивация и активизация учебной деятельности.

Дидактические игры способствуют повышению интереса к учебе, стимулируют самостоятельность и инициативу. Важные методы мотивации:

- Награды и похвала за достижения.

- Отображение прогресса в виде рейтингов.
- Использование конкурсов и игровых ситуаций для вовлечения всех учеников.

Система**оценки.**

Оценивание знаний и навыков через игры проводится на трёх уровнях:

1. **Формативное оценивание:** отслеживание активности, выполнение игровых заданий, рефлексия.
2. **Суммативное оценивание:** итоговые проекты, презентации, коллективные игры.
3. **Комбинированное:** сочетание самооценки, оценки товарищей и педагога.

Практические рекомендации.

- Использовать разнообразные типы игр в зависимости от темы урока.
- Разрабатывать задания, которые одновременно развивают логику и навыки счета.
- Сочетать индивидуальные и групповые задания.
- Включать элементы соревнования и сотрудничества для повышения мотивации.
- Проводить анализ эффективности игр через оценку результатов и наблюдение.

Заключение.

Дидактические игры являются эффективным инструментом формирования математических представлений у младших школьников. Они способствуют развитию логического мышления, навыков счета, памяти, социальных компетенций и мотивации к учебе. Применение игровых методов позволяет сделать уроки более интерактивными, увлекательными и результативными.

Литература.

1. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. – Москва, 2018.
2. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. – Санкт-Петербург, 2019.
3. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Париж, 2017.
4. Каплан А., Оливер К. Педагогика и дидактические игры. – Алматы, 2020.
5. Бондаренко Н. В. Интерактивные методы обучения математике. – Санкт-Петербург, 2021.
6. Морозова Т. И. Использование игровых технологий в начальной школе. – Москва, 2019.
7. Salmon G. E-tivities: The Key to Active Online Learning. – Routledge, 2013.
8. Moore M., Kearsley G. Distance Education: A Systems View. – Wadsworth, 2011.
9. Anderson T., Dron J. Three Generations of Distance Education Pedagogy. – International Review of Research in Open and Distributed Learning, 2011.
10. Siemens G. Learning Analytics: The Emergence of a Discipline. – American Behavioral Scientist, 2013.

"ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ" (PLAY-BASED LEARNING): МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДАҒЫ ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІН ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ

Жиенбаева Матлюба Алидинқызы

Түркістан облысы, Сауран ауданы білім бөлімінің мектепке дейінгі тәрбие бойынша әдіскері

Резюме

Бұл мақалада мектепке дейінгі ұйымдарда оқу-тәрбие үдерісін жаңғыртуда ойын арқылы оқытудың әдістемелік негіздері қарастырылады. Мақалада ойынның балалардың шығармашылық қабілеттерін, зерттеушілік дағдыларын, коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларын дамытудағы рөлі талданады. Авторлар ойын түрлері мен әдістемелік құралдарды қолдану арқылы балалардың танымдық, эмоционалдық және физикалық дамуын қамтамасыз ету жолдарын сипаттайды. Мақалада педагогикалық тәжірибелер мен зерттеу нәтижелері, сонымен қатар тиімді ойын үлгілері қарастырылған.

Резюме

В статье рассматриваются методические основы обновления образовательного процесса в дошкольных организациях через обучение с использованием игры. Анализируется роль игры в развитии

творческих способностей детей, исследовательских навыков, коммуникативных и социальных компетенций. Авторы описывают пути обеспечения когнитивного, эмоционального и физического развития детей через различные виды игр и методические инструменты. Рассматриваются педагогические практики и результаты исследований, а также эффективные примеры игровых методик.

Summary

The article examines the methodological foundations of revitalizing the educational process in preschool institutions through play-based learning. The role of play in developing children's creativity, research skills, communication, and social abilities is analyzed. The authors describe ways to ensure cognitive, emotional, and physical development through various types of games and methodological tools. Pedagogical practices, research results, and effective examples of play-based learning strategies are discussed.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі білім беру кезеңінде ойын – балалардың дамуы мен оқу үдерісінің негізгі құралы болып табылады. Ойын арқылы оқыту балалардың шығармашылық ойлауын, қиялын, коммуникативтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл балаларға өз бетінше әрекет ету, таңдау жасау және шешім қабылдау қабілеттерін қалыптастыруға жағдай жасайды.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда оқу-тәрбие үдерісін жаңғырту мақсатында ойын түрлерін педагогикалық құрал ретінде пайдалану кеңінен қолданылуда. Ойын балалардың әлеуметтік, эмоционалдық және когнитивтік дамуын жетілдіруде тиімді әдіс болып саналады.

Ойын арқылы оқытудың теориялық негіздері.

Ойын арқылы оқыту педагогикалық теорияларда: Пиаже, Виготский, Монтессори идеялары негізінде қарастырылады. Пиаже балалардың когнитивтік дамуы ойын арқылы жүреді деп есептесе, Виготский әлеуметтік өзара әрекеттесу мен ойынды дамытудың негізгі құралы ретінде қарастырады. Монтессори әдістемесінде ойын оқу үдерісінің бөлігі ретінде педагогикалық ортада ұйымдастырылады.

Ойынның балалар дамуына тигізетін әсері:

- танымдық даму: ойлау, есте сақтау, назар аудару;
- эмоционалдық даму: сезімдерін тану, өз эмоциясын басқару;
- әлеуметтік даму: топпен жұмыс істеу, келісімге келу, бір-біріне көмектесу;
- физикалық даму: қозғалыс белсенділігі, моторика, дене үйлесімділігі.

Мектепке дейінгі ұйымдардағы ойын түрлері.

1. **Рөлдік** **ойындар.**
Балалар түрлі кейіпкерлердің рөлін ойнап, әлеуметтік тәжірибе жинайды. Мысалы, "Үй шаруашылығы", "Дәрігерлік кабинет", "Дүкен" ойындары.
2. **Құрастыру** **және** **конструкторлық** **ойындар.**
Балалардың шығармашылық және кеңістіктік ойлау қабілеттерін дамыту үшін қолданылады. LEGO, пластикалық блоктар, табиғи материалдар арқылы ойындар.
3. **Қозғалыс** **ойындары.**
Балалардың физикалық дамуын, моторикасын және командалық жұмыс дағдыларын жетілдіру үшін қолданылады.
4. **Суреттеу** **және** **көркемдік** **ойындар.**
Балалардың қиялын, бейнелеу қабілетін және эстетикалық талғамын дамытуға бағытталған.

Педагогикалық тәжірибелер мен әдістемелік құралдар.

Мектепке дейінгі ұйымдарда ойын арқылы оқытуды ұйымдастыру әдістемесі:

- ойынның мақсатын нақты анықтау;
- ойын сценарийін құру;
- балалардың жас ерекшелігіне сәйкес ойын түрін таңдау;
- ойын барысында педагог бақылауы және бағыттаушы рөл атқаруы;

- ° нәтижені талдау және қорытынды жасау.

Тәжірибеде педагогтар ойын арқылы математикалық, ғылыми, әлеуметтік және тілдік дағдыларды дамытатын жобалар ұйымдастырады. Мысалы, балалармен бірге табиғат зерттеулері, цифрлық логикалық ойындар, әңгіме құрастыру және топтық тапсырмаларды орындау.

Ойын арқылы оқытудың тиімділігін бағалау.

Ойын арқылы оқытудың тиімділігі келесі критерийлер бойынша бағаланады:

- ° балалардың шығармашылық ойлауының дамуы;
- ° коммуникативтік және әлеуметтік дағдылардың өсуі;
- ° эмоционалдық тұрақтылық;
- ° зерттеушілік және проблемаларды шешу қабілеттері;
- ° физикалық дамудың көрсеткіштері.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ойын арқылы оқыту балалардың оқу мотивациясын арттырады, белсенділігін жоғарылатады, топтық өзара әрекеттесуді жақсартады және когнитивтік дағдыларды жетілдіреді.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі ұйымдарда ойын арқылы оқыту – оқу-тәрбие үдерісін жаңғыртудың тиімді әдістемелік негізі. Бұл тәсіл балалардың шығармашылық, әлеуметтік, зерттеушілік, эмоционалдық және физикалық дамуын кешенді түрде қамтамасыз етеді. Педагогтар ойын түрлерін жүйелі түрде қолдану арқылы балалардың танымдық қызығушылығын арттыра алады.

Ұсыныстар:

- ° мектепке дейінгі ұйымдарда ойын бағдарламаларын педагогикалық жоспарға енгізу;
- ° әр жас тобына арналған ойын түрлерін таңдау;
- ° педагогтар үшін ойын арқылы оқытудың әдістемелік нұсқауларын әзірлеу;
- ° оқытудың нәтижелерін бақылау және бағалау жүйесін енгізу;
- ° балалардың шығармашылық жобаларын ұйымдастыру арқылы ойын арқылы оқытудың тиімділігін арттыру.

Әдебиеттер

1. Виготский, Л.С. Мышление и речь. Москва, 2015.
2. Пиаже, Ж. Психология ребенка. Санкт-Петербург, 2016.
3. Montessori, M. The Montessori Method. London, 2018.
4. Ахметова, Г. Мектепке дейінгі білім беру әдістемесі. Алматы, 2020.
5. Сәбитова, Ж. Ойын арқылы оқытудың педагогикалық тәжірибесі. Шымкент, 2021.
6. UNESCO. Early Childhood Education Guidelines. Paris, 2020.
7. Peterson, R. Play-Based Learning in Early Childhood Education. New York, 2019.

ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ГЕЙМИФИКАЦИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ПАЙДАЛАНУ

Қонысбек Айдарбек Оразбекұлы

Шымкент қаласы, "Болашақ" мектебінің
информатика пәні мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада информатика сабағында геймификация элементтерін қолданудың маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Оқушылардың оқу мотивациясын арттыру, қызығушылығын дамыту және ақпараттық-коммуникациялық құзыреттілігін жетілдіру мақсатында ойын технологияларын білім беру процесіне енгізу тәсілдері сипатталған. Автор геймификацияның негізгі қағидаларына сүйене отырып, сабақ құрылымында ұпай жинау, деңгейлік тапсырмалар, виртуалды марапаттар мен

көшбасшылар кестесін қолданудың әдістемелік ерекшеліктерін талдайды. Зерттеу нәтижелері геймификация элементтерін жүйелі пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, шығармашылық ойлау мен логикалық талдауды дамытуға ықпал ететінін көрсетеді.

Резюме

В статье рассматривается значение и эффективность использования элементов геймификации на уроках информатики. Цель исследования — повышение мотивации учащихся, развитие познавательного интереса и формирование информационно-коммуникационной компетентности с помощью игровых технологий. Автор анализирует принципы геймификации и методические особенности внедрения игровых элементов, таких как система баллов, уровни заданий, виртуальные награды и таблицы лидеров. Результаты исследования показывают, что системное использование геймификации способствует росту интереса к предмету, развитию творческого и логического мышления учащихся.

Summary

This article examines the importance and effectiveness of using gamification elements in computer science lessons. The purpose of the study is to enhance students' motivation, cognitive engagement, and digital competence through the implementation of game-based learning techniques. The author analyzes the main principles of gamification and describes methodological aspects of applying points, levels, badges, and leaderboards within lesson design. The findings indicate that systematic integration of gamification elements increases students' interest in computer science, encourages creativity, and develops logical and problem-solving skills.

Информатика пәні қазіргі білім беру жүйесінде ерекше орын алады, себебі ол оқушылардың ақпараттық мәдениетін, алгоритмдік ойлауын және заманауи технологияларды саналы түрде қолдану қабілетін қалыптастырады. Алайда кейбір жағдайда оқушылардың информатика сабағына деген қызығушылығы төмендеп, оқу мотивациясы жеткіліксіз болатыны байқалады. Мұндай жағдайда оқу процесін жандандырып, оқушының белсенді қатысуын арттырудың тиімді тәсілдерінің бірі – геймификация элементтерін пайдалану. Геймификация – ойын емес ортада ойын механикасы мен логикасын қолдану арқылы оқыту процесін қызықты әрі ынталандырушы ету әдісі.

Информатика сабағында геймификацияны қолдану оқушылардың пәнге деген ішкі уәжін арттырып, білім алу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Сабақ барысында ұпай жинау, марапат алу, жаңа деңгейге өту сияқты ойын элементтері оқушыларды мақсатқа жетуге ынталандырады. Мұндай тәсіл дәстүрлі оқытуда жиі байқалатын пассивтілікті азайтып, оқушының өзіндік белсенділігін күшейтеді. Мысалы, бағдарламалау тақырыптарын оқытуда код жазу тапсырмаларына деңгейлік жүйе енгізу оқушылардың біртіндеп күрделі мәселелерді шешуге бейімделуіне көмектеседі.

Геймификацияның тиімділігін арттыру үшін оның негізгі қағидалары ескерілуі тиіс. Біріншіден, **мақсат айқын болуы керек** – әр тапсырма оқушының нақты нәтижеге жетуін қамтамасыз етуі қажет. Екіншіден, **жедел кері байланыс** маңызды рөл атқарады: оқушы әр қадамынан кейін өзінің нәтижесін көріп, келесі әрекетін жоспарлай алады. Үшіншіден, **жетістіктерді мойындау және марапаттау** мотивацияны күшейтеді. Төртіншіден, **бәсекелестік пен ынтымақтастықтың үйлесуі** оқушыларды бір-бірінен үйренуге және топтық жұмысқа бейімдейді.

Информатика сабағында геймификацияны жүзеге асырудың практикалық мысалдары көп. Мысалы, «Kahoot», «Quizizz», «Classcraft», «Code.org» сияқты онлайн платформаларды пайдалану арқылы оқушылар тестілеу, тапсырмаларды орындау немесе бағдарламалау негіздерін үйрену кезінде ойын түрінде білім алады. Мұғалім сабақ құрылымын ойын сценарий ретінде ұйымдастырып, әр кезеңге ұпайлар мен жетістік белгілерін қою арқылы сабаққа динамика береді. Бағдарламалау сабағында оқушылар әр дұрыс код үшін «жұлдызша» немесе «жетістік белгісі» алып, жаңа деңгейге өтеді. Мұндай тәсіл оқушылардың табандылығын арттырып, қателерден қорықпай әрекет етуге үйретеді.

Сонымен қатар геймификацияны офлайн форматта да жүзеге асыруға болады. Сабак барысында «информатика миссиясы», «код шешуші», «вирусты жеңу» сияқты ойындық сценарийлерді қолдану арқылы оқушылар командалық жұмысқа тартылады. Әр тапсырма информатика мазмұнына сай келетін логикалық есеп немесе алгоритмдік тапсырма түрінде беріледі. Мұндай ойындық атмосфера оқушылардың танымдық белсенділігін күшейтіп, пәнге деген оң көзқарасын қалыптастырады.

Геймификацияның тағы бір маңызды артықшылығы – **оқу нәтижелерін визуализациялау**. Көшбасшылар кестесі, жетістік белгілері және прогресс жолақтары арқылы әр оқушы өзінің даму деңгейін нақты көре алады. Бұл өзін-өзі бағалау мен рефлексия дағдыларын дамытады. Сонымен қатар мұғалім оқушылардың жетістіктерін сандық форматта бақылап, жеке қолдау көрсете алады.

Дегенмен, геймификацияны тиімді пайдалану үшін бірқатар шарттар сақталуы қажет. Ең алдымен, ойын элементтері мақсатқа сай және мазмұнмен тығыз байланысты болуы керек. Артық ойындандыру сабақты үстірт сипатқа айналдырып, білім сапасын төмендетуі мүмкін. Мұғалім әр тапсырманың артында нақты оқу мақсаты тұрғанына көз жеткізуі қажет. Сондай-ақ оқушылардың жас ерекшеліктері мен жеке қабілеттерін ескеру маңызды. Тапсырмалар тым жеңіл немесе тым қиын болса, мотивация төмендейді.

Геймификация тек ойын емес, ол – педагогикалық технология. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен цифрлық сауаттылығы геймификацияның тиімділігіне тікелей әсер етеді. Информатика пәні мұғалімі бағдарламалау, ақпараттық жүйелер және киберқауіпсіздік саласында білім бере отырып, сонымен бірге оқушыларды ХХІ ғасыр дағдыларына – сыни ойлау, ынтымақтастық және шығармашылыққа баулиды. Геймификация осы дағдыларды табиғи жолмен дамытуға мүмкіндік береді.

Ойын элементтерін енгізу кезінде мұғалімдер **ақпараттық қауіпсіздік пен этика** қағидаларын да ескеруі тиіс. Онлайн платформалар қолданылған жағдайда деректердің құпиялылығын сақтау, оқушылардың жеке ақпаратының қорғалуына назар аудару қажет. Сонымен қатар интернет ресурстарын қолдануда авторлық құқық мәселелерін түсіндіру маңызды.

Қазіргі таңда Қазақстан мектептерінде цифрлық білім беру экожүйесі қарқынды дамып келеді. Электрондық күнделік, онлайн платформалар және виртуалды зертханалар оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Осындай жағдайда геймификация информатика пәнінің мазмұнын жаңа деңгейге көтеріп, оқушыларды болашақ ІТ мамандығына дайындаудың тиімді құралы болып отыр.

Зерттеулер көрсеткендей, геймификация элементтерін жүйелі пайдалану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың академиялық нәтижесін де жақсартады. Мысалы, Л. С. Выготскийдің «жақын даму аймағы» теориясы бойынша, ойын арқылы оқыту оқушыны қиын тапсырмаларды орындауға ынталандырып, өзіндік мүмкіндігін кеңейтеді. Информатика сабағында бұл қағида нақты тәжірибе арқылы жүзеге асады: оқушы ойын сценарийінде логикалық есептер шешіп, код құрастырып, алгоритмдік ойлауын дамытады.

Қорытындылай келе, геймификация элементтерін информатика сабағында қолдану оқытудың сапасын арттырудың заманауи және тиімді тәсілі болып табылады. Ол білім процесін қызықты, мағыналы және нәтижелі етеді. Дұрыс ұйымдастырылған геймификация оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, өзіндік даму мен өмір бойы білім алуға деген ұмтылысын қалыптастырады. Мұғалімдер үшін геймификация – оқушылардың жүрегіне жол табудың және технологияны шығармашылықпен ұштастырудың сенімді құралы.

Әдебиеттер:

1. Deterding S., Dixon D., Khaled R., Nacke L. *From game design elements to gamefulness: defining gamification*. MindTrek Conference Proceedings, 2011.

2. Hamari J., Koivisto J., Sarsa H. *Does gamification work? — A literature review of empirical studies on gamification*. IEEE Hawaii International Conference on System Sciences, 2014.
3. Kapp K. M. *The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education*. Wiley, 2012.
4. Gee J. P. *What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy*. Palgrave Macmillan, 2007.
5. Zichermann G., Cunningham C. *Gamification by Design*. O'Reilly Media, 2011.
6. Su C. H. *The effects of students' motivation, cognitive load, and learning anxiety in a gamified learning environment*. Computers & Education, 2016.
7. Тұрғынбаева Б. А. *Инновациялық педагогикалық технологиялар*. Алматы, 2020.
8. Сарсекенова А. *Білім беру процесіндегі цифрлық технологиялар мен геймификация элементтері*. Қазақстан мектебі журналы, 2022.
9. ҚР Оқу-ағарту министрлігі. *Цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану жөніндегі әдістемелік нұсқау*. Астана, 2023.
10. Махамбетова Д. *Информатика сабағында оқушылардың қызығушылығын арттырудың заманауи тәсілдері*. Білім берудегі инновациялар, 2024.

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Лесова Толкин Айтмуратовна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Ақсу ауылы М.Мақатаев атындағы жалпы білім беретін
мектебінің математика және информатика пәні мұғалімі

Резюме:

Мақалада қашықтықтан оқыту жағдайында информатика пәнін оқытудың ерекшеліктері қарастырылады. Автор онлайн-платформаларды, мультимедиялық құралдарды, виртуалды зертханаларды және интерактивті тапсырмаларды қолдану арқылы білім алудың тиімділігін арттыру жолдарын талдайды. Сондай-ақ, оқушылардың мотивациясын көтеру, сыни ойлау мен проблемаларды шешу қабілеттерін дамыту, сабақ құрылымын бейімдеу және бағалау жүйесін оңтайландыру мәселелері зерттеледі. Мақалада қашықтықтан оқытуды тиімді ұйымдастыру үшін педагогикалық стратегиялар мен практикалық ұсыныстар ұсынылған.

Резюме

В статье рассматриваются особенности преподавания информатики в условиях дистанционного обучения. Автор анализирует использование онлайн-платформ, мультимедийных средств, виртуальных лабораторий и интерактивных заданий для повышения эффективности обучения. Также исследуются вопросы мотивации учащихся, развития критического мышления и навыков решения проблем, адаптации структуры уроков и оптимизации системы оценки. Представлены педагогические стратегии и практические рекомендации для эффективной организации дистанционного обучения.

Резюме

The article examines the specifics of teaching computer science in the context of distance learning. The author analyzes the use of online platforms, multimedia tools, virtual laboratories, and interactive tasks to enhance learning effectiveness. Issues of student motivation, development of critical thinking and problem-solving skills, lesson structure adaptation, and assessment system optimization are also explored. Pedagogical strategies and practical recommendations for effective organization of distance learning are presented.

Кіріспе.

Қашықтықтан оқыту қазіргі заманғы білім беру жүйесінде маңызды рөл атқарады. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы, интернет ресурстарының қолжетімділігі және пандемиялық жағдайлар мектептер мен оқу орындарының дәстүрлі жұмысын жаңа форматқа бейімдеуді талап етеді.

Информатика пәні басқа пәндерге қарағанда практикалық бағытқа ие және технологиялық құралдарды белсенді қолдануды қажет етеді. Қашықтықтан оқытуды тиімді ұйымдастыру үшін мұғалімдер арнайы онлайн-платформалар, мультимедиялық ресурстар және виртуалды зертханалар арқылы сабақ мазмұнын қайта құруға мәжбүр болады. Сонымен қатар, оқушылардың өздігінен оқу, алгоритмдік ойлау, кодтау және деректерді талдау қабілеттерін дамыту маңызды.

Теориялық

негіздер.

Қашықтықтан оқыту теориялық тұрғыдан конструктивистік, когнитивтік және әлеуметтік оқу теорияларына негізделеді. Конструктивизм бойынша білім алушы белсенді түрде білімді өздігінен құрастырады, ақпаратты талдайды, салыстырады және практикалық тапсырмалар арқылы бекітеді.

Когнитивтік теорияға сәйкес, оқушы ақпаратты қабылдайды, оны өңдейді, есте сақтайды және жаңа білімді ескі тәжірибемен байланыстырады. Әлеуметтік теориялар бойынша оқыту процесінде коллаборация, топтық жұмыс және коммуникация маңызды рөл атқарады.

Қашықтықтан оқытуда бұл теориялар онлайн-сабақтарда, виртуалды зертханаларда және топтық жобаларда көрініс табады.

Қашықтықтан оқытудың ерекшеліктері.

1. **Үйде алдын ала оқу:** Оқушылар сабаққа дайындалу үшін видеолекциялар, мәтіндік материалдар және интерактивті жаттығуларды пайдаланады.
2. **Класс уақытын тиімді пайдалану:** Онлайн сабақтарда талқылау, сұрақ-жауап, виртуалды практикум және жобалық жұмыстар жүргізіледі.
3. **Жеке оқу траекториясы:** Әрбір оқушы өз темпінде оқып, тапсырмаларды орындау мүмкіндігіне ие.
4. **Білімді бақылау:** Онлайн-тесттер, автоматтандырылған викториналар және бағалау жүйелері арқылы оқушылардың прогресін бақылауға болады.

Интерактивті құралдар мен платформалар.

- **Moodle, Google Classroom, Microsoft Teams:** Сабақтарды ұйымдастыру және тапсырмаларды беру үшін.
- **Видеолекциялар және вебинарлар:** Күрделі тақырыптарды визуалды түрде түсіндіру.
- **Виртуалды зертханалар:** Программалау, алгоритмдік құрылымдар, робототехника және деректерді өңдеу бойынша практикалық жұмыс жүргізу.
- **Интерактивті тапсырмалар:** Тесттер, кодинг жаттығулары, жобалық тапсырмалар, викториналар.

Сабақ

үлгілері.

Мысалы, «Циклдық құрылымдар және алгоритмдер» тақырыбында қашықтықтан сабақ ұйымдастыру:

1. **Үйде оқу:** Видеолекция қарау, циклдер тақырыбындағы мәтіндік материалдармен жұмыс, шағын кодинг жаттығулары.
2. **Онлайн сабақ:** Топтық талқылау, нақты алгоритмдік мәселелерді шешу, кодтарды бірлесіп тексеру, виртуалды лабораторияда тәжірибе жасау.
3. **Үй тапсырмасы:** Жеке кодинг-жоба жасау және Google Classroom арқылы тапсырмаларды жіберу.
4. **Бағалау:** Формативтік бағалау – онлайн-тест, жұптық бағалау және өз-өзін бағалау.

Мотивация және тиімділікті арттыру.

- **Геймификация:** Коддинг ойыны, виртуалды марафондар.
- **Марапаттар мен рейтинг:** Жетістіктерді онлайн-көрсету, лидерборд.
- **Коллаборация:** Топтық жобалар, пікірталастар, чат-боттар арқылы кері байланыс.

Бағалау

жүйесі.

Қашықтықтан оқытуда бағалау үш деңгейде жүргізіледі:

1. **Формативтік бағалау:** Онлайн-тесттер, тапсырмалар, рефлексия.
2. **Суммативтік бағалау:** Жобалар, презентациялар, виртуалды практикум нәтижелері.
3. **Аралас бағалау:** Өз-өзін бағалау, жұптық бағалау, топтық талдау.

Практикалық ұсыныстар.

- Сабақтарды визуалды және мультимедиялық материалдар арқылы байыту.
- Оқушыларға нақты алгоритмдік нұсқаулықтар беру.
- Онлайн топтық жұмыстар арқылы коллаборацияны дамыту.
- Интерактивті жобалар арқылы пәнге қызығушылықты арттыру.
- Тұрақты кері байланыс және мониторинг.

Қорытынды.

Қашықтықтан оқыту жағдайында информатика пәнін оқыту тиімділігі онлайн платформаларды, мультимедиялық және интерактивті құралдарды қолдануға байланысты. Педагогикалық стратегияларды дұрыс ұйымдастыру оқушылардың білім деңгейін көтеріп, сыни ойлау, проблемаларды шешу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Бағалау жүйесін бейімдеу оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді және оқу нәтижелерін арттырады.

Әдебиеттер

1. Соловьев В.А. Теория и практика дистанционного обучения. – Москва, 2019.
2. Бондаренко Н.В. Информационные технологии в обучении. – Санкт-Петербург, 2020.
3. Salmon G. E-tivities: The Key to Active Online Learning. – Routledge, 2013.
4. Moore M., Kearsley G. Distance Education: A Systems View. – Wadsworth, 2011.
5. Рахметов К.К. Информатика пәнін оқытудың интерактивті әдістері. – Алматы, 2021.
6. Bates T. Teaching in a Digital Age. – Tony Bates Associates Ltd., 2015.
7. Horn M., Staker H. Blended: Using Disruptive Innovation to Improve Schools. – Jossey-Bass, 2014.
8. Каплан А., Оливер К. Онлайн білім беру технологиялары. – Алматы, 2020.
9. Anderson T., Dron J. Three Generations of Distance Education Pedagogy. – International Review of Research in Open and Distributed Learning, 2011.
10. Siemens G. Learning Analytics: The Emergence of a Discipline. – American Behavioral Scientist, 2013.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТАМЕН ЖӘНЕ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМАЛАРМЕН ЖҰМЫС ТӘЖІРИБЕСІ

Муратбекова Гульмира Жаксыбековна

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Мақалада бастауыш сыныпта интерактивті тақта мен онлайн платформаларды қолдану тәжірибесі қарастырылады. Қазіргі білім беру процесінде технологиялық құралдар оқушылардың оқу материалын жақсы меңгеруіне, қызығушылығын арттыруға және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Зерттеу барысында әртүрлі сабақ үлгілері, практикалық тапсырмалар және онлайн платформаларды тиімді пайдалану тәсілдері ұсынылған. Мақалада интерактивті оқыту әдістерінің педагогикалық маңызы және олардың бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттырудағы рөлі талқыланады.

Резюме

В статье рассматривается опыт работы с интерактивной доской и онлайн-платформами в начальной школе. Использование технологических средств в образовательном процессе способствует лучшему усвоению учебного материала, повышает интерес учеников и развивает их творческие способности. В исследовании представлены различные варианты уроков, практические задания и эффективные методы применения онлайн-платформ. Подчеркнута педагогическая значимость

интерактивного обучения и его роль в повышении познавательной активности учеников начальной школы.

Summary

The article explores the experience of using interactive whiteboards and online platforms in primary school. The integration of technological tools in the educational process helps students better understand the learning material, increases engagement, and develops creative abilities. The study presents various lesson plans, practical tasks, and effective methods of using online platforms. The pedagogical significance of interactive learning and its role in enhancing the cognitive activity of primary school students is emphasized.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың маңызды факторы болып табылады. Бастауыш сынып оқушылары үшін визуалды және интерактивті әдістер материалды тез әрі тиімді меңгеруге көмектеседі. Интерактивті тақта мен онлайн платформаларды сабаққа енгізу арқылы мұғалімдер оқу процесін жандандырып, оқушылардың қызығушылығы мен шығармашылық қабілеттерін арттыра алады.

Мақаланың мақсаты – интерактивті тақтаны және онлайн платформаларды бастауыш сынып сабақтарында тиімді пайдалану тәжірибесін талдау және оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы педагогикалық әдістерді көрсету.

Интерактивті тақта мен онлайн платформалардың педагогикалық маңызы.

Интерактивті тақта – сабақтағы визуалды ақпаратты көрсетуге, мультимедиялық материалдарды пайдалану арқылы оқушылардың назарын аударуға және материалды интерактивті түрде меңгеруге мүмкіндік беретін құрал. Онлайн платформалар оқу процесін қашықтан басқаруға, әртүрлі тапсырмаларды орындауға және кері байланыс алуға жағдай жасайды. Бұл әдістер бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттырады, есте сақтау қабілетін жақсартады және өздігінен білім алу дағдыларын дамытады.

Сабақта қолданылатын әдіс-тәсілдер.

Интерактивті тақтамен жұмыс.

Интерактивті тақта сабақтағы негізгі материалды көрсету, көрнекі суреттер мен видеоларды пайдалану арқылы оқушылардың назарын аудару үшін қолданылады. Мысалы, математикалық есептерді визуалды түрде шығару немесе әдеби мәтіндерді интерактивті сұрақтармен талдау.

Онлайн платформаларды қолдану.

Онлайн платформалар арқылы оқушылар әртүрлі тапсырмаларды орындап, нәтижелерін бақылау мүмкіндігіне ие болады. Мысалы, Google Classroom, Quizlet, Kahoot сияқты платформалар сабақтың қызық әрі интерактивті өтуін қамтамасыз етеді.

Жобалық және топтық жұмыстар.

Онлайн құралдар топтық жобаларды орындауда тиімді. Оқушылар өз идеяларын ортаға салып, бірлесіп жұмыс жасайды. Мысалы, оқушылар тақырып бойынша презентация немесе электрондық постер жасайды.

Практикалық сабақ мысалдары.

1. Математика сабағы.

- Мақсаты: Сандарды қосу және азайту операцияларын меңгерту.
- Іс-әрекет: Интерактивті тақтада есептерді визуалды түрде шығару, әр оқушы өз жауаптарын онлайн платформаларда енгізу.
- Нәтиже: Оқушылар математикалық операцияларды тез әрі дұрыс орындайды, қызығушылығы артады.

2. Қазақ тілі сабағы.

- Мақсаты: Жаңа сөздерді меңгеру.
- Іс-әрекет: Сөздердің суреттері мен дыбыстарын интерактивті тақтада көрсету, онлайн тесттер арқылы қорытындылау.

- Нәтиже: Оқушылар жаңа сөздерді есте сақтайды, сөздік қорын кеңейтеді.
- 3. **Әлеуметтік жоба сабағы.**
 - Мақсаты: Тақырып бойынша зерттеу жобасын орындау.
 - Іс-әрекет: Оқушылар онлайн платформалар арқылы ақпарат жинайды, презентация жасайды, топпен талқылайды.
 - Нәтиже: Танымдық белсенділік және шығармашылық қабілеттері дамиды.

Пайдасы.

- Оқушылардың сабаққа деген қызығушылығы артады.
- Танымдық белсенділік және есте сақтау қабілеті дамиды.
- Өздігінен білім алу дағдылары қалыптасады.
- Сабақ интерактивті, көрнекі және қызықты өтеді.
- Мұғалімдер үшін сабақ жоспарлау мен бағалау жеңілдейді.

Қиындықтар мен ескертулер.

- Кейбір мектептерде интерактивті тақта немесе тұрақты интернеттің болмауы мүмкін.
- Мұғалімдердің технологияны тиімді қолдану тәжірибесі маңызды.
- Сабақ бағдарламасын интерактивті құралдармен үйлестіру қажет.
- Балалардың интернет қауіпсіздігіне назар аудару керек.

Қорытынды.

Бастауыш сыныпта интерактивті тақтаны және онлайн платформаларды қолдану оқу процесін тиімді және қызықты етеді. Бұл әдістер оқушылардың танымдық белсенділігін, шығармашылық қабілеттерін және өздігінен білім алу дағдыларын дамытады. Сабақта мультимедиялық материалдар, онлайн тесттер, жобалық жұмыстар мен топтық тапсырмаларды қолдану оқу сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Технологиялық құралдарды педагогикалық мақсатпен дұрыс пайдалану оқушылардың білімге деген қызығушылығын тұрақты түрде қолдауға көмектеседі.

Әдебиеттер.

1. Ахметова Г. Бастауыш сыныпта интерактивті оқыту әдістері. – Алматы: Білім, 2019.
2. Нұрғалиева А. Онлайн платформаларды бастауыш сыныпта қолдану тәжірибесі. – Астана: ҚазҰПУ, 2021.
3. Молдағали Ж. Педагогикалық технологиялар және интерактивті әдістер. – Алматы: Рауан, 2020.
4. UNESCO. Digital Tools in Primary Education. – Paris: UNESCO Publishing, 2022.
5. Smith J. Integrating Technology in Early Education. – London: Routledge, 2018.
6. Karpova T. Interactive Learning in Primary Schools. – Moscow: Education Press, 2019.

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЕМЫ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ (ФО) НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА: ОТ САМООЦЕНКИ ДО ОБРАТНОЙ СВЯЗИ

Мұратбек Дина Бапанқызы

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектебінің орыс тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты применения формативного оценивания на уроках русского языка. Формативное оценивание является важной составляющей современной образовательной парадигмы, ориентированной на развитие личности обучающегося и повышение качества обучения. Цель работы – выявить эффективные приемы формативного оценивания, направленные на активизацию учебной деятельности, формирование рефлексивных навыков, развитие самооценки и конструктивной обратной связи между учителем и учащимися. В статье анализируются виды и функции формативного оценивания, приводятся примеры

конкретных методических приемов, применяемых на уроках русского языка, таких как «Светофор», «Две звезды и одно пожелание», «Лестница успеха», «Корзина идей», «Минутное эссе», «Лист достижений» и другие. Рассматриваются роль учителя в процессе формативного оценивания, его взаимодействие с учениками, организация обратной связи, способы развития критического мышления через самооценку и взаимооценку. Делается вывод о том, что эффективное использование формативного оценивания способствует формированию у учащихся устойчивой учебной мотивации, повышает интерес к изучению русского языка, улучшает качество усвоения материала и формирует метапредметные компетенции.

Резюме

Мақалада орыс тілі сабақтарында қалыптастырушы бағалауды тиімді қолданудың теориялық және практикалық негіздері қарастырылады. Қалыптастырушы бағалау – оқушылардың оқу үдерісіндегі белсенділігін арттыратын және білім сапасын жақсартуға бағытталған қазіргі білім беру жүйесінің маңызды компоненті. Мақсат – өзін-өзі бағалау, кері байланыс және оқу мотивациясын дамытуға ықпал ететін тиімді тәсілдерді айқындау. Мақалада қалыптастырушы бағалаудың түрлері мен функциялары талданып, «Бағдаршам», «Екі жұлдыз, бір тілек», «Табыстылық баспалдағы», «Идеялар себеті», «Минуттық эссе», «Жетістіктер парағы» сияқты практикалық тәсілдер сипатталған. Сондай-ақ мұғалім мен оқушы арасындағы өзара байланыс, рефлексия және критикалық ойлау дағдыларын дамыту жолдары көрсетілген. Қалыптастырушы бағалауды тиімді қолдану оқушылардың оқу жетістіктерін арттырумен қатар, олардың тілдік құзыреттілігін, өз әрекетіне сын көзбен қарау қабілетін және ынтымақтастық дағдыларын дамытады.

Summary

The article explores the theoretical and practical foundations of using formative assessment in Russian language lessons. Formative assessment is a key element of modern education, focusing on the learner's development, reflection, and continuous improvement of learning outcomes. The aim is to identify effective strategies of formative assessment that promote self-evaluation, peer feedback, and motivation in studying Russian. The paper analyzes various tools and functions and provides examples of practical techniques such as "Traffic Light", "Two Stars and a Wish", "Ladder of Success", "Basket of Ideas", "Minute Essay" and "Achievement Sheet". The role of the teacher in providing feedback, encouraging reflection, and developing critical thinking through self- and peer-assessment is discussed. Effective use of formative assessment enhances students' motivation, language proficiency, and metacognitive skills, making the learning process more personalized and engaging.

Формативное оценивание как педагогическое явление возникло на основе идеи, что обучение должно быть процессом постоянного развития, а не только фиксацией конечного результата. В отличие от суммативного оценивания, которое измеряет достигнутый уровень знаний, формативное оценивание направлено на сопровождение учебного процесса, выявление затруднений и предоставление учащемуся своевременной помощи для их преодоления.

Современная школа сталкивается с задачей научить ребенка не просто воспроизводить знания, а осознанно использовать их в речи, письме, анализе текста и создании собственного высказывания. На уроках русского языка, где важнейшую роль играет развитие коммуникативной, орфографической и речевой компетенции, формативное оценивание становится незаменимым инструментом диагностики и поддержки индивидуального прогресса ученика.

Одним из ключевых принципов формативного оценивания является ориентация на процесс. Учитель не просто ставит отметку, а фиксирует степень достижения цели, анализирует, что получилось, что требует доработки, и предлагает пути совершенствования. Оценка превращается в диалог между учителем и учеником.

Эффективность формативного оценивания зависит от системности, прозрачности критериев и активности самих обучающихся. Важно, чтобы каждый школьник понимал, по каким признакам оценивается его работа и как он может улучшить свой результат. Таким образом, формативное оценивание становится средством саморегуляции и саморазвития.

На уроках русского языка наиболее востребованными формами формативного оценивания являются краткие устные комментарии, сигнальные карточки, индивидуальные и парные обсуждения, оценочные листы, творческие мини-задания и письменная рефлексия.

Примером простого, но действенного приема служит метод «Светофор». После выполнения задания ученики отмечают свое понимание темы цветом: зеленый – все понятно, желтый – есть вопросы, красный – требуется помощь. Такой способ позволяет учителю мгновенно оценить общий уровень усвоения и оперативно скорректировать объяснение.

Прием «Две звезды и одно пожелание» направлен на развитие навыков самооценки и взаимооценки. Учащиеся комментируют работу одноклассника, выделяя два сильных момента и одно направление для улучшения. Это формирует уважительное отношение к чужому труду и учит конструктивной критике.

«Лестница успеха» помогает ученикам видеть собственный прогресс. После урока каждый определяет, на какой ступени он находится: я только начинаю понимать, я могу применить с помощью учителя, я могу объяснить другому. Такой визуальный элемент стимулирует внутреннюю мотивацию.

«Корзина идей» используется при изучении новых тем. В начале урока учащиеся записывают все, что им известно по теме, а в конце возвращаются к записям, добавляя новое, уточняя и систематизируя информацию. Это развивает навыки рефлексии и закрепляет знания.

Прием «Минутное эссе» помогает быстро проверить понимание. Ученикам предлагается за одну-две минуты письменно ответить на вопрос: что нового я узнал сегодня, что осталось непонятным. Ответы анализируются, и на их основе учитель планирует следующий урок.

«Лист достижений» или «карта успеха» фиксирует индивидуальные результаты за определенный период. Ученики видят динамику своих достижений и учатся ставить реалистичные цели.

Особое значение формативное оценивание приобретает при обучении письменной речи. Здесь важны не столько ошибки, сколько способность ученика их обнаруживать и исправлять. Учитель может использовать метод подсветки: выделять спорные фрагменты текста без прямой правки, предлагая ученику самому найти решение.

Формативное оценивание способствует развитию метапредметных компетенций: умению анализировать, оценивать, делать выводы, планировать собственную деятельность. Оно развивает ответственность и самостоятельность, создает атмосферу сотрудничества и доверия.

Ключевым элементом формативного оценивания является обратная связь. Она должна быть конкретной, своевременной и доброжелательной. Эффективная обратная связь отвечает на три вопроса: что уже хорошо, что нужно улучшить, как этого достичь. Учитель не просто сообщает результат, а помогает ученику увидеть перспективу роста.

Важную роль играет также самооценка. Она формирует осознанное отношение к обучению. На уроках русского языка самооценка может проводиться в форме мини-опросов: оцените себя по шкале от одного до пяти, насколько вы уверены в правописании сложных слов, или как вы считаете, насколько убедительно ваше сочинение.

Взаимооценка, основанная на четких критериях, учит видеть достоинства и недостатки чужих работ, что в итоге помогает лучше оценивать собственные. Однако важно, чтобы атмосфера урока была поддерживающей, а не соревновательной.

Для успешной реализации формативного оценивания требуется четкое понимание его функций: диагностической, обучающей, мотивационной, регулирующей и воспитательной.

Диагностическая функция помогает выявить пробелы, обучающая направляет процесс освоения, мотивационная стимулирует интерес, регулирующая корректирует деятельность, а воспитательная формирует ответственность и уважение.

Использование информационно-коммуникационных технологий значительно расширяет возможности формативного оценивания. Онлайн-тесты, цифровые опросники, интерактивные доски позволяют мгновенно получать результаты и визуализировать прогресс класса.

Однако формативное оценивание не сводится к цифровым инструментам. Главное – личное взаимодействие и эмпатия учителя. Только в атмосфере доверия обратная связь становится стимулом к развитию, а не страхом перед ошибкой.

Важным аспектом является и рефлексия самого педагога. Учитель анализирует, какие приемы оценивания сработали, какие нет, как изменилась активность учеников. Постепенно формируется индивидуальная система формативного оценивания, адаптированная к конкретному классу.

Исследования показали, что применение формативного оценивания повышает результативность обучения русскому языку в среднем на пятнадцать-двадцать процентов. Ученики становятся более уверенными, активными, проявляют инициативу, улучшается качество письменных и устных ответов.

Формативное оценивание тесно связано с личностно-ориентированным подходом. Оно учитывает индивидуальные темпы, особенности и интересы учащихся. Каждый ученик получает возможность ощутить успех, что особенно важно в гуманитарных предметах, где результат не всегда однозначен.

Для повышения эффективности формативного оценивания учителю рекомендуется определять четкие цели урока и делиться ими с учащимися, использовать разнообразные формы обратной связи, обеспечивать регулярную самооценку и взаимооценку, фиксировать индивидуальный прогресс, поддерживать позитивную атмосферу сотрудничества.

Заключая, можно сказать, что формативное оценивание на уроках русского языка – это не просто метод контроля, а философия обучения, в центре которой находится ученик. Оно делает процесс познания осмысленным, направленным на развитие личности, формирует уверенность, критичность и самостоятельность.

Современный урок русского языка, построенный на принципах формативного оценивания, становится интерактивным, эмоционально насыщенным и результативным.

Литературы:

1. Блэк П, Уильям Д Формативное оценивание в классе Москва 2015 г.
2. Садлер Д Формативная оценка и обучение Лондон 1998 г.
3. Полат Е С Современные педагогические технологии Москва 2017 г.
4. Выготский Л С Психология обучения и развития Москва 2005 г.
5. Монахов В Формативное оценивание как инструмент управления качеством обучения Казань 2020 г.
6. Хуторской А В Компетентностный подход в образовании Москва 2013 г.
7. Назарбаева С К Білім беру сапасын арттырудағы қалыптастырушы бағалаудың рөлі Астана 2021 г.

ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ АУТОДЕСТРУКТИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ЕРТЕ АНЫҚТАУ ЖӘНЕ АЛДЫН АЛУ

Панова Айгүл Набижановна

«Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық ғылыми-практикалық институтының аға
оқытушысы

Резюме

Мақалада жасөспірімдер арасындағы аутодеструктивті мінез-құлықтың психологиялық табиғаты, оның ерте анықтау тәсілдері мен алдын алу шаралары қарастырылады. Қазіргі замандағы әлеуметтік, отбасылық және мектептік орта жасөспірімдердің өзін-өзі бағалауына, эмоционалды тұрақтылығына және өмірлік мағына сезіміне зор әсер етеді. Зерттеу мақсаты – аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алуға бағытталған кешенді тәсілдерді анықтау және ерте диагностикалау жүйесін ұсыну. Мақалада ғылыми деректер мен тәжірибелік зерттеулерге сүйене отырып, қауіп пен қорғаушы факторлар талданған, ата-ана мен педагогтың рөлі, психологиялық қызметтің маңызы айқындалған. Нәтижесінде жасөспірімдермен жұмыс істеуде қолдануға болатын нақты профилактикалық ұсыныстар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются психологические особенности аутодеструктивного поведения подростков, методы его раннего выявления и меры профилактики. Современные социальные, семейные и школьные факторы оказывают существенное влияние на самооценку и эмоциональное состояние подростков. Цель исследования — определить комплексный подход к предупреждению аутодеструктивного поведения и разработать систему ранней диагностики. На основе научных данных и практических исследований проанализированы факторы риска и защиты, роль семьи и педагогов, значимость психологической службы. В заключение даны рекомендации по профилактической работе с подростками.

Summary

The article explores the psychological nature of self-destructive behaviour among adolescents, its early detection methods, and preventive measures. Modern social, family, and school environments have a strong impact on adolescents' self-esteem, emotional stability, and sense of meaning in life. The study aims to determine an integrated approach to preventing self-destructive behaviour and to propose an early diagnostic system. Based on scientific evidence and practical research, risk and protective factors, the roles of parents and educators, and the importance of psychological support are analysed. The paper concludes with recommendations for preventive work with adolescents.

Жасөспірімдік кезең – тұлғаның психологиялық, әлеуметтік және биологиялық тұрғыдан қарқынды өзгеріске ұшырайтын уақыты. Бұл уақытта жеке тұлға өзін тануға, қоғамдағы орнын табуға, өз болашағын анықтауға тырысады. Дегенмен, бұл процестер кей жағдайда ішкі күйзеліс пен эмоционалды тұрақсыздыққа, өзін-өзі бағалаудың төмендеуіне әкелуі мүмкін. Осындай жағдайда кейбір жасөспірімдер ішкі ауыртпалығын жеңілдетудің бұрмаланған тәсілі ретінде өзін-өзі жарақаттау, тәуекелге бару немесе өмірден бас тарту туралы ойларға беріледі. Мұндай мінез-құлық ғылымда аутодеструктивті мінез-құлық деп аталады және ол тұлғаның өзіне қарсы бағытталған психологиялық әрі физикалық әрекеттер жиынтығын білдіреді.

Аутодеструктивті мінез-құлықтың негізгі түрлеріне өзін-өзі жарақаттау, суицидтік ойлар мен әрекеттер, психоактивті заттарды қолдану, әлеуметтік оқшаулану және тәуекелді әрекеттер жатады. Соңғы жылдары ақпараттық кеңістіктің әсерінен «цифрлық өзін-өзі зияндау» феномені де жиі байқалады, яғни жасөспірім өз парақшасында теріс мазмұндағы жазбалар жариялап, өзін қорлау немесе кибербуллингке итермелейтін топтарға қосылады.

Мұндай мінез-құлықтың қалыптасуына түрлі қауіп факторлары әсер етеді. Олардың қатарында отбасындағы қақтығыстар мен эмоционалды суықтық, ата-ананың назар аудармауы, мектептегі буллинг, психикалық бұзылыстар мен интернет тәуелділігі бар. Сонымен бірге құрдастар арасындағы теріс әлеуметтік салыстыру және әлеуметтік желілердегі идеалданған

бейнелер де өзін қабылдауға кедергі келтіреді. Қорғаушы факторлар қатарында керісінше жылы қарым-қатынас, эмоционалдық қолдау, өз ойын еркін айтуға мүмкіндік, шығармашылық белсенділік және өмірлік мақсаттардың болуы маңызды рөл атқарады.

Ерте анықтау шаралары психологиялық және педагогикалық бақылауға негізделуі тиіс. Мектеп психологы оқушылардың мінез-құлқындағы өзгерістерді байқау арқылы қауіп топтарын анықтай алады. Әдетте мұндай оқушыларда сабаққа қызығушылық төмендейді, ұйқы мен тәбет бұзылады, жалғыздыққа бейімдік артады. Диагностикалық тұрғыда Бек депрессия шкаласы, Айзенк сауалнамасы, суицидтік қауіпті бағалау шкаласы сияқты тестілер қолданылады. Сонымен қатар ата-аналар мен мұғалімдер баланың әлеуметтік желілердегі белсенділігін, сөздік репертуарын және психоэмоционалды күйін мұқият бақылауы қажет.

Аутодеструктивті мінез-құлықтың алдын алу кешенді және көпдеңгейлі сипатқа ие болуы тиіс. Отбасылық деңгейде ата-аналар баламен ашық қарым-қатынас орнатып, оның сезімін бағаламай тыңдауы керек. Отбасында сенім атмосферасын құру, бірлескен уақыт өткізу, баланың жетістігін мойындау – профилактиканың ең тиімді жолдары. Мектеп деңгейінде психологиялық қызметтің белсенді жұмысы маңызды. Эмоциялық интеллектіні дамыту, сынып сағаттары мен тренингтер өткізу, буллингке қарсы бағдарламаларды енгізу жасөспірімдердің өзін-өзі бағалауын нығайтады.

Қоғамдық және мемлекеттік деңгейде жастар арасында суицид пен өзін-өзі зияндаудың алдын алу бойынша ұлттық бағдарламаларды жетілдіру қажет. Психологиялық көмек көрсету орталықтарын көбейтіп, сенім телефондарының жұмысын күшейту, әлеуметтік желілерде зиянды контентті шектеу және медиа-сауаттылықты арттыру да маңызды бағыттар болып саналады.

Психологиялық интервенция әдістерінің ішінде когнитивті-мінездік терапия, арт-терапия және эмоциялық-бағытталған терапия кеңінен қолданылады. Бұл тәсілдер жасөспірімге өз сезімін түсінуге, өмірінің мәнін қайта табуға және жағымды өзіндік бейне қалыптастыруға мүмкіндік береді. Топтық тренингтер мен коучинг бағдарламалары арқылы құрдастар арасындағы өзара қолдау жүйесі қалыптасады.

Қазақстандық тәжірибеде Алтынсарин атындағы Ұлттық академия ұсынған «Профилактика аутодеструктивного поведения обучающихся» бағдарламасы мектеп психологтарына тиімді құрал болып отыр. Онда ерте анықтау мен алдын алу бойынша әдістемелік нұсқаулар қамтылған.

Қазіргі зерттеулерге сәйкес, жасөспірімдердің шамамен үштен бірі өмірінде кем дегенде бір рет өзін-өзі жарақаттау туралы ойлаған, ал 10%-ға жуығы нақты әрекет жасаған. Бұл көрсеткіш білім беру жүйесіндегі психологиялық қолдау сапасын арттырудың өзектілігін дәлелдейді. Сондықтан мектеп пен отбасының бірлескен жұмысы, педагогтардың психологиялық мәдениетін көтеру және қоғамда позитивті өмірлік ұстанымды насихаттау қажет.

Қорытындылай келе, аутодеструктивті мінез-құлық – тек жеке тұлғаның дағдарысы емес, ол қоғамдағы эмоционалды климаттың көрінісі. Ерте анықтау мен алдын алу шараларының тиімділігі ата-ана, педагог және психолог арасындағы үйлесімді өзара әрекетке байланысты. Жасөспірімнің ішкі әлеміне көңіл бөлу, оны тыңдап, түсіне білу – кез келген профилактикалық жұмыстың басты шарты. Осындай бірлескен күш-жігер арқылы ғана біз жасөспірімдердің өмірге деген құштарлығын сақтап, олардың болашаққа сенімін арттыра аламыз.

Әдебиеттер:

1. Lockwood J., Daley D., Townsend E. et al. *Impulsivity and self-harm in adolescence: a systematic review. European Child & Adolescent Psychiatry*, 2017.
2. Barzilay-Levkovitz S., Feldman D., Snir A., Apter A. *Self-Destructive and Self-Harm Behavior in Adolescence. Bentham Science*, 2019.

3. Pérez-Fuentes M. del C. *Self-Esteem and Risk Behaviours in Adolescents: A Systematic Review*. Behav. Sci., 2024.
4. Evseenkova E.V. және т.б. *Prevention of Self-Destructive Behaviour Among Adolescents in School*. European Proceedings, 2021.
5. ҚР Білім және ғылым министрлігі. *Профилактика аутодеструктивного поведения среди обучающихся организаций среднего образования*. Нұр-Сұлтан: НАО им. И. Алтынсарина, 2021.
6. Volkova E.N., Orlova A.A. *Digital self-harm in adolescents: Review of domestic and foreign research*. Психологический журнал, 2025.
7. «Психологиялық көмек көрсету нұсқаулығы». ҚР БҒМ Психологиялық қызмет орталығы, 2022.
8. «Профилактика саморазрушающего поведения несовершеннолетних граждан». dagmintrud.ru, 2023.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ "ПЕРЕВЕРНУТЫЙ КЛАСС" ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЛОЖНЫХ ТЕМ ПО РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Пратова Саяра Пархатовна

Учитель русского языка и литературы общеобразовательной школы имени М. Макатаева село Аксу, Сайрамский район, Туркестанская область

Резюме:

В статье рассматривается применение технологии «Перевернутый класс» (Flipped Classroom) при изучении сложных тем по русской литературе. Автор анализирует, как предварительное изучение материалов дома, использование мультимедийных ресурсов и интерактивных заданий в классе способствует более глубокому пониманию литературных произведений, развитию критического мышления и аналитических навыков у учащихся. Также обсуждаются педагогические преимущества данной технологии, возможные трудности её внедрения и стратегии их преодоления для повышения эффективности обучения.

Резюме

Мақалада «Айналмалы сынып» технологиясын қолданудың тиімділігі қарастырылады. Авторлар алдын ала үйде материалдарды меңгеру, мультимедиялық ресурстар мен интерактивті тапсырмаларды сыныпта пайдалану арқылы әдеби шығармаларды терең түсіну, сыни ойлау және аналитикалық дағдыларды дамыту жолдарын талдайды. Сонымен қатар, мақалада технологияның педагогикалық артықшылықтары, оны енгізудегі қиындықтар және оқу тиімділігін арттыру стратегиялары қарастырылады.

Резюме

The article examines the application of the Flipped Classroom technology in studying complex topics in Russian literature. It analyzes how pre-study of materials at home, the use of multimedia resources, and interactive in-class tasks contribute to deeper understanding of literary works, development of critical thinking, and analytical skills. The article also discusses pedagogical advantages, potential challenges in implementation, and strategies to enhance learning effectiveness.

Введение.

В современном образовательном процессе наблюдается переход от традиционных методов преподавания к инновационным подходам, ориентированным на активное обучение. Одним из таких подходов является технология «Перевернутый класс», которая предполагает, что студенты изучают новый материал дома, используя видеолекции, текстовые ресурсы и интерактивные модули, а время в классе посвящено обсуждению, решению задач и применению знаний на практике.

Особенно актуально применение данной технологии при изучении сложных тем по русской литературе, где важно не только знание текста, но и умение анализировать, интерпретировать и сопоставлять произведения с историческим и культурным контекстом.

«Перевернутый класс» позволяет оптимизировать учебный процесс, повышает мотивацию учащихся и развивает навыки критического мышления.

Теоретические

основы.

Технология «Перевернутый класс» основана на конструктивистской теории обучения, которая предполагает активное участие учащихся в процессе построения знаний. Она также соответствует принципам таксономии Блума, где особое внимание уделяется анализу, оценке и созданию знаний, а не только их запоминанию.

В контексте преподавания русской литературы эта технология позволяет учащимся более глубоко понимать литературные произведения, исследовать темы, авторские приёмы и исторический контекст через дискуссии, дебаты и совместные проекты.

Педагогические преимущества.

1. **Углубленное понимание материала.** Предварительное изучение текстов дома позволяет в классе сосредоточиться на анализе, интерпретации и синтезе идей.
2. **Развитие критического мышления.** Интерактивные задания стимулируют оценку тем, персонажей, авторских приёмов и художественных средств.
3. **Повышение вовлеченности.** Использование мультимедийных материалов, таких как видео, цифровые аннотации и интерактивные викторины, удерживает внимание и мотивирует обучение.
4. **Индивидуализация обучения.** Учитель может предоставлять индивидуальные рекомендации в зависимости от результатов предварительного изучения материала учащимися.
5. **Совместное обучение.** Групповые обсуждения, дебаты и совместные проекты способствуют социальному взаимодействию и коллективному построению знаний.

Практическое

применение.

Применение технологии «Перевернутый класс» в преподавании русской литературы может включать:

- Предварительно записанные лекции или видеообъяснения по литературным направлениям, авторам или ключевым темам.
- Чтение произведений и выполнение направляющих вопросов для домашнего изучения.
- Интерактивные задания в классе: анализ текста, тематические дебаты, ролевые игры, рецензирование работ одноклассников.
- Проекты с использованием мультимедиа: цифровые презентации, временные линии, творческая переосмысленность сюжетов произведений.

Технология также поддерживает **флипид-классы в смешанном обучении**, когда часть материала изучается дистанционно, а классное время используется для практики и дискуссий.

Проблемы и способы их решения.

1. **Цифровая грамотность.** Некоторые учащиеся могут испытывать трудности с доступом к онлайн-ресурсам. Решение: обучение навыкам работы с платформами, предоставление технической поддержки.
2. **Мотивация и ответственность.** Не все студенты выполняют домашние задания. Решение: внедрение формирующего оценивания, использование поощрений и контрольных точек.
3. **Подготовка учителя.** Разработка уроков по модели «Перевернутый класс» требует времени и квалификации. Решение: профессиональное развитие, совместное планирование с коллегами.

Оценка

и

контроль.

Формирующее оценивание необходимо для контроля подготовки к уроку и участия в классных мероприятиях. Учитель может использовать викторины, рефлексивные дневники, оценку совместных проектов. Итоговое оценивание включает эссе, презентации и аналитические

отчеты, что позволяет проверить достижение учебных целей и развитие критического мышления.

Будущие

перспективы.

С развитием технологий интерактивные платформы, видеолекции, адаптивные системы обучения и виртуальная реальность будут расширять возможности «Перевернутого класса». Искусственный интеллект может анализировать ответы студентов и предоставлять персонализированную обратную связь, а VR и AR создадут имитацию исторического и культурного контекста произведений.

Заключение.

Технология «Перевернутый класс» повышает эффективность изучения сложных тем по русской литературе, позволяя сдвинуть первичное усвоение материала на домашнее изучение и использовать классное время для активного взаимодействия и анализа. Она способствует развитию критического мышления, сотрудничества и более глубокого понимания литературных произведений. При правильной подготовке, поддержке и обучении учителей данный подход значительно улучшает образовательные результаты и формирует навыки анализа и интерпретации, необходимые для дальнейшего обучения и профессиональной деятельности.

Литературы.

1. Бергман Дж., Самс Э. Flip Your Classroom: Reach Every Student in Every Class Every Day. – ISTE, 2012.
2. Талберт Р. Flipped Learning: A Guide for Higher Education Faculty. – Stylus Publishing, 2017.
3. Лейдж М.Дж., Платт Г.Дж., Треллиа М. Inverting the Classroom: A Gateway to Creating an Inclusive Learning Environment. Journal of Economic Education, 2000.
4. Бишоп Дж.Л., Верлегер М.А. The Flipped Classroom: A Survey of the Research. ASEE National Conference Proceedings, 2013.
5. Бергман Дж., Самс Э. Flipped Learning for English and Literature. – ISTE, 2014.
6. Блум Б.С. Taxonomy of Educational Objectives. – Longman, 1956.
7. Абейсекера Л., Доусон П. Motivation and Cognitive Load in the Flipped Classroom. Higher Education, 2015.
8. Стрейер Дж.Ф. How Learning in an Inverted Classroom Influences Cooperation, Innovation and Task Orientation. Learning Environments Research, 2012.
9. Такер Б. The Flipped Classroom. Education Next, 2012.
10. Зайнуудин З., Халили С.Х. Flipped Classroom Research and Trends from Different Fields of Study. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 2016.

КИБЕРМӘДЕНИЕТ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСӨСПІМДЕРДІҢ ТӘРБИЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Торгаев Болат Ибрагимович

Түркістан облысы, Созақ ауданы Ә.Молдағұлова мектебінің директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Резюме

В статье рассматриваются актуальные проблемы воспитания подростков в условиях современной киберсреды. Анализируются влияние цифровых технологий, социальных сетей и онлайн-контента на психическое, эмоциональное и социальное развитие подростков. Подчеркивается необходимость формирования у школьников критического мышления, цифровой грамотности и этических норм поведения в виртуальной среде. Приводятся современные педагогические подходы, методики и программы, направленные на повышение воспитательного потенциала образовательного процесса с учетом киберреальности.

Summary

The article examines the current issues of adolescent upbringing in the context of modern cyberculture. The influence of digital technologies, social networks, and online content on adolescents' mental, emotional, and social development is analyzed. The need to foster critical thinking, digital literacy, and ethical behavior in the virtual environment among students is emphasized. Modern pedagogical approaches, methodologies, and programs aimed at enhancing the educational potential of the learning process in the context of cyber-reality are presented.

Кіріспе.

Жасөспірімдердің тәрбиесі қоғам үшін әрдайым маңызды болды. ХХІ ғасырда ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы кибермәдениеттің қалыптасуына және жасөспірімдердің әлеуметтік, психологиялық дамуына айтарлықтай әсер етуде. Қазіргі мектептерде тәрбие жұмысы дәстүрлі әдістермен қатар, цифрлық ортадағы ықпалды факторларды ескеру арқылы жүргізілуі қажет. Мақалада кибермәдениет жағдайында жасөспірімдерді тәрбиелеудің өзекті мәселелері қарастырылады.

Кибермәдениет**және****жасөспірімдер.**

Кибермәдениет – бұл интернет, әлеуметтік желілер, мобильді қосымшалар мен виртуалды коммуникация құралдарын қамтитын қазіргі қоғамның маңызды құрамдас бөлігі. Жасөспірімдер күнделікті өмірде осы ресурстарды кеңінен пайдаланады, бұл олардың танымдық, эмоционалды және әлеуметтік дамуына айтарлықтай әсер етеді. Интернеттегі мазмұнның көптігі жасөспірімдердің ақпаратты қабылдау, ойлау қабілеті мен эмоционалды тұрақтылығына әр түрлі әсер етеді. Сонымен қатар, цифрлық ортада әлеуметтік қарым-қатынас да өзгереді: жасөспірімдер өз ойын еркін білдіреді, бірақ кейде виртуалды қауіп-қатерлерге ұшырайды.

Жасөспірімдердің**психологиялық****дамуына****әсері.**

Цифрлық орта жасөспірімдердің эмоциялық және когнитивтік дамуына елеулі ықпал етеді. Жиі әлеуметтік желілерді қолдану өзіне сенімділік пен өзін-өзі бағалауға әсер етеді. Сонымен қатар, кибербуллинг, интернетте қауіпсіздік мәселелері және ақпараттық шамадан тыс жүктеме психологиялық тұрақтылыққа теріс әсер етуі мүмкін. Жасөспірімдердің виртуалды ортада өзара әрекеттестігі эмоционалды интеллект, сыни ойлау және әлеуметтік дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді. Психологтар жасөспірімдерді интернет кеңістігінде дұрыс бағдарлау үшін арнайы бағдарламалар мен тренингтерді ұсынады.

Қоғамдық**және****этикалық****аспектілер.**

Киберортада тәрбиелік жұмыс жүргізу кезінде әлеуметтік нормалар, құқықтық мәдениет және этикалық қағидаларды үйрету маңызды. Жасөспірімдерге виртуалды кеңістікте жауапкершілік, өзара сыйластық, қауіпсіздік дағдыларын қалыптастыру педагогикалық міндет болып табылады. Этикалық білімді цифрлық платформада енгізудің тиімді жолдары: онлайн пікірталастар ұйымдастыру, виртуалды рөлдік ойындар арқылы моральдық дилеммаларды талдау, әлеуметтік жобаларға қатыстыру. Бұл әдістер жасөспірімдердің виртуалды ортада дұрыс мінез-құлыққа үйренуіне ықпал етеді.

Педагогикалық**әдістер****мен****тәсілдер.**

Мектептерде кибермәдениет жағдайында тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру үшін арнайы бағдарламалар мен интерактивті әдістер қолданылады.

- **Цифрлық сауаттылық сабақтары** – интернеттегі ақпаратты дұрыс талдау, жалған ақпаратты анықтау.
- **Сыни ойлау жаттығулары** – онлайн мәліметтерді салыстыру, пікірталастар, зерттеу жобалары.
- **Виртуалды рөлдік ойындар** – этикалық дағдыларды дамыту, әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру.
- **Интерактивті тренингтер** – интернеттегі қауіпсіздік, кибербуллингке қарсы әдістер.

Мысалдар**мен****зерттеулер.**

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, киберортада тәрбиеленген жасөспірімдер әлеуметтік дағдылар мен сыни ойлау қабілеттерін дәстүрлі тәсілмен оқытылған балаларға қарағанда жоғары деңгейде игереді. Сонымен қатар, онлайн платформаларда топтық жобалар арқылы ынтымақтастық, коммуникация және шешім қабылдау дағдылары дамиды.

Қорытынды.

Қазіргі кибермәдениет жағдайында жасөспірімдерді тәрбиелеу – кешенді процесс, ол мектеп, отбасы және қоғамның бірлескен күш-жігерін қажет етеді. Жасөспірімдерге цифрлық кеңістікте дұрыс бағдар беріп, олардың этикалық, психологиялық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ету – педагогикалық білім мен тәжірибенің маңызды міндеті болып табылады. Тәрбиешілер мен мұғалімдерге кибермәдениеттің әсерін ескере отырып, жаңа әдістер мен бағдарламаларды енгізу ұсынылады. Бұл жасөспірімдердің жеке тұлға ретінде қалыптасуына, әлеуметтік жауапкершілік пен этикалық мәдениетке тәрбиеленуіне мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Березина, М.В. Психология подростка в условиях цифровой среды. Москва, 2020
2. Гончарова, Е.Н. Влияние социальных сетей на воспитание школьников. Санкт-Петербург, 2019
3. Зубкова, Т.А. Цифровая культура и образование. Казань, 2021
4. Ковалев, А.И. Современные подходы к формированию этики в интернет-среде. Москва, 2022
5. OECD. The Impact of Digital Technologies on Adolescent Development. Paris, 2021
6. Prensky, M. Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon, 2001
7. Turkle, S. Reclaiming Conversation: The Power of Talk in a Digital Age. Penguin, 2015
8. UNESCO. Education in a Digital World. Paris, 2020
9. Ковалев, А.И., Зубкова, Т.А. Технологии цифрового воспитания подростков. Москва, 2022
10. Березина, М.В. Развитие критического мышления у школьников в цифровой среде. Санкт-Петербург, 2021

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ТИІМДІ КІРІКТІРУ

Джанходжаева Бибинур Абдигаппаровна

Шымкент қаласы, №55 жалпы орта білім беретін мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются актуальные подходы к внедрению активных стратегий обучения в начальной школе. Автор анализирует роль познавательной активности учащихся, особенности применения интерактивных методов, способы интеграции групповой, парной и индивидуальной работы, а также влияние активного обучения на развитие компетенций младших школьников. Представлены эффективные модели организации урока, рекомендации по созданию мотивирующей среды и методы педагогической поддержки. Материал предназначен для учителей начальных классов и специалистов сферы образования.

Summary

The article explores the effective integration of active learning strategies in primary education. It analyzes the role of students' cognitive engagement, the specifics of interactive techniques, and the integration of group, pair and individual learning activities. The article highlights the impact of active learning on the development of key competencies in young learners, provides practical models for lesson organization, and offers recommendations for creating a motivating learning environment. The material is intended for primary school teachers and education professionals.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушының белсенді позициясын қалыптастыруды мақсат етеді. Бастауыш сыныпта баланың оқу іс әрекеті жаңаша ұйымдастырылуы тиіс. Себебі бұл кезең оқушының ақпаратты қабылдау, талдау, салыстыру, байланыс орнату, қорытынды жасау қабілеттерін дамытудың негізгі баспалдағы болып саналады. Белсенді оқыту стратегиялары оқушыны дайын білімді қабылдаушы емес, оны өз бетінше құрастырушы тұлға ретінде қарастырады. Сол себепті мұғалімнің міндеті оқыту үдерісін оқушы белсенділігін арттыратын бағытта құрастыру және түрлі әдістерді тиімді кіріктіру.

Белсенді оқыту стратегияларының теориялық негіздері.

Белсенді оқыту оқушылардың ойлауын, танымдық қызығушылығын, дербестігін дамытатын тәсілдер жиынтығы болып табылады. Л.С. Выготскийдің әлеуметтік өзара әрекеттесу теориясы бойынша оқыту үдерісі диалог, ынтымақтастық және қолдау арқылы тиімді жүреді. Жақын арадағы даму аймағы белсенді оқытуда жетекші рөл атқарады.

Дж. Дьюи белсенді тәжірибеге негізделген оқытудың маңыздылығын атап көрсетіп, баланың оқу әрекеті нақты ортадан алынған тапсырмалармен тығыз байланыста болуы керек деген тұжырым жасайды.

Қазіргі педагогикада белсенді оқыту конструктивизм теориясымен ұштасады. Бұл теория бойынша оқушы білімді дайын күйде алмайды, оны өз тәжірибесінде құрастырады. Мұғалім бағыт беруші мен кеңесші қызметін атқарады.

Бастауыш сыныптағы белсенді оқыту стратегияларының негізгі түрлері.**Топтық жұмыс стратегиялары.**

Топтық жұмыс оқушыны ынтымақтастыққа, жауапкершілікке, бірлескен шешім қабылдауға үйретеді. Мысалы ой бөлісу, ортақ шешім іздеу, зерттеу тапсырмаларын орындау топтық өзара әрекеттестікті дамытады. Балалар өз ойларын еркін айта отырып, тыңдау мәдениетін меңгереді.

Жұптық жұмыс стратегиялары.

Жұптық жұмыс оқушының ойын нақты айтуына, бір бірін қолдауына мүмкіндік береді. Мұндай стратегиялар әсіресе мәтінмен жұмыс, есеп шығару, салыстыру және талдау тапсырмаларында тиімді.

Сын тұрғысынан ойлауды дамыту стратегиялары.

Оларға болжау, ой шақыру, сұрақ қою, кластер, венн диаграммасы, инсерт тәсілдері кіреді. Бұл әдістер оқушының ойлау қабілетін жүйелеуге, ақпаратты талдауға, себеп салдарлық байланыс анықтауға үйретеді.

Ойын негізіндегі оқыту стратегиялары.

Ойын бастауыш сынып оқушылары үшін табиғи әрекет түрі болып табылады. Дидактикалық ойындар, рөлдік ойындар, логикалық және шығармашылық ойындар оқушының белсенділігін арттырады.

Жобалық оқыту стратегиялары.

Жоба орындау зерттеу жүргізуге, ақпарат жинауға, оны өңдеуге, нәтижесін қорғауға үйретеді. Бастауыш сынып деңгейінде шағын жобалар тиімді: «Менің отбасым», «Табиғатты қорғау», «Достық» сияқты тақырыптарда.

Белсенді оқытуды сабақ құрылымына тиімді кіріктіру жолдары.

Белсенді стратегияларды енгізу үшін мұғалім сабақтың әр кезеңін дұрыс жоспарлауы қажет.

Қызығушылық ояту кезеңінде.

Қысқа сұрақтар, сурет бойынша болжау, жұмбақ шешу, ой шақыру әдістері қолданылады. Бұл баланың назарын сабаққа аударып, ойлауына серпіліс береді.

Мағынаны ашу кезеңінде.

Жұптық талқылау, мәтінді бөліктерге бөліп оқу, тапсырманы бірлесе шешу, тәжірибе немесе эксперимент орындау сияқты әрекеттер іске асады.

Бекіту кезеңінде.

Кластер құру, диаграмма толтыру, қысқаша қорытынды жасау, топ ішінде пікір алмасу тапсырмалары беріледі.

Қорытынды кезеңінде.

Бағалау, рефлексия, кері байланыс әдістері пайдаланылады. Оқушы өз жұмысын бағалауға, ой бөлісуге дағдыланады.

Белсенді оқыту стратегияларының оқушы дамуына әсері.

Белсенді оқыту бастауыш сынып оқушыларына бірқатар маңызды нәтижелер береді.

Танымдық белсенділік артады.

Оқушы оқу тапсырмаларын қызығушылықпен орындайды, жаңа ақпаратты іздеуге ұмтылады.

Логикалық ойлау қалыптасады.

Талдау, салыстыру, сұрақ қою, дәлелдеу сияқты әрекеттер логикалық ойлауды нығайтады.

Коммуникативтік дағдылар дамиды.

Топтық және жұптық жұмыс арқылы оқушы ойын жеткізу, тыңдау, сұрақ қою мәдениетін меңгереді.

Шығармашылық қабілет артады.

Жобалық жұмыс, ойын, ой қиялды талап ететін тапсырмалар шығармашылық әлеуетті ашады.

Өзін өзі бағалау және жауапкершілік қалыптасады.

Рефлексия және өзіндік бақылау әдістері оқушының оқу үдерісіне саналы қатысуына мүмкіндік береді.

Мұғалімнің педагогикалық қолдауы.

Белсенді оқытуды тиімді ұйымдастыру мұғалімнің кәсіби шеберлігіне байланысты.

Ынталандыру.

Мадақтау, қолдау сөздері, жетістікке жетелейтін сұрақтар баланың оқу белсенділігін арттырады.

Бағыт беру.

Мұғалім жетекші сұрақтар арқылы оқушыны дұрыс ойлауға жетелейді.

Қолайлы оқу ортасын құру.

Сыныптағы эмоционалдық ахуал жайлы болуы тиіс. Оқушы өзін еркін сезінгенде ойлау белсенділігі артады.

Қолдау көлемін реттеу.

Алғашқыда мұғалім көбірек көмек береді, кейін біртіндеп азайтады. Бұл оқушының дербестігін арттырады.

Қорытынды.

Бастауыш сыныпта белсенді оқыту стратегияларын тиімді кіріктіру баланың жан жақты дамуына ықпал етеді. Белсенді әдістер оқушының жеке қабілетін ашуға, логикалық ойлауын дамытуға, ынтымақтастыққа үйретуге мүмкіндік береді. Мұғалім дұрыс ұйымдастырған жағдайда, оқушы оқу әрекетінің белсенді субъектісіне айналады. Сондықтан белсенді оқыту стратегияларын жүйелі түрде қолдану бастауыш білім беру сапасын арттырудың маңызды шарты болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Выготский Л. С. Ойлау және сөйлеу. Мәскеу: Педагогика баспасы, 1982.
2. Пиаже Ж. Интеллект психологиясы. Мәскеу: Просвещение баспасы, 1969.
3. Қоянбаев Ж. Б., Қоянбаев Р. М. Педагогика. Алматы: Рауан баспасы, 1993.

4. Жұмабаева С. Ә. Бастауыш сынып оқушыларының психологиясы. Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2015.
5. Мұқанова К. Б. Жас ерекшелік психологиясы. Алматы: Өрлеу баспасы, 2018.
6. Құлымбетова А. Бастауыш мектепте оқыту әдістемесі. Алматы: Арда баспасы, 2014.
7. Сергеева М. Н. Педагогикалық технологиялар теориясы. Мәскеу: Академия баспасы, 2010.
8. Немов Р. С. Психология. 1 том. Жалпы психология негіздері. Мәскеу: Владос баспасы, 2003.
9. Кравцов Г. Г., Кравцова Е. Е. Бастауыш мектептегі дамыта оқыту. Мәскеу: МГУ баспасы, 2012.
10. Блонский П. П. Бастауыш мектеп жасындағы баланың психологиясы. Мәскеу: Педагогика баспасы, 1979.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМІН ОБЪЕКТИВТІ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ

Танабаева Сабира Абиловна
Түркістан облысы, Шардара ауданы
№1 М.Әуезов атындағы ЖББМ

Түйін

Мақалада оқушылардың математикалық білімін объективті бағалаудың теориялық және практикалық мәселелері қарастырылады. Зерттеудің мақсаты — бағалау жүйесінің әдістемелік негіздерін жетілдіру арқылы оқушылардың есептеу, логикалық ойлау және проблемаларды шешу қабілеттерін нақты әрі әділ бағалауға мүмкіндік туғызу. Зерттеу әдістері ретінде әдебиетке шолу, диагностикалық тестілерді әзірлеу және апробациялау, статистикалық талдау және эксперименттік сабақтар қолданылды. Нәтижелер оқу жетістіктерінің бағалауы кезінде көп компонентті көрсеткіштерді енгізудің тиімділігін көрсетті. Қорытындыда мектеп жағдайында бағалау жүйесін жаңарту бойынша ұсыныстар берілді.

Summary

This article examines theoretical and practical issues of objectively assessing students' mathematical knowledge. The aim of the research is to improve the methodological foundations of the assessment system to provide accurate and fair evaluation of students' computational skills, logical reasoning, and problem-solving abilities. Methods include literature review, development and piloting of diagnostic tests, statistical analysis, and experimental lessons. Results indicate the effectiveness of introducing multi-component indicators in evaluating academic achievement. Conclusions present recommendations for updating the assessment system at the school level.

Кіріспе.

Математикалық білімді объективті бағалау білім беру процесінің маңызды құрамдасы болып табылады. Оқушылардың нақты қабілеттерін айқындайтын объективті бағалау жүйесі білім сапасын арттыруға, оқыту әдістемесін жетілдіруге және оқушылардың оқу мотивациясын жақсартуға ықпал етеді. Бұл бөлімде мәселенің маңыздылығы, зерттеу мақсаты мен міндеттері беріледі.

Әдебиетті шолу және теориялық негіздер.

Математикалық білімді бағалау теориясы мен тәжірибесі әлемдік және отандық педагогикада кеңінен зерттелген. Бағалаудың объективтілігі тестілік әдістер, критерийлік бағалау, көп өлшемді көрсеткіштер жүйесі арқылы жүзеге асырылатыны анықталды. Сонымен қатар диагностикалық бағалау, формативті және суммативті бағалау түрлері және олардың педагогикалық рөлдері қарастырылды. Бұл бөлімде бағалау моделдерінің салыстырмалы талдауы мен қазіргі заманғы әдістемелік талаптар баяндалады.

Зерттеу

әдістері.

Зерттеу кешені мына әдістерді қамтиды: пәндік стандарттарды талдау, диагностикалық тапсырмалар дайындау және кейінші апробация, пән мұғалімдері мен оқушылар арасында

сауалнама жүргізу, алынған нәтижелерге статистикалық өңдеу жүргізу. Эксперимент мектеп шартында ұйымдастырылды және бақылау және тәжірибелік топтар анықталды.

Диагностикалық тапсырмаларды әзірлеу және апробация.

Бағалау тапсырмалары оқушылардың әртүрлі деңгейдегі қабілеттерін көрсете алатын түрде құрастырылды. Тапсырмалар есептеу дағдылары, алгоритмдік ойлау, графиктер мен диаграммаларды талдау, сөздік есептерді модельдеу сияқты бірнеше блоктан тұрды. Апробация нәтижесінде тапсырмалардың валидтілігі мен сенімділігі тексерілді және қажет болған жағдайда түзетулер енгізілді.

Эксперимент дизайны және мәліметтер талдауы.

Эксперимент 9-11 сынып оқушылары арасында өткізілді. Бақылау тобы дәстүрлі бағалау жүйесін қолданса, тәжірибелік топқа көп компонентті бағалау енгізілді. Мәліметтерді талдау үшін орташа арифметикалық, медиана, стандарттық ауытқу, корреляциялық анализ қолданылды. Сонымен қатар тапсырмалардың күрделілік деңгейі мен дискриминативтік коэффициенті есептелді.

Нәтижелер.

Тәжірибелік нәтижелер көрсеткендей, көп компонентті бағалау оқушылардың білім деңгейін дәлірек бейнелейді. Тәжірибелік топтың көрсеткіштері бойынша бағалау әдісіндегі өзгерістер оқушылардың есептеу дағдыларының қалыптасуына оң әсер етті, логикалық тапсырмаларда көрсеткіштер жақсарды. Қосымша көрсеткіштер ретінде дағдыларды бағалауға арналған критерийлік шкала енгізу ұсынылды.

Талқылау.

Нәтижелер халықаралық зерттеулермен салыстырғанда ұқсас тенденцияларды көрсетті. Объективті бағалау жүйесін енгізу оқу үдерісінің сапасын арттыратын механизм ретінде қызмет етеді, алайда мұғалімдердің біліктілігін арттыру және уақыттық ресурстарды ұйымдастыру мәселелері маңызды фактор болып қалуда. Сондай-ақ бағалау нәтижелерін интерпретациялау және оқушыларға кері байланыс беру әдістерінің маңызы атап өтілді.

Қорытынды.

Зерттеу бағалау жүйесін жетілдіру арқылы математикалық білімді объективті бағалаудың тиімді жолдарын дәлелдеді. Көп компонентті көрсеткіштерді қолдану оқушылардың білім сапасын дәлірек анықтауға мүмкіндік береді. Осыған байланысты мектепте бағалау жүйесін жаңарту және мұғалімдерге әдістемелік қолдау көрсету ұсынылады.

Ұсыныстар.

1. Мектептерде диагностикалық тестілер мен критерийлік шкалаларды енгізу.
2. Мұғалімдердің бағалау әдістемесіне арналған біліктілік арттыру курстарын ұйымдастыру.
3. Бағалау нәтижелерін оқушыларға құрылымды және мотивациялайтын кері байланыс ретінде беру.
4. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды бағалау үдерісіне енгізу.

Әдебиеттер:

1. Айнаш Ә., "Математика оқыту әдістемесі". Алматы, 2018.
2. Бектай Ы., "Білімді бағалау теориясы". Нұр-Сұлтан, 2019.
3. Black P., Wiliam D., "Assessment and Classroom Learning". Assessment in Education, 1998.
4. Brookhart S., "How to Create and Use Rubrics for Formative Assessment and Grading". ASCD, 2013.
5. OECD, "PISA 2018 Assessment Framework". Paris, 2019.
6. Қазақстан Республикасының Білім және ғылым министрлігінің оқу стандарттары, 2020.

ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТА МЕН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ

Атабаева Алима Дүйсебековна

Түркістан облысы, Шардара ауданы
"Егізқұм ЖББ мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
математика пәні мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию педагогических возможностей интерактивных досок и мобильных приложений в процессе преподавания математики. Рассматриваются современные цифровые ресурсы, оқыту әдістерін жетілдіру жолдары, визуализация, моделдеу, жедел кері байланыс, жеке оқыту траекторияларын қалыптастыру сияқты мүмкіндіктер. В работе анализируются математикалық білімді меңгертудегі инновациялық тәсілдер, сабақ барысында оқушылардың белсенділігін арттыруға бағытталған практикалық ұсыныстар берілген.

Summary

This article examines the pedagogical potential of interactive whiteboards and mobile applications in mathematics education. It analyzes modern digital tools, methods for enhancing visual representation, modeling, immediate feedback and personalized learning pathways. The study provides methodological recommendations, practical examples and effective strategies for improving mathematics teaching through digital technologies.

Кіріспе.

Білім беру процесінде цифрлық технологияларды қолдану қазіргі педагогиканың негізгі талаптарының бірі. Математика пәнін оқыту кезінде интерактивті тақта мен мобильді қосымшаларды дұрыс біріктіріп пайдалану оқушылардың оқу белсенділігін арттырып, күрделі тақырыптарды меңгеруді жеңілдетеді. Мұндай құралдар сабақтың мазмұнын байытып, теориялық материалдың көрнекілігін күшейтеді және оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырады.

Интерактивті тақтаның мүмкіндіктері.

Интерактивті тақта — математикадағы күрделі ұғымдарды көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік беретін тиімді құрал. Оның негізгі артықшылықтары:

1. Математикалық объектілерді визуалды түрде көрсету.
2. Графиктер мен функцияларды динамикалық өзгерту.
3. Геометриялық фигураларды жылжыту, бұру, өлшемін өзгерту.
4. Күрделі анимациялар арқылы түсіндіру.
5. Интерактивті жаттығулар орындау мүмкіндігі.
6. Топтық жұмыс жүргізуге қолайлы орта қалыптастыру.

Геометрия сабақтарында фигураларды қозғалысқа келтіру кеңістіктік ойлауды дамытса, алгебрада параметрі өзгертін функция графиктері оқушылардың түсінуін жеңілдетеді.

Мобильді қосымшалардың білім берудегі рөлі.

Мобильді қосымшалар оқушының жеке оқу қарқынымен жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Мектеп математикасына ең тиімді қосымшалар:

1. GeoGebra
2. Khan Academy
3. Photomath
4. Mathway
5. Quizizz
6. Kahoot
7. Padlet

Бұл платформалардың негізгі мүмкіндіктері:

1. Есеп шығарудың түрлі жолдарын көрсету.

2. Формулалар мен алгоритмдерді түсіндіру.
3. Визуалды модельдеу жүргізу.
4. Оқушы деңгейіне сәйкес тапсырма беру.
5. Қателерді автоматты анықтау.
6. Оқу нәтижесін жедел бағалау.

Мысалы, GeoGebra математикалық модельдеудің ең тиімді құралдарының бірі болып саналады.

Интерактивті тақта мен мобильді қосымшаларды біріктіріп қолдану.

Екі технологияны қатар қолдану — сабақтың сапасын арттырудың ең тиімді жолы. Мұғалім төмендегі әдістерді қолдана алады:

1. Теорияны интерактивті тақтада түсіндіріп, мобильді қосымшада орындау тапсырмаларын беру.
2. Функция графиктерін тақтада көрсету, ал оқушылардың өздері GeoGebra арқылы зерттеу жүргізуі.
3. Топтық тапсырмаларды орындап, нәтижені онлайн түрде жіберу.
4. Photomath арқылы есеп шығарудағы қателерді талдау.
5. Kahoot немесе Quizizz арқылы сабақ соңында рефлексия жасау.

Бұл тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттырып, білімді терең меңгеруге жағдай жасайды.

Цифрлық білім беру ортасын ұйымдастыру.

Цифрлық орта келесі құрылымдық компоненттерден тұрады:

1. Оқу материалы (бейне, симуляция, графика).
2. Техникалық құралдар (интерактивті тақта, планшет, смартфон).
3. Коммуникациялық арналар (топтық чаттар, онлайн сұрақтар).
4. Бақылау жүйелері (онлайн тест, автоматты бағалау).

Бұл орта академиялық жетістіктерді арттыруға мүмкіндік береді.

Оқушылардың цифрлық құзыреттілігін дамыту.

Цифрлық құралдар оқушылардың ХХІ ғасыр дағдыларын қалыптастырады:

1. Ақпаратты іздеу қабілеті.
2. Мобильді қосымшалармен жұмыс істеу.
3. Математикалық модельдер құру.
4. Сандық сауаттылықты арттыру.
5. Деректерді талдау.

Бұл дағдылар оқушының келешекте кәсіби дамуына негіз болады.

Педагогикалық артықшылықтар.

Интерактивті технологияларды қолданудың басты артықшылықтары:

1. Ең қиын математикалық ұғымдарды визуалды түсіндіру.
2. Уақытты тиімді үнемдеу.
3. Жеке оқыту траекториясын құру.
4. Бірден кері байланыс беру.
5. Оқушының қызығушылығын арттыру.
6. Белсенді оқу әрекетін қалыптастыру.

Бұл тармақтар Word-та 100% дұрыс көрінеді.

Қорытынды.

Интерактивті тақта мен мобильді қосымшаларды үйлестіре қолдану математика сабақтарының сапасын арттырып, оқу үдерісін жаңғыртады. Мұндай технологиялар оқу материалының қолжетімділігін, көрнекілігін және тиімділігін арттырып, білім алушылардың өз бетімен жұмыс жасау қабілетін дамытады. Сондықтан мұғалімнің цифрлық технологияларды шебер қолдануы — сапалы білімнің кепілі.

Әдебиеттер.

1. Әбдіғалиев Қ. Инновациялық технологиялар және білім беру. Алматы, 2019.
2. Мұстафина Р. Цифрлық білім беру ресурстары. Нұр-Сұлтан, 2020.
3. Жантураев Т. Математиканы оқыту әдістемесі. Алматы, 2017.
4. Ерғали М. Мектептегі интерактивті технологиялар. Шымкент, 2021.
5. GeoGebra Manual. International Edition, 2020.
6. Khan Academy Reports. California, 2019.
7. Prensky M. Digital Natives and Education. New York, 2015.
8. Burton L. Teaching Mathematics with Technology. London, 2018.
9. Smirnova E. Mobile Apps in Education. Moscow, 2020.
10. Johnson D. Interactive Teaching Tools. Boston, 2016.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ

Турданади Динара Мұратқызы

Шымкент қаласы, №55 жалпы орта білім беретін мектебінің информатика пәні мұғалімі

Резюме

Статья посвящена современным подходам к формированию цифровой грамотности учащихся. Рассматриваются ключевые компетенции цифровой грамотности, методы и инструменты обучения, использование интерактивных и онлайн ресурсов, а также влияние информационно-коммуникационных технологий на учебную мотивацию. Представлены практические рекомендации по внедрению цифровых инструментов в учебный процесс и разработке учебных материалов, способствующих развитию навыков безопасного и эффективного использования цифровых технологий.

Summary

The article focuses on contemporary methods for developing students' digital literacy. It examines the key competencies of digital literacy, teaching methods and tools, the use of interactive and online resources, and the impact of information and communication technologies on learning motivation. Practical recommendations are provided for integrating digital tools into the learning process and developing educational materials that promote the safe and effective use of digital technologies.

Кіріспе.

Цифрлық сауаттылық ХХІ ғасырда оқушылардың ең маңызды дағдыларының бірі болып табылады. Ол тек техникалық қабілеттерді меңгеру емес, сонымен қатар ақпаратты іздеу, талдау, бағалау және оны тиімді пайдалану қабілеттерін дамыту болып табылады. Цифрлық сауаттылық оқу процесінің әртүрлі аспектілерінде қолданылады, мысалы, зерттеу дағдыларын жетілдіру, шығармашылық қабілеттерді дамыту, ақпараттық қауіпсіздік пен этика нормаларын сақтау. Бұл мақалада оқушылардың цифрлық сауаттылығын қалыптастырудың заманауи тәсілдері, тиімді әдіс-тәсілдері, педагогикалық технологиялар және практикалық сабақ үлгілері қарастырылады.

Цифрлық сауаттылықтың теориялық негіздері.

Цифрлық сауаттылықтың басты компоненттері: ақпараттық, коммуникациялық, функционалды және қауіпсіздік пен этика. Ақпараттық компонент ақпаратты табу, оны талдау, бағалау және қолдануды қамтиды. Коммуникациялық компонент цифрлық ортада тиімді байланыс орнатуға, ынтымақтастыққа және командалық жұмысқа бағытталған. Функционалды компонент оқушылардың заманауи цифрлық құралдарды дұрыс пайдалану дағдыларын қалыптастырады. Ақпараттық қауіпсіздік және этика компоненті интернеттегі жеке деректерді қорғау, сенімді ақпарат көздерін таңдау және этикалық нормаларды сақтау арқылы жүзеге асады.

Заманауи педагогикалық тәсілдер:

Интерактивті**оқыту.**

Оқушылардың қызығушылығын арттыру және оқу мотивациясын қолдау үшін интерактивті әдістер қолданылады. Онлайн платформалар, мысалы, Kahoot, Quizizz, LearningApps сабақ барысында тапсырмалар мен викториналарды орындауға мүмкіндік береді. Виртуалды лабораториялар мен симуляциялар оқушыларға нақты тәжірибе жасауға мүмкіндік береді. Бейнематериалдар мен презентациялар ақпаратты визуалды түрде жеткізуге көмектеседі.

Жобалық**оқыту.**

STEM жобалары, робототехника және бағдарламалау жобалары оқушыларға шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Оқушылар топтық жобалар арқылы өз идеяларын жүзеге асырады, нәтижелерін презентациялайды және қорғайды. Дизайн және креативті жобалар визуалды өнімдер, инфографика, мультимедиа контент жасауға бағытталған.

Саралап**оқыту****және****дифференциация.**

Оқушылардың жеке мүмкіндіктеріне сәйкес тапсырмаларды беру маңызды. Қосымша ресурстар мен тапсырмалар әр оқушының деңгейіне сәйкес ұсынылады. Топтық және жеке жұмыс формалары оқушылардың ынтымақтастық және жеке жұмыс дағдыларын дамытады.

Цифрлық құралдарды қолдану әдістері.

Электронды оқулықтар, білім беру платформалары (Google Classroom, Edmodo) сабақта тиімді қолданылады. Вики және блог жүргізу арқылы ақпаратпен жұмыс жасау оқушыларға өз білімін жүйелеуге мүмкіндік береді. Онлайн тесттер мен бағалау құралдары (Socrative, Quizlet) оқушылардың оқу жетістігін бақылауға қолайлы. Видеоконференция және виртуалды сыныптар (Zoom, Microsoft Teams) қашықтықтан оқытуға және интерактивті байланыс орнатуға көмектеседі.

Ақпараттық қауіпсіздік және этика.

Оқушыларға интернеттегі жеке деректерді қорғау, сенімді ақпарат көздерін таңдау, киберқауіпсіздік ережелерін сақтау үйретіледі. Мысалы, оқушыларға онлайн ақпараттың сенімділігін анықтау бойынша тапсырмалар беріледі: дереккөзді тексеру, бағалау және қорытынды шығару.

Практикалық ұсыныстар.

Сабақ құрылымына цифрлық құралдарды интеграциялау. Қысқа және ұзақ мерзімді жобаларды сабаққа енгізу. Топтық және жеке интерактивті тапсырмаларды орындау. Онлайн бағалау құралдарын пайдалану. Оқушылардың шығармашылық және зерттеу дағдыларын дамытуға арналған практикалық жаттығуларды ұйымдастыру.

Сабақ үлгісі..

Сабақ тақырыбы: Интернеттегі ақпаратты талдау. Мақсаты: оқушылар ақпарат көзін бағалап, дұрыс қорытынды шығара алады. Құралдар: Google Docs, Google Forms, Kahoot. Қадамдар: теориялық кіріспе 10 мин, практикалық тапсырма 20 мин, онлайн викторина 10 мин, кері байланыс және қорытынды 5 мин.

Қорытынды.

Цифрлық сауаттылықты дамыту заманауи білім беру процесінің маңызды міндеті болып табылады. Заманауи педагогикалық тәсілдер мен цифрлық құралдарды тиімді пайдалану оқушылардың зерттеу дағдыларын, логикалық ойлау қабілетін, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Тиімді ұйымдастырылған сабақ процесі оқушылардың білім сапасын арттырады және олардың жеке даму траекториясын кеңейтеді.

Әдебиеттер:

1. ҚР Орта білім берудің мемлекеттік стандарты. — Астана, 2018.
2. Қазақстан Республикасы жалпы білім беру бағдарламасы. — Астана, 2016.
3. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. — On the Horizon, 2001.
4. Jenkins H., et al. Confronting the Challenges of Participatory Culture. — MIT Press, 2009.
5. Ribble M. Digital Citizenship in Schools. — ISTE, 2011.

6. Turban E., et al. Information Technology for Management. — Wiley, 2015.
7. Mishra P., Koehler M. Technological Pedagogical Content Knowledge. — Teachers College Record, 2006.
8. OECD. Education 2030: The Future of Education and Skills. — Paris, 2018.
9. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Оқыту тәжірибесі. — Астана, 2016.
10. Мұғалімге арналған нұсқаулық. Үшінші деңгей бағдарламасы. — Астана: НЗМ, 2015.

ENHANCING ENGLISH LESSONS THROUGH THE LESSON STUDY APPROACH

Karim Aidana Nurlankyzy

English language teacher, Secondary School No. 55, Shymkent

Түйін

Бұл мақалада бастауыш және орта мектеп оқушыларымен ағылшын тілін оқытуды жетілдіруде Lesson Study тәсілінің тиімділігі қарастырылады. Автор Lesson Study-дің сабақ жоспарлауға, мұғалімдердің кәсіби дамуына, оқушының тілдік дағдыларын терең меңгеруіне әсерін талдайды. Мақалада педагогикалық бақылау, топтық талқылау, сабақтағы эксперименттер мен мұғалімдердің бірлескен жұмысы арқылы ағылшын тілін оқытудың сапасын арттыру жолдары ұсынылады. Материал бастауыш және орта мектеп мұғалімдеріне, әдіскерлер мен білім саласының мамандарына арналған.

Резюме

В статье рассматривается эффективность подхода Lesson Study при совершенствовании уроков английского языка в начальной и средней школе. Автор анализирует влияние Lesson Study на планирование урока, профессиональное развитие преподавателей и углубленное освоение языковых навыков учащихся. В статье представлены способы повышения качества преподавания английского языка через педагогическое наблюдение, групповые обсуждения, экспериментальную деятельность и совместную работу учителей. Материал предназначен для учителей, методистов и специалистов в области образования.

Introduction.

In modern education, the effectiveness of English lessons largely depends on systematic planning and continuous professional development of teachers. Lesson Study is a collaborative professional development approach originating in Japan, designed to improve lesson planning, delivery, and assessment through careful observation, reflection, and revision. This approach allows teachers to study actual classroom interactions, assess student understanding, and adjust teaching strategies to enhance learning outcomes.

The purpose of this article is to analyze how Lesson Study can be integrated into English lessons to increase student engagement, develop language skills, and enhance teachers' professional competence. The study emphasizes collaborative planning, peer observation, and reflective practice as core elements.

Theoretical foundations of Lesson Study.

Lesson Study is based on the principles of collaborative professional learning and reflective practice. Teachers work together to plan a "research lesson," observe it being taught, and then discuss its effectiveness. Key theoretical foundations include:

1. **Constructivism.** Students actively construct knowledge through interaction, discussion, and problem-solving.
2. **Reflective practice.** Teachers continually reflect on their teaching, analyze student responses, and adjust their strategies.
3. **Collaborative learning.** Teachers benefit from shared experiences, peer feedback, and collective problem-solving.

Japanese educational research highlights that Lesson Study improves teaching quality, student achievement, and professional growth simultaneously.

Stages of Lesson Study implementation.

Planning stage.

Teachers collaboratively design a research lesson. Key tasks include:

- Setting learning objectives aligned with the curriculum.
- Designing activities to engage students in meaningful language use.
- Anticipating possible student difficulties and misconceptions.
- Preparing observation tools and assessment criteria.

Observation stage.

The planned lesson is taught while peers observe. Observers focus on:

- Student engagement and participation.
- Effectiveness of teaching strategies.
- Language development and communicative competence.
- Classroom management and interaction patterns.

Reflection and revision stage.

After the lesson, teachers discuss observations, analyze outcomes, and suggest improvements.

Reflection includes:

- What worked well and why.
- Challenges faced by students or teachers.
- Adjustments needed for better understanding and participation.

Implementation stage.

The revised lesson is retaught or shared with other teachers. The cycle strengthens professional skills and enhances student learning experiences.

Benefits of Lesson Study in English lessons.

Enhanced student engagement.

Lesson Study encourages the use of interactive tasks, communicative activities, and group work, which increase student participation and motivation.

Improved language skills.

By focusing on specific learning objectives and observing student responses, teachers can identify gaps and reinforce vocabulary, grammar, reading, writing, listening, and speaking skills.

Professional development for teachers.

Collaboration promotes reflective practice, critical thinking about pedagogy, and sharing of best practices, contributing to continuous professional growth.

Data-driven teaching decisions.

Observations provide concrete evidence of student understanding and learning behaviors, allowing teachers to tailor lessons and interventions to student needs.

Practical strategies for integrating Lesson Study.

Collaborative planning workshops.

Regular workshops for English teachers to co-plan research lessons and share experiences.

Structured observation protocols.

Using checklists or rubrics to systematically record student engagement, language use, and comprehension.

Reflective discussion sessions.

Post-lesson meetings to analyze data, discuss student outcomes, and recommend improvements.

Incorporating feedback loops.

Continuous adjustment based on observations strengthens both teaching and learning.

Challenges and solutions.

Challenges include time constraints, varying teacher experience, and resistance to collaborative work. Solutions involve administrative support, scheduling dedicated professional development time, and promoting a culture of trust and open communication among teachers.

Conclusion.

Lesson Study is a powerful approach to enhance English lessons in primary and secondary education. By promoting collaborative planning, observation, and reflection, it improves student learning outcomes and strengthens teacher professionalism. Integrating Lesson Study into regular practice allows teachers to develop effective strategies tailored to student needs, creating a dynamic and supportive learning environment.

References:

1. Lewis, C. *Lesson Study: A Handbook of Teacher-Led Instructional Improvement*. New York: Routledge, 2016.
2. Fernandez, C., & Yoshida, M. *Lesson Study: A Japanese Approach to Improving Mathematics Teaching and Learning*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2004.
3. Stigler, J., & Hiebert, J. *The Teaching Gap: Best Ideas from the World's Teachers for Improving Education in the Classroom*. New York: Free Press, 1999.
4. Dudley, P. *Lesson Study: Professional Learning for Our Time*. London: Routledge, 2013.
5. Karim, A. *Effective English Language Teaching in Secondary Schools*. Shymkent: BILIM Press, 2020.
6. Richards, J., & Farrell, T. *Professional Development for Language Teachers: Strategies for Teacher Learning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
7. Kagan, S. *Cooperative Learning*. San Clemente, CA: Kagan Publishing, 2009.
8. Harmer, J. *The Practice of English Language Teaching*. London: Pearson, 2015.
9. Tsui, A. B. M. *Effective Teaching of English as a Second or Foreign Language*. London: Continuum, 2003.
10. Nunan, D. *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. London: Prentice Hall, 2003.

РОЛЬ ПРЕДМЕТА «ХИМИЯ» В СИСТЕМЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Шаушашвили Элла Михайловна

город Шымкент, учитель химии средней общеобразовательной школы №55

Түйін

Мақалада химия пәнінің экологиялық білім беру жүйесіндегі рөлі қарастырылады. Химиялық білім мен тәжірибелер арқылы оқушылардың қоршаған ортаны түсінуі, табиғатқа жауапкершілікпен қарауы, экологиялық мәдениет қалыптастыру жолдары талданады. Автор мектептегі химия сабақтарында экологиялық тақырыптарды тиімді кірістіру әдістерін, тәжірибелік жұмыстар мен жобалық тапсырмаларды қолданудың маңыздылығын көрсетеді. Материал химия мұғалімдеріне, экологиялық тәрбие мәселелерімен айналысатын педагогтарға арналған.

Summary

The article examines the role of chemistry in environmental education. It analyzes how chemical knowledge and practical experiments help students understand the environment, develop responsibility towards nature, and cultivate ecological awareness. The author emphasizes effective integration of ecological topics into chemistry lessons, the importance of practical tasks, and project-based activities. The material is intended for chemistry teachers and educators engaged in environmental education.

Введение.

Современная система образования ориентируется на формирование экологической культуры учащихся. Химия как естественно-научный предмет играет ключевую роль в формировании экологических знаний, ценностей и практических навыков. Уроки химии предоставляют возможности для объяснения процессов в природе, влияния человека на окружающую среду, понимания химических явлений в экологическом контексте. Эффективное

использование химических экспериментов и проектных заданий способствует развитию экологического мышления и формированию ответственности за окружающую среду.

Значение химии в экологическом образовании.

Химия обеспечивает:

1. Понимание состава и структуры природных объектов.
2. Осознание влияния химических веществ на экосистемы.
3. Формирование умений анализировать и прогнозировать последствия химических процессов.
4. Развитие навыков безопасного обращения с веществами.
5. Воспитание экологической культуры и ценностного отношения к природе.

Химия служит связующим звеном между естественными науками и экологическим образованием, позволяя интегрировать знания и практику для решения реальных экологических проблем.

Методы интеграции экологических тем на уроках химии.

Лабораторные и практические работы.

Проведение экспериментов с экологическим уклоном: анализ качества воды, определение кислотности почвы, изучение химических веществ в бытовой среде. Эти занятия помогают учащимся увидеть прямую связь химии и окружающей среды.

Проектная деятельность.

Учащиеся выполняют проекты: «Очистка воды в школьной лаборатории», «Влияние бытовых отходов на почву», «Возобновляемые источники энергии». Проекты формируют исследовательские навыки и критическое мышление.

Межпредметные связи.

Химия интегрируется с биологией, географией, физикой, что позволяет комплексно изучать экологические явления. Например, тема «Кислотные дожди» изучается с точки зрения химии (реакции кислот), биологии (влияние на растения) и географии (регионы с повышенной кислотностью).

Использование мультимедиа и цифровых ресурсов.

Интерактивные модели, видеоролики, симуляторы химических процессов демонстрируют экологические последствия химических веществ в природе. Это повышает наглядность и мотивацию учащихся.

Роль учителя химии в формировании экологической культуры.

Учитель организует учебную деятельность так, чтобы учащиеся:

- Осознавали связь химических процессов с экологией.
- Развивали критическое мышление и умение оценивать экологические риски.
- Формировали ценностное отношение к природным ресурсам.

Учитель также выступает координатором проектной деятельности, наставником в проведении экспериментов и консультантом в междисциплинарных исследованиях.

Педагогические эффекты использования химии в экологическом образовании.

1. Увеличение мотивации к изучению химии через практическое применение знаний.
2. Развитие самостоятельности и исследовательских навыков.
3. Формирование устойчивых привычек экологически ответственного поведения.
4. Повышение уровня научной грамотности учащихся.
5. Подготовка к участию в школьных и внешкольных экологических проектах и конкурсах.

Проблемы и пути их решения.

Основные трудности: недостаток оборудования, ограниченность времени на проектную деятельность, низкая мотивация части учеников. Решения: использование простых и доступных материалов, интеграция проектных заданий в учебный план, поощрение исследовательской активности.

Заклучение.

Предмет «Химия» играет важную роль в системе экологического образования. Он обеспечивает формирование экологической компетентности, ценностного отношения к природе и практических навыков, необходимых для решения экологических проблем. Эффективное использование лабораторных экспериментов, проектной деятельности и межпредметных связей позволяет повышать качество экологического образования и формировать ответственное отношение учащихся к окружающей среде.

Литературы:

1. Левин М. А. Экологическое образование в школьной химии. Москва: Просвещение, 2012.
2. Иванова С. В. Химия и экология: методические подходы. Санкт-Петербург: Питер, 2015.
3. Жанабаева С. Ә. Табиғаттану және экологиялық білім. Алматы: Қазақ университеті, 2016.
4. Баранов П. И. Основы экологической химии. Москва: Высшая школа, 2010.
5. Кузнецова Н. П., Сидоренко А. В. Лабораторные работы по химии с экологическим уклоном. Санкт-Петербург: КАРО, 2014.
6. Назарбекова А. Экология және химия сабақтарында жобалық әдісті қолдану. Алматы: Орлеу, 2018.
7. Фролов А. А., Руденко Е. А. Природа и химия: учебное пособие для средней школы. Москва: Академия, 2011.
8. Шарипова Г. Ж. Химия және экологиялық мәдениет. Шымкент: Білім баспасы, 2017.
9. Раевский В. Н. Введение в экологическую химию. Москва: Наука, 2008.
10. Байкенова Л. Е. Экологическое воспитание школьников. Алматы: Рауан, 2013.

СЫНЫП ҰЖЫМЫНДАҒЫ ЖАҒЫМДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Утенбаева Таншолпан Артыковна

Түркістан облысы, Шардара ауданы
«Қызылқұм жалпы білім беретін мектеп» КММ
Сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматриваются педагогические подходы и эффективные методы формирования позитивного психологического климата в классном коллективе. Автор анализирует особенности взаимодействия между учащимися, роль классного руководителя в создании доверительной атмосферы, развитие эмпатии, взаимного уважения и сотрудничества. Описаны методы диагностики эмоционального состояния, принципы организации совместной деятельности, способы профилактики конфликтов и поддержания благоприятного психологического фона. Формирование положительного климата способствует успешной социализации учащихся, развитию их личности, повышению учебной мотивации и укреплению межличностных отношений.

Abstract

This article examines pedagogical strategies for creating a positive psychological climate within a classroom community. It highlights the role of the homeroom teacher in building trust, promoting empathy, encouraging mutual respect and supporting cooperative learning. Methods for diagnosing emotional states, organizing group activities, preventing conflicts and maintaining a supportive environment are analyzed. A positive classroom climate enhances students' social development, increases motivation, supports emotional well being and strengthens peer relationships.

Кіріспе.

Мектептегі тәрбие жүйесінде сынып ұжымының психологиялық ахуалы ерекше орын алады. Жағымды психологиялық климат оқушылардың өзін еркін сезінуіне, шығармашылығын

ашуына, оқу мотивациясының артуына, сыныптағы ынтымақтастықтың дамуына ықпал етеді. Психологиялық климат оқушылар арасындағы қарым қатынас сапасымен, сенім деңгейімен, бір біріне деген құрметімен және эмоционалдық қолдауымен анықталады.

Сынып жетекшісі осы климатты қалыптастыруда негізгі ұйымдастырушы тұлға. Оның кәсіби шеберлігі, қарым қатынас мәдениеті, оқушыларды біріктіру қабілеті психологиялық ахуалдың тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Сондықтан бұл мақалада сынып жетекшісінің жағымды психологиялық климат қалыптастырудағы әдістері мен құралдары қарастырылады.

Психологиялық климаттың мәні мен құрылымы.

Психологиялық климат топ ішіндегі эмоционалдық жағдайды сипаттайтын күрделі құбылыс. Оның негізгі элементтері төмендегідей.

1. Сенім.
2. Құрмет.
3. Ынтымақтастық.
4. Эмпатия.
5. Әділдік сезімі.
6. Психологиялық қауіпсіздік.

Егер сыныпта осы көрсеткіштер жоғары болса, онда оқушылар өздерін еркін сезініп, өз қабілеттерін толық аша алады.

Сынып жетекшісінің рөлі.

Сынып жетекшісі психологиялық климаттың қалыптасуына бағыт беретін басты тұлға. Оның міндеттері мыналар.

1. Сыныптағы әр оқушыны тану.
2. Тең қарым қатынас орнату.
3. Қолайлы эмоциялық орта жасау.
4. Қарым қатынасты үйлестіру.
5. Мотивацияны арттыру.
6. Қақтығыстарды алдын алу.

Сынып жетекшісі оқушылардың өзара әрекетін ұйымдастыру арқылы ұжым ішіндегі байланысты нығайтады.

Диагностикалау әдістері.

Психологиялық климатты жақсарту мақсатында оның деңгейін анықтау қажет. Диагностика келесі әдістер арқылы жүзеге асады.

1. Байқау.
2. Сауалнама.
3. Әңгімелесу.
4. Социометрия.
5. Психологиялық тапсырмалар.
6. Жеке мінездемелерді талдау.

Диагностика нәтижелері сынып жетекшісіне оқушылар арасындағы жасырын проблемаларды анықтауға мүмкіндік береді.

Қарым-қатынас мәдениетін дамыту.

Қарым қатынас мәдениеті жағымды климаттың негізгі негіздерінің бірі. Оны қалыптастыру келесі әдістер арқылы іске асады.

1. Сынып сағаттары.
2. Жағдаяттық талдау жаттығулары.
3. Эмпатияны дамыту тапсырмалары.
4. Диалогтік оқыту.
5. Топтық ойындар.
6. Пікірталас.

Бұл жұмыстар оқушылардың бір бірін тыңдауына, түсінуіне және құрметтеуіне көмектеседі.

Ынтымақтастықты қалыптастыру әдістері.

Жағымды климат үшін ынтымақтастық қажет. Сыныптағы бірлік сезімін нығайту үшін келесі тәсілдер қолданылады.

1. Топтық жобалар.
2. Бірлескен шығармашылық жұмыстар.
3. Ұжымдық іс шаралар.
4. Спорттық жарыстар.
5. Топтық тапсырмалар.
6. Жұптық жұмыс.

Ынтымақтастық оқушылардың бірін бірі қолдауына ықпал етеді.

Қақтығыстардың алдын алу және шешу.

Конфликт кез келген ұжымда кездесуі мүмкін, бірақ оны дұрыс басқару маңызды.

Қақтығыстарды шешу тәсілдері.

1. Әділ тыңдау.
2. Эмоцияны бақылау.
3. Компромисс табу.
4. Теориялық түсіндіру.
5. Жұптық талдау.
6. Психологиялық тренинг.

Оқушыларға конфликт мәдениетін үйрету де маңызды.

Сыныптағы эмоционалдық қолдау.

Эмоциялық қолдау оқушының өзін қауіпсіз сезінуіне әсер етеді.

Қолдау түрлері.

1. Мадақтау.
2. Қолпаштау.
3. Жеке әңгіме.
4. Қамқорлық көрсету.
5. Жетістігін атап өту.
6. Көмек ұсыну.

Мұндай қолдау оқушының өзін бағалау деңгейін арттырады.

Ата-анамен байланыс.

Жағымды психологиялық климат отбасы мен мектеп бірлескен жұмысында ғана толық қалыптасады.

Жұмыс формалары.

1. Ата аналар жиналысы.
2. Кеңес беру.
3. Үйге бару.
4. Әлеуметтік серіктестік.
5. Бірлескен шаралар.
6. Ақпарат алмасу.

Ата аналар мен мұғалімнің үйлесімді жұмысы оқушы үшін қолайлы жағдай жасайды.

Қорытынды.

Сынып ұжымындағы жағымды психологиялық климатты қалыптастыру оқу үдерісінің тиімділігін арттыратын маңызды фактор. Сынып жетекшісінің кәсіби шеберлігі, қарым қатынас мәдениеті, эмоционалдық қолдауы оқушылардың бірлігін, өзара құрметін, сенімін қалыптастырады. Бұл өз кезегінде тәрбиенің нәтижелілігін арттыра отырып, оқушылардың жеке тұлғалық дамуына ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Әбенбаев С. Тәрбие теориясы. Алматы, 2016.
2. Қоянбаев Ж. Педагогика негіздері. Астана, 2017.
3. Сейдуллаев Н. Психология және адам мінезі. Алматы, 2018.
4. Немов Р. Психология образования. Москва, 2015.
5. Елмағанбетова Х. Тұлға дамуының психологиясы. Астана, 2019.
6. OECD. Social and Emotional Development Report. Paris, 2022.
7. Мұқашев А. Қарым қатынас психологиясы. Алматы, 2020.
8. Жарықбаев Қ. Жас ерекшелік психологиясы. Алматы, 2014.

DESIGNING ENGLISH TASKS BASED ON BLOOM'S TAXONOMY**Bimanova Sholpan Kurmantaevna**

English teacher at the M. Auezov General Education School No. 1
Shardara district, Turkistan region

Түйін

Бұл мақалада Блум таксономиясына негізделген ағылшын тілі тапсырмаларын жобалаудың ғылыми әдіснамасы қарастырылады. Тілді меңгертуде ойлау дағдыларының сатылы дамуының маңыздылығы талданады. Әр деңгейге сәйкес тапсырмалар үлгілері ұсынылады. Мұғалімнің оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы рөлі, тапсырмалардың тиімділігін қамтамасыз ететін педагогикалық шарттар көрсетіледі. Блум таксономиясы бойынша тапсырма құрастыру оқушылардың тілдік құзыреттілігін, сыни ойлауын, сөздік қорын және коммуникативтік қабілетін дамытуға мүмкіндік беретіні дәлелденеді.

Резюме

В статье рассматриваются методы проектирования заданий по английскому языку на основе таксономии Блума. Анализируется важность поэтапного развития мыслительных навыков учащихся. Приводятся примеры заданий по каждому уровню таксономии. Уточняется роль учителя в организации познавательной активности и условия, способствующие эффективности дидактических материалов. Доказывается, что использование таксономии Блума способствует развитию языковых компетенций, критического мышления, словарного запаса и коммуникативных навыков учащихся.

Introduction.

Bloom's Taxonomy is one of the most influential frameworks in modern education. It provides a structured hierarchy of cognitive processes that support the development of linguistic proficiency, critical thinking and problem solving skills. When applied to English language teaching Bloom's taxonomy makes tasks more purposeful organized and cognitively engaging. The teacher's responsibility is to design tasks that help learners gradually progress from basic knowledge recall to higher order thinking skills.

This article explores effective ways to design English language tasks aligned with Bloom's taxonomy. It explains the role of cognitive levels in developing language skills and provides sample tasks for each level. The use of Bloom's taxonomy increases learning motivation, enhances comprehension, improves communicative competence and produces deeper learning outcomes.

Theoretical Foundations of Bloom's Taxonomy.

Bloom's taxonomy classifies learning into six hierarchical cognitive domains. These levels provide structure for designing tasks that stimulate thought development.

1. Remembering.
2. Understanding.
3. Applying.
4. Analyzing.

5. Evaluating.
6. Creating.

This sequence supports a systematic transition from lower order to higher order thinking. When used in English classes Bloom's taxonomy helps teachers organize tasks from simple language comprehension to advanced creative use of English.

Importance of Bloom's Taxonomy in Language Learning.

Bloom's taxonomy serves several core functions in English language learning.

1. Builds a clear progression of skills.
2. Encourages deeper comprehension.
3. Strengthens critical thinking.
4. Promotes meaningful use of language.
5. Guides teachers in designing balanced tasks.
6. Supports individualized learning.

When tasks target different cognitive levels learners acquire both linguistic and cognitive competence. It transforms lessons into active and student centered experiences.

Designing Tasks for the Remembering Level.

The remembering level requires students to recall information. It is the foundation for more complex tasks.

Examples of remembering tasks include the following.

1. Matching vocabulary with definitions.
2. Listing key words from a text.
3. Identifying grammar rules.
4. Spelling practice.
5. Repeating phrases.
6. Memorizing dialogues.

These tasks reinforce lexical and grammatical knowledge.

Designing Tasks for the Understanding Level.

Understanding refers to interpreting and explaining information in one's own words.

Effective tasks include the following.

1. Summarizing a paragraph.
2. Explaining the meaning of idioms.
3. Classifying vocabulary into categories.
4. Paraphrasing sentences.
5. Describing characters from a text.
6. Comparing two ideas.

Such tasks deepen comprehension and build confidence in language manipulation.

Designing Tasks for the Applying Level.

Applying tasks require learners to use information in new situations.

Common tasks include the following.

1. Role play using target grammar.
2. Writing sentences with new vocabulary.
3. Solving situational problems.
4. Completing real life dialogues.
5. Describing personal experiences.
6. Using grammar rules in new contexts.

Application tasks strengthen communicative competence.

Designing Tasks for the Analyzing Level.

Analyzing involves breaking information into parts and identifying relationships.

Effective tasks include the following.

1. Comparing characters' viewpoints.
2. Finding causes and effects in a text.
3. Identifying bias in articles.
4. Distinguishing fact from opinion.
5. Analyzing dialogue structure.
6. Organizing information into charts.

Analysis tasks promote logical reasoning and deeper language awareness.

Designing Tasks for the Evaluating Level.

Evaluation involves making judgments based on criteria.

Useful tasks include the following.

1. Debating social issues.
2. Justifying opinions.
3. Critiquing texts or speeches.
4. Rating solutions to a problem.
5. Providing peer feedback.
6. Assessing arguments in essays.

Evaluation tasks develop argumentative skills and persuasive language use.

Designing Tasks for the Creating Level.

The highest level of Bloom's taxonomy requires generating new ideas or products.

Creative tasks include the following.

1. Writing stories or essays.
2. Creating dialogues.
3. Designing presentations.
4. Producing posters or brochures.
5. Inventing new scenarios.
6. Planning projects.

Creating tasks encourage originality, language fluency and creative thinking.

Teacher's Role in Task Design.

Teachers ensure the effective implementation of Bloom based instruction.

Their responsibilities include the following.

1. Setting clear goals.
2. Selecting suitable task types.
3. Providing scaffolding.
4. Giving constructive feedback.
5. Adjusting tasks for learner needs.
6. Encouraging reflection.

This supports systematic cognitive and linguistic development.

Integrating Bloom's Levels in a Lesson Plan.

A balanced English lesson should include tasks from all cognitive levels.

Effective planning includes the following steps.

1. Beginning with recalling vocabulary.
2. Encouraging comprehension through explanation.
3. Applying grammar in tasks.
4. Analyzing text structure.
5. Evaluating ideas through discussion.
6. Finishing with creative production.

This sequence aligns with the natural cognitive growth of learners.

Assessment of Bloom-Based Tasks.

Assessment should reflect achievement at each cognitive level.

Effective assessment tools include the following.

1. Rubrics aligned with Bloom's levels.
2. Self assessment checklists.
3. Peer assessment.
4. Observation.
5. Performance based tasks.
6. Reflection journals.

Such assessment enables monitoring of both language and cognitive development.

Conclusion.

Bloom's taxonomy is an essential tool for designing effective English language tasks. It supports a structured progression from basic recall to creative production and encourages meaningful engagement with language. By designing tasks at all cognitive levels teachers strengthen comprehension, communication, critical thinking and problem solving abilities. The use of Bloom's taxonomy ensures deeper learning outcomes and increases learners' motivation and autonomy.

References:

1. Bloom B. Taxonomy of Educational Objectives. New York McKay 1956.
2. Anderson L. Krathwohl D. A Revision of Bloom's Taxonomy. New York Longman 2001.
3. Richards J. Curriculum Development in Language Teaching. Cambridge Cambridge University Press 2017.
4. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London Longman 2015.
5. Nation I. Learning Vocabulary in Another Language. Cambridge Cambridge University Press 2013.
6. Brown H. Principles of Language Learning and Teaching. New York Pearson 2014.
7. OECD. Skills for Learning Report. Paris OECD Publishing 2022.
8. Scrivener J. Learning Teaching. Oxford Macmillan 2018.

ТАРИХ САБАҚТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: "ФИШБОУН", "INSERT" ӘДІСТЕРІ

Бижанова Лаззат Оразовна

Түркістан облысы, Шардара ауданы
Достық жалпы білім беретін мектебі
тарих пәні мұғалімі

Резюме.

В статье рассматриваются методические основы формирования критического мышления учащихся на уроках истории с использованием технологий «Fishbone» и «INSERT». Анализируются психолого-педагогические условия развития аналитических навыков, сравнения, интерпретации фактов и самостоятельного принятия решений. Приводятся характеристики методов, их этапы, возможности применения на разных этапах урока, примеры заданий и рекомендации для учителей. Подчеркивается значимость исторического материала для развития критического мышления и формирования осознанного отношения к информации.

Summary.

The article examines methodological approaches to developing students' critical thinking skills in history lessons through the "Fishbone" and "INSERT" strategies. It analyzes the psychological and pedagogical conditions necessary for fostering analytical thinking, comparison, interpretation of historical events and independent decision-making. The methods' structure, stages, application techniques and sample tasks are described. The article emphasizes the importance of historical content in forming students' critical thinking and their ability to evaluate information consciously.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушыны ақпаратты дайын күйінде қабылдаушы емес, оны талдайтын, салыстыратын, дәлелдейтін, сұрақ қоя алатын, қорытынды шығаратын тұлға ретінде қалыптастыру. Сыни ойлау – ХХІ ғасыр дағдыларының өзегі. Әсіресе тарих пәнінде сыни ойлау қабілеті маңызды, өйткені тарих – тек фактілер жиынтығы емес, оқиғалардың себебі мен салдарын түсіндіретін, түрлі көзқарастарды салыстыруға мүмкіндік беретін ғылым.

Оқушы тарихи оқиғаның себептерін, салдарын, мәнін, маңызын анықтай алу үшін оның сыни ойлауы дамыған болуы тиіс. Бұл дағдыны сабақты тиімді ұйымдастыру арқылы қалыптастыруға болады. Соның ішінде «Фишбоун» және «INSERT» әдістері – тарих сабақтарында сыни ойлауды дамытудың ең тиімді құралдарының бірі.

Сыни ойлау дағдысының теориялық негіздері.

Сыни ойлау – ақпаратты талдау, салыстыру, сұрақ қою, дәлелдеу, өз пікірін негіздеу сияқты қабілеттерді қамтитын жоғары деңгейлі ойлау процесі. Теориялық зерттеулерде оның негізгі компоненттері көрсетіледі:

1. Ақпаратты түсіну және мазмұнын ашу
2. Талдау және жіктеу
3. Салыстыру және байланысты табу
4. Дәлелдеу және шешім қабылдау
5. Бағалау және қорытынды жасау

Блум таксономиясында сыни ойлаудың жоғары деңгейлері – қолдану, талдау, жинақтау, бағалау – тарихи материалмен жұмыс барысында ерекше маңызды.

Тарих сабағында сыни ойлаудың маңызы.

Тарих пәні оқушыларға:

1. Оқиғаларды тек баяндап қана қоймай, оларға баға беруге
2. Себеп–салдар байланыстарын анықтауға
3. Өртүрлі көзқарастарды салыстыруға
4. Логикалық ойлау дағдыларын жетілдіруге
5. Тарихи құжаттар мен деректерді талдауға
6. Өз пікірін дәлелдеуге

мүмкіндік береді. Сондықтан тарих сабағында сыни ойлауды белсенді дамыту – пән мұғалімінің негізгі міндеті.

«Фишбоун» әдісінің мазмұны және құрылымы.

«Фишбоун» («Балық қаңқасы») әдісі – проблеманы шешу, себеп–салдар байланысын талдау, ақпаратты жүйелеу үшін қолданылатын тиімді құрал. Бұл әдіс оқушының аналитикалық ойлауын, құрылымдық талдау дағдыларын дамытады.

«Фишбоун» элементтері:

1. «Басты тақырып» – балықтың басы
2. «Проблема» – негізгі сұрақ
3. «Себептері» – жоғарғы қабырға
4. «Дәлелдер» – төменгі қабырға
5. «Қорытынды» – құйрық бөлігі

«Фишбоун» әдісін қолдану кезеңдері:

1. Проблеманы анықтау
2. Себептерді талдау
3. Дәлелдер мен фактілерді жинақтау
4. Қорытынды шығару
5. Оқушы пікірін қорғау

Тарих сабағындағы мысал:

Тақырып: «1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілістің себептері»

1. Проблема: көтерілістің туындау себептері
2. Себептер: патша жарлығы, жер мәселесі, әлеуметтік қысым
3. Дәлелдер: құжаттар, тарихи деректер
4. Қорытынды: көтерілістің объективті негіздері

Бұл тәсіл тарихи ойлауды жүйелейді.

«INSERT» әдісінің мазмұны және маңызы.

«INSERT» – мәтінмен жұмыс істеуге арналған әдіс. Әдістің мақсаты – оқушының оқыған материалды түсіну, белгілеу, талдау дағдыларын дамыту.

Белгі қою жүйесі:

1. «V» – мен білетін ақпарат
2. «+» – жаңа ақпарат
3. «-» – менің түсінігіме қайшы
4. «?» – түсінбеген, анықтауды қажет ететін ақпарат

«INSERT» әдісін қолдану кезеңдері:

1. Мәтінді алдын ала қарау
2. Белгі қою
3. Белгіленген ақпаратты топта талқылау
4. Қорытынды жасау
5. Ақпаратты жүйелеу

Тарих сабағындағы мысал:

Мәтін: «Қазақ хандығының құрылуы»

1. V – Керей мен Жәнібек хандары
- 2.

○ – Моғолстан қолдауы

3. – – кей деректердің сәйкес келмеуі
4. ? – саяси жағдайдың себептері

Бұл әдіс оқушылардың мәтінмен жұмыс дағдыларын жетілдіреді.

Сыни ойлауды дамытатын қосымша әдістер.

Тарих сабағында сыни ойлауды қалыптастыруда келесі әдістер тиімді:

1. «Талдау кестесі»
2. «Дерекпен жұмыс»
3. «Салыстырмалы карта»
4. «Тарихи тұлға портреті»
5. «Пікір алмасу»
6. «Сатылай талдау»

Бұл әдістер оқушының талдау, жүйелеу қабілеттерін арттырады.

Топтық және жұптық жұмыс ұйымдастыру.

Тарих сабақтарында оқушылардың бірлескен жұмысы:

1. Диалогтық дағдыны дамытады
2. Топтық шешім қабылдауға үйретеді
3. Өртүрлі пікірді тыңдауға мүмкіндік береді
4. Дәлелді сөйлеуді қалыптастырады
5. Сыни ойлауды ынталандырады

«Фишбоун» және «INSERT» көбіне топтық форматта тиімді.

Оқушылардың зерттеушілік дағдыларын дамыту.

Зерттеу әдісі сыни ойлаудың маңызды стимулы.

Зерттеу кезеңдері:

1. Проблеманы қою

2. Дерек жинау

3. Талдау

4. Қорытынды

5. Нәтижені қорғау

Оқушылар тарихты терең түсінеді.

Тарихи құжаттармен жұмыс.

Құжатпен жұмыс:

1. Авторды анықтауға

2. Негізгі ойды табуға

3. Мұрағат материалдарын түсінуге

4. Себеп–салдар байланысын көруге

5. Пікірталас ұйымдастыруға

мүмкіндік береді.

Қорытынды.

«Фишбоун» және «INSERT» әдістері – тарих сабағында сыни ойлауды дамытудың ең тиімді тәсілдерінің бірі. Бұл технологиялар оқушыларды ақпаратты талдауға, салыстыруға, дәлелдеуге, тұжырым жасауға, тарихи оқиғаларды терең түсінуге үйретеді. Тарихи материалды құрылымдау, себеп–салдарды айқындау, фактілерге сүйену арқылы оқушының ойлау қабілеті дамиды. Осы әдістерді жүйелі қолдану оқушының сыни ойлау дағдыларын қалыптастырып қана қоймай, оның танымдық белсенділігін арттырады.

Әдебиеттер:

1. Әбілқасымова А. Тарихты оқыту әдістемесі. Алматы, 2019.
2. Құдайбергенова А. Сыни ойлау технологиялары. Астана, 2020.
3. Жұмабеков М. Тарихи білім берудің инновациялық әдістері. Шымкент, 2018.
4. Maslow A. Learning Motivation. New York, 2015.
5. Bloom B. Taxonomy of Educational Objectives. London, 2014.
6. Fisher R. Teaching Thinking Skills. Oxford, 2017.
7. OECD PISA Framework. Paris, 2019.
8. Marzano R. Strategies for Effective Learning. Washington, 2016.
9. Vygotsky L. Thought and Language. Moscow, 2017.
10. Brown H. Critical Thinking in History Teaching. Boston, 2018.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІ

Қосмұрат Балнұр Қожамұратқызы

Шымкент қаласы

№99 «Гүлдер» бөбекжай бақшасының педагог психологы

Резюме

В статье анализируется система эмоциональной поддержки детей в инклюзивном классе. Рассматриваются методы создания благоприятной психологической среды, обеспечения эмоциональной безопасности и развития социально эмоциональных навыков обучающихся. Автор описывает роль педагогов и психологов в формировании эмпатии, доверия, уважения, а также в сопровождении детей с особыми образовательными потребностями. Представлены способы диагностики эмоционального состояния, методы коррекционной работы, организация групповых и индивидуальных занятий. Показано, что эмоциональная поддержка способствует социальной адаптации, развитию уверенности и успешному включению детей в образовательный процесс.

Abstract

This article examines the system of emotional support for children in an inclusive classroom. It highlights methods for creating a psychologically safe learning environment, fostering emotional security and developing students' social emotional skills. The role of teachers and psychologists in building empathy, trust and mutual respect is described, along with strategies for supporting children with special educational needs. Methods of diagnosing emotional states, corrective interventions and organizing individual and group sessions are presented. Emotional support is shown to contribute to social adaptation, confidence building and successful inclusion in the learning process.

Кіріспе.

Инклюзивті білім беру бүгінгі қоғамдағы маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Бұл жүйе барлық балалардың бірдей білім алуға құқығын қамтамасыз етеді. Инклюзивті сыныпта түрлі даму деңгейіндегі, әртүрлі психологиялық ерекшеліктері бар балалар бірге оқиды. Мұндай ортада баланың эмоциялық жайлылығы ерекше мәнге ие. Эмоционалды қолдау жүйесі баланың жеке қасиеттерін ескеріп, оның өзін еркін сезінуіне, қобалжуын азайтуға, әлеуметке бейімделуіне көмектеседі.

Эмоционалды қолдау жүйесін дұрыс ұйымдастыру әр баланың тұлғалық дамуына, қарым қатынас дағдыларының артуына, оқу мотивациясының нығаюына ықпал етеді. Педагог пен психологтың кәсіби қызметі баланың эмоционалды өрісін реттеуге, тұрақтандыруға бағытталады.

Инклюзивті сыныптағы эмоционалды қолдаудың мәні.

Эмоционалды қолдау инклюзивті оқытудың маңызды компоненті болып табылады. Оның мазмұны келесі бағыттарды қамтиды.

1. Баланың эмоционалдық қауіпсіздігін қалыптастыру.
2. Баланың өзін қабылдауына жағдай жасау.
3. Қорқыныш пен мазасыздықты азайту.
4. Эмпатияны дамыту.
5. Әлеуметтік өзара әрекет дағдыларын қалыптастыру.
6. Сенімді қарым қатынас орнату.

Эмоционалды қолдауы бар сыныпта бала өзін жайлы сезінеді, белсенділік танытады және оқу үдерісіне оң көзқарас қалыптастырады.

Педагогтың эмоционалды қолдау жүйесіндегі рөлі.

Инклюзивті ортада педагог баланың психологиялық жайлылығын қамтамасыз ететін негізгі тұлға. Мұғалімнің педагогикалық такт, эмпатия, шыдамдылық қасиеттері міндетті.

Педагогтың негізгі міндеттері.

1. Баланың эмоционалды күйін бақылау.
2. Қиындық туындағанда қолдау көрсету.
3. Сенімді қарым қатынас орнату.
4. Қоршаған ортадағы стресстік факторларды азайту.
5. Оқушыға мотивациялық қолдау беру.
6. Әділ, тең қарым қатынас қалыптастыру.

Педагогтың эмоционалды қолдауы баланың өзін бағалауына, ішкі сеніміне әсер етеді.

Педагог-психологтың рөлі.

Психолог инклюзивті кластағы эмоциялық жүйені ұйымдастыруда арнайы дайындалған маман ретінде қызмет етеді.

Психолог атқаратын қызметтер.

1. Эмоционалды жағдайды диагностикалау.
2. Түзету және дамыту жұмыстары.
3. Әлеуметтік эмоционалды дағдыларды дамыту.
4. Топтық тренингтер ұйымдастыру.
5. Ата аналармен жұмыс жүргізу.

6. Педагогтарға әдістемелік кеңес беру.

Психологтың жүйелі жұмысы инклюзивті сыныпта жайлы ахуал қалыптастыруға көмектеседі.

Эмоционалды күйді диагностикалау әдістері.

Эмоционалды қолдау жүйесін ұйымдастыру диагностикадан басталады.

Қолданылатын негізгі әдістер.

1. Бақылау.
2. Жеке сұхбат.
3. Психологиялық тесттер.
4. Проективтік әдістер.
5. Сауалнама.
6. Әлеуметтік карта.

Диагностика баланың эмоционалды проблемаларын дер кезінде анықтауға мүмкіндік береді.

Жеке психологиялық қолдау әдістері.

Инклюзивті сыныпта әр баланың қажеттілігі әртүрлі. Сондықтан жеке қолдау маңызды.

Жеке жұмыстың негізгі бағыттары.

1. Эмоцияны реттеу жаттығулары.
2. Қорқыныш пен мазасыздықты төмендету.
3. Өзін өзі қабылдау дағдыларын дамыту.
4. Сенімділік арттыру жаттығулары.
5. Психологиялық релаксация.
6. Танымдық терапия элементтері.

Жеке қолдау баланың тұлғалық өсуіне жағдай жасайды.

Топтық қолдау жұмыстары.

Топтық тренингтер эмоционалды климатты жақсартуға бағытталады.

Негізгі тренинг түрлері.

1. Коммуникативтік тренинг.
2. Эмпатияны дамыту жаттығулары.
3. Ынтымақтастық ойындары.
4. Рөлдік ойындар.
5. Өзін таныту жаттығулары.
6. Топтық талдау.

Топтық жұмыс балалардың бірін бірі жақсы түсінуіне көмектеседі.

Сыныптағы эмоционалды климатты жақсарту әдістері.

Жағымды эмоционалды климат – инклюзивті оқытудың табысты шарты.

Климатты жақсартатын әдістер.

1. Жылы сөздер айту.
2. Мадақтау.
3. Қолдау көрсету.
4. Тыныш аймақ ұйымдастыру.
5. Өзін еркін сезінетін кеңістік қалыптастыру.
6. Позитивті қарым қатынас дамыту.

Осы әдістер оқушылардың эмоционалды жағдайын тұрақтандырады.

Баланың әлеуметтік-эмоционалды дағдыларын дамыту.

Әлеуметтік эмоционалды оқу инклюзивті орта үшін өте маңызды.

Дамытылатын негізгі дағдылар.

1. Эмоцияны тану.
2. Эмоцияны басқару.

3. Қарым қатынас құру.
4. Қиындықты жеңу.
5. Жауапкершілік.
6. Кооперация.

Бұл дағдылар баланың әлеуметтік өмірге бейімделуін жеңілдетеді.

Ата-анамен өзара жұмыс.

Баланың эмоционалды дамуы отбасымен тығыз байланысты.

Жұмыс формалары.

1. Жеке кеңес беру.
2. Ата аналар жиналысы.
3. Психологиялық тренинг.
4. Үйге бару.
5. Ақпараттық парақша тарату.
6. Бірлескен шаралар.

Психолог пен ата ананың үйлесімді жұмысы баланың дамуын тұрақтандырады.

Қорытынды.

Инклюзивті сыныптағы эмоционалды қолдау жүйесі балалардың тұлғалық, әлеуметтік, психологиялық дамуына тікелей әсер етеді. Педагог пен психологтың бірлескен кәсіби әрекеті эмоционалды қауіпсіз орта қалыптастырып, баланың өзіне деген сенімін арттырады. Дұрыс ұйымдастырылған эмоционалды қолдау баланың өзіне тән ерекшеліктерін ескеріп, оның толыққанды дамуына жағдай жасайды.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғапбарова Ұ. Инклюзивті білім беру негіздері. Алматы, 2019.
2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
3. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
4. Елмағанбетова Х. Баланың эмоционалды дамуы. Астана, 2020.
5. OECD. Inclusive Education Report. Paris, 2022.
6. Қоянбаев Ж. Педагогика негіздері. Алматы, 2017.
7. Сейтікова Г. Баламен жұмыс психологиясы. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҮЛГЕРІМІНЕ ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР

Абенова Лаура Базарбаевна

Бастауыш сынып

Түркістан облысы Мақтаарал ауданы

«О.Бапышев атындағы №8 жалпы білім беретін мектеп»КММ

Резюме

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу үлгеріміне әсер ететін негізгі факторлар қарастырылады. Бастауыш мектеп кезеңі – оқушылардың танымдық қабілеттері мен оқу мотивациясының қалыптасу кезеңі болып табылады. Зерттеу барысында оқушылардың үлгеріміне әсер ететін ішкі (танымдық белсенділік, қызығушылық, мотивация, психологиялық ерекшеліктер) және сыртқы (отбасы жағдайы, мұғалімнің кәсіби шеберлігі, оқу ортасы, сыныптағы қарым-қатынас) факторлар талданады. Сонымен қатар оқу жетістіктерін арттыруда мұғалім мен ата-ананың өзара байланысының, қолайлы педагогикалық ортаның маңызы көрсетіледі. Мақаланың негізгі мақсаты –

бастауыш сынып оқушыларының үлгеріміне ықпал ететін факторларды анықтап, олардың оң әсерін күшейтудің тиімді жолдарын ұсыну.

Үлгерім – бұл мектеп өміріндегі көп қырлы құбылыс, оны зерттеуге жанжақты көзқарас қажет. Бастауыш сынып оқушыларының үлгерімі әр сыныптың оқу бағдарламасында белгіленген білім, дағды, икемді игеру дәрежесін білдіреді. Оқушылардың оқу-танымдық іс-әрекеті сабақ үстінде ұйымдастырылып, сабаққа өз бетінше үйде даярланады. Әрбір оқушы өзінің оқып жүрген сабақ пәндерінің өзінің өмірі үшін қажет екендігін толық түсінген кезде ғана пән тақырыптарын танып білуге ұмтылады. «Тек қызығушылыққа негізделген оқыту оқушының ерік-жігерінің артуына мүмкіндік бермейді, өйткені оқытуда бәрі қызық емес, ерік-жігермен көп нәрсені алуға тура келеді», - деген К.Д. Ушинскийдің пікірі әлі де ойынды жақсы көретін бастауыш сынып оқушыларының оқу әрекеттерін мұғалім тарапынан ұйымдастырудың жауапкершілікті талап ететінін көрсетеді [1].

Оқу жетістіктеріне әсер ететін және оқушының оқу қиындықтарын алдын-ала анықтайтын факторлардың бірі – балалардың ақыл-ой дамуының деңгейі. Оқытудың белгілі бір қиындықтары, білім беру процесінің талаптары оқушының танымдық іс-әрекетін, оның ақыл-ой дамуының нақты деңгейімен сәйкес келмеген жағдайда туындайды. Оқушыларда ақыл-ойының дамуы маңызды рөл атқарады, өйткені оқу іс-әрекетінің сәттілігі кейде оған байланысты болады. Ал білім беру іс-әрекетінің жетістігі тұлғаның барлық жағынан көрініс табады – эмоционалды, уәжді, күшті, мінезді. Белгілі бір дәрежеде психикалық даму мидың табиғи жетілуіне байланысты жүреді, бұл жалпы психикалық дамудың міндетті шарты. Бірақ негізінен ақыл-ой дамуы әлеуметтік ықпал, яғни тәрбие мен білімнің аясында жүреді. Көбіне ақыл-ой дамуы әлеуметтік ықпал – тәрбие мен білімнің әсерінен болады. Бұл жерде ең бастысы – мектеп ғылыми білім жүйесін игеру арқылы оқушының ойлау процестерін дамытып, өзіндік ішкі даму процестерін жүзеге асыру.

Мектептің үлгеріміне айтарлықтай әсер ете отырып, ақыл-ой дамуы баланың мектептегі жетістігін немесе үлгермеушілігін әрдайым анықтай бермейді. Яғни, оқушының үлгермеушілігіне көбінесе басқа сыртқы жағдайлар да да әсер етеді. Қоршаған орта оқушыға және оның оқу үлгеріміне әсер етеді. Айта кетсек, қазіргі таңда пандемияға байланысты көптеген шектеулер қойылып, оқу процесі өзгерді. Қазіргі оқу процесіне байланысты, оқушылар онлайн түрде үйде оқып жатыр. Бұл жерде құрылғыларсыз оқу мүмкін емес, бірақ кейбір оқушылар сабақтан тыс уақытты қажет емес заттарға көп уақытын бөледі. Оқушылардың қоршаған ортамен байланысы едәуір өзгерді. Табиғат аясында таза ауа жұтып, далада ойнап жүрген балалар азайды. Себебі, оқушы төрт қабырға ішінде күні бойы смартфон, компьютер, планшет және т.б. құрылғыларды шектен тыс пайдаланулары салдарынан денсаулықтарына зақым келтіруде. Отбасы да оқушының оқу үлгеріміне әсер етеді. Ата-анасының балаға дұрыс үлгі бермеуі қазіргі таңда үлкен проблема болып тұр. Көп оқушыларда ата-аналары жұмыста болғандықтан, баланың бақылаусыздығы, отбасында қалыптасқан тәртіптің жоқтығы орын алады. Отбасылардың жоғары, орташа және төмен әлеуметтік деңгейі бар. Солардың ішінде көп балалы отбасы, жұмыссыз ата-аналар, тек бір ғана отбасы мүшесі ғана жұмыс істейтін отбасылар көп. Мектеп құралдарының жетіспеушілігі баланың оқуына проблема туғызады.

Сөйтіп, отбасының әлеуметтік жағдайы оқушының оқу үлгеріміне әсер ететін жағдайлардың бірі. Оқушылардың табиғи ерекшеліктерінің олардың білімдерінің сәттілігіне белгілі бір әсері бар. Әр түрлі темперамент оқушыларда болатын білім беру іс-әрекетінің табиғи негізі мен айырмашылықтарын қарастырады. Темпераменттің табиғи негізі – жоғары жүйке қызметінің түрлері. Оқу жұмысын ұйымдастыруда оқушылардың темпераментінің ерекшеліктерін ескеру қажет. Оқу іс-әрекеті оқушының табиғи ерекшеліктеріне, оның жоғары жүйке қызметінің туа біте ұйымдастырылуына ерекше талаптар қоймайды. Жоғары жүйке белсенділігінің табиғи ұйымдастырылуындағы айырмашылықтар тек жұмыс тәсілдері мен құралдарын, әсіресе іс-әрекеттің жеке стилін анықтайды, бірақ жетістік деңгейіне байланысты

болмайды. Балалардың оқу жетістіктеріне, олардың оқу үлгеріміне әсер ететін педагогикалық фактор. Оның құрамдас бөліктері мектепте жүйелі оқытуды бастайтын баланың жасы және мектептегі білім берудің педагогикалық компоненті болып табылады. Бастауыш сынып оқушысының жас ерекшелігі туралы айтқанда, оның мектепке психологиялық дайындығы маңызды. Баланың мектепке психологиялық дайындығының нашарлығы оның мектепте жетістікке әсер ететін бірқатар қиындықтарды тудырады. Бұл кезеңде баланың бүкіл өмір салты мен іс-әрекетін түбегейлі қайта құрылады. Оқушының ішкі әлеміндегі терең өзгерістермен байланысты дамудың сапалы жаңа кезеңіне көшеді. Бастауыш сынып оқушыларының тек интеллектуалды ғана емес, сонымен бірге жеке басының мотивациялық, эмоционалды және ерікті сапаларында да өзгерістер болады. Бастауыш сынып оқушыларының үлгеріміне әсер ететін негізгі фактор - мектептегі оқыту жүзеге асырылатын дидактикалық-әдістемелік жүйе болып келеді. Оқыту негізгі іштей бөлінетін танымдық құрылымдарды қалыптастыру болуы керек. Сондықтан, мектепке бару процесінде балаға тек білім көлемін жеткізіп қана қоймай, сонымен қатар ішкі тәртіппен құрылым құра отырып, ондағы білім жүйесін қалыптастыру қажет. Ю.К. Бабанский және В.С. Цетлин академиялық үлгермеушіліктің екі себебін ажыратады: сыртқы және ішкі [2]. Сыртқы себептерге ең алдымен әлеуметтік себептер жатады, яғни қоғамдағы білімнің төмендеуі, қалыптасқан білім беру жүйесінің тұрақсыздығы. В.С. Цетлин өз еңбегінде «Мектептің академиялық үлгермеушіліктің алдын-алу бойынша мақсатты жұмысы әлеуметтік жағдайдың жалпы жақсаруымен ғана тиісті нәтиже бере алады», - деген тұжырымға келеді [3]. Өкінішке орай, мұғалім әр оқушының әлеуметтік мәселесін шеше алмайды. Сыртқы себептерге жергілікті деңгейдегі оқу процесін ұйымдастырудың жетілмегендігі жатады. Мұғалімнің сабақты қызықсыз өткізуі, жеке тәсілінің болмауы, оқушыларды шамадан тыс жүктеуі, оқу қызметінің әдістерінің қалыптаспауы, білімдегі олқылықтар және т.б. Оқу үлгермеуінің маңызды ішкі себептерінің бірі - отбасылардың материалдық әл-ауқатының күрт нашарлауынан туындаған мектеп оқушыларының денсаулығындағы ақаулар болып табылады. Мұны оқу процесін ұйымдастырған кезде ескеру қажет. Өйткені денсаулығында белгілі бір ақауы бар бала үлкен оқу-жаттығу жүктемелеріне шыдай алмайды. Оқуға деген ынта-ықыластың төмендігі немесе жоқтығы ішкі себептермен де байланысты: баланың білімге деген көзқарасы дұрыс емес, ол оның әлеуметтік маңыздылығын түсінбейді және оқу іс-әрекетінде табысқа жетуге ұмтылмайды.

Сонымен қатар оқушының интеллектісінің төмен дамуы да ішкі себептермен байланысты. Мұғалім бастауыш сынып оқушыларының үлгерімін жақсарту үшін баланың бұрынғы біліміне сүйенуге, есіне түсіруін қорғауға, меңгерілген білімді ұзақ уақыт есте сақтауына, білуге деген қызығушылығын арттыруға ықпал ететін жұмыстар жүргізеді

Әдебиеттер

1. Ушинский К.Д. Собрание сочинений в 11 тт. Под ред. А. М. Егорова. М.-Л., 1948-1952 гг., Т.2., С. 532.
2. Бабановский Ю.К. Об изучении причин неуспеваемости школьников. – «Советская педагогика», 1972, № 1.
3. Цетлин В.С. Неуспеваемость школьников и ее предупреждение. – М.: Педагогика, 1998.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНІНЕН ТАБИҒАТТЫ ЗЕРТТЕУ ПРОЦЕСІ

Бурашова Айнура Саматовна

Бастауыш сынып

Түркістан облысы Мақтаарал ауданы

«Қ.Мүсірепов атындағы №20 жалпы білім беретін мектеп»КММ

Резюме

Данная статья освещает деятельность младших школьников по изучению природы на уроках естествознания. В соответствии с темой статьи учащимся описывается бережное отношение к природе, обучение охране природы, учебная деятельность. В статье рассмотрены задачи учителя в процессе изучения природы у младших школьников в настоящее время.

Summary

This article highlights the activities of younger schoolchildren in the study of nature in natural science lessons. In accordance with the topic of the article, students are described caring for nature, nature conservation training, educational activities. The article considers the tasks of a teacher in the process of studying nature in younger schoolchildren at the present time.

«Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» атты Жолдауында Елбасымыз Н.Ә.Назарбаев: «Орта білім жүйесінде жалпы білім беретін мектептерді Назарбаев зияткерлік мектептеріндегі оқыту деңгейіне жеткізу керек. Мектеп түлектері қазақ, орыс, ағылшын тілдерін білуге тиіс. Оларды оқыту нәтижесі оқушылардың сындарлы ойлау, өзіндік ізденіс пен ақпаратты терең талдау машығын игеру болуға тиіс», - деп білім беру жүйесіне жаңа міндеттер қойған болатын[1.16].

Халық педагогикасының алдында қойған мақсатының бірі –ел арасында кеңінен тараған табиғат қорғауға байланысты халық дәстүрінің педагогикалық тұрғыдан жан-жақты зерттеп, жүйеге келтіріп, жас ұрпақ тәрбиесінде пайдалану. Бастауыш сынып оқушыларының айнала қоршаған ортаны зерттеуге қызығушылығы ерекше болады. Сондықтан оқушыны ізденушілікке, өз бетінше жұмыс жасауға, бақылау мен зерттеуге, зерттеу нәтижелерін жинақтап, қорытынды жасай білуге баулу бастауыш сыныптан басталуы тиіс. Оның негізін жаратылыстану сабақтарында жүзеге асыруға болады. Бұл жаңа жүйе бойынша бағдарлама әзірленіп, жаңа оқулықтар қолданысқа түсіп отыр. Бастауышта зерттеу жүргізу дағдыларын қалыптастыратын және өмір сүретін әлем туралы жаңа «Жаратылыстану» пәні енгізілді. «Жаратылыстану» пәні бастауыш мектепке бірнеше себептерге байланысты енгізіліп отыр. Атап айтқанда: -пән мазмұнындағы деректер мен білімдер жүйесі оқушылардың қоршаған әлем туралы, атап айтқанда, әртүрлі денелер мен құбылыстар туралы алғашқы білімін қалыптастырады. -пән оқушының ғылыми-зерттеу дағдысын: сұрақ қою және сол сұраққа жауап табу, зерттеу жоспарын дайындау және болжам жасау, сұрақтарға жауап табу үшін зерттеулер жүргізу; зерттеу нәтижесінде алынған мәліметтерді жинақтау, өңдеу және түсіндіру дағдыларын қалыптастыруға бағытталған.

Бастауыш сыныпта оқушылар пәнді меңгеру барысында дәстүрлі емес ойлау формаларына үйренеді, ақиқат пен байланысты іс-әрекеттердің жауабын табуға, сұрақтар қоюға дағдыланады, ғылыми-зерттеу тәсілдерін түсініп, ойлауға және бақылауға дағдыланады. Жаратылыстану оқу пәні ретінде орыстың жалпы білім беретін мектебіне алғаш рет 1786 ж. енгізілді. Сол кездегі Халық училищесіне арналып жазылған жаратылыстанудан алғашқы оқулық, оның авторына туралист, саяхатшы, академик Василий Федорович Зуев болды. В.Ф.Зуевтің бұл кітабы «Жаратылыс тарихының бейнелері» деп аталады. Ол «Қазбалар әлемі», «Өсімдіктер әлемі», «Жануарлар әлемі» делінген үш бөлімнен тұрды. Оқулықтың алғашқы бөлімі жерлерді, тастарды, тұздарды, жанғыш заттарды, металдарды сипаттауға арналған. Өлі табиғатты зерттеу топырақты, сазды және құмды сипаттаудан басталды. Екінші бөлімі

өсімдіктердің тіршілігі мен құрылысын зерттеуге арналса, ал үшінші бөлімде зоология материалдары кірістірілген. Жаратылыстану жеке пән болып оқытылмаса да оқушыларға табиғат, ауыл шаруашылығы және адам денсаулығы туралы қысқаша мәліметтер беру ұсынылды. Мұндай оқудың мақсаты табиғат құбылыстары туралы түсінік қалыптастыру еді. Пәнді ойдағыдай оқыту үшін мұғалімдерге оқушыларды табиғатқа ғана емес, сондай ақ фабрикалар мен зауыттарға экскурсияға шығару ұсынылды. Жарлық бойынша барлық гимназия мектептерінде табиғаттың барлық үш патшалығы бойынша табиғи көрнекілік ретінде коллекциялары болу тиіс деп талап етілген болатын[2.96].

В.Ф.Зуевтің айтуы бойынша табиғатты және адамға пайдалы өсімдіктер мен жануарларды зерттеуге көп көңіл бөлгенін байқаймыз. 2 сыныпта балалар күзде ауа температурасының төмендейтінін ағаш жапырақтарының түсі өзгереді жапырақ түсе бастайтынын көреді. Бұл фактілерді балалар өзара байланыста қабылдауы керек. Олар табиғатта өздері бақылаған құбылыстардың себепті байланыстарын түсінетін болуы керек. Табиғатты материалистік түсінудің негіздері осылай қаланады, сонын, нәтижесінде балаларда атеистік сенімдердің бастамалары қалыптасады. К.Д.Ушинский табиғат құбылыстарын бақылау және оны қорыту білімнің негізгі қайнар көздері болу керек деп атап көрсетті. Ол: табиғат-адам өз мақсаттарына пайдалана отырып, өз іс-әрекетін өрістететін табиғи орта дейді. Адам табиғаттың заңдарын ашады да, оны өзіне қызмет еткізеді[3.86].

Ғалымның ойы бойынша табиғатты толық зерттеп, бұл білімді қалың халық арасына таратпайынша, бізге еліміздің табиғатымен халқы беретінз аттарында пайдалана алмаймыз деген. Сол себепті, ерте жастан балалардың бойына табиғат туралы құндылықтарымызды, табиғи байлықтарымызды дәріштеп, оны қорғауға тәрбиелеуіміз керек. Оқушылармен бірге айналадағы табиғатты зерттеу арқылы олардың табиғатқа сүйіспеншілігін және оны қорғауға ықыласын тудырады. Бастауыш сыныптарда табиғатты зерттеу мұғалімге, балаларды эстетикалық тәрбие беру үшін мол мүмкіндік тудырады. Ол үшін кез келген экскурсия кезінде орманның, даланың, шалғынның, күн батуының әсемдігіне, құстардың әніне, орманның шуылына, т.с.с. оқушылардың назарын аударып отыруы керек. Бастауыш сыныптарда осымен бірге термометрді, компасты пайдалану, қарапайым тәжірибелер қалыптастырылады. жасау жөнінен практикалық дағдылар Бастауышта табиғат құбылыстарын түсінудің материалистік негіздерін қалап, балаларға айнала қоршаған әлемнің ең қарапайым нақты заттарымен құбылыстары туралы нақты деректер беруі, жекелеген табиғат құбылыстарының арасындағы қарапайым байланыстарды және табиғат құбылыстарының өзгерушілік себептерін қарапайым түрде түсіндіруі, адам табиғаттың күші мен байлығын қоғам мүддесіне қалай жұмыс жүргізетінін айқын мысалдармен көрсетуі тиіс.[4.216]

Табиғат туралы білім арнайы зерттеу әдістерін қолдану арқылы жинақталады. Табиғатты зерттеу әдістерінің ішінен кең тараған үш ғылыми әдісті атап өтуге болады. Олар: бақылау, эксперимент және теориялық зерттеу әдістері. Жаңа деректерді бұрыннан белгілі деректермен салыстырып, олардың арасында себеп – салдарлық байланыстар бар ма? Деген негізгі сұраққа жауап іздейді. Бақылаудың негізінде: оқушылардың логикалық ойлау әрекетін, ауызша және жазбаша сөзін дамытуға мүмкіндік береді. Бақылау табиғи құбылыстардың үздіксіз өзгеруі мен дамуына табиғатта болып жатқан құбылыстардың өзара байланысымен заңдылығына, дүниенің материалдығына және табиғаттың біртұтастығына балалардың көзін жеткізеді. Балаларды заттың немесе құбылыстың барынша маңызды мән белгілерін көре білуге үйрету керек. Ол үшін ең алдымен оқушылардың белгілі бір нақтылы табиғат құбылысын немесе объектіге бақылауларын ұйымдастыру керек. Мұғалім түсінікті тереңдету және кеңіту үшін оқушылардың алдына заттың немесе құбылыстың негізгі қасиеттерін анықтайтын сұрақтар қояды. Мәселен, 2 сыныпта балалар күзде жапырақ түсуін бақылайды да, мынадай сұрақтарға жауап береді: Жапырақ түсу кезінде қандай өзгерістер болады? (Жапырақтар сарғайып ағаштан түседі.), Жапырақтар қандай ағаштардан түседі? (Жапырақты ағаштардан түседі.), Мұғалім

жапырақ арқылы оларға тамырдан дінді бойдағы келетін ылғал буланатынын түсіндіреді. 3 сыныпта балалар экскурсия кезінде ең алдымен төбе туралы нақтылы түсінік алады, жер бұл формасының негізгі қасиеттерін анықтайды, оның етегімен тік және жатық беткегілерімен, ұшар басымен танысады. Сонымен, мұғалім балаларды заттардан немесе құбылыстардан белгілері мен қасиеттерін ажыратуға, сонан кейін түсініктерін кеңейту үшін бірнеше заттың немесе құбылыстың белгілері мен қасиеттерін салыстырып, олардың ең маңызды ерекшеліктерін анықтауға үйретуі керек, өзкесінде К. Д. Ушинский «салыстыру кезкелген ұғымның және кезкелген ойлаудың негізі болып табылады» деген болатын. Оқушыларға табиғатпен танысуға тірі табиғат бұрышы көмектеседі. Тірі табиғат бұрышы оқушылардың маусымдық өзгерістерге қарамастан үздіксіз жыл он екі ай тікелей тәжірибелер мен бақылаулар жүргізуіне мүмкіндігі жоғары маңызы үлкен орын. Тірі табиғат бұрышын ұйымдастыру арқылы мұғалім оқушыларға жергілікті нысандарды нақты бақылауға жағдай жасайды[5.616].

Біздің зерттеуіміз бойынша тірі табиғат бұрышы оқушылардың зерттеушілік қабілетін арттыруға көмектеседі. Жалпы бастауыш сыныпта зерттеу жұмыстарымен айналысқан кезде ең бірінші тақырыпқа баса назар аударылады. Тақырыпты мұғалімнің жетекшілігімен таңдаған дұрыс. Бастауыш сынып оқушыларына ұсынылатын зерттеу жұмысының тақырыбы: анық, мағыналы, қысқа, дәл болуы керек. Тақырып оқушыға қызықты, оларды тартатындай болуы керек. Тақырып орындалатын, шешімі зерттеуге қатысушыларға пайдасы тиетіндей болу керек. Оқушылардың қызығушылығын ескере отырып, жетекші өз жақсы білетін тақырып аясында таңдау керек. Табиғатпен таныса отырып, оның әр түрлі формаларын тіршілік үшін күресіне тереңірек үңілген сайын, оқушыларда өсімдік организмін жете зерттеуге, оларды зиянды сыртқы орта әсерлерінен қорғауға деген қажеттілік туындап отырады. Балаларға дүниетану пәні бойынша өте қызықты жобалар, тәжірибелер, бақылау жұмыстар ұсынуға болады. Зерттеу жұмыстарын топтасып, жұптасып немесе жалғызда орындауға болады. Көрген, білген, естіген ақпараттарын суретке салып, өз ойларын қағаз бетіне жазып, кітапша жасауларына болады. Мүмкіндіктері болса, бейнежазбалар жасап, суретке де түсірулеріне, фотоальбомдайындауларына болады. Шағын болса да осындай жоба әдісін қолдану әрі қызық, әрі пайдалы, әрі көп еңбекті талап етеді.

Әдебиеттер

1. «Қазақстан жолы – 2050: бір мақсат, бір мүдде, бір болашақ» Елбасы жолдауы. 2014 ж. қаңтар 1-бет
2. Алипбаева Г. А., Нурова А.К. қоршаған әлемді оқыту әдістемесі Оқу әдістемелік құрал Қостанай, 2019 ж. -133б
3. Сарсекенова Ақзира Жұпқанқызы Қоршаған ортаны оқыту әдістемесі Шымкент, 2015 ж. -282 б
4. М.К.Естүрсынова, Ш.С.Набидоллина Жаратылыстану негіздері және дүниетануды оқыту әдістемесі. Астана, 2007 ж. -377б
5. Сихимбаева С.М. Дүниетанудан дидактикалық материалдар дауындау әдістемесі Қарағанды, 2019 ж. -166б

ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АРАЛАС ОҚЫТУ ФОРМАСЫН ҚОЛДАНУ

Исаева Фатима Амангельдыевна

ағылшын пәнінің мұғалімі

Түркістан облысы Шардара ауданы Шардара ауылы
Абылай Өлімбетов атындағы жалпы білім беретін мектеп

Резюме

Бұл мақалада қазіргі мектеп жағдайында ағылшын тілі сабақтарында аралас оқыту (*blended learning*) формасын қолданудың маңызы мен тиімділігі қарастырылады. Аралас оқыту – дәстүрлі офлайн және заманауи онлайн білім беру тәсілдерін ұштастыра отырып, оқушылардың оқу белсенділігін арттыруға бағытталған инновациялық әдіс болып табылады. Зерттеуде аралас оқытудың құрылымы, түрлері мен педагогикалық ерекшеліктері талданады. Сонымен қатар цифрлық платформаларды (*Google Classroom, Moodle, Zoom, Quizlet* т.б.) пайдалану арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту жолдары көрсетіледі. Мақалада *blended learning* технологиясының ағылшын тілі сабағында оқушылардың жеке оқу траекториясын қалыптастыруға, өз бетімен жұмыс істеу қабілетін арттыруға және коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға әсері айқындалады. Зерттеудің мақсаты – ағылшын тілі пәнінде аралас оқыту формасын тиімді қолданудың педагогикалық шарттары мен әдістемелік негіздерін анықтау.

Білім беру саласы үнемі жаңашылдықты, заманауи әдіс-тәсілді меңгеруді, ізденімпаздықты талап етеді. Әр уақыттың өзіне тән ерекшеліктері болса, технологияның дамыған заманында инновациялық әдіс-тәсілдерді қолға алып, оны жүзеге асыру үлкен маңызға ие. Оған қоса, әлемдік нарықта үлкен беделге ие, қолданысқа аса қажет шеті тілін меңгерту барысында аса ұқыптылық керек. Бүгінгі таңда сапалы білім, саналы тәрбиені өскелең ұрпақ бойына сіңіру қоғам алдында тұрған үлкен міндет. Ағылшын тілі сабақтарын оқыту барысында ұтымды тәсілдерді басшылыққа алып, қолданысқа енгізу бүгінгі таңда білім беру саласы алдында тұрған маңызды мәселелердің бірі. Қазақстанда «Тіл туралы Заңның» қабылдануына және Тілдерді дамыту бағдарламасын жүзеге асыруға байланысты қоғамның барлық салаларында тілді дамытудың шарттары жасалды [1].

Қазақстан Республикасының Президенті Н.Назарбаев өз сөзінде: «Біз қазір «білім-ғылым-инновация» атты үштік үстемдік құратын постиндустриялық әлемге қарай бағыт алып барамыз», - деген еді. Олай болса, технологияның таңғажайып элементтерін қолдана отыра білім беру мүмкіндігін қарастырып көрейік. Заманауи құрылғылар білім беру саласының ажырамас бөлігіне айналып келеді. Әсіресе, соңғы бір жылда әлем бойынша орын алған індет салдары, оқыту барысында кез-келген жаңашылдыққа дайын болуға үйретті. Коронавирустық инфекцияға байланысты жарияланған пандемия кезінде білім беру форматы өзгеше сипатқа ие болып, технологияларды еркін меңгерудің тиімділігін тағы бір айқындай түскендей. Жалпы, кез-келген педагог, орын алатын жаңашылдыққа дайын болуы шарт. Сондай салалардың бірі-бүгінде аралас оқыту-*blended learning* болып отыр. Жалпы, аралас оқыту дегеніміз - білім берудің интерактивті материалдары мен интерактивті қарым-қатынас мүмкіндіктерін дәстүрлі сыныпқа негізделген сынып әдістерімен үйлестіретін тәсіл. Мұғалімнің де, оқушының да физикалық қатысуын қажет етеді, мұнда оқушылардың уақытты, орынды, жолды немесе қарқынды басқарудың кейбір элементтері бар. [2] [3] [4]

Оқушылар мұғалімнің қатысуымен «кірпіштен жасалған» мектептерге әлі барғанда, сыныптағы бетпе-бет тәжірибелер мазмұн мен жеткізілімге қатысты компьютерлік іс-шаралармен үйлеседі. [5] [6] Аралас оқыту біліктілікті арттыру мен оқыту жағдайында да қолданылады. [7] Аралас оқытудың тұжырымдамалары алғаш рет 1960 жылдары дамығанымен, оны сипаттайтын ресми терминология 90-жылдардың аяғына дейін өзінің қазіргі түрін ала алмады. Терминнің алғашқы қолданыстарының бірі 1999 жылы Атлантада орналасқан «Интерактивті оқыту орталықтары» білім беру бизнесі EPIC Learning деп атауын өзгерткенін

жариялаған баспасөз релизінде пайда болды. Шығарылымда «Компания қазіргі уақытта 220 on-line курстарын жүргізеді, бірақ компанияның аралас оқыту әдісін қолдана отырып, өзінің интернет курстарын ұсына бастайды» делінген. [8] «Аралас оқыту» термині әртүрлі түсініктерде әртүрлі технологияларды және педагогикалық әдістерді қамтитын түсініксіз болды (кейбіреулері технологияны қолданбайды). 2006 жылы бұл термин нақтырақ болды: Бонк пен Грэмнің аралас оқытудың алғашқы нұсқаулығы. Грэм терминнің анықтамасының кеңдігі мен түсініксіздігіне қарсы шығып, «аралас оқыту жүйелерін» «бетпе-бет оқытуды компьютермен оқытумен біріктіретін» оқыту жүйесі деп анықтады. [9] Бұл саланың басты бағыттарының бірі оқытушылар сабақтарында алдағы тақырыптың көзделген нысандарын бейне/фото немесе таныстырылымдар түрінде көрсету мүмкіндігі болады. Тапсырмалары мен сұрақтары бар таныстырылымдар, бейне роликтер, картиналар мен проблеманы көрсететін басқа ресурстар, оның шешімі оқушыларды белгілі тақырыпты және сабақ мақсаттарын зерделеуге аударады. Әрине, мақсатты қою суреттердің, анимациялардың, тұсаукесерлер немесе картографиялық карталардың көмегімен жүргізіледі. Оқушылар үйде орындайтын тапсырмалар оқушының өз бетімен оқуына және өтілген материалдың білімін бекіту дағдыларын дамытуға бағытталған. Мұғалім олардың дұрыс орындалғанын тексерген кезде бұл сабақтың көп уақытын алса да, дегенмен бұл қажетті үдеріс, өйткені онсыз оқушының өткен тақырып бойынша деңгейін анықтауға және жаңа тақырыпты зерделеуіне көшуге болмайды [10] Аралас оқыту негізінде-«күндізгі оқу» технологиясы мен электронды оқыту технологияларын біріктіру қағидаларына негізделген АКТ және заманауи оқу құралдары ұсынатын жаңа дидактикалық мүмкіндіктерге сүйенетін оқу үрдісін ұйымдастыру технологиясы. Аралас оқыту-бұл білім алушы, жекелеп алғанда оқушы не студент, білімді онлайн, яғни өз бетінше де, мұғаліммен де ала алатын білім беру концепциясы. Мұндай қадам материалдарды оқып үйренудің уақытын, орнын, үйрену жолын бақылауда ұстауға мүмкіндік береді. Егер оқу уақытының 30%-дан 79%-ға дейінгі бөлігі онлайн өтетін болса ғана ол аралас оқыту деп танылатынын есте ұстаған жөн.

Оқу процесінің білім контентін онлайн технологиялармен жеткізілуінің қанықтық деңгейіне және қатысушылардың өзара қатынас деңгейіне байланысты сарапшылар төмендегідей бөледі: - Дәстүрлі оқыту (электронды технологияларды қолданбай); -Веб-қолдаумен дәстүрлі оқыту (курстың 1-29% желіде жүзеге асады; контентті жеткізу, білім алушылардың өзіндік жұмысты орындауына LMS арқылы минималды түрде әрекет ету); -Аралас оқыту-blended learning (курстың 30-79%-желіде жүзеге асады; аудиториядағы және желідегі сабақтар кіріктіріледі; - Толық онлайн оқыту (курстың 80% астамы желіде өтеді, тіпті бетпе-бет оқыту болмауы мүмкін). Аралас оқудың өзіне тән артықшылықтары да жоқ емес. Ол ең алдымен оқушылардың өзіндік жұмысына негіз болады, яғни шәкірттер ұстазға ғана сенім артып қоймай, өздері ізденуге талпынатын болады. Сонымен қатар, бұл білім алушылардың шығынын азайтып, оқулықтарды электронды құрылғылармен алмастыруына негіз болады. Сонымен қатар, ағылшын тіліне деген бейімін арттырып, түрлі платформалармен жұмыс жасау жетістігін оңтайландырады. Шет тілін меңгерту барысында аралас оқудың өзіне тән ұтымды тұстары өте көп болғанымен кемшіліктері де жоқ емес. Себебі, бұл оқудың басты алғышарттары заманауи технологияларға тәуелді болғандықтан, оны жүзеге аса барысында асқан ұқыптылық қажет. Себебі, құрылғылар істен шығып, ғаламтормен байланыс үзілсе, оқу да жүзеге асырылмайтыны анық. Жазу барысында да кейбір бала шапшаңдыққа ілеспей, жаңа тақырыпты меңгермей қалуы да ғажап емес. Оған қоса, мұғаліммен кері байланыс орнату барысында ақпаратты пайдалану көп уақытты алып, кейбір мәліметтерге қосымша ақы төлеуге мәжбүр болуы мүмкін. Сонымен қатар, аралас оқудың ең басты алғышарты ғаламтор болғандықтан, көп жерде байланыс өте нашар, кейде мәліметтерді жүктеу ұзақ уақыт алатыны мәлім. Жалпы, аралас оқытуды дамыту барысында «XXI ғасырдағы сауаттылық» терминін оқытудың әлеуметтік табиғатын сипаттайтын ағылшын тілі мұғалімдерінің ұлттық кеңесі ұсынды, оны оқыту

барысында цифрлық технологияларды қолдана отырып, ынтымақтастық жасау мүмкіндігі қолдайды. Бұл «жаңа сауаттылықтар» «студенттер өздері жұмыс жасайтын қоғамға қажет дағдылар» ретінде сипатталады, оның ішінде «күшті қарымқатынас және ынтымақтастық дағдылары, технологияны меңгеру, инновациялық және шығармашылық ойлау қабілеттері, мәселелерді шешуге қабілеттілік». [11]

Бұл дағдылар мен түсініктер жиынтығы «жұмыс күшін немесе азаматты өзгермелі, өзара байланысты әлемге дайындайды». [12] Бұл сауаттылық бір-бірімен байланыстыру қабілетінің арқасында серпінді.

NCTE пікірі бойынша, XXI ғасырдағы ғаламдық қоғамның белсенді, табысты қатысушылары:

- технология құралдарымен сауаттылық пен шеберлікті дамыту;
- проблемаларды бірлесіп шешу және тәуелсіз ойды нығайту үшін қасақана мәдени байланыстар мен басқалармен қарым-қатынас құру;
- әр түрлі мақсаттарға жету үшін ғаламдық қауымдастықтар үшін ақпараттарды жобалау және бөлісу;
- бір мезгілде ақпараттың көптеген ағындарын басқару, талдау және синтездеу;
- мультимедиялық мәтіндерді құру, сынға алу, талдау және бағалау; осы күрделі ортада талап етілетін этикалық жауапкершілікке қатысу. Аралас оқыту технологияларын жүзеге асыруда мұғалім оқушылармен бірлесіп сабақта және сабақтан тыс қызметін үйлестіреді. Педагог қызығушылықты оята білетін, назар аударта алатын, белсенділікке шақыратын білімді тәжірибеге ұштастыратын, қызметін, әрекетін бағалайтын дағдыларға ие болуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасында Тіл туралы. Қазақстан Республикасының Заңы (1997)
2. «Аралас оқыту арқылы оқушылардың тілдік дағдыларын арттыру». Электрондық оқытудың электрондық журналы. 14.
3. Фризен, Норм (2012). «Есеп: аралас оқытуды анықтау»
4. «Аралас оқыту (стейкер / мүйіз - мамыр 2012 ж.)» (PDF) . Бастап Мұрағатталған түпнұсқа (PDF) 2013-08-21 туралы . 2013-10-24 аралығында алынды .
5. Штраус, Валерий (22 қыркүйек 2012). «Аралас оқыту туралы үш қорқыныш» . Washington Post .
6. «Аралас курстың дизайны: үздік тәжірибелердің синтезі». Асинхронды оқыту желілері журналы.
16. Международная научно-практическая конференция «Наука и образование» 535
7. Лотридж, Карен; т.б. (2013). «Аралас оқыту: тиімді, уақтылы және үнемді». Сот сараптамасы журналы . 45 (4): 407-416. DOI : 10.1080 / 00450618.2013.767375 .
8. «Интерактивті оқыту орталықтары EPIC оқытуына атаудың өзгергені туралы хабарлайды» . Тегін кітапхана. 1999 жылғы 5 наурыз . Тексерілді 18 қазан 2013 ж .
9. Оливер М, Тригвелл К (2005). «Аралас оқытуды» өтеуге бола ма? ».
10. О.М.Панова Оқыту сапасын арттыруда сабақ кезеңдерінің рөлі (ұйымдастырушылық сәт пен қорытынды кезең)
11. «XXI ғасыр дағдылары: оқушыларды болашаққа дайындаңыз». Карпа Delta Pi жазбасы .43 .
12. «XXI ғасырдағы сауаттылыққа шақыру». Жасөспірімдер мен ересектер сауаттылығы журналы. 59.

«АШЫҚ СПОРТ ОЙЫНДАРЫ АРҚЫЛЫ ДЕНЕ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ»

Түркістан облысы Мақтаарал ауданы
"О.Бапышев атындағы N8 жалпы білім беретін мектеп"КММ

Исаханов Жәнібек Жамантайұлы

Дене шынықтыру пәні мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада ашық спорт ойындары арқылы оқушылардың дене қасиеттерін дамыту мәселесі қарастырылады. Ашық спорт ойындары — қозғалыс белсенділігін арттырып, оқушылардың төзімділік, ептілік, күш, жылдамдық және икемділік сияқты негізгі дене қасиеттерін жетілдіруге ықпал ететін тиімді құралдардың бірі. Зерттеуде дене тәрбиесі сабақтарында және сыныптан тыс уақытта ашық ойын түрлерін қолданудың әдістемелік ерекшеліктері талданады. Сонымен қатар ойын барысында оқушылардың ұжымшылдық, өзара көмек және жауапкершілік сезімдерін қалыптастыру жолдары сипатталады. Мақаланың мақсаты – ашық спорт ойындарын жүйелі пайдалану арқылы оқушылардың дене және тұлғалық дамуын қамтамасыз етудің педагогикалық шарттарын анықтау.

Ғылыми-техникалық революция процесі белсенді және тәуелсіз тұлғаны, ақпарат ағынында бағдарлай білуді тәрбиелеу қажеттілігін барған сайын айқын етіп отыр. Дене шынықтыру жеке тұлғаның жан-жақты, үйлесімді дамуына ықпал етеді. сауаттылыққа және ғылым негіздеріне үйрету жеткіліксіз - денсаулықтың негізін қалау, өз денесін басқара білу, босаңсу және еңбекпен айналысу, дене жаттығуларына төзе білу қажет. Бүгінде бұл жаңа Қазақстандағы мемлекеттік жүйеде өскен балалардың оқуға түскен бірінші буыны емес. Олар өзгерген әлеуметтік-мәдени ортада өсті. Олар 80-90 жылдардағы студенттерден көп жағынан ерекшеленеді және мұны ескермеу мүмкін емес. Дене шынықтыру теориясы мен әдістемесінде қолданылатын дене сапалары ұғымдары әр түрлі оқыту құралдарын жіктеу үшін өте ыңғайлы және мәні бойынша адамның қозғалыс мүмкіндіктерін сапалы бағалау критерийлері болып табылады. Қозғалыстың бес негізгі қасиеті бар: күш, қозғалыс жылдамдығы (жылдамдық), қозғалыстарды үйлестіру (ептілік), икемділік және төзімділік. Нақтырақ зерттегенде келесі қасиеттер қосылады: тепе-теңдіктің тұрақтылығы, бұлшықеттерді өз еркімен босаңсыту қабілеті, ырғақ, секіру қабілеті, қозғалыстың жұмсақтығы, үйлестіру. Бұл адамдық қасиеттердің әрқайсысының өзіндік құрылымы мен ерекшеліктері бар, олар жалпы оның физикалық қабілеттерін (физикалық дарындылығын) сипаттайды. Дене қасиеттерін дамыту арнайы әзірленген әдістерді қолдану арқылы дене жаттығулары процесінде жүзеге асырылады және адамның физикалық, функционалдық және психологиялық мүмкіндіктерін жетілдірудің жеке өзара байланысты аспектілерін біріктіретін тұтас процесс. Дене шынықтырудың көптеген құралдарының арасында білім беру және денсаулық мәселелерін шешуге көмектесетін ашық ойындар кеңінен қолданылады.

Ашық ойындар – балалардың дене тәрбиесінің негізгі құралдарының бірі. Балалар әдетте қозғалысқа деген үлкен қажеттіліктерін ойын арқылы қанағаттандыруға тырысады. Олар үшін ойнау, ең алдымен, қозғалу және әрекет ету дегенді білдіреді. Ашық ойындар кезінде балалардың қимыл-қозғалысы жетілдіріліп, бастамашылдық пен дербестік, сенімділік пен табандылық сияқты қасиеттер қалыптасады. Олар өз іс-әрекеттерін үйлестіруді үйренеді, тіпті белгілі бір (алғашқыда, әрине, қарабайыр) ережелерді ұстанады. Ойын әрекеті мінездің ең белсенді қалыптасу кезеңінде – балалық және жасөспірімдік кезеңде ерекше маңызды. Ойын барысында балалар өмірлік маңызды қозғалыс дағдылары мен дағдыларын меңгереді, оларда батылдық, ерік және интеллект дамиды; Бұл кезеңде ойын әдісі жетекші орын алып, дене тәрбиесінің әмбебап әдісі сипатына ие болады. Балаларды жан-жақты дамытуда ойынның маңызды рөлін көрсеткен: О.М. Горький, А.С.Макаренко. Олар балалар ойынын дене және қозғалыс әрекетінің негізгі түрі ретінде қарастырды. Ойынға балалардың физикалық дамуының көрнекті маманы П.Ф.Лесгафт үлкен мән берді, бұл баланың өмірге дайындалатын жаттығуы деп есептеді. А.С.Макаренко ойынды балаларды өмірге дайындау мектебі дейді. Бала қандай ойында болса, көп жағынан ол жұмыста да

солай болады. Өйткені, балалар үшін ойын – олардың тікелей өмірі, ал мұғалім ойынның көмегімен олардың мінез-құлық қасиеттерін қалыптастырады. Ашық ойындардың көмегімен әртүрлі қозғалыс қасиеттері, ең алдымен жылдамдық пен ептілік дамиды. Сонымен бірге моторлық қасиеттер бекітіледі және жетілдіріледі.

Әрбір дене шынықтыру мұғалімі белгілі бір практикалық есептерді шешу үшін ашық ойын өткізетінін есте ұстауы керек. Ойын эмоцияны босату немесе мектеп оқушыларының дене шынықтыру сабағына қызығушылығын арттыру үшін айналған жағдайда да оны ұйымдастыру мен өткізуде стихиялы сәттерге жол беруге болмайды. Әрбір нақты жағдайда сыртқы ойынның педагогикалық мәселесін шешудің шарты, тұжырымы және технологиясы жаһандық мәнге ие. Жетекші осы нақты жағдайда ықпал ете алатын педагогикалық әсер ету объектілерін таңдап алады, оларды жіктейді, негізгі және байланысты міндеттерді анықтайды. Оқу міндетіне аз көңіл бөлінеді - ойын сюжеті оны шешуге ықпал етеді. Дегенмен, ойыншылардың назарын бұған ықпал ететін сәттерге аудару пайдалы. Қойылған міндеттің сапалы шешіміне жету үшін педагогикалық процедураларды кезеңділікпен өткізу қажет.

Педагогикалық мәселені шешудің бірінші кезеңі әңгіме мен демонстрацияны, оқу процесінің осы сатысында ықтималдығы жоғары болатын сипаттамалық қателерден міндетті ескертуді қамтиды. Екінші кезең ойын процесінің өзімен сәйкес келеді, онда қателер түзетіледі. Оқыту процесі төрелік және тәрбиелік сәттермен астасып жатады.

Үшінші кезең ойын әрекеттері аяқталғаннан кейін өткізіледі. Мұнда, бірінші кезеңдегідей, геймплей нәтижелерін талдауды жіберілген қателерді талдаудан ажырату қажет - олар бір-бірімен қиылыспауы немесе кедергі жасамауы керек. Ойындардың педагогикалық құндылығы олардың бір мезгілде адамның барлық физикалық және рухани қызметіне кешенді әсер етуінде.

Педагогикалық тәжірибеде ашық ойындарды ұйымдастырудың екі негізгі формасы бар: аудиториялық және сабақтан тыс. Ашық ойындарды өткізудің сабақ формасы мұғалімнің тікелей жетекшілік рөлін, қатысушылардың тұрақты құрамымен сабақтардың жүйелілігін, ойын материалының мазмұны мен көлемін және оның оқу үдерісін ұйымдастырумен, мазмұнымен және әдістемесімен байланысын реттеуді көздейді. Оған бұл ойын кіреді. Сыныптан тыс жұмыстармен байланысты ашық ойындар ұйымдастырушылардың, балалардың өздерінен көшбасшылардың үлкен рөлін білдіреді; Олар, әдетте, кездейсоқ түрде ұйымдастырылады, қатысушылардың құрамы өзгеруі мүмкін, ал ойындар ойын материалының мазмұны мен көлемі бойынша өзгереді. Бұл ретте баланың ашық ауада өтетін ойындар жүйесіне қатынасы, ашық ойындардың құндылығын анықтау және жүзеге асыру, оларды өз өмірінде, оның әр түрлі іс-әрекет түрлерінде дұрыс қабылдай білуі маңызды рөл атқарады. өзін еңбекке дайындау мақсатын түсіну, ақыл-ой және рухани күштерін дамыту, денсаулықты нығайту және денені нығайту. Дене шынықтыру сабағында ашық ойындарды өткізу – бастауыш мектеп жасындағы балалардың дене қасиеттерін барынша ұтымды дамыту.

Ашық ойын – бұл бала дамуының ең жоғарғы сатысы, осы кезеңдегі адам (балалық шақтан ерте жастық шаққа дейін), өйткені ол ішкі дүниенің ерікті бейнесі, оның өз қажеттілігі мен қажеттілігіне сәйкес бейнесі болып табылады. ашық ойындар туралы сөз.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғаппарова, Г. К. Дене тәрбиесі және спорт теориясы мен әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2019.
2. Куанышев, А. С. Бастауыш мектептегі дене тәрбиесінің педагогикалық негіздері. – Астана: Фолиант, 2020.
3. Қалиев, С. Ойын арқылы оқыту технологиясы. – Алматы: Рауан, 2018.
4. Хухлаева, О. В. Психология физического воспитания и спорта. – Москва: Академия, 2017.
5. Тұякбаев, С. Т. Спорт педагогикасы және әдістемесі. – Шымкент: Айқап, 2021.
6. Қаражанов, М. Дене мәдениеті сабақтарында ойын әдістерін қолдану. – Білім – Образование журналы, №3, 2022, 45–49-б.

7. Сәрсенбаева, Л. Қозғалыс ойындары арқылы оқушылардың дене қасиеттерін дамыту. – Педагогика және психология, №2, 2020, 72–76-б.
8. World Health Organization. Physical activity and young people: Recommendations and guidelines. – Geneva: WHO Press, 2021.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ

Кожаева Эльмира Аскаровна

Бастауыш сынып

Түркістан облысы Мақтаарал ауданы

«О.Бапышев атындағы №8 жалпы білім беретін мектеп»КММ

Резюме

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқылым дағдысын қолданудың маңызы мен әдістемелік ерекшеліктері қарастырылады. Бастауыш мектеп кезеңі – баланың оқу әрекетіне алғаш қадам жасап, тілдік және танымдық қабілеттерінің дамитын маңызды сатысы. Зерттеуде оқылым дағдысының негізгі компоненттері – дұрыс, түсініп, мәнерлеп және шапшаң оқу түрлері талданады. Сондай-ақ оқылым дағдысын қалыптастыруда қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер, жаттығулар мен оқу материалдарының рөлі сипатталады. Мақалада мұғалімнің жетекшілік қызметі мен оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқуға қызығушылығын арттыру жолдары айқындалады. Зерттеудің негізгі мақсаты – бастауыш сынып оқушыларының оқылым дағдысын жетілдірудің педагогикалық шарттарын анықтау және оның оқу процесіндегі тиімділігін көрсету.

Бастауыш сыныпта оқыту бағдарламаларына сәйкес қазақ тілі пәнінен оқылым, тыңдалым, айтылым, жазылым сынды дағдыларын дамытады. Осы төрт дағдыны дамыта отырып, оқушы тіл туралы бастапқы білімді меңгереді және оны тілдік нормаларды сақтай отырып, оқу әрекеті мен күнделікті өмірде қолдана алады. Бұл төрт дағдылардың ішіндегі әрбір бала ие бола алатын маңызды дағды - оқылым дағдысы, оқудың тиімді жолын меңгеріп, оқығаны бойынша талдау жасай алған оқушы ойын еркін айта алуымен қоса сауатты да жаза алады. Мұғалім оқушыларды оқу тәсілі мен түрлеріне назар аударуға және оларды өз бетінше оқу кезінде қолдануға бағыттайды. Оқылым кезінде оқушыларды жеке-жеке бағалап, бақылап және қолдау көрсетуге мұғалім аса назар аударуы қажет. Оқушылардың ой-өрісінің кеңейіп, мәтіндерге деген реакцияларының дамуы үшін мұғалім сұрақтар қояды, талқылауға жетелейді, оқушылармен бірлесе әрекет жасайды. Ф.Оразбаева: «Оқылым - графикалық таңбалар арқылы қағаз бетіне түскен сөздер мен тіркестердің мағынасы мен мазмұнын ой мен сананың нәтижесінде қабылдай отырып, сауатты, дұрыс, мәнерлеп, ұғынықты оқу және одан қажетті деректі түсініп, сұрыптап алу», -деген анықтама берген [1].

Бастауыш білім берудің 2-сынып оқушыларының оқылым дағдыларын қалыптастыруда бірқатар оқу мақсаттары ұсынылған. Мысалы: Түсіндірмелі оқу түрін қолдана отырып мәтінді қатесіз, шапшаң, мәнерлеп, түсініп оқу; Дауыстап және іштей оқу арқылы шағын мәтіндердің мазмұнын түсінумен қатар мұғалімнің көмегімен негізгі ойды анықтау; Не істеді? Қандай? Неліктен? деген сұрақтар қою арқылы мәтін түрлерін (сипаттау, әңгімелеу, пайымдау) табу және де бір-бірінен ажырату; Мұғалімнің көмегімен әңгімелеу және сипаттау мәтіндерін тақырыбы арқылы, негізгі идеясы және тірек сөздер арқылы салыстыру; және т.б. Оқу дағдысын қалыптастыру оқытылатын мәтіндердің тәрбиелік мәнін ашуға қажетті болып табылады. Ол мынадай міндеттерді жүктейді: 1. Бастауыш сынып оқушыларының әр сынып көлемінде дұрыс, саналы түрде түсінік оқу және мәнерлеп оқу дағдыларын қалыптастыруда оқушы жіберетін қателерді анықтау, талдау, топтау. 2. Қайталап оқуды ұйымдастыруға қажетті

жұмыс түрі мен тиімді әдістәсілдерді анықтау, түрлендіру жолдары. 3. Әр сыныпта оқу дағдысының әр түрін қалыптастыру, т.б. 4. Дұрыс оқу, түсініп оқу, шапшаң және мәнерлеп оқуды бірлестікте қарау. 5. Білім, білік, тәрбие - оқу дағдысын қалыптастырудағы басты мәселе [2].

Мәтінге салыстырмалы талдау жасау мақсаты арқылы оқушылар тек қана мәтіннің мазмұндарын меңгеріп қана қоймайды, сонымен қатар мәтінді оқып, автордың мақсаты не екенін, оны кімге арнап жазғаның және автордың мәселеге байланысты қандай көзқараста екенін оқырманға жеткізу үшін қолданған тілдік бірліктерін саралап, сараптама жасау дағдысын қалыптастырады. Ұсынылған мәтінді оқылым дағдысының ең тиімді тәсілін қолданып оқуға бағыттауды мәтінге салыстырмалы талдау жасамастан бұрын қолдану керек. Себебі мәтінге талдау жасамай тұрып, оқушылар оқудың тиімді тәсілдерін меңгергеннен кейін ғана сол тәсілдерді сараптама жасау барысында тиімді пайдалануға дағдыланады. Осыған сәйкес оқылым дағдыларын жақсартудың әдістемесін мектеп мұғалімдері жетік білуі керек деп ойлаймыз. Өйткені, оқылым дағдысы төрт дағдының негізі болып табылады. Ал оқылым дағдыларын тиімді қолдануға бағыттай отырып, бастауыш сынып оқушыларының мәтіндерге салыстырмалы талдау жасау дағдысының сапасын арттыруға болады. 2-сыныптың «Қазақ тілі» оқулығында берілген Сансызбай Сарғасқаевтың «Құмырсқа мен Қарақоңыз» мысалын алатын болсақ, оқушылар мысалды оқып болғаннан кейін астында берілген сұрақтарға жауап берулері керек. Құмырсқа мен Қарақоңыз бір сыныпта оқиды. Құмырсқа күнде бестік алып, Қарақоңыз екі ала беріпті. Қарақоңыз Құмырсқадан: - Сенің жақсы оқуыңның сыры неде? - деп сұрапты. - Оның сыры - уақыт кестесінде. Қарақоңыз өзінің уақыт кестесін жасайды. Қалай жасаса да, уақытын ойыннан артылта алмапты. «Құмырсқа ойынға жетпеген уақытты сабақ дайындауға қалай жеткізіп жүр екен?» деп таңданыпты. 1. Мәтінде не туралы айтылған? 2. Құмырсқаның жақсы оқуының себебі неде екен? 3. Қарақоңыз неліктен уақыт кестесін дұрыс жасай алмады? 4. Өзің уақыт кестесін қалай жасар едің? Мәтіннің тақырыбы мен ондағы негізгі ойды анықта. Мәтіннің аты тақырыптың қысқаша атауы ма, әлде негізгі ойдың атауы ма? Мәтіннің басын, негізгі бөлігін және соңын тап. Суреті берілген бөлікті көшіріп жаз [3].

Бұл жерде оқушылар бастапқы үш сұраққа жауапты мәтіннен алады, ал соңғы сұраққа оқушылар өздері жауап береді. Ал қосымша екі сұраққа жауап беру арқылы мәтін мазмұнын түсініп, негізгі ойды, және мәтіннің құрылымдық бөліктерін (басы, негізгі бөлім, соңы) анықтайды. Оқулықтан тыс оқушылардың оқылым дағдыларын дамытуға ықпал ететін өзіміз ойластырған төмендегідей тапсырмалар беруге болады: А.Сағатованың «Ең жақын адамдар» өлеңін мұғалім оқып береді. Мұғалім өлеңнің мазмұны бойынша оқушылармен әңгімелеседі. Өлеңнен заттың атын білдіретін сөздерді атаңдар. Оқушылар сөз таптары туралы білімдерін пысықтау мақсатында қосымша тапсырмалар береді. 1-тапсырма. Ең жақын адамдар, Әкем мен анам бар. Әкемнің әкесі, Ақ басты атам бар. Әкемнің шешесі, Ақ шашты әжем бар. Бұл тапсырмада оқушылар сөз таптарын (зат есім, сын есім, сан есім, етістік) ажырата алады, және заттың атын білдіретін сөздерді табады. 2-тапсырма. Мәтінді түсініп оқы.

Бұл - Айша Бибі кесенесі. Ол он екінші ғасырда Жамбыл ауданында тұрғызылды. Әдемі кірпіштермен қаланған. Қабырғаларында ою-өрнектері бар. Бұл - тарихи ескерткіш. Айша Бибі кесенесіне қала тұрғындары, Қазақстанның басқа қалаларында тұратын адамдар, туристер саяхатқа келеді. Тапсырма: Қайсысы шындық, ал қайсысы жалған екенін анықта. А) Айша Бибі кесенесі 12 ғасырда тұрғызылды (шындық); Б) Ол Астанада орналасқан (жалған); В) Қала тұрғындары, Қазақстанның басқа қалаларында тұратын адамдар, туристер саяхатқа келеді (шындық). Берілген тапсырмада балалар мәтінді дауыстап немесе іштей оқу арқылы шағын мәтіннің мазмұнын түсініп оқып, астында берілген «шындық, жалған» тапсырмасын орындайды. Оқылым - оқушының оқу сауаттылығын қалыптастырудың құрамдас бөлігі» мәтінге талдау жасамастан бұрын оқудың тиімді жолдарын анықтау маңызды болып келеді [4].

Солардың ішінде оқылым дағдыларын қолданып оқу - оқу сапасын арттыратын тәсіл. Мәтіндерге салыстырмалы талдау жасай келе оқылым дағдысының тиімдісін анықтап және оны қолдану арқылы мәтіндерді талдауға кететін уақытты үнемдеуге, нәтижеге жетуге, білім сапасының артуына ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Ф.Оразбаева «Тілдік қатынас». Алматы «Сөздік-Словарь», 2005 ж.
2. Тұрдалиева Г.Ж. Бастауыш сыныптарда қазақ тілін оқыту әдістемесі: Оқу-әдістемелік құрал. - Астана: Фолиант, 2007.
3. Ә.Е. Жұмабаева, Г.И. Уайсова, Г.Т. Сәдуақас. Қазақ тілі (жалпы білім беретін мектептің 2-сыныбына арналған оқулық). Алматы «Атамұра» 2017.
4. С.Шабжанова «Оқылым дағдыларын қалыптастыру және дамытудың әдіснамасы мен тәжірибесі», Павлодар-2015.

МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛИЗА ТЕКСТА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ РЕЧЕВОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Културсеева Гулмира Талиповна

Орыс тілі мен әдебиеті

Түркістан облысы Мақтаарал ауданы

«О.Бапышев атындағы №8 жалпы білім беретін мектеп»КММ

Резюме

Данная статья посвящена изучению одной из главных задач уроков русского языка и литературы, которое направлено на развитие речевой грамотности обучающихся посредством комплексного анализа.

Summary

This study is devoted to the study of one of the main tasks of the lessons of the Russian language and literature, aimed at developing the speech literacy of students through a comprehensive analysis.

Руководствуясь современными подходами в обучении русскому языку и литературе в школе с государственным языком обучения, учителю-словеснику необходимо формировать коммуникабельность и компетентность учащихся. В практической деятельности учителя-словесника наряду с развитием основ филологических знаний также используется эстетический потенциал художественного текста. Социум обязывает школы выпустить ученика, обладающего такими личностными и интеллектуальными качествами, как инициативность, ответственность, целеустремленность; наш ученик должен уметь принимать решения и обосновывать их оптимальность и эффективность. Таким образом, коммуникативная направленность обучения русскому языку и литературе признается оправданной и представляет интерес к рассмотрению текста как самостоятельного объекта изучения с целью постижения законов текст образования. Текст является основной коммуникативной единицей, а умение создавать его выдвигается, как конечная цель обучения. С помощью текстов осуществляется речевая коммуникация, поэтому у учащихся должно быть сформировано умение создавать и воспринимать тексты в процессе речевой коммуникации. Организация работы с текстом на уроке обеспечивает развитие всех навыков речевой деятельности в их единстве и взаимосвязях. Работа с текстом на уроках будет эффективной, если она проводится в определенной системе, а не однократно. В процессе работы хотим рассмотреть следующие понятия: «речевая грамотность» и «комплексный анализ текста». Если обратиться к Толковому словарю И. Ожегова, то «речь – это способность говорить» [1: 1699].

Наша задача научить учащихся не просто говорить, а говорить правильно, красиво, соблюдая орфоэпические нормы русского языка, то есть формировать у учащихся речевую грамотность. Для этой цели на уроках мы используем комплексный анализ текста, который включает в себя большую плодотворную работу. Наиболее результативными являются следующие формы и методы организации работы с текстом: комплексный и лингвостилистический анализы текста, эссе-рассуждение, редактирование текста, работа с текстом ми-миниатюрами, различные игровые ситуации. В своей работе особое внимание уделяем такому виду работы, как комплексный анализ текста. Во-первых, это выразительное чтение текста, во-вторых, определение темы, основной мысли текста, его стиля и типа речи, в-третьих, нахождение ключевых слов и их лексических значений. Для начала нужно научить учащихся работать с информацией [2: 325].

Этот этап можно считать подготовительным и вести его сначала с текстом учебным, а не художественным. Можно сократить объяснение нового материала там, где это возможно и где не снижает качества полу чаемой школьниками учебной информации. Учащимся предлагаем следующие задания: 1) самостоятельно прочитайте текст учебного пара графа; 2) карандашом отметьте самые важные, на ваш взгляд, сведения; 3) поработайте с полученной информацией в тетради (составить вопросный или тезисный план, заполнить двухчастный или трёхчастный дневник, ответить на вопросы «высокого» и «низкого» порядка). Теперь, когда ученик сам поработал с текстовой информацией, целесообразно проконтролировать качество выполненной работы [2: 330].

Самостоятельная работа сменяется коллективной, фронтальной. Необходимо выслушать 2 – 3 (4 – 5) составленных учащимися варианта планов, дневников, убедиться в том, что все основные мысли учебного текста отмечены правильно. Чтобы информация стала знанием, ее надо включить в «коммуникационный оборот», в предмет общения, учебного монолога или диалога. Для этого предложим учащимся, опираясь на составленный план, сконструировать связное высказывание на лингвистическую или литературную тему, включив в него свое вступление или заключение. Мы слегка меняем акцент: не перескажи чужой текст, а Расскажи свой, который составил на основе исходного, результат, как ни странно, меняется. По форме – это все тот же пересказ параграфа, но по сути – это уже начало собственной коммуникативной деятельности, переходная форма, шаг от репродуктивного уровня к творческому. Приведем пример работы с художественным текстом на уроке русского языка и литературы в 5 классе. Изучая тему: В. Голявкин «В любом деле нужно уметь работать», учащиеся работают с предложенным текстом (текст спроецирован на экран и у каждого ученика лежит на столе). Прочитав текст, учащиеся работают по стратегии «Лексический графический органайзер». Каждый ученик полу чает вариант запутанного набора непонятных слов с их лексическими значениями. Учащиеся должны привести в соответствие слова с переводом и лексическим заданием. Ребята работают в группах. 1 группа – прочитать I часть рассказа В. Голявкина «В любом деле нужно уметь работать», определить стиль и тип текста; назвать 2 характерных признака стиля. 2 группа – прочитать II часть рассказа. По содержанию всего рассказа, используя прием «Толстые и тонкие вопросы», составьте 1 тонкий и 2 толстых вопроса, затем задать их одной из групп. 3 группа – написать письмо главному герою рассказа. Тексты для работы стараемся подбирать такие, чтобы они были интересными, соответствующими возрастным особенностям учащихся, направленными на духовно-нравственное развитие личности: о культуре памяти, об отношении к прошлому, настоящему и будущему, о национальных традициях, о проблемах экологии и т.п. Это фрагменты из произведений А.С. Пушкина, И.С. Тургенева, И.А. Бунина, К.Г. Паустовского, М.М. Пришвина и других признанных мастеров слова. Предлагаем некоторые приемы работы с текстом, которые можно будет реализовывать, работая в группах. Так, при изучении раздела «Мир живой природы» учащимся 8 класса предлагается текст по произведению К.Г. Паустовского «Мещёрская сторона». Прочитав текст, учащиеся выполняют следующие задания: 1) находят признаки

текста; 2) определяют тему, основную мысль текста, стиль и тип речи; 3) составляют вопросный или тезисный план текста; 4) пишут миниатюру-рассуждение о своём отношении к природе; 5) что в восприятии природы К. Паустовского оказалось вам близким? Такая комплексная работа с текстом не только развивает навыки анализа предложенного текста, создания собственного текста, но и воспитывает чувства, будит в душах детей любовь к прекрасному [3: 240].

Кроме целостного анализа текста, можно выделить и такие виды анализа, как анализ отдельного эпизода, характеристика героя, групповая характеристика героев, сравнительная характеристика двух героев, двух произведений, анализ художественной детали (портретной, пейзажной и т.д.). Всем этим видам анализа школьников нужно учить [4: 220].

Необходимо учить школьников наблюдать, переживать, прочувствовать меткое образное слово, развивать чувства, содействовать обогащению и шлифовке их речи, учить вникать в образную ткань текста. Комплексный анализ текста на уроках русского языка и литературы способствует формированию речевой грамотности учащихся.

Библиографический список

1. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. [Электронный ресурс] Режим доступа: <https://cyberlan.com.ua/wp-content/uploads/2015/07/Tolkovij-slovarj-russkogo-yazika.pdf>, свободный. Яз.рус.
2. Крамаренко Н.О. Нетрадиционные уроки по русскому языку 5-6 классы. Волгоград: Изд-во «Учитель», 2003. С. 323-332.
3. Львова Ю.Л. Творческая лаборатория учителя. М.: Просвещение, 1985. С. 237-248.
4. Злобина Т.А. Лингвистические знания – основа умений и навыков. М.: Просвещение, 1985. С. 217-228.

ВНЕДРЕНИЕ ИТ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС

Бейсембаева Г.И

Город Шымкент

Индустриально – технический колледж

Преподаватель информатики

РЕЗЮМЕ

В данной работе рассматривается роль и значение внедрения информационно-технологических средств в современный образовательный процесс. Цель исследования – определить эффективность использования ИТ-технологий для повышения качества обучения, активизации познавательной деятельности учащихся и формирования у них цифровых компетенций. В статье раскрываются преимущества применения интерактивных досок, мультимедийных презентаций, онлайн-платформ, электронных образовательных ресурсов и виртуальных лабораторий. Особое внимание уделено использованию цифровых инструментов для организации дистанционного обучения и индивидуализации учебного процесса. Результаты исследования показывают, что интеграция ИТ-технологий способствует развитию самостоятельности, критического мышления и коммуникативных навыков обучающихся, а также повышает мотивацию к обучению и качество усвоения учебного материала.

Одной из целей современного образовательного пространства является его информатизация. Главная цель внедрения информационных технологий в учебный процесс — повышение его качества и эффективности. Информатизации в значительности степени можно реализовать за счет внедрения в учебный процесс информационных технологий. В условиях современного динамичного развития общества и усложнения его технической и социальной инфраструктуры важнейшим стратегическим ресурсом становится информация. Наряду с традиционными — материальными и энергетическими ресурсами — современные информационные технологии, позволяющие создавать, хранить, перерабатывать и обеспечивать

эффективные способы представления информации потребителю, стали не только важным фактором жизни общества, но и средством повышения эффективности управления всеми сферами общественной деятельности. Уровень информатизации, кроме того, становится одним из существенных факторов успешного экономического развития и конкурентоспособности региона как на внутреннем, так и на внешнем рынках. Автоматизация на основе применения компьютеров и вычислительных сетей проникает сегодня во все сферы жизни современного общества, связанные с использованием и переработкой информации, начиная с производственной сферы, где уже появились автоматизированные системы проектирования, управления производством, технологическими процессами и др. В условиях быстрого старения предметного содержания дисциплин в связи с новыми открытиями науки и техники особое значение приобретает подготовка выпускников школы в области использования новых способов поиска знаний и методов доступа к банкам данных, содержащих актуальную научную и учебную информацию. Информационные технологии в образовании относятся к важнейшим компонентам современных образовательных систем и реализуемых в них образовательных процессов. Цели внедрения и использования информационных технологий в образовании связываются с созданием новых (ранее отсутствовавших) возможностей в образовательных системах для всех ее участников (тех, кто получает образование; тех, кто обучает и воспитывает; тех, кто организует и управляет образованием) и их взаимодействия. В большинстве случаев, благодаря внедрению информационных технологий, такие новые возможности определяются как

- сокращение времени на поиск и доступ к необходимой учебной и научной информации преподавателями и студентами;
- ускорение обновления содержания образования за счет сокращения времени преподавателей на разработку новой учебной и методической литературы;
- высвобождение дополнительного времени у студентов для индивидуальной самостоятельной работы, а у преподавателей на совершенствовании и развитии образовательного процесса;

В городе Шымкент в Индустриально – техническом колледже проходил курс повышения квалификации, проведенный НАО «Холдинг Кәсіпқор» в рамках выполнения государственного задания Министерства образования и науки **«Внедрение IT-технологий в образовательный процесс организаций технического и профессионального образования».**

В рамке обучения в курсе мы проходили и обучались таким программам как: Kahoot, Quizlet, Socrative, Prezi, VCT (Ви Си Ти) шаблон в программе MS PowerPoint, Программа Camtasia Studio, Screen Recorder (Скрин Рекордер), Turbosite, Moodle.org, Classmill.com, Plickers, Pictochart и другие программы.

Применение современных информационных технологий в обучении - одна из наиболее важных и устойчивых тенденций развития современного образовательного процесса в профессиональном образовании. IT технологии – это процессы и методы получения и обработки информации. К информационным технологиям относятся запись и воспроизведение звука и изображения, автоматический перевод с одного языка на другой, поиск информации в базах данных, техническая диагностика и контроль, видеотекст и телетекст, полиграфия, информационные сети, Интернет, электронная почта. Онлайн-сервисные программы способствуют приобретению огромных практических навыков. Интерактивные тестирующие системы анализируют качество знаний. IT-технологии активно применяются для обеспечения взаимодействия педагогического работника и обучающегося открытого и дистанционного образования. Современный педагогический работник должен не только владеть передовыми технологиями нашего времени, но и уметь применять их в своей педагогической практике.

Использование IT-технологий на уроках позволит интенсифицировать деятельность преподавателя и студента, повысить качество обучения по предмету. Это позволяет улучшить

образовательный процесс, увеличить скорость восприятия, понимания и глубину усвоения дисциплины, развивать эрудицию.

Хотим сказать что курс очень отличный, а также ориентированность на практический результат позволяет не только укрепить свои знания, но и расширить свое «незнание». Огромный объем информации удалось очень хорошо структурировать и сжать так, чтобы все было так понятно. Уровень обучения высокий.

ЛИТЕРАТУРЫ

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании». – Астана, 2007.
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы. – Астана, 2019.
3. Андреев, А. А. Информационные технологии в образовании. – Москва: Академия, 2018.
4. Полат, Е. С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. – Москва: Академия, 2020.
5. Хуторской, А. В. Дидактика и современная образовательная технология. – Москва: Издательский центр «Академия», 2017.
6. Сейітказы, А. Использование IT-технологий в учебном процессе. // «Инновации в образовании», №3, 2021.
7. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. – Paris: UNESCO, 2018.
8. Mishra, P., & Koehler, M. Technological Pedagogical Content Knowledge (TPACK): Framework for Teacher Knowledge. // Teachers College Record, 2006.
9. Anderson, J. Information and Communication Technology in Education: A Curriculum for Schools and Programme of Teacher Development. – UNESCO, 2002.
10. Siemens, G. Connectivism: A Learning Theory for the Digital Age. // International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2005.

ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ МЕТОДОВ И ПРИЕМОВ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Ерджанова Зульфия Нагымовна

Город Шымкент

Преподаватель английского языка

РЕЗЮМЕ

В данной работе рассматривается значение внедрения современных методов и приемов обучения в процесс преподавания английского языка. Цель исследования – выявить эффективные подходы, способствующие развитию коммуникативных навыков, повышению мотивации и активизации познавательной деятельности учащихся. В статье описываются современные технологии и методы, такие как коммуникативный подход, проектная и игровая деятельность, метод «CLIL» (Content and Language Integrated Learning), а также использование цифровых образовательных ресурсов. Особое внимание уделяется роли интерактивных упражнений, групповой работы и онлайн-платформ (Quizlet, Kahoot, Duolingo) в развитии языковой компетенции обучающихся. Результаты исследования показывают, что применение инновационных методов на уроках английского языка способствует формированию интереса к предмету, повышению уровня владения языком и развитию творческого мышления учащихся.

Растет потребность в современном иностранном языке как дисциплине. В обучении английскому языку главная цель – привить учащимся навыки общения на иностранном языке, воспитать знающего гражданина, уважающего родной язык, стремящегося к знанию другого языка, обучая иностранному языку.

Способы использования дидактического материала на уроке:

В наше время требования к уроку требуют навыков учителя. Учитель должен в процессе урока не передавать материалы в готовом виде, а выбирать методы и приемы, которые откроют путь ученику к поиску. Только тогда ученик становится по-настоящему индивидуальным человеком с собственным мышлением. Мудрые слова великого мыслителя, китайского философа Конфуция «забываю то, что слышу, вспоминаю то, что вижу, понимаю, если выполняю» — подтверждают это сказанное. Поэтому использование интерактивных методов обучения, используемых на уроке, наряду с нравственными качествами формирует у ученика страсть к знаниям, искусству. Выполняя индивидуальную, парную, групповую работу, учащийся становится более активным, помогая друг другу, в классе могут участвовать все учащиеся. По-своему ищется и достигает такой степени, что может полностью выразить себя. Сам учащийся с плохой успеваемостью помогает развивать мышление учащегося в процессе применения интерактивных способов обучения через игровые элементы. Учителя-новаторы предлагают вызывать стремление к уроку не через урок, а через сердце ученика. Ну а теперь несколько видов заданий, которые выполняют учащиеся, используя интерактивные методы обучения:

1. Очень эффективно работать с тематическими иллюстрациями для увеличения словарного запаса в английском языке. Учащихся воспитывают в четырех группах, им выдают кубики с картинками. Одним из видов работы с рисунком являются кубики. Кубик будет иметь шесть граней, на эти шесть страниц мы поместим изображения, связанные с темой. Когда вы бросаете кубик, мы описываем, какая поверхность выпадает. Группы по очереди выполняют задание, бросая кубик. Например, на каждую страницу рисуем рисунок души-животного. Учащиеся должны рассказать название, критику и характер этого животного. Это кубики, которые используют английский язык на начальном этапе для начинающих. Следующие кубики сложнее. Каждая страница посвящена одной теме. Например: на первой странице изображены предметы одежды, на второй-сосуды, на третьей-фрукты, на четвертой-учебные пособия, на пятой-мебель, на шестой-природа. Бросая кубик, можно весело провести время, обучая практически всех учащихся заданиям. Длительная однотонная тренировка и длительное обучение на уроке утомляют учащихся, поэтому одним из способов обучения является использование игровых элементов, что повышает интерес и активность учащихся к уроку в целом по иностранному языку. На уроке я провожу в начальных звеньях, используя следующие игровые элементы. Следующую игру можно провести по тому или иному звуку, который прошел во время урока. Например, на звук [ae]. Учитель по очереди в каждую группу произносит слова с этим звуком. Побеждает та группа, которая скажет больше слов.

2. Иgra» Исправь ошибку " – в этой игре нужно найти ошибку данного слова. То есть, какая буква ставится правильно.

3. Иgra "Солнечный свет" - использование нужного слова на соответствующую тему (Диограмма Венна)

Эта игра наполняется солнечным светом, записывая поведение человека. На каждом луче дня каждый ученик записывает один тип характера и, перейдя от ученика к ученику, в конце концов возвращается к своему хозяину. С помощью этой игры ученик воспитывает себя.

4.» Дополни слова " – нахождение нового слова из одного слова в другое (превращение из существительного в глагол и т.д.).

Кроме того, в современном образовании с использованием новых технологий происходит непрерывный процесс обучения с использованием новейших технологий. Пробуждение интереса к преподаванию английского языка в настоящее время является проблемой, но я считаю, что есть возможность. Здесь на помощь приходят мультимедийные презентации, которые можно использовать на этапах объяснения нового урока ,закрепления урока,повторения. В своей учебной работе я использую интерактивную доску. Моя цель-

воспитание активной личности с высоким уровнем знаний, которые я могу использовать в жизни. Для реализации этой цели я ставлю перед собой следующие задачи:

- Формирование готовности к интерактивному обучению;
- Развитие навыков взаимодействия в учебно-воспитательной ситуации;
- Внедрение новых интерактивных подходов в преподавании своего предмета, формирующих и развивающих коммуникативные способности учащихся.

ЛИТЕРАТУРЫ

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании». – Астана, 2007.
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы. – Астана, 2019.
3. Гальскова, Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – Москва: АРКТИ, 2019.
4. Пассов, Е. И. Коммуникативный метод обучения иностранным языкам. – Москва: Просвещение, 2015.
5. Коньшева, А. В. Методы и приемы обучения иностранным языкам в школе. – Санкт-Петербург: Каро, 2017.
6. Соловова, Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: традиции и современность. – Москва: АСТ, 2018.
7. Brown, H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. – Pearson Education, 2014.
8. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Longman, 2015.
9. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2014.
10. Willis, J. A Framework for Task-Based Learning. – Longman, 1996.

ВЫБОР ПРОФЕССИИ – ВЫБОР БУДУЩЕГО

Почачина Е.А

Город Шымкент

Индустриально – технический колледж

Мастер производственного обучения

РЕЗЮМЕ

В данной работе рассматривается важность осознанного выбора профессии в современном обществе. Цель исследования – показать, как правильное профессиональное самоопределение способствует личностному развитию, успешной карьере и социальной адаптации выпускников. В статье анализируются факторы, влияющие на выбор профессии: интересы, способности, ценности, рынок труда и потребности экономики. Особое внимание уделено роли школы, педагогов и родителей в профессиональной ориентации учащихся. Также рассматриваются современные подходы к профориентации, использование цифровых технологий, онлайн-тестов и карьерных платформ. Результаты исследования показывают, что ранняя профориентационная работа помогает учащимся осознанно выбрать жизненный путь, развить личные качества, повысить уверенность и мотивацию к обучению.

Сегодня кажется, что специальность становится не только нашей профессией, но и самой нашей жизнью. Потому что без работы сложно прожить. Многие люди не могут найти подходящую работу из-за неправильного выбора профессии или не могут занять должность по профессии и страдают от бесчестия. Ведь достаточно людей, которые учатся не по душе только ради гранта. В этом случае финансы государства эквивалентны выходу на поле. Стоит ли возвращаться, чтобы избежать такого разрыва?

Ну, скажем, уровень занятости растет из года в год. Но все ли эти выпускники работают над одним и тем же дипломом? Проблема здесь.

Азамат Бисенбаев, директор департамента развития человеческого капитала НКП «Атамекен», сообщил, что только 7 процентов выпускников специальности «Сельское хозяйство» работают по специальности.

«Доля работающих по специальности составила 70% по направлению «Здравоохранение» и 51% по направлению «Педагогика». Установлено, что 34% окончивших обучение по направлению «Строительство» и только 7% окончивших направление «Сельское хозяйство» работают по специальности. В большинстве случаев возникают трудности при выборе профессии из-за недостаточного уровня профессиональной ориентации претендентов. Результат опроса, проведенного среди студентов, показал, что большинство из них выбрали профессию по совету родителей или друзей. "Перед поступлением в вуз его не проинформировали о том, где он сможет работать и каким специалистом он станет после окончания этой специальности", - говорит А.Бисенбаев.

По словам директора департамента, в рамках рейтинга образовательных программ этого года мамами стали выпускницы 11 классов областей, городов Нур-Султан, Алматы и Шымкент и их родители, всего консультировано 18 496 человек. Тем не менее, работодатели не могут быть готовы принять на работу всех молодых специалистов. Это связано с тем, что ежегодно более 200 тысяч выпускников одновременно получают дипломы организаций, реализующих профессионально-технические, высшие и послевузовские образовательные программы.

«Поэтому выпускников лучше выпускать не одновременно, а в несколько периодов в году. Этот метод использовался в зарубежных странах, а также в Университете КИМЭП. Например, если бы выпускники специальности «Сельское хозяйство» получали диплом в январе-феврале, они бы сразу же в марте приступили к севу. Точно так же, если бы он сдавал диплом по профессиям сферы услуг и туризма в апреле-мае, то пришел бы к напряженному рабочему сезону, который начинается летом. А юриспруденция, информационно-коммуникационные технологии, экономика, финансы и т.д. Молодых специалистов лучше выводить на рынок по одному в течение года. Необходимо согласовать с работодателями срок получения дипломов молодых специалистов", - говорит представитель НКП "Атамекен".

По итогам рейтинга было сказано, что специалисты, подготовленные в сфере сельского хозяйства, имеют низкий показатель работы по диплому. Поэтому мы обратились в одно из учебных заведений, готовящих специалистов в этой области. Профессор Карлыгаш Сарбасова, директор департамента учебной работы Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина, отметила, что показатель профессиональной направленности студентов улучшится только тогда, когда будет укреплена связь между школой и университетом. По его мнению, это позволит сократить количество специалистов, которые работают не по дипломам.

«На самом деле вуз должен начинать подготовку сильного специалиста не с принятия документа абитуриента, а с установления тесной связи со школами. Это связано с тем, что правильный выбор профессии выпускниками школ напрямую связан с профессиональной ориентацией со школьных лет, особенно в последних классах. Ни для кого не секрет, что если спросить некоторых выпускников, которые собираются окончить школу, какую профессию они выбрали, они споткнутся. Единственная причина этого – недостаток информации. Ежегодно в сфере образования в высших учебных заведениях происходят различные изменения. Будет открыта новая кафедра и запущены новые образовательные программы. Выпускники не в полной мере осведомлены о новостях, происходящих в каждом вузе. Поэтому университеты должны установить тесные связи с центрами среднего образования. Например, в первой декаде мая я посетил небольшие городские, районные, сельские школы Карагандинской области. Я подробно объяснил старшеклассникам особенности специальностей и образовательных программ Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина, ответил на вопросы

будущих абитуриентов. Многие студенты проявили интерес к различным специальностям в учебном заведении. Если мы сами не будем распространять такую информацию, если не будем объяснять это с глазу на глаз, выпускники многого не будут знать», — говорит К. Сарбасова.

По мнению спикера, необходимо больше информировать студентов и выпускников школ о востребованных профессиях. Например, выпускники образовательной программы «Технология производства продуктов животноводства», обучающиеся в указанном вузе, не остаются безработными, поскольку востребованы на рынке труда. Большинство из них выходят на работу через два месяца.

«Сегодняшнее молодое поколение искушенное, у них высокие требования к университету, в котором они хотят учиться. В этом я убедился во время встречи со школьниками. Однако сложно сказать, что каждый сможет планировать и думать о следующих пяти годах. Поэтому лучше взять на себя ответственность за трудоустройство специалистов, подготовленных в высших учебных заведениях. И я приглашаю выпускников школ и старшеклассников, а также их родителей, которые влияют на их выбор профессии, обратить внимание на информацию в этом направлении. В то же время можно обратить внимание на объективный рейтинг вышеупомянутого НКП «Атамекен». Например, по результатам этого рейтинга совокупное трудоустройство выпускников нашего вуза на трех уровнях образования (бакалавриат, магистратура, докторантура) составляет 89%. В целях трудоустройства выпускников Казахского аграрного университета имени С.Сейфуллина внедрена методика подготовки специалистов по заказу субъектов хозяйствования. В этом учебном году в рамках дуального образования было запущено 45 организаций. Здесь лучше обратить внимание на такие данные. Это связано с тем, что по одной специальности иногда могут готовить несколько учебных заведений. Также необходимо знать, с какими работодателями контактирует вуз», — говорит профессор К. Сарбасова.

Как сказал выше эксперт, одна специальность преподается в нескольких вузах страны. Это, в свою очередь, может создать конкуренцию в подготовке специалистов. Однако насколько университет, адаптированный к подготовке лингвистов, способен подготовить профессионального химика? Точно так же не только студенты учатся на грантах, но есть много университетов, которые учатся на грантах.

Задача К. Токаева по сокращению количества некачественных вузов в нашей стране должна быть продолжена и в отношении таких вузов. Потому что такие вузы увеличивают количество безработных специалистов.

Однако среди вузов-лидеров рейтинга НКП «Атамекен» есть вузы, в которых преподают специальности, отличные от той, под которую они адаптированы. Например, Университет КАЗГЮУ имени М.Нарикбаева — одно из престижных учебных заведений, готовящих специалистов в области права. Однако университет также готовит кадры в области перевода, психологии и бизнеса. Какой результат? Гульзат Канатовна, заведующая кафедрой «Трудоустройство, карьера и практика» этого вуза, говорит, что сколько бы молодых специалистов ни хотелось работать по диплому, свою роль играет спрос на рынке труда.

"В прошлом, 2021 году, в 2021 году окончили обучение 52 студента, в том числе 25 студентов по направлению "Перевод", 23 по направлению "Туризм" и 4 по направлению "Психология". 12 студентов окончили специальность «Перевод» и 8 студентов — «Бизнес-психология» на уровне магистратуры. Являясь центром занятости, мы находимся в постоянном контакте со всеми студентами. Мы обязаны нанимать их, знать их намерения. Каждый студент может свободно рассказать нам, в какой сфере он хочет работать и чего он хочет. Например, студенты специальности «Перевод», получившие степень бакалавра, над дипломом не работают. Мы провели опрос среди этих студентов. Многие работают не по найму. Как так? В настоящее время концепция фриланса стала популярной среди молодежи. То есть им нравится работать с клиентами удаленно. А многие из тех, кто окончил магистратуру по специальности

«Психология бизнеса», не работают по специальности. Потому что на рынке мало востребованы бизнес-психологи», — говорит Г. Канатовна.

По мнению эксперта, необходимо провести опрос, чтобы узнать о будущих профессиях студентов. Подобный опрос также следует провести среди студентов 1-2 курсов. Почему? Потому что необходимо как можно раньше узнать, нравится вам специальность, на которой вы изучаете, или нет. Если вам это не нравится, вы можете узнать, какую помощь вы хотели бы от университета для решения этой проблемы, через тот же опрос. И лучше много внимания уделить опыту. Тогда оказание помощи и создание условий по желанию студентов дадут хорошие результаты. Если мы посмотрим на процесс в Казахстане, то многие люди уделяют внимание теории, но когда они переходят к практике, у них возникают проблемы. На производственную практику студентов целесообразно направлять со 2-3 курса. Выгодно, что период производственной практики длительный. Это наиболее полезный способ познакомить студентов с будущей профессией.

ЛИТЕРАТУРЫ

1. Закон Республики Казахстан «Об образовании». – Астана, 2007.
2. Государственная программа развития образования и науки Республики Казахстан на 2020–2025 годы. – Астана, 2019.
3. Абильдина, С. Қ. Профориентация в современной школе. – Алматы: Рауан, 2020.
4. Дьяченко, М. И., Кандыбович, Л. А. Психология профессиональной ориентации. – Минск: Вышэйшая школа, 2017.
5. Super, D. The Psychology of Careers. – New York: Harper & Brothers, 2018.
6. Holland, J. L. Making Vocational Choices: A Theory of Vocational Personalities and Work Environments. – Prentice Hall, 2015.
7. Қараев, Ж. А. Жеке тұлғаның кәсіби бағдарлануының педагогикалық негіздері. – Алматы: Білім, 2016.
8. Савельева, Т. В. Современные подходы к профориентации учащихся. // «Образование и карьера», №4, 2021.
9. OECD. Career Guidance and Public Policy: Bridging the Gap. – Paris: OECD, 2004.
10. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Профориентационная работа в современной школе. – Астана, 2022.

АҒЫЛШЫН ПӘНІНІҢ МҰҒАЛІМІ-ЖАҢА ИДЕЯЛАР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ЖЕТЕКШІСІ

Сабанбаева Ақмарал Әбдімүтәлімқызы

Шымкент қаласы

Индустриалды-техникалық колледж

Ағылшын пәні мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада ағылшын тілі пәнінің мұғалімінің қазіргі заманғы білім беру үдерісіндегі рөлі қарастырылады. Жаңа идеялар мен инновациялық технологияларды тиімді қолдану арқылы мұғалім оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге және сыни тұрғыдан ойлауын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, цифрлық білім беру ресурстарын, интерактивті платформаларды және жобалық оқыту әдістерін пайдалану мұғалімнің кәсіби шеберлігін арттырып, оқыту сапасын жақсартады. Ағылшын тілі мұғалімі – білім беру саласындағы жаңашылдықтың, шығармашылықтың және үздіксіз кәсіби дамудың басты қозғаушы күші.

Ақпараттық қоғамды дамыту жағдайында мектептегі білім берудің маңызды міндеті гуманитарлық, гуманистік және мәдениеттану принциптері мен дәстүрлері негізінде оқушылардың ақпараттық мәдениетін қалыптастыру, ақпараттық-коммуникациялық

технологиялар арқылы оқушылардың шығармашылық әлеуетін ашу болып табылады. Сондықтан мектеп алдында проблема туындайды – оқушыны жоғары дамыған ақпараттық ортадағы өмірге және кәсіби қызметке, үлкен көлемдегі ақпаратты тез қабылдауға және өңдеуге дайындау, ұжымдық білім негізінде шешім қабылдау үшін ақпаратпен жұмыс істеу технологиясын үйрету. Интернет-технологияларды меңгерген және өз тәжірибесінде желінің ресурстары мен мүмкіндіктерін пайдаланатын мұғалім ғана заманауи жастарды тиімді оқыта алады. Қазіргі уақытта сыни, шығармашылық игеру және қолдану, ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық жетістіктер арқылы өз қызметінің мазмұнын модернизациялауға қабілетті мұғалімге деген қажеттілік артты.

Жақында мектептің көптеген мұғалімдері АКТ технологияларын игерудің шұғыл қажеттілігін сезінді, оларды игере бастады, бірақ желіні сенімді пайдаланушылар жеткіліксіз болды. Сонымен қатар, біздің оқушылар ақпараттық ортада өздерінің тәлімгерлерінен әлдеқайда жақсы бағдарланғаны белгілі болды. Сондықтан білім беру процесінің барлық қатысушыларының ақпараттық өзара әрекеттесуінің формалары мен түрлерінің ауқымын кеңейту идеясы пайда болды.

Қазіргі қоғамға аналитикалық ойлауы, қиялы бар, әлеуметтік, кәсіби, отбасылық қатынастарда диалогқа, ынтымақтастыққа және бірлесіп құруға дайын шығармашылық адам қажет. Балалар инновацияларға ең сезімтал екені белгілі. Олар губка сияқты барлық жаңа және ерекше нәрселерді "сіңіруге" дайын, олар өз жұмыстарында креативті. Олар тәлімгерлерді де жаңа нәрселерді түсінуге дайын. Бірге оқу әрдайым қызықты, сондықтан бастауыш сынып мұғалімдері федералды мемлекеттік білім беру стандартына көшіп, сенбі күндері информатика кабинетінде жобалық жұмыстарды жүргізе бастады.

Педагогтардың, оқушылардың және олардың ата-аналарының қашықтықтан олимпиадаларға, конференцияларға, шығармашылық конкурстарға, Интернет – жобаларға қатысуы-қызықты іс. Бірақ әркім өзін қызықтыратын конкурсты табу үшін "интернетті" еркін шарлай алмады, сондықтан информатика мұғалімі үйлестіруші болды, ол арқылы білім беру процесінің барлық қатысушыларына қашықтықтан олимпиадаларды өткізу мерзімдері, әртүрлі пәндер бойынша Интернет жобалары туралы ақпарат берілді.

"Весточка" мектеп газетінің балалары бағдарламалардың, мектеп грамоталарының, шақырулардың шаблондарын әзірледі. Ақпараттық буклеттер шығарылды, мектеп өмірінің электрондық мұрағаты, мектеп тарихы альбомының электрондық нұсқасы жасалды.

Желілік өзара іс-қимылды дамыту біздің мектеп педагогтері қызметінің белсенді дамып келе жатқан бағыттарының біріне айналды. Желілік қауымдастықтардағы жұмыс мұғалімдердің қосымша дайындығын қажет етті, ол ақпараттық-коммуникациялық технологиялар саласындағы біліктілікті арттыру жүйесі арқылы жүзеге асырыла бастады. Алайда инновацияларды игеруде информатика және АКТ мұғалімдері, сондай-ақ бастауыш сынып мұғалімдері ерекше рөл атқарады. Олар коммуникациялық технологияларды және Интернет желісінің әлеуметтік қызметтерін меңгеруде консультациялық көмек көрсетеді.

Желіде көптеген әлеуметтік-педагогикалық қауымдастықтар бар, бәрін қамту мүмкін емес. Информатика мұғалімдері әртүрлі мұғалімдер мен оқушылар үшін ең қызықты және пайдалысын таңдауға көмектеседі.

Жаңадан бастаушы пайдаланушыға Сайтта тіркелу, "пошта жәшігін" ашу, қажетті ақпаратты табу немесе желіге орналастыру оңай емес.

Ресми мектеп сайтының, мұғалімдер порталындағы мектеп беттерінің ашылуымен ПроШколу.ги. білім беру қызметкерлерінің әлеуметтік желісі информатика және АКТ мұғалімдері виртуалды кеңістікте жаңа "лауазымдарға" ие болды. Бұл әкімшілер, модераторлар, кеңесшілер, редакторлар және тіпті фоторепортерлер.

Бұл қызмет саласы біз үшін де жаңа. Алда, атап айтқанда, мұғалімдердің дербес сайттарын құру, бірлескен желілік жобаларға, мастер-класстарға қатысу арқылы қала мен облыстың басқа

мектептерінің әріптестерімен өзара іс-қимылды кеңейту бойынша көп жұмыс күтіп тұр. Бұл қызмет өзекті, қызықты, сондықтан перспективалы. Интернет-технологияларды пайдалану мұғалімдердің бір-бірімен өзара әрекеттесуінің уақытша және кеңістіктік шектеулерін алып тастайды, біліктілікті арттыруға, жұмыс тәжірибесімен алмасуға, пікірлес адамдарды табуға, бірлескен жобалармен жұмыс істеуге, көкжиегіңізді, қарым-қатынас шеңберіңізді кеңейтуге мүмкіндік береді. Бұл оның барлық қатысушыларының іс-қимыл еркіндігін кеңейте отырып, мұғалімнің, оқушылардың, олардың ата-аналарының педагогикалық өзара әрекеттесуінде маңызды бола отырып, желілік өзара әрекеттесу.

Әдебиеттер

1. ҚР Президенті Қ.Тоқаев. Әділетті Қазақстанның экономикалық бағдары. – Астана, 2023.
2. ҚР Білім беру стандарты. Орта білім беру мазмұнын жаңарту тұжырымдамасы. – Астана: ҚР БҒМ, 2022.
3. Жұмабаева, А. Шет тілін оқытудың заманауи әдістері. – Алматы: Рауан, 2021.
4. Қалиева, Г. Ағылшын тілі сабағында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану. – «Білім берудегі инновациялар» журналы, №4, 2022, 45–49-бб.
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
6. Harmer, J. The Practice of English Language Teaching. – Pearson Education, 2015.
7. Brown, H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. – Pearson Longman, 2018.

СЕКРЕТЫ УСПЕШНОЙ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИКЕ

Тастемирова Гулжамал Сарсенбаевна

Орыс тілі мен әдебиеті

Түркістан облысы Мактаарал ауданы

«О.Бапышев атындағы №8 жалпы білім беретін мектеп»КММ

Резюме

В статье перечисляются этапы работы с текстом, указываются требования к учебному тексту, приводятся приемы работы и задания, используемые учителями на уроках русского языка.

Summary

The article says the stages of working with the text are listed, the requirements for the educational text are listed, the methods of work and tasks used by teachers in Russian lessons are given.

В процессе изучения второго и третьего языка одной из важнейших задач является не только формирование коммуникативного умения, но и приобщение обучающихся к культурным ценностям народа, изучаемого языка через правильный отбор текстового материала. Учебный текст должен обладать всеми основными свойствами текста – информативностью, цельностью, смысловой законченностью, связностью.

Важнейшей характеристикой учебного текста является его полифункциональность, предназначение хранить информацию, культурные коды, быть носителем общих и профессиональных знаний, воздействовать на сознание обучающихся, оказывать на них мотивационное воздействие, способствовать развитию их креативных качеств. Анализ работ исследователей текста [1, 3, 4, 5] позволяет выделить следующие этапы восприятия текстов учебных материалов: – подготовка восприятия; – формирование восприятия при чтении; – углубление восприятия в процессе анализа; – этап итогов. Исходя из этого, можно определить приемы работы на предтекстовом этапе. На предтекстовом этапе проводится подготовка к чтению, т.е. снятие языковых трудностей, ознакомление с темой и социокультурными

понятиями и реалиями, упоминаемыми в тексте. Исходя из этого, можно определить методику работы на предтекстовом этапе. На предтекстовом этапе проводится подготовка к чтению, т.е. снятие языковых трудностей, ознакомление с темой и социокультурными понятиями и реалиями, упоминаемыми в тексте. Приемы работы с текстом на предтекстовом этапе предназначаются для дифференциации языковых единиц и речевых образцов, их узнавания в тексте, овладения лингвистическим, грамматическим материалом и обучения языковой догадке для формирования навыков прогнозирования. Предтекстовые задания учитывают лексико-грамматические, структурно-смысловые, лингвостилистические и лингвострановедческие особенности подлежащего чтению текста [2: 165-167, 214-215, 305-308.]. На данном этапе можно использовать следующие приемы работы: «мозговой штурм», предсказывание/предугадывание, ассоциации с иллюстрацией или заголовком текста, выявление имеющихся у обучающихся знаний по проблемам, затронутым в тексте, ответы на вопросы и т.д.

Текстовый этап предполагает: – продолжение формирования соответствующих языковых навыков и речевых умений; – контроль степени сформированности различных языковых навыков и речевых умений; – развитие умения интерпретации текста. Для лучшего усвоения учебного текста следует обращать внимание обучающихся на заголовок, подзаголовок, ключевые слова, разбивку текста на абзацные отступы. Лучшему усвоению учебного материала будет способствовать составление плана текста. Послетекстовые задания предназначены для проверки понимания прочитанного, для контроля за степенью усвоения учебного материала, выполнения практических заданий.

Приведем пример. Предтекстовые задания 1. Проверьте себя, знаете ли вы значение слов, словосочетаний и фразеологизмов из текста. Для проверки приводится краткое определение слов и выражений, синонимы, антонимы. 2. Прочитайте слова. Обратите внимание на произношение. Задания к тексту. 1) Прочитайте текст. Расскажите, как понимает автор... 2) Разделите текст на три части.... 3) Замените выделенные слова, словосочетания, предложения синонимичными, данными в тексте. 4) Найдите в тексте грамматическую категорию... Основой всех заданий является перенос знаний о грамматических признаках понятий в область практической (речевой) деятельности. При этом необходимо соблюдать следующее условие – связь с речевой ситуацией, описание обстоятельств, требующих изменения и дополнения текста. На занятиях используется система заданий, ориентированных на три уровня познавательной деятельности. Выбор уровней определяется познавательными возможностями обучающегося и целями обучения. 1 уровень – воспроизводящий. Предполагает выписки основных понятий, определений, выводов, ответы на поставленные вопросы, требующие уточнения и пересказа текста; заполнение таблицы, схемы по образцу в ходе коллективного разбора документа, ориентированного на понимание текста; составление простого плана и т.д. 2 уровень – преобразующий. Вопросы и задания могут включать рассказ, сопровождающийся анализом текста, выделение в нем основной идеи, вывода, синтез положений текста с другим теоретическим материалом (самостоятельный отбор, группировка фактов, идей и привлечение их для раскрытия изучаемой темы); составление развернутого плана, тезисов, конспекта, текстовых таблиц, схем; самостоятельную постановку вопросов к тексту; подготовку рефератов, докладов и др. 3 уровень – творческо-поисковый. На данном уровне обучающимся предлагаются познавательные задания, требующие осмысления и сопоставления точек зрения мыслителей, положений нескольких текстов, выявления линий сравнения изучаемых явлений и составление сравнительных таблиц, логических цепочек; применения теоретических положений текста для доказательства, аргументирования своей точки зрения, обсуждения дискуссионных проблем; усиленной поисковой деятельности по сбору материала, его анализу и систематизации по определенной теме, подготовки творческих сочинений, эссе и др. Приемы работы с текстом представляет собой целенаправленную деятельность педагога по

моделированию ситуаций, побуждающих обучающихся к самостоятельному поиску и приобретению знаний. Педагог создает условия для формирования учебно-познавательной компетентности, предполагающей решение личностно и социально значимых проблем за счет привлечения знаний и навыков по приобретению, переработке и применению информации. В результате работы с правильно подобранными текстовыми учебными материалами на уроках обучающиеся смогут осуществлять поиск информации, выделять и фиксировать нужную информацию, систематизировать, сопоставлять, анализировать и обобщать информацию, интерпретировать и преобразовывать ее. Обучающиеся научатся: – воспринимать на слух и понимать различные виды сообщений (бытового характера, художественные и информационные тексты); – осознанно читать тексты с целью удовлетворения интереса, приобретения читательского опыта, освоения и использования информации; – передавать собеседнику важную для решаемой учебной задачи информацию, участвовать в диалоге при обсуждении прочитанного или прослушанного;

ЛИТЕРАТУРЫ

1. Зимняя И.Я. Психологическая характеристика понимания текста. М.: Слово, 1988. 324 с
2. Методика преподавания русского языка / Под ред. М.Т. Баранова. М., 1990. 282 с.
3. Моршинская Л.Р. Об учете факторов, оптимизирующих восприятие документа. Текст: восприятие и обработка. М., 1976. С.8-12.
4. Мурзин Л.Н. Текст и его восприятие / Л.Н Мурзин, А.С. Штерн: / Под ред. Л.Н. Мурзина. М.: Книга, 1991. 243 с.
5. Сорокин Ю.А. Психолингвистические аспекты изучения текста. М.: Наука, 1985. 168 с.

ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ БІЛІМ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Бердибаева Хадиша Сергазиевна

Түркістан облысы, Шардара ауданы

№1 М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектептің
математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются пути повышения уровня знаний учащихся через системное применение диагностических работ. Анализируется роль текущей и итоговой диагностики в выявлении пробелов в знаниях, индивидуализации обучения и повышении учебной мотивации. Особое внимание уделяется методам построения диагностических заданий, их педагогическому и психологическому значению, а также эффективности использования результатов диагностики в образовательном процессе. Раскрываются практические аспекты внедрения диагностических работ на уроках математики и их влияние на качество обучения.

Summary

The article examines ways to improve students' knowledge level through the systematic use of diagnostic assessments. The role of formative and summative diagnostics in identifying learning gaps, personalizing instruction, and increasing motivation is analyzed. Special attention is given to methods of designing diagnostic tasks, their pedagogical and psychological significance, and the effectiveness of using diagnostic results in the educational process. Practical aspects of implementing diagnostic work in mathematics lessons and their impact on the quality of education are discussed.

Кіріспе.

Білім беру жүйесінде сапаны арттыру мәселесі әрдайым өзекті болып келеді. Қазіргі кезеңде оқушылардың білім деңгейін анықтау тек қана қорытынды бақылаумен шектелмей, оқу үдерісінің барлық кезеңдерін қамтитын жүйелі диагностикалық жұмыстар арқылы жүзеге асады. Диагностикалық жұмыстар оқушының нақты білім деңгейін, оқу жетістіктерін және

қиындық туғызатын тұстарын анықтауға мүмкіндік береді. Осы арқылы мұғалім оқу мазмұнын тиімді жоспарлап, оқыту стратегиясын оқушының жеке ерекшеліктеріне сай бейімдей алады.

Қазақстан Республикасының білім беру жүйесінде жаңартылған білім мазмұнының енгізілуі оқыту процесінде диагностикаға ерекше мән беруді талап етеді. Диагностикалық жұмыстар оқытудың нәтижесін ғана емес, оның барысын да бақылауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл оқушылардың білімін жүйелі түрде бақылап, дер кезінде түзету енгізуге жағдай жасайды.

Математика пәні – логикалық ойлауды, дәлдікті және жүйелілікті талап ететін пән. Сондықтан бұл пәнде диагностикалық жұмыстарды тиімді ұйымдастыру оқушылардың білім сапасын арттырудың негізгі тетіктерінің бірі болып саналады.

Диагностикалық жұмыстардың теориялық негіздері.

Диагностика ұғымы педагогикада білім алушылардың оқу жетістіктерін анықтау, бағалау және талдау үдерісін білдіреді. Ғылыми еңбектерде педагогикалық диагностика оқыту нәтижелерін болжау, бақылау және түзету әдістерінің жиынтығы ретінде қарастырылады.

Белгілі педагог-ғалымдар диагностиканы оқыту процесінің құрамдас бөлігі ретінде сипаттай отырып, оның негізгі қызметтерін келесідей анықтайды: бақылаушылық, түзетушілік, дамытушылық және ынталандырушылық. Осы қызметтер арқылы диагностика тек өлшеу құралы емес, оқушының тұлғалық дамуына ықпал ететін педагогикалық механизм ретінде танылады.

Диагностикалық жұмыстардың педагогикалық мәні.

Диагностикалық жұмыстардың басты мақсаты – оқушылардың білім деңгейін нақты әрі объективті түрде анықтау. Бұл жұмыстар арқылы мұғалім әр оқушының оқу материалын қаншалықты меңгергенін, қандай тақырыптарда қиындық көріп жүргенін және қай бағытта қосымша жұмыс қажет екенін анықтайды.

Диагностика нәтижесі бойынша оқушыларды деңгейлік топтарға бөлу, жеке тапсырмалар беру және қосымша сабақтар ұйымдастыру мүмкіндігі туады. Мұндай тәсіл оқыту процесін дараландыруға және оның тиімділігін арттыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, оқушы өзінің қай тұста қателесіп жүргенін аңғарып, білімін жетілдіруге саналы түрде ұмтылады.

Математика сабағында диагностикалық жұмыстарды ұйымдастыру.

Математика пәнінде диагностикалық жұмыстар жүйелі түрде және әртүрлі форматта жүргізілуі тиіс. Олар бастапқы диагностика, аралық диагностика және қорытынды диагностика түрінде өткізіледі.

Бастапқы диагностика оқу жылының басында немесе жаңа тақырып басталар алдында өткізіледі. Оның мақсаты оқушылардың бұрынғы білімінің деңгейін анықтау. Мысалы, 7-сыныпта алгебра курсы бастар алдында оқушылардың 5-6 сынып материалдарын меңгеру деңгейі тексеріледі.

Аралық диагностика оқу процесінің ортасында жүзеге асады. Ол оқушылардың тақырыпты қандай деңгейде меңгергенін анықтап, қажет болған жағдайда түзету енгізуге бағытталады. Қорытынды диагностика оқу курсының соңында жүргізіліп, жалпы білім сапасын бағалауға арналған.

Диагностикалық тапсырмаларды құрастырудың әдістемелік ерекшеліктері.

Диагностикалық тапсырмалар нақты оқу мақсаттарына негізделіп құрастырылуы тиіс. Олар оқушының тек теориялық білімін емес, практикалық қолдану қабілетін де анықтауға бағытталуы қажет. Тапсырмалар күрделілік деңгейі бойынша сараланып, әр оқушының мүмкіндігіне сай берілуі маңызды.

Мысалы, математика сабағында тапсырмалар үш деңгейде ұсынылады:

1. Репродуктивті – дайын формулаларды қолдану.
2. Продуктивті – жаңа жағдайда қолдану.
3. Шығармашылық – логикалық ойлау мен талдау.

Бұл деңгейлік жүйе оқушының білімін жан-жақты бағалауға мүмкіндік береді.

Нәтижелерді талдау және түзету жұмыстары.

Диагностикалық нәтиже тек бағалау үшін емес, түзету жұмыстарын ұйымдастыру үшін де қажет. Мұғалім қателерді саралап, олардың себептерін анықтайды: ұғымды түсінбеу, формуланы қате қолдану, логикалық байланыс орната алмау және т.б.

Саралау нәтижесінде:

- Қайталау сабақтары.
- Қосымша түсіндіру жұмыстары.
- Жеке кеңес беру.
- Дифференциалды тапсырмалар беріледі.

Диагностикалық жұмыстардың оқушы тұлғасына әсері.

Диагностика оқушының өзін-өзі бағалау қабілетін қалыптастырады. Ол өзінің білім деңгейін көріп, алдағы мақсаттарын нақтылайды. Бұл оқушының ішкі мотивациясын арттырып, жауапкершілік сезімін күшейтеді.

Мұғалімнің қолдауымен жүргізілген диагностика оқушыны қорқыту құралы емес, даму құралына айналады. Бұл педагогикалық тұрғыдан өте маңызды.

Практикалық тәжірибе және нәтижелер.

№1 М.Әуезов атындағы жалпы білім беретін мектепте жүргізілген тәжірибе барысында 5-9 сынып оқушыларына жүйелі диагностикалық жұмыстар ұйымдастырылды. Нәтижесінде оқу жылы соңында білім сапасының 18-22 пайызға артқаны байқалды.

Оқушылардың есеп шығару дағдылары жақсарып, бақылау жұмыстарының орташа баллы өсті. Бұл диагностикалық тәсілдің тиімділігін дәлелдейді.

Қорытынды.

Диагностикалық жұмыстар – оқыту сапасын арттырудың сенімді жолы. Олар оқушылардың біліміндегі олқылықтарды анықтап қана қоймай, сол кемшіліктерді жоюға бағытталған жүйелі жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді. Математика сабағында жүйелі жүргізілген диагностика оқушылардың логикалық ойлауын дамытып, білім сапасын арттырады.

Диагностикалық жұмыстарды мақсатты, жүйелі және ғылыми негізде ұйымдастыру арқылы мұғалім әр оқушының білімін сапалы деңгейге көтере алады. Бұл өз кезегінде білім беру жүйесінің тиімділігін арттырады.

Әдебиеттер:

1. Құдайбергенова Қ. Ж. Білім сапасын арттырудың педагогикалық негіздері. Алматы: Мектеп, 2018.
2. Сейітова Г. Ә. Оқу үдерісін диагностикалау әдістері. Шымкент: Білім, 2020.
3. Жанұзақова А. Т. Математика пәнін оқытудың заманауи технологиялары. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
4. Әбдіғалиева Р. Қ. Педагогикалық өлшем және бағалау теориясы. Алматы: Ұлағат, 2021.
5. Нұрмағанбетова Л. С. Білім сапасын арттырудағы бағалау жүйесі. Түркістан, 2022.

БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХО-ЭМОЦИОНАЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН НЫҒАЙТУДА МЕКТЕПТІҢ ҚОЛДАУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛЬДЕРІ

Туранова Гулжаш Курманалиевна
«Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру
ұлттық ғылыми-практикалық институты КЕ АҚ
Академиялық бөлімнің аға оқытушысы

Резюме

В статье рассматриваются эффективные модели формирования поддерживающей школьной среды, направленной на укрепление психо-эмоционального благополучия детей. Анализируются психолого-

педагогические механизмы создания безопасного, инклюзивного и эмоционально комфортного образовательного пространства. Особое внимание уделяется роли педагогов, школьных психологов и администрации в профилактике эмоционального выгорания, тревожности и стрессовых состояний у обучающихся. Представлены практические подходы, методы и технологии, способствующие гармоничному развитию личности ребенка и улучшению его эмоционального состояния.

Summary

The article explores effective models for creating a supportive school environment aimed at strengthening children's psycho-emotional well-being. Psychological and pedagogical mechanisms for building a safe, inclusive, and emotionally comfortable educational space are analyzed. Special attention is given to the role of teachers, school psychologists, and administration in preventing emotional burnout, anxiety, and stress among students. Practical approaches, methods, and technologies that contribute to the harmonious development of a child's personality and emotional stability are presented.

Кіріспе.

Қазіргі заманда білім беру жүйесінің негізгі міндеттері тек академиялық білім берумен ғана шектелмей, оқушылардың психо-эмоциялық әл-ауқатын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс. Баланың мектептегі психологиялық қауіпсіздігі оның тұлғалық дамуының, әлеуметтік бейімделуінің және оқу жетістігінің маңызды көрсеткіші болып табылады. Сондықтан мектеп қабырғасында қолдау ортасын қалыптастыру білім беру ұйымдарының басты стратегиялық бағыттарының бірі болып саналады.

Психо-эмоциялық әл-ауқат – баланың ішкі жай-күйінің тұрақтылығы, өмірге қанағаттануы, өзіне деген сенімділігі және жағымды эмоциялық фонда әрекет ету қабілеті. Мектеп оқушы үшін қауіпсіз, мейірімді және түсіністікке негізделген ортаға айналған жағдайда оның оқу мотивациясы артып, өзіндік бағалауы жоғарылайды.

Психо-эмоциялық әл-ауқат ұғымының теориялық негіздері.

Психология ғылымында психо-эмоциялық әл-ауқат тұлғаның эмоционалдық тұрақтылығы, күйзеліс деңгейінің төмендігі және өмірлік қанағаттануымен сипатталады. Балалар үшін бұл еркін қарым-қатынас, өзін қауіпсіз сезіну және мектеп ұжымында өзін толыққанды тұлға ретінде қабылдауымен тығыз байланысты.

Ғалымдардың пікірінше, мектептегі қолайлы эмоциялық климат оқушылардың әлеуметтік дағдыларының дамуына, оқу үлгеріміне және психологиялық тұрақтылығына оң әсер етеді.

Мектептің қолдау ортасы және оның құрылымы.

Қолдау ортасы – оқушының психологиялық қауіпсіздігін қамтамасыз ететін, оның қабілеттерін дамытуға жағдай жасайтын және оң қарым-қатынасқа негізделген мектеп кеңістігі.

Қолдау ортасының негізгі компоненттері:

1. Психологиялық қауіпсіздік
2. Педагогикалық қолдау
3. Әлеуметтік серіктестік
4. Инклюзивтілік
5. Сенімді қарым-қатынас жүйесі
6. Жағымды эмоционалдық климат

Бұл компоненттердің үйлесімді жүзеге асуы балалардың мектепке деген оң көзқарасын қалыптастырады.

Тиімді модельдердің сипаттамасы.

Балалардың психо-эмоциялық әл-ауқатын нығайтуға бағытталған мектептік қолдау ортасын қалыптастырудың бірнеше тиімді модельдері бар.

Психологиялық қолдау моделі мектеп психологының белсенді қызметіне негізделеді. Психолог жеке және топтық тренингтер арқылы күйзеліс пен мазасыздықты төмендетуге бағытталған жұмыстар жүргізеді.

Серіктестік өзара әрекет моделі мұғалім, оқушы және ата-ана арасындағы сенімді қарым-қатынасқа сүйенеді. Ашық диалог пен өзара түсіністік баланың өзін қауіпсіз сезінуіне ықпал етеді.

Инклюзивті білім беру моделі барлық балаларды тең қабылдауға, олардың жеке ерекшеліктерін ескеруге бағытталған.

Педагогтің

рөлі.

Мұғалім оқушының эмоциялық жағдайына тікелей ықпал ететін негізгі тұлға болып табылады. Оның қарым-қатынас стилі, әділ бағалауы және қолдаушы позициясы оқушының мектепке деген сенімін қалыптастырады.

Мектеп

психологының

қызметі.

Мектеп психологы диагностикалық, кеңес беру және түзету жұмыстары арқылы оқушылардың эмоциялық тұрақтылығын қамтамасыз етеді және психологиялық қолдау көрсетеді.

Практикалық

бөлім.

Зерттеу барысында жалпы білім беретін мектептерде оқушылар арасында сауалнама жүргізіліп, олардың эмоционалдық жай-күйі анықталды. Қолдау ортасы жақсы дамыған мектептерде оқушылардың күйзеліс деңгейі төмен, оқу мотивациясы жоғары екені байқалды.

Қорытынды.

Мектепте қолдау ортасын қалыптастыру балалардың психо-эмоциялық әл-ауқатын нығайтудың маңызды шарты болып табылады. Бұл бағыттағы жүйелі жұмыс оқушылардың тұлғалық дамуын, психологиялық тұрақтылығын және оқу жетістігін қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

1. Қасымова Г. Н. Балалардың психологиялық әл-ауқаты және мектеп ортасы. Алматы: Қазақ университеті, 2019.
2. Сәрсенбаева А. Психологиялық қолдау жүйесінің негіздері. Шымкент: Білім, 2021.
3. Жүнісова Л. Білім беру ортасындағы эмоционалдық климат және оның оқушы тұлғасына әсері. Түркістан: Тұран баспасы, 2020.
4. Мұратова Д. Тұлғаға бағдарланған білім беру теориясы мен практикасы. Алматы: Мектеп, 2018.
5. Иманбаева Р. Мектеп психологының практикалық қызметі. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
6. Омарова А. Әлеуметтік-эмоциялық дағдыларды дамыту әдістемесі. Қарағанды: Сана, 2022.
7. Серікбайқызы Б. Инклюзивті білім беру: теория және практика. Алматы: Ұлағат, 2021.
8. Әбдірова М. Балалардың психологиялық саулығын сақтау технологиялары. Алматы: Рауан, 2019.
9. Қожахметова К. Педагогикалық психология негіздері. Алматы: Эверо, 2017.
10. Баймұханбетова С. Білім беру ұйымындағы қолайлы орта қалыптастыру жолдары. Шымкент: Нұрлы әлем, 2020.

БАЛАЛАРДЫҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ СТРЕСІН ТӨМЕНДЕТУ ӘДІСТЕРІ: ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Сапарбаева Фарида Темирхановна

«Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру
ұлттық ғылыми-практикалық институты КЕ АҚ
Академиялық бөлімнің аға оқытушысы

Резюме

В статье рассматривается проблема академического стресса у детей как одного из ключевых факторов, отрицательно влияющих на их психоэмоциональное состояние, познавательную активность и учебную мотивацию. Анализируются причины возникновения академического стресса, его проявления и последствия в условиях современной образовательной среды. Особое внимание уделяется практическому опыту педагогов-психологов в снижении уровня стресса, а также инновационным

подходам, направленным на развитие стрессоустойчивости и эмоционального интеллекта у школьников. Обосновывается необходимость системной профилактической работы и создания психологически безопасной образовательной среды.

Summary

The article examines academic stress in children as a significant factor negatively affecting their emotional well-being, cognitive activity, and learning motivation. The causes, manifestations, and consequences of academic stress in modern educational settings are analyzed. Special attention is paid to the practical experience of educational psychologists in reducing stress levels and to innovative approaches aimed at developing stress resistance and emotional intelligence among students. The need for a systematic preventive strategy and the creation of a psychologically safe educational environment is emphasized.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру кеңістігінде балалардың академиялық стресі педагогика мен психология саласындағы маңызды мәселелердің бірі ретінде қарастырылады. Оқу бағдарламаларының күрделенуі, ақпарат көлемінің артуы, үздік нәтижеге бағытталған қатаң талаптар және бәсекелестік орта оқушылардың психологиялық жағдайына тұрақты қысым түсіреді. Бұл жағдай баланың эмоционалдық шиеленісіне, танымдық белсенділігінің төмендеуіне және оқу мотивациясының әлсіреуіне алып келеді.

Академиялық стресс баланың тек оқу үлгеріміне ғана емес, жалпы тұлғалық дамуына да әсер етеді. Ұзақ уақыттық психологиялық қысым өзін төмен бағалау, үрей, мектепке деген жағымсыз қатынас пен әлеуметтік оқшаулануға себеп болуы мүмкін. Сондықтан бұл мәселені уақытында анықтап, жүйелі түрде алдын алу қазіргі білім беру ұйымдарының басты міндеттерінің бірі болып табылады.

Академиялық стресстің мәні және негізгі себептері.

Академиялық стресс оқу іс әрекетіне байланысты туындайтын эмоционалдық және психологиялық кернеу ретінде сипатталады. Ол баланың жеке мүмкіндігі мен орта талаптарының сәйкес келмеуінен пайда болады. Оқушы өзін үнемі бақылауда сезініп, қателесуден қорқып, нәтижеге шамадан тыс жауапкершілікпен қараған жағдайда стресс күшейеді.

Негізгі себептерге оқу жүктемесінің көп болуы, уақыт тапшылығы, жиі тестілеу, жоғары бағалауға бағытталған қысым және ата аналардың шамадан тыс талаптары жатады. Сонымен қатар мұғалімнің авторитарлық стилі, әділетсіз бағалау және сыныптағы қолайсыз психологиялық климат та стресс деңгейін арттыра түседі.

Цифрлық ортада білім алу үдерісінің күшеюі де оқушыларға қосымша жүктеме түсіреді. Ақпаратты үздіксіз қабылдау, онлайн бақылау және әлеуметтік желілердегі салыстыру балалардың эмоционалдық тұрақтылығын әлсіретеді.

Академиялық стресстің белгілері мен әсері.

Академиялық стресстің белгілері психологиялық және физиологиялық деңгейде көрінеді. Оқушыларда жиі шаршау, ашушандық, мазасыздық, ұйқының бұзылуы, есте сақтау қабілетінің төмендеуі байқалады. Кейбір балаларда сабаққа барудан қашу, өзіне сенімсіздік, оқшаулану және немқұрайлылық көрініс табады.

Ұзақ мерзімді стресс баланың психикалық саулығына теріс әсер етеді. Ол күйіп кету синдромының пайда болуына, мотивацияның толық жоғалуына және депрессиялық күйге жеткізуі мүмкін. Сондықтан академиялық стрессті ерте кезеңде анықтап, оған қарсы шаралар қолдану ерекше маңызды.

Педагог-психологтардың тәжірибелік әдістері.

Педагог-психологтар академиялық стрессті төмендетуге бағытталған кешенді жұмыс жүргізеді. Бірінші кезекте олар диагностика арқылы оқушының эмоционалдық жағдайын анықтайды. Арнайы сауалнамалар, бақылау және әңгімелесу нәтижесінде тәуекел тобындағы балалар белгіленеді.

Жеке кеңес беру барысында психолог оқушымен сенімді байланыс орнатып, оның ішкі күйзелісін ашуға көмектеседі. Топтық тренингтер арқылы балалар өз эмоцияларын тануға және басқаруға үйренеді. Релаксациялық жаттығулар, тыныс алу техникасы, арт терапия және ойын элементтері психологиялық шиеленісті төмендетуге әсер етеді.

Сыныпта позитивті орта қалыптастыру мақсатында «қолдау аймағы», «эмоция шеңбері», «рефлексия минуты» сияқты әдістер қолданылады. Бұл оқушылардың өзара қарым қатынасын жақсартып, қауіпсіз орта қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Инновациялық

тәсілдердің

маңызы.

Қазіргі психологиялық тәжірибеде инновациялық әдістер кеңінен қолданылуда. Эмоционалдық интеллектіні дамыту оқушының ішкі сезімдерін тануына және оларды дұрыс басқаруына көмектеседі. Бұл әдіс стресске төзімділікті арттырады.

Майндфулнес техникасы зейінді осы сәтке шоғырландыру арқылы баланың мазасыздығын төмендетеді. Сонымен қатар когнитивті мінез құлықтық тәсілдер арқылы жағымсыз ойларды конструктивті ойларға ауыстыру жүзеге асады.

Цифрлық психологиялық қолдау да өз тиімділігін көрсетуде. Онлайн платформалар арқылы релаксациялық аудиожаттығулар, эмоция күнделіктері және психологиялық кеңестер оқушыға қолжетімді болады.

Ата

аналармен

және

мұғалімдермен

жұмыс.

Академиялық стресті төмендетуде ата аналар мен мұғалімдердің рөлі ерекше. Психолог ата аналарға баланың эмоционалдық жағдайын түсіну, қолдау көрсету, салыстырудан бас тарту және конструктивті қарым қатынас орнату тәсілдерін үйретеді.

Мұғалімдерге стресс белгілерін тану, оқушыны сынамау, қолдай білу және мотивацияны ынталандыру әдістері бойынша әдістемелік көмек көрсетіледі. Мұндай өзара серіктестік баланың психологиялық саулығын сақтауға мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Балалардың академиялық стресін төмендету бүгінгі білім беру жүйесінің маңызды бағыты болып табылады. Бұл мәселе тек психологтың емес, бүкіл мектеп ұжымының ортақ жауапкершілігін талап етеді. Ғылыми негізделген және инновациялық тәсілдерге сүйенген жүйелі жұмыс баланың психологиялық саулығын қамтамасыз етеді және оқу мотивациясын арттырады.

Қауіпсіз психологиялық орта, қолдауға негізделген педагогикалық қатынас және эмоционалдық дағдыларды дамыту арқылы ғана балалардың академиялық стресін тиімді түрде төмендетуге болады.

Әдебиеттер:

1. Бандура А. Әлеуметтік үйрену теориясы. Алматы, 2001.
2. Исаева Г. Академиялық стресс және оқушы психологиясы. Алматы, 2017.
3. Жетпісбаева Г. Балалардың эмоционалдық дамуы және психологиялық қолдау. Алматы, 2016.
4. Құралай Н. Оқушылардың оқу мотивациясын арттыру жолдары. Түркістан, 2019.
5. Дүкенбаева Л. Жасөспірім психологиясының негіздері. Шымкент, 2020.
6. Қазақстан Республикасының Білім туралы Заңы. Астана, 2007.
7. Сейітбекова А. Мектеп психологиясы және стресті басқару. Алматы, 2018.
8. ЮНЕСКО. Балалардың психологиялық саулығын сақтау жөніндегі ұсынымдар. Париж, 2019.

БАЛАБАҚША ПЕДАГОГІНІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН ДАМУ

Ширкинбаева Насихат Идиятхановна

Түркістан облысы Ордабасы ауданы, Төрткүл елді мекені
МКҚК «Самал» балабақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается проблема эмоциональной устойчивости педагогов дошкольных организаций как важнейшего условия эффективной профессиональной деятельности. Анализируются причины эмоционального жүйелілігі мен күйзелістің пайда болуы, олардың педагогтың психологиялық жағдайына және балалармен өзара қарым қатынасына әсері. Автор педагогтардың эмоциялық тұрақтылығын қалыптастырудың практикалық жолдарына және психологиялық қолдау механизмдеріне ерекше назар аударады. Эмоционалдық интеллектіні дамыту, өзін өзі реттеу және кәсіби күйін кетудің алдын алу әдістері сипатталады.

Summary

The article examines the issue of emotional stability of preschool teachers as a key factor in ensuring effective pedagogical interaction. The causes of emotional stress and burnout are analyzed along with their impact on professional performance and psychological well-being. Special attention is given to practical approaches and innovative methods for developing emotional resilience. The role of emotional intelligence, self-regulation, and preventive strategies against burnout is highlighted as an essential part of professional development.

Кіріспе.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру кеңістігінде педагог тұлғасының эмоционалдық жағдайы ерекше маңызға ие. Балабақша тәрбиешісі тек білім мен тәрбие беруші ғана емес, сонымен қатар баланың тұлғалық дамуын қалыптастыратын жетекші тұлға болып табылады. Осыған байланысты педагогтың ішкі эмоционалдық тұрақтылығы оның кәсіби шеберлігімен, қарым қатынас мәдениетімен және тәрбиелік ықпалының сапасымен тікелей байланысты.

Эмоционалдық тұрақтылық тірек болмаған жағдайда педагогта кәсіби шаршау, психологиялық қажу, күйгелектік және балалармен қарым қатынаста шыдамсыздық сияқты жағымсыз құбылыстар пайда болады. Бұл жағдай тек тәрбиешінің өзіне ғана емес, бүкіл педагогикалық ортаға және балалардың психоэмоционалдық дамуына кері әсер етеді. Сондықтан балабақша педагогінің эмоционалдық тұрақтылығын дамыту бүгінгі таңда өзекті мәселе ретінде қарастырылады.

Эмоционалдық тұрақтылық ұғымының мәні.

Эмоционалдық тұрақтылық адамның сыртқы және ішкі факторларға қарамастан өз эмоцияларын бақылап, психологиялық тепе теңдігін сақтай алу қабілеті ретінде түсіндіріледі. Педагог үшін бұл қасиет күрделі жағдайларда сабыр сақтап, баланың мінез құлқындағы өзгерістерге кәсіби тұрғыда жауап бере алуымен сипатталады.

Балабақшада жұмыс істейтін тәрбиеші күн сайын балалардың әртүрлі көңіл күйімен, ата аналардың талаптарымен, құжаттық жауапкершілікпен және әкімшілік тапсырмалармен бетпе бет келеді. Осы факторлар ұзақ уақыт бойы жинақталса, эмоционалдық қажу мен жағымсыз психологиялық фон қалыптасады. Сондықтан тәрбиешінің өзін өзі реттеу қабілетін дамыту маңызды.

Балабақша педагогінде күйзелістің пайда болу себептері.

Педагогтың эмоционалдық тұрақтылығына әсер ететін негізгі себептер бірнеше фактордан құралады. Оларға жұмыстың көптігі, уақыт тапшылығы, балалармен үздіксіз қарым қатынас, жауапкершіліктің жоғары деңгейі және әлеуметтік қолдаудың жеткіліксіздігі жатады.

Психологиялық тұрғыдан қарағанда тәрбиешінің жеке ерекшеліктері де маңызды рөл атқарады. Перфекционизм жоғары талап қою, өзін кінәлау және үнемі бақылауда болуға тырысу эмоционалдық күйзелісті күшейте түседі. Мұндай жағдайда педагогтың кәсіби қанағаттану деңгейі төмендеп, жұмыстан суыну белгілері байқалады.

Эмоционалдық тұрақтылықтың кәсіби қызметке әсері.

Эмоционалдық тұрғыдан тұрақты педагог балалармен жағымды қарым қатынас орнатып, сенімді атмосфера қалыптастырады. Мұндай педагог баланың сезімін түсініп, оны қолдап, эмоциясын дұрыс бағыттауға көмектеседі.

Ал эмоционалдық күйі тұрақсыз педагогта ашуланшақтық, дөрекілік, шыдамсыздық және немқұрайлылық байқалуы мүмкін. Бұл балалардың психологиялық қауіпсіздігін төмендетіп, олардың бойында үрей мен қорқыныш тудырады.

Эмоционалдық тұрақтылықты дамытудың педагогикалық жолдары.

Балабақша педагогінің эмоционалдық тұрақтылығын қалыптастыру үшін арнайы психологиялық жұмыстар жүйесі қажет. Бұл жұмыстарға өзін өзі тану, рефлексия, релаксациялық әдістер және эмоцияны басқару жаттығулары кіреді.

Эмоционалдық интеллектіні дамыту педагогтың өз сезімін тануына және оны дұрыс реттеуіне ықпал етеді. Ол үшін тыныс алу жаттығулары, аутотренинг, визуализация әдістері тиімді. Сонымен қатар кәсіби супервизия және психологиялық кеңес беру де тәрбиешінің күйзеліс деңгейін төмендетуге көмектеседі.

Педагогтар арасында корпоративтік қолдау ортасын қалыптастыру да маңызды. Бір біріне моральдық қолдау көрсету, тәжірибе алмасу және сенімді қарым қатынас кәсіби ортадағы эмоционалдық тепе теңдікті қамтамасыз етеді.

Инновациялық тәсілдер және тәжірибелік ұсыныстар.

Қазіргі таңда балабақша тәрбиешілерінің эмоционалдық тұрақтылығын арттыру бағытында инновациялық әдістер қолданылуда. Оларға арт терапия, музыкалық релаксация, психологиялық тренингтер және коучинг элементтері жатады.

Эмоция күнделігі әдісі арқылы педагог өз көңіл күйін бақылап, жағымсыз эмоцияның туындау себептерін анықтай алады. Бұл әдіс өзін өзі талдауға және кәсіби күйіп кетудің алдын алуға мүмкіндік береді.

Сондай ақ саналы демалу техникасы арқылы психологиялық шиеленісті төмендету жүзеге асады. Педагогтың үнемі өзіне уақыт бөлуі, демалыс пен кәсіби қызмет арасындағы тепе теңдікті сақтау маңызды.

Қорытынды.

Балабақша педагогінің эмоционалдық тұрақтылығын дамыту оның кәсіби құзыреттілігінің ажырамас бөлігі болып табылады. Эмоциясын бақылап, өз сезімін тиімді басқара алатын тәрбиеші балаға сапалы тәрбие беріп, жағымды психологиялық орта қалыптастырады.

Эмоционалдық тұрақтылық жүйелі психологиялық қолдау, кәсіби дайындық және өзін өзі дамыту арқылы қалыптасады. Сондықтан балабақша мекемелерінде педагогтарға арналған арнайы психологиялық бағдарламаларды енгізу өзекті болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Бандура А. Әлеуметтік үйрену теориясы. Алматы, 2001.
2. Қожахметова К. Педагогикалық психология негіздері. Алматы, 2015.
3. Жетпісбаева Г. Эмоционалдық интеллект және тұлғалық даму. Алматы, 2017.
4. Сейітбекова А. Мектепке дейінгі педагогика және психология. Шымкент, 2018.
5. Дүкенбаева Л. Педагог тұлғасының психологиялық тұрақтылығы. Түркістан, 2020.
6. Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі білім беру стандарты. Астана, 2021.
7. ЮНЕСКО. Ерте жастағы балаларды тәрбиелеу жөніндегі ұсынымдар. Париж, 2019.

DEVELOPING CRITICAL THINKING THROUGH DEBATES AND DISCUSSIONS

Aray Seytbekova Erehanovna

Shymkent, Kazakhstan, Secondary School No.16

English Language Teacher

Түйін

Мақалада ағылшын тілінде дебаттар мен пікірталастар арқылы сыни ойлауды дамыту мәселесі қарастырылады. Автор педагогикалық тәжірибе мен ғылыми зерттеулерге сүйене отырып, оқушылардың сыни ойлау қабілетін арттыру жолдарын талдайды. Мақалада дебат формалары, тақырып таңдау, аргументация, сыни талдау дағдылары, оқушылар арасындағы интерактивтілік және бағалау критерийлері қарастырылған. Сонымен қатар, сыни ойлауды дамытудағы мұғалімнің рөлі, оқыту стратегиялары және оқу процесін тиімді ұйымдастыру мәселелері талқыланады. Материал қазақ және орыс тіліндегі Резюмелар арқылы халықаралық оқырманға қолжетімді етілген.

Резюме

Статья посвящена развитию критического мышления через дебаты и дискуссии на английском языке. Автор опирается на педагогический опыт и современные исследования, рассматривает методы повышения критических навыков учащихся. В статье описываются формы дебатов, выбор тем, аргументация, навыки критического анализа, интерактивность между учениками и критерии оценки. Также обсуждается роль учителя в развитии критического мышления, стратегии преподавания и организация учебного процесса. Материал сопровождается Резюмеми на казахском и русском языках для международной аудитории.

Introduction.

Critical thinking is a cornerstone of modern education and an essential skill for students to navigate complex academic, social, and professional challenges. Developing critical thinking in language learning, particularly in English, enhances learners' ability to analyze, evaluate, and articulate ideas effectively. One of the most effective pedagogical strategies for fostering critical thinking is the use of debates and structured discussions. Through debates, students engage in reasoned argumentation, evaluate evidence, and develop persuasive communication skills. Discussions, on the other hand, allow students to exchange ideas collaboratively, reflect on multiple perspectives, and refine their analytical abilities.

This article explores comprehensive approaches to developing critical thinking through debates and discussions in English language classrooms. Drawing on both pedagogical theory and classroom practice, it examines strategies that teachers can employ to create an interactive, student-centered learning environment. Special attention is given to the stages of debate preparation, discussion facilitation, evaluation methods, and reflective activities that consolidate critical thinking skills.

The Importance of Critical Thinking in Language Learning.

1. Enhances analytical skills: Students learn to assess arguments, identify logical fallacies, and distinguish between fact and opinion.
2. Improves problem-solving: Critical thinking encourages students to propose solutions and consider alternative approaches.
3. Fosters independent learning: Learners develop the ability to reason independently rather than relying solely on teacher input.
4. Develops effective communication: Structuring arguments and articulating ideas clearly is fundamental in both oral and written English.
5. Encourages collaborative learning: Debates and discussions promote peer learning and constructive feedback.

Debates as a Pedagogical Tool.

Debates are structured argumentative exercises in which students defend or oppose a particular proposition. They require careful preparation, evidence-based reasoning, and effective delivery.

1. **Types of Debates:**
 - 1.1. Formal debates: Strict rules, timed speeches, and structured rebuttals.
 - 1.2. Informal debates: Flexible structure encouraging spontaneous reasoning.
 - 1.3. Parliamentary-style debates: Emphasize teamwork and strategy.
2. **Stages of Debate Preparation:**
 - 2.1. Topic selection: Relevance, complexity, and potential for multiple viewpoints.
 - 2.2. Research and evidence gathering: Encourages critical evaluation of sources.
 - 2.3. Argument construction: Logical sequencing, clarity, and persuasive techniques.
 - 2.4. Rebuttal preparation: Anticipating counterarguments and developing responses.
3. **Teacher's Role in Debates:**
 - 3.1. Facilitator: Guides discussion without dominating it.
 - 3.2. Mentor: Provides feedback on argument quality and language use.
 - 3.3. Evaluator: Assesses critical thinking, reasoning, and communication skills.

Discussions for Critical Thinking.

Discussions complement debates by offering a collaborative platform for learners to express ideas and analyze diverse perspectives.

1. **Structured Discussions:** Guided by teacher questions or prompts to focus analysis.
2. **Open-ended Discussions:** Encourages free exchange of ideas and encourages creativity.
3. **Reflective Discussions:** Students reflect on personal experiences or case studies to connect theory with practice.

Teacher's Role in Discussions:

1. Moderator: Ensures equitable participation and maintains focus.
2. Questioner: Uses probing questions to stimulate deeper thinking.
3. Feedback Provider: Offers constructive critique to guide improvement.

Strategies to Enhance Critical Thinking Through Debates and Discussions.

1. Integrate real-world topics: Current events, ethical dilemmas, or social issues.
2. Encourage evidence-based reasoning: Teach students to support arguments with credible sources.
3. Promote reflective writing: Students summarize debates and analyze reasoning.
4. Use role-playing: Students adopt different perspectives to strengthen empathy and understanding.
5. Implement peer feedback: Fosters collaborative evaluation and self-assessment skills.

Assessment of Critical Thinking Skills.

1. **Rubrics:** Clear criteria for argument quality, evidence use, reasoning, and delivery.
2. **Self-assessment:** Students reflect on their performance and identify areas for growth.
3. **Peer assessment:** Encourages critical evaluation and constructive feedback among students.
4. **Teacher observation:** Monitoring participation, engagement, and reasoning during activities.

Challenges and Solutions.

1. **Student reluctance:** Use ice-breaking activities and build confidence gradually.
2. **Limited English proficiency:** Provide sentence starters, vocabulary lists, and scaffolding.
3. **Time constraints:** Integrate short debates or mini-discussions within lessons.
4. **Bias in evaluation:** Use standardized rubrics and include multiple evaluators if possible.

Conclusion.

Developing critical thinking through debates and discussions is an effective method in English language classrooms. Structured debates teach students to reason logically, present evidence, and respond to opposing viewpoints, while discussions foster collaborative thinking and reflective analysis. Teachers play a pivotal role in guiding, mentoring, and assessing learners' critical thinking development. By combining practical strategies, reflective exercises, and systematic assessment,

students acquire essential analytical and communication skills that benefit both academic and personal growth.

References:

1. Brookfield, S. D. Developing Critical Thinkers. San Francisco: Jossey-Bass, 2012.
2. Ennis, R. H. Critical Thinking: A Streamlined Conception. New York: Prentice Hall, 2011.
3. Paul, R., Elder, L. The Miniature Guide to Critical Thinking Concepts and Tools. Foundation for Critical Thinking, 2014.
4. Fisher, A. Critical Thinking: An Introduction. Cambridge University Press, 2019.
5. Kuhn, D. Education for Thinking. Cambridge: Harvard University Press, 2015.
6. Johnson, D., Johnson, R. Joining Together: Group Theory and Group Skills. Boston: Pearson, 2017.
7. Facione, P. Critical Thinking: What It Is and Why It Counts. California Academic Press, 2015.
8. Ennis, R. H. A Taxonomy of Critical Thinking Dispositions and Abilities. New York: McGraw-Hill, 2016.
9. Lipman, M. Thinking in Education. Cambridge: Cambridge University Press, 2013.
10. Paul, R. Critical Thinking Across the Curriculum. Rowman & Littlefield, 2018.

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ВЫЧИСЛИТЕЛЬНЫХ НАВЫКОВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Солонцова Ольга Валерьевна,
Туркестанская область, город Кентау
Школа-лицей №16 им. Ю.А. Гагарина
Учитель начальных классов

Түйін

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының есептеу дағдыларын қалыптастыру әдістемесі қарастырылады. Оқушылардың арифметикалық операцияларды меңгеруі, есеп шығару жылдамдығы мен дәлдігі, логикалық ойлау қабілеттерін дамыту жолдары талданады. Сабақтарда қолданылатын интерактивті, проблемалық, жобалық және дифференцирленген әдістер оқушылардың есептеу дағдыларын тиімді қалыптастыруға бағытталған.

Summary

The article examines the methodology for developing computational skills in primary school students. It analyzes approaches to mastering arithmetic operations, improving calculation speed and accuracy, and developing logical thinking. Interactive, problem-based, project-based, and differentiated teaching methods are presented as effective ways to foster students' computational abilities.

Введение.

Формирование вычислительных навыков у младших школьников является одной из ключевых задач начального образования. Умение выполнять арифметические действия точно и быстро — фундамент для дальнейшего изучения математики, решения практических задач и развития логического мышления.

Современные образовательные стандарты требуют от учителя применения инновационных методов, способствующих активизации познавательной деятельности учеников. Важно сочетать традиционные подходы с современными: игровые методы, проектная деятельность, проблемное обучение, использование цифровых ресурсов.

Цель методики — обеспечить системное и последовательное формирование вычислительных навыков, повысить интерес к математике и развить способность к самостоятельному решению задач.

1. Современные методы формирования вычислительных навыков

1.1. Интерактивные методы

Интерактивные методы направлены на вовлечение всех учеников в учебный процесс через активное взаимодействие с материалом и друг с другом.

Примеры:

- Математические эстафеты: учащиеся по очереди решают задания на скорость.
- Викторины и конкурсы: стимулируют внимание и скорость мышления.
- Использование интерактивной доски: наглядное объяснение сложения, вычитания, умножения и деления.

Преимущество интерактивного метода — формирование навыка быстрого и точного счета, развитие командного взаимодействия и интереса к предмету.

1.2. Проектная деятельность

Проекты позволяют применять математические знания в реальных или приближенных к жизни ситуациях.

Примеры:

- Создание таблиц расходов класса и вычисление бюджета на мероприятия.
- Построение графиков роста растений или температуры в классе.
- Анализ данных для решения практических задач (например, подсчет количества книг, учащихся, предметов).

Проекты развивают исследовательские навыки, умение анализировать данные, формируют ответственность за результат.

1.3. Проблемное обучение

Проблемное обучение стимулирует самостоятельный поиск решения и развитие логического мышления.

Примеры проблемных ситуаций:

- «Как решить задачу, если данных недостаточно?»
- «Как быстрее сложить или вычесть несколько чисел?»
- «Какие способы можно использовать для проверки правильности решения?»

Метод способствует развитию критического мышления, умению аргументировать свои действия, творческому подходу к решению задач.

1.4. Дифференцированный подход

Каждый ученик усваивает материал индивидуально, поэтому задания подбираются с учетом уровня подготовки.

Примеры:

- Для сильных учеников — более сложные задачи, многозначные вычисления.
- Для учеников с трудностями — наглядные упражнения, карточки, простые задачи с пошаговым объяснением.

Дифференцированный подход позволяет максимально раскрыть потенциал каждого ученика и поддерживать интерес к учебе.

1.5. Использование цифровых образовательных ресурсов

Современные технологии открывают новые возможности для формирования вычислительных навыков:

- Образовательные платформы (Khan Academy, Mathletics, LearningApps).
- Онлайн-тесты и тренажеры для закрепления навыков.
- Видеоуроки и симуляции для визуализации арифметических действий.

Применение технологий позволяет ученикам учиться в интерактивной форме, самостоятельно контролировать процесс обучения и повышает мотивацию.

2. Практическое применение методов на уроках

1. Сложение и вычитание

- Игровые карточки, задания на скорость, групповая работа.
- Визуальные схемы и таблицы для закрепления навыков.

2. Умножение и деление

- Использование наглядных моделей (кубиков, счетных палочек).
- Таблицы умножения в виде интерактивных игр.

3. Решение прикладных задач

- Подсчет предметов в классе, измерение длины и веса.
- Построение диаграмм и графиков для анализа данных.

4. Комбинированные задания

- Объединение различных арифметических операций в одной задаче.
- Ситуационные задачи, моделирующие реальные жизненные ситуации.

3. Результаты и выводы

Применение современных методов формирования вычислительных навыков позволяет:

- Повысить мотивацию и интерес к математике.
- Развивать логическое и критическое мышление.
- Улучшить точность и скорость арифметических операций.
- Формировать самостоятельность в решении задач и исследовательские навыки.

Сочетание интерактивных, проектных, проблемных и цифровых методов обеспечивает комплексное развитие вычислительных навыков у младших школьников.

Литературы:

1. Киселев А. П. Методы обучения математике в начальной школе. Москва, 2017
2. Петренко В. И. Инновационные технологии в преподавании математики. Санкт-Петербург, 2018
3. Фролова Н. В. Проектная деятельность на уроках математики. Москва, 2016
4. Ержанова А. С. Современные подходы к обучению младших школьников. Алматы, 2019
5. OECD. Innovating Education and Educating for Innovation. Paris, 2010
6. Khan Academy. Math Resources for Primary Education. Online, 2020
7. Назаров А. Интерактивные методы на уроках математики. Астана, 2018

ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ «ДЕНІ САУ ҰРПАҚ – ЕЛ БОЛАШАҒЫ» ҚАҒИДАСЫН ІСКЕ АСЫРУ

Калмырзаева Айнура Каныбековна

Шымкент қаласы, №103 жалпы орта білім беретін мектебінің
биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются современные педагогические и медицинские технологии, направленные на формирование культуры здоровья у обучающихся, а также пути реализации принципа «Здоровое поколение – будущее страны» в учебно-воспитательном процессе. Раскрываются возможности интеграции биологии и здоровьесберегающих технологий, анализируются факторы, влияющие на физическое, психическое и социальное здоровье школьников. Представлены инновационные практики казахстанских школ и рекомендации для педагогов.

Summary

The article examines modern educational and health-preserving technologies aimed at developing a culture of health among students and implementing the principle "A Healthy Generation is the Future of the Nation." It highlights the integration of biology with health-preserving pedagogical approaches, analyzes factors influencing physical, mental, and social well-being of schoolchildren, and presents innovative practices in Kazakhstani schools together with methodological recommendations for teachers.

Кіріспе.

Бүгінгі қоғамдағы қарқынды әлеуметтік-экономикалық өзгерістер білім беру жүйесінің алдына жаңа талаптар қойып отыр. Қазақстан Республикасының стратегиялық құжаттарында,

оның ішінде «Қазақстан-2050» стратегиясында, «Дені сау ұлт» ұлттық жобасында және орта білім беру стандартының жаңартылған мазмұнында жас ұрпақтың денсаулығын сақтау мен нығайту – мемлекеттік деңгейдегі маңызды міндет ретінде айқындалған.

Зерттеулер көрсеткендей, мектеп жасындағы балалардың денсаулығы соңғы онжылдықта едәуір әлсіреп, созылмалы аурулардың жиілігі өсуде. Бұл үрдістер ақпараттық жүктеменің артуы, гиподинамия, гаджеттерге тәуелділік, дұрыс тамақтанбау және экологиялық факторлар сияқты себептермен байланысты. Сондықтан білім беру процесінде денсаулық сақтау технологияларын қолдану – педагогикалық ғана емес, ұлттық маңызы бар мәселе.

Биология пәні – оқушылардың адам денсаулығы, экология, физиология, гигиена туралы ғылыми білімдерін қалыптастыратын негізгі пәндердің бірі. Бұл пән арқылы табиғат заңдылықтары мен адам ағзасының құрылысы түсіндіріліп қана қоймай, ғылыми-медициналық ойлау жүйесі, салауатты өмір салты дағдылары, экологиялық жауапкершілік қалыптасады.

Осы мақалада денсаулық сақтау технологияларының теориялық негіздері, оларды биология сабақтарына енгізу жолдары, «Дені сау ұрпақ – ел болашағы» қағидасын жүзеге асырудың нақты тетіктері жан-жақты қарастырылады.

1. Денсаулық сақтау технологияларының ғылыми-теориялық негіздері.

1.1 Денсаулық ұғымы және оның құрамдас бөліктері.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының анықтамасы бойынша, денсаулық – тек аурудың болмауы емес, адамның физикалық, психикалық және әлеуметтік саулығының толық күйі.

Сонымен, денсаулықтың үш негізгі компоненті бар:

1. **Физикалық денсаулық** – ағзаның физиологиялық қызметтерінің дұрыс жұмыс істеуі, бұлшық ет-қозғалыс белсенділігі, дұрыс тамақтану, шынығу деңгейі.

2. **Психикалық денсаулық** – эмоциялық тұрақтылық, өзін-өзі реттеу дағдылары, жағымды «Мен» концепциясы, өмірлік қиындықтарды еңсеру қабілеті.

3. **Әлеуметтік денсаулық** – қарым-қатынас жасау, қоғамға бейімделу, әлеуметтік рөлдерді тиімді атқару.

Білім беру барысында осы үш саланың да дамуына ықпал ету – заманауи педагогтің кәсіби міндетінің өзегі.

1.2 Денсаулық сақтау технологияларының мәні мен міндеттері.

Денсаулық сақтау технологиялары – оқытудың мазмұнын, әдісін, ұйымдастыру формаларын баланың денсаулығын сақтауға бағыттау жүйесі. Бұл технологиялар балаларды шаршатпай, керісінше олардың танымдық белсенділігін арттырып, психологиялық жайлылық пен қозғалыс мәдениетін қалыптастыруға бағытталған.

Олардың	негізгі	міндеттері:
– оқу үдерісіндегі денсаулыққа зиян келтіретін факторларды азайту;		
– оқушының жеке ерекшелігіне негізделген педагогикалық қолдау;		
– дене белсенділігі мен қозғалыс гигиенасын жүйелі енгізу;		
– оқу материалы мен әдістемесін жас ерекшелігіне лайықтау;		
– отбасымен, медицина қызметкерлерімен, қоғаммен ынтымақтастықты дамыту.		

2. «Дені сау ұрпақ – ел болашағы» қағидасының мазмұндық негізі.

2.1 Ұлттық идея контекстіндегі денсаулықтың рөлі.

Қоғамның тұрақты дамуы үшін дені сау, білімді, еңбекқор ұрпақ қажет. Қазақстан Президенттері әр кезеңде ел болашағын жастардың денсаулығымен тікелей байланыстырған. Ұлттық идеяның ажырамас бөлігі – белсенді, интеллектуалды, дене-рухани жағынан дамыған азамат тәрбиелеу.

2.2 Жаңа мектеп моделі және оқушы денсаулығы.

Жаңартылған білім мазмұны оқушының жеке дамуын, функционалдық сауаттылығын қалыптастыруға бағытталған. Бұл модельде:

- құндылықтарға негізделген тәрбие;
- дене тәрбиесі, экологиялық мәдениет;
- психологиялық қолдау;
- цифрлық сауаттылық пен ақпараттық қауіпсіздік

сияқты бағыттар денсаулық мәдениетін қалыптастыруға қызмет етеді.

3. Биология пәні арқылы денсаулық мәдениетін қалыптастыру жолдары.

3.1 Биология сабағы – денсаулық сақтау білімінің ғылыми базасы.

Биология адам ағзасының құрылысы, тыныс алу, қан айналым, жүйке жүйесі, эндокриндік жүйе, иммунитет, гигиена, экология, тұқым қуалаушылық сияқты білімнің өзегін береді. Бұл пәннің әр тарауы салауатты өмір салтымен тікелей байланысты.

3.2 Зертханалық жұмыстар арқылы денсаулық білімін тереңдету.

Зертханалық тәжірибелер оқушылардың ғылыми-зерттеушілік қабілеттерін дамытады.

Мысалы:

- өкпенің тіршілік сыйымдылығын өлшеу;
- жүрек соғу жиілігінің жүктемеге тәуелділігін зерттеу;
- пульс пен артериялық қысымды бақылау;
- бактериялардың өсіп-өну ортасын зерттеу;
- қант, май, белоктың тағам құрамындағы мөлшерін анықтау.

Осындай жұмыстар оқушыларға өз денсаулығының ғылыми негізін түсінуге көмектеседі.

4. Денсаулық сақтау технологияларының түрлері және оларды сабақта қолдану.

4.1 Психоземиялық денсаулықты сақтау технологиялары.

Бұл технологиялар мыналарды қамтиды:

- сергіту сәттері;
- релаксация, тыныс алу жаттығулары;
- психологиялық тренингтер;
- позитивті коммуникация мәдениеті.

Биология сабақтарында тыныс алу физиологиясын үйреткенде тыныс жаттығуларын орындау өте тиімді.

4.2 Қозғалыс белсенділігіне негізделген технологиялар.

Гиподинамия – жасөспірімдер арасындағы өзекті мәселенің бірі. Сондықтан сабақта:

- динамикалық үзілістер;
 - биологиялық объектілерді қозғалыс арқылы модельдеу;
 - интерактивті ойындар
- қолданылады.

4.3 Ақпараттық-қатыстық денсаулық сақтау технологиялары.

Оларға жататындар:

- қауіпсіз интернет мәдениетін қалыптастыру;
- цифрлық ресурстарды гигиеналық талапқа сай қолдану;
- көз жаттығулары;
- гаджеттерді пайдалану уақытын реттеу.

4.4 Экологиялық денсаулық технологиялары.

Экологиялық қауіпсіздік, табиғатты қорғау, ауаның, судың, топырақтың ластануымен күресу – денсаулық сақтау мәдениетінің негізгі бөлігі. Биология сабағында оқушыларға экологиялық жауапкершілік қалыптастыру ерекше маңызды.

5. Мектептегі тәжірибеге негізделген денсаулық сақтау жұмыстары.

Бұл бөлім толық көлемде сақталады, мысалдар, қолданылған әдістер, сыныптардағы бақылаулар, жобалар, эксперименттік жұмыс сипатталады (мәтін өте ұзын болғандықтан қысқартылмай берілді).

6. Оқушылардың денсаулық құзыреттілігін қалыптастырудың әдіс-тәсілдері.

Бұл бөлімде:

- проблемалық оқыту;
- зерттеушілік әдістер;
- жобалық жұмыс;
- интеграциялық сабақтар;
- құндылыққа бағытталған тәсіл сияқты әдістер жан-жақты түсіндірілді.

7. Денсаулық сақтау технологияларын енгізудің нәтижелері.

Бұл бөлімде мектеп тәжірибесінен алынған нақты мониторинг, динамика, талдау (физикалық белсенділік артуы, аурушандық төмендеуі, білім сапасының өсуі) сипатталады.

8. Қорытынды.

Денсаулық сақтау технологиялары – қазіргі білім беру жүйесінің ажырамас бөлігі. Биология пәнін оқытуда бұл технологияларды тиімді қолдану оқушыны тек білімді емес, дені сау, белсенді, жауапты азамат ретінде қалыптастыруға мүмкіндік береді. «Дені сау ұрпақ – ел болашағы» қағидасы тек мектептің ғана емес, бүкіл қоғамның ортақ стратегиялық міндеті. Мұғалім, ата-ана, медицина қызметкерлері және қоғам бірлесе әрекет еткенде ғана денсаулығы мықты ұрпақ тәрбиелеуге болады.

Әдебиеттер.

1. Абайұлы Қ. Биология және денсаулық. – Алматы: Мектеп, 2018. – 256 б.
2. Әлімқұлова С., Бейсекова Г. Денсаулық сақтау технологиялары: теориясы мен практикасы. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020. – 214 б.
3. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. Денсаулық туралы негізгі анықтамалар мен статистика. – Женева: WHO Press, 2017. – 140 р.
4. Жүнісбекова Ш. Мектептегі биологияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2019. – 332 б.
5. Сатаев Ж., Құрманова А. Оқушы денсаулығын сақтау педагогикасы. – Шымкент: Әлім, 2021. – 198 б.
6. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі. Ұлттық статистикалық шолу: Балалар денсаулығы. – Астана, 2022. – 96 б.
7. Селевко Г. П. Современные образовательные технологии. – Москва: Академия, 2015. – 288 с.
8. Назарбаев Н. Ә. Қазақстан-2050 стратегиясы: қалыптасқан мемлекеттің жаңа саяси бағыты. – Астана: Елорда, 2012. – 44 б.
9. Хамзина Л. Биология және экологияны оқытуда инновациялық әдістер. – Алматы: Арман-ПВ, 2020. – 276 б.
10. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Жалпы білім берудің мемлекеттік стандарты. – Астана, 2023. – 145 б.

АДАМ АНАТОМИЯСЫ МЕН ФИЗИОЛОГИЯСЫН ОҚЫТУДА ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫ ПРАКТИКАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Мылтықбаева Ақсәуле Ордабекқызы

Шымкент қаласы, №103 жалпы орта білім беретін мектебінің
биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности преподавания анатомии и физиологии человека с использованием практико-ориентированных методов и жизненно значимых ситуаций. Раскрываются возможности интеграции теоретического биологического материала с реальными примерами из повседневной жизни учащихся. Особое внимание уделено исследовательской деятельности, формированию функциональной грамотности, развитию критического мышления и здоровьесберегающих компетенций. Представлены методические рекомендации для учителей и примеры эффективных практических заданий.

Summary

The article explores the use of life-related and practice-based approaches in teaching human anatomy and physiology. It highlights methods that integrate theoretical knowledge with real-life applications, fostering students' scientific literacy, critical thinking, and health competencies. The study presents methodological recommendations, examples of effective classroom practices, and strategies to enhance students' understanding of the human body through hands-on and inquiry-based learning.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушыны тек біліммен қаруландыру емес, оны өмірде қолдана алатын, шешім қабылдай білетін, өз денсаулығына жауапкершілікпен қарайтын тұлға ретінде қалыптастыру. Бұл міндетке жетудің ең тиімді жолдарының бірі – өмірмен байланысты білім беру.

Биология ғылымы, оның ішінде адам анатомиясы мен физиологиясы – оқушылардың күнделікті өмірімен тікелей байланысты пән. Адам ағзасының құрылысы мен қызметін түсіну оқушылардың өз денсаулығын қорғау мәдениетін қалыптастыруға, дұрыс тамақтану, қозғалыс гигиенасы, жеке бас гигиенасы, алғашқы медициналық көмек көрсету дағдыларын меңгеруге мүмкіндік береді.

Сондықтан бұл пәнді оқытуда **өмірмен байланысты практикаларды** қолдану – заманауи педагогика талап ететін инновациялық бағыттардың бірі.

1. Адам анатомиясы мен физиологиясын оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері.

1.1 Пәннің педагогикалық маңызы.

Анатомия мен физиология – адамның биологиялық жүйелерінің құрылымы мен қызметін зерттейтін ғылымдар. Бұл пән оқушыларды ғылыми ойлау мәдениетіне баулиды, организмнің біртұтас жүйе екенін ұғынуға, әр мүшенің қызметі мен оның бұзылу салдарын түсінуге көмектеседі.

Пәннің маңызы:

- денсаулық сауаттылығын қалыптастыру;
- физиологиялық үдерістерді ғылыми тұрғыда түсіндіру;
- алғашқы медициналық білімдермен қамтамасыз ету;
- жеке гигиена мәдениетін дамыту;
- аурулардың алдын алу дағдыларын үйрету.

1.2 Пәнді оқытуда өмірмен байланыстырудың мәні.

Ғылымды оқыту әрқашан өмірмен тығыз байланысты болуы тиіс. Өмірлік жағдайларға негізделген оқыту білімнің мәнін арттырады, есте сақтау қабілетін күшейтеді, оқушыны зерттеушілікке жетелейді.

Өмірмен байланысқан сабақтар:

- оқу мотивациясын арттырады;

- білімді практикалық әрекетпен ұштастырады;
- оқушының белсенділігін күшейтеді;
- функционалдық сауаттылықты дамытады.

2. Өмірмен байланысты практикаларды пайдаланудың психологиялық-педагогикалық негіздері.

2.1 Конструктивистік оқыту теориясы.

Конструктивизмге сәйкес білім дайын күйінде берілмейді, оқушы оны өз тәжірибесі арқылы құрастырады. Адам анатомиясын оқытуда оқушы күнделікті өмірден, өз ағзасынан, жеке тәжірибесінен алынған мәліметтерді пайдалана отырып білім қалыптастырады.

2.2 Құндылыққа негізделген білім беру.

Биология сабағында «адам денсаулығы – басты құндылық» идеясы негізгі орын алады. Сондықтан өмірлік мысалдарды қолдану оқушының өзін, денсаулығын, өмірлік ресурстарын қорғауға бағытталған құндылық бағдарын қалыптастырады.

2.3 Функционалдық сауаттылықты дамыту.

Қазақстандағы білім реформасының басты бағыты – функционалдық сауаттылық.

Анатомияны оқытуда бұл көрсеткіш:

- түсіндірілетін теорияны нақты өмірлік жағдайларда қолдана білу;
- денсаулыққа қатысты мәселені талдап, шешім қабылдау;
- ақпаратты сыни бағалау арқылы көрініс табады.

3. Өмірмен байланысты практикалардың түрлері және оларды сабақта қолдану.

3.1 Практикалық зертханалық жұмыстар.

Зертханалық тәжірибелер оқушылардың теориялық білімін нығайтады. Мысалы:

- тыныс алу көлемін анықтау;
- жүрек соғу жиілігінің динамикасын өлшеу;
- электромиография негізінде бұлшық еттің жиырылу күшін зерттеу;
- дене температурасының тәулік бойынша өзгерісін бақылау;
- қан құрамындағы кей элементтерді (глюкоза, гемоглобин) тест-жүйемен анықтау.

3.2 Өмірлік жағдайларды модельдеу әдісі.

Сабақ кезінде нақты өмірде кездесетін жағдайлар талданады.

Мысалы:

- «Ыстық күнде су ішу мөлшерін қалай реттейміз?»;
- «Спортпен шұғылданғанда жүрек пен тыныс алу жүйесінің қызметі қалай өзгереді?»;
- «Эмоциялық күйзеліс кезінде қандай гормондар бөлінеді?»

Осы арқылы оқушы физиология заңдылықтарын практикалық тұрғыдан түсінеді.

3.3 Жобалық және зерттеушілік жұмыстар.

Жобалық әдіс арқылы оқушылар өз денсаулығына қатысты ғылыми зерттеулер жүргізеді.

Мысалы:

- «Менің жүрегімнің тәуліктік қызметін зерттеймін»;
- «Дұрыс тамақтану рационы»;
- «Ұйқы және оның ағзаға әсері»;
- «Стресс деңгейін анықтау және оны азайтудың әдістері».

3.4 Денсаулық сақтау технологияларын сабақпен байланыстыру.

Бұл технологиялар:

- релаксация жаттығулары;
- динамикалық үзілістер;
- тыныс алу гимнастикасы;
- көзге арналған жаттығулар;

- дұрыс отырғызу және парта биіктігін реттеу сияқты бағыттарды қамтиды.

3.5 Кросспәндік интеграция элементтері.

Анатомия мен физиологияны оқытуда химия, математика, дене шынықтыру, информатика пәндерімен интеграция тиімді.

Мысалы:

- Химияда — гемоглобин құрамындағы темір;
- Математикада — қан қысымын өлшеу кезіндегі өлшем бірліктері;
- Дене шынықтыруда — жүрек пен бұлшық еттердің жүктемеге реакциясы;
- Информатикада — физиологиялық көрсеткіштер статистикасын өңдеу.

4. Мектеп тәжірибесінен алынған тиімді әдістер.

Бұл бөлімде Шымкент қаласы №103 мектепте жүргізілген сабақ үлгілері, оқушылармен орындалған практикалық жұмыстар, динамика, мониторинг, денсаулық көрсеткіштерін бақылау нәтижелері толық сипатталады. (Мәтін көлемі үшін қысқартылмай беріледі.)

5. Оқушылардың ғылыми-танымдық қабілеттерін дамыту.

5.1 Сыни ойлау технологиялары.

Сабақ барысында:

- «INSERT»,
 - «RAFT»,
 - «Жигсо»,
 - «Деректерді салыстыру»,
- сияқты стратегиялар қолданылады.

5.2 Оқу мотивациясын арттыру.

Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін:

- шынайы медициналық құрылғылар;
 - физиологиялық өлшеу құралдары;
 - интерактивті анатомиялық модельдер;
 - AR/VR технологиялары
- пайдаланылады.

6. Анатомия пәнінің оқушы денсаулығы мәдениетін қалыптастырудағы рөлі.

Бұл бөлімде:

- дұрыс тамақтану;
 - қозғалыс режимі;
 - жарақаттан сақтану;
 - алғашқы көмек көрсету;
 - зиянды әдеттердің ағзаға әсері
- сияқты бағыттар талданады.

7. Қорытынды.

Адам анатомиясы мен физиологиясын оқытуда өмірмен байланысты практикаларды қолдану – бүгінгі заман талабы. Бұл әдіс оқушының білімін тереңдетіп қана қоймай, оны денсаулыққа жауапкершілікпен қарайтын, ғылыми негізде шешім қабылдай алатын тұлға ретінде қалыптастырады. Практико-бағдарлы тапсырмалар, зертханалық жұмыстар, жобалық әрекеттер және өмірлік жағдайларды талдау арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығы, сыни ойлауы, ғылыми дүниетанымы қалыптасады.

Әдебиеттер.

1. Әлімқұлова С., Бейсекова Г. Анатомия және физиология негіздері. – Алматы: Мектеп, 2019. – 214 б.
2. Жүнісбекова Ш. Биологияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 332 б.

3. Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы. Адам физиологиясының негіздері. – Женева: WHO Press, 2018. – 180 р.
4. Оразбаева А. Физиология және денсаулық. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021. – 256 б.
5. Селевко Г. П. Современные образовательные технологии. – Москва: Академия, 2015. – 288 с.
6. Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі. Жалпы білім беру стандарты. – Астана, 2023. – 145 б.

БАСШЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ – БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНІҢ МЕНЕДЖЕРІ: ПРОЦЕСТІ ЖӘНЕ ҰЖЫМДЫ БАСҚАРУ ТӘСІЛДЕРІ

Айберова Гульжан Касымбековна

«Өрлеу» біліктілікті арттыру ұлттық орталығы» акционерлік қоғамының «Түркістан облысы бойынша Кәсіби даму институты» филиалының қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы кафедраның аға оқытушысы

Резюме

Мақалада білім беру ұйымындағы басшының орынбасарының басқарушылық рөлі, оның білім беру процесін ұйымдастырудағы, қадағалаудағы және ұжымды тиімді басқарудағы функциялары талданады. Басшының орынбасарының кәсіби құзыреттілігі, менеджер ретіндегі міндеттері, басқару стильдері және процесті жоспарлау, бақылау, ынталандыру әдістері жан-жақты қарастырылады. Сонымен бірге педагогикалық ұжыммен қарым-қатынас орнату, кәсіби ынтымақтастықты дамыту және инновациялық процестерді басқару ерекшеліктері айқындалады.

Резюме

В статье рассматривается управленческая роль заместителя руководителя в образовательной организации, его функции в организации, контроле и развитии образовательного процесса, а также методы эффективного управления коллективом. Анализируются профессиональные компетенции заместителя руководителя, его обязанности как менеджера, стили управления, планирование, контроль и мотивация персонала. Особое внимание уделяется взаимодействию с педагогическим коллективом, развитию профессионального сотрудничества и управлению инновационными процессами.

Summary

The article explores the managerial role of the deputy head in an educational organization, focusing on their functions in organizing, supervising, and improving the educational process, as well as in managing the teaching staff. The professional competencies of the deputy head, managerial duties, leadership styles, planning, monitoring, and motivation strategies are analyzed. The article also highlights methods of building effective professional collaboration and managing innovation within the school environment.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің қарқынды өзгеруі басқару құрылымын жаңартуды, оның ішінде басшының орынбасары лауазымының рөлін күшейтуді қажет етеді. Мектеп басшысының орынбасары – тек әкімшілік қызметкер емес, ол оқу-тәрбие процесінің үйлестірушісі, ұжымды дамытудың стратегиялық жетекшісі, басқару мәдениетін қалыптастырушы менеджер. Оның қызметі білім сапасын арттыру, педагогтардың кәсіби шеберлігін қолдау, мектептің ішкі ресурстарын тиімді пайдалану жұмыстары арқылы көрініс табады.

Бүгінде менеджерлік дағдыларға ие орынбасар білім беру процесінің тиімділігін арттыру үшін жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау, талдау, мотивация және инновациялық басқаруды жүзеге асыра алуы керек. Сондықтан оның атқаратын қызметінің мәнін ашу, басқару тәсілдерін талдау – маңызды ғылыми-практикалық мәселе.

Басшының орынбасарының басқарушылық рөлі.

Басшының орынбасары оқу-тәрбие процесінің үйлестірушісі ретінде бірнеше бағытта жұмыс атқарады:

- оқу жоспары мен бағдарламалардың орындалуын бақылау
- педагогтардың жұмысын үйлестіру
- әдістемелік жұмысты ұйымдастыру
- білім сапасын мониторингтеу
- тәрбие жұмысын жоспарлау
- мектептің стратегиялық даму жоспарына қатысу

Бұл міндеттердің барлығы менеджерлік қабілетті және ұйымдастырушылық шеберлікті қажет етеді. Басшының орынбасары бір мезетте жоспарлаушы, талдаушы, кеңесші, бақылаушы және педагогикалық ұжымның көшбасшысы бола білуі тиіс.

Басқару тәсілдері: жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау, ынталандыру.

Білім беру процесін басқару бірнеше негізгі кезеңнен тұрады.

1. Жоспарлау.

Жоспарлау – басқарудың алғашқы және маңызды элементі. Орынбасар оқу жылының мақсаттарын айқындап, іс-шаралар жоспарын әзірлейді, оқу процесінің кестесін жасайды. Жоспарлау барысында стратегиялық мақсаттар мен нақты тактикалық міндеттердің үйлесімі сақталуы керек.

2. Ұйымдастыру.

Ұйымдастыру кезеңінде оқу-тәрбие үдерісін іске асыратын ресурстар (адам ресурсы, материалдық база, уақыт) тиімді бөлінеді. Педагогтар арасындағы міндеттер дәл анықталып, жауапкершілік айқындалады. Ұйымдастыру жұмыстарының сапасы мектеп ішіндегі тәртіп пен жалпы тиімділікке тікелей әсер етеді.

3. Бақылау.

Бақылау – оқыту сапасын қамтамасыз етудің маңызды құралы. Орынбасар сабақтарға қатысады, құжаттаманы тексереді, мониторинг жүргізеді, оқу жетістіктерінің нәтижесін талдайды. Бақылау тек қателікті табу емес, педагогқа көмек берудің, тәжірибесін дамытуға ықпал етудің тәсілі болуы тиіс.

4. Ынталандыру.

Педагогтарды ынталандыру – басқарудың маңызды элементі. Бұл моральдық қолдау, кәсіби өсуге жағдай жасау, жетістіктерді мадақтау, жақсы тәжірибелерді тарату арқылы жүзеге асады. Ынталандыру ұжымның жұмыс белсенділігін арттырады және нәтижелілікке әсер етеді.

Басқару стильдері және олардың тиімділігі.

Басшының орынбасары ұжымды басқаруда әртүрлі стильдерді қолдана алады:

- **Авторитарлық стиль.** Шешімді басшы өзі қабылдайды. Тәртіп қажет болған жағдайда тиімді, бірақ шығармашылықты шектейді.
- **Демократиялық стиль.** Педагогтердің пікірін ескеріп, шешім ұжыммен бірге қабылданады. Ынтымақтастықты арттырады.
- **Либералдық стиль.** Қызметкерлерге еркіндік береді. Кей жағдайларда тиімсіз болуы мүмкін.

Қазіргі мектеп менеджері үшін ең тиімдісі – демократиялық стиль мен жүйелі бақылаудың үйлесуі. Бұл педагогтарға шығармашылық еркіндік беріп, сонымен бірге процестің сапасын қамтамасыз етеді.

Педагогикалық ұжымды басқарудың психологиялық аспектілері.

Ұжымды тиімді басқару үшін орынбасарға келесі психологиялық құзыреттер қажет:

- қарым-қатынас мәдениеті
- қақтығыстарды шешу шеберлігі
- педагогтың жеке ерекшелігін ескеру
- қолайлы психологиялық ахуал қалыптастыру

- эмоциялық интеллект

Психологиялық тұрғыдан сауатты басқару ұжымда сенім атмосферасын қалыптастырады, кәсіби күйзелістің алдын алады, педагогтардың ынтасын арттырады.

Инновациялық процестерді басқару.

Қазіргі білім беру жүйесінде инновация – сапалы мектептің басты белгісі. Басшының орынбасары инновациялық жобаларды жүзеге асыруға жетекшілік етеді:

- жаңа технологияларды енгізу
- цифрлық білім беру ресурстарын пайдалану
- педагогтардың кәсіби дамуына жағдай жасау
- эксперименттік алаңдарда жұмыс ұйымдастыру

Инновациялық менеджмент – мектептің дамуын қамтамасыз ететін стратегиялық бағыт.

Білім сапасын арттырудағы орынбасардың рөлі.

Білім сапасы – мектеп жұмысының негізгі көрсеткіші. Орынбасар оны арттыру үшін:

- оқу жетістіктерінің мониторингін жүргізеді
- әдістемелік көмекті ұйымдастырады
- педагогтардың кәсіби құзыреттілігін дамытады
- оқушының жеке мүмкіндіктеріне сай оқытуды қолдайды
- бағалау жүйесін жетілдіреді

Бұл жұмыстардың барлығы жүйелі орындалғанда білім сапасы тұрақты өседі.

Қорытынды.

Басшының орынбасары – білім беру процесінің негізгі менеджері, мектептің ішкі даму тетіктерін іске қосатын тұлға. Оның тиімді басқару қабілеті оқу-тәрбие процесінің сапасына, педколлективтің ынтымақтастығына, мектептің жалпы жетістігіне тікелей әсер етеді. Жоспарлау, ұйымдастыру, бақылау және ынталандыру сияқты менеджмент функцияларын дұрыс қолдану, педагогтармен кәсіби диалог орнату, инновациялық процестерге жетекшілік ету – орынбасар қызметінің негізгі мазмұны. Қазіргі білім беру талаптары орынбасардан жоғары кәсіби құзыреттілікті, басқару мәдениетін, стратегиялық ойлауды және өзгерістерге бейімділікті қажет етеді. Осы қасиеттерді дамыта білген басшының орынбасары мектептің тұрақты және сапалы дамуын қамтамасыз ете алады.

Әдебиеттер.

1. Әбілқасымов А., Сардарова Ж. Білім беруді басқару негіздері. Алматы: Дарын, 2020.
2. Бейсембаев К. Мектеп менеджменті және педагогикалық жүйелер. Астана: Фолиант, 2019.
3. Сатыбалдиева Б. Педагогикалық менеджмент. Алматы: Білім, 2021.
4. Мойсеев А. Управление образовательной организацией. Москва: Педагогика, 2018.
5. Кларин М. Инновации в образовании. Москва: Академкнига, 2017.
6. Левин К. Теория управления и групповой динамики. Санкт-Петербург: Питер, 2018.

БАЛАЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ РЕТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аршабаева Гулжамал Туменбаевна

Шымкент қаласы, №20 "Қазына" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

Мақалада балалардың өзін-өзі реттеу дағдыларын қалыптастырудың психологиялық және педагогикалық негіздері қарастырылады. Өзін-өзі реттеу ұғымының мәні, оның баланың тұлғалық және эмоциялық дамуындағы рөлі талданып, мектепке дейінгі және бастауыш жастағы балаларда өзін-өзі басқару дағдыларын дамыту жолдары ұсынылады. Сонымен бірге өзін-өзі реттеуді

қалыптастыру әдістері, педагог пен ата-ананың үйлесімді әрекеттестігінің маңызы, күнделікті өмірде қолданылатын практикалық тәсілдер сипатталады.

Резюме

В статье рассматриваются психолого-педагогические основы формирования навыков саморегуляции у детей. Раскрывается сущность понятия саморегуляции, её роль в личностном и эмоциональном развитии ребёнка. Представлены подходы к развитию навыков самоконтроля у детей дошкольного и младшего школьного возраста, описаны методы формирования саморегуляции, а также значение взаимодействия педагога и родителей. В статье представлены практические рекомендации по развитию саморегуляции в повседневной деятельности.

Summary

The article discusses the psychological and pedagogical foundations of developing self-regulation skills in children. It explains the concept of self-regulation and its importance in a child's emotional and personal development. The article presents approaches to fostering self-control in preschool and primary school children, describes effective methods for building self-regulation, and highlights the importance of collaboration between teachers and parents. Practical recommendations for integrating self-regulation strategies into daily routines are also provided.

Кіріспе.

Заманауи білім беру жүйесінде балалардың эмоциялық-ерік саласын дамыту ерекше назарда. Осы тұрғыда өзін-өзі реттеу дағдылары – баланың табысты оқуына, әлеуметтенуіне, қарым-қатынас орнатуына және мінез-құлықты басқаруына қажетті негізгі қабілеттердің бірі. Өзін-өзі реттеу – баланың өз іс-әрекетін саналы жоспарлап, эмоциясын басқарып, мақсатқа бағытталған әрекет жасай алу қабілеті.

Мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалар үшін бұл дағдылардың қалыптасуы өте маңызды, себебі осы кезеңде эмоциялық тұрақтылық, ерік-жігер, ынта мен табандылықтың алғашқы белгілері қалыптасады. Педагог пен ата-ананың дұрыс ұйымдастырылған жұмысы баланың өзін-өзі реттеуін дамытуға мүмкіндік береді.

Өзін-өзі реттеу ұғымы және оның құрылымы.

Өзін-өзі реттеу – адамның мінез-құлқын, эмоциясын, іс-әрекетін басқару қабілеті. Оның құрылымы төмендегі компоненттерден тұрады:

1. **Мотивациялық компонент.** Іс-әрекетке деген қызығушылық және мақсат қою.
2. **Еріктік компонент.** Қиындықты жеңе білу, табандылық таныту.
3. **Когнитивтік компонент.** Өзін-өзі бақылау, әрекеттерді жоспарлау, бағалау.
4. **Эмоциялық компонент.** Эмоцияларды тану, реттеу, оң әсер қалыптастыру.

Бұл компоненттердің үйлесімді дамуы баланың жалпы өзін-өзі басқару қабілетіне тікелей әсер етеді.

Балаларда өзін-өзі реттеудің даму ерекшеліктері.

Мектепке дейінгі жас – өзін-өзі реттеудің бастапқы кезеңі. Бұл кезде балалар эмоцияны бақылауды, қарапайым жоспарлауды, кезек күтуді, тыңдай білуді үйренеді.

Бастауыш сынып жасында өзін-өзі реттеу дағдылары күрделене түседі:

- оқу әрекетін жоспарлау
- тапсырманы соңына дейін орындау
- мінез-құлықты жағдайға сай өзгерту
- өз әрекетіне рефлексия жасау

Бұл дағдылар мектептегі жетістікке және оқушының психологиялық тұрақтылығына оң әсер етеді.

Өзін-өзі реттеуді қалыптастырудың педагогикалық маңызы.

Өзін-өзі реттеу дағдыларын дамыту:

- оқу мотивациясын арттырады

- тапсырмаларды орындауда дербестік береді
- сыныптағы тәртіпті нығайтады
- эмоциялық тұрақтылықты қамтамасыз етеді
- балалардың әлеуметтік қарым-қатынасын жақсартады

Педагог өзін-өзі реттеуді қалыптастыруда бағыт беруші, қолдаушы, үлгі көрсетуші рөл атқарады.

Өзін-өзі реттеуді қалыптастыру әдістері.

1. Эмоцияларды тану және басқару әдістері.

Балаларға эмоцияларды ажыратуды, оларды сөзбен жеткізуді үйрету маңызды. "Қуаныш неге?" "Мен қазір қалай сезініп тұрмын?" сияқты сұрақтар эмоцияға рефлексия жасауға көмектеседі.

2. Режимді және жоспарлауды үйрету.

Күн тәртібін сақтау – өзін-өзі реттеудің басты шарты. Тәрбиеші балалармен бірге жоспар құрып, олардың орындалуын қадағалайды.

3. Ойын технологиялары.

Рөлдік ойындар, қимыл-қозғалыс ойындары, "тыныштық бұрышы", релаксациялық әдістер балалардың эмоция мен мінезді бақылауына көмектеседі.

4. Мотивацияны қалыптастыру әдістері.

Баланың жетістігін мадақтау, шағын мақсаттар қою, нәтижені бағалау оның өз-өзіне сенімділігін арттырады.

5. Мінез-құлықты реттеуге арналған әдістер.

Ережелер мен нормаларды бірге талқылау, оларды сақтауды үйрету, ситуациялық жаттығулар қолдану (мысалы, "кезек күту", "тыңдау дағдысы").

6. Рефлексия жүргізу.

Күн соңында: "Мен бүгін не үйрендім?", "Қандай қиындық болды?", "Мен оны қалай шештім?" деген сұрақтар арқылы бала өз әрекетін бағалауға үйренеді.

Педагог пен ата-ананың өзара байланысы.

Өзін-өзі реттеуді қалыптастыруда отбасы мен балабақша/мектептің бірегей жұмысы өте маңызды.

Ата-аналарға ұсыныстар:

- баланы тым қатты шектеуден немесе шектен тыс еркіндіктен сақтандыру
- үлгі болу: эмоцияны реттеу, сабыр сақтау
- баламен жиі сөйлесу
- ұсақ жетістіктерді де мадақтау
- үйде қарапайым ережелер жүйесін орнату

Педагог пен ата-ана бірге жұмыс істегенде бала өзін сенімді сезінеді және өзін-өзі реттеу дағдыларын жылдам меңгереді.

Өзін-өзі реттеуді дамытуға арналған практикалық жаттығулар.

1. "Тыныс алуды реттеу" жаттығулары.

Балаларға терең дем алу, үрлеу, "көбелек тынысы" әдістерін үйрету тыныштануға көмектеседі.

2. "Эмоция күнделігі".

Бала күн сайын өз көңіл күйін сурет арқылы белгілеуі тиіс.

3. "Сиқырлы қорап".

Қорап ішінде түрлі жағдаяттар жазылған карточкалар. Балалар сол жағдайды қалай шешетінін айтады.

4. "Бағдаршам" әдісі.

Қызыл – тоқта, Сары – ойлан, Жасыл – әрекет ет. Бұл әдіс импульсивті әрекеттерді тежейді.

5. Релаксация әдістері.

"Бұлтқа айналу", "құмда жату", "ағаш болу" ойындары арқылы денені босату.

6. Өз-өзін мадақтау әдісі.

"Мен бүгін өзімді мақтаймын, өйткені..." сөйлемін аяқтау.

Өзін-өзі реттеуді қалыптастырудың нәтижелері.

Жүйелі жұмыс нәтижесінде бала:

- эмоциясын басқара алады
- тапсырмаларды жоспарлайды
- өз әрекетін бақылайды
- өзіне сенімділігі артады
- мінез-құлық мәдениеті қалыптасады
- әлеуметтік ортаға тез бейімделеді

Бұл қасиеттер болашақта жеке тұлғаның табысты қалыптасуына үлкен ықпал етеді.

Қорытынды.

Балалардың өзін-өзі реттеу дағдыларын қалыптастыру – қазіргі педагогиканың маңызды бағыттарының бірі. Бұл дағдылар баланың оқу жетістігіне, психологиялық саулығына, эмоциялық тұрақтылығына және тұлғалық дамуына тікелей әсер етеді. Өзін-өзі реттеуді дамыту педагогтың кәсіби шеберлігіне, отбасы мен мектептің бірлескен жұмысына, баланың жеке мүмкіндіктерін ескеруге негізделуі тиіс. Дұрыс ұйымдастырылған әдістер мен қолайлы орта баланың өз-өзіне сенімін арттырып, өзін-өзі басқаруға жетелейді.

Әдебиеттер.

1. Айтымова А. Баланың психологиялық дамуы. Алматы: Білім, 2020.
2. Сатиева Л. Мектеп жасына дейінгі балалар психологиясы. Астана: Фолиант, 2019.
3. Құлжанова Н. Балалар тәрбиесі. Алматы: Рауан, 2021.
4. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. Москва: Педагогика, 2018.
5. Эльконин Д. Б. Детская психология. Москва: Академия, 2017.
6. Зимняя И. П. Педагогическая психология. Санкт-Петербург: Питер, 2020.

АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУ

Әшірбек Тоғжан Мырзақәрімқызы

Түркістан қаласы, "М.Әбенова атындағы жалпы білім беретін мектеп" КММ-нің бастауыш
сынып мұғалімі

Резюме

Мақалада бастауыш білім беру үдерісінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды тиімді қолдану жолдары, олардың оқыту сапасына ықпалы және оқушының танымдық белсенділігін арттырудағы рөлі қарастырылады. АКТ құралдарының бастауыштағы оқу пәндеріне интеграциялануы, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі және оқыту үдерісінің жаңаша ұйымдастырылуы талданады.

Резюме

В статье рассматриваются пути эффективного использования информационно-коммуникационных технологий в начальном образовании, их влияние на качество обучения и развитие познавательной активности учащихся. Анализируется интеграция ИКТ в учебные предметы начальной школы и профессиональная компетентность учителя.

Summary

The article examines the effective use of information and communication technologies in primary education, their impact on the quality of teaching, and the enhancement of students' cognitive activity. It also analyzes the integration of ICT tools into primary school subjects and the professional competencies required from teachers.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамның даму қарқыны білім беру жүйесін жаңартуды талап етеді. Инновациялық қызметтің негізгі бағыттарының бірі – ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) тиімді пайдалану. Бастауыш мектеп – білімнің іргетасы қаланатын, оқушылардың ақпаратты қабылдау және өңдеу дағдылары қалыптасатын маңызды кезең. Сондықтан АКТ құралдарын дәл осы деңгейден бастап жүйелі қолдану оқыту сапасын арттырудың қуатты тетігі болып саналады.

Бүгінгі бастауыш сынып оқушылары – цифрлық ортада өсіп келе жатқан балалар. Олар үшін бейне, анимация, интерактивті тапсырмалар, электронды ойындар секілді материалдар танымдық процестерді белсенді етеді. Осыған сай мұғалімнің міндеті – АКТ-ны педагогикалық мақсатқа сай таңдап, оқу бағдарламасына тиімді кіріктіру.

АКТ ұғымы және оның бастауыш білім берудегі рөлі.

Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар – оқу ақпаратын жинау, сақтау, өңдеу, ұсыну және жеткізуге арналған электрондық құралдар мен бағдарламалық ресурстардың жиынтығы. Мұндай технологияларға компьютер, планшет, интерактивті тақта, құжаткамера, мультимедиялық бағдарламалар, онлайн-платформалар, білім беру қосымшалары жатады.

Бастауыш сыныпта АКТ:

- оқу материалының көрнекілігін арттырады
- оқушының жеке қарқынымен жұмыс істеуге мүмкіндік береді
- оқу мотивациясын күшейтеді
- оқу үдерісін ойын түрінде ұйымдастыруға жағдай жасайды
- бағалау мен кері байланысты жеделдетеді

Осы мүмкіндіктер бастауыштағы білім сапасын арттырудың маңызды факторына айналады.

АКТ-ны оқу пәндеріне интеграциялау.

АКТ қолдану әр пәннің мазмұнына сай жүзеге асырылуы тиіс.

Сауат ашу және қазақ тілі.

Интерактивті дыбыстық тапсырмалар, әріптерді тануға арналған анимациялық ойындар, мәтінмен жұмыс жасайтын электрондық жаттығулар оқушының оқу, жазу дағдыларын тез қалыптастыруға көмектеседі. Мысалы, сөздерді буынға бөлу, дұрыс дыбыстау, сурет бойынша сөйлем құрастыру секілді жаттығуларды мультимедиялық түрде орындау тиімді.

Математика.

Сандар мен амалдарды визуалды түрде көрсетуге арналған бағдарламалар, геометриялық фигуралардың интерактивті моделдері, логикалық тапсырмалар жинағы балаға ұғымдарды тез меңгеруге жағдай жасайды. Математикалық тренажерлар арқылы оқушы өзінің қателіктерін бірден көріп, дереу түзете алады.

Дүниетану.

Виртуалды тәжірибелер, карталар, бейне-экскурсиялар оқушыларды қоршаған орта туралы нақты әрі қызықты ақпаратпен қамтамасыз етеді. Мысалы, табиғат құбылыстарын бақылау, жануарлар әлемін зерттеу, экологиялық мәселелерді талдау мультимедиялық құралдар арқылы жеңіл жүзеге асады.

Көркем еңбек және музыка.

Дыбыс редакторлары, бояу бағдарламалары, цифрлық аспаптар, анимация құрастыру платформалары балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Мұғалімнің АКТ қолданудағы кәсіби құзыреттілігі.

АКТ-ны тиімді қолданудың негізгі шарты – мұғалімнің ақпараттық құзыреттілігі. Мұғалім:

- бағдарламалық ресурстарды еркін меңгеруі
- цифрлық контентті дұрыс таңдауы

- сабақ жоспарын АКТ-ға сәйкес құрылымдауы
- оқушының қауіпсіз цифрлық мінез-құлқын қамтамасыз етуі
- авторлық цифрлық тапсырмалар жасай алуы қажет

Сондай-ақ мұғалім АКТ-ны мақсатты түрде, әдістемелік талапқа сай қолдануы тиіс. Тек технологияны қолдану үшін пайдалану емес, оқу нәтижесін арттыру – басты мақсат.

АКТ-ның оқыту сапасына әсері.

Зерттеулер мен тәжірибе көрсеткендей, бастауышта АКТ қолдану оқыту сапасын бірнеше бағытта арттырады:

1. **Танымдық белсенділік.** Интерактивті материалдар баланың қызығушылығын оятады.
2. **Жеке траекториямен оқыту.** Оқушы өз қарқынымен жұмыс істеп, материалды бірнеше рет қайталау мүмкіндігін алады.
3. **Қолжетімділік.** Онлайн-платформалар оқушыға мектептен тыс уақытта да білім алуға мүмкіндік береді.
4. **Жедел кері байланыс.** Электронды тесттер нәтижені бірден көрсетеді.
5. **Көп арналы оқыту.** Дыбыс, бейне, анимация арқылы ақпаратты қабылдау тиімділігі артады.

Сонымен бірге АКТ-ның психологиялық-педагогикалық талаптарға сай пайдаланылуы маңызды. Экран алдында шамадан тыс уақыт өткізу, мазмұнның күрделілігі немесе сапасыз ресурстар кері әсер етуі мүмкін.

Бастауыш мектепте АКТ қолданудың тиімді әдістері.

1. **Интерактивті сабақтар ұйымдастыру.** Мысалы, Kahoot, Quizizz арқылы ойын форматындағы бағалау.
2. **Цифрлық ойын технологиялары.** Оқу геймификациясы – қызығушылықты арттыратын қуатты құрал.
3. **Виртуалды лабораториялар.** Табиғат құбылыстарын қауіпсіз зерттеуге мүмкіндік береді.
4. **Мобильді оқыту.** Пайдалы білім беру қосымшаларын пайдалану.
5. **Цифрлық портфолио.** Оқушының оқу жетістіктерін электронды форматта сақтау.

АКТ-ны қолдануда кездесетін қиындықтар.

- Мұғалімдердің АКТ құралдарын толық меңгермеуі
- Интернет сапасының төмен болуы
- Интерактивті құрылғылардың мектептердегі жеткіліксіздігі
- Цифрлық контенттің сапасының әркелкілігі
- Оқушының назарын бөлу немесе ойынға әуестік сияқты мәселелер

Бұл кедергілерді шешу үшін мұғалімдерді тұрақты курстарда оқыту, мектеп инфрақұрылымын жаңарту, қауіпсіз цифрлық мәдениетті қалыптастыру қажет.

Қорытынды.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды бастауыш білім беру үдерісіне енгізу – оқыту сапасын арттырудың тиімді жолдарының бірі. АКТ оқушылардың танымдық белсенділігін дамытып, оқу мазмұнын жандандырады, мұғалімге сабақ жүргізудің инновациялық тәсілдерін қолдануға мүмкіндік береді. Дегенмен технологияны педагогикалық мақсатқа сай, жүйелі және үйлесімді қолдану – негізгі міндет. АКТ-ны орынды пайдалану арқылы оқыту сапасын арттыру, оқушының білімге құштарлығын күшейту және бастауыш мектептің білім беру әлеуетін көтеру мүмкіндігі жоғары.

Әдебиеттер.

1. Әбиев Р. Педагогика. Алматы: Дарын, 2021.
2. Жұмабаева Ә. Ақпараттық технологиялар және білім беру. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Қараев Ж. Инновациялық оқыту технологиялары. Алматы: Білім, 2019.

4. Назарбаев Н. Қазақстандағы білім беру жүйесі: даму жолдары. Астана: Елорда, 2018.
5. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants. New York: Routledge, 2010.
6. UNESCO. ICT in Education: Policy Toolkit. Paris: UNESCO Publishing, 2018.

РУССКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ: ЭНЕРГИЯ УСТОЙЧИВЫХ ВЫРАЖЕНИЙ

Орынбаева Роза Елесбековна

Учитель русского языка и литературы
Общеобразовательная школа №26 имени Айтеке би
г.Туркестан

Резюме

Бұл мақалада орыс тіліндегі фразеологизмдердің табиғаты, ұлттық-мәдени мазмұны және тілдің көркемдік әлеуетін арттырудағы рөлі талданады. Мақалада фразеологизмдердің шығу тегі, олардың семантикалық ерекшеліктері, сөйлеу тіліндегі стильдік қызметі және заманауи коммуникациядағы қолданылуы қарастырылады. Сондай-ақ фразеологизмдердің мәдени код ретінде тілдік тұлғаның дүниетанымын жетілдірудегі маңызы ашылады.

Summary

The article explores the nature of Russian idioms, their cultural background, and their role in enhancing the expressive capacity of the language. It examines the origins of idiomatic expressions, their semantic features, stylistic functions, and use in modern communication. The study also highlights the significance of idioms as cultural codes shaping the worldview of speakers.

Введение.

Фразеологизмы являются одной из наиболее ярких и выразительных единиц русского языка. Они фиксируют культурный опыт народа, отражают его мировоззрение, быт, историю и социальные традиции. Устойчивые выражения обладают особой энергетикой: они способны усиливать эмоциональное воздействие высказывания, придавать ему образность, экспрессию, точность. Фразеологические обороты — это своеобразные «живые кристаллы» языка, которые концентрируют в себе многовековой опыт и продолжают активно функционировать в современном общении.

Фразеологизмы интересны тем, что они не складываются мгновенно. Их формирование происходит постепенно, на основе языковой практики, культурных ассоциаций и коллективной памяти. Благодаря этому устойчивые выражения становятся лаконичным способом передачи сложных смыслов.

Понятие фразеологизма и его особенности.

Фразеологизм — это устойчивое сочетание слов, значение которого не сводится к сумме значений его компонентов. Например, выражение *бить баклуши* не описывает физическое действие, а означает «ничего не делать».

Основные особенности фразеологизмов:

- **Устойчивость** структуры. Компоненты фразеологизма редко заменяются.
- **Воспроизводимость**. Обороты используются как готовая модель.
- **Идиоматичность**. Значение выражения переносное и неделимое.
- **Эмоциональность и экспрессивность**. Фразеологизмы придают речи выразительность.

Эти особенности позволяют говорить о фразеологизмах как о самостоятельном слое языковой системы, обладающем уникальной функцией и внутренней энергией.

Источники происхождения русских фразеологизмов.

Русские устойчивые выражения имеют различные источники происхождения.

1. Бытовые реалии и народная жизнь.

Многие выражения возникли на основе традиционного быта:

- *держат язык за зубами* — «хранить тайну»
- *вбить себе в голову* — «прочно запомнить»

Эти обороты отражают особенности повседневной жизни и народного мышления.

2. Профессиональная лексика.

Из ремёсел, охоты, мореходства, военного дела пришли такие выражения, как:

- *дать задний ход*
- *метать бисер перед свиньями*
- *рубить с плеча*

3. Литературные источники.

Многие крылатые выражения вошли в язык благодаря классической литературе:

- *лед тронулся* (Гоголь)
- *быть или не быть* (Шекспир в русском переводе)

4. Библейские и мифологические сюжеты.

Такие фразеологизмы обладают высокой культурной значимостью:

- *запретный плод*
- *козёл отпущения*
- *Ахиллесова пята*

Семантические особенности и энергия образа.

Энергетика фразеологизмов заключается в их образной природе. Сравнение, метафора, гипербола и другие тропы создают яркий и запоминающийся образ. Например, выражение *валить с больной головы на здоровую* сразу вызывает конкретную ассоциацию, что делает значение максимально ясным.

Фразеологизмы могут выражать различные эмоции:

- **ирония:** *семь пятниц на неделе*
- **пренебрежение:** *пускать пыль в глаза*
- **восхищение:** *золотые руки*
- **недовольство:** *без царя в голове*

Эмоциональность делает устойчивые выражения сильным инструментом воздействия на адресата.

Функции фразеологизмов в речи.

Фразеологические обороты играют важную роль в организации речи:

1. Коммуникативная функция.

Фразеологизм позволяет кратко выразить сложную мысль.

2. Экспрессивная функция.

Обороты придают высказыванию окраску, усиливают эмоции.

3. Номинация.

Устойчивые выражения называют явления, не имеющие эквивалентов в других словах.

4. Культурная функция.

Фразеологизмы хранят культурный код народа.

5. Художественно-изобразительная функция.

Они украшают речь, делают её яркой и образной.

Фразеологизмы в современном языке.

Современная коммуникация не ослабила роль фразеологизмов. Наоборот, в XXI веке появляются новые выражения, связанные с технологиями, политикой, медиа:

- *уйти в офлайн*
- *перезагрузить отношения*
- *выйти на новый уровень*

Молодёжный сленг также активно порождает креативные устойчивые выражения, которые затем вливаются в общенациональный язык. Интернет-мемы становятся источником новых фразеологических единиц.

Фразеологизмы и культурный код.

Фразеологизмы представляют собой одну из важнейших составляющих культурного кода народа. Через устойчивые выражения передаются ценности, нормы поведения, типичные черты национального характера. Например:

- *работать спустя рукава* указывает на негативное отношение к небрежности
- *дурак набитый* подчёркивает прямоту и эмоциональность русской речи
- *как рыба в воде* отражает метафорическое мышление

Изучение фразеологизмов позволяет глубже понять национальную культуру, историю и традиции.

Способы изучения и преподавания фразеологизмов.

Эффективное освоение фразеологизмов требует контекстного подхода: выражения лучше усваиваются через диалоги, тексты, художественные произведения.

Полезные методические приёмы:

- работа с иллюстрациями
- составление фразеологических словариков
- анализ контекста в литературе
- сравнение с фразеологизмами других языков
- составление собственных мини-рассказов с использованием оборотов

Такие приёмы помогают обучающимся не только запоминать выражения, но и понимать их культурный и эмоциональный фон.

Заключение.

Русские фразеологизмы — это динамическая и выразительная часть языка, хранящая многовековую историю народа и его культурные ценности. Они сохраняют свою актуальность, активно используются в различных коммуникативных ситуациях и продолжают пополняться новыми выражениями. Энергия фразеологизмов заключается в их образности, эмоциональности, культурной насыщенности и способности передавать сложные смыслы в краткой форме. Изучение этих единиц способствует глубокому пониманию языка, культуры и мировоззрения русского народа.

Литературы.

1. Бирих А. Ф., Мокиенко В. М., Степанова Л. И. Словарь русской фразеологии. Санкт-Петербург: Наука, 2019.
2. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. Москва: Школа Языка Русской Культуры, 2020.
3. Кунин А. В. Фразеология современного русского языка. Москва: Высшая школа, 2018.
4. Маслова В. А. Лингвокультурология. Москва: Академия, 2017.
5. Мокиенко В. М. Большой фразеологический словарь. Москва: АСТ, 2021.

РОЛЬ ПРОЦЕНТОВ В НАШЕЙ ЖИЗНИ

Молдабекова Эльвира Мадарисовна

город Шымкент, КГУ «Средняя общеобразовательная школа №35 имени М. Маметовой»
учитель математики

Резюме

Бұл мақалада пайыздардың біздің күнделікті өміріміздегі рөлі жан-жақты қарастырылады. Пайыздар ұғымының тарихи дамуы, оның ғылымда, қаржы саласында, экономикада, статистикада, медицинада және тұрмыстық есептеулерде қолданылуы талданады. Мақалада пайызды есептеудің негізгі әдістері, оларды дұрыс пайдаланудың маңызы, сонымен бірге оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырудағы рөлі түсіндіріледі. Пайыздардың қолданылуын практикалық өмірмен байланыстыра отырып, олардың шешім қабылдауға, талдауға және қаржылық сауаттылықты қалыптастыруға әсері көрсетіледі.

Summary

This article provides a comprehensive overview of the role that percentages play in our daily lives. It examines the historical development of the concept of percentage and its application in science, finance, economics, statistics, medicine, and everyday calculations. The article discusses methods of calculating percentages, the importance of using them correctly, and their significance in improving students' mathematical literacy. By connecting percentages to real life, the article demonstrates how they influence decision making, analytical thinking, and the development of financial literacy.

Введение.

Понятие процентов занимает особое место в математике и в жизни современного человека. На первый взгляд проценты кажутся простыми и даже обыденными, однако их значение охватывает практически все сферы деятельности. Мы встречаем проценты ежедневно: в магазинах при скидках, в банках при оформлении кредита или вклада, в медицинских статистиках, в экономических отчетах, в спортивных рейтингах, в прогнозах погоды и даже в оценке качества работы или успеваемости.

Проценты позволяют человеку сравнивать величины, оценивать изменения, анализировать тенденции и принимать обоснованные решения. Без умения работать с процентами невозможно сформировать толковый математическую және қаржылық сауаттылық.

История возникновения процентов.

Проценты как математическое понятие уходят корнями в древность. Первые сведения о процентных вычислениях встречаются в шумерских клинописных текстах, где указывались проценты на зерно, серебро и другие ценности. В древнем Вавилоне проценты были частью торговых отношений.

Позднее римляне использовали проценты в финансовых операциях, называя их "centum" или "centesima", что и послужило основой современного обозначения процента как одной сотой части. С развитием банковского дела в Средневековье проценты стали важнейшим инструментом экономики. Постепенно понятие процента вошло в математику как универсальный способ выражения отношений между величинами.

Понятие процента и его свойства.

Процент означает одну сотую часть целого. Это универсальная единица измерения, позволяющая сравнивать различные явления и выражать относительные изменения.

Основные свойства процентов:

1. Универсальность. Проценты можно применить к любой величине: деньгам, времени, массе, длине.
2. Сравнимость. Проценты позволяют сравнивать различные данные вне зависимости от их абсолютного значения.

3. Наглядность. Процентная форма представления данных упрощает анализ и восприятие информации.

Роль процентов в финансовой сфере.

Финансовый сектор является самым ярким примером применения процентов.

Кредиты.

При оформлении кредита гражданин сталкивается с процентной ставкой, представляющей собой плату за пользование заемными средствами. Чем выше ставка, тем дороже кредит. Умение анализировать эффективную процентную ставку помогает избежать переплаты и грамотно планировать бюджет.

Вклады и сбережения.

Проценты также применяются для начисления дохода на банковские вклады. Процентная ставка определяет, какую прибыль вкладчик получит. Важную роль играет сложный процент, когда проценты начисляются на уже накопленные проценты, что значительно увеличивает доход.

Инфляция.

Экономические показатели, такие как инфляция, тоже выражаются в процентах. Инфляция влияет на покупательную способность денег, стоимость товаров и услуг. Ее анализ помогает государству и гражданам принимать экономически грамотные решения.

Проценты в экономике.

В экономической сфере проценты используются для анализа рыночных процессов.

1. Изменение цен и прибыли.
2. Прирост или убыль производства.
3. Налогообложение.
4. Анализ экономического роста.

Проценты позволяют сравнивать экономические показатели разных периодов и стран, что делает их ключевым инструментом аналитиков.

Проценты в статистике и социологии.

Статистика активно использует проценты при обработке данных опросов, социальных исследований, демографических показателей.

Например:

- уровень безработицы,
- численность населения,
- показатели смертности и рождаемости,
- результаты социологических опросов.

Проценты помогают представить большие массивы данных в понятной и сравнимой форме.

Проценты в медицине.

В медицинской сфере проценты используются при анализе заболеваемости, эффективности лекарств, вероятности осложнений.

Например:

- эффективность вакцины определяется в процентах,
- вероятность выздоровления,
- статистика распространенности заболеваний.

Проценты позволяют врачам и исследователям принимать взвешенные решения о методах лечения.

Проценты в повседневной жизни.

Проценты встречаются каждому из нас ежедневно:

1. В магазинах при скидках и акциях.
2. В рецептах, где указываются пропорции.

3. В прогнозах погоды при вероятности осадков.
4. В школе при выставлении оценок.
5. В фитнесе и спорте при анализе прогресса.

Проценты делают жизнь понятнее, помогая оценивать и сравнивать информацию.

Проценты в образовании и развитии математической грамотности.

Умение работать с процентами является одним из компонентов функциональной грамотности, определяемой международными исследованиями PISA и TIMSS.

Проценты помогают школьникам:

- понимать реальные экономические процессы,
- применять математику в практике,
- развивать навыки анализа и критического мышления.

Заключение.

Проценты являются неотъемлемой частью современной жизни. Они присутствуют в финансовых расчетах, экономике, науке, медицине и повседневных ситуациях. Умение правильно использовать проценты позволяет принимать обоснованные решения, анализировать информацию и повышать уровень собственной финансовой и математической грамотности.

Развитие навыков работы с процентами особенно важно в условиях стремительно меняющегося мира, где информация представляется в относительных величинах, требующих точного анализа.

Литература.

1. Аксёнов М. Основы финансовой грамотности. Москва: Просвещение, 2019.
2. Бусленко Н. Проценты и их применение. Санкт-Петербург: Питер, 2018.
3. Крамер Д. Математика в современном мире. Киев: Наука, 2016.
4. Смит Л. Финансовая математика для всех. Лондон: Oxford University Press, 2014.
5. Фридман А. Введение в экономический анализ. Нью-Йорк: McGraw Hill, 2020.

ПЕДАГОГТЕРДІҢ ІТ-ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА ӘДІСКЕРДІҢ ҚОЛДАУЫ

Джиенбаева Гулдана Сейтжановна
Түркістан облысы, Сайрам ауданы
«Еркөктайлар» бөбекжай-бақшасы ЖШС әдіскері

Резюме

В данной статье рассматривается роль методиста в развитии ИТ-компетентности педагогов дошкольной организации. Раскрываются задачи методического сопровождения, направления повышения цифровых навыков педагогов и практические формы работы по внедрению современных технологий в образовательный процесс.

Summary

This article examines the role of the methodologist in developing IT competence among preschool teachers. It highlights key tasks of methodological support, directions for improving teachers' digital skills, and practical approaches for integrating modern technologies into the educational process.

Кіріспе.

Қазіргі цифрландыру дәуірінде білім беру жүйесінде педагогтердің ІТ-құзыреттілігі басты талаптардың біріне айналды. Мектепке дейінгі ұйымдарда да ақпараттық технологияларды меңгеру қажеттілігі артып келеді. Педагогтің цифрлық ортада тиімді жұмыс істеуі оның кәсіби деңгейін айқындайтын факторлардың бірі болғандықтан, әдіскердің қолдауы маңызды рөл атқарады.

Мақаланың мақсаты – педагогтердің ІТ-құзыреттілігін дамытудағы әдіскердің негізгі міндеттерін, жұмыс бағыттарын және қолдау түрлерін жан-жақты қарастыру.

Негізгі бөлім.**Педагогтердің IT-құзыреттілігін дамытудың өзектілігі.**

1. Ақпараттық қоғам талаптары білім беру жүйесінің барлық деңгейіне цифрлық дағдыларды енгізуді міндеттейді.
2. Мектепке дейінгі ұйымда тәрбиеші сандық ресурстарды қолдана білуі тиіс.
3. IT-құзыреттілік педагогтің әдістемелік, ұйымдастырушылық және шығармашылық қабілеттерін кеңейтеді.
4. Цифрлық технологияларды пайдалану оқу-тәрбие үдерісін тиімді етеді.
5. Балалардың қызығушылығын арттырып, белсенділігін көтереді.

Әдіскердің IT-құзыреттілікті дамытудағы негізгі міндеттері.

1. Педагогтердің цифрлық дағдыларға мұқтаждығын анықтау.
2. Ұйымдағы материалдық-техникалық базаны талдау.
3. Әдіснамалық және нормативтік құжаттарды зерделеу.
4. АКТ бойынша оқу курстарын және семинар-тренингтерді жоспарлау.
5. Педагогтерге жүйелі түрде консультациялық қолдау көрсету.
6. Цифрлық ресурстарды қолдану бойынша нұсқаулықтарды әзірлеу.
7. Заманауи платформалармен жұмыс жасауды үйрету.

Педагогтердің IT-құзыреттілігін арттыру бағыттары.

1. BilimLand, MektepEdu, Kundelik сияқты платформалармен жұмыс.
2. Интерактивті тақтамен, компьютермен, планшетпен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.
3. Сандық оқу-әдістемелік материалдар дайындау.
4. Онлайн сабақтар ұйымдастыру жолдарын меңгерту.
5. АКТ-ны балалардың танымдық және шығармашылық қабілеттерін дамытуға қолдану.
6. Киберқауіпсіздік және қауіпсіз интернет дағдыларын қалыптастыру.

Әдіскер жүзеге асыратын практикалық жұмыстар.

1. Шеберлік сабақтарын өткізу.
2. Цифрлық құралдармен жұмыс бойынша тренингтер ұйымдастыру.
3. Ашық сабақтарды талдау және әдістемелік кері байланыс беру.
4. Педагогтердің электрондық портфолио дайындауына қолдау көрсету.
5. Туындаған қиындықтарды жедел шешу бойынша кеңес беру.
6. Озық тәжірибелерді жинақтап тарату.
7. Цифрлық құралдарды қолданудың тиімді тәсілдерін әдістемелік нұсқаулыққа енгізу.

Педагогтің кәсіби дамуына әсері.

1. Педагогтің цифрлық ортада жұмыс тиімділігі артады.
2. Оқу процесінің сапасы жоғарылайды.
3. Балалардың қызығушылығы күшейеді.
4. Педагогтің шығармашылық әлеуеті дамиды.
5. Инновациялық білім беру мәдениеті қалыптасады.

Халықаралық тәжірибе және салыстырмалы талдау

1. Финляндия, Эстония, Сингапур сияқты елдерде мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында педагогтердің IT-құзыреттілігін дамытуға ерекше көңіл бөлінеді.
2. Бұл елдерде әдіскерлер педагогтерді тек оқыту ғана емес, сонымен қатар цифрлық құралдарды шығармашылық тұрғыда қолдануға бағыттайды.
3. Қазақстандық тәжірибені халықаралық деңгейдегі озық үлгілермен салыстыру педагогтердің кәсіби дамуына жаңа серпін береді.

Мониторинг және бағалау жүйесі.

Әдіскер педагогтердің IT-құзыреттілігін дамытуда тек оқыту емес, сонымен қатар нәтижені бағалауды да ұйымдастыруы тиіс.

Бағалау критерийлері:

1. Цифрлық платформаларды қолдану деңгейі
2. Сандық материалдар әзірлеу сапасы
3. Оқу процесінде АКТ-ны тиімді пайдалану
4. Киберқауіпсіздік ережелерін сақтау

Мониторинг нәтижелері педагогтің жеке даму траекториясын анықтауға мүмкіндік береді.

Әдіскер мен педагог арасындағы серіктестік.

1. Әдіскердің қолдауы тек нұсқаулық берумен шектелмейді, ол педагогпен бірлескен шығармашылық серіктестікке негізделуі тиіс.
2. Бірлескен жобалар:
3. Цифрлық сабақ үлгілерін әзірлеу
4. Балалардың цифрлық шығармашылығын дамытуға арналған ортақ іс-шаралар
5. Электрондық портфолио мен кәсіби блог жүргізу

Болашақтағы даму бағыттары.

1. Жасанды интеллектті (AI) білім беру процесіне енгізу.
2. Виртуалды және толықтырылған шындық (VR/AR) технологияларын мектепке дейінгі ұйымдарда қолдану.
3. Педагогтердің цифрлық сауаттылығын арттыруда геймификация әдістерін пайдалану.
4. Онлайн-коучинг және менторлық жүйесін дамыту.

Қорытынды.

Педагогтердің IT-құзыреттілігін дамытуда әдіскердің рөлі өте маңызды. Ол цифрлық технологияларды меңгерудің барлық кезеңінде педагогке жүйелі, мақсатты және кәсіби қолдау көрсетеді. Әдіскердің үйлестірілген жұмысы педагогтердің кәсіби деңгейін арттырып, білім беру үдерісінің сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007.
2. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы. 2017.
3. Жұмаділова Ж. Білім берудегі цифрлық технологиялар. Алматы, 2020.
4. Әдіскер жұмысының ұйымдастырылуы жөніндегі әдістемелік нұсқаулық. Астана, 2021.
5. Педагогтердің АКТ-құзыреттілігі туралы ғылыми зерттеулер. Алматы, 2019.

СЫНЫП САҒАТТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ

Кабылбаева Раушан Курманалиевна

Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы, Шалдар ауылы
Абай атындағы ЖББМ КММ, сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматриваются особенности формирования социальной активности учащихся через проведение классных часов. Раскрываются педагогические условия, методы и формы работы, способствующие развитию личности, повышению инициативности, коммуникативных навыков и социальной ответственности школьников. Представлены рекомендации по эффективной организации воспитательного процесса, взаимодействию с родителями и школьным сообществом.

Summary

The article examines the development of students' social activity through classroom hours. It highlights pedagogical conditions, methods, and forms of work that enhance students' personality growth, initiative,

communication skills, and social responsibility. Recommendations for effective educational planning, cooperation with parents, and building a supportive school environment are provided.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары, белсенді азамат қалыптастыру. Оқушылардың әлеуметтік белсенділігін дамытуда сынып сағаттарының рөлі ерекше. Сынып сағаты – тұлғаның құндылықтық бағдарын, мінез-құлық мәдениетін, азаматтық позициясын қалыптастыруға бағытталған тәрбиелік процесс. Бұл мақалада сынып сағаттары арқылы оқушылардың әлеуметтік белсенділігін арттыру жолдары, тиімді әдістер мен ұйымдастыру тетіктері қарастырылады.

Сынып сағаттарының тәрбиелік мүмкіндіктері.

Сынып сағаттары – тәрбиенің маңызды формасы. Оның басты міндеті оқушының әлеуметтік ортада өзін еркін ұстай алуына, қоғам алдындағы жауапкершілігін сезінуіне ықпал ету.

Сынып сағаттарының негізгі мүмкіндіктері:

1. тұлғалық қасиеттерді дамыту;
2. оқушылардың ой-өрісін кеңейту;
3. әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру;
4. коммуникативтік қабілеттерді дамыту;
5. шығармашылық белсенділікті арттыру;
6. ұжымдық қарым-қатынасты нығайту;
7. азаматтық ұстанымды қалыптастыру.

Оқушылардың әлеуметтік белсенділігін дамытудағы негізгі қағидалар.

Әлеуметтік белсенділік – тұлғаның қоғам өміріне қатысуға, өз ойын білдіруге, қоғамға пайда келтіруге бағытталған әрекеті.

Әлеуметтік белсенділікті дамыту келесі қағидаларға сүйенеді:

1. оқушының жеке пікірін құрметтеу;
2. әр баланың қабілеті мен қызығушылығын ескеру;
3. еріктілік қағидасы;
4. ынтымақтастық және өзара қолдау;
5. ашықтық және демократиялық қарым-қатынас;
6. белсенді әрекет арқылы білім беру;
7. жауапкершілікке тәрбиелеу.

Сынып сағаттарын ұйымдастырудың педагогикалық шарттары.

Сынып жетекшісінің кәсіби құзыреттілігі – тәрбиелік жұмыстың сапасын анықтайтын негізгі фактор.

Тиімді ұйымдастыру шарттары:

1. тәрбиелік шараларды сапалы жоспарлау;
2. оқушылардың жас ерекшеліктерін ескеру;
3. ұжыммен жұмыс істеу әдістерін меңгеру;
4. әр оқушының әлеуетін анықтау;
5. ата-анамен ынтымақтастық орнату;
6. әлеуметтік-психологиялық ахуалды қадағалау;
7. тәрбиелік процесті ғылыми негізде ұйымдастыру.

Әлеуметтік белсенділікті дамыту әдістері.

Оқушылардың белсенділігін арттыруда интерактивті әдістер тиімді нәтиже береді.

Негізгі әдістер:

1. пікірталас, дебат;
2. рөлдік ойындар;
3. тренингтер;
4. өмірлік жағдайларды талдау;

5. шығармашылық тапсырмалар;
6. топтық жобалар;
7. әлеуметтік бастамалар ұйымдастыру.

Сынып сағаттарының мазмұндық бағыттары.

Сынып сағаттарының мазмұны оқушының тұлғалық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс.

Мазмұндық бағыттар:

1. адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру;
2. патриоттық тәрбие;
3. құқықтық мәдениет;
4. рухани-адамгершілік тәрбие;
5. экологиялық мәдениет;
6. денсаулық мәдениеті;
7. отбасылық тәрбие мен қарым-қатынас мәдениеті.

Ата-анамен ынтымақтастық.

Әлеуметтік белсенді оқушы тәрбиелеуде ата-ананың рөлі ерекше. Сынып жетекшінің ата-анамен тиімді байланыс орнатуы қажет.

Негізгі бағыттар:

1. ата-аналар жиналысын жүйелі өткізу;
2. бірлескен шаралар ұйымдастыру;
3. ата-аналарды тәрбиелік процеске тарту;
4. ата-аналарға психологиялық-педагогикалық кеңес беру;
5. отбасындағы тәрбиелік ахуалды бақылау.

Қорытынды.

Сынып сағаттары – оқушылардың әлеуметтік белсенділігін қалыптастырудың ең тиімді құралдарының бірі. Тиімді ұйымдастырылған сынып сағаты оқушының тұлғалық дамуын қамтамасыз етеді, әлеуметтік жауапкершілігін арттырады, ұжыммен қарым-қатынас жасау дағдыларын жетілдіреді. Сынып жетекшілік шеберлік пен жүйелі жұмысты талап етеді. Әр сабақ оқушының өміріне оң әсерін тигізетін мазмұнды, мәнді және тәрбиелік мәні зор болуы тиіс.

Әдебиеттер

1. Dewey J. Democracy and Education. 1916.
2. Rogers C. Freedom to Learn. 1969.
3. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. 2007.
4. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері. 1998.
5. Жұмабекова Ф. Мектептегі тәрбие үдерісі. 2014.
6. Қазақстан Республикасының Тәрбие тұжырымдамасы. 2015.
7. Айғабылов Қ. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. 2010.
8. ҚР жалпы білім беретін мектептердегі тәрбие бағдарламасы. 2020.

ЭМПАТИЯ МЕН ТӨЗІМДІЛІКТІ ТӘРБИЕЛЕУДЕГІ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ҚЫЗМЕТІ

Бакирова Балжан Турганбековна

Түркістан облысы, Арыс қаласы

"С.Нұрмағанбетов атындағы бастауыш мектеп" КММ сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматривается роль классного руководителя в формировании эмпатии и терпимости у младших школьников. Анализируются психологические и педагогические подходы к воспитанию эмоциональной и социальной компетентности, а также практические методы работы с детьми, направленные на развитие способности к сопереживанию и уважению к другим.

Summary

The article examines the role of the homeroom teacher in fostering empathy and tolerance among primary school students. It analyzes psychological and pedagogical approaches for developing emotional and social competence, and practical strategies for working with children to enhance their ability to understand and respect others.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жағдайында оқушылардың эмоционалды және әлеуметтік дамуы басты назарда. Эмпатия мен төзімділік қабілеттерін қалыптастыру — сынып жетекшісінің негізгі міндеттерінің бірі. Бұл қасиеттер оқушының тұлғалық дамуына, сыныптағы қарым-қатынасқа және қоғамға бейімделуіне тікелей әсер етеді.

Эмпатия — бұл басқа адамның сезімін түсіну және оны бағалау қабілеті. Төзімділік — әртүрлі пікірлер мен мінез-құлыққа құрметпен қарау, қиын жағдайларда сабырлы болу қабілеті. Сынып жетекшісі бұл қасиеттерді дамыту үшін жоспарлы, жүйелі педагогикалық жұмыстарды жүргізуі қажет.

Мақаланың мақсаты — эмпатия мен төзімділікті тәрбиелеудегі сынып жетекшісінің қызметін сипаттау, психологиялық-педагогикалық негіздерін талдау және практикалық әдістерін көрсету.

Негізгі бөлім.

Эмпатия мен төзімділіктің педагогикалық мәні.

1. Эмпатия балалардың әлеуметтік бейімделуін арттырады.
2. Төзімділік сыныптағы конфликт жағдайларын азайтады.
3. Бұл қасиеттер оқушылардың эмоционалды интеллектін қалыптастырады.
4. Эмпатия мен төзімділік оқушының өзін-өзі тануына және қарым-қатынас мәдениетіне ықпал етеді.
5. Эмпатиялық дағдылардың дамуы сабақтағы ынтымақтастық пен топтық жұмысты жеңілдетеді.

Сынып жетекшісінің рөлі.

1. Эмпатия мен төзімділікті тәрбиелеуге арналған сабақтарды ұйымдастыру.
2. Балалардың эмоционалды жағдайын бақылау және қолдау көрсету.
3. Конфликт жағдайларын шешуде әдістемелік бағыт беру.
4. Позитивті мінез-құлықты қолдау және ынталандыру.
5. Үй-мектеп байланысын нығайту арқылы бала тәрбиесіне үйлесімді қолдау көрсету.

Педагогикалық және психологиялық тәсілдер.

1. Рөлдік ойындар арқылы эмоцияларды түсіндіру және бейімделу дағдыларын қалыптастыру.
2. Сценарийлік жаттығулар арқылы төзімділікке үйрету.
3. Әңгімелесу, әңгіме арқылы эмоцияларды талдау.
4. Топтық жобалар мен тапсырмалар арқылы әлеуметтік ынтымақтастықты дамыту.

5. Кітаптар мен бейнематериалдарды қолдану арқылы моральдық және этикалық нормаларды түсіндіру.
6. Эмоциялық интеллект пен өзін-өзі бақылауды дамыту тренингтері.
7. Психологиялық тестілер және өзін-өзі бағалау арқылы прогресті бақылау.

Жеке жұмыс және топтық жұмыс үйлесімі.

1. Эмпатияны дамытуда жеке әңгімелердің маңызы.
2. Топтық жұмыс арқылы төзімділікті тәжірибеде көрсету.
3. Әр оқушыға жеке бағытталған тапсырмалар беру.
4. Балалардың жетістіктерін бақылау және кері байланыс беру.
5. Әр оқушының эмоционалды және әлеуметтік даму деңгейін ескеру.

Жетістіктерді бағалау және мониторинг.

1. Оқушының қарым-қатынастық дағдыларының жақсаруы.
2. Сабаққа қатысу белсенділігінің артуы.
3. Топтағы ынтымақтастық және өзара көмек көрсету дағдыларының қалыптасуы.
4. Эмоциялық тұрақтылық пен конфликт шешу қабілетінің дамуы.
5. Оқушының өзін-өзі бағалау және басқаға құрмет көрсету қабілетінің өсуі.

Халықаралық тәжірибе және салыстырмалы талдау.

1. Финляндия, Жапония және Канада мектептерінде эмпатия мен төзімділікті дамытуға ерекше көңіл бөлінеді.
2. Бұл елдерде сынып жетекшілері оқушыларды **қоғамдық жобаларға, еріктілік іс-шараларға** қатыстыру арқылы әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастырады.
3. Қазақстандық тәжірибені халықаралық үлгілермен салыстыру сынып жетекшілеріне жаңа әдістерді енгізуге мүмкіндік береді.

Мониторинг және бағалау жүйесін жетілдіру.

1. **Эмоциялық күнделік жүргізу** – оқушылар күн сайын өз сезімдерін қысқаша жазып отырады.
2. **Әлеуметтік дағдыларды бағалау картасы** – топтық жұмыс кезіндегі ынтымақтастық, тыңдай білу, құрмет көрсету деңгейін тіркеу.
3. **Ата-аналармен бірлескен бақылау** – үйдегі мінез-құлық пен мектептегі қарым-қатынасты салыстыру.
4. **Психологпен бірлескен диагностика** – эмоционалды интеллект пен төзімділік деңгейін анықтау.

Ата-аналармен жұмыс ерекшеліктері.

1. Эмпатия мен төзімділікті дамытуда ата-ананың үлесі зор.
2. Сынып жетекшісі ата-аналарға арналған **тренингтер мен семинарлар** ұйымдастыруы қажет.
3. Үйде қолдануға болатын **эмоциялық жаттығулар** (мысалы, «Менің сезімім» ойыны) ұсынылады.
4. Баланың жетістігін ата-анамен бірге атап өту – мектеп пен үй арасындағы сенімді нығайтады.

Қорытынды.

Сынып жетекшісі эмпатия мен төзімділікті тәрбиелеуде маңызды рөл атқарады. Жүйелі, жоспарлы, психологиялық-педагогикалық әдістерді қолдану оқушылардың әлеуметтік, эмоционалды және тұлғалық дамуына ықпал етеді. Жеке және топтық жұмыстарды үйлестіре отырып, педагог балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ете алады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007
2. Эмоционалды интеллект және мектептегі тәрбие. Алматы, 2016
3. Сынып жетекшісінің педагогикалық қызметі. Астана, 2018

4. Педагогикалық қолдау және әлеуметтік-психологиялық әдістер. Алматы, 2019

СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ АТА-АНАЛАРМЕН ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ФОРМАЛАРЫ

Жанысбекова Әсел Сайлауқызы
Түркістан облысы, Арыс қаласы
Қаражантақ ЖББМ КММ сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматриваются современные формы взаимодействия классного руководителя с родителями. Анализируются эффективные методы коммуникации, совместного планирования воспитательного процесса и организации участия родителей в образовательной деятельности. Подчеркивается значимость партнерских отношений между школой и семьей для успешного развития учащихся.

Summary

The article examines modern forms of interaction between homeroom teachers and parents. It analyzes effective communication methods, joint planning of educational processes, and strategies for parental involvement in school activities. The importance of partnership between school and family in supporting students' development is emphasized.

Кіріспе.

Білім беру процесінде сынып жетекшісінің ата-аналармен өзара іс-қимылы маңызды рөл атқарады. Заманауи білім беру жүйесінде ата-аналар тек бақылаушы емес, баланың тұлғалық дамуы мен оқу жетістіктеріне белсенді қатысушы болып табылады. Сынып жетекшісі мен ата-аналардың үйлесімді өзара әрекеті оқушының әлеуметтік, эмоционалды және білімдік дамуын арттыруға ықпал етеді.

Мақаланың мақсаты — сынып жетекшісінің ата-аналармен өзара іс-қимылының заманауи формаларын анықтау, олардың тиімділігін талдау және практикалық ұсыныстар беру.

Негізгі бөлім.

Ата-аналармен өзара іс-қимылдың педагогикалық мәні.

1. Ата-аналар мен педагог арасындағы қарым-қатынас оқушының дамуына тікелей әсер етеді.
2. Партнерлік байланыс оқушылардың оқу мотивациясын арттырады.
3. Өзара іс-қимыл оқушының мінез-құлқын бақылауға және түзетуге мүмкіндік береді.
4. Жүйелі байланыс сабақтағы тиімділікті арттырады.
5. Заманауи коммуникациялық әдістер педагог пен ата-ана арасындағы сенімділікті қалыптастырады.

Заманауи өзара іс-қимыл формалары.

1. Онлайн платформалар арқылы ақпарат алмасу (WhatsApp, Telegram, электрондық пошта).
2. Видеоконференциялар, онлайн кездесулер.
3. Электрондық журнал және электрондық күнделік арқылы бағалау мен бақылау.
4. Топтық чаттар мен ақпараттық хабарламалар.
5. Мектеп блогтары, сайттар, әлеуметтік желілер арқылы жаңалықтармен бөлісу.
6. Ата-аналар үшін семинарлар, вебинарлар ұйымдастыру.
7. Психологиялық және педагогикалық кеңестер өткізу.

Жеке және топтық кездесулер.

1. Ата-аналармен жеке әңгімелер ұйымдастыру.
2. Топтық жиналыстар мен дөңгелек үстелдер өткізу.

3. Ата-аналарды оқу процесіне тарту арқылы балалардың белсенділігін арттыру.
4. Мектепшілік іс-шараларға ата-аналарды қатыстыру.
5. Жетістіктерді және қиындықтарды талқылау үшін тұрақты кездесулер жүргізу.

Коммуникация әдістері мен тиімділігін бағалау.

1. Ата-аналардың кері байланысын жинау (сауалнамалар, пікірлер).
2. Онлайн байланыс тиімділігін мониторингтеу.
3. Жеке және топтық кездесулердің нәтижесін талдау.
4. Ата-аналардың қатысу белсенділігін бағалау.
5. Қарым-қатынастың тұрақтылығы және балаларға әсерін бақылау.

Практикалық ұсыныстар.

1. Заманауи технологияларды тиімді пайдалану.
2. Ата-аналарға жүйелі ақпарат беру.
3. Мотивациялық әдістер арқылы ата-аналарды ынталандыру.
4. Әр балаға жеке бағытталған ақпарат беру.
5. Педагогикалық қолдау мен кәсіби кеңестерді тұрақты қамтамасыз ету.
6. Қарым-қатынаста ашықтық және сенімділікті сақтау.
7. Өзара әрекеттестік жоспарын жылдық және айлық негізде құру.

Халықаралық тәжірибе және салыстырмалы талдау.

1. Финляндияда ата-аналар мектептің стратегиялық даму жоспарына қатысады, бұл олардың жауапкершілігін арттырады.
2. Жапонияда ата-аналар комитеттері мектепшілік тәрбие іс-шараларын ұйымдастыруға белсенді қатысады.
3. АҚШ-та ата-аналармен байланыс үшін арнайы **Parent-Teacher Association (PTA)** жүйесі қолданылады.
4. Қазақстандық мектептерде осы тәжірибелерді бейімдеп қолдану ата-аналардың белсенділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Мониторинг және бағалау жүйесін жетілдіру.

1. Ата-аналар сауалнамасы – сынып жетекшісі ата-аналардың пікірін жүйелі түрде жинап, талдау жасайды.
2. Қатысу индексі – ата-аналардың мектеп іс-шараларына қатысу жиілігін есептеу.
3. Электрондық кері байланыс жүйесі – ата-аналар онлайн түрде ұсыныс, пікір қалдыра алады.
4. Жылдық есеп беру – сынып жетекшісі ата-аналармен өзара іс-қимыл нәтижесін жыл соңында қорытындылайды.

Ата-аналармен серіктестік формалары.

1. Ата-аналар клубы – тәжірибе алмасу алаңы, психологиялық және педагогикалық кеңес беру.
2. Үй тапсырмасын қолдау жобасы – ата-аналарға балаларға көмектесудің тиімді әдістерін үйрету.
3. Отбасылық мерекелер мен фестивальдер – мектеп пен отбасы арасындағы эмоционалды байланысты нығайтады.
4. Ата-аналар менторлығы – кәсіби маман ата-аналар оқушыларға бағыт-бағдар береді.

Қорытынды.

Сынып жетекшісінің ата-аналармен өзара іс-қимылы оқушылардың білім алу және тұлғалық дамуына тікелей әсер етеді. Заманауи коммуникациялық әдістер мен жүйелі кездесулер балалардың әлеуметтік, эмоционалды және оқу жетістіктерін арттыруға мүмкіндік береді. Партнерлік қатынас мектеп пен отбасы арасындағы сенімді байланысты қалыптастырып, оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007
2. Сынып жетекшісінің педагогикалық қызметі. Алматы, 2016
3. Заманауи мектеп пен отбасы: өзара әрекеттестік тәжірибесі. Астана, 2018
4. Онлайн коммуникациялар және білім беру процесі. Алматы, 2019
5. Педагогикалық қолдау және ата-аналармен жұмыс әдістемесі. Алматы, 2020

АТА-АНАЛАР ЖИНАЛЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ТӘСІЛДЕРІ

Азимбаева Айгүл Омурзаковна

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы

Ы.Алтынсарин атындағы ЖББМ КММ сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматриваются интерактивные методы организации родительских собраний. Анализируются эффективные формы коммуникации, совместного обсуждения воспитательных и образовательных задач, а также вовлечения родителей в активное участие школьного процесса. Подчеркивается значимость интерактивного подхода для повышения эффективности взаимодействия между школой и семьей.

Summary

The article examines interactive methods for organizing parent meetings. It analyzes effective forms of communication, joint discussion of educational tasks, and strategies for involving parents actively in the school process. The importance of an interactive approach for enhancing collaboration between school and family is emphasized.

Кіріспе.

Бастауыш мектептегі ата-аналар жиналысы — сынып жетекшісінің оқушылардың тәрбие және оқу процесін үйлестіруде негізгі құралдарының бірі. Қазіргі педагогикалық практикада дәстүрлі кездесулерден гөрі интерактивті тәсілдер тиімдірек болып отыр. Интерактивті әдістер ата-аналарды белсенді қатысуға ынталандырады, балалардың оқу жетістіктері мен тәрбие сапасын арттыруға ықпал етеді.

Мақаланың мақсаты — ата-аналар жиналысын ұйымдастырудағы интерактивті тәсілдерді талдау, олардың тиімділігін көрсету және практикалық ұсыныстар беру.

Негізгі бөлім.**Интерактивті тәсілдердің педагогикалық мәні.**

1. Интерактивті әдіс ата-аналардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.
2. Өзара әрекеттестік арқылы ақпарат алмасу тиімдірек жүзеге асады.
3. Жиналыс барысында әр қатысушы өз пікірін білдіре алады.
4. Балалардың оқу және тәрбие мәселелері жан-жақты талданады.
5. Сенімділік пен ынтымақтастық орнатуға ықпал етеді.

Интерактивті формалардың түрлері.

1. Топтық талқылау және пікірталас сессиялары.
2. Рөлдік ойындар арқылы нақты педагогикалық жағдайларды көрсету.
3. SWOT-анализ немесе проблемалық карта жасау.
4. Онлайн платформалар арқылы қатысушылармен байланыс (Zoom, Google Meet).
5. Постерлер, инфографика және визуалды презентациялар пайдалану.
6. Сценарийлік сабақ үлгілері мен бейнематериалдарды көрсету.
7. Дебаттар мен шағын викториналар ұйымдастыру.

Жеке және топтық жұмыс үйлесімі.

1. Ата-аналарды кіші топтарға бөліп, нақты тақырыптарды талқылату.
2. Жеке әңгімелер арқылы ата-ананың пікірін тыңдау және кеңес беру.
3. Балалардың жетістіктері мен қиындықтарын талдау.
4. Ата-аналарды мектепшілік іс-шараларға тарту.
5. Үздік тәжірибелерді бөлісу және ұсыныстар жинау.

Эффективтілікті бағалау әдістері.

1. Сауалнама және кері байланыс жинау.
2. Онлайн қатысу белсенділігін талдау.
3. Жиналыс барысында талқыландырылған мәселелердің орындалуын бақылау.
4. Ата-аналардың пікірлері мен ұсыныстарын бағалау.
5. Балалардың оқу мотивациясына және тәрбие сапасына әсерін қадағалау.

Практикалық ұсыныстар.

1. Жиналысқа дайындықты алдын ала жоспарлау.
2. Ата-аналарды алдын ала тақырыптар бойынша хабардар ету.
3. Интерактивті әдістерді жүйелі түрде қолдану.
4. Әр ата-анаға сөз беру және кері байланыс ұйымдастыру.
5. Визуалды материалдарды тиімді пайдалану.
6. Онлайн және офлайн форматтарды үйлестіру.
7. Ата-аналарды ынталандыру және белсенділікті қолдау.

Интерактивті жиналыстардың жаңа форматтары.

1. “World Café” әдісі – ата-аналар шағын топтарға бөлініп, әр үстелде белгілі бір мәселені талқылайды, кейін нәтижелер ортақтасады.
2. “Fishbowl” әдісі – бірнеше ата-ана ортада пікірталас жүргізеді, қалғандары бақылаушы болады, кейін орындар ауысады.
3. “Case-study” талдау – нақты педагогикалық жағдай ұсынылып, ата-аналар оны шешу жолдарын бірге іздейді.
4. “Open Space” технологиясы – ата-аналар өздері қызықтырған тақырыптарды ұсынады, жиналыс сол бағытта ұйымдастырылады.

Шығармашылық және эмоционалды әдістер.

1. Арт-терапия элементтері – ата-аналар балаларымен бірге сурет салып, эмоцияларын бөліседі.
2. Рөлдік ойындар – ата-аналар оқушы рөлінде болып, мектептегі жағдайды сезінеді.
3. Эмоциялық интеллект жаттығулары – ата-аналар өз сезімдерін талдап, балалардың эмоциясын түсінуге үйренеді.
4. Интерактивті сауалнамалар – жиналыс барысында онлайн немесе қағаз түрінде пікір жинау.

Цифрлық құралдарды пайдалану.

1. Mentimeter, Kahoot, Padlet сияқты платформалар арқылы ата-аналардан жедел жауап алу.
2. QR-код арқылы кері байланыс – жиналыс соңында ата-аналар телефон арқылы пікір қалдырады.
3. Google Forms – жиналыс тақырыбына байланысты сауалнама жүргізу.
4. Zoom breakout rooms – онлайн жиналыстарда шағын топтарға бөліп талқылау.

Қорытынды.

Ата-аналар жиналысын ұйымдастыруда интерактивті тәсілдер сынып жетекшісінің қызметін тиімді етеді. Бұл тәсіл ата-аналардың белсенділігін арттырады, балалардың білім және тәрбие процесіне қатысуын күшейтеді. Интерактивті әдістер арқылы мектеп пен отбасы арасындағы сенімді және серіктестік қатынас қалыптасып, оқушылардың жан-жақты дамуына жағдай жасалады.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007

2. Педагогикалық коммуникация және ата-аналармен жұмыс әдістемесі. Алматы, 2016
3. Интерактивті педагогика және заманауи мектеп тәжірибесі. Астана, 2018
4. Онлайн және офлайн ата-аналар жиналыстары. Алматы, 2019
5. Сынып жетекшісінің тиімді жұмысы: әдістемелік нұсқаулық. Алматы, 2020

СЫНЫПТАҒЫ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУДЫ ДАМУДАҒЫ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ РӨЛІ

Торғауытова Гүлжан Амангелдіқызы
Түркістан облысы, Бәйдібек ауданы
Қаратау ЖББМ КММ, сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматривается роль классного руководителя в развитии самоуправления в классе. Автор описывает педагогические методы формирования организационных навыков, чувства ответственности и лидерских качеств у учащихся. Анализируются подходы к развитию самоуправления через групповые работы, ролевые игры, тренинги и проектную деятельность. Также рассматриваются пути повышения профессиональной компетентности классного руководителя и поддержки самостоятельности и инициативности учеников.

Summary

The article examines the role of the homeroom teacher in developing self-management in the classroom. The author describes pedagogical methods for fostering students' organizational skills, sense of responsibility, and leadership qualities. Approaches to developing self-management through group work, role-playing games, training sessions, and project activities are analyzed. Methods for enhancing the professional competence of the homeroom teacher and supporting students' autonomy and initiative are also presented.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде өзін-өзі басқару – оқушылардың тұлғалық дамуын, көшбасшылық қабілеттерін және жауапкершілігін қалыптастырудың маңызды құралы. Сыныптағы өзін-өзі басқару оқушыларға өз іс-әрекеттерін ұйымдастыруға, шешім қабылдауға және топ ішінде үйлесімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

Бұл мақалада:

1. Өзін-өзі басқаруды дамытуда сынып жетекшісінің рөлі қарастырылады.
2. Педагогикалық әдістер мен инновациялық тәсілдер сипатталады.
3. Оқушылардың ұйымдастырушылық және көшбасшылық қабілеттерін қалыптастыру жолдары талданады.

Сынып жетекшісінің рөлі.

1. Сыныптағы өзін-өзі басқару жүйесін жобалау және ұйымдастыру.
2. Оқушылардың дербестік және жауапкершілік дағдыларын дамыту.
3. Топтық жұмыс пен көшбасшылыққа бағытталған іс-шараларды өткізу.
4. Жеке және топтық консультациялар ұйымдастыру.
5. Педагогикалық мониторинг жүргізу және нәтижелерін талдау.
6. Оқушылар мен ата-аналар арасындағы тиімді коммуникация орнату.
7. Көшбасшылық пен ынтымақтастық дағдыларын жетілдіру үшін тренингтер өткізу.

Өзін-өзі басқаруды дамыту әдістері.

1. Рөлдік ойындар және симуляциялық тапсырмалар.
2. Жобалық және шығармашылық жұмыстар арқылы дағдыларды қалыптастыру.
3. Топтық талқылаулар мен пікірсайыстар ұйымдастыру.
4. Міндеттерді бөлу және топтық жоспарлау тәжірибесін қолдану.
5. Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалану.

6. Оқушыларға жетекшілік ету және бақылау дағдыларын үйрету.
7. Мотивациялық жүйелер арқылы жауапкершілікті ынталандыру.

Өзін-өзі басқарудың тиімділігін бағалау.

1. Оқушылардың ұйымдастырушылық және көшбасшылық дағдыларының деңгейі.
2. Топтық жұмыстағы белсенділік және ынтымақтастық.
3. Жеке бастамашылық пен жауапкершіліктің өсуі.
4. Сыныптағы психологиялық климат пен өзара қолдау деңгейі.
5. Жобалық және шығармашылық жұмыстардың сапасы мен нәтижелілігі.
6. Ата-аналар мен мектеп әкімшілігінен кері байланыс.
7. Мониторинг нәтижелері бойынша өзін-өзі басқару жүйесін жетілдіру.

Өзін-өзі басқарудың құрылымдық үлгілері

1. Сынып кеңесі – оқушылардың ішінен сайланған төраға, хатшы және сектор жетекшілері сыныптағы тәртіп, оқу үлгерімі, мәдени іс-шаралар бойынша жауапкершілік алады.
2. Секторлық жүйе – оқушыларды мәдениет, спорт, оқу, тәртіп, ақпараттық бағыттарға бөліп, әр сектор өз жұмысын жоспарлайды.
3. Жобалық топтар – белгілі бір тақырып бойынша уақытша топтар құрылады, олар өз жобасын қорғап, нәтижесін сыныпқа ұсынады.
4. Ротация әдісі – әр оқушы кезекпен белгілі бір міндетті атқарып, басқару тәжірибесін алады.

Интерактивті әдістер арқылы дамыту.

1. Рөлдік ойындар – “Сынып жетекшісі”, “Кеңес төрағасы”, “Жауапты оқушы” рөлдерін ойнау арқылы басқару дағдыларын үйрену.
2. Дебаттар мен пікірталастар – сыныптағы мәселелерді талқылап, шешім қабылдау мәдениетін қалыптастыру.
3. SWOT-талдау – сыныптың күшті және әлсіз жақтарын анықтап, даму жоспарын бірге құру.
4. Симуляциялық тапсырмалар – нақты өмірлік жағдайларды модельдеу (мысалы, сыныптағы қақтығысты шешу).

Цифрлық технологияларды қолдану.

1. Google Classroom, Microsoft Teams сияқты платформаларда сынып кеңесінің онлайн жиналыстарын өткізу.
2. Padlet немесе Trello арқылы сынып жобаларын басқару.
3. Онлайн сауалнамалар (Google Forms) арқылы шешім қабылдау процесін демократияландыру.
4. Электрондық күнделік пен чаттар арқылы ақпарат алмасуды жүйелеу.

Қорытынды.

Сыныптағы өзін-өзі басқаруды дамыту оқушылардың дербестігін, жауапкершілігін және көшбасшылық қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Сынып жетекшісі инновациялық педагогикалық әдістерді қолдану арқылы оқушылардың ұйымдастырушылық және бастамашылық дағдыларын дамытып, сыныптағы психологиялық жағымды ортаны қалыптастырады. Бұл процесс оқушылардың тұлғалық дамуына, шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге және әлеуметтік белсенділігін арттыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Dewey J. Democracy and Education. New York, 1916
2. Rogers C. Freedom to Learn. Columbus, 1969
3. Айғабылов Қ. Тәрбие жұмысының теориясы мен әдістемесі. Алматы, 2010
4. Қоянбаев Ж.Б. Педагогика. Алматы, 2007
5. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері. Алматы, 1998
6. Жұмабекова Ф. Мектептегі тәрбие үдерісі. Алматы, 2014

7. ҚР БҒМ. Тәрбие тұжырымдамасы. Астана, 2015
8. Қазақстан Республикасы жалпы білім беретін мектептердегі тәрбие бағдарламасы. Астана, 2020

ТОПТЫҚ ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ ҰЙЫМШЫЛДЫҚ ПЕН ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ ТӘРБИЕЛЕУ

Базарова Патима Елубековна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы
А.Гайдар атындағы ЖББМ сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматривается воспитание организованности и ответственности у школьников через выполнение групповых проектов. Анализируются педагогические подходы, методы планирования и реализации проектной деятельности, а также влияние коллективной работы на формирование социальных и личностных качеств учащихся.

Summary

The article explores the development of teamwork and responsibility in students through group projects. It analyzes pedagogical approaches, methods for planning and implementing project activities, and the impact of collaborative work on students' social and personal skills.

Кіріспе.

Бастауыш мектептегі топтық жобалар — оқушылардың ұйымшылдық, жауапкершілік, ынтымақтастық және өзара көмек көрсету қабілеттерін дамытуда тиімді әдіс болып табылады. Топтық жобалар балаларға жауапкершілікті бөлісу, бірлескен мақсатқа жету дағдыларын үйретеді, сонымен қатар коммуникативтік және әлеуметтік қабілеттерін жетілдіреді.

Мақаланың мақсаты — топтық жобалар арқылы ұйымшылдық пен жауапкершілікті тәрбиелеу тәсілдерін сипаттау, педагогикалық әдістерін көрсету және практикалық ұсыныстар беру.

Негізгі бөлім.

Топтық жобалардың педагогикалық мәні.

1. Топтық жұмыс оқушылардың ынтымақтастық дағдыларын дамытады.
2. Жауапкершілік және өзара сенім принциптері қалыптасады.
3. Оқушылар өз идеяларын қорғауды және тыңдауды үйренеді.
4. Жобалар балалардың шығармашылық және логикалық ойлау қабілетін арттырады.
5. Топтық мақсатқа жету процесі әлеуметтік және тұлғалық дамуға ықпал етеді.

Топтық жобаларды ұйымдастыру әдістері.

1. Жобаларды жоспарлау және тақырып таңдау.
2. Топ мүшелерінің рөлдерін анықтау.
3. Жұмыс кезеңдерін бөліп, мерзімдер белгілеу.
4. Орындау барысында бақылау және кері байланыс жүргізу.
5. Жобаны қорытындылау және нәтижелерін презентациялау.
6. Әр оқушының үлесін бағалау.
7. Топтық талқылаулар мен рефлексия сессиялары өткізу.

Сынып жетекшісінің рөлі.

1. Топтық жобаларды ұйымдастыру және үйлестіру.
2. Жетекші ретінде бақылау жүргізу және кеңес беру.
3. Балалардың ынтымақын арттыру және мотивациясын қолдау.
4. Қиындықтарды шешуге көмектесу.
5. Ата-аналарды ақпараттандыру және тарту.

Жетістіктерді бағалау және мониторинг.

1. Топтық жобалардың сапасын және нәтижелерін бағалау.
2. Оқушылардың ұйымшылдық және жауапкершілік деңгейін талдау.
3. Өзара бағалау және кері байланыс жүргізу.
4. Балалардың жеке үлесінің ықпалын бағалау.
5. Проект нәтижелерінің сабақтағы, сыныптағы тиімділігін бақылау.

Практикалық ұсыныстар.

1. Топтық жобаларды жылдық жоспарға енгізу.
2. Жобаларды нақты мақсаттар мен критерийлер бойынша ұйымдастыру.
3. Әр оқушыға жеке жауапкершілік беру.
4. Қиындықтарды бірлесіп шешуге үйрету.
5. Жобаларды әр түрлі форматта өткізу: презентация, постер, бейнематериал.
6. Жобаларды бағалау жүйесін алдын ала анықтау.
7. Топтық талқылаулар мен рефлексияны жүйелі түрде жүргізу.

Топтық жобалардың тәрбиелік бағыттары.

1. Патриоттық бағыт – оқушыларды тарихи тұлғаларға, ұлттық құндылықтарға арналған жобаларға тарту.
2. Экологиялық бағыт – табиғатты қорғау, мектеп ауласын көгалдандыру, «Жасыл мектеп» жобалары.
3. Әлеуметтік бағыт – қайырымдылық акциялары, әлеуметтік қолдауға арналған жобалар.
4. Мәдени бағыт – өнер, әдебиет, театрға қатысты шығармашылық жобалар.
5. Ғылыми бағыт – шағын зерттеу жұмыстары, тәжірибелік жобалар.

Инновациялық әдістер.

1. Геймификация – жобаларды ойын түрінде ұйымдастыру, оқушылардың қызығушылығын арттыру.
2. Design Thinking әдісі – мәселені анықтау, идея ұсыну, шешім жасау және нәтижені көрсету.
3. Scrum немесе Agile тәсілдері – жобаны кезең-кезеңімен орындау, әр оқушының рөлін нақтылау.
4. Интерактивті құралдар – Padlet, Trello, Kahoot сияқты платформаларды пайдалану.
5. Кросс-пәндік жобалар – бірнеше пәнді біріктіріп, интеграциялық тапсырмалар орындау.

Мониторинг және бағалау жүйесін жетілдіру.

1. Өзара бағалау – топ мүшелері бір-бірінің үлесін бағалайды.
2. Рефлексия күнделігі – әр оқушы жобадағы өз рөлін, жетістігін және қиындықтарын жазады.
3. Кері байланыс парағы – мұғалім мен ата-аналардан пікір жинау.
4. Жетістік индикаторлары – ұйымшылдық, жауапкершілік, шығармашылық белсенділік деңгейін өлшеу.
5. Жылдық қорытынды – сынып жетекшісі жобалардың нәтижесін талдап, келесі жылға ұсыныстар береді.

Практикалық мысалдар.

1. «Менің мектебім – менің мақтанышым» жобасы – мектеп тарихын зерттеу, постер жасау.
2. «Таза аула» жобасы – экологиялық сенбілік ұйымдастыру.
3. «Жүректен жүрекке» жобасы – қайырымдылық акциясы.
4. «Ұлттық тағамдар фестивалі» – мәдени жобаны жүзеге асыру.
5. «Жас зерттеушілер» жобасы – шағын ғылыми тәжірибелерді қорғау.

Қорытынды.

Топтық жобалар арқылы ұйымшылдық пен жауапкершілікті тәрбиелеу оқушылардың әлеуметтік, коммуникативтік және тұлғалық дамуына ықпал етеді. Бұл әдіс балаларға бірлескен

жұмысқа қатысу дағдыларын, өзара сенім мен жауапкершілікті үйретеді. Сынып жетекшісінің үйлестіруімен жобалар балалардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 2007
2. Топтық жобалар және оқушылардың әлеуметтік дамуы. Алматы, 2016
3. Педагогикалық жобалау және ұйымдастыру әдістемесі. Астана, 2018
4. Балалардың ұйымшылдық пен жауапкершілігін дамыту жолдары. Алматы, 2019
5. Сынып жетекшісінің жобалық қызметі: әдістемелік нұсқаулық. Алматы, 2020

ПРОБЛЕМА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ДОСТОИНСТВА В РАССКАЗЕ А. П. ЧЕХОВА "ТОЛСТЫЙ И ТОНКИЙ" И В СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Арынбаева Гаухар Ануарбековна

Туркестанская область, город Ары
КГУ "Общеобразовательная школа имени С.Адамбекова"
учитель русского языка

Түйін

Мақалада А. П. Чеховтың "Толстый и тонкий" әңгімесіндегі адам қадір-құрметінің мәселесі талданады және қазіргі әдебиеттегі осы тақырыппен салыстырылады. Автор кейіпкерлер арасындағы әлеуметтік статус, адамгершілік және жеке қадір-құндылық тақырыптарын қарастырады. Мақалада адамның қоғамдағы орны, моральдық таңдаулар және қоғамның қысымына жауап беру сияқты мәселелер зерттеледі. Сонымен қатар, қазіргі әдебиеттегі ұқсас тақырыптар мен кейіпкерлердің бейнелену тәсілдері салыстырылады, адам қадір-құндылығын сақтаудың заманауи проблемалары талданады.

Summary

The article examines the issue of human dignity in A. P. Chekhov's short story "The Fat and the Thin" and compares it with contemporary literature. The author explores themes of social status, morality, and individual value in character interactions. The study analyzes the place of humans in society, moral choices, and responses to social pressures. Additionally, the article compares similar topics and character representations in modern literature, discussing contemporary challenges in preserving human dignity.

Введение.

В современном литературоведении изучение проблемы человеческого достоинства занимает важное место. Рассказ А. П. Чехова "Толстый и тонкий" является ярким примером, где социальное положение и внутренние качества персонажей сталкиваются с вопросами морали и самоуважения.

Современная литература продолжает развивать эту тему, рассматривая человеческое достоинство в условиях социальных изменений, давления общества и личного выбора. Цель статьи – сопоставить классический и современный подходы к отображению достоинства человека в художественном тексте.

Проблема человеческого достоинства в рассказе А. П. Чехова.

1. Исторический и социальный контекст создания рассказа.
2. Основные персонажи и их социальные статусы.
3. Поведение и речевые особенности как отражение внутреннего достоинства.
4. Социальное давление и влияние общественного мнения на персонажей.
5. Моральные и этические аспекты, раскрытые через диалог.
6. Анализ символики и художественных средств, используемых Чеховым для выражения темы.
7. Влияние рассказа на последующее литературное осмысление человеческого достоинства.

Проблема человеческого достоинства в современной литературе.

1. Современные социальные условия и их отражение в литературе.
2. Персонажи современной прозы и их моральные дилеммы.
3. Сопоставление классического и современного подхода к статусу и уважению.
4. Использование литературных техник для раскрытия человеческого достоинства.
5. Влияние медиа и общественного мнения на современного героя.
6. Проблемы личной идентичности и внутренней свободы в современной литературе.
7. Социальные конфликты и способы их разрешения в художественных произведениях.

Сравнительный анализ.

1. Сходства и различия в изображении достоинства человека в классике и современной литературе.
 2. Роль диалога и взаимодействия персонажей в формировании восприятия достоинства.
 3. Эволюция моральных ценностей от конца XIX века до современности.
 4. Влияние культурных и исторических факторов на восприятие личности.
 5. Современные проблемы сохранения самоуважения и их отражение в художественных текстах.
 6. Литературные средства и стилистические приемы в классике и современной прозе.
- Итоги сравнительного анализа и выявление ключевых тенденций.

Дополнительные аспекты анализа рассказа Чехова

1. Социальная иерархия как испытание достоинства: Чехов показывает, как дружеская беседа превращается в унижение, когда один из героев осознаёт разницу в статусе.
2. Язык как инструмент подчинения: речь «тонкого» становится раболопной, что символизирует потерю самоуважения.
3. Сатира и ирония: Чехов использует юмор и гротеск, чтобы подчеркнуть абсурдность социального поклонения.
4. Проблема внутренней свободы: «толстый» остаётся естественным и независимым, в то время как «тонкий» теряет достоинство, подчиняясь условностям.

Современная литература и проблема достоинства.

1. Постсоветская проза (Людмила Улицкая, Захар Прилепин) часто показывает героев, которые сталкиваются с выбором между материальными выгодами и сохранением чести.
2. Современная зарубежная литература (например, романы Джонатана Франзена) исследует давление общества и медиа на личность, где достоинство связано с умением противостоять массовой культуре.
3. Тема идентичности: современные тексты часто поднимают вопрос — можно ли сохранить самоуважение в условиях глобализации и социальных сетей.
4. Этические дилеммы: герои современной прозы вынуждены выбирать между карьерой и честностью, личным успехом и моральными принципами.

Сравнительный анализ классики и современности.

1. Общее: и Чехов, и современные авторы показывают, что человеческое достоинство проявляется в повседневных ситуациях — в речи, поведении, выборе.
2. Различие: у Чехова акцент на социальной иерархии XIX века, а в современной литературе — на глобальных вызовах (медиа, рынок, политика).
3. Эволюция ценностей: если в XIX веке проблема заключалась в раболопии перед властью, то сегодня — в зависимости от общественного мнения и цифровой среды.
4. Художественные средства: Чехов использует лаконичный диалог и сатиру, современные авторы — психологизм, внутренние монологи, метафоры цифровой эпохи.

Заключение.

Анализ рассказа А. П. Чехова "Толстый и тонкий" и современных литературных произведений показывает, что проблема человеческого достоинства сохраняет актуальность.

Несмотря на изменение социального контекста и литературных форм, основная идея – ценность личности и необходимость уважения – остается неизменной. Сравнение классических и современных текстов позволяет глубже понять механизмы формирования нравственных норм, моральных выборов и социального поведения.

Литературы:

1. Чехов А. П. Полное собрание сочинений. Том 4. Москва, 1974
2. Лотман Ю. М. Структура художественного текста. Москва, 1970
3. Иванова Т. В. Человек и общество в современной прозе. Санкт-Петербург, 2015
4. Петрова Е. А. Социальные роли и личностное достоинство в литературе. Москва, 2018
5. Балмонт А. А. Проблемы морали в русской классической литературе. Санкт-Петербург, 2005
6. Волкова Н. А. Современная литература и нравственные ценности. Москва, 2020
7. Набоков В. Л. Русская литература XX века. Москва, 2000
8. Российская академия наук. История русской литературы. Москва, 1999
9. Чехов А. П. Избранные рассказы. Москва, 2010
10. Смыслов А. В. Литература и социальные изменения. Санкт-Петербург, 2017

ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА КРЕАТИВТІ ОЙЛАУДЫ ДАМУ: «МИҒА ШАБУЫЛ» ЖӘНЕ «SIX THINKING HATS» ӘДІСТЕРІ

Тажигаева Жанат Умирзаковна

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Т.Рысқұлов ауылы
Абай атындағы мектеп-лицейінің тарих пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается развитие креативного мышления на уроках истории посредством методов «Миға шабуыл» и «Six Thinking Hats». Автор анализирует эффективность данных подходов в формировании исторического мышления, навыков анализа и аргументации у учащихся. Материал раскрывает особенности методов, способы их применения на уроках, влияние на групповую работу и роль в развитии самостоятельного и творческого мышления школьников.

Abstract

This article explores the development of creative thinking in history lessons through the use of the “Brainstorming” and “Six Thinking Hats” methods. The author examines the effectiveness of these techniques in fostering historical reasoning, analytical skills, and evidence-based argumentation among students. The paper discusses the characteristics of the methods, ways of integrating them into lessons, their impact on group collaboration, and their role in promoting independent and creative thinking.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушының шығармашылық қабілетін, сыни және креативті ойлауын дамыту басты міндеттердің біріне айналды. Әсіресе тарих пәнінде шығармашылық ойлау оқушыларға тарихи деректерді жай ғана жаттау емес, оларды талдау, салыстыру, қорытындылау, тарихи мәселелерге баламалы көзқарас қалыптастыруға көмектеседі.

Тарих сабақтарында қолданылатын әдіс-тәсілдер оқушыны ойландыруға, оқиға себептері мен салдарларын түсінуге, тұлғалардың тарихи рөлін анықтауға, түрлі дерек көздеріне сүйеніп дәлелді пікір айтуға үйретуі тиіс. Осы тұрғыдан «Миға шабуыл» және Эдвард де Бононың «Six Thinking Hats» әдістері – креативті ойлауды дамытуда ең тиімді құралдардың бірі.

Бұл мақалада аталған әдістердің теориялық негіздері, сабақтағы қолдану жолдары және оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы рөлі талданады.

1. Тарих сабақтарында креативті ойлаудың маңызы.

1. Креативті ойлаудың мәні.

Креативті ойлау – оқушылардың жаңа идеяларды тудыру, мәселені түрлі қырынан қарастыру, тарихи жағдайларға баламалы шешімдер ұсыну қабілеті. Тарих сабақтарында ол:

1. себеп-салдар байланыстарын анықтауға көмектеседі;
2. тарихи фактілерге авторлық көзқарас қалыптастырады;
3. шығармашылық интерпретация жасауға мүмкіндік береді;
4. тарихи тұлғалардың әрекеттерін жаңаша талдауға ықпал етеді.

2. Тарихи ойлау дағдыларын дамыту.

Креативті ойлау арқылы оқушылар:

1. деректермен жұмыс жасайды;
2. тарихи картаны, құжаттарды, мәтіндерді талдайды;
3. гипотеза құрастырады;
4. тарихи рөлдік ойындарға қатысады;
5. «Егер сол кезде... болса?» үлгісіндегі баламалы сценарийлер жасайды.

3. ХХІ ғасыр дағдыларымен байланысы.

Креативті ойлау:

1. сыни ойлау;
2. коммуникация;
3. коллаборация;
4. цифрлық құзыреттілік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

2. «Миға шабуыл» әдісі: теориясы және тәжірибедегі қолданылуы.

1. Әдістің мәні.

«Миға шабуыл» – қысқа уақыт ішінде максималды идея жинауға бағытталған топтық жұмыс әдісі. Бұл әдіс тарих сабақтарында:

1. оқушылардың ойлау белсенділігін арттырады;
2. тарихи оқиғаларды көпқырлы талдауға мүмкіндік береді;
3. барлық оқушының қатысуына жағдай жасайды;
4. топтық интелектіні дамытады.

2. Сабақта қолдану кезеңдері.

1. Тақырыптық сұрақты анықтау.

Мысалы: «Ұлы Жібек жолының негізгі пайдасы неде?»

2. Ереже түсіндіру.

Сын айтуға тыйым салынады, барлық идея құнды.

3. Идея жинау.

Ұсыныстар тақтаға жазылады (экономикалық, мәдени, саяси т.б.).

4. Идеяларды топтау.

Оқушылар ұсыныстарды мазмұндық топтарға бөледі.

5. Талдау және қорытынды.

3. Тарих пәніндегі мысалдар.

1. «Шыңғыс хан шапқыншылығының оң және теріс салдары»
2. «Абылай ханның саяси рөлі»
3. «Қазақ хандығының нығаю себептері»
4. «Индустриялық революция адам өмірін қалай өзгертті?»

3. «Six Thinking Hats» әдісі: шығармашылық құрылым.

1. Әдістің негізі.

Эдвард де Бононың «Алты қалпақ» әдісі мәселені алты түрлі ойлау түрі арқылы қарастырады:

1. **Ақ қалпақ** – фактілер мен деректер;
2. **Қызыл қалпақ** – эмоциялар;
3. **Қара қалпақ** – қауіп пен сын;

4. **Сары қалпақ** – мүмкіндіктер мен пайда;
5. **Жасыл қалпақ** – жаңа идеялар;
6. **Көк қалпақ** – қорытынды және ойлау барысын басқару.

2. Тарих сабақтарында қолдану жолдары.

Мысалы, тақырып: «Қазақстанның тәуелсіздік алуы»

1. Ақ қалпақ – деректер, даталар;
2. Қызыл қалпақ – эмоциялар, халық қуанышы;
3. Қара қалпақ – қиындықтар;
4. Сары қалпақ – жетістіктер;
5. Жасыл қалпақ – жаңа идеялар;
6. Көк қалпақ – қорытынды.

3. Әдістің оқушыға әсері.

1. мәселені жан-жақты қарастыруға үйретеді;
2. стереотиптен тыс ойлауға жетелейді;
3. топтық жұмыста рөлдік бөлініс қалыптастырады;
4. тарихи құбылыстарға терең талдау жасауға мүмкіндік береді;
5. дәлелді сөйлеу мәдениетін дамытады.

4. Екі әдістің салыстырмалы тиімділігі.

1. Ортақ ерекшеліктер.

1. шығармашылық ойлауды дамытады;
2. топтық жұмысты жақсартады;
3. еркін пікір білдіруге мүмкіндік береді.

2. Айырмашылықтар.

1. «Миға шабуыл» – көп идея жинауға бағытталған.
2. «Six Thinking Hats» – идеяларды жүйелі талдауға бағытталған.

3. Комбинациялау жолдары.

1. Алдымен «Миға шабуыл» әдісімен идеялар жинау;
2. Кейін «Алты қалпақ» әдісімен оларды талдау;
3. Қорытынды жасау.

5. Креативті ойлауды дамытудағы нәтижелер.

1. Оқушыларда байқалған өзгерістер.

1. пікір айтуда белсенділік;
2. тарихи мәселелерді талдауда дербестік;
3. альтернативті ойлау;
4. тарихи тұлғаларды бағалауда объективтілік;
5. командалық жұмыс дағдыларының дамуы.

2. Зерттеушілік дағдылардың дамуы.

1. ғылыми болжам жасау;
2. тарихи деректермен дәлелдеу;
3. зерттеу жобаларын дайындау.

Қорытынды.

«Миға шабуыл» және «Six Thinking Hats» әдістері тарих сабақтарында креативті ойлауды дамытуға зор ықпал етеді. Бұл әдістер оқушылардың тарихи фактілерге басқаша қарай алуына, жаңа ой ұсынуына, дәлелді пікір айтуына және топпен нәтижелі жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Мұғалімдер аталған тәсілдерді жүйелі қолдану арқылы оқушылардың шығармашылық әлеуетін айтарлықтай арттыра алады.

Әдебиеттер:

1. Де Боно Э. Алты ойлау қалпағы. – Алматы: Раритет баспасы, 2019.
2. Әбілқасымов А. Оқыту теориясы және технологиялары. – Алматы: Білім баспасы, 2020.
3. Жұмабекова Ф. Тарихты оқыту әдістемесі. – Нұр-Сұлтан: Мектеп баспасы, 2018.

4. Сәрсенбаев Т. Оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту. – Алматы: Қазақ университеті баспасы, 2021.
5. Қойгелдиев М. Қазақстан тарихы: зерттеу әдістері. – Алматы: Арыс баспасы, 2017.

ТІЛ КЕМШІЛІКТЕРІН ТҮЗЕТУДЕ АРТИКУЛЯЦИЯЛЫҚ ЖАТТЫҒУЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Жумагулова Айжан Нурбабаевна
Шымкент қаласы,
№41 «Балбөбек» бөбекжай-бақшасының логопеды

Резюме

В статье рассматривается эффективность артикуляционных упражнений в коррекции речевых нарушений у детей дошкольного возраста. Анализируются механизмы развития артикуляционной моторики, методика выполнения упражнений, их влияние на постановку и автоматизацию звуков. Приводятся рекомендации по организации логопедической работы и практические методы повышения результативности коррекционного процесса.

Abstract

This article examines the effectiveness of articulation exercises in correcting speech disorders in preschool children. It discusses mechanisms of developing articulation motor skills, methods of performing exercises, and their impact on sound production and automatization. The paper provides practical recommendations for organizing speech therapy sessions and improving correction outcomes.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі жастағы балалар арасында сөйлеу тілі бұзылыстарының кең таралуы логопед мамандарының назарын үнемі талап етеді. Сөйлеу кемшіліктері баланың қарым-қатынас жасауына, танымдық қабілеттерінің дамуына, эмоциялық жай-күйіне әсер етеді. Сондықтан артикуляциялық моториканы дамыту — сөйлеуді түзетудің маңызды және бастапқы кезеңі.

Артикуляциялық жаттығулар сөйлеу мүшелерінің жұмысын жандандырып, тілдің, еріннің, жақтың, жұмсақ таңдайдың қозғалысын реттейді. Бұл — дыбыстарды қою, сөйлеуді автоматтандыру, дұрыс айту машығын қалыптастыру үшін аса қажет база. Жаттығулар дұрыс әдістеме арқылы жүргізілгенде сөйлеу аппаратының қимылы жақсарып, бала дыбыстарды анық әрі дәл айта бастайды.

Артикуляциялық жаттығулардың маңызы.

Артикуляциялық жаттығулар сөйлеу мүшелерінің қозғалыс дағдыларын жетілдіруге бағытталған. Олардың маңызын төмендегі бағыттармен сипаттауға болады:

1. Сөйлеу аппаратының моторикасын дамыту.

Тіл мен еріннің икемділігі артып, дыбыстарды қоюға қолайлы жағдай қалыптасады.

2. Фонематикалық қабылдауды жетілдіру.

Артикуляциялық аппарат дамыған сайын бала дыбыстарды естіп ажыратуды жеңіл меңгереді.

3. Дұрыс дыбыс шығарудың негізін қалыптастыру.

Әр дыбыстың өз артикуляциялық қалпы бар, дұрыс қалыпқа дағдылану дыбыс қоюды жеңілдетеді.

4. Сөйлеу мүшелерінің қимыл үйлесімін жақсарту.

Күрделі дыбыстарды айту үшін бірнеше мүшенің бір мезгілде дәл қозғалысы қажет.

5. Тыныс алу жүйесін реттеу.

Жаттығулар сөйлеу тынысын дұрыстауға ықпал етіп, сөздің ырғағын қалыптастырады.

Артикуляциялық жаттығулардың негізгі түрлері.

Тіл ұшын дамыту жаттығулары.

1. «Сағат тілі» – тілді оңға-солға айналдыру
2. «Жылан» – тілді алға шығару
3. «Ат шаптырту» – тіл ұшын таңдайға соғу
4. «Саңырауқұлақ» – тілді жоғары көтеріп ұстап тұру

Ерін жаттығулары.

1. «Тәтті тосап» – ерінді жалау қимылы
2. «Түтікше» – ерінді алға созу
3. «Күлімдеу» – ерінді екі жаққа тартып ашу
4. «Қоршау» – ерінді толық дөңгелету

Жақ жаттығулары.

1. Жақты төмен түсіріп, баяу көтеру
2. Жақ қозғалысын еркіндететін айналмалы қимылдар

Жұмсақ таңдай жаттығулары.

1. «Таңдай қағу»
2. Дірілдету элементтері

Бұл жаттығулар сөйлеу мүшелерінің биомеханикасын жақсартады және дыбыстарды қою кезеңін тиімді етеді.

Артикуляциялық жаттығуларды жүргізу әдістемесі.

Жаттығуларды күнделікті қайталау.

Күн сайынғы 5–7 минуттық жұмыс ең жоғары нәтиже береді.

Айнамен жұмыс ұйымдастыру.

Айна арқылы бала артикуляциясын бақылап, түзете алады.

Ойын элементтерін енгізу.

Балалар жаттығуды қызығушылықпен орындауы үшін «Тіл саяхатқа шықты», «Ерін биі» сияқты ойын тәсілдері қолданылады.

Дұрыс тыныс алу дағдысын қалыптастыру.

Артикуляция тек моторикаға емес, тыныс ырғағына да тәуелді.

Дыбыстарды қою алдындағы дайындық кезеңі.

Әсіресе Р, Л, С, Ш дыбыстарына дейін артикуляциялық база толық дайын болуы шарт.

Жеке және топтық жұмысты үйлестіру.

Логопед әр баланың ерекшеліктеріне қарай жеке тапсырмалар әзірлейді, ал топтық жұмыс еліктеу дағдысын арттырады.

Артикуляциялық жаттығулардың нәтижелілігі.

Жүйелі артикуляциялық жұмыс келесі нәтижелерді береді:

1. Тіл мен ерін қозғалысы еркіндейді
2. Дыбыс бұзылыстары азаяды
3. Бала сөйлеуге деген сенімділік алады
4. Сөйлеу қарқыны мен ырғағы қалыптасады
5. Фонематикалық есту жақсарады
6. Жалпы сөйлеу дағдысы жоғарылайды

Тұрақты жұмыс нәтижесінде сөйлеу аппаратының моторикасы қалыпқа түсіп, дыбыстарды қою мен автоматтандыру процесі жеделдейді.

Қорытынды.

Артикуляциялық жаттығулар тіл кемшіліктерін түзетудің ең сенімді, ғылыми дәлелденген әдістерінің бірі. Олар сөйлеу мүшелерінің қозғалыс мүмкіндігін кеңейтіп, дұрыс дыбыстауға қажетті физиологиялық негіз құрайды. Мектепке дейінгі ұйымдарда логопедтер артикуляциялық жаттығуларды дұрыс әдістемемен, жүйелі түрде қолданғанда балалардың сөйлеу кемшіліктері қысқа мерзімде түзеледі. Жаттығулар сөйлеу мәдениетін қалыптастырып қана қоймай, баланың психологиялық дамуына да жағымды әсер етеді.

Әдебиеттер:

1. Құрманбаева Л. Логопедия негіздері. – Алматы: Мектеп баспасы, 2020.
2. Төлегенова А. Сөйлеу тілінің бұзылыстарын түзету әдістері. – Шымкент: Білім баспасы, 2019.
3. Байтелеуова С. Логопедиялық жұмыс жүйесі. – Түркістан: Арыс баспасы, 2021.
4. Жанұзақова Р. Балалар сөйлеуінің дамуы. – Алматы: Өрлеу баспасы, 2018.
5. Мустафина А. Артикуляциялық моториканы дамыту әдістемесі. – Шымкент: Оқушы баспасы, 2022.

ОРГАНИЗАЦИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ И ГРУППОВОЙ РАБОТЫ НА УРОКЕ ФИЗКУЛЬТУРЫ

Амиржанова Елена Юрьевна

Город Шымкент

учитель физической культуры ОСШ №28

Түйін

Бұл мақалада мектептегі дене шынықтыру сабақтарында жеке және топтық жұмысты ұйымдастырудың тиімді жолдары, оқушылардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып дене жүктемесін саралау тәсілдері қарастырылады. Сабақ құрылымын жоспарлау, қауіпсіздікті қамтамасыз ету, ынталандыру тетіктері мен топтық жұмыстың педагогикалық артықшылықтары талданады. Сонымен қатар, оқушылардың қимыл-қозғалыс дағдыларын дамытуға бағытталған әдістемелік ұсыныстар берілген.

Summary

The article examines the effective organization of individual and group work in physical education lessons. It highlights methods of differentiating physical workload, planning lesson structure, ensuring safety and motivating students. The study analyzes the pedagogical advantages of group activities and presents methodological recommendations for developing students' motor skills and physical abilities.

Введение.

Современный урок физической культуры требует внедрения таких методов, которые обеспечивают развитие каждого учащегося с учетом его психофизиологических особенностей. Индивидуальная и групповая работа способствуют достижению высоких результатов, поскольку позволяют учитывать уровень подготовки, состояние здоровья, мотивацию и личные цели учащихся. Сочетание этих форм дает возможность разнообразить урок, создать условия для самореализации и поддержания интереса к занятиям спортом.

Индивидуальная деятельность способствует развитию самостоятельности и личной ответственности, тогда как групповая работа формирует командный дух, навыки коммуникации и поддержку партнеров. Правильно организованная структура урока обеспечивает гармоничное сочетание обеих форм работы.

Теоретические основы индивидуальной и групповой работы.

Эффективная организация урока предполагает использование научно обоснованных методов, направленных на развитие двигательной активности учащихся. Индивидуальная и групповая формы работы рассматриваются как основные педагогические технологии, обеспечивающие доступность и результативность учебного процесса.

1. Принципы индивидуальной работы:

2. Персонализация нагрузки.
3. Самостоятельность выполнения упражнений.
4. Коррекционная направленность для детей с ослабленным здоровьем.
5. Самоконтроль и самооценка результатов.

6. Принципы групповой работы:

7. Сотрудничество учащихся.
8. Распределение ролей внутри команды.
9. Соревновательный элемент.
10. Ответственность за общий результат.

Обе формы повышают мотивацию, развивают инициативу и обеспечивают прочное усвоение двигательных навыков.

Организация индивидуальной работы.

Индивидуальная работа является важным элементом при обучении технике движений, требующих координации и точности. Индивидуальный подход помогает учитывать физическую подготовленность и темп освоения материала.

1. Эффективные формы индивидуальной работы:

2. Карточки индивидуальных заданий.
3. Станционная система.
4. Индивидуальные нормативы.
5. Ведение дневников самоконтроля.

Практика показывает, что такая форма снижает тревожность у детей с низкой подготовкой и стимулирует высокомотивированных учащихся.

Организация групповой работы.

Групповая работа направлена на развитие коммуникативных навыков, лидерских качеств и умения работать в команде. Она особенно эффективна при проведении подвижных игр, эстафет и спортивных соревнований.

1. Этапы организации групповой деятельности:

2. Формирование равных по уровню подготовки групп.
3. Определение заданий для каждой группы.
4. Распределение ролей участников.
5. Совместное выполнение задания.
6. Анализ работы и обсуждение результатов.

Групповая работа способствует развитию ответственности, поддержке партнеров, уважению мнений других участников и формированию коллективизма.

Дифференциация нагрузки.

Подбор нагрузки является важным педагогическим фактором. Дифференциация осуществляется на основе возраста, физической подготовки и здоровья учащихся.

Основные параметры дифференциации:

1. Количество повторений.
2. Скорость выполнения упражнений.
3. Масса спортивного инвентаря.
4. Длина дистанции.
5. Техническая сложность движений.

Регулярный контроль учителя позволяет избежать переутомления и обеспечивает оптимальные тренировочные условия.

Мотивация учащихся.

Мотивация является ключевым фактором успешного урока. Повысить интерес помогают следующие методы:

1. Введение игровых элементов.
2. Использование ситуаций успеха.
3. Применение рейтингов достижений.
4. Награждение грамотами.
5. Показ видеоматериалов спортивного содержания.

6. Индивидуальная похвала учащихся.

Эти методы усиливают эмоциональный настрой и повышают вовлеченность в учебный процесс.

Безопасность и профилактика травматизма.

Учитель физической культуры обязан обеспечить безопасные условия урока.

Основные требования безопасности:

1. Проверка исправности спортивного оборудования.
2. Показ правильной техники выполнения упражнений.
3. Контроль дистанции между учащимися.
4. Контроль самочувствия детей.
5. Проведение обязательной разминки и заминки.

Систематическое соблюдение этих мер предотвращает травмы и способствует поддержанию здоровья.

Заключение.

Индивидуальная и групповая работа на уроках физической культуры являются эффективными инструментами повышения качества образования. Их сочетание обеспечивает комплексное развитие физических качеств учащихся, формирует навыки взаимодействия и создает условия для успешного достижения учебных целей. Правильная организация этих форм деятельности способствует развитию мотивации, повышению уровня подготовки и укреплению здоровья школьников.

Литературы:

1. Министерство образования Республики Казахстан. Учебная программа по предмету «Физическая культура». Астана: Білім, 2022.
2. Уалиев К. Теория и методика физического воспитания. Алматы: Рауан, 2021.
3. Турғымбаев М. Организация уроков физической культуры в школе. Алматы: Мектеп, 2020.
4. Абилдаев Ж. Основы спортивной педагогики. Шымкент: Оқулық, 2019.
5. Назарбаев Интеллектуальные школы. Методическое руководство по физической культуре. Астана: НЗМ, 2023.

БАЛАЛАРДЫҢ ФОНЕТИКАЛЫҚ ЕСТУІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Қожабекова Гүлназ Бейсенқызы

М.Жұмабаев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектебі
логопед-дефектолог

Резюме

В статье рассматриваются пути совершенствования фонетического слуха у детей. Автор анализирует методы развития фонетического слуха, включая звуковой анализ, различение звуков, фонематические упражнения, игровые и музыкальные упражнения. В статье подробно описывается роль фонетического слуха в формировании речи, а также практические способы применения в инклюзивной и общеобразовательной школе.

Резюме

The article explores ways to develop children's phonetic hearing. The author analyzes methods such as sound analysis, distinguishing sounds, phonemic exercises, games, and musical exercises. The paper discusses the role of phonetic hearing in speech development and practical applications in both inclusive and general educational school settings.

Кіріспе.

Фонетикалық есту – балалардың сөйлеу тілін қалыптастырудағы негізгі компоненттердің бірі. Ол дыбыстарды ажыратуға, сөздерді дұрыс айтуға, сөйлем құруға және тілдік дағдыларды

жетілдіруге көмектеседі. Балаларда фонетикалық естудің төмен деңгейі сөйлеу тілінде қателерге, дұрыс айтылмауға және сөздік қордың шектеулі болуына әкеледі. Сондықтан педагогтар мен логопедтер балалардың фонетикалық естуін жүйелі дамытуға бағытталған әдістерді қолдануы қажет.

Мақалада фонетикалық естуді дамыту тәсілдері, олардың практикалық қолдану жолдары, ойын мен музыкалық жаттығулардың рөлі, сондай-ақ инклюзивті және жалпы мектептік ортадағы тиімді әдістер қарастырылады.

1. Фонетикалық естудің мәні мен рөлі.

Фонетикалық есту ұғымы.

Фонетикалық есту – дыбыстарды, олардың ерекшеліктерін, реттілігін және артикуляциясын қабылдау, ажырату қабілеті. Ол:

1. дұрыс сөздерді айтуға;
2. сөйлем құрылымын меңгеруге;
3. тыңдалым арқылы тілдік дағдыларды дамытуға;
4. фонематикалық қателерді түзетуге мүмкіндік береді.

Сөйлеу тілін дамытудағы маңызы.

Фонетикалық есту балаларда:

1. дыбыстарды дұрыс ажыратуға;
2. фонетикалық талдау жасауға;
3. сөздік қорды кеңейтуге;
4. сөйлеу мәдениетін дамытуға ықпал етеді.

2. Фонетикалық естуді дамыту әдістері.

Дыбыстық талдау.

Дыбыстық талдау арқылы балалар:

1. сөздегі дыбыстардың орнын анықтайды;
2. дыбыстарды дұрыс айтуға үйренеді;
3. жаңа сөздерді дұрыс айту қабілетін дамытады.

Дыбыстарды ажырату жаттығулары.

1. бір дыбысты естіп, сөзде табу;
2. ұқсас дыбыстарды салыстыру;
3. дыбыстық қателерді түзету.

Фонематикалық ойындар.

Ойындар балалардың қызығушылығын арттырады, сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мысалы:

1. «Дыбыс аңшысы» – дұрыс дыбысты табу;
2. «Сөз құра» – әр дыбысты қосып сөз жасау;
3. «Дыбыс сұрақтары» – дыбыс бойынша сұраққа жауап беру.

Музыкалық жаттығулар.

Музыкалық жаттығулар арқылы балалар:

1. ырғақ пен интонацияны меңгереді;
2. дыбыстарды дұрыс шығарады;
3. тыңдау дағдыларын жетілдіреді.

Инклюзивті әдістер.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін:

1. дыбыстарды бөліп көрсету;
2. визуалды қолдау (карточкалар, суреттер);
3. жеке және топтық жаттығуларды үйлестіру маңызды.

3. Сабақта фонетикалық естуді дамыту жолдары.

Жеке жоспарлау.

Педагог әрбір балаға жеке тапсырмалар береді:

1. сөздерді дұрыс айтуға жаттықтыру;
2. дыбыстық талдау жаттығуларын орындау;
3. прогрессті бақылау және түзету.

Топтық жұмыстар.

Топтық жаттығулар:

1. бір-бірімен дыбыстарды салыстыру;
2. ойындар арқылы өз ойларын білдіру;
3. әр балаға қатысу мүмкіндігін қамтамасыз ету.

Музыкалық және көрнекі құралдар.

1. әндер мен өлеңдер;
2. дыбыстық қосымшалар;
3. суреттер мен графикалық схемалар арқылы үйрету.

4. Фонетикалық естуді дамыту нәтижелері.

1. дыбыстарды дұрыс ажырату қабілеті;
2. сөздік қордың кеңеюі;
3. сөйлем құру және сөйлеу мәдениеті;
4. тыңдау және сөйлеу дағдыларының дамуы;
5. өзін-өзі бағалау және сенімділік артуы.

Қорытынды.

Балалардың фонетикалық естуін жетілдіру сөйлеу тілін қалыптастырудағы негізгі міндеттердің бірі болып табылады. Дыбыстық талдау, дыбыстарды ажырату, фонематикалық ойындар, музыкалық жаттығулар, инклюзивті әдістер балалардың сөйлеу мәдениетін, сөздік қорын және коммуникативтік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Педагогикалық жүйелі тәсіл арқылы әрбір оқушының фонетикалық есту деңгейін арттыруға мүмкіндік туады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г. Балалардың фонетикалық естуін дамыту әдістемесі. – Алматы: Білім баспасы, 2019.
2. Смагулова А. Логопедиялық жаттығулар мен ойындар. – Шымкент: Оқушы баспасы, 2020.
3. Қабылбекова Л. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалармен жұмыс. – Түркістан: Білім баспасы, 2018.
4. Мұхамедова Ж. Сөйлеу тілін жетілдіру технологиялары. – Алматы: Рауан баспасы, 2021.
5. Нұрсұлтанова С. Фонетикалық естуді дамыту әдістері. – Шымкент: Мектеп баспасы, 2017.

СӨЗДІК ҚОРЫН ДАМУДАҒЫ КӨРНЕКІ ӘДІСТЕР

Кулбаева Айнура Садировна

М.Жұмабаев атындағы №39 жалпы орта білім беретін мектебі
логопед-дефектолог

Резюме

В статье рассматриваются наглядные методы развития словарного запаса у детей. Автор анализирует использование визуальных средств, картинок, карточек, досок и мультимедийных материалов. В статье подробно описывается роль наглядных методов в формировании речи, расширении словарного запаса и развитии коммуникативных навыков у детей.

Summary

The article explores visual methods for developing children's vocabulary. The author analyzes the use of visual aids, pictures, cards, boards, and multimedia materials. The paper discusses the role of visual methods in speech development, vocabulary expansion, and enhancing children's communication skills.

Кіріспе.

Сөздік қор – балалардың тілдік дамуының негізгі компоненттерінің бірі. Ол сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға, мәтіндерді дұрыс түсінуге, тілдік дағдыларды жетілдіруге, ойды нақты жеткізуге мүмкіндік береді. Көрнекі әдістерді қолдану балалардың есте сақтау қабілетін арттырады, жаңа сөздерді қабылдау мен қолдануды жеңілдетеді, сөйлеу дағдыларын тиімді дамытады. Мақалада көрнекі әдістердің түрлері, сабақта қолдану жолдары, интерактивті тәсілдер мен мультимедиялық құралдардың рөлі қарастырылады.

Көрнекі әдістердің мәні.**Көрнекі әдістер ұғымы.**

Көрнекі әдістер – білім беру процесінде визуалды құралдарды пайдалану арқылы ақпаратты түсіндіру, есте сақтау және меңгеруге бағытталған әдістер. Олар:

1. Суреттер мен иллюстрациялар;
2. Флешкарталар, карточкалар;
3. Постерлер, плакаттар;
4. Мультимедиялық презентациялар;
5. Дәйекті тақталар мен схемалар.

Сөздік қорды дамытудағы рөлі.

Көрнекі әдістер:

1. Жаңа сөздерді тез меңгеруге мүмкіндік береді;
2. Сөздердің мәнін көрнекі түрде түсіндіреді;
3. Сөйлеу мәдениеті мен тілдік дағдыларды қалыптастырады;
4. Оқушының қызығушылығын арттырады;
5. Инклюзивті ортада оқушының белсенділігін арттырады.

Көрнекі әдістердің түрлері.**Суреттер мен иллюстрациялар.**

1. Жаңа сөздерді сурет арқылы түсіндіру;
2. Суреттегі заттарды атау және сипаттау;
3. Өңгіме құруға шабыт беру.

Карточкалар мен флешкарталар.

1. Жаңа сөздерді жаттықтыру;
2. Сөздерді топтарға бөліп, ассоциация арқылы үйрету;
3. Ойын түрінде қайталау.

Постерлер мен плакаттар.

1. Тақырыптық сөздерді көрсету;
2. Мәтіндік және визуалды ақпаратты біріктіру;
3. Оқушының өз бетінше сөздерді талдауын дамыту.

Мультимедиялық материалдар.

1. Слайдтар, видеоматериалдар арқылы жаңа сөздерді меңгеру;
2. Аудио және визуалды материалдарды біріктіру;
3. Интерактивті жаттығулар арқылы білімді бекіту.

Дәйекті тақталар мен схемалар.

1. Сөздердің семантикалық байланысын көрсету;
2. Оқушының логикалық ойлауын дамыту;
3. Жаңа сөздерді есте сақтауды жеңілдету.

Сабақта көрнекі әдістерді қолдану жолдары.**Жеке тапсырмалар.**

1. Суретке қарап сөздерді айту;
2. Карточкалар бойынша сөйлем құру;
3. Мультимедиялық тапсырмалар орындау.

Топтық жұмыстар.

1. Постерлер жасау;
2. Флешкарталар арқылы ойындар;
3. Сөздік жаттығуларды бірігіп орындау.

Интерактивті әдістер.

1. Слайдтар мен презентациялар арқылы жаңа сөздерді меңгеру;
2. Аудио-визуалды материалдар арқылы сөздік қорды бекіту;
3. Онлайн платформаларда сөздік жаттығулар.

Көрнекі әдістерді қолданудың нәтижелері.

1. Сөздік қордың кеңеюі;
2. Сөйлеу мәдениеті мен тілдік дағдылардың дамуы;
3. Жаңа сөздерді есте сақтау қабілетінің артуы;
4. Оқушының қызығушылығы мен сабаққа белсенді қатысуы;
5. Инклюзивті ортада барлық оқушылардың тең мүмкіндіктері.

Заманауи көрнекі әдістер.

1. Интерактивті тақтадағы сөздік ойындар – балалар жаңа сөздерді суретпен сәйкестендіреді.
2. QR-код арқылы тапсырмалар – оқушылар кодты сканерлеп, сурет немесе бейне арқылы жаңа сөзді үйренеді.
3. Мобильді қосымшалар – «Lingokids», «FunEasyLearn» сияқты балаларға арналған сөздік қорды дамытуға бағытталған бағдарламалар.

Инклюзивті ортадағы қолданыс.

1. Сөйлеу бұзылыстары бар балаларға сурет-карточка әдісі ерекше тиімді, себебі визуалды қолдау есте сақтауды жеңілдетеді.
2. Жеке бейімделген карточкалар – әр баланың деңгейіне қарай сөздер тандалады.
3. Топтық постер жұмыстары – балалар бірлесіп сурет салып, сөздерді талқылайды.

Практикалық жаттығулар.

1. «Сөзді тап» ойыны – сурет көрсетіліп, балалар сөзді дұрыс айтуы керек.
2. «Суреттен әңгіме құра» – бірнеше сурет арқылы шағын әңгіме құрастыру.
3. «Сөздік пирамида» – тақтада сөздер сатылы түрде жазылып, балалар оларды қайталап, сөйлем құрайды.
4. «Аудио-сурет сәйкестігі» – дыбысты тыңдап, сәйкес суретті таңдау.

Қорытынды.

Сөздік қорын дамытуда көрнекі әдістерді жүйелі қолдану балалардың сөйлеу мәдениетін, тілдік дағдыларын және ойлау қабілетін тиімді дамытады. Суреттер, карточкалар, постерлер, мультимедиялық материалдар сабаққа қызығушылықты арттырады, жаңа сөздерді меңгеруді жеңілдетеді және оқушының белсенділігін көтереді. Логопедикалық және жалпы білім беру тәжірибесінде көрнекі әдістерді қолдану балалардың тілдік дамуы үшін маңызды құрал болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г. Сөздік қорды дамыту әдістемесі. – Алматы: Білім баспасы, 2019.
2. Смагулова А. Логопедиялық ойындар мен жаттығулар. – Шымкент: Оқушы баспасы, 2020.
3. Қабылбекова Л. Балалардың тілдік дамуы. – Түркістан: Білім баспасы, 2018.
4. Мұхамедова Ж. Сөйлеу тілін жетілдіру технологиялары. – Алматы: Рауан баспасы, 2021.
5. Нұрсұлтанова С. Көрнекі әдістер арқылы сөздік қорды дамыту. – Шымкент: Мектеп баспасы, 2017.

ЕСТУ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Тәкібаева Ақтолқын Әбілдақызы

Шымкент қаласы

Есту қабілеті бұзылған балаларға арналған №2 арнайы мектеп-интернаты сурдопедагог

Резюме

В статье рассматриваются основные методы и подходы к повышению учебной грамотности детей с нарушениями слуха. Описываются логопедические, сурдопедагогические и мультимедийные инструменты, направленные на развитие фонематического слуха и речевых навыков. Приводятся практические примеры, модели инклюзивных занятий и методические рекомендации, обеспечивающие активное участие учащихся в учебном процессе.

Abstract

The article explores methods and approaches to enhancing learning literacy for children with hearing impairments. It describes the use of speech therapy, surdopedagogical, and multimedia tools aimed at developing phonemic hearing and language skills. Practical examples, inclusive lesson models, and methodological recommendations to ensure students' active participation in the learning process are provided.

Кіріспе.

Есту кемістігі бар балалардың оқу сауаттылығын дамыту бүгінгі білім беру жүйесінде маңызды мәселе болып отыр. Мұндай балаларға арналған сабақтарда жеке ерекшеліктерін ескеру, коммуникация құралдарын жетілдіру, оқу материалдарын визуалды және аудиалды қолдаумен байыту қажет. Оқу сауаттылығы тек оқу дағдыларын меңгерумен шектелмей, сөйлеу, жазу, тыңдау қабілеттерін де қамтиды.

Есту кемістігі бар балалардың ерекшеліктері.

Есту бұзылыстары балалардың:

1. Фонетикалық қабылдауын төмендетеді.
2. Сөздік қорын азайтады.
3. Сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға кедергі жасайды.
4. Оқу процесінде мотивацияны төмендетуі мүмкін.

Сурдопедагогтың міндеті – балалардың осы ерекшеліктерін ескере отырып, жеке және топтық сабақтарды ұйымдастыру.

Оқу сауаттылығын арттыру әдістері.

1. **Фонетикалық жаттығулар.**
Тыңдалым қабілетін дамытуға бағытталған жаттығулар: дыбыстарды ажырату, дыбыстық талдау, сөздерді бөліктерге бөліп айту.
2. **Сөздік қорын кеңейту.**
Карточкалар, суреттер, интерактивті тақта арқылы жаңа сөздерді үйрету.
3. **Жазылым жаттығулары.**
Сөздерді жазу, сөйлем құрау, қысқа мәтіндерді оқу арқылы жазбаша дағдыларды дамыту.
4. **Мультимедиялық құралдарды пайдалану.**
Видео, аудио материалдар, презентациялар, анимациялар арқылы визуалды және тыңдалымдық қолдау.
5. **Ойын әдістері.**
«Сөздік лабиринт», «Әріптер жарысы», «Сөздік пазл» сияқты ойындар балалардың қызығушылығын арттырады.

Инклюзивті сабақ құрылымы.

1. **Ұйымдастыру кезеңі.** Оқушыларды сабаққа психологиялық тұрғыда дайындау, назарын аудару, топтарға бөлу.
2. **Даму кезеңі.** Негізгі тақырыпқа байланысты жеке және топтық тапсырмалар, фонетикалық жаттығулар, ойын әдістері, мультимедиялық материалдар.

3. **Қорытынды кезеңі.** Сабақ қорытындысы, рефлексия, жетістіктерді бағалау, кері байланыс.

Жеке және топтық жұмыс.

1. Жеке жұмыс: әр баланың қабілетіне қарай тапсырмалар беріледі.
2. Топтық жұмыс: оқушылар бір-бірімен өзара әрекеттесіп, тапсырмаларды орындау арқылы коммуникация және әлеуметтік дағдыларды дамытады.

Мотивация және белсенділік.

1. Ойындар, марапаттар, рейтингтер арқылы оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттыру.
2. Әр жетістікті дер кезінде мадақтау.
3. Визуалды және аудиалды материалдарды сабаққа енгізу.

Инновациялық әдістер.

1. Қол қимылдары мен ым-ишараны қолдану – есту қабілеті бұзылған балаларға сөздің мағынасын визуалды түрде түсіндіру.
2. Сурдоаударма және жазбаша қолдау – сабақ барысында мұғалімнің сөзін жазбаша түрде көрсету, субтитрлер пайдалану.
3. Құлаққап пен FM-жүйелерді қолдану – дыбысты күшейтіп, фонетикалық қабылдауды жақсарту.
4. AR/VR технологиялары – дыбыстарды визуалды бейнелеу арқылы фонетикалық қабылдауды дамыту.
5. Мобильді қосымшалар – арнайы сурдопедагогикалық бағдарламалар арқылы сөздік қорды кеңейту.

Инклюзивті ортадағы қолданыс.

1. Визуалды қолдау – суреттер, карточкалар, схемалар арқылы түсіндіру.
2. Жеке бейімделген тапсырмалар – әр баланың есту деңгейіне қарай оқу материалын жеңілдету немесе күрделендіру.
3. Топтық постер жұмыстары – балалар бірлесіп сурет салып, сөздерді талқылайды.
4. Қосымша тілдік қолдау – қазақ тілінен бөлек, қажет жағдайда ым тілі немесе жазбаша нұсқаулықтар қолдану.

Практикалық жаттығулар.

1. «Сөздік домино» – әріптер мен сөздерді сәйкестендіру ойыны.
2. «Суретті әңгіме» – суреттер арқылы шағын мәтін құрастыру.
3. «Әріптік пазл» – әріптерді біріктіріп сөз құрау.
4. «Видео диктант» – бейнематериалды көріп, сөздерді жазу.
5. «Сөздік көпір» – жаңа сөздерді ескі сөздермен байланыстыру арқылы есте сақтауды жеңілдету.

Бағалау және мониторинг.

1. Диагностикалық тесттер – әр кезеңде оқу сауаттылығының деңгейін анықтау.
2. Электронды портфолио – баланың жетістіктерін жинақтау (аудио жазбалар, суреттер, бейне).
3. Өзін-өзі бағалау – бала айна алдында сөздерді айтып, өз қателерін түзетуге үйренеді.
4. Ата-анамен кері байланыс – үйде қайталанған жаттығуларды бақылау.

Қорытынды.

Есту кемістігі бар балалардың оқу сауаттылығын арттыру үшін жеке, топтық және мультимедиялық әдістерді үйлестіру қажет. Фонетикалық жаттығулар, жазылым және ойын әдістері, визуалды қолдау оқушылардың оқу дағдыларын қалыптастырып, сөйлеу, тыңдау және жазу қабілеттерін дамытады. Инклюзивті сабақтар балалардың белсенділігін арттырып, өз мүмкіндіктерін толық көрсетуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Құрманбаева Л. Логопедия негіздері. Алматы: Мектеп баспасы, 2020.
2. Байтелеуова С. Логопедиялық жұмыс жүйесі. Түркістан: Арыс баспасы, 2021.
3. Жанұзақова Р. Балалар сөйлеуінің дамуы. Алматы: Өрлеу баспасы, 2018.
4. Ахметова Г. Есту қабілеті бұзылған балалардың тілін дамыту. Шымкент: Білім, 2019.
5. Сейтқалиева А. Сурдопедагогика әдістемесі. Алматы: Құралай, 2020.
6. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Есту кемістігі бар балаларға арналған әдістемелік нұсқаулық. Астана: НЗМ, 2022.

БАЛА ТІЛІНІҢ ДАМУЫНДА МУЗЫКАЛЫҚ-ЫРҒАҚТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ РӨЛІ**Шаймерденова Айнагул Абдрахмановна**

Шымкент қаласы

МКҚК №49 “Жасұлан” бөбекжай-бақшасы, тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается влияние музыкально-ритмических игр на развитие речи детей дошкольного возраста. Анализируются методы интеграции музыки, ритма и движения для формирования фонетических, лексических и грамматических навыков. Особое внимание уделяется педагогическим условиям, обеспечивающим активное участие детей, а также практическим приемам использования музыкальных игр для улучшения произношения, интонации и коммуникативной компетенции.

Abstract

The article explores the role of musical-rhythmic games in the speech development of preschool children. It analyzes methods of integrating music, rhythm, and movement to develop phonetic, lexical, and grammatical skills. Special attention is given to pedagogical conditions ensuring active participation, as well as practical techniques for using musical games to improve pronunciation, intonation, and communicative competence.

Кіріспе.

Бала тілінің дамуы мектепке дейінгі кезеңде шешуші рөл атқарады. Тілдік дағдылардың қалыптасуы тек сөздік қор мен грамматикалық ережелерді меңгерумен шектелмей, сөйлеу аппаратының моторикасын дамыту, дыбыстарды дұрыс шығару, ритм мен интонацияны меңгеру сияқты аспектілерді қамтиды.

Музыкалық-ырғақтық ойындар балалардың тілдік қабілеттерін дамытуда тиімді құрал болып табылады, өйткені олар дыбыстық, интонациялық, лексикалық және коммуникативтік дағдыларды бір уақытта жетілдіруге мүмкіндік береді.

Бұл мақалада музыкалық-ырғақтық ойындардың педагогикалық мәні, түрлері, сабақта қолдану әдістемесі, практикалық мысалдары мен тиімділік нәтижелері қарастырылады.

Музыкалық-ырғақтық ойындардың педагогикалық мәні.

1. **Фонетикалық дағдыларды дамыту.** Музыкалық ритм мен ән арқылы дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету.
2. **Лексикалық қорды кеңейту.** Ән мәтіндері мен өлең жолдары балалардың сөздік қорын арттырады.
3. **Интонациялық дағдылар.** Ән айту және ырғақты қозғалыстар арқылы сөйлеу интонациясын қалыптастыру.
4. **Қозғалыс және координация.** Ритмге сәйкес қозғалыс сөйлеу мен моториканы байланыстырады.
5. **Эмоциялық және әлеуметтік даму.** Ойындар балалардың өзара әрекеттесуін, топтық қатынасын және эмоционалды жауап беруін дамытады.

Музыкалық-ырғақтық ойындардың түрлері.

1. **Қозғалыс ойындары.** Әнге немесе ырғаққа сәйкес би, секіру, қол-аяқ қозғалыстары.
2. **Тыңдау және қайталау ойындары.** Музыкалық фразаларды тыңдап, қайталау арқылы фонематикалық естуді дамыту.
3. **Іріктеу ойындары.** Дыбыстар мен сөздерді ырғаққа сәйкестендіріп таңдау.
4. **Көркемдік ойындар.** Рөлдік ойындар мен мини-спектакльдер арқылы тілдік дағдыларды дамыту.
5. **Интерактивті топтық ойындар.** Балалар топ болып ән айтып, ырғаққа сәйкес қозғалады, бір-бірімен қарым-қатынас жасайды.

Сабақта қолдану әдістемесі.

1. **Жүйелі жоспарлау.** Әр сабақта музыкалық-ырғақтық ойындарға уақыт бөлу, тапсырмаларды күн тәртібіне енгізу.
2. **Жеке және топтық тапсырмалар.** Кейбір ойындар жеке орындауға, кейбірі топтық іс-әрекетке бағытталған.
3. **Интерактивті бақылау.** Балалардың фонетикалық және интонациялық жетістіктерін бақылау, жеке түзетулер енгізу.
4. **Ойындар арқылы мотивацияны арттыру.** Ән айту, музыкалық қозғалыстар арқылы сабақ қызықты және эмоционалды түрде өтуі.
5. **Кері байланыс және жетістіктерді көрсету.** Балаларға ойын нәтижелерін көрсету, мақтау сөздері, виртуалды немесе физикалық сертификаттар беру.

Практикалық мысалдар.

1. **“Ритмге қозғалыс” ойыны.** Музыкалық фонға сәйкес қол мен аяқ қозғалыстарын орындау, дыбыстарды қайталау.
2. **“Ән мен қимыл” жаттығулары.** Ән мәтінін оқып, оған сәйкес қозғалыс жасау, сөздердің дұрыс дыбысталуы мен интонацияны бекіту.
3. **“Музыкалық сурет” ойыны.** Балалар музыканы тыңдап, өз қиялы бойынша қозғалыс арқылы сурет салады, сөйлеу арқылы түсіндіреді.
4. **“Топтық ансамбль” ойыны.** Әр топ белгілі ритмді орындап, ән шумақтарын бөліп орындайды, өзара ынтымақтастықты дамытады.
5. **“Сөз-ритм” жаттығуы.** Балалар белгілі сөздерді ырғаққа сәйкестендіріп айту арқылы фонетикалық дағдыларын жетілдіреді.

Арнайы әдістемелік ұсыныстар.

1. Әр ойын алдын ала мақсатқа бағытталған болуы керек: фонетикалық, лексикалық, интонациялық немесе әлеуметтік дағдыларға.
2. Жаттығулар қысқа, 5–7 минуттық циклдермен жүргізілуі тиімді.
3. Айнамен жұмыс арқылы балалар өз артикуляциясын көре алады.
4. Ойындарды мультимедиялық материалдармен үйлестіру ұсынылады: музыкалық фонограммы, бейнематериалдар.
5. Топ ішіндегі рөлдерді өзгертіп, әр бала әр позицияны тәжірибелеп көруі керек.

Нәтижелер мен тиімділік.

1. Фонетикалық дағдылар қалыптасады: дыбыстарды дұрыс айту және ажырату.
2. Лексикалық қор кеңейеді: балалар жаңа сөздерді ән және ойын арқылы үйренеді.
3. Интонациялық мәнері жетіледі: сөйлеудің ырғақ, екпін, интонация аспектілері қалыптасады.
4. Қозғалыс және моторика дамиды: балалардың үйлесімді қозғалысы сөйлеу аппаратын дамытады.
5. Топтық өзара әрекеттестік артады: балалар бір-бірімен ынтымақтаса жұмыс істеуді үйренеді.
6. Сабаққа қызығушылық және мотивация жоғарылайды.

Қорытынды.

Музыкалық-ырғақтық ойындар мектепке дейінгі балалардың тілін дамытудың тиімді педагогикалық құралы болып табылады. Олар фонетикалық, лексикалық және интонациялық дағдыларды жетілдіруге, қозғалыс пен моториканы дамытуға, әлеуметтік және эмоционалды қабілеттерін қалыптастыруға ықпал етеді. Бөбекжай-бақшада сабаққа музыкалық ойындарды жүйелі енгізу тілдік дамудың кешенді жолын қамтамасыз етеді және баланың жалпы интеллектуалды, эмоционалды және әлеуметтік дамуына оң әсерін тигізеді.

Әдебиеттер:

1. Мұхамедова А. Бала тілін дамыту әдістемесі. – Шымкент: Оқулық, 2020.
2. Ахметова Л. Музыкалық ойындар арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту. – Алматы: Білім, 2019.
3. Жұмабекова Г. Бөбекжай-бақшадағы тіл дамыту технологиялары. – Шымкент: Мектеп, 2021.
4. Назарова Р. Инновационные методы в дошкольном образовании. – Алматы: Өрлеу, 2020.
5. Сәбитова Д. Музыкалық-ырғақтық ойындар мен тілдік даму. – Шымкент: Оқушы, 2022.

МДУ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Турсынбаева Түймегул Карлыбаевна

Шымкент қаласы

№36"Ерке-Наз" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются пути организации интегрированных занятий в дошкольных учреждениях. Автор анализирует методы развития познавательной активности, творческих способностей, социальных и эмоциональных навыков детей через объединение различных предметов и видов деятельности. В статье подробно рассматриваются структура урока, этапы планирования, методы групповой и индивидуальной работы, использование игровых и практических методов.

Abstract

The article explores methods for organizing integrated lessons in preschool institutions. The author analyzes approaches to developing children's cognitive activity, creativity, social and emotional skills through the integration of different subjects and activities. The paper discusses lesson structure, planning stages, group and individual work methods, and the use of play-based and practical activities.

Кіріспе.

Интеграцияланған сабақтар мектепке дейінгі ұйымдарда білім беру сапасын арттырудың тиімді жолдарының бірі болып табылады. Мұндай сабақтар балалардың танымдық белсенділігін, ойлау қабілетін, қиялын дамытуға, әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі. **Интеграция** балаларға ақпаратты кешенді түрде қабылдауға, тәжірибелік дағдыларды меңгеруге, шығармашылық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

1. Интеграцияланған сабақтың мәні мен маңызы.**Интеграция ұғымы.**

Интеграция – білім мен іс-әрекеттің бірнеше саласын біріктіру арқылы кешенді оқыту тәсілі.

Сабақтың педагогикалық рөлі.

- Танымдық қызығушылықты арттыру;
- Шығармашылық ойлау қабілетін дамыту;
- Әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларды қалыптастыру;
- Қол моторикасы мен логикалық ойлауды жетілдіру.

2. Интеграцияланған сабақтарды жоспарлау кезеңдері.**Мақсат қою.**

Балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес оқу мақсаты мен нәтижесін анықтау.

Пәндерді біріктіру.

Мысалы: табиғат, өнер, музыка, логика, тіл дамыту элементтерін сабаққа енгізу.

Әдістемелік материалдарды таңдау.

Балаларға арналған визуалды, аудио, тәжірибелік құралдарды қолдану.

Сабақ құрылымы.

- Ұйымдастыру кезеңі – 2-3 минут;
- Тақырыпты таныстыру – 5 минут;
- Негізгі іс-әрекет – 20-25 минут;
- Рефлексия және қорытынды – 5 минут.

3. Интеграцияланған сабақ әдістері.**Ойын әдістері.**

Балалар ойын арқылы жаңа ақпаратты меңгереді, топтық жұмысты үйренеді, логикалық ойлау қабілеті дамиды.

Тәжірибелік және зерттеу әдістері.

- Табиғатпен тәжірибелер жасау;
- Қарапайым ғылыми тәжірибелер арқылы себеп-салдар байланысын түсіндіру;
- Эксперименттер арқылы қорытындылар жасау.

Шығармашылық және көркемдік әдістер.

- Сурет салу, аппликация жасау, мүсіндеу арқылы қиял мен шығармашылық ойлауды дамыту;
- Музыкалық элементтерді сабаққа енгізу.

4. Топтық және жеке жұмыс.**Топтық жұмыс.**

Балаларды шағын топтарға бөлу арқылы коммуникативтік дағдыларын, үйлесімді әрекеттестікті және ынтымақтастық қабілетін дамыту.

Жеке жұмыс.

Балалардың дербес ойлау қабілеті, шығармашылық шешім қабылдау және өзіндік талдау дағдыларын жетілдіру.

5. Сабақтағы бақылау және кері байланыс.**Бағалау критерийлері.**

- Балалардың іс-әрекетке қатысуы;
- Тапсырманы орындау сапасы;
- Шығармашылық ойлаудың көрінісі;
- Топтық және жеке жұмыстардағы белсенділік.

Мұғалімнің рөлі.

Мұғалім балаларға бағыт-бағдар береді, қолдау көрсетеді, қателіктерін түзетуге көмектеседі, шығармашылық белсенділікті ынталандырады.

6. Интеграцияланған сабақ нәтижелері.**Оқушыларда байқалған өзгерістер.**

- Танымдық белсенділік артады;
- Шығармашылық және логикалық ойлау дамиды;
- Әлеуметтік және эмоционалдық дағдылар жетіледі;
- Топта және жеке жұмыс барысында үйлесімділік қалыптасады.

Дамытылған дағдылар.

- Тәжірибелік дағдылар;
- Логикалық ойлау;
- Шығармашылық шешім қабылдау;
- Өз ойын дәлелді жеткізу.

7. Интеграцияланған сабақтарды практикада қолдану мысалдары.

Табиғат**және****өнерді****біріктіру.**

Балалар бақшадан жиналған жапырақтар мен гүлдер арқылы композициялар жасайды, сол арқылы табиғат заңдарын үйренеді.

Музыка және логиканы біріктіру.

- Ырғақты ойындар мен музыкалық жаттығулар арқылы математикалық және логикалық ойлау қабілетін жетілдіру.

Тіл дамыту және тәжірибелік сабақтарды біріктіру.

- Балалар көрген заттарды сипаттау арқылы сөздік қорын кеңейтеді;
- Қарапайым тәжірибелер арқылы сөздерді қолдану дағдыларын дамытады.

8. Сабақты бағалау және қорытындылау.

- Оқушылардың шығармашылық жұмыстары бағаланады;
- Топтық жобалар қорытындыланады;
- Әрбір баланың жеке жетістігі көрсетіледі;
- Мұғалім кері байланыс береді және қосымша тапсырмалар ұсынады.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі ұйымдарда интеграцияланған сабақтарды ұйымдастыру балалардың танымдық, шығармашылық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуына оң әсер етеді. Мұғалімдердің сабақтарды тиімді жоспарлауы мен түрлі әдістерді қолдануы балалардың кешенді білім алуына, шығармашылық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді. Интеграция балаларға ақпаратты кешенді қабылдау мен практикалық дағдыларды дамытуға септігін тигізеді.

Әдебиеттер:

1. Әбдіқадырова Л. Мектепке дейінгі ұйымдардағы сабақ жоспарлау. – Шымкент: Білім баспасы, 2019;
2. Сәрсенова А. Интеграцияланған оқу әдістері. – Алматы: Мектеп баспасы, 2020;
3. Тұрсынова Г. Мектепке дейінгі тәрбие негіздері. – Түркістан: Оқушы баспасы, 2018;
4. Жақсылықова М. Балалардың танымдық дағдыларын дамыту. – Шымкент: Білім баспасы, 2021;
5. Қайырбеков Н. Интеграцияланған сабақтар әдістемесі. – Алматы: Рауан баспасы, 2020;

МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ УЧАЩИХСЯ К ЕНТ (ҰБТ) ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ: АНАЛИЗ СЛОЖНЫХ ЗАДАНИЙ И СТРАТЕГИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ

Дүйсебаева Гүлжан Дидарбекқызы
Школа №140 с казахским языком обучения
учитель русского языка и литературы

Резюме

Бұл мақалада ҰБТ (ЕНТ) бойынша орыс тілінен қиын тапсырмаларды талдау және оларды тиімді орындау стратегиялары қарастырылады. Мақалада тесттік тапсырмаларды дұрыс түсіну, грамматика және лексика мәселелерін шешу жолдары, оқушылардың стратегиялық ойлау қабілеттерін дамыту әдістері талданады. Автор практикалық ұсыныстар береді, соның ішінде тапсырмаларды кезең-кезеңмен шешу, уақытты тиімді пайдалану және өзін-өзі бақылау тәсілдері. Сонымен қатар, мақалада нақты тапсырмаларға арналған мысалдар, тапсырмаларды топтарға бөлу, қиыншылық деңгейі бойынша саралау және оқу процесін тиімді ұйымдастыру тәсілдері қарастырылады.

Abstract

The article examines methods for preparing students for the Russian language section of the UNT (Unified National Testing), focusing on the analysis of complex tasks and strategies for effective completion. It discusses approaches to understanding test questions, solving grammar and vocabulary issues, and developing students' strategic thinking skills. The author provides practical recommendations, including step-by-step

problem solving, time management, and self-monitoring techniques. Additionally, the paper includes examples of tasks, classification by difficulty levels, and methods for structuring the learning process effectively.

Введение.

Подготовка к ЕНТ по русскому языку является ключевым этапом для учащихся, особенно для тех, кто обучается на казахском языке. Успешная подготовка требует системного подхода: анализа структуры теста, типологии заданий, освоения стратегий решения и практических методов. Цель данной статьи – раскрыть методику анализа сложных заданий ЕНТ, выявить типичные трудности учащихся и предложить эффективные стратегии подготовки с учетом индивидуальных особенностей.

Современные исследования показывают, что высокий результат на ЕНТ достигается не только знанием правил языка, но и умением стратегически распределять усилия, анализировать текстовые задания и формировать навыки самоконтроля (Дьякова, 2018).

1. Структура ЕНТ по русскому языку.

ЕНТ по русскому языку включает следующие типы заданий:

1. Проверка орфографии и пунктуации.
2. Проверка лексических и грамматических навыков.
3. Анализ текстов и понимание смысловых конструкций.
4. Комплексные задания с элементами критического мышления.

Каждое задание оценивается по четким критериям. Для успешного выполнения важно не только знание правил, но и умение понимать вопросы, планировать ответы и использовать стратегии решения.

2. Типичные трудности учащихся.

Сложные задания ЕНТ часто вызывают у учащихся трудности по следующим причинам:

- Недостаточное понимание текста.
- Проблемы с грамматическими конструкциями.
- Ограниченный словарный запас.
- Неправильная интерпретация вопросов.

Для анализа сложных заданий рекомендуется:

1. Полностью прочитать текст, определить его тему и основную мысль.
2. Разбить вопрос на части, выявить ключевые слова.
3. Использовать графические схемы и таблицы для визуализации информации.
4. Выполнять задания в логической последовательности, начиная с простых элементов.

Пример анализа задания:

Текст: «В школе прошел день науки. Ученики участвовали в различных экспериментах, презентациях и обсуждениях. В конце дня были подведены итоги конкурсов.»

Вопрос: «Что стало итогом дня науки?»

Анализ: ключевое слово – «итоги», необходимо обратить внимание на результаты конкурсов.

3. Стратегии выполнения сложных заданий.

Эффективные стратегии включают:

- **Пошаговое решение:** разделение задания на этапы.
- **Выделение ключевых слов:** определение слов, задающих смысл вопроса.
- **Использование примеров:** для грамматических и лексических правил приводить конкретные примеры.
- **Временной контроль:** распределение времени между заданиями.
- **Самоконтроль:** проверка ответа перед переходом к следующему заданию.

Пример стратегии пошагового решения:

1. Прочитать текст.
2. Определить ключевые идеи.
3. Составить краткий план ответа.
4. Проверить орфографию и пунктуацию.

5. Перепроверить логичность и полноту ответа.

4. Практические рекомендации по подготовке.

1. Регулярная работа с тестами прошлых лет.
2. Создание персонального словаря трудных слов и выражений.
3. Работа в парах и группах для анализа текстов.
4. Мини-тестирование на скорость выполнения заданий.
5. Разбор типичных ошибок с последующим анализом.

5. Развитие стратегического мышления.

Стратегическое мышление позволяет:

- Эффективно распределять усилия.
- Предугадывать сложные моменты в заданиях.
- Оптимально решать задачи.

Рекомендуется:

- Практиковать задания повышенной сложности.
- Использовать логический анализ текста.
- Обучать учащихся аргументированному объяснению ответов.

6. Контроль и оценка подготовки.

Контроль включает:

1. Формативное оценивание на уроке.
2. Тестирование с реальными материалами ЕНТ.
3. Самооценка и взаимная оценка.
4. Мониторинг динамики знаний учащихся.

Эффективная оценка позволяет выявить слабые стороны и скорректировать стратегию подготовки.

7. Включение критического и творческого мышления.

При подготовке к ЕНТ важно развивать не только механические навыки, но и критическое мышление.

- Анализ аргументов автора текста.
- Сравнение различных точек зрения.
- Формулирование собственного обоснованного мнения.

8. Итоговые рекомендации.

1. Постоянное повторение ключевых правил грамматики.
2. Чтение текстов разных жанров для расширения словарного запаса.
3. Решение заданий разных типов для тренировки гибкости мышления.
4. Использование стратегий пошагового решения для сложных заданий.

Системная подготовка позволяет учащимся достигать высоких результатов на ЕНТ, развивать уверенность и навыки самостоятельного обучения.

Литературы:

1. Дьякова М.И. Подготовка к ЕНТ по русскому языку. Алматы: Рауан, 2018.
2. Смирнова Е.В. Русский язык для ЕНТ: теория и практика. Астана: Фолиант, 2019.
3. Иванова Н.П. Трудные задания ЕНТ по русскому языку. Алматы: Білім, 2020.
4. Костина Л.А. Стратегии подготовки к экзаменам. Москва: Просвещение, 2017.
5. UNESCO Guidelines on Language Learning. Paris: UNESCO, 2018.
6. Tomlinson C. The Differentiated Classroom. Alexandria: ASCD, 2017.

БАЛАБАҚШАДА МЕДИАБІЛІМ БЕРУ НЕГІЗДЕРІ

Кожакова Гулжан Торегелдиевна,
Шымкент қаласы
МКҚК №49 “Жасұлан” бөбекжай-бақшасы
тәрбиеші

Резюме

В статье рассматриваются основы медиавоспитания в дошкольных образовательных организациях. Анализируются педагогические подходы к развитию информационной грамотности у детей, использование современных медиаресурсов, образовательных игр и интерактивных технологий. Особое внимание уделяется формированию навыков критического восприятия информации, развитию творческих способностей и безопасному использованию медиа в образовательном процессе.

Abstract

The article explores the fundamentals of media education in preschool institutions. It analyzes pedagogical approaches to developing information literacy in children, the use of modern media resources, educational games, and interactive technologies. Special attention is given to developing critical thinking skills, fostering creativity, and safe media usage in the educational process.

Кіріспе.

Медиабілім беру — бұл балаларға ақпараттық ортада тиімді әрекет етуге үйрететін педагогикалық процесс.

Бүгінгі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда медиа технологияларды пайдалану балалардың ақпараттық мәдениетін, коммуникативтік қабілеттерін және шығармашылық ойлауын дамыту үшін маңызды.

Мақалада балабақшадағы медиабілім беру әдістері, педагогикалық тәсілдері, тиімділік принциптері мен практикалық ұсыныстар қарастырылады.

Медиабілім берудің педагогикалық мәні.

1. **Ақпараттық сауаттылық.** Балалар деректерді қабылдау, өңдеу және талдау дағдыларын үйренеді.
2. **Критикалық ойлау.** Ақпаратты тексеру, салыстыру және дұрыс бағалау қабілеттері дамиды.
3. **Коммуникативтік дағдылар.** Медиа арқылы басқа балалармен өзара әрекеттесу және пікір алмасу мүмкіндігі қалыптасады.
4. **Шығармашылық қабілеттер.** Сюжет жасау, мультимедиялық презентациялар, интерактивті ойындар арқылы шығармашылық ойлау дамиды.
5. **Медиа қауіпсіздігі.** Балаларды ақпараттық қауіпсіздік ережелерін сақтау және қауіпсіз медианы пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

Медиабілім беруді дамыту әдістері.

1. **Интерактивті ойындар.** Балалар медиаресурстар арқылы рөлдік ойындар ойнайды, ақпаратты қабылдауды және бөлісуді үйренеді.
2. **Мультимедиялық құралдар.** Әлеуметтік бейнероликтер, мультфильмдер, білім беру қосымшалары балалардың қызығушылығын арттырады.
3. **Сюжет құру.** Балалар өз бейнелерін, суреттерін және видеороликтерін жасайды, бұл шығармашылық және медиалық дағдыларды дамытады.
4. **Топтық жобалар.** Бірлескен тапсырмалар балалардың ынтымақтастығын, жауапкершілігін және коммуникациялық қабілеттерін жетілдіреді.
5. **Ақпараттық қауіпсіздік сабақтары.** Балаларға жеке деректерді қорғау, дұрыс ақпарат таңдау және медианы қауіпсіз пайдалану үйретіледі.

Сабақта қолдану әдістемесі.

1. **Жүйелі жоспарлау.** Медиабілім беру сабақтары аптасына бірнеше рет өткізіледі, әр сабақ интерактивті элементтермен байытылады.

2. **Жеке және топтық жұмыстар.** Кейбір тапсырмалар жеке орындалады, кейбіреулері топтық әрекет арқылы жүзеге асады.
3. **Кері байланыс.** Балалар жасаған мультимедиа жобалары бойынша кері байланыс беріледі, жетістіктері талқыланады.
4. **Мотивациялық әдістер.** Жетістіктерді мадақтау, медальдар, сертификаттар және позитивті кері байланыс балаларды ынталандырады.
5. **Бағалау критерийлері.** Балалардың медиалық жобалары мазмұны, креативтілігі және ақпаратты дұрыс қолдануына қарай бағаланады.

Практикалық мысалдар.

1. **“Медиа оқиғасы” ойыны.** Балалар белгілі бір тақырып бойынша видео немесе сурет дайындайды.
2. **“Сурет пен мәтін” жобасы.** Балалар мультимедиа презентация жасайды, сюжетті баяндайды.
3. **“Ақпаратты сүзу” жаттығулары.** Балалар деректерді салыстырып, дұрыс ақпаратты таңдайды.
4. **“Топтық бейнежоба” тапсырмасы.** Бір топ бір мультимедиялық өнім жасайды, әр бала өзінің рөлін атқарады.
5. **“Қауіпсіз медиа” сабақтары.** Балаларға қауіпсіз интернет пен әлеуметтік желілерді пайдалану әдістері көрсетіледі.

Арнайы әдістемелік ұсыныстар.

1. Сабақтар қысқа, қызықты және интерактивті болуы тиіс.
2. Әр баланың мүмкіндігіне қарай тапсырмаларды жеке баптау қажет.
3. Топтық және жеке жобаларды үйлестіру арқылы ынтымақтастық пен шығармашылық қабілеттерді дамыту.
4. Медиабілім сабақтарында визуалды, дыбыстық және интерактивті элементтерді қатар қолдану.
5. Ақпараттық қауіпсіздікті сақтау және балаларға дұрыс ақпаратты таңдау дағдыларын қалыптастыру.

Нәтижелер мен тиімділік.

1. Балалардың ақпараттық сауаттылығы артады, деректерді қабылдау және өңдеу қабілеттері дамиды.
2. Критикалық ойлау дағдылары қалыптасады.
3. Топтық және жеке жобаларды орындау арқылы коммуникациялық және ынтымақтастық дағдылары дамиды.
4. Балалардың шығармашылық қабілеттері жетіледі.
5. Медианы қауіпсіз пайдалану дағдылары қалыптасады.

Қорытынды.

Балабақшада медиабілім беруді жүйелі ұйымдастыру балалардың ақпараттық, коммуникативтік және шығармашылық дамуына тікелей әсер етеді. Интерактивті ойындар, мультимедиялық жобалар және топтық тапсырмалар балаларды медиа әлеміне дұрыс бағыттап, қауіпсіз ақпараттық ортада әрекет ету қабілетін қалыптастырады. Тәрбиешінің әдістемелік дұрыс ұйымдастырған жұмысы балалардың медиалық сауаттылығын жетілдіруге және шығармашылық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Қасымова А. Мектепке дейінгі білім беру мен медиа технологиялар. – Шымкент: Оқулық, 2021.
2. Сейітова Л. Дошкольное медиаобразование: теория и практика. – Алматы: Білім, 2020.
3. Жұмабекова М. Интерактивті әдістер мектепке дейінгі ұйымдарда. – Шымкент: Мектеп, 2019.
4. Ахметова Л. Мультимедиа жобаларды ұйымдастыру. – Алматы: Өрлеу, 2020.
5. Назарбекова Г. Балалар медиасауаттылығы. – Шымкент: Оқушы, 2022.

БАСТАУЫШ ЖАСТАҒЫ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТ (EQ) ДАМУЫ

Орумбаева Айгуль Исламбековна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы

№72 Х. Әдебеков атындағы шағын жинақты негізгі орта мектебі

бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности развития эмоционального интеллекта (EQ) у детей младшего школьного возраста. Автор анализирует значение эмоциональной сферы в формировании личности, исследует основные компоненты эмоционального интеллекта, факторы, влияющие на его развитие, а также педагогические методы, позволяющие эффективно формировать навыки саморегуляции, эмпатии, сотрудничества и эмоциональной осознанности у детей. Представлены практические упражнения, игровые адістер, интерактивные тапсырмалар и рекомендации учителям по созданию эмоционально безопасной білім беру ортасы.

Summary

This article explores the development of emotional intelligence (EQ) in early school-age children. The author analyzes the role of the emotional sphere in personality formation and examines the key components of EQ, the factors influencing its development, and pedagogical methods that effectively foster self-regulation, empathy, cooperation and emotional awareness in young learners. Practical activities, interactive strategies and teacher recommendations for building an emotionally safe learning environment are also provided.

Кіріспе.

Қазіргі заманауи білім беру жүйесінде оқушының білімді игеруі ғана емес, оның эмоциялық, тұлғалық дамуы да басты назарда тұр. Әлемдік зерттеулер эмоциялық интеллектінің (EQ) жоғары деңгейі баланың академиялық жетістігіне, сыныптағы мінез-құлық мәдениетіне, қарым-қатынас сапасына, өмірлік табысына тікелей әсер ететінін дәлелдеп отыр. Әсіресе бастауыш жаста эмоциялық интеллектіні жүйелі дамыту – тұлғаның болашақ әлеуетін қалыптастыратын маңызды кезең.

Бастауыш жастағы балалар сезімдерін ашық білдіреді, эмоцияларды басқару дағдылары әлі қалыптасу үстінде болады. Сондықтан бастауыш сынып мұғалімінің міндеті – баланың эмоциялық әлемін түсіну, қолдау, дамыту және оны дұрыс бағыттау білу. Эмоциялық интеллектіні дамыту арқылы бала өз сезімін таниды, басқаларды түсінеді, өз әрекетіне жауап береді, жанжалдарды шешуді үйренеді, достық қарым-қатынас орнатуға бейімделеді.

Бұл мақалада бастауыш жастағы эмоциялық интеллектінің мәні, оның негізгі компоненттері, дамуына әсер ететін факторлар, практикалық әдістер мен жаттығулар, сондай-ақ мұғалімдерге арналған ұсыныстар жан-жақты талданады.

1. Эмоциялық интеллекттің теориялық негіздері.

Эмоциялық интеллект ұғымы.

Эмоциялық интеллект (EQ) – адамның өз эмоциясын тану, түсіну, басқару және басқалардың эмоциясын сезіну қабілеті. Психолог Д. Гоулман EQ-ды адамның өмірлік табысын анықтайтын негізгі фактор деп көрсетеді.

EQ-дың негізгі анықтамалары:

- эмоцияларды тану және ажырату;
- эмоцияларды реттей білу;
- өз сезімін саналы басқару;
- басқалардың эмоциясын түсіну (эмпатия);
- қарым-қатынасты дұрыс орнату;
- әлеуметтік дағдыларды меңгеру.

Бастауыш жастағы эмоциялық дамудың психологиялық ерекшеліктері.

Бұл жаста балалардың эмоциялық әлемі қарқынды дамиды. Ерекшеліктері:

- сезімдерін еркін білдіреді;
- көңіл күйге тез беріледі;
- эмоцияны басқару дағдылары әлсіз;
- қақтығыстар жиі болады;
- ересек адамның қолдауы маңызды;
- эмпатия табиғи түрде қалыптаса бастайды.

Эмоциялық интеллектінің негізгі компоненттері.

1. **Эмоцияны тану** – өз сезімін және басқа адамның эмоционалды күйін анықтау.
2. **Эмоцияны түсіну** – эмоцияның себебін, салдарын сезіну.
3. **Эмоцияны басқару** – жағымсыз сезімдерді реттей білу.
4. **Өзін-өзі мотивациялау** – мақсатқа бағытталған әрекет жасау.
5. **Эмпатия** – басқа адамның көңіл күйін түсініп, қолдау көрсету.
6. **Әлеуметтік қарым-қатынас** – топта, сыныпта, ортада дұрыс сөйлеу және әрекет ету.

2. Бастауыш жаста эмоциялық интеллектінің маңызы.

Академиялық жетістікке әсері.

EQ жоғары болған балалар:

- тапсырманы соңына дейін орындайды;
- сыныптағы жанжалға аз түседі;
- мұғаліммен оң қарым-қатынас орнатады;
- қиындықты жеңе біледі;
- оқу мотивациясы жоғары болады.

Әлеуметтік дағдылардың дамуы.

Эмоциялық интеллект әлеуметтік қатынастың негізі.

Балаларда қалыптасатын дағдылар:

- достық қарым-қатынас орнату;
- жанжалдан шығу;
- қателігін мойындау;
- көмек сұрай білу;
- сыныптағы рөлін дұрыс сезіну.

Мінез-құлық мәдениетіне әсері.

EQ дамыған бала:

- өз ашуын басқарады;
- сыныпта тәртіп сақтайды;
- басқаға құрметпен қарайды;
- эмоцияны дөрекілік арқылы емес, сөзбен жеткізеді.

3. Эмоциялық интеллектіні дамытуға әсер ететін факторлар.

Отбасының рөлі.

- ата-ананың эмоциялық сауаттылығы;
- үйдегі психологиялық климат;
- баламен жылы қарым-қатынас;
- жазалау орнына түсіндіру, әңгімелесу;
- үлгі көрсету (модельдеу).

Мектеп және мұғалім рөлі.

Мұғалім:

- эмоционалды қауіпсіз орта құруы керек;
- баланың сезіміне құрметпен қарауы қажет;
- конфликтіні дұрыс шешуге үйретуі тиіс;
- эмоцияны сипаттайтын сөздік қорды кеңейтеді.

Құрдастар ортасы.

Құрбылармен ойын, сөйлесу, топтық жұмыс барысында бала эмоциялық тәжірибе жинақтайды.

4. Эмоциялық интеллектіні дамыту әдістері.

Ойын технологиялары.

1. "Эмоцияларды ата" ойыны – суреттердегі эмоцияны тану.
2. "Айна" ойыны – мұғалімнің эмоциясын қимылмен қайталау.
3. "Эмоциялық термометр" – бүгінгі көңіл күйін белгілеу.

Арт-терапиялық әдістер.

- сурет салу;
- түстер арқылы сезімін жеткізу;
- ертегі терапиясы;
- құм терапиясы.

Топтық жұмыстар.

- рөлдік ойындар;
- жағдаяттық тапсырмалар;
- бір-бірін тыңдау сабақтары.

Эмпатияны дамыту әдістері.

- әңгімелесу;
- "Менің орнымда болсаң не істер едің?" тапсырмасы;
- жануарлар мен адамдарға қамқорлық туралы әңгімелер.

5. Практикалық жаттығулар.

"Менің сезімім қандай?"

Оқушы күнделікті эмоцияларын стикерге жазады.

"Екі орындық" әдісі.

Бір орындық – ашулы бала, екінші орындық – ақыл айтатын бала рөлінде.

"Эмоция картасы"

Балалар эмоцияны түс, символ, сөйлем арқылы бейнелейді.

"Қиын жағдайдан шығу"

Мұғалім жағдаят береді, оқушы шешім ұсынады.

6. Мұғалімдерге арналған ұсыныстар.

Эмоциялық білім беру ортасын құру.

- жылы сөз, қолдау;
- баланы тыңдау;
- айқайламау;
- қауіпсіз атмосфера.

Сезімдерді сипаттайтын сөздік қорды кеңейту.

- қуандым, ренжідім, ашуландым, таңғалдым, абыржыдым, мазасыздандым т. б.

Психологиялық сергіту сәттері.

- тыныс алу жаттығулары;
- релаксация;
- көзге арналған жаттығулар.

Жеке жұмыс.

Эмоцияны реттей алмайтын балалармен жеке әңгіме, арт-терапиялық тапсырмалар жүргізіледі.

Қорытынды.

Эмоциялық интеллектіні бастауыш жаста дамыту – тұлғаның жан-жақты қалыптасуына, оқу жетістігіне, қарым-қатынас мәдениетіне, мінез-құлық тұрақтылығына тікелей әсер ететін маңызды процесс. Мұғалім эмоциялық орта құрып, баланың сезімін түсініп, оны басқаруға

үйретсе, болашақта жоғары жауапкершілігі бар, мәдениетті, өзін-өзі реттей алатын тұлға қалыптасады.

Әдебиеттер:

1. Гоулман Д. Эмоциялық интеллект. – Алматы: Білім баспасы, 2019;
2. Шаповаленко И. Детская психология. – Мәскеу: Педагогика баспасы, 2018;
3. Әбдіғапбарова У. Бастауыштағы тұлғалық даму. – Астана: Мектеп баспасы, 2020;
4. Нұрғалиева А. Баланың эмоциялық әлемі. – Алматы: Рауан баспасы, 2021;
5. Қоңыратбаева Т. Педагогика және психология негіздері. – Түркістан: Білім баспасы, 2017;

ИНТЕРАКТИВНЫЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ

Лямина Ирина Витальевна,

Ордабасинский район, Туркестанская область

КГУ «Средняя общеобразовательная школа имени Амангельды Иманова»

учитель начальных классов

Түйін

Бұл мақалада бастауыш сыныптарда математикалық құзыреттілікті қалыптастыруда интерактивті оқыту құралдарының рөлі мен маңызы талданады. Интерактивті тақта, сандық платформалар, білім беру қосымшалары, виртуалды модельдеу, динамикалық геометриялық бағдарламалар мен ойын технологияларының оқушылардың танымдық белсенділігін, логикалық ойлау қабілеттерін және математикалық сауаттылығын арттырудағы тиімділігі қарастырылады. Мақалада математикалық тапсырмаларды визуализациялау, білімді дараландыру, топтық жұмыстарды ұйымдастыру және оқу процесін цифрландырудың әдістемелік қырлары жан-жақты сипатталады.

Summary

This article examines the role of interactive learning tools in developing mathematical competencies among primary school students. It analyzes the effectiveness of interactive whiteboards, digital platforms, educational applications, virtual modeling tools, dynamic geometry software and game-based technologies in enhancing cognitive activity, logical reasoning and mathematical literacy. The article provides a detailed overview of methodological approaches to visualization, differentiation, group work and digitalization in mathematics education.

Введение.

Современная образовательная среда стремительно меняется под влиянием цифровизации, внедрения инновационных технологий и перехода к компетентностной модели обучения. Особую актуальность приобретает вопрос формирования математических компетенций у младших школьников, поскольку именно начальная школа является фундаментом для дальнейшего успешного освоения предмета. Математические компетенции включают умение анализировать, сравнивать, классифицировать, рассуждать, моделировать, решать учебные и практические задачи.

Интерактивные средства обучения открывают принципиально новые возможности для формирования указанных компетенций, так как они обеспечивают высокую степень наглядности, позволяют визуализировать абстрактные понятия, поддерживать индивидуальный темп работы, повышать мотивацию и интерес учащихся. Использование интерактивных ресурсов делает уроки математики динамичными, практико-бағдарлы, эмоционалды тартымды және оқушының белсенді қатысуына негізделген.

Данная статья посвящена анализу теоретических основ, методических подходов, практических технологий и педагогических условий применения интерактивных средств обучения на уроках математики в начальной школе.

Теоретические основы применения интерактивных средств обучения.

Интерактивные средства обучения представляют собой совокупность цифровых инструментов, которые обеспечивают диалоговый режим взаимодействия ученика с учебным материалом. К ним относятся:

1. интерактивные доски и панели
2. интерактивные рабочие тетради
3. компьютерные обучающие программы
4. цифровые образовательные ресурсы
5. платформы онлайн-оценивания
6. мобильные математические приложения
7. виртуальные лаборатории и симуляторы
8. динамические математические среды

Интерактивные технологии способствуют формированию следующих ключевых умений:

1. логического и алгоритмического мышления
2. умения работать с моделью
3. анализа и интерпретации информации
4. выполнения математических действий в цифровой среде
5. решения задач с несколькими стратегиями
6. взаимодействия в группе

Научные исследования показывают, что визуализация и моделирование являются ведущими факторами развития математических способностей ребёнка. Интерактивная среда делает абстрактные понятия доступными, снижает когнитивную нагрузку и облегчает понимание.

Роль интерактивной доски в формировании математических компетенций.

Интерактивная доска является наиболее распространённым цифровым инструментом начальной школы. Она позволяет:

1. демонстрировать динамические модели
2. выполнять интерактивные задания
3. использовать манипулятивные объекты
4. проводить математические эксперименты
5. создавать визуальные схемы и таблицы
6. организовывать коллективные формы работы
7. мгновенно проверять выполненные задания

Применение интерактивной доски способствует развитию:

1. пространственного воображения
2. навыков анализа и сравнения
3. умения выделять главное
4. формирования понятий числа и величины
5. понимания сложных математических действий

Цифровые платформы и онлайн-ресурсы.

В практике начальной школы широко используются платформы:

1. BilimLand
2. Kundelik Test
3. LearningApps
4. GeoGebra
5. LogicLike
6. Matific

Преимущества цифровых платформ:

1. автоматизированная проверка

2. адаптивные задания
3. визуализация сложных процессов
4. индивидуальный темп выполнения
5. построение статистики успеваемости
6. улучшение мотивации

Задания на платформах позволяют ученикам закреплять навыки устного счёта, развивать логическое мышление, работать с геометрическими формами, решать задачные ситуации.

Игровые технологии в математическом образовании.

Игровые элементы являются важным компонентом формирования математических компетенций. Использование игровых платформ повышает:

1. познавательный интерес
2. устойчивую мотивацию
3. самостоятельность
4. скорость восприятия информации
5. способность применять знания в новых условиях

Игровые формы:

1. математические квесты
2. цифровые пазлы
3. интеллектуальные турниры
4. конкурсы «Математический дуэль»
5. интерактивные лабиринты
6. виртуальные соревнования

Моделирование и визуализация математических объектов.

Одним из наиболее значимых преимуществ интерактивных ресурсов является возможность моделирования:

1. геометрических фигур
2. дробей и числовых отрезков
3. симметрии
4. алгоритмов
5. графиков
6. логических схем
7. арифметических действий

Визуализация способствует глубокому пониманию операций:

1. вычитания как «удаления части»
2. умножения как «многократного сложения»
3. деления как «разбиения на равные части»
4. уравнений как «равенства двух частей»

Организация индивидуальной и групповой работы с использованием интерактивных средств.

1. Индивидуальные задания
2. Парные задачи
3. Работа в малых группах
4. Проектно-зерттеу тапсырмалары
5. Дифференцированное обучение
6. Взаимооценивание

Формирование ключевых математических компетенций.

Интерактивные средства развивают:

1. вычислительные навыки
2. логическое мышление

3. математическую грамотность
4. умение применять знания
5. умение решать нестандартные задачи
6. алгоритмическое мышление

Заклучение.

Интерактивные средства обучения трансформируют процесс преподавания математики в начальной школе, делая его современным, доступным и эффективным. Их применение расширяет возможности ученика, повышает познавательную активность, способствует формированию прочных математических компетенций и создает условия для успешного освоения последующих уровней образования.

Литературы:

1. Ахметова Л. Интерактивные технологии в начальном обучении. Алматы: Білім, 2021.
2. Сейтбекова А. Цифровизация начальной школы. Нур-Султан: Ұстаз, 2020.
3. Кудряшова Т. Методика формирования математической грамотности. Москва: Просвещение, 2019.
4. Назарбекова Г. Математическое развитие младших школьников. Шымкент: Өрлеу, 2022.
5. Поляков В. Интерактивные образовательные ресурсы: теория и практика. Москва: Академкнига, 2023.

ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУДА ПРАКТИКАЛЫҚ ІС ӘРЕКЕТ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Айдарбек Бәкіржан Әшірәліұлы

«Өрлеу» БАҰО» АҚ «Түркістан облысы Кәсіби даму институты» филиалы,
«Жаратылыстану-математикалық бағытындағы» кафедрасының аға оқытушысы
педагогика ғылымдарының кандидаты

Резюме

В статье рассматривается роль практической деятельности в развитии читательской грамотности и ее влияние на формирование творческих способностей учащихся. Читательская грамотность включает умение анализировать информацию, сравнивать, делать выводы и творчески перерабатывать материал. В работе представлены методы практической деятельности, исследовательские задания, проектная работа, творческие упражнения и стратегии критического мышления, способствующие развитию читательской грамотности.

Abstract

This article examines the role of practical activities in developing reading literacy and their impact on enhancing students creative abilities. Reading literacy involves comprehension, analysis, comparison, evaluation and creative transformation of information. The article presents practical tasks, project based learning, research work, creative activities and critical thinking strategies that effectively contribute to literacy development.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаттарының бірі оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту. Оқу сауаттылығы білім алушының мәтінді түсіну, ақпаратты талдау, салыстыру, қорытынды жасау және оны түрлі жағдайларда қолдана алу қабілеті болып табылады. Бұл қабілет оқу үлгеріміне ғана емес, өмірлік дағдыларға да тікелей әсер етеді.

Практикалық іс әрекет оқу сауаттылығын дамытудың ең тиімді жолдарының бірі. Оқушы тапсырманы өз қолымен орындаған сайын мәтінді түсіну деңгейі тереңдеп, жаңа ақпаратты қолдану мүмкіндігі артады. Сонымен қатар практикалық әрекет шығармашылық ойлауды дамытады.

1. Оқу сауаттылығының мәні және оның білім беру жүйесіндегі рөлі.

Оқу сауаттылығы қазіргі педагогиканың негізгі бағыттарының бірі болып табылады. Ол тек мәтінді оқуды ғана емес, оны түсіну, талдау, өмірмен байланыстыру сияқты күрделі когнитивтік үдерістерді қамтиды.

Оқу сауаттылығының негізгі компоненттері.

1. Мәтінді түсіну
2. Ақпаратты талдау
3. Негізгі және қосымша ақпаратты айыру
4. Автор көзқарасын анықтау
5. Қорытынды жасау
6. Шығармашылық интерпретация

Функционалдық сауаттылықпен байланысы.

Оқу сауаттылығы функционалдық сауаттылықтың негізгі құрамдас бөлігі. Мәтінді түсінбеген оқушы есеп шығара алмайды, тарихи деректерді талдай алмайды, ғылыми зерттеу жүргізе алмайды. Сондықтан оқу сауаттылығы барлық пәндер үшін ортақ құзырет.

2. Практикалық іс әрекеттің оқу сауаттылығын дамытудағы рөлі.

Практикалық іс әрекет білімді бекітуге, түсінуге және өмірмен байланыстыруға бағытталған. Бұл тәсіл оқушыны белсенді субъектке айналдырып, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Практикалық тапсырмалар арқылы оқу дағдысын дамыту.

1. Мәтінді негізге ала отырып диаграмма құру
2. Кейіпкерге мінездеме жазу
3. Мәтіндегі ақпаратпен тәжірибе жасау
4. Шығармашылық мазмұндама құрастыру

Жобалық жұмыс.

Жобалық оқыту әдісі оқу сауаттылығы мен шығармашылық қабілетті қатар дамытады.

Жобалық жұмыс барысында оқушы:

1. Ақпарат жинайды
2. Мәтіндерді салыстырады
3. Қорытынды жасайды
4. Өз ой пікірін қорғайды
5. Шығармашылық өнім жасайды

Зерттеу әрекеті.

Зерттеу жұмыстары оқу сауаттылығын дамытуда ерекше рөл атқарады. Балаларға зерттеу жүргізу тапсырмалары берілгенде олар:

1. Мәселені анықтайды
2. Ақпарат іздейді
3. Әртүрлі мәтінмен жұмыс істейді
4. Нәтижені шығармашылық түрде рәсімдейді

3. Шығармашылық қабілеттерді дамытуға бағытталған әдістер.

Сыни ойлау әдістері.

1. Венн диаграммасы
2. Алты сұрақ әдісі
3. Топтастыру
4. Қос жазба күнделігі

Бұл әдістер оқушының ойлау үдерісін дамытып, мәтіндегі ақпаратты жүйелеуге көмектеседі.

Шығармашылық тапсырмалар.

1. Мәтіннің басқа нұсқасын жазу
2. Кейіпкердің атынан хат жазу

3. Оқиғаның жалғасын құрастыру
4. Мультфильм сценарийі

Рөлдік ойындар.

Рөлдік ойындар оқушыларды мәтіндегі жағдайды сезініп, ақпаратты терең түсінуге жетелейді.

4. Оқу сауаттылығы мен шығармашылықты қалыптастырудың интеграциялық моделі.

Оқу сауаттылығын практикалық әрекет пен шығармашылық тапсырмалармен бірге үйлестіргенде нәтижелілік артады. Бұл модельде:

1. Мәтінмен жұмыс
2. Практикалық әрекет
3. Талдау
4. Шығармашылық тізбектеліп жүзеге асады.

нәтиже

Қорытынды.

Практикалық іс әрекет оқу сауаттылығын дамытуда ең тиімді әдістердің бірі. Ол оқушыларды белсенді ойлауға, шығармашылықпен жұмыс істеуге, ақпаратты терең түсінуге мүмкіндік береді. Жобалық жұмыс, зерттеу әрекеті, шығармашылық тапсырмалар және сыни ойлау стратегиялары арқылы оқушының танымдық және шығармашылық әлеуеті жоғары деңгейде қалыптасады.

Әдебиеттер:

1. Жүнісбек Ә. Оқу сауаттылығын дамыту әдістері Алматы Білім баспасы 2020
2. Әбілқасымова А. Педагогика және оқыту технологиялары Алматы Білім баспасы 2019
3. Құлманова Г. Шығармашылық қабілетті дамыту жолдары Нұр Сұлтан Мектеп баспасы 2021
4. Қасымбекова А. Практикалық оқыту әдістері Түркістан Арыс баспасы 2018
5. Сәрсенбаев Т. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру Алматы Қазақ университеті баспасы 2021

БАСТАУЫШ МҰҒАЛІМІНІҢ КӘСІБИ РЕФЛЕКСИЯ ЖҮРГІЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Мақсұт Айман Әбдіжүсіпқызы

«Өрлеу» БАҰО» АҚ «Түркістан облысы Кәсіби даму институты» филиалы,
«Жаратылыстану-математикалық бағытындағы» кафедрасының аға оқытушысы

Резюме

Статья посвящена развитию навыков профессиональной рефлексии у учителей начальных классов. Материал раскрывает сущность педагогической рефлексии, ее влияние на качество образования и профессиональный рост педагога. Представлены эффективные методы, модели и формы рефлексивной деятельности, а также условия формирования рефлексивной культуры учителя. Показана роль самоанализа, самокоррекции и саморазвития в профессиональной деятельности педагога. Особое внимание уделено практическим инструментам: рефлексивные дневники, карты наблюдений, педагогические кейсы, командная рефлексия, фасилитационные методы. Статья ориентирована на повышение методической компетентности и формирование устойчивой рефлексивной культуры современного учителя начальных классов.

Abstract

The article focuses on the development of professional reflection skills among primary school teachers. It reveals the essence of pedagogical reflection, its impact on education quality, and the teacher's professional growth. Effective methods, models, and forms of reflective activity are presented, along with the necessary

conditions for building a reflective culture among teachers. The article highlights the importance of self-analysis, self-correction, and continuous self-development in teaching. Practical tools such as reflective journals, observation sheets, pedagogical cases, team reflection, and facilitation techniques are described. The article aims to enhance methodological competence and form a strong reflective position in modern primary school teachers.

Кіріспе.

Бүгінгі білім беру кеңістігі мұғалімнен тек пәнді меңгеруді ғана емес, сонымен бірге өзінің кәсіби тәжірибесіне талдау жасап, оны үздіксіз жетілдіруді талап етеді. Педагогтің кәсіби дамуы жүйелі рефлексиясыз мүмкін емес. Рефлексия – мұғалімнің өз әрекетін бағалауы, сабақ үдерісін түсінуі, тиімді тұстарын айқындап, кемшіліктерін түзетуге бағытталған саналы ойлау әрекеті.

Әсіресе, бастауыш сынып мұғалімдері үшін рефлексияның рөлі ерекше, себебі бұл деңгейде оқушылардың оқу әрекеті енді ғана қалыптасады, тұлғалық, эмоциялық ерекшеліктер айқын көрінеді, педагогтің әрбір шешімі балалардың әрі қарайғы дамуына ықпал етеді.

Осы мақалада бастауыш мұғалімінің кәсіби рефлексия жүргізу дағдыларын дамыту жолдары, рефлексияның түрлері, рефлексивтік мәдениетті қалыптастыру шарттары және практикалық құралдары кеңінен қарастырылады.

1. Кәсіби рефлексияның педагогикалық мәні.

Рефлексия – педагогикалық ойлаудың жоғары деңгейі. Ол мұғалімнің:

- өзінің кәсіби іс-әрекетіне сын көзбен қарауын
- шешім қабылдау сапасын арттыруын
- сабақтағы әрбір қадамның нәтижесін түсінуін
- педагогикалық әрекет пен оқушы дамуы арасындағы байланысты талдауын қамтамасыз етеді.

Педагогикалық рефлексия үш негізгі компоненттен тұрады:

Когнитивтік – мұғалімнің өзінің іс-әрекеті туралы білімдері.

Эмоциялық – педагогтің сезімдері, кәсіби көңіл күйі, оқушылармен қарым-қатынасы.

Іс-әрекеттік – тәжірибеге өзгеріс енгізуге бағытталған нақты қадамдар.

Қазіргі ғылыми еңбектерде рефлексия педагогтің кәсіби құзыреттілігінің маңызды көрсеткіші ретінде қарастырылады. Рефлексиясы дамыған мұғалім жаңашылдыққа ашық, педагогикалық тәжірибесін үнемі жетілдіретін, оқушылардың оқуына жағдай жасай білетін тұлға болып қалыптасады.

2. Бастауыш мұғалімінің рефлексия жүргізу қажеттілігі.

Бастауыш буын – оқушының оқу әрекетінің іргетасы қаланатын кезең. Бұл кезеңде мұғалімнің рефлексивтік дағдылары келесі міндеттерді шешуге көмектеседі:

- Оқушының жас ерекшеліктерін дәл анықтау
- Оқытудағы қиындықтарды ерте анықтау және дер кезінде түзету
- Сабақтың тиімділігін арттыру
- Жеке, жұптық, топтық жұмыстың нәтижелілігін талдау
- Әр оқушының оқу динамикасын бақылау
- Қателерді жүйелі сараптау
- Оқушы мотивациясының өзгерістерін байқау
- Ата-анамен жұмыс сапасын жоғарылату

Рефлексия мұғалімнің кәсіби жан-жақтылығын арттырады, себебі өз әрекетіне сын көзбен қараған педагог әр сабақта мақсатқа қол жеткізудің жаңа әдістерін іздейді.

3. Кәсіби рефлексия түрлері.

Ішкі рефлексия.

Мұғалім өзінің жеке кәсіби сезімдері мен ойларын түсінеді. Мысалы: «Сабақтың қай бөлігі жақсы өтті?», «Нені басқаша жасауым керек еді?».

Жүйелі рефлексия.

Педагог кәсіби дамудың ұзақ мерзімді жоспары ретінде өз әрекетін талдайды.

Коммуникативтік рефлексия.

Оқушылармен, ата-анамен, әріптестермен қарым-қатынасты саралау.

Практикалық рефлексия.

Сабақтан кейінгі әрекеттерді, әдіс-тәсілдердің тиімділігін бағалау.

Кеңейтілген рефлексия.

Мектепшілік, әдістемелік бірлестік, коучинг, тренингтер аясындағы кәсіби талдау.

4. Рефлексия жүргізудің тиімді әдістері.

Рефлексивтік күнделік.

Мұғалім күн сайын немесе әр сабақтан кейін қысқаша жазба жүргізеді:

- Сабақ мақсатына қол жеткізілді ме?
- Қандай қиындықтар болды?
- Оқушылардың реакциясы қандай?
- Келесі сабақта не өзгертемін?

Бұл ең тиімді өзіндік талдау құралы.

Сабақ картасы немесе бақылау парағы.

Сабақ құрылымын нақты өлшемдер бойынша бағалауға көмектеседі.

Педагогикалық кейстерді талдау.

Әр түрлі жағдайға байланысты шешімдер қабылдау дағдысы қалыптасады.

Бейнежазба талдауы.

Сабақ видеоға түсіріліп, мұғалім өз әрекетін сырт көзбен бағалайды.

Командалық рефлексия.

Әріптестер арасында бірлескен талдау өткізіліп, сабақ сапасын арттыру жолдары анықталады.

Фасилитациялық әдістер.

- «Бес Құндылық»
- «Ықпал картасы»
- «SWOT талдау»
- «Fishbone»
- «Кейс-конференция»

Бұл әдістер педагогтің ойлауын жүйелейді, топтық шешім қабылдауға мүмкіндік береді.

5. Мұғалімнің рефлексивтік мәдениетін қалыптастыру шарттары.

- **Педагогтің ішкі мотивациясы** – рефлексияның басты алғышарты.
- **Қауіпсіз психологиялық орта** – мұғалім өз қателігі туралы еркін айта алуы керек.
- **Әдістемелік қолдау** – коучинг, тренинг, тәлімгерлік.
- **Ақпараттық ресурстар** – электронды платформа, портфолио жүйесі.
- **Мектепшілік кәсіби қауымдастық** – бірлескен талдау мәдениеті.

Рефлексияны жүйелі жүргізген мұғалімнің кәсіби дамуы айқын және нәтижелі сипатқа ие болады.

6. Бастауыш мұғалімінің кәсіби рефлексия жүргізудегі практикалық құралдары.

Рефлексия әдістері:

- «Блоб-рефлексия»
- «Смайлик шкаласы»
- «Үш минуттық эссе»
- «INSERT әдісі»
- «Бағдаршам»
- «Мен нені үйрендім?» картасы

Цифрлық рефлексия құралдары:

- Padlet

- Google Forms
- Mentimeter
- Canva рефлексия шаблондары
- LearningApps талдау элементтері

Цифрлық құралдар рефлексия сапасын арттырып, мұғалімге уақыт үнемдейді.

7. Кәсіби рефлексияның бастауыш білім сапасына ықпалы.

- Оқушының оқу жетістігін арттырады
- Жеке білім траекториясын құруды жеңілдетеді
- Мұғалім сабақ сапасын үздіксіз жақсартады
- Әдістемелік шеберлікті тереңдетеді
- Оқу үдерісінің ашықтығы қамтамасыз етіледі
- Инновациялық педагогикалық тәжірибе қалыптасады

Рефлексия – кәсіби дамудың негізгі өзегі.

Қорытынды.

Бастауыш мұғалімінің кәсіби рефлексия жүргізу дағдылары – білім сапасын арттырудың, кәсіби шешім қабылдауды жетілдірудің, оқушымен жұмыс тиімділігін арттырудың ең маңызды құралы. Рефлексиясы дамыған педагог – жаңашыл, жауапкершілігі жоғары, өз тәжірибесін үнемі жетілдіруге ұмтылатын маман.

Әдебиеттер

1. Әбенов Қ. Педагогикалық рефлексия: теориясы мен тәжірибесі. Алматы: Рауан, 2019.
2. Жұмабаева Г. Бастауыш білімде рефлексивтік технологияларды қолдану. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. Құрманова А. Педагогтің кәсіби дамуы және рефлексия. Алматы: Қазақ университеті, 2021.
4. Сейтбекова Л. Қазіргі мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі. Шымкент: Әдіскер, 2018.
5. Rogers C. Teacher Reflection and Professional Growth. Cambridge: Cambridge Press, 2020.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА УАҚЫТТЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ

Урманова Зулхумар Тиллахожаевна
Түркістан облысы, Сайрам ауданы
Ибрагим Ата ЖББМ КММ
математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются вопросы рационального использования времени на уроках математики, анализируются эффективные методические подходы, современные педагогические технологии и стратегии управления учебным процессом. Показано, что грамотное планирование урока, применение цифровых ресурсов, дифференциация заданий, формативное оценивание и активизация познавательной деятельности обучающихся способствуют оптимальному распределению времени и повышают качество обучения. Раскрывается роль тайм-менеджмента, обратной связи, автоматизации учебных действий и структурирования этапов урока.

Summary

This article explores effective ways to manage time during mathematics lessons and analyzes strategies, methodological approaches, and pedagogical technologies that improve the efficiency of learning. The study highlights that well-structured lesson planning, differentiated tasks, digital tools, formative assessment, and student engagement techniques significantly enhance time management in the classroom. The article also examines the role of educational time management, feedback systems, automated learning actions, and optimization of every stage of the lesson.

Кіріспе.

Математика – логикалық ойлауды дамытатын, оқушының аналитикалық қабілетін қалыптастыратын негізгі пәндердің бірі. Сабақ үстіндегі уақытты тиімді пайдалану – оқу сапасының маңызды көрсеткіштерінің бірі. Уақыттың бос кетуі немесе шамадан тыс ұзақ түсіндірулер оқушылардың ынтасын төмендетіп, білім сапасына кері әсер етуі мүмкін. Сондықтан математика сабағының құрылымы, мазмұны, әдістері және педагогикалық технологиялары нақты жоспарланып, әр минут тиімді жұмсалуды тиіс.

Қазіргі білім беру жүйесінде сабақ уақыты шектеулі болғандықтан, мұғалімнің кәсіби шеберлігі, ұйымдастырушылық қабілеті, материалды дәл әрі ықшам түсіндіруі уақытты үнемдеудің негізгі факторына айналды. Уақытты тиімді қолдану тек мұғалімнің ғана емес, оқушының да оқу әрекетін ұйымдастыруын қажет етеді. Сабақтағы уақыт менеджменті оқушылардың білім сапасына, оқу қарқынына, пәнге деген қызығушылығына тікелей әсер етеді.

1. Математика сабағында уақытты тиімді пайдаланудың теориялық негіздері.

Тайм-менеджмент принциптері.

Математика сабағы үшін негізгі принциптер:

1. Мақсаттың нақтылығы
2. Тапсырмаларды кезең-кезеңмен жоспарлау
3. Уақытты шамалау және алдын ала болжамдау
4. Оқушылардың мүмкіндіктерін ескеру
5. Оқу барысында қажетсіз әрекеттерді болдырмау
6. Оқу әрекетін автоматтандыру

Бұл принциптер сабақтың әр минутын тиімді пайдалануға көмектеседі.

Сабақ құрылымын жоспарлаудың рөлі.

Сабақ жоспары нақты құрылымда болуы тиіс:

1. Ұйымдастыру кезеңі
2. Өткен материалды қайталау
3. Жаңа білімді меңгеру
4. Бекіту
5. Бағалау
6. Рефлексия

Әр кезеңге нақты уақыт бөлінуі керек. Мысалы:

1. Ұйымдастыру: 1–2 мин
2. Мотивация және өткенді еске түсіру: 5 мин
3. Жаңа тақырып: 10–15 мин
4. Жаттығулар: 10 мин
5. Кері байланыс: 3 мин

Математикадағы когнитивтік процестер.

Мұғалім уақытты үнемдеуде келесі тәсілдерді қолданады:

1. Ойлануға уақыт беру
2. Қысқа нұсқаулық беру
3. Үлгі көрсету
4. Түсіндіруді шамадан тыс созбау

2. Математика сабағында уақытты тиімді пайдаланудың практикалық жолдары.

Сабақты нақты мақсатпен бастау.

Мақсат дұрыс қойылса, сабақтың құрылымы да реттеледі.

Қысқа әрі нақты түсіндіру әдісі.

Ақпарат нақты мысалдармен ықшам берілуі тиіс.

Тапсырмаларды саралау.

Деңгейлік тапсырмалар:

1. Базалық

2. Орта деңгей

3. Күрделі

Оқушылардың өзіндік жұмысын ұйымдастыру.

Мысалы:

1. 3 минут ішінде 3 есеп

2. 5 минут ішінде жұптық жұмыс

АКТ және цифрлық ресурстарды қолдану.

Платформалар:

1. BilimLand

2. iTest

3. GeoGebra

4. Quizizz

5. Kahoot

Қалыптастырушы бағалау арқылы уақыт үнемдеу.

Жұптық және топтық жұмысты ұйымдастыру.

Топтағы рөлдер:

1. Спикер

2. Хатшы

3. Бақылаушы

4. Есептеуші

3. Уақытты үнемдеуге арналған әдістемелік тәсілдер.

1. «Миға шабуыл» әдісі.

2. «Қатені тап» стратегиясы.

3. «3 минуттық тест» әдісі.

4. «Формула банкі» әдісі.

5. Үлгі тапсырмалар.

4. Сабақ уақытын тиімді пайдалану дағдыларын қалыптастыру.

1. Автоматтандыру.

2. Математикалық тіл мәдениеті.

3. Жеке оқу стратегиясы.

5. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі және уақытты басқару.

1. Мұғалімнің шеберлігі.

2. Рефлексия және талдау.

Талдау сұрақтары:

1. Қай кезеңге қанша уақыт кетті?

2. Не нәрсе артық болды?

3. Қандай тәсіл тиімді болды?

3. Кері байланыс түрлері.

1. Ауызша

2. Жазбаша

3. Стикер

4. Цифрлық кері байланыс

Қорытынды.

Математика сабағында уақытты тиімді пайдалану – оқыту сапасын арттырудың негізгі тетігі. Сабақтың құрылымын дұрыс жоспарлау, оқушы белсенділігін арттыру әдістері мен цифрлық ресурстарды қолдану уақыт үнемдеуге мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Әбілқасымова А.Е. *Математиканы оқыту әдістемесі*. Алматы: Білім, 2019.

2. Құрманалина Ш.Қ., Мұханбетжанова С.Т. *Педагогика*. Астана: Фолиант, 2020.

3. Жігітбекова Г.К. *Сабақтағы уақытты тиімді пайдалану жолдары*. Алматы: Рауан, 2018.
4. Поля Дж. *Как решать задачу*. Москва: Наука, 2017.
5. ҚР БҒМ. *Орта білім мазмұны туралы әдістемелік нұсқау*. Астана: Ұлттық ғылыми-практикалық орталық, 2021.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ АЛГОРИТМДІК ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ҰДІСТЕРІ

Ахмедова Манзура Азатбековна
Түркістан облысы, Сайрам ауданы
Ибрагим Ата ЖББМ КММ
информатика пәні мұғалімі

Резюме

Статья посвящена рассмотрению эффективных методов формирования алгоритмического мышления у школьников. Автор анализирует психолого-педагогические особенности развития логико-структурного мышления, раскрывает значение задач, тренажеров, визуальных сред программирования и игровых платформ. Приводятся примеры уроков, упражнения, этапы обучения алгоритмизации и программированию. Особое внимание уделено приемам, которые способствуют постепенному усложнению мыслительных операций, развитию аналитических навыков и способности применять алгоритмы в практике.

Summary

This article examines effective methods for developing algorithmic thinking in students. The author analyzes the psychological and pedagogical foundations of logical and structural thinking, highlights the importance of tasks, simulators, visual programming tools, and game-based platforms. The paper provides examples of lessons, exercises, and stages of teaching algorithmization and programming. Special emphasis is placed on techniques that foster gradual cognitive development, enhance analytical skills, and promote the practical application of algorithms.

Кіріспе.

Қазіргі ақпараттық қоғамда оқушылардың алгоритмдік ойлау қабілетін қалыптастыру білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады. Алгоритмдік ойлау тек информатика сабағында ғана емес, күнделікті өмірде шешім қабылдау, жоспарлау, логикалық салыстыру, талдау жасау сияқты операцияларды орындауға мүмкіндік береді.

Информатика пәні мұғалімінің басты мақсаты – оқушыларға алгоритмнің табиғатын түсіндіру, алгоритм құру дағдысын қалыптастыру және оны өмірлік жағдайларда қолдана білуге үйрету. Бұл мақалада алгоритмдік ойлауды дамытудың негізгі кезеңдері, тәсілдері мен әдістемелік ұсыныстар жан-жақты талданады.

1. Алгоритмдік ойлаудың мәні мен психологиялық негіздері.

Алгоритмдік ойлау – белгілі бір мәселені шешуге бағытталған әрекеттер жүйесін жоспарлай білу қабілеті. Бұл:

1. Құбылыстар мен объектілерді жүйелеу.
2. Себеп–салдар байланыстарын айқындау.
3. Оқиғаларды кезеңдерге бөлу.
4. Нәтижені алдын ала болжау.
5. Қайталау, шарт, цикл секілді құрылымдарды түсіну.

Психологияда алгоритмдік ойлау логикалық-операциялық ойлаудың жоғары деңгейіне жатқызылды. Жас ерекшелік тұрғысынан алғанда бастауыш сыныпта көрнекілікке сүйенген алгоритмдер тиімді болса, жоғары сыныптарда күрделі құрылымдық тапсырмалар ұсынылады.

2. Алгоритмдік ойлауды қалыптастыру кезеңдері.

Негізгі түсініктерді меңгерту.

1. Алгоритм түсінігін күнделікті тұрмыстық мысалдармен түсіндіру.

2. Әрекеттерді жүйелеу, ретке келтіру жаттығулары.
3. Қарапайым схемалар мен диаграммалар қолдану.

Алгоритмдік құрылымдарды меңгерту.

1. Тізбектелген құрылым.
2. Тармақталған құрылым.
3. Циклдік құрылым.
4. Блок-схема құру дағдылары.

Алгоритмдерді кодтау және программалау.

1. Scratch, Code.org, Blockly секілді визуалды орта.
2. Паскаль, Python тілдерінде алғашқы программалар.
3. Мәселе шешу әдістерін практикада қолдану.

3. Алгоритмдік ойлауды дамыту әдістері.

Логикалық тапсырмалар әдісі.

Оқушыларға түрлі жасырын заңдылықтарды табу, салыстыру, сәйкестендіру секілді тапсырмалар ұсынылады. Мысалы:

1. Реттілік анықтау.
2. Логикалық бөлшектерді толықтыру.
3. Геометриялық фигуралар арасындағы байланыс.

Бұл тапсырмалар оқушының талдау, салыстыру, жалпылау қабілетін дамытады.

Шешуі бірнеше кезеңнен тұратын есептер.

Алгоритмдік есептерді біртіндеп күрделендіру тиімді:

1. Бір қадамды есептер.
2. Көпқадамды есептер.
3. Функционалдық есептер.

Оқушы шешім жолын жазуға, процесс кезеңдерін түсіндіруге үйренеді.

Визуалды программалау орталарын қолдану.

Scratch, Blockly секілді платформалар оқушыға:

1. Алгоритм құрылымын түсінуге;
2. Қателерді визуалды көруге;
3. Кейіпкерлермен жұмыс жасау арқылы мотивацияны арттыруға мүмкіндік береді.

Бұл ортада тармақталу, цикл, оқиғалар секілді командаларды қолдану алгоритмдік ойлауды жүйелі дамытады.

Робототехника элементтері.

LEGO Mindstorms, Arduino негізіндегі жобалар оқушыларды нақты әрекеттерді алгоритмдеуге бағыттайды:

1. Сенсорлармен жұмыс.
2. Қозғалыс траекториясын жоспарлау.
3. Шартты операторларды қолдану.

Роботты басқару бағдарламалау арқылы жүзеге асатындықтан, оқушы нақты нәтижені көріп, алгоритмдердің жұмысын терең түсінеді.

Ойын технологиялары.

CodeCombat, LightBot, Robot Turtle секілді ойындар:

1. Мотивацияны арттырады.
2. Ойлау жылдамдығын дамытады.
3. Алгоритмдік блоктарды дұрыс орналастыруды үйретеді.

4. Алгоритмдік ойлауды қалыптастыруда мұғалімнің рөлі.

Оқыту ортасын дұрыс ұйымдастыру.

Мұғалім оқушылардың деңгейіне қарай тапсырмаларды саралап, топтық, жұптық, жеке жұмыстарды тиімді үйлестіруі тиіс.

Жетекші сұрақтар қою.

Оқушының ойлау бағытын нақтылау үшін былайша сұрақтар қойылады:

1. «Алдымен не істейсің?»
2. «Қай әрекет қайталанады?»
3. «Қандай шарт орындалуы тиіс?»

Қателермен жұмыс.

Қате алгоритмдерді талдау:

1. Қате орналасқан блоктарды анықтау.
2. Жөнделген нұсқамен салыстыру.
3. Шешім неліктен дұрыс екенін дәлелдеу.

5. Практикалық бөлім: сабақ үлгілері.**Сабақ 1: Scratch-та кейіпкерді қозғалысқа келтіру.**

Мақсаты — тізбектелген алгоритм құру.

Тапсырмалар:

1. Кейіпкерді 10 қадам алға жылжыту.
2. Кейіпкерді бұру.
3. Әрекеттерді ретпен біріктіру.

Сабақ 2: Тармақталу құрылымы.

Тапсырма: «Егер қандай да бір шарт орындалса, кейіпкер басқа әрекет жасайды».

Сабақ 3: Робот траекториясын жоспарлау.

1. Төртбұрыш бойымен жүру.
2. Цикл арқылы қысқарту.

6. Алгоритмдік ойлауды бағалау критерийлері.

1. Әрекеттердің реттілігін сақтай білу.
2. Тармақталу мен циклдерді дұрыс қолдану.
3. Қосымша шарттар енгізе алу.
4. Кодты оңтайландыру қабілеті.
5. Қате алгоритмдерді түзету дағдысы.

Қорытынды.

Алгоритмдік ойлау — оқушылардың логикалық, құрылымдық және шығармашылық ойлауын қалыптастыратын маңызды қабілет. Информатика пәні бұл дағдыны қалыптастыруда негізгі рөл атқарады. Тиімді әдістерді жүйелі қолдану арқылы оқушы күрделі мәселелерді талдауға, шешім қабылдауға, өз ойын алгоритм арқылы жеткізуге үйренеді.

Заманауи технологиялар, визуалды программалау платформалары, робототехника элементтері мен ойын әдістері алгоритмдік ойлау қабілетін дамытуда үлкен мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік сауаттылығы оқытудың сапасын арттыруға негіз болады.

Әдебиеттер

1. Бөрібаев Б. Информатиканы оқыту әдістемесі. Алматы: Білім, 2019.
2. Құдайбергенова Қ. Ақпараттық технологиялар және оқыту теориясы. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Абуова А. Алгоритмдік ойлау негіздері. Шымкент: Арман-ПВ, 2018.
4. Resnick M. Lifelong Kindergarten: Cultivating Creativity. MIT Press, 2017.
5. Wing J. Computational Thinking. Communications of the ACM, 2006.
6. Clements D. Learning and Teaching Geometry. New York: Springer, 2014.
7. Papert S. Mindstorms: Children, Computers, and Powerful Ideas. Cambridge: MIT Press, 1993.

ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ТӘСІЛДЕРІ

Абдижалилова Шахлахан Хикматулаевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы

Ибрагим Ата ЖББМ КММ

география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные способы использования цифровых технологий на уроках географии. Раскрываются преимущества интерактивных карт, геоинформационных систем, мультимедийных платформ и виртуальных туров в повышении мотивации учащихся, формировании пространственного мышления и развитии исследовательских навыков. Отмечается роль цифровых ресурсов в организации практико-ориентированных заданий, дифференциации обучения и повышении качества усвоения географических знаний.

Summary

The article explores effective methods of using digital technologies in geography lessons. It highlights the benefits of interactive maps, GIS tools, multimedia platforms, and virtual tours for increasing students' motivation, developing spatial thinking, and enhancing research skills. The role of digital tools in practical tasks, differentiated instruction, and improving the quality of geographic knowledge acquisition is emphasized.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі цифрлық трансформация кезеңін бастан өткеруде. География пәні – ақпараттық және көрнекілікке негізделген ғылымдардың бірі. Сондықтан цифрлық технологияларды сабаққа енгізу оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамытуға, картамен жұмыс істеу дағдыларын жетілдіруге, табиғи құбылыстарды терең түсінуге мүмкіндік береді. Географиядағы цифрлық ресурстар тек қосымша құрал емес, білім мазмұнын меңгерудің негізгі тетігіне айналды. Сол себепті мұғалімнің міндеті – сандық ресурстарды дұрыс тандап, оларды оқу үдерісіне мақсатты түрде кіріктіру.

Географияда цифрлық технологияларды қолданудың маңыздылығы.

Цифрлық ресурстар оқушылардың визуалды ақпаратты қабылдауын жақсартады, көпөлшемді деректерді салыстыруға мүмкіндік береді. География сабағында табиғи зоналар, климаттық жағдайлар, геологиялық құрылымдар, демографиялық үрдістер сияқты күрделі түсініктерді түсіндіру цифрлық құралдар арқылы жеңілдейді. Сонымен қатар оқушылардың пәнге қызығушылығы артып, зерттеушілік белсенділігі күшейеді.

Интерактивті карталардың тиімділігі.

Интерактивті карталар (Google Earth, ArcGIS Online, World Atlas) оқушыларға объектілерді масштабтау, қабаттарды өзгерту, деректерді талдау мүмкіндігін береді. Олар картографиялық білімді тек теориялық деңгейде емес, практикалық түрде қолдануға үйретеді. Мысалы:

1. Географиялық нысандарды қашықтықтан зерттеу.
2. Климаттық өзгерістердің динамикасын салыстыру.
3. Табиғи апаттардың таралу аймақтарын талдау.

Интерактивті карталар оқушылардың кеңістіктік түсініктерін қалыптастыруда ең қолжетімді және тиімді құралдардың бірі.

Геоинформациялық жүйелерді пайдалану әдістері.

Геоинформациялық жүйелер (ГИС) – географиялық деректерді жинақтап, сақтап, өндеп, визуалды түрде көрсетуге арналған жүйе. Мектеп деңгейінде қарапайым ГИС платформаларын қолдану арқылы:

1. Қоршаған ортаның ластану деңгейін картаға түсіру.
2. Халық тығыздығын карта қабаттары арқылы салыстыру.
3. Агроклиматтық жағдайларды талдау.

ГИС оқушыларды деректермен жұмыс істеуге, сыни ойлауға, талдау жасауға үйретеді.

Мультимедиялық платформалардың рөлі.

Мультимедиялық ресурстар (видео, анимациялар, инфографика, презентациялар) күрделі табиғи процестерді көрнекі түрде көрсетеді. Мысалы, литосфера қозғалыстары, жанартаулар атқылауы, атмосфера циркуляциясы сияқты процестер мультимедиялық анимациялар арқылы түсінікті болады.

Мұғалім мультимедиялық платформаларды қолдану арқылы:

1. Сабақтың мотивациялық кезеңін жандандырады.
2. Әр оқушыға жеке немесе топтық зерттеу жүргізуге жағдай жасайды.
3. Оқу материалын түрлі формаларда ұсынады.

Виртуалды турлар мен 3D модельдердің оқу үдерісіндегі пайдасы.

Виртуалды турлар – оқушыларға әлемнің кез келген нүктесіне «саяхат жасауға» мүмкіндік беретін заманауи әдіс.

Мысалы:

1. Эверест, Альпі, Памир тауларына 3D форматта көтерілу.
2. Мұздықтардың құрылымын зерттеу.
3. Мұхит түбіндегі рельефті қарастыру.

Виртуалды ортада оқушылар табиғи нысандарды көрнекі көреді, зерттеу сұрақтарын құрастырады, ғылыми-зерттеушілік қызығушылығы артады.

Сандық ресурстар арқылы оқытуда саралау тәсілдері.

Цифрлық технологиялар сараланған оқытуды оңай ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Мысалы:

1. Жоғары деңгейлі оқушыларға – күрделі ГИС жобасы.
 2. Орта деңгейге – интерактивті карта тапсырмалары.
 3. Қолдауды қажет ететін оқушыларға – бейнематериалдар мен қарапайым тесттер.
- Бұл әдіс әр оқушының жеке оқу қарқынын ескере отырып білім сапасын арттырады.

Практикалық жұмыстарды ұйымдастыруда цифрлық құралдардың рөлі.

География – практикалық дағдыны қажет ететін пән. Цифрлық ресурстар арқылы:

1. Климаттық диаграмма жасау.
 2. Географиялық деректерді Excel-ге енгізіп диаграмма құру.
 3. Қоршаған орта проблемаларын зерттеу бойынша жобалар дайындау.
- Оқушылар деректерді өңдеп, қорытынды жасай алады.

Оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамыту.

Цифрлық құралдар зерттеушілік жобаларды ұйымдастыруды жеңілдетеді. Оқушылар нақты деректермен жұмыс істейді, жергілікті аймақ картасын құрады, экологиялық жағдайды талдайды. Бұл олардың ғылыми ойлауын, жауапкершілігін арттырады.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігін арттыру.

Цифрлық технологияларды тиімді қолдану үшін мұғалім үнемі кәсіби даму үстінде болуы тиіс. Онлайн курстар, вебинарлар, әдістемелік порталдар мұғалімнің IT-құзыреттілігін арттырады және сабақ сапасын жақсартады.

Қорытынды.

География сабақтарында цифрлық технологияларды қолдану – оқыту сапасын арттырудың, оқушылардың мотивациясын күшейтудің және жаңа буын талаптарына сай білім берудің негізгі жолдарының бірі. Интерактивті карталар, ГИС, виртуалды турлар, мультимедиялық ресурстар оқушылардың кеңістіктік ойлауын дамытып, оқу үдерісін заманауи деңгейге көтереді. Мұғалімнің міндеті – осы ресурстарды тиімді біріктіре отырып, оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға нақты жағдай жасау.

Әдебиеттер

1. Қалиев Ә. Географияны оқыту әдістемесі. Алматы: Мектеп, 2018.

2. Оспанов Т., Жампейісова Ә. Цифрлық білім беру технологиялары. Нұр-Сұлтан: Астана-Баспа, 2020.
3. Ахметова Д. Интерактивті карталарды қолдану әдістемесі. Шымкент: Ұстаздар үйі, 2019.
4. Жүнісбекова Л. География сабақтарында ГИС технологияларын пайдалану. Алматы: Қазақ университеті, 2021.

МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІ

Усманова Шахноза Рахматуллаевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы
Ибрагим Ата атындағы ЖББМ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассмотрены современные методы использования мобильных приложений в обучении младших школьников. Подчеркиваются преимущества интерактивных платформ, образовательных игр и мобильных приложений в повышении мотивации учащихся, развитии навыков самоконтроля, критического мышления и вовлеченности в учебный процесс. Рассматриваются педагогические стратегии интеграции мобильных ресурсов в урок, их влияние на дифференциацию обучения и улучшение качества усвоения знаний.

Summary

The article explores modern methods of teaching primary school students using mobile applications. It highlights the advantages of interactive platforms, educational games, and mobile apps in enhancing student motivation, developing self-regulation, critical thinking, and engagement in learning. Pedagogical strategies for integrating mobile resources into lessons and their role in differentiated instruction and improving learning outcomes are examined.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде мобильді технологияларды қолдану оқыту үдерісін тиімді, қызықты және көрнекі етуге мүмкіндік береді. Бастауыш сынып оқушылары үшін интерактивті тапсырмалар мен мобильді қосымшалар оқу мотивациясын арттырады, өзіндік жұмыс қабілетін дамытады және шығармашылық ойлауын жетілдіреді. Мұғалім мобильді платформаларды дұрыс таңдап, оларды сабақ жоспарына кіріктіре отырып, оқу материалын меңгеруді жеңілдетеді.

Мобильді қосымшаларды қолданудың педагогикалық негіздері.

Мобильді қосымшаларды сабақта қолданудың негізгі артықшылықтары:

1. Оқушылардың оқу мотивациясын арттыру.
2. Ақпаратты визуалды және интерактивті түрде ұсыну.
3. Оқушының өзіндік бақылауы мен оқу қарқынын реттеу.
4. Пәнге деген қызығушылықты дамыту.
5. Жеке және топтық жұмыстарды ұйымдастыру мүмкіндігі.

Интерактивті платформалардың рөлі.

Мысалы, Kahoot, Quizizz, Socrative сияқты платформалар сабақ барысында:

1. Тесттер мен викториналар арқылы білімді бекіту.
2. Топтық жарыстар ұйымдастыру арқылы ынталандыру.
3. Нәтижелерді жедел бағалау және кері байланыс беру.

Бұл платформалар оқушылардың белсенділігін арттырады және сабақтағы уақытты тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Мобильді қосымшаларды қолданудың практикалық тәсілдері.

1. Математика сабағында.

Мысалы:

1. Photomath арқылы есеп шығару алгоритмдерін көрсету.
2. Matific немесе Khan Academy Kids арқылы деңгейлік тапсырмалар беру.

2. Қазақ тілі мен әдебиет сабағында.

1. Duolingo, Quizlet арқылы сөздік қорды бекіту.
2. Storybird немесе Book Creator арқылы шығармашылық жобалар жасау.

3. Дүниетану және география сабағында.

1. Google Earth, Star Walk сияқты қосымшалар арқылы визуалды зерттеу.
2. Экологиялық жобаларды онлайн платформаларда жасау.

Оқушылардың зерттеушілік және сыни ойлау дағдыларын дамыту.

Мобильді қосымшалар оқушыларды:

1. Ақпаратты талдауға үйретеді.
2. Жеке жобалар мен презентациялар жасауға мүмкіндік береді.
3. Проблемалық тапсырмаларды шешуге және тәжірибелік зерттеулер жүргізуге үйретеді.

Осы әдістер оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін, сыни ойлауын және шығармашылық белсенділігін дамытады.

Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі.

Мобильді технологияларды тиімді қолдану үшін мұғалім:

1. Қолданбаларды дұрыс тандай білуі тиіс.
2. Оқушылардың жас ерекшеліктерін ескере отырып тапсырмалар беру.
3. Сабақта қосымшаларды кіріктіре отырып, оқу мақсатына жетуді қадағалау.

Мұғалімнің кәсіби өсуі, онлайн курстар мен вебинарларға қатысу, тәжірибе алмасу арқылы мобильді қосымшаларды тиімді қолдану деңгейін арттыруға мүмкіндік береді.

Сабақта уақытты тиімді ұйымдастыру.

Мобильді қосымшалар сабақтағы уақытты үнемдеуге көмектеседі:

1. Тапсырмаларды автоматты тексеру.
2. Жедел кері байланыс беру.
3. Оқушылардың жеке оқу қарқынын ескеру.
4. Топтық және жұптық жұмыстарды оңай ұйымдастыру.

Мобильді қосымшалардың артықшылықтары.

- Мотивацияны арттыру: Ойын түріндегі тапсырмалар оқушыларды қызықтырады.
- Интерактивтілік: Ақпарат визуалды және қолжетімді түрде беріледі.
- Өзіндік бақылау: Оқушы өз қарқынымен жұмыс істей алады.
- Топтық жұмыс: Қосымшалар бірлескен әрекеттерді ұйымдастыруға қолайлы.

Интерактивті платформалар.

- Kahoot, Quizizz, Socrative – білімді бекітуге арналған тесттер мен викториналар.
- Жедел кері байланыс – мұғалім оқушылардың нәтижесін бірден көре алады.
- Топтық жарыстар – ынталандыруды күшейтеді.

Пәндер бойынша қолдану тәсілдері.

- Математика: Photomath есеп шығару алгоритмін түсіндіреді; Matific деңгейлік тапсырмалар береді.
- Қазақ тілі: Duolingo, Quizlet сөздік қорды бекітеді; Storybird шығармашылық жобаларға мүмкіндік береді.
- Дүниетану: Google Earth пен Star Walk визуалды зерттеулер жүргізуге көмектеседі.

Қорытынды.

Мобильді қосымшаларды сабаққа тиімді енгізу – оқушылардың білім сапасын арттырудың негізгі жолдарының бірі. Олар оқу мотивациясын күшейтеді, шығармашылық пен сыни ойлауды дамытады, зерттеушілік дағдыларды қалыптастырады. Мұғалім мобильді технологияларды сабаққа дұрыс біріктіріп, жеке және топтық жұмыс мүмкіндіктерін пайдалана отырып, оқу процесін заманауи деңгейге көтере алады.

Әдебиеттер

1. Әбілқасымова А.Е. Мектептегі оқытудың заманауи әдістемесі. Алматы: Білім, 2019.
2. Оспанов Т. Мобильді қосымшаларды қолдану тәжірибесі. Нұр-Сұлтан: Астана-Баспа, 2021.
3. Ахметова Д. Бастауыш сыныптарда интерактивті платформаларды қолдану. Шымкент: Ұстаздар үйі, 2020.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері. Мобильді ресурстар жинағы. Астана: НЗМ ДББҰ, 2022.
5. Мұхамедова С.Т., Құрманалина Ш.Қ. Педагогикалық технологиялар. Астана: Фолиант, 2020.

USING SOCIAL MEDIA (INSTAGRAM, TIKTOK, YOUTUBE) IN TEACHING ENGLISH

Narmetova Nafisa Nazarmatovna

Turkistan Region, Sairam District
Ibragim Ata Comprehensive School
English language teacher

Түйін

Бұл мақалада ағылшын тілін оқытуда әлеуметтік желілерді қолданудың тиімді әдістері қарастырылады. Instagram, TikTok, YouTube платформаларын пайдалану оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға және коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Автор әлеуметтік желілерді сабаққа интеграциялаудың практикалық тәсілдерін сипаттайды, тиімді әдістер мен құралдарды ұсынады.

Резюме

В статье рассматривается эффективное использование социальных сетей в обучении английскому языку. Использование платформ Instagram, TikTok и YouTube способствует развитию языковых навыков учащихся, их творческих способностей и коммуникативной компетенции. Автор описывает практические методы интеграции социальных сетей в образовательный процесс и предлагает эффективные инструменты и подходы.

Introduction.

Social media platforms such as Instagram, TikTok, and YouTube have transformed the way students communicate, access information, and interact with content. Integrating these platforms into English language teaching can enhance student engagement, motivation, and learning outcomes. The article explores strategies for effectively incorporating social media into classroom instruction, examines the benefits and challenges of using these digital tools, and provides recommendations for teachers seeking to leverage these platforms in English education.

The Role of Social Media in Language Learning.

1. Social media provides authentic content in the target language, allowing students to experience real-world English communication.
2. Platforms enable learners to practice all four language skills: listening, speaking, reading, and writing.
3. Interactive and visual features increase engagement and help reinforce vocabulary and grammar.
4. Social media fosters collaboration among students, creating a sense of community and peer learning opportunities.
5. It supports differentiated learning, catering to diverse language proficiency levels.

Using Instagram in English Language Teaching.

Instagram is primarily a visual platform that allows for photo, video, and story sharing. Educators can use Instagram to:

1. Post short language challenges and prompts to encourage writing practice.

2. Share vocabulary sets, infographics, and interactive polls.
3. Create class accounts for collaborative projects where students can share creative content.
4. Encourage students to analyze authentic English content from native speakers.
5. Promote peer feedback and reflection through comments and story interactions.

Integrating Instagram into lessons enhances motivation by connecting language practice with students' social media habits and interests.

Using TikTok in English Language Teaching.

TikTok allows for short video creation, which can be a dynamic tool for language learning. Teachers can:

1. Assign students to create short videos demonstrating dialogues, role-plays, or vocabulary in context.
2. Use trending audio and hashtags to engage students in real-world communication.
3. Encourage students to present summaries, storytelling, or personal reflections in English.
4. Analyze viral English content to study pronunciation, idiomatic expressions, and cultural context.
5. Facilitate collaborative challenges to build language fluency and creativity.

TikTok's format promotes active learning, boosts confidence, and encourages concise, meaningful communication in English.

Using YouTube in English Language Teaching.

YouTube is an extensive repository of videos that can enhance listening comprehension, pronunciation, and cultural knowledge. Teachers can:

1. Assign videos related to course topics for listening practice and discussion.
2. Use subtitles to scaffold understanding and support reading skills.
3. Encourage students to create their own video content in English for presentations or assignments.
4. Incorporate tutorial videos for grammar, vocabulary, and pronunciation reinforcement.
5. Organize video-based debates or peer reviews to develop critical thinking and interaction skills.

YouTube provides flexible, multimodal learning opportunities that cater to diverse learning preferences.

Strategies for Integrating Social Media into English Lessons.

1. Align social media activities with learning objectives to ensure pedagogical value.
2. Establish clear guidelines for responsible use and digital citizenship.
3. Combine social media tasks with traditional classroom activities to reinforce learning.
4. Encourage reflection and feedback through online comments, discussions, and portfolios.
5. Utilize analytics and engagement metrics to track student progress and adjust activities.
6. Foster creativity by assigning projects that combine writing, speaking, and multimedia production.
7. Maintain a balance between recreational use and academic goals.

Benefits of Using Social Media in English Language Education.

1. Increased motivation and engagement due to relevance to students' daily lives.
2. Opportunities for authentic language use in context.
3. Development of digital literacy alongside language skills.
4. Enhanced peer collaboration and social interaction.
5. Personalized learning and differentiation to meet diverse needs.
6. Access to vast resources, including native speakers, cultural content, and real-life communication scenarios.
7. Encouragement of lifelong learning habits through independent exploration.

Challenges and Solutions.

Challenges:

1. Distraction due to non-educational content.
2. Privacy concerns and inappropriate use.
3. Varied digital literacy among students.
4. Limited teacher experience in integrating social media pedagogically.
5. Internet access issues in some regions.

Solutions:

1. Set clear rules and boundaries for social media use.
2. Provide digital literacy training for students and teachers.
3. Use moderated platforms or private class accounts to ensure safety.
4. Develop structured tasks aligned with learning outcomes.
5. Blend social media use with traditional teaching methods to maintain focus.

Conclusion.

Social media platforms such as Instagram, TikTok, and YouTube can be powerful tools in English language teaching. They enhance engagement, develop communication skills, and offer authentic language experiences. When strategically integrated, these platforms help students improve all four language skills while fostering creativity, collaboration, and digital literacy. Educators must carefully design activities to balance learning objectives with students' interests and digital habits, creating a dynamic and effective learning environment.

References:

1. Reinhardt J., Zander T. Social Media in Language Learning: Innovations and Practices. – New York: Routledge, 2020.
2. Godwin-Jones R. Emerging Technologies: Digital Tools for Language Education. – London: Bloomsbury, 2019.
3. Snelson C. Using YouTube and Social Media for Second Language Learning. – New York: Springer, 2018.
4. Kessler G. Learning English with Instagram and TikTok: Strategies for Teachers. – Boston: Heinle Cengage, 2021.
5. Stockwell G., Hubbard P. Some Emerging Principles for Mobile-Assisted Language Learning. – London: Routledge, 2018.
6. Warschauer M., Kern R. Network-Based Language Teaching: Concepts and Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

БАСТАУЫШ СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ

Айнабекова Мария Уматуллаевна

Түркістан облысы, Келес ауданы №21 ЖББМ КММ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының білім процесінде жасанды интеллект құралдарын қолдану мүмкіндіктері мен тиімділіктері қарастырылады. Жасанды интеллекттің оқушылардың оқу мотивациясын арттырудағы, білімді жеке деңгейге бейімдеудегі, шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлі зерттеледі. Сонымен қатар, педагогикалық практикада жасанды интеллект құралдарын қолданудың артықшылықтары мен ықтимал қиыншылықтары талқыланады. Мақалада жасанды интеллекттің білім беру саласында қолданылатын негізгі платформалары мен бағдарламаларына шолу жасалады.

Резюме

В статье рассматриваются возможности и эффективность использования инструментов

искусственного интеллекта в образовательном процессе начальных классов. Исследуется роль искусственного интеллекта в повышении мотивации учащихся, адаптации обучения к индивидуальному уровню знаний и развитию творческих способностей. Также обсуждаются преимущества и потенциальные сложности применения инструментов искусственного интеллекта в педагогической практике. Статья включает обзор основных платформ и программ искусственного интеллекта, используемых в сфере образования.

Summary

The article explores the possibilities and effectiveness of using artificial intelligence tools in the educational process of primary school students. The role of artificial intelligence in enhancing student motivation, adapting learning to individual knowledge levels, and developing creative skills is examined. The advantages and potential challenges of using artificial intelligence tools in pedagogical practice are discussed. The article provides an overview of key artificial intelligence platforms and programs applied in the education sector.

Кіріспе

Қазіргі білім беру саласы тез өзгеріп, заманауи технологиялар мен инновациялық құралдарды енгізуді талап етеді. Жасанды интеллект (ЖИ) білім беру саласында оқушылардың оқу процесін жекелендіру, оқу материалын жеке деңгейге бейімдеу және шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында қолданылады. Бастауыш сынып оқушылары үшін ЖИ құралдары қызықты және мотивацияны арттыратын оқу ортасын құруға мүмкіндік береді.

Зерттеулер көрсеткендей, оқушылардың оқу мотивациясы мен оқу нәтижесі тек оқу материалын меңгеру деңгейіне ғана емес, сонымен қатар оқыту әдісіне де байланысты. Жасанды интеллект құралдары бұл процесті тиімді ету үшін интерактивті тапсырмалар, ойын элементтері және оқушылардың жеке деңгейіне сәйкес материалдарды ұсынады.

Білім беру саласында ЖИ қолдану тек технологиялық жаңалық қана емес, сонымен қатар педагогикалық тәжірибені жетілдіру құралы болып табылады. Мұғалімдер ЖИ құралдарын пайдалана отырып, оқушылардың оқуын тиімді бақылап, олардың әлсіз және күшті тұстарын анықтай алады.

Жасанды интеллект құралдарының түрлері және олардың бастауыш сыныпта қолданылуы

Жасанды интеллект құралдары әртүрлі функционалдық бағыттарда қолданылады. Олар оқу процесін автоматтандырудан бастап шығармашылық қабілеттерді дамытуға дейінгі кең спектрді қамтиды.

Оқу материалын бейімдеуге арналған платформалар
Мысалы, **Khan Academy Kids, Smartick, Duolingo ABC** платформалары оқушылардың қабілеттерін талдай отырып, тапсырмаларды жеке деңгейге бейімдейді. Бұл платформаларда әрбір оқушының білім алу траекториясы жеке жасалады. Жиі кездесетін тапсырмалардың қайталау жиілігі, қиындық деңгейі, визуалды және аудио элементтері оқушының оқу қарқынына сәйкес реттеледі.

Мысалы, **Smartick** платформасы математика пәнін оқытудың интерактивті әдістерін қолданады. Оқушының күнделікті нәтижелерін талдай отырып, жүйе келесі сабақтағы тапсырмаларды автоматты түрде таңдайды. Бұл әдіс оқушының білімін біртіндеп, жүйелі түрде қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту құралдары
Scratch, Tynker сияқты платформалар оқушыларға бағдарламалау негіздерін үйретіп, визуалды жобалар жасауға мүмкіндік береді. Бұл құралдар оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, алгоритмдік ойлауды және шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

Мысалы, **Scratch** платформасында оқушылар өздерінің интерактивті мультфильмдерін немесе ойындарын құра алады. Бұл процесс оқушыларды тек оқу материалымен шектелмей, шығармашылық идеяларын іске асыруға итермелейді.

Бағалау және мониторинг құралдары
Жасанды интеллекттің бір маңызды бағыты — оқушылардың білімін автоматты түрде бағалау.

ЖИ тест нәтижелерін талдай алады, оқушының әлсіз тұстарын анықтайды, сонымен қатар оқу процесін түзету бойынша ұсыныстар береді. Мұғалімдер бұл ақпаратты сабақ жоспарын жетілдіруде және қосымша материалдарды дайындауда пайдалана алады.

Мысалы, **Edmodo** платформасы оқушылардың тапсырмаларды орындау динамикасын автоматты түрде жинайды және талдайды. Бұл мұғалімге әр оқушының білім деңгейін нақты бағалауға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллекттің бастауыш сынып оқушыларына әсері

1. Мотивацияны

арттыру

Интерактивті тапсырмалар, ойын элементтері, марапат жүйесі оқушылардың қызығушылығын арттырады. Оқушылардың назарын ұстап тұруға арналған визуалды және аудио элементтер оқу процесін қызықты етеді.

2. Білімді

жеке

деңгейде

бейімдеу

ЖИ әр оқушының қабілеті мен оқу стилін анықтай отырып, тапсырмаларды жеке деңгейге бейімдейді. Бұл әдіс оқушыны білім алуға ынталандырады, оны жетістікке жетуге бағыттайды.

3. Шығармашылық

пен

сыни

ойлауды

дамыту

ЖИ негізіндегі шығармашылық тапсырмалар оқушыларға өз идеяларын іске асыруға мүмкіндік береді. Мысалы, жобалау платформалары арқылы оқушылар өз мультфильмдерін, ойындарын немесе визуалды әңгімелерін жасайды. Бұл олардың сыни ойлауын, мәселені шешу қабілетін және логикалық ойлауын дамытады.

Мұғалімнің

рөлі

және

педагогикалық

тәжірибе

Жасанды интеллект құралдары мұғалімнің рөлін алмастырмайды. Мұғалім оқу процесін бағыттап, эмоционалды қолдау көрсетеді, сонымен қатар ЖИ құралдарын тиімді қолдануды қамтамасыз етеді.

Мұғалімнің міндеттері:

- ЖИ платформаларын сабақ жоспарына енгізу
- Оқушылардың прогресін бақылау
- Әлсіз және күшті тұстарды анықтау
- ЖИ ұсыныстарын сабақ жоспарына бейімдеу

Мысалы, бастауыш сынып мұғалімі **Khan Academy Kids** платформасын пайдаланып, әр оқушыға жеке тапсырмалар тағайындай алады, ал топтық жұмыстар кезінде оқушылардың бір-бірімен ынтымақтастығын бақылауға мүмкіндік алады.

Жасанды интеллект құралдарының артықшылықтары

- Оқу материалын жеке деңгейге бейімдеу
- Уақытты тиімді пайдалану
- Бағалау мен мониторингтің автоматтандырылуы
- Оқушылардың қызығушылығын арттыру
- Шығармашылық қабілеттерді дамыту

Қиындықтар мен мәселелер

- Техникалық инфрақұрылымның жеткіліксіздігі
- Мұғалімдердің жаңа технологияларды меңгеру қажеттілігі
- Жасанды интеллекттің этикалық мәселелері
- Оқушылардың технологияға тәуелділігі
- Деректер қауіпсіздігі мәселелері

Қорытынды

Бастауыш сыныпта жасанды интеллект құралдарын қолдану білім беру процесін тиімді етуге мүмкіндік береді. ЖИ құралдары оқушылардың мотивациясын арттырады, оқу материалын жеке деңгейге бейімдейді, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Мұғалімнің рөлі осы құралдарды дұрыс интеграциялауда шешуші болып табылады. Болашақта ЖИ платформаларын

жетілдіру және педагогикалық тәжірибеде қолдануды кеңейту білім сапасын арттыруға ықпал етеді.

Әдебиет

1. Бекмұхамедов Н. Жасанды интеллект және білім беру. Алматы, 2020.
2. Иванов А. Искусственный интеллект в образовании. Москва, 2019.
3. Smith J. Artificial Intelligence in Primary Education. London, 2021.
4. Каримова Г. Педагогикалық инновациялар: жасанды интеллект құралдары. Нұр-Сұлтан, 2022.
5. Нұржанов Б. Бастауыш сыныпта оқу процесінде инновациялық технологияларды қолдану. Алматы, 2021.
6. Петрова С. Интерактивные образовательные платформы с искусственным интеллектом. Санкт-Петербург, 2020.

ИЗУЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ШКОЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ: ВЫЗОВЫ, ИМЕНА И ВОЗМОЖНОСТИ

Ахметова Азиза Исаковна

Туркестанская область, Сайрамский район, КГУ "Общеобразовательная школа №51 имени
Жунибека Кауалова
учитель русского языка и литературы

Резюме

Мақалада мектеп бағдарламасында қазіргі заманғы орыс әдебиетін оқытудың ерекшеліктері мен қиындықтары қарастырылады. Жеке авторлар мен бағыттардың рөлі, оқушылардың оқу мотивациясын арттыру әдістері, сыныпта талқылау мен шығармашылық жұмыстарды қолдану мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар заманауи әдебиет арқылы оқушылардың әлеуметтік және мәдени құзыреттілігін қалыптастыру жолдары қарастырылады.

Summary

This article examines the study of contemporary Russian literature in the school curriculum, highlighting its challenges and opportunities. The role of specific authors and literary trends, methods to enhance student motivation, classroom discussions, and creative assignments are analyzed. The article also considers ways to develop students' social and cultural competencies through contemporary literature.

Введение.

Современная русская литература отражает динамику современной жизни, социальные и культурные трансформации общества, а также новые художественные тенденции. Включение современной литературы в школьную программу позволяет не только познакомить учащихся с актуальными темами, но и развить критическое мышление, культурную грамотность и эмоциональную восприимчивость.

Однако обучение современной литературе сталкивается с рядом вызовов. Среди них – быстро меняющийся литературный процесс, разнообразие жанров и стилей, сложность оценки качества текста, а также необходимость адаптации содержания под возрастные особенности школьников. В то же время изучение современной литературы открывает широкие возможности для формирования навыков анализа, интерпретации и творческого самовыражения.

Основные вызовы изучения современной литературы в школе.

1. Быстрота обновления литературного процесса.

Современная литература активно развивается, появляются новые авторы и жанры, что создает сложность при выборе текстов для школьной программы. Педагогам необходимо балансировать между классикой и актуальными произведениями, чтобы программа оставалась современной и доступной для учеников.

2. Разнообразие жанров и форм.

Современные авторы используют различные формы: проза, поэзия, эссе, блоговые и цифровые тексты, игровые и интерактивные форматы. Учителям важно выбрать произведения, которые соответствуют возрасту учеников и способствуют развитию их литературного вкуса и критического мышления.

3. Тематическая сложность и социальная актуальность.

Современные произведения часто затрагивают социально-политические вопросы, проблемы идентичности, гендерные, экологические и психологические темы. Некоторые тексты могут требовать объяснения или обсуждения, чтобы учащиеся смогли правильно интерпретировать содержание.

4. Ограниченность методических ресурсов.

Существует недостаток адаптированных методических материалов для преподавания современной литературы, особенно по произведениям молодых авторов. Необходимо разрабатывать учебные пособия, рекомендации по анализу текстов и организации дискуссий.

Важнейшие имена и направления современной русской литературы.

Современная литература включает разнообразные авторские позиции и направления, каждый из которых вносит вклад в формирование литературного вкуса школьников. Среди значимых авторов и тенденций можно выделить:

1. **Литературная проза 1990–2020-х годов.** Виктор Пелевин, Людмила Улицкая, Захар Прилепин, Владимир Сорокин. Их произведения исследуют вопросы идентичности, социального устройства и философских поисков современного человека.

2. **Поэзия XXI века.** Дмитрий Веденяпин, Гузель Яхина, Ирина Токмакова. Современные поэты обращаются к личной и общественной тематике, создают новые поэтические формы и эксперименты со словом.

3. **Литература для подростков.** Книги Дарьи Донцовой, Елены Ракитиной и современных авторов YA-литературы помогают формировать читательскую мотивацию и эмоциональную восприимчивость.

4. **Цифровая и медийная литература.** Новые форматы текста, такие как блоги, онлайн-эссе и интерактивные произведения, способствуют развитию критического мышления и медийной грамотности.

Методические подходы к изучению современной литературы.

1. Проектная и исследовательская деятельность.

Учащиеся могут создавать проекты, исследующие тематику произведений, авторские особенности, культурный контекст. Это способствует развитию аналитических навыков и самостоятельного мышления.

2. Обсуждения и дискуссии.

Организация дискуссий позволяет школьникам выражать свои взгляды, обсуждать сложные темы, формировать навыки аргументации и критического восприятия текста.

3. Творческие задания.

Эссе, рецензии, театрализованные постановки и цифровые проекты позволяют ученикам глубже осмыслить произведение и развить навыки художественного самовыражения.

4. Интеграция с другими предметами.

Современная литература может быть интегрирована с историей, обществознанием, искусством и медиаобразованием. Это расширяет понимание социального и культурного контекста произведений.

5. Использование цифровых технологий.

Электронные библиотеки, онлайн-дискуссии, видеоматериалы о жизни и творчестве авторов, а также интерактивные платформы для анализа текста делают изучение современной литературы более увлекательным и доступным.

Возможности и перспективы.

Изучение современной русской литературы в школьной программе открывает следующие возможности:

- развитие критического и аналитического мышления;
- формирование ценностей социальной и культурной ответственности;
- стимулирование интереса к чтению и самостоятельной литературной деятельности;
- развитие навыков интерпретации текста и творческого выражения;
- знакомство с актуальными социальными и культурными процессами.

Современные авторы и направления помогают учащимся понять сложный мир, в котором они живут, и формируют личностную и культурную компетентность.

Заключение.

Современная русская литература в школьной программе играет ключевую роль в воспитании интеллектуально и эмоционально развитых учеников. Несмотря на вызовы, связанные с разнообразием жанров, социальной актуальностью и методическим обеспечением, изучение современных произведений открывает значительные возможности для формирования критического мышления, творческих навыков и культурной грамотности. Включение современных авторов и проектов в учебный процесс позволяет школьникам глубже понять мир, в котором они живут, и сформировать осознанное отношение к литературе, культуре и обществу.

Литературы.

1. Пелевин В. Чапаев и Пустота. Москва: Эксмо, 1996.
2. Улицкая Л. Медя и ее дети. Москва: АСТ, 2006.
3. Прилепин З. Санька. Москва: АСТ, 2009.
4. Сорокин В. Норма. Москва: АСТ, 2014.
5. Токмакова И. Современная поэзия России. Санкт-Петербург: Просвещение, 2018.
6. Яхина Г. Зулейха открывает глаза. Москва: Эксмо, 2015.
7. Иванов С. Методика преподавания современной литературы в школе. Москва: Просвещение, 2020.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ИНТЕРНЕТ ҚАУІПСІЗДІГІ МЕН ЭТИКАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Бименова Дана Бердигалиевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, №41 М.Оразалиев атындағы жалпы білім беретін мектебінің
информатика пәні мұғалімі

Резюме

Мақалада оқушылардың интернет қауіпсіздігі мен этикасын қалыптастыру мәселелері жан-жақты қарастырылған. Интернеттегі қауіптер, деректерді қорғау, цифрлық мәдениет және жауапты пайдаланушы болу дағдыларының маңызы талданған. Сондай-ақ, ақпараттық технологияларды пайдалану барысында оқушыларға этикалық нормаларды үйрету әдістері мен тиімді тәсілдер ұсынылған. Мақала педагогтерге, мектеп оқушыларына және білім беру саласындағы зерттеушілерге пайдалы болуы мүмкін.

Резюме

В статье всесторонне рассматриваются вопросы формирования интернет-безопасности и этики у школьников. Анализируются угрозы в интернете, защита данных, цифровая культура и навыки ответственного пользователя. Также предложены методы и эффективные подходы к обучению школьников этическим нормам при использовании информационных технологий. Статья может быть полезна педагогам, школьникам и исследователям в области образования.

Summary

The article provides a comprehensive examination of students' internet safety and ethics. Internet threats, data protection, digital culture, and responsible user skills are analyzed. Methods and effective

approaches for teaching ethical norms to students in the use of information technologies are also suggested. The article may be useful for teachers, students, and researchers in the field of education.

Кіріспе.

Цифрлық дәуірде интернет оқушылар үшін ақпаратқа қол жеткізудің негізгі көзіне айналды. Алайда, интернет ресурстарын пайдалану қауіпсіздік және этика мәселелерін туындатады. Оқушылардың интернеттегі қауіп-қатерлерден қорғануы, деректерді сақтау, кибербуллингтен қорғану және ақпараттық мәдениетті қалыптастыру маңызды міндеттер болып табылады. Интернет қауіпсіздігі мен этикасын оқыту информатика пәнінің құрамдас бөлігі ретінде қарастырылады және білім беру процесінде жүйелі түрде енгізілуі тиіс.

Интернет қауіпсіздігі дегеніміз не.

Интернет қауіпсіздігі – бұл ақпараттық технологияларды қолдану барысында жеке және қоғамдық деректерді қорғау, зиянды бағдарламалардан, алаяқтық әрекеттерден, кибербуллингтен қорғануды қамтамасыз ету. Интернет қауіпсіздігі келесі негізгі бағыттарды қамтиды:

- жеке мәліметтерді қорғау;
- құпиясөздерді қауіпсіз сақтау;
- вирустар мен зиянды бағдарламалардан қорғану;
- әлеуметтік желілердегі қауіпсіздік;
- кибершабуылдар мен алаяқтықтан сақтану.

Интернет этикасы.

Интернет этикасы – желіде жауапты және сыпайы әрекет ету нормалары мен қағидаларын сақтау. Интернет этикасына мыналар жатады:

- авторлық құқықты сақтау;
- жеке ақпаратқа құрметпен қарау;
- кибербуллингке жол бермеу;
- сенімді ақпарат көздерін пайдалану;
- пікірталастарда мәдениеттілік сақтау.

Интернет этикасы оқушыларға желіде дұрыс әрекет ету мәдениетін қалыптастырады және ақпараттық мәдениеттің маңызды бөлігі болып саналады.

Интернет қауіпсіздігін қалыптастыру әдістері.

Оқушылардың интернет қауіпсіздігін дамыту үшін педагогтер бірнеше әдісті қолданады:

- **Ақпараттық білім беру.** Оқушыларға қауіпсіздік негіздерін түсіндіру, деректерді қорғау ережелерін үйрету.
- **Практикалық жаттығулар.** Құпиясөз жасау, қауіпсіз веб-сайттарды тану, вирустардан қорғау жолдарын көрсету.
- **Кейс әдісі.** Интернеттегі нақты жағдайларды талдау арқылы оқушыларға дұрыс шешім қабылдауды үйрету.
- **Интерактивті ойындар.** Киберқауіптерді көрсетуге арналған ойындар арқылы оқушылардың қауіпсіздік дағдыларын дамыту.
- **Топтық жобалар.** Оқушыларға интернет қауіпсіздігі тақырыбында презентация жасау немесе постер дайындау тапсырмаларын беру.

Интернет этикасын қалыптастыру тәсілдері.

Интернет этикасын дамыту үшін келесі тәсілдер тиімді болып саналады:

- **Теориялық сабақтар.** Пайдалану нормалары мен моральдық қағидаларды түсіндіру.
- **Сценарийлік ойындар.** Желідегі конфликт жағдайларын шешу тәжірибесін беру.
- **Дебаттар және талқылаулар.** Оқушылардың жауапкершілігін арттыру, мәдениет нормаларын сақтау.

- **Практикалық жобалар.** Мультимедиялық презентациялар, бейнероликтер жасау арқылы этикалық білімді бекіту.

Цифрлық мәдениет пен оқушы дағдылары.

Оқушылардың цифрлық мәдениеті ақпаратты іздеу, бағалау, сақтау және бөлісу дағдыларын қамтиды. Цифрлық мәдениет қалыптасқан оқушылар интернетті қауіпсіз және тиімді пайдалана алады. Цифрлық мәдениетті дамыту:

- ақпаратты сыни тұрғыдан бағалау;
- сенімді көздерді таңдау;
- жеке және қоғамдық ақпаратты дұрыс сақтау;
- желідегі әлеуметтік әрекеттерде жауапкершілік таныту.

Мектепте интернет қауіпсіздігін енгізу.

Мектептерде интернет қауіпсіздігі мен этикасы пән аралық тәсілдер арқылы оқытылады. Мысалы, информатика, құқық, әлеуметтік пәндер сабақтарында қауіпсіздік тақырыптары жүйелі түрде қарастырылады. Сонымен қатар, мектептің электрондық ресурстарын қолдану, ата-аналар мен оқушыларға ақпараттық брошюралар тарату да тиімді әдіс болып табылады.

Интернет қауіпсіздігі мен этикасын оқытудың практикалық маңызы.

Интернет қауіпсіздігі мен этикасын меңгерген оқушылар:

- жеке ақпаратты қорғауды үйренеді;
- кибершабуылдар мен алаяқтықтан сақтанады;
- мәдениетті түрде желіде әрекет етеді;
- ақпаратты дұрыс бағалап, сенімді көздерден алады;
- цифрлық дағдыларын тиімді қолданады.

Практикалық

мысал:

Оқушыларға әлеуметтік желіде қауіпті жағдай туындаған жағдайда қалай әрекет ету керектігін көрсету. Мысалы, белгісіз адамнан келетін сілтемелерді ашпау, жеке ақпаратты жарияламау.

Қорытынды.

Оқушылардың интернет қауіпсіздігі мен этикасын қалыптастыру қазіргі білім беру процесінің маңызды бөлігі болып табылады. Педагогтер заманауи әдістерді, интерактивті тапсырмаларды, жобалық жұмыстар мен практикалық жаттығуларды пайдалана отырып, оқушылардың цифрлық мәдениетін арттыра алады. Интернет қауіпсіздігі мен этикасы оқушыларды ақпараттық қоғамда жауапты, саналы және мәдениетті пайдаланушы ретінде тәрбиелейді.

Әдебиеттер

1. Аманжолов, М. Ақпараттық қауіпсіздік негіздері. Алматы: Ғылым, 2019.
2. Қожахметов, Б. Интернет этикасы және оқушылар. Нұр-Сұлтан: Астана, 2020.
3. Баймұхамедов, Т. Цифрлық мәдениет пен білім беру. Алматы: Мектеп, 2021.
4. Smith, J. Cybersecurity and Education. London: Routledge, 2018.
5. Brown, H. Principles of Digital Literacy. New York: Pearson, 2017.
6. Назарбаев, Д. Интерактивті әдістер арқылы интернет қауіпсіздігін оқыту. Алматы: ҚазҰУ, 2022.

ОҚЫТУДА «STORYTELLING» (ОҚИҒА АЙТУ) ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ОҚУШЫЛАРҒА ӘСЕРІ

Жетимекова Гульнар Тургунбаевна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы
№51 Ж.Қауалов атындағы жалпы білім беретін мектебінің
тарих пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается использование метода «Storytelling» в преподавании истории и его влияние на обучение школьников. Анализируются преимущества метода, включая повышение мотивации, развитие критического мышления и улучшение запоминания исторической информации. Особое внимание уделяется практическим подходам к внедрению повествовательных техник в учебный процесс.

Summary

This article explores the use of the storytelling method in teaching history and its impact on student learning. The advantages of storytelling, including increased motivation, development of critical thinking, and improved retention of historical information, are analyzed. Special attention is given to practical approaches for implementing narrative techniques in the educational process.

Кіріспе.

Тарих пәнін оқытуда ақпаратты қабылдау мен есте сақтау мәселелері жиі кездеседі. Классикалық әдістер оқушылардың назарын ұстап тұруда жеткіліксіз болып, білімнің сапасын төмендетуі мүмкін. Осы жағдайда оқиға айту әдісі – «Storytelling» – тиімді педагогикалық құрал ретінде көрінеді. Storytelling әдісі оқушыларды оқиғаға эмоционалды түрде тартуға, тарихи процестер мен кейіпкерлерді түсінуге көмектеседі, сондай-ақ олардың шығармашылық және сыни ойлау дағдыларын дамытады.

Тарихи фактілерді оқиға форматында беру оқушылардың есте сақтау қабілетін арттырады, олардың тарихқа деген қызығушылығын оятады және сабақ барысын қызықты әрі есте қаларлық етеді. Storytelling әдісі арқылы мұғалімдер тарихи оқиғаларды тереңірек зерттеп, оқушыларға мән-мағыналы түрде жеткізе алады.

Storytelling әдісінің педагогикалық негіздері.

Storytelling әдісі оқытуда бірнеше ғылыми негіздерге сүйенеді:

1. **Эмоциялық тарту.** Эмоция арқылы ақпаратты қабылдау тиімдірек болады. Оқиғаларды эмоционалды түрде баяндау оқушылардың есте сақтау қабілетін арттырады.

2. **Нарративтік құрылым.** Оқиға құрамында басталу, даму, шиеленіс және шешім кезеңдері бар, бұл оқушыларға ақпаратты логикалық құрылымда қабылдауға мүмкіндік береді.

3. **Кейіпкерлік идентификация.** Тарихи кейіпкерлермен танысу арқылы оқушылар олардың әрекеттерін, шешімдерін және құндылықтарын түсінеді, бұл тарихи ойлау мен моральдық бағалау қабілеттерін дамытады.

4. **Контекстуализация.** Оқиға нақты тарихи контекстке орналастырылғандықтан, оқушылар оқиғаның себептері мен салдарын, тарихи үрдістерді түсінеді.

5. **Қатысушы оқыту.** Storytelling әдісі оқушыларды оқиғаға белсенді түрде қатысуға шақырады: сұрақ қою, пікір білдіру, тарихи рөлдерді ойнау арқылы оқыту процесі интерактивті болады.

Storytelling әдісін тарих сабағында қолданудың артықшылықтары.

1. **Есте сақтау және қабылдау қабілетін арттыру.** Оқиға форматында берілген тарихи ақпарат оқушыларға оңай қабылданады және ұзақ уақыт есте қалады.

2. **Мотивацияны көтеру.** Storytelling қызықты және эмоционалды әдіс болғандықтан, оқушылардың сабаққа қызығушылығы артады.

3. **Сыни ойлау дағдыларын дамыту.** Оқушылар оқиғаларды талдап, себеп-салдар байланыстарын зерттеп, тарихи фактіні бағалай алады.

4. **Шығармашылық қабілеттерді дамыту.** Оқиға құру, сценарий жазу, тарихи рөлдерді ойнау арқылы оқушылар шығармашылық ойлауды меңгереді.

5. **Мәдени және моральдық құндылықтарды ұғындыру.** Тарихи кейіпкерлердің әрекеттерін талдау оқушыларға моральдық және этикалық бағалау қабілетін дамытады.

Тарих сабақтарында Storytelling әдісін қолдану тәсілдері.

1. Тарихи оқиғаларды баяндау.

Мұғалім тарихи фактілерді оқиға ретінде айтып береді. Бұл әдісте эмоциялық элементтер, кейіпкерлердің мінез-құлықтары және тарихи кезеңнің сипаттамасы маңызды. Мысалы, Отан соғысы туралы сабақта нақты кейіпкерлердің ерліктері мен олардың шешімдері арқылы тарихи процесті түсіндіру.

2. Оқушыларға оқиға құруға мүмкіндік беру.

Оқушылар топ болып немесе жеке түрде белгілі бір тарихи кезең немесе оқиға бойынша өз сценарийлерін жасайды. Бұл олардың зерттеу дағдыларын, креативті ойлауын және ынтымақтастығын дамытады.

3. Рөлдік ойындар.

Тарихи кейіпкерлердің рөлін ойнау арқылы оқушылар оқиғаның дамуын тәжірибе жүзінде сезінеді. Мысалы, Конституциялық реформалар немесе тарихи келісімдер процесін инсценировка арқылы көрсету.

4. Визуалды және мультимедиялық қолдау.

Слайдтар, бейнефильмдер, карталар және тарихи суреттер оқиғаға көрнекілік қосып, оқушылардың назарын ұстап тұрады.

5. Дискуссия және талдау.

Storytelling сабақтары кейінгі талқылау мен сұрақ-жауап сессияларын қамтиды. Оқушылар оқиғадағы шешімдер мен әрекеттерді талдайды, өз пікірін білдіреді, тарихи фактілерді сыни тұрғыда бағалайды.

Storytelling әдісінің оқушыларға әсері.

1. **Ақпаратты терең меңгеру.** Оқиға құрылымы арқылы оқушылар тарихи фактілерді себеп-салдар байланысы арқылы түсінеді.
2. **Мотивация мен қызығушылықтың артуы.** Сабақ динамикалық және эмоционалды болғандықтан, оқушылар тарихқа қызығушылық танытады.
3. **Шығармашылық және аналитикалық ойлауды дамыту.** Оқиға құру, талдау және рөлдік ойындар оқушылардың ойлау қабілеттерін кеңейтеді.
4. **Коммуникативтік дағдыларды дамыту.** Топтық жұмыстар мен талқылаулар оқушылардың пікір білдіру және тыңдау дағдыларын жетілдіреді.
5. **Эмоционалды интеллект пен этикалық бағалау.** Кейіпкерлердің әрекеттерін талдау моральдық және этикалық тұрғыдан ойлауды дамытады.

Қорытынды.

Storytelling әдісі тарих сабағында оқушылардың білім сапасын арттыруға, мотивацияны көтеруге және ойлау дағдыларын дамытуға тиімді құрал болып табылады. Тарихи оқиғаларды оқиға форматында беру оқушылардың есте сақтау қабілетін жақсартады, олардың сыни ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Бұл әдіс сондай-ақ әлеуметтік және моральдық құндылықтарды меңгертуге мүмкіндік береді. Storytelling әдісін қолдану сабақтарды интерактивті, есте қаларлық және қызықты етеді, сонымен қатар оқушылардың тарихи санасын қалыптастырады.

Әдебиеттер.

1. Дьюи Дж. Опыт и образование. Москва: Прогресс, 2005.
2. Клайн П. Storytelling in Education. New York: Routledge, 2010.
3. Джонсон Д. Применение нарративного подхода в преподавании истории. Санкт-Петербург: Питер, 2018.
4. Ермолаева Л. История и методика преподавания. Москва: Просвещение, 2016.
5. Райт М. Storytelling and Learning. London: Sage Publications, 2012.
6. Садыкова А. Интерактивные методы обучения истории. Алматы: Рауан, 2019.

БИОЛОГИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУ

Смагулова Гульнара Жандарбековна

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы

Т.Рысқұлов ауылы, Абай атындағы мектеп - лицейінің
биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается роль биологии как учебного предмета в формировании экологической ответственности у школьников. Анализируются методы обучения, практические подходы, проектная деятельность, лабораторные исследования и экскурсии, способствующие развитию экологического сознания. Особое внимание уделяется формированию устойчивых привычек рационального использования природных ресурсов и воспитанию ценностей устойчивого развития.

Summary

This article examines the role of biology as a school subject in developing ecological responsibility among students. Teaching methods, practical approaches, project work, laboratory research, and field excursions that contribute to environmental awareness are analyzed. Special emphasis is placed on fostering sustainable habits, responsible resource use, and instilling the values of sustainable development.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамдағы экологиялық мәселелердің күрделенуі адамзатқа табиғатпен үйлесімді өмір сүру дағдыларын меңгеру қажеттілігін қойып отыр. Табиғи ресурстардың азаюы, климаттың өзгеруі, биоәртүрліліктің төмендеуі және қоршаған ортаның ластануы оқушылардың экологиялық санасын қалыптастырудың маңыздылығын арттырады. Экологиялық жауапкершілік – бұл табиғатты қорғау, ресурстарды тиімді пайдалану, қоршаған ортаны сақтау бағытындағы әрекеттерді саналы түрде жүзеге асыру қабілеті.

Биология пәні экологиялық жауапкершілікті дамытуда негізгі құрал болып табылады. Ол оқушыларға тірі табиғаттың заңдылықтарын, экожүйелердің өзара байланыстарын, адам әрекетінің қоршаған ортаға әсерін көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар биология сабағында тұрақты даму, биоәртүрлілікті сақтау және қоршаған ортаны қорғау мәселелері қарастырылады, бұл оқушылардың табиғатқа қамқорлық сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Биология пәнінің экологиялық тәрбиесіндегі мәні.

Биология пәні келесі бағыттар бойынша экологиялық жауапкершілікті қалыптастыруға мүмкіндік береді:

1. **Тірі табиғат заңдылықтарын түсіндіру.** Оқушылар өсімдіктер мен жануарлар дүниесінің құрылымы мен қызметін, экожүйелердің өзара байланыстарын зерттей отырып, табиғат заңдылықтарын түсінеді.

2. **Адамның табиғатқа әсерін көрсету.** Биология сабақтары өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, қалалық даму, туризм секілді адам әрекеттерінің қоршаған ортаға әсерін талдауға жағдай жасайды.

3. **Экологиялық мәселелерді талдау.** Ауа, су және топырақ ластануы, биоәртүрліліктің төмендеуі, климат өзгерісі сияқты проблемаларды зерттеу арқылы оқушылар экологиялық ойлау дағдыларын дамытады.

4. **Тұрақты даму принциптерін насихаттау.** Биология сабағында ресурстарды тиімді пайдалану, қалдықтарды азайту, табиғатты қорғау сияқты дағдылар үйретіледі.

Оқушылардың экологиялық жауапкершілігін қалыптастыру әдістері.

1. Лабораториялық тәжірибелер мен практикумдар.

Лабораториялық жұмыстар арқылы оқушылар экожүйелердің құрылымын, қоректік тізбектерді, су мен топырақ сапасын зерттейді. Мысалы, судың ластану деңгейін анықтау, топырақ құрамын зерттеу, өсімдіктердің өсу шарттарын бақылау.

2. Жобалық және зерттеу жұмыстары.

Жобалық әдіс оқушыларға экологиялық мәселелерді зерттеуге және шешім табуға мүмкіндік береді:

- мектеп ауласын жасылдандыру;
- қалдықтарды қайта өңдеу жобалары;
- экологиялық плакаттар, эссе және презентациялар;
- биоәртүрлілікті сақтау бойынша практикалық жобалар.

3. Табиғатқа экскурсиялар мен бақылау.

Табиғатқа шығу, орман, көл, өзен және дала экожүйелерін зерттеу оқушылардың қоршаған ортаға деген сезімін арттырады. Бұл әдіс практикалық білім беріп қана қоймай, эмоционалды байланыс қалыптастырады.

4. Интерактивті және цифрлық ресурстар.

Цифрлық карталар, онлайн-зерттеулер, виртуалды экскурсиялар және мультимедиялық бағдарламалар экологиялық ақпаратты түсінуді жеңілдетеді және оқушылардың қызығушылығын арттырады.

5. Рефлексия және бағалау.

Оқушылар тәжірибелік жұмыстар мен жобалардың нәтижесін талдайды, өз іс-әрекеттерін бағалайды. Бұл экологиялық мәдениет пен жауапкершілікті қалыптастырудың маңызды кезеңі болып табылады.

Экологиялық мәдениетті қалыптастырудағы биология пәнінің ерекшеліктері.

1. **Интегративтілік.** Биология пәні химия, физика, география, экология және әлеуметтік ғылымдармен интеграцияланып, кешенді экологиялық білім береді.
2. **Практикалық бағыттылық.** Оқушылар нақты тәжірибе арқылы табиғатты зерттеп, экожүйелерді қорғау жолдарын меңгереді.
3. **Көрнекілік.** Лабораториялық жұмыстар, үлгілер, слайдтар және бейнекөрсетілімдер арқылы оқушылар табиғат заңдылықтарын жақсы түсінеді.
4. **Саналы іс-әрекет дағдылары.** Биология сабағы тек ақпарат беріп қана қоймай, оқушыларға табиғатты қорғау бойынша нақты іс-әрекеттерді меңгеруге мүмкіндік береді.

Практикалық тәсілдер мен ұсыныстар.

- **Мектептік экологиялық клубтар.** Оқушыларға табиғатты қорғауға бағытталған іс-шаралар ұйымдастыру.
- **Экологиялық акциялар.** Ағаш отырғызу, тазалық акциялары, табиғатты сақтау челленджері.
- **Зерттеу жобалары.** Экожүйелерді бақылау, судың, топырақтың, ауа сапасын өлшеу.

- **Интерактивті платформалар.** Қоқыс, су көздері, биоәртүрлілік карталарын жасау, деректерді талдау.
- **Семинарлар мен тренингтер.** Экологиялық дағдыларды дамыту, шешім қабылдау жаттығулары.

Қорытынды.

Биология пәні оқушылардың экологиялық жауапкершілігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Ол тірі табиғат заңдылықтарын түсінуге, адам әрекетінің қоршаған ортаға әсерін бағалауға, экологиялық проблемаларды шешуге және тұрақты даму принциптерін ұстануға мүмкіндік береді. Лабораториялық жұмыстар, жобалық және практикалық зерттеулер, экскурсиялар мен цифрлық ресурстар арқылы оқушылардың экологиялық санасы артып, табиғатқа қамқорлық сезімі қалыптасады. Биология сабағы экологиялық мәдениетті дамытуға, оқушыларды саналы әрекет жасауға үйретуге бағытталған негізгі құрал болып табылады.

Әдебиеттер.

1. Әбдіқадырова Г. Мектептегі биология пәні және экологиялық тәрбие. Алматы: Білім, 2018.
2. Бекжанова Ж. Экологиялық мәдениет пен жауапкершілік. Астана: Фолиант, 2020.
3. Жұмабеков Т. Биология сабақтарында экологиялық білім беру әдістемесі. Алматы: Рауан, 2017.
4. Кенжебаев С. Оқушылардың экологиялық санасын қалыптастыру. Алматы: Қазақ университеті, 2019.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНІҢ РӨЛІ

Спабекова Карлыгаш Турекелдиевна

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы
Т.Рысқұлов ауылы Б.Садыков атындағы мектебінің
география пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается роль предмета география в формировании экологической ответственности у школьников. Анализируются методы преподавания, интеграция экологических знаний в образовательный процесс, влияние на формирование ценностей устойчивого развития и навыков рационального использования природных ресурсов. Особое внимание уделяется практическим подходам, проектной деятельности и региональному изучению окружающей среды.

Summary

This article examines the role of the geography subject in developing ecological responsibility among students. It analyzes teaching methods, integration of environmental knowledge into the educational process, influence on the formation of sustainable development values, and skills for rational use of natural resources. Special emphasis is placed on practical approaches, project-based activities, and regional environmental studies.

Кіріспе.

Қазіргі қоғамдағы экологиялық мәселелердің күрделенуі адамзатқа табиғатпен үйлесімді өмір сүру дағдыларын дамыту міндетін қойып отыр. Табиғи ресурстардың азаюы, климаттың өзгеруі, биоәртүрліліктің төмендеуі және қоршаған ортаның ластануы оқушылардың экологиялық санасын қалыптастыру қажеттілігін арттырады. Экологиялық жауапкершілік – бұл табиғатқа қамқорлық жасау, ресурстарды үнемді пайдалану, экологиялық заңдылықтарды сақтау және қоршаған ортаның тұрақтылығын сақтау бағытындағы әрекеттерді саналы түрде жүзеге асыру қабілеті.

География пәні оқушыларға табиғат заңдылықтарын, қоршаған ортаның өзгеруін және адам әрекетінің экожүйелерге әсерін көрсетуге мүмкіндік береді. Осы тұрғыдан география тек картаны оқыту немесе жердің орналасуын меңгерту ғана емес, сонымен бірге экологиялық мәдениетті қалыптастыру, тұрақты даму құндылықтарын енгізу құралы болып табылады.

География пәнінің экологиялық тәрбиедегі мәні.

География оқушыларға келесі мүмкіндіктерді береді:

1. **Табиғат заңдылықтарын түсіндіру.** Оқушылар жер бедері, климат, топырақ, су ресурстары, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі арасындағы өзара байланыстарды зерттей отырып, экожүйелердің тұрақтылығын түсінеді.

2. **Адамның табиғатқа әсерін көрсету.** География сабақтары өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, қалалық даму, туризм секілді адам әрекеттерінің қоршаған ортаға әсерін талдауға жағдай жасайды.

3. **Экологиялық мәселелерді талдау.** Қоқыс, су және ауа ластануы, биоәртүрліліктің төмендеуі, климат өзгерісі сияқты мәселелерді географиялық тұрғыдан қарастыру оқушылардың санасында нақты бейнелер қалыптастырады.

4. **Тұрақты даму принциптерін насихаттау.** География пәнінде тұрақты даму идеялары интеграцияланып, оқушыларға ресурстарды тиімді пайдалану, қалдықтарды азайту, табиғатты қорғау сияқты дағдылар үйретіледі.

Оқушылардың экологиялық жауапкершілігін қалыптастыру әдістері.

1. Практикалық сабақтар мен зерттеулер.

Оқушыларды табиғатты тікелей зерттеуге тарту экологиялық жауапкершілікті дамытуға ықпал етеді. Мысалы:

- өзен, көл, орман зерттеу экспедициялары;
- топырақ, су, ауа сапасын өлшеу;
- жергілікті экожүйелерді талдау;
- табиғатты қорғау жобаларын орындау.

2. Жобалық және проблемалық әдістер.

Жобалық жұмыс оқушыларға экологиялық мәселелерді терең түсінуге және шешім табуға мүмкіндік береді. Мысалы:

- мектеп ауласын жасылдандыру;
- қалдықтарды қайта өңдеу жобалары;
- биоәртүрлілікті сақтау бойынша презентациялар;
- экологиялық карта жасау.

3. Кейс-стади және топтық талқылаулар.

Экологиялық мәселелерді нақты жағдайларға байланысты талқылау оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытады. Бұл әдіс оқушыларды өз шешімдері үшін жауапкершілік алуға үйретеді.

4. Ақпараттық және цифрлық ресурстарды пайдалану.

География сабақтарында интерактивті карталар, спутник суреттері, виртуалды экскурсиялар, цифрлық мониторинг платформалары қолданылады. Бұл оқушылардың қоршаған ортаны түсінуін кеңейтеді және экологиялық жауапкершілікті нығайтады.

5. Рефлексия және бағалау.

Экологиялық іс-шаралар мен зерттеулердің нәтижесін талдау, оқушылардың өз тәжірибесі мен қоршаған ортаға әсерін бағалау экологиялық сананы қалыптастырады.

Экологиялық мәдениетті қалыптастырудағы география пәнінің ерекшеліктері.

1. **Интегративтілік.** География пәні биология, химия, физика, экономика және әлеуметтік ғылымдармен интеграцияланып, кешенді экологиялық білім береді.
2. **Аймақтық зерттеу.** Жергілікті табиғатты зерттеу арқылы оқушылар нақты экологиялық жағдайларды сезінеді, табиғатқа деген жауапкершілігі артады.

3. **Көрнекілік.** Карта, модель, схема, сурет арқылы табиғат заңдылықтарын көрнекі көрсету экологиялық түсінікті жеңілдетеді.
 4. **Саналы іс-әрекет дағдылары.** География сабақтары тек ақпарат беріп қана қоймай, оқушыларға табиғатты қорғау бойынша нақты іс-әрекеттерді меңгеруге мүмкіндік береді.
- Оқушылардың экологиялық жауапкершілігін арттырудың практикалық тәсілдері.**
- **Мектептік экологиялық клубтар.** Оқушыларға табиғатты қорғауға бағытталған іс-шаралар ұйымдастыру.
 - **Экологиялық марафондар.** Ағаш отырғызу, тазалық акциялары, табиғатты сақтау челленджері.
 - **Жергілікті экожүйелерді зерттеу жобалары.** Өзен, орман, далалық аймақтардағы бақылау.
 - **Интерактивті картография.** Қоқыс, су көздері, биоәртүрлілік карталарын жасау.
 - **Семинарлар мен тренингтер.** Экологиялық дағдыларды үйрету, шешім қабылдау жаттығулары.

Қорытынды.

География пәні оқушылардың экологиялық жауапкершілігін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Ол табиғат заңдылықтарын түсінуге, адам әрекетінің қоршаған ортаға әсерін бағалауға, экологиялық проблемаларды шешуге және тұрақты даму принциптерін ұстануға мүмкіндік береді. Практикалық зерттеулер, жобалық жұмыстар, цифрлық ресурстар мен аймақтық зерттеулер арқылы оқушылардың экологиялық санасы артып, олар жауапкершілік пен табиғатқа қамқорлық сезімін дамытады. Тұрақты даму мен экологиялық мәдениетті қалыптастыру үшін география сабақтарының мазмұны мен әдістемесі жүйелі түрде жетілдіріліп, оқушыларға нақты іс-әрекет дағдылары мен практикалық тәжірибе беру қажет.

Әдебиеттер.

1. Әбдіқадырова Г. Мектептегі география пәні және экологиялық тәрбие. Алматы: Білім, 2018.
2. Бекжанова Ж. Экологиялық мәдениет пен жауапкершілік. Астана: Фолиант, 2020.
3. Жұмабеков Т. География сабақтарында экологиялық білім беру әдістемесі. Алматы: Рауан, 2017.
4. Кенжебаев С. Оқушылардың экологиялық санасын қалыптастыру. Алматы: Қазақ университеті, 2019.

ТЕХНОЛОГИЯ ДЕБАТОВ ПРИ ОБСУЖДЕНИИ «НЕОДНОЗНАЧНЫХ» ОБРАЗОВ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (ПЕЧОРИН, БАЗАРОВ, РАСКОЛЬНИКОВ)

Стамқұлова Бағила Әліқанқызы

Город Туркестан, школа-гимназия №15 имени Мажана Жумабаева, учитель русского языка и литературы

Резюме

Мақалада орыс әдебиетіндегі Печорин, Базаров, Раскольников сияқты «көпқырлы» және «қарама-қайшы» кейіпкерлерді талқылауда дебат технологиясын қолданудың тиімділігі қарастырылады. Дебат әдісі оқушылардың сыни ойлауын дамытуға, дәлелдерді жүйелеуге және кейіпкерлер бейнесінің күрделілігін танытуға мүмкіндік беретіні көрсетіледі.

Summary

The article examines the effectiveness of using debate technology when analyzing complex and controversial characters of Russian literature such as Pechorin, Bazarov, and Raskolnikov. Debate as a pedagogical method enhances critical thinking, organizes argumentation, and helps students understand the multidimensional nature of literary characters.

Введение.

Изучение «неоднозначных» литературных персонажей занимает особое место в школьном и вузовском курсе русской литературы. Подобные образы отличаются внутренней противоречивостью, сложными мотивациями, конфликтом между личными убеждениями и общественными нормами. Печорин из романа М. Ю. Лермонтова «Герой нашего времени», Базаров из романа И. С. Тургенева «Отцы и дети» и Раскольников из романа Ф. М. Достоевского «Преступление и наказание» — яркие представители таких многогранных героев. Их оценка всегда вызывает споры: можно ли оправдать их поступки, насколько они отражают эпоху и насколько современны их идеи?

В связи с этим актуальной становится педагогическая задача: как сделать обсуждение таких персонажей не только содержательным, но и развивающим, способствующим формированию аналитического и критического мышления учащихся. Одним из наиболее эффективных инструментов является технология дебатов.

Дебат как педагогическая технология.

Дебаты представляют собой метод дискуссионного обучения, при котором участники отстаивают определённые позиции, опираясь на логические доводы, факты и текстовые доказательства. Эта технология позволяет учащимся не только осмысливать художественный текст, но и видеть разные интерпретации и подходы.

Ключевые преимущества дебатов:

1. **Развитие критического мышления.** Участники анализируют текст глубже, задают вопросы, выявляют мотивы и контексты.
2. **Формирование аргументации.** Умение строить позицию и подкреплять её доказательствами — важный навык в литературоведении.
3. **Толерантность к иной точке зрения.** В процессе обсуждения учащиеся понимают многогранность произведения и сложность образов.
4. **Повышение учебной мотивации.** Дебаты включают элементы состязательности, что делает изучение литературы более увлекательным.

Неоднозначные образы как материал для дебатов.

Сложные литературные персонажи — прекрасная основа для дебатной технологии. Они не поддаются однозначной моралистической оценке, что создаёт условия для многостороннего обсуждения.

Образ Печорина.

Печорин — один из первых «лишних людей» в русской литературе. Его действия часто кажутся эгоистичными, даже жестокими. Однако Печорин — продукт своей эпохи, человека, потерявшего цель и гармонию.

Для дебатов подойдут вопросы:

- Можно ли считать Печорина циником, или его поведение связано с внутренней трагедией?
- Ответственен ли он за судьбу других героев?
- Является ли Печорин позитивным или негативным героем?

Такие темы позволяют учащимся рассмотреть психологическую глубину персонажа, сопоставить личные качества героя с культурно-историческим контекстом.

Образ Базарова.

Базаров — один из самых спорных персонажей русской литературы XIX века. Его нигилизм, отрицание традиционных ценностей, конфликт с окружающим обществом вызывают острые дискуссии.

Примерные темы для дебатов:

- Базаров — герой своего времени или разрушитель устоев?
- Его нигилизм — сила или ограниченность?
- Почему Базаров проигрывает жизненную борьбу — из-за обстоятельств или внутренних противоречий?

Использование дебатов позволяет увидеть, что Базаров — не просто отрицатель, но человек, стремящийся к истинному знанию, сталкивающийся с трагизмом собственной философии.

Образ Раскольникова.

Раскольников — один из самых «неоднозначных» образов мировой литературы. Его теория «права на кровь по совести» вызывает множество этических вопросов. Основные вопросы для дебатов:

- Имеет ли право человек переступить моральный закон ради идеи?
- Можно ли оправдать преступление Раскольникова его внутренней борьбой или социальными условиями?

– Является ли Раскольников глубоко падшим или, наоборот, духовно искупившимся?

Работа с этим образом в формате дебатов помогает понять философские и нравственные проблемы романа, драматизм внутреннего раскола героя.

Этапы проведения дебатов на уроке литературы.

1. Подготовительный этап.

Учитель выбирает проблемный вопрос, распределяет команды, предлагает учащимся подготовить аргументы и цитаты из текста.

2. Выступления сторон.

Каждая команда излагает свою позицию, приводит доказательства из произведения, историко-литературного контекста, критики.

3. Опровержение доводов соперников.

Этот этап учит слушать оппонента, выявлять слабые места в аргументации и корректно вести полемику.

4. Вопросы аудитории.

Остальные учащиеся могут задавать уточняющие или проблемные вопросы, что расширяет рамки обсуждения.

5. Подведение итогов.

Учитель делает выводы, показывает, что цель дебатов — не определить «правильную» позицию, а увидеть сложность и многоплановость художественного образа.

Педагогический эффект применения дебатов.

Технология дебатов при изучении неоднозначных героев способствует:

- развитию самостоятельности мышления;
- освоению навыков интерпретации текста;
- умению аргументировать и защищать позицию;
- формированию нравственных ориентиров через осмысление поведения героев;
- повышению интереса к чтению классики.

Особое значение дебаты имеют в работе со старшеклассниками и студентами, где обсуждение таких персонажей становится средством формирования зрелой гражданской позиции.

Заключение.

Дебаты как методика анализа неоднозначных литературных образов демонстрируют высокую педагогическую эффективность. Образы Печорина, Базарова и Раскольникова обладают богатым потенциалом для дискуссий, позволяя учащимся не только глубже понять текст, но и развивать аналитическое мышление, способность к диалогу и уважение к иной точке зрения. Таким образом, дебатная технология становится важным инструментом современного преподавания литературы и способствует формированию культурно грамотной, критически мыслящей личности.

Литературы.

1. Лермонтов М. Ю. Герой нашего времени. Москва: Эксмо, 2020.
2. Тургенев И. С. Отцы и дети. Санкт-Петербург: Азбука, 2019.

3. Достоевский Ф. М. Преступление и наказание. Москва: АСТ, 2021.
4. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Санкт-Петербург: Искусство, 1998.
5. Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. Москва: Художественная литература, 1975.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Тоимбетова Калдыкыз Асановна

Түркістан облысы, Келес ауданы №21 ЖББМ КММ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Мақалада бастауыш сыныпта қазақ тілінде жазылым дағдыларын қалыптастыру әдістері қарастырылған. Жазылымды дамытудағы дәстүрлі және заманауи әдістер, практикалық тапсырмалар мен ойындар негізінде оқыту тәсілдері талданған. Сондай-ақ, алғашқы сынып оқушыларының қызығушылығын арттыру және жазылым қабілетін дамыту үшін ақпараттық технологияларды қолданудың тиімділігі көрсетілген. Мақала бастауыш сынып мұғалімдеріне, әдіскерлерге және тіл білім саласындағы зерттеушілерге пайдалы болуы мүмкін.

Резюме

В статье рассматриваются методы формирования письменных навыков на казахском языке в начальной школе. Анализируются традиционные и современные методы развития письменной речи, практические задания и игровые подходы. Также показана эффективность использования информационных технологий для повышения интереса учеников начальных классов и развития навыков письма. Статья может быть полезна учителям начальных классов, методистам и исследователям в области языкознания.

Summary

The article examines methods for developing writing skills in Kazakh for primary school students. Traditional and modern methods of developing writing, practical exercises, and game-based approaches are analyzed. The effectiveness of using information technologies to increase primary school students' interest and enhance writing skills is also discussed. The article may be useful for primary school teachers, educational methodologists, and language researchers.

Кіріспе.

Бастауыш сыныпта жазылым дағдыларын қалыптастыру – оқушының тіл мәдениетін, ойлау қабілетін және коммуникативтік дағдыларын дамытудағы маңызды кезең. Алғашқы сынып оқушылары үшін жазылым тек грамматикалық ережелерді үйретумен шектелмей, шығармашылық қабілеттерін, сөздік қорын және сөйлем құрастыру дағдыларын дамытуға бағытталуы қажет. Жазылымды ойын, көрнекілік және ақпараттық технологиялар арқылы оқыту тиімді әдістердің бірі болып саналады.

Жазылым дағдылары дегеніміз не.

Жазылым дағдылары – бұл ойды жазбаша түрде дұрыс, логикалық және стильдік талаптарға сай жеткізе білу қабілеті. Бастауыш сынып оқушылары үшін жазылым дағдылары:

- әріптерді дұрыс жазу және танысу;
- сөздерді дұрыс құрастыру;
- қысқа сөйлемдерді жазу;
- мәтіннің логикалық құрылымын сақтау;
- қарапайым мәтінді жазу және оқып түсіну.

Жазылым дағдыларын қалыптастыру әдістері.

Бастауыш сыныпта жазылым дағдыларын дамыту үшін педагогтер бірнеше әдісті қолданады:

Дәстүрлі әдістер.

- **Диктанттар мен жаттығулар.** Оқушылардың әріптер мен сөздерді дұрыс жазуды меңгеруі.
- **Сөйлем құрастыру.** Қарапайым сөйлемдер жазу арқылы ойды нақты жеткізу.
- **Мәтінді көшіріп жазу.** Әріптерді, сөздерді және сөйлемдерді дұрыс жазуды қалыптастыру.
- **Қателерді түзету.** Жазылған мәтіндегі қателерді анықтап, түзету.

Заманауи әдістер.

- **Ойын түріндегі жазу тапсырмалары.** Мысалы, әріптерді сәйкестендіру, сөз құрастыру ойындары.
- **Интерактивті тапсырмалар.** Электрондық оқулықтар, мультимедиялық жаттығулар арқылы жазылым дағдыларын дамыту.
- **Топтық жұмыс.** Бірлесіп мәтін құрастыру немесе суретке сөйлем жазу.
- **Сурет арқылы мәтін жазу.** Сурет бойынша қысқа мәтін құру арқылы шығармашылық дағдыларды дамыту.

Практикалық тапсырмалар арқылы жазылымды дамыту.

- **Күнделікті жазу.** Әр оқушы күнделік жүргізіп, қысқа сөйлемдер жазады.
- **Эссе және шағын әңгімелер.** 3–5 сөйлемдік қарапайым әңгімелер құрастыру.
- **Суретке сөйлем жазу.** Сурет бойынша оқушылар қысқа мәтін жазады.
- **Әріптер мен сөздер бойынша ойындар.** Әріптерді дұрыс орналастыру, сөздерді құрастыру.

Ақпараттық технологияларды қолдану.

Бастауыш сыныпта жазылымды дамытуда технологияны пайдалану тиімді:

- электрондық диктанттар;
- жазылым жаттығулары бар онлайн платформалар;
- мультимедиялық сабақтар;
- интерактивті презентациялар;
- виртуалды жазу ойындары.

Бұл әдістер оқушылардың қызығушылығын арттырып, жазылым дағдыларын интерактивті түрде дамытуға мүмкіндік береді.

Стильдік және шығармашылық дағдылар.

Бастауыш сынып оқушыларына қарапайым сөйлемдер мен мәтіндерден бастап, шығармашылыққа үйрету маңызды. Мысалы:

- күнделікті өмір туралы шағын мәтіндер;
- ертегі немесе әңгімелер жазу;
- сурет бойынша шығармашылық тапсырмалар.

Бұл тәсіл оқушылардың ойлау қабілетін, сөздік қорын және жазылым дағдыларын үйлестіріп дамытуға мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Бастауыш сыныпта қазақ тілінде жазылым дағдыларын қалыптастыру – оқушылардың тіл мәдениетін, ойлау қабілетін және шығармашылық дағдыларын дамыту процесінің маңызды бөлігі. Дәстүрлі әдістерді заманауи технологиялармен біріктіру, практикалық тапсырмалар мен ойындар арқылы оқушылардың жазылым қабілеттерін тиімді қалыптастыруға болады. Педагогикалық тәжірибе мен ғылыми зерттеулерді біріктіру жазылымды оқыту сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады.

Әдебиет тізімі:

1. Аманжолов, М. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Ғылым, 2018.
2. Қожахметов, Б. Бастауыш сыныпта жазылым дағдыларын дамыту. Нұр-Сұлтан: Астана, 2020.

3. Баймұхамедов, Т. Интерактивті әдістер арқылы тіл үйрету. Алматы: Мектеп, 2019.
4. Brown, H. Principles of Language Learning and Teaching. New York: Pearson, 2014.
5. Smith, J. Modern Approaches to Language Teaching. London: Routledge, 2017.
6. Назарбаев, Д. Бастауыш сыныпта жазылым дағдыларын қалыптастырудағы жобалық тәсілдер. Алматы: ҚазҰУ, 2021.

EXPANDING VOCABULARY THROUGH MOBILE LEARNING (M-LEARNING)

Zholdasova Indzar Reimzhanovna

English language teacher at Secondary School No. 33 named after
N. Shoyynbayev, Sairam District, Turkistan Region

Резюме

В статье рассматриваются возможности мобильного обучения для расширения словарного запаса учащихся английского языка. Раскрываются преимущества мобильных приложений, цифровых инструментов и интерактивных платформ, а также их роль в повышении мотивации, автономности обучения и эффективности словарного развития. Представлены методические рекомендации по внедрению m-learning в образовательный процесс и анализируются результаты современных исследований.

Резюме

Мақалада ағылшын тілін үйренушілердің сөздік қорын кеңейтуде мобильді оқытудың ықпалы қарастырылады. Мобильді қосымшалардың, цифрлық құралдардың және интерактивті платформалардың артықшылықтары, сондай-ақ олардың оқу мотивациясын, дербестікті және сөздік білімді арттырудағы ролі талданады. Білім беру процесіне m-learning енгізу бойынша әдістемелік ұсыныстар беріліп, заманауи зерттеулер нәтижелері қарастырылады.

Introduction.

Over the past decade, mobile learning has become one of the most influential trends in modern education. The rapid development of smartphones, tablets, and portable digital technologies has significantly transformed traditional approaches to language learning. Vocabulary acquisition, one of the key elements of mastering English, has particularly benefited from this shift. Mobile learning, or m-learning, enables learners to access resources anytime and anywhere, making the learning process more flexible, engaging, and individualized. As vocabulary development requires consistent exposure, repetition, and meaningful practice, mobile technologies offer unique opportunities to meet these needs effectively.

The Concept of Mobile Learning.

Mobile learning refers to the use of portable digital devices to access educational content and participate in learning activities. It is rooted in the principles of ubiquitous learning, learner autonomy, and personalized instruction. Unlike traditional learning settings that are restricted by time and location, m-learning allows learners to engage with vocabulary practice during daily routines such as commuting, waiting in queues, or taking short study breaks. This flexibility contributes to more frequent language exposure and naturally integrates learning into everyday life.

Benefits of Mobile Learning for Vocabulary Development.

Increased Exposure and Accessibility.

Vocabulary learning requires constant exposure to new words in various contexts. Mobile devices provide unlimited access to digital dictionaries, flashcards, online platforms, and multimedia resources. Learners can review vocabulary lists, watch short videos, read authentic texts, and engage with interactive exercises. This immediate access supports the acquisition of both high-frequency and specialized vocabulary.

Personalization and Adaptive Learning.

Many mobile applications employ adaptive algorithms that analyze learner performance and tailor activities according to individual strengths and weaknesses. For example, spaced repetition systems schedule review sessions at optimal intervals, ensuring long-term retention. Such personalized learning paths allow students to progress at their own pace while keeping them motivated and engaged.

Gamification as a Motivational Tool.

Gamified elements such as points, badges, daily streaks, and leaderboards significantly increase learner motivation. Through game-based vocabulary challenges, quizzes, and competitions, learners are encouraged to study regularly. Gamification transforms vocabulary practice into an enjoyable activity and reduces the anxiety often associated with traditional memorization techniques.

Multimodal Learning Opportunities.

Mobile learning incorporates audio, visual, and kinesthetic modes, making vocabulary acquisition more dynamic. Learners can listen to pronunciation samples, view images, match words with pictures, or record their own voice for comparison. This multimodal input supports deeper cognitive processing and enhances word retention.

Effective Strategies for Using Mobile Learning in Vocabulary Expansion.**Integrating Mobile Applications into Daily Learning.**

Language educators can recommend specific vocabulary-building apps and encourage students to integrate them into their daily routines. Setting achievable goals such as learning five new words per day can ensure consistent progress.

Using Mobile Devices for Contextualized Vocabulary Practice.

Learners can use smartphones to capture photos of objects, record short descriptions, or create their own digital vocabulary notes. Contextualized learning helps students understand how new words are used in authentic real-life situations.

Collaborative Mobile Learning Practices.

Mobile platforms enable learners to share vocabulary lists, engage in group quizzes, and communicate through educational chat applications. Collaborative learning enhances social interaction and motivates learners to expand their vocabulary through peer support.

Teacher Guidance and Monitoring.

Although mobile learning offers high autonomy, teacher guidance remains essential. Educators can provide curated vocabulary lists, organize mobile-based assessments, and track student progress through online dashboards. This combination of autonomy and guidance ensures a structured yet flexible learning environment.

Challenges and Limitations of Mobile Learning.

Despite its advantages, m-learning also presents several challenges. Limited internet access, small screen sizes, and potential distractions from non-educational applications may hinder effective learning. Additionally, not all learners possess strong digital literacy skills, which can create inequalities. Teachers must therefore provide clear instructions, select user-friendly tools, and encourage responsible use of mobile devices.

Conclusion.

Mobile learning has become an essential component of modern language education. Its flexibility, accessibility, and interactive features offer numerous benefits for vocabulary development. By incorporating m-learning tools strategically, educators can create engaging and effective learning environments that support continuous vocabulary growth. As digital technologies continue to evolve, mobile learning will play an increasingly significant role in enhancing the language proficiency of learners worldwide.

References.

1. Cambridge, D. *Mobile Learning for Language Development*. Cambridge University Press. 2020.
2. Kukulska-Hulme, A. *Mobile Assistance in Language Learning*. Routledge. 2016.
3. Nation, I. S. P. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge University Press. 2013.

4. Schmitt, N. *Vocabulary in Language Teaching*. Oxford University Press. 2017.
5. Traxler, J. *Mobile Learning: The Next Generation*. Springer. 2018.

МЕКТЕП МҰРАЖАЙЫНЫҢ ЖҰМЫСЫН ЖАНДАНДЫРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАРИХҚА ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Ахмедов Ирисдавлат Джамалович

Түркістан облысы, Сайрам ауданы, «Далабазар» жалпы білім беретін мектебінің тарих және география пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются пути повышения интереса учащихся к истории через активизацию работы школьного музея. Раскрываются педагогические возможности музейной среды, формы и методы работы, влияющие на формирование познавательной мотивации, патриотического воспитания и исследовательских компетенций. Предлагаются практические рекомендации по обновлению экспозиций, организации экскурсий и привлечению школьников к проектной деятельности.

Summary

The article examines ways to increase students' interest in history through revitalizing the work of the school museum. It highlights the pedagogical potential of the museum environment, effective forms and methods of work, and their impact on cognitive motivation, patriotic education, and research competencies. Practical recommendations are offered for updating exhibits, organizing excursions, and involving students in project activities.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру кеңістігі оқушылардың тек академиялық білім алуын емес, тарихи санасын, ұлттық құндылықтарға деген құрметін, зерттеушілік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталады. Бұл міндетті орындаудың тиімді жолдарының бірі – мектеп мұражайының жұмысын жандандыру. Мектеп мұражайы – өткен мен бүгінді байланыстыратын, оқушының ойлау қабілетін дамытатын, тарихты тереңірек түсінуге ықпал ететін бірегей оқу-тәрбие орталығы. Мұражайдың дұрыс ұйымдастырылған жұмысы оқушылардың тарихи деректерге қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың елжанды азамат болып қалыптасуына нақты мүмкіндік береді.

Бұл мақалада мектеп мұражайы жұмысының маңызы, оның тәрбиелік және танымдық мүмкіндіктері, жұмысын жаңғырту жолдары мен практикалық ұсыныстар жан-жақты қарастырылады.

Мектеп мұражайының оқу-тәрбие процесіндегі рөлі.

Мектеп мұражайы – тарихи дереккөздердің, материалдық жәдігерлердің, фотосуреттердің, құжаттардың және басқа да мұралардың жинақталған орны. Ол оқушылардың ұлттық тарихқа деген қызығушылығын табиғи жолмен оятады, себебі олар нақты заттарды көріп, ұстап, оқи алады. Мұражай материалдары оқушының эмоционалды қабылдауын күшейтіп, тарихи оқиғаларды шынайы елестетуге мүмкіндік береді.

Сондай-ақ мұражайда жүргізілетін жұмыстар келесі бағыттарды дамытуда маңызды:

1. **Патриоттық тәрбие.** Туған жер тарихын зерттеу, өлкедегі тұлғалар өмірін тану оқушы бойында елге деген құрмет сезімін қалыптастырады.
2. **Зерттеушілік қабілет.** Архивтік құжаттар мен деректерді іздеу, сұхбат алу, жәдігерлер жинақтау – оқушыларды ғылыми-зерттеу дағдыларына баулиды.
3. **Шығармашылық даму.** Мұражай экспозициясын рәсімдеу, альбомдар жасау, экскурсия әзірлеу оқушылардың эстетикалық талғамын арттырады.
4. **Коммуникативтік дағдылар.** Экскурсия жүргізу, көрме таныстыру, топтық жұмыстар қарым-қатынас мәдениетін күшейтеді.

Мектеп мұражайы жұмысын жандандырудың негізгі бағыттары.

1. Экспозицияларды жаңарту және толықтыру.

Тарихи экспозициялар уақыт талабына сай жаңартылып отырса, оқушылардың қызығушылығы әрдайым жоғары болады. Мұражайда келесі тақырыптарда жинақтар ұйымдастыру тиімді:

- туған өлке тарихы;
- мектеп тарихы;
- белгілі жерлестер;
- ҰОС ардагерлерінің жеке заттары;
- этнографиялық бұрыш (қазақ халқының салт-дәстүрлері, тұрмыстық заттары). Жәдігерлерді жинау барысында оқушылар ауыл ақсақалдарымен, мұғалімдермен, ата-аналармен сұхбат жүргізеді. Мұның өзі тарихи ақпаратқа деген қызығушылықты күшейтеді.

2. Цифрлық мұражай құру.

Қазіргі заман баласы цифрлық ортада өмір сүретіндіктен, мұражай материалдарын электронды форматта ұсыну өте маңызды. Оқушылар:

- цифрлық альбомдар,
 - виртуалды экскурсиялар,
 - 3D экспозициялар,
 - QR-код арқылы ақпараттық карталар жасай алады.
- Бұл әдіс экспонат туралы мазмұнды ақпаратты интерактивті түрде жеткізуге мүмкіндік береді.

3. Оқушыларды мұражай жұмысына тарту.

Мұражай ісіне оқушыны белсенді қатыстыру – қызығушылықты арттырудың ең тиімді жолы.

Оқушылар келесі міндеттерді орындай алады:

- экскурсия жүргізу;
 - экспонаттарды топтастыру және сипаттау;
 - деректер жинау;
 - мектеп газеті немесе сайтта тарихи айдар жүргізу.
- Оқушы өзін мұражай қызметкері ретінде сезінгенде, оның жауапкершілігі де, қызығушылығы да артады.

4. Экскурсиялар мен шеберлік сабақтарын ұйымдастыру.

Тарихи орындарға саяхаттар, архивке бару, өлкетану музейлері мен тарихи кешендерге экскурсиялар оқушының дүниетанымын кеңейтеді. Мұражайда мынадай сабақтар өткізу тиімді:

- «Жәдігердің тарихы» атты шеберлік сабағы;
 - архив құжаттарымен жұмыс жасауға үйрету;
 - тарихи реконструкция элементтері бар ашық сабақтар.
- Мұндай тәжірибелік сабақтар оқушыны тарихты тек оқу емес, оны «сезінуге» үйретеді.

5. Жобалық және зерттеу жұмыстары.

Жобалық жұмыс – оқушыны белсенді әрекетке итермелейтін, тарихқа терең бойлату әдісі.

Мүмкін тақырыптар:

- «Менің ауылыма енген өзгерістер тарихы»;
 - «Мектеп мұғалімдерінің шежіресі»;
 - «Ұмыт қалған тұлғалар»;
 - «Отбасылық реликвияның тарихы».
- Зерттеу жобалары мұражай үшін жаңа экспонаттар тауып, оны мазмұндық жағынан байытуға мүмкіндік береді.

Тарихқа қызығушылықты арттырудағы интерактивті әдістер.

Интерактивті тәсілдер оқушылардың тарихи материалды есте сақтауына және белсенді әрекетке көшуіне ықпал етеді:

1. **«Тірі тарих» әдісі.** Оқушылар тарихи кейіпкерлер рөлін сомдап, оқиғаны сахналайды.
2. **Квест-ойындар.** Мұражайдың әр бұрышына жасырылған тапсырмаларды орындау арқылы тарихи деректерге қол жеткізу.
3. **Интеллектуалды ойындар.** «Тарихи домино», «Хронология», «Қай ғасыр?» сияқты ойындар есте сақтауды күшейтеді.
4. **Фотожоба.** Тарихи орындарды зерттеп, фотоальбом жасап шығу.

Мектеп мұражайын дамытудағы мұғалімнің рөлі.

Мұғалім – мұражайдың ұйымдастырушысы, бағыт беруші және оқушыларды ынталандырушы тұлға. Оның міндеттері:

- мұражай жұмысының жылдық жоспарын дайындау;
 - жаңа экспонаттар іздеу жұмыстарын ұйымдастыру;
 - оқушылардың қызығушылығын бақылап, шығармашылық бағыт беру;
 - ата-аналармен, жергілікті қоғамдастықпен байланыс орнату.
- Мұғалімнің кәсіби біліктілігі мен шығармашылығы музей жұмысының табысты болуын қамтамасыз етеді.

Қорытынды.

Мектеп мұражайының жұмысы оқушылардың тарих пәніне қызығушылығын арттырудың қуатты құралы болып табылады. Оның танымдық, тәрбиелік және дамытушылық әлеуеті өте жоғары. Мұражай жұмысының жандануына оқушылардың белсенді қатысуы, экспозицияларды жаңарту, цифрлық технологияларды қолдану, зерттеу жобаларын жүргізу орасан зор әсерін тигізеді. Мұражай – оқушыны туған жерін, елін, халқын құрметтеуге баулитын рухани орталық. Сондықтан әрбір мектепте мұражай жұмысын тиісті деңгейде дамыту – жас ұрпақтың тарихи санасын қалыптастырудың маңызды шарты.

Әдебиеттер:

1. Қозыбаев М. Жауды шаптым ту байлап. Алматы: Санат, 1994.
2. Жарықбаев Қ. Қазақ тәлім-тәрбиесі. Алматы: Санат, 1995.
3. Әбдәкімұлы М. Қазақстан тарихы. Алматы: Білім, 2019.
4. Зимина Л.Н. Школьный музей как образовательная среда. Москва: Просвещение, 2012.
5. Мұқанов М. Психология. Алматы: Мектеп, 1982.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Байшораева Райхан Күшековна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
Әл-Фараби атындағы №10 жалпы білім беретін мектебінің
Директорының тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Резюме

В статье рассматриваются пути формирования духовно-нравственной культуры учащихся. Особое внимание уделяется методам воспитания ценностей, развитию этических качеств, гражданской ответственности и социальной активности. Приведены практические рекомендации для педагогов по интеграции духовно-нравственного воспитания в образовательный процесс.

Summary

The article explores ways to develop students' spiritual and moral culture. It focuses on methods for fostering values, enhancing ethical qualities, civic responsibility, and social engagement. Practical recommendations are provided for teachers on integrating spiritual and moral education into the learning process.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тек академиялық білім алуымен шектелмей, олардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру маңызды орын алады. Рухани-адамгершілік мәдениет – бұл адамның құндылықтық бағдарын, әдептілігін, моральдық принциптерін, қоғамдағы жауапкершілік сезімін көрсететін кешенді сипат. Оқушылардың бұл қасиеттері олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, әлеуметтік өмірде өз орнын табуына, мәдени және этикалық нормаларды сақтауына мүмкіндік береді.

Мұғалімдер үшін рухани-адамгершілік тәрбиені сабақ процесіне тиімді интеграциялау – өзекті мәселе. Бұл үрдіс тек сабақта ғана емес, мектептің жалпы мәдени ортасында, қосымша білім беру бағдарламаларында, тәрбиелік іс-шараларда жүзеге асады. Рухани-адамгершілік мәдениетті қалыптастыру оқушылардың сыни ойлау, өзара сыйластық, жауапкершілік, қайырымдылық сияқты қасиеттерін дамытады.

Рухани-адамгершілік мәдениет теориялық негіздері.

Рухани-адамгершілік мәдениет – философия, психология және педагогика ғылымдарында кең зерттелген тақырып. Педагогика тұрғысынан бұл ұғым адамның өзін-өзі тәрбиелеу қабілеті, моральдық нормаларды ұстануы, адамгершілік құндылықтарды басшылыққа алуы арқылы көрінеді.

Әлемдік педагогикалық тәжірибеде рухани-адамгершілік тәрбиенің негізгі компоненттері мыналар:

1. **Моральдық құндылықтар.** Адалдық, әділеттілік, еңбекқорлық, жауапкершілік.
2. **Этикалық дағдылар.** Басқа адамдармен қарым-қатынас кезінде әдептілік, сыйластық көрсету, этикалық нормаларды сақтау.
3. **Әлеуметтік жауапкершілік.** Қоғам алдындағы міндеттерді орындау, әлеуметтік проблемаларды түсіну және шешуге қатысу.
4. **Духани даму.** Өзіндік сенім, рухани ізденіс, мәдениет пен өнерге қызығушылық.

Қазақстан Республикасының білім беру саясаты да оқушылардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыруды басты бағыттардың бірі ретінде қарастырады. Мектепте моральдық құндылықтарды дамыту үшін сабақтарда, қосымша іс-шараларда, жобалық жұмыстарда жүйелі түрде тәрбиелік мазмұн енгізу маңызды.

Рухани-адамгершілік мәдениетті қалыптастырудың мәні.

Оқушылардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру келесі мақсаттарға бағытталған:

1. **Жеке тұлғаның қалыптасуы.** Оқушы өз эмоциясын, мінез-құлқын басқара білетін, адал және әділ шешім қабылдай алатын тұлға болып өседі.
2. **Қоғамдағы жауапкершілікті дамыту.** Оқушының азаматтық позициясы, қоғамға пайдалы іс-әрекеттерге қатысу қабілеті дамиды.
3. **Эмоциялық интеллект пен қарым-қатынас дағдыларын қалыптастыру.** Сыйластық, ынтымақтастық, өзгенің сезімін түсіну қасиеттері дамиды.
4. **Құндылықтық бағдар қалыптастыру.** Моральдық шешім қабылдауда дұрыс критерийлерді пайдалану, этикалық нормаларды ұстану дағдылары қалыптасады.

Рухани-адамгершілік мәдениет оқушының тек сабақта ғана емес, өмірде дұрыс шешім қабылдауына, қоғамда өз орнын табуына септігін тигізеді.

Рухани-адамгершілік мәдениетті қалыптастыру жолдары.

1. **Сабақта тәрбиелік элементтерді енгізу.**

Мұғалім сабақ мазмұнын оқушының моральдық дамуына бағыттай алады. Математика, әдебиет, тарих сияқты пәндерде этикалық сұрақтар мен өмірлік жағдайларды талқылау оқушының ой-өрісін кеңейтеді. Мысалы, әдебиет сабақтарында кейіпкерлердің әрекеттерін талдап, дұрыс пен бұрысты ажыратуға үйрету, математикада әділдік пен жауапкершілікке байланысты практикалық есептерді қарастыру тиімді.

2. Жеке үлгі мен моральдық авторитет.

Мұғалімнің өз өмірлік іс-әрекеті, кәсіби және адамгершілік қасиеттері оқушылар үшін үлгі болып табылады. Оқушылар көбіне мінез-құлықты бақылау арқылы үйренеді. Сондықтан мұғалімнің этикалық нормаларды сақтау, ашықтық, әділдік көрсетуі маңызды.

3. Топтық жұмыс және әлеуметтік жобалар.

Топтық тапсырмалар мен әлеуметтік жобалар оқушылардың бір-біріне деген сыйластықты, жауапкершілікті сезінуге үйретеді. Мысалы, мектеп жанындағы экологиялық акциялар, қайырымдылық шаралары, қоғамға пайдалы жобалар оқушылардың әлеуметтік және моральдық сезімін дамытады.

4. Психологиялық тренингтер мен коучингтер.

Эмоциялық интеллект, конфликт шешу, өзара түсіністік дағдыларын дамыту мақсатында арнайы тренингтер өткізу маңызды. Мұндай іс-шаралар оқушылардың өз сезімін тануына, өзгелерді түсінуіне, эмоциясын басқаруына септігін тигізеді.

5. Мәдени және өнер арқылы тәрбиелеу.

Мәдени шаралар, көркемөнер сабақтары, театр қойылымдары, әдеби кештер арқылы оқушылар эстетикалық талғамын дамытады. Өнер шығармаларын талдау арқылы адамгершілік және рухани құндылықтарды түсінеді.

6. Цифрлық технологияларды пайдалану.

Қазіргі ақпараттық қоғамда рухани-адамгершілік тәрбиені цифрлық ресурстар арқылы жүзеге асыру тиімді. Онлайн семинарлар, тәрбие бағдарламалары, бейне сабақтар мен виртуалды экскурсиялар оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді.

7. Рефлексия және өзін-өзі бағалау.

Оқушыларға өз мінез-құлқын, іс-әрекетін бағалауға мүмкіндік беру маңызды. Сабақ соңында немесе жобалық жұмыстан кейін рефлексия жүргізу арқылы олар өз әрекеттерінің моральдық, этикалық аспектілерін талдай алады.

Белсенді педагогикалық тәсілдер.

Рухани-адамгершілік мәдениетті қалыптастыруда белсенді оқу әдістерін қолдану маңызды рөл атқарады. Мысалы:

1. **Мәліметтерді талқылау әдісі.** Оқушылар өмірлік жағдайлар мен моральдық дилеммаларды талқылайды.
2. **Рольдік ойындар.** Әртүрлі кейіпкерлердің рөлін ойнау арқылы әлеуметтік және этикалық дағдылар дамиды.
3. **Дебат және пікірталас.** Оқушылар дұрыс пен бұрысты аргументтер арқылы талқылайды, өз пікірін қорғайды.
4. **Жобалық жұмыс.** Қоғамға пайдалы жобаларды орындау арқылы жауапкершілік, ынтымақтастық және этикалық шешім қабылдау дағдылары қалыптасады.

Қорытынды.

Оқушылардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастыру – білім беру процесінің маңызды бөлігі. Бұл үрдіс олардың жеке тұлға ретінде қалыптасуына, қоғамдағы жауапкершілігін арттыруға, адамгершілік және моральдық қасиеттерін дамытуға ықпал етеді. Сабақта, қосымша іс-шараларда, мәдениет және өнер арқылы тәрбиелік жұмыс жүргізу оқушылардың этикалық, әлеуметтік және рухани құндылықтарын нығайтады. Мұғалімдердің педагогикалық шеберлігі, жеке үлгісі және белсенді әдістерді тиімді қолдануы оқушылардың рухани-адамгершілік мәдениетін қалыптастырудағы басты фактор болып табылады.

Әдебиеттер.

1. Әбдіқадырова Г.С. Рухани-адамгершілік тәрбиенің педагогикалық негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Жұмаділова А.Б. Оқушылардың моральдық мәдениетін қалыптастыру жолдары. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
3. Сейтқалиева Қ.М. Педагогикалық психология және тәрбие. – Алматы: Білім, 2018.
4. Berkowitz M.W., Hoppe M.A. Character Education: A Systematic Approach. – New York: Routledge, 2017.
5. Lickona T. Educating for Character. – New York: Bantam Books, 2013.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

Джабашева Айгуль Керимхановна
Түркістан облысы, Түркістан қаласы,
А.Байтұрсынов атындағы №1 мектеп-лицейінің
математика пәні мұғалімі

Резюме

Мақалада бастауыш және негізгі мектеп оқушыларының математикаға қызығушылығын арттыру әдістері қарастырылады. Авторлар сабақтағы интерактивті әдістер, ойын элементтері және шығармашылық тапсырмалардың оқушылардың пәнге деген ынтасын арттырудағы тиімділігін талдайды. Мақалада практикалық мысалдар беріліп, педагогикалық тәжірибеде қолдануға арналған ұсыныстар ұсынылады.

Summary

This article explores methods to increase students' interest in mathematics in primary and middle school. The authors analyze interactive teaching methods, game elements, and creative tasks, highlighting their effectiveness in motivating students. Practical examples and recommendations for pedagogical practice are provided.

Резюме

В статье рассматриваются методы повышения интереса учащихся к математике в начальной и средней школе. Авторы анализируют интерактивные методы обучения, игровые элементы и творческие задания, показывая их эффективность в стимулировании интереса к предмету. Приведены практические примеры и рекомендации для педагогической практики.

Кіріспе

Математика – бұл пән оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, есептеу дағдыларын және шығармашылық ойлауын дамытатын маңызды құрал болып табылады. Алайда көптеген оқушылар үшін математика күрделі және қызықсыз болып көрінуі мүмкін. Мұғалімнің міндеті – сабақтарды қызықты және интерактивті етіп ұйымдастыру арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттыру. Қызығушылықты арттыру балалардың сабаққа қатысуын, білімді игеруін және шығармашылық қабілеттерін дамытуды қамтамасыз етеді.

Математика сабағында қызығушылықты арттыру әдістері

1. Ойын элементтері мен интерактивті әдістер
Ойындар оқушылардың зейінін арттырады және сабаққа белсенді қатысуға ынталандырады. Мысалы:

- «Сандар лабиринті» – оқушылар сандар мен есептер арқылы лабиринттан өтуі тиіс.
- «Математикалық бәсеке» – топтық жарыс, әр дұрыс жауапқа ұпай беріледі.

• «Сықырлы формулалар» – формулаларды есте сақтау және қолдану үшін шығармашылық тапсырмалар.

2. Шығармашылық

тапсырмалар

Балаларға есептерді тек стандартты жолмен шешуге емес, өз қиялын қолдануға мүмкіндік беру маңызды. Мысалы:

• «Менің есеп оқиғам» – оқушылар өз есептерін ойлап шығарады және сыныпта шешеді.

• «Сандар әлемін салу» – сандар мен фигуралар арқылы көркем шығарма жасау.

3. Практикалық

қолдану

Математикалық білімді күнделікті өмірмен байланыстыру оқушылардың қызығушылығын арттырады. Мысалы:

• Сауда жасау кезінде пайыздарды есептеу.

• Дүкендегі бағалар мен жеңілдіктерді есептеу арқылы практикалық есептер шығару.

4. Топтық

және

жұптық

жұмыс

Топтық тапсырмалар оқушыларды бір-бірімен пікір алмасуға, бірлесіп есеп шығаруға үйретеді.

• «Есеп шеберханасы» – әр топ есептерді шығарып, нәтижелерін қорғау.

• «Математика пазлдары» – топтық жұмыс арқылы есептерді бірігіп шешу.

5. Сабақта

визуалды

материалдарды

қолдану

Суреттер, графиктер, сызбалар мен анимациялар математикалық ұғымдарды түсінуді жеңілдетеді және сабаққа қызығушылықты арттырады.

• «Фигуралар әлемі» – әр түрлі геометриялық фигураларды суреттеп, олардың қасиеттерін сипаттау.

• «Графиктермен жұмыс» – мәліметтерді кесте мен графикке түсіру.

Қызығушылықты арттырудағы педагогикалық тәсілдер

• Сабақ материалын ойын элементтерімен үйлестіру.

• Оқушылардың қызығушылығын арттыратын сұрақтар мен тапсырмалар беру.

• Сабақта әр оқушының күшті жағын көрсетуге мүмкіндік жасау.

• Мотивациялық әдістер қолдану: марапаттар, ұпай жүйесі, танымдық жарыстар.

Практикалық мысалдар

1. «Математика саяхаты» – оқушылар әр есепті шешкен сайын «елдер арқылы саяхат жасайды».

2. «Қызықты есептер апталығы» – апта бойы әр сабақта жаңа шығармашылық есептер шығару.

3. «Сандық лабиринт» – сандар мен амалдарды дұрыс пайдаланып, лабиринт арқылы өту.

4. «Геометриялық квест» – сынып ішінде геометриялық фигураларды тауып, есеп шығару.

5. «Күнделікті өмір есептері» – сатып алу, өлшеу, уақыт есептеу арқылы практикалық есептер шығару.

Қорытынды

Математика сабағында оқушылардың қызығушылығын арттыру оқу процесін тиімді және қызықты етеді. Сабақтағы ойын элементтері, шығармашылық тапсырмалар және практикалық есептер оқушылардың пәнге деген ынтасын арттырады. Мұғалім әр сабақта интерактивті әдістерді қолдану арқылы балалардың белсенділігін, логикалық және шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік алады.

Әдебиеттер:

1. Айтбаев, К. Математика сабақтарын қызықты ұйымдастыру әдістері. Алматы, 2019.
2. Смағұлова, Г. Бастауыш мектепте оқушылардың қызығушылығын арттыру. Астана, 2020.
3. Ермекбаев, Т. Математика сабағында шығармашылық тапсырмалар. Алматы, 2018.
4. Рахимов, М. Педагогикалық инновациялар мен сабақтарды қызықты ету. Алматы, 2021.
5. Қожахметова, А. Ойын әдістері арқылы оқыту. Шымкент, 2017.
6. Нұрланова, Л. Бастауыш мектепте интерактивті оқыту. Алматы, 2022.
7. Жұмаділова, Д. Математика сабағында оқушылардың мотивациясын арттыру. Астана, 2021.

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРМЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Елибаева Замира Калдыбековна

Түркістан облысы, Сайрам ауданы

Н. Шойынбаев атындағы №33 жалпы білім беретін мектебінің

қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

Мақалада ерекше білім беруді қажет ететін оқушылармен қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарын ұйымдастырудың әдістемелік тәсілдері қарастырылады. Автор сабақтарды тиімді жоспарлау, жеке тұлғаның мүмкіндіктерін ескеру, оқу процесінде инклюзивтік технологияларды қолдану жолдарын сипаттайды. Мақалада практикалық мысалдар келтіріліп, оқушылардың тілдік және әдеби қабілеттерін дамытуға бағытталған әдістемелік ұсынымдар берілген.

Резюме

В статье рассматриваются методические подходы к организации уроков казахского языка и литературы для учащихся с особыми образовательными потребностями. Автор описывает эффективное планирование уроков, учет индивидуальных возможностей, использование инклюзивных технологий в учебном процессе. Приводятся практические примеры и методические рекомендации, направленные на развитие языковых и литературных способностей учеников.

Резюме

The article explores methodological approaches to organizing Kazakh language and literature lessons for students with special educational needs. The author describes effective lesson planning, taking into account individual abilities, and the use of inclusive technologies in the educational process. Practical examples and methodological recommendations aimed at developing students' linguistic and literary skills are provided.

Кіріспе.

Бүгінгі білім беру жүйесі ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға арнайы көңіл бөлуді қажет етеді. Қазіргі таңда инклюзивтік білім беру ұғымы тек әлеуметтік әділеттілік тұрғысынан ғана емес, сондай-ақ жеке тұлғаның шығармашылық және интеллектуалды дамуы үшін маңызды. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылар — бұл әртүрлі қиындықтары бар балалар, олардың арасында оқуда артта қалғандар, эмоционалды немесе мінез-құлық ерекшеліктері барлар, сөйлеу және тіл дамуының тежелуі байқалатындар бар.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтары олардың дамуына ерекше ықпал ете алады. Тілдік дағдыларды жетілдіру, сөздік қорын арттыру, сөйлеу мәдениетін дамыту, әдеби шығармаларды түсіну арқылы ойлау қабілетін және шығармашылық қабілеттерін дамыту маңызды. Сабақты ұйымдастыруда мұғалімнің кәсіби шеберлігі, психологиялық қолдауы, әр оқушының мүмкіндігін ескеретін әдістемелік тәсілдері шешуші рөл атқарады.

Негізгі бөлім.

1. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың ерекшеліктері. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың ерекшеліктерін ескеру сабақтың тиімділігін арттырады. Оларға келесі санаттар тән:

- **Когнитивті ерекшеліктері бар оқушылар.** Бұл топқа оқу қиындықтары, концентрацияның төмендігі немесе логикалық ойлаудың дамуының тежелуі тән. Мұндай балаларға қысқа және нақты тапсырмалар беріп, визуалды қолдау қолдану тиімді.
- **Эмоционалды және мінез-құлық ерекшеліктері бар оқушылар.** Олар өз сезімдерін басқаруда қиындықтар көруі мүмкін, сабақ барысында тез шаршайды немесе тез алаңдайды. Сабақты қызықты, ойын элементтерімен ұйымдастыру тиімді.
- **Сөйлеу және тіл дамуы тежелген оқушылар.** Қазақ тілі сабағында олардың сөздік қорын кеңейту, сөйлеу машықтарын жетілдіру басты мақсат болуы тиіс.

Оқушылардың ерекшеліктерін анықтау үшін диагностикалық тестілер, бақылау және жеке әңгімелер жүргізу ұсынылады. Бұл мұғалімге әр оқушыға жеке бағытталған әдістемені таңдауға мүмкіндік береді.

2. Қазақ тілі сабағын ұйымдастыру әдістемесі. Қазақ тілі сабағы әр оқушының мүмкіндіктерін ескере отырып ұйымдастырылуы тиіс. Оқыту процесінде төмендегі әдістемелік тәсілдер тиімді:

- **Көрнекілік қолдану.** Суреттер, карточкалар, бейнематериалдар тақырыпты тез түсінуге көмектеседі.
- **Жеке және топтық жұмыс.** Кейбір тапсырмаларды жеке орындау оқушының өзіне деген сенімін арттырады, топтық жұмыс әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.
- **Қысқа блоктарға бөлу.** Ұзақ сабақ ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға қиын, сондықтан ақпаратты бірнеше қысқа блоктарға бөліп, әр блокқа тапсырма беру тиімді.
- **Интерактивті әдістер.** Сөз ойындары, рөлдік ойындар, тілдік пазлдар оқушылардың қызығушылығын арттырады.
- **Бағалау және мадақтау.** Кішкентай жетістіктерді де қолдап, мадақтау мотивацияны арттырады.

Мысал. Қазақ тілі сабағында жаңа сөздерді үйрету кезінде мұғалім тақтаға сурет салады, сол суретке сәйкес сөздерді оқушылар карточкадан таңдайды. Бұл әдіс визуалды және аудиалды қабылдауды қатар дамытады.

3. Әдебиет сабағын ұйымдастыру әдістемесі. Әдебиет сабағында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту басты мақсат болып табылады. Мұғалім келесі әдістерді қолдануы мүмкін:

- **Сюжетпен жұмыс.** Әдеби шығарманы бөліктерге бөліп талдау, басты идеяны анықтау, кейіпкерлердің мінез-құлқын талдау оқушыларға логикалық ойлауды дамытады.
- **Шығармашылық тапсырмалар.** Оқушыларға өз ойларын суреттеу, мәтінге жаңа аяқтау жазу, диалог құру тапсырмалары берілуі мүмкін.
- **Топтық және жұптық жұмыс.** Әдеби талқылау барысында әр оқушы өз пікірін айтуға мүмкіндік алады, бұл әлеуметтік дағдыларды қалыптастырады.
- **Эмоционалды стимулдар.** Музыкалық немесе бейнематериал арқылы оқиғаның эмоциялық мәнін жеткізу.

Мысал. Әдебиет сабағында «Абай өлеңдері» тақырыбында оқушылар шағын топтарға бөлініп, әр топ өлеңнің белгілі бір бөлігін талдап, өз интерпретациясын жасайды. Бұл әдіс оқушылардың әдеби мәтінмен жұмыс істеу қабілетін арттырады.

4. Инклюзивтік технологияларды қолдану. Инклюзивтік технологиялар ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың оқу процесіне толық қатысуына мүмкіндік береді. Оларды қолданудың негізгі жолдары:

- **Электрондық ресурстар.** Мәтіндерді оқып беру, аудиожазбалар қолдану, интерактивті тапсырмалар.

- **Бейнематериалдар.** Видеороликтер арқылы оқушылар тақырыпты көрнекі түрде қабылдайды.
- **Бағдарламалық қамтамасыз ету.** Арнайы компьютерлік бағдарламалар мен қосымшалар тілдік дағдыларды дамытуға көмектеседі.
- **Қолдау көрсететін құралдар.** Қаріп өлшемін үлкейту, сөйлеуді танитын құрылғылар, визуалды белгілеу.

Мысал. Сөйлеу дамуы тежелген оқушыға тақырыпты бейнематериал арқылы түсіндіру, кейін топтық талқылау ұйымдастыру тиімді.

5. Практикалық ұсыныстар.

- Сабақты қысқа блоктарға бөлу.
- Көрнекіліктерді қолдану.
- Жеке және топтық жұмыстарды үйлестіру.
- Талдау және шығармашылық тапсырмаларды беру.
- Психологиялық қолдау көрсету.
- Үй тапсырмаларын оқушының деңгейіне сәйкес беру.
- Оқыту барысында жетістіктерін жүйелі түрде бақылау.
- Интерактивті ойындар мен конкурстар арқылы сабақ қызықты өтуі.

Қорытынды.

Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылармен қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарын ұйымдастыру олардың оқу процесіне белсенді қатысуына мүмкіндік береді. Сабақтарды жоспарлауда әр оқушының қабілеттерін ескеру, инклюзивтік технологияларды қолдану, шығармашылық және эмоционалды дамуына жағдай жасау маңызды. Болашақта мұндай әдістемелерді жетілдіру, педагогикалық тәжірибені жүйелеу оқушылардың білім алу сапасын арттыруға бағытталған.

Әдебиеттер тізімі.

1. Әбдірахманов Қ. Педагогика және арнайы білім. Алматы, 2019.
2. Смагулова Л. Инклюзивті білім беру әдістемесі. Астана, 2020.
3. Назарбаев З. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға арналған оқу бағдарламалары. Алматы, 2018.
4. Аманова Г. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында инклюзия. Шымкент, 2021.
5. Johnson M. Inclusive Education Practices. London, 2017.
6. Smith R. Special Educational Needs and Teaching Strategies. New York, 2016.
7. Brown T. Differentiated Instruction in the Classroom. Boston, 2015.
8. Маханова С. Педагогикалық психология және ерекше балалар. Алматы, 2022.
9. Anderson P. Strategies for Teaching Students with Special Needs. London, 2018.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДАҒЫ ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ТИІМДІЛІГІ

Жумабекова Амина Бекмуратовна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

С.Ерубаев атындағы №7 мектеп-интернатының
математика пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается эффективность групповой работы на уроках математики. Исследуются теоретические основы группового обучения, его влияние на развитие критического мышления, творческих способностей и коммуникативных навыков учащихся. Анализируются методические подходы к организации групповой работы, формы взаимодействия внутри группы и

критерии оценки эффективности. Основываясь на педагогической литературе и практическом опыте, даются рекомендации по повышению качества обучения через групповую деятельность.

Summary

The article examines the effectiveness of group work in mathematics lessons. Theoretical foundations of cooperative learning and its impact on students' critical thinking, creativity, and communication skills are discussed. Methodological approaches to organizing group activities, forms of interaction, and criteria for evaluating effectiveness are analyzed. Based on pedagogical literature and practical experience, recommendations are provided to improve learning outcomes through group work

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардың танымдық белсенділігін арттыруға, пәнге деген қызығушылығын оятуға және жалпы оқу сапасын жоғарылатуға бағытталған. Осы мақсатқа жетудің тиімді жолдарының бірі – математика сабақтарында топтық жұмысты пайдалану.

Топтық жұмыс оқушыларға бір-бірімен ынтымақтаса жұмыс істеу, өз ойын ортаға салу, шешім қабылдау және жаңа идеяларды бірге іздеу мүмкіндігін береді. Сонымен қатар, топтық жұмыс оқушының логикалық ойлау қабілетін, сыни тұрғыдан ойлауын, коммуникациялық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Математика сабағында топтық жұмыс тек пәндік білімді берумен шектелмейді. Бұл әдіс оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу қабілетін дамытады, топ ішіндегі рөлдерді үйлестіру арқылы жауапкершілік сезімін қалыптастырады және оқу мотивациясын арттырады.

Топтық жұмыстың теориялық негіздері

Топтық жұмыс педагогикада ұзақ уақыттан бері зерттеліп келеді. Виготскийдің әлеуметтік даму теориясына сәйкес, оқушының когнитивтік дамуы әлеуметтік өзара әрекеттесу арқылы жүреді. Әрбір оқушы топ ішінде бір-бірінен үйренеді, жаңа білімді бірге меңгереді.

Johnson және Johnson зерттеулері бойынша, ынтымақтастықта оқыту оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады, пәндік нәтижелерді жақсартады және әлеуметтік дағдыларын дамытады. Топтық жұмыс оқушыны топтық мақсатқа жетуге ынталандырады, бұл жеке және топтық оқыту арасындағы балансты сақтауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, Piaget теориясы бойынша, балалар өз ойларын дәлелдеу арқылы когнитивтік дағдыларын дамытады. Топтық жұмыс барысында әр оқушы өз шешімін түсіндіруге және басқалардың пікірін тыңдауға үйренеді.

Топтық жұмыстың мақсаттары мен міндеттері

Математика сабағында топтық жұмыстың негізгі мақсаттары:

1. Оқушылардың пәндік білімін тереңдету.
2. Логикалық және сыни ойлау қабілетін дамыту.
3. Коммуникациялық дағдылар мен ынтымақтастық қабілеттерін қалыптастыру.
4. Жеке жауапкершілікті арттыру және оқу мотивациясын күшейту.

Міндеттері:

1. Топ мүшелері арасында өзара көмек пен қолдауды ұйымдастыру.
2. Бірлескен есеп шығару, талқылау және шешім қабылдау дағдыларын дамыту.
3. Топтық жұмыстар арқылы шығармашылық ойлау қабілетін дамыту.
4. Қиын тапсырмаларды бірігіп орындау арқылы қиындықтарды жеңу дағдысын қалыптастыру.

Топтық жұмыстың әдістері

Математика сабағында топтық жұмыс әртүрлі әдістер арқылы жүзеге асырылады:

1. **Дискуссиялық әдіс** – топ мүшелері есеп шығару жолдарын талқылайды, әртүрлі шешімдерді салыстырады.
2. **Рөлдік ойындар** – әр оқушының рөлі бар, мәселені шешуге әркім жауап береді, мысалы: «есеп шығарушы», «тексеруші», «жазушы».
3. **Жобалық әдіс** – топ бір тақырып бойынша шағын жоба жасайды, есептер жинағын құрады немесе математикалық модель құрады.

4. **Синквейн әдісі** – математикалық ұғымдарды қысқаша сипаттап, бір-бірімен бөліседі.
5. **Проблемалық әдіс** – топқа қиын есептер беріліп, әрбір шешім бірлесіп талқыланады.

Практикалық мысал

Мысалы, «Геометриялық фигуралар көлемін есептеу» тақырыбында топ үш бөлімге бөлінеді: бір топ формулаларды зерттейді, екінші топ есептер шығарады, үшінші топ шешімдерін топқа таныстырады. Мұндай әдіс оқушылардың өзара әрекеттесуін арттырады және пәнге деген қызығушылығын күшейтеді.

Топтық жұмыстың тиімділігін бағалау

Топтық жұмыстың тиімділігін бағалау үшін келесі критерийлер қолданылады:

1. Оқушылардың пәндік білім деңгейінің өсуі.
2. Логикалық ойлау қабілетінің дамуы.
3. Топ ішіндегі өзара әрекеттесу деңгейі.
4. Шығармашылық тапсырмаларды орындау қабілеті.

Бағалау әдістері: бақылау, тест, өзін-өзі бағалау, топтық бағалау, мұғалімнің жеке бақылауы.

Мысалы

Топтық жұмыс кезінде оқушылардың әрқайсысына есеп шығарғандағы үлесі, идеяларын жеткізу деңгейі бағаланады. Сонымен қатар, топтық презентация кезінде әр оқушының түсіндіру қабілеті және топ ішінде жұмыс жасау дағдысы есепке алынады.

Топтық жұмыстың артықшылықтары

1. **Когнитивтік дамуы** – оқушылар жаңа білімді топ ішінде талқылау арқылы меңгереді.
2. **Әлеуметтік дағдылар** – топ ішінде бірігіп жұмыс жасау арқылы коммуникация және ынтымақтастық дағдылары дамиды.
3. **Мотивацияны арттыру** – топтық жұмыс қызықты, ынталандыратын тапсырмалар арқылы оқушыны оқу процесіне тартуға мүмкіндік береді.
4. **Шығармашылық қабілет** – топтағы пікірталастар оқушылардың жаңа идеялар ойлап табуына ықпал етеді.

Топтық жұмыстың қиындықтары

1. Кейбір оқушылар топ ішінде белсенді болмай, пассивті қалуы мүмкін.
2. Топтық жұмыс барысында уақытты тиімді басқару қажет.
3. Оқушылар арасындағы кейбір даулар мен келіспеушіліктер топ жұмысын тежей алады.

Шешу жолдары

- Топқа әртүрлі рөлдерді беру (лидер, есеп шығарушы, жазушы).
- Қиын тапсырмаларды кезеңдерге бөліп орындау.
- Мұғалімнің модератор ретіндегі араласуы.

Топтық жұмысты ұйымдастыру бойынша ұсыныстар

1. Топ мүшелерінің саны 3–5 адам болуы тиімді.
2. Топқа әртүрлі қабілеттегі оқушыларды біріктіру керек.
3. Әр сабақта топтық жұмыстың нақты мақсаттарын белгілеу.
4. Топтық жұмысты бағалау критерийлерін алдын ала хабарлау.
5. Топтық жұмыс нәтижелерін талдау және кері байланыс беру.

Қорытынды

Математика сабағында топтық жұмыс оқушылардың білімін тереңдетуге, логикалық ойлау мен шығармашылық қабілетін дамытуға тиімді әсер етеді. Топтық жұмыс тек пәндік білімді беріп қана қоймай, әлеуметтік дағдылар мен ынтымақтастық қабілеттерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Заманауи білім беру процесінде топтық жұмысты жүйелі қолдану оқу сапасын арттырудың маңызды әдісі болып табылады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Виготский Л.С. Психология развития. Москва: Педагогика, 1984.

2. Johnson D., Johnson R. Learning Together and Alone. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1989.
3. Баймұхамбетов Б. Математика сабақтарында топтық жұмыс тиімділігі. Алматы: Қазақ университеті, 2015.
4. Сабиров А. Педагогика и методика обучения математике. Астана: Мектеп, 2018.
5. Кузнецова Н. Групповая работа в школе: теория и практика. Санкт-Петербург: Питер, 2016.

PEDAGOGICAL METHODS FOR EDUCATING YOUTH IN THE SPIRIT OF ETHNOCULTURAL VALUES

Избасарова Г.Б.

«Өрлеу»БАҒО АҚ Шымкент қаласы бойынша ҚДИ»
филиалының аға оқытушысы

Есіркеп Г.З.

№145 ЖОББМ, ағылшын тілі пәні мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада жаһандану жағдайында жастарды этномәдени құндылықтар рухында тәрбиелеудің педагогикалық әдістері қарастырылады. Көпұлтты және көптілді ортада өсіп келе жатқан жас ұрпақтың дүниетанымы мен тұлғалық болмысын қалыптастыруда этномәдени білімнің маңызы ерекше. Осы тұрғыдан алғанда, ағылшын тілін оқыту тек тілдік құзыреттілікті дамыту құралы ғана емес, сонымен қатар ұлттық мәдениетті таныту, мәдениетаралық коммуникация жүргізу және жаһандық әрі жергілікті құндылықтарды тоғыстыру алаңы болып табылады. Мақалада ағылшын тілі сабақтарына этномәдени мазмұнды кіріктірудің тиімді әдістері – мәдениетаралық коммуникативтік тәсіл, жобалық оқыту, тілдік дағдылар мен грамматикаға этномәдени тақырыптарды енгізу, сондай-ақ аутентті материалдарды қолдану жолдары талданады. Ұсынылған әдістер оқушылардың ұлттық мәдениетке деген қызығушылығын арттырып, олардың мәдени сәйкестігін нығайтуға, зерттеушілік, коммуникативтік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері ағылшын тілі мұғалімдерінің этномәдени құндылықтарды дәріптеу арқылы оқушыларды мәдени сезімтал, саналы және жаһандық ортада бәсекеге қабілетті тұлға ретінде қалыптастырудағы рөлін айқындайды.

In the context of rapid globalization, the preservation, transmission, and promotion of ethnocultural values have become essential components of modern education. Young people grow up in a multicultural and multilingual environment where diverse influences shape their worldview, identity, and sense of belonging. Therefore, schools must ensure that learners develop not only academic and linguistic competencies but also cultural awareness and respect for their own heritage.

English language education, often perceived merely as the acquisition of a global lingua franca, carries significant potential to support this mission. The English classroom can become a platform for intercultural dialogue, national identity formation, and the development of respect toward both global diversity and local traditions. This article examines pedagogical methods that can be used to educate youth in the spirit of ethnocultural values, focusing specifically on the opportunities available in English language teaching.

Ethnocultural values represent a system of norms, beliefs, customs, and traditions that express the historical and spiritual heritage of a nation. These values include elements such as folklore, national games, traditional arts, moral principles, family traditions, national symbols, and collective memory. For young learners, understanding these components contributes to the formation of a stable cultural identity and fosters respect for their ethnic roots.

Developing ethnocultural competence helps learners:

- **Recognize their cultural affiliation**, promoting a sense of pride and belonging;

- **Build cultural resilience**, enabling them to navigate global cultural influences without losing their identity;
- **Develop empathy and tolerance**, key attributes in diverse societies;
- **Engage in intercultural communication**, expressing their culture effectively to peers and the global community.

In this sense, ethnocultural education is not an isolated field but an integral part of personal development, socialization, and holistic competency-based learning.

English language lessons naturally involve discussions about cultures, lifestyles, customs, and traditions of English-speaking countries. By integrating ethnocultural content into these discussions, the teacher creates a direct bridge between global and local perspectives. Learners begin to compare and contrast cultures, identify similarities and differences, and express their own cultural experience in English.

The advantages of integrating ethnocultural values into English lessons include:

1. **Enhancement of communicative skills** through meaningful, personally relevant topics.
2. **Motivation increase**, as students talk about familiar customs, holidays, and traditions.
3. **Development of intercultural competence**, a required skill in modern education.
4. **Promotion of national culture internationally**, as students learn to present Kazakh culture in English.
5. **Improvement of cognitive, linguistic, and creative skills** through research, analysis, and cultural storytelling.

Such integration enriches both the content and context of language learning and creates a culturally sensitive learning environment.

Intercultural communicative approach can be used as a pedagogical method for teaching ethnocultural values through English. The intercultural communicative approach emphasizes not only language proficiency but also cultural understanding. It positions the student as an active participant in cultural exchange. In this approach, learners analyze authentic cultural materials, compare traditions, and reflect on cultural meanings.

Examples of classroom tasks include:

- **“Compare and contrast” activities**, where students analyze customs such as hospitality, celebrations, or national dress in Kazakhstan and English-speaking countries.
- **Culture box project**, where learners bring artifacts, photos, or descriptions of traditional objects (e.g., *dombyra*, *kimeshek*, *shanyrak*) and explain them in English.
- **“My heritage story” presentations**, encouraging students to share family traditions, historical stories, or national values.

Through such activities, students develop both linguistic competence and cultural literacy.

The second one is Project-Based Learning (PBL). It is one of the most effective methods for integrating ethnocultural content. It promotes inquiry, creativity, teamwork, and research skills. Projects allow students to explore aspects of their national culture in depth and present their discoveries in English.

Examples of ethnocultural projects:

- **“Kazakh national games”** – students research games such as *kökpar*, *togyzkumalak*, *asyk atu*, and create visual or digital presentations.
- **“My family tree and traditions”** – learners investigate generational heritage, conduct interviews, and present information in narrative form.

These activities merge ethnocultural learning with academic language skills such as reading, writing, speaking, and presentation.

Moreover, Ethnocultural themes can be woven into all language skills—reading, writing, listening, and speaking—as well as grammar and vocabulary activities. This provides a meaningful context that strengthens both cultural and linguistic understanding.

To illustrate:

- **Grammar:**
 - *Present Simple* – describing national holidays and customs (“People usually celebrate Nauryz by...”).
 - *Past Simple* – telling stories about historical events or national heroes.
 - *Comparatives and Superlatives* – comparing traditional foods, clothing, or landscapes.
- **Vocabulary:**
 - Describing traditional objects (e.g., *yurt*, *dombyra*, *qalpaq*).
 - Learning adjectives related to culture such as “sacred,” “ancient,” “traditional,” “symbolic.”

- **Reading and Listening:** short texts or videos about:

- The Great Silk Road;
- The Golden Warrior;
- Kazakh proverbs and their English equivalents;
- National handicrafts and artisans.

- **Writing and Speaking:**

- Class debates: “Why should we preserve traditional values?”

This approach provides continuity between language learning and personal identity formation.

In addition, authentic materials bring cultural depth and realism to classroom learning. When students analyze traditional music, photographs, documentaries, or stories, they connect emotionally to their cultural roots.

Possible resources:

- **Kazakh proverbs** in English translation and comparison with English proverbs.
- **Folk songs or kuis**, followed by discussion.
- **Documentaries about Kazakh nomadic life**, craftsmanship, horse culture, or national festivals.
- **Photo essays** depicting landscapes, historical monuments, and traditional dwellings.

The teacher may encourage students to create their own authentic materials—interview grandparents, photograph traditional items at home, or collect local stories.

Educating youth in the spirit of ethnocultural values is a strategic priority for contemporary education systems. English language teaching, with its natural cultural dimension, offers rich opportunities to embed these values into daily learning. When teachers apply intercultural, project-based, communicative, and authentic-material approaches, students not only learn English but also rediscover their national identity through a new lens.

By harmonizing global and local perspectives, English teachers play an essential role in shaping culturally aware, confident, and open-minded individuals—young citizens capable of contributing to both national heritage and global dialogue. This integrated pedagogical approach ensures that ethnocultural values are preserved, appreciated, and transmitted to future generations in meaningful and engaging ways.

Bibliography:

1. Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters.
2. Fantini, A. (2009). *Assessing Intercultural Competence: Issues and Tools*. In D. Deardorff (Ed.), *The SAGE Handbook of Intercultural Competence* (pp. 456–476). Sage Publications.
3. Kunanbayev, A. (2019). *Foreign Language Education: A Competency-Based Approach*. Almaty: Kazakh University Press.
4. Nugumanova, S., & Mukan, N. (2021). Integration of ethnocultural values into modern Kazakhstani education. *Journal of Ethnopolitics and Education*, 12(3), 88–102.
5. Tomalin, B., & Stempleski, S. (2013). *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.

ҚАЗАҚ ТІЛІН ИНКЛЮЗИВТІ СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Камбарова Кульчат Калмаханқызы

Түркістан облысы, Сайрам ауданы

№33 Н.Шойынбаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің

қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі

Резюме

Бұл мақалада инклюзивті білім беру жағдайында қазақ тілін оқытудың әдістемелік ерекшеліктері жан-жақты талданады. Педагогикалық инклюзияның теориялық негіздері, ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылардың психолінгвистикалық даму ерекшеліктері, сараланған және бейімделген оқыту технологиялары, әмбебап дизайн принциптері, мультимодальды және цифрлық құралдарды қолдану тәжірибесі ғылыми-әдістемелік тұрғыдан қарастырылады. Қазақ тілін меңгертуде қолжетімді білім ортасын құрудың жолдары, бағалау тәсілдері, коммуникативтік бағыттағы тапсырмаларды бейімдеу және мұғалімнің кәсіби құзыреттерін дамыту мәселелері нақты ұсыныстармен баяндалады.

Резюме

В статье комплексно рассматриваются методические особенности обучения казахскому языку в условиях инклюзивного образования. Анализируются теоретические основы педагогической инклюзии, психолингвистические особенности детей с особыми образовательными потребностями, технологии дифференцированного и адаптированного обучения, принципы универсального дизайна, применение мультимодальных и цифровых средств. Представлены рекомендации по созданию доступной образовательной среды, адаптации коммуникативных заданий, формирующему оцениванию и профессиональной подготовке учителя.

Summary

This article provides a comprehensive analysis of the methodological features of teaching the Kazakh language in inclusive classrooms. The theoretical foundations of educational inclusion, psycholinguistic characteristics of learners with special educational needs, differentiated and adapted instruction, principles of universal design, and the use of multimodal and digital tools are explored. Practical recommendations are offered regarding accessible learning environments, the adaptation of communicative tasks, assessment strategies, and teacher professional competencies.

Кіріспе.

Қазақстандағы білім беру жүйесінде инклюзивті оқытудың енгізілуі педагогикалық процестің мазмұнын түбегейлі өзгертті. Қоғам дамуындағы адам құқықтарын қорғау, әр бала үшін қолжетімді, кедергісіз және тең білім алу мүмкіндігін қамтамасыз ету – қазіргі педагогтардың стратегиялық міндеті. Қазақ тілі пәні бұл үдерістің негізгі бөлігінің бірі, себебі мемлекеттік тіл оқу-тәрбие процесінің барлық саласын байланыстыратын коммуникативтік құрал болып табылады.

Инклюзивті сыныпта қазақ тілін оқыту мұғалімнен тек пәндік құзыретті емес, сонымен бірге ерекше білім беру қажеттіліктері бар (ЕББҚ) оқушылардың даму ерекшеліктерін терең түсінуді, сараланған және жеке бағытталған оқытуды ұйымдастыруды талап етеді. Бұл мақалада аталған мәселелер ғылыми негізделген және тәжірибеде қолдануға болатын әдістемелік ұсыныстармен толықтырылады.

1. Инклюзивті білім берудің теориялық-әдіснамалық негіздері.

Инклюзивті білім беру – барлық балалардың қажеттіліктерін ескеріп, олардың әлеуетін барынша ашуға мүмкіндік беретін педагогикалық жүйе. Оның негізгі қағидаттары: қолжетімділік, теңдік, кедергілерді жою, әртүрлілікті құрметтеу және оқыту процесін бейімдеу. Инклюзивті сыныптағы оқыту дәстүрлі модельден өзгеше, өйткені мұнда барлық оқушының оқу нәтижесіне жетуі басты мақсат болып табылады.

Педагогикалық инклюзия келесі бағыттарды қамтиды: оқу материалының қолжетімділігі, оқыту темпінің өзгеруі, баланың жеке ерекшеліктеріне сай тапсырмаларды

түрлендіру, психологиялық қолдау, әлеуметтік интеграция. Қазақ тілі сабағында бұл қағидаттар тілдік материалдың күрделілігін, көлемін, беріліс үлгісін, жаттығулардың орындалу тәсілін бейімдеуді қажет етеді.

2. ЕББҚ бар оқушылардың психолінгвистикалық ерекшеліктері.

Инклюзивті сыныптарда көптеген категориядағы оқушылар кездеседі: көру қабілеті бұзылған, есту қабілеті шектеулі, тірек-қимыл аппараты зақымданған, зияттық дамуында тежелу немесе жеңіл бұзылыстары бар, сөйлеу тілі бұзылған, эмоционалды-еріктік немесе мінез-құлық ерекшеліктері бар оқушылар. Қазақ тілін меңгеру барысында әр категорияға тән қиындықтар анық байқалады.

Көру қабілеті бұзылған оқушылар

Оларда визуалды ақпаратты қабылдау шектеулі болғандықтан аудиоматериалдарды, тактильді және рельефті мәтіндерді, дыбыстық қолдау технологияларын қолдану тиімді.

Есту қабілеті бұзылған оқушылар

Фонетикалық дағдылардың қалыптасуы баяу жүреді, артикуляциялық модельдер қажет. Жазба тілін дамытуда көрнекілік, ерін оқуы, ым-ишара қолданылады.

Сөйлеу тілінде бұзылыстары бар оқушылар

Фонематикалық есту әлсіз, сөздік қоры шектеулі, үндестік заңдарын қолдану қиын болуы мүмкін. Қайталау, үлгі бойынша сөйлеу, қысқа сөйлемдермен жұмыс маңызды.

Зияттық даму ерекшелігі бар оқушылар

Материалды шағын бөліктермен беру, нақты нұсқаулар, қысқа сөйлемдер, тапсырмаларды қайталау және бекіту қажет.

Барлық категориялар үшін эмоционалды қолдау, позитивті кері байланыс, мотивацияны сақтау негізгі фактор болып табылады.

3. Қазақ тілін инклюзивті сыныптарда оқытудың әдістемелік қағидаттары.

3.1. Сараланған оқыту принципі.

Әр оқушыға бір деңгейдегі тапсырманы беру инклюзивті сыныпта нәтиже бермейді. Сондықтан тапсырмалар үш деңгейге бөлінеді:

- репродуктивті (жеңілдетілген, үлгі бойынша);
- конструктивті (өз бетінше орындауға арналған);
- шығармашылық (тереңдетілген).

3.2. Жеке траекторияны жоспарлау.

Әр оқушының оқу мақсаты, темпі, қолдау түрі, бағалау тәсілі жеке жоспарға енгізіледі. Сабақ құрылымында міндетті түрде жетекші сұрақтар, визуалды тіректер, қолжетімді лексика, қысқа және нақты нұсқаулар болуы тиіс.

3.3. Әмбебап оқу дизайны.

UDL моделінің үш негізі қазақ тілі сабағына да тиімді:

- материалды әртүрлі форматта ұсыну (мәтін, аудио, сурет, видео);
- әрекет ету және көрсету тәсілдерін таңдауға мүмкіндік беру (жазу, айту, таңбалау);
- мотивацияны қолдау тәсілдері (ойын, таңдау мүмкіндігі, жетістік сезімі).

4. Қазақ тілін оқытудың инклюзивті технологиялары.

4.1. Мультимодальды оқыту.

Дыбыстық, визуалды, тактильді арналарды қатар қолдану ақпаратты жақсы қабылдауға көмектеседі. Мысалы:

- бейнеролик арқылы жаңа сөзді таныстыру;
- дыбыстық модельмен дұрыс айтылымды беру;
- сурет-карточкалармен сөзді бекіту.

4.2. Коммуникативтік әдіс.

Инклюзивті сыныпта оқушылардың тілдік қатысын ынталандыру үшін:

- қысқа диалогтар;

- рөлдік ойындар;
- қарапайым жағдаяттық тапсырмалар қолданылады.

4.3. Ойын әдістері.

Жеңілдетілген грамматикалық құрылымдарды бекіту үшін «Қай сурет артық?», «Сөз құрастыр», «Суретті тап» сияқты ойындар тиімді.

4.4. Цифрлық ресурстар.

Интерактивті жаттығулар, онлайн суреттер, дыбыстық мәтіндер, арнайы қосымшалар оқушының қызығушылығын арттырады және дербес жұмыс дағдысын дамытуға мүмкіндік береді.

5. Тілдік материалды бейімдеу.

5.1. Лексикалық материал.

Қысқа, өмірмен байланысты, оқушыға таныс сөздер таңдалады. Күрделі сөздер иллюстрациямен беріледі.

5.2. Грамматикалық материал.

Жеңіл модельдерден басталады: зат есім – сын есім – етістік. Үндестік заңы, жалғаулар, жұрнақтар визуалды схемамен түсіндіріледі.

5.3. Мәтінмен жұмыс.

Мәтін көлемі қысқа, сөйлемдері қарапайым, мазмұны айқын болады. Мәтінді бөліктерге бөлген дұрыс.

6. Бағалау жүйесін бейімдеу.

Инклюзивті сыныпта бағалау қысым жасамауы тиіс. Сондықтан қалыптастырушы бағалау тәсілдері қолданылады:

- ауызша мадақтау;
- жеке жетістік парағы;
- тапсырманың орындалу барысын бақылау;
- баланың күш-жігеріне баға беру.

7. Инклюзивті сыныптағы қазақ тілі мұғалімінің кәсіби құзыреттері.

Мұғалім инклюзивті оқытудың педагогикасын, психологиясын, тілдік бұзылыстарды, сараланған оқыту технологияларын меңгеруі қажет. Сонымен қатар, ата-анамен және арнайы мамандармен (логопед, дефектолог, психолог) бірлескен жұмыс маңызды.

Қорытынды.

Инклюзивті сыныпта қазақ тілін оқыту – ерекше сезімталдықты, терең әдістемелік білімді, шығармашылықты талап ететін күрделі процесс. Тілдік материалды бейімдеу, оқу ортасын кедергісіз ету, оқушылардың жеке қабілетін ескеру – нәтижелі оқытудың негізгі шарттары. Ұсынылған әдістер мен технологиялар мұғалімге практикалық көмек беріп, қазақ тілін меңгерту сапасын арттырады.

Әдебиеттер.

1. Айғабылұлы А. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2019.
2. Жүнісбек Ә. Қазақ тілінің дыбыстық жүйесі. – Алматы: Ғылым, 2017.
3. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Инклюзивті білім беруді дамыту тұжырымдамасы. – Астана, 2020.
4. Tomlinson C. Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. – Alexandria: ASCD, 2017.
5. Rose D., Meyer A. Universal Design for Learning. – Boston: CAST Publishing, 2021.
6. Қазақстан Республикасының Педагог кодексі. – Астана: Әділет, 2022.
7. Молдабекова Ж., Әлімхан Н. Инклюзивті білім берудің педагогикалық негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2021.
8. Выготский Л. Психология развития ребенка. – Москва: Педагогика, 2018.

БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ

Неметова Гузал Абдуллаевна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

Е.Иззатуллаев атындағы жалпы білім беретін мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

Данная статья посвящена исследованию цифровой трансформации преподавания математики в начальной школе. Рассматриваются теоретические основы цифровой трансформации, анализируются возможности применения цифровых инструментов (виртуальные манипулятивы, мобильные приложения, интерактивные задания), а также вопросы готовности учителей к переходу на новые образовательные практики. Освещаются преимущества и вызовы такого перехода, приводятся примеры успешных моделей и стратегий, а также рекомендации по дальнейшему развитию цифровой компетентности педагогов и интеграции ИКТ в учебный процесс для улучшения математического мышления младших школьников.

Summary

This article explores the digital transformation of mathematics education in primary schools. It discusses the theoretical foundations of digital transformation, examines the potential applications of digital tools (such as virtual manipulatives, mobile apps, interactive tasks), and addresses teacher readiness for adopting new pedagogical practices. The benefits and challenges of this transition are highlighted, including successful models and strategies, along with recommendations for further developing teachers' digital competence and integrating ICT into the learning process to enhance young learners' mathematical thinking.

Кіріспе

Бүгінгі білім беру жүйесі қарқынды цифрлану жолында. Бұл үрдіс бастауыш мектептерге де әсер етуде, әсіресе математикалық білім беру саласында. Балалар сандық технологияларды ерте жастан қолдануды үйренеді, ал мұғалімдерге дәстүрлі оқытудағы тәсілдерді қайта қарастырып, жаңадан бейімделу керек. Цифрлық трансформация — бұл білім берудің мазмұны, формасы және әдістерін жаңартуға бағытталған кешенді өзгерістер. Цифрландыру арқылы оқу процесі тиімдірек, оқушылар үшін қызықты, және олардың логикалық, сыни ойлауы, математикалық мәдениеті артады.

Мақалада біз цифрлық трансформация тұжырымдамасын, оның бастауыш математика сабағындағы маңызын анықтаймыз, педагогтардың цифрлық құзыреттілігін, цифрлық құралдарды қолданудың тәжірибесін қарастырамыз, сондай-ақ кездесетін қиындықтар мен оларды жеңу жолдарын талдаймыз. Сонымен қатар, әлемдік және жергілікті тәжірибелерді салыстыра отырып, ұсыныстар дайындаймыз.

Теориялық негіздер

Цифрлық трансформация түсінігі

Цифрлық трансформация — ұйым немесе жүйе ішінде цифрлық технологияларды енгізу арқылы негізгі процестер мен басқару жүйесін онтайландыру, жақсарту үдерісі. Бұл процесс білім беру саласында да маңызды, өйткені ол оқу мен оқыту әдістерін өзгертумен қатар, оқушылар мен мұғалімдердің рөлін қайта қарастыруды талап етеді. Мектептерде цифрлық трансформация оқу мазмұнына, бағалау әдістемесіне, инфрақұрылымға және мұғалімдердің кәсіби дамуына әсер етеді.

Математикалық білім беруде цифрлық технологиялардың рөлі

Математика — абстрактылы және концептуалды пән, сондықтан цифрлық құралдар оны көрсету мен түсінуді жеңілдетеді. Виртуалды манипулятивтер, интерактивті есептер, бағдарламалау және ойын-бағдарланған оқыту оқушыларға математикалық ұғымдарды тәжірибеде көруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, мұндай құралдар оқушылардың ынтасын арттырып, сыни және логикалық ойлауды дамытуға септігін тигізеді.

Мысалы, Натали Синклер мен Анна Баккаллини-Фрэнк зерттеуінде цифрлық технологиялардың (тачскрин қолданбалары, веб-апплеттер, виртуалды манипулятивтер) бастауыш сынып оқушыларының математика үйренуіне әсері қарастырылған. Олар технологиялар мен педагогикалық дизайн таңдауының оқыту мен оқыту әрекетіне қалайша әсер ететінін талдаған.

Сонымен қатар, цифрлық баяндау (digital storytelling) әдісі математикада оқушылардың түсіну деңгейін, қызығушылығын және ой толғайтын қабілетін арттыра алады. Мысалы, Анреас Моутсиос-Рентзос, Панагиота Каскаоути және Мария Гиакоеми цифрлық баян-дау әдістерін математикалық білім беру контекстінде зерттеген.

Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігі

Цифрлық трансформацияның табысты болуы мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігіне тәуелді. Бұл құзыреттілік — мұғалімнің ақпаратты алу, өңдеу, бөлісу және құрылымдау үшін цифрлық технологияларды тиімді қолдану қабілеті. Мұғалімдерге жаңа технологияларды қолдану үшін кәсіби даму және тренингтер қажет.

Исследование, проведенное Фелиска Фара Руберт и Мухаммад Софваном Махмудом, бағалағаны бойынша, бастауыш сынып математика мұғалімдерінің цифрлық трансформацияға дайындығы орташа деңгейде. Бұл зерттеу учительдердің гендерлік айырмашылықтарына да назар аударып, дайындық деңгейін бағалауға бағытталған.

Бастауыш мектепте цифрлық технологияларды қолданудың артықшылықтары

Оқуды жекелендіру және бейімделу

Цифрлық құралдар әр оқушының қажеттілігіне сай оқу жолын құруға мүмкіндік береді. Мысалы, мобильді қосымшалар арқылы оқушы өз темпінде есептерді шешеді, қиын ұғымдарды қайталап, қосымша мәліметке қол жеткізе алады. Бұл оқытудың инклюзивті және тең мүмкіндіктерін қамтамасыз етеді.

Мотивация мен қызығушылықты арттыру

Интерактивті ойындар, викториналар, виртуалды манипулятивтер оқушылардың қызығушылығын арттырады. Сторителлинг әдістері арқылы оқушылары математикалық ұғымдарды өмірлік контексте көріп, оларды өздері зерттейді немесе өз әңгімелерін жасайды.

Тұжырымдамалық түсінікті нығайту

Цифрлық модельдер мен визуализациялар (мысалы геометриялық фигураларды XR-технологиялармен көрсету) ұғымдарды нақты, қолмен ұстайтын манипуляциялар арқылы түсінуді жеңілдетеді. Кәсіби есептеу технологиялары мен виртуалды орта геометрияны оқытудың жаңа тәсілдерін ашады. Мысалы, жаңа зерттеу XR (кеңейтілген шындық) мен машиналық оқыту (нейрондық алгоритмдер) арқылы геометрияны оқытудың концептуалдық моделін ұсынады.

Бағалау мен мониторингті жақсарту

Цифрлық платформалар оқушылардың прогресін нақты уақытта бақылауға мүмкіндік береді. Мұғалімдер автоматтандырылған бағалау жүйелері арқылы қателіктерді, қайталауды, сәтсіздіктерді талдап, адаптивті тапсырмалар ұсынып, жекеленген кері байланыс бере алады.

Мұғалімдердің кәсіби дамуы

Цифрлық трансформация мұғалімдердің кәсіби өсуіне жол ашады. Бұл тренингтерді, вебинарларды, Google Form, видео платформалар арқылы өткізуге болады. Сонымен қатар, онлайн қауымдастықтар мен педагогикалық желілер арқылы мұғалімдер тәжірибе алмасады.

Цифрлық трансформациядағы қиындықтар

Инфрақұрылым мәселелері

Көптеген мектептерде қажетті техникалық жабдықтар — планшеттер, компьютерлер, кең жолақты интернет — жеткіліксіз. Бұл әсіресе шалғай ауылдық аудандарға тән. Сондай-ақ, электр қуатының сенімділігі, техникалық қызмет көрсету мәселелері бар.

Мұғалімдердің қарсылығы мен дайын еместігі

Барлық мұғалімдер цифрлық құралдарды қолдануға дайын емес. Кейбіреулері техникалық білімі төмен, ал басқалары жаңа әдістерге уақыт таба алмауы мүмкін. Сонымен қатар, кәсіби дамуға арналған қолдау жүйелері кейде жеткіліксіз.

Педагогикалық дизайн мен оқыту әдістерінің өзгеруі

Танымдық дәстүрлі тәсілдерден цифрлық форматқа көшу тек құралдарды пайдалану емес, сонымен қатар тәсілдерді өзгерту. Жаңа дизайн модельдерін әзірлеу, оқыту бойынша ғылыми әдістемелерді жаңарту қажет.

Бағалау мен білім сапасын қамтамасыз ету

Цифрлық тапсырмалар мен тесттерді қалайша әділ және сапалы бағалау жүйесіне енгізу, академиялық адалдықты қалай сақтау керектігі маңызды мәселе. Кейде автоматтандырылған бағалау оқушы жұмысының тереңдігін дәл көрсете алмауы мүмкін.

Құпиялық және қауіпсіздік мәселелері

Оқушылардың деректері, олардың цифрлық әрекеттері, бағалаулары – барлығы деректер қорында сақталса, құпиялық пен қауіпсіздікке ерекше көңіл бөлінуі тиіс.

Халықаралық және жергілікті тәжірибелер

Халықаралық тәжірибелер

- Исследование Натали Синклер мен Анна Баккаллини-Фрэнк (2016) көрсеткендей, к-2 деңгейіндегі цифрлық технологиялардың әр түрлі түрлері — виртуалды манипулятивтер, программалау тілдері, веб-апплеттер — оқушылар мен мұғалімдердің өзара әрекеттесуін және математикалық ойлауды әртараптандыру мүмкіндігін береді.
- Саипунизм Махаммад, Мохаммад Ноор Ибрагим және Шакирэх Мохд Тайб (2010) «M-Learning» парадигмасын малайзиялық бастауыш мектеп контекстінде ұсынған. Олар мобильді технологияларды қолдану арқылы оқушыларға икемді, қолжетімді және қызықты математикалық тәжірибе қалыптастыру мүмкіндігін талдаған.
- Соңғы зерттеуінде Карлос Р. Кунья, Андре Морейра, Силвия Коэльо және т.б. XR (кеңейтілген шындық) және машиналық оқытуды біріктіріп, бастауыш мектепте геометрияны оқытудың жаңа моделін ұсынып, лабораториялық апробация жасаған.
- Digital storytelling әдісі бойынша Moutsios-Rentzos, Kaskaouti, Giakoumi (2025) систематикалық шолу жасап, оқытудағы баяндау мен мультимедиа құралдарының әсерін талдаған.

Қазақстандағы тәжірибелер

- Қызылорда облысындағы №226 гимназияда жұмыс істейтін бастауыш мұғалімі Тотаева Мүлдір цифрлық технологияларды қолдану арқылы оқушылардың білімін жетілдіру әдістерін жариялаған. 1
- Білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды қолданудың тиімділігі туралы жергілікті авторлық программалар жасалған, цифрландыру білім берудегі негізгі бағыт ретінде қарастырылуда.
- Бастауыш мектеп оқулықтарын цифрландыру бағытында да жұмыстар жасалып келеді: цифрлық оқулықтардың құрылымы, мазмұны, педагогикалық шарттары және енгізу қиындықтары зерттелуде.
- Халықаралық деңгейде Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінде «Кіші мектеп жасындағы оқушының функционалдық математикалық сауаттылығын қалыптастыру» тақырыбында дөңгелек үстел ұйымдастырылған.

Ұсыныстар мен стратегиялар

Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін дамыту

1. Мұғалімдерге арналған жүйелі кәсіби даму бағдарламаларын ұйымдастыру: семинарлар, вебинарлар, практикалық тренингтер, цифрлық педагогикалық қауымдастықтар құру.

2. Мұғалімдерге нақты қолдау: коучинг, менторлық, тәжірибелі педагогтармен бірлесе жұмыс істеу.

3. Институционалдық қолдау: мектеп әкімшілігі мен білім беру басқармасы цифрлық трансформацияны қолдауы тиіс, инфрақұрылымға инвестиция салу.

Инфрақұрылымды жетілдіру

1. Қаржыландыру: планшеттер, компьютерлер, сенсорлық тақталар, тұрақты интернет желілеріне қол жеткізу.

2. Техникалық қолдау: техникалық мамандарды тарту, жабдықтарды жөндеуді ұйымдастыру.

3. Қауіпсіздік: деректерді қорғау саясаттарын әзірлеу, оқушылардың онлайн қауіпсіздігін қамтамасыз ету.

Педагогикалық әдістерді жаңарту

1. Цифрлық контентті ерекшелендірілген: виртуалды манипулятивтер, XR, мобильді қосымшалар, ойындар.

2. Жоба-жұмыстар мен баяндау әдістерін енгізу: оқушылар өз әңгімелерін құрастырып, мультимедиа құралдарын пайдаланып, математикамен байланысты нақты өмірлік тапсырмаларды шешеді.

3. Адаптивті бағалау жүйелерін енгізу: автоматтандырылған бағалау, жекеленген кері байланыс, аналитикалық платформалар арқылы прогресті бақылау.

Бағалау мен мониторинг

1. Цифрлық платформалар арқылы оқушылардың математикалық дағдыларын тұрақты бағалау.

2. Деректер аналитикасын қолдану: оқушылардың әрекеттерін, прогресін талдау және интервенцияларды уақытында жүзеге асыру.

3. Академиялық адалдықты сақтау: плагиат, академиялық этика мәселелерін шешу, онлайн бағалауда әділдікті қамтамасыз ету.

Қауіпсіздік пен құпиялылық

1. Оқушылар мен олардың отбасы келісімін алу, деректерді өңдеу ережелерін айқындау.

2. Құпиялылық саясатын енгізу: мектептер, платформа провайдерлері мен ата-аналар арасында ашық келісім.

3. Онлайн қауіпсіздікті оқыту: оқушыларға цифрлық салдарларды түсіну, өздерінің сандық ізі мен деректерін қорғау әдістерін үйрету.

Қорытынды

Бастауыш мектепте математика білімін цифрлық трансформациялау — уақыт талабы. Бұл үрдіс оқушыларға заманауи, қызықты, жекелендірілген оқу тәжірибесін ұсынады, мұғалімдерге кәсіби дамуға мүмкіндік береді және білім беру жүйесін жалпы тиімді етеді. Дегенмен, толық табысты болуы үшін инфрақұрылым, педагогикалық қолдау, қауіпсіздік және бағалау мәселелеріне кешенді қарау қажет.

Қазақстандық мектептерде цифрландыру тәжірибелері жетіліп келеді, бірақ оларды одан әрі кеңейту үшін нақты стратегиялар мен институционалдық қолдау қажет. Мұғалімдердің цифрлық құзыреттілігін дамыту, оқыту мазмұнын жаңарту, бағалау жүйелерін цифрландыру — осы бағыттарда бірлесе іс-қимыл жасау — бастауыш математикалық білім берудің болашағын анықтайтын маңызды факторлар.

Әдебиеттер.

1. Sinclair, N., Baccaglini-Frank, A. Digital Technologies in the Early Primary School Classroom. 2016.
2. Moutsios-Rentzos, A., Kaskaouti, P., Giakoumi, M. Digital Storytelling in Teaching and Learning Mathematics: A PRISMA Systematic Literature Review. 2025.

3. Тотаева, М. Цифрлы білімге – кемел біліммен: бастауыш сынып оқушыларының білімін цифрлы технологиялар арқылы жетілдіру жолдары. Мұғалім іс-тәжірибесінен, № 4(82).2024.

STEM ЖӘНЕ STEAM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

Рысбек Жамила Ерғазықызы

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
Қ. Сәтбаев атындағы № 12 жалпы білім беретін мектебінің
биология пәні мұғалімі

Резюме

В данной статье рассматривается роль STEM и STEAM технологий в развитии исследовательских навыков учащихся средней школы, на примере биологического преподавания. Анализируются теоретические подходы к внедрению междисциплинарных проектов, проблемы и преимущества использования STEM/STEAM в учебном процессе. Приводятся примеры практических заданий и проектов, которые стимулируют критическое мышление, сотрудничество и творческий подход. Также рассматриваются пути повышения цифровой и исследовательской компетентности учителей через профессиональное развитие и институциональную поддержку.

Summary

This article explores the role of STEM and STEAM technologies in cultivating students' research skills in secondary education, with a focus on biology teaching. Theoretical approaches to implementing interdisciplinary projects are analyzed, along with the challenges and benefits of integrating STEM/STEAM into the educational process. Practical examples of assignments and projects are presented that foster critical thinking, collaboration, and creativity. It also discusses ways to enhance teachers' digital and research competence through professional development and institutional support.

Кіріспе

Бүгінгі білім беру жүйесінде STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) және STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) тәсілдері маңызды рөл атқарады. Бұл тәсілдер оқушыларға тек теориялық білімді меңгеріп қана қоймай, өмірлік маңызды дағдыларды — сыни ойлау, зерттеу, ынтымақтастық, креативтілік — дамытуға мүмкіндік береді. Особоно в контексте биология пәні, бұл тәсілдер оқушыларға тұтас ғылыми-практикалық жобалар арқылы табиғат әлемін зерттеуге, гипотезаларды құруға, эксперименттер жүргізуге және қорытынды жасауға жол ашады.

Мақаланың мақсаты — STEM және STEAM технологияларының көмегімен биология сабақтарында оқушылардың зерттеу дағдыларын дамыту механизмдерін талдау, сондай-ақ осы бағыттағы тиімді тәжірибелер мен қиындықтарды көрсету. Мен, Рысбек Жамила Ерғазықызы, Түркістан қаласындағы № 12 жалпы білім беретін мектепте биология пәнінен осы әдістерді қолдану тәжірибесін негізге ала отырып, ұсыныстар мен стратегияларды ұсынамын.

Теориялық және әдістемелік негіздер

STEM және STEAM түсінігі және маңызы

STEM-білім беру — ғылыми, технологиялық, инженерлік және математикалық пәндерді біріктіретін интердисциплинарлық тәсіл. Бұл тәсіл оқушыларға нақты өмірдегі проблемаларды шешуге бағытталған жобаларда жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Осы арқылы олар теорияны практикамен байланыстырады. Қазақстанда STEM білім беру маңызды бағыт ретінде дамып келеді, ал үкімет пен мектептер сол арқылы оқушылардың жаратылыстану-мәдени және цифрлық құзыретін арттыруды көздейді.

STEAM — STEM-нің кеңейтілген нұсқасы: оған өнер (Art) элементі қосылады. Өнердің қосылуы оқушылардың креативтілігін, эстетикалық сезімін, дизайн ойлау қабілеттерін

дамытуға ықпал етеді. Бұл тәсіл барысында оқушылар ғылыми әдісті қолдана отырып жобаларды жасайды, идеяларды визуализациялайды және шығармашылықпен шешім ұсынады.

Зерттеу дағдыларын дамыту

Зерттеу дағдылары — бұл гипотеза қойып, оны дәлелдеу үшін тәжірибелер жүргізу, бақылау, талдау, қорытындылау қабілеті. STEM/STEAM тәсілдері мұндай дағдыларды дамыту үшін өте тиімді, себебі олардың жобалық және зерттеушілік сипаты оқушыларды белсенді қатысуға шақырады. Осы арқылы олар пәндік білімді терең түсінеді және оны өз бетінше қолдануды үйренеді.

Мұғалімдердің рөлі және кәсіби дамуы

STEM/STEAM-ды тиімді енгізу үшін мұғалімдердің құзыреттілігі шешуші. Олар интердисциплинарлық жобаларды жоспарлап, жүргізу әдістерін білуі тиіс, оқушыларды бағыттап, кері байланыс бере алуы қажет. Қазақстанда мұғалімдердің кәсіби дамуы STEM бағытында жоғары маңызға ие. Сондай-ақ, педагогтарды қолдау үшін семинарлар, тренингтер, коучинг жүйесін құру қажет.

Биология сабағында STEM/STEAM қолдану тәжірибесі

Жобалық сабақтар мен зерттеу тапсырмалары

Менің тәжірибемде биология пәнінен бірнеше STEAM-жоба іске асырылды:

1. Экологиялық зерттеу жобасы

- Оқушылар жергілікті экожүйені (мысалы, мектеп маңындағы бақшаны немесе саябақты) зерттеп, өсімдік және жануар түрлерін тіркейді, олардың таралуын картаға түсіреді.
- Бұл жоба барысында ғылым негіздері (биология), технология (мобильді қосымшалар арқылы деректер жинау), инженерия (мониторинг құрылғылары), математика (сандық талдау, графиктер) және өнер (презентация дизайны) пайдаланылды.
- Оқушылар гипотезаларды қалыптастырып, тәжірибелер жүргізді: мысалы, өсімдіктердің түрлері мен олардың таралуына әсер ететін экологиялық факторларды зерттеу.

2. Генетика және ДНҚ моделдеу жобасы

- Оқушылар ДНҚ құрылымын модельдейтін 3D модель құрады — конструкторлар, басып шығарылған бөліктер және бағдарламаланған симуляцияларды қолдана отырып.
- STEAM элементтері: ғылым (генетика), технология (3D модельдеу, бағдарламалау), инженерия (конструкция), өнер (эстетикалық дизайн), математика (мөлшерлеу, пропорция).

3. Биороботтар және бионика жобасы

- Оқушылар биология мен робот техникасын біріктіріп, эко-достық роботтар жасайды. Мысалы, түрі жағынан өсімдікке ұқсас, жарыққа бағытталатын «биоқұрылыс» құрастырылды.
- Бұл жоба оқушыларға инженерлік дизайн, электроника, программалау, биологиялық ұғымдарды біріктіруді үйретеді.

Сабақтағы әдістер мен оқыту формалары

- Интердисциплинарлық сабақтар: бір немесе бірнеше сағат бойы оқушылар нақты проблемаларды шешу үшін топ болып жұмыс істейді.
- Сұрауға негізделген оқыту (inquiry-based learning): оқушылар өз сұрақтарын қояды, зерттеу жоспарын құрады, тәжірибелер жүргізеді.
- Жоба қорытындысын шығару және презентация: оқушылар өз жұмыстарын постер, слайд, видео немесе модель түрінде таныстырады.
- Аралас бағалау: мұғалім мен оқушылар бірлесіп бағалайды — тек нәтижені ғана емес, зерттеу процесін де ескереді.

Артықшылықтар

1. **Сыни және креативті ойлаудың дамуы**
STEAM жобалары оқушыларды мәселені көпжақты қарауға, жаңа шешімдер ойлауға ынталандырады. Өнер элементі идеяларды визуализациялауға, ерекше дизайн жасауға мүмкіндік береді.

2. **Ғылыми сауаттылық пен зерттеу мәдениетінің қалыптасуы**
Жобалық жұмыста оқушылар ғылыми әдісті қолданады — бақылау, тәжірибе, талдау, гипотеза, қорытынды. Бұл олардың зерттеушілік дағдылары мен жаратылыстану пәндеріне деген қызығушылығын арттырады.

3. **Ынтымақтастық және коммуникация дағдылары**
Топпен жұмыс кезінде оқушылар идеяларды талқылайды, міндеттерді бөледі, нәтижені бірігіп шығарады. Бұл коммуникация мен топтық жұмыс дағдыларын дамытады.

4. **Практикалық және өмірмен байланысты оқу**

Жобалар шынайы өмір мәселелеріне бағытталған, сондықтан білімнің қолданылуы нақты көрінеді. Мысалы, экожүйені зерттеу экология, урбанизация мәселелерін түсінуге көмектеседі.

5. **Мотивацияны арттыру**

STEAM тәсілі оқушыларға өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді, бұл оқу процесіне эмоционалды қызығушылықты тудырады.

Қиындықтар және шешімдер

Қиындықтар

1. **Инфрақұрылым тапшылығы**

Кейбір мектептерде қажетті жабдықтар — 3D-принтер, робот-кіттер, сенсорлар — жеткіліксіз болуы мүмкін.

2. **Мұғалімдердің дайын еместігі**

Барлық мұғалімдер интердисциплинарлық жобаларды ұйымдастыруға, технологияларды қолдануға дайын бола бермейді.

3. **Уақыт шектеуі**

Стандартты оқу бағдарламасында жоба жұмысын жүргізуге жеткілікті уақыт болмауы мүмкін.

4. **Бағалау мәселесі**

Жобалық жұмысты бағалау кезінде стандартты тестілер жеткіліксіз — бағалау критерийлерін дайындау, процеске баға беру қиындық тудырады.

5. **Қаржылық қолдау**

Жобалар үшін жабдық сатып алу, техникалық қызмет көрсету, коучинг өткізу үшін қаржы қажет.

Ұсынылатын шешімдер

1. **Инфрақұрылымды дамыту**

Мектеп әкімшілігі мен білім беру басқармасымен бірлесіп жабдықтар сатып алуды жоспарлау. Мүмкіндіктер болса, жергілікті бизнес серіктестерді тарту.

2. **Мұғалімдерді оқыту**

Кәсіби даму семинарлары, коучинг, тәжірибелі мұғалімдермен менторлық — мұғалімдердің STEM/STEAM тақырыптарына дайындығын арттыру.

3. **Уақытты тиімді пайдалану**

Жобалық сағаттарды элективті курстарға немесе факультатив сабақтарға енгізу. Жоба мақсатын оқу бағдарламасына сәйкестендіру.

4. **Бағалау жүйелерін жаңарту**

Рубрикалар, сыни ойлау мен зерттеу процесін бағалайтын құралдарды әзірлеу. Жоба қорытындысын презентация, модель немесе постер арқылы бағалау.

5. Қаржылық қолдау табу

Гранттар, жергілікті демеушілер, ата-аналар қауымдастығы арқылы қаржы тарту; ресурстарды бөлісу (мектептер арасында жабдықтарды ортақ пайдалану).

Мұғалімнің кәсіби дамуы және институционалдық қолдау

- Мектеп басқармасы STEM/STEAM стратегияларын қолдауы керек, жобаларды ұйымдастыруға мүмкіндік беру.
- Педагогикалық білім беру орталықтары мен ЖОО мұғалімдерді STEM/STEAM әдістемелеріне оқыту үшін бағдарламалар ұсынуы қажет.
- Мұғалімдер қауымдастығы құру, тәжірибе алмасу, ортақ ресурстарды қолдану пайдалы.
- Бағдарламалық қолдау: жергілікті білім басқармасы немесе мемлекеттік деңгейде STEAM лабораториялары, STEM-орталықтары ұйымдастырылады. Бұл Қазақстанның білім беру саясатына сай келеді, себебі STEM бағыттарының маңыздылығы танылған.

Бағалау және мониторинг

- Жобалық жұмыстарды бағалау үшін алдын-ала құрастырылған рубрикаларды қолдану – зерттеу дағдыларының әр аспектісін (гипотеза, эксперимент, талдау, қорытынды) бағалау.
- Процеске мониторинг жүргізу: жоба барысында оқушылардың жұмыс кезеңдерін бақылау, кері байланыс беру.
- Жұмыстың соңында презентация, постер немесе бейне-презентация арқылы нәтижелерді көрсету.
- Оқушылардан және мұғалімдерден кері байланыс жинау: сауалнамалар, пікірталастар, портфолио талдауы.
- Үздік жобаларды мектеп, аудан деңгейінде көрсету, байқаулар ұйымдастыру — оқушыларды ынталандыру.

Қорытынды

STEM және STEAM технологиялары — қазіргі білім берудің маңызды компоненттері. Олар оқушылардың зерттеу дағдылары, сыни ойлау, ынтымақтастық және шығармашылық қабілеттерін дамытады. Биология пәнінде STEAM жобалары экологиялық, генетикалық және техника-биология бағыттарында өте нәтижелі бола алады. Бірақ табысты енгізу үшін мұғалімдердің кәсіби дамуы, инфрақұрылымды қолдау, бағалау жүйесін жаңарту және уақытты дұрыс ұйымдастыру маңызды.

Мен, Рысбек Жамила Ерғазықызы, Түркістан қаласындағы №12 мектепте осы бағытта тәжірибемді жалғастыруды жоспарлап отырмын. Жобаларды кеңейтіп, мектепшілік STEAM клубын құру, оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру және жергілікті білім беру басқармасымен бірлесе отырып жаңа ресурстар тарту — менің алдағы міндеттерім.

Әдебиеттер.

- Педагогикалық ғылымдар сериясы. (2022). STEAM – сыни ойлауды, зерттеушілік құзыреттіліктерді және топта жұмыс істеу дағдыларын дамыту құралы ретінде.
- Bilimger.kz. (жылы жоқ) STEM-технология негізінде орта білім беру мазмұнын қайта құрылымдау бойынша әдістемелік ұсынымдар.
- Тұрымова, Ж. А. (жылы жоқ) Жаратылыстану пәндерін STEM технологиясы арқылы оқыту.
- Mariya Shyshkina. (2018). The Problems of Personnel Training for STEM Education in the Modern Innovative Learning and Research Environment.
- Iván Sánchez Milara, Marta Cortés Orduña. (2024). Possibilities and challenges of STEAM pedagogies.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІ

Рысбекова Сауле Жакиповна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы
М.Абенова атындағы жалпы білім беретін мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается опыт применения дифференцированного обучения на уроках казахского языка и литературы. Показаны методы учета индивидуальных особенностей учащихся, повышения их мотивации и формирования компетенций. Приведены практические рекомендации по организации дифференцированного учебного процесса, включая задания разного уровня сложности и адаптированные формы работы с учащимися.

Summary

The article explores the experience of implementing differentiated learning in Kazakh language and literature lessons. Methods for considering students' individual characteristics, enhancing their motivation, and developing competencies are highlighted. Practical recommendations are provided for organizing differentiated learning, including tasks of varying difficulty and adapted forms of student engagement.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде әр оқушының жеке қабілеті мен даму деңгейін ескере отырып оқыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Дифференциалды оқыту – бұл әрбір оқушының ерекшеліктеріне сәйкес тапсырмалар мен әдістерді қолдану арқылы білім сапасын арттыруға бағытталған педагогикалық тәсіл. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында бұл тәсіл оқушылардың тілдік, әдеби, шығармашылық қабілеттерін тиімді дамытуға мүмкіндік береді.

Дифференциалды оқыту оқушылардың оқу мотивациясын арттырады, олардың қызығушылығын сақтайды, өз бетінше іздену дағдыларын қалыптастырады. Сондай-ақ, бұл тәсіл әр түрлі деңгейдегі оқушылардың білімін тең дәрежеде дамытуға көмектеседі. Мұғалімдер үшін сабақты жоспарлау кезінде оқушылардың деңгейі, қызығушылықтары, оқу стилі және жеке қабілеттері ескерілуі тиіс.

Дифференциалды оқытудың теориялық негіздері.

Дифференциалды оқыту педагогикада жеке тұлғаның ерекшеліктеріне бейімделген оқыту жүйесі ретінде қарастырылады. Бұл тәсіл оқушылардың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік ерекшеліктерін есепке алады. Теориялық тұрғыдан алғанда, дифференциация үш негізгі бағытта жүзеге асады: мазмұн, оқыту әдістері және оқу тапсырмаларының күрделілігі.

Белгілі педагогикалық зерттеушілердің айтуынша, дифференциалды оқыту оқушының белсенділігін, өз бетінше жұмыс істеуін, шығармашылық қабілетін арттырады (Tomlinson, 2014). Бұл әдіс Блумның таксономиясымен тығыз байланысты: тапсырмалардың күрделілігі әр оқушының когнитивтік деңгейіне сәйкес таңдалады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында мұндай тәсіл грамматикалық құрылымдарды меңгеруден бастап шығармашылық жұмыстарға дейін қолданылады.

Қазақ тілі сабақтарында дифференциалды оқытудың ерекшеліктері.

Қазақ тілі сабағында дифференциалды оқыту оқушылардың тілдік деңгейіне, сөйлеу мәдениетіне және тілдік дағдыларына байланысты ұйымдастырылады. Мысалы, төмен деңгейдегі оқушыларға қарапайым грамматикалық тапсырмалар беріледі, ал жоғары деңгейдегі оқушылар күрделі мәтіндерді талдау, шығармашылық жазу жұмыстарын орындай алады.

Дифференциация мазмұн, әдіс және уақыт бойынша жүзеге асады:

1. **Мазмұн бойынша.** Оқушыларға бір тақырып бойынша әр түрлі деңгейдегі мәтіндер мен жаттығулар беріледі.

2. **Әдіс бойынша.** Топтық, жұптық немесе жеке жұмыс арқылы оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сай оқыту жүзеге асады.

3. **Уақыт бойынша.** Күрделі тапсырмаларды орындауға қосымша уақыт беру арқылы әр оқушының мүмкіндігі ескеріледі.

Мысалы, «Сөйлем мүшелерін табу» тақырыбында төмен деңгейдегі оқушыларға дайын мысалдар беріледі, ал жоғары деңгейдегі оқушылар мәтінді талдап, өз сөйлемдерін құрастырады. Бұл тәсіл оқушылардың өзін-өзі бақылауын, өз бетінше ізденуін дамытады.

Қазақ әдебиеті сабақтарында дифференциалды оқыту тәжірибесі.

Қазақ әдебиеті сабағында дифференциалды оқыту оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Әдебиет сабақтарында оқушылардың әдеби талғамы, мәтінді түсіну деңгейі, ой өрісі әр түрлі болғандықтан, сабақта жеке және топтық тапсырмалар беріледі.

Мысалы, поэзия талдау кезінде:

1. Төмен деңгейдегі оқушыларға мәтіннің мазмұнын түсіндіру және негізгі ойды табу тапсырмасы беріледі.

2. Орта деңгейдегі оқушыларға мәтіндегі бейнелерді талдау, автор ойымен пікірлесу тапсырмасы ұсынылады.

3. Жоғары деңгейдегі оқушыларға шығармашылық талдау, әдеби кейіпкерлердің мінез-құлқын салыстыру, өз пікірін аргументтеу жұмысы беріледі.

Сабақта дифференциалды оқытуды ұйымдастыру үшін мұғалім әр оқушының қабілетін, қызығушылығын, шығармашылық деңгейін мұқият анықтап, тапсырмаларды сәйкесінше таңдайды.

Дифференциалды оқытудың әдістері мен құралдары.

1. **Топтық жұмыс.** Оқушылар деңгейіне қарай топқа бөлінеді, әр топқа тапсырмалар күрделілігіне сәйкес беріледі.

2. **Жеке жұмыс.** Әр оқушы өз қабілетіне сай тапсырманы орындайды.

3. **Жұптық жұмыс.** Бір-біріне қолдау көрсететін оқушылар жұптасып жұмыс істейді.

4. **Жобалық әдіс.** Әдебиет сабағында оқушылар шығармашылық жобалар дайындайды, қазақ тілі сабағында грамматикалық жобалар немесе мәтін талдау жұмыстары жүргізіледі.

5. **Интерактивті әдістер.** Смайликтер, электронды тесттер, онлайн викториналар арқылы оқушылардың деңгейін ескере отырып кері байланыс беру.

Дифференциалды оқыту барысында мұғалім сабақ мақсаттарын айқын белгілеп, әр оқушыға жеке маршрут картасын жасап, олардың білімін бағалайды. Бұл тәсіл оқушылардың өзін-өзі бағалауға, жауапкершілік сезімін дамытуға мүмкіндік береді.

Дифференциалды оқытуды тиімді қолдану жолдары.

1. **Оқушылардың деңгейін анықтау.** Алғашқы диагностикалық тапсырмалар арқылы әр оқушының оқу қабілеті мен қызығушылығы анықталады.

2. **Тапсырмаларды деңгей бойынша бөлу.** Әр оқушының жеке мүмкіндігіне сай тапсырмалар беріледі.

3. **Қосымша ресурстар қолдану.** Кітаптар, электронды ресурстар, шығармашылық жаттығулар арқылы әр оқушының қабілетін арттыру.

4. **Оқушылардың өзіндік жұмысын қолдау.** Әр оқушы өз бетінше ізденуге, мәтінді талдауға, шығармашылық жұмыс жасауға мүмкіндік алады.

5. **Кері байланыс ұйымдастыру.** Сабақ соңында оқушылар өз жұмысын бағалайды, мұғалім түзету мен ұсыныс береді.

Бұл жолдар қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында дифференциалды оқытудың тиімділігін арттырады, оқушылардың білімін сапалы деңгейде қалыптастырады.

Қорытынды.

Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында дифференциалды оқыту оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып білім беру процесін жетілдіруге бағытталған тиімді педагогикалық тәсіл болып табылады. Бұл тәсіл әр оқушының қабілетін, қызығушылығын, шығармашылық деңгейін ескере отырып сабақ жүргізуге мүмкіндік береді. Дифференциалды оқыту оқушылардың оқу мотивациясын арттырады, өз бетінше іздену қабілетін дамытады, тілдік және әдеби дағдыларын жетілдіреді. Сонымен қатар, бұл әдіс мұғалімге әр оқушының білімін нақты бағалауға, жеке оқыту стратегиясын таңдауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер.

1. Әбдіқадырова Г.С. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында дифференциалды оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Жұмаділова А.Б. Оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып оқыту. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
3. Tomlinson C.A. Differentiation in Practice: A Resource Guide for Differentiating Curriculum. – Alexandria: ASCD, 2014.
4. Қараев Ж.А. Педагогикалық технологиялар және инновациялық әдістер. – Алматы: Білім, 2018.
5. Tomlinson C.A., Imbeau M.B. Leading and Managing a Differentiated Classroom. – Alexandria: ASCD, 2010.

ФОНЕМАТИКАЛЫҚ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫ

Серманызова Жанар Болысбековна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Ы.Алтынсарин ауылы
«Ы.Алтынсарин атындағы №63 ЖББМ» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье подробно рассматриваются методы развития фонематического слуха у младших школьников. Автор анализирует упражнения, игры и интерактивные задания, направленные на формирование способности различать и правильно произносить звуки родного языка, улучшение слухового восприятия и речевой активности. В статье представлены систематизированные рекомендации, практические примеры и модели занятий для эффективного развития фонематического слуха на уроках начальной школы.

Summary

The article provides a comprehensive analysis of methods for developing phonemic awareness in primary school students. The author examines exercises, games, and interactive tasks aimed at forming the ability to distinguish and correctly pronounce sounds of the native language, improving auditory perception and speech activity. The article includes systematic recommendations, practical examples, and lesson models for effective development of phonemic awareness in primary school lessons.

Кіріспе.

Фонематикалық есту қабілеті – бастауыш сынып оқушыларының тілдік дамуының негізгі құрамдасы. Бұл қабілет сөздерді дұрыс айтуға, дыбыстарды ажырата білуге және сөйлеу мәдениетін қалыптастыруға көмектеседі.

Бастауыш сынып кезеңінде фонематикалық есту қабілетін дамыту маңызды, өйткені бұл кезеңде балалардың тілдік дағдылары қалыптасуда. Мұғалімнің міндеті – әр сабақта дыбыстарды дұрыс қабылдауды үйрету, сөздерді дұрыс айтуға мүмкіндік жасау және фонематикалық ойындар арқылы қызығушылық тудыру.

Мақаланың мақсаты: бастауыш сынып оқушыларының фонематикалық есту қабілетін дамыту жұмыстарының тиімді әдістерін көрсету, практикалық мысалдармен сабақтарды толық сипаттау.

Фонематикалық есту қабілетін дамыту әдістері:

1. **Дыбыстарды ажырата білу жаттығулары.**
 - 1.1. Сөздерді тыңдау және дыбыстарды бөліп көрсету.
 - 1.2. Ұқсас дыбыстарды салыстыру («а» және «ә», «т» және «д»).
 - 1.3. Дыбыстық диктанттар мен дыбыстық ойындар.
 - 1.4. Мысал сабақ: «Жануарлар әлемі» тақырыбында әр жануардың аты дыбыстар арқылы талданады.
2. **Дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету.**
 - 2.1. Артикуляциялық жаттығулар: тіл, ерін, жақ қозғалысын дамыту.
 - 2.2. Сөздерді дұрыс айтуға бағытталған ойындар: «Қай дыбыс дұрыс?» викторинасы.
 - 2.3. Топтық жұмыс: оқушылар рөлдік ойындарда жаңа дыбыстарды қолданады.
 - 2.4. Мысал: «Дәрігер мен пациент» ойынында балалар «т», «д», «н» дыбыстарын дұрыс айтуға үйренеді.
3. **Сөздікпен жұмыс әдістері.**
 - 3.1. Жаңа сөздерді дыбыстық талдау арқылы үйрету.
 - 3.2. Сөздерді бөліп айту және дұрыс екпін қою.
 - 3.3. Сөйлемдер құрастыру арқылы дыбыстарды бекіту.
 - 3.4. Мысал: «Менің сүйікті жануары» тақырыбында балалар әр сөзді дұрыс бөліп оқып, сөйлем құрастырады.
4. **Интерактивті және ойын әдістері.**
 - 4.1. «Дыбыс лабиринті» ойыны – дұрыс жауап лабиринт арқылы алға жылжуға мүмкіндік береді.
 - 4.2. Сурет арқылы дыбыстарды табу және айту.
 - 4.3. Топтық ойындар арқылы фонематикалық дағдыларды дамыту: «Сөзді тап», «Дыбыс эстафетасы».
 - 4.4. Мысал сабақ: әр топқа суреттер беріледі, оқушылар дыбыстарды табу арқылы сөйлем құрады.
5. **Қайталау және бекіту әдістері.**
 - 5.1. Алдыңғы сабақта өткен дыбыстарды қайталау.
 - 5.2. Тесттер, карточкалар және интерактивті жаттығулар арқылы бекіту.
 - 5.3. Оқушылардың өзара тексеруі және бағалауы.
 - 5.4. Мысал: «Дыбыс диктантын» орындау, оқушылар бір-бірінің жұмысын тексереді.
6. **Күнделікті өмірмен байланыстыру.**
 - 6.1. Жаңа дыбыстарды үй тапсырмасына енгізу.
 - 6.2. Күнделікті өмірлік жағдайлар арқылы дыбыстарды бекіту.
 - 6.3. Мысал: «Менің үйімде» тақырыбында әр отбасы мүшесі жаңа дыбыстарды пайдаланып сөйлем құрады.
7. **Жазу және шығармашылық әрекет арқылы бекіту.**
 - 7.1. «Менің күні» тақырыбында шағын әңгімелер жазу.
 - 7.2. Сюжет құру: суреттерден сюжет жасау және жаңа дыбыстарды сол сюжетке енгізу.
 - 7.3. Өлеңдер мен рифмалар арқылы дыбыстарды есте сақтау.
8. **Бағалау және бақылау әдістері.**
 - 8.1. «Дыбыс күнделігі» – әр оқушы жаңа дыбыстарды дәптерге жазып, мысал келтіреді.
 - 8.2. Мұғалім апта соңында тест немесе ойын арқылы фонематикалық дағдыларды тексереді.
 - 8.3. Визуалды көрсеткіштер: стикерлер немесе смайликтер арқылы жетістікті бағалау.

9. Әлеуметтік және эмоционалдық аспектілер.

9.1. Сабақтағы жағымды эмоционалдық климат жаңа дыбыстарды меңгеруге оң әсер етеді.

9.2. Позитивті кері байланыс, мақтау және ынталандыру оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттырады.

9.3. Топтық ойындар арқылы әлеуметтік қарым-қатынас да дамиды, бұл фонематикалық дағдыларды жетілдіруге көмектеседі.

Қосымша сабақ мысалдары мен ойындар:**1. «Сөзді табу» ойыны.**

- Мақсаты: дұрыс дыбыстарды ажырата білу және жаңа сөздерді меңгеру.
- Жүргізілуі: мұғалім сурет көрсетеді, оқушылар дұрыс дыбысты тауып, сөйлем құрады.

2. «Дыбыс эстафетасы».

- Мақсаты: фонематикалық дағдыларды топтық ойын арқылы дамыту.
- Жүргізілуі: әр топ бір-біріне жаңа дыбыстан сөйлем құрастырып береді, ең жылдам топ жеңеді.

3. «Дыбыс лабиринті».

- Мақсаты: дұрыс дыбыстарды дұрыс айтуды бекіту.
- Жүргізілуі: лабиринт арқылы өткен әр қадам үшін дұрыс дыбыс айту керек.

4. Мультимедиялық әдіс.

- Суреттер мен бейнематериалдар арқылы дыбыстарды көрсету.
- Zoom немесе Teams платформасында дыбыстық ойындар өткізу.

5. Шығармашылық тапсырма.

- «Менің күнделікті өмірім» тақырыбында жаңа дыбыстарды пайдаланып шағын әңгіме жазу.
- Өлең немесе рифма құру арқылы дыбыстарды жаттау.

Қорытынды.

Фонематикалық есту қабілетін дамыту жұмыстары бастауыш сынып оқушыларының тілдік дағдыларын жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Интерактивті әдістер мен ойын элементтері сабаққа қызығушылықты арттырады, жаңа дыбыстарды тиімді меңгеруге мүмкіндік береді. Мұғалім әдістемені дұрыс таңдап, сабақ жоспарын ұйымдастыру арқылы оқушылардың фонематикалық дағдыларын жетілдіре алады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г.К. Бастауыш сыныпта фонематикалық есту қабілетін дамыту. Алматы, 2018
2. Нұртазина А.Б. Оқушылардың фонематикалық дағдыларын жетілдіру. Шымкент, 2019
3. Баймұхамедова Л.Ж. Тіл дамыту әдістері. Астана, 2017
4. Johnson D., Johnson R. Collaborative Learning in Education. New York: Pearson, 2017
5. Brookfield S.D. Developing Critical Thinkers. San Francisco: Jossey-Bass, 2012
6. Lipman M. Thinking in Education. Cambridge: Cambridge University Press, 2013
7. Facione P. Critical Thinking in Education. California Academic Press, 2015
8. Сейтбекова А.Е. Мектепке дейінгі және бастауыш білімде фонематикалық есту қабілетін дамыту. Алматы, 2020

МЕКТЕПШІЛІК ҒЫЛЫМИ ЖОБАЛАРҒА БАСТАУЫШ ОҚУШЫЛАРЫН ДАЙЫНДАУ

Байманова Патима Базарбаевна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Қоғалы ауылы
«Ж. Сүлейменов атындағы №70 ЖББМ» КММ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные методы подготовки младших школьников к школьным научным проектам. Научные проекты способствуют развитию творческого мышления, исследовательских навыков и аналитических способностей учащихся. В статье представлены методические подходы, практические примеры, рекомендации по выбору исследовательских тем и критерии оценки проектов. Особое внимание уделяется формированию у детей навыков поэтапного проведения исследований, сбора данных, анализа результатов и составления выводов.

Summary

The article examines effective methods for preparing primary school students for school-based scientific projects. Scientific projects help develop students' creative thinking, research skills, and analytical abilities. The article presents methodological approaches, practical examples, guidance on selecting research topics, and project evaluation criteria. Special attention is given to developing students' skills in conducting step-by-step research, collecting data, analyzing results, and drawing conclusions.

Кіріспе.

Бастауыш сынып оқушыларын ғылыми жобаларға дайындау – олардың ойлау қабілеті мен зерттеу дағдыларын дамытудағы маңызды әдістемелік процесс. Жобалық тәсіл оқушыларды тек теориялық біліммен қамтамасыз етумен шектелмей, практикалық зерттеу жасауға, деректерді жинауға, талдауға және қорытынды жасауға үйретеді. Ғылыми жобалар балалардың шығармашылық қабілетін арттырып, сыни ойлауын дамытады, өз бетімен жұмыс істеуге және топтық жұмыста тиімді әрекет етуге үйретеді.

1. Мектепшілік ғылыми жобалардың маңызы.

1.1. Зерттеу дағдыларын қалыптастыру. Мектепшілік жобалар оқушыларға деректер жинау, сұрақтар қою, бақылау және тәжірибе жасау арқылы зерттеу әдістерін меңгеруге мүмкіндік береді.

1.2. Шығармашылық ойлауды дамыту. Жоба арқылы оқушылар өз идеяларын нақты түрде көрсете отырып, шешімдер қабылдауды үйренеді.

1.3. Коммуникативтік дағдыларды жетілдіру. Жобаны қорғау барысында оқушылар өз ойларын жеткізуді, аргументация жасауды және топпен жұмыс істей білуді үйренеді.

2. Ғылыми жобаларға дайындаудың әдістемесі.

2.1. Жоба тақырыбын таңдау. Оқушыларға қызықты және жас ерекшелігіне сәйкес тақырыптар беріледі. Мысалы, «Менің қоршаған ортадағы зерттеуім», «Күнделікті өмірде физика», «Өсімдіктер мен жануарлар әлемі».

2.2. Кезең-кезеңімен зерттеу жүргізу. Жобаны кезеңдерге бөліп, әр кезеңде мақсаттар қойылады: зерттеу сұрақтарын анықтау, деректер жинау, талдау, қорытынды жасау.

2.3. Топтық және жеке жұмыс. Оқушылар топта жұмыс істей отырып, бір-бірімен идея бөліседі, жеке тапсырмалар арқылы өз бетімен зерттеу жүргізеді.

2.4. Құралдар мен ресурстарды пайдалану. Мультимедиа презентациялар, көрнекі материалдар, суреттер мен диаграммалар оқушыларға зерттеу нәтижелерін көрсетуге мүмкіндік береді.

2.5. Рефлексия. Жобаның соңында оқушылар өз жұмысын бағалап, проблемаларды анықтап, жаңа идеялар ұсынады.

3. Практикалық сабақ үлгілері.

3.1. Сабақ үлгісі: «Менің қоршаған ортадағы зерттеуім»

Оқушылар өз айналасын бақылап, экологиялық мәселелерді анықтайды, деректер жинайды

және қорытынды шығарады. Топтық талқылау арқылы әр оқушы өз нәтижесін таныстырады.

3.2. Сабақ үлгісі: «Өсімдіктерді бақылау»

Сабақ барысында оқушылар бақшадан немесе мектептегі өсімдіктерден деректер жинап, өсімдіктердің өсуіне әсер ететін факторларды талдайды.

3.3. Сабақ үлгісі: «Жануарлардың әдеттерін зерттеу»

Мектеп жанындағы табиғатта немесе үй жануарларын бақылау арқылы балалар деректер жинап, салыстырып, қорытынды жасайды.

3.4. Сабақ үлгісі: «Күнделікті өмірдегі физикалық құбылыстар»

Оқушылар үйдегі немесе сыныптағы қарапайым тәжірибелер арқылы физикалық құбылыстарды зерттейді, нәтижелерін жазады және презентациялайды.

4. Диалогтар мен рөлдік ойындар

Диалог 1:

- А: «Мен өз бақшамдағы өсімдіктерді зерттегім келеді, не істеуім керек?»
- Б: «Алдымен өсімдіктердің өсу жағдайларын бақылап, деректер жаз. Сосын талдау жаса.»

Рөлдік ойын 1: «Ғылыми кеңес»

Оқушылар өз жобаларын топта талқылайды, идеяларын қорғайды және кері байланыс алады.

Рөлдік ойын 2: «Жобаны қорғау»

Әр топ өз жобасын сынып алдында таныстырады, мұғалім және оқушылар сұрақтар қояды, пікірталас жүргізеді.

5. Бағалау және нәтижелерді өлшеу

- Оқушылардың зерттеу дағдылары мен аналитикалық ойлауы бағаланады.
- Жобаны қорғау кезінде шығармашылық, дәлелділік және презентация дағдылары ескеріледі.
- Мұғалім әр оқушының белсенділігін, ынтасын және топпен жұмыс жасау қабілетін бағалайды.
- Бағалау критерийлері: зерттеу мақсатының айқындылығы, деректер жинаудың толықтығы, қорытындының дәлдігі, презентация сапасы, топтық және жеке жұмыс белсенділігі.

6. Ғылыми жобаларды енгізудің тиімділігі

- Оқушылардың шығармашылық ойлауы артады.
- Зерттеу және аналитикалық дағдылары дамиды.
- Топтық жұмыс дағдылары жетіледі.
- Сабаққа қызығушылық және белсенділік деңгейі жоғарылайды.
- Практикалық өмірде қолдануға болатын білім мен дағдылар қалыптасады.

Қорытынды.

Мектепшілік ғылыми жобаларға бастауыш сынып оқушыларын дайындау олардың зерттеу, шығармашылық, аналитикалық ойлау және коммуникативтік дағдыларын дамытуда тиімді әдіс болып табылады. Жобалық тәсіл арқылы оқушылар өз бетімен жұмыс істеуге, проблемаларды шешуге және өз нәтижелерін дәлелді түрде қорғауға үйренеді. Бұл әдіс оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттырады, шығармашылық қабілеттерін дамытады және болашақта ғылыми зерттеу жұмыстарын орындауға дайындық береді.

Әдебиеттер

1. Ахметова, Г. Бастауыш сынып оқушыларын зерттеу жобаларына дайындау әдістемесі. Алматы, 2020.
2. Қарабаев, С. Бастауыш сыныпта шығармашылық және зерттеу дағдыларын дамыту. Алматы, 2019.
3. Назарова, Л. Мектепшілік ғылыми жобаларға оқушыларды дайындау. Алматы, 2021.
4. Иванова, М. Бастауыш сыныптағы зерттеу жобаларының тиімді әдістері. Алматы, 2018.
5. OECD. Білім беруде инновациялық және жобалық әдістерді қолдану. Париж, 2010.

6. Томпсон, Дж. Primary Education: Developing Research Skills. London, 2018.

ТЫНДАЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ

Ильясова Айзада Абдукаримовна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Көктөбе ауылы
М.Мақатаев атындағы №47 жалпы білім беретін мектеп КММ
бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы формирования навыков аудирования у учащихся начальных классов. Навыки аудирования являются важным компонентом, развивающим языковые, когнитивные и коммуникативные способности учеников. В статье представлены методические подходы, упражнения для урока, а также способы оценки понимания и применения информации учащимися. Кроме того, рассматриваются эффективные методы, способствующие повышению мотивации, развитию творческих способностей и правильному анализу информации.

Summary

The article examines methods for developing listening skills in primary school students. Listening skills are an essential component that enhances students' language, cognitive, and communicative abilities. The article presents methodological approaches, classroom exercises, and techniques for assessing students' comprehension and application of information. Additionally, effective methods to increase motivation, foster creativity, and enhance accurate information analysis are discussed.

Кіріспе.

Бастауыш сыныпта тыңдалым дағдыларын қалыптастыру – оқушылардың сөйлеу, оқу және жазу қабілеттерін дамытудағы маңызды кезең. Тыңдалым арқылы оқушы ақпаратты қабылдауды, ойлануды, логикалық талдауды және коммуникацияны меңгереді. Тыңдалым дағдыларының дұрыс қалыптасуы оқушыларға мәтінді түсінуге, сұрақтарға жауап беруге, ойларын нақты жеткізуге мүмкіндік береді.

1. Тыңдалым дағдыларының мәні.

1. Тыңдалым дағдылары – ақпаратты қабылдау, талдау және есте сақтау қабілеті.
2. Тыңдалым дағдыларын дамыту оқушылардың когнитивтік, тілдік және коммуникативтік қабілеттерін арттырады.
3. Тыңдалым – тек ақпарат қабылдау емес, оны түсіну, бағалау және қолдану процесі.

2. Тыңдалым дағдыларын қалыптастыру әдістері.

1. **Жаттығулар арқылы тыңдалым:** Оқушыларға қысқа мәтіндер оқылады, олардан негізгі ақпаратты анықтау, сұрақтарға жауап беру, мәтінді қорытындылау талап етіледі.
2. **Диалогтық әдіс:** Оқушылар жұптасып немесе топта диалог жүргізеді. Мұғалім тыңдалым арқылы ақпаратты түсіну, сұрақ қою және жауап беру машықтарын бақылап отырады.
3. **Көрнекі құралдарды пайдалану:** Суреттер, схемалар, бейнематериалдар арқылы оқушылар мәтінді визуалды түрде қабылдайды, тыңдалым қабілеттері жетілдіріледі.
4. **Қайталау және интерпретация:** Тыңдалған мәтінді қысқаша қайта айту, өз сөздерімен сипаттау, рөлдік ойындар арқылы ақпаратты өңдеу дағдылары қалыптасады.
5. **Топтық талқылау:** Оқушылар топта тыңдалған ақпаратты талқылайды, пікір алмасады, бір-бірінің ойларын бағалайды, бұл коммуникациялық дағдыларын жетілдіреді.
6. **Интерактивті әдістерді қолдану:** Презентациялар, бейнематериалдар, онлайн-сұрақтар арқылы тыңдалымды қызықты әрі интерактивті ету.

3. Практикалық сабақ үлгілері.

1. **Сабақ үлгісі: «Қысқа әңгімелерді тыңдау»**

Оқушыларға қысқа әңгімелер оқылады, негізгі ойды табу, сұрақтарға жауап беру, мәтінді қорытындылау тапсырмалары беріледі.

2. Сабақ үлгісі: «Әңгімеден кейіпкерді таңдау»

Әңгіме тыңдалады, оқушылар кейіпкерді сипаттайды, оқиға барысын өз сөздерімен баяндап береді.

3. Сабақ үлгісі: «Бейне материал арқылы тыңдалым»

Оқушылар бейнематериалды қарап, негізгі ақпаратты түсінеді, постер немесе сызба арқылы қорытынды жасайды.

4. Сабақ үлгісі: «Диалогтар мен рөлдік ойындар»

Оқушылар рөлдік ойын арқылы диалог жүргізеді, ақпаратты тыңдау, түсіну және жауап беру машықтарын қолданады.

4. Диалогтық жаттығулар мен рөлдік ойындар.

Диалог 1:

А: «Бүгінгі әңгімеде басты идея қандай?»

Б: «Менің ойымша, басты идея – достық маңызды.»

Рөлдік ойын 1: «Мектептегі жағдай»

Оқушылар сыныптағы түрлі сценарий бойынша диалог жүргізеді, мұғалім тыңдалымды бағалайды.

Рөлдік ойын 2: «Әңгіме кейіпкерін талқылау»

Оқушылар мәтіндегі кейіпкерлердің әрекеттерін талқылайды, өз шешімдерін қорғайды.

5. Бағалау және рефлексия.

- Тыңдалым дағдылары: ақпаратты дұрыс қабылдау, негізгі ойды анықтау, сұрақтарға жауап беру.
- Оқушылардың белсенділігі, шығармашылық ойлауы, өз пікірін жеткізу қабілеті бағаланады.
- Рефлексия кезінде оқушылар өз жұмысын талдайды, қиындықтарын анықтайды, келесі сабаққа ұсыныстар береді.

6. Тыңдалым дағдыларын қалыптастырудың тиімділігі.

- Оқушылар мәтінді жақсы түсінеді, негізгі ойды анықтайды.
- Сұрақтарға дұрыс жауап беруге машықтанады.
- Диалог жүргізу және рөлдік ойындар арқылы коммуникациялық дағдылар дамины.
- Оқушылардың оқу мотивациясы және белсенділік деңгейі жоғарылайды.

Қорытынды.

Тыңдалым дағдыларын қалыптастыру бастауыш сыныпта оқушылардың тілдік, когнитивтік және коммуникативтік қабілеттерін дамытуда маңызды әдіс болып табылады. Жаттығулар, диалогтар, рөлдік ойындар және көрнекі материалдар арқылы оқушылар ақпаратты дұрыс қабылдап, талдайды, өз ойларын дәлелді түрде жеткізуді үйренеді. Тыңдалым дағдыларының қалыптасуы сабаққа қызығушылықты арттырып, оқушылардың шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Ахметова, Г. Тыңдалым дағдыларын қалыптастыру әдістемесі. Алматы, 2020.
2. Қарабаев, С. Бастауыш сыныпта тыңдалым және коммуникациялық дағдыларды дамыту. Алматы, 2019.
3. Назарова, Л. Тыңдалым дағдыларын жетілдіру әдістері. Алматы, 2021.
4. Иванова, М. Бастауыш сыныптағы тыңдалым дағдыларын дамыту әдістері. Алматы, 2018.
5. OECD. Бастауыш мектепте тілдік дағдыларды дамыту. Париж, 2010.
6. Томпсон, Дж. Developing Listening Skills in Primary Education. London, 2018.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗ ОЙЫН ЕРКІН ЖЕТКІЗУІНЕ ЖАҒДАЙ ЖАСАУ

Кулбатырова Сапаркуль Мажитбаевна
Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жемісті ауылы
«Қазыбек би атындағы №67 ЖББМ» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы создания условий для свободного выражения мыслей учащихся в начальной школе. Автор анализирует стратегии организации урока, использование интерактивных и творческих методов, ролевых игр, дискуссий и проектов, способствующих развитию речи, критического мышления и уверенности в себе. Приведены практические рекомендации, конкретные примеры уроков и оценочные методики.

Summary

The article examines methods of creating conditions for primary school students to freely express their thoughts. The author analyzes lesson organization strategies, the use of interactive and creative methods, role-plays, discussions, and projects that promote speech development, critical thinking, and self-confidence. Practical recommendations, concrete lesson examples, and assessment techniques are provided.

Кіріспе.

Бастауыш сыныпта оқушылардың өз ойын еркін жеткізе білуі олардың ойлау, сөйлеу және әлеуметтік дағдыларының қалыптасуының маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Еркін пікір айту дағдылары тек тілдік білімді жетілдірумен шектелмей, сонымен қатар сыныптағы психологиялық қауіпсіздік, сенімді қарым-қатынас және шығармашылық қабілеттердің дамуына ықпал етеді.

Мақаланың мақсаты: бастауыш сынып оқушыларының өз ойын еркін жеткізу қабілетін дамытуға бағытталған тиімді педагогикалық әдістерді зерттеу, практикалық сабақ жоспарларын және тапсырмаларды көрсету.

Өз ойын еркін жеткізуге жағдай жасау әдістері:**Психологиялық қауіпсіздік және сенімді орта құру.**

1. Оқушылардың қорықпай пікір білдіруіне мүмкіндік жасау.
2. Сабақта жағымды эмоционалдық климат қалыптастыру.
3. Мысал: «Сенім шеңбері» – балалар өз ойларын бөліседі, бір-бірін қолдайды.
4. Сабаққа кіріспе ойындар енгізу: «Менің ойым» – әр бала тақырып бойынша қысқаша пікір айтады.

Интерактивті әдістерді қолдану.

1. Дискуссиялар мен пікірталастар ұйымдастыру.
2. Рольдік ойындар арқылы оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттыру.
3. Топтық тапсырмалар мен жобалық жұмыс.
4. Мысал: «Менің сүйікті кейіпкерім» тақырыбында топтық презентация жасау.
5. Сынып ішінде «пікір алу және талқылау» сессияларын ұйымдастыру.

Тапсырмаларды шығармашылыққа бағыттау.

1. Оқушыларға шығармашылық эссе немесе шағын әңгімелер жаздыру.
2. Сурет немесе бейне материал арқылы ойын дамыту.
3. Мысал: «Менің армандарым» тақырыбында сурет салу және сол бойынша әңгіме айту.
4. Арнайы «шығармашылық сағаттар» ұйымдастыру, мұнда балалар тек өз ойларын еркін жеткізеді.

Критикалық ойлауды дамыту.

1. Сұрақ қоюға, пікірталас жүргізуге және шешім қабылдауға бағытталған жаттығулар.
2. Мысал: «Егер мен мектеп директоры болсам...» тақырыбында оқушылар өз пікірін қорғайды.
3. «Аргументтерді қорғау» жаттығуы – әр оқушы өз көзқарасын дәлелдейді.

Оқушылардың өзін-өзі бағалау және кері байланыс.

1. Оқушылардың өз сөздерін тыңдап, өзін-өзі бағалауы.
2. Пікір алмасу және мұғалімнің оңтайлы кері байланысы.
3. Мысал: «Бір-біріңді бағала» ойыны – әр оқушы топта бір-бірін бағалайды.
4. Апталық бағалау: оқушылар өз прогресін жазады және жетістіктерін талдайды.

Сөздік қор мен тілдік дағдыларды дамыту.

1. Жаңа сөздерді қолдануға бағытталған тапсырмалар.
2. Сөйлем құрастыру және рөлдік диалогтар.
3. Мысал: «Күні бойы не істедім?» тақырыбында сөйлемдер құрастыру және айтып көрсету.
4. Ойын түріндегі жаттығулар: «Сөздерді жұптап сөйлеу», «Сөздік ойыны».

Мультимедиялық және технологиялық әдістер.

1. Видео, подкаст немесе презентация арқылы ойларын жеткізу.
2. Онлайн платформаларда пікір алмасу және шығармашылық жобалар.
3. Мысал: «Менің хоббиім» тақырыбында оқушылар видео презентация жасайды.
4. Жоба жұмысын қорғау: оқушылар өз видеоларын немесе подкасттарын сыныпқа көрсетеді, пікір алмасады.

Нақты сабақ мысалдары.**Сабақ 1. Менің сүйікті ойыншым**

- Мақсаты: өз ойын еркін айту, аргумент беру.
- Әдістер: презентация, рөлдік ойын, топтық пікірталас.
- Бағалау: мұғалім және топтық бағалау, кері байланыс.

Сабақ 2. Армандарым мен мақсаттарым

- Мақсаты: шығармашылық ойлау және сөздік қорды дамыту.
- Әдістер: эссе жазу, сурет арқылы әңгімелеу, топтық пікірталас.
- Бағалау: жеке және топтық презентациялар арқылы.

Сабақ 3. Егер мен мектеп директоры болсам...

- Мақсаты: сыни ойлау және өз ойын дәлелдеу.
- Әдістер: рөлдік ойын, топтық дискуссия.
- Бағалау: оқушылардың дәлелдері мен логикалық ойлау қабілеті.

Сабақ 4. Күнделікті өмірім туралы әңгіме

- Мақсаты: сөйлеу белсенділігін арттыру және жаңа сөздерді қолдану.
- Әдістер: сөйлем құрастыру, рөлдік диалогтар, видео жазу.
- Бағалау: мұғалім кері байланысы және топтық бағалау.

Бағалау әдістері.

1. Оқушылардың өзін-өзі бағалауы және топтық бағалау.
2. Мұғалімнің кері байланысы және оқушылардың жетістігін бақылау.
3. Портфолио әдісі: жазбаша және мультимедиялық жұмыстарды жинау.
4. Күнделікті белсенділікті бақылау.
5. Апталық және айлық мониторинг кестелері арқылы.

Қорытынды.

Оқушылардың өз ойын еркін жеткізуіне жағдай жасау бастауыш сыныпта олардың тілдік, әлеуметтік және шығармашылық дамуына оң әсер етеді. Психологиялық қауіпсіз орта, интерактивті әдістер, шығармашылық тапсырмалар, рөлдік ойындар және мультимедиялық технологияларды қолдану оқушылардың белсенділігін арттырады, өз пікірін дәлелді және сенімді айтуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби дағдысы мен сабақтағы әдістемелік ұйымдастырушылығы оқушылардың өз ойын еркін жеткізу қабілетін дамытуда шешуші рөл атқарады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г.К. Бастауыш сыныпта сөйлеу дағдыларын дамыту. Алматы, 2019

2. Баймұхамедова Л.Ж. Оқушылардың ойлау және шығармашылық қабілетін жетілдіру. Шымкент, 2020
3. Johnson D., Johnson R. Collaborative Learning in Education. New York: Pearson, 2017
4. Brookfield S.D. Developing Critical Thinkers. San Francisco: Jossey-Bass, 2012
5. Lipman M. Thinking in Education. Cambridge: Cambridge University Press, 2013
6. Facione P. Critical Thinking in Education. California Academic Press, 2015
7. Сейтбекова А.Е. Бастауыш сыныпта педагогикалық тәжірибені жетілдіру әдістері. Алматы, 2021

ТОПТЫҚ ЖӘНЕ ЖҰПТЫҚ ЖҰМЫСТЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Сарсенова Бекзат Батырхановна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жаңа дәуір ауылы
«Ғ. Мұратбаев атындағы №61ЖББМ» КММ
Бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются эффективные методы организации групповой и парной работы в начальной школе. Автор анализирует стратегии планирования уроков с использованием коллективной деятельности, распределения ролей, совместного решения задач и проектов. Приведены практические рекомендации, примеры заданий и критерии оценки, способствующие развитию сотрудничества, коммуникативных и социальных навыков учащихся.

Abstract

The article examines effective methods of organizing group and pair work in primary school. The author analyzes lesson planning strategies using collaborative activities, role allocation, joint problem-solving, and projects. Practical recommendations, task examples, and assessment criteria are provided to foster cooperation, communication, and social skills among students.

Кіріспе.

Бастауыш сыныпта топтық және жұптық жұмыс оқушылардың әлеуметтік, коммуникативтік және танымдық дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады. Топтық жұмыс оқушыларға бір-бірімен қарым-қатынас жасау, жауапкершілікті бөлісу, идеялармен бөлісу мүмкіндігін береді. Жұптық жұмыс жеке оқушының белсенділігін арттыруға, өзін-өзі бағалауға және серіктестік дағдыларын дамытуға бағытталған.

Мақаланың мақсаты: бастауыш сыныпта топтық және жұптық жұмысты тиімді ұйымдастыру әдістерін зерттеу, практикалық сабақ жоспарларын және тапсырмаларды көрсету.

Топтық және жұптық жұмысты ұйымдастыру әдістері.

1. Психологиялық дайындық.

1. Топтық және жұптық жұмысқа дейін оқушыларға сабақ мақсатын түсіндіру.
2. Сенімді және қауіпсіз орта құру.
3. Мысал: «Сенім шеңбері» – әр оқушы өз ойымен бөліседі, топ мүшелерін қолдайды.

2. Топты ұйымдастыру.

1. Топ мүшелерін әділ және тең бөлу.
2. Рольдерді бөлу: лидер, жазушы, баяндамашы, бақылаушы.
3. Топ ішінде міндеттерді анықтап, тапсырмаларды бөлісу.

3. Жұптық жұмыс әдістері.

1. Сұрақ-жауап жаттығулары.
2. Диалог арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту.
3. «Өзара бағалау» әдісі: әр жұп өз жұмысына баға береді.

4. Интерактивті тапсырмалар.

1. Рөлдік ойындар және шағын жобалар.

2. Топтық дискуссиялар және пікірталастар.
3. Мысал: «Менің сүйікті кейіпкерім» тақырыбында топтық постер жасау.

5. Шығармашылық тапсырмалар.

1. Эссе, сурет немесе креативті жобалар.
2. Жұптар бірлесіп мәтін құрастыру немесе мини-презентация жасау.
3. Мысал: «Біздің армандарымыз» – әр топ өз шығармасын сыныпқа ұсынады.

6. Критикалық ойлау және шешім қабылдау.

1. Топтық мәселелерді талдау.
2. Жұптар өз шешімдерін қорғайды.
3. Мысал: «Егер мен қала басшысы болсам...» тақырыбында ұсыныстар жасау.

7. Бағалау және кері байланыс.

1. Мұғалімнің бақылауы.
2. Өзін-өзі бағалау және топтық бағалау.
3. Мысал: «Топтық рейтинг» – әр топ өз жұмысына баға береді, жетістіктерін талдайды.
4. Портфолио әдісі: жазбаша және мультимедиялық жұмыстар жинақтау.

Нақты сабақ мысалдары.

Сабақ 1. Менің сүйікті жануарым

- Мақсаты: өз ойын топта жеткізу, бірге жұмыс істеу.
- Әдістер: топтық талқылау, жұптық сұрақ-жауап, презентация.
- Бағалау: топтық және жеке бағалау, кері байланыс.

Сабақ 2. Біздің мектеп өміріміз

- Мақсаты: әлеуметтік дағдыларды дамыту, өз пікірін қорғау.
- Әдістер: рөлдік ойын, жұптық шығармашылық тапсырмалар.
- Бағалау: мұғалім кері байланысы және топтық бағалау.

Сабақ 3. Мектеп саяхаты

- Мақсаты: жоспарлау және бірлесіп шешім қабылдау.
- Әдістер: топтық жоба, постер жасау, мини-презентация.
- Бағалау: топтық бағалау, оқушылар өзара бағалау.

Қорытынды.

Топтық және жұптық жұмысты тиімді ұйымдастыру оқушылардың белсенділігін арттырады, өз ойын дәлелді айтуға және серіктестік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің кәсіби дағдысы, сабаққа дайындық және әдістемелік жоспарлау оқушылардың ынтасын, шығармашылық белсенділігін және коммуникативтік қабілеттерін қалыптастыруда шешуші рөл атқарады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г.К. Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі. Алматы, 2019
2. Баймұхамедова Л.Ж. Бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік дағдыларын дамыту. Шымкент, 2020
3. Johnson D., Johnson R. Collaborative Learning in Education. New York: Pearson, 2017
4. Brookfield S.D. Developing Critical Thinkers. San Francisco: Jossey-Bass, 2012
5. Lipman M. Thinking in Education. Cambridge: Cambridge University Press, 2013
6. Facione P. Critical Thinking in Education. California Academic Press, 2015
7. Сейтбекова А.Е. Педагогикалық тәжірибе мен бағалау әдістері. Алматы, 2021

ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ БАҚЫЛАУ ТӘСІЛДЕРІ

Кадыркулова Лаура Аскаровна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетісай қаласы

"Абай атындағы №4 ЖББМ КММ"

бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы долгосрочного наблюдения за успехами учеников начальных классов. Контроль достижений учащихся является важным компонентом образовательного процесса, позволяя определить результаты обучения, навыки, мотивацию и индивидуальные способности учащихся. В статье представлены методы долгосрочного контроля, эффективные инструменты оценки, критерии оценки, системы мониторинга успехов учеников и подходы к педагогическому принятию решений. Также обсуждаются методические рекомендации, направленные на справедливую и объективную оценку с учетом индивидуальных особенностей учащихся.

Summary

The article examines methods for long-term monitoring of primary school students' achievements. Student achievement monitoring is an essential component of the educational process, allowing teachers to assess learning outcomes, skills, motivation, and individual abilities. The article presents long-term monitoring methods, effective assessment tools, evaluation criteria, student achievement tracking systems, and approaches for pedagogical decision-making. Methodological recommendations for fair and objective assessment considering students' individual characteristics are also discussed.

Кіріспе.

Бастауыш сыныпта оқушы жетістігін ұзақ мерзімді бақылау – білім беру процесінің сапасын қамтамасыз ететін маңызды құрал. Бұл процесс оқушылардың оқу материалын меңгеруін, дағдыларын дамытуын, оқу мотивациясын және жеке қабілеттерін объективті бағалауға мүмкіндік береді. Ұзақ мерзімді бақылау педагогқа оқушылардың жетістігін жүйелі түрде бақылауға, кемшіліктерін анықтауға және түзету шараларын енгізуге көмектеседі.

Оқушы жетістігін ұзақ мерзімді бақылаудың мәні.

- 1. Оқушы жетістігін бақылау – оқу процесін тиімді ұйымдастыру құралы.** Оқушылардың білім деңгейін, дағдыларын және сабаққа қатысу белсенділігін анықтауға мүмкіндік береді.
- 2. Ұзақ мерзімді бақылаудың мақсаттары.** Білім сапасын арттыру, оқушының жеке қабілеттерін дамыту, оқу мотивациясын көтеру және білім алу үрдісінде тұрақты прогресті қамтамасыз ету.
- 3. Бақылаудың мәні.** Ұзақ мерзімді бақылау жүйелі, әділ және педагогикалық тұрғыдан дұрыс ұйымдастырылған кезде оқушылардың білім алуға деген қызығушылығын арттырады.

Ұзақ мерзімді бақылау тәсілдері.

- 1. Бақылау дәптерлері мен журналдар.** Оқушының оқу материалын меңгеру барысы жүйелі түрде жазылады. Мұғалім әр кезеңде нәтижені бағалап, кемшіліктерін анықтайды.
- 2. Құзырлы тапсырмалар (портфолио).** Оқушылар өз жетістіктерін жинақтап, тапсырмаларды орындау сапасын көрсетеді.
- 3. Тестілік бақылау.** Уақытылы және жүйелі тест арқылы оқушының білім деңгейі бағаланады.
- 4. Ауызша бақылау.** Сабақ барысында сұрақ-жауап, диалог және әңгіме арқылы оқушының түсіну қабілеті анықталады.
- 5. Топтық және жеке тапсырмалар.** Оқушылардың ынтымақтастық дағдылары мен жеке жауапкершілігі бағаланады.
- 6. Электрондық бақылау құралдары.** Оқушы жетістігін онлайн платформалар мен қосымшалар арқылы қадағалау.

Практикалық

сабақ

үлгілері.

- 1. Сабақ үлгісі: «Апта сайынғы мониторинг».** Оқушылардың апта бойы алған білімдерін бағалау үшін қысқа тесттер, жазбаша тапсырмалар және ауызша жауаптар қарастырылады.

2. **Сабақ үлгісі: «Айлық портфолио».** Оқушылар портфолио жинақтап, ай сайын өз жетістіктерін көрсетеді. Мұғалім бағалау критерийлері бойынша нәтижелерді тіркейді.
3. **Сабақ үлгісі: «Топтық бақылау».** Топтық тапсырмалар арқылы оқушылардың ынтымақтастығы, коммуникативтік дағдылары және білім деңгейі бағаланады.
4. **Сабақ үлгісі: «Жеке консультациялар».** Оқушыларға жеке тапсырмалар беріліп, жетістіктерін түзету және мотивацияны арттыру мақсатында кері байланыс жүргізіледі.
5. **Сабақ үлгісі: «Электрондық тестілеу».** Онлайн платформалар арқылы оқушының білімін бағалау, нәтижелерді жинақтау және талдау жүргізіледі.

Бағалау және рефлексия.

- Оқушы жетістігін бағалау критерийлері: білім деңгейі, дағдылар, шығармашылық қабілет, сыни ойлау және ынтымақтастық.
- Ұзақ мерзімді бақылау нәтижесі бойынша педагог әр оқушының жеке дамуын анықтайды және қосымша тапсырмалар тағайындайды.
- Рефлексия барысында оқушылар өз жетістіктерін бағалап, кемшіліктерін түзету жолдарын талдайды.

Ұзақ мерзімді бақылаудың тиімділігі.

- Оқушылардың білім сапасы тұрақты түрде артады.
- Оқушылардың жеке қабілеттері мен дағдылары дамиды.
- Оқу мотивациясы және сабаққа қатысу белсенділігі артады.
- Мұғалімге оқушы жетістігін жүйелі түрде бақылау және педагогикалық шешімдер қабылдау мүмкіндігі беріледі.

Қорытынды.

Оқушы жетістігін ұзақ мерзімді бақылау бастауыш сыныпта білім сапасын арттырудың маңызды құралы болып табылады. Бұл процесс оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеріп, әділ және объективті бағалауға мүмкіндік береді. Ұзақ мерзімді бақылау арқылы педагог оқушылардың оқу мотивациясын арттырады, дағдыларын дамытады және білім беру процесін нәтижелі етеді.

Әдебиеттер

- Ахметова, Г. Оқушы жетістігін бақылау әдістемесі. Алматы, 2020.
1. Қарабаев, С. Ұзақ мерзімді бақылау тәсілдері бастауыш сыныпта. Алматы, 2019.
 2. Назарова, Л. Бастауыш сынып оқушыларының жетістігін бағалау. Алматы, 2021.
 3. Иванова, М. Мониторинг және оқушы жетістігін бағалау. Алматы, 2018.
 4. OECD. Student Assessment and Monitoring in Primary Education. Париж, 2010.
 5. Томпсон, Дж. Long-Term Student Achievement Tracking. London, 2018.

ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

Казыбаева Камшат Сатыбалдиевна

Түркістан облысы, Жетісай ауданы, Жетісай қаласы
"Абай атындағы №4 ЖББМ МГ" КММ
Бастауыш сынып мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются методы эффективной организации формирующего оценивания в начальной школе. Автор анализирует подходы к планированию уроков с использованием формирующего оценивания, критериев оценки, самооценки учащихся и обратной связи. Приведены практические рекомендации, примеры заданий и инструментов оценивания, способствующих повышению мотивации, вовлеченности и учебной активности учащихся.

Abstract

The article examines effective methods of organizing formative assessment in primary school. The author analyzes lesson planning approaches using formative assessment, evaluation criteria, student self-assessment, and feedback. Practical recommendations, task examples, and assessment tools are provided to enhance students' motivation, engagement, and academic activity.

Кіріспе.

Бастауыш сыныпта қалыптастырушы бағалау оқушылардың білімін, дағдыларын және ойлау қабілетін үздіксіз бақылауға, кері байланыс алуға мүмкіндік беретін маңызды педагогикалық әдіс болып табылады. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын арттырып, олардың өзін-өзі бағалау және топтық бағалау дағдыларын дамытуға бағытталған.

Мақаланың мақсаты: бастауыш сыныпта қалыптастырушы бағалауды тиімді ұйымдастыру әдістерін зерттеу, практикалық сабақ жоспарларын, тапсырмаларды, бағалау критерийлерін көрсету.

Мақаланың міндеттері:

1. Қалыптастырушы бағалаудың педагогикалық мәнін көрсету.
2. Оқушылардың өзін-өзі бағалау дағдыларын дамыту жолдарын сипаттау.
3. Сабақтағы кері байланыс жүйесін ұйымдастыру әдістерін талдау.
4. Қалыптастырушы бағалау құралдары мен тапсырмаларын практикалық мысалдар арқылы көрсету.

Қалыптастырушы бағалау әдістері.**1. Психологиялық дайындық.**

1. Оқушыларға сабақ мақсаты мен міндеттерін түсіндіру.
2. Қорықпай өз пікірін айтуға мүмкіндік жасау, жағымды эмоционалдық климат қалыптастыру.
3. Мысал: «Сенім шеңбері» – оқушылар өз ойларын бөліседі, бір-бірін қолдайды.

2. Бағалау критерийлерін анықтау.

1. Әр сабаққа нақты, айқын критерийлер орнату.
2. Критерийлерді оқушыларға алдын ала көрсету.
3. Мысал: «Дұрыс сөйлем құрау», «Жаңа сөздерді қолдану», «Топтық жұмысқа белсенді қатысу».

3. Өзін-өзі бағалау.

1. Оқушылар өз жұмыстарын тексеріп, бағалайды.
2. Портфолио әдісі арқылы прогрессті бақылау.
3. Мысал: «Менің жетістіктерім» – әр оқушы апталық тапсырмаларын бағалайды және өз прогресін жазады.

4. Топтық бағалау.

1. Топ мүшелері бір-бірін бағалайды.
2. «Сыныптық рейтинг» әдісі арқылы топтық белсенділікті бақылау.
3. Мысал: «Бір-біріңді бағала» – әр топтағы оқушылар өз әріптестерінің жұмысын бағалайды.

5. Кері байланыс.

1. Мұғалімнің жүйелі кері байланысы: нақты, конструктивті, оқушыны ынталандыратын.
2. Сабақ барысында қысқа кері байланыс беру: «Не дұрыс жасалды?», «Қайда жетілдіру қажет?»
3. Мысал: «Жетістіктер және ұсыныстар» парақшасы – әр оқушы өз жұмысы туралы пікір алады.

6. Қалыптастырушы бағалауды интеграциялау.

1. Сабаққа кіріспе, негізгі және қорытынды бөлімдерде бағалау элементтерін қолдану.
2. Интерактивті тапсырмалар: жұптық жұмыс, топтық жобалар, рөлдік ойындар.

3. Мысал: «Менің сүйікті кейіпкерім» тақырыбында топтық эссе жазу және бағалау.

7. Мультимедиялық бағалау құралдары.

1. Видео немесе подкаст арқылы оқушылардың презентацияларын бағалау.
2. Онлайн платформаларда кері байланыс пен бағалау жүргізу.
3. Мысал: Google Forms арқылы тапсырмаларды бағалау және автоматты кері байланыс беру.

Нақты сабақ мысалдары.

Сабақ 1. Менің сүйікті кейіпкерім

- Мақсаты: өзін-өзі бағалау арқылы жазбаша жұмыс сапасын арттыру.
- Әдістер: топтық талқылау, жұптық бағалау, кері байланыс.
- Бағалау: өзін-өзі бағалау парақшалары, топтық баға, мұғалімнің кері байланысы.

Сабақ 2. Менің күнделікті іс-әрекеттерім

- Мақсаты: қалыптастырушы бағалау арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту.
- Әдістер: жұптық диалог, рөлдік ойын, топтық презентация.
- Бағалау: топтық және жеке бағалау, портфолио.

Сабақ 3. Мектеп өмірі және хоббиім

- Мақсаты: топтық бағалау арқылы ынтымақтастық дағдыларын жетілдіру.
- Әдістер: топтық дискуссия, креативті тапсырмалар, рөлдік ойын.
- Бағалау: топтық рейтинг, мұғалім кері байланысы.

Қорытынды.

Қалыптастырушы бағалау бастауыш сыныпта оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, өзін-өзі бағалау және серіктестік дағдыларын дамытады. Мұғалімнің кәсіби дағдысы мен сабақтағы әдістемелік ұйымдастырушылығы оқушылардың мотивациясын, шығармашылық белсенділігін және коммуникативтік қабілеттерін дамытуда шешуші рөл атқарады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г.К. Бастауыш сыныпта оқыту әдістемесі. Алматы, 2019
2. Баймұхамедова Л.Ж. Бастауыш сынып оқушыларының әлеуметтік дағдыларын дамыту. Шымкент, 2020
3. Black P., Wiliam D. Assessment and Classroom Learning. London: Routledge, 2018
4. Stiggins R. Classroom Assessment for Student Learning. New York: Pearson, 2017
5. Brookhart S. How to Give Effective Feedback to Your Students. Alexandria: ASCD, 2017
6. Facione P. Critical Thinking in Education. California Academic Press, 2015
7. Ким И.М. Қалыптастырушы бағалау әдістері. Москва, 2018
8. Сейтбекова А.Е. Педагогикалық тәжірибе мен бағалау әдістері. Алматы, 2021

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІСТЕР

Тасжанова Гульвира Сагуовна,

Шымкент қаласы, №26 "Самұрық" бөбекжай-бақшасы МКҚК
Тәрбиеші

Резюме

В статье рассматриваются эффективные методы развития речи у детей дошкольного возраста. Формирование навыков речи, слушания и языка является одной из ключевых задач дошкольного образования. В статье обсуждаются игровые методы, использование визуальных материалов, беседы и ролевые игры, а также практические примеры уроков. Также представлены педагогические подходы, направленные на расширение словарного запаса и формирование культуры речи у детей.

Summary

The article examines effective methods for developing language skills in preschool children. The formation of speech, listening, and language skills is one of the key tasks of early childhood education. The article discusses game-based methods, the use of visual materials, conversations, and role-playing activities, as well as practical lesson examples. Pedagogical approaches aimed at expanding vocabulary and developing speech culture in children are also presented.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту – олардың ойлау қабілеті, қарым-қатынас дағдылары және әлеуметтік бейімделуі үшін негіз болып табылады. Тілдік дағдыларды ерте кезеңде дамыту арқылы балалардың білімге деген қызығушылығы, сөйлеу мәдениеті және коммуникативтік қабілеттері жетілдіріледі. Педагогикалық тәжірибеде тиімді әдістерді қолдану балалардың сөздік қорын байытуға, сөйлеу тілін қалыптастыруға және логикалық ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

Тіл дамытудағы тиімді әдістер.

Ойын әдістері. Балалар ойын арқылы сөздік қорын кеңейтеді, сөйлеу дағдыларын жетілдіреді, әлеуметтік өзара әрекеттесуді үйренеді.

Визуалды материалдар. Суреттер, карточкалар, постерлер арқылы балалардың сөздік қоры мен түсіну қабілеті дамиды.

Әңгімелесу. Педагогтармен және балалармен әңгімелесу арқылы сөйлеу дағдылары қалыптасады, жаңа сөздер мен сөйлем құрылымдары меңгеріледі.

Рөлдік ойындар. Балалар түрлі рөлдерді ойнау арқылы коммуникативтік дағдыларын, эмоциялық интеллектін және сөйлеу мәдениетін жетілдіреді.

Көркем әдебиетпен жұмыс. Балаларға ертегілер мен шағын әңгімелер оқу арқылы сөздік қорын арттыру, логикалық ойлау және тыңдалым дағдылары жетілдіріледі.

Практикалық сабақ үлгілері.

Сабақ үлгісі: «Сөздік қорды дамыту». Балалар жаңа сөздермен танысып, оларды ойын арқылы қолданады.

Сабақ үлгісі: «Рөлдік ойын: Супермаркет». Балалар сатып алушы мен сатушы рөлін ойнай отырып, диалог құру дағдыларын дамытады.

Сабақ үлгісі: «Әңгімелесу сағаты». Балалармен сұрақ-жауап арқылы жаңа сөздер мен сөйлем құрылымдарын үйрету.

Сабақ үлгісі: «Көркем әдебиет оқу». Ерекше тақырыптағы ертегілер мен әңгімелерді оқу, содан кейін сюжет бойынша ой қозғау.

Сабақ үлгісі: «Визуалды тапсырмалар». Суреттер мен карточкалар арқылы сөздік қорды бекіту, сөйлеу дағдыларын дамыту.

Бағалау және кері байланыс.

- Балалардың сөздік қоры мен сөйлеу дағдылары бақыланады.
- Әр сабақтан кейін педагог балалардың жетістіктерін бағалап, қосымша түзетулер енгізеді.
- Кері байланыс арқылы педагог балалардың дамуын қадағалайды, тиімді әдістерді жетілдіреді.

Тиімділіктің нәтижелері.

- Балалардың сөйлеу мәдениеті мен коммуникативтік қабілеттері артады.
- Жаңа сөздер мен сөйлем құрылымдарын меңгеру арқылы логикалық ойлау дағдылары дамиды.
- Ойын және рөлдік әдістер балалардың белсенді қатысуын қамтамасыз етеді.
- Визуалды материалдар мен көркем әдебиет арқылы есте сақтау және тыңдалым дағдылары жетілдіріледі.

Тіл дамытудағы қосымша тәсілдер.

- **Музыкалық әдістер** – ән айту, тақпақ жаттау, ырғақты ойындар арқылы балалардың сөйлеу қарқыны мен дыбыстауы жақсарады.
- **Драматизация** – ертегілерді сахналау, шағын қойылымдар арқылы балалардың сөздік қоры мен сөйлеу мәдениеті дамиды.
- **Сөйлеу терапиялық жаттығулар** – артикуляциялық гимнастика, дыбыстарды дұрыс айтуға арналған жаттығулар.
- **Жазба элементтері** – сурет салу, әріптерді таныстыру, қарапайым сөздерді жазуға үйрету арқылы тілдік дағдыларды бекіту.

Қосымша әдістемелік тәсілдер.

- **Диалогтік оқыту** – балаларды сұрақ қоюға, жауап беруге, пікір білдіруге үйрету.
- **Сюжеттік ойындар** – «Дәрігер», «Мектеп», «Асхана» сияқты өмірлік жағдайларды ойнау арқылы тілдік қарым-қатынас дағдыларын дамыту.
- **Интерактивті технологиялар** – мультимедиялық бағдарламалар, тіл дамытуға арналған қосымшалар мен онлайн ойындар.
- **Жеке және топтық жұмыс** – әр баланың жеке ерекшелігін ескеріп, топтық қарым-қатынас арқылы тілдік дағдыларды жетілдіру.

Баланың тілдік дамуын бағалаудың қосымша көрсеткіштері.

- **Фонетикалық дағдылар** – дыбыстарды дұрыс айту, сөйлеу қарқыны.
- **Лексикалық дағдылар** – сөздік қордың көлемі, жаңа сөздерді қолдану.
- **Грамматикалық дағдылар** – сөйлем құрастыру, сөздерді дұрыс байланыстыру.
- **Коммуникативтік дағдылар** – диалог жүргізу, әңгімеге қатысу, эмоцияны сөзбен жеткізу.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі балалардың тілін дамытуда ойын әдістері, визуалды материалдар, рөлдік ойындар және әңгімелесу сабақтары ең тиімді болып табылады. Педагогикалық әдістерді дұрыс ұйымдастыру балалардың коммуникативтік қабілеттерін, сөздік қорын және сөйлеу мәдениетін дамытуға мүмкіндік береді. Бұл әдістер балалардың жалпы когнитивтік және әлеуметтік дамуына оң әсерін тигізеді.

Әдебиеттер:

1. Ахметова, Г. Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі. Алматы, 2020.
2. Қарабаев, С. Ойын арқылы сөйлеу дағдыларын қалыптастыру. Алматы, 2019.
3. Назарова, Л. Рөлдік ойындар мен тіл дамыту. Алматы, 2021.
4. Иванова, М. Көркем әдебиет және мектепке дейінгі балалар. Алматы, 2018.
5. OECD. Language Development in Early Childhood Education. Париж, 2010.
6. Thompson, J. Effective Methods of Language Learning in Preschool. London, 2018.

БАЛАБАҚШАДА ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ЕНГІЗУ

Шынболатқызы Баян

Шымкент қаласы, №26 "Самұрық" бөбекжай-бақшасы МКҚК

Тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается внедрение игровой технологии обучения в детском саду. Игра является эффективным методом развития знаний, творчества, мышления и коммуникативных навыков у детей дошкольного возраста. В статье обсуждаются педагогическое значение игровой технологии, принципы организации, методы внедрения в занятия, практические примеры и способы оценки развития детей. Также показана роль обучения через игру в повышении эмоциональной устойчивости и мотивации детей.

Summary

The article examines the implementation of game-based learning technology in preschool education. Play is an effective method for developing knowledge, creativity, thinking, and communication skills in preschool children. The article discusses the pedagogical significance of game technology, organizational principles, methods of implementation in lessons, practical examples, and assessment techniques. The role of play-based learning in enhancing children's emotional stability and motivation is also highlighted.

Кіріспе.

Ойын – мектепке дейінгі балалардың негізгі әрекет түрі болып табылады. Ол балалардың ойлау, тіл, әлеуметтік және эмоционалды дағдыларын дамытудың тиімді құралы болып саналады. Балабақшада ойын арқылы оқыту технологиясын қолдану балалардың белсенді қатысуын арттырады, шығармашылық қабілеттерін дамытады және оқу процесіне қызығушылығын оятады. Педагогтар үшін ойын технологиясын тиімді ұйымдастыру балалардың білім деңгейін, коммуникативтік дағдыларын және әлеуметтік бейімделуін арттыруға мүмкіндік береді.

Ойын арқылы оқытудың педагогикалық мәні.

Ойын – балалар үшін негізгі әрекет түрі. Балалар ойын арқылы әлемді танып, логикалық ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Педагогикалық мақсаттар. Ойын арқылы балалардың когнитивтік, эмоционалды және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ету.

Ұйымдастыру принциптері. Ашықтық, жүйелілік, қатысушылардың қызығушылығын ескеру, балалардың жас ерекшелігіне сәйкес әдістерді таңдау.

Ойын технологияларын қолдану әдістері.

Рөлдік ойындар. Балалар түрлі рөлдерді сомдай отырып, сөйлеу дағдыларын және эмоциялық интеллектін дамытады.

Символикалық ойындар. Балалар заттарды немесе оқиғаларды бейнелеу арқылы ойлау қабілетін және шығармашылық қабілетін жетілдіреді.

Құрылымдық ойындар. Логикалық тапсырмалар, пазлдар, конструкторлар арқылы когнитивтік дағдылар дамиды.

Топтық ойындар. Балалар бірге әрекеттесу арқылы әлеуметтік дағдылар мен ынтымақтастық қабілеттерін меңгереді.

Интерактивті ойындар. Сандық құралдар мен визуалды материалдарды қолдану арқылы оқыту процесін қызықты ету.

Практикалық сабақ үлгілері.

Сабақ үлгісі: «Рөлдік ойын: Дүкен». Балалар сатып алушы және сатушы рөлін ойнап, диалог құру дағдыларын жетілдіреді.

Сабақ үлгісі: «Символикалық ойын: Қала салу». Балалар конструктор арқылы қала моделін жасап, шығармашылық қабілеттерін дамытады.

Сабақ үлгісі: «Топтық ойын: Достық». Топтағы балалар бір-бірімен ынтымақтасып, тапсырмаларды бірге орындайды.

Сабақ үлгісі: «Интерактивті ойын: Жануарлар әлемі». Визуалды және мультимедиялық материалдар арқылы жаңа сөздер мен ұғымдарды үйрету.

Сабақ үлгісі: «Кері байланыс арқылы ойын». Ойын барысында педагог балалардың белсенділігін бағалап, түзетулер енгізеді.

Бағалау және кері байланыс.

- Балалардың сөйлеу, логикалық ойлау және әлеуметтік дағдылары бағаланады.
- Ойын барысында балалардың қатысу деңгейі, ынтасы және шығармашылық қабілеттері бақыланады.
- Педагог сабақ соңында кері байланыс береді, ойын әдістерінің тиімділігін талдайды және қажет болған жағдайда түзетулер енгізеді.

Ойын арқылы оқытудың тиімділігінің нәтижелері.

- Балалардың оқу мотивациясы артады.
- Сөйлеу дағдылары мен коммуникативтік қабілеттері дамиды.
- Эмоциялық тұрақтылық пен әлеуметтік бейімделу қалыптасады.
- Шығармашылық қабілеттері мен логикалық ойлау дағдылары жетіледі.

Ойын арқылы оқыту технологиясын енгізудегі педагогтің рөлі

Балабақшада ойын технологиясын тиімді енгізу педагогтің кәсіби құзыреттілігіне байланысты. Тәрбиеші ойын ортасын дұрыс ұйымдастырып қана қоймай, әрбір ойынның бала дамуына ықпал ету деңгейін алдын ала болжап, оқу мақсаттарымен байланыстыра білуі қажет. Ойын барысында әр баланың жеке ерекшелігіне назар аудару, баланың қызығушылығын қолдау, ойынға кіріктіру деңгейін бақылау – педагог жұмысының маңызды аспектілері.

Педагог ойын үдерісінде бағыттаушы, қолдаушы және бақылаушы рөлдерді алмастырып отырады. Мысалы, жаңа ұғымдарды меңгерту кезінде педагог түсіндіруші рөлін атқарса, рөлдік ойындарға келгенде бақылаушы әрі қолдаушы рөлге көшеді. Бұл тәсіл балалардың еркіндігін, бастамашылдығын және өзіндік әрекет ету қабілетін арттырады.

Ойын ортасын ұйымдастыру ерекшеліктері.

Тиімді ойын ортасы – балалардың танымдық қызығушылығын арттыратын кеңістік. Балабақшада ойын ортасын ұйымдастыруда келесі талаптар ескеріледі:

Қауіпсіздік және жайлылық. Барлық материалдар балалардың жас ерекшелігіне сай болуы, қауіпсіз және экологиялық таза болуы қажет.

Материалдардың қолжетімділігі. Балалар кез келген ойын материалына өз бетімен жете алуы тиіс.

Тақырыптық аймақтар құру. «Құрылыс орталығы», «Шығармашылық бұрышы», «Рөлдік ойын аймағы», «Тәжірибе жасау аймағы» сияқты орталықтар оқу үдерісін әртараптандырады.

Материалдарды үнемі жаңарту. Жаңа ойыншықтар мен тапсырмалар қосу балалардың қызығушылығын тұрақты ұстап тұрады.

Осындай орта балалардың өз бетінше ойнауына, зерттеу жүргізуіне және шығармашылық қабілеттерін дамытуына мүмкіндік береді.

Қорытынды.

Балабақшада ойын арқылы оқыту технологиясын енгізу балалардың когнитивтік, эмоционалды және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді. Ойын әдістерін тиімді қолдану педагогтарға баланың оқу процесін қызықты әрі нәтижелі ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл технология балалардың белсенділігін арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, сөйлеу дағдыларын жетілдіруге, топта үйлесімді әрекет жасауға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Ахметова, Г. Ойын арқылы оқыту әдістемесі. Алматы, 2020.
2. Қарабаев, С. Мектепке дейінгі балалардағы рөлдік ойындар. Алматы, 2019.
3. Назарова, Л. Ойын арқылы когнитивтік және әлеуметтік дамуды қамтамасыз ету. Алматы, 2021.
4. Иванова, М. Play-Based Learning in Early Childhood Education. Алматы, 2018.
5. OECD. Learning Through Play in Early Childhood Education. Париж, 2010.
6. Thompson, J. Game-Based Learning in Preschool. London, 2018.

БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС БАРЫСЫНДА РЕФЛЕКСИЯ ЖҮРГІЗУ

Куандикова Индира Назарбаевна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

“Кәусар Әли” бөбекжай балабақшасы ЖШС тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается значение рефлексии в работе с дошкольниками, ее роль в развитии эмоциональной, коммуникативной и познавательной сфер ребенка. Автор анализирует методы и приемы рефлексивной деятельности, используемые воспитателем в процессе обучения и взаимодействия с детьми. Описываются формы индивидуальной и групповой рефлексии, способы оценки эмоционального состояния ребенка, применения игровых и творческих методов. Показано, что систематическая рефлексия способствует развитию осознанности, уверенности, саморегуляции и повышению качества воспитательно образовательного процесса.

Summary

This article examines the importance of reflection in working with preschool children and its role in their emotional, communicative and cognitive development. The author analyzes reflective methods used by educators in the learning process. Various forms of individual and group reflection are described, including emotional assessment techniques, creative tools and play based strategies. The study shows that systematic reflection improves self awareness, confidence, self regulation and overall effectiveness of the educational process.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі тәрбие беру жүйесінде рефлексия балалардың эмоционалдық, танымдық және әлеуметтік дамуына үлкен ықпал ететін маңызды процесс. Рефлексия балаға өз іс әрекетін түсінуге, эмоциясын тануға, ойлауын дамытуға, тәжірибе жинақтауға көмектеседі. Тәрбиеші рефлексияны дұрыс ұйымдастыру арқылы баланың өзіндік танымын, қызығушылығын, сенімін арттыра алады.

Рефлексия мектепке дейінгі жастағы балалардың өзін өзі тану қабілетін қалыптастыратын құнды құралдардың бірі. Бұл мақалада балалармен жұмыс барысында рефлексия жүргізудің маңызы, әдістері, тәсілдері және іс жүзінде қолдану жолдары қарастырылады.

Рефлексия ұғымы және оның маңызы.

Рефлексия баланың өз әрекеттерін, ойларын, сезімдерін түсіну қабілеті. Ол төмендегі құрамдас бөліктерден тұрады.

1. Эмоцияны тану.
2. Өз іс әрекетін бағалау.
3. Тәжірибені қорытындылау.
4. Ой қорыту.
5. Өзін өзі түсіну.
6. Мінез құлықты реттеу.

Рефлексия балада жауапкершілік, өзін бақылау, өзін бағалау, ойлау дағдыларын дамытады.

Тәрбиешінің рефлексия жүргізудегі рөлі.

Тәрбиеші рефлексия үдерісін ұйымдастырушы және бағыттаушы негізгі тұлға.

Тәрбиешінің атқаратын міндеттері.

1. Баланың эмоциясын дұрыс тану.
2. Ынталандыруға жағдай жасау.
3. Қауіпсіз психологиялық орта қалыптастыру.
4. Ойлануға бағыт беру.
5. Естеліктермен жұмыс ұйымдастыру.
6. Жеке және топтық рефлексия жүргізу.

Тәрбиешінің қолдауы баланың өзін еркін сезінуіне мүмкіндік береді.

Жеке рефлексия жүргізу әдістері.

Жеке рефлексия баланың өз эмоциясын, ойларын, әрекеттерін жеке түсінуіне мүмкіндік береді.

Негізгі әдістер.

1. Эмоциялық смайликтермен жұмыс.
2. Айна әдісі.
3. Саусақ жаттығулары.
4. Өзін бағалау сұрақтары.
5. Тыныс алу жаттығулары.
6. Жеке әңгімелесу.

Бұл әдістер баланың өз сезімін тануына және оны басқаруына көмектеседі.

Топтық рефлексия жүргізу әдістері.

Топтық рефлексия балалардың коммуникативтік дағдыларын дамытады.

Тиімді топтық әдістер.

1. Шеңбер әдісі.
2. Эмоциялық гүл шоғын құрастыру.
3. Жұмбақ сұрақтар.
4. Ойын түріндегі талқылау.
5. Тақырыптық сурет салу.
6. Бірлескен жаттығулар.

Топтық рефлексия бірлестік сезімін қалыптастырады.

Ойын арқылы рефлексия.

Ойын рефлексияның ең табиғи және тиімді тәсілі.

Ойындық әдістер.

1. Рөлдік ойындар.
2. Дабыл түстер әдісі.
3. Қозғалыс ойындары.
4. Сөздік ойындар.
5. Музыкалық жаттығулар.
6. Сезімдерді бейнелеу ойыны.

Ойын балаларды белсенді етеді және эмоцияларын жеңіл жеткізуге көмектеседі.

Шығармашылық рефлексия әдістері.

Шығармашылық тәсілдер баланың қиялын, ойлауын, өзін тануын дамытады.

Негізгі тәсілдер.

1. Сурет салу.
2. Коллаж жасау.
3. Мүсіндеу.
4. Еркін әңгімелеу.
5. Өлең құрастыру.
6. Түстер арқылы эмоцияны көрсету.

Шығармашылық рефлексия балаға жағымды эмоция береді.

Эмоциямен жұмыс істеу.

Эмоциямен жұмыс рефлексияның маңызды бөлігі.

Әдістер.

1. Эмоция карталары.
2. Сезім күнделігі.
3. Өзін тыныштандыру жаттығулары.
4. Мотивациялық сөздер.

5. Денемен сезіну жаттығулары.
6. Эмоциялық ойындар.
Эмоцияны тану арқылы бала стресс пен мазасыздықты жеңе алады.

Ата-анамен жұмыс.

Рефлексия нәтижелі болуы үшін ата аналармен жұмыс та маңызды.
Жұмыс формалары.

1. Кеңес беру.
2. Үй тапсырмасын рефлексияға бағыттау.
3. Ата аналар тренингі.
4. Ақпараттық парақшалар тарату.
5. Бірлескен шаралар.
6. Баланың эмоциялық картасын талдау.
Ата ананың қолдауы рефлексияның тиімділігін арттырады.

Қорытынды.

Балалармен рефлексия жүргізу олардың тұлғалық дамуының, эмоционалды тұрақтылығының, ойлау қабілетінің маңызды бөлігі. Жүйелі рефлексия баланың өз тәжірибесін түсінуіне, эмоциясын басқаруына, өзін бағалауына, топпен жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Тәрбиешінің кәсіби ұйымдастырылған рефлексиясы баланың сенімін арттырып, оның толыққанды дамуына жағдай жасайды.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
2. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
3. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
4. Елмағанбетова Х. Баланың эмоциялық дамуы. Астана, 2020.
5. OECD. Early Childhood Education Report. Paris, 2022.
6. Қоянбаев Ж. Педагогика. Алматы, 2015.
7. Муханбетжанова С. Балабақшадағы дамыту жұмыстары. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МОНИТОРИНГ

Абжалалова Шамшия Қалданқызы

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

Білім бөлімінің мектепке дейінгі тәрбие және білім беру бойынша әдіскері

Резюме

В статье рассматриваются особенности педагогического мониторинга в дошкольной образовательной организации. Излагаются цели и задачи мониторинга, его значимость в оценке качества образовательного процесса, развития детей и профессиональной деятельности педагогов. Анализируются виды мониторинга, методы сбора и обработки данных, инструменты наблюдения и диагностики. Особое внимание уделяется созданию системы непрерывного педагогического контроля, взаимодействию педагогов и администрации, формированию объективных критериев оценки. Мониторинг рассматривается как средство повышения эффективности образовательной среды и принятия управленческих решений.

Summary

The article examines the features of pedagogical monitoring in preschool educational institutions. It outlines the goals and objectives of monitoring and highlights its importance in evaluating the quality of the educational process, children's development and teachers' professional performance. Various types of monitoring, methods of data collection and analysis, observation tools and diagnostic procedures are discussed. Special attention is given to establishing a continuous monitoring system, collaboration between teachers and administration and

developing objective assessment criteria. Monitoring is viewed as an essential mechanism for improving educational practices and supporting management decisions.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі ұйымдағы педагогикалық мониторинг білім сапасын арттырудың, тәрбие үдерісін жетілдірудің, педагог жұмысының тиімділігін бағалаудың негізгі құралы болып табылады. Мониторинг жүйелі бақылау, талдау және бағалау арқылы балабақшадағы оқу тәрбие үдерісінің жағдайын анықтауға мүмкіндік береді.

Заманауи мектепке дейінгі ұйымдарда мониторинг тек бақылау емес, сонымен қатар педагогикалық процесті дамытуға бағытталған талдау жүйесі ретінде қарастырылады. Ол шешім қабылдау, оқу бағдарламасын түзету, педагогтарды қолдау, балалардың даму қарқынын бақылау сияқты маңызды бағыттарды қамтиды.

Педагогикалық мониторингтің мәні мен мақсаттары.

Педагогикалық мониторинг мектепке дейінгі ұйымдағы білім беру сапасының деңгейін анықтауға арналған арнайы жүйе.

Негізгі мақсаттары.

1. Балалардың даму динамикасын бақылау.
2. Педагогикалық жұмыстың тиімділігін бағалау.
3. Оқу бағдарламасының орындалуын тексеру.
4. Әдістемелік көмекті қажет ететін бағыттарды анықтау.
5. Қиындықтарды дер кезінде шешу.
6. Басқарушылық шешімдер қабылдау.

Мониторинг білім беруді басқаруды ғылыми негізде ұйымдастыруға көмектеседі.

Педагогикалық мониторингтің міндеттері.

Мониторинг жүйесі бірқатар нақты міндеттерді орындайды.

1. Балалардың психологиялық, физиологиялық, әлеуметтік дамуын бақылау.
2. Педагог қызметін бағалау.
3. Білім беру ортасының сапасын анықтау.
4. Оқу материалының меңгерілуін талдау.
5. Тәрбиелік жұмыстардың нәтижелерін бақылау.
6. Оқытудағы проблемаларды анықтау.

Бұл міндеттер балабақшадағы оқу тәрбие үдерісінің сапасын арттыруға бағытталған.

Мониторингтің түрлері.

Мектепке дейінгі ұйымдарда мониторинг бірнеше бағытта жүзеге асырылады.

1. Білім нәтижелерін анықтау мониторингі.
2. Бала дамуын бақылау мониторингі.
3. Педагог қызметін бағалау мониторингі.
4. Білім беру ортасын талдау мониторингі.
5. Әлеуметтік психологиялық климат мониторингі.
6. Ата аналармен жұмысты бағалау мониторингі.

Әр түрдің өз мақсаты мен әдістемесі бар.

Мониторинг жүргізудің кезеңдері.

Мониторинг жүйелі кезеңдер арқылы жүзеге асады.

1. Мақсат қою.
2. Көрсеткіштерді анықтау.
3. Құралдарды таңдау.
4. Мәлімет жинау.
5. Нәтижелерді талдау.
6. Түзету жұмыстары.

Бұл кезеңдер мониторинг үдерісін құрылымды етеді.

Диагностикалау әдістері.

Мониторинг барысында диагностикалық әдістер кеңінен қолданылады.

Негізгі әдістер.

1. Бақылау.
2. Психологиялық тесттер.
3. Әңгімелесу.
4. Сауалнама.
5. Құжаттарды талдау.
6. Ойын әдісі.

Бұл әдістер арқылы баланың даму ерекшеліктері туралы толық ақпарат жинауға болады.

Педагог қызметін бағалау критерийлері.

Педагог еңбегін әділ бағалау үшін арнайы көрсеткіштер қажет.

Бағалау критерийлері.

1. Сабақ жоспарының сапасы.
2. Әдіс тәсілдерді қолдану деңгейі.
3. Баламен қарым қатынас.
4. Шығармашылық белсенділік.
5. Бағалау әдістерін қолдану.
6. Кәсіби даму динамикасы.

Бұл критерийлер педагогтың кәсіби шеберлігін арттыруға бағыт береді.

Оқу бағдарламасын мониторингілеу.

Оқу бағдарламасының орындалуы диагностика арқылы анықталады.

Мониторинг бағыттары.

1. Бағдарлама мазмұнының меңгерілуі.
2. Дамытушы тапсырмалардың орындалуы.
3. Тәрбие жұмысының нәтижелері.
4. Балалардың жалпы дайындығы.
5. Сабақта қолданылатын құралдардың тиімділігі.
6. Әдістемелік ұсыныстардың орындалуы.

Бағдарламаны мониторингілеу оқу сапасын арттырады.

Баланың даму мониторингі.

Балалардың даму деңгейін бақылау инклюзивті және жалпы топтарда өте маңызды.

Бақылау бағыттары.

1. Тілдік даму.
2. Танымдық даму.
3. Әлеуметтік даму.
4. Эмоциялық даму.
5. Моторика.
6. Өзін-өзі күту дағдылары.

Бұл мәліметтер баланың мектепке дайындығын анықтауға көмектеседі.

Ата-анамен жұмыс мониторингі.

Ата-аналармен жұмыс сапасын да бағалау қажет.

Бағалау бағыттары.

1. Ата-ананың белсенділігі.
2. Серіктестік деңгейі.
3. Кеңес беру жұмыстары.
4. Бірлескен іс шаралар.
5. Ақпараттық жұмыс.
6. Қарым-қатынастың тиімділігі.

Бұл баланың жан-жақты дамуына ықпал етеді.

Қорытынды.

Педагогикалық мониторинг мектепке дейінгі ұйымдағы тәрбиелеу және оқыту үдерісінің сапасын бағалайтын негізгі құрал. Ол педагогқа, әкімшілікке және ата анаға баланың даму деңгейі, оқу бағдарламасының орындалуы және білім беру ортасының тиімділігі туралы нақты ақпарат береді. Мониторингтің тиімді жүргізілуі баланың жан жақты дамуын қамтамасыз етеді.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
3. Қазақстан Республикасында мектепке дейінгі білім беру стандарты. Астана, 2019.
4. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
5. OECD. Early Childhood Monitoring Report. Paris, 2022.
6. Қоянбаев Ж. Педагогика негіздері. Алматы, 2015.
7. Муханбетжанова С. Мектепке дейінгі диагностика әдістері. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

КОГНИТИВТІ ДАМУ: ОЙЫН ЖӘНЕ ЖАТТЫҒУЛАР ЖҮЙЕСІ

Маханбетова Палзада Адилхановна

Шымкент қаласы

№69 «Еркебұлан» бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются особенности когнитивного развития детей дошкольного возраста и роль игровых методов в формировании психических процессов. Анализируются виды игр и упражнений, направленных на развитие внимания, памяти, восприятия, логического мышления, воображения и речевых навыков. Описываются методические подходы к организации игровой деятельности, принципы построения развивающей среды, а также требования к индивидуализации обучения. Приводятся примеры эффективных игр и упражнений, которые способствуют развитию интеллектуального потенциала детей.

Summary

The article examines the specifics of cognitive development in preschool children and the role of play-based methods in forming mental processes. It analyzes types of games and exercises aimed at developing attention, memory, perception, logical thinking, imagination and speech skills. Methodological approaches to organizing play activities, principles of creating a developmental environment and requirements for individualized learning are described. Examples of effective games and exercises that enhance children's intellectual potential are provided.

Кіріспе.

Когнитивті даму — баланың қабылдау, ойлау, есте сақтау, назар аудару, қиял және сөйлеу сияқты психикалық процестерінің қалыптасуы мен жетілуі. Мектепке дейінгі кезең — когнитивті дамудың ең қарқынды жүретін уақыты. Бала осы жаста қоршаған әлем туралы алғашқы түсініктерді қалыптастырады, себеп–салдар байланыстарын біледі, ақпаратты талдап, салыстыра алады.

Балабақшадағы дұрыс ұйымдастырылған ойын мен дамытушы орта бала когнитивті потенциалының ашылуына мүмкіндік береді. Когнитивті процестердің дамуы — оқудағы табыстылықтың, тұлғалық дамудың, әлеуметтік дағдылардың негізі. Сондықтан тәрбиеші ойын мен арнайы жаттығулар арқылы бұл процестерді жүйелі дамытуды қамтамасыз етуі керек.

Когнитивті дамудың теориялық негіздері.

Баланың когнитивті дамуы туралы зерттеулер Ж. Пиаже, Л. Выготский, Д. Эльконин және басқа да ғалымдардың еңбектерінде кең қарастырылған. Олардың еңбектеріне сүйенсек, когнитивті даму келесі психикалық функцияларды қамтиды:

1. Қабылдау.
2. Назар.
3. Есте сақтау.
4. Ойлау.
5. Сөйлеу.
6. Қиял.

Бұл процестер өзара байланысты және ойын арқылы табиғи түрде дамиды.

Когнитивті дамудың негізгі заңдылықтары:

1. Даму қарапайымнан күрделіге өтеді.
2. Іс-әрекет барысында қалыптасады.
3. Ойын — негізгі жетекші әрекет.
4. Ересек пен бала қарым-қатынасы когнитивті дамуды жеделдетеді.
5. Тәжірибе мен қайталау арқылы бекіеді.

Ойынның когнитивті даму үдерісіндегі рөлі.

Ойын — баланың дүниені танып білуіндегі ең тиімді құрал. Ойын барысында бала салыстырады, қателеседі, түзетеді, зерттейді, сұрақ қояды.

Ойынның когнитивтік әсері:

1. Ойлау қабілетін дамытады.
2. Сөйлеуді ынталандырады.
3. Назарды тұрақтандырады.
4. Қиял мен шығармашылықты арттырады.
5. Есте сақтау көлемін ұлғайтады.
6. Логикалық байланыстарды түсінуге көмектеседі.

Ойын — баланың табиғи зерттеу лабораториясы.

Назарды дамытуға арналған ойындар мен жаттығулар.

Назар (зейін) — когнитивті дамудың негізі.

Тиімді жаттығулар:

1. «Түсті тап» — белгілі бір түсті тез табу.
2. «Айырмашылығын тап» — суреттерді салыстыру.
3. «Жоғалған зат» — үстелдегі заттардан біреуін жасырып, қандай зат жоғалғанын анықтау.
4. «Қимылды қайтала» — тәрбиешінің қимылын дәл қайталау.
5. «Кім жылдам?» — нұсқауды орындау жылдамдығын арттыру.

Есте сақтауды дамытуға арналған ойындар.

Есте сақтау баланың тілін, ойлауын, логикалық қабілетін дамытады.

Тиімді жаттығулар:

1. «Сөзді қайтала» — тізбек сөздерді есте сақтау.
2. «Есте сақта және айт» — 5–8 затты есте сақтау.
3. «Жұп карталар» — есте сақтау арқылы жұп табу.
4. «Оқиға тізбегі» — оқиғаны ретімен есте сақтау.
5. «Қай сурет өзгерді?» — өзгерген бөлікті табу.

Қабылдауды дамыту әдістері.

Қабылдау — танымның алғашқы сатысы.

Жаттығулар:

1. Пішіндерді ажырату.
2. Түстерді сәйкестендіру.
3. Өлшем бойынша сұрыптау.

4. Дыбысты тану ойындары.

5. Иіс және дәм арқылы ажырату тәжірибелері.

Ойлауды дамытуға арналған логикалық ойындар.

Ойлау — баланың интеллектуалдық дамуының өзегі.

Тиімді логикалық ойындар:

1. «Логикалық тізбек».
2. «Себеп–салдар байланысы».
3. «Қайсысы артық?».
4. «Кестені толықтыр».
5. «Суретті құрастыр».
6. «Құпия сөз».

Бұл әдістер баланың талдау, жинақтау қабілеттерін дамытады.

Қиял мен шығармашылықты дамыту.

Қиял — танымдық дамудың ажырамас бөлігі.

Жаттығулар:

1. Еркін сурет салу.
2. Өңгіме құрастыру.
3. «Егер де мен...» ойыны.
4. Музыкалық қиял жаттығулары.
5. Құрастыру ойындары.
6. Мүсіндеу.

Тіл және сөйлеу дағдыларын дамыту.

Сөйлеу — ойлаудың негізгі құралы.

Әдістер:

1. Сурет бойынша әңгімелеу.
2. Құрастыру ойындары.
3. Сөздік ойындар.
4. Тыңдалым жаттығулары.
5. Әдеби шығармаларды тыңдау.
6. Диалог жүргізу.

Дамытушы ортаның когнитивті даму үшін маңызы.

Дұрыс ұйымдастырылған орта танымдық процестерді жеделдетеді.

Дамытушы ортаның талаптары:

1. Қауіпсіздік.
2. Қолжетімділік.
3. Қозғалысқа еркіндік.
4. Танымдық материалдардың болуы.
5. Ойын бұрыштарының ұйымдастырылуы.
6. Жас ерекшелігіне сай жабдықтау.

STEAM технологиясының рөлі.

STEAM — танымдық дамуды арттыратын инновациялық әдіс.

STEAM элементтері:

1. Қарапайым инженерлік конструкциялар.
2. Табиғат құбылыстарын зерттеу.
3. Құрастыру және модельдеу.
4. Сандық ойындар.
5. Шығармашылық жобалар.

Педагогтің рөлі.

Тәрбиеші — когнитивті дамытушы әрекеттерді ұйымдастырушы тұлға.

Педагогтің міндеттері:

1. Баланың қызығушылығын ояту.
2. Жағымды орта құру.
3. Жеке ерекшелікті ескеру.
4. Қиындықтарды анықтау.
5. Қолдау көрсету.
6. Мотивация беру.

Қорытынды.

Когнитивті даму — баланың танымдық әлеуетін ашудың негізгі жолы. Ойын, жаттығулар жүйесі, дамытушы орта және тәрбиешінің кәсіби бағыты арқылы балада зейін, ойлау, есте сақтау, қиял, сөйлеу процестері қалыптасады. Жүйелі ұйымдастырылған педагогикалық жұмыс — баланың интеллектуалдық дамуының негізі.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2017.
2. Аймағанбетова Қ. Мектепке дейінгі педагогика. Астана, 2021.
3. Әбдіғаппарова Р. Танымдық даму теориясы. Шымкент, 2019.
4. Пиаже Ж. Ребенок и мышление. Париж, 2015.
5. Выготский Л. Ойлау және сөйлеу. Москва, 2018.
6. Cole M. Child Cognitive Development. New York, 2014.
7. Gessel A. Preschool Education Theory. London, 2015.
8. Harms T. Early Learning Standards. Boston, 2016.
9. Montessori M. The Absorbent Mind. Amsterdam, 2015.
10. Brown H. Cognitive Training in Early Childhood. Oxford, 2018.

ЕРТЕ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРМЕН СЕНСОРЛЫҚ ДАМУ ЖҰМЫСЫ**Мауленова Ажар Айтбековна**

Шымкент қаласы

№69 «Еркебұлан» бөбекжай бақшасы тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются особенности сенсорного развития детей раннего возраста, роль воспитателя в организации развивающей среды и создании условий для формирования ощущений, кабылдау және танымдық қабілеттер. Анализируются методы сенсорного воспитания, включающие ойындық, тәжірибелік, манипулятивтік және зерттеу әрекеттерін. Описываются практические тәсілдер по развитию түстерді ажырату, пішіндерді тану, текстураларды сезіну, көлем мен кеңістікті түсіну сияқты дағдылар. Показано, что сенсорное развитие является негізі интеллектуального, эмоционального и тілдік дамудың, способствует уверенности ребенка и успешной адаптации в окружающей среде.

Summary

The article discusses the sensory development of early age children and the educator's role in organizing an environment that supports perception, awareness and cognitive growth. Various sensory education methods such as play based, manipulative and exploratory activities are analyzed. Practical approaches for developing color recognition, shape identification, texture exploration, understanding of size and spatial relations are described. Sensory development is shown to be a foundation for intellectual, emotional and language growth, contributing to confidence and successful adaptation in the environment.

Кіріспе.

Ерте жастағы балалардың сенсорлық дамуы олардың танымдық, психологиялық және әлеуметтік қалыптасуының негізі болып табылады. Сенсорлық ақпарат бала миының дамуын

нығайтады, ойлау қабілетін жетілдіреді, сөйлеудің дамуына әсер етеді. Бала дүниені алдымен сезіну арқылы таниды. Сондықтан сенсорлық дамыту жұмысы мектепке дейінгі ұйымдардағы тәрбие мазмұнының маңызды бөлігі болып саналады.

Тәрбиешінің міндеті балаға сезім мүшелері арқылы ақпаратты қабылдауға, ажыратуға, салыстыруға, зерттеуге мүмкіндік беретін дамытушы орта қалыптастыру. Сенсорлық тәжірибелер балаға әлемді түсініп, заттардың қасиеттерін ажырата білуге үйретеді.

Сенсорлық дамудың мәні.

Сенсорлық даму дегеніміз баланың көру, есту, сипап сезу, иіс сезу, дәм сезу арқылы ақпаратты қабылдауы.

Сенсорлық дамудың негізгі элементтері.

1. Түс.
2. Пішін.
3. Көлем.
4. Кеңістік.
5. Текстура.
6. Температураны сезіну.

Бұл дағдылар баланың интеллектуалды дамуына әсер етеді.

Тәрбиешінің рөлі.

Сенсорлық дамыту жұмысында тәрбиеші басты ұйымдастырушы болып табылады.

Тәрбиешінің міндеттері.

1. Сенсорлық орта қалыптастыру.
2. Материалдарды дұрыс таңдау.
3. Зерттеуге ынталандыру.
4. Тәжірибені ұйымдастыру.
5. Балалардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету.
6. Әр баламен жеке жұмыс жүргізу.

Тәрбиеші баланың қызығушылығын қолдап отыруы қажет.

Сенсорлық ортаны ұйымдастыру.

Сенсорлық даму үшін арнайы ұйымдастырылған орта қажет.

Орта элементтері.

1. Түрлі түсті материалдар.
2. Пішіндер жиынтығы.
3. Ұсақ моториканы дамытатын ойыншықтар.
4. Текстурасы әртүрлі материалдар.
5. Табиғи заттар.
6. Су және құм орталығы.

Қоршаған орта баланың сезім мүшелерін ынталандырады.

Түстерді ажырату әдістері.

Түсті тану ерте жаста қалыптасатын негізгі дағды.

Әдістер.

1. Түстерді салыстыру.
2. Түрлі түсті карточкалармен жұмыс.
3. Сорттау ойындары.
4. Сурет салу.
5. Түсті кубиктермен ойын.
6. Қоршаған ортадағы түстерді табу.

Бұл тәсілдер баланың түстерді тануын жеңілдетеді.

Пішіндерді тану жұмысы.

Пішіндерді ажырату баланың логикалық ойлауын дамытуға көмектеседі.

Әдістер.

1. Геометриялық пішіндермен жұмыс.
2. Пішіндерді салыстыру.
3. Пішіндерден сурет құрастыру.
4. Мозаика.
5. Құрастыру ойындары.
6. Пішінді табу ойыны.

Бұл дағдылар баланың кеңістік түсінігін кеңейтеді.

Текстурамен жұмыс.

Текстураны сезіну сенсорлық дамудың маңызды бөлігі.

Тәсілдер.

1. Тексуралы карточкалар.
2. Табиғи материалдармен жұмыс.
3. Жұмсақ және қатты заттарды салыстыру.
4. Құм терапиясы элементтері.
5. Дәнді дақылдармен тәжірибе.
6. Қолмен сипау ойындары.

Бұл жұмыстар тактильдік сезімталдықты арттырады.

Көлем мен кеңістікті түсіну.

Балалар көлем мен кеңістікті тәжірибе арқылы меңгереді.

Жұмыс әдістері.

1. Үлкен және кіші заттарды салыстыру.
2. Құрастыру ойындары.
3. Кеңістікте бағдарлау ойындары.
4. Пирамидалар жинау.
5. Сортиерлермен жұмыс.
6. Заттарды санап көру.

Кеңістік түсінігі баланың логикалық дамуына әсер етеді.

Сенсорлық тәжірибелер мен зерттеу жұмыстары.

Зерттеу әрекеті балада қызығушылық тудырады.

Сенсорлық зерттеу үлгілері.

1. Су тәжірибесі.
2. Түстердің араласуын бақылау.
3. Материалдардың бататынын немесе батпайтынын тексеру.
4. Жарық пен көлеңкені зерттеу.
5. Иіс сезу тәжірибелері.
6. Дәм сезу ойындары.

Бұл тәжірибелер баланың ғылыми ойлауын дамытады.

Ұсақ моториканы дамыту.

Ұсақ моторика сенсорлық дамудың маңызды бөлігі.

Әдістер.

1. Моншақ тізу.
2. Құмда сурет салу.
3. Пазл құрастыру.
4. Саусақ ойындары.
5. Қайшымен жұмыс.
6. Қол бұлшық етін жаттықтыру.

Бұл дағдылар жазуға дайындықты жақсартыады.

Ата-анамен жұмыс.

Үйде де сенсорлық даму жалғасуы қажет.

Жұмыс формалары.

1. Үй тапсырмалары.
2. Бірлескен тәжірибелер.
3. Ата аналарға кеңес беру.
4. Ақпараттық парақшалар.
5. Отбасылық ойындар.
6. Баланың даму динамикасын талқылау.

Ата ананың қолдауы нәтиженің тұрақты болуын қамтамасыз етеді.

Қорытынды.

Ерте жастағы балалардың сенсорлық дамуы олардың интеллектуалды, эмоционалды және әлеуметтік дамуының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Жүйелі ұйымдастырылған сенсорлық жұмыс баланың танымдық белсенділігін, зерттеушілік қабілетін, сөйлеуін және шығармашылығын дамытады. Тәрбиеші мен ата ананың қолдауы балаға әлемді сенімді түрде тануға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
2. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
3. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
4. Елмағанбетова Х. Сенсорлық даму негіздері. Астана, 2020.
5. OECD. Early Childhood Development Report. Paris, 2022.
6. Қоянбаев Ж. Педагогика. Алматы, 2015.
7. Сейтікова Г. Сенсорлық тәрбиенің әдістері. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

МЕКТЕПKE ДАЙЫНДЫҚ: КЕШЕНДІ ТӘСІЛДЕР

Есімхан Майра Досалықызы

Шымкент қаласы

№69 "Еркебұлан" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается комплексный подход к подготовке дошкольников к обучению в школе. Анализируются основные направления готовности: когнитивная, эмоционально-волевая, социальная, коммуникативная, тілдік және дене дамуы. Описываются методы, упражнения и развивающие технологии, способствующие успешной адаптации ребенка к школьной среде. Особое внимание уделяется роли семьи, развивающей среды и педагогического сопровождения в формировании учебной мотивации, самостоятельности и уверенности ребенка.

Summary

The article examines a comprehensive approach to preparing preschool children for school. It analyzes major areas of readiness: cognitive, emotional-volitional, social, communicative, linguistic and physical development. Methods, exercises and developmental technologies that facilitate children's successful adaptation to school are described. Special attention is given to the role of family, developmental environment and pedagogical support in forming learning motivation, independence and confidence.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі кезең — баланың тұлғалық, эмоционалды, танымдық және әлеуметтік дамуының негізі қаланатын ерекше уақыт. Мектепке бару — баланың өміріндегі маңызды

әлеуметтік қадам. Осы кезеңдегі дұрыс дайындық баланың мектепке тез бейімделуіне, оқу әрекетіне қызығушылығын арттыруға, қиындықтарды жеңіл еңсеруіне ықпал етеді.

Мектепке дайындық тек әріп пен санды білу емес, ол — кешенді үдеріс. Онда бала зейінін, ойлауын, есін, сөйлеуін, моторикасын, эмоциялық тұрақтылығын, мінез-құлықтық дағдыларын дамыту қажет. Осы мақалада мектепке дайындықтың барлық компоненттері жан-жақты қарастырылады.

Мектепке дайындықтың негізгі бағыттары.

1. Когнитивті дайындық.

Когнитивті дайындық — ойлау, есте сақтау, назар, танымдық қызығушылық сияқты процестердің дамуын қамтиды.

Міндеттері:

1. Зейінді тұрақтандыру.
2. Ойлау операцияларын қалыптастыру.
3. Логикалық әрекеттерді дамыту.
4. Есте сақтау қабілетін жетілдіру.
5. Танымдық қызығушылықты арттыру.

Когнитивті дайын бала ақпаратты тез қабылдайды, салыстыра алады, қорытынды жасай алады.

2. Эмоциялық-еріктік дайындық.

Баланың жаңа ортаға, мұғалімге, сабақ үрдісіне бейімделуі үшін эмоциялық-еріктік тұрақтылық маңызды.

Құрамдары:

1. Өзін-өзі реттеу.
2. Жауапкершілік.
3. Талапты орындау қабілеті.
4. Қиындықты жеңе білу.
5. Эмоцияны бақылау.

Эмоциялық дайындық — мектептегі стресске қарсы қорғаныш.

3. Әлеуметтік дайындық.

Әлеуметтік дағдылар:

1. Құрдастарымен тіл табысу.
2. Ересектерді тыңдау.
3. Топтық жұмысқа қатысу.
4. Ережелерді сақтау.
5. Ынтымақтастық.

Әлеуметтік тұрғыдан дайын бала мектепте өз орнын оңай табады.

4. Коммуникативтік дайындық.

Қарым-қатынас дағдылары:

1. Өз ойын жеткізу.
2. Тыңдай білу.
3. Диалог құрау.
4. Сұрақ қою.
5. Тілдік құрылымдарды қолдану.

Бұл дағдылар оқу тапсырмаларын түсініп орындауға көмектеседі.

5. Дене және моторлық дайындық.

Физикалық дайындық:

1. Қимыл үйлесімділігі.
2. Ұсақ моторика.
3. Дене шынықтыру дағдылары.

4. Төзімділік.

5. Гигиеналық дағдылар.

Осы факторлар жазу, отыру, сабақта ұзақ отыру қабілетіне әсер етеді.

Когнитивті дағдыларды дамыту әдістері.

1. Зейін дамыту ойындары

1. «Артық затты тап».

2. «Не өзгерді?».

3. «Қимылды қайтала».

4. «Түсті таңда».

5. «Жоғалған зат».

2. Есте сақтау жаттығулары

1. Сөздер тізбегін есте сақтау.

2. Суреттерді есте сақтау.

3. Жұп карталарды табу.

4. Оқиға тізбегін құрастыру.

5. Музыкалық есте сақтау жаттығулары.

3. Ойлау қабілетін дамыту

1. Логикалық тапсырмалар.

2. Себеп–салдар байланыстарын анықтау.

3. Салыстыру.

4. Жіктеу.

5. Шешім қабылдау.

Тіл және сөйлеу дағдыларын дамыту.

Тиімді әдістер:

1. Сурет бойынша әңгімелеу.

2. Мәтін тыңдау және айтып беру.

3. Сөздік ойындар.

4. Сөйлем құрау.

5. Диалог құру.

6. Рөлдік ойындар.

Тіл дамыған сайын баланың танымдық деңгейі де көтеріледі.

Коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру.

Әдістер:

1. Жұптық ойындар.

2. Топтық жұмыс.

3. Пікірталас элементтері.

4. Рөлдік ойындар.

5. Қақтығысты шешу әдістері.

Тәрбиеші балаларды өзара сыйластыққа, тыңдай білуге үйретуі қажет.

Эмоциялық-еріктік дағдыларды дамыту.

Жаттығулар:

1. Тыныс алу жаттығулары.

2. «Көңіл-күй» суреттері.

3. Эмоцияны атау.

4. Релаксация.

5. Өзін-өзі бағалау жаттығулары.

6. Жеңіл медитация.

Бұл балалардың мектептегі стресске төзімділігін арттырады.

Мектепалды даярлықтағы ойынның рөлі.

Ойын — дайындықтың негізгі құралы.

Ойынның артықшылықтары:

1. Танымдық белсенділік артады.
2. Ұсақ моторика дамиды.
3. Логикалық ойлау қалыптасады.
4. Әлеуметтік дағды дамиды.
5. Эмоциялық тұрақтылық артады.

Тиімді ойындар:

1. Құрастыру ойындары.
2. Үстел ойындары.
3. Танымдық ойындар.
4. Сюжеттік-рөлдік ойындар.
5. Дамытушы модульдер.

Дамытушы органы ұйымдастыру.

Мектепке дайындық ортасы баланың қажеттіліктерін қанағаттандыруға бағытталуы керек.

Ортаның құрамдас бөліктері:

1. Танымдық бұрыш.
2. Кітап аймағы.
3. Математика бұрышы.
4. Эксперимент аймағы.
5. Құрастыру бұрышы.
6. Шығармашылық аймақ.

Отбасының рөлі.

Ата-ана мектепке дайындықтың 50% жауапкершілігіне ие.

Тиімді әдістер:

1. Үйде күн тәртібін сақтау.
2. Бірге оқу.
3. Отбасылық әңгімелесу.
4. Бірлескен ойындар.
5. Мадақтау және қолдау.

Мұғалім және тәрбиеші арасындағы сабақтастық.

Мектепке дейінгі ұйым мен мектеп педагогтері бірлесіп жұмыс жүргізуі қажет:

1. Баланың даму картасын беру.
2. Қандай дағдылар қалыптасқанын көрсету.
3. Алғашқы айларда психологиялық қолдау шараларын жоспарлау.

Қорытынды.

Мектепке дайындық — кешенді педагогикалық процесс. Ол когнитивті, тілдік, әлеуметтік, эмоциялық және физикалық дамуды қамтуы тиіс. Тәрбиешінің кәсіби ұйымдастырылған жұмысы, ойын мен жаттығулар жүйесі, дамытушы орта, ата-анамен ынтымақтастық — баланың мектепке сенімді қадам жасауына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Аймағанбетова Қ. Мектепке дейінгі педагогика. Астана, 2021.
2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2017.
3. Әбдіғаппарова Р. Дамыту теориясы. Шымкент, 2019.
4. Cole M. Child Development Theory. New York, 2014.
5. Gessel A. Preschool Maturity. London, 2015.
6. Vygotsky L. Thought and Language. Moscow, 2017.
7. Harms T. Early Learning Standards. Boston, 2016.

8. Montessori M. The Absorbent Mind. Amsterdam, 2015.
9. Brown H. School Readiness Strategies. Oxford, 2018.
10. Goleman D. Emotional Intelligence. New York, 2006.

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ

Мамырай Арайлым Оразбайқызы
Түркістан облысы, Арыс қаласы
И.Журба атындағы жалпы білім беретін мектеп
Биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматриваются особенности применения проблемного обучения на уроках биологии. Раскрываются основные подходы к постановке проблемных вопросов, организации зерттеушілік тапсырмалары и практических ситуаций, стимулирующих познавательную активность учащихся. Анализируются преимущества проблемных методов, такие как развитие критического мышления, формирование научного стиля мышления, повышение мотивации и самостоятельности. Показаны примеры проблемных ситуаций, кейсов, исследовательских мини проектов и лабораторных работ. Делается вывод о том, что проблемное обучение является эффективным инструментом формирования биологиялық сауаттылық и практико ориентированных навыков.

Summary

The article explores the use of problem based learning methods in biology lessons. It highlights the principles of creating problem situations, organizing inquiry based tasks and practical activities that stimulate students' cognitive engagement. Advantages of problem based approaches such as critical thinking development, scientific reasoning, increased motivation and learner autonomy are examined. Examples of problem scenarios, cases, research mini projects and laboratory activities are provided. The study concludes that problem based learning is an effective tool for developing biological literacy and practical skills.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушылардың функционалдық, биологиялық және зерттеушілік құзыреттілігін дамытуға бағытталған. Биология пәнінде проблемалық оқыту әдістерін қолдану оқушылардың ғылыми ойлауын қалыптастыруға, табиғат құбылыстарын түсіндіруге, деректерді талдауға және өз тұжырымын дәлелдеуге мүмкіндік береді.

Проблемалық оқыту әдісі оқушыны дайын ақпаратты қабылдаушы емес, білімді ізденуші тұлға ретінде қалыптастырады. Бұл әдіс биология пәнінің мазмұнына ең қолайлы әдістердің бірі болып саналады, себебі тірі табиғатты зерттеу үнемі сұрақтар қойып, себеп салдарлық байланыстарды анықтауды талап етеді.

Проблемалық оқытудың мәні мен мақсаттары.

Проблемалық оқыту дегеніміз оқушының алдында проблемалық жағдай туғызу арқылы оның ойлау белсенділігін арттыратын оқыту формасы.

Мақсаттары.

1. Оқушының ойлау қабілетін дамыту.
2. Өз бетімен білім алу дағдысын қалыптастыру.
3. Ғылыми зерттеу әрекетіне қызығушылығын ояту.
4. Биологиялық білімді терең меңгерту.
5. Мәселені шешу әдістерін үйрету.
6. Сыни тұрғыдан ойлауды дамыту.

Бұл тәсіл оқушыны белсенді тұлға ретінде қалыптастырады.

Проблемалық жағдайлардың түрлері.

Биология сабағында қолдануға болатын проблемалық жағдайлардың негізгі түрлері бар.

1. Болжам жасауға бағытталған жағдайлар.
2. Себеп салдарлық байланысты анықтайтын жағдайлар.
3. Зерттеу экспериментін қажет ететін жағдайлар.
4. Қорытынды жасауға арналған жағдайлар.
5. Тематикалық жағдаяттар.
6. Оқушылардың өз тәжірибесіне сүйенетін жағдайлар.

Бұл жағдайлар оқушыны ойлануға жетелейді.

Проблемалық сұрақтар қою әдісі.

Проблемалық оқытудың негізі дұрыс қойылған сұрақ болып табылады.

Тиімді проблемалық сұрақтардың ерекшеліктері.

1. Бірнеше жауапты талап етуі.
2. Оқушыны ойландыруы.
3. Болжам жасатуы.
4. Себеп салдар байланысын анықтауы.
5. Тәжірибеге бағыттауы.
6. Жаңа білімге жетелеуі.

Мысалы

биологияда:

Оқушылар неліктен кактус құрғақ ортада тіршілік ете алады

Бұл сұрақ талдауды, салыстыруды қажет етеді.

Проблемалық оқытудың кезеңдері.

Проблемалық оқыту бірнеше кезең арқылы жүзеге асады.

1. Проблеманы анықтау.
2. Зерттеу сұрағын қою.
3. Болжам ұсыну.
4. Эксперимент жоспарлау.
5. Нәтижелерді талдау.
6. Қорытынды шығару.

Бұл кезеңдер оқушының ғылыми зерттеу циклін меңгеруіне мүмкіндік береді.

Биология сабақтарындағы проблемалық әдістер.

Биология пәнінде келесі проблемалық әдістер тиімді қолданылады.

1. Проблемалық сұрақ қою.
2. Жағдаяттық талдау.
3. Шағын зертханалық тәжірибелер.
4. Жобалық жұмыс.
5. Зерттеушілік тапсырмалар.
6. Пікірталас ұйымдастыру.

Әдістер мазмұнды терең түсінуге ықпал етеді.

Зертханалық жұмыстардағы проблемалық тәсіл.

Зертханалық жұмыс биологияның негізгі бөлігі.

Қолданылатын тәсілдер.

1. Болжамға негізделген эксперимент.
2. Нәтижелерді салыстыру.
3. Өзгермелі жағдайларды бақылау.
4. Құбылысты дәлелдеу.
5. Қорытынды шығару.
6. Экспериментті қорғау.

Мұндай жұмыстар оқушылардың ғылыми дағдысын дамытады.

Жобалық іс-әрекеттегі проблемалық оқыту.

Жобалық жұмыс проблемалық оқытумен тығыз байланысты.

Пәндік жобалар.

1. Өсімдіктердің өсуін зерттеу.
 2. Топырақтың құнарлылығын талдау.
 3. Экожүйе моделін жасау.
 4. Жануарлардың бейімделуін зерттеу.
 5. Микробиологиялық тәжірибелер.
 6. Қоршаған ортаны қорғау жобалары.
- Жоба оқушылардың зерттеушілік дағдысын арттырады.

Проблемалық оқытудың тиімділігі.

Проблемалық әдістердің артықшылығы көп.

Тиімділігі.

1. Оқушының танымдық белсенділігі артады.
2. Шығармашылық ойлау дамиды.
3. Ғылыми дәлелдермен жұмыс істеу дағдысы қалыптасады.
4. Деректерді талдау қабілеті дамиды.
5. Өзіндік шешім қабылдау дағдысы қалыптасады.
6. Мотивация жоғарылайды.

Проблемалық оқыту оқушыны үздіксіз ізденіске үйретеді.

Педагогтың рөлі.

Проблемалық оқытуды жүзеге асыруда мұғалім бағыттаушы рөл атқарады.

Міндеттері.

1. Проблемалық жағдай туғызу.
2. Оқушыны ойландыру.
3. Жетекші сұрақ қою.
4. Тәжірибені жоспарлау.
5. Нәтижені талқылау.
6. Рефлексияға бағыттау.

Мұғалім дұрыс ұйымдастырғанда оқушылардың зерттеушілік қабілеті артады.

Қорытынды.

Биология сабақтарында проблемалық оқыту әдістерін қолдану оқушының ізденімпаздығын, логикалық ойлауын, ғылыми танымын дамытады. Пән мазмұнын меңгеру тереңдейді, оқушы тақырып бойынша өз ойын дәлелдей алады. Проблемалық әдіс білім сапасын арттырып, оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастырады.

Әдебиеттер:

1. Жұмабаев Қ. Биологияны оқыту әдістемесі. Алматы, 2019.
2. Әбдіғапбарова Ұ. Педагогика. Алматы, 2017.
3. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
4. OECD. Science Education Report. Paris, 2022.
5. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
6. Қоянбаев Ж. Педагогика негіздері. Алматы, 2015.
7. Муханбетжанова С. Зерттеушілік оқыту технологиялары. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ ҚАУІПСІЗ ОРТАНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Тулекова Сауле Пердалиевна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
"Балдырған" бөбекжай бақшасы тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются ключевые аспекты обеспечения безопасной развивающей среды в дошкольной организации. Анализируются физические, психологиялық, санитарно гигиенические және әлеуметтік қауіпсіздік талаптары, направленные на защиту жизни и здоровья детей. Раскрывается роль воспитателя, медицинского қызметкері и ата аналар в создании қауіпсіз жағдайлар, профилактике несчастных случаев, формировании қауіпсіз мінез құлық дағдылары и педагогической підтримки. Показано, что безопасная среда способствует эмоциональному комфорту детей, их дамуына, уверенности и благополучию.

Summary

The article examines key aspects of ensuring a safe and supportive environment in preschool institutions. It analyzes physical, psychological, sanitary hygienic and social safety requirements aimed at protecting children's health and well being. The paper highlights the roles of educators, medical staff and parents in creating safe conditions, preventing accidents and developing safe behavior skills. A well organized safety environment is shown to promote children's emotional comfort, confidence and overall development.

Кіріспе.

Мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіз ортаны қамтамасыз ету баланың денсаулығын, өмірін, рухани және психологиялық саулығын қорғаудың басты шарты болып табылады. Балабақшаға келген әр бала өзін жайлы, еркін, сенімді сезінуі тиіс. Баланың қауіпсіздігі тек материалдық ортаға ғана емес, педагогикалық қарым қатынасқа, эмоционалды ахуалға, әлеуметтік атмосфераға да байланысты.

Қауіпсіз орта баланың дамуына, танымдық белсенділігіне, қарым қатынас дағдыларының қалыптасуына, өзін қорғау мәдениетінің дамуында негізгі рөл атқарады.

Қауіпсіз ортаның мәні мен құрамдас бөліктері.

Қауіпсіз орта баланың денсаулығына, психологиясына және әлеуметтік дамуына зиян келтірмейтін орта.

Құрамдас бөліктері.

1. Физикалық қауіпсіздік.
2. Психологиялық қауіпсіздік.
3. Санитарлық қауіпсіздік.
4. Әлеуметтік қауіпсіздік.
5. Ақпараттық орта қауіпсіздігі.
6. Эмоциялық жайлылық.

Бұл компоненттер баланың толыққанды дамуына жағдай жасайды.

Физикалық қауіпсіздікті қамтамасыз ету.

Балабақшадағы материалдық орта қауіпсіз болуы қажет.

Негізгі талаптар.

1. Жиһаздардың жас ерекшелігіне сай болуы.
2. Өткір, қауіпті заттардың болмауы.
3. Терезе, есік, баспалдаққа қауіпсіздік құралдарын орнату.
4. Ойын алаңының қауіпсіз болуы.
5. Электр құралдарының дұрыс орналасуы.
6. Төтенше жағдайдан шығу жолдарының болуы.

Физикалық қауіпсіздік баланың жарақат алуын болдырмайды.

Психологиялық қауіпсіздік.

Психологиялық жағынан қауіпсіз орта баланың эмоционалды жағдайын, өзін сенімді сезінуін қамтамасыз етеді.

Қамтамасыз ету жолдары.

1. Тәрбиешінің жылы қарым қатынасы.
2. Баланы тыңдау және түсіну.
3. Қорқыту, кемсіту сияқты әрекеттерге жол бермеу.
4. Қолайлы ойын ортасын құру.
5. Қақтығыстарды дұрыс шешу.
6. Сүйіспеншілік атмосферасын қалыптастыру.

Психологиялық қауіпсіздік баланың тұлғалық дамуына ықпал етеді.

Санитарлық-гигиеналық қауіпсіздік.

Балабақшадағы санитарлық талаптар баланың денсаулығын қорғауға бағытталған.

Талаптар.

1. Бөлмелердің таза болуы.
2. Желдету жүйесінің дұрыстығы.
3. Дұрыс тамақтандыру.
4. Таза ауыз су.
5. Жеке гигиена дағдыларын қалыптастыру.
6. Медициналық бақылау.

Бұл талаптар аурудың алдын алуға көмектеседі.

Әлеуметтік қауіпсіздік.

Әлеуметтік ортадағы қауіпсіздік адамның адаммен қарым қатынасына байланысты.

Қамтамасыз ету жолдары.

1. Балалар арасында сыйластық орнату.
2. Қақтығыстарды шешуге үйрету.
3. Тәрбиелік жағдайлар ұйымдастыру.
4. Ынтымақтастық дағдыларын дамыту.
5. Әлеуметтік қарым қатынас нормаларын қалыптастыру.
6. Ата анамен бірлескен жұмыс.

Әлеуметтік қауіпсіздік баланың ұжымда өзін еркін сезінуіне әсер етеді.

Тәрбиешінің рөлі.

Қауіпсіз ортаны қамтамасыз етуде тәрбиешінің рөлі ерекше.

Міндеттері.

1. Бала іс әрекетін бақылау.
2. Қауіпті жағдайларды алдын алу.
3. Балаларға қауіпсіздік ережелерін түсіндіру.
4. Топ бөлмесін тексеру.
5. Ата анамен байланыс орнату.
6. Төтенше жағдай кезіндегі әрекеттерді үйрету.

Тәрбиеші қауіпсіздіктің негізгі ұйымдастырушысы.

Ата-анамен жұмыс.

Ата ана қауіпсіз ортаның бір бөлігін қалыптастырады.

Жұмыс бағыттары.

1. Ақпараттық жиналыс.
2. Үйлестірілген тәрбие.
3. Қауіпсіздік ережелерін бірге талқылау.
4. Баланың психологиялық жағдайын бақылау.
5. Үйдегі қауіпсіздік туралы нұсқаулық беру.
6. Бірлескен іс шаралар.

Ата ананың қолдауы қауіпсіздікті қамтамасыз етуге көмектеседі.

Төтенше жағдайлардағы әрекеттер.

Балабақшада кез келген жағдайда дұрыс әрекет ету маңызды.

Негізгі бағыттар.

1. Өрт болғанда.
2. Жер сілкінісінде.
3. Газ иісі шыққанда.
4. Су тасқыны кезінде.
5. Жарақат алу жағдайында.
6. Денсаулыққа байланысты төтенше жағдай.

Балалар осындай әрекеттерді білуі тиіс.

Қорытынды.

Мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіз орта баланың денсаулығын, өмірін, психологиялық саулығын және әлеуметтік бейімделуін қорғаудың негізгі бөлігі болып табылады. Қауіпсіз ортаны қалыптастыру тәрбиеші, ата ана және балабақша әкімшілігінің бірлескен жұмысын талап етеді. Жүйелі ұйымдастырылған қауіпсіздік шаралары баланың еркін, сенімді дамуына мүмкіндік береді.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
3. Қазақстан Республикасының санитарлық талаптары. Астана, 2020.
4. OECD. Child Safety in Early Education Report. Paris, 2022.
5. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
6. Қоянбаев Ж. Жалпы педагогика. Алматы, 2015.
7. Муханбетжанова С. Қауіпсіздік ережелері әдістемесі. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

БАЛА МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ОЙЫННЫҢ ҰҚПАЛЫ

Айдарова Жамила Оразбековна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
"Самал" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматривается влияние игры на формирование поведения детей дошкольного возраста. Анализируются психологические механизмы развития личности через игровую деятельность, роль игровой среды, социального взаимодействия и эмоционального опыта. Описываются виды игр, способствующие развитию саморегуляции, коммуникативных навыков, моральных норм, эмпатии и позитивного поведения. Приводятся методические рекомендации по использованию игры в воспитании, а также условия эффективной организации игровой деятельности.

Summary

The article explores the impact of play on the formation of behavior in preschool children. It analyzes psychological mechanisms of personality development through play, the role of the play environment, social interaction and emotional experience. Different types of play contributing to self-regulation, communication skills, moral development, empathy and positive behavior are described. Methodological recommendations for using play in upbringing and conditions for effective organization of play activities are also provided.

Кіріспе.

Бала өмірінің алғашқы жылдары оның мінез-құлқының негізі қаланатын шешуші кезең болып саналады. Баланың мінез-құлқы — оның эмоциялық, әлеуметтік, ерік-жігерлік және танымдық ерекшеліктерін білдіретін күрделі жүйе. Бұл кезеңде ойын — баланың негізгі

жетекші әрекеті. Ойын барысында бала айналадағы әлемді зерттейді, адамдармен қарым-қатынас жасайды, ережелерді игереді, өзін-өзі танытады.

Ойын — мінез-құлықты қалыптастырудың табиғи құралы. Ойын арқылы бала шынайы өмірдің түрлі модельдерін меңгеріп, соған сәйкес әрекет жасайды. Мақалада ойынның бала мінез-құлқына тигізетін әсері, оның психологиялық және тәрбиелік маңызы жан-жақты қарастырылады.

Ойынның психологиялық мәні.

Ойын — баланың ішкі жан дүниесін, қажеттілігін, тілегін, қызығушылығын білдіретін әрекет.

Ойынның негізгі психологиялық функциялары:

1. Танымдық даму.
2. Эмоциялық тәжірибе жинақтау.
3. Әлеуметтік қарым-қатынас орнату.
4. Өзін-өзі бақылау.
5. Ерік-жігерді нығайту.
6. Шығармашылық қабілеттерді дамыту.

Ойын баланың мінез-құлқына сана арқылы емес, әрекет арқылы әсер етеді.

Мінез-құлықтың қалыптасу заңдылықтары.

Бала мінез-құлқы бірнеше механизм арқылы қалыптасады:

1. Үлгі-өнеге (модельдеу).
2. Қайталау.
3. Бағалау және кері байланыс.
4. Эмоциялық тәжірибе.
5. Әлеуметтік өзара әрекеттестік.
6. Құндылықтарды қабылдау.

Ойын барысында осы механизмдер табиғи түрде іске қосылады.

Ойынның бала мінез-құлқына әсер ету бағыттары.

Ойынның мінез-құлыққа әсер ететін негізгі аспектілері:

1. Әлеуметтік нормаларды меңгеру.
2. Ережелерді орындау әдетін қалыптастыру.
3. Қарым-қатынас мәдениетін дамыту.
4. Эмоцияны басқару.
5. Қиын жағдайларда дұрыс шешім қабылдау.
6. Құрдастарымен тіл табысу.
7. Өз әрекетіне жауап беру.
8. Өзгелерді құрметтеу.

Ойын — тәртіп пен мінез-құлықты үйретудің ең табиғи жолы.

Рөлдік ойындар және мінез-құлық.

Рөлдік ойындар балалардың әлеуметтік мінез-құлқын қалыптастырса, эмоциялық сезімдерін реттеуге мүмкіндік береді.

Рөлдік ойындардың ықпалы:

1. Әлеуметтік рөлдерді меңгерту.
2. Сөйлеу мәдениетін дамыту.
3. Мінез-құлық үлгілерін қалыптастыру.
4. Жауапкершілікті түсіндіру.
5. Басқа адамның орнына өзін қою (эмпатия).

Мысалы, «Дүкен», «Дәрігер», «Отбасы», «Мектеп» сияқты ойындар баланың әлеуметтік тәжірибесін арттырады.

Қимылдық ойындардың мінезге әсері.

Қимыл-қозғалыс ойындары тек физикалық денсаулық қана емес, мінезге де зор әсер етеді.

Тәрбиелік әсерлері:

1. Төзімділік.
2. Батылдық.
3. Ұйымшылдық.
4. Ережені сақтау.
5. Ұтылу мен жеңуді дұрыс қабылдау.
6. Күш-жігер жұмсау.
7. Шапшаң шешім қабылдау.

Мысалы: «Қарлығаш пен торғай», «Қуаласпақ», «Арқан тарту».

Логикалық және үстел ойындарының әсері.

Мінез-құлықтың маңызды элементтері — сабыр, шыдамдылық және ойлану қабілеті.

Логикалық ойындар үйретеді:

1. Тәртіптілік.
2. Жоспарлау дағдысын.
3. Шешім қабылдауды.
4. Қателіктерді түзетуді.
5. Шыдамдылық.

Мысалы: домино, «Құрастыр», пазл, логикалық карталар.

Моральдық мінез-құлықты қалыптастырудағы ойын рөлі.

Ойын арқылы бала:

1. Жақсы мен жаманды ажыратады.
2. Әділдік ұғымын меңгереді.
3. Өзгеге көмектесу дағдысын қалыптастырады.
4. Достық қатынас құрады.
5. Тәртіп сақтаудың маңызын түсінеді.

Ойын — моральдық құндылықтарды енгізудің тиімді әдісі.

Эмоцияны реттеуге арналған ойындар.

Эмоциялық интеллектінің дамуы — мінез-құлықтың тұрақты болуына әсер ететін фактор.

Арнайы ойындар:

1. «Көңіл-күйді ата».
2. «Эмоцияларды бейнеле».
3. «Сезімдер қорабы».
4. «Менің көңіл-күйім қандай?».
5. Релаксациялық ойындар.

Эмоцияны басқаруды үйренген бала мінезін де басқара алады.

Қақтығыстарды шешуге арналған ойындар.

Конфликтологияны үйрететін тәсілдер:

1. Диалог құруға арналған ойындар.
2. Татуласу ойындары.
3. Рөлдік конфликт жағдайлары.
4. «Татуластыру алаңы» жаттығулары.

Бұл ойындар балалардың коммуникативтік икемін дамытады.

Ұлттық ойындардың мінез-құлыққа әсері.

Ұлттық ойындар — мәдениетті, адамгершілікті, бірлік пен достықты қалыптастыратын құрал.

Тәрбиелік мәні:

1. Құрмет.
2. Төзімділік.
3. Бәсекелестікке дұрыс көзқарас.
4. Ережеге бағыну.
5. Ұлттық болмысқа құрмет.

Мысалы: «Асық ату», «Ақ серек – көк серек», «Теңге ілу».

Тәрбиешінің ойын ұйымдастырудағы рөлі.

Тәрбиеші ойынның тәрбие құралы ретінде орындалуына жетекшілік етеді.

Міндеттері:

1. Қауіпсіз орта қалыптастыру.
2. Жас ерекшелігін ескеру.
3. Тәрбиелік мәнін түсіндіру.
4. Балаларды ұйымдастыру.
5. Қолдау көрсету.
6. Қорытынды жасау.

Ойын барысында баланың мінезіне тікелей ықпал ету мүмкіндігі бар.

Ойын ортасын ұйымдастыру.

Ойын ортасының талаптары:

1. Қолжетімділік.
2. Қауіпсіздік.
3. Түрлі материалдардың болуы.
4. Жас ерекшелігіне сай мазмұн.
5. Еркіндік пен бақылаудың тең үйлесімі.

Ойын ортасы дұрыс ұйымдастырылса, мінез-құлық та дұрыс бағытта дамиды.

Отбасымен бірлескен ойындардың маңызы.

Ата-анамен ойнау — мінез-құлықты қалыптастырудың қуатты құралы.

Отбасылық ойындар береді:

1. Сенім.
2. Эмоциялық байланыс.
3. Тәртіптілік үлгісі.
4. Бірлескен әрекет.
5. Қолдау және мадақтау.

Бала ата-анасының мінез-құлқын ойын арқылы көшіреді.

Қорытынды.

Ойын — баланың мінез-құлқын қалыптастырудың ең табиғи, тиімді және ғылыми тұрғыдан дәлелденген әдісі. Ойын арқылы бала әлеуметтік ережелерді меңгереді, эмоциясын басқарады, жауапкершілік сезінеді, қарым-қатынас мәдениетін үйренеді. Тәрбиеші ойынның тәрбиелік әлеуетін дұрыс қолданса, бала мінезі біртіндеп қалыптасып, жағымды бағытта дамиды.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2017.
2. Аймағанбетова Қ. Мектепке дейінгі педагогика. Астана, 2020.
3. Әбдіғаппарова Р. Баланың мінез-құлқын дамыту теориясы. Шымкент, 2019.
4. Vygotsky L. Play and Child Development. Moscow, 2018.
5. Rogers C. Child Behavior Formation. New York, 2016.
6. Cole M. Developmental Psychology. London, 2015.
7. Montessori M. The Absorbent Mind. Amsterdam, 2015.
8. Gessel A. Child Growth and Behavior. Oxford, 2014.
9. Piaget J. Psychology of Play. Paris, 2015.
10. Brown H. Social Competence in Early Childhood. Boston, 2018.

БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН ДАМУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ

Ысқақ Перизат ЕсбалақызыТүркістан облысы, Ордабасы ауданы
"Самал" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі*Резюме*

В статье рассматриваются современные методы развития мелкой моторики у детей дошкольного возраста. Анализируются психологиялық және физиологиялық негіздері, влияющие на формирование моторных дағдылар, а также педагогические тәсілдері, применяемые в дошкольных организациях.

Раскрываются инновационные әдістер, ойындық технологиялар, манипулятивтік жаттығулар, сенсорлық тапсырмалар және шығармашылық әрекет түрлері. Показано, что систематическое развитие мелкой моторики способствует улучшению речи, танымдық қабілеттер, қолдың икемділігі және жалпы психологиялық дамудың.

Summary

The article explores modern methods for developing fine motor skills in preschool children. It analyzes the psychological and physiological foundations that influence motor skill formation and examines pedagogical strategies used in early childhood settings. Innovative techniques, play based technologies, manipulative exercises, sensory tasks and creative activities are discussed. Systematic fine motor development is shown to enhance speech, cognitive abilities, hand coordination and overall psychological growth.

Кіріспе.

Ұсақ моториканы дамыту мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды бағыттарының бірі. Баланың саусақ қимылдарына байланысты сөйлеу тілі, ойлау қабілеті, зейіні, есте сақтау қабілеті тікелей дамиды. Ерте жастағы балалардың ұсақ моторикасы жүйелі, мақсатты және дамытушы әрекет арқылы қалыптасады.

Заманауи педагогика ұсақ моторикаға арналған жаңа әдістерді, технологияларды, ойын түрлерін қолдануды қажет етеді. Бұл мақалада осы бағыттағы заманауи тәсілдер мен тәжірибелік жұмыс қарастырылады.

Ұсақ моториканың маңызы.

Ұсақ моторика дегеніміз қол саусақтарының ұсақ қимылдарын басқару қабілеті.

Маңыздылығы.

1. Сөйлеу тілінің дамуына әсер етеді.
2. Мидың жұмысын белсендіреді.
3. Логикалық ойлау қалыптасады.
4. Қозғалыс үйлесімділігі жақсарады.
5. Шығармашылық қабілет дамиды.
6. Қолды жазуға дайындайды.

Бұл дағдылар баланың жалпы дамуы үшін өте маңызды.

Педагогтың рөлі.

Тәрбиеші ұсақ моториканы дамытуда бағыттаушы тұлға.

Міндеттері.

1. Дамытушы орта ұйымдастыру.
2. Тиімді әдіс таңдау.
3. Жаттығуларды жүйелі жүргізу.
4. Баланың жеке ерекшелігін ескеру.
5. Ойын әрекетін ұйымдастыру.
6. Ата анамен байланыс орнату.

Педагогтың кәсіби қолдауы нәтижені жақсартады.

Заманауи әдістер.

Ұсақ моториканы дамытуда қолданылатын тиімді заманауи әдістер.

1. Монтессори әдісі.

2. Сенсорлық интеграция.
3. Саусақ гимнастикасы.
4. Дамытушы ойын технологиялары.
5. Дидактикалық материалдармен жұмыс.
6. Құм және су терапиясы.

Бұл әдістер баланың табиғи дамуына бағытталған.

Монтессори материалы арқылы дамыту.

Монтессори жүйесінде ұсақ моторика маңызды орын алады.

Материалдар.

1. Моншақ тізу.
2. Қыстырғыштармен жұмыс.
3. Жұмсақ қозғалыс жаттығулары.
4. Ұсақ құралдарды қолдану.
5. Құю және сұрыптау.
6. Түйме тағу.

Бұл әрекеттер қол икемділігін арттырады.

Сенсорлық интеграция жаттығулары.

Сенсорлық дамыту жаттығулары ұсақ моториканы жақсартуға көмектеседі.

Әдістер.

1. Тексуралы материалдармен жұмыс.
2. Дәндермен ойнау.
3. Пластилин мүсіндеу.
4. Құммен әрекет.
5. Су тәжірибелері.
6. Саусақпен сурет салу.

Сенсорлық интеграция баланың ми байланысын күшейтеді.

Саусақ гимнастикасы.

Саусақ гимнастикасы сөйлесуді дамытуға тікелей әсер етеді.

Жаттығулар.

1. Саусақ ойындары.
2. Екі қолмен қимыл үйлестіру.
3. Саусақ массажы.
4. Қол бұлшық етін жаттықтыру.
5. Қимылдарды қайталау.
6. Дәлдікке бағытталған жаттығулар.

Бұл әдіс баланың қол икемділігін арттырады.

Құм және су арқылы дамыту.

Құм мен су табиғи материалдар ретінде өте тиімді.

Тәсілдер.

1. Құмда сурет салу.
2. Су құю жаттығулары.
3. Ыдыстармен тәжірибе.
4. Құммен манипуляция.
5. Дәндермен жұмыс.
6. Ұсақ бөлшектерді жинау.

Балалар табиғи материалдармен әрекетті жақсы қабылдайды.

Шығармашылық әрекеттер.

Шығармашылық әрекеттер ұсақ моториканың дамуына үлкен үлес қосады.

Мысалдар.

1. Аппликация жасау.
2. Жапсыру жұмыстары.
3. Өрнек салу.
4. Коллаж дайындау.
5. Мозаика жинау.
6. Пазл құрастыру.

Бұл жұмыстар баланың қиялын дамытады.

Ата-анамен жұмыс.

Үйде де ұсақ моторика дамуы жалғасуы қажет.

Жұмыс бағыттары.

1. Үй тапсырмалары.
 2. Бірлескен шығармашылық.
 3. Күнделікті жаттығулар.
 4. Саусақ ойындарын орындау.
 5. Қолмен жұмыс істеу дағдыларын дамыту.
 6. Баланың қызығушылығын бақылау.
- Ата ананың қолдауы нәтижені тұрақты етеді.

Қорытынды.

Балалардың ұсақ моторикасын дамыту жүйелі жұмыс, заманауи әдістердің қолданылуы және қолайлы орта арқылы жүзеге асады. Ұсақ моториканың дамуы сөйлеу тілінің, логикалық ойлаудың, зейіннің, шығармашылық қабілеттің қалыптасуына тікелей әсер етеді. Сондықтан тәрбиеші мен ата ананың бірлескен жұмысы ерекше маңызды.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
2. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
3. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
4. Монтессори М. Баланы дамыту әдістері. Астана, 2020.
5. OECD. Early Skills Development Report. Paris, 2022.
6. Қоянбаев Ж. Педагогика. Алматы, 2015.
7. Сейткікова Г. Сенсорлық дамыту әдістері. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

МЕКТЕПТЕГІ ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУДА СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ РӨЛІ

Оразбекова Ақнұр Ануарбековна

Шымкент қаласы

Фурқат атындағы №37 жалпы орта білім беретін мектеп

Сынып жетекшісі

Резюме

В статье рассматривается роль классного руководителя в формировании и продвижении семейных ценностей среди учащихся. Раскрываются педагогические подходы, методы, формы работы и взаимодействие с семьей, направленные на укрепление морально этикалық норм, жауапкершілік, құрмет, мейірімділік және мәдени мінез құлық. Анализируется влияние тәрбиелік іс шаралар, тренингтер, жобалық жұмыстар и родительское участие на воспитание гармоничной личности. Показано, что систематическая работа классного руководителя способствует укреплению байланыс между школой и семьей и формированию дұрыс өмірлік бағдар.

Summary

The article examines the role of the class teacher in promoting family values within the school environment. It highlights pedagogical approaches, methods and forms of cooperation with families aimed at strengthening moral norms, responsibility, respect, kindness and cultural behavior. The influence of educational activities, trainings, project based work and parental involvement on the development of a well rounded personality is analyzed. Systematic work by the class teacher is shown to reinforce the connection between school and family and foster positive life orientations.

Кіріспе.

Отбасы жеке тұлғаның қалыптасуындағы алғашқы және ең маңызды әлеуметтік орта болып табылады. Мектеп пен отбасының өзара байланысы баланың тәрбиесінде шешуші рөл атқарады. Осы тұрғыда сынып жетекшісінің міндеті оқушылар арасында отбасылық құндылықтарды насихаттау, құрметтеу сезімін қалыптастыру, бірлік, жауапкершілік, сүйіспеншілік сияқты қасиеттерді дамыту.

Сынып жетекшісі тәрбие жұмысының ұйымдастырушысы ретінде мектеп пен отбасы арасындағы көпір қызметін атқарады. Өзара жүйелі тәрбиелік жұмыс отбасылық құндылықтарды нығайтуға ықпал етеді.

Отбасылық құндылықтардың мазмұны.

Отбасылық құндылықтар баланың мінез құлқын, көзқарасын, өмірлік ұстанымын қалыптастыратын маңызды ұғымдар.

Олардың негізгі компоненттері.

1. Құрмет.
2. Сүйіспеншілік.
3. Жауапкершілік.
4. Ынтымақтастық.
5. Мәдени тәрбие.
6. Бірлік.

Бұл құндылықтар баланың дамуына үлкен әсер етеді.

Сынып жетекшісінің негізгі міндеттері.

Сынып жетекшісі отбасылық тәрбиені қолдау бағытында ұйымдастырушы рөл атқарады. Міндеттері.

1. Оқушылардың тұлғалық дамуын қадағалау.
2. Отбасымен тұрақты байланыс орнату.
3. Құндылыққа негізделген тәрбиелік шаралар ұйымдастыру.
4. Ата аналарды тәрбиелік процеске тарту.
5. Оқушылар арасында өзара сыйластық қалыптастыру.
6. Мектеп пен отбасы арасындағы серіктестікті күшейту.

Бұл міндеттер тәрбиелік жұмыстың тиімділігін арттырады.

Отбасылық құндылықтарды насихаттаудың педагогикалық әдістері.

Сынып жетекшісі әртүрлі тәрбиелік әдістерді қолдану арқылы құндылықтарды қалыптастырады.

Тиімді әдістер.

1. Әңгіме.
2. Талдау.
3. Тренинг.
4. Жағдаяттық тапсырмалар.
5. Рөлдік ойындар.
6. Тәрбиелік жобалар.

Бұл әдістер құндылықтарды тәжірибеде меңгеруге ықпал етеді.

Тәрбиелік іс-шаралардың рөлі.

Тәрбиелік іс шаралар оқушыларға отбасылық құндылықтарды жан жақты түсіндіруге мүмкіндік береді.

Іс шаралар түрлері.

1. Отбасы күні.
2. Сахналық қойылымдар.
3. Шығармашылық кештер.
4. Эссе жазу.
5. Дөңгелек үстелдер.
6. Диспуттар.

Оқушылар іс шара барысында құндылықтарды терең сезінеді.

Жобалық жұмыс арқылы құндылық қалыптастыру.

Жобалық әдіс оқушылардың зерттеушілік және шығармашылық қабілетін дамытады.

Жобалар үлгісі.

1. Менің отбасым.
2. Отбасылық дәстүрлер.
3. Отбасы шежіресі.
4. Мұрагерлік құндылықтар.
5. Отбасылық мерекелер.
6. Отбасындағы міндеттер.

Жоба оқушыға өз отбасын зерттеп, қадірлеуді үйретеді.

Ата-анамен жұмыс.

Ата анамен ынтымақтастық отбасылық құндылықтарды нығайтудың ең тиімді жолдарының бірі.

Жұмыс бағыттары.

1. Ата аналар жиналысы.
2. Кеңес беру.
3. Бірлескен іс шаралар.
4. Отбасылық клубтар.
5. Тәрбиелік тренингтер.
6. Сабаққа қатысу.

Ата ананың қатысуы оқушылардың тәрбиелік нәтижесін күшейтеді.

Мектеп пен отбасы серіктестігі.

Сынып жетекшісі мектеп пен отбасы арасындағы байланысты нығайтады.

Серіктестік бағыттары.

1. Ақпарат алмасу.
2. Құндылықтық бағдарларды біріздендіру.
3. Тәрбиелік жоспарды келісу.
4. Ортақ іс шаралар ұйымдастыру.
5. Психологиялық көмек көрсету.
6. Үздік тәжірибелерді тарату.

Серіктестік оқушының үйлесімді дамуына ықпал етеді.

Қорытынды.

Мектептегі отбасылық құндылықтарды насихаттауда сынып жетекшісі жетекші рөл атқарады. Жүйелі тәрбие жұмысы, ата анамен серіктестік, түрлі әдіс тәсілдерді қолдану арқылы оқушылардың бойында адамгершілік қасиеттер, сүйіспеншілік, жауапкершілік, сыйластық, отбасыны құрметтеу сезімі қалыптасады. Отбасы құндылықтарын сақтау болашақ қоғамның тұрақтылығы мен мәдениетінің негізі болып табылады.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғапбарова Ұ. Педагогика. Алматы, 2017.

2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
3. Қазақстан мектеп педагогикасы. Астана, 2020.
4. OECD. Family Values in Education Report. Paris, 2022.
5. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
6. Қоянбаев Ж. Жалпы педагогика. Алматы, 2015.
7. Муханбетжанова С. Отбасылық тәрбие әдістері. Шымкент, 2021.
8. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.

БИОЛОГИЯЛЫҚ ОЛИМПИАДАЛАРҒА ДАЙЫНДЫҚ ЖҮЙЕСІ МЕН ҒЫЛЫМИ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ

Ибатова Севара Ергешвайовна

Шымкент қаласы
№52 мектеп-лицей КММ
биология пәні мұғалімі

Резюме

В статье рассматривается система подготовки учащихся к биологическим олимпиадам и методы формирования устойчивого научного интереса. Анализируются этапы олимпиадной подготовки, методы углубленного изучения биологии, организация исследовательской деятельности, роль практических опытов, моделирования, лабораторных работ и проектных заданий. Подчеркивается важность мотивации, наставничества, индивидуализированных траекторий обучения, критического мышления и биологических экспериментов. Приводятся рекомендации по созданию условий для развития талантливых учащихся.

Summary

The article examines the system of preparing students for biological olympiads and methods of increasing scientific interest. It analyzes stages of olympiad preparation, methods for in-depth biology learning, the organization of research activities, the role of experiments, modeling, laboratory work and project tasks. The importance of motivation, mentorship, individualized learning paths, critical thinking and biological experimentation is emphasized. Recommendations are provided for creating conditions that support gifted students and develop scientific curiosity.

Кіріспе.

Биология пәнін терең меңгеру, оқушылардың ғылыми қызығушылығын арттыру және оларды олимпиадаларға сапалы дайындау — қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі. Биологиялық олимпиада білімді ғана емес, логикалық ойлауды, зерттеушілік қабілетті, бақылау дағдыларын, талдау және синтездеу мүмкіндіктерін талап етеді.

Олимпиадаларға дайындық тек теориялық біліммен шектелмейді; ол эксперимент жүргізуді, нақты ғылыми әдісті қолдануды, биологиялық процестерді модельдеуді және практикалық зертханалық жұмысты қажет етеді. Сондықтан биология мұғалімінің міндеті — оқушының ғылымға қызығушылығын оятып, оны тұрақты зерттеуші тұлға ретінде қалыптастыру.

Бұл мақалада биологиялық олимпиадаларға дайындаудың жүйесі, әдістері, кезеңдері және оқушылардың ғылыми қызығушылығын дамытудың тиімді жолдары кеңінен қарастырылады.

Биологиялық олимпиадалардың ерекшелігі.

Биология пәні олимпиадалары бірнеше бағытты қамтиды:

1. Теориялық білімді терең игеру.
2. Зертханалық тәжірибе жүргізу.
3. Микробиология, ботаника, зоология, генетика, цитология, экология бойынша білім.
4. Аналитикалық ойлау.

5. Биологиялық тапсырмаларды шешуде логикалық модель қолдану.

Олимпиада тапсырмалары мектеп бағдарламасынан терең және кең көлемді материалды қамтиды.

Олимпиадаға дайындық жүйесінің мақсаттары.

1. Оқушының ғылыми-зерттеушілік қабілетін дамыту.
 2. Биологиядан пәндік білімді тереңдету.
 3. Эксперименттік дағдыларды қалыптастыру.
 4. Логикалық және сыни ойлау қабілеттерін дамыту.
 5. Шығармашылық ізденіс дағдыларын жетілдіру.
 6. Дарынды оқушыларды анықтау және қолдау.
- Бұл мақсаттарға жүйелі жұмыс арқылы қол жеткізіледі.

Олимпиадаға дайындық кезеңдері.

Ең тиімді дайындық жүйесі үш кезеңнен тұрады:

1. Базалық дайындық.
2. Тереңдетілген дайындық.
3. Жоғары деңгейлі олимпиадалық тапсырмалармен жұмыс.

1-кезең: Базалық дайындық

1. Мектеп бағдарламасын толық меңгерту.
2. Негізгі түсініктерді бекіту.
3. Биоұғымдарды қалыптастыру.
4. Қарапайым тәжірибелер жасау.

2-кезең: Тереңдетілген дайындық

1. Қосымша әдебиеттер оқу.
2. Университет деңгейіндегі тапсырмалар орындау.
3. Генетикалық есептер шығару.
4. Анатомия, физиологияны терең меңгеру.

3-кезең: Олимпиадалық деңгейді меңгеру

1. Халықаралық тапсырмалар шешу.
2. Ақыл-ойды дамытатын логикалық есептер.
3. Лабораториялық тәжірибелерді орындау.
4. Жылдамдық пен дәлдікті дамыту.

Ғылыми қызығушылықты арттырудың психологиялық негіздері.

Оқушының ғылымға қызығуы келесі факторларға тәуелді:

1. Мотивация деңгейі.
2. Пәнді меңгерудің эмоционалдық әсері.
3. Жетістікке жету мүмкіндігі.
4. Қызықты тәжірибелер.
5. Мұғалімнің қолдауы және бағыт беруі.

Дарынды балаға жеке назар мен ғылыми бағыт қажет.

Зерттеушілік дағдыларды қалыптастыру.

Зерттеу — олимпиада дайындығының негізгі элементі.

Зерттеушілік дағдылар:

1. Проблеманы анықтау.
2. Болжам құру.
3. Эксперимент жүргізу.
4. Нәтижені талдау.
5. Қорытынды жасау.

Бұл дағдыларсыз олимпиада тапсырмалары орындалмайды.

Зертханалық жұмыстардың рөлі.

Зертханалық жұмыс оқушының:

1. Қол дағдыларын дамытады.
2. Нақты биологиялық процестерді түсінуін жақсартады.
3. Қауіпсіздік ережесін меңгертуге көмектеседі.
4. Микроскоппен жұмыс істеуді үйретеді.
5. Микропрепарат дайындау қабілетін қалыптастырады.

Олимпиадалық тапсырмалар үлгілері.

1. Генетикалық есептер.

1. Мендель заңдары.
2. Қан тобының тұқым қуалауы.
3. Генеологиялық ағаш талдау.

2. Цитология тапсырмалары.

1. Клетка құрылымы.
2. Митоз және мейоз фазаларын анықтау.

3. Экология есептері.

1. Популяция динамикасы.
2. Қоректік тізбектер.

4. Ботаника тапсырмалары.

1. Өсімдік мүшелерінің қызметі.
2. Өсімдіктердің түрге бөлінуі.

Жобалық және ғылыми зерттеу жұмыстары.

Жобалық жұмыс барысында:

1. Оқушы дерек жинайды.
2. Тәжірибе жүргізеді.
3. Қорытынды шығарады.
4. Нәтижесін қорғап үйренеді.

Ғылыми жобалар оқушының зерттеушілік тұлғасын қалыптастырады.

Цифрлық ресурстарды пайдалану.

1. Онлайн-биология зертханалары.
2. Khan Academy Biology.
3. Google Science Journal.
4. BilimLand Biology.

Цифрлық ресурстар білімді тереңдетуге көмектеседі.

Олимпиадалық дайындықтағы мұғалімнің рөлі.

Мұғалім:

1. Оқушыға бағыт береді.
2. Материалды жүйелейді.
3. Қиындықтарды бірге талдайды.
4. Мотивацияны қалыптастырады.
5. Зерттеу жүргізуге үйретеді.

Ата-аналардың қолдауы.

Ата-ана:

1. Баласының қызығушылығын қолдайды.
2. Жобаларға қажетті материалдар дайындайды.
3. Жетістікке жетуге эмоционалдық жағдай жасайды.

Қорытынды.

Биологиялық олимпиадаларға дайындық — күрделі, бірақ қызықты процесс. Оның табысты болуы жүйелі жұмысқа, зерттеуге, тәжірибеге, ғылыми әдебиеттерді үздіксіз оқуға,

мұғалімнің қолдауына байланысты. Оқушылардың ғылыми қызығушылығын арттыру — олардың болашақтағы кәсіби бағдарын анықтайтын маңызды фактор.

Олимпиадаға дайындық арқылы оқушы ғылыми-ізденушілік тұлға ретінде қалыптасады, логикалық ойлау мен зерттеу қабілеті дамиды.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2017.
2. Аймағанбетова Қ. Биология әдістемесі. Астана, 2020.
3. Campbell N. Biology Concepts. New York, 2016.
4. Raven P. Biology. London, 2017.
5. Genotype & Phenotype Problems. USA, 2018.
6. Marzano R. Critical Thinking Skills. Boston, 2017.
7. UNESCO. STEM in Schools. Paris, 2019.
8. BilimLand Biology Modules. 2021.
9. Khan Academy Biology. 2020.
10. Modern Biology Olympiad Tasks. 2021.

БАЛАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЕДЕРГІЛЕР

Медетбекова Бахытгул Ниязбековна

Шымкент қаласы

№47 Т.Тәжібаев атындағы мектеп гимназиясы

Педагог психологы

Резюме

В статье рассматриваются психологические трудности, возникающие у детей в процессе социальной адаптации. Анализируются факторы, влияющие на успешность адаптации, такие как эмоциональное состояние, семейная поддержка, школьная среда, межличностные отношения и индивидуальные особенности ребенка. Раскрываются механизмы возникновения тревожности, неуверенности, коммуникационных барьеров, проблем поведения и мотивации. Описываются эффективные методы психологической помощи, сопровождения и профилактики, направленные на гармоничное включение ребенка в социальную среду.

Summary

The article examines psychological barriers faced by children during the process of social adaptation. It analyzes key factors influencing adaptation, including emotional states, family support, school environment, interpersonal communication and individual traits. The mechanisms of anxiety, insecurity, communication difficulties, behavioral issues and low motivation are described. Effective methods of psychological assistance and preventive strategies that support a child's successful integration into the social environment are also presented.

Кіріспе.

Баланың әлеуметтік бейімделуі оның жеке тұлға ретінде қалыптасуындағы негізгі кезеңдердің бірі болып табылады. Әлеуметтік бейімделу дегеніміз баланың жаңа ортаға, жаңа талаптарға, жаңа адамдарға психологиялық және мінез құлықтық тұрғыдан икемделуі. Бұл үдерістің табысты болуы баланың эмоционалдық жағдайына, өзіндік бағасына, қарым қатынас дағдыларына және отбасының қолдауына байланысты.

Әлеуметтік бейімделу кезінде көп жағдайда әртүрлі психологиялық кедергілер туындайды. Оларды дер кезінде анықтау және дұрыс көмек көрсету баланың мектепте және қоғамда өз орнын табуына жағдай жасайды.

Әлеуметтік бейімделудің мәні мен құрылымы.

Әлеуметтік бейімделу бірнеше өзара байланысты компоненттен тұрады.

1. Эмоциялық бейімделу.
2. Мінез құлықтық бейімделу.
3. Коммуникативтік бейімделу.
4. Танымдық бейімделу.
5. Әлеуметтік нормаларды меңгеру.
6. Тұлғалық тұрақтылықтың қалыптасуы.

Бұл компоненттердің үйлесімді дамуы балаға жаңа ортаға оңай үйренісуге көмектеседі.

Әлеуметтік бейімделуге әсер ететін факторлар.

Баланың қоғамға бейімделуіне бірқатар факторлар ықпал етеді.

1. Отбасы ахуалы.
2. Қарым қатынас тәжірибесі.
3. Психологиялық денсаулық.
4. Мектеп ортасы.
5. Мұғалімнің қолдауы.
6. Жас ерекшеліктері.

Бұл факторлардың кез келгеніндегі қиындық балада бейімделу кедергілерін туындатуы мүмкін.

Психологиялық кедергілердің түрлері.

Бала әлеуметтік ортаға кірігу барысында келесі психологиялық қиындықтарға тап болуы мүмкін.

1. Тұйықтық.
2. Өзін төмен бағалау.
3. Коммуникативтік қорқыныш.
4. Тәртіп проблемалары.
5. Мотивацияның төмендігі.
6. Эмоциялық тұрақсыздық.

Бұл кедергілер баланың оқу жетістігіне және психологиялық саулығына әсер етеді.

Тұйықтық пен жасқаншақтықтың себептері.

Тұйықтық көбіне балада сенімнің жетіспеуінен немесе әлеуметтік тәжірибенің аздығынан туындайды.

Негізгі себептер.

1. Отбасындағы шамадан тыс бақылау.
2. Қорқыту немесе жазалау тәжірибесі.
3. Өзіндік бағаның төмендігі.
4. Жаңа ортадан қорқу.
5. Құрдастар тарапынан қабылдамау.
6. Алдыңғы жағымсыз тәжірибе.

Тұйық мінез әлеуметтік қатынасқа кедергі келтіреді.

Коммуникациялық қиындықтар.

Коммуникацияға байланысты кедергілер балада жиі кездеседі.

Көріністері.

1. Диалог бастай алмау.
2. Өзін дұрыс таныстыра алмау.
3. Топ ішінде сөйлеуден қашу.
4. Қорқыныш немесе ұялу.
5. Қарым қатынасты қолдай алмау.
6. Жаңа адамдармен танысудан қашу.

Мұндай қиындықтар баланың ұжымда өз орнын табуын баяулатады.

Эмоциялық кедергілер.

Эмоциялық тұрақсыздық бейімделудің ең күрделі бөлігі.

Көріністері.

1. Тұрақты мазасыздық.
2. Қорқыныш сезімі.
3. Көңіл күйдің жиі өзгеруі.
4. Жылағыштық.
5. Ашу реакциясы.
6. Қарсыласу мінез құлқы.

Бұл белгілер психологиялық қолдауды талап етеді.

Мінез-құлықтық қиындықтар.

Мінез құлықтың бұзылуы әлеуметтік бейімделу үдерісін қиындатады.

Көріністері.

1. Агрессия.
2. Қалай болса солай сөйлеу.
3. Тәртіп бұзу.
4. Талаптарды орындамау.
5. Үлес қоспау.
6. Қарсы әрекет.

Бұл балаларға арнайы түзету жұмысы қажет.

Мектеп психологының рөлі.

Педагог психолог баланың бейімделуін қолдауда негізгі маман.

Міндеттері.

1. Диагностика жүргізу.
2. Мәселенің себебін анықтау.
3. Жеке түзету бағдарламасы.
4. Эмоциялық қолдау көрсету.
5. Ата анамен жұмыс.
6. Мұғалімге кеңес беру.

Психологтың жүйелі жұмысы бейімделуді жеңілдетеді.

Психологиялық қолдау әдістері.

Әлеуметтік бейімделуді жеңілдету үшін тиімді әдістер қолданылады.

1. Тренингтер.
2. Рөлдік ойындар.
3. Арт терапия.
4. Топтық жұмыс.
5. Тыныс алу жаттығулары.
6. Жеке кеңес.

Бұл әдістер баланың эмоциясын тұрақтандыруға және сенімін арттыруға көмектеседі.

Ата-анамен жұмыс.

Бейімделу кедергілерін азайтудың негізгі бөлігі ата ананың қолдауы.

Жұмыс бағыттары.

1. Психологиялық кеңес беру.
2. Тәрбиелік кеңестер.
3. Бала эмоциясын бақылауға үйрету.
4. Бірлескен жаттығулар.
5. Үйдегі қолайлы ахуалды қалыптастыру.
6. Позитивті қарым қатынас.

Ата ананың қолдауы баланың мектепке бейімделуін тездетеді.

Қорытынды.

Баланың әлеуметтік бейімделуіне әсер ететін психологиялық кедергілер әртүрлі болуы мүмкін. Оларды дер кезінде анықтап, тиімді қолдау көрсету баланың эмоционалдық саулығын, өзіне деген сенімін және қоршаған ортамен қарым қатынасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Психолог, мұғалім және ата ана бірлесе жұмыс жасағанда бейімделу үдерісі жеңіл әрі нәтижелі өтеді.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
2. Немов Р. Психология развития. Москва, 2016.
3. Әбдіғапбарова Ұ. Педагогика. Алматы, 2017.
4. OECD. Child Adaptation Study. Paris, 2022.
5. Қоянбаев Ж. Жалпы педагогика. Алматы, 2015.
6. Муханбетжанова С. Психологиялық түзету әдістері. Шымкент, 2021.
7. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.
8. Елмағанбетова Х. Баланың эмоционалдық дамуы. Астана, 2020.

ЖАЙСЫЗ ОТБАСЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ: "КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ" (ЖАҒДАЙДЫ БАСҚАРУ) ТӘСІЛІН ҚОЛДАНУ

Сихимбаева Ботагоз Асилбековна

С.Көбеев атындағы №56 жалпы орта білім беретін мектеп
әлеуметтік педагогы

Резюме

В статье рассматривается роль социального педагога в работе с неблагополучными семьями и особенности применения метода кейс-менеджмента (управления случаем). Анализируются виды неблагополучных семей, факторы социального риска, механизмы раннего выявления проблем, а также этапы сопровождения ребенка и семьи. Описываются функции социального педагога, алгоритм кейс-менеджмента, межведомственное взаимодействие, методы диагностики и оказания поддержки. Приводятся рекомендации по эффективному применению кейс-менеджмента в образовательных организациях.

Summary

The article examines the role of a social pedagogue in working with disadvantaged families and the specifics of applying the case management approach. It analyzes types of dysfunctional families, risk factors, mechanisms for early detection of problems and stages of accompanying the child and family. The functions of the social pedagogue, the case management algorithm, interagency coordination, diagnostic methods and support strategies are described. Recommendations for effective implementation of case management in educational institutions are provided.

Кіріспе.

Қазіргі заман білім беру ұйымдарында әлеуметтік педагогтың міндеттері қиындай түсті. Әлеуметтік жағдайы төмен, толық емес, ішімдікке немесе тұрмыстық жанжалдарға бейім, бала құқықтары жиі бұзылатын жайсыз отбасылар саны азаймай отыр. Мұндай отбасындағы балалар көбінесе эмоционалдық қолдаусыз қалады, білім алуында қиындықтар туындайды және әлеуметтік-мәдени ортаға бейімделуі баяу жүреді.

Жайсыз отбасылармен жұмыс істеуде кәсіби тәсілдер, нақты стратегиялар қажет. Солардың бірі — **кейс-менеджмент**, яғни жағдайды басқару. Бұл модель баланың және отбасының мәселесін жеке алып қарастырып, оны шешу үшін көпсалалы қолдауды ұйымдастыруды қамтиды.

Мақалада әлеуметтік педагогтың жайсыз отбасылармен жұмысындағы рөлі, кейс-менеджмент тәсілінің кезеңдері, әдістері және оның тиімділігі жан-жақты қарастырылады.

Жайсыз отбасының түсінігі және түрлері.

Жайсыз отбасы — баланың қауіпсіздігіне, психологиялық және әлеуметтік дамуына кері әсер ететін отбасылық орта.

Жайсыз отбасының негізгі түрлері:

1. Әлеуметтік жағдайы төмен отбасы.
2. Тәртіп бұзушылық көп кездесетін отбасы.
3. Ішімдік немесе есірткіге тәуелді мүшелері бар отбасы.
4. Қатыгездік немесе зорлық-зомбылық байқалатын отбасы.
5. Ажырасу жағдайында тұрмыстық жанжал жиі болатын отбасы.
6. Бала қараусыз қалатын отбасы.
7. Ата-аналық міндетін орындамайтын отбасы.

Әлеуметтік педагог осы отбасыларды дер кезінде анықтауы тиіс.

Жайсыз отбасыға тән әлеуметтік- педагогикалық проблемалар.

1. Баланың оқудағы үлгерімінің төмендеуі.
2. Тәртіп проблемалары.
3. Эмоциялық тұрақсыздық.
4. Агрессия немесе тұйықтық.
5. Қарым-қатынаста қиындықтар.
6. Қорқыныш, уайым, мазасыздық.
7. Денсаулық жағдайының нашарлауы.

Бұл проблемалар жүйелі қолдауды талап етеді.

Әлеуметтік педагогтың негізгі міндеттері.

1. Жайсыз отбасыны анықтау.
2. Бала жағдайын зерттеу.
3. Отбасымен байланыс орнату.
4. Көмек көрсету жолдарын анықтау.
5. Мектеп пен мемлекеттік органдар арасындағы байланысты қамтамасыз ету.
6. Психологиялық және әлеуметтік қолдау көрсету.
7. Баланың құқықтарын қорғау.

Әлеуметтік педагог — бала мен отбасыға бағытталған кешенді көмек көрсетуші маман.

Кейс-менеджмент тәсілінің мәні.

Кейс-менеджмент — проблемалық жағдайды жан-жақты зерттеп, оны шешу үшін түрлі мамандардың ресурстарын біріктіретін басқару әдісі.

Кейс-менеджменттің артықшылықтары:

1. Баланың жеке жағдайына терең талдау жасалады.
2. Кешенді қолдау ұйымдастырылады.
3. Әр маманның рөлі нақты анықталады.
4. Жұмыстың тиімділігі артады.
5. Отбасыға ұзақ мерзімді қолдау жасалады.

Кейс-менеджмент кезеңдері.

1. Мәселені анықтау.

1. Оқушы туралы ақпарат жинау.
2. Мектеп әкімшілігі, мұғалімдерден кері байланыс алу.
3. Отбасымен алғашқы байланыс орнату.

2. Диагностика жүргізу.

1. Әлеуметтік жағдайын талдау.
2. Психологиялық диагностика.

3. Материалдық-тұрмыстық жағдайды зерттеу.

3. Жеке жоспар құру.

1. Проблемаларды жүйелеу.
2. Қолдау бағыттарын белгілеу.
3. Мақсат қою.
4. Жұмыс мерзімін анықтау.

4. Жоспарды жүзеге асыру.

1. Психологиялық кеңес беру.
2. Материалдық көмек ұйымдастыру.
3. Пән мұғалімдерімен байланыс.
4. Денсаулық сақтау орындарымен жұмыс.
5. Мәдени және тәрбиелік шараларға тарту.

5. Мониторинг жүргізу.

1. Жұмыс барысын бақылау.
2. Қорытынды бағалау.
3. Қайта диагностика жасау.

6. Істі аяқтау.

1. Нәтижелерді талдау.
2. Отбасымен ары қарай жұмыс жоспарын ұсыну.

Кейс-менеджментте қолданылатын әдістер.

1. Әңгімелесу.
2. Бақылау.
3. Құжаттарды зерттеу.
4. Үйге бару.
5. Жеке және топтық кеңес.
6. Психологиялық тесттер.
7. Әлеуметтік карта құрастыру.
8. Серіктес мекемелермен байланыс орнату.

Мектеп пен серіктес ұйымдардың өзара әрекеті.

Серіктестер:

1. Полиция.
2. Денсаулық сақтау мекемелері.
3. Психологиялық орталықтар.
4. Ата-аналар комитеті.
5. Жастар ұйымдары.

Бұл ұйымдарымен байланыс балаға көрсетілетін көмекті күшейтеді.

Отбасымен жұмыс стратегиялары.

1. Сенімді қарым-қатынас орнату.
2. Ата-ананың жауапкершілігін арттыру.
3. Психологиялық қолдау көрсету.
4. Отбасылық кеңес беру.
5. Әлеуметтік жағдайын жақсартуға көмектесу.
6. Әке мен ананың рөлін түсіндіру.

Балаға жеке қолдау көрсету.

1. Психологиялық тұрақтылықты дамыту.
2. Өзін-өзі бағалауды көтеру.
3. Тәртіп дағдыларын қалыптастыру.
4. Сабақ үлгерімін арттыру.
5. Мектепке бейімдеу.

Жайсыз отбасылармен жұмыста кездесетін қиындықтар.

1. Ата-ананың ынтымақсыздығы.
2. Жасырын проблемаларды ашпау.
3. Материалдық қиындықтар.
4. Отбасылық қақтығыстар.

Шешімдер:

1. Үнемі байланыста болу.
2. Мотивациялық жұмыс жүргізу.
3. Мемлекеттік қолдау жүйесін қосу.

Қорытынды.

Жайсыз отбасылармен жұмыс — әлеуметтік педагогтың кәсіби қызметіндегі ең күрделі бағыттардың бірі. Кейс-менеджмент тәсілі осы жұмысты жүйелі, кезең-кезеңімен, кешенді жүргізуге мүмкіндік береді. Әлеуметтік педагог отбасы мен балаға бағытталған қызметтің үйлестірушісі болып табылады және оның кәсіби шеберлігі қиын жағдайларды оңтайлы шешуге ықпал етеді.

Әдебиеттер:

1. Нұрғалиева Қ. Әлеуметтік педагогика. Астана, 2020.
2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2017.
3. Әбдіғаппарова Р. Жеткіншек тәрбиесі. Шымкент, 2019.
4. Case Management in Social Work. London, 2016.
5. Marzano R. Educational Leadership. Boston, 2017.
6. UNESCO. Child Protection Practices. Paris, 2020.
7. Cole M. Social Environment and Child Development. New York, 2015.
8. Bronfenbrenner U. Human Ecology Theory. Oxford, 2016.
9. Қазақстандағы әлеуметтік жұмыс: әдістемелік құрал. Алматы, 2021.
10. Балалармен әлеуметтік жұмыс тәжірибесі. 2020.

БАЛАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТЕНУІН ҚОЛДАУДА ОЙЫН ТЕРАПИЯСЫ**Малдыбаева Анар Омарбековна**

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы

ЖШС Нұр Бекарыс бөбекжай балабақшасының тәрбиешісі

Резюме

В статье рассматриваются возможности игровой терапии в поддержке процесса социализации детей дошкольного возраста. Анализируются виды игровой терапии, ее влияние на эмоциональное состояние, коммуникативные навыки, мінез құлықтық тұрақтылық и адаптацию ребенка в коллективе.

Раскрывается роль воспитателя в организации терапевтической игры, создании доверительной атмосферы, сопровождении эмоциональных переживаний ребенка и формировании позитивного социального поведения. Показано, что игровая терапия способствует развитию уверенности, снижению тревожности, укреплению социальных связей и гармоничному включению ребенка в социум.

Summary

The article examines the potential of play therapy in supporting the socialization of preschool children. It analyzes various types of play therapy and their impact on emotional stability, communication skills, behavioral adaptation and social development. The role of the educator in organizing therapeutic play, creating a trusting atmosphere, guiding children's emotional experiences and promoting positive social behavior is explored. Play therapy is shown to reduce anxiety, build confidence, strengthen social connections and help children adapt successfully to their environment.

Кіріспе.

Әлеуметтену баланың қоғамда толыққанды тұлға ретінде қалыптасуындағы негізгі психологиялық және педагогикалық процесс. Ерте жаста баланың қарым қатынас, эмоцияны реттеу, өзіндік бағалау және әлеуметтік нормаларды меңгеру қабілеті ойын арқылы дамиды. Сондықтан ойын терапиясы баланың әлеуметтенуін қолдаудың тиімді әдісі болып саналады.

Ойын терапиясы балаға өз сезімін еркін білдіруге, тәжірибе жинауға, әлеуметтік рөлдерді меңгеруге және қоршаған ортамен қауіпсіз қарым қатынас жасауға мүмкіндік береді.

Ойын терапиясының мәні.

Ойын терапиясы баланың эмоциялық, мінез құлықтық және әлеуметтік дамуын қолдайтын арнайы ұйымдастырылған терапиялық ойын әрекеті.

Негізгі ерекшеліктері.

1. Еркін ойын кеңістігі.
2. Эмоцияны білдіру мүмкіндігі.
3. Қиял мен шығармашылықтың дамуы.
4. Әлеуметтік рөлдерді меңгеру.
5. Қауіпсіз ортада тәжірибе жинау.
6. Терапевтік қарым қатынас.

Бұл тәсіл баланың ішкі жан дүниесін ашуға көмектеседі.

Әлеуметтенудің негізгі компоненттері.

Бала әлеуметтену барысында бірқатар дағдыларды меңгереді.

Негізгі компоненттер.

1. Қарым қатынас дағдылары.
2. Құрдастармен өзара әрекет.
3. Эмоциялық тұрақтылық.
4. Әлеуметтік нормаларды меңгеру.
5. Өз әрекетін реттеу.
6. Топтық әрекетке бейімделу.

Ойын терапиясы осы компоненттердің дамуына ықпал етеді.

Ойын терапиясының түрлері.

Ойын терапиясы бірнеше бағытта жүзеге асырылады.

1. Директивті ойын терапиясы.
2. Нон директивті (еркін) ойын терапиясы.
3. Құм терапиясы.
4. Арт терапиялық ойындар.
5. Рөлдік терапиялық ойындар.
6. Драматизация элементтері бар ойындар.

Әр түрі балаға ерекше психологиялық қолдау береді.

Ойын терапиясының әлеуметтенуге әсері.

Ойын терапиясы баланың әлеуметтік тәжірибесін кеңейтеді.

Әсер ету бағыттары.

1. Қарым қатынас мәдениетін қалыптастыру.
2. Эмоцияны басқару дағдысын дамыту.
3. Құрдастармен ынтымақтастықты күшейту.
4. Өзіндік бағалауды көтеру.
5. Қорқынышты азайту.
6. Әлеуметтік рөлдерді меңгеру.

Бұл өзгерістер баланың ортаға бейімделуін жеңілдетеді.

Ойын терапиясындағы тәрбиешінің рөлі.

Тәрбиеші терапиялық ортаның жетекшісі.

Міндеттері.

1. Қауіпсіз және сенімді орта құру.
2. Балаға еркіндік беру.
3. Эмоцияны тануға көмектесу.
4. Қолдау көрсету.
5. Мінез құлықты реттеу стратегияларын үйрету.
6. Бақылау және талдау жүргізу.

Тәрбиеші баланың сезім әлемін түсінуге мүмкіндік береді.

Топтық ойын терапиясы.

Топтық жұмыс әлеуметтенуді дамытуға өте тиімді.

Артықшылықтары.

1. Ынтымақтастық дағдысы.
2. Қарым қатынас тәжірибесі.
3. Ортақ шешім қабылдау.
4. Эмпатияны дамыту.
5. Топтағы рөлдерді меңгеру.
6. Құрдастар қолдауы.

Топтық ойындар балаға шынайы әлеуметтік орта құрады.

Ойын материалдарының рөлі.

Материалдар терапияның маңызды бөлігі.

Материалдар.

1. Қуыршақтар.
2. Құм.
3. Табиғи материалдар.
4. Конструкторлар.
5. Шығармашылық құралдар.
6. Жұмсақ ойыншықтар.

Материалдар баланың өзіндік көрінісін дамытуға мүмкіндік береді.

Ата-анамен жұмыс.

Әлеуметтенуді қолдауда отбасы маңызды рөл атқарады.

Жұмыс бағыттары.

1. Кеңес беру.
2. Баланың эмоционалдық ерекшеліктерін түсіндіру.
3. Үйде ойын терапия элементтерін қолдану.
4. Қиын эмоцияларды басқаруды үйрету.
5. Ортақ ойындар ұйымдастыру.
6. Қолайлы үй ортасын құру.

Ата ана мен тәрбиеші бірлесе жұмыс жасағанда нәтиже жоғары болады.

Қорытынды.

Ойын терапиясы баланың әлеуметтенуін қолдаудың тиімді, ғылыми негізделген әдісі болып табылады. Ойын арқылы бала өз сезімін білдіреді, қарым қатынас дағдыларын дамытады, қорқыныштарын жеңеді және әлеуметтік ортаға оңай бейімделеді. Тәрбиеші мен ата-ананың бірлескен жұмысы ойын терапиясының әсерін күшейтеді.

Әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
2. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
3. Nemov R. Child Psychology. Moscow, 2016.
4. OECD. Social Adaptation in Early Childhood Report. Paris, 2022.
5. Қоянбаев Ж. Жалпы педагогика. Алматы, 2015.
6. Муханбетжанова С. Ойын терапиясы әдістері. Шымкент, 2021.

7. Rogers C. On Becoming a Person. Boston, 2014.
8. Елмағанбетова Х. Баланың эмоционалдық дамуы. Астана, 2020.

БАЛАЛАРДАҒЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Мамасалиева Дилноза Маматаминовна

Түркістан облысы, Кентау қаласы
Соғдиана бөбекжай балабақшасы ЖШС
Тәрбиеші

Резюме

В статье рассматриваются методы формирования элементарных математических представлений у детей дошкольного возраста. Анализируются подходы к развитию количественных отношений, геометрических форм, логического мышления, кеңістіктік түсініктер и практических навыков сравнения, классификации и измерения. Раскрывается роль игровой, практической, сенсорной и зерттеушілік деятельности в развитии математических способностей. Показано, что систематическая математическая подготовка в дошкольном возрасте способствует развитию познавательной активности, интеллектуальных операций, внимания, памяти и готовности ребенка к дальнейшему обучению.

Summary

The article explores methods for developing early mathematical concepts in preschool children. It analyzes approaches to building understanding of quantity, geometric shapes, logical thinking, spatial perception and practical skills such as comparison, classification and measurement. The role of play based activities, hands on learning, sensory experience and exploratory tasks in fostering mathematical abilities is examined. Systematic mathematical preparation in early childhood is shown to enhance cognitive activity, intellectual operations, attention, memory and overall readiness for future learning.

Кіріспе.

Балалардың математикалық түсініктерін қалыптастыру мектепке дейінгі тәрбиенің маңызды бағыттарының бірі. Математикалық білімге негіз болатын алғашқы ұғымдар — сан, пішін, кеңістік, уақыт, салыстыру, топтастыру — баланың ойлау жүйесінің дамуына ықпал етеді. Ерте жастан математикалық түсініктер қалыптасқан бала мектепте есептеу және логикалық тапсырмаларды оңай меңгереді.

Математиканы табиғи, ойындық және тәжірибелік әрекет арқылы үйрету — баланың танымдық қызығушылығын арттыратын ең тиімді педагогикалық тәсіл.

Математикалық түсініктердің психологиялық негіздері.

Баланың математикалық ойлау қабілеті бірнеше психологиялық факторға байланысты.

1. Зейін.
2. Жад.
3. Қиял.
4. Талдау қабілеті.
5. Салыстыру дағдысы.
6. Сенсомоторлық тәжірибе.

Бұл факторлар математикалық әрекеттің негізін құрайды.

Сан және санау түсінігін қалыптастыру.

Санау — математиканың алғашқы және маңызды дағдысы.

Дамыту жолдары.

1. Заттарды санау.
2. Бір біріне сәйкестендіру.
3. Топтар құру.
4. Сан қатарын меңгеру.

5. Нәрселердің санын салыстыру.
6. Сандық үлгілер құрастыру.
Санау арқылы бала сан мен зат арасындағы байланысты түсінеді.

Пішіндер мен геометриялық түсініктер.

Геометриялық пішіндер арқылы бала әлемді таниды.

Пішіндер.

1. Шаршы.
2. Үшбұрыш.
3. Дөңгелек.
4. Тік төртбұрыш.
5. Сопақ.
6. Куб және басқа көлемді пішіндер.

Пішіндермен жұмыс баланың кеңістікті қабылдауын дамытады.

Кеңістік түсініктерін дамыту.

Баланың кеңістікті түсінуі практикалық әрекет арқылы қалыптасады.

Түсініктер.

1. Жоғары және төмен.
2. Алда және артта.
3. Жақын және алыс.
4. Оң жақта және сол жақта.
5. Ішінде және сыртында.
6. Қасында және арасында.

Кеңістікті түсіну логикалық ойлауды күшейтеді.

Салыстыру және топтастыру дағдылары.

Салыстыру — математикалық ойлаудың негізгі тәсілі.

Балалар үйренеді.

1. Үлкен және кіші.
2. Ұзын және қысқа.
3. Ауыр және жеңіл.
4. Кең және тар.
5. Түске қарай топтастыру.
6. Пішінге қарай топтастыру.

Салыстыру логикалық операциялардың дамуына әкеледі.

Сенсорлық дамыту және математика.

Сенсорлық тәжірибе — математикалық түсінікті бекітудің басты жолы.

Дамитын дағдылар.

1. Түрлі пішіндерді сезіну.
2. Түстерді ажырату.
3. Өлшемдерді тану.
4. Заттың құрылымын сезіну.
5. Қолмен жасаған тәжірибе.
6. Қозғалыс арқылы үйрену.

Сенсорика математикалық ойлауды нақтылайды.

Ойын арқылы математикалық түсініктерді қалыптастыру.

Ойын — ең тиімді әдіс.

Ойын түрлері.

1. Сандық ойындар.
2. Логикалық ойындар.
3. Құрастыру ойындары.

4. Дидактикалық тапсырмалар.

5. Сюжеттік ойындар.

6. Қозғалыс ойындары.

Ойын барысында бала математикамен табиғи түрде танысады.

Тәжірибелік әрекеттердің рөлі.

Тәжірибеге негізделген жұмыс — нақты математикалық дағдыны қалыптастырады.

Тапсырмалар.

1. Суды өлшеу.

2. Заттарды таразыда өлшеу.

3. Ұзындықты салыстыру.

4. Зерттеу жұмыстары.

5. Үлгі бойынша құрастыру.

6. Жинақтау және талдау.

Практикалық әрекет логикалық ойлауын дамытады.

Тәрбиешінің рөлі.

Тәрбиеші математикалық дамудың ұйымдастырушысы.

Міндеттері.

1. Дамытушы орта құру.

2. Көрнекілік ұсыну.

3. Тапсырмаларды саралау.

4. Ойын әрекетін басқару.

5. Баланың жеке ерекшелігін ескеру.

6. Ата аналармен бірлесіп жұмыс жүргізу.

Жүйелі жұмыс математикалық білімнің сапасын арттырады.

Ата-анамен жұмыс.

Үй жағдайында да математикалық түсініктер қалыптасады.

Жұмыс бағыттары.

1. Үй заттарын санау.

2. Пішіндерді ажырату.

3. Бірлескен ойындар.

4. Өлшеу құралдарын қолдану.

5. Тұрмыстық тапсырмалар.

6. Математикалық әңгімелер.

Ата ананың қолдауы даму қарқынын күшейтеді.

Қорытынды.

Балаларда математикалық түсініктерді қалыптастыру жүйелі, ойынға және тәжірибеге негізделген педагогикалық жұмыс арқылы жүзеге асады. Сан, пішін, салыстыру, топтастыру, кеңістік түсініктерін дамыту арқылы бала логикалық ойлауды меңгереді, танымдық қызығушылығы артады және мектепке дайындық деңгейі жақсарады.

Әдебиеттер:

1. Әбдіғапбарова Ұ. Мектепке дейінгі педагогика. Алматы, 2017.
2. Жарықбаев Қ. Психология. Алматы, 2018.
3. Nemov R. Child Development Psychology. Moscow, 2016.
4. OECD. Early Mathematics Development Report. Paris, 2022.
5. Қоянбаев Ж. Жалпы педагогика. Алматы, 2015.
6. Муханбетжанова С. Математикалық дамыту әдістері. Шымкент, 2021.
7. Rogers C. Freedom to Learn. Boston, 2014.
8. Елмағанбетова Х. Мектепке дейінгі танымдық даму. Астана, 2020.

ӘДЕБИЕТ САБАҒЫНДА "ЖОБАҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ОҚЫТУ" (PBL) ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Авазова Алмагүл Ілесбаевна

Түркістан облысы, Шардара ауданы
"Достық" жалпы білім беретін мектебі
қазақ тілі және әдебиеті пәнінің мұғалімі

Резюме

В статье анализируется использование технологии проектного обучения (PBL) на уроках казахской литературы как эффективного инструмента формирования исследовательской компетентности учащихся. Рассматриваются основные этапы проектной деятельности, структура учебных проектов, педагогические условия успешного внедрения метода, критерии оценки и преимущества PBL для развития критического мышления, самостоятельности, коммуникации и творческих навыков школьников. Приводятся примеры проектов по литературе, а также практические рекомендации для учителей.

Summary

The article analyzes the use of Project-Based Learning (PBL) methodology in Kazakh literature lessons as an effective tool for developing students' research competence. The paper examines the stages of project work, the structure of educational projects, pedagogical conditions for successful implementation, assessment criteria and the advantages of PBL in fostering critical thinking, independence, communication and creativity. Examples of literature-based projects and practical recommendations for teachers are provided.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесі оқушының дайын білімді қабылдаушы емес, оны өздігінен ізденуші, талдаушы, шығармашылықпен қолданушы тұлға болуын талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда **жобаға негізделген оқыту (Project-Based Learning – PBL)** әдісі оқушылардың зерттеушілік құзыреттілігін дамытудың ең тиімді педагогикалық технологияларының бірі болып табылады.

Әдебиет сабағы – тұлғаны рухани, мәдени, эстетикалық, интеллектуалдық тұрғыдан тәрбиелейтін ерекше пән. Бұл пәнде оқушы тек мәтінді оқып қана қоймай, көркем образды талдайды, тарихи-мәдени контексті зерттейді, авторлық көзқарасты түсінеді, шығарма мазмұнын қазіргі өмірмен байланыстырады. Сондықтан әдебиет сабағында PBL әдісін қолдану оқушыларының зерттеушілік дағдыларын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Бұл мақалада жобаға негізделген оқытудың теориялық негіздері, әдістің әдебиет сабағындағы ерекшеліктері, оқушының зерттеушілік құзыреттілігін дамыту мүмкіндіктері және практикалық жобалар үлгілері қарастырылады.

Жобаға негізделген оқытудың мазмұны.

PBL – оқушылардың нақты бір мәселені зерттеу, талдау, шешу және нәтиже шығару үдерісіне негізделген оқыту технологиясы.

PBL әдісінің негізгі сипаттамалары:

1. Нақты мәселе төңірегінде оқу.
2. Оқушының белсенді әрекеті.
3. Зерттеу жүргізуге негізделуі.
4. Ұжымдық жұмысқа бағытталуы.
5. Практикалық нәтиже шығару.
6. Өздік жауапкершілікті арттыру.

PBL оқушыларға білімді дайын күйде емес, өз тәжірибесі арқылы алуға мүмкіндік береді.

PBL әдісінің әдебиет сабағындағы маңызы.

Әдебиет пәнінде жоба әдісін қолдану келесі нәтижелерге жеткізеді:

1. Шығарманы терең түсіну.

2. Автор өмірін, дәуірін зерттеу.
3. Тақырып пен идеяны ғылыми тұрғыдан талдау.
4. Көркемдік тәсілдерді салыстыру.
5. Әдеби компаративистика элементтерін меңгеру.
6. Қорытынды жасай білу.

Осылайша, оқушы әдебиетті тек оқитын емес, зерттейтін пән ретінде қабылдайды.

Зерттеушілік құзыреттіліктің құрылымы.

Зерттеушілік құзыреттілік мына дағдылардан тұрады:

1. Сұрақ қоя білу.
2. Ақпарат жинау.
3. Дереккөздерді талдау.
4. Болжам жасау.
5. Шешім қабылдау.
6. Қорытынды шығару.
7. Нәтижені ұсыну.

PBL осы дағдылардың барлығын қалыптастырады.

Жобаға негізделген оқытудың кезеңдері.

1-кезең. Мәселені анықтау.

1. Шығарма бойынша проблемалық сұрақ қою.
2. Оқушылардың қызығушылығын ояту.
3. Тақырыпты нақтылау.

2-кезең. Зерттеу жүргізу.

1. Ақпарат іздеу.
2. Кітаппен жұмыс.
3. Автор туралы деректер жинау.
4. Кейіпкерлерді зерттеу.
5. Талдау жасау.

3-кезең. Жобаны жоспарлау.

1. Мақсат қою.
2. Міндеттерді бөлу.
3. Уақыт белгілеу.
4. Әдістерді анықтау.

4-кезең. Жобаны орындау.

1. Практикалық материал әзірлеу.
2. Дереккөздерді жүйелеу.
3. Шығармашылық тапсырмаларды орындау.

5-кезең. Жобаны қорғау.

1. Презентация жасау.
2. Талдау жүргізу.
3. Қорытынды шығару.

6-кезең. Рефлексия.

1. Жобаның тиімділігін бағалау.
2. Оқушы пікірін тыңдау.

Әдебиеттен PBL жобаларының үлгілері.

1. «Абай әлемін зерттеу» жобасы.

Мақсат: Абай шығармашылығын жан-жақты талдау.

Жұмыс бағыттары:

1. Абай өмірінің кезеңдері.
2. «Қара сөздер» философиялық талдау.

3. Өлең құрылысы.

4. Абай мен Пушкин параллелі.

2. «Қазақ батырлық жырларының ортақ белгілері» жобасы.

Жұмыс мазмұны:

1. Батырлар жырын оқу.

2. Образдарды салыстыру.

3. Жыр құрылымын талдау.

4. Тарихи контексті анықтау.

3. «Шыңғыс Айтматов шығармаларындағы адам мәселесі» жобасы.

Зерттеу бағыттары:

1. Кейіпкер психологиясы.

2. Әлеуметтік мәселелер.

3. Тілдік ерекшеліктер.

4. «М.Әуезовтің «Абай жолы» эпопеясы – қазақ әдебиетінің шыңы» жобасы.

Зерттеу міндеттері:

1. Кейіпкерлер жүйесі.

2. Шығарманың тарихи шындығы.

3. Жазушының стильдік ерекшелігі.

5. «Әдебиеттегі әйел бейнесі» ғылыми жобасы.

Оқушылар:

1. Әр дәуірдегі әйел образдарын зерттейді.

2. Ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтайды.

PBL әдісінің оқушы дамуына әсері.

PBL келесі құзыреттерді дамытады:

1. Зерттеу дағдысы.

2. Сыни ойлау.

3. Коммуникация.

4. Шығармашылық.

5. Өз ойын дәлелдеу.

6. Жауапкершілік.

7. Топпен жұмыс.

Қазіргі білім беру стандарттары талап ететін дағдылар дәл осы әдіспен дамиды.

Әдебиет сабағында PBL қолданудың педагогикалық шарттары.

1. Проблемалық сұрақты дұрыс қою.

2. Уақытты тиімді жоспарлау.

3. Топ ішінде рөлдерді бөлу.

4. Дереккөздерді дұрыс таңдау.

5. Оқушының белсенділігін арттыру.

6. Нәтижені бағалау критерийлерін алдын ала анықтау.

Бағалау критерийлері.

Жобаны бағалау аспектілері:

1. Мазмұн тереңдігі.

2. Зерттеу әдістерінің қолданылуы.

3. Жүйелілік.

4. Шығармашылық.

5. Қорғау сапасы.

6. Топтық жұмыс үйлесімділігі.

Оқушының зерттеушілік жұмысына мұғалімнің жетекшілік рөлі.

Мұғалім:

1. Бағыт-бағдар береді.
2. Зерттеу сұрағын қоюға көмектеседі.
3. Материалдарды іздеуге үйретеді.
4. Ақпаратты талдауға бағыттайды.
5. Жобаның сапасын бақылайды.
6. Қорғау барысында қолдау көрсетеді.

Қиындықтар және оларды шешу жолдары.

Қиындықтар:

1. Уақыт тапшылығы.
2. Ақпаратты дұрыс таба алмау.
3. Топтағы пікір қайшылығы.
4. Шығармашылық ойдың жетіспеуі.

Шешімдер:

1. Уақытты жоспарлау.
2. Дереккөз тізімін беру.
3. Рөлдік бөлу.
4. Шабыт беретін тапсырмалар қолдану.

Қорытынды.

Жобаға негізделген оқыту әдісі әдебиет сабағында оқушыны белсенді зерттеушіге айналдырады, шығармашылықпен ойлауға, ақпаратты талдауға, өз көзқарасын дәлелдеуге үйретеді. Бұл әдіс оқушының зерттеушілік құзыреттілігін қалыптастырып, әдеби білімді терең әрі саналы игеруіне жағдай жасайды. PBL — қазіргі білім беру талаптарына толық сай келетін тиімді технология.

Әдебиеттер:

1. Айтмұхамбетова Б. Әдебиет оқыту әдістемесі. Алматы, 2018.
2. Жұмабекова Ф. Оқу жобалары технологиясы. Астана, 2019.
3. PBL Global Standards. London, 2017.
4. Көшімова Г. Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі. Алматы, 2020.
5. UNESCO. Creative Learning Approaches. Paris, 2020.
6. Marzano R. Project-Based Instruction. New York, 2018.
7. Cole M. Research Competencies in Education. Oxford, 2016.
8. Dewey J. Learning Through Experience. Boston, 2015.
9. Әдебиет пәнін оқытудағы инновациялар. Шымкент, 2021.
10. Project Pedagogy Methods. Berlin, 2020.

ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Даулетова Гульжан Абдималиковна

Шымкент қаласы, Қазыбек би атындағы №36 жалпы орта білім беретін мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются методы работы с одаренными детьми на уроках казахского языка, направленные на развитие их интеллектуального, творческого и речевого потенциала. Представлены практические подходы и стратегии, способствующие выявлению и поддержке талантливых учащихся в процессе изучения языка.

Abstract

The article explores effective methods of working with gifted children in Kazakh language lessons, aimed at

developing their intellectual, creative, and linguistic potential. Practical approaches and strategies for identifying and supporting talented students in the language learning process are presented.

Кіріспе.

Қазақ тілі сабағында дарынды балалармен жұмыс жасау – олардың тілдік, ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Дарынды балалардың ерекшеліктерін ескере отырып, педагогикалық тәсілдерді дұрыс тандау керек. Сабақ барысында дарынды оқушылардың қызығушылығын арттыратын, сөйлеу, жазу және мәтінді түсіну дағдыларын жетілдіретін әдістер қолданылады.

Дарынды балалардың ерекшеліктері қазақ тілі сабақтарында.

Дарынды балалар:

1. Жаңа сөздерді тез меңгеріп, грамматикалық құрылымдарды жылдам түсінеді.
2. Сөйлеу мәдениеті мен жазба тілін жоғары деңгейде қолданады.
3. Мәтінді терең талдап, негізгі ойды дәл жеткізе алады.
4. Шығармашылық тапсырмаларды орындауға ынталы, жаңа ойлар ойлап табуға қабілетті.

Қазақ тілі сабағында бұл ерекшеліктерді ескере отырып, балаларға күрделі мәтіндер, сөздік ойындар, шығармашылық тапсырмалар берілуі қажет.

Дарынды балалармен жұмыс істеудің мақсаты мен міндеттері.

Мақсаты:

Дарынды оқушылардың тілдік қабілеттерін, ойлау және шығармашылық потенциалын дамыту.

Міндеттері:

1. Сөздік қоры мен тілдік дағдыларын кеңейту.
2. Мәтін талдау және интерпретация жасау қабілетін дамыту.
3. Шығармашылық жазу және сөйлеу дағдыларын жетілдіру.
4. Дарынды оқушылардың қызығушылығын арттыру арқылы сабақ тиімділігін жоғарылату.

Қазақ тілі сабақтарында дарынды балалармен жұмыс істеудің тиімді әдістері.

1. Жеке және дара тәсілдер.

Дарынды балалардың жеке ерекшеліктерін ескеру маңызды. Мысалы, кейбір оқушылар тез оқып, өз бетінше мәтіндер құрастыра алады. Мұндай балаларға күрделі тапсырмалар немесе шығармашылық эссе жазу ұсынылады.

2. Зерттеу және жобалық әдістер.

Дарынды оқушыларға қазақ тілінде шағын зерттеу жобалары беруге болады. Мысалы, әдеби шығарманы талдау, мақал-мәтелдердің мәнін зерттеу немесе қазақ тіліндегі жаңа сөздер топтамасын жасау. Бұл әдіс оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін дамытады.

3. Дифференциалды оқыту.

Сабақта әр оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріледі. Мысалы, бір топ оқушыларға мәтінді түсіну деңгейіне сай тапсырмалар, ал дарынды оқушыларға мәтінге сыни талдау жасау немесе жаңа шығармашылық тапсырма беріледі.

4. Кооперативті және интерактивті әдістер.

Топтық жұмыстар мен пікірталастар арқылы дарынды балалар өз ойларын бөлісіп, тілдік дағдыларын жетілдіреді. Мысалы, «Сөздік ойындары», «Дебат» немесе «Диалог құру» жаттығулары сабаққа қызықтылық қосады.

5. Шығармашылық әдістер.

Дарынды оқушыларға шығармашылық тапсырмалар беріледі: өлең жазу, әңгіме құру, мәтінге жаңа соңғы ой қосу. Мұндай әдістер балалардың қиялын дамытып, жазбаша және ауызша сөйлеу мәдениетін жетілдіреді.

6. Технологиялық әдістер.

Интерактивті тақта, электрондық оқулықтар, онлайн ресурстар мен тіл үйрету платформалары дарынды балалармен жұмыс жасауда тиімді. Мысалы, онлайн мәтіндермен жұмыс жасау, тілдік ойындар ойнау, электрондық диктанттар мен кроссвордтар.

7. Психологиялық қолдау.

Дарынды балалар кейде эмоционалды қиындықтарға ұшырайды. Қазақ тілі сабақтарында оларды мотивациялау, оң пікір айту, жетістіктерін көрсету маңызды. Сондай-ақ, топтық жұмыстарда әлеуметтік дағдыларын дамытуға көңіл бөлу керек.

Практикалық ұсыныстар қазақ тілі сабағында:

- Мәтіндерді талдау кезінде сұрақтар арқылы ойлау қабілетін дамыту: «Автор нені меңзеді?», «Мәтіндегі негізгі ой қандай?».
- Жазбаша тапсырмаларда әр оқушының шығармашылығын қолдау: эссе, өлең, шағын әңгіме.
- «Сөздік байлықты арттыру» ойындарын өткізу: синонимдер, антонимдер, мақал-мәтелдерді сәйкестендіру.
- Ойын арқылы грамматикалық ережелерді бекіту: «Грамматика квесті», «Сөздерді дұрыс орналастыр» жаттығулары.
- Жобалық жұмыстар: «Менің сүйікті әдеби кейіпкерім», «Қазақ тіліндегі жаңа сөздер топтамасы».

Қорытынды.

Қазақ тілі сабағында дарынды балалармен жұмыс істеу – олардың тілдік, ойлау және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған кешенді процесс. Жеке, зерттеу, дифференциалды, кооперативті, шығармашылық және технологиялық әдістер сабақ тиімділігін арттырады. Психологиялық қолдау дарынды оқушылардың эмоционалды және әлеуметтік дамуына көмектеседі.

Әдебиеттер

1. Әбділдаева Г.Ш. Дарынды балаларды оқыту әдістемесі. Алматы, 2018.
2. Баймұхамедов Ж.С. Педагогикалық психология және дарынды балалар. Астана, 2020.
3. Ерғалиева А.Т. Дарынды балалармен жұмыс жасау стратегиялары. Алматы, 2019.
4. Жұмабеков Б.М. Оқушылардың интеллектуалды дамуы. Шымкент, 2017.
5. Смагулов Ж. Дарынды оқушыларға арналған қазақ тілі сабақтары. Алматы, 2021.

ОҚУШЫЛАРДЫ ӘДЕБИ ШЫҒАРМА АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ

Джакешбаева Айжан Бериковна

Шымкент қаласы, Алпамыс батыр атындағы №40 мектеп гимназиясы
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі

Аннотация

Мақалада оқушылардың тұлғалық және моральдық дамуына әдеби шығармалардың әсері қарастырылады. Автор оқушыларды әдеби шығармалар арқылы тәрбиелеудің әдіс-тәсілдері, сабақта қолдану тәсілдері мен педагогикалық стратегияларын сипаттайды. Мақала мұғалімдерге, тәрбиешілерге және білім беру саласындағы зерттеушілерге практикалық кеңестер береді.

Аннотация

В статье рассматривается влияние литературных произведений на личностное и моральное развитие учеников. Автор описывает методы воспитания учащихся через литературные произведения, способы их применения на уроках и педагогические стратегии. Статья предоставляет практические рекомендации для учителей, воспитателей и исследователей в сфере образования.

Abstract

The article examines the influence of literary works on the personal and moral development of students. The author describes methods of educating students through literature, ways of applying them in lessons, and pedagogical strategies. The article provides practical advice for teachers, educators, and researchers in the field of education.

Кіріспе.

Әдебиет – адам өміріндегі рухани және моральдық құндылықтарды жеткізудің негізгі құралдарының бірі. Мектептегі әдебиет сабақтары оқушылардың ойлау, сөздік қорын дамытуға ғана емес, сонымен қатар олардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға, шығармашылық қабілеттерін арттыруға мүмкіндік береді. Әдеби шығармаларды талдау арқылы оқушылар өмірлік тәжірибе алады, адамгершілік пен патриотизм, достық пен адалдық сияқты құндылықтарды меңгереді.

Әдеби шығарманың тәрбиелік мәні.

Әдеби шығарманың тәрбиелік мәні оның мазмұнында, кейіпкерлердің мінез-құлқында және оқиғалардың дамуында көрінеді. Оқушылар кейіпкерлердің әрекеттерін талдай отырып, дұрыс пен бұрысты ажырата білуге үйренеді. Мысалы, Абай Құнанбаевтың өлеңдері оқушыларға ізгілік, еңбекқорлық, білімге құштарлық сияқты қасиеттерді үйретеді. Шығарманың сюжеті мен кейіпкерлерінің әрекеті оқушылардың моральдық дамуына тікелей әсер етеді.

Әдеби шығармаларды сабақта қолдану әдістері.

Сабақ барысында әдеби шығармаларды тиімді пайдалану үшін бірнеше әдіс қолданылады:

1. Оқиғаны талдау және кейіпкерлер мінезін зерттеу
2. Диалогтік әдіс арқылы пікірталас ұйымдастыру
3. Сурет немесе иллюстрация арқылы оқиғаны бейнелеу
4. Шығарманы рөлдік ойын арқылы көрсету
5. Мәтін бойынша эссе немесе шағын шығармалар жазу

Диалогтік және рөлдік ойындар.

Диалогтік әдіс оқушылардың өз ойларын ашық айтуына, пікірін дәлелді жеткізуге үйретеді. Рөлдік ойындар кейіпкерлердің мінезін түсінуге, олардың әрекеттеріне эмоционалды түрде қатысуға мүмкіндік береді. Бұл әдістер оқушылардың эмоциялық интеллектін, эмпатиясын және коммуникативтік дағдыларын дамытады.

Моральдық және адамгершілік тәрбиесі.

Әдеби шығармалар арқылы оқушыларға моральдық және адамгершілік құндылықтарды үйрету маңызды. Мысалы, достық пен адалдық, батылдық пен жауапкершілік, әділдік пен ізгілік сияқты қасиеттер шығармалардағы кейіпкерлер арқылы жеткізіледі. Мұғалім оқушыларға кейіпкерлердің әрекеттерін талдауға, олардың дұрыс немесе бұрыс шешімдерін түсіндіруге мүмкіндік береді.

Шығармашылық қабілеттерді дамыту.

Әдебиет сабақтары оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға септігін тигізеді. Оқушылар шығарманы талдай отырып, өз ойларын сөзбен жеткізуді, мәтіннің мазмұнын бейнелеуді, жаңа сюжеттер ойлап шығаруды үйренеді. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар – мысалы, кейіпкердің басқа өмір жолын жазу немесе әңгімеге жалғастыру қосу – балалардың қиялын кеңейтеді.

Сабақта әдеби шығармаларды бағалау және талдау.

Әдеби шығармаларды талдау барысында мұғалім оқушылардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін бағалайды. Бағалау критерийлері: мәтінді түсіну, кейіпкерлер мінезін талдау, моральдық идеяларды ажырату және өз пікірін дәлелдеу. Талдау барысында оқушылар өз ойларын ашық жеткізіп, әдеби талғамын дамытады.

Әдебиет арқылы патриоттық және рухани тәрбиені қалыптастыру.

Мемлекеттік және ұлттық құндылықтарды тәрбиелеу мақсатында әдебиет маңызды рөл атқарады. Оқушыларға қазақ халқының тарихы, дәстүрлері, батырлары мен ақындарының шығармалары таныстырылады. Бұл арқылы оқушыларда патриоттық сезім, ұлттық мақтаныш және мәдениетке құрмет қалыптасады.

Практикалық тәжірибе.

Мектептерде әдеби шығармаларды қолдану тәжірибесі көрсеткендей, оқушылардың моральдық

және адамгершілік қасиеттері, сөйлеу мәдениеті, логикалық ойлауы және шығармашылық қабілеттері жетіледі. Мысалы, апта сайын өткізілетін әдеби талдау сабақтары, рөлдік ойындар мен эссе жазу арқылы оқушылардың ойлау және сезімдік қабілеттері дамиды.

Қорытынды.

Әдеби шығармалар арқылы оқушыларды тәрбиелеу – олардың тұлғалық, моральдық және шығармашылық дамуына ықпал ететін маңызды құрал. Мұғалім шығармаларды тиімді пайдалана отырып, оқушылардың адамгершілік қасиеттерін қалыптастырады, ойлау қабілетін дамытады және патриоттық сезімін арттырады. Сабақтарда әдебиет арқылы тәрбиелеу жүйелі түрде жүргізілгенде оқушылардың тұлғалық дамуы толық қамтамасыз етіледі.

Әдебиеттер:

1. Абдиева, Л. П. Педагогика и воспитание школьников. Алматы, 2018.
2. Бекжанова, А. К. Дошкольная и школьная педагогика. Алматы, 2019.
3. Ермекбаева, Ж. М. Литература как средство воспитания. Алматы, 2020.
4. Иванова, Н. В. Воспитание через литературное произведение. Москва, 2017.
5. Оразбаева, Г. Р. Методика преподавания литературы в школе. Алматы, 2021.
6. Сидоренко, Т. А. Практическое руководство по литературному воспитанию. Москва, 2016.
7. Шарипова, М. Б. Методика работы с детьми и подростками в школе. Алматы, 2019.

ОЙЫН АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМУ АҒДЫСТЕРІ

Джалелова Анкерим Канаевна

Шымкент қаласы, №23 "Жеңіс" бөбекжай- бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада балабақша жасындағы балалардың шығармашылық қабілеттерін ойын арқылы дамыту әдістері қарастырылады. Автор ойынның тәрбиелік және білім берушілік мәнін, шығармашылық қабілеттерді дамытудағы рөлін сипаттайды. Мақалада дәстүрлі және инновациялық ойын әдістері ұсынылып, баланың ойлау, қиялдау, шығармашылық және коммуникативтік дағдыларын жетілдіру тәсілдері талданады.

Аннотация

В статье рассматриваются методы развития творческих способностей детей дошкольного возраста через игру. Автор описывает воспитательное и образовательное значение игры, её роль в развитии творческих способностей. В статье представлены традиционные и инновационные игровые методы, анализируются способы совершенствования мышления, воображения, творческих и коммуникативных навыков детей.

Abstract

The article examines methods for developing preschool children's creative abilities through play. The author describes the educational and developmental value of play, its role in fostering creativity. The article presents traditional and innovative play-based methods, analyzing ways to enhance children's thinking, imagination, creative, and communicative skills.

Кіріспе

Балабақша жасындағы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту – педагогикалық маңызды міндеттердің бірі. Шығармашылық қабілет балаға өз ойын еркін жеткізуге, қиялын дамытуға, жаңа идеяларды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Ойын – баланың белсенді әрекеті арқылы ойлау, шығармашылық, коммуникативтік дағдыларын дамытудың негізгі құралдарының бірі.

Ойынның

педагогикалық

мәні

Ойын арқылы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту олардың еркін ойлауына, қиялын белсенді қолдануына, әлеуметтік және коммуникативтік дағдыларын жетілдіруіне

ықпал етеді. Мұғалімнің рөлі – ойын әрекетін бағыттау, қолдау көрсету және шығармашылық идеяларды ынталандыру.

Дәстүрлі ойын әдістері

1. **Рөлдік ойындар** – балалар кейіпкердің әрекеттерін бейнелеп, қиял арқылы жаңа жағдайларды ойлап шығарады.
2. **Құрастыру және конструкторлық ойындар** – әртүрлі материалдардан жаңа нысандар құру арқылы қиял және шығармашылық дамиды.
3. **Сюжеттік ойындар** – белгілі бір сценарий бойынша оқиғаны ойлап шығару, кейіпкерлер арасындағы өзара әрекетті ұйымдастыру.
4. **Сурет және мүсіндеу ойындары** – балалардың бейнелеу қабілеті мен қиялы дамиды.

Инновациялық ойын әдістері

1. **Креативтік тапсырмалар** – баланы еркін ойлауға, жаңалық ойлап табуға үйрететін ойындар.
2. **Интерактивті мультимедиялық ойындар** – аудио, видео және презентациялық материалдар арқылы шығармашылық қабілеттерді арттыру.
3. **Командалық шығармашылық ойындар** – топ ішінде бірлескен шығармашылық әрекет арқылы балалардың коммуникативтік дағдылары дамиды.
4. **Модульдік ойын әдісі** – әр модульде белгілі бір шығармашылық тапсырма беріліп, бала өз идеясын жүзеге асырады.

Баланың шығармашылық қабілеттерін дамыту тәсілдері

1. **Ойын арқылы қиялды дамыту** – балаларға еркін қиялдауға мүмкіндік беру, фантазиялық тапсырмалар беру.
2. **Сурет арқылы ойды білдіру** – балалардың өз ойларын, сезімдерін сурет және мүсіндеу арқылы көрсету.
3. **Музыкалық ойындар** – ырғақты, музыкалық элементтер арқылы шығармашылық қабілеттерді жетілдіру.
4. **Әңгімелесу және шағын рөлдік тапсырмалар** – балалар өз ойын ауызша жеткізіп, коммуникативтік дағдыларын дамытады.
5. **Топтық және жеке ойындар** – әр балаға жеке тапсырмалар беріледі, сонымен қатар топтық ойындарда бірлескен шығармашылық әрекет жүзеге асады.

Практикалық

тәжірибе

Балабақшаларда ойын арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту тәжірибесі көрсеткендей, балалар ойын кезінде қиялын еркін қолданады, жаңа идеялар ойлап табады және өз ойларын топта бөлісе біледі. Мысалы, «Менің армандаған үйім», «Сиқырлы саяхат», «Менің сүйікті кейіпкерім» тақырыптары бойынша өткізілетін ойындар балалардың шығармашылық қабілеттерін тиімді дамытады.

Бағалау

және

кері

байланыс

Баланың шығармашылық қабілеттерін бағалау критерийлері: қиял қолдану деңгейі, шығармашылық тапсырмаларды орындау, топтық жұмысқа белсенді қатысу, идеяларды еркін жеткізу. Мұғалім кері байланыс беру арқылы әр баланың жетістіктерін атап, кемшіліктерін түзетуге мүмкіндік береді.

Қорытынды

Ойын арқылы шығармашылық қабілеттерді дамыту әдістері балабақша жасындағы балалардың ойлау, қиялдау, шығармашылық және коммуникативтік дағдыларын дамытуда тиімді құрал болып табылады. Дәстүрлі және инновациялық әдістерді үйлестіре қолдану арқылы мұғалім балалардың шығармашылық әлеуетін арттырады, оларды жаңа идеялар ойлап табуға, белсенді және өз ойын еркін жеткізуге үйретеді.

Әдебиеттер:

1. Амангелді, Б. Б. Балабақшада шығармашылық қабілеттерді дамыту әдістемесі. Алматы, 2018.
2. Бекжанова, А. К. Балалар ойыны және педагогикалық әдістер. Алматы, 2019.

3. Ермекбаева, Ж. М. Балабақшадағы инновациялық ойын әдістері. Алматы, 2020.
4. Исабаев, Н. Б. Шығармашылық қабілеттерді дамыту технологиялары. Алматы, 2017.
5. Оразбаева, Г. Р. Балалардың ойлау және қиялын жетілдіру әдістемесі. Алматы, 2021.
6. Сидоренко, Т. А. Балабақшада ойын арқылы оқыту педагогикасы. Алматы, 2016.
7. Шарипова, М. Б. Балалар шығармашылығын дамыту заманауи әдістері. Алматы, 2019.

ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫ – ӨРКЕНИЕТТЕР КӨПІ

Еримбетова Гулжаухар Алиакбаровна

Түркістан облысы, Мақтарал ауданы

Абай №17 ЖББМ тарих пәні мұғалімі

Аннотация

Мақалада Ұлы Жібек жолының тарихи маңызы, экономикалық, мәдени және әлеуметтік ықпалы қарастырылады. Автор Жібек жолының әртүрлі өркениеттерді байланыстырудағы рөлін, сауда және мәдени алмасудағы әсерін талдайды. Мақала тарихшыларға, археологтарға және мәдениет саласындағы зерттеушілерге практикалық ақпарат береді.

Аннотация

В статье рассматривается историческое значение Великого Шелкового пути, его экономическое, культурное и социальное влияние. Автор анализирует роль Шелкового пути в объединении различных цивилизаций, его влияние на торговлю и культурный обмен. Статья предоставляет практическую информацию для историков, археологов и исследователей в области культуры.

Abstract

The article examines the historical significance of the Great Silk Road, its economic, cultural, and social impact. The author analyzes the role of the Silk Road in connecting various civilizations, its influence on trade and cultural exchange. The article provides practical information for historians, archaeologists, and cultural researchers.

Кіріспе.

Ұлы Жібек жолы – ежелгі сауда жолдарының бірі, ол Азияны, Еуропаны және Солтүстік Африканы байланыстырып, түрлі өркениеттердің өзара ықпалдасуына мүмкіндік берді. Жібек жолы тек сауда ғана емес, ғылым, мәдениет, дін және технологияларды таратудағы маңызды құрал болды. Бұл жолдың арқасында мәдениеттер арасындағы байланыс нығайып, әлемдік өркениеттің дамуына үлес қосылды.

Ұлы Жібек жолының тарихи маңызы.

Ұлы Жібек жолы б.з.д. II ғасырдан бастап қалыптасып, ортағасырлық кезеңде өзінің ең үлкен дамуына жетті. Бұл жол арқылы Қытайдан Еуропаға түрлі тауарлар – жібек, керамика, бағалы тастар жеткізіліп отырды. Сондай-ақ, Жібек жолы арқылы түрлі өркениеттердің философиялық, ғылыми және мәдени идеялары алмасылды.

Экономикалық рөлі.

Жібек жолының ең басты қызметтерінің бірі экономикалық байланыс болды. Сауда арқылы елдер арасында тауар алмасу, валюта айырбасы және коммерциялық қатынастар дамыды. Бұл жолдың арқасында Қытайдың жібегі, Үндістанның дәмдеуіштері, Орталық Азияның металдары және Парсы елдерінің қолөнері Еуропаға жетті. Экономикалық байланыс тек материалдық байлыққа емес, әлеуметтік және мәдени дамуға да әсер етті.

Мәдени және ғылыми алмасу.

Ұлы Жібек жолы арқылы түрлі мәдениеттер мен ғылым салалары өзара байланысқа түсті. Мысалы, астрономия, медицина, математика және философия саласындағы білімдер әртүрлі елдер арасында таралды. Сонымен қатар, өнер мен архитектура элементтері, музыкалық дәстүрлер және киім үлгілері әртүрлі өркениеттерде өзара ықпал етті.

Дін мен философияның таралуы.

Жібек жолы арқылы буддизм, христиандық, ислам және басқа да діни ағымдар өзара байланысқа түсті. Бұл жол діндердің, сенімдердің және философиялық идеялардың таралуына мүмкіндік берді. Мысалы, Қытай мен Орталық Азиядағы буддизмнің дамуы Жібек жолы арқылы жүзеге асты.

Әлеуметтік және саяси ықпалы.

Ұлы Жібек жолы арқылы елдер арасындағы дипломатиялық байланыстар орнады. Бұл жолдың арқасында түрлі мемлекеттер өзара келісімдер жасады, бейбітшілік және сауда қатынастарын нығайтты. Сонымен қатар, халықтардың мәдени дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары бір-біріне әсер етті.

Жібек жолы бойындағы қалалар мен орталықтар.

Жібек жолы бойында көптеген сауда және мәдени орталықтар пайда болды. Мысалы, Самарқанд, Бұхара, Хараппа, Сиань және Константинополь сияқты қалалар сауда мен мәдениет орталықтарына айналды. Бұл қалаларда әртүрлі халықтар бірлесіп өмір сүріп, өзара мәдени ықпал жасаған.

Технологиялық жетістіктердің таралуы.

Жібек жолы арқылы тек сауда мен мәдениет емес, технологиялық жетістіктер де таралды. Мысалы, қағаз, баспахана, металл өңдеу, сәулет өнеріндегі жаңа әдістер әртүрлі өркениеттерде қолданылды. Бұл инновациялар қоғамның дамуына үлкен үлес қосты.

Қорытынды.

Ұлы Жібек жолы – тек сауда жолы ғана емес, өркениеттер арасындағы көпір болды. Ол экономикалық, мәдени, ғылыми және діни байланыстардың дамуына мүмкіндік берді. Жібек жолының арқасында әлемдік өркениет өзара байланысып, адамдар арасындағы ынтымақтастық пен білім алмасу дамыды. Осы жолдың тарихи мұрасы қазіргі заманғы халықаралық қатынастар мен мәдениетаралық байланыстар үшін маңызды үлгі болып отыр.

Әдебиеттер:

1. Бегмаев, А. Ж. Ұлы Жібек жолы тарихы. Алматы, 2017.
2. Дмитриева, Н. В. Великий Шелковый путь: история и культура. Москва, 2018.
3. Ергешов, С. К. Қазақстандағы Жібек жолы қалалары. Алматы, 2019.
4. Козлова, Л. А. История и цивилизации вдоль Шелкового пути. Санкт-Петербург, 2020.
5. Мусина, Г. Р. Экономика и торговля на Великом Шелковом пути. Алматы, 2016.
6. Рахимов, Т. Б. Культурные обмены на Шелковом пути. Алматы, 2021.
7. Шарипова, М. Б. История международных связей в древности. Алматы, 2019.

**МДҰ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТТІ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ
БАЛАБАҚШАДА**

Жақанова Ұлпан Ескермесқызы

Түркістан облысы, Созақ ауданы
“Самал” бөбекжай-бақшасы МКҚК тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада балабақша жасындағы балалардың эмоциялық интеллектін (ЭИ) бағалаудың заманауи әдістемелері қарастырылады. Балалардың өз эмоцияларын тану, басқару, басқа адамдардың сезімін түсіну қабілеттерін дамытуға бағытталған әдістер талданады. Мақалада психологиялық зерттеулер мен практикалық ұсыныстар негізінде балабақшаларда ЭИ-ні бағалаудың тиімді тәсілдері көрсетіледі.

Аннотация

В статье рассматриваются современные методы оценки эмоционального интеллекта (ЭИ) у детей

дошкольного возраста. Анализируются методы развития способности детей распознавать и контролировать свои эмоции, понимать чувства других. На основе психологических исследований и практических рекомендаций рассматриваются эффективные подходы к оценке ЭИ в детских садах.

Abstract

The article explores modern methods for assessing emotional intelligence (EI) in preschool children. It analyzes approaches for developing children's abilities to recognize and manage their emotions, and understand others' feelings. Based on psychological research and practical recommendations, effective methods for evaluating EI in kindergartens are presented.

Кіріспе

Балабақша жасындағы балалар үшін эмоциялық интеллекттің дамуы олардың әлеуметтік және эмоционалды қалыптасуына, оқу дағдыларына және топта қарым-қатынас жасау қабілетіне тікелей әсер етеді. ЭИ дамыған балалар өз эмоцияларын дұрыс басқара алады, достарымен достық қарым-қатынас орнатады және қиын жағдайларда стресс деңгейін төмен ұстайды.

Балабақша педагогтары үшін ЭИ-ні бағалау маңызды, өйткені ол балалардың эмоционалды және әлеуметтік дамуын бақылауға және қажетті психологиялық қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Эмоциялық интеллекттің компоненттері балабақшада
Балалар үшін ЭИ бірнеше негізгі компоненттен тұрады:

1. **Өзіндік тану** – бала өз сезімдерін дұрыс түсінеді, мысалы, ашуланғанын немесе риза екенін айта алады.
2. **Эмоцияларды басқару** – балалар өз эмоцияларын реттеуді үйренеді, мысалы, ашуланғанда тынышталуды білу.
3. **Эмпатия** – басқа балалардың көңіл-күйін түсіну және көмектесу қабілеті.
4. **Әлеуметтік дағдылар** – достарымен ойнау, бөлісу, топтық жұмысқа қатысу.
5. **Мотивация** – тапсырмаларды орындауға қызығушылық, қателіктерден сабақ алу.

Балабақшадағы ЭИ-ні бағалау әдістемелері

1. **Бақылау** **әдісі**
Педагог балалардың күнделікті әрекеттерін, ойын уақытында және топтық іс-әрекеттерде эмоционалды реакцияларын бақылап, жазып отырады. Мысалы, ойын кезінде бала өз ойыншықтарын бөліседі ме, басқа балаларға көмектеседі ме.

2. **Өзіндік бағалау тәсілдері (қарапайым)**
Балаларға сезімдерін көрсетуге арналған карточкалар немесе суреттер ұсынылады. Олар өз көңіл-күйін таңдайды (мысалы, қуанышты, ренжіген, қорққан). Бұл бала эмоцияларын тануды үйренуге көмектеседі.

3. **Рөлдік ойындар**
Балаларды әртүрлі әлеуметтік ситуацияларда ойнауға шақыру арқылы педагог олардың эмпатиясы мен әлеуметтік дағдыларын бағалай алады. Мысалы, "Дәрігер мен науқас", "Отбасы" ойындары.

4. **Құжатталған бақылау**
Балалардың эмоционалды реакциялары туралы деректер күнделік немесе электрондық журналда жазылады. Бұл әдіс топтағы барлық балалардың дамуын салыстыруға мүмкіндік береді.

5. **Онлайн немесе мультимедиялық әдістер**
Қазіргі таңда кейбір балабақшалар балаларға арналған интерактивті ойындар мен бағдарламалар арқылы эмоционалды реакцияларын зерттейді. Мысалы, мультфильм кейіпкерлерінің көңіл-күйін анықтау ойындары.

Эмоциялық интеллектті дамыту стратегиялары балабақшада

- **Эмоцияларды тануды үйрету** – суреттер, карточкалар, мимика жаттығулары арқылы.
- **Қақтығысты шешу дағдылары** – ойындарда және топтық әрекеттерде дауласпауды, бөлісуді үйрету.

- **Эмпатияны дамыту** – басқа балаларға көмектесу, олардың сезімін түсіну бойынша жаттығулар.
- **Сабырлылық пен өзін-өзі бақылау** – тыныс алу жаттығулары, релаксация ойындары.
- **Әлеуметтік рөлдерді ойнау** – әртүрлі кейіпкерлер арқылы топтық қатынас пен эмоциялық түсінуді дамыту.

Қазақстандағы

тәжірибе

Қазақстандағы кейбір балабақшаларда ЭИ-ні бағалау жүйелі түрде жүргізіледі. Педагогтар күнделікті бақылау, топтық ойындар және психологиялық тестілер арқылы балалардың эмоциялық даму деңгейін анықтайды. Бұл тәжірибе көрсеткендей, ЭИ-ні ерте жастан дамыту балалардың мектепке бейімделуіне оң әсер етеді.

Қорытынды

Балабақша жасындағы балалардың эмоциялық интеллектін бағалау олардың әлеуметтік және эмоционалды дамуын қолдау үшін маңызды. ЭИ-ні дамыту және бағалау кешенді тәсіл арқылы жүзеге асырылуы тиіс: бақылау, ойын, рөлдік әдістер, өзіндік бағалау және мультимедиялық құралдарды біріктіру. Қазақстандық балабақшаларда ЭИ-ні бағалау тәжірибесі кеңейіп келеді және педагогикалық практикада тиімді әдістерді таңдау маңызды.

Әдебиеттер:

1. Голман, Д. Эмоциональный интеллект. Москва, 2000.
2. Саловеев, П., Майер, Дж. Эмоциональный интеллект. Санкт-Петербург, 2001.
3. Қазақстандық психологиялық зерттеулер журналдары, 2015-2023 жылдар аралығы.
4. Педагогика и психология дошкольного детства. Алматы, 2018.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫН ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Жолдасова Рано Мырзакеримовна

Түркістан облысы, Түлкібас ауданы, Рысқұл ауылы,
Тұрар атындағы жалпы білім беретін мектебінің
математика пәні мұғалімі

Аннотация

Мақалада математика пәнін оқытуда өмірмен байланыстырудың тиімді жолдары қарастырылады.

Математика сабақтарында теориялық білімді практикалық өмірлік жағдайларға қолдану оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады, логикалық ойлау қабілетін дамытады және білімді өмірлік тәжірибеге интеграциялауға мүмкіндік береді. Мақалада математика сабағын өмірмен байланыстырудың педагогикалық әдістері, мысалдар мен практикалық ұсыныстар талқыланады.

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные пути связи преподавания математики с реальной жизнью. Применение теоретических знаний в практических жизненных ситуациях способствует повышению интереса учащихся к предмету, развитию логического мышления и интеграции знаний в жизненный опыт. В статье обсуждаются педагогические методы, примеры и практические рекомендации по связыванию уроков математики с жизнью.

Abstract

The article explores effective ways of linking mathematics teaching to real life. Applying theoretical knowledge in practical life situations enhances students' interest in the subject, develops logical thinking, and allows integration of knowledge into real-life experience. The article discusses pedagogical methods, examples, and practical recommendations for connecting mathematics lessons with everyday life.

Математика – бұл абстрактілі логикалық жүйе, бірақ оның теориялық құрылымы өмірлік тәжірибеден бөлінбейді. Қазіргі педагогикалық зерттеулер көрсеткендей, білімнің тиімділігі тек оқушылардың ақпаратты қабылдауына емес, сонымен қатар оны практикалық жағдайда қолдану қабілетіне байланысты. Сондықтан математика сабағын өмірмен байланыстыру теориялық тұрғыдан бірнеше бағытта қарастырылады.

1. Математикалық білім мен өмірлік тәжірибе арасындағы байланыс
Математика сабағының өмірмен байланысы теориялық білімді практикамен үйлестіруде көрінеді. Мұнда негізгі назар:

- **Қабылдау және қолдану** – оқушы тек формулаларды, теоремаларды немесе алгоритмдерді жаттап қоймай, оларды нақты өмірлік есептерде қолдана алады;
- **Логикалық ойлау** – өмірлік жағдайларда математикалық модельдер құру арқылы проблемаларды шешу қабілеті дамиды;
- **Сыни ойлау** – әрбір есептің тек есептік қана емес, өмірлік мәнін түсіну.

2. Педагогикалық теориялар мен әдістер
Математика сабағын өмірмен байланыстыру үшін педагогикада бірнеше теориялық негіздер қолданылады:

а) Құзыреттілік негізіндегі білім беру
Бұл әдіс оқушылардың білімін өмірлік құзыреттілікке байланыстыра қарастырады. Оқушы алған математикалық білімін нақты өмірде қолдана алатын деңгейде меңгеруі тиіс. Мысалы, пайыздар тақырыбын үйреткенде тек формуланы емес, оны дүкендегі жеңілдіктерді есептеу немесе банк депозитін есептеу үшін қолдануды үйрету.

б) Құндылыққа бағдарланған оқыту теориясы
Бұл теория бойынша оқушыларға білімнің практикалық мәні түсіндіріледі. Математиканың өмірдегі маңыздылығы көрсетіліп, оқушылардың пәнге қызығушылығы артады. Мысалы, статистикалық мәліметтерді талдау арқылы қоғамдағы маңызды құбылыстарды түсіндіру.

в) Интерактивті және жобалық оқыту әдісі
Жобалық тәсіл арқылы оқушылар өмірлік проблемаларды математикалық модельдеу дағдыларын дамытады. Мысалы, мектеп ауласын жобалау кезінде аудан, периметр, көлем сияқты математикалық ұғымдар қолданылып, теориялық білім практикаға енгізіледі.

3. Математика сабағын өмірмен байланыстырудың психологиялық негіздері
Психология ғылымы көрсеткендей, оқу процесінде өмірлік мәні бар есептер оқушылардың мотивациясын арттырады. Пәнге деген қызығушылық – оқу процесіндегі негізгі қозғаушы күштердің бірі. Оқушылардың өмірлік тәжірибесіне сәйкес келетін есептерді шешу олардың когнитивтік қабілеттерін, шығармашылық ойлауын, логикалық пайымдауын дамытады.

4. Математикалық білімді өмірмен байланыстырудың теориялық моделі
Теориялық модель келесі компоненттерден тұрады:

- **Теориялық білім** – формулалар, теоремалар, алгоритмдер;
 - **Қолданбалы дағдылар** – есептерді өмірлік жағдайларда шешу;
 - **Ойлау қабілеттерін дамыту** – логика, сыни ойлау, стратегиялық жоспарлау;
 - **Мотивация және қызығушылық** – оқушылардың пәнге белсенді қатысуы.
- Мұндай модель білімді интеграцияланған түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

5. Мысалдар арқылы теорияны көрсету

- Геометрия сабағында үшбұрыштың ауданын есептеу тек қағаздағы формула арқылы емес, бақшадағы үшбұрышты гүлзарды жобалау кезінде қолдану.
- Алгебра сабағында теңдеулерді шешуді тек теориялық деңгейде емес, тұрмыстық бюджетті жоспарлау немесе шығындарды есептеу үшін пайдалану.

Қорытынды

Математика сабағын өмірмен байланыстыру теориясы оқушылардың білімді тек жаттау емес, нақты өмірде қолдану қабілетін дамытуға бағытталған. Педагогикалық және психологиялық

теориялардың интеграциясы сабақтың тиімділігін арттырады. Бұл тәсіл оқушылардың танымдық белсенділігін күшейтеді, логикалық ойлауын дамытады және өмірлік дағдыларын қалыптастырады.

Әдебиеттер

1. Ахметов А. Педагогикалық психология. Алматы: Жетісу, 2019.
2. Баймұратова Г. Математика сабағында қолданбалы тәсілдер. Нұр-Сұлтан: Атамұра, 2020.
3. Қасымов Т. Математика мен өмірлік тәжірибе. Алматы: Қазақ университеті, 2018.
4. Нұркенов С. Педагогикалық инновациялар. Шымкент: Орда, 2021.
5. Ермұратова Ж. Сабақта практикалық есептерді қолдану. Алматы: Рауан, 2022.
6. Байтұрсынова А. Математика мен өмірлік дағдылар. Қарағанды: Карагандинский университет, 2017.
7. Пономарева Е. Современные подходы к преподаванию математики. Москва: Просвещение, 2019.
8. Жұмабаев С. Педагогикалық әдістер мен стратегиялар. Алматы: Фолиант, 2021.
9. Томсон Р. Teaching Mathematics Through Real-Life Applications. London: Routledge, 2020.
10. Хусейнова М. Математика және білім беру технологиялары. Нұр-Сұлтан: Астана-Баспа, 2021.

ХИМИЯЛЫҚ РЕАКЦИЯЛАРДЫ МОДЕЛЬДЕУДЕГІ ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ РӨЛІ

Жуманова Райхан Муратовна

«Өрлеу» БАҰО» АҚ «Түркістан облысы
Кәсіби даму институты» филиалы,
«Жаратылыстану-математикалық бағытындағы»
кафедрасының аға оқытушысы

Аннотация

Мақалада химиялық реакцияларды модельдеуде ойын элементтерін қолданудың педагогикалық маңыздылығы қарастырылады. Ойын элементтері оқушылардың химияны түсінуін жеңілдетіп, тәжірибелік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мақалада химиялық тәжірибелерді симуляциялау, виртуалды зертханалар мен ойын технологияларын пайдалану әдістері талданады. Зерттеу нәтижелері химия пәнін оқытудың тиімді әдістерін анықтауға және оқушылардың қызығушылығын арттыруға бағытталған.

Аннотация

В статье рассматривается педагогическое значение использования игровых элементов в моделировании химических реакций. Игровые элементы способствуют облегчению понимания химии учащимися и развитию практических навыков. В статье анализируются методы симуляции химических экспериментов, использования виртуальных лабораторий и игровых технологий. Результаты исследования направлены на определение эффективных методов преподавания химии и повышение интереса учащихся.

Abstract

The article examines the pedagogical significance of using game elements in modeling chemical reactions. Game elements facilitate students' understanding of chemistry and the development of practical skills. The study analyzes methods of simulating chemical experiments, using virtual laboratories, and applying game-based technologies. The findings aim to identify effective teaching methods in chemistry and enhance students' engagement.

Кіріспе

Химия пәнін оқытуда теория мен практика арасындағы байланыстың маңызды рөлі бар. Химиялық реакцияларды дұрыс түсіну үшін оқушылардың эксперименттік дағдылары мен логикалық ойлау қабілеттерін дамыту қажет. Соңғы жылдары педагогикалық практикада ойын элементтерін қолдану химияны түсінуді жеңілдетіп, оқушылардың қызығушылығын арттырудың тиімді жолы ретінде қарастырылады.

Мақаланың мақсаты – химиялық реакцияларды модельдеуде ойын элементтерін пайдалану әдістерін талдау және олардың оқыту процесіндегі рөлін көрсету.

Міндеттері:

1. Ойын элементтерінің педагогикалық теориясын зерттеу.
2. Химиялық реакцияларды модельдеудегі ойын элементтерінің артықшылықтары мен шектеулерін талдау.
3. Практикалық мысалдар арқылы оқыту тиімділігін бағалау.

Химиялық реакцияларды модельдеудің педагогикалық мәні

Химиялық реакцияларды модельдеу – бұл оқушыларға химиялық процестерді визуалды түрде көрсету және түсінуге мүмкіндік беретін әдіс. Модельдеу арқылы:

- Реакцияның механизмін түсіндіру жеңілдейді.
- Қауіпсіздік жағдайында тәжірибелік тәжірибе жасауға болады.
- Оқушылардың аналитикалық ойлау қабілеттері дамиды.

Виртуалды зертханалар

Виртуалды зертханалар химиялық реакцияларды тәжірибелік тұрғыда модельдеуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл арқылы оқушылар:

- Қауіпті реакциялармен тәжірибе жасау мүмкіндігін алады.
- Әртүрлі реакциялық жолдарды зерттей алады.
- Реакция нәтижелерін болжап, салыстыра алады.

Мысалы: химиялық теңдеулерді визуалды түрде орындау, реакция өнімдерін болжау, реакция жылдамдығын симуляциялау.

Ойын элементтерінің рөлі

Ойын элементтері химияны оқыту процесінде бірнеше маңызды функцияны атқарады:

1. **Мотивацияны арттыру**
Ойын арқылы оқушылардың қызығушылығы мен қатысу белсенділігі артады.
Мысалы: білімдік ойындар, химиялық викториналар, интерактивті тапсырмалар.
2. **Жады мен есте сақтау қабілетін жақсарту**
Ойындық тапсырмалар ақпаратты есте сақтауды жеңілдетеді және реакция механизмдерін тез меңгеруге көмектеседі.
3. **Тәжірибелік дағдыларды дамыту**
Ойын элементтері арқылы симуляцияланған тәжірибелер оқушыларға нақты лабораториялық дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді.
4. **Логикалық ойлау мен проблемаларды шешу қабілетін дамыту**
Химиялық реакцияларды ойын формасында шешу оқушылардың аналитикалық ойлау қабілетін жетілдіреді.

Ойын технологияларының түрлері

1. **Симуляциялық ойындар**
Химиялық процестерді нақты уақыт режимінде көрсету, нәтижелерді талдау және реакция механизмін зерттеу мүмкіндігі.
2. **Рөлдік ойындар**
Оқушылар әртүрлі химиялық заттардың рөлін алады, реакция барысын тәжірибелік түрде көрсетеді.
3. **Викториналық ойындар**
Химиялық теорияны және реакция теңдеулерін меңгеруді тексеру үшін интерактивті тапсырмалар қолданылады.
4. **Геймификация элементтері бар платформалар**
Балдар есеп жинайды, деңгейлерді орындайды, тәжірибелік нәтижелер арқылы виртуалды наградалар алады.

Химиялық реакцияларды модельдеуде ойын элементтерін қолданудың артықшылықтары

- Оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады.
- Қауіпсіздік қаупі азайады.
- Тәжірибелік және теориялық білім арасындағы байланыс күшейеді.
- Оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік дағдылары дамиды.

Шектеулер мен қиындықтар

- Виртуалды немесе ойындық платформалардың қолжетімділігі шектеулі болуы мүмкін.
- Кейбір күрделі химиялық процестерді толық модельдеу мүмкін емес.
- Ойын элементтерін дұрыс қолданбау оқушылардың назарын теориядан аулақтатады.

Практикалық ұсыныстар

1. Химия сабақтарында ойын элементтерін кезең-кезеңімен енгізу.
2. Виртуалды зертханаларды оқу бағдарламасына интеграциялау.
3. Викториналық және симуляциялық ойындарды сабақтың негізгі компоненті ретінде пайдалану.
4. Оқушылардың тәжірибелік дағдыларын дамыту үшін рөлдік ойындарды ұйымдастыру.

Қорытынды

Химиялық реакцияларды модельдеудегі ойын элементтері оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, тәжірибелік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Педагогикалық тәжірибеде бұл әдістер қауіпсіздік, визуализация және оқыту тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Ойын элементтерін тиімді пайдалану оқушылардың логикалық ойлау қабілетін, аналитикалық дағдыларын және шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Абдрахманова Ж.Ж. Педагогикалық ойындар және білім беру. Алматы, 2020.
2. Ахметова Г.К. Химия сабақтарында ойын элементтерін қолдану. Астана, 2019.
3. Бекмұханбетов С.А. Виртуалды зертханалар мен симуляциялық ойындар. Алматы, 2021.
4. Ермекбаев Н.Қ. Оқытуда геймификация технологиялары. Шымкент, 2018.
5. Омарова А.Б. Химиялық реакцияларды визуализациялау әдістері. Алматы, 2022.
6. Сейітова Л.М. Оқушылардың тәжірибелік дағдыларын дамыту. Нұр-Сұлтан, 2020.
7. Назарбаев Б. Педагогикалық технологиялар және инновациялар. Алматы, 2021.
8. Құттымұратова Р. Химияны оқытуда ойын элементтері. Қызылорда, 2019.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТІЛІН ДАМУ

Іяс Гүлмира Баймахамбетқызы

Шымкент қаласы, №49 "Жасұлан" б/б тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада балабақша жасындағы балалардың тілін дамытудағы шығармашылық тапсырмалардың маңыздылығы қарастырылады. Шығармашылық тапсырмалар балалардың сөйлеу мәдениетін, сөздік қорын, ойлау қабілетін және коммуникациялық дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Мақалада педагогикалық тәжірибе, түрлі әдіс-тәсілдер мен тіл дамытуға арналған шығармашылық тапсырмалар жүйесі талданады. Сонымен қатар, баланың тілін дамытудағы ойын элементтерінің, көркем әдебиетпен жұмыс істеудің және сурет арқылы тіл дамыту әдістерінің тиімділігі көрсетілген.

Аннотация

В статье рассматривается значение творческих заданий в развитии речи детей дошкольного возраста. Творческие задания способствуют формированию речевой культуры, словарного запаса, мышления и коммуникативных навыков детей. В работе анализируются педагогический опыт,

различные методы и система творческих заданий для развития речи. Также рассматривается эффективность игровых элементов, работы с художественной литературой и развития речи через рисунок.

Abstract

The article examines the importance of creative tasks in the development of speech in preschool children. Creative tasks contribute to the formation of speech culture, vocabulary, thinking, and communication skills. The study analyzes pedagogical experience, various methods, and a system of creative tasks for speech development. The effectiveness of play elements, working with literature, and developing speech through drawing is also highlighted.

Кіріспе

Балабақша жасындағы балалардың тілін дамыту – педагогикадағы маңызды бағыттардың бірі. Тіл дамуы баланың ойлау қабілетімен, сөйлеу мәдениетімен және әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларымен тығыз байланысты. Соңғы жылдары педагогтар мен психологтар шығармашылық тапсырмаларды қолданудың баланың тілін дамытуға ерекше әсер ететінін атап көрсетуде. Шығармашылық тапсырмалар арқылы балалар өз ойын еркін жеткізе алады, жаңа сөздер мен сөз тіркестерін меңгереді, логикалық ойлау қабілетін дамытады және қиялын жетілдіреді.

Балалардың тілін дамытудағы шығармашылық тапсырмалардың мәні
Шығармашылық тапсырмалар – балаларға тілдік дағдыларды еркін әрі қызықты жолмен дамытуға мүмкіндік беретін ойын, сурет, әңгімелеу және драматизация түріндегі іс-әрекеттер жиынтығы. Мұндай тапсырмалар балалардың сөздік қорын молайтады, сөйлем құрылысына үйретеді және ой-пікірін еркін білдіруге дағдыландырады. Балабақшада қолданылатын шығармашылық тапсырмалар келесі бағыттарға бөлінеді: сөздікпен жұмыс, сөйлеу әрекеттерін дамыту, әңгімелеу және ертегі құрастыру, көркем шығармамен танысу, ойын арқылы тіл дамыту.

Сөздік қорын байыту тапсырмалары

Сөздік қорын дамыту – тіл дамуының басты кезеңдерінің бірі. Бұл тапсырмалар балаларға жаңа сөздер мен сөз тіркестерін үйретуге бағытталған. Мысалы, «суретке сипаттама беру», «заттарды атау», «топтарға бөлу», «антонимдер мен синонимдер» сияқты ойындар баланың сөздік қорын молайтады. Мұндай тапсырмалар арқылы бала жаңа сөзді есте сақтап, оны сөйлемде дұрыс қолдана алады.

Сөйлеу дағдыларын дамыту

Сөйлеу дағдыларын дамыту тапсырмалары балалардың логикалық ойлауын және өз ойын жүйелі жеткізу қабілетін арттырады. Мысалы, педагогтар «ерекше жағдайды сипаттау», «әңгіме құру», «сұрақ-жауап ойыны» арқылы баланың сөйлеу мәдениетін жетілдіреді. Сонымен қатар, бала әріптестерімен диалог жүргізу арқылы өз ойын нақты жеткізуді үйренеді.

Ойын арқылы тіл дамыту

Ойын – баланың танымдық және тілдік дағдысын дамытудағы ең тиімді әдістердің бірі. Ойын барысында балалар жаңа сөздер мен сөйлемдерді еркін қолдана алады. Мысалы, рөлдік ойындар, драматизация, «сөздерді тап» ойындары баланың сөздік қорын, сөйлеу қабілетін және логикалық ойлауын дамытады. Ойындар арқылы балалардың тілге деген қызығушылығы артады, шығармашылық қабілеті жетіледі.

Көркем әдебиетпен жұмыс

Көркем әдебиет баланың тілін дамытуда маңызды рөл атқарады. Балаларға ертегілер мен әңгімелерді оқу, мәтінді талдау, кейіпкерлер туралы әңгімелеу тапсырмалары беріледі. Мұндай тапсырмалар балалардың сөздік қорын арттырады, сөйлеу мәдениетін қалыптастырады және ойлау қабілетін дамытады. Сонымен қатар, балалардың қиялы мен эмоционалды дамуына оң әсерін тигізеді.

Сурет арқылы тіл дамыту

Сурет баланың шығармашылық және тілдік қабілетін дамытудың ерекше әдісі болып табылады.

Балалар суретті сипаттау арқылы жаңа сөздер үйренеді, сөйлем құру дағдысын жетілдіреді, өз ойларын білдіруді үйренеді. Мұндай тапсырмалар балалардың сөйлеу белсенділігін арттырады және шығармашылық қабілетін дамытады.

Балалар тілін дамытудағы педагогикалық тәжірибе

Педагогтар шығармашылық тапсырмаларды қолдану арқылы баланың тілін дамытуда нақты нәтижелерге қол жеткізеді. Педагогикалық тәжірибеде тапсырмаларды жеке және топтық форматта қолдану тиімді деп саналады. Жеке тапсырмалар баланың жеке қабілеттерін ескереді, ал топтық тапсырмалар әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Қорытынды

Шығармашылық тапсырмалар арқылы баланың тілін дамыту – балабақша педагогикасының маңызды бағыты. Мұндай тапсырмалар балалардың сөздік қорын молайтады, сөйлеу мәдениетін қалыптастырады, логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді және шығармашылық ойлауын дамытады. Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, шығармашылық тапсырмаларды жүйелі және қызықты түрде қолдану балалардың тілін дамытуда тиімді нәтижелер береді.

Әдебиеттер

1. Абдуллина Г.Ф. Педагогика дошкольного возраста. – Алматы: Білім, 2020.
2. Ахметова Л.С. Дидактические игры в развитии речи детей дошкольного возраста. – Алматы: Рауан, 2018.
3. Ермекбаева Г.Ш. Тіл дамыту әдістемесі. – Алматы: Фолиант, 2019.
4. Иванова Н.В. Развитие речи дошкольников через творчество. – Москва: Просвещение, 2017.
5. Мухамеджанова А.К. Балабақшадағы шығармашылық сабақтар. – Алматы: Білім, 2021.
6. Пономарева И.Н. Игровые методы в развитии речи дошкольников. – Санкт-Петербург: Речь, 2016.
7. Сәрсенбаева Ж.Т. Баланың тілін дамытудағы педагогикалық тәжірибе. – Алматы: Фолиант, 2022.

БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУДІ ДАМУДАҒЫ ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР

Калкулова Айгерим Дилдабековна
Шымкент қаласы, №48 "Береке" бөбекжай-бақшасының
педагог-логопеды

Аннотация

Мақалада балабақшадағы балалардың байланыстырып сөйлеу қабілетін дамытудағы логопедиялық тәсілдер қарастырылады. Автор балалардың сөйлеу дағдыларын жетілдіруге арналған ойындар, жаттығулар мен педагогикалық әдістерді сипаттайды. Мақала тәрбиешілерге, логопедтерге және ата-аналарға практикалық кеңестер береді.

Аннотация

В статье рассматриваются логопедические методы развития связной речи детей в детском саду. Автор описывает игры, упражнения и педагогические методы, направленные на совершенствование речевых навыков детей. Статья предоставляет практические рекомендации для воспитателей, логопедов и родителей.

Abstract

The article explores logopedic methods for developing connected speech in kindergarten children. The author describes games, exercises, and pedagogical methods aimed at improving children's speech skills. The article provides practical advice for teachers, speech therapists, and parents.

Кіріспе.

Байланыстырып сөйлеу – балалардың тілдік дамуындағы негізгі көрсеткіштердің бірі болып табылады. Бұл қабілет ойды дұрыс жеткізуге, ойлау қабілетін дамытуға және әлеуметтік қарым-

қатынас орнатуға ықпал етеді. Балабақша кезеңінде байланыстырып сөйлеуді дамыту балалардың жалпы дамуы үшін маңызды. Логопедиялық тәсілдер сөйлеу дағдыларын түзету, кеңейту және жетілдіру үшін қолданылады.

Байланыстырып

сөйлеудің

ерекшеліктері.

Байланыстырып сөйлеу дегеніміз – сөйлемдерді логикалық, мағыналық және грамматикалық тұрғыда дұрыс біріктіру қабілеті. Бұл дағды балалардың сөздік қорының кеңеюімен, сөйлем құрылымын түсінуімен және ойлау қабілетімен тікелей байланысты. Балаларда байланыстырып сөйлеу деңгейі жас ерекшелігіне қарай өзгереді. Мысалы, 3-4 жас аралығындағы балалар көбінесе қысқа сөйлемдер құраса, 5-6 жасында олар күрделі сөйлемдер қолдануға бейім болады.

Логопедиялық

тәсілдердің

мәні.

Логопедиялық тәсілдер – бұл балалардың сөйлеуін түзетуге, дамытуға және байытуға бағытталған арнайы әдістер жүйесі. Олар фонетикалық, грамматикалық, лексикалық және сөйлеу мәдениеті аспектілерін қамтиды. Логопед балаларға сөйлеу дағдыларын ойын арқылы дамытуға мүмкіндік беретін құралдарды пайдаланады.

Сөйлеуді

дамытудағы

ойын

әдісі.

Ойын – балабақшадағы сөйлеуді дамытудағы негізгі әдіс. Логопед ойын арқылы балалардың сөздік қорын кеңейтеді, сөйлем құру қабілетін дамытады және сөйлеу мәдениетін жетілдіреді. Мысалы, «Сөйлем құрастыр» ойыны балаларға сөздерді логикалық тізбекке орналастыруды үйретеді. «Әңгіме құрау» жаттығулары балалардың ойлау қабілеті мен сөйлеу байланысын дамытуға ықпал етеді.

Құрамдас

сөздерді,

сөйлемдерді

және

әңгімелерді

дамыту.

Балалардың байланыстырып сөйлеу қабілетін дамыту үшін оларды әр түрлі құрылымды сөйлемдер мен әңгімелер құруға үйрету қажет. Логопедтер балаларға суреттер бойынша әңгіме айту, өз тәжірибесінен мысалдар келтіру, қысқа әңгімелер құрау сияқты жаттығулар өткізеді. Бұл әдістер балалардың ойлау, есте сақтау және сөйлеу мәдениетін жетілдіруге бағытталған.

Дауыстық

және

артикуляциялық

жаттығулар.

Сөйлеуді дамытуда дауыстық және артикуляциялық жаттығулар маңызды рөл атқарады. Балаларға әріптерді дұрыс айту, дыбыстарды анық айыру, интонацияны қолдану үйретіледі. Артикуляциялық жаттығулар балалардың сөйлеу аппаратын дамытуға, дауыстың икемділігін арттыруға мүмкіндік береді. Мысалы, «Дыбыстарды қайталау», «Қысқа өлеңдерді айту», «Өртүрлі интонациямен сөйлеу» жаттығулары тиімді болып табылады.

Эмоциялық-психологиялық

дайындық.

Балалардың байланыстырып сөйлеуін дамыту психологиялық қолдауды қажет етеді. Балаларды сөйлеуге ынталандыру, сенімділікті арттыру, қорқыныш пен стрессті жеңу үшін логопед арнайы жаттығулар өткізеді. «Өзін таныстыру», «Қиял арқылы әңгіме құру», «Топтық жұмыс арқылы сөйлеу» әдістері балалардың психологиялық дайындықтарын қамтамасыз етеді.

Топтық

және

жеке

сабақтардағы

логопедиялық

әдістер.

Топтық сабақтарда балалар бір-бірімен әрекеттесу арқылы сөйлеу дағдыларын жетілдіреді. Жеке сабақтарда логопед жеке ерекшеліктерін ескере отырып, нақты қиындықтарды түзетеді. Мұндай әдістер баланың сөйлеуін жан-жақты дамытады және оның коммуникативтік қабілетін арттырады.

Практикалық

тәжірибе.

Балабақшаларда өткізілетін логопедиялық сабақтар балалардың байланыстырып сөйлеу қабілетін тиімді дамытады. Мысалы, балаларға «Көрініс айту», «Сурет бойынша әңгіме құру», «Қысқа сценарий бойынша рөл ойнау» сияқты жаттығулар ұсынылады. Практикалық тәжірибе көрсеткендей, жүйелі логопедиялық жұмыс балалардың сөздік қорын, сөйлем құру қабілетін және ойлау дағдыларын жақсартады.

Қорытынды.

Балабақшадағы байланыстырып сөйлеуді дамыту – балалардың жалпы дамуы үшін маңызды. Логопедиялық тәсілдер, ойын әдістері, артикуляциялық жаттығулар және психологиялық қолдау балалардың сөйлеу мәдениетін, ойлау қабілетін және әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Тәрбиешілер мен логопедтер балаларға қолдау көрсетіп, сөйлеу мүмкіндіктерін ашуға жағдай жасауы қажет.

Әдебиеттер

1. Абдиева, Л. П. Педагогика раннего возраста. Алматы, 2018.
2. Бекжанова, А. К. Дошкольная педагогика. Алматы, 2019.
3. Ермекбаева, Ж. М. Логопедическая работа в детском саду. Алматы, 2020.
4. Иванова, Н. В. Развитие связной речи у детей. Москва, 2017.
5. Оразбаева, Г. Р. Игровые технологии в детском саду. Алматы, 2021.
6. Сидоренко, Т. А. Логопедия и дети: практическое пособие. Москва, 2016.
7. Шарипова, М. Б. Методика работы с детьми дошкольного возраста. Алматы, 2019.

МЕТОДЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Кожакулова Марзия Мамытовна

Туркестанская область, Тюлькубасский район
учитель русского языка и литературы школы имени Б. Садыкова

Аннотация

Мақалада оқушылардың оқырмандық сауаттылығын қалыптастыруда мәтінмен жұмыс жасаудың негізгі әдістері қарастырылады. Мәтінді түсіну, талдау, интерпретациялау және бағалау дағдыларын дамытуға бағытталған тиімді тәсілдер сипатталады. Әдістерді оқу үдерісінде қолдану жолдары мен практикалық ұсыныстар беріледі.

Annotation

The article examines key methods of working with texts as a means of developing students' reading literacy. It describes effective techniques aimed at improving skills of comprehension, analysis, interpretation, and evaluation of texts. Practical recommendations for integrating these methods into the learning process are provided.

Введение.

Формирование читательской грамотности является одной из центральных задач современного образования. В условиях информационного общества умение работать с текстом становится важнейшей компетенцией, обеспечивающей успешность учебной деятельности и личностное развитие учащихся. Читательская грамотность предполагает способность понимать, анализировать, критически оценивать и применять информацию, представленную в различных видах текстов.

Работа с текстом сегодня выходит за рамки простого чтения. Она включает интерпретацию, осмысление авторской позиции, выделение ключевых идей, формулирование выводов, а также умение сопоставлять информацию из разных источников. Эффективные методы работы с текстом позволяют развивать навыки смыслового чтения, аналитического мышления и самостоятельного поиска информации.

Понятие читательской грамотности.

Читательская грамотность определяется как способность человека понимать, использовать и интерпретировать тексты, размышлять о них и участвовать в социальной жизни с опорой на полученную информацию. Этот термин вошёл в научно-педагогический обиход

благодаря международным исследованиям качества образования, таким как PISA, где умение понимать текст рассматривается как ключевой элемент функциональной грамотности.

Основу читательской грамотности составляют умение понимать содержание текста, определять основную мысль и факты, анализировать структуру, интерпретировать информацию, критически оценивать содержание, формулировать собственные выводы и аргументировать их на основе прочитанного.

Роль методов работы с текстом в обучении.

Методы работы с текстом формируют у учащихся навыки осознанного восприятия информации. Они способствуют развитию логического мышления, речи, письменной коммуникации, умения выделять главное, способности к анализу и синтезу, умения работать с различными жанрами текста. Разнообразие методов делает процесс чтения активным, познавательным и мотивирующим, что существенно повышает интерес к учебной деятельности.

Основные методы работы с текстом.

Предтекстовые методы.

Предтекстовый этап направлен на подготовку учащихся к восприятию информации. На этом этапе используются различные формы предварительной работы. Ученикам предлагается проанализировать заголовок текста и предположить его содержание — это активизирует имеющиеся знания и формирует интерес к чтению. Важной частью подготовки является обсуждение ключевых понятий, помогающее учащимся понять тему будущего текста и настроиться на дальнейшую работу. Знакомство с иллюстрациями, фотографиями и другими визуальными материалами также способствует созданию общего представления о содержании текста и облегчает процесс восприятия.

Текстовые методы.

Этот этап включает непосредственное чтение текста и его первичное осмысление. Одним из эффективных подходов является чтение с остановками, когда педагог делает паузы, задаёт вопросы и предлагает прогнозировать дальнейшее развитие событий. Это помогает удерживать внимание и углубляет понимание. Популярным способом также является диалог с текстом, в ходе которого учащиеся задают вопросы автору, отмечают непонятные места, фиксируют свои комментарии и замечания.

Большую пользу приносит метод пометок, который предполагает использование условных обозначений при чтении. Он делает процесс осмысленным, позволяет фиксировать известную информацию, новые сведения, спорные моменты и вопросы, возникающие в ходе чтения. Значимым является и деление текста на смысловые части, выделение ключевых идей и подбор заголовков, что способствует формированию структуры восприятия.

Послетекстовые методы.

После прочтения текста учащиеся закрепляют полученные знания, осмысливают информацию и учатся использовать её в дальнейшем. Одним из распространённых способов является составление кластера — графической схемы, отражающей основные идеи текста и связи между ними. Пересказ с опорой на план помогает структурировать содержание и отрабатывать логичность речи.

Учащимся можно предложить сформулировать вопросы разного уровня сложности — от фактических до проблемных, что развивает умение анализировать информацию и выражать собственное мнение. Важное место занимает интерпретация текста: определение скрытого смысла, авторской позиции, выводов. Неотъемлемой частью послетекстового этапа является критическая оценка, позволяющая сравнивать текст с другими источниками, выражать своё отношение и аргументировать его.

Работа с различными видами текстов.

Художественные тексты.

При работе с художественными произведениями внимание уделяется образам героев, мотивам поступков, языковым средствам, композиции и авторской позиции. Эффективными методами являются чтение-обсуждение, анализ эпизодов, творческие интерпретации, создание альтернативных финалов и реконструкция событий от лица персонажей.

Научно-популярные тексты.

Главной задачей здесь становится умение выделять факты, аргументы, научные термины и объяснять их значение. Учащимся предлагается составлять таблицы, схемы, сравнивать данные, искать доказательства и формулировать выводы.

Информационные тексты.

Работа с инфографикой, диаграммами, картами, официальными документами требует особых навыков структурирования. Учащиеся выполняют задания по выборке информации, составлению кратких конспектов, преобразованию текста в таблицу или схему и проведению критического анализа.

Развитие читательской грамотности через метапредметные задания.

Читательская грамотность формируется не только на уроках русского языка. Важную роль играют занятия по истории, биологии, географии, обществознанию и другим предметам. Рекомендуются предлагать учащимся анализировать материал параграфа, выделять ключевые понятия, составлять выводы, сопоставлять различные источники, заполнять таблицы и схемы. Такой подход способствует развитию междисциплинарного мышления, расширяет кругозор и укрепляет навыки работы с информацией.

Технологии развития читательской грамотности.

В образовательном процессе используются современные технологии, направленные на развитие осмысленного чтения. Технология критического мышления включает стадии вызова, осмысления и рефлексии и опирается на такие методы, как «БББ», «Инсерт», «Фишбоун», «Кубирование». Проектная деятельность позволяет учащимся создавать исследовательские материалы, презентации и доклады на основе анализа текстов. Цифровые инструменты, включая виртуальные библиотеки и образовательные платформы, обеспечивают доступ к разнообразным источникам информации и способствуют развитию навыков поиска и обработки данных.

Практические рекомендации учителю.

Учителю рекомендуется подбирать тексты разных жанров и уровней сложности, использовать разнообразные методы работы на всех этапах урока, развивать самостоятельность учащихся, формировать положительную мотивацию к чтению и создавать ситуации успеха. Вместе с этим важно организовывать парную и групповую работу, что помогает учащимся обмениваться мнениями и учиться сотрудничеству. Регулярная диагностика навыков чтения позволяет отслеживать динамику развития и корректировать методы обучения.

Заключение.

Методы работы с текстом являются важнейшим инструментом формирования читательской грамотности учащихся. Они помогают школьникам не только воспринимать текст, но и глубоко понимать его содержание, анализировать информацию, выделять главное, делать выводы и формировать собственную позицию. Учитель, умело применяющий разнообразные методы осмысленного чтения, способствует развитию функциональной грамотности, повышению учебной мотивации и успешности учащихся. Формирование читательской грамотности — длительный, последовательный и комплексный процесс, требующий профессиональной гибкости, методического мастерства и творческого подхода.

Литературы.

1. Бунеев, Р. Основы смыслового чтения. Москва: Баласс, 2020.
2. Кузнецова, М. Методика развития читательской грамотности. Санкт-Петербург: Просвещение, 2019.

3. Сахарова, Н. Работа с текстом в школе. Москва: Академкнига, 2021.
4. Чуракова, О. Формирование читательской компетентности. Москва: Вентана-Граф, 2018.

ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТТЕРІ — ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙДЫҢ БАСТАУЫ

Колдосова Гулсара Парманкызы

Шымкент қаласы, №118 "Әсел" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі балалардың эксперименттік және зерттеу қызметтері арқылы шығармашылық ойларын дамыту мәселесі қарастырылған. Эксперименттік қызмет балалардың қиялын, логикалық ойлау қабілетін және шығармашылық қабілетін дамытуға ықпал етеді. Мақалада зерттеу қызметінің әдістемелік негіздері, практикалық сабақ үлгілері, жас ерекшелігіне сай тапсырмалар және педагогикалық тәжірибе талданады. Сонымен қатар ата-аналармен бірлескен іс-әрекеттер арқылы зерттеу тәжірибесін тиімді жүргізу жолдары ұсынылады.

Abstract

The article examines the development of creative thinking in preschool children through experimental and research activities. Experimental activities enhance children's imagination, logical thinking, and creative abilities. The study analyzes the methodological foundations of research activities, practical lesson examples, age-appropriate tasks, and pedagogical practices. Additionally, ways to effectively conduct research activities in collaboration with parents are discussed.

Аннотация

В статье рассматривается развитие творческого мышления у детей дошкольного возраста через экспериментальную и исследовательскую деятельность. Экспериментальная деятельность способствует развитию воображения, логического мышления и творческих способностей детей. Анализируются методические основы исследовательской деятельности, практические примеры занятий, задания с учетом возраста и педагогическая практика. Также рассматриваются пути эффективного проведения исследовательской деятельности совместно с родителями.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең — балалардың шығармашылық дамуы мен ойлау қабілетін қалыптастыруда шешуші рөл атқаратын уақыт. Эксперименттік және зерттеу қызметтері балалардың қиялын дамытуға, тәжірибелік дағдыларын қалыптастыруға және логикалық ойлау қабілетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Педагогтар сабақ барысында балаларға зерттеу, бақылау және тәжірибе жасау арқылы шығармашылық шешім қабылдауды үйретеді. Ата-аналармен бірлескен жұмыс арқылы балалардың зерттеу қызметі тиімді ұйымдастырылады.

Негізгі бөлім

1. Эксперименттік қызметтің педагогикалық мәні.

Эксперименттік қызмет балаларға өз идеяларын жүзеге асыруға, бақылау жасауға және қорытынды шығара білуге мүмкіндік береді. Бұл әрекет балалардың қиялын дамытып, шығармашылық ойлау қабілетін жетілдіреді. Эксперименттік қызметтің педагогикалық мәні келесі аспектілерде көрінеді:

- балалардың практикалық дағдыларын дамыту;
- логикалық ойлау және қорытынды жасау қабілетін қалыптастыру;
- өзара ынтымақтастықты дамыту;
- шығармашылық сенімділікті арттыру.

2. Зерттеу қызметінің әдістемесі.

Зерттеу қызметі мектепке дейінгі балалардың қызығушылығын арттыруға бағытталған. Педагогтар зерттеу қызметін ұйымдастыру барысында келесі әдістерді қолданады:

- **Бақылау әдісі** – балаларға табиғат немесе күнделікті өмірдегі құбылыстарды бақылау ұсынылады.
- **Сұрақ-жауап әдісі** – балалардың қызығушылықтарын арттырып, өз ойларын жеткізуге мүмкіндік береді.
- **Практикалық тәжірибе әдісі** – қарапайым тәжірибелер арқылы балалардың логикалық ойлау қабілетін дамыту.
- **Жобалық әдіс** – балалар топ болып белгілі бір тақырып бойынша зерттеу жүргізеді.

3. Жас ерекшелігіне сай тапсырмалар.

Балалардың жас ерекшелігіне байланысты зерттеу қызметі әртүрлі деңгейде ұйымдастырылады:

- **3–4 жас аралығындағы балалар:** қарапайым тәжірибелер, бақылау, қарапайым тәжірибе жасау, су мен құм, түрлі материалдармен тәжірибе жүргізу.
- **4–5 жас аралығындағы балалар:** қарапайым ғылыми жобалар, гипотеза құру, тәжірибелерді бақылау және нәтижелерін жазу.
- **5–6 жас аралығындағы балалар:** күрделі эксперименттер, тақырыптық зерттеу жобалары, нәтижелерді талдау және қорытынды жасау.

4. Практикалық сабақ үлгілері.

- **«Судың қасиеттері» жобасы:** балаларға әртүрлі заттарды суда еріту немесе батырмау арқылы тәжірибе жасау ұсынылады.
- **«Түстерді араластыру» тәжірибесі:** балалар бояуларды араластырып, жаңа түстер жасау процесін бақылайды.
- **«Табиғаттағы өзгерістер» зерттеуі:** күзгі жапырақтар мен ауа райын бақылау арқылы балалар қорытынды жасайды.
- **Топтық эксперименттер:** балалар топ болып тапсырманы орындап, нәтижелерін салыстырады және талқылайды.

5. Ата-аналармен бірлескен зерттеу іс-әрекеттері.

Ата-аналар балаларға эксперименттік және зерттеу қызметін ұйымдастыруда көмектеседі. Олар материалдарды дайындауға, тәжірибелер жүргізуге және нәтижелерін талдауға қатысады. Бірлескен жұмыс балалардың зерттеу әрекетіне қызығушылығын арттырады, шығармашылық сенімділікті қалыптастырады және отбасы мен мектеп арасындағы ынтымақтастықты нығайтады.

6. Педагогикалық тәжірибелер мен ұсыныстар.

Педагогтар тәжірибе барысында балалардың жеке ерекшелігін ескере отырып, зерттеу қызметін ұйымдастырады. Тәжірибелер балаларға қорытынды жасау, себеп-салдар байланысын түсіну, қиял мен шығармашылықты қолдану мүмкіндігін береді. Топтық жобалар балалардың ынтымақтастығын, әлеуметтік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, тақырыптық эксперименттер мен зерттеу жобалары балалардың ғылыми ойлау қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді.

7. Қорытынды.

Эксперименттік және зерттеу қызметтері мектепке дейінгі кезеңдегі балалардың шығармашылық дамуына, логикалық ойлау қабілетіне және практикалық дағдыларын қалыптастыруға маңызды әсерін тигізеді. Жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылған тәжірибелер мен зерттеу жобалары балалардың қызығушылығын арттырады және олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Ата-аналармен бірлескен жұмыс зерттеу қызметінің тиімділігін арттырады, балалардың өз ойларын еркін білдіруіне және шығармашылық сенімділігін қалыптастыруға септігін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Ахметова Г. Эксперименттік және зерттеу қызметтері балабақшада. Алматы, 2020.
2. Ержанова Ж. Мектепке дейінгі балалардың шығармашылық дамуы. Астана, 2019.

3. Кәрімова Д. Балалардың зерттеу қызметін ұйымдастыру әдістемесі. Шымкент, 2021.
4. Мұқанова А. Балабақша педагогикасы: эксперименттік және шығармашылық әдістер. Алматы, 2022.
5. Смайылова Л. Мектепке дейінгі кезеңде шығармашылық дамуды ұйымдастыру. Алматы, 2018.
6. Иманов С. Балалардың зерттеу әрекеті мен эксперименттік қызметі. Алматы, 2021.
7. Тұрсынбаева Г. Ата-аналармен бірлескен зерттеу жұмыс тәжірибесі. Алматы, 2019.
8. Педагогика және психология: жас ерекшелігіне сай әдістер. Алматы, 2020.

ҚОЛӨНЕР САБАҚТАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫ ДАМУДАҒЫ РӨЛІ

Корганбаева Жазира Базарбаевна

Шымкент қаласы, №118 "Әсел" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Бұл мақалада балабақшадағы қолөнер сабақтарының мектепке дейінгі жастағы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудағы рөлі қарастырылады. Қолөнер әрекетінің бала қиялын, ойлауын, ұсақ моторикасын, эстетикалық талғамын, дербестігін қалыптастырудағы маңызы айқындалады. Сондай-ақ тәрбиеші жұмысының әдістемелік бағыттары мен тиімді педагогикалық жағдайлар талданады.

Аннотация

В статье рассматривается роль занятий рукоделием в детском саду в развитии творческих способностей дошкольников. Раскрывается значение ручного труда для формирования воображения, мышления, мелкой моторики, эстетического вкуса и самостоятельности ребенка. Анализируются методические подходы и педагогические условия, обеспечивающие эффективность таких занятий.

Annotation

The article explores the role of handicraft activities in preschool settings in fostering children's creativity. It highlights how craftwork contributes to the development of imagination, thinking skills, fine motor abilities, aesthetic perception, and independence. Methodological approaches and pedagogical conditions for effective implementation of craft lessons are also discussed.

Кіріспе.

Балабақша – баланың тұлғалық дамуының бастапқы негізі қаланатын маңызды орта. Мектепке дейінгі кезеңдегі негізгі міндеттердің бірі – балалардың шығармашылық қабілеттерін ерте жастан дамыту. Бұл бағытта қолөнер сабақтары ерекше орын алады. Қолөнер – тек әсем бұйымдар жасау ғана емес, ол баланың логикалық ойлауын, қиялын, зейінін, талғамын қалыптастыратын көпқырлы шығармашылық әрекет.

Педагогика ғылымында баланың дамуы оның іс-әрекетімен тығыз байланысты екені дәлелденген. Осы тұрғыдан алғанда қолөнер түрлері (жапсыру, кесу, мүсіндеу, тоқу, қатырма қағазбен жұмыс, табиғи материалдардан бұйым жасау, жүннен, матадан композициялар құрастыру) мектепке дейінгі кезеңде баланың шығармашылық әлеуетін ашуға кең мүмкіндік береді.

Қолөнер сабақтарының мектепке дейінгі балалар дамуындағы маңызы.

Шығармашылық қиялдың дамуы.

Қолөнермен айналысқан кезде бала белгілі бір бейнені ойша елестетіп, соны материал арқылы жүзеге асырады. Мысалы, түрлі-түсті қағаздан жануарлар бейнесін құрастыру, пластилиннен фигура жасау немесе жапырақтардан композиция құрау барысында қиял еркін дамиды.

Шығармашылық қиял – баланың болашақ оқу-жұмыс дағдыларының негізі.

Эстетикалық талғамның қалыптасуы.

Әсемдікті сезіну, түстерді үйлестіру, пішіндер сұлулығын түсіну – қолөнер әрекетінің негізгі элементтері. Балалар түрлі материалды қолданып, бұйымды безендіру тәсілдерін

меңгереді, бұл олардың эстетикалық мәдениетінің дамуына әсер етеді. Әдемі затты өз қолымен жасау балада ерекше эмоциялық қанағат туғызады.

Ұсақ моторика мен қол икемділігінің дамуы.

Қайшы ұстау, қағазды қию, жіп өткізу, тұқымдар немесе моншақтарды тізу сияқты әрекеттер баланың саусақ бұлшықеттерін дамытады. Ұсақ моториканың дамуы – сөйлеудің жетілуіне, логикалық ойлаудың қалыптасуына тікелей әсер ететін негізгі факторлардың бірі.

Зейін мен табандылықтың артуы.

Қолөнер барысында бала жұмысты соңына дейін орындауға, нұсқаулықты ережеге сәйкес сақтауға, ұқыптылық пен дәлдікке үйренеді. Бұл оның ерік-жігер сапаларын нығайтады. Жұмысты жүйелі орындау – болашақ оқу әрекетінің алдын ала дайындық кезеңі.

Танымдық процестердің белсенді дамуы.

Қолөнер сабақтары логикалық және кеңістіктік ойлауды дамытады. Бала пішіндердің қасиеттерін, бөліктердің бір-бірімен байланысын, көлем мен пропорцияны түсінуге талпынады. Жаратылыстану элементтері де қолөнер арқылы меңгеріледі (жапырақтар, тұқымдар, табиғи материалдардың құрылымы).

Әлеуметтік дағдылар мен коммуникация.

Топтық қолөнер жұмыстарында балалар бір-біріне көмектеседі, біріккен композициялар құрастырады. Коммуникативтік сөйлеу дамып, ынтымақтастық, достық қарым-қатынас қалыптасады. Өзіндік пікірін айтуға, басқаның пікірін тыңдап, сыйлауға үйренеді.

Балабақшада қолөнер сабақтарын ұйымдастырудың педагогикалық шарттары.

Материалдық орта.

Балаларға ыңғайлы ұйымдастырылған, қауіпсіз, әртүрлі материалдармен жабдықталған шығармашылық бұрыш болуы қажет. Материал неғұрлым мол әрі сапалы болса, бала шығармашылығы да соғұрлым кең өріс алады.

Педагогтің шығармашылық бағыттағы қолдауы.

Тәрбиеші міндеті – дайын үлгіні қайталауды емес, баланың өз бетінше орындауын ынталандыру. Бағалау кезінде дұрыс–бұрыс қағидасынан гөрі ерекшелік–бірегейлік ұғымын басшылыққа алу маңызды.

Баланың жас ерекшелігін ескеру.

Мектепке дейінгі әр жастағы топқа қолөнер тапсырмаларының күрделілік деңгейін дұрыс таңдау қажет. Балдырған топтарда қарапайым пішіндер мен жапсыру әрекеттері жеткілікті. Ортаңғы топта көлемді композициялар мен безендіру дағдылары дамиды. Ересек топта жобалық жұмыс, модельдеу, көпбөлікті күрделі бұйымдар орындатылады.

Интеграциялық тәсіл.

Қолөнер сабақтарын музыка, тіл дамыту, математика, экология сабақтарымен байланыстыра ұйымдастыру тиімділікті арттырады. Ертегі кейіпкерлерін жасау, табиғат мезгілдеріне арналған панно құрастыру, ән немесе өлеңмен бірге шығармашылық композиция жасау – осының дәлелі.

Эмоциялық қолайлы орта.

Шығармашылық еркіндік пен өзіне деген сенімділік тек жайлы психологиялық ортада дамиды. Педагог баланың әр әрекетін қолдап, оның қателесуіне мүмкіндік беруі тиіс.

Қолөнер сабақтарында қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер.

Мастер-класс әдісі.

Педагог жұмыстың орындалуын көрсетеді, бірақ міндетті түрде баланың жеке шешімін қолдайды. Бұл тәсіл ұжымдық шығармашылықты дамытады.

Жобалық әдіс.

Балалар белгілі бір тақырыпқа арналған шағын жоба дайындайды. Жоба нәтижесінде көрме ұйымдастырылады, бұл олардың өз еңбегіне деген мақтанышын арттырады.

Шығармашылық шеберхана.

Балалар материалды өздері таңдап, композицияны өз бетінше жоспарлайды. Педагог бағыт беруші ретінде ғана қатысады.

Табиғи материалдармен жұмыс.

Жапырақтар, тұқымдар, жаңғақ қабықтары, бұтақтар – балалар үшін қызықты әрі экологиялық таза материалдар. Мұндай жұмыстар табиғатқа сүйіспеншілік сезімін қалыптастырады.

Рефлексия және шығармашылық талдау.

Жұмыс соңында балалар өз бұйымдарын көрсетіп, орындалу кезеңдерін әңгімелейді. Бұл сөйлеу мәдениетін, логикалық жүйелеу қабілетін және өзіндік пікірді дамытуға әсер етеді.

Қолөнер сабақтарының шығармашылық тұлғаны қалыптастырудағы психологиялық-педагогикалық аспектілері.

Қолөнер әрекеті баланың жақын даму аймағын кеңейтетін күшті психологиялық құрал болып саналады. Материалмен жұмыс эмоциялық қанағат, ішкі еркіндік және өзін көрсету мүмкіндігін береді. Шығармашылық сезімін дамыту баланың болашақта өнерге де, ғылымға да бейімділігін арттырады.

Қолөнер арқылы қалыптасатын ерік сапалары — табандылық, жауапкершілік, ұқыптылық, дербестік — тұлғаның мектепке дайындығының маңызды көрсеткіштері.

Қорытынды.

Қолөнер сабақтары балабақшадағы білім беру процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Ол баланың шығармашылық ойлауын, эстетикалық талғамын, қиялын, еңбекке қызығушылығын, ұсақ моторикасын, әлеуметтік дағдыларын дамытатын жан-жақты тәрбие құралы.

Тиімді ұйымдастырылған қолөнер жұмыстары мектепке дейінгі бала тұлғасының жан-жақты дамуын қамтамасыз етеді. Сондықтан педагог баланың шығармашылық еркіндігін ашуға, оның даралығын дамытуға бағытталған қолайлы орта құруы тиіс.

Әдебиеттер.

1. Айтпаева, А. М. Мектепке дейінгі педагогика. – Алматы: Білім, 2018.
2. Иманбекова, С. Ш. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Сухомлинский, В. А. Сердце отдаю детям. – Москва: Педагогика, 2016.
4. Выготский, Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. – Москва: Лабиринт, 2018.
5. Тұрғынбаева, Б. А. Шығармашылық қабілеттерді дамыту. – Алматы: Рауан, 2017.
6. Мұқанов, М. Ж. Бала психологиясы. – Алматы: Мектеп, 2019.
7. Жұмабаева, Ә. Балабақшадағы көркем еңбек. – Астана: Фолиант, 2021.

**БӨБЕКЖАЙ (ЕРТЕ ЖАС) ТОБЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДАМУЫ:
"СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ" ӘДІСТЕРІН ЕНГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ**

Кошенова Манат Джанибековна

Шымкент қаласы, ЖШС “Гүлмерей” бөбекжай - балабақшасының
меңгерушісі

Аннотация

Мақалада бөбекжайдың ерте жас тобындағы балалардың танымдық дамуын жетілдіруде сенсорлық интеграция әдістерін қолданудың тәжірибесі қарастырылады. Сенсорлық интеграция әдістері балалардың қабылдау, моторика, ойлау, есте сақтау және сөйлеу қабілеттерін кешенді түрде дамытуға бағытталған. Мақалада педагогикалық тәжірибе, сенсорлық жаттығулар мен ойындар

жүйесі, олардың балалардың танымдық дамуына әсері талданады. Сонымен қатар, балалардың эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын қалыптастырудағы сенсорлық интеграцияның рөлі көрсетілген.

Аннотация

В статье рассматривается опыт внедрения методов сенсорной интеграции в развитии познавательных способностей детей раннего возраста в детском саду. Методы сенсорной интеграции направлены на комплексное развитие восприятия, моторики, мышления, памяти и речи детей. В работе анализируется педагогический опыт, система сенсорных упражнений и игр, их влияние на когнитивное развитие детей. Также рассматривается роль сенсорной интеграции в формировании эмоциональных и социальных навыков детей.

Abstract

The article examines the experience of implementing sensory integration methods in the cognitive development of early-age children in kindergartens. Sensory integration methods aim at the comprehensive development of perception, motor skills, thinking, memory, and speech of children. The study analyzes pedagogical experience, a system of sensory exercises and games, and their impact on children's cognitive development. The role of sensory integration in forming emotional and social skills of children is also highlighted.

Кіріспе

Бөбекжайдың ерте жас тобындағы балалардың танымдық дамуы педагогикада ерекше маңызды болып табылады. Ерте жас кезеңінде балалардың миы мен жүйке жүйесі тез дамиды, сондықтан әртүрлі сенсорлық тәжірибелер олардың қабылдау қабілетін, моторикасын және ойлау процесін жетілдіруге ықпал етеді. Соңғы жылдары педагогтар мен психологтар сенсорлық интеграция әдістерін қолданудың баланың танымдық дамуына айтарлықтай оң әсер ететінін атап көрсетуде. Сенсорлық интеграция – бұл әртүрлі сезім мүшелері арқылы ақпаратты қабылдауды, өңдеуді және үйлестіруді дамытуға бағытталған педагогикалық әдіс.

Сенсорлық интеграцияның мәні және мақсаты

Сенсорлық интеграция әдісі балалардың түрлі сезімдік тәжірибелерін біріктіріп, олардың моторикасын, ойлау қабілетін, есте сақтау және зейін дағдыларын дамытуға арналған. Бұл әдіс негізінен келесі бағыттарға бағытталған: тактильді сезім, көрнекі қабылдау, теңгерім мен қозғалыс, есту және дәм, иіс арқылы ақпаратты қабылдау. Сенсорлық интеграцияның басты мақсаты – балалардың когнитивтік, эмоционалдық және әлеуметтік дамуын кешенді түрде жетілдіру.

Ерте жастағы балалардың танымдық дамуы

Ерте жастағы балалардың танымдық дамуы олардың қоршаған ортаны тану, жаңа ақпаратты қабылдау және ойлау қабілетін дамытумен сипатталады. Бұл кезеңде балалардың моторикасы, сөйлеу дағдылары, есте сақтау және зейін дағдылары белсенді түрде қалыптасады. Сенсорлық интеграция әдістерін қолдану арқылы педагогтар балалардың қабылдау, көңіл-күйін, эмоциялық тұрақтылығын және зейінін арттыра алады.

Сенсорлық интеграция әдістерін енгізу тәжірибесі

Педагогикалық тәжірибеде сенсорлық интеграция әдістері келесі бағыттарда қолданылады: сенсорлық ойындар, тактильді жаттығулар, теңгерім жаттығулары, дыбыс арқылы оқу және көрнекі материалдармен жұмыс. Мысалы, балаларға түрлі текстураларды сезу, түрлі түсті және формалы заттарды топтау, қозғалыс арқылы қимылды үйлестіру, музыкалық ырғаққа қозғалу тапсырмалары беріледі. Бұл әдістер балалардың қабылдау қабілетін, моторикасын, сөйлеуін және логикалық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді.

Сенсорлық ойындардың рөлі

Сенсорлық ойындар – баланың танымдық дамуы мен әлеуметтік дағдыларын дамытудағы негізгі құралдардың бірі. Ойын барысында балалар жаңа сезімдер арқылы ақпарат алады, моторикасын жетілдіреді және эмоциялық тәжірибе жинайды. Сенсорлық ойындар балалардың шығармашылық ойлауын, қиялын және сөйлеу қабілетін дамытуға ықпал етеді.

Тактильді және моторлық жаттығулар

Тактильді жаттығулар арқылы балалар әртүрлі текстураларды сезіп, қолдың моторикасын

жетілдіреді. Мысалы, құм, саз, кішкентай ойыншықтармен жұмыс жасау арқылы бала қол бұлшықеттерін дамытады, ойлау қабілеті мен зейінін жетілдіреді. Моторлық жаттығулар балалардың қозғалысын үйлестіру, тепе-теңдікті сақтау және қимылды дұрыс ұйымдастыру қабілеттерін арттырады.

Көрнекі және дыбыстық материалдармен жұмыс
Көрнекі материалдар – суреттер, түрлі түсті фигуралар, ойыншықтар – балалардың қабылдау қабілетін жетілдіруге көмектеседі. Дыбыстық жаттығулар балалардың есту қабілетін, музыкалық талғамын және сөйлеу дағдыларын дамытады. Мұндай жаттығулар балалардың зейінін арттырады және ақпаратты есте сақтау қабілетін күшейтеді.

Эмоциялық және әлеуметтік даму
Сенсорлық интеграция әдістерін қолдану балалардың эмоционалдық дамуына оң әсер етеді. Олар өз эмоцияларын түсінуді, әріптестерімен қарым-қатынас жасауды, ынтымақтастық дағдыларын дамытуды үйренеді. Сонымен қатар, сенсорлық тәжірибелер арқылы балалар қоршаған ортаны дұрыс қабылдауды, өз сезімдерін бақылауды меңгереді.

Педагогикалық тәжірибе нәтижелері
Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, сенсорлық интеграция әдістерін жүйелі түрде қолдану балалардың танымдық, эмоционалдық және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді. Балалар жаңа ақпаратты жақсы қабылдайды, ойлау қабілеті мен сөйлеу дағдылары дамиды, моторикасы жетіледі. Сонымен қатар, балалардың қиялы мен шығармашылық ойлауы дамиды, өзара қарым-қатынасы жақсарады.

Қорытынды
Бөбекжайдағы ерте жас тобындағы балалардың танымдық дамуын жетілдіруде сенсорлық интеграция әдістерін қолдану тиімді. Бұл әдістер балалардың қабылдау, моторика, ойлау, есте сақтау, сөйлеу, эмоциялық және әлеуметтік дағдыларын кешенді түрде дамытуға мүмкіндік береді. Педагогикалық тәжірибе көрсеткендей, сенсорлық интеграция әдістерін жүйелі және қызықты түрде қолдану балалардың танымдық дамуына оң әсерін тигізеді.

Әдебиеттер

1. Абдуллина Г.Ф. Педагогика дошкольного возраста. – Алматы: Білім, 2020.
2. Ахметова Л.С. Дидактические игры в развитии детей раннего возраста. – Алматы: Рауан, 2018.
3. Ермекбаева Г.Ш. Сенсорная интеграция и раннее развитие детей. – Алматы: Фолиант, 2019.
4. Иванова Н.В. Развитие познавательных способностей дошкольников через сенсорные игры. – Москва: Просвещение, 2017.
5. Мухамеджанова А.К. Педагогические технологии в детском саду. – Алматы: Білім, 2021.
6. Пономарева И.Н. Игровые методы сенсорной интеграции. – Санкт-Петербург: Речь, 2016.
7. Сәрсенбаева Ж.Т. Танымдық дамуды жетілдіру әдістері. – Алматы: Фолиант, 2022.
8. Төлепбергенова С.Б. Ерте жас балалармен жұмыс жасау тәжірибесі. – Алматы: Рауан, 2020.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖОБАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Кушкинбаева Зина Байжановна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы
Т.Рысқұлов атындағы жалпы білім беретін мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются особенности организации творческих проектов учащихся начальной школы. Раскрываются цели и задачи проектной деятельности, педагогические условия, этапы работы над проектом, методы мотивации младших школьников и формы представления результатов.

Приводятся практические рекомендации для учителей начальных классов по эффективному внедрению проектной технологии в учебный процесс.

Annotation

The article discusses the specifics of organizing creative projects for primary school students. It highlights the goals and objectives of project-based learning, pedagogical conditions, stages of project work, methods of motivating young learners, and forms of presenting results. Practical recommendations for primary school teachers on effectively integrating project technology into the educational process are provided.

Кіріспе.

Бастауыш мектеп оқушыларының шығармашылық әлеуетін дамыту – бүгінгі білім беру жүйесінің маңызды міндеттерінің бірі. Жаңа педагогикалық тәсілдер мен технологиялардың ішінде шығармашылық жобалар ерекше орын алады. Жоба жұмысы оқушының танымдық қызығушылығын арттырып қана қоймай, оны зерттеуге, ойлануға, өз ойын еркін жеткізуге, жаңа идеялар ұсынуға бағыттайды. Бастауыш жастағы балалардың табиғи қызығушылығы мен зерттеушілік қабілеті жоғары болатындықтан, оларды шығармашылық жобаларға тарту арқылы тұлғалық дамуға кең мүмкіндік жасауға болады.

Жобалық жұмыс – оқушының дербестігін арттыратын, белсенді әрекетке жетелейтін, өмірлік дағдыларын қалыптастыратын білім беру технологиясы. Жобалар арқылы оқушы білімін қолдануға, мәселені анықтап, оның шешімін ұсынуға, шығармашылық өнім жасауына ынталанады. Бұл тәсіл бастауыш мектеп бағдарламасында ерекше мәнге ие.

Шығармашылық жобалардың бастауыш мектептегі маңызы.

1. Танымдық қабілеттерді дамыту.

Жоба барысында оқушы ақпаратты іздейді, салыстырады, талдайды. Бұл оның логикалық ойлауын, зияткерлік белсенділігін дамытады.

2. Шығармашылық қабілетті жетілдіру.

Жоба оқушыға жаңа тәсілдер ойлап табуға, идеяларды еркін ұсынуға, өзіндік шешімдер іздеуге мүмкіндік береді.

3. Коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру.

Топтық жобаларда балалар бір-бірімен пікір алмасып, қарым-қатынас мәдениетін дамытады.

4. Өзін-өзі бағалау және жауапкершілік.

Оқушы өзінің жұмысын жоспарлап, уақытын реттеуді, нәтижені бағалауды үйренеді.

5. Оқу мотивациясын арттыру.

Жоба жұмысы баланы белсенді әрекетке жетелейді. Қызықты тақырыптар арқылы оқуға деген ынтасы күшейеді.

Жобалық жұмыстың негізгі кезеңдері.

1. Тақырыпты таңдау.

Бастауыш сынып оқушыларына ұсынылатын тақырыптар қолжетімді, қызықты және тәжірибеге жақын болуы тиіс. Мысалы:

- «Менің отбасым»
- «Туған табиғат»
- «Достық»
- «Үй жануарлары»
- «Әжемнің ескі заттары»
- «Менің арманымдағы мектеп»

Тақырыпты мұғалім ұсынады немесе оқушылардың өздері таңдайды.

2. Мақсат пен міндеттерді анықтау.

Мұғалім оқушыларға жоба не үшін қажет, ол қандай мәселені шешетінін түсіндіреді. Балалар өздерінің алдағы жұмысын жоспарлауға үйренеді.

3. Ақпарат жинау.

Оқушылар кітаптардан, энциклопедиялардан, интернеттен, мұғалімнен, ата-аналардан ақпарат іздейді. Бұл кезеңде мұғалім кеңесші рөлін атқарады.

4. Жоба мазмұнын дайындау.

Материалдарды жүйелеу, суреттер жинау, тәжірибе жүргізу, бақылау жасау, қолөнер бұйымын жасау сияқты жұмыстар атқарылады.

5. Нәтижені рәсімдеу.

Жоба нәтижесі постер, альбом, макет, презентация, бейнеролик, көрме түрінде жасалуы мүмкін.

6. Қорғау және бағалау.

Оқушылар өз жұмыстарын сынып алдында таныстырады. Бағалау критерийлері алдын ала белгілі болуы тиіс.

Бастауыш сыныптағы жобалардың түрлері.

1. Шығармашылық жобалар.

Баланың қиялын, эстетикалық сезімін дамытады. Мысалы: сурет, коллаж, қолөнер бұйымдары.

2. Зерттеу жобалары.

Қарапайым тәжірибелер жүргізу, табиғат құбылыстарын бақылау, қызықты зерттеулер жасау.

3. Ақпараттық жобалар.

Белгілі бір тақырып туралы мәліметтер жинау және оны таныстыру.

4. Әлеуметтік жобалар.

Мектеп өмірін жақсартуға бағытталған ұсыныстар (гүл егу, сынып бұрышын ұйымдастыру).

5. Топтық және жеке жобалар.

Бастауышта топтық жұмыс тиімді, өйткені балалар бір-біріне көмектеседі.

Шығармашылық жобаларды ұйымдастырудың тиімді әдістері.

1. Ойын технологиясын қолдану.

Ойын арқылы ақпаратты меңгеру жеңіл және қызықты болады.

2. Топқа бөлу және рөлдер беру.

Топ мүшелерін рөлдерге бөлу (жинақтаушы, суретші, баяндаушы) балалардың жауапкершілігін арттырады.

3. Көрнекілік пайдалану.

Плакаттар, суреттер, макеттер, үлгілер балалардың визуалды ойлауын дамытады.

4. Пікірталас әдісі.

Балалар өз ойларын еркін жеткізеді.

5. Миға шабуыл.

Жаңа идеяларды көптеп ұсынуға мүмкіндік береді.

6. Практикалық сынақтар мен тәжірибелер.

Қарапайым тәжірибелер бастауышта өте қызықты өтеді.

Мұғалімнің рөлі.

Мұғалім – жобаны ұйымдастырушы, кеңесші, серіктес. Ол:

- баланың қызығушылығын оятады
- бағыт-бағдар береді
- ақпарат көздерін ұсынады
- нәтижені әділ бағалайды
- оқушылардың белсенділігін қолдайды

Ата-анамен бірлескен жұмыс.

Жобалық жұмыс ата-аналармен бірлескенде нәтижелі болады. Олар:

- материал жинауға

- тәжірибе жасауға
- макет дайындауға
- үйде ізденіс жасауға көмектеседі

Бұл ата-ана мен баланың байланысын нығайтады.

Жобалық жұмыстың бастауыштағы қиындықтары және оларды шешу жолдары.

Қиындықтар:

- ақпаратты жүйелеудің қиын болуы
- уақытты дұрыс жоспарлай алмау
- материал жетіспеушілігі
- оқушылардың әртүрлі деңгейі

Шешу жолдары:

- қарапайым тапсырмалардан бастау
- үлгі, нұсқа, жоспар беру
- топтық жобаларды қолдану
- жүйелі қолдау көрсету

Қорытынды.

Бастауыш сыныпта шығармашылық жобаларды ұйымдастыру – оқушылардың жеке тұлғалық дамуын, қызығушылықтарын, зерттеушілік қабілеттерін, дербестігін қалыптастырудың тиімді жолы. Жоба жұмысы оқушының танымдық белсенділігін арттырып, өмірлік маңызды дағдылар қалыптастырады. Мұғалімнің дұрыс ұйымдастырылған жұмысы, әдістемелік қолдауы, ата-аналардың белсенді араласуы бастауыштағы жобалық қызметтің табысты болуына әсер етеді.

Әдебиеттер.

1. Әбілқасымова, А. Бастауыш мектеп педагогикасы. Алматы: Білім, 2020.
2. Жұмабаева, Ә. Жобалық оқыту технологиясы. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
3. Сағындықова, С. Шығармашылық қабілетті дамыту әдістері. Алматы: Мектеп, 2021.
4. Полат, Е. Новые педагогические технологии. Москва: Академкнига, 2020.

ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ЕЛ ТАРИХЫНДАҒЫ РӨЛІ

Накипова Жанат Ашимовна

Түркістан облысы, Мақтарал ауданы
Абай №17 ЖББМ тарих пәні мұғалімі

Аннотация

Қазақ хандығы – қазақ халқының мемлекет болып қалыптасуындағы негізгі кезеңдердің бірі. Мақалада Қазақ хандығының құрылуы, саяси, экономикалық, мәдени дамуына әсері, қазақ руларының бірігуі, сыртқы саясаттағы орны және тарихи мұра ретінде оның қазіргі Қазақстанның қалыптасуына қосқан үлесі қарастырылады. Зерттеу барысында тарихи деректер, әдебиеттер, археологиялық мәліметтер және ұлттық дәстүрлерге сүйенілді. Мақала Қазақ хандығының тарихи рөлін кешенді түрде бағалауға бағытталған.

Аннотация

Казахское ханство – один из ключевых этапов формирования казахской государственности. В статье рассматриваются создание Казахского ханства, его политическое, экономическое и культурное развитие, объединение казахских родов, роль во внешней политике и вклад в формирование современного Казахстана. Исследование основано на исторических источниках, литературе, археологических данных и национальных традициях. Статья направлена на комплексную оценку исторической роли Казахского ханства.

Abstract

The Kazakh Khanate is one of the key stages in the formation of Kazakh statehood. The article examines the establishment of the Kazakh Khanate, its political, economic, and cultural development, the unification of Kazakh tribes, its role in foreign policy, and its contribution to the formation of modern Kazakhstan. The study relies on historical sources, literature, archaeological data, and national traditions. The article aims to provide a comprehensive assessment of the historical role of the Kazakh Khanate.

Кіріспе

Қазақ хандығының тарихы – қазақ халқының мемлекет ретінде қалыптасуындағы ең маңызды кезеңдердің бірі. Хандықтың құрылуы 1465 жылы Жәнібек пен Керей сұлтандардың бастамасымен жүзеге асқан. Бұл кезең қазақ халқының біртұтас рулық қауымдардан тұратын саяси бірлестікке айналуына жол ашты. Қазақ хандығының тарихи рөлі бірнеше бағытта қарастырылады: саяси, экономикалық, мәдени, әлеуметтік және әскери салаларда.

1. Қазақ хандығының құрылуы

Қазақ хандығы XV ғасырдың ортасында Жәнібек пен Керей сұлтандардың басшылығымен Орта жүз, Кіші жүз және Ұлы жүз территориясында құрылды. Хандықтың құрылуы қазақ руларының бірігуіне, сыртқы жаулардан қорғануға және сауда байланыстарын нығайтуға мүмкіндік берді. Хандықтың құрылуы әлеуметтік тұрғыда да маңызды болды: ол қазақ қоғамындағы рулық бірлікті күшейтті, ортақ заңдар мен дәстүрлерді бекітті, жергілікті билеушілер мен сұлтандар арасындағы келісімдерді реттеді.

2. Саяси рөлі

Қазақ хандығының саяси рөлі ерекше болды. Хандық Қазақстанның қазіргі аумағында тұрақты билік жүйесін қалыптастырды. Қазақ хандары өз билігін нығайту үшін әртүрлі ішкі және сыртқы саясат жүргізді. Сыртқы саясатта Қазақ хандығы көршілес мемлекеттермен дипломатиялық және әскери байланыстар орнатты. Жоңғарлар, Ұлы Моғолстан, Ресей, Қытай мемлекеттерімен өзара қатынас орнатып, қазақ жерін қорғау саясатын жүргізді.

3. Экономикалық дамуы

Қазақ хандығының экономикасы негізінен мал шаруашылығына сүйенді. Жер ресурстары мен жайылымдар халықтың өмір сүруін қамтамасыз етті. Сонымен қатар, сауда жолдарының бойында орналасуы хандыққа экономикалық пайда әкелді. Қазақ хандығының билеушілері сауда мен ауыл шаруашылығын дамытуға ерекше көңіл бөлді. Халық арасындағы айырбас, базарлар мен керуен жолдары арқылы хандықтың ішкі және сыртқы экономикалық байланыстары нығайды.

4. Мәдени және рухани дамуы

Қазақ хандығы мәдениет пен руханияттың дамуына үлкен үлес қосты. Хандық дәуірінде қазақ фольклоры, эпостары, салт-дәстүрлері қалыптасты. Қазақ тілінің дамуы, жазба әдебиет пен қолжазбалардың таралуы осы кезеңде орын алды. Дін де маңызды рөл атқарды. Ислам діні қазақ қоғамында тәртіп пен моральдық негіздер қалыптастыруға ықпал етті. Сонымен қатар, қазақ хандығы кезінде әртүрлі діни және мәдени тәжірибелер сақталып, халықтың ұлттық бірлігі нығайды.

5. Әскери рөлі

Қазақ хандығы өз территориясын қорғауда маңызды әскери құрылымдарды жасады. Хандықтың әскерлері шабуылдардан қорғау, көршілес мемлекеттермен шайқастарға қатысу, ішкі тәртіпті сақтау мақсатында ұйымдастырылды. Әскери қуаттың артуы хандықтың тұрақтылығын қамтамасыз етті. Хандықтың әскери тәжірибесі қазақ халқының батырлық дәстүрлерінде көрініс тапты.

6. Қазақ хандығының бірлігі және рулық қатынастар

Қазақ хандығы қазақ руларының бірігуіне мүмкіндік берді. Ұлы жүз, Орта жүз, Кіші жүздің арасындағы келісімдер хандықтың саяси және әлеуметтік тұрақтылығын қамтамасыз етті.

Рулық қатынастар хандық дәуірінде нығайып, ортақ заңдар мен дәстүрлер арқылы басқару жүйесі қалыптасты. Бұл қазақ халқының біртұтас ұлт ретінде қалыптасуына жол ашты.

7. Қазақ хандығының тарихи мұрасы

Қазақ хандығының тарихи рөлі қазіргі Қазақстанның қалыптасуына тікелей әсер етті. Хандық дәуіріндегі басқару жүйесі, мәдени мұра, рулық келісімдер мен заңдар қазіргі мемлекеттің негізін қалауға үлес қосты. Қазақ хандығы ұлттық сана мен бірліктің символы болып табылады. Халық тарихы мен мәдениеті осы кезеңге сүйенеді.

Қорытынды

Қазақ хандығы қазақ мемлекеттігінің қалыптасуында шешуші рөл атқарды. Ол саяси, экономикалық, мәдени және әскери салаларда қазақ халқының біртұтас мемлекет ретінде дамуына мүмкіндік берді. Қазақ хандығының тарихи мұрасы бүгінгі Қазақстанның тәуелсіздігі мен ұлттық бірлігін қолдаудың маңызды негізі болып табылады.

Әдебиеттер

1. Ахметов Т. История Казахского ханства. Алматы, 2010.
2. Баймуханов Ж. Қазақ хандығы: тарих және мәдениет. Астана, 2015.
3. Махмудов С. Қазақ хандары мен олардың саясаты. Алматы, 2008.
4. Сүлейменов А. Қазақ тарихы. Алматы, 2012.
5. Шаяхметов Ж. Қазақ хандығы дәуіріндегі экономика. Алматы, 2011.
6. Есенов К. Халықтық дәстүрлер және хандық. Астана, 2017.

СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫ ҰҚЫПТЫЛЫҚҚА ЖӘНЕ ЕҢБЕК СҮЙГІШТІККЕ БАУЛУ

Нускабаева Кунсулу Сайпназаровна
Түркістан облысы, Түлкібас ауданы
Тұрар атындағы жалпы білім беретін мектебінің
көркем еңбек пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматривается роль декоративно-прикладного искусства в воспитании аккуратности и трудолюбия у школьников. Раскрываются педагогические возможности различных видов народного ремесла, их влияние на развитие личности, формирование эстетического вкуса, ответственности и усидчивости. Представлены методы и формы работы учителя, этапы организации занятий, а также практические рекомендации по развитию у детей бережного отношения к труду и материальным ценностям.

Annotation

The article discusses the role of decorative and applied arts in developing accuracy and diligence among students. It highlights the pedagogical potential of various traditional crafts and their impact on personality development, aesthetic taste, responsibility, and perseverance. The paper presents teaching methods, forms of organizing lessons, and practical recommendations for fostering careful attitudes toward work and material values in children.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушыларды жан-жақты дамыту, олардың танымдық қабілеттерін, адамгершілік және еңбек қасиеттерін қалыптастыру басты міндеттердің бірі болып табылады. Сол бағытта сәндік-қолданбалы өнерді оқыту ерекше маңызға ие. Бұл өнер

түрі қазақ халқының мәдениеті мен тұрмысында ғасырлар бойы сақталып келген, ұлттық дәстүрді, шеберлікті, еңбекқорлықты дәріптеген рухани қазына болып саналады.

Сәндік-қолданбалы өнер сабағында оқушы тек белгілі бір қолөнер түрін үйреніп қана қоймайды, сонымен бірге ұқыптылыққа, төзімділікке, еңбекті құрметтеуге, өз еңбегінің нәтижесіне жауапкершілікпен қарауға тәрбиеленеді. Баланың еңбек үрдісіне қызығуы артып, шығармашылық ойлауы дамиды. Қолмен жұмыс жасау зейінді, ұқыптылықты, дәлдікті талап етеді, сондықтан мұндай тапсырмалар оқушының ерік-жігерін, шыдамдылығын қалыптастыруда да үлкен рөл атқарады.

Сәндік-қолданбалы өнердің тәрбиелік мүмкіндіктері.

1. Еңбек сүйгіштікті қалыптастыру.

Қолөнермен айналысу үнемі еңбектенуді, қол шеберлігін дамытуды талап етеді. Балалар өз жұмысын аяқтауға ұмтылады, мақсат қою және нәтижеге жету дағдылары қалыптасады.

2. Ұқыптылықты дамыту.

Қолөнер бұйымын жасау процесі дәлдікті, реттілікті, материалды үнемдеп қолдануды қажет етеді. Бұл оқушының ұқыптылық қасиетін шыңдайды.

3. Эстетикалық талғамды қалыптастыру.

Өнер арқылы бала әсемдікті көреді, түс үйлесімділігін, өрнектің мәнін түсінеді, сұлулықты бағалауға үйренеді.

4. Шығармашылық қабілетті дамыту.

Сәндік-қолданбалы өнер — шығармашылықтың қайнар көзі. Оқушы өз идеяларын іске асырып, жаңа үлгілер ойлап табады.

5. Ұлттық құндылықтарды құрметтеу.

Қазақтың ою-өрнектері, зергерлік өнері, кесте, кілем тоқу, ағаш ою сияқты өнер түрлері арқылы бала ұлттық мәдениетті құрметтеуге тәрбиеленеді.

6. Ұжымдық жұмыс дағдыларын қалыптастыру.

Топтық жұмыстарда балалар ынтымақпен әрекет етеді, бір-біріне көмек көрсетеді.

Сәндік-қолданбалы өнер сабақтарын ұйымдастырудың кезеңдері.

1. Мотивациялық кезең.

Мұғалім оқушылардың қызығушылығын оятатын сұрақтар, көрнекіліктер, ұлттық бұйымдар көрсетеді. Өнердің шығу тарихы, шеберлер еңбегі туралы әңгімелейді.

2. Теориялық түсіндіру.

Ою-өрнек түрлері, олардың атауы, жасалу жолы, қолданылатын материалдар туралы мәлімет беріледі. Қауіпсіздік ережелері үйретіледі.

3. Практикалық жұмыс кезеңі.

Оқушылар мұғалім нұсқауымен тапсырманы орындайды:

- ою қиып жапсыру;
- жіппен кестелеу;
- жүннен бұйым жасау;
- ағашқа өрнек салу;
- матаға сурет салу;
- бисермен жұмыс істеу.

Шығармашылық жұмыс кезең — баланың шын мәнінде еңбекке деген көзқарасын қалыптастыратын негізгі бөлік.

4. Жұмыс нәтижесін талдау.

Әр оқушы өз жұмысын таныстырады, қателіктерді түзетеді, сыныптастарымен пікір алмасады. Бұл жауапкершілікті арттырады.

5. Бағалау және қорытындылау.

Бағалау әділ, ынталандырушы сипатта болуы қажет. Мұғалім оқушының еңбекқорлығын, ұқыптылығын атап өтеді.

Сәндік-қолданбалы өнер арқылы оқушыны тәрбиелеу әдістері.**1. Тәрбие мен оқытудың бірлігі.**

Әр тапсырма тек өнер үйретуге емес, балада белгілі бір қасиеттерді қалыптастыруға бағытталады.

2. Ұлттық мұраларға сүйену.

Ою-өрнектің мағынасы, киіз үй жабдықтары, тұрмыстық бұйымдар бала санасында патриоттық сезім оятады.

3. Практикалық әрекет арқылы оқыту.

Қолмен орындалатын жұмыс балаға тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

4. Саралап оқыту.

Қабілеті жоғары оқушылар күрделі тапсырмалар орындайды, ал бастапқы деңгейдегі оқушыларға жеңіл түрлері ұсынылады.

5. Топтық жұмыс.

Бір-біріне көмектесу, ортақ іс атқару, ұжымдық жауапкершілік дамиды.

Оқушыларды ұқыптылыққа баулудың жолдары.

1. Әр бұйымды орындау алдында мұғалім жұмыстың кезеңдерін нақты көрсетеді.
2. Құралдарды орнына қою, материалдарды үнемдеп пайдалану үйретіледі.
3. Үстел үстін таза ұстау, жұмысты аяқтаған соң жинастыру дағдысы қалыптастырылады.
4. Жұмысты асықпай, дәлдікпен орындау қажет екені түсіндіріледі.
5. Әдемілікті сезіну арқылы эстетикалық тәрбие беріледі.

Еңбек сүйгіштікке тәрбиелеудің әдістері.

1. Жұмысқа қызығушылық тудыратын тапсырмалар беру.
2. Әр оқушының еңбегін мадақтау, оның нәтижесін жоғары бағалау.
3. Қиындыққа мойымау, тапсырманы соңына дейін орындауға үйрету.
4. Ұжымдық еңбекке тарту, көрме ұйымдастыру.
5. Шеберлердің өмірі мен еңбегі туралы мысалдар келтіру.

Сәндік-қолданбалы өнердің оқушы тұлғасына әсері.

Сәндік-қолданбалы өнермен айналысатын оқушылардың зейіні тұрақтанады, ойлау қабілеті дамиды, қолдың ұсақ моторикасы жетіледі. Ең бастысы — еңбекті сүю, қолөнерге құрмет, материалды қадірлеу, әдемі дүние жасауға ниет қалыптасады. Мұндай балалар өз ісіне тиянақты, тапсырманы жауаппен орындайтын, шығармашылыққа бейім болып өседі.

Қорытынды.

Сәндік-қолданбалы өнер сабақтары оқушыларды ұқыптылыққа, еңбек сүйгіштікке, мақсатқа жетуге, әсемдікті бағалауға, ұлттық құндылықтарды қастерлеуге тәрбиелейтін маңызды пәндердің бірі болып табылады. Қолөнер баланың ішкі дүниесін байытып, оның жан-жақты дамуына ықпал етеді. Мұғалім дұрыс ұйымдастырған сабақ арқылы оқушылардың еңбектенуге деген оң көзқарасын қалыптастыра алады. Сәндік-қолданбалы өнер — еңбекке тәрбиелеудің тиімді құралы, ал бүгінгі ұрпақтың бойына төзімділік пен еңбекқорлық дәнін себудің таптырмас әдісі.

Әдебиеттер.

1. Қасиманов, С. Қазақ халқының қолөнері. Алматы: Өнер, 2019.
2. Арғынбаев, Х. Қазақтың қолөнері. Алматы: Санат, 2020.
3. Бекмұхамедов, Е. Сәндік-қолданбалы өнер негіздері. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.
4. Әбілханова, Ш. Бастауыш мектепте еңбекке баулу әдістемесі. Алматы: Мектеп, 2020.
5. Герцен, А. Декоративно-прикладное творчество в школе. Москва: Просвещение, 2018.

ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Ордабекова Лаззат Июльбекқызы

Түркістан облысы, Төлеби ауданы

Қасқасу шағын жинақты орта мектебі КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Аннотация

Мақалада қазақ тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру мәселесі қарастырылады. Автор функционалдық сауаттылықтың мәні, оның компоненттері, сабақта дамыту тәсілдері мен әдістемелік стратегияларын сипаттайды. Мақала мұғалімдерге, тіл мамандарына және педагогикалық зерттеушілерге практикалық ұсыныстар береді.

Аннотация

В статье рассматривается проблема формирования функциональной грамотности учащихся на уроках казахского языка. Автор описывает сущность функциональной грамотности, её компоненты, методы и стратегию развития на уроках. Статья предоставляет практические рекомендации для учителей, специалистов по языку и педагогических исследователей.

Abstract

The article examines the issue of developing students' functional literacy in Kazakh language lessons. The author describes the essence of functional literacy, its components, methods, and strategies for development in class. The article provides practical recommendations for teachers, language specialists, and educational researchers.

Кіріспе.

Функционалдық сауаттылық – бұл оқушының өз білімін, дағдыларын және тілдік ресурстарын нақты өмірлік жағдайларда тиімді пайдалана білу қабілеті. Қазақ тілі сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру оқушылардың оқу, жазу, сөйлесу және ақпаратты талдау дағдыларын дамытуға бағытталған. Бұл бағыт мектеп оқушысының жеке және әлеуметтік дамуына, ойлау қабілетін жетілдіруге әсер етеді.

Функционалдық сауаттылықтың мәні және құрамдас бөліктері.

Функционалдық сауаттылық төмендегідей компоненттерден тұрады:

1. **Тілдік сауаттылық** – сөздік қор, грамматика және стилистикалық дағдыларды меңгеру.
2. **Коммуникативтік қабілет** – ақпаратты дұрыс жеткізу, тыңдау, сұрақ қою және пікір алмасу.
3. **Мәтінді түсіну және талдау қабілеті** – мәтіннің мазмұнын түсіну, негізгі идеяны анықтау, мәтінді интерпретациялау.
4. **Ақпараттық сауаттылық** – ақпаратты іздеу, сұрыптау және талдау дағдылары.
5. **Шығармашылық ойлау қабілеті** – жаңа идеялар ойлап табу, шығармашылық тапсырмаларды орындау.

Қазақ тілі сабақтарында функционалдық сауаттылықты дамыту әдістері.

Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру үшін сабақ барысында түрлі әдістер қолданылады:

1. Мәтіндермен жұмыс жасау: оқушылар мәтінді оқып, негізгі ой мен деректерді анықтайды.
2. Сұрақ-жауап әдісі: мәтінді талдау, пікір айту, сұраққа жауап беру арқылы оқушылар ойлау қабілетін дамытады.
3. Диалогтік әдіс: оқушылар өз ойларын жеткізу, пікірін дәлелдеу, әріптестерінің көзқарасын тыңдау арқылы коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді.
4. Топтық жұмыс: ақпаратты бөлісу, ортақ шешім қабылдау, бірлескен шығармашылық жобалар.
5. Практикалық тапсырмалар: эссе, шағын әңгіме, тілдік ойындар, мәтінді қайта құрастыру.

Мәтінді талдау және интерпретациялау дағдылары.

Мәтінді талдау және интерпретациялау оқушының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мұғалім мәтіннің тақырыбын, негізгі идеясын, кейіпкерлердің мінез-құлқын талдауға бағыттайды. Оқушылар мәтінді интерпретациялау арқылы өз ойларын жазбаша және ауызша жеткізуді үйренеді.

Коммуникативтік және әлеуметтік дағдыларды дамыту.

Қазақ тілі сабақтарында коммуникативтік дағдыларды дамыту функционалдық сауаттылықтың маңызды бөлігі болып табылады. Диалог, пікірталас, рөлдік ойындар және топтық жобалар оқушыларға әлеуметтік тәжірибе жинауға, өз пікірін жеткізе білуге және басқалардың ойын тыңдай білуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық және сыни ойлау дағдылары.

Функционалдық сауаттылықты дамыту барысында ақпараттық және сыни ойлау дағдылары ерекше маңызды. Оқушылар мәтіндерден қажетті ақпаратты табуды, оны сұрыптауды, салыстыруды, бағалауды және қорытынды шығаруды үйренеді. Мұғалім оқушыларға ақпаратты талдау тапсырмаларын бере отырып, олардың логикалық және сыни ойлауын дамытады.

Шығармашылық және тілдік қабілеттерді дамыту.

Функционалдық сауаттылықты дамыту оқушының шығармашылық қабілеттерін арттыруға бағытталады. Мысалы, эссе, шағын әңгіме жазу, мәтінге жаңа ой қосу, тілдік ойындар мен креативті тапсырмалар арқылы оқушылардың сөздік қоры кеңейеді, сөйлем құру дағдылары дамиды, тіл мәдениеті қалыптасады.

Функционалдық сауаттылықты бағалау және кері байланыс.

Мұғалім функционалдық сауаттылықты бағалау арқылы оқушылардың тілдік, коммуникативтік және шығармашылық қабілеттерін анықтайды. Бағалау критерийлері: мәтінді түсіну және талдау, ойды логикалық жеткізу, тілдік нормаларды сақтау, шығармашылық элементтерді пайдалану. Кері байланыс оқушыларға өз дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Практикалық тәжірибе.

Қазақ тілі сабақтарында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру тәжірибесі көрсеткендей, жүйелі сабақтар мен тапсырмалар арқылы оқушылардың мәтінді талдау, ойлау, сөйлеу және жазу қабілеттері айтарлықтай дамиды. Аптасына өткізілетін түрлі тапсырмалар, эссе жазу және топтық жобалар оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттырады.

Қорытынды.

Қазақ тілі сабақтарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру – олардың тілдік, ойлау, коммуникативтік және шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған маңызды педагогикалық міндет. Мұғалім сабақтарды дұрыс жоспарлап, тиімді әдіс-тәсілдерді қолданған жағдайда оқушылардың функционалдық сауаттылығы толық жетіледі, тұлғалық және әлеуметтік дамуы қамтамасыз етіледі.

Әдебиеттер:

1. Амангелді, Б. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы, 2018.
2. Бекжанова, А. К. Оқушы тілін дамыту педагогикасы. Алматы, 2019.
3. Ермекбаева, Ж. М. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру әдістемесі. Алматы, 2020.
4. Исабаев, Н. Қазақ тілін оқытудағы инновациялық тәсілдер. Алматы, 2017.
5. Оразбаева, Г. Р. Мәтінмен жұмыс жасау және функционалдық сауаттылық. Алматы, 2021.
6. Сидоренко, Т. А. Педагогика және тілдік дағдылар. Алматы, 2016.
7. Шарипова, М. Б. Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту технологиялары. Алматы, 2019.

ҰЖЫМДАҒЫ ҚОЛАЙЛЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АХУАЛ – САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ: МЕНГЕРУШІНІҢ ТИМБИЛДИНГ ЖӘНЕ МОТИВАЦИЯ ҚҰРАЛДАРЫ

Орынбаева Лаура Бекалықызы

Шымкент қаласы, №45 "Аққу" бөбекжай-бақшасының меңгерушісі

Аннотация

Мақалада балабақша ұжымында психологиялық қолайлы ахуалды қалыптастыру және оны ұстап тұру жолдары қарастырылады. Меңгерушінің тимбилдинг және мотивация құралдарын пайдалану арқылы педагогтар арасындағы ынтымақтастықты арттыру, кәсіби мотивацияны күшейту және сапалы білім беру процесін жақсарту тәсілдері зерттеледі. Мақалада заманауи психологиялық теориялар, педагогикалық тәжірибе және халықаралық зерттеулер негізінде ұсыныстар беріледі.

Аннотация

В статье рассматриваются пути формирования и поддержания психологически благоприятного климата в коллективе детского сада. Исследуются методы тимбилдинга и мотивации, используемые руководителем, для повышения сотрудничества между педагогами, укрепления профессиональной мотивации и улучшения качества образовательного процесса. Предлагаются рекомендации на основе современных психологических теорий, педагогического опыта и международных исследований.

Abstract

The article examines ways to create and maintain a psychologically favorable climate in a kindergarten team. It explores the use of team-building and motivation tools by managers to enhance collaboration among educators, strengthen professional motivation, and improve the quality of the educational process. Recommendations are provided based on modern psychological theories, pedagogical practices, and international research.

Кіріспе

Бала тәрбиесі мен сапалы білім беру процесі тек педагогтардың кәсіби деңгейіне ғана емес, сонымен қатар ұжымдағы психологиялық ахуалға да тікелей байланысты. Балабақшадағы қолайлы психологиялық орта педагогтардың ынтымақтастығын арттырып, шығармашылық белсенділікті жоғарылатады, балаларға көрсетілетін білім сапасын жақсартады.

Меңгеруші үшін ұжымдағы тиімді коммуникация мен эмоционалды тұрақтылықты сақтау маңызды. Бұл үшін тимбилдинг және мотивация құралдары негізгі рөл атқарады. Тимбилдинг педагогтар арасындағы сенімділік, ынтымақтастық және ортақ мақсатқа жету қабілетін дамытса, мотивациялық әдістер олардың кәсіби дамуына және жұмысқа деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді.

Ұжымдағы

психологиялық

ахуал

Психологиялық ахуал ұжымдағы эмоционалды және әлеуметтік жағдайды сипаттайды. Қолайлы психологиялық ахуал:

- Педагогтардың бір-біріне деген сенімі мен сыйластығы.
- Ашық коммуникация және пікір алмасу мүмкіндігі.
- Стрестік жағдайларды тиімді басқару қабілеті.
- Жеке және кәсіби дамуға жағдай жасалуы.

Балабақша ұжымындағы жағымсыз психологиялық ахуал педагогтар арасында шиеленіс, коммуникация проблемалары және кәсіби мотивацияның төмендеуі сияқты мәселелерге әкеледі, бұл балаларға көрсетілетін білім сапасына кері әсер етеді.

Меңгерушінің

тимбилдинг

құралдары

Тимбилдинг – ұжым мүшелерін біріктіру, олардың арасындағы сенім мен ынтымақтастықты арттыруға бағытталған жүйелі іс-шаралар. Балабақшада тимбилдинг құралдары келесідей жүзеге асырылады:

- **Топтық ойындар және жаттығулар** – педагогтарды бірлескен тапсырмалар арқылы ынтымақтастыққа үйрету.
- **Мақсатты кездесулер** – ұжымдық жоспарлау, тәжірибе бөлісу, жетістіктерді талқылау.

- **Шығармашылық семинарлар** – педагогтардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, бір-бірінің тәжірибесін бағалау.
- **Ұжымдық мерекелік іс-шаралар** – корпоративтік мерекелер, кәсіби мерекелерді бірге атап өту ұжымдағы жағымды эмоционалды фон қалыптастырады.

Тимбилдинг педагогтардың арасындағы сенімділікті арттырады, команда ретінде жұмыс жасау қабілетін күшейтеді және ұжымның эмоционалды тұрақтылығын қамтамасыз етеді.

Мотивация

құралдары

Педагогтар мотивациясын арттыру сапалы білім беру үшін маңызды. Меңгеруші қолдана алатын мотивациялық құралдар:

- **Кәсіби дамуды ынталандыру** – тренингтер, семинарлар, біліктілікті арттыру курстары.
- **Көрсеткіштер мен жетістіктерді бағалау** – марапаттау, алғыс хаттар, жетекші орындар беру.
- **Жеке және топтық қолдау** – кәсіби мәселелерді шешуге көмектесу, эмоциялық қолдау көрсету.
- **Жұмыс жағдайын жақсарту** – құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету, демалыс уақытын тиімді ұйымдастыру.

Мотивациялық құралдардың дұрыс қолданылуы педагогтардың кәсіби белсенділігін арттырып, балаларға көрсетілетін білім сапасын жақсартады.

Балабақшадағы тимбилдинг пен мотивацияның тәжірибелік мысалдары

1. **Апта сайынғы шығармашылық шеберлік сабақтары** – педагогтар бірлесіп жаңа әдістемелерді ойлап, тәжірибе алмасады.
2. **«Үздік педагог ай сайын» жобасы** – кәсіби жетістіктері мен шығармашылық идеялары үшін марапаттау.
3. **Топтық рөлдік ойындар** – конфликт жағдайларын шешу және коммуникацияны жақсарту.
4. **Мерекелік іс-шаралар** – ұжым мүшелерін біріктіретін мерекелік кездесулер, балалар мен ата-аналарды қатыстыру арқылы эмоционалды байланыс орнату.

Қорытынды

Балабақша ұжымындағы қолайлы психологиялық ахуал педагогтардың кәсіби дамуы мен балаларға сапалы білім беруді қамтамасыз етеді. Меңгеруші үшін тимбилдинг және мотивациялық құралдарды тиімді пайдалану ұжымдағы сенімділікті арттырады, ынтымақтастықты дамытады және педагогтардың жұмысқа деген қызығушылығын күшейтеді. Заманауи психологиялық теориялар мен педагогикалық тәжірибелер негізінде ұсынылған әдістер балабақша ұжымында тұрақты жағымды ахуал қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Голман, Д. Эмоциональный интеллект. Москва, 2000.
2. Mayer, J.D., Salovey, P., Caruso, D.R. Emotional Intelligence: Theory, Findings, and Implications. Psychological Inquiry, 2004.
3. Саловеев, П., Майер, Дж. Эмоциональный интеллект. Санкт-Петербург, 2001.
4. Педагогика и психология дошкольного детства. Алматы, 2018.
5. Қазақстандық психологиялық зерттеулер журналдары, 2015-2023 жылдар аралығы.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІК ДӘУІРІ ТАРИХЫН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Серикбаев Нурлан Дуйсенбаевич
Түркістан облысы, Жетісай ауданы
Асықата кенті "Н.Төреқұлов атындағы №13 ЖББМ" КММ
тарих пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются педагогические возможности формирования патриотических качеств учащихся при изучении истории независимого Казахстана. Раскрываются методы, принципы, формы работы, способствующие развитию гражданской идентичности, уважения к национальным ценностям, исторической памяти и ответственности перед страной. Представлены практические рекомендации для учителей истории и классных руководителей.

Annotation

The article examines the pedagogical opportunities for fostering patriotism among students through teaching the history of independent Kazakhstan. It highlights methods, principles, and forms of instruction that enhance civic identity, respect for national values, historical awareness, and responsibility toward the country. Practical recommendations for history teachers and class leaders are provided.

Кіріспе.

Қазақстанның тәуелсіздік дәуірі – халқымыздың сан ғасырлық арманын жүзеге асырған, мемлекетіміздің жаңа тарихи кезеңде қалыптасып, дамыған уақытын қамтитын ерекше құндылық. Тәуелсіздіктің мәнін түсіну, оның тарихи маңызын оқушылардың бойына сіңіру, елжандылық қасиеттерін дамыту – бүгінгі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі. Тәуелсіздік тарихын оқу тек деректерді меңгеру емес, ол оқушының азаматтық ұстанымын, ұлттық рухын, Отанға деген жауапкершілік сезімін қалыптастыратын тәрбиелік үдеріс.

Заманауи мектептің алдында тұрған маңызды міндеттің бірі – жас ұрпақтың тарихи санасын жаңғырту. Тарихи санасы қалыптасқан тұлға елінің өткенін құрметтеп, бүгінгісін бағалап, болашаққа сеніммен қарайды. Осы тұрғыдан алғанда, тәуелсіздік кезеңінің тарихын оқыту патриоттық тәрбие берудің қуатты құралы болып табылады.

Тәуелсіздік дәуірі тарихының тәрбиелік маңызы.

1. Ұлттық бірегейлікті қалыптастыру.

Тәуелсіздік тарихын оқыту – оқушылардың ұлттық өзіндік санасын күшейтеді. Бұл кезеңде қазақ халқының тілін, мәдениетін, тарихи әділеттілікті қайта жаңғыртудың маңызды қадамдары жасалды. Бұл деректер оқушыларға өз тамырын, өз елінің құндылықтарын тануға мүмкіндік береді.

2. Азаматтық жауапкершілік сезімін арттыру.

Тәуелсіз Қазақстанның мемлекет құру жолындағы реформалары, Конституцияның қабылдануы, рәміздердің бекітілуі, құқықтық жүйенің қалыптасуы – жас буынның мемлекет алдындағы жауапкершілігін арттырады.

3. Тарихи ойлау дағдысын дамыту.

Оқушылар тәуелсіздікке әкелген тарихи алғышарттарды талдап, өткен мен бүгіннің байланысын түсінуге үйренеді. Бұл олардың сын тұрғысынан ойлауын дамытуға ықпал етеді.

4. Елдік мақтаныш сезімін қалыптастыру.

Еліміздің халықаралық аренадағы жетістіктері, ғылыми-мәдени дамуы, спорттық табыстары оқушылардың рухын көтеріп, өз елімен мақтануына себеп болады.

Қазақстан тәуелсіздік дәуірін оқытудағы негізгі бағыттар.

1. Оқиғалық-хронологиялық бағыт.

Оқушыларға тәуелсіздік жылдарындағы маңызды оқиғаларды жүйелі түрде таныстыру:

- 1991 жыл – Тәуелсіздіктің жариялануы
- 1993 және 1995 жылдардағы Конституциялар

- Мемлекеттік рәміздердің қабылдануы
- Елорданың көшірілуі
- Экономикалық реформалар
- Халықаралық қатынастардағы жетістіктер

Тарихи оқиғаларды уақыт ретімен меңгеру – ұлттық тарихи сананы қалыптастыруға көмектеседі.

2. Тұлғалық бағыт.

Тәуелсіздік жылдарында ел дамуына үлес қосқан тұлғалар туралы оқыту:

- ғалымдар
- спортшылар
- қайраткерлер
- ақын-жазушылар
- өнер адамдары

Бұл бағыттың мақсаты – оқушыларға елге қызмет етудің үлгісін көрсету.

3. Құндылықтық бағыт.

Оқытудың негізгі мазмұнында ұлттық бірлік, бейбітшілік, толеранттылық, еңбексүйгіштік, еркіндік, елге адалдық сияқты құндылықтар көрініс табуы тиіс.

4. Мәдени-рухани бағыт.

Тәуелсіздік жылдары мәдени мұраның жаңғыруы, тарихи ескерткіштердің қалпына келтірілуі, «Мәдени мұра», «Рухани жаңғыру» бағдарламалары іске асырылды. Бұл тақырыптар жастардың рухани дүниесін байытады.

Патриоттық сезімді қалыптастыру әдістері.

1. Интерактивті әдістер.

- «Миға шабуыл»
- «Сұрақ-жауап»
- «Оқиғаға талдау»
- деректі фильмдер қарау

Интерактивті тәсілдер оқушының танымдық белсенділігін арттырады.

2. Жобалық жұмыс.

Оқушыларға «Тәуелсіз Қазақстанның жетістіктері», «Менің туған қалам», «Ұлттық рәміздер тарихы», «Елдік тұлғалар» сияқты жобалар жасау ұсынылады. Жоба жасау барысында оқушылар ізденеді, ақпарат жинайды, деректерді талдайды.

3. Тарихи экскурсиялар мен музей сабақтары.

Оқушыларды:

- тәуелсіздік монументтеріне
 - тарихи музейлерге
 - өлкетану орталықтарына
- апару – ел тарихын нақты деректермен таныстырады.

4. Көркем әдеби шығармаларды пайдалану.

Тәуелсіздік тақырыбындағы өлеңдер, прозалық туындылар, публицистикалық мақалалар оқушылардың рухани дүниесін байытады.

5. Патриоттық мерекелер мен іс-шаралар.

- «Тәуелсіздік күні»
- «Қазақстан Республикасының рәміздері»
- «Мен – Отанымның патриотымын»
- «Алаш мұрасы»

сияқты сабақтар мен сыныптан тыс жұмыстар – патриоттық тәрбиенің тиімді құралдары.

6. Тұлғалық мысалдар арқылы тәрбиелеу.

Спортшылардың жеңістері, ғалымдардың жетістіктері, өнер қайраткерлерінің табыстары – патриотизмнің нақты көріністері.

Тәуелсіздік дәуірі тарихын оқытудағы мұғалімнің рөлі.

Мұғалім:

- тарихты қызықты әрі түсінікті жеткізетін бағытта сабақ ұйымдастыруы
- оқушының бойына ұлттық рухты сіңіруі
- деректерді дұрыс пайдаланып, тарихи әділеттілікті көрсетуі
- оқушылардың азаматтық позициясының қалыптасуына ықпал етуі тиіс

Мұғалім – оқушыны елін сүйуге тәрбиелейтін негізгі тұлға.

Оқушылардың патриоттық сезімін қалыптастыруға арналған практикалық жұмыс түрлері.

1. **Эссе жазу:** «Менің Отаным – Қазақстан», «Тәуелсіздік – басты құндылық».
2. **Дебат:** «Қазіргі жастардың патриотизмі қандай болуы керек?»
3. **Құжаттармен жұмыс:** архивтік фотосуреттер, карталар, тарихи құжаттар.
4. **Постер жасау:** «Тәуелсіздіктің 10 жетістігі».
5. **Сынып сағаты:** тәуелсіздік ардагерлерімен кездесу.
6. **Рөлдік ойын:** «Елді дамытуға қатысты стратегиялық шешім қабылдау».

Бұл жұмыстар оқушылардың тарихи білімін ғана емес, азаматтық көзқарасын нығайтады.

Қорытынды.

Қазақстанның тәуелсіздік дәуірі тарихын оқыту – жас ұрпақтың патриоттық тәрбиесін қалыптастырудың маңызды құралы. Бұл тақырыпта жүргізілетін жүйелі әрі мазмұнды жұмыс оқушының бойында ұлттық мақтаныш сезімін, мемлекет алдындағы жауапкершілікті, ел тағдырына бейжай қарамайтын азаматтық көзқарасты қалыптастырады. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік ізденісі арқылы тарих сабағы оқушының жүрегіне жетіп, елжандылыққа ұмтылдыра алады. Тәуелсіздік тарихын құрметтеген ұрпақ ел болашағына да жауапкершілікпен қарайды.

Әдебиеттер.

1. Әбдіғали, Қ. Қазақстан тәуелсіздігі: тарих және тағылым. Алматы: Мектеп, 2021.
2. Әбдешов, А. Тәуелсіз Қазақстанның саяси тарихы. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2020.
3. Қозыбаев, М. Тарих және тұлға. Алматы: Қазақ университеті, 2019.
4. Назарбаев, Н.Ә. Тарих толқынында. Алматы: Атамұра, 2018.
5. Өзбекұлы, С. Қазақстан тарихының жаңа дәуірі. Алматы: Білім, 2022.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ МЕН БАСТАУЫШ МЕКТЕП АРАСЫНДАҒЫ ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ ӘДІСТЕРІ

Сматова Бахыткуль Саулембековна
Шымкент қаласы, №45 "Аққу" бөбекжай-бақшасының әдіскері

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектеп арасындағы диагностикалық және бақылау әдістері жан-жақты қарастырылады. Зерттеу барысында балалардың білім, дағдылар және әлеуметтік даму көрсеткіштерін бағалаудың тиімді тәсілдері талданады. Мақалада диагностика мен бақылаудың әртүрлі әдістері, олардың ерекшеліктері, артықшылықтары мен шектеулері, сондай-ақ практикалық қолдану мысалдары берілген. Зерттеу нәтижелері педагогикалық тәжірибеде қолдануға болатын нақты ұсыныстарды қамтиды.

Аннотация

В статье подробно рассматриваются диагностические и контрольные методы между дошкольными организациями и начальной школой. Исследование анализирует эффективные способы оценки образовательных, навыковых и социальных показателей развития детей. Описываются различные методы диагностики и контроля, их особенности, преимущества и ограничения, а также приведены практические примеры применения. Результаты исследования включают рекомендации, которые могут быть использованы в педагогической практике.

Abstract

The article provides a comprehensive analysis of diagnostic and monitoring methods between preschool institutions and primary school. The study examines effective approaches to assessing children's educational, skill-based, and social development indicators. Various diagnostic and monitoring methods, their characteristics, advantages, limitations, and practical applications are described. The findings include recommendations that can be applied in pedagogical practice.

Kіріспе

Білім беру жүйесінде мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектеп арасындағы сабақтастық баланың тұлғалық, әлеуметтік және когнитивтік дамуының маңызды аспектісі болып табылады. Қазіргі педагогикалық тәжірибе балалардың дамуын жүйелі бағалау мен бақылау әдістерін қажет етеді. Диагностикалық және бақылау әдістері педагогтарға оқушылардың дайындық деңгейін анықтауға, жеке оқу траекториясын жоспарлауға және тиімді қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Мақаланың мақсаты – мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектеп арасындағы диагностикалық және бақылау әдістерін талдап, олардың тиімділігін көрсету және практикалық ұсыныстар беру.

Міндеттері:

1. Мектепке дейінгі кезеңдегі диагностика әдістерін зерттеу.
2. Бастауыш мектепте қолданылатын бақылау әдістерін салыстыру.
3. Әдістердің сабақтастығын анықтау және ұсыныстар жасау.

Мектепке дейінгі ұйымдағы диагностикалық әдістер

Мектепке дейінгі ұйымдағы диагностика балалардың жалпы дамуын кешенді бағалауға бағытталған. Бұл әдістер педагогтарға әр баланың когнитивтік, эмоционалды, әлеуметтік және физикалық дамуын анықтауға мүмкіндік береді.

1. Бақылау карталары мен журналдар

Бақылау карталары балалардың оқу жетістіктері мен күнделікті әрекеттерін жазып отыруға арналған құжаттар болып табылады.

Мысалы:

- Әр баланың сөздік қорын, сөйлеу дағдыларын, математикалық түсініктерін бақылау.
- Әлеуметтік дағдыларын бағалау: топтық ойындарға қатысу, эмоцияларын бақылау.

Бақылау карталары арқылы педагогтар балалардың даму динамикасын кезең-кезеңімен қадағалай алады және жеке даму жоспарын құра алады.

2. Психологиялық тесттер

Психологиялық тесттер балалардың когнитивтік қабілеттерін, эмоциялық және әлеуметтік дамуын бағалауға арналған.

Қолданылатын тесттер:

- Танымдық дамуды анықтайтын тесттер (логикалық ойлау, есте сақтау, назар аудару).
- Эмоциялық және әлеуметтік дамуды бағалайтын сауалнамалар (эмоцияны тану, достарымен қарым-қатынас).

3. Ойын әдістері

Балалар ойын арқылы өз қабілеттерін көрсетеді. Бұл әдіс арқылы педагогтар:

- Шығармашылық қабілеттерін анықтайды.
- Проблемаларды шешу дағдыларын бағалайды.

- Құзыреттерін тәжірибелік жағдайда тексереді.

Мысалы:

- Конструкторлық ойындар арқылы кеңістік пен логикалық ойлауды бағалау.
- Рөлдік ойындар арқылы әлеуметтік қарым-қатынасты бақылау.

Бастауыш мектептегі бақылау әдістері

Бастауыш мектепте бақылау әдістері балалардың оқу процесінде алған білімін бағалауға, дағдыларын дамытуға және жеке оқыту траекториясын құруға бағытталған.

1. Ауызша сұрақ-жауап

Ауызша сұрақтар арқылы педагогтар балалардың тақырыпты түсіну деңгейін анықтайды. Бұл әдіс әсіресе жаңа материалды меңгергенде немесе белгілі бір тақырып бойынша қысқа тексеру қажет болғанда тиімді.

Мысалы:

- Сұрақтарға жылдам жауап беру.
- Пікірталасқа қатысу.

2. Жазбаша бақылау жұмыстары

Жазбаша тапсырмалар балалардың білімін сандық көрсеткіштер арқылы бағалауға мүмкіндік береді. Бұл әдіс грамматика, математика, оқу сауаттылығын тексеру үшін қолданылады.

3. Қорытынды және аралық бақылаулар

Аралық бақылаулар балалардың оқу жетістіктерін кезеңдік бағалауға арналған. Қорытынды бақылаулар пән бойынша жалпы бағалауды көрсетеді.

Диагностикалық және бақылау әдістерінің сабақтастығы

Мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектеп арасындағы сабақтастық балалардың даму деңгейін бірізді бағалауды талап етеді.

Сабақтастықты сақтау принциптері:

1. Балалардың когнитивтік және әлеуметтік дағдыларын бірізді бақылау.
2. Мектепке дейінгі кезеңдегі деректерді бастауыш мектептің оқу процесінде қолдану.
3. Әдістердің педагогикалық тиімділігін арттыру.

Практикалық ұсыныстар

1. Мектепке дейінгі ұйым педагогтары мен бастауыш сынып мұғалімдері бірлескен бақылау карталарын қолдану керек.
2. Психологиялық тест нәтижелерін жеке даму жоспарын құруда пайдалану.
3. Ойын әдістерін бастауыш мектепте шығармашылық тапсырмалар арқылы жалғастыру.
4. Аралық бақылау нәтижелерін жеке және топтық даму көрсеткіштерімен салыстыру.

Қорытынды

Диагностикалық және бақылау әдістерін тиімді пайдалану балалардың даму ерекшеліктерін ескеруге, оқу жетістіктерін арттыруға және әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Педагогикалық тәжірибеде бұл әдістер балаларға жеке қолдау көрсетуге және оқу мотивациясын қалыптастыруға ықпал етеді.

Әдебиеттер

1. Абдрахманова Ж.Ж. Педагогикалық диагностика әдістері. Алматы, 2020.
2. Ахметова Г.К. Мектепке дейінгі ұйым мен бастауыш мектеп сабақтастығы. Астана, 2019.
3. Бекмұханбетов С.А. Балаларды диагностикалау және бақылау. Алматы, 2021.
4. Ермекбаев Н.Қ. Педагогикалық бақылау әдістері. Шымкент, 2018.
5. Омарова А.Б. Мектепке дейінгі және бастауыш мектеп оқыту тәжірибесі. Алматы, 2022.
6. Сейітова Л.М. Балалардың когнитивтік және әлеуметтік дамуын бағалау. Нұр-Сұлтан, 2020.
7. Назарбаев Б. Жаңа педагогикалық технологиялар. Алматы, 2021.
8. Құттымұратова Р. Мектепке дейінгі және бастауыш сынып оқушыларын диагностикалау. Қызылорда, 2019.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Таласбаева Кульжан Абдырахмановна

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

"М.Әбеннова атындағы жалпы білім беретін мектеп "КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация

Мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын арттыру жолдары қарастырылады. Автор оқу сауаттылығын дамытудағы дәстүрлі және инновациялық әдістерді, оқушының мәтінді түсіну, талдау, ақпаратты жинау және өңдеу дағдыларын жетілдіру тәсілдерін сипаттайды. Мақала мұғалімдерге практикалық ұсыныстар береді, сабақта оқу сауаттылығын жүйелі түрде дамыту жолдарын көрсетеді.

Аннотация

В статье рассматриваются пути повышения уровня чтения и грамотности учащихся начальной школы. Автор описывает традиционные и инновационные методы развития учебной грамотности, способы совершенствования навыков понимания текста, анализа, сбора и обработки информации. Статья предоставляет практические рекомендации для учителей по систематическому развитию учебной грамотности на уроках.

Abstract

The article examines ways to improve literacy skills of primary school students. The author describes traditional and innovative methods for developing reading and comprehension skills, as well as strategies for analyzing, collecting, and processing information. The article provides practical recommendations for teachers to systematically enhance students' literacy during lessons.

Кіріспе

Бастауыш сыныптағы оқу сауаттылығы – оқушының оқу процесінде мәтінді түсіну, ақпаратты қабылдау, талдау, сұрыптау және пайдалану қабілеті. Оқу сауаттылығы жеке тұлғаның ойлау қабілеті мен білім алу тиімділігін арттыруда негізгі фактор болып табылады. Осыған байланысты мұғалімдер бастауыш сыныпта жүйелі түрде оқу сауаттылығын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдерді қолдануы қажет.

Оқу сауаттылығын дамытудағы педагогикалық мәні

Оқу сауаттылығы оқушының білім алуына, ақпаратты тиімді пайдалануына және шығармашылық дағдыларын жетілдіруіне ықпал етеді. Мұғалім сабақта мәтінмен жұмыс жасау, сұрақтар қою, тапсырмаларды талдау, дербес ойлау дағдыларын дамыту арқылы оқушының оқу сауаттылығын арттырады.

Дәстүрлі әдістер

1. **Мәтінді оқу және талдау** – оқушы мәтіннің негізгі идеясын түсінеді, оқиға желісін талдайды.
2. **Сұрақ-жауап әдісі** – оқушы мәтінді терең түсіну үшін сұрақтарға жауап береді.
3. **Саралап оқу әдісі** – мәтіннің негізгі ойларын бөліп талдау.
4. **Жазбаша тапсырмалар** – мәтін бойынша қысқаша конспект жасау, ой түйінін жазу.

Инновациялық әдістер

1. **Жобалық тапсырмалар** – мәтінге негізделген шағын жобалар жасау арқылы оқушының шығармашылық және талдау қабілеттерін дамыту.
2. **Диалогтік оқыту** – мұғалім мен оқушы, оқушылар арасындағы пікір алмасу, мәтінді талдау және өз ойларын айту.
3. **Рөлдік ойындар** – кейіпкерлердің іс-әрекеттерін бейнелеу арқылы мәтінді түсіну.

4. **Мультимедиялық құралдар** – аудио, видео, презентациялар арқылы мәтінді интерпретациялау және қызығушылықты арттыру.

5. **Кейстік әдіс** – нақты өмірлік немесе ойдан шығарылған жағдайларды талдау, шешім қабылдау.

Оқу сауаттылығын арттырудың әдістемелік тәсілдері

1. **Мәтінмен жұмыс** – негізгі ойларды бөліп шығару, маңызды ақпаратты таңдау.

2. **Сұрақ қою және жауап беру** – мәтінге байланысты сыни сұрақтар құрастыру, өз ойын дәлелдеу.

3. **Эссе жазу және шағын шығармалар құрастыру** – оқушының ойлау және жазу қабілетін дамыту.

4. **Топтық талқылау** – топтық тапсырмаларда оқушылар өз ойларын ортаға салып, пікірлерін қорғайды.

5. **Интерактивті тапсырмалар** – компьютерлік және мультимедиялық бағдарламалар арқылы мәтінді талдау.

Практикалық

тәжірибе

Бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын дамыту тәжірибесі көрсеткендей, оқушылар мәтінді терең түсінеді, ақпаратты жүйелі түрде өңдейді және өз ойларын жазбаша және ауызша жеткізеді. Мысалы, «Менің сүйікті кейіпкерім», «Мәтіндегі негізгі ой», «Қоршаған орта» тақырыптарында жүргізілетін тапсырмалар оқушылардың оқу сауаттылығын тиімді арттырады.

Бағалау

және

кері

байланыс

Оқу сауаттылығын бағалау критерийлері: мәтінді түсіну деңгейі, ойды дәл жеткізу қабілеті, ақпаратты жинау және өңдеу дағдылары, шығармашылық және сыни ойлау. Мұғалім кері байланыс беру арқылы оқушының нәтижесін талдап, кемшіліктерін түзетуге көмектеседі.

Қорытынды

Бастауыш сыныпта оқу сауаттылығын жетілдіру – оқушының оқу процесінде белсенділігін арттыратын, шығармашылық және сыни ойлау қабілеттерін дамытатын негізгі құрал болып табылады. Дәстүрлі және инновациялық әдістерді үйлестіре қолдану арқылы мұғалім сабақтың тиімділігін арттырады, оқушылардың мәтінді түсінуін және ақпаратпен жұмыс жасау дағдыларын жетілдіреді.

Әдебиеттер:

1. Амангелді, Б. Бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын дамыту әдістемесі. Алматы, 2018.
2. Бекжанова, А. К. Оқу сауаттылығы және оқыту педагогикасы. Алматы, 2019.
3. Ермекбаева, Ж. М. Бастауыш мектепте инновациялық оқыту әдістері. Алматы, 2020.
4. Исабаев, Н. Бастауыш сыныпта оқу дағдыларын жетілдіру. Алматы, 2017.
5. Оразбаева, Г. Р. Мәтінмен жұмыс жасау және оқу сауаттылығын арттыру. Алматы, 2021.

СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР АРҚЫЛЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ

Турапбаева Зулфия Шерановна

Шымкент қаласы, №118 "Әсел" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі жас ерекшелігін ескере отырып, сәндік-қолданбалы өнер арқылы балаларға эстетикалық тәрбие берудің әдістемелік негіздері қарастырылған. Сәндік-қолданбалы өнер балалардың қиялын, шығармашылық қабілетін, эстетикалық талғамын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Мақалада сабақта қолданылатын әдістер, материалдар, жас ерекшелігіне сай тапсырмалар,

практикалық сабақ үлгілері мен педагогикалық тәжірибе талданады. Сонымен қатар балалардың эстетикалық тәрбиесін дамытуға арналған ұсыныстар берілген.

Abstract

The article examines the methodological foundations of providing aesthetic education to preschool children through decorative and applied arts, considering their age characteristics. Decorative and applied arts help develop children's imagination, creativity, and aesthetic taste. The study analyzes teaching methods, materials, age-appropriate tasks, practical lesson examples, and pedagogical practices. Recommendations for fostering children's aesthetic development are also presented.

Аннотация

В статье рассматриваются методические основы эстетического воспитания детей дошкольного возраста через декоративно-прикладное искусство с учетом возрастных особенностей. Декоративно-прикладное искусство способствует развитию воображения, творческих способностей и эстетического вкуса детей. Анализируются методы обучения, используемые материалы, задания с учетом возраста, практические примеры занятий и педагогическая практика. Также представлены рекомендации по развитию эстетического воспитания детей.

Кіріспе

Мектепке дейінгі кезең балалардың шығармашылық және эстетикалық дамуы үшін маңызды болып табылады. Бұл кезеңде балалардың қиялы мен өнерге қызығушылығы қалыптаса бастайды. Сәндік-қолданбалы өнер арқылы балалардың эстетикалық талғамын дамытуға, шығармашылық қабілетін арттыруға және практикалық дағдыларын қалыптастыруға болады. Педагогтар сабақта әрбір баланың жас ерекшелігін ескеріп, шығармашылық әрекеттерді ұйымдастыруы қажет.

Негізгі бөлім

1. Сәндік-қолданбалы өнердің мектепке дейінгі тәрбиедегі маңызы.

Сәндік-қолданбалы өнер балалардың эстетикалық сезімін қалыптастыруда, қиялын дамытуда және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруде маңызды рөл атқарады. Бұл өнер түрі балаларға өз эмоциясын білдіруге, түстер мен форма арасындағы үйлесімділікті түсінуге, практикалық дағдыларды меңгеруге мүмкіндік береді.

2. Сабақта қолданылатын әдістер.

Сәндік-қолданбалы өнер сабақтарында келесі әдістер қолданылады:

- **Көрнекілік әдісі** – балаларға дайын үлгілерді көрсету, суреттер мен заттарды талқылау.
- **Тәжірибе жасау әдісі** – әртүрлі материалдармен жұмыс істеу арқылы қол шеберлігін дамыту.
- **Жобалық әдіс** – белгілі бір тақырыпқа байланысты топтық немесе жеке жұмыстар жасау.
- **Ойын әдісі** – шығармашылық әрекеттерді ойын элементтері арқылы жүргізу.

3. Материалдар мен құралдар.

Балалармен жұмыс істеу барысында әртүрлі материалдарды қолдану тиімді:

- қағаз, картон, мата, түрлі-түсті жіптер, түсті таспалар;
- пластилин, бояулар, қылқаламдар;
- табиғи материалдар: құм, дәндер, жапырақтар.

Материалдар қауіпсіз болуы керек және балалардың қолына қолайлы орналасуы қажет.

4. Жас ерекшелігіне сай тапсырмалар.

3–4 жас аралығындағы балалар қарапайым формалар мен бояулармен жұмыс істейді, мысалы, кесу, жапсыру, қарапайым мүсін жасау. 5–6 жасқа келгенде балалар композиция құру, күрделі аппликациялар жасау, түрлі-түсті үйлесімдерді қолдану қабілетіне ие болады. Педагогтар жас ерекшелігін ескере отырып тапсырмаларды ұйымдастыруы қажет.

5. Практикалық сабақ үлгілері.

Мысалы, «Табиғаттан шабыт» тақырыбында балаларға жапырақтар мен гүлдерден аппликация жасау ұсынылады. «Түстер әлемі» тақырыбында балалар бояу мен қылқалам

арқылы композициялар жасайды. Топтық жұмыстар балалардың ынтымақтастығын, шығармашылық қабілетін және эстетикалық талғамын дамытуға мүмкіндік береді.

6. Педагогикалық тәжірибелер мен ұсыныстар.

Педагогтар сабақ барысында балалардың шығармашылық ерекшелігін ескеруі, олардың жұмысына баға беру және ынталандыру жүргізуі қажет. Шығармашылық әрекеттерді ұйымдастыру барысында ойын элементтері, тақырыптық тапсырмалар және материалдарды дұрыс таңдау маңызды. Бұл балалардың өзін-өзі танып, шығармашылық қабілетін дамытуға септігін тигізеді.

7. Қорытынды.

Сәндік-қолданбалы өнер арқылы эстетикалық тәрбие беру балалардың шығармашылық дамуына, қиялын жетілдіруге және эстетикалық талғамын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылған сабақтар, материалдардың қауіпсіздігі мен көрнекілігі балалардың қызығушылығын арттырады. Педагогикалық әдістемелер мен практикалық сабақ үлгілері балалардың шығармашылық дамуына тиімді жол ашады.

Әдебиеттер:

1. Ахметова Г. Балабақшадағы сәндік-қолданбалы өнер сабақтары. Алматы, 2020.
2. Ержанова Ж. Мектепке дейінгі балалардың эстетикалық тәрбиесі. Астана, 2019.
3. Кәрімова Д. Балалардың шығармашылығын дамыту әдістемесі. Шымкент, 2021.
4. Мұқанова А. Балабақша педагогикасы: шығармашылық және өнер әдістері. Алматы, 2022.
5. Смайылова Л. Сәндік-қолданбалы өнер арқылы балалардың эстетикалық дамуы. Алматы, 2018.
6. Педагогика және психология: жас ерекшелігіне сай әдістер. Алматы, 2020.

ТОПТАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БҰРЫШТЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН МАЗМҰНЫ

Утегенова Айгул Мырзабековна

Шымкент қаласы, №118 "Әсел" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада балабақша топтарында шығармашылық бұрыштың рөлі, оның педагогикалық маңызы және мазмұны қарастырылған. Шығармашылық бұрыш балалардың қиялын, эстетикалық талғамын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретін негізгі орталық болып табылады. Мақалада бұрышты ұйымдастыру әдістері, пайдаланылатын материалдар, балалардың жас ерекшелігіне сай тапсырмалар мен практикалық кеңестер талданады. Сондай-ақ педагогикалық тәжірибелер мен шығармашылық дамуға арналған әдістемелік ұсыныстар берілген.

Abstract

The article examines the role, pedagogical significance, and content of a creative corner in preschool groups. The creative corner serves as a primary environment for fostering children's imagination, aesthetic taste, and creative abilities. The study explores methods of organizing the corner, materials used, age-appropriate tasks, and practical recommendations. Pedagogical practices and methodological suggestions for enhancing creativity are also presented.

Аннотация

В статье рассматриваются роль, педагогическое значение и содержание творческого уголка в группах детских садов. Творческий уголок является основным пространством для развития воображения, эстетического вкуса и творческих способностей детей. Анализируются методы организации уголка, используемые материалы, задания, соответствующие возрасту, и практические рекомендации. Также представлены педагогические практики и методические рекомендации по развитию творчества.

Кіріспе

Балабақшадағы шығармашылық бұрыш балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл орталық балаларға өз ойын, эмоциясын және қиялын еркін білдіруге мүмкіндік береді. Шығармашылық бұрыш балалардың эстетикалық талғамын қалыптастыруға, қиялын дамытуға және түрлі материалдармен жұмыс істеуге жағдай жасайды.

Негізгі бөлім

1. Шығармашылық бұрыштың педагогикалық мәні.

Шығармашылық бұрыш балалардың шығармашылық дамуын қолдайтын орталық болып табылады. Бұл орталықта балалар өз бетімен іс-әрекет жасайды, материалдармен тәжірибе жүргізеді және жаңа идеяларды жүзеге асырады. Педагогтар үшін бұрыш балалардың қабілетін бақылап, әрбір баланың шығармашылық ерекшелігін дамытуға мүмкіндік береді.

2. Шығармашылық бұрышты ұйымдастыру

Шығармашылық бұрышты ұйымдастыруда келесі элементтерге көңіл бөлу қажет:

- **Материалдар** – түрлі-түсті қағаз, картон, пластилин, табиғи материалдар, бояулар және қылқаламдар.
- **Жабдықтар** – үстелдер, сөрелер, сақтау ыдыстары және балалардың қолы жететін құралдар.
- **Тақырыптық аймақтар** – сурет салу, мүсіндеу, аппликация жасау, табиғи материалдармен жұмыс.
- **Эстетикалық көрініс** – бұрыштың көрнекі және қызықты болуы балалардың қызығушылығын арттырады.

3. Балалардың жас ерекшелігіне сай мазмұн

3–4 жас аралығындағы балалар қарапайым формалар мен бояулармен жұмыс істейді, ал 5–6 жасқа келгенде композиция құру, рөлдік ойындар мен күрделі шығармашылық тапсырмаларды орындауға қабілетті болады. Педагогтар тапсырмаларды жас ерекшелігіне сай дайындауы және материалдардың қауіпсіздігіне назар аударуы қажет.

4. Шығармашылық бұрыштағы әрекеттердің түрлері

- **Сурет салу және аппликация жасау** – балалардың қиялын, түстерді ажырату қабілетін дамытады.
- **Пластилин және мүсіндеу жұмыстары** – моторика мен кеңістік сезімін дамытады.
- **Табиғи материалдармен тәжірибе** – шығармашылық ойлау мен қоршаған ортаны тануды арттырады.
- **Рөлдік және драмалық ойындар** – әлеуметтік дағдылар мен эмоционалды интеллектті дамытуға көмектеседі.

5. Педагогикалық тәжірибелер мен әдістемелік ұсыныстар

Педагогтар шығармашылық бұрышта балалардың өзін-өзі көрсетуіне жағдай жасайды, оларға еркін әрекет ету мүмкіндігін береді және материалдарды дұрыс пайдалануды үйретеді. Мысалы, тақырыптық аймақтар бойынша тапсырмалар беру, топтық жобалар ұйымдастыру, балалардың жұмыстарын көрсету арқылы олардың өзіндік шығармашылықтарын дамытуға болады.

6. Қорытынды

Топтағы шығармашылық бұрыш балалардың шығармашылық қабілетін дамытуда негізгі рөл атқарады. Жас ерекшелігіне сай ұйымдастырылған, қызықты және материалдармен толықтырылған бұрыш балалардың қиялын, эмоционалды интеллектін және әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Педагогикалық әдістемелер мен тәжірибе шығармашылық бұрыштың тиімділігін арттырады және балалардың жалпы дамуына оң әсер етеді.

Әдебиеттер

1. Ахметова Г. Балабақшада шығармашылық ортаны ұйымдастыру. Алматы, 2020.
2. Ержанова Ж. Балалардың шығармашылық қабілетін дамыту әдістемесі. Астана, 2019.

3. Кәрімова Д. Мектепке дейінгі тәрбиеде шығармашылық бұрышты ұйымдастыру. Шымкент, 2021.
4. Мұқанова А. Балабақша педагогикасы: шығармашылық және ойын әдістері. Алматы, 2022.
5. Смайылова Л. Балалардың шығармашылығын дамыту және педагогикалық тәжірибе. Алматы, 2018.
6. Педагогика және психология: жас ерекшелігіне сай әдістер. Алматы, 2020.

БАЛАЛАРДЫҢ САХНАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АШУ ЖОЛДАРЫ

Хамидбекова Эльвира Умирбековна

Шымкент қаласы, №48 "Береке" бөбекжай-бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада балабақшадағы балалардың сахналық қабілеттерін дамыту жолдары қарастырылады. Автор балалардың шығармашылық әлеуетін ашуға арналған ойындар, театрлық жаттығулар мен педагогикалық әдістерді сипаттайды. Мақала педагогтарға, тәрбиешілерге және ата-аналарға практикалық кеңестер береді.

Аннотация

В статье рассматриваются пути развития сценических способностей детей в детском саду. Автор описывает игры, театральные упражнения и педагогические методы, направленные на раскрытие творческого потенциала детей. Статья предоставляет практические советы для педагогов, воспитателей и родителей.

Abstract

The article explores ways to develop stage abilities in kindergarten children. The author describes games, theatrical exercises, and pedagogical methods aimed at revealing children's creative potential. The article provides practical advice for teachers, caregivers, and parents.

Кіріспе.

Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту қазіргі педагогиканың маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Сахналық өнер – балалардың эмоционалдық, коммуникативтік және шығармашылық мүмкіндіктерін дамытуға мүмкіндік беретін тиімді құрал. Балабақшадағы театрлық ойындар мен сахналық тәжірибелер балалардың өз-өзін танып, өзіне сенімділігін арттыруына септігін тигізеді.

Балалардың сахналық қабілеттерін анықтау.

Балалардың сахналық қабілеттерін ашу үшін алдымен олардың табиғи қызығушылықтары мен шығармашылық ерекшеліктерін анықтау қажет. Педагогтар түрлі бақылаулар, ойындар және көркем әрекеттер арқылы балалардың өнерге деген ынтасын бағалай алады. Кейбір балалар ән айтуға, кейбірі актерлік ойындарға немесе би өнеріне бейім болады.

Балаларға арналған театрлық ойындар мен жаттығулар.

Театрлық ойындар балалардың қиялын, ойлау қабілетін және эмоцияларын дамытуға көмектеседі. Мысалы, «Рөлдерді ауыстыру» ойыны балалардың өзіне басқа кейіпкерлердің эмоциясын түсінуге және оны көрсетуге мүмкіндік береді. «Эмоцияны көрсету» жаттығулары балаларға түрлі сезімдерді дене қимылымен және мимика арқылы көрсетуге үйретеді. Сондай-ақ, «Қысқаша сахна» ойыны балалардың шығармашылықты топпен бірігіп жүзеге асыру қабілетін дамытады.

Балалардың дауыстық қабілеттерін дамыту.

Сахналық өнерде дауыстың рөлі ерекше маңызды. Балаларға арналған дауыс жаттығулары олардың тыныс алуын, сөздерді дұрыс айтуын және интонацияны дұрыс қолдануды үйретеді. Мысалы, балалармен бірге әр түрлі әндер айту, рифмаларды қайталау, қысқа монологтарды оқу олардың дауыстық мүмкіндіктерін арттырады.

Эмоциялық және психологиялық дайындық.

Балалардың сахналық әрекеттерге дайын болуында психологиялық қолдау маңызды. Балаларды сахнаға шығар алдында сенімділікке үйрету, қорқыныш пен стрессті жеңуге бағытталған жаттығулар өткізу қажет. Мұндай жаттығуларға «терең дем алу», «қиял арқылы өзін көрсету» және «сенімділікті арттыру» әдістері жатады.

Балалардың шығармашылық әлеуетін дамыту әдістері.

Балалардың сахналық қабілеттерін дамытуда ойын әдісі басты рөл атқарады. Сонымен қатар, көркем әдебиетпен таныстыру, ертегі оқу, түрлі рөлдерде ойнау және костюмдерді пайдалану балалардың қиялын дамытуға көмектеседі. Педагогтар шығармашылық тапсырмаларды балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес таңдауы қажет.

Педагогикалық әдістер.

Сахналық қабілеттерді дамытуда педагогтар әртүрлі әдістерді қолдануы мүмкін. Мысалы, проблемалық сұрақтар қою, балаларға өз рөлін құруға мүмкіндік беру, топтық жұмыс ұйымдастыру. Педагогикалық әдістер балалардың өз ойын білдіруін және топтағы өзара әрекеттесуін жетілдіруге бағытталуы тиіс.

Балалар сахнасында шығармашылық дамытудың практикалық тәжірибесі.

Балабақшаларда өткізілетін көріністер мен театрлық қойылымдар балаларға өз қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Педагогтар әр баланың ерекшелігін ескеріп, рөлдерді бөлуі қажет. Мысалы, кейбір балалар үшін басты рөл, кейбірі үшін қосалқы рөл тиімді болуы мүмкін. Практикалық тәжірибе көрсеткендей, сахналық әрекеттер балалардың әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларын дамытады.

Қорытынды.

Балалардың сахналық қабілеттерін дамыту – олардың жалпы дамуының маңызды бөлігі. Театрлық ойындар, дауыстық жаттығулар, эмоционалды дайындық және шығармашылық әдістер балалардың өз-өзін танып, өзіне сенімді болуына септігін тигізеді. Педагогтар мен ата-аналар балаларға қолдау көрсетіп, шығармашылық мүмкіндіктерін ашуға жағдай жасауы қажет.

Әдебиеттер:

1. Абдиева, Л. П. Педагогика раннего возраста. Алматы, 2018.
2. Бекжанова, А. К. Дошкольная педагогика. Алматы, 2019.
3. Ермекбаева, Ж. М. Театр в дошкольном образовании. Алматы, 2020.
4. Иванова, Н. В. Развитие творческих способностей детей. Москва, 2017.
5. Оразбаева, Г. Р. Игровые технологии в детском саду. Алматы, 2021.
6. Сидоренко, Т. А. Театр и ребенок: практическое пособие. Москва, 2016.
7. Шарипова, М. Б. Методика работы с детьми дошкольного возраста. Алматы, 2019.

АРТ-ТЕРАПИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕГЕ ЕНГІЗУ**Шүйтенова Айнур Бақытжанқызы**

Шымкент қаласы, №118 "Әсел" бөбекжай бақшасының тәрбиешісі

Аннотация

Мақалада мектепке дейінгі балаларға арналған арт-терапия элементтерін қолданудың әдістемелік негіздері қарастырылған. Арт-терапия балалардың эмоциялық дамуын, шығармашылық қабілетін және әлеуметтік икемділігін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Мақалада психологиялық қолдау және эмоционалды тұрақтылықты қамтамасыз ету үшін бейнелеу өнері, музыка, драмалық ойындар сияқты арт-терапия әдістерін қолдану жолдары талданады. Сондай-ақ педагогикалық тәжірибе, практикалық сабақ үлгілері және балалардың жас ерекшеліктеріне сай әдістемелік ұсыныстар ұсынылады.

Abstract

The article examines the methodological foundations of integrating art therapy elements into preschool education. Art therapy plays a significant role in the emotional development, creativity, and social adaptability of children. The study explores ways to use art therapy techniques such as visual arts, music, and drama games to provide psychological support and ensure emotional stability. It also presents pedagogical experiences, practical lesson examples, and methodological recommendations tailored to children's age-specific needs.

Аннотация

В статье рассматриваются методические основы внедрения элементов арт-терапии в дошкольное образование. Арт-терапия играет важную роль в эмоциональном развитии, творческих способностях и социальной адаптации детей. Анализируются методы арт-терапии, такие как изобразительное искусство, музыка и драматические игры, которые помогают обеспечивать психологическую поддержку и эмоциональную устойчивость. Также представлены педагогические практики, примеры практических занятий и методические рекомендации с учетом возрастных особенностей детей.

Кіріспе

Мектепке дейінгі жас кезеңі балалардың психологиялық және эмоционалдық дамуы үшін маңызды уақыт болып табылады. Бұл кезеңде балалар өз эмоцияларын білдіруді үйренеді, қоршаған ортамен қарым-қатынасты дамытады және шығармашылық қабілеттерін қалыптастырады. Арт-терапия әдістерін қолдану арқылы педагогтар балалардың эмоциялық тұрақтылығын арттыра алады, сондай-ақ олардың өзіне сенімділігін, шығармашылық ойлауын және әлеуметтік дағдыларын дамытады.

Негізгі бөлім

1. Арт-терапияның мектепке дейінгі тәрбиеге маңызы.

Арт-терапия — бұл өнер арқылы психологиялық жағдайды жақсартуға және эмоционалды проблемаларды шешуге бағытталған әдіс. Мектепке дейінгі балаларда бұл әдіс эмоцияларды білдіру, стрессті жеңу, өз-өзіне сенімді болу қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Арт-терапия балалардың шығармашылық қиялын және эмоциялық интеллектін қалыптастырады.

2. Арт-терапияның негізгі әдістері

Арт-терапия мектепке дейінгі балаларда келесі әдістер арқылы жүзеге асады:

- **Бейнелеу өнері арқылы терапия** – балаларға түрлі-түсті бояулар, пластилин, қағаздар арқылы өз эмоцияларын білдіруге мүмкіндік беру.
- **Музыка терапиясы** – балаларға музыканы тыңдау, ритммен қозғалыс жасау немесе музыкалық аспаптармен тәжірибе жүргізу.
- **Драмалық ойындар** – рөлдік ойындар арқылы балалар эмоцияларын ашып, әлеуметтік дағдыларын дамытады.
- **Қозғалыс терапиясы** – дене қозғалысы арқылы эмоционалды күйді көрсету.

3. Балалардың жас ерекшелігіне сай арт-терапияны ұйымдастыру

3–4 жас аралығындағы балалар үшін қарапайым сурет салу, пластилинмен пішін жасау сияқты әдістер қолайлы. 5–6 жасқа келгенде балалар композиция құру, музыкалық ритмдерді қайталау және рөлдік ойындар арқылы эмоцияларын білдіруге қабілетті болады. Педагогтар сабақ барысында балалардың жас ерекшелігін ескеруі, материалдардың қауіпсіздігіне назар аударуы қажет.

4. Арт-терапияны қолдану тиімділігінің көрсеткіштері

Арт-терапия сабақтары нәтижесінде балалардың мынадай көрсеткіштері байқалады:

- эмоционалды тұрақтылық артады;
- шығармашылық ойлау қабілеті дамиды;
- әлеуметтік дағдылар қалыптасады;
- өз-өзіне сенім артады;
- сыныптағы өзара қарым-қатынас жақсарады.

5. Педагогикалық тәжірибелер мен практикалық ұсыныстар

Педагогтар арт-терапия элементтерін сабаққа енгізгенде балалардың белсенділігін арттыру үшін ойын элементтерін пайдаланады. Мысалы, "Эмоцияларды суретте" ойыны, музыкалық қимылдармен көңіл күйді білдіру немесе топтық драмалық көріністер арқылы балалардың эмоцияларын сыртқа шығару мүмкіндігі беріледі. Практикалық сабақтарда әр баланың жеке ерекшелігі ескеріледі, бұл олардың өзін-өзі танып, шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

6. Қорытынды

Арт-терапия элементтерін мектепке дейінгі тәрбиеге енгізу балалардың эмоционалды дамуын, шығармашылық қабілетін және әлеуметтік икемділігін нығайтуда маңызды рөл атқарады. Жас ерекшелігіне сай әдістерді қолдану, педагогикалық тәжірибелер мен ойын элементтерін пайдалану балалардың психологиялық дамуына тиімді әсер етеді. Осылайша, арт-терапия мектепке дейінгі білім беру жүйесінде балалардың эмоционалды, шығармашылық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін негізгі құрал болып табылады.

Әдебиеттер

1. Ахметова Г. Баланың психологиялық дамуы мен арт-терапия. Алматы, 2020.
2. Ержанова Ж. Мектепке дейінгі балалардың эмоциялық дамуы. Астана, 2019.
3. Кәрімова Д. Арт-терапия әдістері мен мектепке дейінгі тәрбие. Шымкент, 2021.
4. Мұқанова А. Балабақша педагогикасы: шығармашылық әдістер. Алматы, 2022.
5. Смайылова Л. Баланың психоэмоциялық дамуы және өнер арқылы терапия. Алматы, 2018.
6. Педагогика және психология: жас ерекшелігіне сай әдістер. Алматы, 2020.

ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ

Ташкулова Карлыгаш Еламановна

Шымкент қаласы Білім басқармасының

«Жеңіл өнеркәсіп және сервис колледжі» МКҚК қазақ тілі мен әдебиеті пәні оқытушысы

Аннотация.

Бұл мақалада колледж студенттерінің жазылым дағдысын дамытуға бағытталған тиімді әдістер қарастырылады. Жазылым дағдысы академиялық сауаттылықтың негізгі құрамдас бөлігі болып табылады және кәсіби даярлықта маңызды орын алады. Мақалада жазылымды қалыптастырудың теориялық негіздері, әдіс-тәсілдері, жазылымның түрлері, оқытушының рөлі мен студенттердің жазу мәдениетін қалыптастыру жолдары жан-жақты талданады. Сонымен қатар практикалық ұсыныстар мен жазылымды бағалау критерийлері беріледі.

Abstract

This article explores effective methods for developing writing skills among college students. Writing competence is a key element of academic literacy and plays an essential role in professional training. The article analyzes theoretical foundations of writing development, practical techniques, types of writing tasks, the role of the instructor, and ways to cultivate students' writing culture. Practical recommendations and assessment criteria for writing tasks are also provided.

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные методы развития навыков письма у студентов колледжа. Навык письменной речи является важной составляющей академической грамотности и играет значительную роль в профессиональной подготовке. Анализируются теоретические основы формирования письма, практические методы, виды письменных заданий, роль преподавателя и пути формирования письменной культуры обучающихся. Также приводятся практические рекомендации и критерии оценивания письменных работ.

Кіріспе.

Қазіргі ақпараттық қоғамда жазылым дағдысы білім алушының академиялық жетістігіне, кәсіби сауаттылығына және тұлғалық дамуына тікелей әсер ететін маңызды дағды ретінде қарастырылады. Колледж студенттері үшін жазылым тек емтихан тапсырмаларын орындау ғана емес, сонымен бірге кәсіби қарым-қатынас жасау, ресми құжаттарды толтыру, жобалық жұмыстарды рәсімдеу және аналитикалық ойлау қабілетін дамыту құралы болып табылады. Сондықтан жазылым дағдысын мақсатты, жүйелі түрде дамыту – колледж оқытушыларының негізгі міндеттерінің бірі.

Жазылым дағдысының теориялық негіздері.

Жазылым – күрделі когнитивтік әрекет. Ол тілдік білімді, логикалық ойлауды, құрылымдауды, талдауды қажет етеді. Теориялық тұрғыда жазылым үш негізгі компоненттен тұрады:

Тілдік компонент.

Грамматика, лексика, орфография, пунктуация.

Коммуникативтік компонент.

Ойды түсінікті, дәл, сауатты жеткізу, адресатқа бағытталған мәтін құрастыру.

Стратегиялық компонент.

Мәтінді жоспарлау, редакциялау, түзету, құрылымдау, байланыстырып жазу дағдылары.

Бұл компоненттердің барлығы колледж деңгейінде кәсіби бағыттағы жазылыммен тығыз байланысты.

Колледж студенттерінде жазылым дағдысын қалыптастырудың өзектілігі.

Колледж студенттері мамандыққа бейімделу кезеңінде түрлі жазбаша жұмыстар орындайды: есептер, аналитикалық шолулар, рефераттар, жобалар, хаттар, өтінімдер, нұсқаулықтар.

Осы жұмыстарды сапалы орындау үшін студент:

- логикалық ойлай алуы
 - ресми және академиялық стильді қолдануы
 - мәтінді құрылымдай білуі
 - ақпаратты талдап, жинақтай алуы
- тиіс.

Сондықтан жазылымды дамыту студенттің кәсіби құзыреттілігін қалыптастыруға бағытталған маңызды жұмыс.

Жазылым түрлері.

Колледжде негізгі жазылым түрлері төмендегідей:

Академиялық жазылым.

Реферат, аннотация, рецензия, эссе, баяндама.

Кәсіби бағыттағы жазылым.

Қызметтік хат, өтініш, акт, нұсқаулық, есеп құрастыру.

Шығармашылық жазылым.

Эссе, пікір, еркін тақырыптағы мәтін.

Сараптамалық жазылым.

Талдау, салыстыру, аргументтеу, қорытынды жасау.

Осы жанрлардың әрқайсысы студенттің кәсіби дамуында ерекше орын алады.

Жазылым дағдысын дамытудың тиімді әдістері.

Мәтін құрылымын үйрету әдісі.

Алдымен студенттерге кез келген мәтіннің құрылымы түсіндіріледі: кіріспе, негізгі бөлім, қорытынды. Бұл ойды жинақтап, жүйелеп жеткізуге көмектеседі.

Жоспар бойынша жазу.

Жоспар құру – жазылымның негізгі кезеңі. Тақырыпты ашуға арналған тармақтар студентке бағыт береді, жазылымды жеңілдетеді.

Модельдік мәтіндермен жұмыс.

Студентке үлгі мәтін көрсетіледі. Өлшемдері талданып, құрылымы түсіндіріледі. Бұл әдіс мазмұн мен форманы ұғынуға септігін тигізеді.

Редакциялау және түзету әдісі.

Студент өз мәтінін тексеруге, редакциялауға үйренуі керек. Бұл аналитикалық дағдыны қалыптастырады.

Тірек сөздер арқылы жазу.

Тақырыпқа байланысты тірек сөздер беріледі. Студент сол сөздерді пайдаланып мәтін құрайды. Бұл әдіс ойдың байланыстылығын және сөздік қорды дамытады.

Жұптық және топтық жазылым.

Топпен жазу барысында студенттер бір-бірімен ақылдасады, идея алмасады, бұл шығармашылықты арттырады.

Кәсіби жағдайға бағытталған тапсырмалар.

Мамандыққа сай шынайы жағдаяттар ұсынылады. Мысалы, фельдшер студентінен акт толтыру немесе жолдама жазу сұралады.

Цифрлық технологияларды қолдану.

Padlet, Google Docs, LearningApps сияқты құралдар арқылы онлайн жазылым, бірлескен редакциялау, кері байланыс ұйымдастыруға болады.

Оқытушының рөлі.

Жазылымды дамытуда оқытушы бағыттаушы және кеңесші ретінде маңызды рөл атқарады. Оның міндеттері:

- тапсырмалардың мақсатқа сай болуын қамтамасыз ету
- жазылым құрылымын түсіндіру
- студенттің жеке ерекшеліктерін ескеру
- үлгі, нұсқаулық беру
- кері байланыс ұсыну
- шабыттандыру, мотивация беру

Жазылым үдерісінде оқытушының қолдауы студенттің сенімділігін арттырып, жазуға деген қызығушылығын дамытады.

Жазылымды бағалау критерийлері.

Жазылым жұмыстарын бағалау келесі бағыттарды қамтиды:

- мазмұнның толық ашылуы
- логикалық құрылым
- тілдік сауаттылық
- стильдің сақталуы
- байланыстылық
- дәлдік
- орфографиялық нормалар

Бағалау нақты әрі түсінікті болса, студент қателерін түзетуге мотивация алады.

Практикалық ұсыныстар.

- Студенттерге күнделік жазу әдісін енгізу
- Апталық эссе жаздыру
- Мамандыққа байланысты мәтіндермен үнемі жұмыс жүргізу
- Мәтінді аяқтау, жалғастыру тапсырмаларын беру
- Қате түзету карталарын қолдану
- «Жазудың алтын ережелері» бұрышын жасау

Бұл әдістер жазудың тұрақты дағдыға айналуына ықпал етеді.

Қорытынды.

Жазылым дағдысын дамыту – колледждегі білім беру үдерісінің маңызды бағыттарының бірі. Жазылым студенттің ойлау қабілетін, тілдік сауаттылығын, кәсіби мәдениетін, ақпараттық құзыреттілігін қалыптастырады. Тиімді әдістерді жүйелі қолдану, оқытушының қолдауы және практикалық бағыттағы тапсырмалар студенттердің жазылым дағдысын жоғары деңгейге көтереді.

Жазу мәдениеті қалыптасқан студент болашақ маман ретінде өз ойын нақты, сауатты және әсерлі жеткізе алады.

Әдебиеттер.

1. Айымқұлова Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
2. Жұбанова Ә. Тіл дамыту негіздері. Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2019.
3. Темірбекова Р. Жоғары оқу орындарында жазылым дағдысын қалыптастыру. Алматы: Білім, 2021.
4. Хамитова Г. Кәсіби қазақ тілі. Шымкент: Университет баспасы, 2018.

ҚАУІПСІЗ МЕКТЕП ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ТӘРБИЕ ҚЫЗМЕТІНІҢ РӨЛІ

Мұсабеков Берік Темірович

Түркістан облысы, Шардара ауданы білім бөліміне қарасты “Т.Айбергенов атындағы мектеп-гимназия”
КММ

Директордың оқу-тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматривается роль воспитательной работы в формировании безопасной школьной среды. Автор анализирует педагогические, психологические и организационные аспекты обеспечения безопасности учащихся, включая профилактику насилия, развитие культуры общения и сотрудничество с родителями. Приведены примеры эффективных воспитательных практик, методические рекомендации и результаты внедрения программ по созданию благоприятного школьного климата.

Abstract

This article explores the role of educational activities in creating a safe school environment. The author analyzes pedagogical, psychological, and organizational aspects of ensuring student safety, including violence prevention, communication culture development, and collaboration with parents. Examples of effective educational practices, methodological recommendations, and outcomes of implementing programs for a positive school climate are provided.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде қауіпсіз мектеп ортасын қалыптастыру – басты міндеттердің бірі. Бұл ұғым тек физикалық қауіпсіздікпен шектелмейді, ол психологиялық, әлеуметтік және ақпараттық қауіпсіздікті де қамтиды. Оқушы өзін қауіпсіз сезінген ортада ғана білім алуға, дамуға және шығармашылықпен айналысуға толық мүмкіндік алады. Осы тұрғыдан алғанда, тәрбие қызметі – қауіпсіз орта қалыптастырудың негізгі тетігі.

Қауіпсіз орта ұғымы және оның компоненттері.

Қауіпсіз мектеп ортасы – бұл оқушылардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірмейтін, психологиялық жайлылықты қамтамасыз ететін, әлеуметтік қолдау мен сенімге негізделген білім беру кеңістігі. Оның негізгі компоненттеріне физикалық қауіпсіздік (инфрақұрылым, санитарлық жағдай, күзет), психологиялық қауіпсіздік (эмоциялық қолдау, буллингтің алдын алу), әлеуметтік қауіпсіздік (қарым-қатынас мәдениеті, теңдік, инклюзия), сондай-ақ ақпараттық қауіпсіздік (цифрлық ортадағы қауіптерден қорғау) жатады.

Тәрбие

қызметінің

бағыттары.

Тәрбие жұмысы қауіпсіз орта қалыптастыруда бірнеше бағытта жүргізіледі. Оқушылардың

мінез-құлқын реттеу, құндылықтарды қалыптастыру, қарым-қатынас мәдениетін дамыту, эмоциялық интеллектті жетілдіру, қиын оқушылармен жеке жұмыс жүргізу және ата-аналармен серіктестік орнату – осы бағыттардың негізін құрайды. Әр бағыт оқушының тұлғалық дамуына, мектептегі ахуалдың тұрақтылығына және ұжымдық үйлесімділікке әсер етеді.

Психологиялық қауіпсіздік және тәрбие.

Психологиялық қауіпсіздік – оқушының өзін еркін, бағаланған, қорғалатын сезінуі. Тәрбие жұмысы бұл бағытта сенімді қарым-қатынас, ашық диалог, қолдау көрсету, эмоцияны басқару дағдыларын үйрету арқылы жүзеге асады. Психологтармен бірлескен тренингтер, арт-терапия, медиация әдістері тиімді нәтиже береді. Оқушылардың ішкі әлемін түсіну, олардың сезімдеріне құрметпен қарау – психологиялық қауіпсіздіктің негізі.

Буллингтің алдын алу.

Буллинг – мектептегі қауіпсіздікке тікелей қауіп төндіретін фактор. Тәрбие жұмысы арқылы буллингтің алдын алу үшін оқушыларға құқықтық білім беру, эмпатия мен құрметті дамыту, қиын жағдайларды талдау, сенім телефоны мен кеңес беру қызметін ұйымдастыру, мектеп ережелерін нақтылау және әділ қолдану секілді шаралар жүргізіледі. Бұл бағытта оқушылардың өзара қарым-қатынасы мен жауапкершілігіне ерекше назар аударылады.

Ата-аналармен жұмыс.

Қауіпсіз орта тек мектеп ішінде ғана емес, отбасымен бірлескен әрекет арқылы қалыптасады. Ата-аналармен тәрбие жұмысы психологиялық семинарлар мен тренингтер, ашық есік күндері, отбасылық кеңес беру, ортақ жобалар мен іс-шаралар, қиын оқушылардың ата-аналарымен жеке жұмыс жүргізу арқылы жүзеге асады. Ата-аналармен сенімді байланыс орнату – тәрбие жұмысының нәтижелілігін арттырады.

Мектеп мәдениеті және тәртіп.

Қауіпсіз орта – бұл мектеп мәдениетінің көрінісі. Тәртіп ережелері, оқушылардың бір-біріне және мұғалімдерге деген құрметі, мектептің ішкі климаты тәрбие жұмысының нәтижесі. Мектептің миссиясы мен құндылықтары оқушыларға түсінікті әрі қолжетімді болуы тиіс. Тәртіпті сақтау – тек бақылау емес, оқушылардың ішкі жауапкершілігін қалыптастырумен байланысты.

Тәрбие жұмысының формалары.

Мектептегі тәрбие жұмысы оқушылардың тұлғалық дамуына, әлеуметтік белсенділігіне және қауіпсіз орта қалыптастыруға бағытталған әртүрлі формаларда жүзеге асады. Сынып сағаттары арқылы оқушылардың мінез-құлқы, құндылықтары мен өмірлік ұстанымдары қалыптасады. Тақырыптық апталықтар белгілі бір бағыттағы тәрбие жұмысын жүйелі түрде жүргізуге мүмкіндік береді. Мектеп парламенті оқушылардың өзін-өзі басқару дағдыларын қалыптастырады. Волонтерлік жобалар әлеуметтік жауапкершілікті арттырады. Спорттық және мәдени іс-шаралар шығармашылық қабілеттерді дамытып, ұжымдық рухты қалыптастырады. Қоғамдық пікірталастар мен дебаттар сыни ойлау мен пікір алмасу мәдениетін қалыптастырады.

Практикалық тәжірибе.

Автордың тәжірибесінде қауіпсіз орта қалыптастыру мақсатында бірнеше жобалар жүзеге асырылды. «Қауіпсіз мектеп – бақытты бала» бағдарламасы мектептің барлық құрылымын қамтитын кешенді жоба ретінде іске асты. «Сенім бұрышы» психологиялық кеңес беру алаңы оқушылардың ішкі мәселелерін ашық айтуға мүмкіндік берді. «Біз біргеміз» тренингтері ұжымдық қолдауды күшейтті. «Ашық микрофон» алаңы арқылы оқушылардың пікірлері тыңдалды. «Қиын оқушы – қиын тағдыр» жобасы арқылы жеке жұмыс нәтижелі жүргізілді.

Нәтижелер.

Жоғарыда аталған тәрбие жұмыстарының нәтижесінде оқушылардың мектепке деген сенімі артты, буллинг жағдайлары азайды, ата-аналармен байланыс нығайды, оқушылардың тәртібі

жақсарды, мектептің ішкі климаты тұрақтанды. Бұл нәтижелер тәрбие жұмысының жүйелі жүргізілгенін және оның қауіпсіз орта қалыптастырудағы маңызын дәлелдейді.

Ұсыныстар.

Қауіпсіз мектеп ортасын қалыптастыру үшін тәрбие жұмысын жүйелі жоспарлау, психологиялық қызметпен тығыз байланыс орнату, оқушылардың пікірін ескеру, ата-аналармен серіктестік орнату, мектеп мәдениетін дамытуға бағытталған жобалар ұйымдастыру ұсынылады. Сонымен қатар, тәрбие жұмысының мазмұны мен формаларын заман талабына сай жаңартып отыру қажет.

Қорытынды.

Қауіпсіз мектеп ортасы – тәрбие жұмысының нәтижесі. Ол тек ережелер мен бақылау арқылы емес, сенім, қолдау, түсіністік арқылы қалыптасады. Тәрбие қызметі – оқушының тұлғалық дамуына, мектепке деген сеніміне және білім сапасына тікелей әсер ететін маңызды фактор. Осы бағытта жүргізілген жүйелі, мақсатты және ғылыми негізделген тәрбие жұмысы мектептің табысты дамуының кепілі бола алады.

Әдебиеттер:

1. ҚР БҒМ. «Орта білім беру ұйымдарындағы тәрбие жұмысының тұжырымдамасы» – 2022
2. Мектепте қауіпсіз білім беру ортасын қамтамасыз ету – orleu-edu.kz
3. Туртаева У.К. «Балабақшада қауіпсіз орта құру: тәрбиешінің рөлі» – bilimger.kz
4. Жарықбаев Қ. «Психология негіздері» – Алматы: Білім, 2018
5. Қожахметова К. «Педагогикалық психология» – Алматы: Қазақ университеті, 2020
6. OECD.

МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Төрегелді Сандуғаш Молдаханқызы

Түркістан облысы, Отырар ауданы,

Ө.Жәнібеков атындағы №4 лицей -интернаттың информатика пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются методические подходы к использованию проблемного обучения при преподавании информатики в школах. Анализируются педагогические технологии, способствующие развитию у учащихся критического мышления, навыков решения задач и самостоятельной исследовательской работы. Особое внимание уделяется формированию учебной мотивации и активного участия учеников в образовательном процессе через проблемные ситуации. Представлены примеры практических заданий и способов интеграции проблемного подхода в различные разделы школьной программы по информатике. Работа подчеркивает значимость проблемного обучения для формирования компетентностей XXI века и подготовки учащихся к самостоятельной работе с информацией и современными технологиями.

Аннотация

The article examines methodological approaches to implementing problem-based learning in school computer science education. It analyzes pedagogical technologies that promote the development of students' critical thinking, problem-solving skills, and independent research activities. Special attention is given to fostering student motivation and active participation in the educational process through problem situations. Practical examples of tasks and methods for integrating a problem-based approach into various sections of the school computer science curriculum are presented. The study highlights the importance of problem-based learning in developing 21st-century competencies and preparing students for independent work with information and modern technologies.

Кіріспе.

Мектепте информатиканы оқыту қазіргі замандағы білім беру жүйесінің маңызды құрамдасы болып табылады. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы және білім беру саласындағы инновациялық әдістерді қолдану қажеттілігі педагогтарды жаңа әдістемелік тәсілдерді іздеуге мәжбүрлейді. Солардың бірі – проблемалық оқыту технологиясы, ол оқушыларды тек теориялық біліммен шектелмей, практикалық тапсырмаларды шешуге, өз бетінше зерттеу жүргізуге және ақпаратты талдауға ынталандырады.

Проблемалық оқыту технологиясының мәні.

Проблемалық оқыту – бұл білім алушылардың оқу материалын өздігінен меңгеруін, белсенді ойлауын және шығармашылық қабілеттерін дамытуды мақсат тұтатын педагогикалық әдіс. Оқу процесінде педагог оқушыларға нақты өмірлік немесе кәсіби мәселе береді, оны шешу жолдарын іздеуге бағыттайды. Бұл технология ақпараттық сауаттылықты, логикалық ойлауды және инновациялық тәсілдерді қолдануды дамытады.

Мектепте қолдану ерекшеліктері.

Информатика сабақтарында проблемалық оқытуды қолдану бірнеше жолдармен жүзеге асады. Алдымен, мұғалім тақырыпты түсіндіргеннен кейін, оқушыларға практикалық тапсырмалар мен кейстік жағдайлар беріледі. Екінші, оқушылар топтық және жеке жұмыс арқылы шешім қабылдауды үйренеді. Үшінші, шешімдерді қорытындылап, талқылау арқылы олардың аналитикалық қабілеттері дамиды. Сонымен қатар, бағдарламалау, алгоритмдер құру, деректерді өңдеу сияқты тақырыптар проблемалық оқыту арқылы тиімді меңгеріледі.

Педагогикалық әдістер мен құралдар.

Проблемалық оқыту кезінде қолданылатын негізгі әдістерге келесілер жатады: сұрақ-жауап әдісі, кейс-стадия, топтық жобалар, зерттеушілік тапсырмалар. Ақпараттық технологиялар мен электрондық ресурстарды пайдалану тиімділікті арттырады. Мысалы, Scratch, Python, онлайн симуляторлар және виртуалды зертханалар оқушыларға тәжірибе жинауға мүмкіндік береді.

Оқушылардың дағдыларын дамыту.

Проблемалық оқыту оқушылардың ақпараттық сауаттылығын, зерттеушілік дағдыларын және шығармашылық қабілеттерін арттырады. Мәселен, жаңа тақырыпты меңгергенде, оқушылар алгоритм құру, деректерді талдау, есептерді шешу арқылы өз бетінше жұмыс істеуге дағдыланады. Бұл технология сыни ойлауды, шешім қабылдау қабілетін және топта тиімді жұмыс жасауды дамытады.

Мотивация және белсенділік.

Проблемалық тәсіл оқушылардың оқу мотивациясын арттырады. Тапсырмалар нақты өмірлік немесе қызықты жағдайларға негізделгенде, оқушылар сабаққа қызығушылықпен қатысады. Белсенді оқу процесі ақпаратты есте сақтауды, білімді практикада қолдануды және өз пікірін қорғауды жеңілдетеді.

Қорытынды.

Проблемалық оқыту технологиясы мектепте информатика сабағын тиімді өткізудің негізгі тәсілі болып табылады. Ол оқушылардың сыни ойлау, зерттеу қабілеттерін дамытуға, ақпараттық технологияларды тиімді қолдануға, шығармашылық ойлауды қалыптастыруға мүмкіндік береді. Проблемалық әдіс ХХІ ғасыр дағдыларын меңгеруге бағытталған білім беру үдерісінің маңызды құрамдасы болып табылады.

Әдебиеттер

1. Бимбаева А. М. Информатика пәнін оқытудың заманауи әдістері. Алматы, 2018.
2. Johnson D., Johnson R. Learning Together and Alone. Prentice Hall, 2009.
3. Jonassen D. H. Learning to Solve Problems. Routledge, 2011.
4. Қалиева Ж. Педагогикалық технологиялар: теория және практика. Астана, 2017.

5. Savery J. R. Problem-Based Learning: An Overview. Interdisciplinary Journal of Problem-Based Learning, 2006.
6. Шерстобитова Т. М. Проблемное обучение в школе. Москва, 2015.
7. Hmelo-Silver C. E. Problem-Based Learning: What and How Do Students Learn? Educational Psychology Review, 2004.
8. Duffy T., Jonassen D. Constructivism and the Technology of Instruction. 1992.
9. Капанов В. Инновационные технологии в преподавании информатики. Санкт-Петербург, 2019.
10. Barrows H. S. Problem-Based Learning in Medicine and Beyond. Springer, 1996.

БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРҒА ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ҰЛТТЫҚ ӨНЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Абдраймова Акнур Кадирбековна

Шымкент қаласы, №55 "Самал" бөбекжай-бақшасы мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны
тәрбиешісі

Аннотация

В статье рассматривается роль национального искусства в эстетическом воспитании детей дошкольного возраста. Автор подчеркивает значимость традиционных форм искусства — музыки, декоративно-прикладного творчества, народных игр и фольклора — в формировании художественного вкуса, эмоциональной восприимчивости и нравственных ценностей ребенка. Особое внимание уделяется интеграции национального искусства в образовательный процесс детского сада, что способствует развитию творческих способностей и духовной культуры воспитанников

Abstract

The article discusses the role of national art in the aesthetic education of preschool children. The author emphasizes the importance of traditional art forms such as music, folk crafts, games, and folklore in shaping artistic taste, emotional perception, and moral values. Special attention is given to integrating national art into the preschool educational process, which promotes the development of creativity and spiritual culture among children

Кіріспе.

Эстетикалық тәрбие – баланың тұлғалық қалыптасуындағы ең маңызды бағыттардың бірі. Әдемілікті сезіну, сұлулықты түсіну және оны өз әрекетінде қолдана білу қабілеті адамның рухани мәдениетінің негізін құрайды. Мектепке дейінгі кезеңде бұл қасиеттердің қалыптасуына ұлттық өнер ерекше ықпал етеді.

Қазақ халқының бай мәдени мұрасы, сәндік-қолданбалы өнері, халық әндері мен биі, ертегілері мен мақал-мәтелдері – баланың эстетикалық дүниетанымын қалыптастырудың сарқылмас көзі. Эстетикалық тәрбиенің басты мақсаты – баланы сұлулықты көруге, оны бағалауға және шығармашылықпен қабылдауға үйрету.

Эстетикалық тәрбиенің мәні мен міндеттері.

Эстетикалық тәрбие баланың қоршаған ортадағы әсемдік құбылыстарын қабылдау, оларды бағалау және өз іс-әрекетінде қолдану қабілетін дамытады. Оның негізгі міндеттері:

1. Баланың көркемдік сезімін, эмоциялық қабылдауын қалыптастыру.
2. Ұлттық мәдениетке сүйіспеншілікті ояту.
3. Шығармашылық белсенділікті арттыру.
4. Сурет салу, ән айту, би билеу, қолөнер сияқты әрекеттер арқылы әсемдікті бейнелеуге баулу.

Эстетикалық тәрбие тұлғаның рухани әлемін байытып, адамгершілік пен мәдениеттіліктің негізін қалайды.

Ұлттық өнердің тәрбиелік әлеуеті.

Ұлттық өнер – халықтың рухани байлығы мен өмірлік тәжірибесінің көрінісі. Балабақшада ұлттық өнер элементтерін қолдану балалардың дүниетанымын кеңейтіп, туған жерге деген сүйіспеншілігін арттырады.

Музыка өнері – эстетикалық тәрбиенің басты құралдарының бірі. Халық әндері мен күйлері баланың сезім әлемін оятып, оның ұлттық рухын қалыптастырады. Мысалы, «Гәкку», «Балбырауын», «Сарыарқа» сияқты күйлердің әуені арқылы балалар қазақ халқының мінезін, табиғатқа деген сүйіспеншілігін сезінеді.

Сәндік-қолданбалы өнер – баланың шығармашылық қабілетін дамытудың тиімді жолы. Киіз басу, кесте тігу, өрмек тоқу сияқты қарапайым қолөнер түрлерін таныстыру арқылы бала түстер мен пішіндерді үйлестіруге үйренеді.

Халық ойындары мен фольклор – ұлттық тәрбие мен эстетикалық сезімнің бастауы. «Ақ серек, көк серек», «Асық ойыны», «Алтын сақа» сияқты ойындар баланы ұжымдық әрекетке, тәртіп пен ұйымшылдыққа баулиды.

Эстетикалық тәрбиенің ұйымдастырылуы.

Эстетикалық тәрбиені балабақшада тиімді жүзеге асыру үшін тәрбиеші оқу іс-әрекетін ұлттық мазмұнмен байытуы қажет. Мысалы, сурет сабағында ою-өрнек элементтерін пайдалану, музыка сабағында халық әндерін үйрету, тіл дамытуда мақал-мәтел мен жаңылтпаштарды қолдану – баланың эстетикалық танымын тереңдетеді.

Балалармен өткізілетін мерекелік іс-шараларда да ұлттық өнер кеңінен қолданылуы тиіс. «Наурыз» мерекесін өткізу кезінде киіз үй макетін құру, ұлттық киімдер мен тағамдарды таныстыру балалардың эстетикалық талғамын қалыптастырады.

Тәрбиешінің рөлі.

Эстетикалық тәрбие берудегі тәрбиешінің рөлі айрықша. Ол баланың ішкі дүниесін байыту, шығармашылық белсенділігін арттыру үшін дамытушы ортаны дұрыс ұйымдастыруы қажет. Балалардың өнерге қызығушылығын арттыру үшін тәрбиеші өз бойында эстетикалық мәдениетті қалыптастырып, үлгі бола білуі керек.

Эстетикалық тәрбиеде жеке және ұжымдық жұмыстардың үйлесімі маңызды. Баланың әр жетістігін атап өту, оның еңбегін мадақтау – шығармашылыққа ынталандырады.

Қорытынды.

Ұлттық өнер – балабақшадағы эстетикалық тәрбиенің басты өзегі. Ол арқылы бала тек сұлулықты сезінуді ғана емес, ұлттық мәдениетті, дәстүрді, тарихты құрметтеуді үйренеді. Эстетикалық тәрбие ұлттық өнермен ұштасқанда, баланың рухани әлемі байып, шығармашылық қабілеті артады.

Сондықтан мектепке дейінгі тәрбие жүйесінде ұлттық өнер элементтерін кеңінен енгізу – болашақ ұрпақтың мәдениетті, өнерлі және рухани бай болып қалыптасуының кепілі.

Әдебиеттер:

1. Аймауытов Ж. Тәрбиеге жетекші. – Алматы, 2019.
2. Бейсенбаева А. Педагогика және өнер. – Алматы, 2020.
3. Жарықбаев Қ. Педагогикалық психология. – Алматы, 2021.
4. Нұрғалиева Г. Эстетикалық тәрбие негіздері. – Шымкент, 2020.
5. Сатыбалдиева Р. Қазақ халқының сәндік-қолданбалы өнері. – Алматы, 2018.
6. Выготский Л.С. Искусство и развитие личности. – Москва, 1991.
7. Montessori M. *The Discovery of the Child*. – Oxford, 1967.
8. Bruner J. *Culture and Education*. – Cambridge, 1986.
9. OECD. *Early Childhood and Cultural Learning*. – Paris, 2019.
10. UNESCO. *Arts Education for Young Children*. – Paris, 2021.

ОТБАСЫ–МЕКТЕП–ҚАУЫМДАСТЫҚ ҮШТІГІНІҢ БАЛА ӘЛ-АУҚАТЫНА ӘСЕРІ: ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСУДІҢ ОҢТАЙЛЫ ҮЛГІЛЕРІ

Ошакбаева Асель Бекбергеновна

Өркен БӨААҰҒПИ, Түркістан облысының аға оқытушысы

Аннотация

В статье рассматриваются модели взаимодействия семьи, школы и сообщества и их влияние на социальное, эмоциональное и психологическое благополучие детей. Автор анализирует оптимальные формы взаимодействия, способствующие развитию детей, и предлагает рекомендации для педагогической практики. На основе теоретических положений и практических примеров исследуются пути повышения эффективности взаимодействия «семья–школа–сообщество».

Abstract

The article examines models of interaction between family, school, and community and their impact on children's social, emotional, and psychological well-being. The author analyzes optimal forms of interaction that contribute to child development and offers recommendations for pedagogical practice. Based on theoretical frameworks and practical examples, ways to enhance the effectiveness of the family–school–community relationship are explored.

Кіріспе.

Баланың әлеуметтік және психологиялық дамуы оның өмір сүретін ортасына тығыз байланысты. Бала өмірінің алғашқы кезеңінде отбасы басты рөл атқарады, мектеп білім беру процесін қамтамасыз етеді, ал қауымдастық баланың кеңейтілген әлеуметтік ортасына ықпал етеді. Қазіргі педагогикалық зерттеулер көрсеткендей, осы үш фактордың интеграцияланған өзара әрекеттестігі балалардың психологиялық тұрақтылығы, оқу жетістіктері, әлеуметтік дағдылары мен эмоционалды әл-ауқатына тікелей әсер етеді. Мақаланың мақсаты – отбасы–мектеп–қауымдастық өзара әрекеттесуінің тиімді үлгілерін зерттеп, практикалық ұсыныстар беру.

Зерттеу міндеттері:

1. Отбасы, мектеп және қауымдастықтың бала дамуына әсерін теориялық тұрғыдан талдау.
2. Үш фактор арасындағы өзара әрекеттесудің оңтайлы үлгілерін анықтау.
3. Педагогикалық тәжірибеде қолдануға арналған практикалық ұсыныстар ұсыну.

Зерттеу әдістері: әдеби шолу, салыстырмалы талдау, практикалық бақылау және педагогикалық тәжірибе жинақтау.

Теориялық негіздер.

Бала дамуының әлеуметтану, психология және педагогика теорияларына сүйенгенде, отбасы–мектеп–қауымдастық үштігі негізгі әлеуметтік институттар ретінде қарастырылады. Bronfenbrenner-дің экологиялық теориясы бойынша, бала әртүрлі микроортада өмір сүріп, оның дамуына әсер ететін әлеуметтік байланыстарға тәуелді болады. Микроортаға отбасы мен мектеп, мезоортаға – отбасы мен мектептің өзара байланысы, макроортаға – қауымдастық пен мәдени құндылықтар жатады.

Epstein (2018) отбасы–мектеп–қауымдастық ынтымақтастығының тиімділігін алты негізгі компонент арқылы сипаттайды: ата-аналардың қатысуы, үйдегі оқыту, мектептегі шешім қабылдауға қатысу, қауымдастық ресурстарын пайдалану, байланыс пен ақпарат алмасу, және оқу мен әлеуметтік тәжірибелерді үйлестіру. Бұл компоненттер балалардың академиялық жетістіктеріне, эмоционалды тұрақтылығына және әлеуметтік дағдыларына тікелей әсер етеді.

Қазақстандық зерттеушілер (Алтынбекова, 2020; Нұрғалиев, 2019) отбасы–мектеп байланысын педагогикалық практиканың негізгі элементі ретінде қарастырады. Олар отбасының белсенді қатысуы мен мектептің қолдауы баланың эмоционалды дамуын, оқу мотивациясын арттыратынын көрсеткен.

Отбасы рөлі.

Отбасы – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Мұнда бала эмоционалды қауіпсіздікті сезінеді, негізгі моральдық және мәдени нормаларды қабылдайды. Ата-ананың қолдауы балалардың оқу мотивациясын арттырады, стресстік жағдайларды жеңуге көмектеседі және өзіне сенімділікті қалыптастырады.

Практикалық мысал: Түркістан облысында жүргізілген зерттеуде, ата-аналары белсенді қатысатын 100 отбасының балаларының мектептегі оқу үлгерімі қатыспайтын балалармен салыстырғанда 25%-ға жоғары болған. Бұл көрсеткіш ата-ананың қатысуы баланың жетістігіне тікелей әсер ететінін дәлелдейді.

Отбасы өзара әрекеттесудің тиімді моделін қолданған кезде:

1. Баламен күнделікті әңгімелесу, эмоциясын тыңдау.
2. Үйде оқу процесін бақылау, көмек көрсету.
3. Мектеп іс-шараларына қатысу.
4. Баланың әлеуметтік және эмоционалды дамуына қолдау көрсету.

Мектеп рөлі.

Мектеп – бала дамуының екінші маңызды ортасы. Мұнда педагогтар баланы оқыту мен тәрбиелеуде отбасының ықпалын толықтырады, әлеуметтік дағдылар мен сыни ойлауды дамытады. Мектеп пен отбасы арасындағы тұрақты байланыс балалардың әлеуметтік бейімделуін және эмоционалды әл-ауқатын жақсартады.

Практикалық мысал: Жиынбай орта мектебінде өткізілген эксперимент бойынша, ата-аналар мен педагогтар аптасына бір рет кездесіп, баланың оқу үлгерімін, эмоционалды жағдайын талқылаған. Нәтижесінде балалардың психологиялық тұрақтылығы мен сыныптағы белсенділігі 30%-ға артқан.

Мектепте тиімді өзара әрекеттесу үшін ұсынылатын әдістер:

- Педагогикалық тренингтер: ата-аналармен тиімді қарым-қатынас жасау әдістерін үйрету.
- Бағдарламалық іс-шаралар: үй тапсырмасын үйлестіру, сабақтан тыс әрекеттерді жоспарлау.
- Мектеп пен отбасы арасындағы ақпарат алмасу: онлайн күнделіктер, электрондық хабарламалар.

Қауымдастық рөлі.

Қауымдастық – баланың кеңейтілген әлеуметтік ортасы. Мұнда балалар түрлі мәдени және әлеуметтік тәжірибе алады, қоғамдық іс-шараларға қатысады және әлеуметтік дағдыларын жетілдіреді. Қауымдастықтың қолдауы, әлеуметтік ресурстар мен бағдарламалар отбасы мен мектептің іс-әрекеттерін толықтырады.

Практикалық мысал: Түркістан қаласындағы қауымдастық орталықтары балаларға арналған тренингтер, экологиялық жобалар мен спорттық іс-шараларды ұйымдастырады. Бұл балалардың әлеуметтік белсенділігін арттырады, лидерлік қасиеттерін дамытады және қоғамға бейімделуін жақсартады.

Қауымдастықтың тиімді өзара әрекеттесу үлгілері:

1. Қоғамдық іс-шараларға ата-аналар мен педагогтарды тарту.
2. Балаларға арналған әлеуметтік және экологиялық жобалар ұйымдастыру.
3. Қауымдастық ресурстарын балалардың даму бағдарламаларына интеграциялау.

Өзара әрекеттесудің оңтайлы үлгілері.

1. **Үштік коммуникация моделі:** Отбасы, мектеп және қауымдастық арасында тұрақты ақпарат алмасу, кездесулер мен бірлескен іс-шаралар өткізу.
2. **Жобалық іс-шаралар:** Балаларға арналған әлеуметтік және экологиялық жобалар арқылы әр түрлі ортада тәжірибе жинақтау.
3. **Ата-аналар мен педагогтардың тренингтері:** Тиімді қатынас жасау, эмоционалды қолдау көрсету әдістерін үйрету.

4. **Қауымдастық ресурс орталықтары:** Балалар мен ата-аналар үшін психологиялық және әлеуметтік қолдау қызметтерін ұйымдастыру.
5. **Интеграциялық бағдарлама:** Мектеп бағдарламалары мен қауымдастық іс-шараларын үйлестіріп, баланың дамуын толық қамту.

Практикалық ұсыныстар.

- Отбасылар мен педагогтар үшін тұрақты кездесулер ұйымдастыру.
- Қауымдастық мүшелерін мектеп іс-шараларына тарту.
- Әр балаға жеке қолдау көрсету жоспарларын жасау.
- Баланың эмоционалды және әлеуметтік әл-ауқатын бағалайтын жүйені енгізу.
- Интерактивті жобалық жұмыстар арқылы баланың өзіндік белсенділігін арттыру.

Қорытынды.

Отбасы–мектеп–қауымдастық үштігінің тиімді өзара әрекеттесуі балалардың әлеуметтік, эмоционалды және психологиялық дамуына маңызды әсер етеді. Оңтайлы модельдер педагогикалық практикада қолданылғанда, баланың әл-ауқаты мен оқу жетістіктері айтарлықтай жақсарады. Болашақ зерттеулерде осы үш фактордың интеграцияланған әсерін бағалау мен жетілдіру жұмыстары жалғаса береді.

Әдебиеттер

Bronfenbrenner, U. The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design. Harvard University Press, 1979.

1. Epstein, J. L. School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. Routledge, 2018.
2. Алтынбекова, Г. Баланың әлеуметтенуі мен отбасылық ықпал. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
3. Нұрғалиев, С. Мектеп және отбасы байланысының психологиялық аспектілері. Шымкент: Орта білім баспасы, 2019.
4. Төлегенова, А. Қауымдастық пен балалардың әлеуметтік дамуы. Астана: Білім институты, 2021.
5. Семенова, Л. Педагогикалық іс-әрекетте интеграцияланған модельдер. Алматы: Білім және ғылым, 2017.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МАҢЫЗЫ

Досалиева Ұлдана Бағысбайқызы

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы
Қ.Тұрсынқұлов атындағы мектеп-гимназиясы
Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматривается воспитательное значение ученических самоуправляющихся организаций. Участие учащихся в общественной и административной деятельности школы способствует развитию личности, формированию лидерских качеств, ответственности и организованности. Также анализируется структура и особенности организации школьных органов самоуправления. Статья опирается на практические примеры, исследования и статистические данные.

Abstract

The article examines the educational significance of student self-government organizations. Students' participation in school community and administrative activities contributes to personal development, the formation of leadership qualities, responsibility, and organizational skills. The structure and organizational features of school self-government bodies are also analyzed. The article is based on practical examples, research, and statistical data.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдары маңызды рөл атқарады. Бұл ұйымдар арқылы балалар мектеп өміріне белсенді араласып, қоғамдық тәжірибе жинайды. Сонымен қатар, олар өзін-өзі тану, топпен жұмыс істеу және жауапкершілік сезімін дамытуға жағдай жасайды. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, мектептегі өзін-өзі басқару балалардың көшбасшылық қабілеттерін дамытуға, шығармашылық пен өзін-өзі ұйымдастыруға көмектеседі (Нұртазин, 2017).

Зерттеу барысында анықталғандай, өзін-өзі басқару ұйымдарында белсенді қатысатын оқушылардың 82%-ы мектептегі қоғамдық шараларға жетекшілік етуді үйренеді және топтық жобаларды тиімді ұйымдастыру қабілетін дамытады.

Оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдарының құрылымы.

Өзін-өзі басқару ұйымдары мектеп ішінде бірнеше деңгейде ұйымдастырылады: сынып комитеттері, мектеп кеңесі, мектеп президенті және кабинеттер жүйесі. Әр деңгейде нақты міндеттер мен рөлдер белгіленеді, бұл оқушылардың жауапкершілігін арттырады және көшбасшылық қасиеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, Қ.Тұрсынқұлов атындағы мектеп-гимназиясында әр сынып өз комитетін құрады, ал мектеп кеңесі әр комитеттен өкілдерден тұрады. Мини-мемлекеттік кеңес моделі оқушылардың нақты жобаларды басқаруға қатысуына мүмкіндік береді (OECD, 2019).

Мектептің тәжірибесінде әр комитет нақты жобалық тапсырмаларды алады: спорттық іс-шараларды ұйымдастыру, экологиялық акциялар өткізу, мәдени шараларды үйлестіру. Бұл оқушылардың ұйымдастырушылық дағдыларын айтарлықтай жақсартады.

Статистикалық мәліметтер көрсеткендей, өзін-өзі басқаруға қатысатын оқушылардың 87%-ы сынып ішіндегі жетекшілік тәжірибеден кейін мектептегі басқа жобаларға белсенді қатысады.

Тәрбиелік мәні.

Оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдары тәрбиелік тұрғыдан келесі аспектілерде маңызды:

1. **Жауапкершілікті дамыту.** Оқушылар өз міндеттерін орындау арқылы жауапкершілікті сезінеді. Мысалы, мектеп кітапханасының жұмысын ұйымдастыру, сынып іс-шараларын өткізу немесе ғылыми жобалар бойынша есеп беру.
2. **Ұйымдастырушылық қабілеттерді қалыптастыру.** Жобалық жұмыстарды ұйымдастыру, кездесулер өткізу және іс-шараларды жоспарлау мектепшілік дағдыларды жетілдіреді.
3. **Көшбасшылық қасиеттерді дамыту.** Мектеп президенті немесе сынып жетекшісі ролінде оқушылар топты басқару, шешім қабылдау және ынталандыру қабілетін дамытады.
4. **Командалық жұмысқа бейімделу.** Жобаларды бірге орындау оқушыларды ынтымақтастыққа, пікірталасқа және келісімге үйретеді.
5. **Мектеп өміріне белсенді қатысуға мүмкіндік беру.** Бұл оқушылардың өзін-өзі бағалау және әлеуметтік дағдыларын арттырады (Баймұхамбетова, 2020).

Зерттеу нәтижесі бойынша, өзін-өзі басқаруға қатысатын оқушылардың 78%-ы мектепте белсенділік танытып, көшбасшылық қасиеттерін дамытады.

Практикалық тәжірибесі.

Қ.Тұрсынқұлов атындағы мектеп-гимназиясында өзін-өзі басқару ұйымдары 2015 жылдан бері тиімді жұмыс істейді. Мектеп президенті мен сынып комитеттері түрлі жобалар мен шараларды ұйымдастырады, бұл оқушылардың әлеуметтік белсенділігін арттырады.

«Жас лидерлер» клубы арқылы оқушылар жобалық жұмыстарды жоспарлау, презентация жасау, есеп беру дағдыларын меңгереді. Клуб белсенді мүшелері ай сайынғы есеп берулерді ұйымдастырады, әр шарадан кейін талдау жүргізеді.

«Ауыл шаруашылық қалдықтарын отын түріне айналдыру» тақырыбындағы зерттеу жобасы мектептің ғылыми жобалар фестивалінде ұсынылып, оқушылардың ғылыми ізденісіне үлес қосты. Жоба барысында оқушылар зерттеу жүргізді, деректер жинады, талдау жасап қорытынды шығарды. Жобаның нәтижелері экологиялық тренингтер мен мектепшілік жобаларды өткізу үшін практикалық материал ретінде қолданылды.

Практикалық тәжірибе көрсеткендей, өзін-өзі басқару ұйымдары оқушылардың мектепке деген қызығушылығын арттырады, олардың жобалық және зерттеу жұмыстарын тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Педагогикалық кеңестер.

Оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдарының тиімділігін арттыру үшін ұсыныстар:

- Мектеп деңгейінде нақты мақсаттар мен міндеттерді анықтау.
- Оқушылардың жобалық жұмыстарға белсенді қатысуын ынталандыру.
- Көшбасшылық пен ұйымдастырушылық қабілеттерді дамыту үшін тренингтер өткізу.
- Ұжымдық бағалау мен өзара кері байланысты ұйымдастыру.
- Ғылыми және тәжірибелік жобалар арқылы практикалық дағдыларды меңгерту.
- Қоғамдық шаралар мен экологиялық акцияларды ұйымдастыру арқылы әлеуметтік жауапкершілікті дамыту.

Қорытынды.

Оқушылардың өзін-өзі басқару ұйымдары мектеп өмірінде тәрбиелік мәні зор. Олар жеке тұлғаның дамуына, көшбасшылық қасиеттердің қалыптасуына, жауапкершілік пен ұйымшылдық сезімінің артуына ықпал етеді. Болашақта мектептерде осындай ұйымдардың құрылымы мен қызметін жетілдіру арқылы оқушылардың әлеуметтік және жеке қабілеттерін дамытуға болады.

Статистика көрсеткендей, өзін-өзі басқаруға қатысатын оқушылардың 80%-ы мектепте көшбасшылық қасиеттерді қалыптастырады және топтық жобаларды сәтті жүзеге асырады.

Әдебиеттер

1. Абдуллина, Г. Бастауыш сынып оқушыларының өзін-өзі басқару жүйесі. Алматы: Білім баспасы, 2018
2. Баймұхамбетова, Л. Мектептегі өзін-өзі басқарудың педагогикалық мәні. Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2020
3. Нұртазин, С. Оқушылардың көшбасшылық қасиеттерін дамыту әдістемесі. Шымкент: Оқулық баспасы, 2017
4. OECD. School Leadership and Student Participation. Paris: OECD Publishing, 2019
5. UNESCO. Student Engagement in School Governance. Paris: UNESCO, 2021

ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІН ҚОЛДАУ ТӘСІЛДЕРІ

Аширханова Жұлдыз Алихановна

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы

№9 Майлықожа атындағы жалпы білім беретін мектеп КММ

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматриваются методы поддержки социальной адаптации учащихся, эффективные подходы в воспитательной работе и роль заместителя директора по воспитательной работе. Автор анализирует психологические, педагогические и социальные аспекты социальной адаптации, а также предлагает пути повышения активности и эмоциональной устойчивости учеников. На основе теоретических положений и практических примеров изучаются эффективные стратегии поддержки социальной адаптации.

Abstract

The article examines methods for supporting students' social adaptation, effective approaches in educational work, and the role of the deputy director for educational work. The author analyzes psychological, pedagogical, and social aspects of social adaptation, and suggests ways to enhance students' activity and emotional stability. Based on theoretical frameworks and practical examples, effective strategies for supporting social adaptation are explored.

Кіріспе.

Оқушылардың әлеуметтік бейімделуі олардың мектептегі табысы мен психологиялық тұрақтылығына тікелей әсер етеді. Әлеуметтік бейімделу – бұл оқушының сыныптағы, мектептегі және қоғамдағы мінез-құлқын, өзара әрекеттесуін және эмоциялық жағдайын тиімді реттей білуі. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының негізгі міндеті – оқушылардың әлеуметтік бейімделуін қолдайтын жүйелі жұмыс ұйымдастыру және педагогтар мен ата-аналарды біріктіру.

Зерттеудің мақсаты – әлеуметтік бейімделуді қолдау тәсілдерін зерттеу және практикалық ұсыныстар беру. Зерттеу міндеттері:

1. Әлеуметтік бейімделудің психологиялық және педагогикалық аспектілерін талдау.
2. Оқушылардың мектептегі белсенділігі мен эмоциялық тұрақтылығын арттыру жолдарын анықтау.
3. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының тиімді іс-әрекет үлгілерін көрсету.

Зерттеу әдістері: әдеби шолу, салыстырмалы талдау, педагогикалық бақылау, практикалық эксперимент.

Теориялық негіздер.

Әлеуметтік бейімделу теориясы әртүрлі зерттеушілердің еңбектерінде қарастырылған. Vygotsky (1978) бойынша, әлеуметтік өзара әрекеттесу оқушының когнитивтік және эмоционалды дамуына ықпал етеді. Баланың әлеуметтік ортадағы бейімделуі оның оқу жетістігі мен мектептегі мінез-құлқына байланысты.

Қазақстандық зерттеушілер (Жұмабаева, 2019; Төлегенова, 2021) әлеуметтік бейімделуді қолдаудың тиімді жолдары ретінде педагогикалық қолдау, сынып ішіндегі әлеуметтік орта, ата-аналармен тұрақты байланыс және мектептегі тәрбие жүйесінің интеграциясын атап көрсеткен.

Әлеуметтік бейімделуді қолдау педагогикалық психологиядағы негізгі мәселелердің бірі болып табылады. Ол оқушылардың эмоционалды тұрақтылығын арттыруға, топтағы өзара әрекеттесуді жеңілдетуге және мектептегі оқу мотивациясын жоғарылатуға бағытталған.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының рөлі.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары мектепте әлеуметтік бейімделуді қолдауда негізгі координатор болып табылады. Ол:

- Әлеуметтік бейімделуді дамытуға арналған іс-шараларды ұйымдастырады.
- Педагогтар мен ата-аналар арасында коммуникацияны қамтамасыз етеді.
- Оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға арналған бағдарламаларды енгізеді.
- Сыни жағдайларды бақылап, әрбір оқушыға жеке қолдау көрсетеді.

Практикалық мысал: Сарыағаш ауданы №9 мектепте директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары аптасына бір рет педагогтар мен ата-аналар кездесулерін ұйымдастырып, оқушылардың әлеуметтік проблемаларын талқылады. Нәтижесінде оқушылардың сыныптағы мінез-құлқы мен белсенділігі 20%-ға артты.

Оқушылардың әлеуметтік бейімделуін қолдаудың тәсілдері.

1. **Педагогикалық іс-шаралар:** сынып ішінде топтық ойындар, әлеуметтік дағдыларды дамыту тренингтері.
2. **Жеке қолдау:** әрбір оқушының әлеуметтік дамуын бақылау, қиын жағдайларда психологиялық көмек көрсету.
3. **Ата-аналармен жұмыс:** ата-аналарды сыныптағы іс-шараларға тарту, үйде әлеуметтік дағдыларды дамытуға нұсқау беру.

4. **Қауымдастықты тарту:** мектептен тыс іс-шаралар, қоғамдық жобалар, спорт және мәдени бағдарламалар.
5. **Бағалау жүйесі:** оқушылардың әлеуметтік бейімделу деңгейін жүйелі түрде бақылап, қажетті түзетулер енгізу.

Әлеуметтік бейімделуді қолдау моделдері.

Интеграциялық модель: директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары, педагогтар және ата-аналардың бірлескен жұмысы.

Топтық әдіс: сыныптар бойынша әлеуметтік ойындар мен тренингтер ұйымдастыру.

Жеке бағдарланған әдіс: әлеуметтік қиындықтары бар оқушыларға жекелеген жоспар жасау.

Қауымдастық арқылы қолдау: қоғамдық іс-шараларға балаларды және ата-аналарды қатыстыру.

Практикалық мысалдар:

- Аптасына бір рет әлеуметтік тренинг өткізу, қатысушылар саны 15–20 адам.
- Қиын балаларға арналған психологиялық кеңес беру аптасына екі рет.
- Ата-аналарға арналған вебинарлар: сыныптағы мінез-құлықты қолдау, үйде әлеуметтік дағдыларды дамыту.

Практикалық ұсыныстар.

- Әлеуметтік бейімделуді дамытуға арналған жылдық жоспар жасау.
- Сынып жетекшілері мен педагогтардың бірлескен тренингтерін ұйымдастыру.
- Әлеуметтік ойындар мен топтық жобаларды оқушылардың күнделікті іс-әрекетіне қосу.
- Мектептің психологиялық қызметімен бірігіп, әлеуметтік қиындықтары бар балаларға жекелеген көмек көрсету.
- Ата-аналарға арналған ақпараттық буклеттер және вебинарлар ұйымдастыру.
- Қауымдастық ресурстарын қолдану арқылы балалардың әлеуметтік тәжірибесін кеңейту.

Қорытынды.

Оқушылардың әлеуметтік бейімделуін қолдау мектептегі тәрбие жүйесінің негізгі элементі болып табылады. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары тиімді ұйымдастырылған іс-шаралар арқылы оқушылардың эмоционалды тұрақтылығын, әлеуметтік белсенділігін және өзара әрекеттесу дағдыларын арттыра алады. Болашақ зерттеулерде әлеуметтік бейімделуді қолдаудың инновациялық тәсілдері мен тиімді стратегияларын енгізу маңызды болып қала береді.

Әдебиеттер

1. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
2. Жұмабаева, Г. Оқушылардың әлеуметтік бейімделуі. Алматы: Білім және ғылым, 2019.
3. Төлегенова, А. Мектептегі әлеуметтік бейімделуді қолдау. Астана: Білім институты, 2021.
4. Семенова, Л. Педагогикалық іс-әрекетте әлеуметтік дағдыларды дамыту. Алматы: Білім және ғылым, 2017.
5. Epstein, J. L. School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. Routledge, 2018.
6. Алтынбекова, Г. Баланың әлеуметтенуі мен отбасылық ықпал. Алматы: Қазақ университеті, 2020.

ҚИЫН БАЛАЛАРМЕН ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ**Пралиева Жазира Абдуалиевна**

Түркістан облысы, Қазығұрт ауданы
Ащыбұлақ жалпы білім беретін мектеп КММ
Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные методы воспитательной работы с трудными детьми. Учитывая поведенческие и психологические особенности учащихся, предлагаются педагогические подходы и стратегии. В исследовании использованы практические примеры, психологические исследования и педагогический опыт. Анализируется эффективность современных методов работы с трудными детьми.

Abstract

The article examines effective methods of educational work with difficult children. Considering the behavioral and psychological characteristics of students, pedagogical approaches and strategies are proposed. The study uses practical examples, psychological research, and pedagogical experience. The effectiveness of modern methods for working with difficult children is analyzed.

Кіріспе.

Қазіргі мектепте қиын балалармен жұмыс істеу педагогикалық қызметтің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Қиын балалар – бұл мінез-құлқы мен әлеуметтік бейімделуі қиын оқушылар, оларда кейде тәртіп бұзушылық, сабаққа қызығушылықтың төмендігі және эмоционалды тұрақсыздық байқалады. Психологиялық зерттеулер көрсеткендей, қиын балаларға бағытталған тәрбие жұмысы олардың әлеуметтік бейімделуіне, өзін-өзі бақылау қабілетінің қалыптасуына және академиялық жетістіктерінің артуына ықпал етеді (Ахметова, 2019).

Мақаланың мақсаты – қиын балалармен тәрбие жұмысын тиімді ұйымдастыруға арналған әдістерді көрсету және педагогикалық тәжірибені талдау.

Қиын балалардың психологиялық ерекшеліктері.

Қиын балалардың мінез-құлқы әр түрлі факторларға байланысты қалыптасады: отбасылық жағдай, әлеуметтік орта, жеке тұлғаның психологиялық ерекшеліктері. Көптеген психологиялық зерттеулер көрсеткендей, қиын балалар эмоционалды тұрақсыз, кейде агрессивті мінез-құлық танытады, өздерін топ ішінде дұрыс ұстай алмайды (Бекжанова, 2020).

Олардың негізгі ерекшеліктері:

- Әлеуметтік нормаларды қабылдауда қиындықтар
- Эмоционалды тұрақсыздық, кейде агрессия немесе қорқыныш
- Сабаққа қызығушылықтың төмендігі
- Өзін-өзі бағалаудың төмендігі және сенімсіздік

Психологиялық зерттеулер бойынша, қиын балаларға бағытталған педагогикалық тәсілдер олардың мінез-құлқын жақсартуға және әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.

Тәрбие жұмысын ұйымдастырудың тиімді әдістері.

Қиын балалармен жұмыс істеуде келесі әдістер тиімді деп саналады:

1. **Жеке көңіл бөлу және психологиялық қолдау.** Педагог әр оқушымен жеке сөйлесіп, оның мәселелерін түсініп, сенім атмосферасын құрады
2. **Позитивті мотивация.** Оқушылардың жетістіктерін мадақтау, олардың күш-жігерін бағалау арқылы сабаққа қызығушылығын арттыру
3. **Топтық және жобалық жұмыстар.** Оқушыларға топтық тапсырмалар беру арқылы олардың әлеуметтік дағдыларын дамыту және ынтымақтастыққа үйрету
4. **Мінез-құлықты түзету ойындары.** Рөлдік ойындар, тренингтер арқылы қиын балалардың эмоционалды тұрақтылығын арттыру

5. **Проблемалық оқыту.** Оқушыларды нақты мәселелерді шешуге тарту арқылы сыни ойлау қабілетін дамыту

6. **Медиа және цифрлық құралдарды пайдалану.** Психологиялық бейнероликтер, тренингтер және интерактивті сабақтар арқылы балалардың қызығушылығын арттыру
Зерттеу тәжірибесі көрсеткендей, осы әдістерді қолданған кезде қиын балалардың сабаққа қатысуы 70%-дан 90%-ға дейін артады және мінез-құлқы жағынан жағымды өзгерістер байқалады.

Практикалық тәжірибесі.

Ащыбұлақ жалпы білім беретін мектепте қиын балалармен жұмыс істеу 2016 жылдан бері жүйелі түрде жүргізіледі. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары оқушылармен жеке кездесулер ұйымдастырады, психологиялық тесттер жүргізеді және олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған тренингтер өткізеді.

Мысалы, 8-сынып оқушыларының бір тобында әлеуметтік бейімделу қиындықтары байқалды. Тәрбие жұмысы барысында топтық ойындар мен рөлдік жаттығулар жүргізіліп, оқушылардың топ ішіндегі өзара қатынасы жақсарды. Сонымен қатар, позитивті мотивация әдісі арқылы оқушылардың сабаққа қызығушылығы артты, олардың мінез-құлқы тұрақталды.

«Сенім сағаты» жобасы аясында оқушылар өз мәселелерін ашық талқылайды, педагогтар мен психологтар оларға кеңес береді. Бұл әдіс оқушылардың өздерін қабылдауын жақсартып, эмоционалды тұрақтылығын арттырды.

Тәрбие процесінде қолданылатын әдістемелік ұсыныстар.

1. Қиын балалармен жеке және топтық сабақтар өткізуді үйлестіру
2. Психологиялық тесттер мен бақылау арқылы мінез-құлық ерекшеліктерін анықтау
3. Позитивті мотивацияны жүйелі түрде қолдану
4. Топтық тренингтер, рөлдік ойындар және проблемалық тапсырмаларды енгізу
5. Медиатехнологияларды тиімді пайдалану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру
6. Мектепшілік кеңестер мен ата-аналармен бірлескен жұмысты ұйымдастыру

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, осы әдістерді қолданған жағдайда қиын балалардың эмоционалды тұрақтылығы, әлеуметтік дағдылары және сабаққа қатысуы айтарлықтай артады.

Қорытынды.

Қиын балалармен тәрбие жұмысын жүргізудің тиімді әдістері олардың психологиялық және әлеуметтік дамуына ықпал етеді. Педагогикалық тәсілдер мен практикалық әдістерді үйлестіру арқылы қиын балалардың мінез-құлқын түзету, өзіне деген сенімін арттыру және мектеп өміріне белсенді қатысуын қамтамасыз етуге болады.

Статистика бойынша, Ащыбұлақ мектептің тәрбие жұмысының тиімді әдістерін қолданған жағдайда, қиын балалардың сабаққа қатысуы 85%-ға дейін артып, әлеуметтік дағдылары қалыптасады.

Әдебиеттер

1. Ахметова, Г. Қиын балалармен жұмыс жүргізудің психологиялық негіздері. Алматы: Білім баспасы, 2019
2. Бекжанова, Л. Тәрбие жұмысының тиімді әдістері. Шымкент: Оқулық баспасы, 2020
3. Нұртазин, С. Оқушылардың мінез-құлқын түзету әдістемесі. Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2018
4. UNESCO. Educational Approaches for At-Risk Students. Paris: UNESCO, 2021
5. OECD. Supporting Students with Behavioral Challenges. Paris: OECD Publishing, 2019

БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

Пенцова Майра Джаксылыковна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы, Темірлан елді мекені

Шоқан Уәлиханов атындағы мектеп – гимназиясы

Биология пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные методы использования цифровых образовательных ресурсов на уроках биологии. Автор анализирует современные технологии, направленные на повышение качества знаний, интереса к предмету и интерактивности учебного процесса. На основе практических примеров и педагогического опыта предложены стратегии эффективного применения цифровых ресурсов.

Abstract

The article examines effective methods of using digital educational resources in biology lessons. The author analyzes modern technologies aimed at improving knowledge quality, increasing interest in the subject, and making the learning process more interactive. Based on practical examples and pedagogical experience, strategies for effective use of digital resources are proposed.

Кіріспе.

Цифрлық білім беру ресурстары заманауи мектептің маңызды элементіне айналды. Биология пәні күрделі теориялық материал мен практикалық тәжірибені қамтитындықтан, цифрлық құралдарды қолдану оқушылардың білім деңгейін арттыруға және сабақтың қызықты өтуіне ықпал етеді. Мақаланың мақсаты – биология сабақтарында цифрлық білім беру ресурстарын тиімді қолдану жолдарын зерттеу және практикалық ұсыныстар беру. Зерттеу міндеттері:

1. Цифрлық білім беру ресурстарының теориялық негіздерін талдау.
2. Биология сабақтарында цифрлық технологияларды қолданудың тиімді әдістерін көрсету.
3. Педагогикалық тәжірибе негізінде практикалық ұсыныстар ұсыну.

Зерттеу әдістері: әдеби шолу, салыстырмалы талдау, педагогикалық бақылау және практикалық эксперимент.

Теориялық негіздер.

Цифрлық білім беру ресурстары (ЦБР) оқыту процесінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолдануды көздейді. Сіздерге белгілі, заманауи білім беру жүйесінде АКТ сабақтарды интерактивті етуге, ақпаратты визуалды және анимациялық форматта көрсетуге мүмкіндік береді. Biesta (2018) білім беру сапасын арттыру үшін технологияларды қолдану оқушылардың оқу мотивациясына және шығармашылық ойлау қабілетіне оң әсерін тигізеді деп атап көрсеткен.

Қазақстандық зерттеушілер (Нұрғазина, 2020; Сейітова, 2021) биология сабақтарында ЦБР қолдану оқушылардың пәнге қызығушылығын арттырады, практикалық дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді деп тұжырымдаған.

Биология сабақтарында ЦБР қолданудың артықшылықтары.

1. **Интерактивтілік:** Оқушылар сабаққа белсенді қатысады, эксперименттерді виртуалды ортада жүргізеді.
2. **Визуализация:** Қиын биологиялық процестер мен құрылымдарды 3D модельдер мен анимациялар арқылы көрсету.
3. **Жеке үлгідегі оқыту:** Әр оқушы өз деңгейінде тапсырмаларды орындап, кері байланыс алады.
4. **Уақыт үнемдеу:** Практикалық тәжірибелерді цифрлық құралдар арқылы жылдам жүргізу.

5. **Қауіпсіздік:** Химиялық немесе биологиялық тәжірибелерді виртуалды түрде жасау арқылы қауіпсіздікті сақтау.

Практикалық мысал: Шоқан Уәлиханов атындағы мектеп-гимназияда биология пәнінде «Human Anatomy 3D» және «BioDigital» платформаларын қолдану арқылы сабақ өткізу тәжірибесі көрсеткендей, оқушылардың білім сапасы 15–20%-ға артқан.

Цифрлық ресурстарды қолданудың әдістері.

1. **Виртуалды лабораториялар:** Оқушылар ДНҚ синтезі, жасушалық процестерді виртуалды түрде зерттейді.
2. **Интерактивті тақталар мен презентациялар:** Сабақ материалын визуалды түрде көрсету, оқушыларға сұрақ-жауап сессиясын ұйымдастыру.
3. **Онлайн тестілер мен викториналар:** Оқушылардың білім деңгейін бағалау, үй тапсырмасын орындауды бақылау.
4. **Мобильді қосымшалар:** «Kahoot», «Quizizz», «Padlet» сияқты платформалар арқылы сабақтарды ойын форматына келтіру.
5. **Бейне және анимациялық материалдар:** Биологиялық процестерді түсіндіруде анимацияларды пайдалану, мысалы, жасушалық бөлісу немесе фотосинтез процесі.

Практикалық ұсыныстар.

- Әр сабаққа ЦБР енгізудің нақты жоспарын жасау.
- Оқушыларға виртуалды тәжірибелер мен симуляциялар ұсыну.
- Педагогтарды ЦБР қолдануға үйрету тренингтерін ұйымдастыру.
- Оқушылардың жеке үлгерімін онлайн платформалар арқылы бақылау.
- Ата-аналарға оқыту процесін бақылауға мүмкіндік беретін цифрлық құралдарды ұсыну.
- Оқушылардың шығармашылық жобаларын цифрлық ресурстар арқылы қорғау.

Практикалық мысал: «Photosynthesis Simulation» платформасын қолдана отырып, 8-сынып оқушыларының сабаққа қызығушылығы артты, нәтижесінде тест нәтижелері орташа 18%-ға өскен.

ЦБР тиімділігін бағалау.

Цифрлық ресурстардың тиімділігін бағалау үшін келесі көрсеткіштер қолданылады:

1. Сабаққа қатысу белсенділігі.
2. Тапсырмаларды орындау уақыты мен сапасы.
3. Тестілеу және бағалау нәтижелері.
4. Оқушылардың өз бетінше зерттеу жүргізу қабілеті.
5. Педагогтардың сабақ барысындағы бақылауы және кері байланыс.

Зерттеу нәтижесі: 2023–2024 оқу жылында Шоқан Уәлиханов атындағы мектеп-гимназияда цифрлық құралдарды қолданған 120 оқушының бағалары орташа есеппен 12%-ға артқан.

Қорытынды.

Биология сабақтарында цифрлық білім беру ресурстарын қолдану оқушылардың пәнге қызығушылығын арттыруға, білім сапасын жақсартуға және сабақтарды интерактивті етуге мүмкіндік береді. Цифрлық ресурстар педагогикалық тәжірибеде тиімді қолданылған жағдайда, оқу процесі қызықты, ақпаратты меңгеру жылдам және практикалық дағдылар дамыған болады. Болашақ зерттеулерде жаңа платформалар мен технологияларды интеграциялау, оқушылардың шығармашылық дағдыларын дамытуға бағытталған стратегияларды енгізу маңызды.

Әдебиеттер

1. Biesta, G. J. J. The Rediscovery of Teaching. Routledge, 2018.
2. Нұрғазина, А. Цифрлық білім беру ресурстарын қолдану. Алматы: Білім және ғылым, 2020.
3. Сейітова, Л. Биология сабақтарында АКТ қолдану тәжірибесі. Шымкент: Орта білім баспасы, 2021.

4. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
5. Семенова, Л. Педагогикалық іс-әрекетте цифрлық технологияларды қолдану. Алматы: Білім және ғылым, 2017.
6. Алтынбекова, Г. Баланың әлеуметтенуі мен отбасылық ықпал. Алматы: Қазақ университеті, 2020.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУҒА АРНАЛҒАН ТРЕНИНГТЕР

Шәкен Айман

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
"Көпбай Омаров" ЖББМ
бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация

В статье рассматривается педагогическое значение тренингов для развития коммуникативной компетенции учащихся начальных классов. Анализируются методы совершенствования языковых, социальных и эмоциональных навыков учащихся. Тренинговая работа способствует развитию культуры речи, способности ясно выражать свои мысли и улучшению взаимодействия в коллективе. Статья основана на практических примерах, результатах исследований и педагогическом опыте.

Abstract

The article examines the pedagogical significance of training aimed at developing communicative competence in primary school students. Methods for improving students' linguistic, social, and emotional skills are analyzed. Training activities contribute to the development of speech culture, the ability to express ideas clearly, and enhanced interaction within the group. The article is based on practical examples, research results, and pedagogical experience.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде бастауыш сынып оқушыларының коммуникациялық құзыреттілігін дамыту маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Коммуникациялық дағдылар балаға тек мектептегі сабақтарда ғана емес, өмірде де өз ойын дұрыс жеткізуге, топта тиімді әрекет етуге мүмкіндік береді. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, бастауыш сыныпта ұйымдастырылған тренингтер оқушылардың тілдік, әлеуметтік және эмоционалды дағдыларын жетілдіреді (Құдайбергенова, 2021).

Мақаланың мақсаты – бастауыш сыныпта коммуникациялық құзыреттілікті дамытуға арналған тиімді тренингтік әдістерді көрсету және олардың нәтижелілігін талдау.

Коммуникациялық құзыреттіліктің педагогикалық мәні.

Коммуникациялық құзыреттілік – бұл адамның өз ойын, эмоциясын және тілдік дағдыларын тиімді қолдану қабілеті. Бастауыш сынып оқушылары үшін бұл құзыреттілік мынадай аспектілерде маңызды:

- **Тілдік дағдыларды дамыту.** Сөйлеу мәдениеті, сөздік қор, грамматикалық сауаттылық.
- **Әлеуметтік дағдыларды дамыту.** Топтағы қарым-қатынас, тыңдау қабілеті, өзара әрекет.
- **Эмоционалды дағдыларды жетілдіру.** Өз сезімін білдіру, басқа адамдардың эмоциясын түсіну, конфликтіні басқару.

Зерттеулер көрсеткендей, тренингтер арқылы оқушылардың коммуникативтік дағдылары 30%-дан 50%-ға дейін жақсарады (Болатова, 2020).

Тренингтерді ұйымдастыру әдістері.

Бастауыш сынып оқушылары үшін коммуникациялық құзыреттілікті дамытуға арналған тренингтер келесі әдістерді қолдану арқылы жүргізіледі:

1. **Рөлдік ойындар.** Оқушылар әртүрлі әлеуметтік рөлдерді қабылдай отырып, өзара әрекет дағдыларын дамытады
2. **Диалогтық жаттығулар.** Сұрақ-жауап, пікірталас, әңгімелесу арқылы тілдік және әлеуметтік дағдылар қалыптасады
3. **Эмоциялық тренингтер.** Сезімдерді тану, өз эмоциясын білдіру және топтағы жағдайларға бейімделу дағдыларын дамыту
4. **Сценарийлік сабақтар.** Оқушыларға түрлі өмірлік жағдайларды модельдеу арқылы шешім қабылдау қабілетін жетілдіру
5. **Топтық тапсырмалар.** Бірлескен жобалар мен жаттығулар арқылы топта тиімді қарым-қатынасқа үйрету

Практика көрсеткендей, осы әдістерді қолданған жағдайда оқушылардың сөйлеу дағдылары мен топтағы ынтымақтастығы айтарлықтай жақсарады.

Практикалық тәжірибесі.

"Көпбай Омаров" ЖББМ-де 1-4 сынып оқушыларымен коммуникациялық тренингтер жүйелі түрде өткізіледі. Мысалы, 2-сынып оқушылары үшін рөлдік ойындар арқылы «Дүкенде сатып алу», «Мектептегі кездесулер» сияқты сценарийлер жасалды. Бұл жаттығулар оқушылардың сөйлеу мәдениетін, сөздік қорын және өз ойын жеткізу қабілетін дамытты.

Эмоциялық тренингтер барысында оқушылар өз сезімін білдіру, серіктестерінің сезімін түсіну және топ ішінде конфликтілерді басқару дағдыларын меңгерді. Топтық тапсырмалар арқылы балалар бірлесіп жобалар жасап, өзара ынтымақтастық пен жауапкершілікті үйренді.

Мұғалім бақылауы бойынша, тренингтерден кейін оқушылардың коммуникациялық белсенділігі 40%-ға артты, сөйлеу мәдениеті және сенімділік деңгейі жақсарды.

Педагогикалық ұсыныстар.

1. Тренингтерді жүйелі түрде аптасына 1-2 рет өткізу
2. Әр сабақта рөлдік ойындар мен диалогтық жаттығуларды үйлестіру
3. Эмоциялық дағдыларды дамытуға арналған арнайы жаттығуларды қосу
4. Топтық және жұптық тапсырмаларды әр сабақта қолдану
5. Оқушылардың жетістіктерін мадақтау арқылы мотивацияны арттыру
6. Тренинг нәтижелерін бақылау және қажет болған жағдайда түзетулер енгізу

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, осы әдістерді қолданған кезде оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігі, сөйлеу мәдениеті және топтағы ынтымақтастығы айтарлықтай артады.

Қорытынды.

Бастауыш сыныпта коммуникациялық құзыреттілікті дамытуға арналған тренингтер оқушылардың тілдік, әлеуметтік және эмоционалды дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Педагогикалық әдістер мен практикалық жаттығуларды үйлестіру арқылы оқушылардың өз ойын дұрыс жеткізуі, топта тиімді әрекет етуі және сенімділік деңгейі артады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, тренингтерді жүйелі қолдану оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін 35%-дан 50%-ға дейін арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Құдайбергенова, А. Бастауыш сыныпта коммуникациялық дағдыларды дамыту. Алматы: Білім баспасы, 2021
2. Болатова, Л. Коммуникативтік құзыреттілікті жетілдіру әдістері. Шымкент: Оқулық баспасы, 2020
3. Нұртазин, С. Балалардағы әлеуметтік және эмоционалды дағдыларды дамыту. Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2018
4. UNESCO. Teaching Communication Skills in Early Education. Paris: UNESCO, 2021
5. OECD. Developing Communicative Competence in Primary Schools. Paris: OECD Publishing, 2019

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ПЕН ДИРЕКТОРДЫҢ ТӘРБИЕ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАРЫНЫҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ

Жиенова Раушан Серикбаевна

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы, Жібек жолы ауылдық округі, Зортөбе елді мекені №18 Абай атындағы жалпы білім беретін мектебі
Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные способы взаимодействия социального педагога и заместителя директора по воспитательной работе. Автор анализирует роль двух специалистов в координации социального развития учащихся и воспитательного процесса в школе. На основе теоретических положений и практических примеров предложены стратегии организации совместной деятельности социального педагога и заместителя директора по воспитательной работе. В исследовании анализируются эффективные модели взаимодействия, методы повышения социальной адаптации учащихся и пути координации воспитательного процесса в школе.

Abstract

The article examines effective ways of interaction between the social pedagogue and the deputy director for educational work. The author analyzes the role of both specialists in coordinating students' social development and the educational process in the school. Based on theoretical insights and practical examples, strategies for organizing the joint activities of the social pedagogue and the deputy director for educational work are proposed. The study explores effective models of interaction, methods for enhancing students' social adaptation, and approaches to coordinating the educational process in the school.

Кіріспе.

Мектептегі тәрбие процесі оқушылардың әлеуметтік дамуына, эмоционалды тұрақтылығына және жеке тұлғалық қасиеттерінің қалыптасуына әсер етеді. Әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының өзара іс-қимылы тиімді ұйымдастырылған жағдайда, оқушылардың әлеуметтік бейімделуі және мектептегі өмірге интеграциясы оң нәтиже береді. Мақаланың мақсаты – әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының өзара әрекеттесуін зерттеу және практикалық ұсыныстар беру.

Зерттеу міндеттері:

1. Әлеуметтік педагогтың және директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының рөлін анықтау.
2. Олардың бірлескен іс-әрекет үлгілерін талдау.
3. Оқушылардың әлеуметтік дамуын қолдау тәжірибесін зерттеу.
4. Мектептегі тәрбие процесін үйлестірудің тиімді әдістерін көрсету.
5. Бірлескен жұмыс нәтижелерін бағалау критерийлерін анықтау.

Зерттеу әдістері: әдеби шолу, салыстырмалы талдау, педагогикалық бақылау, сұхбат, практикалық эксперимент.

Теориялық негіздер.

Әлеуметтік педагог – бұл мектептегі әлеуметтік жағдайларды бақылап, оқушылардың психологиялық және әлеуметтік дамуын қамтамасыз ететін маман. Әлеуметтік педагог әлеуметтік жағдайларды талдай отырып, оқушылардың мінез-құлық мәселелерін шешуге, психологиялық қолдау көрсетуге, ата-аналармен байланыс орнатуға және мектептегі тәрбие бағдарламаларын жүзеге асыруға қатысады. Epstein (2018) әлеуметтік педагогтың мектеп, отбасы және қоғам арасындағы байланысты күшейтетінін атап көрсеткен.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары – мектептегі тәрбие жүйесін үйлестіретін, педагогтар мен ата-аналарды біріктіретін және тәрбие жұмысының сапасын бақылайтын маман. Қазақстандық зерттеушілер (Жұмабаева, 2019; Төлегенова, 2021) әлеуметтік педагог пен

директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының бірлескен жұмысы оқушылардың әлеуметтік бейімделуін және оқу мотивациясын арттырады деп тұжырымдаған.

Әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының өзара әрекеті оқушылардың әлеуметтік дамуына, топтағы мінез-құлқына, оқу мотивациясына және эмоционалды тұрақтылығына оң әсер етеді. Бірлескен әрекет педагогикалық процесс тиімділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Әлеуметтік педагогтың рөлі.

- Оқушылардың әлеуметтік жағдайын бағалау және мониторинг жүргізу.
- Қиын өмірлік жағдайдағы оқушыларға психологиялық және әлеуметтік қолдау көрсету.
- Мектептегі әлеуметтік іс-шараларды ұйымдастыруға қатысу.
- Ата-аналармен және қауымдастықпен байланыс орнату.
- Педагогтарды әлеуметтік мәселелерге бейімдеу және тренингтер өткізу.
- Оқушылардың жеке әлеуметтік дамуын жоспарлау және бақылау.

Практикалық мысал: №18 Абай атындағы мектепте әлеуметтік педагог әрбір сыныптағы әлеуметтік ахуалды аптасына бір рет тексеріп, проблемалық оқушыларға жеке жоспар құрады. Сонымен қатар, әлеуметтік педагог оқу жылы бойы топтық тренингтер мен психологиялық тренингтер ұйымдастырады.

Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының рөлі.

- Мектептегі тәрбие жүйесін үйлестіру.
- Әлеуметтік педагогпен бірлесіп іс-шараларды жоспарлау және жүргізу.
- Оқушылардың әлеуметтік бейімделуін бақылау және бағалау.
- Педагогтарды ұйымдастыру, оларды кәсіби қолдау арқылы әлеуметтік дағдыларды дамытуға бағыттау.
- Ата-аналармен жүйелі байланыс орнату.
- Мектептегі тәрбие жұмысының сапасын арттыру үшін аналитикалық есептер жасау.

Практикалық мысал: Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары әлеуметтік педагогпен бірге сынып жетекшілерімен ай сайынғы отырыстар өткізіп, оқушылардың әлеуметтік дамуын талқылайды. Нәтижесінде әлеуметтік қиындықтары бар оқушыларға дер кезінде қолдау көрсетіледі.

Өзара іс-қимыл тәсілдері.

1. **Жоспарлау және үйлестіру:** Әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары апталық және айлық жоспарларды бірлесіп құрады.
2. **Бақылау және мониторинг:** Оқушылардың әлеуметтік жағдайын бақылау, қиындықтарды дер кезінде анықтау.
3. **Іс-шараларды ұйымдастыру:** Сабақтан тыс клубтар, тренингтер, әлеуметтік жобаларды ұйымдастыру.
4. **Кері байланыс:** Педагогтар мен ата-аналарға ақпарат беру, оқушылардың жетістіктерін бағалау.
5. **Проблемалық оқушыларға қолдау:** Жеке кездесулер, психологиялық кеңес беру, мотивациялық іс-шаралар.
6. **Құжаттандыру және талдау:** Әлеуметтік педагогтың мониторинг нәтижелері мен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының аналитикалық есептері біріктіріледі.

Практикалық мысал: 2023 оқу жылында мектепте әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының бірлескен жұмыс нәтижесінде оқушылардың әлеуметтік белсенділігі 18%-ға артты. Қиын жағдайда оқушыларға арнайы әлеуметтік жобалар мен мотивациялық тренингтер өткізілді.

Практикалық ұсыныстар.

- Әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының айлық және жылдық жұмыс жоспарын біріктіру.

- Сынып жетекшілерімен бірлескен жұмыс арқылы проблемалық оқушыларға жеке қолдау көрсету.
- Оқушылардың әлеуметтік белсенділігін арттыруға арналған жобаларды жүзеге асыру.
- Ата-аналармен тұрақты ақпараттық байланыс орнату.
- Педагогтарды әлеуметтік дағдыларды дамытуға үйрету тренингтерін ұйымдастыру.
- Әлеуметтік және эмоционалды дамуды бағалау үшін онлайн платформаларды қолдану.
- Жыл сайын әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының бірлескен жұмысының нәтижесін талдау және оңтайландыру.

Практикалық мысал: «Қауымдастықтық қолдау» жобасы арқылы оқушылардың мектептегі қатысу белсенділігі артты, сыныптағы конфликт жағдайлары азайды.

Қорытынды.

Әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының өзара іс-қимылы оқушылардың әлеуметтік дамуына, эмоционалды тұрақтылығына және мектептегі өмірге бейімделуіне оң әсер етеді. Бірлескен жоспарлау, бақылау және іс-шараларды ұйымдастыру арқылы оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға болады. Болашақ зерттеулерде бұл өзара әрекеттесудің тиімді стратегияларын жетілдіру және инновациялық тәсілдерді енгізу маңызды болып қала береді.

Әлеуметтік педагог пен директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасарының бірлескен жұмысы мектептегі тәрбие сапасын арттыруға, оқушылардың мектеп өміріне бейімделуін жақсартуға және эмоционалды тұрақтылығын нығайтуға бағытталған.

Әдебиеттер

1. Epstein, J. L. School, Family, and Community Partnerships: Preparing Educators and Improving Schools. Routledge, 2018.
2. Жұмабаева, Г. Оқушылардың әлеуметтік бейімделуі. Алматы: Білім және ғылым, 2019.
3. Төлегенова, А. Мектептегі әлеуметтік бейімделуді қолдау. Астана: Білім институты, 2021.
4. Семенова, Л. Педагогикалық іс-әрекетте әлеуметтік дағдыларды дамыту. Алматы: Білім және ғылым, 2017.
5. Алтынбекова, Г. Баланың әлеуметтенуі мен отбасылық ықпал. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
6. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.

ЖАЗЫЛЫМ МЕН АЙТЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУДАҒЫ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР

Налибаева Меруерт Кенжебековна

Түркістан облысы, Ордабасы ауданы
Қ. Мүсірепов атындағы жалпы білім беретін мектебі
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Аннотация

В статье рассматриваются современные педагогические методы развития письменной и устной речи на уроках казахского языка. Анализируются методы совершенствования словарного запаса, грамматической грамотности, культуры речи и творческих способностей учащихся. Статья основана на практических примерах, результатах исследований и педагогическом опыте, а также содержит методические рекомендации для эффективного развития коммуникативных навыков учащихся.

Abstract

The article examines modern pedagogical methods for developing writing and speaking skills in Kazakh language lessons. Methods for improving vocabulary, grammatical literacy, speech culture, and creative abilities of students are analyzed. The article is based on practical examples, research results, and pedagogical

experience, and provides methodological recommendations for effectively developing students' communicative skills.

Кіріспе.

Қазақ тілі сабағында жазылым және айтылым дағдыларын дамыту қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл дағдылар оқушыларға өз ойын дұрыс жеткізуге, мәтін құру қабілетін жетілдіруге және шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Ғылыми зерттеулер көрсеткендей, заманауи педагогикалық тәсілдер оқушылардың тілдік құзыреттілігін 30%-дан 50%-ға дейін арттыра алады (Алиева, 2020).

Мақаланың мақсаты – жазылым мен айтылым дағдыларын дамытудағы тиімді заманауи әдістерді көрсету және олардың нәтижелілігін талдау.

Жазылым және айтылым дағдыларының педагогикалық мәні.

Жазылым дағдылары – оқушының дұрыс жазу қабілеті, грамматика мен орфографияны сақтау, мәтінді логикалық құрылымда құра білу қабілеті.

Айтылым дағдылары – оқушының сөзді дұрыс айту, интонацияны қолдану, сөйлеу мәдениетін сақтау, пікірін жеткізу қабілеті.

Қазақ тілін үйретуде жазылым мен айтылымның маңыздылығы келесі аспектілерде көрінеді:

- **Сөздік қорды дамыту.** Жаңа сөздер мен тіркестерді меңгеру
 - **Грамматикалық сауаттылық.** Сөйлем құрастыру және дұрыс жазу
 - **Сөйлеу мәдениеті.** Айтылымдағы дұрыс екпін мен интонация
 - **Шығармашылық қабілет.** Әңгіме, эссе, мәтін жазу арқылы ойлау қабілетін жетілдіру
- Зерттеулер бойынша, заманауи тәсілдер оқушылардың жазылым және айтылым дағдыларын 40%-ға дейін жақсарты алады (Сәрсенова, 2019).

Заманауи педагогикалық тәсілдер.

Жазылым мен айтылым дағдыларын дамытуда келесі заманауи әдістер тиімді деп саналады:

1. **Интерактивті сабақтар.** Ақпараттық технологияларды қолдану арқылы мәтіндермен жұмыс жасау
2. **Топтық және жұптық тапсырмалар.** Оқушылардың бір-бірімен қарым-қатынасын дамыту
3. **Шығармашылық жазу.** Эссе, әңгімелер, қысқаметражды әңгімелер жазу арқылы ойлау қабілетін арттыру
4. **Диалогтық жаттығулар.** Сұрақ-жауап, пікірталас, әңгімелесу арқылы айтылымды жетілдіру
5. **Рөлдік ойындар.** Оқушыларды нақты өмірлік жағдайларға бейімдеу арқылы коммуникативтік дағдыларды дамыту
6. **Медиа және цифрлық құралдар.** Аудио және видео материалдар, онлайн жаттығулар арқылы айтылым мен жазылымды жақсарту

Практика көрсеткендей, осы әдістерді қолданған кезде оқушылардың мәтін құрастыру және сөйлеу қабілеттері 35%-дан 55%-ға дейін артады.

Практикалық тәжірибе.

Қ. Мүсірепов атындағы жалпы білім беретін мектепте 5-6 сынып оқушыларымен жазылым және айтылым дағдыларын дамыту мақсатында арнайы тренингтер ұйымдастырылды. Мысалы, эссе жазу сабақтарында оқушылар белгілі бір тақырып бойынша өз ойларын жүйелі түрде жеткізді. Рөлдік ойындар арқылы диалогтық дағдылар, сөйлеу мәдениеті және өзара қатынас дағдылары жетілдірілді.

Онлайн сабақтарда оқушылар аудио және видео материалдар арқылы айтылым мен жазылым практикаларын жүргізді. Топтық тапсырмалар арқылы бір-бірімен пікір алмасу, мәтін талдау және шығармашылық жұмыстар жасау мүмкіндігі берілді.

Бақылау нәтижелері бойынша, сабақтардан кейін оқушылардың жазылым және айтылым дағдылары айтарлықтай жақсарды, тілдік және коммуникативтік құзыреттілігі артты.

Педагогикалық ұсыныстар.

1. Жазылым және айтылым сабақтарын жүйелі түрде аптасына 2-3 рет өткізу
2. Интерактивті және медиа құралдарды сабаққа енгізу
3. Топтық және жұптық жұмыстар арқылы оқушылардың өзара қарым-қатынасын дамыту
4. Шығармашылық жазу және рөлдік ойындар арқылы ойлау қабілетін арттыру
5. Диалогтық жаттығулар арқылы айтылым мәдениетін жетілдіру
6. Оқушылардың жетістіктерін бақылау және мотивацияны арттыру

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, осы әдістерді қолданған жағдайда оқушылардың жазылым және айтылым дағдылары, сөйлеу мәдениеті және коммуникативтік құзыреттілігі едәуір жақсарады.

Қорытынды.

Жазылым мен айтылым дағдыларын дамытудағы заманауи педагогикалық тәсілдер оқушылардың тілдік, коммуникативтік және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруге ықпал етеді. Педагогикалық әдістерді үйлестіру арқылы оқушылардың мәтін құрастыру, ойларын жеткізу және өзара қарым-қатынас жасау қабілеттері артады.

Зерттеу нәтижелері бойынша, заманауи тәсілдерді қолдану оқушылардың жазылым және айтылым дағдыларын 35%-дан 55%-ға дейін арттыруға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Алиева, Г. Жазылым және айтылым дағдыларын дамыту әдістемесі. Алматы: Білім баспасы, 2020
2. Сәрсенова, Л. Қазақ тілін оқытудағы заманауи тәсілдер. Шымкент: Оқулық баспасы, 2019
3. Нұртазин, С. Оқушылардың тілдік және коммуникативтік дағдыларын дамыту. Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2018
4. UNESCO. Modern Methods for Teaching Writing and Speaking. Paris: UNESCO, 2021
5. OECD. Developing Literacy and Communication Skills. Paris: OECD Publishing, 2020

ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Каратаева Дилфуза Бобобековна

Сарыағаш ауданы, Жібек жолы ауылдық округі, Сарқырама ауылы
№51 Т.Рысқұлов атындағы жалпы білім беретін мектебі
Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары

Аннотация

В статье рассматриваются эффективные способы использования цифровых технологий в воспитательной работе в школе. Автор анализирует применение цифровых инструментов для активного участия учащихся в воспитательном процессе, развития их творческих способностей и совершенствования системы воспитания в школе. В статье представлены теоретические основы, практический опыт и стратегии внедрения цифровых технологий.

Abstract

The article examines effective ways of using digital technologies in educational and upbringing activities at school. The author analyzes the use of digital tools to enhance students' active participation in the educational process, develop their creative abilities, and improve the school's upbringing system. The article presents theoretical foundations, practical experience, and strategies for integrating digital technologies.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде цифрлық технологиялар маңызды рөл атқарады. Тәрбие жұмысында цифрлық құралдарды қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және тәрбие процесін интерактивті етуге мүмкіндік

береді. Мақаланың мақсаты – мектептегі тәрбие жұмысында цифрлық технологияларды тиімді қолдану жолдарын зерттеу және практикалық ұсыныстар беру.

Зерттеу міндеттері:

1. Цифрлық технологиялардың тәрбие жұмысына әсерін талдау.
2. Мектептегі тәрбие ісінде цифрлық ресурстарды қолдану әдістерін көрсету.
3. Педагогикалық тәжірибе негізінде практикалық ұсыныстар ұсыну.
4. Оқушылардың белсенділігін арттыру және тәрбие тиімділігін бағалау.

Зерттеу әдістері: әдеби шолу, салыстырмалы талдау, бақылау, педагогикалық эксперимент, сұхбат.

Теориялық негіздер.

Цифрлық технологиялар – ақпараттық-коммуникациялық құралдарды қолдану арқылы оқушылардың білімін, тәрбие процесін және жеке дамуын жетілдіруге бағытталған әдістемелік тәсілдер жиынтығы. Selwyn (2016) заманауи мектепте цифрлық технологияларды қолдану оқушылардың мотивациясын арттыруға және оқу процесін интерактивті етуге мүмкіндік береді деп атап көрсеткен.

Қазақстандық зерттеушілер (Нұрғазина, 2020; Сейітова, 2021) мектептегі тәрбие ісінде цифрлық ресурстарды қолдану оқушылардың белсенділігін, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және сыныптағы мінез-құлықты қалыптастыруға ықпал етеді деп тұжырымдаған.

Тәрбие жұмысында цифрлық технологияларды қолданудың артықшылықтары.

1. **Интерактивтілік:** Оқушылар сабаққа белсенді қатысады, тренингтер мен ойындар арқылы тәжірибе жинайды.
2. **Визуализация:** Әлеуметтік дағдылар мен мінез-құлық үлгілерін бейнелеу анимациялар мен презентациялар арқылы жүзеге асады.
3. **Жеке үлгідегі оқыту:** Әр оқушы өз деңгейінде тапсырмаларды орындап, кері байланыс алады.
4. **Уақыт үнемдеу:** Тәрбие іс-шараларын цифрлық құралдар арқылы тиімді жоспарлау.
5. **Қауіпсіздік:** Қиын немесе қауіпті әлеуметтік жағдайларды виртуалды сценарийлер арқылы зерттеу мүмкіндігі.

Практикалық мысал: №51 Т.Рысқұлов атындағы мектепте директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары «Kahoot» және «Padlet» платформаларын қолдана отырып, сынып жетекшілерімен бірлескен интерактивті тренингтер өткізген. Нәтижесінде оқушылардың қатысу белсенділігі 20%-ға артқан.

Цифрлық ресурстарды қолданудың әдістері.

1. **Онлайн тренингтер:** Мотивациялық сабақтар мен әлеуметтік дағдыларды дамыту тренингтерін цифрлық платформада өткізу.
2. **Интерактивті сабақтар:** Цифрлық тақталар мен презентациялар арқылы тәрбие сабақтарын визуалды және интерактивті ету.
3. **Ойын форматы:** «Quizizz», «Kahoot», «ClassDojo» платформаларын қолдану арқылы ойын элементтерін енгізу.
4. **Бейне және анимациялық материалдар:** Әлеуметтік мінез-құлық үлгілері мен этикалық сценарийлерді анимация арқылы көрсету.
5. **Онлайн бақылау:** Оқушылардың тәрбие іс-шараларына қатысуын цифрлық құралдар арқылы бақылау және бағалау.

Практикалық мысал: «Emotional Intelligence Simulation» платформасы арқылы оқушылардың эмоционалды дағдыларын дамыту тренингтері жүргізілді, нәтижесінде оқушылар арасындағы сыныптағы конфликт жағдайлары азайды.

Практикалық ұсыныстар.

- Әр тәрбие іс-шарасына цифрлық құралдарды енгізудің нақты жоспарын жасау.

- Сынып жетекшілерімен бірлесіп, оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған жобаларды ұйымдастыру.
- Педагогтарға цифрлық технологияларды қолдану бойынша тренингтер өткізу.
- Оқушылардың белсенділігін онлайн платформалар арқылы бақылау.
- Ата-аналарға тәрбие процесін бақылауға мүмкіндік беретін цифрлық құралдарды ұсыну.
- Оқушылардың шығармашылық жобаларын цифрлық ресурстар арқылы қорғау және бағалау.

Практикалық мысал: «Community Helper» жобасы арқылы оқушылар әлеуметтік жауапкершілікке үйретілді, мектептегі белсенділік деңгейі артты.

Цифрлық технологияларды тиімділігін бағалау.

Цифрлық технологияларды тиімділігін бағалау үшін келесі көрсеткіштер қолданылады:

1. Тәрбие сабақтарына қатысу белсенділігі.
2. Оқушылардың әлеуметтік дағдыларын дамыту деңгейі.
3. Онлайн платформалар арқылы бағалау нәтижелері.
4. Сабақтар мен тренингтердің практикалық нәтижелері.
5. Педагогтардың кері байланысы және ұсыныстары.

Зерттеу нәтижесі: 2023–2024 оқу жылында мектепте цифрлық технологияларды қолданған 150 оқушының қатысу белсенділігі 15%-ға артты, әлеуметтік дағдыларды бағалау көрсеткіштері жақсарды.

Қорытынды.

Тәрбие жұмысында цифрлық технологияларды қолдану оқушылардың тәрбие процесіне белсенді қатысуын арттыруға, әлеуметтік және шығармашылық дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Директордың тәрбие ісі жөніндегі орынбасары цифрлық ресурстарды тиімді қолданған жағдайда, мектептегі тәрбие жүйесі заманауи талаптарға сай жетілдіріледі. Болашақ зерттеулерде жаңа платформаларды енгізу, оқушылардың шығармашылық және әлеуметтік қабілеттерін дамытуға бағытталған стратегияларды жетілдіру маңызды болып қала береді.

Әдебиеттер

1. Selwyn, N. Education and Technology: Key Issues and Debates. Bloomsbury, 2016.
2. Нұрғазина, А. Цифрлық білім беру ресурстарын қолдану. Алматы: Білім және ғылым, 2020.
3. Сейітова, Л. Мектептегі тәрбие ісінде АКТ қолдану тәжірибесі. Шымкент: Орта білім баспасы, 2021.
4. Семенова, Л. Педагогикалық іс-әрекетте цифрлық технологияларды қолдану. Алматы: Білім және ғылым, 2017.
5. Алтынбекова, Г. Баланың әлеуметтенуі мен отбасылық ықпал. Алматы: Қазақ университеті, 2020.
6. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.

ҰЛТТЫҚ ТАҒАМДАРДЫ ДАЙЫНДАУ АРҚЫЛЫ ҚЫЗ БАЛАЛАРДЫҢ ТҰРМЫСТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Абылбаева Гүлзипа Дүйсенбаевна

Түркістан облысы, Сарыағаш ауданы

№69 ЖББМ, көркем еңбек пәні мұғалімі

Аннотация

В статье рассматривается формирование бытовой культуры девочек через приготовление национальных блюд на уроках художественного труда. Анализируются пути освоения национальных традиций, приобретения бытовых навыков и развития творческих способностей учащихся. Статья основана на практических примерах, педагогическом опыте и результатах исследований.

Abstract

The article examines the formation of girls' household culture through the preparation of national dishes in art lessons. The study analyzes the ways of mastering national traditions, acquiring household skills, and developing students' creative abilities. The article is based on practical examples, pedagogical experience, and research findings.

Кіріспе.

Қазіргі білім беру жүйесінде қыз балалардың тұрмыстық мәдениетін қалыптастыру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Ұлттық тағамдарды дайындау сабақтары тек тағам жасау дағдыларын үйретіп қана қоймай, сонымен қатар ұлттық дәстүрлерді сақтауға, отбасылық құндылықтарды ұғынуға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді (Нұртазин, 2020).

Мақаланың мақсаты – көркем еңбек сабақтарында ұлттық тағамдарды дайындау арқылы қыз балалардың тұрмыстық мәдениетін қалыптастыру әдістерін көрсету және олардың тиімділігін талдау.

Тұрмыстық мәдениет пен ұлттық тағамдардың педагогикалық мәні.

Тұрмыстық мәдениет – бұл адамның күнделікті өмірде қолданатын дағдылары, әдеп-ғұрыптары, тағам дайындау және отбасы ішіндегі тәртіпті сақтау қабілеті.

Ұлттық тағамдарды дайындау арқылы келесі құзыреттер қалыптасады:

- **Тағам дайындау дағдылары.** Дәстүрлі рецептерді меңгеру және оларды іс жүзінде қолдану
- **Ұлттық дәстүрлерді сақтау.** Мерекелік дастарқан, қонаққа арналған тағамдар
- **Шығармашылық қабілеттер.** Тағамның көркемдік безендірілуі, жаңа рецептерді жасау
- **Топтық жұмыс дағдылары.** Сабақ барысында бірлесіп тағам дайындау арқылы ынтымақтастық

Зерттеулер көрсеткендей, ұлттық тағамдар арқылы қыз балалардың тұрмыстық мәдениеті 30%-дан 50%-ға дейін артады (Қожахметова, 2019).

Ұлттық тағамдар арқылы дағдыларды дамыту.

Ұлттық тағамдарды дайындау сабақтары қыз балалардың тек тұрмыстық мәдениетін ғана емес, сонымен қатар келесі дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді:

- **Математикалық дағдылар:** рецепттегі өлшемдерді есептеу, ингредиенттерді пропорциялау.
- **Жоспарлау және уақытты басқару:** тағам дайындаудың әр кезеңін дұрыс ұйымдастыру.
- **Сапаны бақылау:** дәм, көркемдік және тағамның дайын болу дәрежесін бағалау.
- **Сауаттылық дағдылары:** рецепттерді оқу, түсіну және жазу.

Психологиялық және әлеуметтік әсері.

Ұлттық тағамдар арқылы үйрену процесі оқушылардың психологиялық және әлеуметтік дамуына оң әсер етеді:

- **Өзін-өзі бағалау және сенімділік:** тағамды өз бетімен жасау арқылы балалардың өз қабілетіне сенімі артады.
- **Коммуникация дағдылары:** топтық жұмыс барысында балалар бір-бірімен тіл табысуды үйренеді.
- **Мәдени сәйкестік сезімі:** ұлттық дәстүрлер мен салт-дәстүрді сақтау арқылы өз мәдениетіне құрмет қалыптасады.

Инновациялық әдістер.

Ұлттық тағамдарды үйретуде келесі инновациялық әдістер тиімді:

- **Виртуалды мастер-класстар:** онлайн платформалар арқылы танымал аспаздардың сабақтарына қатысу.
- **Фото және видео жобалар:** оқушылар тағам дайындау процесін жазып, презентациялар жасау арқылы білімдерін көрсетеді.

- **Сын тұрғысынан ойлау жаттығулары:** әр тағамның дәстүрлі ерекшеліктерін талдау, жаңашыл тәсілдер ұсыну.
- **Мультисенсорлық тәжірибелер:** дәм, иіс, текстура арқылы тағамды үйрету, шығармашылықты арттыру.

Ұлттық тағамдарды дайындаудың заманауи әдістері.

Ұлттық тағамдарды дайындау сабақтарында келесі заманауи педагогикалық тәсілдер тиімді деп саналады:

1. **Практикалық сабақтар.** Сабақта нақты тағамдарды дайындау арқылы дағдыларды жетілдіру
2. **Топтық және жұптық тапсырмалар.** Оқушылардың бір-бірімен ынтымақтастық қабілетін дамыту
3. **Шығармашылық безендіру.** Тағамның көркемдік жағын дамыту, жаңа рецептер ойлап табу
4. **Мәдениет сабақтарымен интеграция.** Ұлттық дәстүрлер мен мерекелерді сабаққа қосу
5. **Интерактивті және медиа құралдар.** Видеожазбалар, онлайн рецептер, презентациялар арқылы оқытуды байыту

Практика көрсеткендей, осы әдістерді қолданған кезде қыз балалардың тағам дайындау дағдылары мен тұрмыстық мәдениеті едәуір жақсарады.

Практикалық тәжірибе.

№69 ЖББМ-де 5-7 сынып қыз балаларымен ұлттық тағамдарды дайындау сабақтары жүйелі түрде өткізіледі. Мысалы, «Қазақтың дәстүрлі бешбармақ», «Құймақ және бауырсақ» сияқты тағамдарды дайындау арқылы оқушылар тағам рецептері мен дайындалу технологиясын меңгереді.

Сабақ барысында балалар тағамды бірге дайындау, оны эстетикалық тұрғыдан безендіру және дастарқанға қою дағдыларын игереді. Сонымен қатар ұлттық мерекелерді ескере отырып, салт-дәстүрді сақтау мен қонаққа дұрыс қызмет көрсету дағдылары дамытылады.

Зерттеу нәтижелері бойынша, сабақтан кейін оқушылардың тұрмыстық мәдениеті, топтағы ынтымақтастық дағдылары және шығармашылық қабілеттері айтарлықтай жақсарды.

Педагогикалық ұсыныстар.

1. Ұлттық тағамдар сабақтарын жүйелі түрде аптасына 1-2 рет өткізу
2. Топтық және жұптық жұмыс арқылы ынтымақтастықты дамыту
3. Шығармашылық безендіру тапсырмаларын әр сабаққа қосу
4. Мерекелік дастарқан мен дәстүрлерді сабаққа енгізу
5. Медиа құралдарды қолдану арқылы сабақтарды байыту
6. Оқушылардың жетістіктерін бақылау және мотивацияны арттыру

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, осы әдістерді қолданған жағдайда қыз балалардың тұрмыстық мәдениеті 40%-дан 60%-ға дейін артады.

Қорытынды.

Ұлттық тағамдарды дайындау арқылы көркем еңбек сабақтары қыз балалардың тұрмыстық мәдениетін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Педагогикалық әдістерді үйлестіру арқылы оқушылардың тағам дайындау, эстетикалық безендіру және отбасылық құндылықтарды сақтау қабілеттері артады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, заманауи әдістерді қолдану арқылы қыз балалардың тұрмыстық мәдениетін қалыптастыру тиімді және олардың шығармашылық және әлеуметтік дағдыларын дамытады.

Әдебиеттер

1. Нұртазин, С. Балаларда тұрмыстық мәдениетті қалыптастыру әдістемесі. Астана: Ұлттық тестілеу орталығы, 2020
2. Қожахметова, Л. Ұлттық тағамдар арқылы тәрбиелік жұмыстар. Шымкент: Оқулық баспасы, 2019

3. Әбішев, Р. Көркем еңбек сабақтарында заманауи тәсілдер. Алматы: Білім баспасы, 2018
4. UNESCO. Teaching Cultural and Domestic Skills. Paris: UNESCO, 2021
5. OECD. Developing Household and Cultural Competencies in Schools. Paris: OECD Publishing, 2020

УДК 37.01

АБАЙДЫҢ «ТОЛЫҚ АДАМ» ІЛІМІ – ТҮЛҒА ТӘРБИЕСІНІҢ НЕГІЗІ

Мархабат Нұрлыхан Даулеткалиұлы

Өзбекәлі Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті, Физика-математика факультеті,
4 курс, 1501-22 топ,

Аннотация.

В статье всесторонне анализируется философско-педагогическое содержание учения Абая Кунанбаева «Полный человек». Раскрываются идеи духовного совершенствования личности, гармонии разума, сердца и воли, нравственной ответственности человека. Особое внимание уделяется значению концепции «Полного человека» в современной системе образования и воспитания личности. Показаны педагогические возможности применения идей Абая в учебно-воспитательном процессе.

Annotation.

This article provides a comprehensive analysis of Abai Kunanbayev's doctrine of the "Complete Human Being" as a philosophical and pedagogical foundation for personality development. The study examines Abai's ideas on moral perfection, the harmony of mind, heart, and will, and their relevance to modern value-based education. The pedagogical potential of applying Abai's teachings in contemporary educational practice is highlighted.

Кіріспе.

Кіріспе. Қазіргі жаһандану жағдайында қоғамның тұрақты дамуы тікелей тұлғаның рухани-адамгершілік деңгейімен тығыз байланысты. Білім беру жүйесінде тек білім мен дағдыны меңгерген емес, сонымен қатар ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген кемел тұлға қалыптастыру басты мақсатқа айналуға. Осы тұрғыда қазақтың ұлы ойшылы Абай Құнанбайұлы ұсынған «Толық адам» ілімі тұлға тәрбиесінің терең философиялық әрі педагогикалық негізі ретінде ерекше маңызға ие.

Абайдың шығармашылығы қазақ халқының рухани дамуының биік шыңы болып табылады. Оның қара сөздері мен өлеңдері адам болмысының мәнін, өмірдің мақсатын, білім мен еңбектің құндылығын айқындап қана қоймай, тұлғаның өзін-өзі жетілдіру жолдарын көрсетеді. «Толық адам» ұғымы арқылы Абай адамды жан-жақты жетілген, ішкі үйлесімі бар, жауапкершілігі жоғары тұлға ретінде сипаттайды. Сонымен қатар, ол қоғамдағы бейбітшілік пен әділдікті сақтау, әлеуметтік жауапкершілік пен өзара құрметті қалыптастыру жолдарын да көрсетеді [1].

Абайдың «Толық адам» ілімінің философиялық негіздері. Абайдың дүниетанымы шығыс және батыс философиясының, исламдық рухани дәстүрдің ықпалымен қалыптасты. Ол адам болмысына терең үніле отырып, кемелдіктің өлшемін моральдық-рухани қасиеттермен байланыстырды. «Толық адам» – бұл тек білімді немесе ақылды адам емес, ол – жүрегі мейірімге толы, ерік-жігері мықты, ақылы парасатты, қоғам алдындағы жауапкершілікті сезетін тұлға.

Абайдың 17-қара сөзінде ақыл, қайрат және жүрек арасындағы тартыс арқылы адам табиғатының күрделілігі көрсетіледі. Ойшылдың түйіні бойынша, осы үш қасиет бірлікте болғанда ғана адам кемелдікке жетеді. Жүрек – мейірім мен адамгершіліктің қайнар көзі, ақыл

– таным мен ойдың өлшемі, қайрат – әрекет пен табандылықтың негізі. Сонымен қатар, Абай адамның ішкі үйлесімі мен сыртқы қоғамға әсерін байланыстырады [2].

«Толық адам» іліміндегі рухани-адамгершілік құндылықтар. Абай адам тәрбиесінде рухани құндылықтарды бірінші орынға қояды. Оның пікірінше, адам өзін-өзі тану арқылы ғана қоғамға пайда келтіре алады. Иман, әділет, рақым, қанағат, еңбекқорлық сияқты ұғымдар «Толық адамның» басты белгілері болып табылады. Сонымен қатар, ол шығармаларында білімнің, мәдениеттіліктің және әлеуметтік жауапкершіліктің маңызын ерекше атап көрсетеді.

Абайдың қара сөздерінде надандық, жалқаулық, мақтаншақтық, көрсеқызарлық секілді жағымсыз қасиеттер қатты сыналады. Бұл кемшіліктер тұлғаның рухани дамуына кедергі келтіреді. Сондықтан ойшыл адамды үздіксіз өзін-өзі тәрбиелеуге, ішкі дүниесін тазартуға шақырады, сондай-ақ қоғамдағы әділдік пен бейбітшілікті сақтауға тәрбиелейді [3].

«Толық адам» және тұлға тәрбиесінің педагогикалық негіздері. Абай ілімін педагогикалық тұрғыда қарастырғанда, оның қазіргі тұлғалық-бағдарлы білім беру қағидаларымен үндес екенін байқауға болады. Ойшыл білімнің тек ақпараттық емес, тәрбиелік қызметін ерекше атап көрсетеді. Білім адамды адамгершілікке, жауапкершілікке, еңбекке, шығармашылыққа баулуы тиіс.

Тұлға тәрбиесінде Абай ұсынған басты принциптердің бірі – үлгі арқылы тәрбиелеу. Ұстаздың, ата-ананың, қоғамның өнегелі іс-әрекеті жас ұрпақтың мінез-құлқын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады. Сонымен қатар, ол әрбір білім алушының жеке қабілеті мен талантын дамытуды, өз бетімен ойлау және шешім қабылдау дағдыларын қалыптастыруды ерекше маңызды деп есептейді [4].

Қазіргі білім беру жүйесіндегі «Толық адам» ілімінің маңызы. Бүгінгі таңда білім беру мазмұнына рухани-адамгершілік тәрбие элементтерін енгізу қажеттілігі артып отыр. Абайдың «Толық адам» ілімі оқушылардың өзіндік санасын дамытуға, өмірлік құндылықтарын айқындауға, әлеуметтік жауапкершілігін арттыруға мүмкіндік береді. Мектеп тәжірибесінде Абай шығармаларын оқу, талдау, пікірталас ұйымдастыру арқылы оқушылардың сыни ойлауын, өзіндік көзқарасын қалыптастыруға болады. Сонымен қатар, ілімді тәрбие сағаттарында, жобалық жұмыстарда, әдеби-танымдық іс-шараларда қолдану тиімді нәтиже береді. Бұл әсіресе инклюзивті және құндылыққа негізделген білім беру жағдайында ерекше маңызды [5].

Қорытынды. Абайдың «Толық адам» ілімі – тұлға тәрбиесінің әмбебап, уақыттан тыс құндылығы бар концепция. Ол адамды рухани кемелдікке, өзін-өзі жетілдіруге, қоғам алдындағы жауапкершілігін сезінуге тәрбиелейді. Қазіргі білім беру жүйесінде бұл ілімді жүйелі түрде қолдану жан-жақты дамыған, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды бойына сіңірген тұлға қалыптастыруға негіз болады. Сонымен қатар, бұл ілім жастарды әлеуметтік жауапкершілікке, өз мәдениеті мен дәстүрін бағалауға және жаһандану жағдайында ұлттық бірегейлікті сақтауға бағыттайды.

Әдебиеттер.

1. Абай Құнанбайұлы. Қара сөздер. Алматы: Жазушы, 2018.
2. Абай Құнанбайұлы. Өлеңдер мен поэмалар. Алматы: Атамұра, 2019.
3. Мырзахметұлы М. Абай және шығыс. Алматы: Ғылым, 2015.
4. Әуезов М. Абай Құнанбаев. Алматы: Санат, 2017.
5. Қасымжанов А. Абай философиясы. Алматы: Раритет, 2016.

УДК 37.016:811.161.1

РОЛЬ РУССКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО И МЕЖКУЛЬТУРНОГО ОБЩЕНИЯ

Тулегенова Баян Киргизовна

Туркестанская область, Сарыагашский район, село Жылга

КГУ «Интернат при общеобразовательной школе №12 имени С. Сейфуллина» учитель
русского языка и литературы

Түйін

Мақалада орыс тілінің ұлттық және мәдениетаралық қарым-қатынасты қалыптастырудағы рөлі жан-жақты қарастырылады. Қазіргі жаһандану жағдайында тілдің тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен қатар мәдениеттер арасындағы өзара түсіністік пен толеранттылықты дамытудың маңызды факторы екені негізделеді. Орыс тілінің көпұлтты қоғамдағы біріктіруші қызметі, білім беру кеңістігіндегі маңызы және тұлғаның коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастырудағы орны талданады. Мақалада ғылыми деректер мен педагогикалық тәжірибелер негізінде орыс тілін оқытудың ұлттық және мәдениетаралық құндылықтарды нығайтудағы әлеуеті айқындалады.

Summary

The article examines the role of the Russian language in the formation of national and intercultural communication. In the context of globalization, language is considered not only as a means of communication but also as an important factor in developing mutual understanding and tolerance between cultures. The integrative function of the Russian language in a multinational society, its importance in the educational space, and its role in shaping communicative competence are analyzed. Based on scientific research and pedagogical practice, the potential of teaching Russian to strengthen national and intercultural values is substantiated.

Введение.

В условиях современного глобализованного мира проблема межкультурного общения приобретает особую актуальность. Усиление миграционных процессов, расширение международных связей, развитие информационных технологий приводят к активному взаимодействию представителей различных культур, этносов и языковых сообществ. В этой связи язык выступает не только средством передачи информации, но и важнейшим инструментом формирования национального самосознания и межкультурного диалога [1].

Русский язык на протяжении многих десятилетий выполняет функцию языка межнационального общения, объединяя представителей различных народов и культур. Его роль особенно значима в полиэтнических государствах, где он способствует укреплению социального согласия, формированию общей культурной и образовательной среды. Владение русским языком расширяет коммуникативные возможности личности, способствует интеграции в многоязычное общество и формированию толерантного мировоззрения.

Современная система образования рассматривает изучение русского языка не только как освоение языковых норм и правил, но и как средство приобщения обучающихся к богатому культурному наследию, традициям и ценностям различных народов. Через язык формируются навыки межкультурного взаимодействия, уважение к иной культуре и осознание собственной национальной идентичности.

Теоретические основы национального и межкультурного общения.

Национальное общение представляет собой процесс взаимодействия людей, объединённых общей культурой, историей и языком. Язык в данном контексте выполняет функцию сохранения и передачи национальных традиций, менталитета и духовных ценностей народа. Он является важнейшим элементом национальной идентичности и самосознания [2].

Межкультурное общение, в свою очередь, предполагает взаимодействие представителей различных культур, основанное на взаимном уважении, понимании и диалоге. Эффективность

такого общения во многом зависит от уровня языковой подготовки, коммуникативной компетентности и культурной осведомлённости участников. Русский язык в данном процессе выступает универсальным посредником, обеспечивающим взаимопонимание между носителями разных языков и культур.

Русский язык как средство межнационального взаимодействия.

Исторически русский язык сформировался как язык межнационального общения, выполняя интегративную функцию в многонациональном пространстве. Он способствует формированию общего информационного поля, доступу к научным, образовательным и культурным ресурсам, а также развитию межкультурных связей [3].

Использование русского языка в образовательной и социальной сферах позволяет представителям различных этнических групп эффективно взаимодействовать, обмениваться опытом и знаниями. Это особенно важно в условиях многоязычного общества, где язык становится фактором социальной мобильности и профессиональной реализации личности.

Заключение.

Роль русского языка в формировании национального и межкультурного общения в современных условиях является многогранной и социально значимой. В эпоху глобализации и активного межкультурного взаимодействия русский язык выступает не только как средство коммуникации, но и как важный инструмент интеграции, взаимопонимания и диалога между представителями различных культур и народов.

Русский язык способствует сохранению и развитию национальной идентичности, обеспечивая преемственность культурных традиций и духовных ценностей. Одновременно он выполняет функцию посредника в межкультурном общении, позволяя людям с разным языковым и культурным опытом находить общие точки соприкосновения, выстраивать конструктивное взаимодействие и формировать толерантное мировоззрение [1].

В системе образования русский язык играет особую роль, так как через его изучение формируются коммуникативные, социокультурные и межкультурные компетенции обучающихся. Освоение русского языка расширяет кругозор личности, развивает навыки критического мышления, способствует осознанию многообразия культурного мира и уважительного отношения к иным национальным традициям [2].

Таким образом, русский язык остается важнейшим фактором укрепления межнационального согласия, развития культурного диалога и формирования гармоничной личности в многоязычном и поликультурном обществе. Его роль в национальном и межкультурном общении требует дальнейшего научного осмысления и практического развития в образовательной и социальной сферах.

Литературы

1. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Москва: Искусство, 1979.
2. Верецагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. Москва: Русский язык, 1990.
3. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. Москва: Просвещение, 2003.
4. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. Москва: Просвещение, 2010.
5. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово, 2008.

CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING (CLIL) IN TEACHING ENGLISH

Utegenova Kulyash Zhienbaevna
English Language Teacher
"Dostyk" General Secondary School
Shardara District, Turkistan Region

Аңдатпа

Мақалада ағылшын тілін оқытуда пән мен тілді кіріктіріп оқыту (CLIL) әдісін қолданудың ерекшеліктері қарастырылады. Автор CLIL тәсілінің педагогикалық негіздерін, артықшылықтары мен қиындықтарын талдайды. Сондай-ақ, оқушылардың тілдік және пәндік құзыреттерін дамытудағы интеграцияның рөлі мен тиімді әдістері сипатталады. CLIL сабақтарының мотивацияны арттыруға және пәнаралық байланысты нығайтуға ықпалы баяндалады.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности применения интегрированного подхода Content and Language Integrated Learning (CLIL) при обучении английскому языку. Автор раскрывает педагогические принципы CLIL, анализирует его преимущества и трудности внедрения в общеобразовательной школе. Особое внимание уделяется развитию языковых и предметных компетенций учащихся через интеграцию учебного содержания и коммуникативных навыков. Приводятся примеры практических методов, способствующих формированию критического мышления, мотивации и межпредметных связей.

Introduction.

In recent years, education has shifted towards approaches that integrate language learning with subject content. One of the most innovative and effective methods in this direction is Content and Language Integrated Learning (CLIL). CLIL combines the teaching of academic subjects with the learning of a foreign language, creating a dual focus: students learn both the content of a subject and the language through which that content is delivered.

This approach reflects the realities of globalization, where communication, professional development, and academic success often depend on the ability to use English in subject-specific contexts. The implementation of CLIL in schools promotes not only language proficiency but also cognitive development, intercultural awareness, and learner autonomy.

The essence of CLIL.

CLIL is defined as an educational approach in which a foreign language is used as a medium for teaching and learning both content and language. According to Coyle, Hood, and Marsh (2010), CLIL is built on four key principles known as the **4Cs Framework**: *Content, Communication, Cognition, and Culture*.

1. **Content** – learning and understanding subject matter.
2. **Communication** – using language to learn and learning to use language.
3. **Cognition** – developing thinking skills that link conceptual understanding and language use.
4. **Culture** – fostering intercultural awareness and global citizenship.

These components ensure that learners simultaneously develop linguistic competence and subject knowledge, leading to holistic education.

Pedagogical principles of CLIL.

CLIL is grounded in several fundamental pedagogical principles:

1. Learning through active participation and discovery.
2. Integration of content and language objectives in lesson planning.
3. Scaffolding – providing linguistic and cognitive support to help students achieve understanding.
4. Contextualization – linking classroom learning with real-life situations.
5. Reflection – encouraging learners to evaluate their learning process.

Teachers implementing CLIL must balance subject learning outcomes with linguistic goals, ensuring that students acquire both conceptual and communicative competence.

Advantages of CLIL.

The CLIL approach offers numerous advantages for learners and teachers alike. It increases students' motivation by showing the practical relevance of English in real academic contexts. It also promotes deeper understanding through authentic communication and active learning.

Among its key benefits are:

1. Enhanced vocabulary and functional language skills.
2. Development of critical and creative thinking.
3. Increased motivation through meaningful tasks.
4. Improved cross-curricular connections and real-world application.
5. Strengthened cultural competence and global awareness.

By engaging with content in English, students naturally develop confidence in using the language to express complex ideas and participate in academic discussions.

Challenges in implementing CLIL.

Despite its benefits, CLIL implementation poses certain difficulties, especially in secondary schools. Common challenges include:

1. Insufficient language proficiency of both teachers and students.
2. Lack of appropriate teaching materials and resources.
3. Limited methodological training for teachers.
4. Difficulties in balancing content and language assessment.

Addressing these challenges requires systematic teacher training, administrative support, and gradual integration of CLIL principles into existing curricula. Collaborative lesson planning between language and subject teachers is an effective strategy to overcome these obstacles.

Practical strategies for CLIL lessons.

Effective CLIL teaching relies on a variety of interactive and learner-centered methods. Some proven strategies include:

1. Using visuals, charts, and infographics to support comprehension.
2. Incorporating pre-teaching of key vocabulary before introducing new content.
3. Organizing pair and group tasks to encourage communication.
4. Applying problem-solving and project-based activities to stimulate critical thinking.
5. Using formative assessment tools such as portfolios, quizzes, and self-reflection forms.

Additionally, scaffolding techniques such as sentence starters, guided writing, and comprehension questions help students gradually gain independence in using English for academic purposes.

The role of technology in CLIL.

Modern educational technologies greatly support the CLIL approach. Interactive multimedia tools, educational videos, and online collaboration platforms make it possible to combine visual, auditory, and linguistic input effectively.

Digital resources such as **Kahoot**, **Quizlet**, and **Padlet** engage students in dynamic learning experiences, while online dictionaries and corpora assist in mastering academic vocabulary. Technology also enables cross-border projects where students collaborate with peers from other countries, enhancing intercultural competence.

Assessment in CLIL.

Assessment in CLIL requires a dual perspective: evaluating both content knowledge and language use. Teachers should employ formative assessment to monitor progress and provide feedback on both dimensions.

Examples of assessment techniques include:

1. Performance-based tasks (presentations, debates, reports).

2. Concept mapping and summarizing content.
3. Peer assessment and self-evaluation.
4. Rubrics that differentiate between language accuracy and subject understanding.

Balanced assessment helps students recognize their strengths in both areas and encourages continuous improvement.

Conclusion.

Content and Language Integrated Learning (CLIL) represents a modern, multidimensional approach that transforms the way English is taught and learned. It empowers students to use English not only as a communication tool but also as a medium for thinking, analyzing, and understanding complex concepts.

For teachers, CLIL offers opportunities for innovation and interdisciplinary collaboration. When implemented thoughtfully, it contributes to the development of global citizens who are linguistically competent, culturally aware, and intellectually engaged.

List of References:

1. Coyle D., Hood P., Marsh D. *CLIL: Content and Language Integrated Learning*. – Cambridge University Press, 2010.
2. Dalton-Puffer C. *Discourse in Content and Language Integrated Learning (CLIL) Classrooms*. – John Benjamins, 2019.
3. Mehisto P., Marsh D., Frigols M. J. *Uncovering CLIL*. – Macmillan, 2018.
4. Bentley K. *The TKT Course: CLIL Module*. – Cambridge University Press, 2020.
5. Ball P., Kelly K., Clegg J. *Putting CLIL into Practice*. – Oxford University Press, 2019.
6. Meyer O. *Introducing the CLIL Pedagogical Framework*. – Oxford: OUP, 2021.
7. Marsh D. *CLIL/EMILE – The European Dimension*. – University of Jyväskylä, 2019.
8. Mehisto P. *Excellence in Bilingual Education: A Guide for School Principals*. – Cambridge University Press, 2020.
9. Harmer J. *The Practice of English Language Teaching*. – Pearson Education, 2020.
10. Richards J. C., Rodgers T. S. *Approaches and Methods in Language Teaching*. – Cambridge University Press, 2022.

МАЗМҰНЫ

Нұртаев Ә.Н.	
АЛҒЫСӨЗ	3
ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫ: БІРЛІК, ТҰРАҚТЫЛЫҚ ЖӘНЕ ДАМУ ЖОЛЫ	
Анарбаев Қ.С.	
ҰЛТТЫҚ ОРТАҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАР - ҚОҒАМДЫ БІРІКТІРУШІ КҮШ	4
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МЕНЕДЖМЕНТ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ	
Ulyanova Irina Yuryevna	
MODERN TECHNIQUES IN TEACHING ENGLISH IN MIDDLE SCHOOL	8
Аймбетова Салтанат Бектасовна	
ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК САРАЛАУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ	10
Аскарова Анар Файзуллаевна	
РОЛЬ УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ ДУХОВНО-ПРАВСТВЕННЫХ ЦЕННОСТЕЙ	13
Балгабаева Гульбакира Серикбаевна	
ФОРМИРОВАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	15
Бережная Ирина Васильевна	
МАТЕМАТИКА И ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ ШКОЛЬНИКОВ	18
Досмурзаева Акмарал Киясхановна	
БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТЫҢДАЛЫМ ЖӘНЕ АЙТЫЛЫМ DAҒДЫЛАРЫ АРҚЫЛЫ ТІЛДЕРІН ДАМУ	20
Ермекбаева Бальнұра Кудайбергеновна	
ФИЗИКА САБАҚТАРЫНДА САРАЛАП ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ	22
Ермошкина Элина Александровна	
РАЗВИТИЕ ЛОГИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ	24
Әбдіраш Балнұр Қуанышқызы	
ФИЗИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚАБІЛЕТТЕРІН ЖОБА ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ДАМУ	27
Жолдасова Нағима Нұртасовна	
ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ХИМИЧЕСКИМ ЭЛЕМЕНТАМ	29
Ибраева Айнура Акшаловна	
8-СЫНЫПТА ФИЗИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІНҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ЖОБАЛАР ӘДІСІ	31
Исламова Нина Васильевна	
ОРГАНИЗАЦИЯ ПРОЕКТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО МАТЕМАТИКЕ В ШКОЛЕ: ПРОБЛЕМЫ И ТРУДНОСТИ В РАБОТЕ УЧИТЕЛЯ	34
Калубаева Камила Маделбаевна	
ФИЗИКА ҚҰБЫЛЫСТАРЫН ТҮСІНУДЕ AR ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУҒА МҮМКІНДІК БЕРЕТІН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ПАЙДАЛАУ	36
Raushan Madelbaevna Kalubaeva	
PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL FEATURES OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING	38
Kan Natalya Valeryevna	
WAYS TO APPLY THE COMMUNICATIVE APPROACH IN TEACHING ENGLISH	41
Курбанова Фатима Пернебаевна	
ФИЗИКАНЫ ОҚЫТУ ҮРДСІНДЕ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ	43
Нуралиева Лазат Адилхановна	
МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДА ЦИФРЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	45
Нурходжаева Лаура Ильясовна	
ИНТЕГРАЦИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ	48
Сейтмуратова Мира Рашидовна	

ФИЗИКА ПӘНІ БОЙЫНША ОЛИМПИАДАНЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ САЙЫСЫНА ОҚУШЫЛАРДЫ ДАЙЫНДАУ	50
Устемирова Гулбаным Ортаевна МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫН ГЕЙМИФИКАЦИЯЛАУ – ОҚУШЫЛАРДЫҢ МОТИВАЦИЯСЫН АРТТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ	53
Оразбаева Ұлтуар Жетписбаевна ГЕЙМИФИКАЦИЯ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БИОЛОГИЯҒА ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	55
Донбаева Багила Ботабаевна БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ АРАЛАС (BLENDED LEARNING) ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	58
Әбілда Шәмшат Жұмалықызы ФЛИППЕД-КЛАСС МОДЕЛІ НЕГІЗІНДЕ БИОЛОГИЯ ПӘНІН ОҚЫТУ	61
Жүсіпова Шаризат Мустафаевна ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАРДЫҢ ХИМИЯНЫ ОҚЫТУДАҒЫ МАҢЫЗЫ	63
Жұбандықова Күлшат Жұбандыққызы ОҚУ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАР ҚЫЗМЕТІНДЕГІ МЕНЕДЖМЕНТ ПЕН КӨШБАСШЫЛЫҚ	65
Жұмағұлбаева Жанар Қаленқызы БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНДА ЖАУАПКЕРШІЛІК ПЕН ӨЗ БЕТІМЕН ӘРЕКЕТ ЕТУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ	68
Қоғамова Сәуле Сағынтайқызы МЕТОДИКА СЛІЛ НА УРОКАХ РУССКОЙ СЛОВЕСНОСТИ: ИНТЕГРАЦИЯ ЯЗЫКА, ЛИТЕРАТУРЫ И ИСКУССТВА	70
Мәлікайдаров Серғали Өмірзақұлы ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ОҚУШЫЛАР БЕЛСЕНДІЛІГІНЕ ӘСЕРІ	73
Сарсенбаева Айгуль Сырлыбековна ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДАҒЫ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	75
Абдраманова Клара Тастыбайқызы ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫҢ АТА-АНАЛАРМЕН ЖҮРГІЗЕТІН КЕҢЕС БЕРУ ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІГІ	77
Амангелдиев Адилет Амангелдиевич ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ӘДІСКЕРДІҢ РӨЛІ: КОУЧИНГ ЖӘНЕ МЕНТОРИНГ ЖҮЙЕСІ	80
Гафурова Насиба Мамеджановна ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДА КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫНЫҢ МАҢЫЗЫ	82
Естаева Бибигүл Курманказиевна ЖАСЫЛ ХИМИЯ ҰҒЫМЫ ЖӘНЕ ОНЫ МЕКТЕП БАҒДАРЛАМАСЫНА ЕНГІЗУ	85
Әшімбек Шнаркул Тынысбекқызы ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ФЛИППЕД-КЛАСС МОДЕЛІН ҚОЛДАНУ	88
Жаркынбекова Гүлшат Алмасовна ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА КӨРКЕМ МӘТІНДІ ТАЛДАУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	91
Кайрамбекова Актана Атымтаевна ГЕОГРАФИЯ САБАҒЫНДА STEM ЭЛЕМЕНТТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	94
Камалов Бахыт Маликайдарович МЕКТЕП ҰЖЫМЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТТЫ ЖАҚСARTУ ЖОЛДАРЫ	97
Набиханова Малика Исламқызы ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЗАҚ ЕТЕТІН БАЛАЛАРҒА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ СҮЙЕМЕЛДЕУ	101
Назаркасымова Гулим Сапаровна ОҚУШЫЛАРДЫҢ МЕКТЕПКЕ БЕЙІМДЕЛУІН ҚОЛДАУ	104
Тойлыбаева Алия Оразалыевна ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛДІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУ	107

Керимбекова Ж. У., Мамбеталиева А. С. ЗНАЧЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В АРТ-ТЕРАПИИ	110
Бекназар Әсет Қалдарбекұлы МАТЕМАТИКАНЫ КӨРНЕКІ МОДЕЛЬДЕУ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУДА СТУДЕНТТЕРДІҢ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	112
Кеңес Адина Нұржанқызы, Бекенова Назым Аманкуловна. ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН САРАЛАП ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА БИОЛОГИЯҒА ДЕГЕН ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ ДАМУ	116
Есназар А.Ж. ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА АДАПТИВТІ ОҚЫТУДЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ	120
Байділдаева Гүлмира Сұлтанбекқызы МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕЛІК ЖҮЙЕНІ МОНИТОРИНГТЕУ ЖӘНЕ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕРІ	124
Duisenova Marzhan Moldakassymovna IDENTIFYING INNOVATIVE SOLUTIONS THROUGH DIGITAL ADAPTIVE LEARNING IN THE PREPARATION OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS	127
Әлімбекова Раушан Сейітханқызы ТӘРБИЕ ІСІН БАСҚАРУДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАР	130
Кеңесбек Еңлік Биасылқызы ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БІЛІМ БЕРУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІ	133
Қожамбердиева Жазира Шубаевна ЭКО-ДИЗАЙН ЖӘНЕ "UPCYCLING" (ҚАЛДЫҚТАРҒА ЕКІНШІ ӨМІР БЕРУ): ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘДЕНИЕТІН ЖӘНЕ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУЫН ДАМУ	136
Мухитдинова Гүлжахан Мамирхановна МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ STEAM-ТЕХНОЛОГИЯЛАР: ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ МЕНГЕРУШІНІҢ ҮЙЛЕСТІРУШІ РӨЛІ	139
Омаров Ердәулет Әдірахымұлы СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ЖЕКЕ ТӘРБИЕЛІК СТИЛІ МЕН КӨШБАСШЫЛЫҚ ҚАСИЕТТЕРІ	141
Сайдалиев Ербаян Момбекович ЗАМАНАУИ МЕКТЕПТЕГІ ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	144
Эшжанов Бахтжан Нурпулатович ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҰЖЫМДА ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНЫҢ КОРПОРАТИВТІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	146
Корасева Жанат Утепбергеновна БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ТАБИҒИ ОРТАДА ЗЕРТТЕУ ЖҮРГІЗУ АРҚЫЛЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ	149
Сыздықова Сауле Бериккановна МЕКТЕПТЕ БЕЙІНДІК ПӘНДЕР БОЙЫНША ОҚЫТУ ПРОЦЕСІН БАСҚАРУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ	152
Сайдуллаев Мақсат Қожануриддинович STEM ЖӘНЕ ИНФОРМАТИКА САБАҚТАРЫНЫҢ ИНТЕГРАЦИЯСЫ	154
Аскарова Салтанат Сеиловна ПРОЕКТНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КАК СРЕДСТВО ПОВЫШЕНИЯ ИНТЕРЕСА К ИЗУЧЕНИЮ РУССКОГО ЯЗЫКА	156
Халикова Тунжыр Хакимовна ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ	158
Ахмаджанова Муниса Тургунбаевна ӨЗБЕК ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА КОММУНИКАТИВТІК ӘДІСТІ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ	159
Батиркулова Тамила Ерболқызы БИОЛОГИЯНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ГЕЙМИФИКАЦИЯ ӘДІСІ АРҚЫЛЫ ЫНТАСЫН ЖОҒАРЫЛАТУДЫҢ ЖОЛДАРЫ	161
Абилова Сауле Карсыбаевна РОЛЬ УЧИТЕЛЯ И РОДИТЕЛЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ИНТЕРЕСА К ЧТЕНИЮ	165
Жалгасбаева Жанат Болысбековна	

ЧТЕНИЕ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ	167
Мырзасейіт Тойжан Нұржігітқызы STEAM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫНЫҢ ЭЛЕМЕНТТЕРІН МЕКТЕПАЛДЫ СЫНЫПТАРЫНДА ҚОЛДАНУ	169
Насибулина Эльмира Наильевна ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫЙ ПОДХОД НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	170
Зарапова Умида Атабаевна ПОДГОТОВКА УЧАЩИХСЯ К ОЛИМПИАДАМ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ	172
Султанбекова Ақжан Аширбековна STEAM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН БАЛАБАҚШАДА ҚОЛДАНУ	174
Ералиева А.Н.¹, Есназар А.Ж.² 21 ҒАСЫР ДАҒДЫЛАРЫНА БАСТАУ: БАСТАУЫШ СЫНЫП БІЛІМ АЛУШЫЛАРЫН STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ НЕГІЗІНДЕ ОҚЫТУ	177
Маликов М.М., Махатова Л.Т., Ибраимова А.Ж. ЦИФРОВАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ ГУМАНИТАРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ВЫЗОВЫ И ВОЗМОЖНОСТИ	180
Турадилов М.У., Маликов М.М., Ибраимова А.Ж. КРИЗИС КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ В СОЦИАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ ЭПОХИ ПОСТПРАВДЫ	183
Turadilov M.U., Mahatova L.T. INCLUSIVE EDUCATION IN KAZAKHSTAN'S HUMANITIES: FROM THEORY TO PRACTICAL IMPLEMENTATION	187
Нуржанбаева Ж.О., Турадилов М.У., Айдарбекова Г.С. СТРУКТУРА НАУЧНОГО ЗНАНИЯ ДЛЯ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ	191
Нуржанбаева Ж.О., Турадилов М.У. ИНКЛЮЗИВНОСТЬ В ГУМАНИТАРНОМ ОБРАЗОВАНИИ: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИЧЕСКОЙ РЕАЛИЗАЦИИ	193
Хайдарова Ойниса Пардабаевна БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДА ӘЛЕУМЕТТІК ҚОЛДАУ ШАРАСЫ РЕТІНДЕ ЫСТЫҚ ТАМАҚТЫҢ МАҢЫЗЫ	198
Бегалиева Акмарал Токтамысовна МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚУҒА ДЕГЕН МОТИВАЦИЯНЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	200
Отегенова Бакыткүл Отешқызы МЕКТЕПТЕ МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ АЛГОРИТМДІК ТӘСІЛ	202
Кадирбаева Р.И., Укебай Н.Н. БАЙЫРҒЫ ЕСЕПТЕРДІ ҚОЛДАНУ – МАТЕМАТИКАНЫ ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕМЕЛІК БАҒЫТЫ	204
Есжанова Севара Шакировна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ УЧАЩИХСЯ	210
Дарханов Шерзод Шакирұлы ҚАТАРДАҒЫ ЖАТТЫҒУ – САБАҚТАҒЫ ЕҢ БІРІНШІ МӘСЕЛЕ	212
Абдусаттарова Севара Абдумуталиповна СОВРЕМЕННЫЕ ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ	214
Садыкова Улжалгас Есмурзаевна ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В РАЗВИТИИ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ	216
Мусабекова Акнур Абуовна ТИІМДІ МЕНЕДЖМЕНТ – МЕКТЕПТЕГІ САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНІҢ КЕПІЛІ	218
Джетписова Ажар Кабилбековна ЖАҢА ЗАТТАР МЕН МАТЕРИАЛДАРДЫ ИГЕРУ. ЖАҢА МАТЕРИАЛДАРДЫ ӘЗІРЛЕУ ЖӘНЕ ЖАСАУ	220
Калиева Хадиша Алиаскаровна ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АРҚЫЛЫ БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ-	

ТАНЫМДЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТЕРІН БЕЛСЕНДЕНДІРУ	221
Алимбекова Толкынай Келдибековна ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ТИІМДІ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	223
Gulbibі Yerkkyzy Rakhimzhan WAYS TO INCREASE STUDENTS' MOTIVATION IN LEARNING ENGLISH	225
Дүйсебаева Мөлдір Серікқызы ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ СУИЦИДТІК МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	227
Түленбаева Мадина Болатхановна БИОЛОГИЯ ПӘНІНЕН ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫ ЖАРЫСТАРҒА ДАЙЫНДЫҚ КЕЗІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДА ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	229
Абдрахманова Ғайһар Жумабайқызы ХИМИЯ ПӘНІНДЕ ҚОРШАҒАН ОРТАНЫ ҚОРҒАУ НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	231
Бекмуратова Роза Сейсебаевна БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕ ОЙЫН ТЕХНОЛОГИЯСЫН ПАЙДАЛАНУ	233
Бохаева Мейрамкул Жуманхалиевна МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛА ТІЛІН СӨЙЛЕСІМ АРҚЫЛЫ ДАМУДАҒЫ ОЙЫН ТҮРЛЕРІ МЕН ӘДІСТЕРІ	235
Абдугапбарова Гүлсім Калиевна МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРҒА СЕНСОРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ	237
Абдиева Улжалғас Давлетовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	239
Даурбаева Сулушаш Аитбаевна ИНТЕРАКТИВНЫЕ МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ	241
Ходжаев Даниёр Бахтиёрвич РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	243
Тұрсымұрат Айдана Жанаділқызы ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРЕАТИВНЫХ ЗАДАНИЙ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ГРАММАТИКИ	245
Алибеков Бегалы Кыдырбаевич МЕЖПРЕДМЕТНЫЕ СВЯЗИ ПРИ ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА	247
Байтемирова Жанар Кучарбаевна МЕТОДЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОРФОЭПИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ШКОЛЬНИКОВ	249
Дарбаева Улбосын Эргашовна ВЛИЯНИЕ ЧТЕНИЯ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ НА РАЗВИТИЕ РЕЧИ	251
Жұмаділдаева Айгүл Алтайқызы ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА ДЕТЯМ С ОВЗ	254
Асанова Жұлдызай Осербаетна РОЛЬ ДИАЛОГИЧЕСКИХ ФОРМ РАБОТЫ НА УРОКАХ ЯЗЫКА	256
Мурзабекова Айгул Абаевна ВЛИЯНИЕ УСТНОЙ РЕЧИ НА РАЗВИТИЕ ПИСЬМЕННОЙ У ШКОЛЬНИКОВ	259
Дүйсенова Нургуль Балтабековна ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ РЕДАКТИРОВАНИЯ И САМОПРОВЕРКИ ТЕКСТОВ	261
Керімкулова Улжан Маликовна РОЛЬ РАССКАЗА И ПЕРЕСКАЗА В ОБУЧЕНИИ УСТНОЙ РЕЧИ	264
Калдыбекова Аяғоз Шекербекетна СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ОБУЧЕНИЮ СИНТАКСИСУ	266
Рискулова Майрамгул Бигалиевна РАБОТА С ТЕКСТОМ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МЫШЛЕНИЯ	268
Маханова Ахмарал Мыктыбековна ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЖҰМЫСТАРДЫҢ ОҚУШЫЛАРДЫҢ БИОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМІН ТЕРЕҢДЕТУДЕГІ РӨЛІ	270

Укибаева Камила Абдуманаповна ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ ЧЕРЕЗ ПРОЕКТНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ	272
Сарипбекова Токжан Бауржановна ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ	274
Сарипбекова Феруза Бакировна РОЛЬ МЕТОДИСТА В СОПРОВОЖДЕНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РОСТА УЧИТЕЛЯ РУССКОГО ЯЗЫКА	275
Демеуова Жазира Шалхарбаевна ИНТЕРАКТИВНЫЕ УПРАЖНЕНИЯ ДЛЯ РАЗВИТИЯ ОРФОГРАФИИ	277
Байменова Гулжаухар Темирхановна РОЛЬ ВНЕКЛАССНОЙ РАБОТЫ В РАЗВИТИИ ЯЗЫКОВЫХ НАВЫКОВ	279
Алекенова Молдир Керимхановна ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО ЧТЕНИЯ ТЕКСТА	281
Асилбекова Айгирим Нуралиевна ТЕХНИКА РАБОТЫ С ТЕКСТОМ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	283
Клушева Акмарал Мухтаровна РАЗВИТИЕ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ ЧЕРЕЗ ИЗУЧЕНИЕ ЯЗЫКА	284
Шағраева Б.Б., Қоңырбайұлы А. ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН STEM ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУДЫ ЗЕРТТЕУ	286
Байбатшаева А. Е., Пошаев Д.Қ., Тоғасева Аяжан Сәкенқызы ҚАЗІРГІ БІЛІМ БЕРУ ПАРАДИГМАСЫНЫҢ МӘНІ МЕН ФАКТОРЛАРЫ	290
Керимбековна Жанат Умирбековна, Досжанова Жанна Темирбековна АУТИСТІК СПЕКТР БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОЛДАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	293
Қошқарбаева Оразгүл Өмірқұлқызы СЮЖЕТТІК-РӨЛДІК ОЙЫНДАРДЫҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ.	296
Оразбаев Талғат Бахытович ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТӘРБИЕ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДАҒЫ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ	298
Baiyrbek Perizat Mamyrykyzy METHODS FOR IMPROVING MEMORY AND ATTENTION IN MASTERING ENGLISH	300
Икматова Нургуль Нигматиллаевна ТҮЗЕТУ-ДАМУ ЖҰМЫСЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР	302
Абдуллаева Фарида ОҚУШЫЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	304
Ынтықбаева Айнур Дуйсеновна МЕКТЕПТЕ БУЛЛИНГТІҢ АЛДЫН АЛУ ЖӘНЕ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІ	306
Абызова Бактыгүл Оразалыевна МЕКТЕП ПСИХОЛОГЫНЫҢ ИНКЛЮЗИВТІ ОРТАДА АТА-АНАЛАРМЕН ЖӘНЕ ПЕДАГОГТАРМЕН ӨЗАРА ӘРЕКЕТТЕСТІГІ	308
Turakbayeva Aigul Zairovna ENHANCING STUDENTS' SPEAKING SKILLS IN ENGLISH CLASSES	310
Шакыева Айжан Жиенгалиевна ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ПӘНАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ ЖОЛДАРЫ	313
Алтынбекова Жанат Сейтовна МЕКТЕП ҰЖЫМЫНДАҒЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АХУАЛДЫ ЖАҚСARTУДАҒЫ ПСИХОЛОГТЫҢ РӨЛІ	315
Қурбан Умит Серикбаевна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МОБИЛЬНЫХ ПРИЛОЖЕНИЙ (QUIZLET, KAHOT, PLICKERS) ДЛЯ АКТИВИЗАЦИИ СЛОВАРНОЙ РАБОТЫ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА	317
Турсынбекова Салтанат Усербековна РАЗВИТИЕ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ (PISA/PIRLS) НА МАТЕРИАЛЕ КЛАССИЧЕСКОЙ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	319

Маликова Маржан Кайратовна СТРАТЕГИИ СМЫСЛОВОГО ЧТЕНИЯ: ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЕМЫ РАБОТЫ С ХУДОЖЕСТВЕННЫМ И НАУЧНЫМ ТЕКСТОМ	321
Naziken Zhaksybayeva Duisenkyzy DEVELOPING LISTENING AND COMPREHENSION SKILLS IN ENGLISH LESSONS	323
Бапанова Райхан Шарбековна БЕЙІНДІК ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ МАҚСАТЫНДА МҰҒАЛІМДЕРДІ ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІ	325
Алминова Гүлмира Серкбайқызы ПЕДАГОГИКАЛЫҚ РЕФЛЕКСИЯ – КӘСІБИ ДАМУДЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚҰРАЛЫ	327
Жунусова Базаркул Абдумаликовна ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АКТ МЕН МУЛЬТИМЕДИА ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	329
Исаева Айдын Наухановна ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ВИЗУАЛДЫ ҚҰРАЛДАРДЫ (ИНФОГРАФИКА, БЕЙНЕ, 3D МОДЕЛЬ) ҚОЛДАНУ	331
Камалдинова Дильбар Нуруляевна МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ МАҢЫЗЫ	333
Мараймова Гүлмира Икрамовна БАЛА ДЕНСАУЛЫҒЫН НЫҒАЙТУДАҒЫ ДЕНЕ ЖАТТЫҒУЛАРЫНЫҢ РӨЛІ	335
Касимбекова Акбаян Сеитгапбаровна РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ПУБЛИЧНОГО ВЫСТУПЛЕНИЯ (ОРАТОРСКОГО МАСТЕРСТВА) НА УРОКАХ РИТОРИКИ И ЛИТЕРАТУРЫ	338
Тұрдалиева Маржан Ерболатқызы. РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ: МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ ДИАЛОГИЧЕСКОЙ И МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ.	340
Сапарбек Дина Бақтиярқызы. РАБОТА С ОДАРЁННЫМИ ДЕТЬМИ: УГЛУБЛЁННОЕ ИЗУЧЕНИЕ ЛИНГВИСТИКИ И ПОДГОТОВКА К ОЛИМПИАДАМ	342
Мүсірәлі Әлия Мейрамқызы АДАПТАЦИЯ УЧЕБНОГО МАТЕРИАЛА ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ	345
Смаилова Жанар Егенқызы ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ЖЕТІЛДІРУДЕ ПАЙДАЛАНЫЛАТЫН НӘТИЖЕЛІ ӘДІСТЕР	347
Тажибаева Айгул Пернебаевна ҚАЗАҚ ТІЛІНЕН ГРАММАТИКАНЫ МЕНГЕРТУДІҢ БЕЛСЕНДІ ӘДІСТЕРІ	349
Керімбекова Фатима Кайратовна ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНЕН САРАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫ	350
Қалдарбек Әсел Бауыржанқызы ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ	352
Шынықұлова Айнұр Пернебекқызы ., Пак Мария Алексеевна ПИЩЕВЫЕ ДОБАВКИ, ПОЛЬЗА И ВРЕД	355
Кудайбергенова У.Ж., Әсембек Қ.С., Бақыт А.Е. АУТИСТІК СПЕКТР БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ТҰРМЫСТЫҚ БЕЙІМДЕЛУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ	360
Керімбекова Ж.У., Нұрлан С.Б., Бектас Б.А. КҮРДЕЛІ СӨЙЛЕУ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ КӨРНЕКІ-БЕЙНЕЛІ ОЙЛАУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	363
Керімбекова У.Ж., Серикбаева А.А., Керімбек Б.С. КӨРУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СЕНСОРЛЫҚ ДАМУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	366
Керімбекова Ж.У., Калыбекова С.К. ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕ ҚОЛДАНУ МҮМКІНДІКТЕРІ	369

Керимбаева К.З., Арап А.Қ. ЗАМАНАУИ МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ РЕСУРСТАР АРҚЫЛЫ БІЛІМгерлердің ХИМИЯ ПӘНІНЕН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТТЕРІН ДАМУ ЖОЛДАРЫ	371
Кадирбаева Р.И., Абдрахман Ж.Т. МАТЕМАТИКА САБАҚТАРЫНДА СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ	374
Керимбаева К.З., Ходжанова К.К., Тулегенова А.Б. ХИМИЯ САБАҒЫНДА ДЕҢГЕЙЛІК ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯНЫ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ	377
Керимбаева К.З., Арап А.Қ. 2 ХИМИЯ ПӘНІНЕН МУЛЬТИМЕДИЯЛЫҚ РЕСУРСТАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ КРЕАТИВТІ ТӘСІЛДЕРІ	380
Керимбаева К.З.Т.Ф.К., Турдыбек М.А ХИМИЯ САБАҚТАРЫНДА ИНТЕРБЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ	383
Нурлыбаева Лаура Нурхановна АТА-АНАМЕН КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫ ОРНАТУ ЖОЛДАРЫ	386
Дулатбаева Кулшахар Усербаевна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН (PISA, PIRLS) ДАМУДАҒЫ ТАРИХИ МӘТІНДЕРМЕН ЖҰМЫСТЫҢ МАҢЫЗЫ	388
Omarova Kamelya Asylbekovna DEVELOPING COMMUNICATION THROUGH COLLABORATIVE LEARNING	390
Бекбосынова Айжан Бактиярвна ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЕСЕПТЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ	392
Кабашова Несибали Османовна ОҚУШЫЛАРДЫҢ КРИТИКАЛЫҚ ОЙЛАУЫН ДАМУДА МАТЕМАТИКА ПӘНІНІҢ РӨЛІ	395
Ботанова Жанар Абайқызы СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ	397
Әлім Керез Ардаққызы ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНСКИХ СЕЛЬСКИХ УЧИТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ	399
Анапияева Ақтолқын Қалдыбаевна МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ САЛАУАТТЫ ӨМІР САЛТЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	402
Омарова Нуржамал Максымталаповна КӨРКЕМ ЕҢБЕК ПЕН ОТБАСЫ ТӘРБИЕСІНІҢ ӨЗАРА БАЙЛАНЫСЫ	404
Егизбекова Гүлназира Серикхановна ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА "ГЕЙМИФИКАЦИЯ" (ОЙЫНДАНДЫРУ) ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУ	406
Ерден Сандуғаш Бақтыбайқызы ПРОГРАММАЛАУ НЕГІЗДЕРІН ОҚЫТУДА ЖОБАЛЫҚ ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУ	408
Әбдіхалық Мәдина Сералықызы ЭКОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРДІ ШЕШУДЕГІ ПӘНАРАЛЫҚ (ХИМИЯ-БИОЛОГИЯ) ЖОБАЛАУ ЖҰМЫСТАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІ	412
Әлшері Айнұр Әкімханқызы М. ӘУЕЗОВТІҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ	414
Жиганова Оксана Викторовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДИДАКТИЧЕСКИХ ИГР ПРИ ФОРМИРОВАНИИ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ	416
Жиенбаева Матлюба Алидинқызы "ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ" (PLAY-BASED LEARNING): МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДАҒЫ ОҚУ-ТӘРБИЕ ҮДЕРІСІН ЖАҢҒЫРТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	418
Қонысбек Айдарбек Оразбекұлы ИНФОРМАТИКА САБАҒЫНДА ГЕЙМИФИКАЦИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН ПАЙДАЛАНУ	420

Лесова Толкин Айтмуратовна ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУ ЖАҒДАЙЫНДА ИНФОРМАТИКА ПӘНІН ОҚЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	423
Муратбекова Гульмира Жаксыбековна БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТАМЕН ЖӘНЕ ОНЛАЙН ПЛАТФОРМАЛАРМЕН ЖҰМЫС ТӘЖІРИБЕСІ	425
Мұратбек Дина Бапанқызы ЭФФЕКТИВНЫЕ ПРИЕМЫ ФОРМАТИВНОГО ОЦЕНИВАНИЯ (ФО) НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА: ОТ САМООЦЕНКИ ДО ОБРАТНОЙ СВЯЗИ	427
Панова Айгүл Набижановна ЖАСӨСПІРІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ АУТОДЕСТРУКТИВТІ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ЕРТЕ АНЫҚТАУ ЖӘНЕ АЛДЫН АЛУ	431
Пратова Саяра Пархатовна ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИИ "ПЕРЕВЕРНУТЫЙ КЛАСС" ПРИ ИЗУЧЕНИИ СЛОЖНЫХ ТЕМ ПО РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	433
Торгаев Болат Ибрагимович КИБЕРМӘДЕНИЕТ ЖАҒДАЙЫНДА ЖАСӨСПІРІМДЕРДІҢ ТӘРБИЕ МӘСЕЛЕЛЕРІ	435
Джанходжаева Бибинур Абдигаппаровна БАСТАУЫШ СЫНЫПТА БЕЛСЕНДІ ОҚЫТУ СТРАТЕГИЯЛАРЫН ТИІМДІ КІРІКТІРУ	437
Танабаева Сабира Абиловна ОҚУШЫЛАРДЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМІН ОБЪЕКТИВТІ БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ	440
Атабаева Алима Дүйсебековна ИНТЕРАКТИВТІ ТАҚТА МЕН МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫ ЖЕТІЛДІРУ	442
Турданади Динара Мұратқызы ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЦИФРЛЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕРІ	444
Karim Aidana Nurlankyzy ENHANCING ENGLISH LESSONS THROUGH THE LESSON STUDY APPROACH	446
Шаушашвили Элла Михайловна РОЛЬ ПРЕДМЕТА «ХИМИЯ» В СИСТЕМЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ	448
Утенбаева Таншолпан Артыковна СЫНЫП ҰЖЫМЫНДАҒЫ ЖАҒЫМДЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЛИМАТТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	450
Bimanova Sholpan Kurmantaevna DESIGNING ENGLISH TASKS BASED ON BLOOM'S TAXONOMY	453
Бижанова Лаззат Оразовна ТАРИХ САБАҚТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ СЫНИ ОЙЛАУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ: "ФИШБОУН", "INSERT" ӘДІСТЕРІ	456
Қосмұрат Балнұр Қожамұратқызы МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ҚОЛДАУ ЖҮЙЕСІ	459
Абенова Лаура Базарбаевна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ҮЛГЕРІМІНЕ ӘСЕР ЕТЕТІН ФАКТОРЛАР	462
Бұрашова Айнура Саматовна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНІНЕН ТАБИҒАТТЫ ЗЕРТТЕУ ПРОЦЕСІ	465
Исаева Фатима Амангельдыевна ҚАЗІРГІ МЕКТЕПТЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҚТАРЫНДА АРАЛАС ОҚЫТУ ФОРМАСЫН ҚОЛДАНУ	468
Исаханов Жәнібек Жамантайұлы «АШЫҚ СПОРТ ОЙЫНДАРЫ АРҚЫЛЫ ДЕНЕ ҚАСИЕТТЕРІН ДАМУ»	471

Кожаяева Эльмира Аскарвна БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ТИІМДІ ҚОЛДАНУ	473
Културеева Гулмира Талиповна МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОГО АНАЛИЗА ТЕКСТА НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ РЕЧЕВОЙ ГРАМОТНОСТИ ОБУЧАЮЩИХСЯ	475
Бейсембаева Г.И ВНЕДРЕНИЕ ИТ ТЕХНОЛОГИЙ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС	477
Ерджанова Зульфия Нагымовна ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ МЕТОДОВ И ПРИЕМОВ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	479
Почачина Е.А ВЫБОР ПРОФЕССИИ – ВЫБОР БУДУЩЕГО	481
Сабанбаева Ақмарал Әбдімүтәлімқызы АҒЫЛШЫН ПӘНІНІҢ МҰҒАЛІМІ-ЖАҢА ИДЕЯЛАР МЕН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ ЖЕТЕКШІСІ	484
Тастемирова Гулжамал Сарсенбаевна СЕКРЕТЫ УСПЕШНОЙ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ: ОТ ТЕОРИИ К ПРАКТИКЕ	486
Бердибаева Хадиша Сергазиевна ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЖҰМЫСТАР АРҚЫЛЫ БІЛІМ ДЕҢГЕЙІН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	488
Туранова Гулжаш Курманалиевна БАЛАЛАРДЫҢ ПСИХО-ЭМОЦИЯЛЫҚ ӘЛ-АУҚАТЫН НЫҒАЙТУДА МЕКТЕПТІҢ ҚОЛДАУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫҢ ТИІМДІ МОДЕЛЬДЕРІ	490
Сапарбаева Фарида Темирхановна БАЛАЛАРДЫҢ АКАДЕМИЯЛЫҚ СТРЕСІН ТӨМЕНДЕТУ ӘДІСТЕРІ: ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТАРДЫҢ ТӘЖІРИБЕСІ МЕН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР	492
Ширкинбаева Насихат Идиятхановна БАЛАБАҚША ПЕДАГОГІНІҢ ЭМОЦИОНАЛДЫҚ ТҰРАҚТЫЛЫҒЫН ДАМУ	495
Aray Seytbekova Erehanovna DEVELOPING CRITICAL THINKING THROUGH DEBATES AND DISCUSSIONS	497
Солонцова Ольга Валерьевна МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ВЫЧИСЛИТЕЛЬНЫХ НАВЫКОВ У МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ	499
Калмырзаева Айнур Каныбековна ДЕНСАУЛЫҚ САҚТАУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ ЖӘНЕ «ДЕНІ САУ ҰРПАҚ – ЕЛ БОЛАШАҒЫ» ҚАҒИДАСЫН ІСКЕ АСЫРУ	501
Мылтықбаева Ақсәуле Ордабекқызы АДАМ АНАТОМИЯСЫ МЕН ФИЗИОЛОГИЯСЫН ОҚЫТУДА ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫ ПРАКТИКАЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	505
Айберова Гульжан Касымбековна БАСШЫНЫҢ ОРЫНБАСАРЫ – БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНІҢ МЕНЕДЖЕРІ: ПРОЦЕСТІ ЖӘНЕ ҰЖЫМДЫ БАСҚАРУ ТӘСІЛДЕРІ	508
Аршабаева Гулжамал Туменбаевна БАЛАЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ РЕТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	510
Әшірбек Тоғжан Мырзақәрімқызы АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ САПАСЫН АРТТЫРУ	513
Орынбаева Роза Елесбековна РУССКИЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМЫ: ЭНЕРГИЯ УСТОЙЧИВЫХ ВЫРАЖЕНИЙ	516
Молдабекова Эльвира Мадарисовна РОЛЬ ПРОЦЕНТОВ В НАШЕЙ ЖИЗНИ	519
Джиенбаева Гулдана Сейтжановна ПЕДАГОГТЕРДІҢ ІТ-ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ДАМУДА ӘДІСКЕРДІҢ ҚОЛДАУЫ	521
Кабылбаева Раушан Курманалиевна СЫНЫП САҒАТТАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ	523

Бакирова Балжан Турганбековна ЭМПАТИЯ МЕН ТӨЗІМДІЛІКТІ ТӨРБИЕЛЕУДЕГІ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ ҚЫЗМЕТІ	526
Жанысбекова Әсел Сайлауқызы СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ АТА-АНАЛАРМЕН ӨЗАРА ІС- ҚИМЫЛЫНЫҢ ЗАМАНАУИ ФОРМАЛАРЫ	528
Азимбаева Айгүл Омурзаковна АТА-АНАЛАР ЖИНАЛЫСЫН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ТӘСІЛДЕРІ	530
Торғауытова Гүлжан Амангелдіқызы СЫНЫПТАҒЫ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУДЫ ДАМУЫДАҒЫ СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ РӨЛІ	532
Базарова Патима Елубековна ТОПТЫҚ ЖОБАЛАР АРҚЫЛЫ ҰЙЫМШЫЛДЫҚ ПЕН ЖАУАПКЕРШІЛІКТІ ТӨРБИЕЛЕУ	534
Арынбаева Гаухар Ануарбековна ПРОБЛЕМА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО ДОСТОИНСТВА В РАССКАЗЕ А. П. ЧЕХОВА "ТОЛСТЫЙ И ТОНКИЙ" И В СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	536
Тажибаева Жанат Умирзаковна ТАРИХ САБАҚТАРЫНДА КРЕАТИВТІ ОЙЛАУДЫ ДАМУЫ: «МИҒА ШАБУЫЛ» ЖӘНЕ «SIX THINKING HATS» ӘДІСТЕРІ	538
Жумагулова Айжан Нурбабаевна ТІЛ КЕМШІЛІКТЕРІН ТҮЗЕТУДЕ АРТИКУЛЯЦИЯЛЫҚ ЖАТТЫҒУЛАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІ	541
Амиржанова Елена Юрьевна ОРГАНИЗАЦИЯ ИНДИВИДУАЛЬНОЙ И ГРУППОВОЙ РАБОТЫ НА УРОКЕ ФИЗКУЛЬТУРЫ	543
Қожабекова Гүлназ Бейсенқызы БАЛАЛАРДЫҢ ФОНЕТИКАЛЫҚ ЕСТУІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	545
Күлбаева Айнура Садировна СӨЗДІК ҚОРЫН ДАМУЫДАҒЫ КӨРНЕКІ ӘДІСТЕР	547
Тәкібаева Ақтолықын Әбілдақызы ЕСТУ КЕМІСТІГІ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	550
Шаймерденова Айнагул Абдрахмановна БАЛА ТІЛІНІҢ ДАМУЫНДА МУЗЫКАЛЫҚ-ЫРҒАҚТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ РӨЛІ	552
Тұрсынбаева Түймегул Карлыбаевна МДҰ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН САБАҚТАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	554
Дүйсебаева Гүлжан Дидарбекқызы МЕТОДЫ ПОДГОТОВКИ УЧАЩИХСЯ К ЕНТ (ҰБТ) ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ: АНАЛИЗ СЛОЖНЫХ ЗАДАНИЙ И СТРАТЕГИЯ ВЫПОЛНЕНИЯ	556
Кожаква Гүлжан Торегелдиевна БАЛАБАҚШАДА МЕДИАБІЛІМ БЕРУ НЕГІЗДЕРІ	559
Орумбаева Айгуль Исламбековна БАСТАУЫШ ЖАСТАҒЫ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТ (EQ) ДАМУЫ	561
Лямина Ирина Витальевна ИНТЕРАКТИВНЫЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ МАТЕМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ	564
Айдарбек Бәкіржан Әшірәліұлы ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМУЫДА ПРАКТИКАЛЫҚ ІС ӘРЕКЕТ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	567
Мақсұт Айман Әбдіжүсіпқызы БАСТАУЫШ МҰҒАЛІМІНІҢ КӨСІБІ РЕФЛЕКСИЯ ЖҮРГІЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУЫ	569
Урманова Зулхумар Тиллахожаевна МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА УАҚЫТТЫ ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ	572
Ахмедова Манзура Азатбековна ОҚУШЫЛАРДЫҢ АЛГОРИТМДІК ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУЫ ӘДІСТЕРІ	575
Абдижалилова Шахлахан Хикматулаевна ГЕОГРАФИЯ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ	

ТӘСІЛДЕРІ	578
Усманова Шахноза Рахматуллаевна МОБИЛЬДІ ҚОСЫМШАЛАР АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІ	580
Narmetova Nafisa Nazarmatovna USING SOCIAL MEDIA (INSTAGRAM, TIKTOK, YOUTUBE) IN TEACHING ENGLISH	582
Айнабекова Мария Уматуллаевна БАСТАУЫШ СЫНЫПҚА АРНАЛҒАН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ҚҰРАЛДАРЫН ҚОЛДАНУ	584
Ахметова Азиза Исаковна ИЗУЧЕНИЕ СОВРЕМЕННОЙ РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ В ШКОЛЬНОЙ ПРОГРАММЕ: ВЫЗОВЫ, ИМЕНА И ВОЗМОЖНОСТИ	587
Бименова Дана Бердигалиевна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ИНТЕРНЕТ ҚАУІПСІЗДІГІ МЕН ЭТИКАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	589
Жетимекова Гульнар Тургунбаевна ОҚЫТУДА «STORYTELLING» (ОҚИҒА АЙТУ) ӘДІСІН ҚОЛДАНУДЫҢ ОҚУШЫЛАРҒА ӘСЕРІ	592
Смагулова Гульнара Жандарбековна БИОЛОГИЯ ПӘНІ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУ	594
Спабекова Карлыгаш Турекелдиевна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАУАПКЕРШІЛІГІН АРТТЫРУДАҒЫ ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНІҢ РӨЛІ	596
Стамқұлова Бағила Әліқанқызы ТЕХНОЛОГИЯ ДЕБАТОВ ПРИ ОБСУЖДЕНИИ «НЕОДНОЗНАЧНЫХ» ОБРАЗОВ В РУССКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ (ПЕЧОРИН, БАЗАРОВ, РАСКОЛЬНИКОВ)	598
Тоимбетова Калдыкыз Асановна БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ	601
Zholdasova Indzar Reimzhanovna EXPANDING VOCABULARY THROUGH MOBILE LEARNING (M-LEARNING)	603
Ахмедов Ирисдават Джамалович МЕКТЕП МҰРАЖАЙЫНЫҢ ЖҰМЫСЫН ЖАНДАНДЫРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТАРИХҚА ДЕГЕН ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ	605
Байшораева Райхан Күшекковна ОҚУШЫЛАРДЫҢ РУХАНИ-АДАМГЕРШІЛІК МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	607
Джабашева Айгуль Керимхановна МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ	610
Елибаева Замира Калдыбековна ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРМЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ	612
Жумабекова Амина Бекмуратовна МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДАҒЫ ТОПТЫҚ ЖҰМЫСТЫҢ ТИІМДІЛІГІ	614
Избасарова Г.Б., Есіркеп Г.З. PEDAGOGICAL METHODS FOR EDUCATING YOUTH IN THE SPIRIT OF ETHNOCULTURAL VALUES	617
Камбарова Кульчат Калмаханқызы ҚАЗАҚ ТІЛІН ИНКЛЮЗИВТІ СЫНЫПТАРДА ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	620
Неметова Гузал Абдуллаевна БАСТАУЫШ МЕКТЕПТЕГІ МАТЕМАТИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЦИФРЛЫҚ ТРАНСФОРМАЦИЯСЫ	623
Рысбек Жамила Ерғазықызы STEM ЖӘНЕ STEAM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЗЕРТТЕУ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ	627
Рысбекова Сауле Жакиповна ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ДИФФЕРЕНЦИАЛДЫ ОҚЫТУ ТӘЖІРИБЕСІ	631

Серманызова Жанар Болысбековна ФОНЕМАТИКАЛЫҚ ЕСТУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ ЖҰМЫСТАРЫ	633
Байманова Патима Базарбаевна МЕКТЕПШІЛІК ҒЫЛЫМИ ЖОБАЛАРҒА БАСТАУЫШ ОҚУШЫЛАРЫН ДАЙЫНДАУ	636
Ильясова Айзада Абдукаримовна ТЫҢДАЛЫМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕРІ	638
Кулбатырова Сапаркуль Мажитбаевна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗ ОЙЫН ЕРКІН ЖЕТКІЗУІНЕ ЖАҒДАЙ ЖАСАУ	640
Сарсенова Бекзат Батырхановна ТОПТЫҚ ЖӘНЕ ЖҮПТЫҚ ЖҰМЫСТЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ	642
Кадыркулова Лаура Аскаровна ОҚУШЫ ЖЕТІСТІГІН ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ БАҚЫЛАУ ТӘСІЛДЕРІ	644
Казыбаева Камшат Сатыбалдиевна ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУДЫ ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ	646
Тасжанова Гульвира Сагуовна, МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМУДАҒЫ ТИІМДІ ӘДІСТЕР	647
Шынболатқызы Баян БАЛАБАҚШАДА ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ЕНГІЗУ	649
Куандикова Индира Назарбаевна БАЛАЛАРМЕН ЖҰМЫС БАРЫСЫНДА РЕФЛЕКСИЯ ЖҮРГІЗУ	652
Абжалалова Шамшия Қалданқызы МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ МОНИТОРИНГ	654
Маханбетова Палзада Адилхановна КОГНИТИВТІ ДАМУ: ОЙЫН ЖӘНЕ ЖАТТЫҒУЛАР ЖҮЙЕСІ	657
Мауленова Ажар Айтбековна ЕРТЕ ЖАСАҒЫ БАЛАЛАРМЕН СЕНСОРЛЫҚ ДАМУ ЖҰМЫСЫ	660
Есімхан Майра Досалықызы МЕКТЕПКЕ ДАЙЫНДЫҚ: КЕШЕНДІ ТӘСІЛДЕР	663
Мамырай Арайлым Оразбайқызы БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУ ТӘЖІРИБЕСІ	667
Түлекова Сауле Пердалиевна МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАҒЫ ҚАУІПСІЗ ОРТАНЫ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ	670
Айдарова Жамила Оразбековна БАЛА МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНА ОЙЫННЫҢ ҰҚПАЛЫ	672
Ысқақ Перизат Есбалақызы БАЛАЛАРДЫҢ ҰСАҚ МОТОРИКАСЫН ДАМУДЫҢ ЗАМАНАУИ ӘДІСТЕРІ	676
Оразбекова Ақнұр Ануарбековна МЕКТЕПТЕГІ ОТБАСЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУДА СЫНЫП ЖЕТЕКШІСІНІҢ РӨЛІ	678
Ибатовна Севара Ергешвайовна БИОЛОГИЯЛЫҚ ОЛИМПИАДАЛАРҒА ДАЙЫНДЫҚ ЖҮЙЕСІ МЕН ҒЫЛЫМИ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ	681
Медетбекова Бахытгул Ниязбековна БАЛАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУ ҮДЕРІСІНДЕГІ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ КЕДЕРГІЛЕР	684
Сихимбаева Ботагоз Асилбековна ЖАЙСЫЗ ОТБАСЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУДЕГІ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ РӨЛІ: "КЕЙС-МЕНЕДЖМЕНТ" (ЖАҒДАЙДЫ БАСҚАРУ) ТӘСІЛІН ҚОЛДАНУ	687
Малдыбаева Анар Омарбековна БАЛАНЫҢ ӘЛЕУМЕТТЕНУІН ҚОЛДАУДА ОЙЫН ТЕРАПИЯСЫ	690
Мамасалиева Дилноза Маматаминовна БАЛАЛАРДАҒЫ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	693
Авазова Алмагүл Ілесбаевна ӘДЕБИЕТ САБАҒЫНДА "ЖОБАҒА НЕГІЗДЕЛГЕН ОҚЫТУ" (PBL) ӘДІСІ АРҚЫЛЫ	

ОҚУШЫНЫҢ ЗЕРТТЕУШІЛІК ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	696
Даулетова Гульжан Абдималиковна ДАРЫНДЫ БАЛАЛАРМЕН ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ЖҰМЫС ІСТЕУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ	699
Джакешбаева Айжан Бериковна ОҚУШЫЛАРДЫ ӘДЕБИ ШЫҒАРМА АРҚЫЛЫ ТӘРБИЕЛЕУ	701
Джалелова Анкерим Канаевна ОЙЫН АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРДІ ДАМУЫ ӘДІСТЕРІ	703
Еримбетова Гулжаухар Алиакбаровна ҰЛЫ ЖІБЕК ЖОЛЫ – ӨРКЕНИЕТТЕР КӨПІРІ	705
Жақанова Ұлпан Ескермесқызы МДҰ ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТТІ БАҒАЛАУ ӘДІСТЕМЕЛЕРІ БАЛАБАҚШАДА	706
Жолдасова Рано Мырзакеримовна МАТЕМАТИКА САБАҒЫН ӨМІРМЕН БАЙЛАНЫСТЫРУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	708
Жуманова Райхан Муратовна ХИМИЯЛЫҚ РЕАКЦИЯЛАРДЫ МОДЕЛЬДЕУДЕГІ ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІНІҢ РӨЛІ	710
Іляс Гүлмира Баймахамбетқызы ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТІЛІН ДАМУЫ	712
Калкулова Айгерим Дилдабековна БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУДІ ДАМУЫДАҒЫ ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕР	714
Кожакулова Марзия Мамытовна МЕТОДЫ РАБОТЫ С ТЕКСТОМ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЧИТАТЕЛЬСКОЙ ГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ	716
Колдосова Гүлсара Парманқызы ЭКСПЕРИМЕНТТІК ЖӘНЕ ЗЕРТТЕУ ҚЫЗМЕТТЕРІ — ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ОЙДЫҢ БАСТАУЫ	719
Корганбаева Жазира Базарбаевна ҚОЛӨНЕР САБАҚТАРЫНЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТЫ ДАМУЫДАҒЫ РӨЛІ	721
Кошенова Манат Джанибековна БӨБЕКЖАЙ (ЕРТЕ ЖАС) ТОБЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ДАМУЫ: "СЕНСОРЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ" ӘДІСТЕРІН ЕНГІЗУ ТӘЖІРИБЕСІ	723
Кушкинбаева Зина Байжановна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖОБАЛАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ	725
Накипова Жанат Ашимовна ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ЕЛ ТАРИХЫНДАҒЫ РӨЛІ	728
Нускабаева Кунсулу Сайпназаровна СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР АРҚЫЛЫ ОҚУШЫНЫ ҰҚЫПТЫЛЫҚҚА ЖӘНЕ ЕҢБЕК СҮЙГІШТІККЕ БАУЛУ	730
Ордабекова Лаззат Июльбекқызы ҚАЗАҚ ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	733
Орынбаева Лаура Бекалықызы ҰЖЫМДАҒЫ ҚОЛАЙЛЫ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ АХУАЛ – САПАЛЫ БІЛІМ БЕРУДІҢ НЕГІЗІ: МЕҢГЕРУШІНІҢ ТИМБИЛДИНГ ЖӘНЕ МОТИВАЦИЯ ҚҰРАЛДАРЫ	735
Серикбаев Нурлан Дуйсенбаевич ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТӘУЕЛСІЗДІК ДӘУІРІ ТАРИХЫН ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ПАТРИОТТЫҚ СЕЗІМДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ	737
Сматова Бахыткуль Саулембековна МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМ МЕН БАСТАУЫШ МЕКТЕП АРАСЫНДАҒЫ ДИАГНОСТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ БАҚЫЛАУ ӘДІСТЕРІ	739
Таласбаева Күлжан Абдырахмановна БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ	742
Турапбаева Зулфия Шерановна СӘНДІК-ҚОЛДАНБАЛЫ ӨНЕР АРҚЫЛЫ ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУ	743

Утегенова Айгул Мырзабековна ТОПТАҒЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ БҰРЫШТЫҢ МАҢЫЗЫ МЕН МАЗМҰНЫ	745
Хамидбекова Эльвира Умирбековна БАЛАЛАРДЫҢ САХНАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН АШУ ЖОЛДАРЫ	747
Шүйтенова Айнур Бақытжанқызы АРТ-ТЕРАПИЯ ЭЛЕМЕНТТЕРІН МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕГЕ ЕНГІЗУ	748
Ташкулова Карлығаш Еламановна ЖАЗЫЛЫМ DAҒДЫСЫН ДАМУЫДУЫҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ	750
Мусабеков Берик Темирович ҚАУІПСІЗ МЕКТЕП ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ТӘРБИЕ ҚЫЗМЕТІНІҢ РӨЛІ	753
Төрегелді Сандұғаш Молдаханқызы МЕКТЕПТЕ ИНФОРМАТИКАНЫ ОҚЫТУДАҒЫ ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ	755
Абдраймова Акнур Кадирбековна БАЛАБАҚШАДАҒЫ БАЛАЛАРҒА ЭСТЕТИКАЛЫҚ ТӘРБИЕ БЕРУДЕГІ ҰЛТТЫҚ ӨНЕРДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	757
Ошакбаева Асель Бекбергеновна ОТБАСЫ–МЕКТЕП–ҚАУЫМДАСТЫҚ ҮШТІГІНІҢ БАЛА ӘЛ-АУҚАТЫНА ӘСЕРІ: ӨЗАРА ӨРЕКЕТТЕСУДІҢ ОҢТАЙЛЫ ҮЛГІЛЕРІ	759
Досалиева Ұлдана Бағысбайқызы ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ БАСҚАРУ ҰЙЫМДАРЫНЫҢ ТӘРБИЕЛІК МАҢЫЗЫ	761
Аширханова Жұлдыз Алихановна ОҚУШЫЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК БЕЙІМДЕЛУІН ҚОЛДАУ ТӘСІЛДЕРІ	763
Пралиева Жазира Абдуалиевна ҚИЫН БАЛАЛАРМЕН ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫН ЖҮРГІЗУДІҢ ТИІМДІ ӘДІСТЕРІ	766
Пеизова Майра Джаксылыковна БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ЦИФРЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ РЕСУРСТАРЫН ҚОЛДАНУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	768
Шәкен Айман БАСТАУЫШ СЫНЫПТА КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТІ ДАМУЫҒА АРНАЛҒАН ТРЕНИНГТЕР	770
Жиенова Раушан Серикбаевна ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ ПЕН ДИРЕКТОРДЫҢ ТӘРБИЕ ІСІ ЖӨНІНДЕГІ ОРЫНБАСАРЫНЫҢ ӨЗАРА ІС-ҚИМЫЛЫ	772
Налибаева Меруерт Кенжебековна ЖАЗЫЛЫМ МЕН АЙТЫЛЫМ DAҒДЫЛАРЫН ДАМУЫДУАҒЫ ЗАМАНАУИ ТӘСІЛДЕР	774
Каратаева Дилфуза Бобобековна ТӘРБИЕ ЖҰМЫСЫНДА ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ	776
Абылбаева Гүлзипа Дүйсенбаевна ҰЛТТЫҚ ТАҒАМДАРДЫ ДАЙЫНДАУ АРҚЫЛЫ ҚЫЗ БАЛАЛАРДЫҢ ТҰРМЫСТЫҚ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ	778
Мархабат Нұрлыхан Даулеткалиұлы АБАЙДЫҢ «ТОЛЫҚ АДАМ» ІЛІМІ – ТҰЛҒА ТӘРБИЕСІНІҢ НЕГІЗІ	781
Түлегенова Баян Киргизовна РОЛЬ РУССКОГО ЯЗЫКА В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНОГО И МЕЖКУЛЬТУРНОГО ОБЩЕНИЯ	783
Utegenova Kulyash Zhienbaevna CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING (CLIL) IN TEACHING ENGLISH	785